

2/262
Jablonki
J. A. C.

30,060/B/1

3 pts in 1 vol

16L

Thomas South.

Wm. W. W. W.

AJL M. Woodward

1859

C. 3.

PAVLI ERNESTI IABLONSKI,
DOCTORIS THEOLOGI IN ACADEMIA
FRANCOFVRTANA SENIORIS

ET
SOCIETATIS SCIENTIARVM REGIAE
BEROLINENSIS MEMBRI,

PANTHEON
AEGYPTIORVM,

SIVE
DE DIIS EORVM
COMMENTARIVS,

CVM
PROLEGOMENIS
DE RELIGIONE ET THEOLOGIA
AEGYPTIORVM

PARS I.

Francofurti ad Viadrum,
SVMPTIBVS IOAN. CHRIST. KLEYB.
M D C C L.

PRAEFATIO.

Non est, Lector beneuole, quod multis tempora tua morer. Rationes grauiissimae, sed quas commemorare, mihi, et forte etiam Tibi, molestum esset, subito me impulerunt, et invitum quodammodo adegerunt, vt observationes has de Diis Aegyptiorum, deque ipsorum Religione et Theologia, diu pressas et neglectas, nunc demum absolutas, ac pro virili expolitas, inque ordinem redactas, luci publicae exponerem. Qua in re id potissimum negotii datum mihi esse credidi, vt doctrinas Aegyptiorum priscas et

PRAEFATIO.

genuinas, ex scriptoribus optimis, quanta potui industria eruerem, easque ab additamentis et interpolationibus Graecorum recentioribus sollicitè fecernerem. Erat id utique nonnihil laboriosum et difficile; sed et fructum promittebat tanto vberiore, quem me consecutum quoque esse spero. Deinde vero, in id etiam sedulo incubui, ut nomina Deorum Aegyptiorum, aliaque, quae Aegyptiis propria fuisse nouimus, non ex peregrino, Hebraeorum, Arabum, aut etiam Graecorum, sermone, qui multorum mos est; sed ex auita Aegyptiorum dialecto, cuius reliquiae amplissimae et copiosissimae, in lingua ita dicta Coptica, hodieque supersunt, diligenter explicarem ac illustrarem. His itaque subsidiis instructus, in studio, multis ceteroquin, magnisque difficultatibus impedito, progressus paulatim feci non poenitendos, eosque me fecisse, cum aliquo certitudinis sensu intellexi. Tuum vero erit, Beneuole et candide Lector, arbitrari, num quid spei et opinioni meae, euentus responderit.

PRAEFATIO.

Commentarius meus de Diis Aegyptiorum, quandoquidem Bibliopola, vir honestus, mihiq̃ue amicissimus, magnopere me vr̃sit, vt aliquid saltem illius, Nundinis nunc instantibus, publici iuris facerem, in duas Partes distribuendus fuit. Pars prima, quae iam tibi offertur, operis huius libros duos priores complectitur, quorum summa capita et argumenta ipsis his libris praefixa videbis. Accessura his erant, Prolegomena paulo proluxiora, de Regione et Theologia veterum Aegyptiorum, in quibus, de idololatriae in illa regione initiis, de indole porro atque natura illius idololatriae, ac denique de modo tradendi doctrinam Theologicam, Aegyptiorum Philosophis vsitato, non perfunctorie disputatur; verum, quoniam imminebant Nundinae Lipsienses, quibus Commentarium meum se publicaturum esse, promiserat Bibliopola, operae vero typographicae, aliis negotiis distractae, votis nostris satisfacere non poterant, oportuit illa in Partis secundae editionem reiicere. Ne vero nescias Lector, quaenam sint argumenta

PRAEFATIO.

pertractanda in Parte secunda, ea hic quoque in antecessum enumerabo. Erit autem

LIBER III.

DE DIIS, QVI AD LVNAM AB
AEGYPTIIS REFEREBANTVR.

Cap. I. *De Iside, siue Luna.*

Cap. II. *De Sothi, siue Iside, oriente
in sidere Caniculae.*

Cap. III. *De Bubasti, quam Graeci
interpretantur Dianam, vel Lucinam.*

Cap. IV. *De Buto, quam Graeci La-
tonam interpretantur.*

Cap. V. *De quibusdam Isidis cogno-
minibus, Muth, Athyri, Methuer.*

Cap. VI. *De Planetis nonnulla.*

PRAEFATIO.

LIBER IV.

DE NILO, ET NVMINIBVS AD FLVIVM HVNC RELATIS.

Cap. I. *De Nilo flumine, ab Aegyptiis inter Deos culto.*

Cap. II. *De Apide, Tauro Memphitico Sacro, Symbolo incrementi Niliaci.*

Cap. III. *De Serapi, Deo peruetusto Memphitico.*

Cap. IV. *De Mnevide, Tauro sacro Heliopolitano, et Onuphi, Tauro sacro Hermunthite.*

LIBER V.

DE RELIQVORVM DEORVM AEGYPTIORVM TVRBA.

Cap. I. *De Anubide, quem Graeci Mercurium interpretari solent.*

PRAEFATIO.

Cap. II. *De Typhone, malo Daemone, eiusque Cognominibus, Baby, Seth, Apopi.*

Cap. III. *De Nephthy, Typhonis uxore, et Thueri, pellice eiusdem.*

Cap. IV. *De Canobo, et Menuthi, illius uxore.*

Cap. V. *De Thot, Hermete, seu Mercurio Aegyptiorum.*

Cap. VI. *De Aesculapio Aegyptiorum.*

Cap. VII. *De Besa, Paamyle, et Palmyte, Aegyptiorum Diis.*

Omni vero ope et contentione annitar, quod et Bibliopolae, viro optimo pollicitus sum, ut Pars secunda, quae libros tres postremos continet, primam quantocyus subsequatur. Et quia, dum in pertexendo Commentario meo totus occupatus sum, facile animaduerti, me ne sic qui-

PRAEFATIO.

quidem omnia, quae ad Religionem et Theologiam Aegyptiorum veterum, ab omni parte recte cognoscendam faciunt, exhaustire potuisse; sed multa etiamnum superesse, quae vberiore et distinctam magis explanationem desiderant, illis etiam, si lectori cordato, conatus meos non improbari didicero, posthaec manum diligentem admovebo. Inter ea locum primum tenebit *Aegyptus antiqua sacra*, siue Dissertatio de Templis Deorum, per totam Aegyptum constructis, et sacris inibi fieri solitis. Excipiet eam *Explicatio Tabulae Bembinae*, vel, vti nuncupari assolet, *Isiacae*, quae potiora Aegyptiorum Festa, per annum celebrata, in imagine repraesentat, cuius specimina dedi, in Miscellaneorum Berolinensium Tomis, VI. et VII. illique subiciam peculiare de diebus Festis Aegyptiorum Schediasma, cuius pariter specimen quoddam exhibui, in Miscellaneorum illorum Tomo VII. Et si Deus longiorem vitae et valetudinis vsuram clementer in-

PRAEFATIO.

dulserit, his denique addam, Syntagma
*de Sacerdotibus Aegyptiorum, eorum-
que variis ordinibus.* Quibus omnibus
rite expositis, et in idonea luce collocatis,
Religio et Theologia veterum Aegyptiorum
quantum id Monumenta huius rei antiqua,
quae aetatem tulere, permittunt, satis
cognita nobis et perspecta dici poterit. De
erroribus typographicis, qui, quod vehe-
menter doleo, in partem primam satis nu-
merosi irrepsere, aliquid adhuc dicendum
esset. Verum me quidem, qui a loco im-
pressionis tam longe absum, lector aequus
facile excusatum habebit. Ceterum ope-
ram dabo, ut omnia in fine Partis secundae,
diligenter et sollicitè annotata deprehen-
dantur. Dabam Francofurti ad Viad.

pridie Dominicae Iubilae,

Anni MDCCL.

CON-

CONSPECTVS
ARGVMENTORVM ET CAPI-
TVM PARTIS PRIMAE.

LIBER I.

DE PRIMIS RERVM OMNIVM
PRINCIPIIS, SECVNDVM AEGYPTI-
OS, DIISQVE NATVRAE
SPIRITVALIS.

Cap. I. *De Athor, quam Graeci Ve-
nerem interpretantur.*

Cap. II. *De Phtha, Aegyptiorum
Vulcano.*

Cap. III. *De Neitha, eorundem Mi-
nerua.*

Cap. IV. *De Cnuphi, siue Agatho-
daemone.*

Cap. V. *De Tithrambone, et Ther-
muthi, Aegyptiorum Hecate.*

LIBER

CONSPECTVS.

LIBER II.

DE SOLE, NVMINIBVSQVE AB AEGYPTIIS AD SOLEM RELATIS.

Cap. I. *De Osiride, siue Sole.*

Cap. II. *De Ammone, Aegyptiorum
Ioue.*

Cap. III. *De Somo, Aegyptiorum Her-
cule.*

Cap. IV. *De Horo, Aegyptiorum
Apolline.*

Cap V. *De Serapi, siue Sole Aegy-
ptiorum infero.*

Cap. VI. *De Harpocrate, Sole, sub
tempus Solstitii hybernici renouato.*

Cap. VII. *De Mendete, Esmuno, et
Antaeo, Aegyptiorum Pane.*

DE
DIIS AEGYPTIORVM
LIBER I.

qui est

de Diis gentis huius spiritualibus, inui-
sibilibus et aeternis.

C A P V T I.

De Athor Aegyptiorum Dea, quam Graeci
Venerem interpretantur.

§. I.

a fuit Theologiae Aegyptiacae, quae *Aegyptii*
vulgo tradi solebat, indoles, ea cul- *coluerunt*
tus Diuini, quem Niligenae Numi- *etiam Deos*
nibus suis offerebant, ratio, tale so- *inuisibiles,*
lennium celebritatum ab illa gente in *naturae spi-*
Deorum suorum honorem instituto- *ritualis, de*
rum ingenium, vt qui haec omnia *quibus hoc*
oculo tantum fugituo ac veluti cursorio contempla- *libro agi-*
tur, *tur.*

tur, neque fracto exteriori cortice in medullam intimam perrumpit, imaginari sibi perquam facile possit, populum ob rerum diuinarum scientiam olim percelebrem, cuius Sapientiam admirandam, tota Vetustas, et ipsa adeo S. Scriptura praedicat, nihil coluisse nisi Deos materiales, visibiles, totam rerum adspectabiliū naturam, Coelos, Terram, Solem, Lunam ac Astra, Nilum denique et quaecunque existimabant fertilitatis terrae suae causas efficientes proximas. Et certe fuerunt semper et olim et nunc viri longe eruditissimi, qui hoc ipsum, quod sibi primum persuaferant, etiam aliis adductis argumentis valde speciosis demonstrare annisi sunt. At enim suspicionem talem, in gentem ab ipsis fere incunabulis perpolitam, et quae scientiarum omnium mater quodam suo iure dici potest, praeter omne eius meritum cadere, Liber hicce, vt spero, palam faciet praecipue cap. III, et de eodem argumento etiam quaedam differemus in Prolegomenis de Theologia antiquorum Aegyptiorum. Liber enim hicce noster primus Doctrinam vetustorum Aegypti Philosophorum, de Spiritu aeterno, inuisibili, omnipotenti, nullis sensibus, sed sola tantum mentis acie percipiendo, explicabit. Vt vero doctrinam hanc tum ordine quodam perspicuo tradamus, tum methodo quoque illorum Philosophorum tanto magis attemperemus, dicendum nobis erit I. de Athor, siue Venere; II. de Phtha, siue Vulcano; III. de Neitha, siue Minerua; IV. de Cruphi, seu Agathodae-mone; V. de Tithrambone, vel Nemefi, id est scelerum et criminum vindice. Capite hoc primo agemus nunc de Dea Athor, siue Venere, de reliquis vero differetur capitibus infecutis.

§. 2. Ordior ab Athor siue Venerē, eo quod
Illis tamen Veteres Aegyptiorum Sapientes, illam per *συνατο-*
praemit- *ποισιν* finxerunt primum rerum omnium principium.
 Equi-

Equidem Numen hoc vetustissimum multa densaque *tenda Athor*
 haftenus caligine obrutum jacuit, paucis profecto vel *Graecis di-*
 de nomine notum, quod cordatus quisque non inuitus *sta Venus.*
 fatebitur; verum operam dabimus diligentem, ut
 ope bonorum et fidei non suspectae monumentorum,
 ac cum primis veteris Aegyptiorum sermonis, qui in
 Coptica lingua magna ex parte adhuc superest, Nu-
 men hoc ex tenebris in lucem protrahamus, et quae
 qualisue fuerit, demonstremus.

§. 3. Et primo quidem in dubium a nemine vo- *De Numi-*
 cari poterit, fuisse aliquod vetustioribus Aegypti inco- *ne Athor*
 lis Numen, magna veneratione cultum, ab ipsis qui *Veterum*
 dem vocatum ATHOR, quod vero Graeci, qui *testimonia.*
 omnia diuersarum gentium Numina ad Theologiam
 suam referre atque accommodare solent, Venerem
 interpretati sunt. Docet hoc ORION, Grammati-
 cus non incelebris, cuius testimonio auctor ETY-
 MOLOGICI MAGNI saepius vtitur, qui et haec
 ex eo excerpfit in voce 'Αθὺρ. 'Αθὺρ ὁ μὲν, καὶ
 τὴν Ἀφροδίτην Αἰγύπτιοι καλεῖσιν Ἀθὺρ. Καὶ μὴ-
 να γὰρ τὸν τρίτον τῆς ἑταρς ἐπώνυμον ταύτῃ πεποιήκασι.
 ἕως Ὀρίων. *Athyr est nomen mensis. Aegyptii*
etiam Venerem vocant Athor, et ab eadem tertium an-
ni sui mensem denominarunt. Equidem praeter hunc
 Orionem, non succurrit quisquam alius, qui rem
 eandem verbis disertis ita tradiderit; sed adsunt tamen
 alia, quae, ubi cum testimonio Orionis, et inter se
 comparantur, dubitationi locum nullum relinquunt.
 Faciunt ad rem hanc verba HESYCHII sequentia:
 Ἀθὺρ μὲν καὶ βῆς παρὰ Αἰγυπτίοις. *Athyr. Ita*
Aegyptiis dicitur et mensis quispiam et bos. Quod ad
 mensem attinet, idem iam vidimus tradere Orionem.
 Et est sane res notissima, tertium anni Aegyptiaci
 Mensem, Niligenis dictum fuisse *Athyr*, quippe quod
 Veteres, Graeci et Romani, persaepe testantur. In
 Coptorum libris nomen hoc semper scribitur *Athor,*

Ἀθὼρ, idque nos monere ORION non neglexit. *Venerem*, inquit, *Aegyptii vocant Athor, et ab ea tertium anni sui mensem idenominarunt.* Quando vero HESYCHIVS addit, Aegyptios bouem pariter dixisse Ἀθὼρ, (*Atbyr*) id non de boue naturali; sed de nostra tantum *Athor* intelligi potest. Nam Simulachrum huius Deae, summa Aegypttorum religione consecratum, fuisse bouem foeminam, vel vaccam, docebimus §. 15 huius capitis. Sed omnium optime * HERODOTVS, scriptor antiquitatis vltimae, obseruationem ORIONIS de *Athor*, testimonio sane egregio confirmat. Scribit is namque Lib. II, cap. 41, urbem esse in Praefectura Prosopitide, cui nomen fuerit Ἀτάρβηχis, *Atarbeckis*, quod ego, vti ** alio loco iam monui, interpretor *Aphroditopolin*, id est *Veneris urbem*. Interpretationis huius argumentum inuictum, HERODOTVS ipse mihi subministrat, quando l. c. de vrbe illa hoc commemorat. Ἐν δὲ αὐτῇ Ἀφροδίτης ἱερὸν ἄγιον ἰδρυται. *In illa sacrosanctum Veneri Templum est.* Urbem hanc Strabo, de eadem plane loquens, Lib. XVII, p. 552, (Edit. Casaub. de an. 1587) appellat Ἀφροδίτης πόλιν. Nempe HERODOTVS dederat noibz ipsum patrium urbis illius nomen Ἀτάρβηχιν, vel, *** vti scribendum esse cenfeo,

* Ex Scriptoris huius testimonio colligere datur, diu ante Herodotum, cultum τῆς *Athor*, apud Aegyptios receptum fuisse. Verum id aliis quoque argumentis probari potest. In ERATOSTHENIS catalogo regum Thebaeorum in Aegypto, trigessimus primus vocatur *Penteathyris*. Id vero Aegyptiorum sermone audit Π-ΖΟΝΤ Ἀθωρ (vel Ἐθωρ) *P-Hont Atborb*, quod significat *Summum Sacerdotem Veneris*. Hunc vero exitu Israëuitarum ex Aegypto antiquiorem facit MARSHAMVS in Canone Chronico.

** In Exercitat. de Remphah, p. 77.

*** Ibidem.

censeo, Ἀτάεβηκιν; STRABO vero secutus, Scriptores graecos nomen Aegyptiacum interpretatur cum illis Ἀφροδιτόπολιν, non male. Ἀτάε enim, vel, ut scribit ORION Ἀθώε, est secundum interpretationem Graecorum *Venus*. ΒΑΚΙ porro, (*Baki*) sermone Aegyptiorum auito et Coptico *vrbs* dicitur, ex quo patet, Ἀτάεβηκιν esse Ἀφροδιτόπολιν, *Veneris urbem*.

§. 4. Sic igitur ORIONIS testimonium extra omnem dubitationis aleam collocauimus. Habuerunt Aegyptii omnino Numen sancte cultum, quod ex vernaculo gentis huius sermone depromptum, Graeci modo Ἀτάε, modo Ἀθώε, modo etiam Ἀθώε scribere solent, quodque ipsi *Venerem* interpretantur. Hic vero cogitandum non est de *Venere* Graecorum, fabulis Poëtarum tantopere celebrata, e spuma maris orta, Vulcani vxore, meretricum et libidinum infandarum patrona. Sunt hae fabulae Graecorum, successu temporis a poëtis paulatim in Theologiam eorum inuectae, sed Aegyptiis, et in vniuersum Orientalibus peregrinae. Aliud omnino fuit Numen illud religione Orientalium consecratum, quod Graeci, ubi de eo verba faciunt, *Venerem* nuncupare consueuerunt, quia visi sibi sunt, inter Numen illud, suamque *Venerem*, aliquam conuenientiae speciem deprehendisse. Quoniam vero rationes sunt, ob quas Numen illud etiam ad *Iunonem* suam referri posse putent, hinc est, quod in eorum libris, * nunc quidem *Veneris*, nunc vero etiam *Iunonis* nomine designari videamus. Et quando Numen istud *Veneris* nomine insigniunt, ut id tamen a Graecorum *Venere*, libidinum Prae-

Quo sensu
Athor Nu-
men Venus
dicatur.

A 3 fide

* Loca Veterum, quae id docent, pluscula, congeffi in Dissert. ea de re, quae extat in Miscell. Lips. Vol. VI, pag. 50, 51.

fide distinguant, solent eam cognominare * *Venerem Coelestem*, aut simpliciter ** *Coelestem*. Eaque sine dubio ratio est, quod Scriptores iidem graeci, ubi de Venere Aegyptiorum, siue *Athor*, sermonem iniiciunt, eam *Iunonem* quoque, aut *Coelestem* itidem nuncupare soleant. Constat, veteres de *** *Iunone Aegyptiorum* passim loqui; et HERODOTVS tamen, qui celebriora in Aegypto templa omnia perreptaui, et in rationes sacrorum gentis huius diligentia scrupulosa inquisiuit, conceptis verbis testatur, Aegyptiis *Iunonem* incognitam plane esse Lib. II, c. 50. Haec inter se conciliari alia via non possunt, quam dicendo, HERODOTVM loqui de Iunone Graecorum, quam Aegyptii vere ignorabant, alios vere de Iunone Orientalium, quae cum Venere confundi consuevit. Licet hinc non inuita Minerua concludere, ea omnia, quae de Iunone Aegyptiorum in Veterum libris obuia sunt, spectare ad nostram *Athor*, quam comunius *Venerem* interpretari solent. Eandem *Venerem*, *Coelestem* ab Aegypti incolis nuncupari, scribit AELIANVS de Anim. Lib. X, c. 27, vt nimirum sic eam a vulgari Venere Graecorum discernere doceat.

Quidnam
Orientales
per Vene-
rem suam
vel Iuno-
nem intel-
lexerint.

§. 5. Quid vero Orientalium Philosophi et Theologi, per illam suam *Iunonem*, siue maius *Venerem Coelestem*, designare proprie voluerint, quamque vim ac virtutem illi attribuerint, dictu tanto difficilius est, quod magnus in hac re Veterum inter se dissensus non possit non obseruari. Multi *Venerem* hanc nihil aliud

* ** Vide Miscellanea Lipf. Vol. VI, p. 52, 53.

*** MANETHO Sacerdos Aegyptius, apud PORPHYRIUM de Abst. Lib. II, p. 223, Edit. Lugdun. DIODORVS p. 13 et 14. HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I, cap. II, et alii.

aliud re ipsa fuisse volunt, quam * Lunam, Numen a cunctis gentibus summa religione cultum. Alii potius augurantur, Orientales in Venere sua ** *Planetam* inprimis *Veneris* cultu religioso veneratos fuisse, cui ante omnes, Arabes magnopere deditos fuisse, constat. His, quae iam dudum viri omni doctrina egregie ornati multis persecuti sunt, nunc non immorabimur. Non tamen praetermittere possum, quod MACROBIUS antiquitatis omnis, ac Theologiae cumprimis Veterum indagator diligentissimus, ad argumentum praefens spectans memoriae prodidit Saturnal. Lib. I, cap. 21. *Physici, inquit, terrae superius hemisphaerium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt, inferius vero hemisphaerium terrae Proserpinam vocauerunt. Ergo apud Assyrios, siue Phoenicas, lugens inducitur Dea: quod Sol annuo gressu, per duodecim signorum ordinem pergens, partem quoque hemisphaerii inferioris ingreditur -- et cum est in inferioribus, et ideo dies breviores facit, lugere creditur Dea, tanquam Sole raptu mortis temporalis amisso, a Proserpina retento. -- Simulacrum huius Deae in monte Libano (loquitur de celebri Venere Aphacitide) fingitur capite obnuto, specie tristi -- Quae imago, praeter quod lugentis est, ut diximus Deae, terrae quoque hyemalis est etc. Quae ideo potissimum hic adscripsi, quod similia prorsus de Venere sua memoriae quoque prodiderint Aegyptiorum Sacerdotes, quod infra pluribus persequemur §. 14.*

§. 6. Verum enim vero illud ante omnia observare hic operae pretium est, Orientales plerumque in *per Vene-*

A 4

Venere

* Vide SELDENVM de Diis Syris Syntagm II, cap. II, IV; et VOSSIVM de Idol. Lib. II, cap. XXI, XXII.

** Vide et hic SELDENVM Synt. II, c. IV; RELANDVM de Relig. Mohammed. p. 155, 156; et HIERONYMVVM in vita Hilarii Opp. T. IV, Part. II, col. 81.

rem desi-
gnarunt et
iam totam
rerum o-
mnium Na-
turam.

Venere sua Coelesti, vel Iunone colere voluisse totam quodammodo rerum Naturam, aut naturae magnam Parentem. Ex illorum certe sententia, PLUTARCHVS in vita Crassi p. 553, fin. de Dea Syrorum Hierapolitana, hunc in modum disputat: Ἦν οἱ μὲν Ἀφροδίτην, οἱ δὲ Ἥραν, οἱ δὲ τὴν ἀρχαῖς καὶ σπέρματα πᾶσιν ἐξ ὑγρῶν παραχῆσαν αἰτίαν καὶ φύσιν νομίζουσι, καὶ τὴν πάντων εἰς ἀνθρώπους ἀρχὴν ἀγαθῶν καταδείξαντες. *Quam Venerem quidam, alii Iunonem, nonnulli eam, quae incunabula et semina omnibus ex humido praebuit, causam et naturam arbitrantur esse, et quae principium omnium bonorum, quae in homines redundant, ipsis commonstravit.* Rem hanc ipsam, etsi paucioribus significat PTOLEMAEVS in Tetrabiblo, et Paraphrastes eius PROCLVS Lib. II, pag. 97, loquens de Populis Syriae, Phoeniciae, Asiaeque minoris: *Earum incolae fere ubique Stellam Veneris, (τὴν ♀) quasi Deorum matrem, supplices venerantur, variis indigenisque nominibus inditis.* Inter nomina indigena, quibus Dea illa a Syris colebatur, ponendum utique nomen apud gentes illas inclytum *Atergatidos*, de qua familia notavit SIMPLICIUS in Aristotelis Lib. IV, Auscultat. Phys. p. 150 a. Edit. Ald. Διὸ καὶ τὴν Συρίαν Ἀταργάτην (ita legendum) τόπον θεῶν καλεῖσιν, καὶ τὴν Ἰσιν οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς πολλῶν θεῶν ιδιότητος περιέχουσας. *Idcirco etiam Atergatiden, Syrorum Deam, vocant * locum Deorum, uti et Aegyptii Isin suam, eo quod plurimum Deorum proprietates in se comprehendant.* Egregie his concinunt, quae APVLEIUS de Iside Aegyptiorum, quam et *Venerem coelestem* appellat, ex arcana gentis illius Theologia memoriae prodidit. Eam namque in principio Lib. XI sic alloqui-

* ORPHEO, aliisque vetustis Graecorum Theologis, locus Deorum et Mater Deorum, idem significant.

alloquitur: *Seu tu coelestis Venus, quae primis rerum exordiis sexuum diuersitatem generato amore sociasti.* Apud eundem vero in sequentibus Isis ipsa de se haec praedicat: *En assum -- rerum natura parens, elementorum omnium domina, seculorum progenies initialis, summa Numinum, regina Manium, prima Coelitem, Deorum Dearumque facies vniformis.* Quibus potestremis verbis, auctor inprimis eruditus id videtur voluisse significare, quod vetustioribus Theologis per locum et *Matrem Deorum*, subinnuere placuit. Sed de Ifide suo loco plura. Vetustissimae huius Theologiae vestigia fatis luculenta passim apud antiquos, tum Philosophos, tum Poëtas, Graecorum et Romanorum reperiuntur. Inde sine dubio arcessenda est ea *Veneris* interpretatio, quae apud C I C E R O N E M occurrit de Nat. Deor. Lib. II, cap. 27: *Quae autem Dea ad res omnes veniret, Venerem nostri nominarent.* A quibus non abludunt illa O V I D I I Fastror. Lib. IV, v. 91, seqq.

Illa (Venus) totum dignissima temperat orbem:

Illa tenet nullo regna minora Deo:

Iuraque dat Coelo, terrae, natalibus vndis,

Perque suos initus continet omne genus.

Illa Deos omnes (longum numerare) creauit,

Illa satis causas arboribusque dedit.

A pluribus hic iam congerendis, ne taedium lectori pariam, libenter abstineo. Colligere ex his vnusquisque per se iam satis poterit, quaenam fuerit vetustiorum in Oriente Theologorum, de Numine illo, quod Graeci *Venerem* interpretantur, doctrina, et quid ipsi eo Numine designare et venerari voluerint, etsi prisca illa doctrina pedetentim labentibus seculis adulterata, corrupta, et in sensum alienum detorta fuerit.

§. 7. Verum nunc iam propius ad *Venerem Aegyptiorum*, patrio ipforum sermone *Athor* dictam, accedamus. Vbi ante omnia de vera nominis huius etymologia nos sollicitos esse oportet. Ea namque feliciter eruta, viam ad reliqua facilem et planam nobis aperiet. LA CROZIVS ὁ μακροβίτος, cuius exquisita eruditio, et magna in his rebus peritia, omnium ore celebratur, aliquando ad me scribens, suspicabatur, nomen Αἰὼς Aegyptiis designasse *Planetam Veneris* Thes. Epistol. Tom. III, p. 159. Et ego quoque, in literis ad eundem, alia occasione scriptis, a tali sententia tum quidem me non alienum ostendi Tom. I, p. 177. At vtrique nostrum eo tempore in mentem non venerat luculentum Testimonium * ACHILLIS TATII, in Vranolog. Petavii p. 136, ex quo clare et certo constat, Aegyptios Planetis alia longe nomina indidisse, quam Graecos. Qualenam gens haec Planetae *Veneris* tribuerit; id quidem ignoramus, nomen enim hoc, vitio librarii, ut credere par est, excidit. Sed istud tamen ex testimonio illo certo scitur, Aegyptios Planetam hunc non *Veneri*; verum alii cuiusdam Numini attribuisse. Ne finis iusto prolixiores, missis aliis, quae de nomine Αἰὼς dicta forte sunt, aut dici possent, nostra sententia, Αἰὼς, literis Aegyptiorum, quas nunc Copticas vocant, expressum, erit *Ἐκμυρ* id est *nox*, qua quidem voce Coptis nihil est familiarius et frequentius, eaque in libris eorum, editis manuque exaratis, sexcenties occurrit. Litera secunda huius vocis, *Χ*, ab Aegypti incolis hodieque, ut *th* blaesum Anglorum, vel ut *g* Gallorum ante *e*, aut *i*, pronuntiatur, cumque in Alphabetho Graecorum non occurrat litera, sonum hunc plene exprimens, ab illis vel per *θ*, vel per *γ*, vel alio etiam modo effertur

* Verba huius auctoris dedi & nonnihil excussi, in *Remphab illustrato*, p. 39, 40.

ferri solet. Vix igitur vox Aegyptia *Ἐχμipz* melius quam *Athorb*, literisque graecis *Ἀθωρ*, scribi potuit, eaque de causa, scriptionem istam huius vocis, ab ORIONE nobis suppeditatam, reliquis, de quibus §. 3, 4 dictum, omnino praefendam esse censeo. Vt autem rationes, quae apud me effecerunt, ut hanc vocis *Ἀθωρ* originationem veram et certam iudicem, ordine exponam, ostendam primo, gentes fere omnes cultiores, interque illas, Graecos quoque antiquiores, ac denique sigillatim Aegyptios, *Noctem*, tanquam Numen potens et magnum, eximia veneratione coluisse, et idem illud Numen, *Veneris* etiam nomine a Graecis designari consueuisse.

§. 8. *Noctem* inter praecipua gentium Numina locum semper habuisse, et a populis cultioribus promedum omnibus impensa religione cultam fuisse, vix probatione eget. Ex Phoenicum Theologia haec affert EVSEBIUS Praeparat. Euang. Lib. I, c. 10: *Εἴτα Φησι γεγενῆσθαι ἐκ τῆς Κολπίας ἀνέμῃ καὶ γυναικὶ αὐτῆς Βααὺ, τῆς δὲ νύκτα * ἐρμηνεύειν, αἰῶνα καὶ πρωτόγονον, ὁμητὲς ἀνδρας, ἕτως καλεσμένους.* *Nox Theologis Phoenicum Numen erat magnum, Principium rerum creatarum.* *Deinde scribit Sanchuniathon Phoenix, ex Kolpia vento, atque uxore eius Baau, quod interpretantur Noctem, ** iterum vel Aeona, ac Primogenitum, mortales utrumque procreatos.* En igitur *Noctem* principium rerum creatarum, in Theologia Phoenicum! Nomina in Fragmento hoc commemorata *Κολπία* et *Βααὺ*, esse hebraica, *קול פי יהוה*, vox oris Dei, et *בה* inane, atque ex historia creationis Mosaica desumpta, dudum viri eruditissimi animaduverterunt. Vide sis, HUGONEM GROTIUM in notis ad Lib. I, de

* Melius forte legeretur *ἐρμηνεύει*, et sic latine verti.

** In Theologia Orphica *Phanes* et *πρωτόγονος* vnum sunt. *Phanes* vero est *αἰών*, aevum. Id enim Aegyptiis significat *ΦΕΝΕΖ* *Phaneb*. Hinc Orphei *Phanes*.

de verit. Rel. Christ. p. 239, Edit. Paris. et BOCHAR-
 TI Geogr. Sac. Part. II, Lib. II, c. 2. Traditionem
 hanc SANCHVNIATHONIS, siue is scriptor genuinus
 sit, siue minus, ex prisca et genuina Phoenicum
 Theologia dimanasse, iure ambigi non potest. Nam
 ex EVDEMO Peripatetico antiquo, Aristotelis audi-
 tore et discipulo, qui ipse MOCHVM scriptorem
 gentis Phoeniciae peruetustum secutus est, similia fe-
 re quod ad rem, etsi aliis verbis concepta, de Phoe-
 nicum Theologia affert DAMASCIVS, in eximio
 fragmento libri *de Principiis*, quod beatus WOL-
 FIVS Hamburgensis, in Anecdotis Graecis Tom. III,
 edidit, vbi p. 260 haec occurrunt: Αἰθήρ ἦν τὸ πρῶ-
 τον καὶ αἶρ, αἱ δύο * αὐτὰ ἀρχαί. ἐξ ὧν γεννᾶται
 Οὐλωμός ο νοητὸς θεός. *Aether erat primum atque*
aër, duo Mochi principia, ex quibus gignitur Vlomus,
Deus intelligibilis, solo nempe intellectu percipien-
dus. Quod in historia Mosaica Gen. I, 2 dicitur
 רוח אלהים, *Spiritus Dei*, vel, vti verba verti etiam
 possent, *Ventus Dei*, id SANCHVNIATHON,
 siue quisquis est, appellauit קול פי יה *vocem oris*
Dei, vel vti graeca translatio habet *ventum Kolpia*.
 MOCHVS vero id ipsum vocat *aetherem*. Vocem
 Mosaicam ברוך *inane* retinuit SANCHVNIATHON,
 idque in graeca versione effertur Βααὺ, eam vero
 vocem vertit νύκτα, *Noctem*, fecitque eam uxorem
Kolpia. Hanc vero MOCHVS vocat *aërem*. Ex
Kolpia et *Nocte* secundum SANCHVNIATHO-
 NEM, nascitur Αἰὼν, *aeuum*, secundum MOCHVM
 vero, ex *Aethere* et *Aëre* producitur *Vlomus*. Et quis
 in hoc *Vlamo* non illico agnoscat Hebraeorum עולם,
 id est αἰὼνα, *aeuum*? Adeo igitur, etsi verbis inter
 se differant SANCHVNIATHONIS et MOCHI,
 Phoeni-

* Legendum videtur αὐτῶν, *ipsius*, nempe *Mochi*. Et
 sic verti.

Phoenicum Θεολογόμενα, in re ipsa bene et amice concinunt, nobisque *Noctem*, vt principium rerum existentium, et Venerabile Orientalium Numen, repraesentant. Plura ex Phoenicum Theologia hic non addo.

§. 9. Sed plura vtique dabit nobis Graecia, quae temporibus antiquissimis, ex praescripto Orphoi, vt auguror, et aliorum huius generis Theologorum, qui ex fontibus Orientalium sua deriuauerant, Tempora *Nocti* non infrequentia consecrauit. Vetustissimum Deae huius *Noctis* Oraculum Delphicum in memorat auctor argumenti *Pythiorum Pindari*, p. 85, Edit. Pauli Stephani. Pausanias Megaris in Graecia obseruat τὸ τῆς νυκτὸς καλούμενον ἐπιμαίντεϊον, illud, quod *Noctis* appellatur, Oraculum. in Atticis, p. 97, fin. Edit. vltimae. Et eodem quoque teste, in Templo Dianae Ephesiae visendum erat Sacellum *Noctis*. in Phocic. p. 897.

§. 10. Vt vero distinctius intelligatur, cuiusnam indolis Numen illud fuerit, quod antiquior Graecia passim, sub *Noctis* nomine venerari consueuerat, consulere oportet Poëtas Graecos, ac imprimis eorum Theogonias et Cosmogonias. HESIODVS de ea ita canit in *Theogonia*, v. 123.

Ἐκ χάος δ' Ἐρεβός τε μέλαινα τε Νύξ ἐγένοντο
Νυκτὸς δ' αὖτ' Αἰθήρ τε καὶ Ἡμέρη ἐξεγένοντο.

*Ex Chao vero, Erebus et nigra Nox editi sunt,
Ex Nocte porro Aether atque Dies prodierunt.*

Idem in Oper. & diebus v. 17.

Τὴν δ' ἐτέραν προτέραν μὲν ἐγένετο νύξ ἐρεβεννή·
*Alteram vero (contentionem) priorem genuit Nox
obscura.*

Iungen-

Iungendus huic ARISTOPHANES, qui Philosophorum de origine rerum placita hunc in modum refert in *Auibus*, p. 573, Edit. Genev.

Χάος ἦν καὶ νύξ ἑρεβός τε μέλαν πρῶτον. καὶ Τάρταρος ἐνυός.

Γῆ δ' ἔδ' αἴηρ, ἔδ' ἔρανός ἦν. ἑρέβας δ' ἐν ἀπείροις κόλποις

τίκτει πρῶτισον ὑπηνέμιον νύξ ἡ μελάνοπτερος ὦν
Ἐξ ἧ περιτελλομέναις ὥραις ἐβλασεν Ἐρως ὁ ποσειδώνος.

*Chaos erat et Nox, nigerque Erebus primum et ingens
Tartarus.*

*Terra vero nondum erat, neque aër, neque coelum: in
immensis autem sinibus Erebi,*

*Nox alas nigras habens primum omnium parit ouum
subuentaneum,*

Ex quo retuluto certo tempore emerfit gratus amor.

Comico huic alium adiungimus, ANTIPHANEM, ex cuius *Theogonia*, nunc deperdita, haec refert IRENAEVS contra haeres. Lib. II, c. 14, init. edit. vltimae Paris. *Antiphanes in Theogonia, de Nocte et silentio Chaos emissum dicit, dehinc de Chao et Nocte cupidinem, et ex hoc lumen, dehinc reliquam secundum eum primam Deorum genesin.* Pertinet itaque Nox, secundum vetustos Theologos, ad primam Deorum principum genesin. Neque cogitare hic licet, esse hanc tantum fictionem arbitrariam Poëticam, nam Poëtas id desumpsisse ex antiquissimorum Graeciae Philosophorum et Theologorum placitis, liquet abunde ex illis ARISTOTELIS Metaph. Lib. XII, cap. 6: ὡς λέγουσιν οἱ θεόλογοι, οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες, ἢ ὡς οἱ φυσικοὶ, ἦν ὁμῶς πάντα χεῖματα. *Ut dicunt Theologi, qui omnia ex Nocte producunt, vel,*
vi

ut *Physici*, omnia erant mixta. Et post pauca : ἔκ
 ἤν ἄπειρον χρόνον χάος ἢ νύξ. Non potuit per
 tempus infinitum perseuerare Chaos vel Nox. Vnde
 etiam satis aestimare quiuis potest, quidnam Graeco-
 rum et Poëtae et Philosophi per *Noctem* subinnuere
 voluerint. Certe eam considerari voluisse, ut Prin-
 cipium rerum existentium, ea quae attulimus, abun-
 de probant. Ea quoque causa est, cur Poëtae Deam
 hanc appellare soleant * antiquam, vel omnibus
 priorem.

§. II. Nuspiam vero frequentior *Noctis* mentio *Eadem de*
 occurrit, quam apud *Orphicos*, qui illam inter Prin- *Nocte do-*
 cipia rerum omnium pariter ponunt, quod ex PRO- *ctrina quo-*
 CLI in-Timaeum Platonis Commentario, ex eiusdem *que fuit Or-*
 porro Libris de Theologia Platonica et ex DAMA- *phicorum.*
 scii Fragmentis Libri de Principiis, a Wolffio editis,
 plus satis perspicui potest. Doctrinam ea de re Orphi-
 eam paucis hunc in modum exponit TIMOTHEVS
 Chronographus, apud SYNCELLVM, et EVSE-
 BIVM in Chronico graeco Scaligeri p. 4, et ex eo
 SVIDAS in voce Ὀρφεύς. Ex eo paucula haec ex-
 cerpamus. Ἐξ ἀρχῆς ἀνεδείχθη τῷ κόσμῳ ὁ αἰθέρ
 ὑπὸ θεῶ δῆμιουργηθείς. ἐντεῦθεν δὲ καί κειθεν τὰ αἰ-
 θέρος ἦν χάος καὶ νύξ ζοφερά, πάντα δὲ ἐκόλυ-
 πτε τὰ ὑπὸ τὸν αἰθέρα, σημαίνων, τὴν νύκτα προ-
 τερεῖν. Ab initio apparuit in mundo aether a Deo
 productus. Inde vero ex Aethere natum est Chaos et
 Nox caliginosa, haec vero omnia, quae erant sub Aethere,
 obtexit, quo innuere voluit Orpheus, Noctem aliis re-
 bus esse priorem. Additur ibidem ex ORPHEO, cun-
 ctis adeoque Nocte superiorem fuisse Opificem su-
 premum et incomprehensibilem. Vera tamen et ge-
 nuina

* ORPHEVS, vel quisquis est auctor carminum ipsi tribu-
 torum, in Voto ad Musaeum v. 24. ARATVS in Phae-
 nom. v. 407, et ad illum THEO vetus interpres
 graecus.

nuina antiquissimi huius Graecorum Theologi doctrina de rerum origine ab omnibus non eodem modo referebatur. Nam Peripatetici quidem, hanc Theologiae Orphicae indolem esse asseriebant, *Noctem* praecedere res cunctas, neque illa antiquiorem aut priorem fuisse Mentem diuinam, cuncta creantem et ordinantem. Ita DAMASCIVS *de Principiis* in Anecdotis graecis WOLFFII Tom. III, p. 256, cuius verba latine conuersa hic exhibeo. *Illa vero Theologia, quam Eudemus Peripateticus ad Orpheum, tanquam auctorem aperte refert, intelligibile omne (vel inmentem diuinam) silentio praetermisit. Omnium vero rerum initium et originem ex Nocte deduxit.* Secundum Pythagoraeos vero et Platonicos, in Θεολογούμενῳ ORPHEI, ad *Noctem* accedit aliud Principium, illa prius, Mens nempe Diuina aeterna, quae mediante et interueniente Nocte, omnia produxit. Et Platoniciis his vehementer profecto fauent *Poëmata* illa *Orphica*, quae sub nomine ORPHEI a veteribus Grammaticis, Historicis, Philosophis cum maxime, et saepe etiam a Christianis, in testimonium aduocantur, quorumque fragmenta, ex variis scriptoribus collecta, ediderunt H. STEPHANVS, in *reliquis Poëseos Philosophicae*, et AND. CHRIST. ESCHENBACHIVS in *Epigene Orphico*; sed quibus permulta etiamnum addi possunt. Extabat in Orphicis illis Poëmatibus, Dialogus *Noctis* et *Iouis*, siue *Opificis* et *Creatoris*, de quo consuli potest ESCHENBACHIVS in *Epigene*, p. 79, etc. In illo Opifex mundi *Noctem* sic alloquebatur:

Μαῖα θεῶν ὑπάτη, νῦν ἄμβροτε, πῶς τάδε
φράζεις,

Πῶς χεὶρ μ' ἀθανάτων ἀρχὴν κρατερόφρονα θέσται;
Πῶς δέ μοι ἐν τε τοῖς παντ' ἔσται καὶ χωρὶς ἑκάστων.

*Nutrix Deorum summa, Nox immortalis, quomodo
haec dicis?*

*Qua ratione oportet me Deorum immortalium origi-
nem prudenter constituere?*

*Et qua ratione efficiam, ut omnia sint vnum, et eorum
tamen quodque seorsim existat?*

Respondet tum Nox :

Ἀΐθερι πάντα πέριξ, ἀφάτῳ λάβε, τῷ δ' ἐν μέσῳ
Ὀυρανόν, ἐν δὲ τε γαῖαν ἀπείριτον, ἐν δὲ θάλασσαν
Ἐν δὲ τε τέρεα πάντα τὰτ' ἕρανός ἐσεφάνωται.

*Omnia aethere immenso circumda, et in eius medio
Loca cælum, in hoc vero terram interminabilem,
et mare*

Et astra omnia, quibus cælum est coronatum.

Ex his intelligere licet, qualisnam fuerit ORPHEI
de Nocte doctrina, eaque, si operae pretium esset,
ex * PROCLI in Timaeum Commentariis, pluri-
bus illustrari posset. Verum difficile non est, conie-
ctura assequi, Peripateticos Poëmata haec contempsisse,
iisque, tanquam a discipulis Pythagorae confictis, Or-
pheoque falso suppositis, fidem omnem denegasse.

§. 12. Ab ORPHEO tanto libentius nunc ad ipsos Aegyptios transeo, quandoquidem ex consensu totius antiquitatis certum est atque exploratum, Poëtam illum Theologum, in Aegypto, a sacerdotibus scientiis ipsorum arcanis imbutum initiatumque, postea, quae a Sacerdotibus Aegyptiis didicerat, Graecis tradidisse. Dubitare hoc nos non sinit, eum etiam hanc suam de Nocte doctrinam ex disciplina Theologica

In Theologia Aegyptiorum Nox erat Numen pariter, rerum omnium Principium primum.

* Vide v. g. in Lib. II, p. 99. et 101. in Lib. V, p. 293. etc.

gica Aegyptiorum hausisse. Et sane aliunde etiam nobis constat, *Noctem*, vt summum potentissimumque Numen, Aegyptiorum filiis in veneratione summa fuisse, et de ea, praesertim in doctrina sacerdotum arcana, tradita fuisse non pauca, aliorum Orientalium placitis, de quibus vidimus, consona. Extat eam in rem locus obseruatione nostra hic non indignus apud THEONEM *Smyrnaeum*, de Musica cap. 47. p. 164. Ἐν δὲ αἰγυπτιακῇ εἰλῇ, Φησὶν Ἐυανδρὸς εὐρίσκεισθαι γραφὴν Βασιλέως Κρόνου καὶ Βασιλίσσης Περσέως

ΠΡΕΣΒΥΤΑΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΠΑΝΤΩΝ ΟΣΙ-
ΡΙΣ. ΘΕΟΙΣ ΑΘΑΝΑΤΟΙΣ, ΠΝΕΥΜΑΤΙ,
ΚΑΙ ΟΥΡΑΝΩ, ΗΛΙΩ, ΚΑΙ ΣΕΛΗΝΗ, ΚΑΙ
ΤΗ, ΚΑΙ ΝΥΚΤΙ, ΚΑΙ ΗΜΕΡΑΙ, ΚΑΙ ΠΑ-
ΤΡΙ ΤΩΝ ΟΝΤΩΝ ΚΑΙ ΕΣΟΜΕΝΩΝ * ΕΡΩ-
ΤΙ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΑΡΕΤΗΣ ΒΙΟΥ
ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.

*In Columna quadam Aegyptiaca, ait Evander reperiri
hanc Inscriptionem :*

ANTIQUISSIMVS OMNIVM REX OSI-
RIS. DIIS IMMORTALIBVS, SPIRI-
TVI, ET COELO, SOLI, ET LV-
NAE, ET TERRAE, ET NOCTI ET
DIEI, ET PATRIEORVM QVAE SVNT,
QVAEQVE FVTVRA SVNT, AMORI,
MONVMENTVM HOC POSVIT VIR-
TVTIS IPSIVS ET VITAE AB IPSO
ORDINATAE.

Inscriptio haec, quod dissimulare non possum, quoad
genium stylumque, in quibusdam non Aegyptiorum;
sed

* Ita recte et opportune correxit REINESIVS in Syntagm.
Inscription. p. 210, quem in versione secutus sum.

sed Graecorum redolet, neque intercedo, si quis eam per Graecos, saltem adulteratam esse, suspicetur. Id tamen ex prisca et genuina antiquorum Aegyptiorum Theologia omnino petatum est, quod in hac Inscriptione * octo memorentur primarii Aegyptiorum Dii, et inter illos *Nocti* quoque suus assignetur locus. Ad *Noctem* Aegyptiorum referre quoque oportet, quae de Σκότῳ *Tenebris*, in Aegyptiorum Theologia vetusta tradita fuisse discimus. Nam id, quod lucem, siue Mundum hunc creatum, ordinatum, et dispositum antecessit, Veteres modo dicunt *aërem*, modo *Noctem*, modo *Tenebras*. Quid vero de hisce *Tenebris* in arcana, paucisque cognita Aegyptiorum Theologia fuerit traditum, doceat nos DAMASCIVS de *Principiis* in *Anecdosis* WOLFII Tom. III, pag. 260 **.

Αἰγυπτίους δὲ ὁ μὲν Εὐδήμος εἶδεν ἀκριβὲς ἰσχυρεῖ· οἱ δὲ Αἰγυπτῖοι καθ' ἡμᾶς γεγονότες Φιλόσοφοι, ἐξήνεγκαν αὐτῶν τὴν ἀληθείαν κεκρυμμένην, εὐρόντες ἐν Αἰγυπτίοις δὴ τις λόγους, ὡς εἶη κατ' αὐτὰς, ἡ μὲν μία τῶν ὅλων ἀρχὴ Σκότος ἄγνωστον ὑμνεμένη, καὶ τὴ τοτὶς ἀναφώνεμεον. Aegyptiorum sententiam Eudemus non accurate refert. Philosophi vero Aegyptii, qui nostra aetate vixerunt, veram vetustiorum Aegyptiorum doctrinam, haecenus absconditam, in lucem protaxerunt. Nam in libris quibusdam Aegyptiacis inuenerunt, unum

B 2

rerum

* Deorum octo primorum ab Aegyptiis cultorum, meminit etiam HERODOTVS Lib. II. c. 46. et 145. Totidem saepius numerantur in versibus Orphicis, quos inter locum quoque habet *Nox*. Vide THEONEM loc. cit. EVSEBII Praepar. Euang. L. III, c. IX. Adde MEYRSII Denarium Pythagoricum p. 94. 95. Nempe et hoc ab Aegyptiis traxerunt Orphici, ut permulta alia.

** In WOLFII *Anecdosis* verba haec vitis nonnullis scaent. Citavit eadem ipsa CVDWORTHVS ex Codice MS. longe correctius, in vero *Systemate intellectuali* p. 337. Edit. Anglic. Eum igitur hic semper secutus sum.

rerum omnium Principium, Tenebras videlicet incognitas, sacris ipsorum hymnis celebrari, idque ter repeti. Extat et alius DAMASCII huius locus, in eundem sensum conceptus, quem ex libro eius inedito produxit STEVCHVS EUGVBINVS, et ex hoc CUDWORTHVS in Opere cit. p. 354, (non, vt vitiose editum est, 414.) Edit. Londin. Πρώτην ἀρχὴν, σκότος ὑπὲρ πᾶσαν νόησιν, σκότος ἄγνωστον, τρεῖς ἴσθ' ἐπιφημίζοντες. *Primum rerum omnium principium esse Tenebras, quae omnem intellectum atque cognitionem superant, quarum laudes hymnis sacris ter repetunt.* Non dubito, quin haec ex bonis ac antiquis monumentis deprompta fuerint, certe Scholam Orientalium, non Graecorum, sapiunt, et Damascius, qui ea approbare non poterat, etsi ex libris antiquis excerpta, non dissimulanda tamen esse putauit. Neque vero tamen haec doctrina ante Damascii aetatem ita abscondita erat, atque incognita, quia illique etiam ab antiquioribus mentionem iniici videamus. Etenim de Aegyptiis PLUTARCHVS obseruat, quod eorum haec sit doctrina, ὅτι τὸ σκότος τῆς φωτός ἐστι πρεσβύτερον *, *Tenebras esse luce antiquiores* Sympos. Lib. IV, p. 670. Idcirco iidem, teste AELIANO de Animal. Lib. XI, c. 10, credi volebant, in Apide suo, Tauro sacro, conspici aliquod Symbolum, quo innueretur, τῆς φωτός εἶναι τὸ σκότος πρεσβύτερον, *tenebras antecessisse lucem.* Doctrinam paulo obscurius traditam, vt vidimus, DAMASCIVS ex antiquioribus libris, et arcana Theologia, nonnihil distinctius explicuit; sed ceteroquin res ipsa Aegyptiorum Sermonibus ita erat celebrata, vt SIMPLICIVS in Aristotelis Phys. Aufcult. Lib. VIII, p. 268, a. censuerit, verba illa MOSIS Gen. I, 5: *Vocauitque Deus lucem diem, tenebras vero*

* Id est, quod dixit ORPHEVS § II. allatus, τῇ νύκτι πρεσβεῖν, *noctem esse aliis rebus priorem.*

vero noctem: sic fuit vesp̄era, et fuit mane diei primi, translata fuisse ex Aegyptiorum fabulis, quibus perhibetur, Tenebras esse priores luce. Potest autem ex hoc SIMPLICII testimonio etiam id confirmari, quod diximus, in hac doctrina Aegyptiorum, vocem *Noctis* et *Tenebrarum* unum idemque significare.

§. 13. Verum quaerat quis, vtrum ea quae de *Nocte*, magno Orientalium ac figillatim Aegyptiorum Numine, huc vsque disputata fuerunt, recte etiam, et ex mente Aegyptiorum, ad illud Numen, quod ipsi patrio sermone *Athor* dixerunt, Graeci vero *Venerem* interpretati sunt, transferri et applicari queant. Id igitur nunc inprimis ostendendum, et idoneis rationibus constituendum mihi restat. Et primo quidem supra iam ad liquidum perduximus, Orientales plerisque nomine *Veneris*, quemadmodum Graeci loquuntur, intellexisse fere, aut totam rerum Naturam, aut Naturae parentem, adeoque rerum, quae existunt, Principium. Vide §. 6. Tale vero Numen esse *Noctem* Theologiae Aegyptiorum, modo nunc et satis prolixè probauimus. Nihil igitur Aegyptiorum Theologi dixerunt de sua *Nocte*, quod non in eorundem *Athor*, siue *Venerem*, ex indole Theologiae ipsorum, quam optime quadret. Sed possumus praeterea adferrere, nostram in rem, testimonia Veterum, quibus, si recte explorentur et explicentur, dari nihil disertius potest. Audiamus HESYCHIVM, ex cuius Lexico quantiuis pretii, in voce Σκοτία, haec pro nostra sententia adducere possumus. καὶ ΑΦροδίτης Σκοτίας ἱερὸν κατ' Αἴγυπτον. Est quoque *Veneris tenebricosae Templum in Aegypto*. Ostendimus autem §. 12 luculenter, in Theologia Aegyptiorum prisca, *Tenebras* et *Noctem*, rem vnā eandemque designasse. Est igitur profecto perinde, ac si HESYCHIVS scripsisset: *Aegyptii Temp̄la erexerunt Veneri, Veneri illi, quam et Tenebras et Noctem vocant*. Meminerunt Deae huius Ae-

gyptiorum σκοτίας, *tenebricosae*, praeter Hesychium, Scriptores quoque alii, interque hos DIODORVS SICVLVS, verum is eam non *Venerem* appellat; sed *Hecaten*. Verba eius haec leguntur Lib. I, p. 87, Edit. Wechel. εἶναι δὲ λέγῃσι πλησίον τῶν τόπων τέ-
των καὶ Σκοτίας Ἑκάτης ἱερὸν, καὶ πύλας Κωκυτῆ καὶ
Λήθης διελθυμένας χαλκῶσις ὀχεῦσιν. *Dicunt etiam
in vicinia esse fanum Hecates tenebricosae, (vel no-
cturnae) et * Cocyti Lethesque portas, aeneis vectibus
obstructas.* Nempe vnum idemque Numen Graeci,
prout id ad rem suam facere vident, nunc *Venerem*,
nunc *Hecaten* vocant, nunc alio etiam modo interpre-
tantur, quod neminem in rebus hisce paulisper exerci-
tatum fugere potest. Neque omnino male *Athor*,
Dea noctis, vel *Nox*, a Graecis comparatur cum He-
cate, cuius Sacra sunt nocturna, vnde VIRGILIUS
Aen. IV, 609:

Nocturnisque Hecate triuiis vlulata per vrbes.

et APVLEIVS Metamorph. Lib. XI, post init.
*Siue tu Ceres, seu nocturnis vlulatibus horrenda Proser-
pina*, quae quam accommodata sint Templo Deae
Athor, de quo loquuntur DIODORVS et PLVTARCHVS,
a me hic adducti, loca ipsorum vnumquemque satis
docere possunt. Sed citra omnes ambages et clare in-
primis, id quod dixi, testatur auctor Hymnorum
ORPHEO tributorum, qui in *Suffimento Noctis*
ita canit:

Νύκτα

* PLVTARCHVS de Is et Osir. p. 362 commemorat in
Urbe Memphi has ipsas *aereas portas Cocyti et Lethes*.
Ex iis vero, quae de portis his illic narrat, videtur o-
mnino sequi, eum loqui de Templo Serapidis antiquis-
simo Memphitico, in quo sepeliebatur Apis, teste PAV-
SANIA, in Atticis, p. 42. Ibi itaque etiam *Athor*, Dea
tenebricosa Sacellum suum habebat.

Νύκτα Θεῶν γενέτειραν αἰέτομαι ἡδὲ καὶ ἀνδρῶν,
Νύξ γένεσις πάντων, ἣν καὶ Κύπριν καλέσωμεν.

*Canam Noctem, Deorum pariter atque hominum
genetricem*

*Nox origo rerum omnium, quam et Venerem appella-
bimus.*

Ecce tibi *Noctem*, Numen tale omnino, quale perhibet Theologia Aegyptiorum, eamque conceptis verbis Poëta docet, appellari quoque *Venerem*. An pluribus opus est? quae ceteroquin ex huius ipsius Poëtae carminibus addi possent. Denique et hoc non immerito vrgendum esse existimo, quod Graeci tradant, *Venerem* Aegyptiorum, proprio ipsorum sermone *Athor* dici. *Athor* vero Aegyptiis dici *Noctem* certum est. Vide §. 7. Neque puto, aliam nominis huius, ex lingua Aegyptiaca, originationem, aequae expeditam et commodam produci vnquam posse. Estne igitur, ut dubitemus amplius, ratio vlla iusta?

§. 14. Haec igitur fuit antiquissima priscorum Aegyptiorum de Numine suo *Athor*, siue *Venere* doctrina, quod vel ex eo clare liquet, quia eadem ipsis cum cultioribus Orientis gentibus aliis fuit communis, et, quod inprimis attendi meretur, quia continet reliquias ipsius traditionis Mosaicae de Cosmogonia, lapsu temporum tantuminodo incrustatas, semperque magis ac magis corruptas. Vide §. 8. An non res ipsa clare loquitur, antiquissimis hisce Orientalium notionibus, procedente demum tempore, novas notiones de his rebus, per Philosophos et Physiologos sequiores sensim inuectas, successisse, et sic antiquiores paulatim oblitteratas, ac tandem obliuioni traditas fere fuisse? Accidit hoc quoque Aegyptiis. Illi itaque seposita antiquissima suorum de *Athor* doctrina, quae sane erat valde abstractiua et Metaphysica, pedetentim *Noctis*

*Aegypti
sequiores,
per Noctem
intellexe-
runt, Solis
in haemi-
sphaerio in-
feriori mo-
ram, aut
Lunam, aut
etiam no-
ctem natu-
ralem.*

notionem, ad alias quoque res, et ad vsum magis popularem, translatam atque applicatam voluerunt. Videntur autem ex Theologis sequioris aevi, quidam per *Ἐξυπζ*, *Noctis* Numen, populo adorandam obtulisse, *Noctis Praesidem*, *Lunam*, quae a potestate, quam noctu exercet, *Nocturnae*, *Noctilucae*, aliisque nominibus, idem significantibus, passim ornari solet. Pari sane ratione, magnus *Seldenus*, nomen *Veneri Vraniae* ab Arabibus tributum, ac *HERODOTO* memoratum Lib. III, cap. 8, *Alilat* interpretatur, de *Diis Syris* Syntagm. II, cap. II, pag. 253. *الليلة* enim Arabibus dicitur *Nox*, eratque magnum Gentis huius Numen, potestque Nomen istud denotare *Noctilucam*, vel * *Dominam et Reginam noctis*. Mihi tamen, vt, quod res est, dicam, verosimilius videtur, *Noctis* nomine, a Sacerdotibus Aegyptiis designatum fuisse ** illum Naturae Statum, quo Sol, relicto haemisphaerio nostro, mensibus autumnalibus et hybernis, inferius percurrit, eoque noctis tenebras vehementer auget. Nam ad huiusmodi in natura rerum conuersiones, et reuolutiones, ceu effecta illustriora Numinis inuisibilis et benefici, accommodatam inprimis fuisse religionem, et Aegyptiorum, et in vniuersum Orientalium, mihi quidem certum et persuasum est. In Assyriorum et Phoenicum Sacris ad illam ipsam Naturae reuolutionem, de qua hic loquimur, quotannis respici consueuisse, ex *MACROBIO* supra iam docuimus §. 5. Illis quae auctorem hunc illic tradere intelleximus, gemina plane sunt, quae de Aegyptiis literis prodidit *PLVTARCHVS*, de *Is. et Osir.* pag. 366:
Mense

* Vide et Celeberrimi *MILLII* Dissertatt. Select. Num. IV, §. II, p. 99, Edit. primae.

** Illum ipsum Naturae Statum, *IULIANVS* Imp. Orat. V, p. 173, appellat *εξολανή δύναμις*, potestatem tenebrarum.

*Mense * Athyr periisse Osiridem dicunt, quando — Nilus recedit, et solum nudatur. Quando autem nox fit longior, ac tenebrae crescunt, lucisque superatur et tabesceat vis: tunc Sacerdotes cum alios tetricos ritus peragunt, tum bouem auratum, nigro byssino amictu tectum, ostentant in luctu Deae, bouem enim Osiridis ** et terrae ducunt imaginem.* Verba haec tanto libentius hic descripsi, quum manifesto de *Athor*, siue Aegyptiorum *Venere*, et *Nocte* agant. Illius enim simulacrum fuisse bouem foeminam, siue *Vaccam*, ostendetur §. 15. Et solennitas illa lugubris, quam descripsit *PLUTARCHVS*, ingruit in mensem *Athyr*, qui ab *Athor*, siue Aegyptiorum *Venere* nomen accepit. Vide §. 3. Sed diffiteri tamen nequeo, ea, quae scribit auctor laudatissimus, referenda esse ad annum gentis Aegyptiae fixum, qui tempore Augusti Imp. introduci demum coepit, cum vetusta gentis huius Sacra, ad annum antiquum vagum pertinerent, adeoque menses omnes successiue percurrerent. Sed in viam redeamus. Ea, quae modo dicebamus, insigniter illustrat *HORAPOLLO* Hieroglyph. Lib. I, c. XI, vbi ait. Δοκεῖ παρ' Αἰγυπτίοις Ἀθηνᾶ μὲν, τὸ ἄνω τῆς Ὀυρανῆς ἡμιοφάειον ἀπειληφέναι· τὸ δὲ κάτω Ἥρα. Videtur apud Aegyptios *Minerva* quidem superius *Coeli hemisphaerium* sorte accepisse, *Iuno* vero inferius. Docebant igitur Aegyptii, inferius hemisphaerium tenebricosum sorte datum fuisse *Iunoni*, illam vero esse ipsissimam *Venerem*, ex eorundem placitis manifestum fecimus §. 4.

B 5

Vnde

* Respondet is, in anno Aegyptiorum fixo, qui hic intelligitur, nostro fere *Nouembri*.

** Ita verba auctoris huius vertenda esse, alio loco iam monui in *Remphab* p. 57, et in *Miscellan. Berolin.* Tom. VII, p. 389, (not. i.)

Vnde clare perspicitur, regnum-inferioris hemisphaerii, vel *Noctis*, fuisse attributum Deae *Athor*, siue *Veneris*. Haec doctrina de *Athor*, satis videtur esse vetusta in Aegypto, eaque, vt mihi persuadeo, omnium antiquissimae, de qua §. 12 dixi, primo successit. Coniicio porro, factum hoc esse Seculo circiter quarto, post exitum Israëlitarum ex Aegypto. Fuerunt inter Aegypti Theologos, alii quoque, qui acceptionem *Noctis*, in Theologia populari, quae cultum publicum respicit, strictius adaptarent ad noctem naturalem, quae nempe quotidie, post occasum Solis, terram tenebris obtegit. CHAEREMON certe, gente Aegyptius, et Deorum illic sacerdos, apud PORPHYRIUM in *Epistola ad Anebonem* (praefixa IAMBLICHI de Mysteriis Aegyptiorum libro) pag. 7, 8 asserere non dubitat, in Theologia Aegyptiorum, referri omnia ad visibiles Naturae effectus, ad *Stellas*, earumque conspectus, occultationes, occursumque, ad *Lunae* porro, modo crescentis, modo senescentis, varietatem, ad *Solis* etiam cursum, nocturnumque aut diurnum hemisphaerium. Addi potest, quod in Inscriptione Aegyptiaca, quam ex THEONE descripsi §. 12. inter octo primores Aegyptiorum Deos, numerentur *Nox* et *dies*, vbi apparet, vti diem, ita etiam noctem naturalem intelligi debere. Cum ex hisce temporum, diei etiam noctisque, vicissitudinibus, ingentia in creaturas commoda redundent, mirum non est, et ingenio potius coecae Gentilitatis mirifice conuenit, quod illa Noctem quoque naturalem religiose colere inque ea beneficia Creatoris venerari voluerit.

§. 15. Numen hoc *Noctis*, cuius et nomen et potestatem explicuimus, per totam Aegyptum, Templata habuit complura, celebria, a multis frequentata, cultu eius et laudibus personantia, de quibus forte in peculiari aliquo Commentario olim plura dicemus.

De Simulacris
Deae Athor.

Simula-

Simulacrum Deae huic in Templis consecrari solitum, erat Vacca, et plerumque naturalis viua, solenni Aegyptiorum more, qui animalia volebant esse *μεμήματα* quaedam, imagines aeterni Numinis viuas, quibus virtutes et effectus illius, aliquo modo adumbrarentur. Tale Simulacrum *PLVTARCHVM* commemorare, quae saltem est mea coniectura, monui §. 14. Sed ne ad coniecturas nudas res haec redire cuipiam videatur, confirmemus eam testimoniis, omni exceptione potioribus. Refert autem *AELIANVS* de Anim. Lib. XI, c. 27, vicum esse Nomi Hermopolitani, Chusas nomine, quem ob situs amoenitatem laudat, deque eo addit: *Ἐν ταύτῃ σέβουσιν Ἀφροδίτην, Οὐρανίαν αὐτὴν καλῶντες, τιμῶσι δὲ καὶ θηλείαν βῆν. In hoc vico colunt Venerem, quam Coelestem vocant. Venerantur vero etiam religiose vaccam.* Nam in Templis solebant Aegyptii semper alere animalia, Diis suis consecrata, quae tanquam viuas illarum effigies adorabant. Id circa *AELIANVS* ibidem haec adiicit: *Et ipsam quoque Isin Aegyptii bubulis cornibus et fingunt et pingunt.* Hanc nempe rationem reddit, cur Aegyptii vaccam diuinis honoribus afficiant. Adhuc clarius id docet *STRABO* Lib. XVII, p. 552. *Οἱ δὲ Μωμεμφίται τὴν Ἀφροδίτην τιμῶσι, καὶ τρέφεται θήλειά βῆς ἱερὰ, καθάπερ ἐν Μέμφει ὁ Ἄπις, ἐν Ἡλίῳ δὲ πόλις ὁ Μνῆυις. Momemphitae Venerem colunt, et (nempe in eius honorem) alitur vacca Sacra, sicut Memphi Apis, et Heliopoli Mneuis.* Locus hicce luculentus, vsum talium Simulacrorum viuorum satis nobis explicat. Sunt et eiusdem haec verba, p. 556: *Εἴθ' ὁ Ἀφροδίτοπολίτης νομὸς, καὶ ἡ ὁμώνυμος πόλις, ἐν ἣ λευκὴ βῆς ἱερὰ τρέφεται. Sequitur Nomus Aphroditopolites* (quasi dicas, *Veneri dicatus*) *et vrbs Nomo cognominis* (Aphroditopolis) *in qua vacca candida sacra alitur.* Hinc iam lux in *HESYCHIVM* redundat, qui alicubi

alicubi obseruat, Aegyptios et Mensē quendam, et bouem quoque, nempe foeminam, dixisse *Athyr*, vel, quod idem est, *Athor*. Vide §. 3.

§. 16. Praeter hanc genuinam et autam Aegyptiorum *Athor*, introducta quoque veluti furtim fuit, *Athor*, alia *Venus* alia, quam HERODOTVS iam Lib. II, c. 112, quoque *Venerem* peregrinam, et Strabo p. 555. *Deam graecam* nuncupant. Eiusdem generis fuit illa *Venus aurea*, cuius tanquam ex HOMERO, meminerunt DIODORVS SICVLVS in fine Lib. I, p. 88, et IUSTINVS MARTYR in Cohortat. ad Graecos p. 27; cum tamen HOMERVS, *Venerem* appellans *auream*, Iliad. Γ. v. 64, ad Aegyptiorum res haud respiciat, neque etiam, aut vetus *Scholiastes* ad illum locum, aut EVSTATHIVS ad eundem pag. 384, Edit. Rom. opinioni tali faueat. Verum haec, et similia plura, a praesenti meo instituto aliena, libenter hic omitto.

* * * * *

CAPVT II.

De Phtha, Aegyptiorum Deo, quem
Graeci Vulcanum interpretantur.

§. I.

Quae capite antecedenti, de *Athor*, id est *Nocte*, Ex doctrina Aegyptiorum Numine, quod Graeci interpretantur *Venerem*, disputavi, apud lectorem historiae Philosophicae non imperitum, suspicionem excitare possunt, vetustos Aegyptiorum Philosophos, et Theologos, qui *Noctis tenebricosae* Numen tam impensa religione coluerunt, difficulter ab Atheismi crimine absolui posse. Ex illis enim sponte consequitur, Aegyptios, *Noctem* suam vel *Tenebras*, quae a *Chao* Philosophorum non differt, pro primo veroque principio rerum omnium, ipsorumque adeo Deorum haberi voluisse. Vide cap. I, §. 12. Ad quod accedit, quod ORPHEVS, qui in Aegypto Scientiis Sacris imbutus, et initiatus, ea deinde, quae a Sacerdotibus Aegyptiis acceperat, in Graecia magno cum successu aliis tradidit, rerum omnium origines a sola *Nocte* secundum quosdam deduxerit, nulla omnino Mentis aeternae mentione facta. Vide ibidem §. II. Non equidem ignoro, doctissimum CVDWORTHVM post STEVCHVM EVGVBINVM, in Systemate suo intellectuali, *Tenebras* Theologiae Orphicae, et Aegyptiacae, explicare de aeterno incomprehensibili-que Deo. Verum profecto, quae locis modo citatis ea de re ex monumentis optimis attulimus, tali explicationi locum omnino nullum relinquunt.

§. 2. Si etiam audimus, virum quondam incomparabilem, MAT. VEYSSIERE LA CROZE, Idem La Crozius quondam ex alio argumentum probari potest, quod ipse sic exponit in

gumento
conclufit.

in Tomo III. Thesauri Epistolici p. 194: *Certum est, sententiam Philosophorum Sinensium, eandem esse, atque Aegyptiorum veterum, a quibus certo scio, eos ante multa Secula dogmata fere omnia hausisse. Sic autem THEONOE, Aegyptia, PROTEI filia, in Helena Euripidis v. 1020, Tom. II, Edit. Barnesf. pag. 288,*

— ὁ Νῆς

Τῶν κατθανόντων ζῆ μὲν ἔ, γνώμην δ' ἔχει,
'Αθάνατον, εἰς ἀθάνατον αἰδέε' ἐμπεσών.

— Mens

*Defunctorum non viuit quidem: sensum tamen habet
Immortalem, refusa in immortalem aetherem.*

Et, quae in Epistola La-Croziana sequuntur, plura, quae breuitatis studio omitto. Nemini obscurum esse potest, auctorem versuum horum, id voluisse, animam hominis esse ex aethere, et post hanc vitam in aetherem refundi, ita vt per se amplius non subsistat, etsi sensus illius, quem habet aether, tanquam eius particula, particeps quoque sit. Nescio tamen, num ex solis hinc versibus, id quod volebat vir praestantissimus, citra dubium tuto colligi queat. Quem enim latere potest, Poëtas Tragicos, vti et Comicos, et in genere omnes, sententias aut suas, aut aliorum etiam Philosophorum, illis tribuere, orique illorum veluti ingerere, quos in scenam producant? Sententia haec Euripidis, amice conspirat cum doctrina Pythagoraeorum arcana, quorum magna erat illo tempore existimatio et fama. Nihil itaque mirum est, quod EURIPIDES, qui non secus ac Tragici reliqui omnes, Dramata sua sententiis Philosophicis perquam libenter ornabat, et illo loco ostendere voluerit, quantum in scientia Philosophica profecisset. At nondum ex eo conficere licebit, sacerdotes quoque Aegyptios, dogma tale in scholis suis tradidisse, et calcu-

calculo suo comprobasse, quamuis et hos sapientiae ad-
discendae causa adiisse Euripidem, testetur DIOGE-
NES LAERTIVS Lib. III, §. 6. Quin imo, si cre-
dimus * viro cuidam eruditissimo, et in his rebus
magnopere exercitato, credibile non est, Sacerdoti-
bus Aegyptiis tale quid in mentem venisse, verum do-
ctrinae talis origines in sola Graecia nobis quaerendae
erunt. Verum enim vero, si memoria mecum re-
peto, quae apud Veteres, ea de re, passim, et satis
clare, aut memoriae prodita, aut subindicata legi, non
possum non in sententiam doctissimi La Crozii pedi-
bus ire, eamque hic testimoniis quibusdam non in-
idoneis confirmabo.

§. 3. Qui hanc, quam dixi, Aegyptiis sigillatim *Sententia
illa viri do-
cti pluribus
confirma-
tur.*
tribuat doctrinam, auctorem habeo non spernendum,
AENEAM GAZAEVM, in Theophrasto de ani-
marum immortalitate (Magna Biblioth. Patrum Paris.
T. XII.) pag. 622. *Aegyptiis sane videtur eadem ani-
ma, cum hominem, tum vero bouem, et canem, et
auem, et piscem induere — donec tandem peragratis
omnibus, eo rursus, vnde erat digressa, recurrat.*
Nemo est, qui non illico persentiat, tangi in his ab
Aenea Gazaeo celebratum apud Veteres Metempsy-
choseos dogma, quod ab Aegyptiis ad alias gentes
peruenisse, testantur HERODOTVS Lib. II, cap. 123,
et plurimi alii. Quid autem illud sit, vnde anima
primum erat digressa, et quo, post varias praecedentes
metempsychofes, vltimo tandem recurrit, auctor
noster non quidem distincte explicuit; sed dubitare
tamen non licet, quin intelligat Naturam, siue Essen-
tiam Diuinam, supremum Aetherem, totius mundi
animam, ex qua, etiam secundum Aegyptios, ani-
mae

* Mr. Warburton, dans les Dissertations sur l'Vnion de
la Religion, de la Morale, et de la Politique de Mr.
Silhouette, Tom. II, Dissert. XI, p. 151 etc.

mae in corpora demittantur, et in quam, absoluto toto Metempsychoseos curriculo, tandem redeant, et veluti refundantur. Docet hoc PORPHYRIUS Scriptor pereruditus, et rerum Aegyptiacarum insigniter peritus, de Abſtinentia, Lib. IV, p. 372, Edit. Lugdun. Verba eius latine conuerſa adſcribo. *Cognouerunt Aegyptii, diuinitatem non ſolum hominem permeare, neque animam (nempe diuinam) in ſolo homine in terra habitare; ſed eandem propemodum per omnia animalia pertranſire.* Nempe Anima, ſecundum Aegyptios, erat τὸ Θεῖον, *Diuinitas*, vel *Essentia diuina*, quae a ſede ſua veluti delapſa, aliquamdiu per homines et animalia tranſibat, donec ad priſtinum locum rediret. Eodem ſpectant illa SERVI in Virgilii Aen. L. III, 67. *Aegyptii periti ſapientiae, condita diutius reſeruant corpora, ſcilicet, ut anima multo tempore perduret, et corpori ſit obnoxia, nec cito ad alia tranſeat. Romani contra faciebant, comburentes cadauera, ut ſtatim anima in generalitatem, id eſt, in ſuam rediret naturam.* Vbi intelligi Animam diuinam Mundi, quae eſt animarum generalitas, et natura, ex qua digrediuntur, et in quam redeunt, quiuiſ facile videt. De Aegyptiorum vero ſententia, teſtari etiam poteſt precatio illa vetuſta, quam in Aegypto, vnus ex eorum numero, qui corpora defunctorum condiebant, nomine defuncti, ad Deos fundere jubebatur, quamque ex Aegyptiaco ſermone, in graecum ab EUPHANTO conuerſam, affert PORPHYRIUS de Abſtin. Lib. IV, pag. 379. Ὁ δέσποτα ἥλιε, καὶ θεοὶ πάντες, οἱ τὴν ζωὴν τοῖς ἀνθρώποις δόντες, προσδέξασθέ με, καὶ παραδοτε τοῖς αἰδίοις Θεοῖς σύνοικον. *O Domine Sol, reliquique Dii, qui vitam hominibus largimini, recipite me, et tradite Diis aeternis, ut cum illis vna habitem.* Habent verba haec, quod lectorem incautum decipere poſſit, ideoque verba haec ex ſenſu, quem iis Aegyptii

ptii indebant, et ex toto doctrinae eorum nexu, diiudicare oportet. Simili ratione, haec EPICCHARMI, apud PLVTARCHVM de consolat. ad Apollonium p. 110. *Quae quondam erant concreta, nunc vicissim sunt secreta, rediit quodque ad originem unde venerat, terra in terram, spiritus vero sursum profectus est*, possent, si solorum verborum ratio haberetur, cum illis Salomoneis componi: *Reuertitur puluis ad terram, unde fuit, Spiritus autem reuertitur ad Deum, qui eum dederat.* Eccles. XII, 7. Sed si auctorem huius sententiae, si doctrinam sectae, cui is deditus fuit, propius contemplemur, apparebit mox, verba haec nobis offerre impietatem pantheisticam Scholae Pythagoraeorum. Etenim inter arcanas PYTHAGORAE et PLATONIS doctrinas, refertur et haec, *animam interitus expertem esse, eamque, cum exit, peruenire in cognatam sibi animam Mundi*, teste PLVTARCHO de placitis Philosoph. Lib. IV, c. VII, p. 899. Id vero plane est ἐμπίπτειν εἰς τὸν αἰθέρα, in aetherem refundi, vt supra §. 2, aiebat Theonoë Euripidea. Epicharmum vero discipulis Pythagorae annumerari voluisse, et arcana eius placita versibus saepe complexum fuisse, quod et aliunde scimus, perhibet IAMBlichVS de vita Pythagorae p. 214, 215. Ed. Küst. An non Stoici genuinis Philosophiae suae filiis promittebant, fore, *vt aliquando digni futuri essent Deorum conuiuae.* Ita EPICLETVS in Enchiridio cap. XXI, vbi vititur locutione, scripturis nostris Diuinis non inusitata. Sed quomodo ipse hic auctor mentem suam super hac re explicat? Id operae pretium erit cognoscere, ex Maioribus eius Dissertationibus Lib. III, cap. XIII, p. 293, vbi hunc in modum scribit. *Cum vero ea, quibus opus est, Deus non suppeditat, receptui canit, januam aperit, teque venire iubet. Quo? Non in malam rem; sed eo unde ortus es, ad amica*

et cognata, ad elementa. Quantum in te fuit ignis (mentem his designat) ad ignem redit; quantum terrae, ad terram; quantum venti, ad ventum; quantum aquae, ad aquam. Hoc modo Dii, secundum Stoicos, hominem, animamque eius recipiunt. Sic Anima cum illis una habitat. Et plane id ipsum quoque innui, in antiqua illa Aegyptiorum precatione, vel illa, quae hic disputata sunt, dubitare me nullo modo sinunt, quibus etiam alia, nisi id nimis longum foret, adiici possent. Et profecto, quod Commentarius noster planum faciet, Aegyptii alios Deos non agnoscebant, praeter Solem, Lunam, Astra, Elementa corporum, et aetherem igneum, omnibus coelis superiorem, veram animarum originem, ad quam vinculis corpusculi soluti, rursus adiungebantur. Ex eo diuinare licet, quid nam hoc sibi velit, *recipi a Sole, aliisque Diis, vitae auctoribus, et tradi Diis aeternis, ad habitandum semper cum illis.*

§. 4. Dum beati, mihiq̄ue semper venerandi La Crozii vestigia lego, sentio, me a scopo proposito, paulo longius digressum esse. Ex diuerticulo igitur in viam redeo. Dixi nempe, videri Aegyptios, si doctrinam eorum de *Athor*, seu *Nocte*, meditate expendas, omnia in hoc mundo, ex sola materia deduxisse, qui est Atheismus crassus et turpis. Ipsa quoque gentis huius Numina, ex Nocte nempe progenita, fuisse materialia, mundi nempe corpora et elementa, testimoniis et copiosis et fide dignis confici facillime potest. Ex iis quaedam, ad rem nostram inprimis facientia, hic adscribemus. Ipse acutissimus C V D W O R T H V S, quamvis labori nulli pepercerit, vt Theologiam Aegyptiorum ab ista labe perpurgaret, vel inuitus tamen nobis largitur, CHAEREMONEM Stoicum, cuius accuratorem veritatisque studium P O R P H Y R I V S commendat, de Abstin. Lib. IV, p. 371. quemque *ἱερογγραμμάτεια*, *Scribam*

Sacro-

Sacrorum in Aegypto nuncupat, apud EVSEBIUM Praepar. Euang. Lib. V, c. 10. Aegyptiis tribuere materialissimum Atheisticum. Vide *Systema* eius *intellectuale* p. 317. Edit. Anglic. Verba CHAEREMONIS a PORPHYRIO allata, in Epistola ad Anebonem, quae IAMBLLIHI de Mysteriis Aegyptiorum libris praemissa extat, p. 7. ita sonant: *Chaeremon, alique multi, nihil quidquam agnoscunt, ante mundum hunc adspectabilem, nec alios Aegyptiorum, in ipsis scriptorum suorum exordiis, ponunt Deos, praeter vulgo dictos Planetas, et Zodiaci signa, et stellas, simul cum his in conspectum venientes, et sectiones Decanorum et horoscopus.* — Quippe videbat enim, qui Solem uniuersi architectum esse dicerent, ab illis non ea tantum, quae ad Osiridem Isidemque pertinent, sed etiam quicquid sacrarum fabularum erat, partim in stellas — partim in Lunae — varietatem, partim in Solis cursum, vel in nocturnum aut diurnum hemisphaerium, vel in Nilum fluuium, cuncta denique in res naturales, nihil in naturas, corporea mole carentes, viuentesque, conferri. Alia, quae ibi sequuntur, ne prolixior sum, malo nunc omittere. Quis negauerit, haec esse inprimis luculenta? praesertim si memoria repetierit, ea a Sacrorum in Aegypto Scriba, qui se rerum Aegyptiacarum oppido peritum ostendit, profecta esse, et praeterea huic a PORPHYRIO adiungi multos alios. Quando vero vir ille doctus, qui CHAEREMONEM de materialismo Aegyptiorum testari, nobis largitur, sibi nobisque persuadere annititur, id esse vnicum alicuius momenti testimonium, quod de tali Aegyptiorum Theologia extet, in eo ab eius sententia discedere cogor. Sunt omnino alia, eaque nec pauca, nec ponderis leuissimi, quae testimonium CHAEREMONIS maiorem in modum confirmant. Eorum nonnulla adferemus.

§. 5. Non abs ratione vrgere hic mihi liceret, quod, cum teste HERODOTO, Lib. II, c. 46 et 145. Dii Aegyptiorum primores fuerint numero octo, ostendi possit, octo illos Deos principes, fuisse materiales, ignem, aquam, terram, coelum, lunam, solem, diem, noctem. Verum quando nescius

non sum, diuersa de octo Diis Aegyptiorum praecipuis extare veterum iudicia et testimonia, et praeterea de hoc argumento alio loco agere constitui, id nunc tacitus praetermittam. Videamus igitur, qualemnam Aegyptiorum Theologiam mente sua conceperit EVSEBIUS, omnis antiquitatis scrutator, non diligens magis, quam iudiciosus, et inprimis peritus. De ea is ita loquitur Praeparat. Euang. Lib. III, c. 9. *Ea porro Aegyptiorum doctrina fuit, ex quibus, uti suam Orpheus Theologiam hauserat, ita Mundum utique Deum esse voluit, ex pluribus Diis, tanquam sui partibus (nam ipsas quoque mundi partes, Deorum in numero ab ipsis repositas fuisse, antea demonstrauius) compositum et constitutum.* An non diceres, Spinozam sua ab hisce Aegyptiis mutuatum esse? Sed audiamus * auctorem eundem, de hac ipsare, alio loco, Lib. I, cap. 6. ita scribentem: *Phoenices quidem et Aegyptios, omnium primos, Soli, Lunae, ac Stellis, diuinitatem tribuisse, vulgatum est, iisdem solis rerum omnium ortus interitusque causam assignasse.* In hoc Theologiae Aegyptiacae compendio, nulla mens aeterna diuina vsquam comparet. Sola materia Principatum obtinet. Non aliter de Theologia Aegyptiorum iudicat DIOGENES LAERTIUS in Prooemio historiae de vitis Philosophorum §. 10. *Aegyptiorum de Diis Philosophia talis est. Materiam (Athor) fuisse principium rerum: ex ea deinceps*

* Addi poterit locis hic citatis, alius auctoris eiusdem, valde memorabilis, sed paulo prolixior, Lib. III, c. 4.

ceps quatuor elementa discreta, perfectasque quasdam animantes: Solem ac Lunam Deos esse, alterumque Osirin, alterum Isin appellatos. Vnum praeterea adscribam ex PLUTARCHO locum, qui legitur in eius Sympotiac. Lib. VIII, c. I. p. 718. Verba illius graece appono, quia manu medica indigent. "Ὅλως ἀρρενὶ θεῷ πρὸς γυναικὰ θνητὴν ἀπολείπουσιν ὁμιλίαν· ἀνὰ πάλιν δὲ ἐκ αὐτῶν οἴονται θνητὸν ἄνδρα θελείαν θεῷ, τόκος καὶ κυήσεως ἀρχὴν παράσχειν; διὰ τὸ τὰς * θυσίας τῶν θεῶν ἐν αἰέρι καὶ πνεύμασι, καὶ τισὶ θερμότησι καὶ ὑγρότησι τίθεσθαι. Quae sic verto: *Aegyptii omnino Deo mari cum mortali foemina concedunt consuetudinem: vicissim vero non existimant, marem hominem foeminae Deae partus foetusque principium posse praebere, eo quod essentias Deorum, in aëre, ventis, coloribus certis, humoribusque locent. Non inficias eo, Scriptorem hunc in libro de Iside et Osiride, nonnunquam his contraria adstruere, verum id non facile quemquam morabitur, qui cogitauerit, quam varia, sibi que aduersantia, auctor ille saepius de rebus Aegyptiorum referat, quique id inprimis animo suo reuoluerit, Philosophum nostrum, librum de Iside et Osiride inscripsisse Cleae, quam p. 364. ait esse Thyadum Delphicarum Principem, et a Patre ac Matre Osiriadis consecratam Sacris. In illius ergo gratiam, omnia vndecunque conquisiuit, saepenumero inuita veritate, vnde placitis et religioni Aegyptiorum, aliquam sublimitatis, sapientiae, et sanctitatis speciem conciliare*

C 3

* Sic nullo plane sensu legitur, in Editionibus, quas euolvi, Basileensi, Stephaniana, et Parisiensi, graeco-latina, pro quo citra dubium legendum θυσίας, et ita verti. Eodem plane, vt hic correximus, modo; PLUTARCHVS scribit de Is. et Osir. p. 366 extrem. ὅτι γὰρ θυσίαν καὶ ὕδατος θεὸς τέλει νομίζουσιν.

liare posset. Alia huius generis * ; quae adferri possent adhuc, praeterire satius nunc puto, ne taedium lectori moueam, utque ad praecipuum capitis huius argumentum procedere possim.

§. 6. Si omnia et singula, quae pro firmanda sententia sua C V D W O R T H V S in medium attulit, tamen Aegyptiorum Philosophi, a Diis materialibus distinguebant Spiritum infinitum. quaeque dictis a me e diametro aduersantur, curate expendere vellem, opus ad id esset peculiari et prolixa Dissertatione. Verum nunc id potius agam, ut sententiam, quam praestantissimus ille vir, pro virili ornauit, cum ea, quam ego hic adstruxi, amice conciliem. Nam, etsi argumentis omni exceptione maioribus confici possit, Numina, quae Aegyptus coeca, magna quondam religione coluit, *Osirin, Isin, Bubastin, Horum, Harpocratem, Athor, Ammonem, Anubim*, et reliqua fuisse materialia, Coelum, Terram, Aquam, Solem, Lunam, Astra, horumque in mundo effectus adspectabiles, et conspicuas in natura rerum vicissitudines, negari tamen quoque non potest, vetustiores gentis illius Philosophos, materiae, et toti rerum naturae praefecisse Mentem infinitam, aeternam, ex cuius sapienti consilio, potentique nutu, operationes reliquorum Deorum, quos vulgus adorabat, penderent, Mentem, quae omnia decerneret, omnia ordinaret, omnia gubernaret. Qua in re conuenientiam multiplicem et notabilem, inter doctrinas Aegyptiorum, et Stoicorum placita, non possum non agnoscere. Doctrinam Stoicorum de origine rerum, haud ita pridem ** Vir quidam merito suo celeberrimus, accurate et fideliter delineauit, ex

* Quaedam his addita videri possunt, in Observatione nostra de eodem argumento, in Miscellan. Lips. Vol. VI, p. 253, 254.

** BRVCKERVS in Historia Philos. Tom. I, p. 921 etc.

ex cuius delineatione huc transcribam, quae ad institutum meum facere sentio.

I. *Antequam aliquid esset, Chaos erat, siue Status rerum confusus, et tenebricosus. Status ille rerum exhibebat materiam, quae est rerum omnium qualitatibus indutarum, seminaliumque rationum, receptaculum, et Essentia, siue Natura, suo principio quasi grauida.*

Haec est, vt id addam, Aegyptiorum *Athor*.

II. *Chaos illud ordinatum, inque adspectabilem formam emergens, mundus est et Natura.*

III. *Est vero Natura, siue Mundus, totum illud, ex quo constant, quodque comprehendit omnia.*

IV. *Totum hoc, in quo omnia continentur, et vnum est, et partes sunt omnia illius atque membra.*

Hanc Aegyptiorum doctrinam, supra ex EVSEBIO descripsi §. 5.

V. *Sunt vero in hoc vno et toto Principia, quae ab elementis distinguenda sunt, duo, efficiens et patiens. Et patiens quidem, materia est, qualitatis exsors, efficiens autem, ratio, quae in ipsa est, siue Deus.*

VI. *Causa efficiens, siue Deus, est purissimus ac liquidissimus aether ignisque artificialis, habitans in extrema Coeli circumferentia, in qua diuinum omne fixum locatumque est.*

Ista autem omnia cum Placitis Aegyptiorum veterum mirifice consonare, ex iis, quae et superiori et hocce cap. disputauimus, magnam partem intelligi potuit. Vnum hoc superest, vt luculentius et distincte probem, Aegyptios, quod et fecerunt Stoici, cum Nocte vel materia, in ipso adeo Chao, coniunxisse Principium actiuum, Mentem, quae primum res

omnes inter se commistas secreuit, deinde corpora formauit, ac abinde toti rerum Naturae praeest, omnia decernendo, omnia gubernando. In eo igitur euoluendo nunc versabitur opera nostra.

§. 7. Quae veteres ex doctrina Sacerdotum Aegypti, de Κνῆϙ ingenito referunt, ad hoc meum argumentum, quod nunc persequor, spectare, merito censeri possunt, et a C V D W O R T H O opportune obseruata sunt, p. 352. Edit. Londin. (non, vt vitio editum est, 412.) Verum eo de Numine sententiam meam cap. IV. Libri huius exponam pluribus et accurate. Eodem referri debere videntur haec H O R A P O L L I N I S, qui Hieroglyphic. Lib. I, c. 13. aliquid de Aegytiis memoriae prodidit, quod cordati et periti iudices, et me non monente, censebunt singulare, ac gentis illius Philosophis proprium fuisse. Verba haec sunt. Θεὸν ἐγκόσμιον σημαίνοντες - - - ἀσέρεα ζωγράφουσι, ἐπειδὴ πρόνοια Θεῶ τὴν νίκην προστάσσει, ἢ τῶν ἀσέρων, καὶ τῶ παντὸς κόσμου κίνησις ἐκτελεῖται: *Deum in mundo praesentem significaturi, sidus pingunt, quod Dei prouidentia victoriam decernit atque imperat, qua siderum, orbisque vniuersi motus peragitur* Ecce tibi H O R A P O L L I N E M, Deum tanquam Mentem, a Mundo distinguentem, et Diis materialibus, qui mundum constituunt, praeficientem, in qua sententia is quidem ubique deprehenditur. Sed iuuat tamen huic eius loco subiungere obseruationem acutam viri docti, cuius diligentiae, postremam editionem auctoris illius debemus I O. C O R N. de P A V W. *Haec notes. Totum hoc vniuersum circus est, in quo immensa corpora coelestia, cum omnibus aliis inter se cursu certant. Huic certamini praeest Deus ἐγκόσμιος, qui victores declarare, et victoriae praemia distribuere, potest solus. Illa autem spes victoriae est, quae facit, vt sidera & orbis*
vniuer-

uniuersus, in partibus suis, celerrime, et absque vlla intermissione se continuo moueant. Hoc sibi volunt illa, de quibus alii, quantum memoria repeto, ne hilum: Quare notandum est, vt dixi, hoc Aegyptiorum dogma singulare. Aegyptiorum quoque institutioni deberi mihi persuadeo, quod, teste CICERONE de Nat. Deor.. Lib. I. c. 10. Thales Milesius, qui primus de talibus rebus quaesuit, aquam dixit esse initium rerum: deum autem eam mentem, quae ex aqua cuncta fingeret. Thaletem hunc disciplina Aegyptiorum vsum fuisse, veteres magno consensu affirmant. Sed hanc sigillatim eius doctrinam, aquam esse initium rerum, dimanasse ex fontibus Aegyptiorum, et videri Thaletem ab his eam accepisse, conceptis verbis monet SIMPLICIUS in Aristot. de Coelo Lib. II. p. 127. a. Et haec doctrina pertinet ad reliquias historiae et Cosmogoniae Mosaicae Gen. I, 2. antiquitus apud Aegyptios et Phoenices conseruatae, de quibus aliquid diximus cap. I, §. 8. 12. vnde tandem Graeci quoque traditionem eandem acceperunt.

§. 8. Verum rem istam paulo altius ab origine *Et ex Theo-* repetamus. Extat apud auctorem *recognitionum Cle-* *mentinarum* * Lib. X, c. 30. hocce Doctrinae Or- *logia vete-* *phicae* de origine mundi compendium. Orpheus di- *terum or-* *phicorum,* *cit, primo Chaos fuisse sempiternum, immensum, in-* *cum qua* *genitum, ex quo omnia facta sunt: hoc ipsum Chaos* *Aegyptiaca* *conceinit.* *non tenebras dixit esse, non lucem; non humidum non* *acidum; non calidum non frigidum; sed ** omnia* *simul mista, et semper vnum fuisse informe; aliquan-* *do tamen, quasi ad oui immanis modum, per immen-*

C 5

sa

* In COTELERII Patribus Apostolicis Tom. I, p. 589.

** Haec erat communis doctrina vetustiorum in Graecia Physicorum, teste ARISTOTELE, cuius verba adduxi cap. I, § 10.

sa tempora effectum, peperisse, ac protulisse ex se, duplicem quandam speciem, quam illi masculo - foeminam vocant, ex contraria admistione huiusmodi diversitatis speciem concretam: et hoc esse principium omnium, quod primum ex materia puriore processerit, quodque procedens discretionem quatuor elementorum dederit; et ex duobus, quae prima sunt, elementis, facerit coelum, ex aliis autem terram; ex quibus iam omnia participatione sui inuicem nasci dicit et gigni. Fabulae istius, rudi admodum penicillo adumbratae, his videtur fuisse sensus: Ab omni aeternitate Mentem cum Materia coniunctam fuisse, in aliquo immenso Chao; Mentem vero Chaos sensum in formam oui rede gisse, atque tum virtutem suam explicuisse atque manifestasse, elementa discernendo, et ex illis cuncta creando: habuisse autem Mentem naturam Masculo - foemininam, id est, in se habuisse rationes Naturae totius, et qua agit, et qua patitur. Sine dubio et hic occurrunt reliquiae traditionis Mosaicae de creatione mundi. Tota haec fabula, de quo ambigi non potest, orta est ex his Mosis verbis Gen. I, 2; וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמַּיִם *Et Spiritus Dei incubabat super faciem aquarum.* Vbi Critici observant, per vocem מְרַחֶפֶת denotari talem agitationem, qualem columbae perficiunt, dum ovis suis ad excludendum pullos incubant. Hinc *Ouum* vetustissimorum Philosophorum, ex quo cuncta prodiisse docebant, nempe per virtutem Spiritus Diuini incubantis, de quo consuli potest T. H. BURNETII Theoria Telluris Sacra Lib. II, cap. 10. Inprimis veterum sermonibus celebre vehementer fuit *Ouum Orphicum*, de quo praeter auctorem, modo laudatum, passim etiam differit ESCHENBACHIVS in *Epigene Orphico*. Orpheum vero *Ouum* suum ab Aegyptiis mutuatum esse, vel ex eo intelligitur, quod tota eius Sapientia ex fontibus Aegyptiorum profluxerit, idque etiam

EVSEBIVS confirmat, etsi is fabulam isthanc, quod nemini mirum videri debet, additamento aliquo recentiori auctam hunc in modum referat Lib. III, c. XI, p. 115. *Aegyptii Opificem Vniuersi, quem Kneph appellant, humana specie configurarunt — Hunc porro Deum ex ore ouum edidisse narrant, ex eoque alium satum esse Deum, qui ab ipsis Phtha, Vulcanus a Graecis nominetur. Ouum autem illud mundum interpretantur, eique Numini ouem consecrarunt.* EVSEBIVS hic, vti dixi, priscum nobis et genuinum dogma Sapientum Aegypti; sed accessione noua, a Pythagoraeis et Platonicis Graeciae Philosophis interpolatum, obtulit. Nam ouo Orphico, ex quo processit Principium Masculo-fœmininum, quod ab Aegyptiis dicitur *Phthas*, aliud superaddidit Principium, Ouò prius, nempe *Kneph*, qui fuerit veri mundi Opifex. Sed et hic tamen latet verum, quod paucis eruemus, monstrabimusque. *Phthas* & *Kneph* Aegyptiis antiquis vnum idemque significant. Sunt duo nomina, quae diuersa tantum Attributa vnius Spiritus infiniti nostrae menti obiiciunt, quod cap. IV. huius Libri planum faciemus. Quod Veteres Aegyptii de vno Spiritu infinito intellectum voluere, quod esset in Chao, illudque mouisset & disposuisset, & tamen eodem, vtpote sibi voluntatique suae subiecto, prior, id recentiores illi Philosophi, de quibus dixi, explicuerunt de duobus Spiritibus, a se inuicem distinctis. Geneologiam integram & plane nouam huiusmodi Deorum, quibus originem debet mundus materialis, contexuit IAMBlichvs de Mysteriis Aegypt: Sect. VIII. c. 3. in quibus *Kneph*, secundum quosdam, vel vti in Codicibus vulgatis editum est, *Emeph*, et denique *Phthas*, siue *Vulcanus* locum quoque habent. Sed de his plura monebimus cap. IV. Candide fatetur IAMBlichvs, se geneologiam illam depromsisse ex libris Hermeticis, quorum fides omnis, apud peritos ha-

rum

rum rerum iudices, iam pridem decoxit, et qui non-nisi ex Philosophorum Pythagoraeorum recentiorum, vel etiam Christianorum Gnosticorum, cerebro, in lucem exierunt; sed addit tamen, Deos istos sic enumerari κατ' ἄλλην τάξιν, *secundum alium* (non consuetum, sed recentius confictum) *ordinem*, Vetus Philosophia Orphica, quae a prisca Niligenarum Sapientia non differt, Principium agnoscit unicum, ἀρχένοθηλυ, *masculo-foemininum*, a quo omnia ordinata sint et condita. Aegyptios illud Principium, quod ex ovo primum prodiit, lingua sua dixisse *Phtha*, illudque Graecos interpretari *Vulcanum*, ex EVSEBIO intelleximus. Et profecto Aegyptios de *Vulcano* suo, siue *Phtha*, perhibuisse, quod sit ἀρχένόθηλος, *masculo-foemininus*, conceptis verbis testatur HORAPOLLO Lib. I. cap. 12. Quod si autem praeterea antiqua Aegyptiorum monumenta, et linguam gentis illius priscam, ad eruendam Numinis illius potestatem et naturam, in consilium adhibuerimus, dubium, ut spero, superesse nullum poterit, quin Aegyptiorum Maiores, per *Vulcanum* suum, Mentem illam designare voluerint, cuius voluntate, Mundus primum factus est, cuiusque decreto, ordinatione, et gubernatione, nunc omnia in mundo fiunt. Sed id nunc paulo luculentius explicemus.

§. 9. Numen illud, de quo loquimur, Aegyptios sermone patrio nuncupasse *Phthas*, id vero Graecos interpretatos esse *Vulcanum*, multi sunt, qui testentur. EVSEBIUM id nos docere, modo intelleximus. SVIDAS id ita refert: Φθαῖς ὁ Ἡφαίστος παρὰ Μερφίταις. *Phthas. Hoc nomine Vulcanus colitur Memphi*, in Aegypto. Meminit eiusdem CICERO Lib. III. de Nat. Deorum, cap. 22. *Secundus Vulcanus * in Nilo*

Spiritum illum infinitum, Aegyptii dicebant Phthas, quod Graeci interpretantur Vulcanus.

* Lege potius *Nilo natus*, et hanc esse descriptionem vetustam, a VICTORIO mutatam, observatur in Notis

*Nilo natus, * Phthas, ut Aegyptii appellant, quem custodem esse Aegyptii volunt. De eodem Auctor Clementinorum, Homil. IX. §. 6. p. 681. Edit. Cotelier. haec habet. Αἰγύπτιοι δὲ ὁμοίως — τὸ πῦρ ἰδίᾳ διαλέκτῳ ** Φθαὺς καλέσαντες, ὃ ἐρμηνεύεται ἩΦαιστος. Aegyptii similiter — ignem lingua sua Phthas appellarunt, quod idem est, ac Vulcanus. Quando auctor hicce scribit Phthas idem esse ac Vulcanum, communem Graecorum morem sequitur. Vbi vero addit, Phthas Aegyptis quoque dici ignem, deceptus est. Quemadmodum enim, neque Graecis ἩΦαιστος, neque Latinis Vulcanus, proprie significet ignem, etsi Numen illud igni praefecerint, ita nec Φθαὺς Aegyptiis ignem sonat, licet in Phtha naturam igneam agnouerint. IAMBlichVS etiam de Mysteriis Aegypt. Sect. VIII. cap. 8. loquens de Opifice mente, cui varia ab Aegyptiis nomina tributa esse affirmat, de Phtha nostro hac scribit. Quatenus vero Opifex Mens perficit omnia summa cum veritate et arte, vocant eum Aegyptii Phtha (scribendum erat Phthas) Graeci vero hunc Phtha nominant Vulcanum, solam artem in eo considerantes. Aegyptii, qui nomina gentis suae propria a Diis frequenter desumere solebant, non raro etiam ab isto Phtha, regibus suis cognomina indiderunt. In ERATOSTHENIS catalogo regum Thebaeorum in Aegypto, num. XXIX. occur-*

GRONOVII. Aegyptii enim de Vulcano suo perhibebant, quod esset *Nili filius*. DIOGENES LAERTIUS in proœmio § 1, et AMPELIUS in libro memoriali c. 9. In Libro CICERONIS citato toties id dicitur de Diis Aegyptiorum, illis nimirum, quibus Parentes nulli assignabuntur, et Aegypto proprii erant, et peculiares, ut mirum sit, viros dictos in eo potuisse aberrare. Vide DIODORVM p. 12.

* Ita viri eruditissimi vocem hanc iam dudum emendarunt.

** Sic recte legit COTELERIUS pro Φθαὺς, voce nihili.

occurrit Χωμοεφθαῖς, vel, vti scribendum illic esse, * alio loco monui, Χωμοφθαῖς, quod ERATOSTENE S vere prorsus et recte interpretatur *Mundum Vulcani amantem*. Num. XXXV. ibidem legitur Σιφωαῖς υἱὸς Ἡφαιῖς, vbi interpretatio graeca docet, scribendum esse, vt † olim, iam correxi, Σαφθαῖς, nam id Aegyptiis sonat *Vulcanidem*, υἱὸν Ἡφαιῖς.

Spiritum
illum Ae-
gyptii
agnosce-
bunt rerum
omnium
causam De-
orumque
patrem, &
masculo-
foemini-
num.

§. 10. Videndum nunc, quid de hoc suo *Phtha*, vel *Vulcano*, tradiderint Aegyptii. Vbi tamen, cum traditiones Aegyptiorum, per Graecorum vt plurimum manus, ad nostras peruenerint, etiam atque etiam attendendum est, an non forte interpolatae et adulteratae ab ipsis fuerint, quod ipsos persaepe fecisse, in hoc commentario nostro, non semel demonstratur. Quod si igitur doctrinam *Orphicorum* antiquissimam cum illa Aegyptiorum traditione, quam ex EVSEBIO retuli, etsi paulisper incrustatam, (vide §. 8.) inter se conferamus, facile obseruabimus, *Phthan* ex sententia Aegyptiorum esse Mentem illam Opificem, quae Chaos tenebricosum primo in formam oui compegit, deinde vero ex materia, quam Chaos complectebatur, res omnes creauit, atque ex tenebris in lucem protraxit. Ita Orientales de creatione mundi loquuntur, quod si sola tantum verba spectes, a dictione, qua PAVLVS vtitur Hebr. XI, 3. non valde abludit. Accedit, quod ORPHEVS opificem suum, qui ex ouo prodiit, nobis vt masculo-foemininum depinxerit, et quod id ipsum de suo *Phtha* Aegyptii pariter memoriae prodiderint, cuius fabulae, vt dixi §. 8. non alius, quam hic videtur sensus esse arcanus, quod opifex in se rationes habuerit rerum omnium, et totius Naturae,

tum

• Annotat. ad illum Catalogum, in B. VIGNOLII Chronol. Sac. Tom. II, p. 760.

† Ibidem pag. 763.

tum qua agit, tum qua patitur, vel, quod omnia sint ab eius decreto et voluntate. Aenigmaticus hic et symbolicus, de Opifice totius Vniuersi conceptus, gentibus Orientis omnibus semper mirifice placuit, eiusque luculenta vestigia, in doctrina Brachmanum Indiae, hodieque supersunt, qua de re alias plura differendi locus erit, Lib. II. c. VII. Ex doctrina illa Orientalium nonnunquam hauserunt etiam Graeci et Romani, quos inter est IULIVS FIRMICVS, is enim de Deo omnium supremo hunc in modum loquitur in Preefat. ad Lib. V. Mathes. p. 115. *Tu omnium pater pariter ac mater: tu tibi pater ac filius, vno vinculo necessitatis obligatus. Consimiliter SYNE- SIVS*, magnus Philosophiae Orientalis fautor, de vno infinito Deo canit Hymno III. p. 26. Edit. Stephani.

Σὺ πατήρ σὺ δ' ἐσοὶ μάτηρ

Σὺ δ' ἀρσέν, σὺ δὲ θήλυς.

Tu pater, tu es mater,

Tu mas, tu femina.

Ceterum Opifici virtutem et potestatem, de qua nunc loquimur, IAMBlichVM quoque in *Phtha* Aegyptiorum agnouisse, obseruauimus iam §. 9. Quia ergo veteres Aegyptiorum Philosophi, in *Vulcano* suo, causam rerum omnium primam, intelligentem, et efficientem, venerati sunt; hinc est, quod eum, non secus, atque Graeci Iouem suum, vt patrem non modo hominum, verum et Deorum, celebrauerint. Certe in Obelisco antiquissimo Heliopolitano, Romam postea delato, literis hieroglyphicis consignato, cuius interpretationem Graecam, ab HERMAPIONE adornatam, AMMIANVS MARCELLINVS Historiae suae Lib. XVII. ex parte inseruit, de Rameste Heliopolitano rege legebatur p. 102. Edit. Lindenbrog. Ὁν Ἡφαιστος, ὁ τῶν θεῶν πατήρ προέκρινεν. *Quem Vulcanus (Phthas) Pater Deorum praetulit. Eoque signi-*

significatur, ex huius voluntate et decreto, res huius mundi in vniuersum pendere. Et pseudo - CALLISTHENES in Fragmento *historiae de vita Alexandri M.* apud FABRICIVM Biblioth. Graec. Vol. XIV. p. 149. Deum hunc vocat προπάτορα τῶν Θεῶν, *auum et progenitorem Deorum.* Non nego, CALLISTHENEM hunc pseudonymum, Scriptorem esse fabulosum, et fide indignum. Sed, si tamen ex eius fragmentis pauculis, quae docti nonnulli vulgarunt, tanquam ex vngue leonem diiudicare licet, dicere non verebor, eum se rerum Aegyptiacarum bene gnarum et peritum ostendisse.

§. II. Ad *Vulcanum* Aegyptiorum vt redeam, Idem in fa- perhibebant de eo Sacerdotes in Annalibus suis Sacris, bulis Sacer- quod omnium primus in Aegypto regnum tenuisset. dotum dicebatur. Ita DIODORVS Lib. I. p. 13. *Sacerdotes Vulcanum primum regem dicunt.* Sic et auctor *Clementinorum*, Homil. IX. §. 6. Sed quae auctores hi et alii, de regno *Vulcani* in Aegypto, literis prodiderunt, intelligenda sunt de regno Deorum fabuloso et allegorico. Hoc Deorum regnum, in Dynastiis MANETHONIS, conficit Dynastiam primam, in qua regnunt, omnium primus *Vulcanus*, deinde *Sol* *, filius eius, et sic porro alii Dii: Diis his MANETHO cuique suos assignauit annos; sed qui manifesto referendi sunt ** ad cyclos, quibus in calculis Astronomicis et Chronologicis, utebantur Aegyptii, quod pulchre demon-

* Etenim apud Aegyptios, *Vulcanus* habebatur Pater *Solis*, quod hic testatur MANETHO; sed et CICERO de Nat. Deor. Lib. III, cap. 21. et ARNOBIUS Lib. IV, pag. 135.

** Potest hic addi celeberrimi WEIDLERI *Historia Astronomiae* p. 48 etc. in notis, vbi rem eandem, etsi paucis, ex MARSHAMO et AFRICANO tangit. Sed VIGNOLIVS asserta demonstrauit.

demonstrauit, magnus Chronologiae veteris, sacrae et exoticae, instaurator, IO. ALPH. VIGNOLIVS, in praestantissimi Operis Tomo II, p. 656. Significatur itaque Dynastia illa, temporis in vniuersum, et Diis illis materialibus, quibus ordo temporum iustus, aequalis, et constans, in acceptis ferendus est, praeesse *Vulcanum*. Obseruatu dignum est, quod de regno illo Deorum, eiusque duratione, praemittit MANETHO apud SYNCCELLVM p. 51. Ἡ φάσις ὁ χρόνος ἐν ἑστίῃ, διὰ τὸν χρόνον καὶ ἡμέρας αὐτὸν φαίνεται. *Vulcano nullum tempus definitum assignari potest, eo, quod ille & noctu & interdiu luceat.* Nempe reliqui Dii, qui illic enarrantur, habent suas periodos et vicissitudines. Sol diei imperium consecutus est, Luna noctis, et sic porro. At *Vulcani*, Deorum supremi, imperium semper idem est, et immutabile.

§. 12. Non abs re erit, hoc loco disquirere, *Credebatur* quidnam causae fuerit, quod Graeci *Phthan* Aegyptiorum, *Vulcanum* interpretati sint. Neque potest *porro ignis esse subtilissimus aethereus.* dubitari, quin ad naturam et vim ignis respexerint. Hunc enim in tutela *Vulcani* sui esse credebant Graeci, eundemque Aegyptios in *Vulcano* suo consimiliter venerari intelligebant. Ait itaque DIODORVS de *Vulcano* Aegyptiorum loquens p. II. Ignem porro *Vulcanum* per interpretationem dici, et ipsum magni Dei loco venerandum, qui multa ad cunctorum generationem et exactum incrementum contribuat. Et p. 13. Sunt tamen inter Sacerdotes, qui *Vulcanum* primum regem dicunt, ignis inuentorem, et beneficio hoc gubernacula regni consecutum. Addit ibidem fabulam quandam non illepidam. Paria habet auctor *Clementinorum*, excitatus iam §. superiori. Sed hi, vti et alii Graeci, quod de ipsis IAMBlichVS queritur Sect. VIII. c. 3. Theologiam suam patriam, cum illa Sacerdotum Aegyptiorum, nimis aperte confundunt,

dunt, et ab igne naturali, quem in *Phtha* Aegyptios veneratos esse, constat, ad artificialem delabuntur, cuius in Theologia Graecorum mythica, de *Vulcano*, ratio magis habebatur. Genuinam Aegyptiorum Theologiam multo certius redolet, quod ex MANETHONE iam obseruauimus, *Vulcanum interdum noctuque lucere*, id est, fulgere luce perpetua et non interrupta. Nempe, vt paucis dicam, *Vulcanus*, Mens quippe aeterna, Aegyptiis ignis erat subtilissimus et purissimus aethereus, omnibus Planetarum et Stellarum orbibus superior, ex quo animas auulsas, in terram delabi, et in quem, post certum definitum tempus, refundi, credebant. Ita Stoici docebant. (Vid. §. 6.) Ita docebant quoque Aegyptii, et in vniuersum Orientales, quorum hac de re doctrinam, etiam in Gnosticorum placitis deprehendere licet.

§. 13. Venio nunc tandem ad interpretationem *Nomen eius* nominis Aegyptiaci $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$. Est vero interpretatio haec *Aegyptiacum, significat decernentem, ordinantem omnia.* adeo facilis et obuia, adeo quae se sponte et vltro offert, vt, qui mediocres tantum in studio linguae Aegyptiaca progressus fecit, aberrare hic plane inuequeat. Nam $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$, vel literis Copticis scriptum, $\Phi\theta\acute{\alpha}\omega$, sine mutatione vllius literae qualiscunque, significat definientem, decernentem, ordinantem. Quando vero Epistola ea de re LA CROZII $\tau\delta\ \mu\alpha\kappa\alpha\rho\iota\tau\delta$ exstat, qua scribens ad me, nomen $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$ interpretatus est, malo verbis eius, quam meis, negotium istud expedire. Sic autem ille in *Thesauro Epistolico* Tom. III. p. 155 $\Phi\theta\acute{\alpha}\omega$ vero siue $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$ Iamblichi, est ordinator, siue constitutor rerum, vnde prouerbiū $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma\ \sigma\omicron\iota\ \lambda\epsilon\lambda\acute{\alpha}\lambda\eta\kappa\epsilon$, ironice dictum puto de iis, qui futurorum scientiam sibi tribuebant. Et iterum p. 161. Ipsam vero $\Phi\theta\acute{\alpha}\varsigma$, nihil aliud arbitror, quam Aegyptiacum $\Phi\theta\acute{\alpha}\omega$, constitutor siue ordinator rerum. Vide Lucae Euang. III, 13. Actor. X, 33.

X, 33, 42. XVII, 31. *Conuenit vero ea vox cum nomine* תַּבַּח *Ebraico; hanc enim illius vocis significationem omnes interpretes agnoscunt in libro Iobi XIV, 10. et VII, 5. alibique, metaphoricam tamen, vt aiunt, forte vero propriam, cum exercitus tam hebraice a voce* תַּבַּח *, ordino, dici potuerit, quam διατάξεις, grace a verbo τάσσω, ordino. Hinc intelligitur, quid sit apud Suidam, Φθᾶς σοι λελάληκεν. Qui cuncta decernit atque ordinat, tibi locutus est. Prouerbiū vide licet Alexandrinum in eos, qui de futuris temere pronuntiant, quasi diceretur ironice, ὁ πάντα διατάσσων σοι λελάληκεν. Qui cuncta decernit atque ordinat, tibi locutus est. Ex his facile iam est perspicere, quidnam nomine isto Φθᾶς, Aegyptiorum Sapientes subinnuere voluerint, quamque vim et potestatem Numini huic suo tribuerint. Admittebant quidem factum Astrologicum, eique res humanas subiiciebant; sed illud ipsum tamen, ex voluntate, decreto, et ordine supremi Numinis, Φθᾶς nempe, pendere volebant, qua in re doctrina eorum a doctrina Stoicorum differebat, eaque longe melior erat. Potest eo non immerito referri, quod Aegyptiorum fabulae allegoricae, *Vulcanum* non modo vt regem, verum etiam, vt Legislatorem nobis depingant, in EVSEBII Chronico graeco Scaligeriano p. 7. tametsi Graeci fabulam illam, mirum in modum adulterauerint. Hinc etiam videmus, Aegyptios vetustiores, rerum omnium euentus, *Vulcano* suo, vt supremae causae, in acceptis tulisse. In Obelisco Heliopolitano, cuius mentionem feci §. 10. gloria gestorum Regis Ramestae refertur ad *Vulcanum*, vt qui eum praetulerit, ac veluti elegerit. Id ipsum quoque subindicat historia illa Sesostris, quam ex Diodoro Lib. I. p. 49. adseribo. *Sunt etiam; qui scripsere, cum Sesoosis (vel Sesostris) nasceretur, patri eius Vulcanum in somno visum praedicere, puerum iam natum totius orbis dominium sibi vindicaturum. Addi possunt, quae idem auctor refert. p. 53.**

De cultu
huius Nu-
minis apud
Aegyptios.

§. 14. Quamuis vero ex consensu Veterum in Aegypto Philosophorum, *Vulcanus*, siue *Phthas*, Deorum omnium esset supremus et maximus, cuiusque imperio omnes, ipsique adeo reliqui Dei obedirent, labentibus tamen annis, honos eius et cultus, ut videtur, frigescere ac etiam vilescere coepit. Nili-genae, in necessitates vrgentes, et praesentia com-
moda, vnice intenti, Deorum illorum, a quibus bo-
na huius vitae exoptata proxime et immediate ex-
pectabant, *Solis*, *Lunae*, *Nili*, et similium, cultui,
totos se consecrarunt, venerationem vero religiosam
Mentis aeternae, in loco, coelis omnibus superiori,
collocatae, Philosophis relinquendam esse putarunt.
Osiris, *Isis*, *Ammon*, *Horus*, *Nilus*, alique huius
generis Dii, per vniuersam Aegyptum Tempia conse-
cuti sunt plurima, molis stupendae, et magnificen-
tiae inuidendae, quorum reliquias et rudera, etiam
hodie nemo sine ingenti admiratione contemplatur.
Vulcano Templum quidem consecratum etiam legi-
mus, sumtuosum et impense splendidum, quod HE-
RODOTVS et DIODORVS describunt; sed in vnica
tantum vrbe Memphi, vnde eum non raro *Deum*
Memphiticum κατ' ἐξοχὴν nuncupari videmus. In
honorem reliquorum Deorum, per totum anni cir-
culum, in cunctis Aegypti ciuitatibus, permultae
celebrabantur sollemnitates religiosae et laetae, quarum
non paucas commemorat PLVTARCHVS in libro de
Iside et Osiride; at non memini, me de Festo in ho-
norem *Vulcani* instituto, aliquid vnquam literis pro-
ditum legisse. Idem fere dicere possis de *Neitha*,
Aegyptiorum, ut Graeci volunt, *Minerua*, Sai in
Aegypto inferiori culta, quam Sacerdotes et Philo-
sophi veteres, in Aegypto cum primis inferiori, eo-
dem loco habuisse videntur, quo apud Memphitas, et
Aegyptii superioris incolas, *Vulcanus* erat. Et
de hoc quidem Numine nunc dicen-
dum mihi est.

C A P V T III.

De Neitha Aegyptiorum Deo, quam Graeci
Mineruam interpretantur.

§. I.

Antequam vero, quod capite superiori, me su- *Deae, quae*
spicari dixi, nunc pluribus adstruam, Saitas in *Sai in Ae-*
Aegypto inferiori, Numen suum Sacrosanctum, quod *gypto cole-*
lingua patria *Neitham* nuncupabant, eodem fere lo- *batur, &*
co habuisse, quò Memphitae, et superioris Aegypti *quam Grae-*
incolae, *Vulcanum* suum, vel *Phthan*, habuerunt, in *ci Miner-*
anteceßum ea afferemus, quae in veterum Monu- *vam inter-*
mentis, de *Neitha*, antiquissimo Aegyptiorum Nu- *pretantur,*
mine, literis prodita inveniuntur. Sedes itaque ma- *nomen erat*
gni huius Aegyptiorum Numinis vera et propria fuit *non Sais;*
Sais, urbs magna et praestans, non tantum Praefe- *sed Neitha.*
cturae Saiticae, verum et totius Aegypti inferioris,
aliquamdiu princeps, ac regia etiam multorum, qui
Aegypto imperarunt. Urbs, pluribus quidem aliis
de causis inclyta, sed nulla re celebrior, quam Tem-
plo, cultuque *Neithae*, vel *Minervae* Aegyptiacae,
et Collegio perquam illustri Sacerdotum, cultui eius-
dem consecratorum. Etenim horum, in ipsa quo-
que Graecia, tanta fuit existimatio, vt ex ea, ad
audiendos tam laudatos Sapientiae Antistites, cupide
confluerent, quotquot ad solidae eruditionis gloriam
contendebant, eamque postea, in patriam reduces,
re ipsa consecuti quoque sunt. Ex eo *Minerva Sai-*
tica, et *Sais* ipsa, patria quaedam illius *Minervae*,
tantum apud Graecos nominis famam adeptae sunt,
vt Graeci quidem opinarentur, verum et auitum
Deae huius nomen fuisse *Sain*. Ita certe PAVSA-
NIAS Scriptor insignis, vbi de *Minerva* Thebana

Boeotiae loquitur, scribit, in Boeoticis pag. 734 *.
 "Ογκα κατὰ γλῶσσαν τὴν Φονίκων καλεῖται, καὶ ὁ
 Σάις, κατὰ τὴν αἰγυπλίῳ Φωνήν. Etenim Minerua The-
 bana, lingua Phœnicum dicitur Onca, non vero, vti
 eam Aegyptii appellant, Sais. Pari modo ISACIVS
 TZETZA, secutus CHARACEM, ad Lycophronem
 v. III. asserit. Σάις κατ' αἰγυπλίσῃς ἢ Ἀθηνᾶ λέγε-
 ται, ὡς Φησὶ Χάραξ. Ab Aegyptiis Minerua nuncu-
 patur Sais, quemadmodum ** Charax perhibet. Cum
 quo consentit IO. TZETZA in Histor. Chil. V. v. 657.
 Sed non est, quod quisquam dubitare possit, aucto-
 res hos adductos, et qui cum ipsis sentiant,
 sibi passos fuisse imponi. Sais nomen est non
 Numinis cuiuspiam, sed urbis, Graecorum Scriptis
 non parum celebratae. Numen vero, in vrbe hac
 ab Aegyptiis sancte cultum, quod Graeci interpre-
 tantur Mineruam, scimus ab ipsis Aegyptiis, non
 Sain, sed Neitham appellatum fuisse.

Id testimo-
 niis Vete-
 rum pro-
 batur.

§. 2. Id, quod ultimo loco dicebam, Numini
 Saitico Aegyptiorum, verum auitumque nomen fu-
 isse Neith, testimonio ipsius PLATONIS, disciplina
 Sacerdotum Aegyptiorum imbuti, comprobare pos-
 sum. Scribit enim is, in Timaeo, p. 474. Edit.
 Graecae Basil. Τέττ' δὲ τῶ νομῶ μεγίστη πόλις Σάις,
 ὅθεν δὴ καὶ Ἀμασις ἦν ὁ Βασιλεὺς· οἱ τῆς πόλεως ἀρ-
 χηγός ἐστιν Αἰγυπλίῃ μὲν τὸννομα Νηῖθ, ἑλληνιστὶ δὲ,
 ὡς ἐκείνων λόγος, Ἀθηνᾶ. Huius Praefecturae Sai-
 ticae vrbs est maxima & praecipua Sais, ex qua et fuit
 Amasis Rex. Numen vrbi huic tutelare est, quod Ae-
 gyptiace vocatur Neith. Graeci eandem Athenam, id
 est, Mineruam dicunt. In versione CHALCIDII
 pag.

* Ita viri eruditi iam dudum correxerunt, et recte omnino.

** Ipsius huius CHARACIS verba vide in notis HOLSTE-
 NII ad Stephanum Byzant. voce Σάις.

pag. 231. Edit. *Fabricii*, legitur *Neuth*, tanquam is in Platone legisset Νηϑ. Verum ratio nulla ambigendi est, quin vera nominis huius apud Platonem lectio sit Νηϑ. Ex eo sane nomen id habuit ARNOBIUS, apud quem Lib. IV. p. 137. Minerua sic loquens introducit. *Quod si fidem inquiris facti, Aegyptios et ego testes dabo, quorum sunt Neith lingua, Platonis testificante Timaeo.* Apud HESYCHIVM scriptum legimus Νηϑη, in casu tertio, addita nempe terminatione graeca. Verba eius sunt. Νηϑη, Αἰνυᾶ παρ' Αἰγυπτίοις. *Neithae, Mineruae apud Aegyptios.* Liquet ex his, PLATONEM, et ceteros, qui eum sequuntur, illam Aegyptiorum *Neith* unanimiter interpretari *Mineruam*. Et ad horum testimonia accedit auctoritas minime contemnenda ERATOSTHENIS Cyrenaei, qui in Catalogo regum Thebaeorum Aegypti num. XXII. nomen alicuius reginae Thebaeae Aegyptiacum Νίτωρις, graece sic interpretatur, ὁ ἐστὶν Αἰνυᾶ νικηφόρος, id est, *Minerua victrix*. Interpretationem illam * olim pluribus excussi, quae hic non repeto. Id satis omnes intelligunt, ERATOSTHENEM, Νίτ', quod a PLATONIS Νηϑ parum recedit, vertere *Mineruam*, adeo in hac interpretatione omnes consentiunt. Quare nescio, quid in mentem venerit TH. HYDIO, quando in *historiae religionis Vet. Pers.* cap. III. p. 92. negavit, *Neitham* Aegyptiorum, recte dici *Mineruam*, cum potius, ipso iudice, sit *Venus*, et erroris huius, quem sibi imaginatur, culpam in latinos Platonis interpretes, qui nempe id de suo addiderint, reiiciendam esse, arbitratur. Nam an non quaeso PLATO ipse, et post eum ERATOSTHENES, et cum his tot alii, conceptis verbis testantur, *Neitham* Aegy-

D 4

ptiorum

* In *Remphab illustrato* p. 75, et in *Annotat. ad Eratosthenis Catalogum*, in B. Vignolii *Chronol. Sac.* T. II, p. 755.

ptiorum haberi pro *Minerva*? Existimauit nempe vir doctus, impudicam Persarum *Anaitin*, a casta Aegyptiorum *Neitha*, nulla re differre, cum tamen liquido demonstrari possit, nullam esse prorsus vtriusque huius Numinis, neque in nomine, neque in re, convenientiam aut affinitatem. Eundem tamen errorem, post HYDIVM, errauit etiam HADRIANVS RELANDVS, Vir clarissimus, in Dissertat. de veterum Persarum lingua voce ANAITIS pag. 123. Sed iam pergamus.

§. 3. Observatio ERATOSTHENIS, quam modo
Et illustratur ex historia Aegyptiorum. tetigimus, nomen reginae Thebaeorum *Nit - ocris* interpretantis *Mineruam victricem*, ad indaganda alia similia Aegyptiorum nomina, in quibus compositionis talis vestigia manifesta occurrunt, nos deducit. Tale nomen in ipsa historia Mosaica Gen. XLI, 45. 50. deprehendere licet. Illic enim uxorem *Iosephi* Patriarchae, filiam *Potipherae*, magni Sacerdotis He-liopolitani, appellari videmus *Ἄζον*, vel, vti Graeci habent, *Ἀσενέθ*, *Ase - neth*. In nominis huius compositione, *Neth*, quod *Mineruam* interpretor, non longius utique a PLATONIS *Neith* recedit, quam in *Nit - ocris* nomine, Eratostheniacum *Nit*. Si quid iudico, totum istud *Afenethae* nomen, Coptice scriptum *WE-NEST* vel, quod eodem redit *WE-NEST* id est, vti Coptorum filii pronuntiant, *Affscheneit*, Graecis satis commode reddetur *Ἀθηνοσεβής*, *Minerua cultrix*. Si haec etymologia vera est, quod ego opinor, potest ex ea satis colligi, quam antiquus, celebrisque tempore iam Iosephi Patriarchae, inter Aegyptios fuerit *Neithae*, seu *Mineruae* cultus. Neque est, quod ipsa haec a me venditata cultus istius antiquitas, observationem meam, in erroris suspicionem inducere queat. Nam in historia Mosaica, exempla alia non dissimilia occurrere, * loco alio luculenter probaui.

* De Terra Gosen Dissert. VIII. §. 4.

probaui. Quod si autem historiae Aegyptiorum Monumenta etiam exotica adeamus, illa nobis suppeditabit *Nitetin*, Apriae Regis Aegyptii filiam, Cyrique vel, vt alii, Cambyſis Perſarum regis vxorem. HERODOTO initio Lib. III. Νίτης audit, *Nit-etis*, vbi eadem nominis huius ſcriptio occurrit, quam in ERATOSTHENIS Catalogo obſeruauimus. ATHENAEVS, vero Lib. XIII. p. 560. eadem Νειτήν *Neit-etin* appellat, cuius proinde ſcriptio, ad illam PLATONIS proprius accedit. Qui linguae Aegyptiacae adſuetus eſt, nullo negotio perſpiciet, nomen hoc ſic efferendum eſſe *Neits-teits*, vel etiam *Neit-teit*, quod ſignificat *donatam a Minerua*, vel *donum Mineruae*. Aegyptios iſtius modi nominibus impenſe delectatos fuiſſe, vel vnus ** ERATOSTHENIS Catalogus regum Thebaeorum abunde demonſtrat. *Neitetae* vero, de qua iam loquimur, nomen hoc inditum fuiſſe a *Neitha*, Saitico Numine, tanto eſt probabilius, quod ſciamus, patrem eius *Apriem*, qui in Scriptura *Pharao Hophra* audit, regem fuiſſe ex Dynaſtia Saitica, eorum regum, quibus *Sais*, vrbs ſacra *Mineruae*, ſedes erat regia: Eadem vt videtur de cauſa, *Amasidis*, regis pariter Saitaci, filius et ſucceſſor, cui Cambyſes et regnum & vitam eripuit, nomen geſſit *Pſamme-niti*, quod interpretari poſſis *virtutem Mineruae*, aut vero *eruditum a Minerua*. Eo etiam omni procul dubio ſpectat nomen *Pateneit*, Sacerdotis Saitici, cuius meminit PROCLUS Lib. I. in Timaeum pag. 31. Sacerdos hic, quem Graeci *Sonchin*

D 5

appel-

* Nam in illo v. 9. num. IX. et XXXIV. occurrit *Mares*, quod ERATOSTHENES interpretatur *donum Solis*. Num. XVII. habetur *Mofcheris*, vel melius *Moicheres*, itaque redditur *donatus a Sole*. Num. XXIII. legitur *Myrtaeus*, idque exponitur, *donatus ab Ammone*, quorum omnium rationem prolixè dedimus, in noſtris ad illum Catalogum Annotatt:

appellare solent, in Aegyptiorum Annalibus, ad quos PROCLUS prouocat, nomen habuit *Pateneit*, a dignitate, quam in Collegio Sacerdotum *Neithae* Saitico gessit. Erat enim Collegii illius, *Neithae* consecrati, Praefes, vel Archipropheta, vti eum conceptis verbis vocat CLEMENS ALEXANDRINVS, *Stromat. Lib. I. pag. 303.* * Alias autem iam docuimus, *Pateneit*, sermone Aegyptiorum prisco dici *summum Sacerdotem*, vel *Archi prophetam Neithae*. Sed apud Graecos etiam vestigia nominis *Neithae* deprehendimus, cum primis in vna ex septem portis Thebarum Boeoticarum; quam in honorem Mineræ Aegyptiacae a Cadmo denominatam fuisse *Neitham* ** loco alio multis probauimus. Verum cum hic alia plurima dicenda nobis suspersint, ad ea nunc progredimur.

§. 4. Ante omnia igitur id explorandum, et, quantum fieri potest, dilucide explicandum nobis erit, quamnam Aegyptii Numini huic suo, *Neithae*, potestatem atque virtutem tribuerint, quidque in illo maxime venerati fuerint. In rem vero hanc diligenter inquirentibus, PLATO, qui *Neitham* Graecorum esse *Mineruam* asseruit, obstaculum obiicit non leuissimum, quodque multis fraudi fuit. Nam testimonio PLATONIS decepti, omnia quæ Græci de *Minerua* sua canere et praedicare solent, ad *Neitham* Aegyptiorum, summo iure similiter referri posse, arbitrantur. Non equidem inficias eo, Solonem, Platonem, aliosque Graeciae Sapientes, dum inter Aegyptios versati sunt, animaduertisse aliquam inter *Neitham* huius gentis, suamque *Mineruam* similitudinem et conuenientiam, ac intellexisse, non esse aliquod Graecorum Numen, quocum melius Dea Aegyptiorum componi posset, quam cum *Minerua*. Sed non

* De Terra Gosen Dissert. VIII. §. 4. pag. 94. 95. in notis.

** Miscellan. Lips. Vol. VI. Part. III. p. 457.

non idcirco omnia, quae Graecorum aut Philosophi, aut Poëtae, de sua *Minerua* finxerunt, ad *Neitham* Aegyptiam transferri, adque illius Numen applicari posse vel debere, censenda sunt. Et in eo toti tamen sunt Graeci sequiores, ac praesertim Philologi nostri recentiores, quoties de *Minerua* Aegyptiorum differere in animum inducunt. Sed omnium aliorum in eo argumento conatus, longe post se reliquit. Vir sua ceteroquin laude dignissimus, et cui certe meliores litterae plurimum debent, qui in notissima *historia Coeli*, gallice scripta, id virium omnium nisu efficere conatus est, ut nobis Theologiam veterum Aegyptiorum, ex lingua hebraica, et ex Graecorum Mythologia, quam tamen etiam ad scopum sibi plane peculiarem, artificio mirifico semper contorquet, ceu ex genuinis fontibus erutam, nouoque habitu amictam, nobis sisteret. Eius rei specimen satis amplum, ex iis, quae de *Neitha*, siue *Minerua* Aegyptiorum, docere nos voluit, capere inprimis licet. Nihil fere illic occurrit, quod ulli veterum vnquam dictum, aut auditum sit, omnia soli imaginationi auctoris nonnunquam nimis ingeniosi, supra modum viucae et fertili, & fictionibus eius amoenis, in acceptis ferenda sunt. Quae omnia, si minutatim persequi, et ad veritatis iustam lancem expendere vellem, ea profecto Dissertatio vna non caperet.

§. 5. Ut tamen intelligatur, quam nullo successu fabulis Graecorum, Mythologia Aegyptiaca accommodetur, et ista ex lingua hebraica adiuvetur, *Id ipsum pluribus ostenditur.* ea tantum delibabo, quae de cultura olearum in Aegypto, ad *Neitham*, seu *Mineruam* gentis illius relata, Vir ingeniosus obseruat. Nam quicquid ea de re Graeci in gratiam suae *Mineruae* fingunt, id omne multo rectius *Neithae* Aegyptiorum conuenire asseverat. Et longe maximum quidem ac firmissimum huic

huic sententiae praesidium, eruditus auctor, * ex nomine vrbis *Sais*, quae cultui *Mineruae* Aegyptiorum tota erat dedicata, conciliare nititur. *Sais* enim, vel *Saith*, hebraice שׂי, *oleam*, designat. Neque dissimulabo, casu fortuito hic contigisse, ut vox, qua usi sunt genuini Aegypti incolae, ad significandam *oleam*, a vocabulo hebraico parum, aut nihil differat. Non nego, ** *Saith* Aegyptiis *oleam* verè dictam fuisse, etsi auctor ingeniosus ad vocem hebraicam tantum, qua hebraicam, mentis suae aciem direxerit. Quaero autem, an ex hac qualicunque conuenientia soni, inter nomen vrbis *Sais*, et nomen *oleae* hebraicum, tuto concludi possit, Sain oleis abundasse, et harum laetam propagationem, in laudibus *Neithae*, ut quae illic religiose coleretur, positam fuisse? Non sane opinor, nisi id aliunde probari recte et legitime queat. Equidem, si viro docto auscultamus, *** incolae vrbis *Sais*, culturae *olearum* vnice dediti erant. Idem Numini *Neithae* grates solenniter persoluebant, quod eius beneficio, oleas diligenter colendo, sibi in rerum omnium abundantia viuere liceret. Festis ac sacrificiis animum quoque gratum Numini testabantur, quod tam excellenti oleo se beasset. Ex quibus quaeso commentariis historicis omnia haec facta decerpta esse credemus? Profecto, si, quod res est, dicere volumus, sola vox hebraica שׂי, quia *oleam* significat, et, quia aliquam cum nomine vrbis *Sais* soni conuenientiam prae se fert, imaginationi incalescenti viri politissimi, obtulit Saitarum oleas, torcularia, oleumque exquisitum, et instituta ob ista beneficia,

* Praeuiuit tamen hic viro acutissimi ingenii, STEPH. GVICHARTVS in libro, quem inscripsit *l'harmonie Etymologique des langues*. Vide pag. 241. 973. &c. Edit. Paris. 1618. Ita post eum etiam alii.

** Obseruauit id in Dissert. III. de *Terra Gosen* §. 6.

*** *Histoire du Ciel* Tom. I. p. 185. Edit. Paris 1739.

ficia, in honorem Neithae, Festa atque sacrificia. Nam si genuina historiae et Geographiae veteris Monumenta consulas, non sine admiratione intelliges, oleas in vniuersum raras fuisse in Aegypto, in agro vero Saitico, vti et Aegypto tota inferiori, eas plane cultas non fuisse. Testatur id STRABO, qui itineribus Aegyptum totam emensus erat Lib. XVII. vbi de Praefectura Heracleopolitica sic scribit p. 556. *Sola Praefectura Heracleopolitica oleas perfectas et fructiferas profert, ac, si quis bene colligat, oleum etiam optimum sit.* — At Aegyptus reliqua olea caret, exceptis hortis (regiis nempe) qui circa Alexandriam sunt, qui oleas quidem ferre possunt, oleum vero non suppetant. Nihil disertius dici sane potuit. Inde est, quod HOSEAE cap. XII. 1. dicatur *oleum deportatum iri in Aegyptum*, vbi KIMCHIVS obseruat, *oleum venire Aegypto ex terra Israël.* Ex eo etiam intelligitur, quamobrem, qui palustria in Aegypto inferiori, non ita procul a Sai, incolebant, oleo vterentur ex filicypriis, vel sesamo confecto, teste HERODOTO Lib. II. cap. 94. quia nempe oleo carebant oliuarum. Plures igitur eandem ob causam erant species olei factitii, quibus vtendum erat incolis, vt defectum olei genuini compensarent, de quibus PLINIVS Lib. XV. c. 7. His vnicum hocce tantum addo testimonium * Auctoris anonymi in *Expositione totius Mundi* p. 7. vbi haec de Aegypto legas: *Et fructum feret omnia, sine oleo*, id est, vti in notis bene explicatur, *omnis generis frugum frugifera est, oleo tantum excepto.* Equidem ignarus non sum, THEOPHRASTVM histor. Plantar. Libr. IV. c. 3. in Thebaide superiori, circa Abydum oleas agnoscere; verum hoc, vt aliquid prorsus singulare, obseruare hic iubet. Καὶ γὰρ ἡ ἐλαία περὶ τὸν τὸν τόπον ἐστὶ. Etenim in hac quidem Aegypti re-
gione

* In HYDSONI Geographis minoribus Tom. III.

gione dantur oleae. Et quam non longe, quæso, a Sai Abydus distat? In Aegypto inferiori oleae nupiam colebantur, et sic in hodiernum usque diem rem se habere,** ex peregrinatorum relationibus notum et tritum est. Satis igitur liquere arbitror, nullam circa Sain prouenisse olearum copiam, neque ab illis urbem hanc nomen trahere potuisse. Et si vel hoc concederem, nihil tamen ex eo in *Neitham* redundare posset lucri, neque isthoc argumento, conuenientiam *Neithae* Aegyptiorum cum Atheniensium *Minerva* demonstrare liceret. Oleam Athenienses quidem in tutela *Minervae* suae, donum quippe eius præstantissimum, esse persuadebant; at non Aegyptii, quorum Mythologiam hic quidem a fabulis Graecorum distulisse, fatetur DIODORVS SICVLVS, etsi ipse Graecus, et præter morem Graecorum. Verba eius ex Lib. I. p. 15. appono. Τῆς ἐλαίας τὸ Φυτόν Ἐγμῆν εὐρεῖν, ἀλλ' ἔκ Αἰθιοπῶν, ὥσπερ Ἕλληνες, φασίν. *Aegyptii aiunt, oleam inuentam a Mercurio, non vero ut Graeci, a Minerva.* Cumque Sai præter *Minervam*, cultus quoque fuerit *Mercurius*, teste LACTANTIO Lib. I. c. 6. huic utique, non illi, pro oliuarum apud se crescentium copia, si qua coelitus donati fuissent, grates persoluissent Saitae. Haec vero non ideo, paulo prolixius disputavi, ut de laudibus, auctori præstantissimo *historiae Coeli* debitis, quicquam detraherem: nam merita eius cum cordatis omnibus libenter agnosco et colo; verum, ut hoc exemplo antiquitatum Aegyptiacarum studiosos moneam, insigne esse inter fabulas Graecorum de Diis suis, & Theologiam Aegyptiorum mythicam diuortium,

** Vide les nouveaux Memoires des Missions Tom. II. Part. II. pag. 135. 136. et PAVLI LVCAE relationem itineris in Orientem suscepti tertii Part. II. p. 254. qui tamen de hodierno statu loquens, tantum audiendus est.

tium, & neminem in illustranda hac postrema, eximium quid praestitutum, nisi fontes genuinos adeat, illosque ab adulterinis sollicitè discernat.

§. 6. Ipsi igitur Aegyptiorum Theologi, de *Aegypti*
Neitha sua, fabulam hanc allegoricam spargebant, *Neitham*
 quod illa etsi Dea, natura tamen praedita esset ma- *fingebant*
 sculo - foeminina. Verba HORAPOLLINIS, qui *naturae esse*
 bus hoc docet, ita se habent Hieroglyph. Lib. I. c. 12. *Masculo-*
Δοκεῖ γὰρ αὐτοῖς ὁ κόσμος συνεσθάναι ἐκ τε τῆς ἀρσε- *quod illa*
*νικῆς καὶ θηλυκῆς. Ἐπὶ δὲ τῆς Αἰθιόπας * τὸν κύνδα-* *cum solo*
ρον, ἐπὶ δὲ Ἡφαίστου τὸν γυῖπα γράφουσιν. Οὗτοι *Vulcano*
γὰρ μόνοι θεῶν παρ' αὐτοῖς ἀρσενοθήλεις ὑπάρχουσιν. *communis*
Etenim Aegyptiis mundus videtur constitutus esse ex re- *habuit.*
bus tum naturae Masculinae, tum foemininae. Mi-
neruae autem appingunt scarabaeum, Vulcano vero vul-
turem, quod hi soli ex Diis, apud ipsos mares sint simul
ac foeminae. Fluxisse hoc ex genuina et non adul-
terata Aegyptiorum Theologia, quilibet illico sentit,
idque ex iis, quae cap. II. §. 8. 10. de Phtha siue
Vulcano Aegyptiorum observauimus, poterit illu-
strari. Non equidem diffiteor, somnia haec Aegy-
ptiorum, & Orientalium in vniuersum, de Diis
Masculo - foemininis, in Graecorum se pariter Theo-
logiam insinuasse; verum qui loca veterum hanc in
rem, liberali manu, ab optimo et meritissimo IO.
ALB. FABRICIO, in Cod. Apoc. Vet. Test. Vol. I.
pag. 361. 362. congesta, attente pensitare volet, mihi
non grauate largietur, Graecos conceptus tales non
admisisse, nisi sero, postquam Placita Pythagoraeo-
rum et Platoniorum abstrusa atque metaphysica
praeualere vbique, et cum dogmatibus Theolo-
giae Orientalis sociari coeperunt. Illud vero singu-
lare profecto, et Aegyptiis proprium consendum est,
quod Vulcanus et Minerva, et hi quidem soli, cre-
diti

* Sequor hic emendationem editoris nouissimi, cuius vide in auctorem hunc notas p. 295.

diti fuerint Masculo - foeminini, quod HORAPOL-
 LINEM affirmare vidimus. Vbi tamen non negli-
 genda erit annotatio Editoris postremi, qui docte
 obseruat, etiam alios Deos, ex sententia Aegyptio-
 rum, habitos fuisse masculo - foemininos. PLUTAR-
 CHVS certe de Luna, id ex Aegyptiorum doctrina
 tradit in libro de Is. et Osir. p. 368. *Ideo Lunam ma-*
trem mundi appellant, & naturam ex utroque mixtam
sexu (Φύσιν ἀρσενόθηλον) assignant ei, quod imple-
ta et grauida facta a Sole, rursus a se in aërem emit-
tat ac disseminet genitabilia principia. Tangit rem
 eandem SPARTIANVS in vita Antonini Caracallae
 cap. 7. *Vnde quamuis Graeci, vel Aegyptii, eo ge-*
nere, quo foeminam hominem, etiam Lunam Deam dicant,
mystice tamen Deum dicunt. Significatur his verbis,
 Aegyptios Lunam partim venerari vt Deam, partim
 vero etiam, vt Deum marem. Sed in eo auctor hic
 deceptus est, quod asseruerit, Lunam Aegyptiis dici
 genere foeminino. Nam vice versa, sermone Ae-
 gyptiorum, non secus atque nostro Germanico,
 Luna semper effertur nomine generis masculini;
 ΠΙ-ΙΟΥ, Pi-iotz, sic ipsi lunam appellant. Rectius
 omnino id obseruatum videas ab AMMONIO in Aristo-
 telem de interpretatione pag. 15. Καὶ γὰρ οἱ ἀρσενικῶς
 Αἰγύπτιοι τὴν σελήνην ὀνομάζειν εἰώθασιν, ἀλλ' ὡς
 πρὸς τὴν γῆν, ὀίμαι αὐτὴν παραβάλλοντες, ἔχ' ὑπὸ
 ἡλίου μόνον, ἀλλὰ καὶ ὑπ' αὐτῆς φωτιζομένην. *Et si*
enim Aegyptii nomine masculini generis Lunam nomi-
nare consueuerint, id tamen, vt puto, ideo faciunt
quia illam considerant in ratione ad terram, quae non
tantum a Sole; sed et ab ipsa Luna illuminatur.
 Itaque praeter Vulcanum et Minervam, Aegyptii Lu-
 nae etiam attribuerunt naturam Masculo - foemini-
 nam. Ea de causa vir doctus, verba HORAPOLLI-
 NIS, ἔτοι μόνοι τῶν θεῶν παρ' αὐτοῖς ἀρσενόθηλεῖς
 ἵπάρχουσιν, sic latine reddenda esse contendit. *Hi*
enim

enim primarii sunt inter Deos, quos Aegyptii censent masculo-foemininos. Nempe *Vulcanus* et *Minerva* Numina dicuntur Masculo-foeminina, quia illa, utpote opifices, rationes totius Naturae, et agentis, et patientis, in se habent, quod de *Luna* dici non potest. Nam dum agit in terram, quo nomine natura ipsi tribuebatur maris, eo ipso patitur a Sole, unde actiuitatis illius ratio, non in ipsa, sed in Sole, quaeri debet. Vide AMMONIVM loc. cit. Aegyptii igitur solos, *Vulcanum* et *Minervam* habebant, agnoscebantque pro Numinibus Masculo-foemininis, eo quod illos solos venerarentur, ut principia rerum omnium actiua; sed a quorum ordinatione et dispositione esset tamen etiam, quicquid in rerum natura se habet passivae. Ex hac Aegyptiorum doctrina procul dubio defluxit illud Pythagoraeorum scitum, Monadem, numerum primum, eandemque rerum omnium principium, Monadem inquam, esse Masculo-foemininam, quam in rem multa coaceruavit MEVRSIVS in Denario Pythagorico, cap. III. quae apud ipsum legi malo.

§. 7. Hanc, quam dixi, fuisse veram antiquam Aegyptiorum de *Neitha* sua doctrinam, luculenter imprimis testatur celeberrima illa Inscriptio, in adyto Deae huius Saitico insculpta, quam PLUTARCHVS de Is. et Osir. p. 354. nobis conseruauit. Τὸ δ' ἐν Σάει τῆς Αἰθναῖς, ἣν καὶ ἴσιν νομίζουσιν, ἔδος, ἐπιγεγραφὴν ἔχει τοιαύτην, Ἐγὼ εἰμι πᾶν τὸ γεγονὸς, καὶ ὄν, καὶ ἐσόμενον, καὶ τὸν ἐμὸν πέπλον ὁδεῖς πῶ ἀπεκάλυψεν. Quod Sai est Mineruae, quam eandem cum Iside arbitrantur, fanum, hanc habet inscriptionem: Ego sum omne, quod extitit, est et erit, meumque peplum nemo adhuc mortalium detexit. Ex hac namque Inscriptio, dummodo genuina sit, intelligitur, qua ratione *Neitha* dicatur Dea Masculo-foeminina, quia nimirum rationes omnes totius rerum naturae

*Neithae
conuenien-
tia cum
Vulcano,
probatu-
r etiam ex
celeberrima
Inscri-
ptione Sai-
tica.*

in se continet, eoque natura ipsa, nemini penitus et ab omni parte cognita dici recte potest. Diffiteri tamen nolo,* fidem huius Inscriptionis, mihi non sine praegnantia causa suspectam videri. Etenim non est ex veteribus quisquam, qui illius meminerit ante PLUTARCHVM, cuius tempore vera notitia literarum hieroglyphicarum iam dudum interciderat. PLATO, qui in Aegypto ipse peregrinatus erat, multa in Dialogo *Timaeo*, de Sai vrbe, de *Neitha* Deo, deque sacerdotibus, illi consecratis, refert. Ibidem confabulationis bene longae Solonis, cum sacerdotibus Saiticis, memoriam conseruauit. Solonis eiusdem, vti et Pythagorae, Platonis, Eudoxi, aliorumque in Aegyptum profectioes, ac instituta cum Prophetis illius regionis, colloquia, Graeci crebris sermonibus celebrarunt; sed de Inscriptione illa, memoratu, si quidquam aliud, dignissima, altum semper, vsque ad seram Plutarchi aetatem, est silentium. Ea etiam, quae in Inscriptione illa de *Peplō Mineruae* legas, *meum peplum nemo adhuc detexit*, calamum non Niloticum, sed Atticum plane sapiunt. Manifeste nimis designatur hic peplus ille decantatus, Mineruae Atheniensis, qui ex vrbis illius instituto, in Panathenaeis anno quouis quinto ostendebatur, vt ** viri eruditissimi multis docuerunt. Et mihi quidem videtur tota haec dictio, non ita obscure alludere ad histo-

* Dudum iam haec scripseram, cum librum CVDWORTHII saepius in hoc meo Commentario citatum, versione latina, notisque doctissimis a Venerando Gotttingensium Cancellario, MOSHEMIO donatum, euoluere licuit. Nec sine voluptate deprehendi, in notis Venerandi viri p. 398. quod et ipse fidem Inscriptionis huius in dubium vocauerit, etsi aliis hanc in rem argumenti vsus fuerit.

** Vide VIRGILII Cirin in Catalectis SCALIGERI p. 15. et ad illum locum notas SCALIGERI et LINDENBROGII.

historiam Stilponis Philosophi, inter Graecos non incelebrem, de quo, cum aliquando per iocum ambigui sensus asseuerasset, Mineruam non esse Θεὸν *Deum*, quippe quae esset *Dea* foemina, Theodorus Atheus dixisse fertur: πόθεν δὲ τῆς ἡδὲ ὁ Στίλπων; ἢ ἀναστῆσαι (subintellige τὸν πέπλον) αὐτῆς τὸν κῆπον ἐθεάσαιο; *Vnde hoc nouerat Stilpo? utrum Minerua esset Deus, vel Dea, An forte reducto Mineruae peplo verenda eius conspexit?* apud DIOG. LAERTIVM Lib. II. §. 116. Sed bene est, quod Inscriptionem eandem, nonnihil pleniorē, et ad ingenium Theologiae Aegyptiacae, nonnihil magis accommodatam, exhibeat PROCLVS Lib. I. in Timaeum p. 30. Ἀιγύπτιοι ἱστοροῦσι, ἐν τῷ αὐτῷ τῆς θεᾶς, προγεγραμμένον εἶναι τὸ ἐπίγραμμα τῆτο. Τὰ ὄντα, καὶ τὰ ἐσόμενα, καὶ τὰ γεγονότα, ἐγὼ εἰμι. Τὸν ἐμὸν χιτῶνα εἰς ἀπεκάλυψεν, ὃν ἐγὼ καρπὸν ἔτεκον, ἥλιος ἐγένετο. *Referunt Aegyptii, in Adyto Mineruae Saitico, legi hanc Inscriptionem foribus insculptam. Quae sunt, quae erunt, quaeque fuerunt, sum ego. Tunnicam meam nemo reuelauit. Fructus quem peperit, fuit Sol.* Illa Inscriptio iis verbis concepta est, ut a genuino Aegyptiorum Propheta proficisci potuerit, nihil enim in illa a genio, placitis, ac stylo etiam, Theologiae Aegyptiacae recedit. Quod si vero etiam largiar, Inscriptionem istam confictam fuisse ab homine, qui scientiam hieroglyphicorum, diu iam amisam, satis fero, sibi fidentius arrogauit, quod sane vero ita dissimile non est, asseuerare tamen nullus dubito, redolere eam auitam et genuinam Aegyptiorum Theologiam, et ex illius placitis deriuatam esse. Illustris eruditione CVDWORTHVS, qui in hac ipsa Inscriptione Saitica, causae suae praesidium non vltimum, idque iure merito, collocat, pag. 342. system. intellect. Ed. Anglic. opportune eam in rem adfert locum IAMBЛИCHИ de Myster. Aegypt. Sect. VIII. c. 5.

dignum, qui et hic repetatur. Ὁ Φηγήσατο δὲ καὶ ταύτην τὴν ὁδὸν Ἑρμῆς. ἡρμήνευσε δὲ Βίτυς προφήτης Ἀμμωνι Βασιλεῖ, ἐν αὐτοῖς, εὐρὼν ἀναγεγραμμένην ἐν ἱερογλυφικοῖς γράμμασιν, κατὰ Σάιν τὴν ἐν Αἰγύπτῳ, τότε τῷ Θεῷ ὄνομα παρέδωκε, τὸ διῆκον δι' ὅλην τὴν κόσμῳ. *Mercurius etiam hanc viam* (qua nempe adscendendum est a causis materialibus et naturalibus ad causam spiritualem, mentem aeternam) *tradidit, eamque Bitys Propheta, inuentam in Sacra-* *riis urbis Sais in Aegypto, literis hieroglyphicis scriptam,* *regi Ammoni exposuit, ut et Dei illius (Opificis) no-* *men, quod totum mundum peruadit.* Deus qui totum mundum peruadit, vel permeat, est Spiritus Mundi, de quo loquitur etiam HORAPOLLO L. I. c. 64. Huius Dei nomen, de quo Libri huius cap. IV. §. 6. dicemus, Bitys Propheta Aegyptius, aliis quoque memoratus, in Sacrariis Saiticis repererat, eoque satis docet, Sacerdotes Saiticos, hieroglyphicorum illic repertorum auctores, doctrinam de Spiritu, totum mundum permeante, et omnia efficiente, sollicite tradidisse. Et ad quemnam Deum Sacerdotes hi doctrinam hancce suam referrent, nisi ad *Neitham*, Numen sibi vnice cultum et carum? Annon igitur probabili ratione concludere nobis licebit, Deum illum, qui mundum peruadit, esse *Neitham*, Numen Masculo-foemininum, etsi fatendum vtique sit, nomen huius Numinis, quod Bitys exposuit, a Neithae nomine distinctum esse. Sed, vti dixi, de eo nos alibi. Eandem doctrinam assecutus esse videtur APVLEIVS, quando Isin, quae certo respectu a Neitha non differt, quod ex PLVTARCHO etiam audiuius, appellat *rerum naturam parentem* Lib. XI. Metam, p. 259. vel, vt in Codice MS. Bibliothecae Bodleianae Oxonii aliquando scriptum inveni, *naturae parentem*. Id clarius nobis vetustissimam Aegyptiorum Philosophiam repraesentaret, quamuis tamen etiam lectio

lectio vulgata satis bene se habeat. Verbo tantum adhuc monebo, Phoenices etiam Mineruam coluisse ut opificem, teste IULIANO Imp. Orat. IV. p. 150.

§. 8. Nempe, quod iam semel iterumque dixi, eadem de *Neitha*, mente aeterna, ac opifice, tradebant Prophetæ Saitici, quæ Memphis et Thebaei de *Vulcano*; Potest hoc ex Inscriptione *Neithæ* Saitica, nouo etiam argumento confirmari, quandoquidem in illa Sol *Mineruae* huius, id est *Neithæ*, fructus appellatur. Ὁν ἐγὼ καρπὸν ἔτεκον, ἥλιος ἐγένετο. *Fructus, quem ego peperit, fuit Sol.* Haec vero erat de *Vulcano*, Solis genitore, Aegyptiorum traditio, quam * alio loco exposui. Eandem ob rationem *Vulcanum* Niligenae venerabantur, ut ** *patrem, auum, et progenitorem Deorum omnium.* Quod quomodo intellectum vellent Prophetæ Aegyptiorum, ex antiquissima doctrina ORPHEI, *** antehac iam a me descripta, omnium optime intelligi potest. Doctrinam ea de re Aegyptiorum, quæ etiam ad *Neithæ* Numen applicanda erit, etsi recentiorum Philosophorum additamentis nonnihil incrustatam, IAMBLICHVS nobis exhibet de Myster. Sect. VIII. c. 4. *Sed nec omnia naturalia esse (vel ex causis naturalibus corporeis vnice pendentia) dicunt Aegyptii: nam vitam animalem et intellectualem a naturali discernunt, non solum in mundo, sed etiam in nobis; mentem & rationem per se existere credunt, et sic cuncta fieri existimant. Atque eorum, quæ sunt in genesi, primum et præcipuum patrem (προπάτορα) affirmant esse Opificem. Quin etiam vim vitalem, tum supra coelos, tum in coelis, agnoscunt: item purum intellectum collocant supra mundum — neque sola ratione hæc speculantur, sed etiam per religiosas operationes, (διὰ τῆς*

E 3

τῆς

* Lib. I. c. II. §. II. (not. *).

** Ibid. §. 10.

*** Ibid. §. 8.

τῆς ἱερατικῆς θεογονίας) hortantur adscendere — ad Deum ipsum opificem. Hic in breui compendio exhibentur, quae alias de *Phtha*, siue *Vulcano*, cui haec proprie competunt, passim et sparsim obseruauimus, et quae de *Neitha*, vti ex dictis liquet, consimiliter dicenda veniunt.

*Mineruat
suam Ae-
gyptii reue-
rebantur, ut
sapientiam
diuinam.*

9. Non praetermittenda est ratio, ob quam Graeci *Neitham* cum Ἀθηνᾶ, *Minerua* sua, conferri quam optime posse augurarentur, eamque idcirco *Mineruae* nomine insignirent. Et videtur vix alia, aut certe melior comparisonis huius ratio dari posse, quam sapientia, quam in *Minerua* sua Graeci colebant, et quam *Saitas* pariter in *Neitha* venerari intelligebant. Neminem fugit, Graecos *Mineruat* honorasse, tanquam sapientiam et prudentiam Iouis, aut Deorum. Eam igitur non ex copula maris cum foemina editam esse fingeant; sed ex cerebro Iouis profuuisse. Fabula haec Graecorum quidem est, non * Aegyptiorum, qui *Mineruat* suam non *Ioue*; sed ** *Nilo* genitam, in sacris Commentariis perhibebant. Sed rem, sub cortice fabulae graecanicae latitantem, videntur omnino etiam Aegyptii agnouisse. Negare non possum, in fabulis Aegyptiorum vulgatis, parcam et raram *Neithae* mentionem fieri, forte quia saepius sub generaliiori *Isidis* nomine ipsa venit intelligenda, forte vero etiam, quia Aegypti incolae effectus naturae adspectabiles laetos, et vicissitudines in

* Hoc etiam vltro agnoscit PROCLUS magnus ceteroquin Theologiae Graecae et Aegyptiae conciliator L. I. in Timaeum * pag. 30.

** CICERO de Nat. Deor. Lib. III. c. 23. *Secunda Minerua orta Nilo, quam Aegyptiis Saitae colunt.* Sic et ARNOBIUS p. 135. 137. et L. AMPELIUS Lib. memoriali cap. 9. Alibi autem iam monuimus, locutione hac id significari, Numen tale esse Aegyptio proprium, et illi parentes nullos assignari.

in rerum natura spectandas, in quibus celebrandis fere tota versabatur Theologia veterum Aegyptiorum, cum maxime autem popularis, non immediate ad *Neitham*, naturae parentem, verum ad alios minores, sensibus nempe obnoxios Deos, *Solem*, *Lunam*, *Terram*, *Nilum*, *Aërem*, similesque referri solebant. Sed ambigi tamen non potest, *Neitham* Aegyptiis designasse sapientiam & prudentiam, vel mentem aeternam, omnia in mundo sapienter ordinantem et decernentem. Satis id testatur, celebris illa Inscriptio Saitica, de qua §. 7. dictum fuit. Idem ex PROCLUSO, Commentatore Platonis inclyto, et veterum traditionum Aegyptiacarum, quales nempe aetate illa supererant, industrio indagatore, colligi aliqua ratione potest. Is enim, ubi de *Neitha* Platonis differit, eamque inter et *Mineruam* Graecorum, comparisonem aliquam instituit, Lib. I. in Timaeum p. 30. ex PLATONE observat, Deam utramque esse Φιλόσοφον, et πλοπόλεμον, *sapientiae et bellorum Patronam*. Et *Mineruam* quidem Atticam, habitam fuisse Φιλοπόλεμον, *bellorum Patronam*, vulgo notum est. Satis id declarat fabula illa trita, quae eam ex cerebro Iouis armatam prodiisse fingit. Declarant idem quoque statuae et simulacra, quae eam nobis totam armatam, casside tectam, thorace indutam, cum hasta et clypeo repraesentant, * qualis ab Aegyptiis, sculpi certe fingique non solebat, quicquid etiam nuper † vir eruditus nobis persuadere annisus fuerit. De *Neitha* Aegyptiorum res est dubiis ma-

E 4

gis

* Extat quidem in VAILLANTII *Aegypto Numismatica* p. 214. Nummus Saitarum, percussus Hadriano Imp. qui *Mineruam* exhibet Stolatam, in capite galeam gerentem, manu vero sinistra hastam tenentem: sed hanc *Mineruam* esse Graecam, non Aegyptiam, declarat satis noctua, quam dextra manu prae se fert.

† *Histoire du Ciel* Tom. I. p. 184. 185.

gis exposita. Vero tamen simile est, Reges Dynastiae Saiticae, cum essent saepenumero bellis impliciti, quidam etiam rerum bello gestarum gloria clari, proficiscentes in bellum, patrio Numini, *Neithae*, supplicasse, & tutelae eius se commisisse, felices etiam ac prosperos in bello euentus, ipsi in acceptis tulisse, ficuti fere Sesostris omnia ad *Vulcanum* suum referre consueuerat, teste DIODORO SICULO p. 49. 53. Sed reginam tamen quandam Thebaeorum, in Aegypto superiori, multo antiquiorem, eundem honorem *Neithae* habuisse, testatur nomen, quod ab illa sibi imposuit *Nitocris*, quasi dicas *Minervam victricem*. Vide §. 2. Observatione hanc in rem et illud dignum est, quod cum *Scarabaeus* symbolum *Minervae* vel *Neithae* priscis Aegyptiis fuerit, §. 6. animal idem emblematicè quoque designarit *militem*, ideoque milites Aegyptii, in annulo, scarabaei imaginem gerere soliti fuerint. Docet hoc AELIANVS de Anim. Lib. X, c. 15. et PLUTARCHVS de Is. & Osir. p. 355.

§. 10. Sed *Neitham* ab Aegyptiis Praesidem habitam fuisse sapientiae, eoque potissimum Graecos de causa, ut Deam hanc dixisse *Minervam*, vel eam cum *Minerva* opificem, et sua comparasse, ambigi non potest. Hinc enim sine dubio est, quod aliquis ex regibus Saiticis, *Psammeti* nomen gesserit, quod reddi posse *eruditum a de Vulcano* *Minerva*, monuimus §. 3. Sic nempe innuebatur, *Aegyptiia Neitha* sapientiam expectandam esse. Nec omit- tendum, quod PROCLUS in Timaeum, de *Minerva* Aegyptiorum observat p. 30. Verba latine a me versa brevitatis studio hic appono. Est igitur Dea haec quaedam Opifex, inuisibilis simul & visibilis, cui coelum quidem sortito obtigit; sed quae tamen generationes specierum irradiat — ideoque cum primis virtus constituta est, quae cuncta mouet. De *Minerva* Aegyptio-

gyptiorum id ipsum praedicat hicce auctor, quod *
Poëta de Spiritu Mundi.

*Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et magno se corpore miscet.
Inde hominum pecudumque genus, vitaeque volantum
Et quae marmoreo fert monstra sub aequore Pontus.*

Quia porro Graeci *Minervam* suam, vt sapientiam, omnisque sapientiae fontem, coluerunt, in illius quoque tutela esse voluere artes, quippe quae sapientiae et ingenio debentur, ac sigillatim lanificii et textrinae inuentionem ad eam retulerunt, quod oppido notum est omnibus. Neque negauero, Aegyptios in honorem *Neithae* suae similia tradidisse, etsi ex monumentis certis atque indubiae fidei id huc vsque recte colligere non potuerim. Delanificio tanto magis dubito, quod sacerdotes lanam, tanquam impurum quoddam naturae excrementum, auersatos esse sciam. Illud vero non vsque adeo a vero abluere videtur, lini textrinam Aegyptios ad *Neitham* suam, tanquam inuentum eius, retulisse. Sacerdotes eius erant, et toties dicuntur, *linigeri*, quinimo Isidi ipsi nomen idem saepius tribui, ignotum non est. Et eodem pertinere videtur, quod EUSTATHIUS obseruat in Iliad. A. p. 31. Edit. Rom. Πρώτη δέ τις Ἀιγυπτία γυνὴ καθεζομένη ὕφανε· ἀφ' ἧς καὶ Ἀργυπῆιοι Ἀθηνᾶς ἄγαλμα καθεμένης ἰδρύσαντο **. *Omnium prima mulier quaedam Aegyptia sedens texuit, vnde et Aegyptii simulacrum Mineruae sedentis dedicarunt.* Sedentis ergo habitu Aegyptii veteres representabant suam *Neitham*. Quae forsitan ratio fuit,

E 5

quod

* Virgil. Lib. VI. Aen. 726.

** In graeco est πρώτη, quod significat, vti hic in versione expressi, *prima*. Sed potest etiam esse nomen proprium. *Prote quaedam, mulier Aegyptia.*

quod Graeci quoque olim Mineruam suam eodem corporis situ fingerent, pingerent, ac sculperent, quod de vetustioribus eius simulacris studio observat STRABO Lib. XIII. p. 413. Edit. Genev. Quomodo iam in his *Minerua* cum *Vulcano* conueniat, dicat pro me PROCLUS in Theol. Platonica Lib. V. cap. 297. vbi ex antiqua fabula memorat, *Prometheum artes procurare, easque animabus dedisse, a Vulcano vero, et Minerua, accepisse.* Et certe in libris sacerdotum Aegyptiorum sacris tradebatur, ἩΦαιστος ἀρχαὶ φιλοσοφίας, *Vulcanum principia sapientiae vel Philosophiae primum docuisse, quam deinde professi fuerunt Sacerdotes et Prophetæ,* ita DIOGENES LAERTIVS in Prooemio §. I.

Aegyptii recentiores Neithae haemisphaerium superius, ac in eo sigillatim signum arietis, consecrarunt.

§. II. Quae hucusque persecutus sum, spectant ad Theologiam Aegyptiorum de *Neitha* antiquissimam. Secundum illius placita, Dea haec erat aeterna Mens, quae materiam inertem disposuit, exque ea omnia creauit, quae etiam de rebus omnibus prudenter decreuit, omnia sapienter ordinauit, atque cunctis rebus prouidet. Sequiores gentis huius Theologi, siue quod notionem illam huius Numinis generaliore, quam exposui, ad quaedam magis specialia extendere vellent, siue quod priscam rerum Theologicarum doctrinam paulatim mutarent, inque ea nonnulla pedetentim innouarent, in *Neithae* Saiticae tutela Zodiacum sigillatim esse voluerunt, ac nominatim quidem, primum Zodiaci signum, signum, quod appellamus, arietis, Numini huic consecrarunt. Tangit hoc HORAPOLLO Lib. I. cap. II. *Videtur apud Aegyptios Minerua quidem superius Coeli hemisphaerium occupasse, Iuno vero inferius.* Ideoque primum hemisphaerii huius superioris signum ipsi videtur fuisse sacrum. Discimus id ex PROCLUSO Lib. I. in Timaeum p. 30. vbi sic: Καὶ γὰρ τῶν ζωδίων, ὁ κριὸς ἀνείταί τῇ θεῷ, καὶ αὐτὸς οἱ σημεῖνός (lege ὁ ἱσημε-

ὁ ἰσημερινὸς) κύκλος. Ἐδὴ μάλιστα καὶ ἡ κινητικὴ τῆ παντὸς ἰδρυταὶ δύναμις. *Inter signa Zodiaci, aries Deae huic consecratus est, et ipse circulus aequinoctialis, ideoque cum primis virtus constituta est, quae cuncta mouet.* Inde igitur sine dubio est, quod Saitis, Neithae cultoribus, aries, vel ouis sacra esset, tanquam viuum Mineruae simulacrum. STRABO Lib. XVII. p. 559. Τιμῶσι Σαῖται πρόβατον, καὶ Θηβαῖται. *Saitae ouem colunt, quemadmodum Thebaei.* Verba haec CLEMENS ALEXANDRINVS repetit in Protreptico p. 25. Ed. Paris. Thebaei in superiori Aegypto arietem, vel ouem, colebant in honorem Ammonis, Iouis sui, vt cum Graecis loquar, eidemque primum signum Zodiaci, quando Sol arietem ingreditur, dedicatum volebant, qua de re plura dicentur Lib. II. cap. II. Hoc ipsum plane Saitae respectu Numinis sui *Neith* obseruabant. Et quoniam Aegyptiis, signum arietis, annorum initium erat Astronomicum, ad quod in magna signorum omnium reuolutione, Sol rediturus esset, videntur illi eo ipso scientiam hanc suam Mineruae, a qua eam accepissent, consecrare voluisse.

§. 12. Poterimus nunc Deae huius *Neith* nomen *Nomen* Aegyptiacum interpretari, verumque eius sensum *Neith Ae-* eruere. Nam nomine hoc, sine dubio, gentis illius *gyptiacum* sacerdotes, doctrinam suam de illo numine, quam *explicatur.* explicuimus, declarare et exprimere voluerunt. Quia vero in hoc argumento plures video virium suarum periculum fecisse, eorum coniecturas, inprimis, quia aliqua specie se commendant, silentio praeterire, nefas duco. Vir quondam magni nominis, et studio literarum Orientalium percelebris, EVS. RENAUDOTIVS existimabat aliquando *, vocem Νηϑ, Aegyptiis

* *Memoires de Literature de l' Academie des Inscriptions de Paris. Tom. II. p. 273. Edit. Paris.*

gyptiis significare *Deam*, illique nomen hoc ita impositum fuisse, quemadmodum apud Graecos *Minerva* nonnunquam *Dea* per excellentiam dicta fuerit. Et verum est, **NOXT** (*Nuti*) Aegyptiorum sermone dici *Deum*. Verum fateri etiam oportet, nomen hoc, utpote appellativum, commune esse Numinibus Aegypti omnibus, cum tamen **Nht** nomen fuerit proprium, quo Numen illud ab omnibus aliis discernere voluerunt Aegyptii. Itaque de alia omnino nominis huius originatione cogitandum nobis erit. Talem nobis suppeditat vir linguae et Antiquitatis Aegyptiae longe peritissimus LA CROZIVS, qui in *The- sauro Epistol.* Tom. III. p. 155, **Nht**, inquit, est nomen foemininum, quod certo scio, **NHT**, fuisse in Masculino, misericordem, et **NHT**, in foeminino. Et iterum p. 161. **Nht** enim est **NHT** vel **NHT**, quo nomine idem Aegyptiace in Psalmis et alibi, ac misericors, latine significatur, quae Numinis aeterni proprietates, lumine naturali etiam * apud ethnicos innuit. Eadem etymologia et mihi, antequam ista legerem, in mentem venerat, verum cum deinceps cogitatis hisce diutius immorarer, alia se obtulerunt, quae mihi quidem et scriptioni graecae nominis **νηθ**, et rei ipsi quoque magis satisfacere visa sunt.

§. 13. Audiamus nunc quoque veteres. Eos inter est PLUTARCHVS, qui nobis aliquam nominis **νηθ** originationem suggerere velle videtur. Verba eius sic se habent in libro *de Iside et Osir.* p. 376. *Isidi saepe imponunt nomen Mineruae (nempe Neith) id vero nomen tale quid significat: Veni a me ipsa: quo* signi-

Significat
idem, quod
Phtbas, de-
cernentem,
ordinan-
tem.

* Hoc cognomine Venus celebrabatur a Cypriis et Chalcidonensibus. Ita HESICHIVS in ἐλεῦμων.

*significatur **, eam a se ipsa moueri. Sciendum autem NHŠ (vñi) Aegyptiis dici *venire*; an vero NHŠΘ (NñiΘ) lingua illa significare possit, eam *quae a se ipsa venit*, vel procedit, ex paucis linguae huius reliquiis, quae hodie supersunt, vix certo diiudicare licuerit. Id tamen satis apparet, quosdam ex sacerdotibus illius gentis, nomen hoc ita interpretatos fuisse, et interpretationem hanc ex antiqua Theologia, de qua dixi §. 10. 11. illustrasse. Venit alia in mentem interpretatio, quae mihi quondam magnopere placuit, sed quam nunc lectorum eruditorum iudicio, totam permitto. Obseruaui autem, Coptos interpretes N. Testamenti, vocem πάλαι, *olim*, quasi dicas, *ab antiquo* vertere nonnunquam SC ΘNES, Matth. XI, 21. Luc. X, 13. Nonnunquam iidem particulam hanc πάλαι etiam transferunt SC XEN ZH, *a principio*. Hebr. I, 1. Vnde satis certo apparet, sermone Aegyptiorum, SC ΘNES, significare id, quod est *ab antiquo*, aut, quod est *a principio*. Sequitur hinc NES, quod est vocis huius primum, vel radix, innuere rem *antiquam*, vel id, quod aliis prius et antiquius est. Hinc iam addita litera seruili, est NESΤ, *Neit*, vel NESΘ, *Neith*, *antiquus*, et *antiqua*. Deus ipse Daniel: VII, 9. 13. 22. se appellat עתיק יומין, *antiquum dierum*, simileque Nomen etiam Diis suis non infrequenter tribuerunt sapientes gentium, quod pluribus iam non persequor. Ad nostram vero rem omnino facit, quod apud AESCHYLVM in supplicibus v. 52. *Io*, quae est *Isis*, vti haec rursus certo respectu, cum *Neitha* eadem est,

* Hanc de *Neitha* Aegyptiorum doctrinam adstructam a PROCLO, videbis supra §. 10. 11.

est, insigniatur nomine *ματρὸς ἀρχαίας*, *matris antiquae*. Id esset NESΘ. Omnium maxime originationem hanc meam et confirmat et illustrat DIODORVS, vbi Lib. I. p. II. scribit, τὴν δὲ Ἴσιν μεθερμηνευομένην εἶναι παλαιάν, *Isidem, si nomen hoc interpretari velis, significare antiquam*. Ipsum *Isidis* nomen, id non significare, quod DIODORVS affirmat, fatebuntur mecum, quicunque linguae Copticae notitiam aliqualem sibi compararunt; sed verum id esse potest de *Neitha*, quae secundum doctrinam Aegyptiorum, eadem est cum *Iside*. Et in hac quidem interpretatione libenter acquiescerem, si certum penitus et expeditum esset, NES Aegyptiis dici *antiquum*. Verum, quia religioni mihi duco, aliquid lectori obtrudere, quod non recte probare possum, et vero in hoc negotio, adhuc dum me haerere fateor, male iam *Neithae* nomen deducere a NES, quod priscis Aegyptiis, idem plane sonabat, quod ΘΑΨ, *decernere, definire, ordinare*. Vide Exodi VIII, 12. Matth. XXVIII, 16. Hinc προθεσμία, *tempus certum et definitum*, Gal. IV, 2. vertitur †NES. Erit ergo NESΤ, *decernens, constituens, ordinans*, et, si rem species, idem plane cum nomine *Vulcani* Aegyptiaco ΦΘΑΨ, quod Cap. II. explicuimus. Licet hinc non absurde colligere, Aegyptios Spiritum suum aeternum, *Vulcanum*, et *Mineruam*, fato cuiusdam absoluto non subiecisse, quod Stoicos fecisse nouimus, verum potius fatum, siue rerum euenturarum ordinem certum et immutabilem, ex illius voluntate et decreto deriuasse. Non latuit hoc APVLEIVM, apud quem *Isis* ita loquitur. *Scies, ultra statuta fato tuo spatia, vitam quoque tibi prorogare, mihi tantum licere*. Lib. XI. *Metamorph.* pag. 260. Similiter IAMBLICHVS docet sect. VIII, c. 4. Aegyptios

ptos in precibus auitis sacris *adscendere ad ea, quæ sunt supra fatum, nempe ad Deum ipsum Opificem.*

§. 14. De Simulacris *Neithæ*, deque symbolis *De Simulacris et symbolis Neithæ apud Aegyptios.* illam aenigmatice repræsentantibus, eoque in Aegypto religiose cultis, pauca tantum addam. *Quem*, vel *Arietem*, ceu symbolum illius sacrosanctum, vivamque quandam imaginem, Saitarum religione consecratum fuisse, §. 11. ostendimus. Neque tamen dubito, quin ipsi simulacrum quoque, in speciem oris humani effictum, dedicatum fuerit. Id *HERODOTVS* mihi innuere videtur Lib. II. c. 172. Talia vero Deæ huius simulacra, vere Aegyptiaca et antiqua, (recentiora enim, a Graecis in Aegypto forte conficta, quale est illud, de quo §. 9. pag. 71. (not. * egi, hic non moror) Numen hoc repræsentasse habitu sedentis, ex testimonio *EVSTATHII* docuimus §. 10. Nisi me vehementer opinio fallit, tale eius simulacrum, in Tabula Bembina, quæ vulgo *Isiaca* dici consuevit, contemplationi nostræ obiicitur. Ipsum Tabulae huius medium figura occupat, quæ in Editione Amstelædamenti, opera *Andreae Frisii* A. 1669. procurata, Litera Z. designatur, eaque nobis mulierem offert sedentem, quam omnes *Isidem* agnoscant. Ego vero hanc esse *Neitham*, (quæ *Isidis* nomine quoque venit §. 7. 13.) non temere suspicor. Nam *Isidem* hancce pictam videmus sedentem, quomodo *Neitham* antiquitus ab Aegyptiis repræsentari consuevisse, ex *EVSTATHIO* intelleximus. Hoc argumentum me nondum vtique moueret, nisi accederet et illud, quod in capitis ornatu, quem scriptores appellare solent *Βασίλειον*, *OVIDIVS* *Metam.* Lib. IX. v. 689. *regale decus, gerat scarabaeum*, Symbolum apertum *Neithæ*. §. 6. Denique nec hoc taceri debet *, quod alia occasione iam monui, in hac figura

* In Miscellan. Berolinens. Tom. VI. p. 149.

gura Tabulae Bembinæ, oculis nostris symbolice ob-
verti *ortum Caniculae*, id enim rationes plurimæ,
olim forte exponendæ, mihi persuadent. Ortus
vero Caniculae medium fere, certe splendidissimum,
locum hemisphaerii superioris obtinet, quod *Neithæ*
consecratum voluere Aegyptii. §. II. Ab ortu etiam
caniculae Aegyptios quondam annum suum civilem
auspicatos fuisse, inter omnes constat. Et eam ob
rationem, ut opinor, Sacerdotes gentis illius asse-
verarunt, hoc ipsum tempus esse mundi conditi, de
quibus omnibus alias forte. Quis igitur Deæ huic,
quam Aegyptii colebant, ut Opificem mundi, com-
modus magis in tota Tabula locus assignari potuisset?
Ad hoc pariter tempus, si quid iudico, referendum
erit Festum illud, quod Sai quotannis pompa solenni
ab Aegyptiis celebrari consueuisse, HERODO-

TVS scriptum reliquit Lib. II.

cap. 59. 62.

CAPVT IV.

De Cnepho, vel Cnuphi, Aegyptiorum,
id est Agathodaemone.

§. I.

Postquam doctrinam Aegyptiorum, de *Phtha* et *Aegyptii*
Neitha, quantumvis fictionibus allegoricis et sym- *adorarunt*
bolicis, pro more illius gentis, et omnium fere Ori- *spiritum*
entalium, mirifice obscuratam, duobus capitibus su- *aeternum,*
perioribus exposuimus, et, qua potuimus, luce do- *omnia per-*
nauius, nunc totam Aegyptiorum de Diis suis do- *meantem,*
ctrinam constituere nobis licebit. Tradebant autem *omnium-*
vetusti Aegyptiorum Sapientes, Solem ac Lunam, et *que rerum*
cum his quoque Planetas reliquos mundum nostrum *causam.*
sublunarem gubernare; sed vim illorum cunctam at-
que potestatem a Mente aeterna diuina, suis limiti-
bus circumscribi, motum itidem eorum et operatio-
nem omnem a Spiritu sapienti et potenti regi atque
determinari, semper iidem quoque asseruerunt. Do-
cet id nos, ex recondita populi huius sapientia,
MARTIANVS CAPELLA in *Satyrici* Lib. II. p. 42*.
Mox studium in solarem laborare circulum. — Ibi
quandam nauim, totius naturae cursibus, diuersa cu-
piditate moderantem, cunctaque flammaram congestione
plenissimam, et beatis circumactam mercibus conspicia-
tur. Cui nautae septem, germani tamen, sui que con-
similes, praesidebant in prora: Felix forma depicta
leonis in arbore, Crocodili in extimo, videbatur. In
eadem vero rate, fons quidam lucis aethereae, arca-
nisque

* Secutus hic sum editionem GROTII, etsi in his quae-
dam refingenda esse censeant viri docti. Vide CUPERI
Harpocratem p. 15.

nisque fluoribus manans, in totius mundi lumina fundebatur. Symbolo hoc Aegyptios subindicare voluisse gubernationem mundi, per septem Planetas procuratam, et per se confestim intelligitur, et testimoniis veterum plurimis confirmari potest, quae liberali manu congesta videbis in CUPERI Harpocrate p. 14. 15. Quis uero sit *fons lucis aetherae, in totius mundi lumina fusus*, ex iis, quae de *Phtha* siue *Vulcano* Aegyptiorum obseruauimus cap. II. colligere satis licet. Est nempe *Vulcanus* ipse, aether supremus, ignis subtilissimus et purissimus, luce perpetua et semper eadem immutabiliter fulgens, qui omnibus praeest, omniaque regit, qui totum mundum permeat, animat, viuificat.

* *Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, et toto se corpore miscet.*

De eo loqui voluit BITYS, Propheta Aegyptiorum vetus, qui, teste IAMBlichO de Myster. Sect. VIII. c. 5. tradidit τὸ τῆς Θεῆς ὄνομα τὸ διήκον δι' ὅλην τῆν κόσμον, *nomen illud Dei, quod omnia peruadit, et totum mundum permeat.* Neque dubium esse potest, HORAPOLLINEM illud idem Numen designare, vbi Hieroglyph. Lib. I. cap. 64. ita scribit. "Οὕτω παρ' αὐτοῖς τῆς παντὸς κόσμου τὸ διήκον ἐστὶ πνεῦμα. *Sub tali Symbolo serpentis integri designant etiam spiritum illum, qui vniuersum Mundum permeat.* Et certe aderat in illa CAPELLAE naui, Symbolum *Vulcani* satis luculentum, imago Leonis in arbore. *Felix forma depicta Leonis in arbore.* Nam Leonem Aegyptiis symbolum extitisse *Vulcani*, testatur AELIANVS de Animal. Lib. XII. c. 7. *Leones, inquit, sunt natura vehementer ignita, ideoque eos Aegyptii Vulcano consecrarunt.*

§. 2.

* VIRGILIUS Aen. Lib. VI. 726.

§. 2. Quia vero sapientes Aegyptiorum, spiritum *Hanc re-*
aethereum diuinum, credebant se toti mundo mi-*rum omni-*
scere, totum mundum permeare, totamque molem *um causam*
agitare, ex eo non poterat non sequi, cuncta quae in *Aegyptii,*
mundo sunt et fiunt, influxu Numinis potentissimo *sicubi bona*
conseruari et vegetari, illudque rerum omnium, quae *daret,*
existunt aut geruntur, primam causam esse. Neque *Cnepb, vel*
est, quod dubitem, hanc esse doctrinam Propheta-*Cnuphin*
rum Aegypti, quam Inscriptio illa Saitica, foribus *dicebant, si*
Adyti, in honorem Mineruae insculpta, de qua * *mala, Tith-*
rambonem.
alibi actum, egregie declarauit. Inscriptionis mul-
torum sermonibus celebratae, hic est sensus. *Quae*
sunt, quae erunt, quaeque fuerunt, ego sum. Tu-
nicam meam nemo reuelauit. Docebatur ergo hac In-
scriptione, omnia, quae vlllo modo sunt, ad spiritum
decernentem, ac ordinantem, (id enim significat
Neith) ceu ad causam suam, referenda esse. Cum
autem omnia, quae hominibus sigillatim eueniunt,
soleant esse, vel bona, quibus felicitatem suam pro-
moueri existimant, vel mala, quibus felicitatem suam
minui, aut euerti, aut intercipi, siue impediri cre-
dunt, eaque omnia Aegyptii, ad spiritum diuinum,
tanquam euentuum horum causam, retulerint, inde
est, quod idem illud Numen, modo vt benignum
et beneficum, modo vero, vt iratum, et tristium
malorum sibi obuientium causam, menti suae re-
praesentauerint, et sub duplici hoc respectu, vt Nu-
men duplex, distinctum et diuersum, duplici cogno-
mine diuerso, duplicique cultu venerari atque pla-
care aequum duxerint. Ad vnam *Isidem* Pseudo-
HERMES, in Dialogo *Asclepio*, omnes hominum
euentus, tum prosperos atque laetos, tum tristes at-
que infaustos, refert, prout nempe vel ira, vel be-

* Lib. I. c. III. §. 7.

neuolentia, in ipsos affecta, vel commota esset. Verba eius haec sunt p. 99. Edit. ELMENHORSTII. *Isin* — quam multa bona praestare propitiam, quantis obesse scimus iratam? Nam *Isidem* nonnunquam totam rerum Naturam designare, ex Theologia Aegyptiorum certum est atque exploratum. Sed, vti de *Iside* id affirmat Pseudo-HERMES, ita quoque idem de Diis reliquis, certo suo ac sano sensu praedicari poterat; per eos enim Spiritus supremus euentus omnes procurare credebatur. Spiritus vero ille ipse, quatenus hominibus bona decernit ac largitur, Aegyptiorum Theologis *Cneph* audit, vel *Cnuphis*, id est bonus, propitius, eique opposita est *Tithrambo*, id est Numen iratum, quod nempe homines, talia meritos, malis varii generis, tanquam iusta poena afficit. Vt fidem conciliemus dictis, hoc quidem capite, de Numine *Cneph*, paulo curatius disseremus. sequenti exponemus doctrinam Aegyptiorum de *Tithrambone*.

De Cnepho
testimonia
veterum.

§. 3. *Cnephum* nostrum, de quo nunc agendum, ab Aegyptiis, ac figillatim incolis Thebaidis, impensa religione cultum fuisse, docet PLUTARCHVS in libro de *Iside & Osir.* p. 359. vbi obseruat. *Εἰς τὰς*
* *γραφὰς τῶν τιμωμένων ζώων, τὰς μὲν ἄλλας συν-
τεταγμένα τελεῖν, μόνους δὲ μὴ δίδοναι τὰς Θεβαΐδας*
καίτοι-

- * Credo, auctorem scripsisse *ταφὰς*, et sic latine verti. Simile mendum insedit Codices DIODORISIC. Lib. I. p. 76. Edit. Wechel. vbi legitur καὶ ἡμᾶς δὲ τινες τῶν τὰ ζῶα ταῦτα τρεφόντων, εἰς τὰς τροφὰς αὐτῶν ἐκ ἑλαττον τῶν ἑκατὸν ταλάντων δεδαπανήκασι. Corrigere εἰς τὰς ταφὰς, quod et, quae illic antecedunt, et quae sequuntur, abunde confirmant, et verte: *Nostra quoque memoria quidam animantium nutritores, ad funera ipsorum, non minus centum talentis profuderunt.* Ceterum animalium Sacrorum *ταφὰς*, funera, habes etiam apud PLUTARCHVM p. 380. D.

κατοικῶντας, ὡς θνητὸν θεὸν εἰδέναι νομίζαντας, ἀλλὰ ὃν καλεῖσιν αὐτοὶ κνήφ, ἀγέννητον ὄντα καὶ ἀθάνατον. *Alios quidem Aegyptios ad funera animalium sacrorum, quae religiose coluntur, sumtus constitutos conferre, solos vero Thebaidem incolentes, semet eximere, ut qui Deum nullum agnoscant mortalem, sed quem ipsi appellant Cneph, ortus expertem et immortalem.* Verba haec Plutarchi aliquod examen merentur. Nam quando in gratiam Cleae *, cui librum suum inscripserat, nos credere iubet, incolas Thebaidis in Aegypto, nullum animal, nihilque quod mortale est, cultu religioso dignari, ac praeterea ad funera animalium sacrorum nihil conferre voluisse, frustra utique est. Testatur namque HERODOTVS Lib. II. c. 69. Crocodilum ipsum, quod animal Aegyptiorum plurimi, ut impurum abominabantur, apud Thebaeos tamen diuinis honoribus coli. Apud eosdem aquilam diuinos honores consecutam esse, literis prodiderunt DIODORVS Lib. I. p. 76. Ed. Wechel. et STRABO Lib. XVII, p. 559. Edit. CASAVBONI primae. Quem porro, vel arietem, hos eosdem, in honorem Ammonis, diuino cultu venerari consueuisse, vulgo notum tritumque est. Et forte a vero non ita longe aberrasse videtur, si dixerō, illum ipsum Cnephum, cuius cultum PLUTARCHVS cultui animalium opponit, a Thebaeis non aliter, quam sub Animalis specie fuisse cultum. Coniecturae huius fundus atque auctor mihi extitit HERODOTVS Lib. II. 74. in haec verba scribens. *Circa Thebas sunt sacri serpentes, nihil omnino hominibus noxii, pusillo corpore, binis praediti cornibus, e summo vertice enatis: quos defunctos in Iouis aede sepeliunt.* En! serpentes sacros Thebis cultos, et post

F 3

mortem

* Vide quae diximus Lib. I. c. II. §. 5.

mortem religioso ritu conditos, ac tum sepulturae honorificae mandatos. Et vero Aegyptios *Cnephum* suum, vix alio, quam serpentis symbolo repraesentasse, sequentia manifestum facient. Quicquid vero sit, PLVTARCHVS nobis Numinis huius a Thebaeis religiose culti nomen, *Cneph* videlicet, literis consignavit, et de cultu eius quaedam scitu digna, memoriae prodidit, quo nomine grates ipsi merito debentur. Meminit eiusdem ex SANCHVNIA THONE vel PHILONE BYBLIO, scriptor longe doctissimus, EVSEBIUS, in Praep. Euang. Lib. I. cap. X. p. 41. ubi et ad indagandam veram nominis Aegyptiaci significationem facem nobis praefert. Verba eius sunt: Φοίνικες αὐτὸ ἀγαθὴν δαίμονα καλεῶσιν. ὁμοίως δὲ καὶ Ἀιγύπτιοι κνήφ ἐπονομάζουσι. *Phoenices animal illud (serpentem) Agathodaemonem, vel bonum genium appellant, ac simili ratione Aegyptii, nomen ipsi indentes Cneph.* Et interiectis quibusdam: Τὸν δὲ μέσον ὅφιν συνεκτικὸν τέτον (lege τέττε, nempe κύκλῳ) ἀγαθὸν δαίμονα σημαίνοντες *. *Serpens vero in medio positus circuli, qui eum utrinque contingit et coniungit, Aegyptiis designat Agathodaemonem, id est, bonum Genium.* Idem porro EVSEBIUS Lib. III. c. XI. pag. 115. et haec memoriae prodidit. Τὸν
δημιουργόν

* Paulo ante EVSEBIUS dixerat, figuram hanc similem esse Graecorum Θ , ubi circulus mundum significat, linea vero quae medium circulum secat, subinnuit serpentem, et hic *Agathodaemonem*, qui nempe per totum mundum extensus est, eumque continet. Obserua hic, PROCLVM Libr. III. in Timaeum p. 216. ex PORPHYRIO docere, Aegyptios τὴν ψυχὴν κοσμικὴν, *animam mundi* figura hac \oplus adumbrare. Nempe medium \times vel $+$ significat mundum, & quatuor eius plagas, circulus vero ambiens, est Serpens, anima mundi, *Cneph*. Et haec figura communior est priori.

δημιουργὸν Κνὶφ εἰ Ἀιγύπτιοι προσαγορεύουσιν. *Opificem Aegyptii appellant Cnepb.* De eodem postea quaedam addit, quae additamenta Graecorum, quibus prisca Aegyptiorum placita interpolarunt, nimis aperte sapiunt, de quibus postea aliquid monebimus. STRABONI Numen illud idem, quod dudum iam animaduerterunt viri eruditi, et me iudice, rectius, *Cnuphis* audit. Ait enim Lib. XVII. p. 562. Elephantinen, insulam, in finibus Aegypti et Aethiopiae, in Nilo positam, insignem esse Templo *Cnuphis*, ἔχουσα ἱερὸν Κνέφιδος. Et hic ipse est, de quo PLUTARCHVS in loco supra citato loquitur. Nam Elephantine vrbs est Thebaidis. Hoc quoque modo, *Cnuphis* nempe, nomen istud scriptum legitur, in gemmis quibusdam Abraxeis, quae in Collectione *Chisletiana* et in MONTEFALCONII Thesauro, et alibi etiam editae sunt, et de quibus nos olim, si Deus vitam et valetudinem concesserit, plura dicturi sumus.

§. 4. Iam nobis nomen hoc, non sine aliquo certitudinis sensu, ex lingua priscorum Aegyptiorum interpretari licebit. Tentauit rem hanc vir quondam summus, cui studium linguae Aegyptiacae plus debet, quam dici potest, M. V. LA CROZIVS, cuius haec in Thesauro Epistolico Tom. III. p. 162. verba extant. *Supereſt vox* *𐤊𐤍𐤏*, *cuius vim ſeruat vox* *𐤊𐤍𐤏𐤍*, *a* *𐤊𐤍𐤏* *ſufficit, addito affixo, cum metathesi neceſſaria in eiꝰsmodi, vocibus, quemadmodum in* *𐤏𐤍𐤏𐤍𐤏𐤍*, *et* *𐤏𐤍𐤏𐤍𐤏𐤍*, *pro* *𐤏𐤍𐤏𐤍𐤏𐤍* *et* *𐤏𐤍𐤏𐤍𐤏𐤍*. *Radicem quidem illius nominis diuini, verſio Aegyptiaca pluribus in locis ſeruauit, repudiato ipſo nomine, ob ſymbolum ſuperſtitionis Aegyptiacae, quae ſerpentis figura picta, vnum Deum aeternum, et ſibi ſufficientem, venerationi plebis exponebat. Id nemo melius illuſtrat, quam Eusebius, Praeparationis Eu-*

*Etymologia
nominis
Cnuphis
La Croziana
rei non
ſatiffacit.*

angelicae * loco, quem modo iudicare non possum; verba tamen quaedam huc adscribam, quorum memini, tu velim in locum ipsum inquiras etc. Ο δεικνών ἐπεὶ δὴ τὸ μέτρον αὐτῷ ὡρισμένον πληρώσῃς ἐαυτὸν ἀναλίσκεται etc. ** vbi vox ΚΗΝΩ in sensu a me prolato, ita illustratur, vt de eo dubitari non possit. Noli silentio inuoluere interpretationem viri in litteris his profecto Principis, quem viuum colui, cuiusque mortui memoriam in pretio semper habebo, praeferim, cum eam ita certam iudicauerit, vt dubitari de ea non posset. Verum vir ille praestantissimus, quod eruditis omnibus vsu nonnunquam venire solet, dum illa scripsit, quae attuli, cogitationibus, in quae semel inciderat, et quae se ipsi specie quadam verosimilitudinis insigni commendabant, paulo tenacius inhaesit, animum non aduertens ad facilem vocis illius interpretationem, quam PHILO BYBLIVS, et ex eo EVSEBIVS nobis suggerunt, neque in consilium adhibens lectionem et scriptionem vocis eiusdem longe meliorem, quam STRABO, et gemmae Gnosticatorum seruant, apud quos ΚΝΩΩΙς occurrere dixi §. 3. Felicius igitur in interpretando nomine hoc versatus est vir eruditissimus IAC. KOCHERVS, Bernensis, cuius de argumento hoc Exercitatio, doctis obseruationibus referta, inserta est *Miscellaneis nouis* Amstelodamensibus Tom. II. p. 129. etc. Occupauit illic vir Clarissimus non pauca, quae mihi dicenda hic erant, et quae etiam praetermittere non in vniuersum possum,

* Lib. I. c. X. pag 41.

** Ad hanc interpretationem viri doctissimi trahi posse videntur haec MACROBII Saturn. Lib. I. c. 9. *Phoenices in Sacris, imaginem eius exprimentes, draconem finxerunt, in orbem redactum, caudamque suam deuorantem, vt appareat, mundum et ex se, et in se, reuolui.*

sum, me sane non inuito. Ille enim in rei summa consensus noster, quo effectum est, ut veluti conspiratione inter nos facta, in easdem cogitationes et observationes incideremus, documento potest esse, nos a veritate studiose quaesita non aberrasse. Verum distinctius haec explicare nunc aggredior.

§. 5. Testatur itaque PHILO BYBLIVS et EV-
SEBIVS adducti §. 3. Phoenices serpentem sacrum
appellare *Agathodaemonem*, vel *bonum Genium*, idem-
que facere Aegyptios, dum serpentem, vel draco-
nem, suum hieroglyphicum, *Cnepb*, appellant, eo-
que significant, *Cnepb* Aegyptiis dici *Agathodaemo-*
nem, huiusque symbolum esse serpentem. Id alio-
rum quoque testimoniis confirmari potest. Eo certe
pertinet, quod a PLVTARCHO relatum legimus in
Amatorio p. 755. ex versione latina. *In Aegypto ali-*
quando vidi duos litigantes, quorum vterque, cum
serpens adrepisset, eum Agathodaemonem, seu bonum
Genium vocaret, eumque sibi vindicare cuperet. De
Heliogabalo Imperatore, commemorat in vita eius
LAMPRIDIVS cap. 28. *Aegyptios dracunculos Ro-*
mae habuit, quos illi Agathodaemonas vocant. Nummi
quoque in Aegypto cusi, *Cnephum* siue serpentem
praeferunt, cum inscriptione ἀγαθὸς δαίμωνος. Ta-
lis est ille Neronis, cuius * eruditi mentionem sae-
pius faciunt, in quo draco coronatus cernitur, cum
hac inscriptione: Νέος ἀγαθὸς δαίμων. *Bonus ge-*
nus iunior, vel novus, nempe Nero. Et gemma Gno-
sticorum, in quibus χρῆσις legitur, serpentem etiam,
siue *Agathodaemonem*, per quem Christum Domi-
num subinnuunt, semper oculis nostris obiiciunt. Id

F 5

quod

* SPANHEMIVS de Vsu Numism. p. 188. Edit. in 4to. et ad *Iuliani Caesares* p. 208. BAVDELOT *Utilité des voyages* Tom. I. p. 221. alique plures.

quod dixi, de *Cnuphi*, & *Agathodaemone*, ex linguae vetustae Aegyptiorum reliquiis illustrari egregie et confirmari potest. Etenim lingua illa $\Pi\Delta\delta\psi$, *Nuphi*, vel *Enuphi*, vel vti Copti hodie pronuntiant, *Anuphi*, dicitur bonus, estque illa vox in Coptorum libris valde frequens et communis. Literam vero χ saepius vicem articuli praepositiui sustinere, * alias iam ex Coptorum libris obseruavi. $\chi\pi\Delta\delta\psi$, et ** $\pi\pi\Delta\delta\psi$, idem significat. Est igitur $\chi\pi\Delta\delta\psi$ $\delta\alpha\gamma\alpha\theta\acute{o}s$, *bonus*, quasi diceret *bonum* per excellentiam. Ita etiam et recte utique, vocem hanc explicat IAC. KOCHERVS. Graeci hoc soliti sunt lingua sua efferre $\kappa\nu\tilde{\theta}\phi\iota s$, *Cnuphis*, et, contracta magis pronuntiatione $\kappa\eta\tilde{\theta}$, vel *Cneph*.

Et proprie
Spiritus, vel
Genius, bo-
nus.

§. 6. Et haec tamen quidem bene. Sed obseruatu tamen indignum non est, veteres nomen *Cneph*, vel *Cnuphis*, non tantum exponere $\delta\alpha\gamma\alpha\theta\acute{o}s$, *bonum*, verum et $\delta\alpha\gamma\alpha\theta\acute{o}s\delta\alpha\iota\mu\acute{o}\nu\alpha$, *bonum Genium*; quod proinde non negligendum esse putauerim. Dicitur vero lingua Aegyptiorum $\Delta\alpha\iota\mu\acute{o}\nu$, *Genius*, vel proprie *Spiritus naturae Diuinae*, Ich , *Ich*. In versione Psalmorum, quae manu exarata extat in Bibliotheca regia Berolinensi, Ps. XCI, 6. vbi Graecus habet $\Delta\alpha\iota\mu\acute{o}\nu\iota\omicron\nu\mu\epsilon\sigma\eta\mu\beta\epsilon\rho\acute{o}\nu$, *Daemon*, vel *genius meridiei*, Coptus verba haec reddidit $\Delta\delta-\text{Ich} \text{ NTE} \zeta\Delta\epsilon-\alpha\alpha\psi s$. Vide et Matth. VIII, 31. Apoc. XVI, 14. XVIII, 2. Ceterum, quoniam a scriptoribus N. Testamenti, vti et a graecis interpretibus Veteris, vox $\delta\alpha\iota\mu\acute{o}\nu$ et $\delta\alpha\iota\mu\acute{o}\nu\iota\omicron\nu$, non alio, quam malo sensu, accipitur, in versione Coptica vox graeca fere semper retinetur, praeser-

* La Chronologie de Mr. DES VIGNOLES Tom. II. p. 748.

** Est etiam *Pinuphi* vel cum adiecta terminatione latina *Pinuphius* nomen proprium, Aegyptiis non in vstitutum. Vide IOH. CASSIANI Collation. XXI.

praesertim, quando illa aperte accipitur de Spiritu malo improbo, Deoque opponitur. Vbi vero vox illa ex usu communiori Graecorum, aut Spiritum naturae superioris, siue Genium generatim, aut etiam Numen, siue verum, siue imaginarium et fictum significare potest, Copti adhibent vocem Ⲛⲓ , quae ipsorum sermone, bonam solet habere significationem. Mea etiam sententia, vetustiores Aegyptii, voce illa nunquam aliter, quam sensu bono et venerabili, usi sunt. Ex eo illustrari et explicari potest nomen Dei alicuius Aegyptiacum, quod apud IAMBLICHVM de Myster. Sect. VIII, c. 3. legitur, Ⲉⲓϥⲧⲱⲛ , *Ichton*, vel *Ichton*. De hoc Deo, auctor ille ex principiis Metaphysicae suae differit, quae libens relinquo. Sed illi tamen inter Deos primores, a quibus rerum omnium origo et existentia est deriuanda, locus primus illic attribuitur. Si vero linguam Aegyptiacam in consilium aduocemus, Ⲉⲓϥⲧⲱⲛ , erit Ⲛⲓ-Ⲙⲁ , (*Ichtho*) *Deus*, vel *Spiritus mundi*. Nam Ⲙⲁ Aegyptiis significat *Mundum*, vel ⲧⲏⲛ ⲟⲩⲕⲉⲙⲉⲛⲏⲛ , *orbem terrarum*. Apoc. III, 10. In hoc loco quidem, vox Ⲙⲁ , designat tantum *orbem terrarum*. Sed quia tamen vi originis suae, innuit rem vastam, molis et magnitudinis immensae, tam totum hoc vniuersum, quam speciatim nostrum orbem terrarum, designare pariter recte potuit, non secus atque Graecis ⲕⲟⲥⲙⲟⲥ , et Latinis *Mundus*, vtrumque similiter designat. Si bene iudico, *Ichton* non diuersus est a *Cnuphi*. Nempe vnum idemque Numen, ab immensa potentia, dictum fuisse credo Ⲛⲓ-Ⲙⲁ , *Spiritus totius Vniuersi*, et ab ingenti bonitate, Ⲛⲓ-ⲛⲁⲁⲩⲩⲥ . *Spiritus*, vel *Daemonem bonum*. Ceterum, cum in historia Aegyptiorum reperiantur plurima gentis huius nomina propria, quae ad *Cne-*
phi

phi vel *Cnuphis* nomen manifeste alludunt, quod clarif. KOCHERVS minime praetermisit, apud DIOGENEM LAERTIVM Lib. VIII. §. 90. inuenio sacerdotem Memphiticum, nomine *ἰχὼν Φιν*, quod interpretationi meae ex asse respondet. Etenim *ἰχὼν Φιν*, nulla fere immutata litera est *ἰχ-ἰνδϣϣ*, *Ichanuphi*, vel *Ichnuphi*, id est, *Spiritus bonus*. Quod vero Graeci in exprimendo hoc nomine, literam primam *I*. plerumque absorbendo omiserint, vitiosae pronuntiationi; sed quae paulatim inualuisse videtur, et cuius exempla alia in historia Aegyptiorum occurrunt, utique tribuendum est. Talia in omnibus linguis, praesertim a peregrinis prolatis, deprehendet facile, qui paulo attentius in huiusmodi etymologias inquirere in animum induxerit.

§. 7. Verum id nobis nunc praecipue agendum

Est vero is, est, ut ex bonis et genuinis veterum monumentis erua-
Spiritus æ-
ternus et
infinitus,
quatenus
hominibus
bona largi-
tur.

mus, lectorique exponamus, quidnam Aegyptiorum Philosophi et Theologi, per *Cnuphin* suum, vel *Agathodaemonem* vere intellexerint, et designare voluerint. Qua de re sententiam meam supra iam §. 2. paucis declaravi, quam hic nonnihil illustrabo, et argumentis idoneis adstruam. Vbi ante omnia monendum, Aegyptiorum *Agathodaemonem*, cum Graecorum et Romanorum *bonis genis*, quos credebant esse naturae non superioris; sed mediae cuiusdam, minime confundi oportere. *Cnuphin* nempe Aegyptiorum Theologi appellabant Spiritum aeternum, coelo et toti vniuerso praesidentem, cuius voluntas et decretum, causa est omnium, quae existunt, et geruntur, quique per Solem, Lunam, aliaque cum coelestia, tum terrestria corpora, euentus procurat omnes; sed quatenus euentus illi, hominibus apparent, suntque boni, iucundi, et modis omnibus auspiciati. Quatenus Aegyptii in hoc suo Numine bonitatem summam et infinitam cogitabant et venerabantur,

rebantur, illud appellabant *Cnuphin*. Hoc esse attributum folius aeterni et perfectissimi Dei docet nos ipse Seruator, Matth. XIX, 17. *Nemo est bonus, nisi vnus Deus*. Neque alia fuit sententia, hominum inter gentes cultiores sapientum. Multa hanc in rem dici possunt, quae cum ignota non sint, hic malo praetermittere. Vnicum tantum adduco MACROBII locum, qui instar omnium esse potest, ex Libr. I. in *Somnium Scipionis* cap. 2. vbi ait: *summum et principem omnium Deum apud Graecos τὸ ἀγαθόν, et πρῶτον αἰτίον nuncupari*, qualia multa, apud Platonicos cum primis, leguntur. Hanc vero doctrinam Graecos ab Aegyptiis didicisse, horum de *Cnuphi* et *Vulcano* placita et traditiones, non obscure euincunt. Etenim *Cnuphin*, quem sub serpentis symbolo in sacris suis repraesentabant, dicebant esse *Spiritum* §. 1. vel, quod hic idem est, *Daemonem*. Eundem praedicabant ingenitum et immortalem, §. 3. Opificem, vel creatorem totius vniuersi §. 3. Spiritum vniuersalem totius mundi §. 6. vel *Animam mundi* §. 3. (not. *) quae nempe totum mundum permeat, et viuificat §. 1. eundemque totum tenet, complectitur et conseruat, §. 3. et (not. *) et causa est hominibus omnis boni, quo fruuntur, quod vel ipsum nomen per se loquitur. Vno igitur verbo *Cnuphis* non est alius, quam ipse *Vulcanus*, sed speciatim, quatenus is consideratur, vt causa et fons omnis boni. Hanc enim Numinis aeterni virtutem in *Cnuphi* suo tantum spectabant venerabanturque Aegyptii.

§. 8. Apud cultores Philosophiae *Pythagoricae* et *Platonicae* recentioris, IAMBlichVM, DAMASCIVM, similesque alios, viros subtilitatibus Methaphysicae suae vnice inhiantes, et ingenii sui figmenta, pro genuinis veterum Aegyptiorum placitis continuo venditantes, passim quaedam de *Cnepho* inuenias, quae etsi dogmata Aegyptiorum prisca, nobis non referant
Philosophi recentiores Platonici doctrinam de Cnepho adulterarunt, sed ita tamen,
fincera

ut verum exinde erui queat. sincera ac illibata, aliquid tamen, ad ea illustranda conferent. Sunt enim ex monumentis Aegyptiorum haud dubie hausta; sed partim non intellecta, partim studio interpolata et adulterata. Scribit itaque IAMBlichvs de Myster. Sect. VIII, c. 3. *Hermes secundum alium ordinem Deum Emeth tanquam ducem Diis coelestibus praeposit.* In graeco, loco *Emeth* legitur *Ἡμῆς*, eamque esse constantem codicum omnium lectionem, in notis ad illum locum testatur THO. GALEVS, qui tamen censet, veram lectionem esse *Κνῆς*. Et res ipsa satis quoque docet, de eo Numine loqui IAMBlichvm, quod solet appellari *Cneph*. Pergit IAMBlichvs; *Ante hunc Emeth, Hermes ponit vnum impartibile (ἐν ἀμεγῆς), quod etiam primam effigiem appellat et Eicton.* Haec sunt somnia recentiorum Pythagoraeorum et Platoniorum metaphysica, vetustis Aegyptiis prorsus incognita. *Cneph* et *Eicton*, vel *Icton*, sunt duo nomina, vnum idemque Numen designantia, quae distincta tantum illius attributa explicant. Vide § 6. Deinde IAMBlichvs his addit *Amun*, et *Pthah*, quorum posterior *Pthas*, siue *Vulcanus*, solo tantum nomine etiam, a *Cneph* et *Eicton* differt: (§ 7.). Ex tribus nominibus eiusdem Numinis, Graeci recentiores, arcanam veterum Aegyptiorum doctrinam assecuti non sunt, tria confinxerunt distincta diuersaque Numina. Huiusmodi duces, minime tutos ac fideles, secutus quoque est EVSEBIVS Praepar. Lib. III, cap. XI. pag. 115. *Aegyptii Opificem (vel ceatorem) quem Cneph appellant, humana specie configurarunt, colore coeruleo, eoque nigricante, cingulum aut sceptrum manu tenentem.* — Hunc porro Deum ouum ex ore effudisse narrant, ex eoque satum esse alium Deum qui ab iis *Pthah*, *Vulcanus* a Graecis nominetur. Ouum autem illud Mundum interpretantur, eique Numini ouem consecraverunt. Doctrinam Aegyptiorum veram et antiquam

in his nobis non castigate tradi, vel id sat's testatur, quod, cum Aegyptii Cnephum suum, symbolo serpentis semper designauerint, quod toties vidimus, hic tamen Numini eidem, species affingatur humana, quod sane cum notionibus Graecorum longe melius congruit, originemque suam prodit. EVSEBIUS igitur hic nobis repraesentavit Doctrinam *Orphicam*, qualis a Pythagoraeis interpolata, ac deinde ad Theologiam Aegyptiorum translata et applicata fuerat. Ipsa Doctrina ORPHEI simplex, et vel eo nomine genuina ac antiqua, quam retuli cap. II. §. 8. fert, vnum tantum fuisse creatorem opificem, ouo primo quidem inclusum, sed qui deinde ouum successiue disposuit, et, quia in se habuit rationes naturae rerum omnium, ex ouo illo omnia produxit. Genuina haec Poëtae Philosophi doctrina, additamentis Philosophorum Graecorum adhuc libera, a sacerdotibus Aegyptiis sine dubio petita est. Illi, quod etiam ex testimoniis hoc capite affatim allatis, intelligitur, vnum tantum agnouerunt Spiritum ingenitum, immortalem, Opificem et Creatorem, qui sermone ipsorum dictus est *Cnepb*, vel *Cnuphis*. §. 7. Aegyptii eundem etiam vocare consueuerunt *Phthan*, quod dicere possis Dei huius nomen proprium; cui tamen adiunxerunt cognomen *Cnuphis*, ab immensa illius bonitate deductum.

§. 9. Magnopere autem vereor, ne illi ipsi Philosophi Graeci, qui ex *Phtha* et *Cnepho*, duobus vni-
 vs Dei nominibus, duo distincta Numina exsculps-
 erunt, etiam vltimum hoc *Cnephi* nomen, cum alio
Vulcani Aegyptiorum cognomine, aut epitheto, *Camephi*, sibi plane non intellecto, saepe confuderint. Non de nihilo est, quod GALEVS ad IAMB-
 BLICHII Sect. VIII. c. 3. obseruat, Numen illud, de
 quo ibi Philosophus ille loquitur, et quod antiquiores,
 aut *Cnepb*, aut *Cnuphin* vocant, hoc tamen loco, in
 Codici-

*Id nouis ex-
 emplis con-
 firmatur,
 et simul no-
 men xam-
 phis, expli-
 catur.*

Codicibus omnibus scribi Ἡμήφ, quod iam §. 8. tetigimus. IAMBlichVS illic profitetur, se sua desumisse ex scriptis *Hermeticis*: Et extat Pseudo-HERMETIS huius fragmentum aliquod, in IOHANNIS STOBÆI Eclogis Physicis, in quo *Isis*, orationem ad *Horum* filium conuertens, p. 120. mentionem facit Καμήφews, προπάτορος καὶ πάντων προγεγεσέντος, (sic enim ibi legendum) *Camephis* progenitoris, omniumque primi et antiquissimi, quod ipsum Aegyptios de *Phtha* suo affirmasse, cap. II. §. 10. 11. obseruauimus. Auditor itaque huius Fragmenti, quem deliriis Gnosticorum fuisse imbutum, iudicio non vno deprehendi, *Camephi* ea tribuit, quae veteres Aegyptios, *Vulcano* suo tribuere nouerat. Ita porro nomen idem scriptum quoque legitur, in illo DAMASCHII Fragmento περὶ ἀρχῶν, quod B. WOLFIVS Anecdotorum Graecorum Tomo III. edidit. Verum auditor hic, ex fontibus profecto lutulentis, p. 261. commemorat τὸν πρῶτον Κάμηφιν, ἔτα τὸν δεύτερον ἀπὸ τέττ, ἔτα καὶ ἀπὸ τέττ τὸν τρίτον. *Primum Camephin*, postea ab hoc secundum, et ab isto tertium. Postea haec addit. Ὁ δὲ νεώτερος Ἡραΐσκος τὸν τρίτον ὀνομαζέμεντα Κάμηφιν, ἀπὸ τῆ πατρὸς καὶ τῆ πόεππ, τὸν ἥλιον εἶναι φησιν. *Heraiscus iunior*, tertium *Camephin*, sic nominatum a patre et auo, ait esse *Solem*. Illa trium Deorum, qui singuli nomen *Camephis* gesserint, inepta distinctio, inscitiae Philosophorum neo-Pythagoraeorum et Platoniceorum debetur, qui linguae Aegyptiacae ignari, nomina Deorum Aegyptiorum propria, ab eorundem cognominibus et Epithetis discernere non didicerant, et qui nullum ex omnibus Deorum horum nominibus Aegyptiacis, recte interpretari nouerant. Καμήφης ego nec pro nomine proprio, nec pro cognomine Dei cuiusdam Aegyptiorum habeo; sed pro epitheto tantum, quod aliquo sensu *Vulcano* erat proprium; sed

sed aliis tamen quoque Numinibus, ab Aegyptiis recte tribui potuit. Praestantissimus quondam, nunc beatus LA CROZIVS, cum aliquando in literis ad me datis, Fragmentum DAMASCII illud, quod hic attuli, sed nondum illo tempore editum, descripseret, haec illustrationis gratia addit, quae nunc leguntur, in eius Thesauro Epistolico Tom. III. p. 163. *Iam qui sint illi Καρυφίς, tibi inuestigandum trado. An non forte hic intelligi poterunt Dii Protectores Aegypti, quasi ΧΗΕΣ Ψ? Ψ enim pro τηρεῖν (conseruare, custodire) vsurpatur Matth. IX, 17. ΧΗΕΣ, vero Aegyptum significat.* Observationem hanc viri docti, non modo elegantem et ingeniosam; sed & veram iudico. Aegyptii, sermone suo patrio, regionem suam semper, etiam in Versione Vet. et Novi Testamenti, appellant ΧΗΕΣ, *Chemi*; vel, ut Copti pronuntiare solent, *Chami*. In dialecto Thebaidis, vel superioris Aegypti, vox eadem scribitur ΚΗΕΕ (*Keme* vel secundum vulgaram pronuntiationem *Kame*) vti in Actis Apostolicis, in dialectum hanc conuersis, quae in Bibliotheca Bodleiana Oxoniensi seruantur cap. II, v. 10. et cap. VII, v. 9. 10. etc. quae scriptio ad nomen Καρυφίς, proxime accedit. Cum autem Ψ Aegyptiorum sermone dicatur *custodire, conseruare*, nunc iam clare patet, ΚΗΕΕΨ, (*Kamephi*) sine vlla qualicunque mutatione, nihil aliud sonare, quam *custodem Aegypti*. Epitheton hoc dixi, aliquo sensu, esse *Vulcano Aegyptiorum proprium*, cuius rei testem do CICERONEM, qui Lib. III. de Nat. Deor. cap. 22. *Secundus Vulcanus*, inquit, *Phthas*, ut *Aegyptii appellant, quem Custodem Aegypti volunt*. En igitur *Vulcanum Niliacum Custodem Aegypti*, quod Aegyptiace aliter efferri non potest, quam Καρυφίς, vel addita Grae-

corum terminatione καμνηφι? Facile tamen largior, nomine eodem compellari etiam potuisse *Minervam* ipsorum, et *Solem*, aliaque Numina. Et nisi fallor, tres illi DAMASCII *Camephes*, sunt Aegyptiorum *Vulcanus*, *Minerva*, et *Sol*. Hunc postremum DAMASCIVS perhibet, ex alio aliquo *Camephi* fatum esse. Et vero in Theologia Aegyptiorum Sol perhibebatur Vulcani filius. Vide cap. II. §. II. Vnde liquet, per vnum ex *Camephibus*, *Vulcanum* omnino intelligi. Satis certo ex his colligitur, Philosophos, de quibus loquor, *Cnephi* nomen, cum illo *Camephis*, confundere solitos fuisse, et hunc, nisi modo vtrumque, ab Aegyptiorum *Vulcano*, contra omnem rei veritatem distinxisse, cum tamen *Cnepb*, vel *Cnuphis*, fuerit *Vulcani*, maximi Aegyptiorum Dei cognomen sacrum, quo solenniter colebatur, *Camephis* vero epitheton, quo eundem Aegyptii veteres ornare consueuerant.

Successu
temporis
nomen Cnu-
phis, indi-
tum etiam
Nilo, et
Symbolis,
fertilita-
tem eius de-
pingenti-
bus.

§. 10. Satis nunc liquere arbitror, veteres Aegyptiorum Sapientes, in *Cnepho* suo, vel, *Cnuphi*, immensam bonitatem Dei venerari voluisse, vel, quod eodem redit, Spiritum ipsum aeternum, ac infinitum, quatenus se hominibus bonum, benignum, beneficium ostendit. Ceterum quando Niligenae, magnitudinem diuinæ erga se bonitatis et beneficentiae, ex fertilitate, quam Nilus exundans, regioni suae quotannis adferebat, potissimum aestimare, ac quodammodo metiri semper solebant, factum hinc est, ut nomen hoc *Cnuphis*, id est *boni Dei*, vel *boni Genii*, etiam Nilo, aut Symbolis, fertilitatem eius adumbrantibus, pariter inditum fuerit. Quod ad Nilum fluuium attinet, testem habemus PTOLOMAEVM, qui Geograph. Lib. IV. cap. 5. in hæc verba scribit. Μέγα Δέλτα καλεῖται, καθὸ ἐκτρέπεται ὁ μέγας ποταμός, καλέμενος ἀγαθὸς δαίμων. *Magnam Delta dicitur id, inxta quod diuertitur magnus fluuius*

fluvius, dictus Agathodaemon. Aegyptiis itaque Nilus, aut vniuersus, aut ille eius alueus, qui infra Memphin, ad leuam decurrens, per ostium Heracleoticum in mare illabebatur, dici etiam consueverat ἀγαθὸς δαίμων, Aegyptiace ΧΝΩϞΙϞ vel ϞΝΩϞΙϞ, *Chnuphis*. Idem illud nomen, superstitio Aegyptiorum imponebat etiam tauris quibusdam sacratis, qui tanquam symbola Nili adscendentis, et fertilitatem terrae inducentis, passim in Aegypto colebantur. Testatur id luculenter AELIANVS de Anim. Lib. XII. cap. XI. *Colunt et nigrum taurum Aegyptii, quem Onuphim vocitant. Loci nomen, vbi nutritur, Aegyptii referant: ego propter asperitatem omitto. En taurum sacrum! Aegyptiis dictum Onuphim, id est ΝΩϞΙϞ, (Enuphi, vel Anuphi) bonum, quae observatio eruditissimum KOCHERVVM non fugit. Locum, vbi is enutriebatur, cuius nomen pronuntiatu valde asperum videbatur Aeliano, ego auguror fuisse Hermonthin, vel Hermunthin, urbem Thebaidis, cui hodie nomen est Arment. De hac enim vrbe Strabo commemorat p. 561. Hic et bos nutritur, quem ad modum de tauro suo loquitur AELIANVS. Mentio eiusdem apud MACROBIVM Lib. I, Saturnalior. cap. XXI. p. 212. In oppido Hermunthi, magnifico Apollinis Templo, consecratum Soli colunt Taurum, Pacin cognominantes. Erat, cum pro Pacin, legendum esse autumarem Pabacin. Etenim ΠΑΒΑΚ, Pabaci, Graecis esset πολιεὺς, vel πολίρχος, id est, Deus, in cuius tutela vrbs censetur. Verum, vbi MACROBII verba cum AELIANO mediate contuli, dubitare non potui, quin MACROBIVS scripserit Onuphin, quam vocem sibi plane non intellectam, librarii postea corruerunt. De Tauro Hermunthite, refert hoc MACROBIVS loc. cit. Per singulas horas mutare colores affirmatur, et hirsutus*

*setis dicitur in aduersum nascentibus, contra naturam omnium animalium, unde habetur vulgo imago Solis, in * diuersam mundi partem nitentis. Et id est, quod in Onuphi suo miratur AELIANVS. Ἀντίον αὐτῷ τείχες ἤπερζν τοῖς ἄλλοις εἰσίν. Pili in eo contra quam in aliis vertuntur. Talia tamen, ne id dis- simulem, de Mneui etiam, tauro Heliopolitano sacro, narrat EUSEBIVS Praeparat. Lib. III. c. XI. init.*

*Idem argu-
mentum
continua-
tur.* §. II. Et hunc ipsum taurum, religione Heliopo- litanorum consecratum, *Mueuin*, etiam cognomine *Cnuphis*, id est *boni Daemonis*, passum ornatum fuisse, non temere suspicor. Id subinnui auguror, quan- do veteres testantur, Solonem, sapientiae studio al- lectum, in Aegyptum profectum esse, et inter alios ** sacerdotem etiam Heliopolitanum audiuisse, nomine *Ψένωφιν Psenophin*. Commemorant iidem, Pytha- goram quoque Heliopoli frequentasse sacerdotem, ** quem nominant *Οἰνύφιν, Oenuphim*. Eudoxum etiam, Astronomum postea inclyti nominis, in Aegypto usum fuisse magistro *Conuphi*, auctor est CLEMENS ALEXANDRINVS Stromatum Lib. I. p. 303. Fui- se et illum sacerdotem Heliopolitanum, scimus ex DIOGENE LAERTIO Lib. VIII. §. 90. vbi tamen nomen hoc *Ichonuphis* effertur. "Οτε δὲ συνεγέ- νετο ἐν Αἰγύπτῳ ἰχονόφει (ita legendum) τῷ ἡλίουπο- λίτῃ, ὁ Ἄπις αὐτῷ δοιμάτιον περιελιχμήσατο. Cum vero in Aegypto moraretur cum *Ichonuphi* Heliopoli- tano, **** *Apis illius pallium lingere visus est. Et*

Eudo-

* Legere mallem *aduersam*. Sed poterit tamen tolerari lectio vulgata. Vide locum CAPELLAE citatum hic §. I.

** PLUTARCHVS in Solone p. 92.

*** Idem de Iside et Osir. p. 354.

**** Ita hic, forte per errorem *μνημονικόν*, Taurus Heliopolitanus vocatur, cum ille semper *Mneuis*, taurus vero Memphiticus, *Apis* nuncupari consueuerit. Sed monendum tamen etiam, secundum alios *Chonuphin*, magi-

Eudoxum fane, vna cum Platone, disciplina vsum fuisse Sacerdotum Heliopolitanorum, testatur etiam STRABO Lib. XVII. p. 554, CLEMENS vero ALEXANDRINVS loc. cit. sacerdotem illum Heliopolitanum, quocum Plato familiariter conuersatus est, *Sechnuphin* appellat. Monendum hic est, quod alia occasione * iam tetigi, Sacerdotes Aegyptios, saepe Deorum illorum, quorum cultui erant consecrati, nomina adsciuisse. Verosimile est, id etiam fecisse sacerdotes illos Heliopolitanos, quorum modo vidimus, in historia Philosophorum Graecorum, mentionem fieri. Et quid credere nos vetat, nominibus hisce, quibus insigniti leguntur sacerdotes illi Heliopolitani, dignitatem ipsorum sacerdotalem designatam fuisse? quasi nempe dicas *Sacerdotem Cnuphis*, vel *Ichonuphis*, quale quid de *Patekeit*, Sacerdote Saitico, obseruavi supra cap. II. §. 3. Fuisse autem sacerdotes hos Heliopolitanos, tauro Heliopolitanum sacro, *Mneuidi*, qui per errorem *μνημονικόν*, illic vocatur *Apis*, initiatos et consecratos, ex historia Eudoxi, quam fide DIOGENIS LAERTII retulimus, non obscure colligi poterit. Paulo plenius et accuratius, nomen illud sacerdotum Tauri Heliopolitani, apud CLEMENTEM ALEXANDRINVM sic exprimitur, ΣέχνηςΦις, idque verum et genuinum nomen fuisse auguror, quo sacerdotes illi, Heliopolitani nempe *Mneuidis*, generatim ab Aegyptiis insigniti fuerunt. Eruditissimus KOCHERVS, qui no-

G 3

men

magistrum Eudoxi, Sacerdotem fuisse non Heliopolitanum; sed Memphiticum. Vide PLVTARCHVM de Is. et Osir. p. 354. et de Genio Socratis p. 578. Et sic LAERTIVS ipse in versibus, quos adducit, eodem Libro §. 91. et qui extant pariter in *Anthologia* Graecor. Lib. I. cap. XXXVII. num. 24.

* Differt. VIII. de Terra Gosen §. 4. p. 94. 95. & in notis. Adde hunc librum I. cap. III. §. 3.

men hoc non praetermisit, interpretatur illud Aegyptiace **CAH - NDYPS** *Sachnuphi*, id est *Scribam boni Daemonis*, docte profecto et acute! Nam in N. Testamento, vox graeca Γραμματεὺς, *Scriba*, ab interpretibus Coptis semper vertitur **CHH**. Et vero in ordine Sacerdotum Aegyptiorum, quosdam fuisse, peculiariter dictos Γραμματεῖς, *Scribas et iερογραμματεῖς*, *Scribas sacrorum*, neminem, qui literas has degustavit, latere potest. Esset igitur Σέχνης, secundum hanc expositionem, *Scriba sacrorum Dei Cnuphis*. Illud unicum tamen hic me turbat, quod **X** in Σέχνης, videatur ad nomen Diuinitatis *Cnuphis* vel *Cbnuphis* potius esse referendum. Vide §. 6. et quae §. hoc dicta fuere. Hac ratione commotus, mallet nomen istud ita interpretari **WE - XNDYPS**, *Sechnuphi*, vel **WE - CH - NDYPS**, *Se-ich-nuphi*, ubi tamen prius i, absorbetur, §. 6. idque sonat † Σεραπευτήν τῷ ἀγαθῷ Δαίμονος, *cultorem boni Daemonis*. Sed haec arbitrio vnus cuiusque libenter relinquo. Proxime ad hanc nominis illius interpretationem accedit eiusdem scriptio, quam PLUTARCHVS nobis offert, Ψένωφίς *Psenophis*. Addito nempe sola nota masculini generis Π, Ψένωφίς erit Π - WE - NDYPS, *P-sche-anuphi*, quod significat *cultorem boni* (subintellige *Daemonis*.)

† Sacerdotes Deorum Aegypti, passim solent dici Σεραπευταί, ab AELIANO, SYNESIO, aliisque Scripto-ribus graecis.

CAPVT V.

De Tithrambone, vel Thermuthi Aegyptiorum Numine, quod Graeci Hecaten interpretantur.

§. I.

C*nuphidi* Spiritui aeterno, bonorum omnium, quae *Mala tri-*
hominibus eueniunt, auctori, de quo hactenus *stia Aegy-*
egimus, dixi Aegyptios antiquos opposuisse *Titbram-* *ptii Spiri-*
bonem, Numen iratum, hominesque malis tristibus *tui infini-*
varii generis, tanquam poenis promeritis afficiens, de *to non im-*
quo nunc differendum est. Pseudo-HERMES in Dia- *mediate*
logo Asclepio, vtrumque hoc, et bonum, homini- *tribuebant,*
bus dulce ac iucundum, et malum, quod timet at- *sed Diui-*
que perhorrescunt, ad vnā suā Isidem refert, siue *nitati ordi-*
nomine Isidis totius Naturae parentem intelligat, siue *nis inferio-*
etiam Numen aliquod dignitatis inferioris. Verba *ris.*
eius, mox iterum citanda, haec sunt. *Isin quam*
multa bona praestare propitiam; quantis obesse scimus
iratam? Verum haec tamen doctrina opus habet,
quae nonnihil illustretur. Nam quod ad bonitatem
et beneficentiam attinet, eam Aegyptii, Spiritui, uti
summo, ita quoque optimo, citra ambages attribue-
bant, quod ex iis, quae de Deo *Cnuphi*, capite su-
periori disputauimus, intelligi satis ac perspicui potuit.
Sed de ira Numinis supremi, quam * ex Graeco-
rum quoque Philosophis, tantum non omnes Deo
indignam esse iudicarunt, Aegyptii quoque so-
brie magis atque recte videntur docere et disputare
voluisse. Etenim cum ipsi Optimo Numini, iram
G 4 facuam,

* Videri potest WARBURTONVS, dans les Dissertations de Mr. SILHOVETTE sur l' Vnion de la Religion, de la Morale, et de la Politique Tom. II. Dissert. XI. p. 108. 109. etc.

faeuam, immitesque illius effectus directo adscribere, religioni sibi ducerent, omne hoc quicquid est reii-cere maluerunt in diuinitatem aliquam ordinis et dignitatis inferioris, quoddam veluti supremi Numinis instrumentum, per quod voluntatis suae decretum in actum deducat. Hoc enim ex doctrina Aegyptiorum antiquorum, vti eam in superioribus, ex scriptorum fide dignorum testimoniis delineauī, per se consequi, nemo est, qui non intelligat.

§. 2. Diuinitatem illam, ad quam Aegyptiī tristes
Ille Aegypt. Numinis iuste irati effectus referebant, vernacula
dicebatur ipsorum lingua dictam fuisse *Ambonem et Titbram-*
Titbram- bonem, non praeter rationem, ex his EPIPHANII col-
bo, id est, ligo, verbis *aduersus Haereses* Lib. III. 1093. "Ἄλλοι δὲ
ira furens τῇ τιθράμβῳ, * Ἐκάτῃ ἐρμηνευομένη, ἕτεροι τῇ
vel furo- Νέφθυι. Ἄλλοι δὲ τῇ Θερμούδι τελίσκοντα. Et Ae-
rem indens. gyptiorum, alii quidem *Titbramboni*, quam *Hecaten*
initiantur. interpretantur, alii vero *Nephthy*, ac alii *Thermuthi*
 Est igitur Numen aliquod, religione
 Aegyptiorum auita consecratum, *Titbrambo* nomine,
 cuius tamen vix apud alium quenquam mentionem
 inuenimus, idque Graecos *Hecaten* interpretari, te-
 statur EPIPHANIVS. Neque tamen Numinis hu-
 iusce cultus, tam rarus olim in Aegypto extitisse pu-
 tandus est, neque infrequentem apud scriptores illius
 mentionem occurrere videmus. Illius enim Numinis
 vestigia gerunt nomina quaedam Aegyptiorum pro-
 pria quale est Παμβῶ, *P-Amba*, nomen in historia
 Monachorum Aegyptiorum minime ignotum. So-
 lebant autem Aegyptiī, sibi suisque, Deorum patrio-
 rum nomina plerumque imponere, quod ignotum
 esse non potest, moremque hunc gens illa seruare
 perrexit, postquam salutari luce Euangelica diu iam
 fruita

* Ita hic legere ipse sensus iubet. Et sic etiam inter-
 pres vulgatus vertit.

fruita esset. Nihil in historia monachorum Aegypti frequentius, nominibus *Pl-or*, *Pi-amum*, *Anub*, *Isidori*, similibusque aliis, quae a priscis Aegyptiorum Diis petita esse, etiam me non monente, quis per se satis intelligit. Tale igitur nomen fuit quoque *P-ambo*, quasi dicas *cultorem Ambonis*, vel *Tithrambonis*, nam duo haec nomina re ipsa eodem redeunt, eandemque rem significant. Qui in legendis Coptorum libris, aliquam operam posuerunt, veram genuinamque nominum horum significationem, nullo negotio confestim assequuntur. Etenim **ⲁⲃⲟⲛ** (*Embon*, vel *Ambon*), Coptis dicitur *ira*, et nonnunquam **ⲉⲁⲃⲟⲛ**, (*Ambon*) vti Exod. XXXII, II. Psalmo CVI. 23. Quoties in libris V. Testamenti occurrit *ἄμως furor*, ut vertit vulgatus interpret latinus, et *ἄμως ὀργῆς*, *furor irae*, Copti semper adhibent vocem **ⲁⲃⲟⲛ**. Gen. XXVII, 44. Exod. XXXII, II. Psalmo VI, I. Itaque **ⲧⲁⲃⲟⲛ**, *Ti-ambon*, iam per se designat deam, *grauiter iratam*, ac quodammodo *ira furentem*. Neque etiam dubito, quin a vulgo Aegyptiorum, Dea illa, saepius ita vocata fuerit. Sed paulo plenius id ipsum significat **ⲧⲉⲩⲣⲏⲁⲃⲟⲛ**. *Ti-thra-embon*, vel *Tithrambon*, quae vox exponi potest, tum *ira furens*, tum etiam, aliis *furorem indens*. Et sic * iam dudum antehac, nomen hoc interpretati sumus.

§. 3. Observatione indignum non est, in N. Te-
stamento, vocem graecam ἐμβριμᾶσθαι, qua indica-
tur vehemens irae commotio, cum seuera commina-
tione coniuncta, ab interpretibus Coptis, vbi ser-

G 5.

*Tithram-
boni exacte
respondet
apud Grae-
cos Βριμῶ,
cognomen
Dearum
quarun-
dam.*

* Exercitat. de Remphab p. 45.

mo non est de Christo Domino, verti solere *ΑΒΔΝ*, *Ambon*, uti Marci XIV, 5; Sed quando de Christo adhibetur, alia voce significationem hanc ab ipsis emolliri, ut v. gr. Matth. IX, 30. Ioan. XI, 33. 38. Agnoscere mihi in his videor, discipulos Dioscori Monophysitae, quales a multis seculis in hodiernum usque diem sunt Copti omnes, ideoque veriti forte sunt, Domino nostro tam vehementem irae commotae aestum attribuere, atque voce *ΑΒΔΝ* subinnui solet, quamvis tamen eidem plane respondeat vox graeca *ἐμβριμᾶσθαι*, qua non semel usus esse Scriptores Sacros, de Domino loquentes, libri eorum fidem faciunt. Ex iis quae dixi, non inepte quis colligere posset, cum *Titthrambone* Aegyptiorum, conferri recte omnino posse *Brimonem* Graecorum. Est autem Graecorum sermone *Βριμῶν*, cognomen, Deabus nonnullis additum, et *ἀπὸ τῆς βριμᾶσθαι*, ab irae quadam vehementiori excandescencia desumptum. De *Hecate*, quam Graeci cognomine hoc ornare solent, postea videbimus. *Cererem* vero cognomine eodem quoque insigniri nonnunquam consuevisse, docet ARNOBIUS, aduersus Gentes Lib. V. p. 170. ubi de Cerere ita. *Ardescit furiis, atque indignationibus mater, spumat, anhelat, exaestuatur, nec fremitum continere tempestatemque irarum valens, ex continua passione, BRIMO deinceps ut appelletur, assumfit: neque alia cordi est res ei, quam ut audaciam filii, poenis quibus potis est, persequatur.* Non melius, quam ex his intelligi posse puto, quidnam Graecis *Βριμῶν*, cognomen Dearum apud Graecos non infrequens, quidque adeo Aegyptiis *Titthrambo*, voci graecae prorsus respondens, et aequipollens, vere ac proprie significauerint.

§. 4. Quae cum ita se habeant, credi non abs re poterit, *Titthrambonem* EPIPHANII, Numen illud esse, quod

Titthrambonem

quod Graeci, de Aegyptiis loquentes, *Nemesis* etiam Graeci in-
 appellare solent. Nam inter Aegyptiorum Numina, ^{terpretan-}
 illi *Nemesis* quoque numerant. Referebant ad hocce ^{tur Neme-}
 Numen Aegyptii *Planetam Saturni*, et hunc ab illo ^{sin.}
 denominabant. ACHILLES TATIVS in Isagoge
 in Arati Phaenomena p. 136. (in Vranologio PETAVII)
 τῆς Κρόνου ὁ ἀσὴρ — παρὰ Ἀιγυπτίοις Νεμέσεως ἀσὴρ.
Saturni stellam, Aegyptii vocant Nemesis stellam.
 Meminit Deae huius etiam PLINIVS, vbi de Laby-
 rintho Aegyptio Lib. XXXVI. c. 13. hoc commemo-
 rat, quod *Templa omnium Aegypti deorum contineat,*
superque Nemesis quindecim aediculis incluserit, sicuti
 non in antiquioribus modo; sed etiam Harduiniana
 Editione legitur. Inde igitur est Νεμεσεῖον, id est
Templum Nemesis, cuius de rebus Aegyptiorum lo-
 quens, mentionem facit STEPHANVS, in articulo
 Ἰσεῖον. Neque etiam dubium esse poterit, quin ab
 hac *Nemese*, nomen acceperit *Nemesion* Aegyptius,
 Martyr in Persecutione Deciana, de quo EVSEBIVS
 Hist. Eccles. Lib. VI. c. 41. Si credimus NICOMA-
 CHO Geraseno in Θεολογούμενοις ἀριθμητικῆς, apud
 PHOTIVM in Bibliotheca Cod. CLXXXVII. p. 464.
 et auctori Anonymo Graeco, de eodem argumen-
 to, p. 33. *Nemesis* haec Aegyptiorum eadem fuit
 cum eorum *Bubasti*, de qua Lib. III. pluribus disse-
 remus; nos vero infra hoc ipso capite asseremus,
Tithrambonem certo respectu eandem habendam esse
 cum *Bubasti*, quod ea, quae hic assero, non parum
 confirmat. Cum vero *Nemesis* Graecorum Poëtis et
 Mythologis dicta fuerit Dea, iustitiae vindex, iusta
 ira in improbos omnes, ac superbos praesertim, in-
 censa, non utique invita Minerva, Graeci *Tithram-*
bonem Aegyptiorum, cum sua *Nemese* conferre, illi-
 que huius nomen, data occasione, imponere potu-
 erunt.

Epiphanius eandem interpretatur Hecaten.

§. 5. Verum inhaereamus potius testimonio EPIPHANII, *Tithrambonem* graece interpretantis *Hecaten*. Τιθραμβώ, inquit Ἑκάτη ἐρμηνευομένη. *Tithrambo*, si nomen hoc graece interpretari velis, est *Hecate*. Quae tamen interpretatio a priori, quam dedimus §. 4. vix differre putanda est. Nam et *Hecaten*, certo sensu eandem esse cum *Nemese*, et pro eadem habitam fuisse, ex auctore Anonymo Θεολογμένων ἀρεθμητικῆς p. 33. satis liquere potest. *Hecaten* porro talem nobis depingit Theologia Graecorum mythica, ut *Tithramboni* Aegyptiorum, quae designat, ut ostendimus, *ira furem*, et aliis etiam *furorem indentem*, ex auctore respondere. Inde namque est, quod eam nobis Poëtae, ut horrendam et terribilem repraesentare consueuerint. VIRGILIUS quoque eam Furiis vlticibus adiungit Aen. Lib. IV. 609.

*Nocturnisque Hecate triuiis vlulata per vrbes
Et dirae vlttrices —*

ad quae SERVIVS post alia, etiam haec annotat. *Hecaten autem inuocat causa vltionis. Vnde et Furias vocat.* Vides igitur *Hecaten*, horrendam malorum vlttricem, et dirarum Furiarum sociam. Quod, quid quaeso aliud est, quam Aegyptiace *Tithrambo*? Inter hanc postremam igitur, et *Hecaten* Graecorum, comparisonem hanc instituit APVLEIVS, Lib. XI. Metam. post. init. *Siue tu Ceres — seu nocturnis vlulatibus horrenda Proserpina, triformi facie, laruales impetus comprimens.* Pertinent eodem haec MARTIANI CAPELLAE, quae ad *Hecaten* non minus, quam ad *Isidem* spectant, de Nuptiis Philol. Lib. II. p. 41. *Triformis etiam discolorque vertigo terribili quadam maiestate rutilabat. Quae licet cornigera et aspera videretur, egestionibus: opportune tamen & felem & ceruam, etiam conuersiones bis binas vultibus praeferebat.*

Ita

Ita et VALERIUS FLACCUS Argonaut. Lib. V. v. 399.

Sacraque terrificae supplex mouet irrita Nocti.

Vbi per *Noctem* intelligenda Hecate. Aptè satis haec omnia *Tithramboni* Aegyptiorum conueniunt.

§. 6. Id vero hic imprimis obseruatione dignum arbitror, quod Βεῖμῶ, cognomen Deabus maiorem in modum iratis tribui solitum, de quo §. 3. ex sententia Graecorum, Hecatae proprium quodammodo et peculiare fuerit. LYCOPHRONI igitur in *Cassandra* v. 1176. Hecate audit

Βεῖμῶ τρίμορφος —

Brimo triformis

Ad quae Poëtae verba haec commentatur TZETZES in Scholiis. Βεῖμῶ ἡ αὐτὴ ἡ Ἑκάτη, ὅτι Εὐμῆν ἐν κυνηγεσίῳ βιάζοντα αὐτὴν, ἐνεβριμήσατο, καὶ ἔτως ἐπαύθη. Καὶ ἡ Περσεφὼν Βεῖμῶ λέγεται. δοκεῖ δὲ ἡ αὐτὴ εἶναι Ἑκάτη καὶ Περσεφὼν, *Brimo eadem est, quae et Hecate dicitur. Appellata autem est Brimo, id est, ira frendens, quod Mercurio, qui ipsi inter venandum vim obtulerat, graui ira commota, minata fuisset, ita vt a coepto desisteret. Etiam nomine eodem Proserpinam compellant. Videtur vero haec et Hecate vna eademque esse.* Qualia etiam apud * alios Grammaticos Graecos leguntur. Non possum tamen mihi temperare, quin haec doctissimi in APOLLONII Rhodii Argonautica Scholiastae verba adscribam, ad Lib. III. v. 860. Βεῖμῶ δὲ Ἑκάτην προσηγόρευσε, διὰ τὸ φοβηρὸν καὶ καταπληκτικὸν τῆς δαίμονος, καὶ Φάσματα ἐπιπέμπειν τὰ καλέμενα ἑκαταῖα. καὶ ** πολλάκις μεταβάλλειν τὸ εἶδος, διὸ καὶ Ἐμπύριον καλεῖσθαι.

* Vide Etymologici Auctorem in voce Βεῖμῶ, vbi tamen *Hecates* nomen excidit, quod illic restituendum: et TZETZEN in Lycophron. v. 698. Adde APOLLONIVM Rhodium Argonaut. Lib. III. v. 860. et 1209.

** Hic quaedam, sensu id flagitante, correxi.

καλῆσαι. Poëta Hecaten Brimo appellat, quoniam formidanda est, et terrorem incutit, ac laruas quoque immittit, quas vocant Hecataeas. Saepe etiam formam mutat, vnde Empusa nuncupari solet. Βεῖμω igitur Graecis potissimum est *Hecates* cognomen. Cum vero vox ista graeca Βεῖμω, vt monui §. 3. Aegyptiace vix aliter, certe non melius, reddi possit, quam

Τῑθραμβων *Ti-thra-mbon*, liquido perspicitur, quam bene et conuenienter EPIPHANIVS *Ti-thrambonem* interpretetur *Hecaten*.

§. 7. Quando vero EPIPHANIVS *Ti-thrambonem* *Hecate* Aegyptiorum Numen, quod Graeci cum *Hecate* sua conferre solent, quia aliquam vtriusque Numinis inter se convenientiam sibi deprehendisse visi sunt. Nonnumquam Graeci, *Venerem* Aegyptiorum, siue Deam ipsorum *Athor* nomine *Hecates* designare solent, quoniam vtrumque illud Numen, et Aegyptiorum et Graecorum, Numen est nocturnum et tenebricosum, quod iam indicauimus cap. I. §. 13. Sed in vniuersum, quia certum est, *Hecaten* Graecorum, esse Lunam, dubitandum non videtur, quin Aegyptiorum quoque *Hecate*, quam nempe Graeci sic appellitant, fuerit *Isis*, sub quo nomine, olim Nili accolas, Lunam veneratos esse nouimus. Adduximus iam supra haec APVLEII verba, quibus Isidem alloquitur. Siue tu Ceres — seu nocturnis vlulatibus horrenda Proserpina (vel *Hecate*) triformi facie laruales impetus comprimens. Est igitur *Ti-thrambo*, iratum illud Aegyptiorum Numen, ipsa *Isis*; et certe ignotum non est, quantopere illius iram, Aegyptiorum filii reueriti fuerint. Pseudo-HERMETIS ea de re verba, ex Dialogo Asclepio, aliquoties iam allata, iterum; sed paulo pleniora nunc adscribemus, vt eadem opera mendum, quod illa occupauit, tollamus.

Ea ita sonant p. 99. Edit. Elmenhorstii: *Isin vero et Osirin, quam multa bona praestare propitiam, quantis obesse scimus iratam?* Vbi legendum esse, *Isin vero uxorem Osiris, quam multa etc.* et res ipsa satis monet, et AUGUSTINVS docet, qui verba haec, vt correximus, adfert, de Ciuit. Dei Lib. VIII. c. 26. Eo quoque digitum intendit PERSIVS Sat. V, 186.

*Hinc grandes Galli, et cum sistro lusca sacerdos
Incussere deos inflantes corpora. —*

Ad quae haec obseruat IS. CASAVBONVS: *Incutere proprie ἐνσείειν, quater arma ad terrorem: ita isti terrore suorum deorum, infirmos animos implebant. Syri homines atque Aegyptii obnoxii erant vlceribus tetrīs, quae vocata sunt Aegyptiaca ac syriaca. — Sed homines superstitiosi, naturalibus causis neglectis, ab ira Deae Syriae Syri, Isidis Aegyptii, sibi vlcera illa venisse persuadebant. Magna praesertim * semper fuit **, estque hodie in Aegypto coecorum multitudo, vt non illepide nuper *** nonnemo dixerit, Aegyptum vocandam esse regionem coecorum. Quinostra aetate Aegyptum adeunt, et ad singularia, quae ibi obseruanda occurrunt, prudenter inuestigandum, animum appellant, coecitatem hanc tot hominum, non modo mirantur, sed illius etiam rationes naturales nobis exponere satagunt. At olim homines superstitiosi, rei huius nullam aliam inueniebant causam, quam iram Isidis suae, vel Tithrambonis. Tales sunt, quos IUVENALIS ita loquentes fingit Satyra XIII, 91.*

Hie

* DIODORVS SICVLVS Lib. I. p. 22. Edit. Wechel.

** NICOLAI Principis RADZIVILII Peregrinatio Hierosol. Epist. III. p. 159. MAILLET Description d' Egypte Part. I. p. 18. Edit. 8v.

*** GRANGIER relation du voyage fait en Egypte p. 22.

*Hic putat esse deos, et peierat, atque ita secum:
Decernat quodcunque volet, de corpore nostro
Isis, et irato feriat mea lumina sistro,
Dummodo vel coecus teneam, quos abnego, nummos.*

Rem eandem tangit OVIDIVS Lib. I. de Ponto
Ep. I. 51.

*Vidi ego linigeræ Numen violasse fatentem
Isidis, Isiacos ante sedere focos.
Alter ob huic similem priuatus lumine culpam,
Clamabat media, se meruisse, via.
Talia coelestes, fieri praeconia gaudent
Vt sua, quid valeant, Numina, teste probent.*

Et LVCILIUS in Epigrammate Anthol. Lib. II. cap.
XXII. num. 4.

*Ἦν τιν' ἔχης ἐχθρὸν Διονύσιε, μὴ καταράσῃ
Τὴν Ἴσιν τέττω, μηδὲ τὸν Ἀμφικράτη
Μηδ' εἴ τις τυφλὸς ποιεῖ θεόν. Ἀλλὰ Σίμωνα
Καὶ γνῶσῃ τί θεὸς, καὶ τί Σίμων δύναται.
Si quem habeas inimicum Dionysi, ne impreceris
Isin illi, neque Harpocratem,
Neque aliam, si forte coecos faciat, deum; sed Si-
monem medicum.*

Et intelliges, quid Deus, quidue Simon possit.

Quam potestatem Aegyptii in *Iside* sua reuerabantur,
eam Poëta hicce liberaliter etiam Harpocrati, aliis-
que Diis, quos non nominat, attribuit.

§. 8. Neque tamen existimari debet, Graecos et

Mala quae Aegyptios, quando coecitatem aliaque corporis
dam singu- mala irae terribili *Hecates* suae atque *Isidis* in acce-
laria, ac si- ptis tulerunt, posthabitis causis rerum naturalibus
gillatim cunctis, vnice superstitioni stolidae ac prorsus coe-
insaniam, cae hic indulsisse. Nam fabulae illae, quas de ira
oriri ex in- *Hecates* ac *Isidis* tremenda, Poëtae Graecorum, et sa-
fluxu lunae cerdotes Aegyptiorum, in vulgus spargebant, ad in-
veteres exi- star

star corticis cuiusdam, placita Physiologiae gentium *stimabant.*
 illarum occultabant. *Hecate* nempe Graecis, sicut *Hinc luna-*
 apud Aegyptios *Isis*, symbolum erat *Lunae*, in quo *tici.*
 huius virtutes et effectus venerabantur. *Lunam* vero
 hominibus, vti bona innumera, ita mala quoque
 plurima immittere, gentium omnium semper olim
 opinio fuit. Si quis furore quodam correptus, gra-
 uiter insaniret, eius rei culpa, in *Lunam*, tanquam
 causam, coniiciebatur. Apud SOPHOCLEM igitur,
 in *Aiace flagellifero*, furor huius et dementia, *Lunae*
 attribuitur, tanquam ab illa impulsus fuisset v. 172.
 etc. Eam ob rem ipsa haec insania v. 244. appellatur
 δαίμων, a Daemone quippe, siue Deo, Luna videli-
 cet, ei iniecta. Id etiam vetus Poëtae huius inter-
 pres graecus ad v. 172. obseruat τὰς πολλὰς γὰρ τῶν
 μαινόμενων ἐκ σελήνης νοσεῖν ὑποτίθενται. διὰ τῶν
 νυκτερινῶν δεσπότην Φαντασμάτων. *Plerique eorum,*
qui insania laborant, morbum illum ex Lunae influxu
contraxisse existimantur, quia illa larvis spectrisque
nocturnis praeest. *Hecatae*, id est *Lunae*, id ipsum
 etiam tribuit EVSTATHIUS in *Iliad.* A. pag. 87.
 Τῇ δ' Ἀρτέμιδι, ταῦτον δ' εἰπεῖν Ἑκάτη, καὶ μαινίδας
 δύνεσθαι φασι, διὰ τὸ δοκεῖν μαινῶν αἰτίαν εἶναι τισιν.
 ὥς οἶον εἰπεῖν τοῖς σεληνιοζομένοις. *Dianae, vel,*
quod idem est, Hecatae, maenam piscem sacrificari
aiunt, quia videtur quibusdam esse insaniae causa, vt
exempli gratia illis, qui Lunatici dicuntur. Hinc *Luna*
 ipsa apud NONNUM Dionysiac. Lib. XLIV. p. 758.
 Edit. graec. Plantin. ita de se inquit.

— εἰμι δὲ μήνη

Βακχιάς εἶχ' ὅτι μένον ἐν αἰθέρι μήνας ἐλίσσω,
 Ἀλλ' ὅτι καὶ μαινίης μεδέω καὶ λύσσαν αἰγείρω.

— sum vero Luna

Bacchias, eo quod non solum in aethere menses voluo,
Sed quod etiam insaniae praesum, et rabiem excito.

Quod si iam hoc in *Tithrambone* sua spectarunt Aegy-
 ptii,

ptii, nomen istud non ideo tantum gessit, quod ipsa graui ira percita esset; verum quod aliis etiam furorem iniiceret, id enim indolem vocis huius quoque permittere, obseruauimus §. 2. Tritum ceteroquin satis atque vulgatum est, illos, in quibus saeui Lunae irascentis effectus cum maxime conspicui essent, a veteribus idcirco dictos fuisse *σεληνιαζόμενους*, id est *Lunaticos*, quorum non semel in Tabulis N. Testam. mentionem fieri nouimus. De illis IULIUS FIRMICUS loquitur, Mathes. Lib. IV. cap. VII. pag. 93. *Si vero a Mercurio per diem defluens Luna ad Saturnum feratur, faciet mendicos, pauperes, pannis obstitos — Facit plerumque Lunaticos, aut sacrarum valetudinum vitiis oppressos, caducos quoque, ac misera commotione dementes.* Et MACROBIUS Saturnal. Lib. I. c. XVII. p. 191. *Foeminas certis afflictas morbis Σελήνοσχίτες, et Αετεριδοβλήτες* (id est *percussos a Luna vel Diana, vel, quod idem est, Hecate*) *vocant.* Placent VOSSII hac de re verba, de Orig. Idol. Lib. II. c. XIX. quae apponere non grauabor. *Haec ostendunt, Lunae etiam vim nocendi inesse. Quin ex isto Nationes vim eius diuinam colligebant: ut quae & sui cultoribus bene facere, et negligentes sui posset vlcisci. Tanto igitur magis eius metuebant iram, ne offensa, aut elementis, aut satis, aut animantibus, aut familiae damnum daret. Quae sine dubio eorum plane persuasio fuit in Aegypto, qui Numen Tithrambo placandum sibi atque propitiandum esse putarunt.*

§. 9. Supereft vnum, quod tacitus praeterire nequeo. *Hecaten* veteres Graeci Symbolum esse vo-
Cum primis id tribue- luerunt Lunae, non tam generatim spectatae, quam
batur vicif- quatenus illa vicissitudinibus continuis obnoxia est.
situdinibus Etenim modo oculis nostris plena, rotundo orbe, mo-
Lunae, siue do corniculata apparet, modo eam cernimus, cre-
plena, siue scentem, modo vero decrefcentem. Eaque ratio
decrefcent- est

est, quod eam veteres τρίμορφον, vel *triformem* ^{eis, siue cre-}
passim appellarent. *Glossae* vetustae *graeco latinae* ^{scientis,}
notant. Τρίμορφος, Ἑκάτη, *Triuia*. HORATIVS
Lib. III. Carmin. Od. XXII.

*Montium custos, nemorumque virgo,
Quae laborantes vtero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho
Diua triformis.*

Ideoque VIRGILIUS eam appellat Lib. IV. Aen. 511.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianae.
Et APVLEIUS, supra iam ad testimonium vocatus,
horrendam Proserpinam, triformi facie laruales impe-
tus comprimentem. Triformis illa Hecates facies, tria
illa eius ora, symbolice denotabant varias, quas in
Luna obseruamus, mutationes ac vicissitudines. Sic
ARNOBVIS rem hanc explicat Lib. VI. p. 196. *Luna*
semper in motu est, et ter denas facies in restitutione
accipit mensura. Clarius etiamnum CLEOMEDES de
Meteoris Lib. II. c. V. p. III. Edit. BALFORE.
Οἱ παλαιοὶ τρεῖς εἶναι περὶ τὴν σελήνην σχῆματα ἔφα-
σαν, τὸ μηννοειδὲς, τὸ διχότομον, τὸ πεπληρωμένον.
Ὅθεν καὶ τριπρόσωπον τὴν Ἀρτέμιν ποιεῖν ἔθος ἐστίν.
Veteres dixere, tres esse figuras Lunae, in cornua cur-
uatam, dimidiatam, ac plenam. Vnde et consuetudo
est, *trina facie Dianam effingere.* Cui iungi poterit
EVSEBIUS de Praepar. Euang. Lib. III. c. XI. p. 113.
Et hisce quidem Lunae vicissitudinibus, veteres cum
maxime in acceptis ferre solent morbos, et mala Lu-
naticorum. Obseruat id ISIDORVS Origin. Lib. X. sub
lit. C. col. 1072. *Caducus a cadendo dictus, id est*
Lunaticus, eo quod certo Lunae tempore patiatur. In
Glossis PAPIAE legimus. *Lunatici dicti, quod pro*
Lunae cursu, comitantur eos insidiae daemonum. Ple-
rique autumabant, id fieri luna crescente, vnde apud
LVCIANVM in Toxari p. 72. Edit. Salmur. de mu-
liere quadam legitur. Ἐλέγετο δὲ καταπίπτειν πρὸς

τὴν σελήνην αὐξανομένην. Dicebatur etiam, quod *crefcente Luna, malo caduco obnoxia esset*. Hinc sine dubio est, quod interpres Arabs Matth. IV, 24. Τὰς σεληνιαζομένους reddiderit, *ruentes in principiis lunationum* siue Mensium, et Matth. XVII, 15. vocem graecam σεληνιάζεται, ita circumscribendo verterit, *vexatur valde in principiis lunationum*, quod opportune obseruat VOSSIVS de orig. Idolol. Lib. II. c. XIX. qui tamen ibidem haec addit. *Maxime vero plenilunio infestantur*, cuius rei rationem physicam vir doctus illic suppeditare nobis conatur, omniaque ex testimoniis veterum probat. Quibus addi potest MATTH. MARTINII Etymologicon, in voce *Lunaticus* pag. 228. Edit. Belgic. et istud Pseudo-CLEMENTIS, in Recognit. Lib. IX. cap. 17. *Mars — Luna super eum veniente plena, efficit daemoniacos, id est, lunaticos.*

Eadem cum Tithrambone videtur fuisse Dea Thermuthis, id est mortifera.

§. 10. Antequam argumentum hoc de *Tithrambone* penitus absoluam, aliquid operae pretium fuerit addere, de *Termuthi*, cuius EPIPHANIVS, in loco, quem adduxi §. 2. coniunctim cum *Tithrambone* meminit. Verba eius sunt. Ἄλλοι δὲ τῇ Τιθραμβῶ — ἄλλοι δὲ τῇ Θερμέθι τελίσκονται. *Aegyptiorum aliqui Tithramboni — alii vero Thermuthi initiantur*. Merito hinc colligimus, fuisse Numen aliquod genti Aegyptiorum patrium, quod lingua sua *Thermuthin* dixerint. Apud IOSEPHVM Antiq. Lib. II. cap. IX. et X. Edit. nouiss. illa Regis Aegyptiorum filia, quae Mosen paruulum, ex aqua seruatum educauit *, *Thermuthis* audit, quod si verum fuit, foeminae illius

* ARTAPANVS scriptor peruetustus, apud EVSEBIUM, Praepar. Lib. IX. c. 27. eandem vocat *Merbin*, a qua et *Meroë*, vrbs Aethiopiae dicta fuerit. Addit ibidem *Merbin* hanc ab indigenis, non secus atque *Isidem* coli.

lius Principis nomen tractum est, more Aegyptiorum, iam tum recepto, ab illa Dea, cuius videmus EPIPHANIVM mentionem inieciſſe. Vnde conſtat, lectionem nominis huius in IOSEPHO, ab HADRIANO RELANDO, viro doctiſſimo, minime fuiſſe ſollicitandum, vt quae rectiſſime ſe habeat. In Aegypto inferiori, alueus ille Nili, qui per oſtium Sebennyticum ſe in mare effundit, apud PTOLEMAEVUM Geograph. Lib. IV. c. V. p. 123. aliquoties vocatur Θερμυθιακός, quod in verſione latina, nescio quare ſemel iterumque redditur *Phermuthiacus*, cum ſecundum lectionem graecam, ſcribendum eſſet *Thermuthiacus*. Et hicce alueus, de quo non eſt, quod dubitem, a *Thermuthi* Dea, nomen accepit, vt nec minus, ſic enim arbitror, *Pharmuthi* menſis Aegyptiorum, qui in ipſorum anno fixo, maximam partem *Aprili* noſtro reſpondet. Etiam in Martyrologio Romano, ad d. IX. Iul. commemoratur *Patermuthius*, Martyr Alexandrinus, cuius nominis eadem ratio eſt. Designat enim *Thermuthiacum*, vel eum, qui *Thermuthi* conſecratus eſt, de cuius generis nominibus dixi aliquid §. 2. Si nomen Diuinitatis huius Aegyptiacum ſub examen vocemus, deprehendimus, id ſignificare Θανατηφόρον, *mortiferam*, quae hominibus poenae loco mortem infligit. Nam ΜΟΘ (*mu*) Aegyptiorum filiis ſonat *mori*, ΜΟΥΘ (*mout*) vero eſt *mortuus*, ſed et *mori* 1 Cor. XV, 31. ΕΡ (*er*) porro ſenſum habet *cauſalitatis*, vel *faciendi*. Erit igitur ΕΡ-ΜΟΥΘ (*er-mouth*) et cum nota foeminini generis Θ-ΕΡ-ΜΟΥΘ, (*M-er-mout*) quae mortem infert, vnde Graeci, addita terminatione domeſtica, fecerunt *Thermuthin*. Vel potius dixero, nomen hoc compositum eſſe ex ΜΟΘ (*mu*) *mori*, et ΕΡ (*er*) quod, vt dixi, ſenſum

causalitatis, et faciendi habere saepius solet; sed nonnunquam etiam plane otatur, et nihil significat. ΕΡΑΔΘ igitur recte verti potest mori. Porro † (ti) significat dare. Esset itaque Θ-ΕΡ-ΑΔΘ† Thermuthi, vel addita terminatione graeca, Thermuthis, Dea, quae mortem dat, vel infert, aut mortifera, Θανάτηφόρος. Potest ex his perspicui, fuisse Thermuthin tale Aegyptiis Numen, quod putabatur, homines debitis poenis afficere, ipsisque pro merito mortem infligere. Et tale quid subindicare Tithrambonis quoque nomen, ea quae in superioribus, hanc in rem adduximus, palam faciunt.

§. II. Quod si vero AELIANVM audimus, non tam Isidi ipsi nomen Thermuthi fuit, quam potius *Eius symbolum erat, quaedam aspidum species, praeceteris mortifera, dicta etiam Thermuthis.* aspidi illi, quae tum in Isidis, tum in aliorum deorum Aegyptiorum capitibus, ceu ornamentum singulare, conspicitur. Ita enim is Lib. X. de Animal. c. 31. Τὴν δὲ Θέρμυθιν ἀσπίδα, ἣ ὄνομα αἰγύπτιοι ἔθεντο τῷτο, ἱερὰν εἶναι φασί, καὶ σέβουσιν αὐτὴν οἱ ἐκεῖθι, καὶ τῆς Ἰσίδος τὰ ἀγάλματα ἀναδύσι ταύτη, ὥς τινι διαδήματι βασιλείῳ. *Aspidis genus vnum Thermuthin Aegyptii nominant. Hanc sacram esse aiunt, et summa religione colunt. Itaque ea Isidis simulacra, tanquam regis quodam diademate coronant. Et notum satis est, ex Aegyptiorum, quae supersunt, monumentis, Isidis simulacra, aspide, tanquam decoramine praestanti, ornari solere. Ideoque Deam hanc OVIDIVS sic alloquitur Lib. II. Amor. Eleg. XIII.*

*Per tua sistra precor, per Anubidis ora verenda
Sic tua sacra pius semper Osiris amet
Pigraque labatur circa donaria serpens.*

Idem aspidem hancce ita depingit Metam. Lib. IX. 687.

— inerant lunaria fronti

Cornua, cum spicis nitido flauentia auro,

Et

Et regale decus — et mox

Plenaque somniferi serpens peregrina veneni.

Quibus, ut alia iam omittam, iungi possunt haecce
VALERII FLACCI, Argonaut. Lib. IV. 416.

— *haec procul Io*

*Speñtat ab arce Pbari, iam diuis addita, iamque
Aspide cinñta comas —*

Qui tamen vetusta gentis Aegyptiae monumenta, ac vel vnā *Tabulam Bembinā* quae vulgo *Isiaca* vocatur, oculo attento contemplatur, eum fugere non poterit, non Isidis tantum; sed reliquorum etiam in Aegypto Numinum capita, aspidis figura exornari consueuisse. Idque videmus etiam ab HORAPOLLINE monitum Hieroglyph. Lib. I. c. I. qui tamen observat, serpentem huius speciei Aegyptiis dici *Vraeum*, vel, ut alii codd. habent, *Vbaeum*, qua de re plura differendi locus hic non est. Sed ab hoc siue *Vraeo*, siue *Vbaeo*, diuersa fuisse videtur *Thermuthis* AELIANI, quae simulacris forte solius Isidis, et, ut ego quidem existimo, quibusdam tantum, propria fuit. Quando nempe Aegyptii Isidem, ut iratam scelerum vindicem, oculis populi sistere volebant, capiti illius aspidem adiungebant, quae peculiari nomine *Thermuthis*, id est *mortiferae* designabatur. Hanc, ut verosimile est, OVIDIVS in animo habuit, ubi eam vocat *pigram*, deque ea etiam canit

Plenaque somniferi serpens peregrina veneni

Dum vocat *peregrinam*, satis innuit, eam Aegyptiorum regioni extitisse propriam. Quamobrem vero Aspidibus his, nomen *Thermuthis*, id est *mortiferae*, impositum fuerit, AELIANVS nos docet Lib. VI. c. 38. *Inuictum huius serpentis venenum est — Amplius quatuor horas, quos momorderint, viuere non possunt.* Vide eundem Lib. IX. c. II. 62. et PLVTARCHVM in vita Antonii p. 955. Adde HORAPOLLINIS Hieroglyphica

phica Lib. I. c. 1. et *LVCANVM* Pharsal. Lib. IX. 700. etc. Rationem vero, propter quam *mortifera* haec aspis, Isidi singularem in modum consecrata fuerit, *AELIANVS* ita explicat Lib. X. c. 31. *Dicunt Isidem aspidem eam sceleratissimis hominibus immittere, et paulo ante aspidem hanc, ut iustitiae perspicacissimae Symbolum, nobis repraesentauerat.* An igitur haec Isis, non eadem est clarissime cum *Tithrambone*, irata scelerum vindice? sed quatenus eam Aegyptii, a peculiari Aspidis mortiferae symbolo, etiam *Thermuthin*, id est *mortiferam* cognominarunt.

§. 12. Ex omnibus, quae hucusque disputauimus, facile est colligere, *Tithrambonem*, et, uti auguror, *Termuthin* etiam, esse Lunam, quam Aegyptii sub *Isidis* nomine reuerabantur, quatenus varias continuo vicissitudines subit, supremumque Numen his ipsis illius vicissitudinibus utitur, ad homines, ira sua et poena dignos, pro meritis castigandum, et sic in viam meliorem reducendum. Id enim loca, §. 7. illata liquido docent. Vti vero *Isis* nomen symbolicum Aegyptiis erat, quo vim eius atque potestatem in genere, et quidem vim eius beneficam proprie adumbrarent, ita iidem Numen hocce Lunae, sub alio, *Bubasteos* nempe, nomine colebant, quando nempe diuersas illius mutationes ac vicissitudines, earumque effectus mente contemplabantur, quod Libro III. pluribus adstruemus. Est igitur *Tithrambo*, et consimiliter, uti mihi persuadeo, *Termuthis*, Aegyptiorum *Bubastis*, siue Luna, faciem continuo immutans; sed quatenus per has ipsas mutationes, scelera quoque hominum vlciscitur, deque ipsorum criminibus vindictam sumit. Id vox Aegyptiaca *Tithrambo*, ut §. 2. eam explicuimus, manifesto vnumquemque docet. Id Graecorum quoque *Hecate* symbolice designat, de quo neminem dubitare sinunt, quae eam in rem, adductis testimoniis veterum plurimis, §. 5. et 6.

et 6. adstruximus. Et hanc *Tithrambonem*, si recte coniicio; *Tabula Bembina*, vel *Isiaca*, nobis in imagine exhibet, segmenti primi Figura illa, quae in Editione *Frisii* Amstelodamensi, litera L. insignita est, qua de re plura forte aliquando ad ipsam *Tabulam* dicemus. Sed repetendum tamen hic, quod in antecedentibus toties asseruimus, Aegyptios, nimirum vestutiores, Solem et Lunam considerasse, ut corpora admirandae magnitudinis, pulchritudinis, et praestantiae, a Spiritu quodam infinito, aliquando creata, et quae Spiritus ille vniuersi etiam semper permeat, viuificat, ad motum excitat, ipseque movet, ex qua genuina antiquorum Aegyptiorum doctrina, per se consequitur, effectus Lunae omnes, re ipsa referendos esse ad supremum illum et infinitum Spiritum, qui corporibus coelestibus non aliter atque instrumentis utitur, per quae decreta voluntatis suae executioni mandat. Vnde tandem patescit, *Tithrambonem* symbolum aliquod esse irae iustae, quae supremo Numini inest, secundum quam peccata hominum poenis debitis coërcet.

D E

DIIS AEGYPTIORVM

L I B E R II.

qui est

De Diis visibilibus et sensibilibus, ac speciatim
Sole, iisque, qui ad Solem referuntur.

C A P. I.

De Osiride, magno Aegyptiorum
Numine, id est Sole.

§. I.

*Transitio a
Numine
Spirituali,
ad Numina
materialia
et sensibus
obnoxia.*

Superiori libro differui ex mente Aegyptiorum veterum, de Principio rerum omnium passiuo, nimirum Nocte, et Principio rerum actiuo, Spiritu aeterno infinito, qui ex nocte omnia creauit, rebusque creatis prouidet. Spiritum hunc vnum, modo sub notione Maris, modo sub notione Deae foeminae repraesentabant, etsi tamen vtrumque naturae esse Masculo - foemininae praedicarent, eidemque pro variis illius attributis, variisque ad mundum relationibus, varia etiam et diuersa nomina imponebant. Transeundum nunc mihi est ad Numina gentis Aegyptiacae materialia, sensibus obnoxia et visibilia, quae hanc ipsam ob causam, a plebe superstitiosa cultum impetrarunt, soli Enti infinito debitum, eumque valde operosum. Nam cultui horum Numinum, cuncti in Aegypto, sequiori praesertim tempore, tam impense, et sine intermissione dediti erant, vt inter scriptores meliores, quos tulit antiquitas, plerique in

in ea essent opinione, Aegyptios praeter Deos αἰὸν-
 τὰς, oculis sensuque percipiendos, alios plane non
 colere. Vide Lib. I. c. II. §. 5. Nempe Numina
 haec omnibus bene cognita, omnibus clara et sacro-
 sancta, inque omnium ore erant: illis preces, vota,
 laudesque offerebant, in illorum honorem Tempora
 splendida aedificabant, diesque festos instituebant,
 dum interea cultus ceterorum Deorum, de quibus
 Lib. I. dixi, eorumque religiosa veneratio, in vni-
 versum negligeretur, aut gentis illius Philosophis
 atque prophetis tota fere relinqueretur. Quando igitur
 ad Numina Aegyptiorum, oculis et sensu perci-
 pienda, nunc iam accedo, illisque explicandis et illu-
 strandis, operam meam qualemcunque impendo,
 amplissimum profecto campum mihi aperiri video,
 quem sine difficili labore emetiri non licebit. Quo-
 niam tamen alea iacta est, faciam quod possum. Ut
 vero ordine aliquo certo et commodo progrediar,
 hoc quidem Libro ea Aegyptiorum Numina excutiam,
 quae ipsi ad Solem referebant, *Osiridem* nempe, *Am-
 monem*, *Herculem*, *Horum*, *Serapidem* non Ponticum,
 sed veterem Aegyptium, *Harpocratem* et *Mendetem*.
 Libro deinde secuturo, disputabitur de *Iside* vel *Luna*,
 aliisque Numinibus, quae cum illa coniungenda et
 ad eam referenda esse voluerunt Aegyptii, vti et de
 quinque reliquis Planetis. Liber, qui hunc excipiet,
 sistet nobis Numina illa, in quibus Aegyptii fertilitatem
 et beneficia Nili celebrare atque religiose venerari vol-
 verunt. Vltimus liber reliquos gentis huius deos
 complectetur.

§. 2. Primum inter Deos Aegyptiorum visibiles, *Inter Deos*
 locum sine controuersia sibi vindicant Astra Coeli, *materiales*
 quod ex ipsa S. Scriptura satis probari potest, et inter *Aegypti,*
 reliqua Astra, Sol atque Luna, exercitus illius coe- *primum*
 lestis, veluti rex et regina. De antiquissimis Aegy- *locum te-*
 pti incolis *D I O D O R V S Siculus* haec perhibet Lib. I. *nent Astra*
Coeli, ac
 p. 10. *inter haec*

reliquis
praesunt
Sole et Luna.

p. 10. sq. *Vetustissimi in Aegypto mortales, mundum supra se contemplati, et non sine stupore demirati universi naturam, duos esse deos existimarunt, aeternos et primos, Solem et Lunam, quorum istum Osirim, hanc Isin appellarint. — Hos Deos Mundum uniuersum gubernare statuunt, nutrientes et augentes omnia — horumque naturam Deorum plurimum conferre ad generationem omnium — ideoque totum naturae uniuersae corpus Sole et Luna consummari. Eadem de gentis huius Theologia obseruat EVSEBIUS, rerum omnium huius generis solertissimus indagator, Praepar. Euang. Lib. III. c. 4, Vni duntaxat Soli mundi molitionem tribuerunt Aegyptii. Solis Astris rerum uniuersarum causam assignarunt, ex fati necessitate, Siderumque motu et agitatione cuncta suspendentes; quae quidem opinio apud illos hodieque vim suam retinet. Concinit his SEXTUS Empiricus, cuius haec verba legimus Lib. V. aduersus Mathem. p. 343. Edit. Fabricii. Septem stellarum praecipuas esse putant Chaldaei Solem et Lunam: minorem autem his vim habere ad euenturos effectus, quinque reliquas. Quam ob causam Aegyptii regi quidem et dextro oculo Solem assimilant: reginae autem et sinistro oculo Lunam: lictoribus ac satellitibus quinque stellas: reliquo autem populo alias inerrantes. Et certe Aegyptios antiquiores, tempore, quo apud ipsos Israëlitae hospitabantur, Solem iam coluisse sub nomine *pu 𐤀𐤙𐤅𐤁*, Ro-inphab, id est regis coeli, iam pridem * pluribus adstruxi. Eosdem vero Lunam splendido titulo *𐤇𐤍𐤔𐤁*, reginae coeli honorasse, docet nos Sacer Vates IEREM. cap. VII, 18. et XLIV, 17. Cunque non in omnibus Aegypti partibus, iidem Dii ab omnibus sacro cultu exciperentur, in eo tamen incolae illius regionis omnes semper consen-*

*) In Remphab illustrato.

consenserunt, vt Osiridem siue solem, Isidemque siue Lunam, diuinis honoribus afficerent, quod HERODOTVS testatur scriptor longe vetustissimus Lib. II. c. 42. Et profecto ad hos reliqui gentis illius Dii omnes atque singuli, loquor autem de visibilibus corporeisque, iure merito referri poterant. Ea sine dubio ratio effecit, vt PLUTARCHVS librum, quo vniuersam Aegyptiorum Theologiam, et diuersas eorum de Diis suis patriis opiniones explicare voluit, de *Iside et Osiride* inscripserit. Rei adeo tritae et vulgari diutius non inhaerebo. Pergo potius ad ipsum *Osiridem*, siue *Solem*, in cuius Numen, potestatem, ac nomen Aegyptium, hoc capite inquirere animus est.

§. 3. *Osiridis* nomine et Numine, Sacerdotes et *Sol Aegyptii* Philosophos Aegypti, nihil aliud quam *Solem* significare voluisse, multis modis probari potest. Idque ex iis, quae attulimus §. 2. sic iam satis intelligi potest. Sed et idem conceptis verbis testantur multi, rerum Aegyptiacarum inprimis periti. DIODORIEAM in rem verba descripta videri possunt §. 2. DIOGENES LAERTIVS in Prooemio §. 10. vbi compendium quoddam Philosophiae Aegyptiorum tradit, et haec habet, *Solem et Lunam Deos esse, alteram Isim appellatos.* Ita MACROBIVS quoque Saturni Lib. I. c. 21. *Nec in occulto est, neque aliud esse Osirin, quam Solem, nec Isim aliud esse, quam terram.* Et pauculis interiectis. *Hinc Osirin Aegyptii, vt Solem esse asserant, quotiens hieroglyphicis literis exprimere volunt, insculpunt sceptrum, inque eo speciem oculi, (confer cum his SEXTI verba §. 2. adducta) et hoc signo Osirin monstrant; significantes hunc Deum esse solem, regalique potestate sublimem cuncta despicere: quia Solem Iouis oculum appellat antiquitas.* Ad eundem modum MARTIANVS CAPELLA in illo

illo in Solem hymno, qui extat Lib. II. p. 43. ita etiam canit.

*Regnum Naturae, decus atque assertio diuum:
Mundanusque oculus, fulgor splendentis Olympi
Solem te Latium vocitat, quod solus honore
Post Patrem sis lucis apex — et post pauca
Te Serapim Nilus, Memphis veneratur Osirim.*

Possem hisce integram adhuc testium nubem adiungere; Sed quid opus est pluribus, in re eruditorum nemini ignota? Non equidem ignarus sum, Numen *Osiridis* etiam ad res longe alias trahi, et a diuersis diuersimode explicari. Sed haec opinionum diuersitas, dummodo omnia iusta lance trutinentur, neque sententiae, quam hic adstruo, detrimenti aliquid adfert, neque sacerdotes Aegypti, inconstantiae aut ignorantiae arguit. Nam non ab omnibus placita ipsorum semper recte intellecta et diiudicata fuisse constat. Et possunt etiam, quae primo intuitu pugnare inter se, et vehementer discordare videntur, facile et amice, nec inuita veritate, conciliari.

§. 4. Sunt eruditorum non pauci, qui *Osiridem* Veteres *Osirin* dicunt Aegyptiis nihil aliud, quam *Nilum* designasse velint, esse *Nilum*, fluuium, cui fertilitatem suam prosperitatemque omnem Aegyptus debet. PLUTARCHVM hoc non latuit, sed cum respectu ad Solem. qui in libro *de Iside et Osir.* p. 363. sunt, inquit, qui dicant, — apud Aegyptios *Osiride* intelligi *Nilum*, qui cum terra, quam *Isis* designat, coëat. Plura eundem in

* Vide tamen, sis, STATIVM Thebaid. I. v. 718. et ibidem LVTATIVM, et eundem ad v. 265. PLUTARCHVM de Is. et Osir. passim, praesertim p. 371. 372. PORPHYRIVM apud EVSEBIVM, Praepar. Lib. I. c. 10. et EVSEBIVM ipsum Lib. III. c. 2. p. 87. ex MANETHONE Sacerdote Aegyptio. etc.

in sensum, occurrunt in eodem libro. LUCIANVS eo quoque digitum intendit, quando in *Ioue Tragoe-*
do, (Operum Tom. II. p. 223. Edit. Salmur.) haec
 scribit. Ἀργυπῖοι, ὕδατι θύουσιν. * καὶ τὸ μὲν
 ἅπασιν κοινὸν τοῖς ἀργυπῖοις τὸ ὕδωρ. Ἰδιὰ δὲ Μεμ-
 φίταις μὲν ὁ βῆς θεός. Πηλυσιώταις δὲ κρόμμυον.
Aegyptii sacrificant aquae; Et aqua quidem commu-
nis omnibus est Deus. Memphitae vero peculiariter
taurum colunt, Pelusiotae vero cepam. Quia scriptor
 hic perelegans de aqua, Nilo nempe flumine, affirmat,
 quod ab omnibus per totam Aegyptum pari religione
 colatur, satis prodit, se de Osiride, Numine Aegyptiis
 cunctis sanctissimo, hoc intellectum velle. Vide §.

2. Quinimo si † SCALIGERVM, et †† SELDENVM viros summos, audiendos esse hic censemus,
nomina Nili et Osiris sunt synonyma, id est, verum
 Nili nomen Aegyptiacum erat *Osiris*, solo tantum
 demto O, nam *Siris* vocabatur *Nilus*. Verum haec
 longe aliter se habere, liquido ostendemus Lib. IV.
 Quando autem Aegyptii in Sacris suis *Nilum* nonnun-
 quam *Osiridis* nomine insigniebant, quod non nega-
 verim, nihil aliud quam hoc sibi volebant, et Nilum
 ipsum, et admiranda eius, tempore aestiuo, incre-
 menta, quae auspiciatam toti Aegypto fertilitatem
 pollicebantur; donum esse *Osiridis*, id est *Solis*, ac
 beneficium nunquam satis praedicandum. Ita, et opti-
 me, rem explicat, EVSEBIVS Praepar. Lib. III.
 c. XI.

* Vide et AELIANVM de Animal. Lib. X. c. 46. ORIGENEM contra Celsum Lib. V. p. 257. EVSEBIUM Praeparat. Lib. III. c. II. HELIODORVM in Aethiop. Lib. IX. p. 424.

** Ita verba haec legenda esse auguror, quae in Editione, qua nunc sola vtor, Salmuriensi, inquinata edita sunt.

† De Emendat. Temporum p. 370.

†† De Diis Syris Syntagm. I. cap. IV. p. 147.

c. XI. fin. Ὅσιρίς ἐστὶν ὁ Νεῖλος, ὃν ἐξ Οὐρανῶ καταφέρεσθαι οἰοῦνται. *Osiris est Nilus, quippe quem originem† ex Coelo ducere opinantur.* Ita et PLUTARCHVS Sympotiac. Lib. VIII. Quaest. VIII. p. 719. de Aegyptiis obseruat. Νεῖλον τὸν πατέρα καὶ Σωτήρα τῆς χώρας, καὶ Ὅσιριν ἀπορροὴν ὀνομάζουσι. *Nilum patrem ac seruatorem suae regionis, et defluxum Osiridis nominant.* Quae idem †† aliis quoque locis repetit. Haec igitur est ratio, ob quam Nilum suum Osiridem esse, nonnunquam dicerent Aegyptii.

§ 5. Alii vero, et numero quidem multo plures, *Osiridem* malunt *Bacchum* interpretari. Agmen eorum ducit ipse HERODOTVS, Historicorum graecorum omnium, quos tulit aetas, antiquissimus, qui Lib. II. c. 42. de Aegyptiis inquit. Ὅσιριν Διόνυσον εἶναι λέγουσι. *Osirin Bacchum esse aiunt.* Sic idem Libro eodem cap. 144. DIODORVS Siculus Lib. I. pag. II. obseruat, multos ex Graecorum Mythologis idem facere, eamque in rem versum hunc *Orphicum* de Osiride affert, quem etiam alii saepe citant.

* Τῶνεκά μιν καλέουσι Φάνητά τε καὶ Διόνυσον
Ergo vocant ipsum Phanetem et Bacchum

** Aliorum, qui hos aut imitantur, aut cum illis loquuntur, loca plura hic congerere superuacaneum duco. Neque tamen idcirco existimandum est, Graecos

† Hinc Aegyptii exundationem Nili symbolice adumbraturi, pingebant etiam Caelum aquam copiose effundens. HORAPOLL. Lib. I. c. 21.

†† In libro de Is. et Osir. p. 365. et iterum p. 366.

* Imitatus est auctorem huius versus AVSONIVS Epig. 28. et 29. Verum ibi non satis emendate legitur φανάης pro φανήτης, et mox Phanacen pro Phaneten.

** PLUTARCHVS de Is. et Osir. pag. 362. 364. EVSEBIUS Praepar. Lib. III. cap. XI pag. 115. SERVIVS in Virgilia Georgica Lib. I. 166. et plurimi alii.

cos illos, qui *Osiridem* Aegyptiorum cum *Baccho* suo componunt, eo ipso inficias ire voluisse, *Osiridem* Aegyptiis symbolum esse Solis sacrosanctum. Sed cum inter fabulas Graecorum de *Baccho*, et traditiones Aegyptiorum de *Osiride*, vti nec minus inter sacra vtriusque Numinis, hinc in Graecia, illinc in Aegypto instituta, conuenientiam non leuem deprehendisse sibi viderentur, more Graecis perquam familiari, *Osiridem* Aegyptium eundem esse cum *Baccho* suo, affirmarunt. Nota sunt, quae de peregrinationibus *Bacchi*, per totum orbem susceptis, et de ingentibus eius in tot populos collatis beneficiis, in Graecorum fabulis commemorata olim legebantur, et quae NONNVS Panopolita in *Dionysiacon* libris prolixè persecutus est. Non dissimilia his, sacerdotes Aegyptiorum, in suis ἱεροῖς λόγοις, de itineribus *Osiridis*, et de bonis ac commodis in gentes cunctas ubique liberali manu collatis, tradere solebant, de quibus videri potest DIODORVS *Siculus* Lib. I. pag. 15. 16. 17. et PLVTARCHVS de *Is. et Osir.* p. 356. etc. Nec tamen fabulis hisce de *Osiride* suo, Aegyptiorum sacerdotes aliud innuere voluerunt, quam quod de sole Hieropsaltes praedicat Psalmo XIX, 6. 7. *Similis est sponso exeunti e conclauis suo, gaudet sicut heros ad currendum viam. A fine coelorum est exitus eius, et circuitio eius ad fines eorum: nec est a calore eius occultatum quicquam.* Mystica porro *Bacchi* sacra, ab antiquissimis haud dubie temporibus, in Graecia instituta, Sacris in memoriam et honorem *Osiridis*, in Aegypto peragi solitis, perquam similia sunt, vti ex his MACROBII Lib. I. in Somn. Scipionis c. XII. intelligi potest: *Ipsam autem Liberum patrem Orphaici ὄρνυ ὀλκὸν suspicantur intelligi.* — Ideo in illorum sacris traditur *Titanio* furore in membra discerptus, et frustis sepultis rursus vnus et integer emeruisse. Quibus consonant haec SERVII in Virgilii Georg. Lib. I. 166.

Hinc est, quod dicitur, Osiridis membra a Typhone dilaniata, Isis cribro superposuisse. Nam idem est Liber pater, in cuius Mysteriis vannus est, — quem Orpheus a Gigantibus dicit esse discerptum. Denique Orphici atque Mystae; in quorum traditionibus latent placita et praecepta Theologiae Graecorum antiquissimae, Bacchum nihil aliud esse dictitabant, quam Solem. Quam in rem multa, ex prisca illa Graecorum Theologia allata videri possunt apud MACROBIVM Saturn. Lib. I. c. 18.

*Aegyptii
non crede-
bant, Osirin
esse inuen-
torem et
datorem
vitis.*

§. 6. Non inuitus tamen fateor, Graecos quosdam Theologiae Aegyptiacae non aequè peritos, atque videri volebant, comparatione hac inter Osiridem Aegyptiorum, Bacchumque Graecorum, non vsos modo, verum etiam abusos esse. Quandoquidem inaudiuerant atque legerant, Osiridem esse Aegyptiorum Bacchum, ita videntur collegisse, rectè ad Osiridem transferri posse, quaecunque Graeci de suo Baccho commenti essent. Itaque inuentionem et culturam vitis * Osiridi eodem modo in acceptis ferunt, atque Baccho suo Graeci. Eos secutus TRIBVLLVS, de Osiride ita canit Lib. I. Eleg. VIII.

Primus aratra manu solerti fecit Osiris

Et teneram ferro sollicitauit humum.

Primus inexpertae commisit semina terrae

Pomaque non notis legit de arboribus

Hic docuit teneram palis adiungere vitem

Hic viridem dura caedere falce comam.

Verum qui Osiridem vitis inventorem faciunt, non sane animaduertunt, quantum aduersus religionem Aegyptiorum piaculum committant. Illa enim docebat

* DIODORVS Siculus Lib. I. pag. 14. 15. MARTIANVS CAPELLA Lib. II. p. 39.

cebat atque inculcabat sedulo, vino inesse aliquid pestiferi, neque illud tam a Deo, quam a genio malo, Diis hominibus inimico, ortum duxisse. Docet id PLUTARCHVS in loco memorabili *de Is. et Osir.* p. 353. Ait enim * ante Psammetichi regis aetatem, Aegyptios neque bibisse, neque etiam diis libasse vinum, *ὥς δ' Φίλιον θεοῖς, ἀλλ' ὥς αἷμα τῶν πολεμικῶν ποτὲ τοῖς θεοῖς, ἐξ ὧν οἶονται πεσόντων καὶ τῇ γῇ συμμιγέντων ἀμπέλεις γενέσθαι.* Tanquam Diis non gratum, sed sanguinem eorum, qui aliquando bellum Diis intulissent, ex quorum in bello cadentium cadaveribus, terrae permixtis, putant vites ortas. In eo igitur Theologia Aegyptiorum ab illa Graecorum toto coelo differebat, etsi tamen placitum hoc Graecis adeo peregrinum, non Aegyptiis proprium fuerit et peculiare, sed omnibus Orientalium sacerdotibus Philosophisque oppido commune et familiare. Graeci, et rectius omnino, praeunte S. Scriptura, vinum in pretio ac honore habebant, tanquam donum excellens Optimi Numinis, ab eo ex terra productum, ad homines recreandum. At Philosophi Orientales, vice versa, vinum ut creaturam, natura sua malam, auersabantur, illudque non nisi a spiritu improprio, hominibusque inimico, in horum perniciem produci potuisse, firmiter tenebant. Tantum forte apud eos potuit traditio de Noacho et Cham, quam maiores ipsorum satis diu videntur sollicite custodivisse. Quicquid sit, res ipsa haec, quam asserui, certa est, utque eam hic extra omnem dubitationis aleam collocem, non poenitebit, aliquantulum e via euagari. De Aegyptiis vidimus. Alia non erat Magorum in

I 2

Persia

* Videtur quidem his aduersari Scriptura Genes. XL. i. 5. 9--13. 20. 21. sed facilis suppetit responsio, qua de re loco agemus, magis opportuno.

Persia sententia, vnde de Magis ipsis, id est Persarum finitimarumque gentium sacerdotibus ac Philosophis, CLEMENS *Alexandrinus* obseruat, Stromat. Lib. III. p. 446. *quod ipsis curae fuerit a vino abstinere.* Neque vero huius instituti sui aliam reddebant rationem, quam Aegyptii. Inde enim est, quod Maneti, famosissimo haeresiarchae, qui Magorum placita philosophica cum doctrina fidei Christianae infeliciter compingere voluit, ista obiiciat AVGVSTINVS, *de moribus Manichaeorum* * Lib. II. §. 44. *Quae tanta peruersio est, vinum putare fel Principum tenebrarum, et vis comedendis non parcere? Ecce tibi Magos, docentes, vinum esse fel Principum tenebrarum, siue spirituum malorum. Quid quaeso doctrina haec, ab illa Aegyptiorum differt? Ex iisdem fontibus Philosophia Orientalium, Gnosticos permulta placita decerpisse, apud doctos omnes hodie in confesso est. Eorum propago sunt Severiani, quorum et hocce delirium EPIPHANIVS annotauit Haeresi XLV. §. 1. *Serpens a coelesti virtute in terram deiectus, libidinis stimulis percitus, cum terra ceu muliere quadam coit. Quo ex satu vitis pullulauit. Ad quae EPIPHANIVS haec reponit §. 2. Enim vero vitis nequaquam est e diabolo confita, neque ex serpentis semine procreata. An non et hic agnoscitur ipsissima Aegyptiorum fabula sacra? Iam facile perspicitur, quo sensu Encratitae, Tatiani in Syria discipuli, qui cum Magistro suo ex eadem schola prodierunt, vinum dixerint diabolicum, apud EPIPHANIVM Haeresi XLVII. §. 1. qui de iisdem §. 2. addit, quod ad tuendum tum absurdam sententiam, abutantur Scripturae locis, ac voces aucupentur, quibus a Daemone profectum istud ipsum demonstrent. A doctrina hac non**

* Opp. Tom. I. col. 732. Edit. Benedictin.

non in vniuersum alieni fuerunt Veteres Arabes, inter quorum traditiones, atque Gnosticorum praecepta, mirificam saepiuscule conspirationem deprehendi. Ab his suis maioribus et magistris, de quo non dubito, accepit Muhammed, quae in *Corano* nonnihil tamen emollita suis praescribit, Sura V. comm. 99. *Certe vinum, et alea, et statuae et sagittae, sunt abominatio ex opere Satanae.* Non moror fabulas Muhammedanorum *, de occasione, quae Pseudo Prophetæ, ad legem hanc ferendam, se obtulisse perhibetur. Nam, vti ex anecdotis WARNERII scriniis obseruat FR. SPANHEMIVS in *Histor. Christiana* Secul. VII. col. 1206. Arabes iam ante Muhammedis aetatem *a vino abstinuerunt*, quod vtique de perfectioribus, Philosophis, et cultui Deorum dedicatis, intelligendum est. Nam et his fere tantum, Gnostici ac Manichæi, vsu vini interdicebant. Confirmat illam de antiquioribus Arabibus obseruationem, DIODORVS ipse, qui de Arabibus Nabataeis testatur Lib. XIX. p. 730. *Νόμος ἐστὶν αὐτοῖς — μήτε οἶνω χρῆσθαι, μήτε οἰκίαν κατασκευάζειν.* *Lex apud illos est — nec vino vti, nec construere domum.* Non aliam de vino semper, in hodiernum vsque diem sententiam fouerunt Indorum Brachmanes, quod ex tot relationibus recentiorum, qui oras illas emetiti sunt, et cum primis piorum e Dania Missionariorum, abunde perspicitur. Vnde IOH. OVERTONVS Anglicus, qui aliquamdiu Indorum et Brachmanum consuetudine vsus est, ipsos inter, veteresque Manichæos, hanc instituit comparisonem **. *Vinum abominantur, et*

I 3

odio

* Vide HERBELOTII *Biblioth. orient. artic. Othman*, fol. 696.

** In *historia peregrinationis suae*, Tom. I. p. 308. versionis Gallicae.

odio non minori prosequuntur, atque Manes, qui illud dicebat sanguinem diabolorum: Ita in hoc dogmate, vna tantum fuit totius Orientis doctrina atque sententia. Ad eam credo alluisse Androcydem Philosophum, quando teste PLINIO Lib. XIV. c. 5. ad Alexandrum Macedonem, Magorum Indorumque placitis iam assuetum, in haec verba scripsit. *Vinum potaturus rex, memento, te bibere sanguinem terrae.* Haec igitur cum fuerit persuasio et Aegyptiorum, et Orientalium penitus omnium, fieri certe non potuit, ut Aegyptiorum Theologi, ad Osiridem, Deorum omnium quotidie ab omnibus cultorum, optimum et maximum, inuentionem et culturam vitis referrent. Et contrarium re ipsa docet PLUTARCHVS.

Salmasii
sententia,
Osiridem
eundem esse
cum Baccho
Graecorum,
excusatur.

§. 7. SALMASIVS, qui, cum librum *de annis Climactericis* conscriberet, aliquos in sciencia linguae Copticae progressus fecerat, ex ipso *Osiridis* nomine Aegyptiaco, summam Numinis huius cum Baccho Graecorum, conuenientiam adstruere annisus est. Quare hanc eius sententiam, nominisque *Osiridis* originationem Aegyptiacam, tacitus praeterire non possum. Sic autem ille in libro, quem nominaui, pag. 566. 567. *Σηπί* vel *Σιπί* Aegyptiis est filius. Inde a *Σιπί*, cum articulo, *Ὀσσιπί*, qui Graecis *Ὀσίρις*; nempe quem Graeci *κῆρυ*, Latini Liberum. Liber et Libera, *κῆρυς* et *κῆρη*, filii Cereris siue Isidis, quae *Σημήτηρ* Graecis, quia Aegyptiis *Ἰσι* est mater. Quam non multa pauculis hisce verbis vir summus complexus est? quae, si vera essent, nouam profecto, Mythologiae, tum Graecorum, tum Aegyptiorum, lucem affundere possent. At nuda, sed blanda, quaedam veri species, doctum hocce caput a veritate omnino abduxit. Existimat, *Osirin* Aegyptiis sonuisse *Ὀσσιπῆς*, (*Vscheri*) id est filium. Quare? Quia Isidis filius erat. Sed quale hoc quaeso nomen est, ex
ratione

ratione Sacrorum, Numini Augusto, a gente superstitiosa quidem; sed sapientiae non experte, inditum? An non eadem de causa, alii quoque Dii, ex matribus editi, quarum erant *fili*; nomine eodem erant compellandi? Similium enim, similis est ratio. Sed, si Salmasio fides, *Osiris* tamen idem erat, qui *Bacchus*, et hic apud Graecos dicebatur *ἄρπυξ*, quia erat Cereris filius, sicut eadem de causa Romani eum appellabant *Liberum*, et sororem eius *Liberam*. At profecto verum non est, *ἄρπυξ*, quando sic appellatur *Bacchus*, significare *filium*; verum *puerum*, qui aetatem infantilem et puerilem nondum excessit. Eodem sensu * *ἄρπυξ*, dicitur etiam de Diis aliis adhuc infantibus. Nomen igitur *ἄρπυξ* bene expressit OVIDIUS de Baccho loquens, *Metam. Lib. IV, 17.*

— *Tibi enim inconsumta iuventus.*

Tu puer aeternus, tu formosissimus alto

Conspiceris coelo: tibi, cum sine cornibus adstas

Virgineum caput est —

Sed nec ideo a Romanis *Liber* dictus est *Bacchus*, et si in voce hac eundem ad modum luserit etiam CICERO de Nat. Deor. Lib. II. c. 24. quod vel ex hac observatione SERVII ad Georgic. L. II. v. 4. intelligere licet. *Pater licet generale sit omnium deorum, tamen proprie Libero semper cohaeret: nam Liber pater vocatur.* Ideoque non facile mihi persuaderi siuerim, *Liberam*, quod volebat SALMASIUS, quando hoc nomine Proserpina apud Romanos compellabatur, etiam significare *filiam*. Nam sicuti *Libero*, cognomen veluti proprium *Patris* semper adhaesit, ita *Proserpinae* quoque, non secus atque *Cereri*, cognomen

I 4

matris

* APOLLONIVS *Rhodium Argonaut. Lib. I. v. 508. II. 709. III. 118. CALLIMACHVS Hymno in Delum 211, 214.*

matris in Sicilia tributum fuisse, constat. PLUTARCHVS in vita Marcelli, loquens de hisce Deabus, in Sicilia cultis, id conceptis verbis monet p. 309. Ἀλλὰ καλῶσι μητέρας. Quas Matres vocant. Aliud vtique significat vox *Liber*, et *libera*, vbi Baccho et Proserpinae tribuitur, quod optime, nisi fallor, VARRO explicat apud AVGVSTINVM de Ciuitate Dei Lib. VI. c. 9. Verba eius sunt. *Liberum a liberamento appellatum volunt, quod mares in coeundo per eius beneficium, emissis seminibus, liberentur. Hoc idem in foeminis agere Liberam, quam etiam Venerem putant, quod et ipsas perhibeant semina emittere, et ob hoc Libero eandem virilem corporis partem in templo poni, foemineam Liberae.* Ex his intelligitur, *Liberum et Liberam*, et sententia Theologorum Romanorum antiquorum, praefuisse generationi hominum, vnde pronum est concludere, ea ipsa de causa, illum vocatum esse *patrem*, et hanc *matrem*. Taceo Bacchum in fabulis Graecorum, filium perhiberi non Cereris, verum Semeles et Iouis. Ita apud Aegyptios, Osiris erat Isis non filius, sed frater et maritus, etsi tamen in sacris quibusdam mysticis, aliquo tantum respectu, diceretur etiam eius filius. Non magis verum est, quod vir magnus fidenter asserit, Ἴσις Aegyptiis sonare matrem, qua de re alibi plura dicemus. Sed nimium quantum in his morati sumus. Redeamus ad *Osiridem*, Aegyptiorum *Solem*.

Osiridis nomen est recentius. Antiquissimis temporibus Sol in Aegypto cultus sub nomine
 ☉ PH.

§. 8. Certum nempe firmumque est, Osiridem Aegyptiis nihil aliud designasse, quam *Solem*, et non alio sensu, aut *Nilum*, aut *Bacchum* dici potuisse, quam quo Numina haec ad *Solem* referuntur. Quod ita tamen accipi nolim, tanquam * *Osiris*, per se, et in communi

* Id nonnulli sibi imaginantur. Vide SPENCERVVM de Legibus Hebraeor. L. III. Diff. I. c. III. p. 36. Edit. Belgic.

communi linguae Aegyptiacae usu, *solem* significauerit, vti ἥλιος Graecis, *sol* Latinis. Nam sol Aegyptiis dicebatur ΦΡΗ *Phre*; *Osiris* vero Numen erat symbolicum, in quo vim, potestatem, iucundissimosque effectus Solis reuerebantur Aegyptii, sicuti Graeci et Latini, in *Apolline* et *Phoebo*. Et Osiridis nomen, quod mihi firmiter persuadeo, habitatione Israëuitarum in Aegypto, fuit non paulo recentius. Initio splendidum Coeli Astrum, Aegyptios sub communi atque proprio *Solis* nomine vel ΦΡΗ Aegyptiace, coluisse, eruditis obscurum esse non potest. In illius honorem conditam nouimus *Heliopolin*, id est *urbem Solis*, quae nonnunquam regibus Aegypti antiquis sedem non incelebrem praebuit. In Scriptura ea dicitur ΩΝ, *On*, quod nomen omnino ei fuit antiquissimum et primum, Genes. XLI, 45. 50. XLVI, 20. Quibus in locis interpretes Alexandrini, in versione sua constanter posuerunt Ἡλιόπολιν, *Heliopolin*. Observatione autem indignum non est, Aegyptios interpretes, etsi sermonis hebraici ignari essent, et solam Alexandrinorum versionem prae oculis haberent, in omnibus tamen hisce locis, voci Graecae Ἡλιόπολιν substituuisse antiquum et vere Aegyptiacum urbis illius nomen ΩΝ, vel *On*, cuius proinde vetustissimi nominis memoria, inter Aegyptios, Seculo IV. post C. N. quo versio Aegyptiaca Pentateuchi videtur confecta esse, adhuc superstes erat, etsi forte vera nominis huius significatio, paucis tantum perspecta esset. Ego CYRILLO Alexandrino libenter assentior, qui alicubi tradidit, *On Aegyptiorum lingua dici Solem*. Nam in dialecto Thebaidis, vel superioris Aegypti, quae vulgari dialecto antiquior est, lux dicitur ΔΩΔΕΣΝ (*Voein*) vel ΔΕΣΝ, (*Oein*), quam postremam, fuisse vocem primitiuam auguror. Id videtur olim contracte pronuntiatum fuisse, *On*. *Lucem* vero pro *Sole* accipi, tritum valde atque vulgatum est. Sic IOBI.

XXXI, 26. לֹא נִרְאָה אֹר כִּי יֵהָיֶה. *Num vidi lucem, quod splenderet.* Vbi per אֹר, *lucem*, interpretes omnes *Solem* intelligi consentiunt. Deus in vrbe hac, religione Aegyptiorum consecratus, erat, vti iam dixi, פֶּרֶה *Sol.* Hinc igitur HERODOTVS obseruat, Heliopoli Sacra fieri τῷ ἡλίῳ, *Soli*, Lib. II. c. 59. Ibidem c. 73. Heliopoli commemorat τὸ ἱερόν τῆς ἡλίου, *Templum Solis.* Ita STRABO Lib. XVII. p. 553. fin. Ἡλίῳ πόλιν, τὸ ἱερόν ἔχουσα τῆς ἡλίου. *Helio- polis, quae templum habet Solis.* Adde CICERONEM Lib. III. de Nat. Deor. cap. 21. Confirmat hoc Coptus *Penitenteuchi* interpres, qui Exodi I, II. vbi in Graeca versione haec leguntur, quae Textus hebraicus non habet. Καὶ Ὡν, ἥ ἐστὶν Ἡλίουπολις, ad litteram ita vertit. נֶעַן וַיֵּן עֵתֶּה פֶּרֶה. *Et On, quae est vrbs solis.* Quia igitur *sol*, Deorum Aegypti longe princeps, sub ipso hoc nomine, auita religione Heliopoli colebatur, nomen illud פֶּרֶה, Aegyptiis omnibus erat imprimis venerabile et sacrosanctum, quod MARTIANVS CAPPELLA *, Hymno in solem, aenigmatice sic subinuere voluit.

Salve vera Deum facies, vultusque paternae

Octo et sexcentis numeris, cui litera trina

Conformat Sacrum nomen, cognomen, et omen.

Etenim *sacrum* hoc nomen, tribus constans literis, quae numeros contineant DCVIII. non esse aliud quam פֶּרֶה, Aegyptium, ex obseruatione Beati LA CROZII ** alio loco dudum iam monui. Eodem loco indicauit rei huius vestigia satis manifesta, in

* Vid. eius Lib. II. de Nuptiis Philologiae p. 43. extr. 44.

** Dissert. VIII. de Terra Gosen § 4.

in historia Mosaica reperiunda. Etenim Socer Iosephi Patriarchae כהן נח, *Sacerdos Oniensis*, vel *Helipolitanus*, Genes. XLI, 45. 50. XLVI, 20. nominatur illic פוֹתִיפָרֵי, *Pothipherah*, vbi interpretes graeci habent Πετεφρη, ALEXANDER vero *Polybistor* Πεντεφρη, vti etiam in * historia Apocrypha Ase-nethae, nomen hoc constanter scribitur. Id vero sermone Aegyptiorum, Π-ΖΟΥΤ-ΑΨΡΗ, *P-Hont-em-Phre*, proprie designat *summum Sacerdotem solis*. Sed labentibus seculis, sacerdotes Aegyptiorum, idem illud nomen, sub nomine symbolico *Osiridis*, populo colendum proposuerunt, eique per Aegyptum totam, passim Tempia splendidissima construere curarunt, sacerdotumque collegia dedicarunt. Quia vero id factum est, vt credo, serius, Aegyptii dixerunt, teste HERODOTO Lib. II. c. 145. *Osiridem* esse ex tertio Deorum ordine. Nam ceteroquin, quod ex ipso HERODOTO discimus, fuit Deorum Aegypti summus, longeque Princeps. Vide §. 2.

§. 9. Parentes *Osiridi* non semper iidem in fabulis Aegyptiorum mysticis assignantur, cuius incon-stantiae nullam aliam, quam hanc rationem esse putem, quod Graeci traditiones Aegyptiorum vetustas sibi a sacerdotibus relatas, aut non recte assecuti fuerint, aut, quod easdem, nimium ad Theologiam Graecanicam accommodando, vehementer adulteraverint. Sequentia id quod dixi, manifestum facient. In fabulis Aegyptiorum sacris *Phthas*, vel *Vulcanus* perhibebatur Solis pater. Vide quae Lib. I. cap. II. §. II. (not *) adducta iam sunt, quae hic non repeto. Traditioni huic Sacerdotum Aegyptiorum, non ad-versatur celeberrima Inscriptio Saitica, in honorem
Neithae

* In Codice Apocrypho optimi FABRICII Hamburgensis, Vol. II. p. 85. etc.

Neithae, vel *Mineruae* Aegyptiorum consecrata, in qua legebatur, *Fructus quem peperit, est Sol*. Nam *Neitham* a Philosophis Aegyptiorum, eandem cum *Phtha*, vel *Vulcano* habitam fuisse, multis probauimus Lib. I. c. III. Ne ipsa quidem illa *Osiridis* Genealogia, quam Graeci nobis, tanquam ab Aegyptiis haustam, obtrudunt, traditionibus Aegyptiorum genuinis contradicit, si modo omnia recte excutiantur. Genealogiam illam hunc in modum *Diodorus Siculus* contexuit p. 13. *Post Vulcanum imperauit Saturnus, qui ducta in matrimonium Rhea Sorore, genuit, ut fabulantur, Osirin et Isidem, ut vero plurimi asserunt, Iouem et Iunonem, quibus regnum totius mundi virtus promeruit. Ex his (Ioue et Iunone) quinque Deos natos, ita ut in vnamquamque intercalarium apud eos dierum quinque, vnius natalis incideret. Nomina illorum sunt Osiridis, Isis, Typhon, Apollo, et Venus.* Duplex hic nobis offertur *Osiridis* genealogia, vtramque paucis expendamus. Iuxta quosdam igitur, ut perhibet *Diodorus*, post Vulcanum regnauit Saturnus, et hic pater est *Osiridis*. In prima vero *Manethonis* Dynastia, apud *Syncellum* p. 19. *Vulcano* successit *Sol*, illius filius, etsi tamen postea illic a sole distinguatur *Osiris*, quod potuit niti certis quibusdam rationibus mysticis, aut in quo *Manetho* Graecos sequi maluit. Ibidem namque *Saturnus* etiam sequitur, cui tamen in vetusta Mythologia Aegyptiorum, non magis locus est, quam *Rheae*. Numina haec Graecia mendax Aegyptiis obtrusit plane inuitis. Sed res ita tamen se habet. Numinibus Aegyptiorum, Graeci Deorum suorum nomina accommodare solent, prouti res et instituti ratio id poscere ipsis videtur. Et saepe vnius Numinis Graeci nomen pluribus Diuinitatibus Aegypti imponunt. Vbi loquentes de Aegyptiorum Diis, *Saturni* mentionem faciunt, eo nomine aut *Phthan*, aut *Anubim*,
aut

aut etiam *Serapim* designare solent. Quod vero nomine *Saturni* etiam *Phthan*, vel *Vulcanum* Aegyptiorum subinnuerent, ratio in promptu est, ex iis, quae de *Phtha* obseruauimus Lib. I. c. II. petenda. *Vulcanus* namque vel *Phthas*, Aegyptiis erat, Deorum hominumque pater et progenitor, qui toti Vniuerso primus imperauit. In Mythologia Graecorum, plane hoc ipsum praedicatum fuisse de *Saturno*, neminem latet. Graeci igitur *Phthan* Aegyptiorum nonnunquam *Saturni* nomine designant. Quod vero ad *Rheam* attinet, quam *Saturno* et sororem et conjugem Graeci adiungunt, ea Theologis Aegyptiorum omnino incognita fuit. Quando autem de *Rhea* Aegyptiorum Graeci loquuntur, solent ut plurimum intelligere Numen illud, quod Aegyptii voce patria *Athor* dixerunt, Graeci vero *Venerem* interpretantur. Potest id satis aliunde colligi, et non obscure à PLUTARCHO subindicatur, quando de *Oraculorum defectu* p. 429. fin. hunc in modum scribit. *Rheam Aegyptii fabulantur quinque deos peperisse* (Osirin nempe, Isin, Typhonem, Apollinem et *Venerem*) *aenigmatice innuentes, ortum quinque mundorum, ex vna materia.* Ecce igitur *Rheam* Aegyptiorum, nihil aliud, quam ἕλνυ, *materiam*, principiam rerum omniam primum, scilicet passuum, vel, ex quo, materium ex qua formati sunt mundi, de qua OVIDIUS in principio *Metamorphoseon* cecinit.

Vnus erat toto Naturae vultus in orbe

Quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles,

Nec quicquam nisi pondus iners, congestaque eodem

Non bene junctarum discordia semina rerum.

Quod autem Graeci dixere *Chaos*, Aegyptii nominant *Athor*, siue *Venerem*. Si iam his obseruatis, *Saturnum*, interpreteris *Phthan*, id est Aegyptiorum *Vulcanum*, *Rheam* vero earundem *Athor* vel *Venerem*, habebis genuinam Aegyptiorum doctrinam, Lib. I.

c. I. & II. pluribus explicatam. Quod vero ad alteram *Osiridis* genealogiam, à Diodoro pariter relatam, attinet, illa ad fabulas Theologiae Graecanicae adhuc magis est attemperata. Secundum illam, ex Saturno nati sunt Jupiter et Juno, ex his vero Osiris & Isis, non secus atque in Theologia Graecorum Mythica, Saturni filius perhibebatur Iupiter, et huius Apollo, siue Sol. In hac Genealogia Iuno quoque interuenit, Saturni filia, Iouis Vxor, Osiridis vero et Isidis Mater. Et Iunonem tamen vera Aegyptiorum Theologia prorsus ignorauit, cuius testem habemus locupletem, ipsum HERODOTVM, graecum, et mythologiae Graecae mirifice peritum, sed et sacerdotum Aegyptiorum amicum familiarem. Is autem Lib. II. c. 50. testatur, Aegyptios Iunonem cognitam non habere. Neque hic excipere iuuabit, intelligi Iunonem non Graecorum, sed Aegyptiorum, de qua Lib. I. c. I. §. 4. Nam illam Aegyptiorum non intelligi, ex eo liquet, quod distinguatur à *Rhea*, siue *Athor* et *Venere*, cum re ipsa Aegyptiorum *Iuno* atque *Venus*, siue *Athor*, non fuerit nisi unicum Numen. Quando praeterea in Genealogia hac Iuno perhibetur Saturni filia, Iouis vero et Soror et Coniux, quis poterit dubitare, quin designetur hic Iuno Theologiae Graecanicae, Aegyptiis prorsus incognita? Linquamus igitur genealogiam hanc Graecis, veris illius architectis. Posterior tamen huius Genealogiae pars, quae ita se habet, ex Ioue, et Iunone praeter Osirin et Isin, alios praeterea tres Deos editos fuisse, ita ut omnium horum quinque deorum natales, inciderint in quinque dies intercalares, qui apud Aegyptios, quouis anno, mensibus duodecim addi solebant, et mensem eorum decimum tertium comprehendebant, ex fontibus Aegyptiacis dimanauit, spectat enim ad anni Aegyptiaci constitutionem, quae industriae ac peritiae sacerdotum illius gentis debetur

tur. Rem hanc, ut plures alias eius generis, fabularum tegumentis sacerdotes inuoluere solebant. Fabulam huc spectantem, à sacerdotibus tradi solitam, paulo plenius refert PLUTARCHVS hunc in modum *de Isid. et Osir.* p. 355. *Rheae aiunt, occulte cum Saturno congressae, Solem — imprecatum fuisse, ut neque in Mense, neque in Anno pareret. Sed Mercurium — cum ea coisse, ac deinde in ludo cum Luna victorem,* septuagesimam partem cuiusvis diei abstulisse, atque ex his omnibus dies quinque confecisse, ac 360. diebus anni adiecisse! quae quinque dies nunc ab Aegyptiis epagomenae, id est adiectitiae vocantur, et ut natales deorum festi aguntur. Prima autem earum die, Osirin natum. — Secunda die Aruerin natum, quem alii Apollinem, nonnulli Horum Seniore dicunt. Tertia Typhonem. — Quarta Isidem. — Quinta Nephthyn. Patrem autem Osiridis et Arueris fuisse Solem: Isidis Mercurium, Typhonis et Nephthys Saturnum. Totum hoc, quicquid est, meram esse fabulam allegoricam, nemo est, qui non statim videat, et fateri cogatur. Eaque proprie non spectat ad genealogiam Deorum; sed ad constitutionem anni Aegyptiaci, qui cum antehac dies tantum 360. complexus esset, postea,** regnante Heliopoli Afetho, in eam formam redactus est à sacerdotibus, quem deinde seruauit, usque ad Augusti Imp. tempora, quibus annus fixus, constans ex 365. diebus et quadrante, priori vago, per totam Aegyptum, paulatim succedere coepit. Huiusmodi rerum memoriam solebant sacerdotes Aegyptii, sub cortice fabularum, saepe prorsus incredibilium, tegere, sibi-que*

* imo, si calculos recte subducas, inuenies, esse partem septuagesimam secundam. Recte hoc iam monuit SCALIGER de emendat. Temporum Lib. III. pag. 195. ac nuper ALPH. VIGNOLIVS. T. II. p. 697. et 774.

** Vido infra §. 16.

que referuare, vti constat ex fabula de Phoenice alite, et de Osymandya, qui certe nuspian gentium, nisi in solis sacerdotum fabulis emblematicis regnavit. Quod si fabula illa de quinque Rheae et Saturni liberis, sincera ac illibata, seruatis etiam veris Deorum nominibus Aegyptiacis, ad nos peruenisset, non ita difficile foret, verum eius sensum et indagare et explicare. Iam vero res est altioris indaginis, quaeque, cum paucis expediri nequeat, hic quidem locum non inuenit. Si ceteroquin sine ambagibus, quod sentio, dicendum est, ego constitutione hac anni Aegyptiaci, cultum Osiridis antiquiorem non fuisse cenfeo; sed potius utrumque hoc, eodem tempore, inuectum fuisse à sacerdotibus, omnibusque innotuisse, opinor. Ex hoc euentu etiam postea nomen Osiridis interpretabor.

De etymologia nominis Aegyptiaci Osiris.

§. 10. Campum longe lateque patentem mihi iam emetiendum esse video, si fabulas sacerdotum sacras, de Osiride sparsas, excutere velim, vt ex iis, quod toto hoc capite assero, Osiridem priscis Aegyptiorum Sapientibus, nunquam aliud quid significasse, quam solem, laetosque illius effectus, nouis rationibus probare queam. Verum cum talis disquisitio, quam vix Commentarius iustae magnitudinis capere queat, huius loci non sit, ea in aliud tempus reiecta, ad interpretandum Aegyptiacum *Osiridis* nomen nunc potius progredi malo. Etenim ex hac quoque disputatione, in totum capitis huius argumentum, lucem non tenuem redundaturam esse, confido. *Osirin* non esse nomen magni illius fluuii, qui totam Aegyptum fecat, et quem omnes appellant *Nilum*, quod volunt eruditi quidam, monuius iam §. 3. Quomodo res huius indolis, aut Aegyptios in uniuersum, aut sacerdotes eorum, aut etiam peregrinos, qui itineribus Aegyptum peragrauerant, et vbique sacerdotibus illius gentis familiariter vsi erant, potuisset latere?

Et

Et nemo tamen veterum tale quid memoriae prodidit. Omnes potius, quando eo delabuntur, in explicando *Osiridis* nomine, rationes illius valde diuerfas reddunt, et quibus ut plurimum vetusta Aegyptiorum lingua mirifice fauet. Non itaque erat, ut eas tanto supercilio SELDENVS despiceret, et tanquam vanas penitus repudiaret. * *Faceffant*, inquit, *qui πολυέσθαιμον, ὀγαδοποιόν, aut simile quid Osirin significare, obtrudunt. Magnos sane viros, PLVTARCHVM et EVSEBIVM diu est, quod fefellerint.* Maiori certe veri specie, interpretationes istae veterum, se lectoribus peritis et cordatis commendabunt, quam illa, de qua modo diximus, et quam vir ceteroquin ad miraculum doctus, nobis tanquam vnice veram offert. Sed expendamus illas, quas veteres memoriae nobis prodiderunt, nam etymologiam Salmasianam nominis *Osiris*, iustis de causis repudiauius §. 7. Hic tamen in antecessum monere operae pretium est, duplicem nominis huius celebratissimi pronuntiationem in Aegypto auditam fuisse, cum aliqui dicerent *Usiris*, alii vero *Osiris*. Nam ** HELLANICVS Lesbius, scriptor peruetustus et diligens testatur, se audiuisse nomen hoc à sacerdotibus pronuntiatum *Υσιριν*, *Ysirin*, non *Osirin*, cum tamen postremo hoc modo, *Osiris*, tantum non ab omnibus, iis etiam, qui Aegyptum adierunt, scribi ac appellari consueuerint. Nempe in Aegypto duplex erat dialectus, satis à se inuicem diuersa, quod ex libris lingua Coptica exaratis, hodieque superstitibus, intelligitur, dialectus Aegypti superioris, et inferioris. Quis porro neget, in Aegypto olim id etiam contingere potuisse, quod hodieque in omnibus regnis paulo amplioribus, obser-

* De Diis Syris Syntag. I. c. IV. p. 147.

** Apud PLVTARCHVM de Is. et Osir. p. 364.

obseruare licet, in diuersis eorum regionibus et partibus, notabilem etiam, in pronuntiatione eiusdem linguae, differentiam obtinere. Nihil igitur credere prohibet, nomen *Osiris*, à quibusdam in Aegypto sic pronuntiatum fuisse, tanquam sonaret *Vsiris*, aut etiam vice versa. Id certe videtur occasionem prae-buisse pluribus et diuersis nominis huius unius interpretationibus atque explicationibus. Vtriusque pronuntiationis rationem aliquam habeamus.

*Veterum
nominis
huius ety-
mologiae
excutitur.*

§. II. Communiter Graeci, et secuti hos Latini, nomen hoc in Aegypto, et ab Aegyptis auditum, scribere ac pronuntiare solent *Ο'σιρις*, *Osiris*, idque multi olim interpretabantur *πολύφθαλμον*, quasi dicas *multioculum*. Interpretationem hanc adfert *DIODORVS Siculus* Lib. I. p. 10. Μεθερμηνευόμενον γὰρ εἰς τὸν ἑλληνικὸν τῆς διαλέκτου τρόπον, εἶναι τὸν *Ο'σιριν* *πολύφθαλμον* εἰκότως. Πάντη γὰρ ἐπιβάλλοντα τὰς αἰκτῖνας, ὥσπερ ὀφθαλμοῖς πολλοῖς βλέπειν ἅπασαν γῆν καὶ θάλασσαν. Aiunt *Osirin*, si graece interpreteris, significare *πολύφθαλμον*, *multioculum*, et merito, cum radios ubique intendens, universam terram et mare, quasi multis oculis collustret. Idem quoque tradit *HORAPOLLO*, uti viri eruditi verba eius corrigunt Lib. I. c. 34. Πάντων γὰρ ἐπιβαίνει, καὶ πάντα ἐξερευνᾷ ὁ ἥλιος. Ἐἰθ' ἔγωγε πολυόφθαλμος ὀνομάσθην. Omnia enim transit et peragrat, omnia itidem accurate inspicit Sol, ideoque πολυόφθαλμος, id est *multioculus* vocatus est. Rationem quoque interpretationis istius literalem, ex lingua Aegyptiaca petitam, dedit nobis *PLUTARCHVS* in libro *de Iside et Osir* p. 355. Εἵνιοι δὲ τὸν νομα διερμηνεύουσι *πολύφθαλμον*,* ὡς τῶ μὲν ὅς τὸ πολὺ, τῶ δὲ ἰεὶ τὸν ὀφθαλμὸν αἰγυπτία γλώττῃ φράζοντος. Nomen hoc quidam interpretantur *MULTIOCV-*
LVM,

* Ita locum hunc corrigendum esse, dudum iam monui.

LVM, siquidem *OS* Aegyptiorum sermone multum, *IRI* vero oculus significet. Prior huius interpretationis pars, dubium omne respuit. Etenim τὸ πολὺ, multum, ab interpretibus Coptis Scripturae S. semper redditur *Ⲕⲱ*, *osch* vel, ut Graeci euphoniae causae id efferebant, *os*. At *iri*, Aegytiace *ⲓⲣⲥ*, in eadem versione antiqua, nunquam *oculum*, semper vero *facere* significat. Suspicio ergo, explicationem illam sacerdotum, qui *Osirin* interpretabantur *multioculum*, non esse literalem, verum emblematicam, desumptam ex lingua sacra sacerdotali, cuius *Manethon*, ipse sacerdos*, mentionem facit, accommodatam nempe symbolo, quo frequenter Osiris designatus esse perhibetur. Symboli, quod hic subinnuo, illic, ubi *Osiridis* nomen interpretatus erat, meminerat *PLUTARCHVS* p. 354. fin. his verbis: *Regem et dominum Osirin oculo et sceptro pictis exprimunt*. Alia hanc in rem obseruata vid. §. 3. Aegyptii hoc symbolo oculi et sceptri, Osiridis sui et scientiam, ut qui omnia videret, et potentiam, ut qui omnia regeret, designare voluerunt, idque re ipsa significat *Ⲕⲱ ⲓⲣⲥ* *Os-iri*, id est ἐνεργητικὸν, magna agendi vi praeditum, vel multa facientem, aut multum operantem. Confirmat hanc meam interpretationem alibi *PLUTARCHVS* ipse p. 368. Ὁ γὰρ Ὁσιρις ἀγαθοποιὸς, καὶ τὸν νομὰ πολλὰ φεράζει, ἔχ' ἥκιστα δὲ κρείττος ἐνεργῶν καὶ ἀγαθοποιόν. Est enim Osiris beneficus, et nomen hoc multa significans, (vel, quod multis modis interpretari licet) praecipue robur efficax, et beneficum designat. Quando autem interpretatio haec, pronuntiationi vulgari Graecorum et Romanorum, nominis *Osiris* omnium optime et exacte prorsus conuenit,

K 2

aliter

* Apud IOSEPHVM Lib. I. aduersus Appion. p. 445. Edit. Belgic.

aliter quam sic statuere non possum, hanc ipsam quoque interpretationem, quam modo illustravi, in ipsa Aegypto, et inter regionis illius sacerdotes, valde obuiam, et communius receptam fuisse, quod nouo argumento esse potest, per *Osiridis* et nomen et Numen, vere et proprie *Solem* designatum fuisse. Non itaque etymologia illa erat fastidiose contemnenda, etsi tamen dubitari queat, an sit vera et natiua, et an non detur alia melior, menti priscorum in Aegypto Theologorum magis conformis. Mihi igitur aliquando in mentem venit, nomen *Osiris*, Aegyptiis sonasse *Ωϣ-ς-ϣΗ*, *Os-i-re*, id est * *regem multum euntem*, vel etiam, *Solem multum euntem*, quam coniecturam, ante viginti fere annos, subobscurè tamen, ** iudicio eruditorum exposui, eamque non ita absurdam censi posse, ostendam, vbi ad *Isidis* Numen peruenero. At nunc tamen, vbi omnia huc spectantia, maturius considerata, et seria aestimatione expendenda erant, coniecturae huic aliam praeferre malui, de qua mox.

Idem argumentum continuatur.

§. 12. Non citra rationem *PLUTARCHVS* obseruauit, nomen *Osiridis* multa significare, et diuersis interpretationibus obnoxium esse. Igitur praeter eam, quam nunc excussimus, aliam adfert ex *HERMAEI* Libro primo de Aegyptiis, in Commentario saepius citato p. 365. fin. *Ὁ μὲν ἱερεὺς φησὶ μετέφηνεν ὡς ὄνομα εἶναι τὸν Ὀσίριον*. Quae in versione *Xylandri* ita redduntur. *Hermæus primo de Aegyptiis libro, Osiridem, si interpretetur, validum esse, inquit. Haec interpretatio forte ab ea non differt, quam §. II. pensitauimus, secundum quam Osiris significaret καὶ τὸς ἐνεργῶν, robur actiuum et efficax. Sed quando*
tamen

* Illustrationem nominis huius pete ex §. 5.

** In *Ramphab illustrato* p. 68.

tamen nunc verba PLUTARCHI meditare pensito, et ab omni parte verso, probabile mihi fit, eum non scripsisse ὄρεμον, sed verius ὀμβριον, *pluuialem*. Nam in antecedentibus auctor hic, ex Aegyptiorum doctrina, retulerat, et Nilum, et humorem omnem, esse ἀπορροήν, *defluxum* Osiridis. Mox fabulam illam, genitalia Osiridis in Nilum proiecta fuisse, ita explicat, vim huius dei genitalem et feminalem, pro materia prima habuisse humorem, et humoris interuentu, coaluisse cum his, quae nascendi facultate erant praedita. Deinde aliquam inter Osirin et Iouem, ex placitis Aegyptiorum conuenientiam adstruere laborat. Iouem autem illic alium non designat, quam *pluuium*, qui Philosophis erat, *fæcundus imbribus aether*, et tandem etiam illustrationis ergo hoc addit, *secundum Hermæum Osirin significare ὀμβριον, pluuium*. Potest haec originatio HERMÆI ex lingua Aegyptiorum stabiliri. Nam ΖΩΙΔΩ bou sermone ipsorum dicitur *pluere*, Gen. II, 7. Ps. XI, 6. Luc. XVII, 29. et ΜΩΔ-ΝΖΩΙΔΩ, *mu - enbou*, est *pluuia*, secundum literam, *aqua pluuiae*, vel *pluuialis*. Matth. VII, 25. Actor. XIV, 16. ΨΕΡ denique, (*scher*) vox in Coptorum scriptis oppido frequens, *spargere* significat. Esset igitur ΖΩΙΔΩ-ΨΕΡ, *hou-scher*, proprie *pluuiam spargens*, et id est ὀμβριος. Obiicere quidem forte quispiam posset, quod sane notissimum est, pluuiam in Aegypto superiori, fere nunquam, in inferiori vero raro admodum cadere. Verum, vt iam taceam, interpretationem *Hermæi*, si non regioni, linguae tamen Aegyptiorum congruere, et ex hac manifesto desumptam esse, est aliud, quod obiectioni huic, etsi non parum speciosae, merito reponi queat. Etsi enim Aegyptii scirent, Osiridem in Aegypto pluuiam non colligere, ex qua Nilus augetur, non ignari tamen erant, id fieri in Aethi-

opia, ad augendum Nilum, contractam et collectam, Osiridi adscribebant, eaque de causa Nilum ἀπορροήν Osiridis esse dictitabant. Vide supra §. 4. Clare id * HORAPOLLO significat. Nam ubi nobis explicaturus est, cur exundationem Nili, per copiosam e caeli effusionem aquae significant Aegyptii, rationem hanc reddit. *Tertia inundationis Nili causa, sunt imbres, qui per id tempus, quo intumescit Nilus, ad australes Aethiopiae partes congregantur.* Et quia hos imbres mittere credebatur Osiris, merito ille hoc intuitu dici poterat *pluuiarum sparsor*. Sed ab hoc tamen beneficio, non putauerim, Aegyptios Deorum principi nomen indituros fuisse.

In eodem
argumento
pergitur.

§. 13. Superest alia PLVTARCHI interpretatio, de qua SELDENVS contemtum quoque loquitur, sed quae tamen examen aliquod nostrum meretur. Et credi possit, HELLANICVM, digitum ad eam potissimum intendisse, quando nomen id, quod explicamus, à sacerdotibus pronuntiari *Vsiris*, obseruauit. Videntur certe ex ipsis Aegyptiorum sacerdotibus, nomen hoc quidam ita interpretati fuisse, tanquam sonaret **Ὀϣε-ρη** (*Vdsie-re*) vel **Ὀϣε-ρε**, prius verto βασιλέα Σωτήρα, *regem seruato-rem*, posterius, αἰτίον τῆς σωτηρίας, *salutis aucto-rem*. Nam **Ὀϣε** (*vdzie*, vel *Vse*) Aegyptiis est σῶζειν, *seruare* **ρη** vero potest designare ** *regem*, aut etiam significat *facere*, adeoque causalitatem subindicat. Originationem hanc firmat PLVTARCHVS, qui, vt intelleximus §. II. docet, Osirin esse ἀγαθοποιόν, *beneficum*, vel bonorum *causam*, et nomen hoc inter plures interpretationes, etiam hanc

* Hieroglyph. Lib. I. c. 21.

** Ea de re dixi in *Remphab* p. 52. 53.

hanc admittere. Et certe **ΩΡΕ-ΡΕ**, est *salutis causa*, vel *auctor*. Adhuc clarius hanc nominis *Osiris* etymologiam suggerit nobis **IAMBlichVS** de Myster. Sect. VIII. c. 3. ubi de Opifice et hoc obseruat. **Αγαθῶν δὲ ποιητικὸς ὢν, Ὅσις κέκληται.** *Quatenus vero bona efficit, Osiris vocatur.* Non poterat origination nostra testimonio luculentiori comprobari. Ad eandem pariter alludit auctor hicce Sect. VI. c. 7. **Διὰ τῆτο γὰρ μένει ἐν τάξει τὰ παντὸς μόρια, διότι ἡ ἀγαθοποιὸς τῆ Ὀσίριδος δύναμις αἰνὴ καὶ ἀχραντὸς μένει.** *Hanc enim ob causam mundi partes in ordine permanent, quod beneficia Osiridis virtus sincera manet, et incorrupta.*

§. 14. Aliorum nominis *Osiris* interpretationes, *Originatio* qua potui fide et accuratione, pensitavi. Liceat nunc *nominis Osiris nostra* etiam mihi, meam hac de re sententiam, in medium *proponitur,* proferre. Suspikor, nomen *Osiris* Aegyptiacum, *secundum* compositum esse ex vocibus **ΩΩΩΩ**, vel **ΩΩ** *quam illud* et **ΩΩ**. In dialecto Thebaidis, quam Arabes vocant *designat causam* *Sahidicam*, quaeque est vulgari antiquior, **ΩΩ**, *temporum.* *Oeisch*, et coalescente cum radice, quod saepius fit, articulo indefinito **ΩΩ**, **ΩΩΩΩ**, *Voeisch*, designat *tempus*. Saepe vox haec occurrit in Versione Actuum Apostolicorum Sahidico-Coptica, quae in Bibliotheca Bodleiana Oxoniensi manu exarata extat, v. 9. c. III, 19. VII, 17. XIV, 17. XVII, 26. etc. **ΩΩ** vero, quod §. II. monitum iam fuit, genti Aegyptiorum est *facere*, vel, *esse alicuius rei causam*. **ΩΩΩΩ-ΩΩ** (*Voeischiri*) igitur, vel quod plane eodem redit, **ΩΩΩΩ-ΩΩ**, (*Oeisch-iri*) significat eum, *qui tempus efficit*, vel, *qui est temporis causa*. Aegyptiorum plerique videntur id pronuntiasse *Oischiri*, vel, uti Graeci efferebant, *Oisiri*, alii vero *Vschiri*, vel *Vsiri*,

hinc illa diuersa eiusdem nominis pronuntiatio, de qua §. 10. Quod si autem haec est nominis illius vis et potestas, quod mihi quidem certum est, voluerunt eo Aegyptii, hunc longe praestantissimum solis et effectum et vsum designare, quem Deus ipse in creatione Solis & Lunae obseruare nos iussit Genes. I, v. 14. * *Sint illa duo luminaria in signa per Eclipses, in fixa tempora per menses, in dies et annos.* Hunc praecipuum solis effectum, nunquam sine admiratione intueri potuerunt, etiam Sapientes gentium, ex quorum sententia C I C E R O de Nat. Deor. Lib. II. c. 40. *Sol, inquit, oriens et occidens, diem noctemque conficit: et modo accedens, binas in singulis annis reuersiones, ab extremo contrarias facit: quarum interuallo, tum quasi tristitia quaedam contrahit terram, tum vicissim laetificat, ut cum coelo hilarata videatur.* Similia habet A P V L E I V S de Mundo p. 71. *Decisione luminis menstrua, tempora Luna significat, et Coeli spatium, Sol annua reuersione collustrat.* — *Sol quidem omnituens (πολυόφθαλμος) ortu suo diem pandit, occasu noctem reducit: conditusque vel relatus per plagas mundi,** quatuor temporum vices mutat. Hinc tempestiui imbres, et Spiritus haud infoecundi. Hinc alimenta nobis suppetunt earum rerum, quas accedere Deus his mundi partibus voluit.* Apud E V S E B I V M Praepar. Euangel. Lib. III. c. 15. extat Oraculum Apollinis,

* Sequor hic versionem celeberrimi Viri I O. P H I L. H E I N I I, cuius vide Dissert. Sac. Lib. I. cap. II.

** Apud scriptorem Aegyptium, de mysteriis literarum, qui MSS. extat in Bibliotheca Oxoniensi, speciatim quatuor anni tempora dicuntur *ΠΕΡΔΕΣΥ ΝΤΕ ΤΕΡΔΑΠΕ*, ut credi possit, Aegyptios id in mente habuisse, quando solem vocarunt *causam efficientem temporis, vel quatuor anni temporum.*

linis, qui aliquando consultus, quis qualisque esset, in haec verba responderit

Ἡλῖος, Ὀρεός, Ὀσιρις, Ἀναξ, Διόνυσος, Ἀπόλλων
 Ὠρεῶν καὶ καιρεῶν ταμίης, ἀνέμων τε καὶ ὀμβρῶν
 Ἡὲς καὶ νυκτὸς πολυασέρος, ἡνία νωμῶν
 Ξαφλεγέων ἄστρων Βασιλεὺς, ἡδ' αἰθέρατον πῦρ
Sol, idem Horus, et Osiris, Rex, Bacchus, Apollo,
Horarum, annique tempestatum promus condus,
ventorum itidem et imbrium
Aurorae et Noctis stelliferae habenas regens
Astrorum ignitorum rex, atque ignis immortalis.

§. 15. Non tamen ab instituto meo alienum erit, *Origo* paucis obseruasse, Aegyptios eandem hanc solis po- *ista ex Ae-* testatem et virtutem, crebris sermonibus celebrasse, *gyptiorum* quare fieri facile potuit, vt ab ea potissimum, Soli *placitis il-* nomen indendum esse censuerint. Eo spectant, quae *lustratur.* de Aegyptiis commemorat DIODORVS Lib. I. p. II. *Hos itaque Deos (Solem et Lunam) mundum vniuer-* sum gubernare statuunt, *nutrientes et agentes omnia,* tripartitis anni temporibus, modo inuisibili circuitum *absoluentibus, nempe vere, aestate, autumno. Quae* licet naturam inter se maxime contrariam habeant, *annum tamen consensu optimo efficiant.* CLEMENS Alexandrinus literis prodidit, Aegyptios hancce suam doctrinam, quod Sol sit causa efficiens temporis, etiam imaginibus hieroglyphicis, arcanis, proposuisse. Ita enim scribit Lib. V. p. 566. *Ex Aegyptiis alii quidem in nauigio; alii vero super crocodilum, solem pingunt. Significant autem, quod Sol per aërem dulcem et hu-* midum ingrediens, *gignit tempus.* Quod forte ad- versus † non paucos e Graecis Philosophis adstruxe-

K 5

runt,

† Vide isto de argumento subtiliter disputantes, PRO-
 CLVM Libro IV. in Timaeum Platonis p. 230. 240. etc.
 et SIMPLICIUM in Aristotelis Auscult. Phys. Lib.
 VIII. fol. 264. b. 265. etc.

runt, qui tempus etiam Sole et Coelo prius, et omnino aeternum esse, somniarunt. Eosdem redarguit MACROBIUS in Somnium Scipionis Lib. II. c. X. *Tempus ante mundum esse non potuit: cum nihil aliud tempora, nisi cursus Solis efficiat.* Ex Saturnal. Lib. I. c. VIII. *Ex quo intelligi volunt, cum Chaos esset, tempora non fuisse; siquidem tempus est certa dimensio, quae ex Coeli conuersione colligitur, tempus coepit inde.* Aegyptii ceteroquin, ut ad hos redeam, Horum quoque Osiridis filium, sed qui re ipsa nihil aliud ipsis significabat, quam Osirin, siue Solem, renouatum et robur aliquod iam adeptum, circa aequinoctium nempe vernum, et solstitium aestiuum, appellabant Δεσπότην χρόνων, *Dominum temporum*, qui tempora moderatur. Ita enim legimus in Obelisco antiquissimo Heliopolitano, sicuti eum ex sermone Aegyptio in Graecum transtulit HERMAPION, apud AMMIANVM MARCELLINVM Lib. XVII. p. 102. Edit. Lindenbrog. Si porro TERTULLIANVM audimus, aduersus Marcionem Lib. I. c. 13. *Osiris recidiui anni fidem argumentatur*, adeoque Aegyptiis annum significabat, ad pristinum initium, a quo digressus erat, redeuntem. Quod quidem originationi meae, quam lectori nunc obtuli, robur non mediocre addit.

§. 16. Observatio haec TERTULLIANI, *Osiridem esse annum recidiuum*, quam diligentissimus hic scriptor, ex aliis haud dubie desumpsit, me nunc ultimo loco, ad inquirendum breuiter in origines consecrationis et cultus Osiridis deducit. Etenim *annus recidiuus* is idem est, quem veteres Latini etiam *vertentem* nuncupant, de quo CENSORINVS de die Nat. c. XIX. *Annus vertens est natura, dum sol percurrentes duodecim signa, eodem, unde profectus est, redit.* Vno verbo annus intelligitur, ad solis cursum examissum, quantum fieri potest, conformatus, ut cum

cum illo et exordium capiat, et exitum fortiatur. Huiusmodi annus ipsis quoque Aegyptiis, diu incognitus, aut certe inusitatus, mansit, cum et ipsi, sicut aliae gentes, annis vterentur compositis ex diebus 360. Sed iidem tamen omnium mortalium primi, totum anni sui ambitum talem instituerunt, ut cum Solis cursu, quantum id res ferebat, exactissime concurreret. Loca veterum, qui id docent, a tot eruditis allata, ignota non sunt. Sed quaedam tamen paucis hic repeti merentur. Scribit igitur hac de re **D I O D O R V S Siculus**, Lib. I. p. 46. *Thebaei in Aegypto, dies non ad Lunae, sed Solis motum exigentes, tricenos mensibus dies tribuunt, et post duodecimum quemque mensem, quinque dies cum quadrante intercalant, eoque pacto circulum annum absoluunt.* De iisdem ita **STRABO** Lib. XVII. p. 561. *Thebani maxime sacerdotes Astronomiam Philosophiamque exercere dicuntur. Hi non Lunae sed Solis cursu annos numerant etc.* Confimiliter **CENSORIVS** de die Nat. c. XVIII. *Ad Aegyptiorum annum magnum Luna non pertinet, quem Graeci $\kappa\upsilon\upsilon\iota\kappa\omicron\nu\varsigma$, Latine canicularem vocamus.* Singulari itaque ratione apud Aegyptios Sol erat, habebaturque causa efficiens anni, et ab ea re in gente hac cognominari merebatur. Ab Aegyptiis hanc anni solaris formam accepit Iulius Caesar, et Romanos suos docuit, unde **MABROBIUS** Saturn. Lib. I. c. XIV. *Ergo C. Caesar — imitatus Aegyptios, solos diuinarum rerum omnium conscios, ad numerum Solis, qui diebus singulis tricenis sexaginta quinque et quadrante cursum conficit, annum dirigere contendit.* Et eodem Libro c. XVI. *Nam Iulius Caesar, ut siderum motus, de quibus non indoctos libros reliquit, ab Aegyptiis disciplinis hausit, ita hoc quoque ex eadem institutione mutuatus est, ut ad solis cursum, finiendi anni tempus extenderet.* Idem auctor Lib. I. c. IX. hanc anni dimensionem praecipuam esse

esse Solis potestatem affirmat. Contigit insignis haec anni Aegyptiaci constitutio, regnante Heliopoli Asetho, et quemadmodum mihi persuadeo, Thebis Saphtha vel Armaeo, ut etiam vocabatur, Anno Per. Jul. 3389. ante Christum natum 1325. et post exitum Israëlitarum ex Aegypto 320. quod * summus Chronologiae veteris, tum sacrae, tum profanae, restaurator, nuper mihi sic demonstrasse videtur, ut dubium nullum superfit. Ab eo tempore, ut opinor, sacerdotes Aegyptii, qui hactenus solem, sub ipso hoc proprio illi nomine, $\Psi\rho\eta$, de quo §. 8. coluerant, in memoriam rei tam memorabilis, nouo eum cognomine inactarunt, eumque $\Delta\epsilon\varsigma\omega - \varsigma\pi\varsigma$ (*Oeischiri*) $\alpha\iota\tau\iota\omicron\nu\ \tau\tilde{\epsilon}\ \chi\rho\acute{o}\nu\alpha$, *tempus*, vel *tempora efficien-tem*, nuncuparunt. Quantos hicce Osiridis cultus, a sacerdotibus Thebaeis, si coniiicere fas est, primum inuectus, post id tempus progressus fecerit, per totam Aegyptum, ex plurimis veterum testimoniis, et ex tot Numini huic per omnes Prouincias regni illius erectis Templis, intelligi satis superque potest. Videtur posthaec cultus solis, sub simplici hoc nomine $\Psi\rho\eta$, Heliopolitanorum, labentibus annis, maiora in dies decrementa passus esse, dum interea Osiridis Numen venerarentur, et in eo potestatem ac beneficia exoptata solis summa religione celebrarent.

* Mr. des Vignoles Chronolog. T. I. p. 571. 572. 589. etc. T. II. p. 675. 676. etc. 800.

C A P. II.

De Amum Aegyptiorum Deo, quem
Graeci Iouem interpretantur.

§. I.

Ofiridem intelleximus Aegyptiis significasse aucto-
 rem temporis, et temporum moderatorem, *Sol, in va-
 riis Zodia-
 ci partibus
 haerens,
 variosque
 effectus pro-
 ducens, va-
 ria accipie-
 bat ab Ae-
 gyptiis no-
 mina. In
 Aequino-
 ctio verno
 dicebatur
 Amum, vel
 Iupiter.*
 siue Solem, qui permeando Zodiacum, diuersas tem-
 porum in anno vicissitudines producit, et tandem ad
 principium, vnde digressus erat, redit. Quoniam
 vero vnus Osiris, vnus idemque Sol, dum cursum
 annuum absoluit, tam diuersas temporum vicissitudi-
 nes efficit, eoque naturae rerum in mundo faciem to-
 ties vehementer immutat, ideo Solem ipsum quoque,
 siue Osirin mutari, id est, pro diuersis temporum vi-
 cissitudinibus, alium aliumque vultum habitumque
 induere, modo iuuenem, modo virum robore floren-
 tem, modo senem, modo laetum alacremque, mo-
 do moestum ac segnem, fingeant. Non latuit hoc
 MACROBIUM, scriptorem inprimis eruditum, et
 Theologiae veterum insigniter peritum, cuius verba
 hic apponenda esse putavi ex Saturn. Lib. I. c. XVIII.
*Hae autem aetatum diuersitates, in Baccho, ad Solem
 referuntur, vt paruulus videatur hyemali solstitio,
 qualem Aegyptii proferunt ex Adyto die certa; quod
 tunc breuissimo die, veluti paruus et infans videatur:
 exinde autem procedentibus augmentis, aequinoctio
 vernali, similiter atque adolescentis adipiscitur vires,
 figuraque iuuenis ornatur; postea statuitur eius aetas
 plenissima effigie barbae solstitio aestiuo; quo tempore
 summum sui consequitur augmentum. Exinde per
 diminutiones dierum veluti senescenti quarta forma
 deus figuratur. Et Libro eodem cap. XIX. Hoc ar-
 gumen-*

gumentum Aegyptii lucidius absoluunt, ipsius Solis simulacra pinnata fingentes; quibus color apud illos non est unus. Alteram enim coerulea specie, alterum clara fingunt; ex his clarum superum, et caeruleum inferum vocant etc. Hanc Aegyptiorum doctrinam in animo habuit Poëta, quisquis est, quem ANTI-CLIDEM vocat KIRCHERVS, cuiusque hunc versum adfert, in *Oedipo* Tom. III. p. 128.

Ἡέλιος δὲ Νότοιο ἀναξ, ἱέραξ πολύμορφος

Sol, Austri dominator, accipiter multiplici forma praedite.

Solem ab Aegyptiis imagine symbolica accipitris pictum fuisse, neminem fugit. Speciatim vero Poëta hic videtur designasse accipitrem, Philis, in Aegypti ac Aethiopiae confiniis, religiose cultum, de quo STRABO Lib. VII. p. 562. Nam et hic symbolum erat solis, adeoque Sol dici poterat. Cumque Philae sitae essent sub ipso Tropico cancri, accipiter illic loci cultus, vere nuncupari poterat ἀναξ Νότος, *rex et dominator austri*, siue *regionis australis*, aut meridionalis. Quando denique Poëta accipitrem hunc vocat πολύμορφον, *multiplici forma praeditum*, hoc refertur tum ad ipsum solem, cuius ille symbolum erat, ob rationem, quam dedimus, tum ad alitem quoque hunc ipsum, qui mirifice variegatus, eo ipso solem tanto melius, ex mente Aegyptiorum repraesentabat Id quod dixi, STRABO nos docet loc. cit. "Ὁρνεον καλῶσι μὲν ἱέρακα, ὃδὲν δὲ ὁμοιον ἔμοι γε ἐφάνετο ἔχειν τοῖς παρ' ἡμῖν, καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἱέραξιν. Ἀλλὰ καὶ τῷ μεγέθει μείζον ἦν, καὶ τῇ ποικιλίᾳ πολὺ ἐξηλαγμένον. Alitem Aegyptii accipitrem vocant; sed mihi nihil neque cum nostris neque cum Aegyptiis simile habere videtur, utpote qui et magnitudine excedit, et multiplici varietate ipsos longe superat. Dicebant autem et Aethiopicum esse, et inde afferri. Ex eodem

eodem porro fonte explicandae veniunt illae Aegyptiorum voces Mysticae, quas PORPHYRIUS in * Epistola ad Anebonem commemorat, et in quibus abs ratione haesitat, solem nempe καὶ ὡς τὰς μορφὰς ἀμείβοντα, καὶ κατὰ ζώδιον μετασχηματίζμενον. *Singulis horis formam immutare, aut varios per singula Zodiaci signa vultus induere.* Vide et IAMBlichVM de Mysteriis Aegypt. Sect. VII. c. 3. Id ipsum in mente etiam habuit MACROBIVS, quando Saturn. Lib. I. c. XXI. p. 212. de Taurro sacro Hermunthite loquens, et eius cum sole convenientiam ostensurus, inter *miracula conuenientiae naturae solis*, istud quoque memorat. *Nam et per singulas horas mutare colores affirmatur.* Caeterum Mysticam hanc Aegyptiorum de sole traditionem, refert etiam PROCLUS in Timaeum Platonis Lib. I. p. 33. "Οὕτω, καὶ ἡ τῶν αἰγυπτίων ἐνδείκνυται παράδοσις περὶ ἡλίου, λέγεσθαι μυστικῶς, ὡς διαφόρους ἐν τοῖς ζωδίοις ἀμείβοντες μορφάς. *Id quoque ostendit traditio Aegyptiorum, qua mystice perhibetur, solem in singulis Zodiaci signis, aliam aliamque formam induere.* Quicquid autem argutetur PORPHYRIUS in Epistola modo laudata ad Anebonem, nihil aliud illa Aegyptiorum traditio allegorica sibi vult, quam hoc, Solem, pro diuersa, qua gaudet potestate, et pro variis effectibus, quos in diuersis anni tempestatibus procurat, diuersis nominibus ab Aegyptiis insigniri, diuersis etiam simulacris repraesentari, et diuersis sacrorum ceremoniis coli. Id quoque subindicat auctor Gnosticus illius Oraculi, quod olim Apollini Clario tribuebatur, et ex quo haec nobis conseruauit MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XVIII.

Φεάξεο

* Praefixa Iamblichi Libris de Mysteriis Aegyptiorum p. VI. et apud EUSEBIUM Praeparat. Lib. V. c. X. p. 198.

Φράζεο τὸν πάντων ὑπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
 Χείματι μὲν τ' αἰδην, Δία δ' εἰαρος ἀρχομένοιο
 Ἡέλιον δὲ Θέρους, μετοπώρῃ δ' ἀβρὸν ἰάω.

Dic Deorum omnium supremum esse Iao,

*Quem hyeme Orcum dicunt, ineunte autem vere
 Iouem;*

*Aestate porro Solem, ac tandem autumnino inclinato
 tenerum Iao.*

Operae vix pretium est, hic monere, auctorem Oraculi huius, in verbis, quae descripsimus, ob oculos habere Theologiam Aegyptiorum, hanc vero inflectere et accommodare ad Theologiam gregis Gnostici, quod alias pluribus ostendam. Solem igitur, ait auctor hicce, sub initia veris nominari, nempe ab Aegyptiis, *Iouem*, idque iam nunc, idoneis argumentis, ex Antiquitate Aegyptiaca, ad liquidum deducam. Reliquis, quae in eodem Oraculo leguntur, explicandis, atque illustrandis, capita quaedam insectura impendam.

§. 2. Quem auctor *Oraculi Clarii*, et Graeci in Deum Aegyptiorum *Amun* Graeci *Iouem* interpretantur. *Ammonem* efferunt. Videmus, id PLUTARCHI diligentiam non effugisse, qui in Libro *de Iside et Osiride* p. 354. ait, plerosque existimare, ἰδίον παρ' αἰγυπτίας ὄνομα τῷ Διὶ εἶναι * τὸν Ἀμῶν ὃ παρὰ γόντες ἡμεῖς Ἀμμωνά λέγομεν, peculiare apud Aegyptios nomen Iouis esse *Amun*, ex quo nos confecimus *Ammonem*. Graecorum terminationem sequitur DIODORVS SICVLVS, Lib. I. p. 12. fin. ubi inter Deos Aegyptiorum numerat Διά τὸν ὑπό τινων Ἀμμωνά προ-

* Forte vocula haec τὸν melius omitteretur.

προταγορευόμενον, Iouem, qui a nonnullis *Ammon* cognominatur. Sic idem quoque p. 14. IAMBlichvs de Myſter. Sect. VIII. c. 3. nomen hoc Αμῶν effert. Αμῶν κατὰ τὴν αἰγυπτίων γλῶσσαν λέγεται. Sed, quod vere et recte obſeruauit PLVTARCHVS, ipſi Aegyptii Numen hoc ſuum appellabant *Amun*. Tradidit hoc iam HERODOTVS, qui cum Aegyptiis in eorum patria diligenter conuerſatus eſt, Lib. II. c. 42. Αμῶν αἰγυπτίοι καλέουσι τὸν Δία. Aegyptii Iouem *Amun* appellant. Eodem modo nomen illud exprimunt HECATAEVS *Abderita* apud PLVTARCHVM lib. cit. p. 354. et MANETHON ibid. CELSVS porro Epicureus Philoſophus, et, qui aduerſus eum diſputat, ORIGENES, quem vide Lib. V. adu. Celſum p. 259. 261. 262. Denique, ne in congerendis testimoniis pluribus ſimilibus, modum excedere videar, id pariter docet HESYCHIVS, qui ad auctoritatem ARISTOTELIS prouocat. Sunt autem illius haec verba. Αμῶν ὁ Θεὸς Ἀριſτοτέλει. *Aminus Iupiter apud Ariſtotelem*, vbi nempe is de rebus Aegyptiorum locutus erat. Ceterum Graeci quidam, quos inter eſt etiam HESYCHIVS, Αμῶν videntur habere pro caſu quarto, cuius primus ſit Αμῶνς, vel Αμῶνς. Sed Aegyptiis Numen illud dicebatur *Amun*, quod ſuo loco interpretabimur.

§. 3. *Amun* hicce, vel, vti vulgo loquuntur, *Iu- Ammoni*
piter Ammon, ſummum erat quidem, et ſanctiſſimum buic The-
totius populi Aegyptii Numen; ſed propriam tamen bae in Ae-
ſedem habebat Thebis, in Aegypto ſuperiori, quae gypto Sa-
vrbs idcirco, ab hoc maximo Numine tutelari, cra erant,
Aegyptiorum ſermone dicebatur, etiam in S. Scriptura, ubi et ſub
Amun, vel *Amon-No*, vel ** *Hamon-no*, vel et- tis coleba-
tur.

* Ierm. XLVI, 25.

** Ezech. XXX, 15.

iam * *No-Amon*, id est, si etymologice nomen istud interpreteris, † *pars et possessio Ammonis*, μέγας Ἀμμών, vti interpretes Alexandrini habent *NAHV-M* I III. 8. vel *vrbs Ammonis*, huic nempe Deo consecrata. Graeci id communiter exprimere solent Διόσπολιν, *Iouis urbem*, quos ea in re sequuntur Alexandrini interpretes *EZECH.* XXX, 16. Eaque de causa, Ἀμμὼν κατ' ἐξοχήν, appellari solet, ὁ ἐν Θήβαις θεός, *Deus Thebaeus*, vti apud *DIODORVM* Lib. I. p. 59. Habebat enim Deus ille Thebis Templum splendidum, quod, si credimus *ARTAPANO*, scriptori perantiquo, apud *EVSEBIVM* Praepar. Lib. IX. c. 27. rex Cenephren, tempore Moſis, cum antehac ex lateribus coctilibus aedificatum fuisset, e marmore, exciso ex proximo monte, construxit. Templi huius meminerunt ex veteribus, *HERODOTVS*, *DIODORVS Sículus*, *PLINIVS*, plurimique alii, tanquam aedificii prorsus admirandi. Et quamvis illud a Cambyse vastatum iam fuerit, forte tamen vestigia eius adhuc supersunt, inter rudera urbis antiquissimae stupenda, quae hodieque, etsi cadaueribus exanimatis similia, spectatores tamen percellunt. Simulacrum vero Numinis istius, quod in inferiori Templi aedicula religiose colebatur, *HERODOTVS* ita describit Lib. II. c. 42. *Thebani, et, quicunque propter illos ouibus parcunt, aiunt, ideo sibi conditam hanc legem, quod Iupiter Amun, quum ab Hercule*
cer-

* Nahum. III, 8.

† In Martyrologiis Coptorum videtur vrbs ista appellari *Locus Ammonis*. Certe in Doxologia quadam, quam Lutetiae Parisiorum, in Bibliotheca regia descripsi, lequuntur haec, latine a me conuersa. *Quadraginta novem martyres senes, in desertis, quos Barbari trucidarunt*
ἸΑΤΕΝ ΠΛΑΝΤΕ ΠΑΛΛΩΝ, ad locum Amun id est prope Urbem Amun vel Diospolin.

cernere eum volente, cerni nollet, tandem exoratus, hoc commentus sit, ut amputato, arietis capite, pelleque villosa, quam illi detraxerat, induta sibi, ita se Herculi ostenderet: et ob id Aegyptios instituisse, Iouis simulacrum facere facie arietina. Ac pauculis interpositis: Ob hanc rem arietes non mactantur a Thebaeis, sed eis sacrosancti sunt. Certo tantum die quotannis in festo Iouis, vnum demum arietem obtruncant, cuius pellem detractam, hunc in modum simulacro Iouis induunt: ad illudque deinde aliud ducunt Herculis simulacrum. Simulacrum itaque Iouis Thebaei, siue Amun, erat statua, pelle arietis contexta, ut speciem arietis prae se ferret. Et nutriebatur quoque in eodem Templo aries, siue ouis, tanquam viua Ammonis imago, illique non secus, atque Ammoni ipsi, cultus offerebatur religiosus. Id STRABO innuit Lib. XVII, pag. 559. Σαῖται πρόβατον τιμῶσι καὶ Θεσαῖται. Saitae ouem colunt et Thebaei. Sic et CLEMENS Alexandrinus in Protreptico p. 25. Σαῖται δὲ καὶ Θεσαῖοι πρόβατον σεβῶσι. Saitae et Thebaei ouem adorant. Cultum hunc Thebaeorum perstringit DIODORVS Tarsensis, cuius e libro VI. de Fato, verba haec conseruauit PHOTIVS in Bibliotheca, Cod. CCXXIII. p. 691. Τὴς γένεσις — τὸν αἰγύπτιον συνελάυνει λατρεύειν τὸ πρόβατον. Quae genitura Aegyptium compellit, religiose ouem venerari? id est Iouem Ammonem. Hinc sine dubio est, quod Ammon dicatur TERTULLIANO ouium diues, de Pallio c. 3. Talis igitur erat imago, tale simulacrum Ammonis Thebaei, in Aegypto, et cum a Thebaeis Sacra Ammonis sui, toto orbe celeberrimi, acceperint Libyes, uti ab his Graeci, vel ex eo colligere iam licet, simulacrum Iouis Libyci, a simulacro Ammonis Thebaei, parum aut nihil distulisse. Erat et illud πρόβατον, aries, vel ouis, uti conceptis verbis nos docet ATHANASIVS in Oratione aduersus gentes pag. 20. Edit. Commelin.

Sed quoniam de hoc Ammonis Libyci simulacro, erudite inprimis et ingeniose disputat IS. VOSSIVS ad Pomponium Melam Lib. I. c. VIII. cuius obseruationibus calculum adiicit illustris SPANHEMIVS Dissert. V. *de Vsu et Praestantia Numismatum* p. 349. 350. Edit. in 4to. Plura ea de re hic addere, esset actum agere.

§. 4. Memoratu indignum non est, quod de Ammonis Thebaei simulacro EUSTATHIVS memoriae prodidit, in Iliad. A. p. 128. Edit. Rom. Τινὲς μὲν λέγουσι, ὅτι ἐν Διοσπόλει, μέγιστόν ἐστι Διὸς ἱερόν· ἀφ' ἧ λαβόντες αἰθίοπες διὸς ξόανον, καὶ ἄλλων δαιμόνων σὺν αὐτῷ, κατὰ τινὰ καιρὸν τεταγμένον περινοσῶσι τὰ κατὰ τὴν Λιβύην, καὶ πανηγυρίζουσι πολυτελῶς ἐπὶ δώδεκα ἡμέρας, ἐπεὶ καὶ τοσῶτοι παρ' αὐτοῖς οἱ θεοί. *Aliqui dicunt, esse Diospoli, (vel Thebis) maximum Iouis Templum, ex quo Aethiopes, Iouis et aliorum Deorum simulacra accipiunt, atque cum illis, certo quodam constituto tempore, Libyam circumeunt, festum continuum, per duodecim dies, splendide ac laute celebrantes. Tot enim deos ipsi venerantur.* DIODORVS Lib. II. p. 88. id non tantum de simulacro, verum et de Sacello Ammonis Thebaei narrat. *Quotannis Iouis Sacellum apud Aegyptios per fluvium transmitti in Libyam, et post dies aliquot, ac si Deus ipse ex Aethiopia redux sit, reuerti. Per νεῶν, intelligenda hic venit aedicula parua, variegata, et deaurata, in qua simulacrum Dei cuiuspiam vel Deae circumferebatur, et ab vno loco ad alium deportabatur, qualem nobis describit HERODOTVS Lib. II, c. 63. loquens de Numine Papremitano, quod Martem vocat c. 59. quodque Herculem Aegyptiorum fuisse, auguror. Verba HERODOTI ita se habent. Τὸ δὲ ἄγαλμα εἶν ἐν νηῷ μικρῷ ξυλίνῳ κατακεχυσμένῳ, προεκκομίζουσι τῇ προτεραίῃ ἐς ἄλλο οἶκημα. Porro simulacrum ligneum, collocatum in Sacello ligneo, paruo, ac deaurato, in alias aedes sacras, pridie exportant. Aediculae*

diculae hae appellantur etiam *Thalami*, et *πασοί*, de quibus multa CUPERVS in *Harpocrate* p. 129. 130. etc. et IO. CORN. a PAUV in *Obferuat. ad Horapollinem* pg. 326. Et qui illas humeris suis circumgestarent, dicti *πασεΦόροι*, vti et *ιεραΦόροι*, et *Sacrorum bairuli*. Ex iis, quae attulimus, liquere vnicuique potest, Ammonem Aegyptiorum, etiam Libybus et Aethiopibus Numen fuisse sacrosanctum, qui quouis anno, simulacrum summi huius, etiam ciuibus suis, Numinis, ab Aegyptiis, constituto tempore mutuo acceptum, impensa religione, laeti colebant. Quod mirum nemini videri debet, cum talis Sacrorum, inter Aegyptios, Libyes, et Aethiopes, communio, tempore etiamnum Theodosii Iunioris, Imperatoris, seruata fuerit, quod testatur PRISCVS Rhetor, in *Eclogis Legationum*, graece ab Hoeschelio editis p. 28.

§. 5. Sed missis his, id nunc potissimum agamus, *Amun Aegyptiorum* vt ex idoneis veterum monumentis intelligatur, quid-
nam proprie *Amun*, vel *Ammon*, Aegyptiis designa-
uerit, aut quidnam antiqui eorum Theologi, in ist-
hoc Numine, hominibus gentis suae, colendum et celebrandum proposuerint. Recentiores quidam Philosophi Platonico-Pythagoraei, IAMBLICHVS, DAMASCIVS, et horum similes, Placitis doctrinae suae Metaphysicae, multo magis, quam auitae et genuinae Aegyptiorum Theologiae, inhaerentes, persuadere nobis annituntur, *Ammonem* vetustis in Aegypto Theologis nomen fuisse * Opificis, adeoque illius ipsius, quem prisco Aegyptiorum sermone nuncupatum fuisse *Phthan*, alibi prolixè docuimus. Et huic quidem ipsorum interpretationi nominis *Amun*, dummodo in re ipsa fundamentum haberet, lingua

L 3

Aegy-

* IAMBLICHVS de Mysteriis Sect. VIII. cap. 3. et EVSEBIVS Praepar. Lib. XI. c. 7. pag. 115.

Aegyptiorum prisca non repugnaret, quod postea videbimus; sed repugnat omnino constans Aegyptiorum, de hoc suo Numine, traditio, et genuina gentis illius Theologia. In illa *Amun* symbolum erat *Solis*, non vero *Opificis*, a quo potius Solem formatum fuisse, docebatur. DIODORVS itaque Lib. I. pag. 22. auctor est, quosdam censere, *Osiridem eundem esse cum Ammone*. Osiridem vero solem esse, capite antecedenti adstruximus. Si MACROBIO auscultamus, Saturn. Lib. I. c. XXI. p. 212. *Hammonem Deum Solem occidentem Libyes existimarunt*. Et certe **ΕΛΛΕΝΤ** (*Amant*) lingua Aegyptiorum *Occidentem* significat. Verum sunt mihi tamen rationes, quibus ut credam, inducor, MACROBIUM hic quidem, auctoris sui, ex quo id hausit, mentem non recte affectum esse, qua de re postea quaedam monebimus. In eo tamen a vero minime aberravit, quod Libyes et Aegyptios, in Ammone Solem coluisse tradidit. Idem ex eo etiam confirmari egregie potest, quod Aegyptii huic Numini arietem sacrum esse voluerint, quodque in Templo Thebaeo, Deo huic ovem vel arietem; ceu vivam quandam Dei huius imaginem dedicauerint, quod §. 3. ostendimus. Rem hanc MACROBIUS nobis explicabit *. *Signa quoque universa Zodiaci ad naturam Solis iure referuntur, et ut ab ariete incipiam, magna illi (cum Sole) concordia est. Nam is per menses sex hybernales, sinistro incubat lateri, ab aequinoctio verno supra dextrum latus: sicut et Sol ab eodem tempore dextrum hemisphaerium, reliquo ambit sinistrum.* Fabulam hanc Aegyptiorum symbolicam refert etiam AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 18. Sed pluribus argumento huic immorari opus non est. Mox enim probabimus rationibus, quae exceptionem omnem respuunt, Ammonem Aegyptiorum symbolum ipsis fuisse Solis, hemisphaerium

supe-

* Loc. cit. pag. 212.

superius contingentis, et signum arietis ingredientis. Ab Aegyptiorum hac in re placitis non valde abhorruisse videntur antiquiores in Graecia Theologi, qui per *Iouem* pariter vim potestatemque *Solis* subinnuerunt. Tangit eam rem, ex sacerdotum Cypriorum praeceptis, et ex Appollinis ipsius Oraculis IULIANVS Imperator, Orat. IV. quae est in Solem, p. 135. et 143. Nec ea latuit diligentissimum Theologiae veteris indagatorem, MACROBIUM, qui Saturn. Lib. I. c. XV. hunc in modum differit: *Cum Iouem accipiamus lucis auctorem, vnde et Lucetium Salii in carmine canunt, et Cretenses Δία τὴν ἡμέραν (Iouem Diem) vocant, ipsi quoque Diespitrem appellant, vt diei patrem.* Ea forte ratio fuit, cur Graeci *Ammonem* interpretarentur *Iouem*, cum ceteroquin Ammoni Aegyptiorum, cum Ioue Graecorum et Romanorum vulgato, parum omnino affinitatis et similitudinis intercedat.

§. 6. Quando *Ammonem* Aegyptiis symbolum *Specialius* fuisse *Solis* adserui, id tamen cum aliqua limitatione *Amun sym-* ac distinctione accipiendum esse volo. Nempe in *bolum erat* Numine hoc, Aegyptiorum sacerdotes, non Solem *solis, in* in genere populo adumbrare voluerunt, verum sigil- *signo arie-* latim solis in arietem ingressum, quando emensus he- *tis aequino-* misphaerium inferius, ad superius nostrum euasit, ac *ctium faci-* signum Arietis ingressus, aequinoctium efficit, ver *entis, et ver* laetissimum auspiciatur, et illam orbis partem, quam *auspican-* nos inhabitamus, noua luce nouoque calore recreat. Illa est vera *tis.* *Ammonis*, apud Aegyptiorum Theologos priscos, ratio et significatio. Illam auctor *Oraculi Clarii*, in versibus his, §. I. iam allatis luculenter declarauit.

φράζω τὸν πάντων ὑπάτων θεὸν ἔμμεν ἰάω,
 χεῖματι μὲν αἰδῶν, Δία δ' ἔταρος ἀρχομένωιο
Dic omnium Deorum supremum esse Iao,
Quem hyeme orcum dicunt, inuente autem vere Io-
vem (Amun)

Omnia vero certissime id, quod dixi, testatur aries, Ammoni Aegyptio consecratus, et in Templo eius Thebaeo, non aliter atque viua eius imago, enutritus diuinisque honoribus cultus. Curenim, obsecro, iidem, et primum Zodiaci signum, et sanctam imaginem symbolicam Ammonis sui, arietem esse voluerunt, nisi quod haec duo, ad se inuicem relationem habere, arbitrarentur? Nam Aegyptios quidem, qui Ammoni suo, de quo dubium nullum esse potest, arietem consecrarunt, primum quoque Zodiaci signum arietem finxisse, et * aliunde probari posset, si operae pretium foret, et disertis verbis tradit THEO in Scholiis ad Arati Phaenomena p. 69. Ed. Oxon. verba eius haec sunt. *Διὰ τὸ δὲ ἀπὸ καρκίνας ἤρξατο, καὶ ταῦτα τῶν αἰγυπτίων αἰεὶ ἀπὸ κριῶ λαμβανόντων τὴν ἀρχήν. — οἱ δὲ αἰγύπτιοι εἰκότως ἀπὸ τῆς κριῶ, ποιῶνται τὴν ἀρχήν. πάντα τὰ ζώδια κατὰ ἀναλογίαν λαμβανόντες τῶν μελῶν. καὶ δὴ τὸν μὲν κριὸν κεφαλὴν εἰνά φασιν, ἐν ᾗ τὸ ἡγεμονικόν. ἐπειδὴ ὁ κριὸς τῶν προβάτων ἡγεμὼν, καὶ πρόοδος ἐστὶ, καὶ ὅτι ἐν τῷ κριῷ ὁ ἥλιος ἰσημερίαν ποιῆται.* *Quamobrem vero Aratus a cancro initium fecit, cum tamen Aegyptii Zodiacum ab ariete auspicati sint? — Aegyptii vero recte omnino ab ariete initium sumunt, cum animalia in signifero sic locarent, ut aliquam cum membris corporis humani haberent congruentiam. Et arietem quidem cum capite comparant, in quo est principatus. Nam aries ouium princeps atque ductor est, et in ariete Sol aequinoctium facit. Quoniam igitur Aegyptii, primum Zodiaci signum arieti assignarunt, in quo Sol aequinoctium facit, et ab eo tempore lucem, dierum nempe longitudinem, producit, ideo Solem illo ipso tempore*

* Poterit tamen, si tanti videatur, consuli MACROBIUS in Somn. Scip. Lib. I. cap. XXI. pag. 75.

pore sub imagine arietis pinxerunt, imaginem illam symbolicam summa religione consecrarunt, eamque sermone suo patrio *Amun* cognominarunt. Adstipulatur his EVSEBIUS, qui Praepar. Euang. Lib. III. cap. XII. rationes symbolicas, statuæ cuiusdam Aegyptiæ persimilis signo Iouis Ammonis, exponens, ita scribit. *Et caput quidem arietis — congressionem Solis ac Lunæ in arietis signo repræsentat.*

§. 7. Non me latet, Graecos et Romanos Mytho-^{Id etiam}graphos, longe aliam rationem, culti ab Aegyptiis et ^{fabulae sa-}Libybus, sub arietis forma, Ammonis, nobis offer-^{crae, de}re; sed quæ fabulosam suam fidamque originem ^{Ammonē}minimis manifesto prodit. Equidem ipsi quoque Ae-^{Thebaeo, in}gyptii, ut omnia, ita hæc quoque Theologorum ^{vulgus}suorum placita, fabularum tegumentis inuoluerunt. ^{sparsæ,}^{confirmant.} Et ipsorum quidem hac de re λόγος ἱερός, fabula sacra allegorica, uti eam a sacerdotibus accepit HERODOTVS, huius est argumenti (vid. §. 3.) Hercules aliquando Iouem videre magnopere cupiuit, cumque hic tamen videri nollet, id tandem excogitauit, ut circumposita sibi pelle arietina, tanquam arietem se ipsi conspiciendum præberet. Eaque de causa, sacerdotes Thebaei, quotannis, certo die, arietem maciabant, et ad illud, signum Herculis adducebant. Commemorantur etiam aliae quaedam Aegyptiorum fabulae, huic similes et cognatae, sed de quibus, ne hic prolixior sim, cap. sequenti, nonnihil addam. Graeci vero, et hos secuti Romani, fabulam illam Aegyptiorum sacram, mirum in modum interpolant et incrustant. Audiamus * SERVIVM, fabul-

L 5

lam

* Similia, sed adhuc magis fere corrupta leguntur apud HYGINVM Fab. CXXXIII. et in Poëtico Astronomico Lib. II c. 20. Scholiasten Germanici p. 110. III. Edit. Sant-Andreanae, LVTATIVM in Statii Thebaid. Lib. III, 476. AMPELIVM libro memoriali cap. 2. TER-

lam canam Aegyptiae gentis, sed graeco cultu exornatam, hunc in modum nobis referentem, in Virgilio Aeneid. Lib. IV. 196. *Liber, vel, ut alii dicunt, HERCVLES cum Indos peteret, et per deserta Libyae exercitum duceret, fatigatus siti, IOVIS patris sui imploravit auxilium, cui ille ARIETEM ostendit, quem secutus ille, peruenit ad locum quandam, in quo ARIES terram pede suo scalpsit, e quo loco fons manavit. Vnde factum est, ut Ioui Hammoni ab harenis (ἀπὸ τῆς ἁμμῆς) dicto lingua Libyca, templum cum simulacro cum cornibus arietinis constitueretur. — Aut quia Libyae (id est Libyes) Isammone arietem appellant.* Quis non in fabula hac origines Aegyptiacas confestim agnoscat? Vide modo HERODOTVM, eumque cum ista fabula confer. Habes enim et hic Iouem, et quidem Ammonem, habes Herculem, habes arietem, quem Iupiter Herculi ostendit. Verosimile igitur est, sacerdotes Iouis Ammonis, in Marmarica, ad cuius Templum et Oraculum multo celebratissimum, innumerabilis hominum multitudo, ex Africa, Asia, et Europa, confluere olim solebat. fabulam origine Aegyptiacam, omnium primo adulterasse, et rebus suis, labentibus annis, sensim magis magisque accommodasse, Graecos vero, moribus suis inhaerentes, eam adhuc manifestius corrupisse. Dixi, fabulam a sacerdotibus Thebaeis in Aegypto primo excogitatam, postea ad Iouem Ammonem Libycum, in Marmarica adoratum, Graecisque vetustis multo notiores, quam Thebaeum, detortam atque inflexam fuisse. Illius enim Ammonis Templum, in mediis ac horridis arenis situm, fontem habebant, quem vocant *fontem Solis*, naturae prorsus mira-

mirabilis, si vera sunt, quae * veteres narrant, illumque fabulae Graecorum, de quibus dixi, haud dubie designant. Ibi aries fontem ostendit, e quo copiosa aquae vis manuit. Sed nihil tamen impedit, quominus etiam antiquissimae Thebaeorum de Ammone suo fabulae, arieti suo symbolico, id est soli arietis signum ingresso, virtutem istiusmodi tribuerint. EVSEBIUS certe, ubi Praeparat. Euang. Lib. III. c. 12. Simulacrum aliquod, Elephantinae in Aegypto dedicatum, describit, suspicioni huic locum relinquit, eique non parum fauet. Verba eius, latine conuersa, malumus adscribere. *Simulacrum prae se fert speciem viri sedentis, et colore coeruleo imbuti; sed cui caput impositum est arietis. Loco diadematis regalis, gerit cornua hirci, quae circulum disco similem sustinent. Et caput quidem arietis, cum cornibus hirci, congressionem solis ac lunae, in signo arietis; coeruleus vero color, lunae vim, ad cogendas et eliciendas aquas, in ea congressione praecipuam, repraesentat.* Et sane ver, quod Solis in arietem ingressus auspicatur, humiditatis copia abundare, aut certe solere, nemini obscurum esse potest. Aegyptii insuper, qui incrementa Nili sui, solis lunaeque virtuti in acceptis ferebant, initia illorum **, post veris auspicia, id est, a solis in arietem transitu, expectabant, et numerare quodammodo incipiebant. Aries itaque Aegyptiis fontes aquarum vberrimos non promittebat modo, verum etiam aliquo modo aperiebat. Hoc innuebat fabula illa, vti eam sacerdotes Aegyptii proponere solebant.

§. 8.

* DIODORVS Siculus. Lib. XVII. p. 528. ARRIANVS de expedit. Alexandri Lib. III. pag. 161. Edit. Blancardi. CVRTIVS Lib. IV. cap. 7.

** DIODORVS Lib. I. pag. 32. ARISTIDES in Aegypto p. 93. b. Edit. Graec. Florent.

Concinunt
Arabum
de eadem
re fabulae,
et Tabula
Bembina
seu Isiaca.

§. 8. Praeter Graecos, Arabes etiam, qui olim libris nonnullis veterum Aegyptiorum et Graecorum vti sunt, nunc deperditis, quique ex traditionibus Aegyptiorum antiquis, multa haurire potuerunt, ubi de rebus gentis huiusce vetustis agunt, etiam fabulam illam sacerdotalem de Ammone commemorant; alio quidem ornatu expolitam; sed quae tamen ad mentem priscorum in Aegypto Philosophorum satis prope accedere videtur. Eam ex MVRTADII, qui seculo XIII. floruit *, *Libro de mirabilibus Aegypti* p. 22. 23. hic transcribemus latine versam. *Aiunt Bardesirium sese per annos complures oculis hominum subduxisse, et nonnisi semel quouis anno, certo quodam et definito tempore, quo nempe Sol arietem ingreditur, conspiciendum se praeuisse, et tum quidem hominibus sui copiam fecisse, et cum iis sermones contulisse, etsi tamen oculis cerni ab iis non posset. — Post haec in nubibus, forma humana indutus, apparuit ipsis, ac tandem abscessit; sed imaginem tamen suam oculis ipsorum obuersari passus est **, in Templo solis, quo tempore is arietis signum ingrediebatur. Si quis fabulam hanc Arabum, cum illa, quam HERODOTVS ex ore sacerdotum exceptam memoriae prodidit, curate conferat, intelliget facile, utramque ex fonte eodem dimanasse, remque eandem allegorice designare, solennitatem nempe religiosam, illo anni tempore, quo sol in signum arietis transitum facit, a sacerdotibus totoque populo Aegyptiorum cum gaudio concelebratam. Sed omnium optime, fabula ista*

facer-

* Editus ille est ex versione PETRI VATTIERII Paris. 1666. 120. Fabulam eandem ex aliis scriptoribus Arabicis, uti videtur, refert etiam BENIGNVS de MAILLET Consul quondam Nationis Gallicae in Aegypto, *Description de L' Egypte*. Tom. II. p. 153. Edit. in 80.

** Videtur intelligi Templum Ammonis Thebaeum.

sacerdotalis, vti ab HERODOTO literis consignata est, explicatur et mirifice illustratur, in celeberrima illa *Tabula Bembina*, quae et *Isiaca* vocari solet. Cernitur enim illic in ipso principio, *aries* sacer, *Ammon* videlicet Aegyptiorum. Prope ipsum adstat *Hercules*, vel *Horus*, namque hi multiplici ratione inter se conueniunt, quod cap. IV. Libri huius plenius ostendemus. Adsunt praeterea tot certa indicia aequinoctii verni, siue ingressus solis in arietem, et religiosae solennitatis, tum per Aegyptum celebratae, vt dubium merito nemini superesse queat. Verum quoniam figuras illius Tabulae, ad negotium hoc spectantes, in * *specimine nouae explanationis Tabulae Bembinae*, paucis quidem, sed satis tamen, explicui, et quoniam infra cap. IV. eadem de re aliquid mihi repetendum esse video, possum nunc ad alia transire.

§. 9. Sed superest alius Aegyptiorum veterum *Alia fabula Aegyptiorum sacra de Ammone* hac ipsa de re *ιερός λόγος*, quem literis prodidit EVDOXVS, Platonis auditor, et Astronomorum sui temporis Princeps, qui in Aegypto aliquamdiu vixit, ibique sacerdotum disciplina vsus est. Ex eo autem *huc spectans, explicatur.* PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 376. ista nobis conseruauit. *φησὶ περὶ τοῦ Διὸς ὁ Εὐδοξος, μυθολογεῖν Αἰγυπτίῃς, ὡς τῶν σκελῶν συμπεφυκότων αὐτῷ μὴ δυνάμενος βασιλεῖν, ὑπ' αἰχίνης, ἐρημία διέτριβεν. Ἡ δὲ Ἴσις διατεμῆσα καὶ διασήσασα τὰ μέρη ταῦτα τοῦ σώματος, ἀρτίποδα τὴν πόρειαν παρέσχεν.* De Ioue perhibet Eudoxus, *fabulam Aegyptios celebrare, eum pedibus inter se adunatis, cum ire non posset, pudore ductum, in solitudine vixisse: Isidem autem, dissectis et diductis iis membris, Ioui gressum expediuisse.* Fabula haec Aegyptiorum cana et genuina, de quo nemo facile

* In *Miscellaneis* societatis scientiarum Berolinensis Tom. VI. p. 139, etc.

cile dubitabit, cum priori illa, quam ex HERODOTO supra (§. 3. 7.) descripsimus, cognatione iuncta est. Nam et in hac, vti in illa, *Iupiter Ammon* dicitur aliquamdiu in solitudine vixisse, nemini visus; sed postea rursus conspiciendum se praebuisse, et gressum protulisse. Sed in postrema EVDOKI fabula, ratio allegorica redditur, cur *Iupiter* diu visus non fuerit. Erant nempe pedes ipsi *συμπεφυκότες*, *concreti*, et *adunati*, vt proinde neutrum mouere, adeoque nec progredi, potuerit. Ideo pudore ductus, noluit videri. Postea cum discretis diductisque pedibus, gradum proferre commode iam posset, e solitudine in conspectum aliorum prodiit. Distinguunt igitur fabulae Aegyptiorum, inter Iouem veluti claudicantem, vel facultate libere eundi priuatum, eundemque recte et ex animi sententia procedentem. *Iupiter* claudicans, proprie non est *Amun*, adeoque nec, sensu striciori; *Iupiter* Aegyptiorum; sed *Harpocrates*, cuius vel ipsum nomen, *claudicationem* prae se fert. Aegyptiae enim *Ερψ αἰθ-ρατ*, *Arpochrat*, et addita terminatione Graecorum, *Arpocrates*, vere sonat *claudicantem pede*, quod infra, loco commodiori, cap. VI. plenius docebo. Est autem *Harpocrates* symbolum solis, hybernum solstitium efficientis, ideoque in picturis Aegyptiorum symbolicis, pedes habet *συμπεφυκότες*, vel, vt loquitur * HORAPOLLO, *συνηγμένους*, id est *concretos*, et *adunatos*, quod distincte depictum, cernimus in *Tabula Bembina*, quodque ex veterum monumentis explicui **, in *Coniectaneis ad Clausulam Tabulae Bembinae* §. 5. *Iupiter* vero commode pedes promouens, gradiensque, est ipse *Amun*, Aegyptiorum *Iupiter*, siue symbolum

* Hieroglyph. Lib. II. cap. 3.

** *Miscellan.* Berolinens. Tom. VII. p. 378. 379.

lum Solis efficientis aequinoctium vernale. Vnde iam patet, quare, cum *Harpocrates* et *Amun*, in Theologia Aegyptiorum, dii sint diuersi, tamen ad vnum referantur Iouem. Nam vterque, *Harpocrates*, et *Amun*, vnum designant *solem*, etsi alio, alioque respectu. Cur vero de altero dicatur, quod non videatur, de altero vero, quod conspiciendum se praebet, ratio ex dictis reddi potest facillima. Nam, dum sol est *Harpocrates*, moratur in Hemisphaerio inferiori, nobis opposito, quo tempore solis lux quotidie minuitur, tenebrae vero praevalent, nos autem multis beneficiis solis priuamur; At vero dum est *Amun*, superius nostrum hemisphaerium ingressus, nos noua luce, nouo calore, nouisque beneficiis perfundit. Quod porro sol, dum solstitium hybernum efficit, dicatur *pede claudicans*, vel *pedibus concretus*, idem vero, quando aequinoctium verum facit, *commode procedere* perhibeatur, Astronomorum filiis obscurum aut ignotum esse non potest. Nempe, vt PLVTARCHVS scribit, in libro *de procreatione animae* etc. p. 1028. Ὁ ἥλιος περὶ τὰς τροπὰς ἐλάχιστα, καὶ μέγιστα περὶ τὰς ἰσημερίας ἔχει κινήματα. Solis circa Solstitia motus est pertenuis, at velox valde in aequinoctiis. Sic vetus Hesiodi in *Theogoniam* Scholiastes pag. CLXVIII. a. Edit. Venetae Trincauelli. Τὸν ἰσημερινὸν κύκλον ὠκεανὸν οἶμαι καλεῖ. διὰ τὸ ὠκέως τῷτον διέρχεσθαι τὸν ἥλιον. τὰς γὰρ τροπικὰς βραδέως διέρχεται. Circulum Aequinoctialem, Oceanum appellat, vt puto, quia eum sol ὠκέως celeri motu percurrit. In solstitiis vero motus eius est tardus. Sol itaque, dum adhuc est Harpocrates, in solstitio hyberno tarde et segniter mouetur; sed in aequinoctio verno, motus eius est incitatus, et strenuus. Haec est profecto vera et genuina fabulae illius explicatio. Plura his addam infra cap. VI. de Harpocrate. Omnia quae dixi, egregie confirmat PROCLVS in Timaeum

Platonis

Platonis Lib. I. pag. 30. Κριὸν ἐκείνοι διαφέροντως ἐτί-
μων, διὰ τε τὸν Ἄμμωνα κριοπρόσωπον καθιδρυμένον,
καὶ ὅτι γενέσεως ὁ κριὸς ἀρχή, καὶ ταχυκινήτοτατος
ἐστίν, ὡς περὶ τὸν ἰσημερινὸν (subintellige κύκλον) καυη-
σερισμένον. *Arietem Aegyptii singularem in modum*
coluerunt, eo quod simulacro Ammonis apud ipsos ca-
put arietinum imponatur. Accedit, quod aries, pri-
imum quippe zodiaci signum, principium sit geniturae,
et quod motus eius est velocissimus, quia in illo signo Sol
aequinoctium facit.

Amun non
est Chamus,
Noachi fili-
us.

§. 10. Erat itaque *Amun* Aegyptiorum filiis, re
ipsa symbolum solis, in signo arietis aequinoctium
facientis, ac ver auspicantis, id quod nomen ipsum
diuinitatis huius Aegyptiacum, *Amun*, si recte ex-
plicetur, mirifice confirmat. Sunt tamen, quod
non diffiteor, viri eruditionis laude, merito suo ce-
leberrimi, qui originem nominis istius, non diu, ne-
que operose quaerendam esse putant, cum facillime
et tutissime, in *Chamo*, Noachi filio, et Aegyptio-
rum progenitore inueniri queat. Non deest senten-
tiae huic sua species, verique similitudo, quandoqui-
dem ex Scripturae paginis constat, a *Chamo* descen-
disse Aegyptios, hos vero, memoriam progenitoris,
a quo ipsi omnes longa serie ortum traxerant, con-
seruare et etiam religiose colere voluisse, improba-
bile et a moribus illius aevi alienum non est. Multa
hac de re dici et obseruari possent. Verum nunc id
vnum tantum monebo. Quisquis Theologiae Aegy-
ptiacae genuinam indolem studiose et serio inuestiga-
uerit, nunquam se induci patietur, vt credat, *Amun*
Thebaeum esse *Chamum* Noachidem. Ipsa quoque
vtriusque nominis scriptio et consideratio, quae ta-
men videtur viris doctissimis praecipuus sententiae
huius fundus fuisse, eidem profecto euidenter aduer-
satur. Aegyptii nomen illud, quod saepius monui-
mus,

mus, scripserunt Ainun, Copti **Ⲁⲙⲛⲟⲩ**, vide supra §. 3. (not. †) Prophetæ **ⲉⲁⲛⲛⲉⲩⲟⲩ**, idem effecerunt **Ⲁⲙⲛ** et **Ⲁⲙⲛⲁ**, *Amon*, (vel *Amun*) et *Hamon*, (vel *Hamun*) quod iam monitum est §. 3, idque a pronuntiatione Aegyptiorum, quod nemo non illico videt aut nihil, aut certe perparum differt. At filio Noachi semper a scriptoribus sacris nomen imponitur **Ⲁⲙ**, *Cham*, et ab eo Aegyptus ipsa dicitur, **Ⲁⲙ ⲡⲓⲛ**, *Terra Chami*, Ps. CV, 23. 27. CVI, 22. Vestigia sane longe luculentiora nominis *Cham*, supersunt in *Χημία*, quomodo Aegyptios, regionem suam, vocabulo patrio appellasse, testatur PLUTARCHVS de Is. et Osir. p. 364. Et Copti in libris suis Aegyptum nunquam aliter nominant, quam **ⲭⲙⲉⲩ**, *Chami*, aut Dialecto Thebaidis **ⲕⲁⲙⲉ**, *Kame*. Vnde HIERONYMVS Quaestion. in Genesin hebraicis (Opp. Tom. II.) col. 514. *HAM*, a quo et Aegyptus usque hodie, Aegyptiorum lingua dicitur *HAM*. A *Chamo* igitur erit **ⲭⲙⲉⲩ**, *Aegyptus*. Sed *Chami* et *Amun*, in lingua Aegyptiorum nulla prorsus cognatione se contingunt. Taceo iam, fabulas et traditiones antiquas Aegyptiorum, de *Amnone* suo, nihil omnino nobis offerre, quod suspicionem virorum eruditorum, *Chamum* nempe latere in *Amun*, iuuare queat. Nam fabulas Graecorum de Ioue suo, Saturni filio, Neptuni et Plutonis fratre, ad *Ammonem* Aegyptiorum, sine grauisimo errandi periculo, transferre profecto non licet.

§. II. Extant quaedam nominis *Aman*, tum ex *Aliorum* Hebraico, tum ex Arabico, tum etiam ex graeco ser- *originatio-*
mone, *originationes* et *explicationes*. Verum cum *nes vocis*
domestica in promptu sint, ex genuina nempe Nilige- *Amun exa-*
narum lingua deprompta, quid de peregrinis, longe- *minantur.*
que petitis, qualia cuius, cui ingenii facultas et co-
pia suppetit, exsculpere facile est, cogitare vellemus?
Liceat igitur mihi, uti alias, ita etiam nunc, vocem

Amun, ex auito Aegyptiorum sermone deducere. Si magno cuidam Philosopho, forte ARISTOTELI, ad quem saltem in eadem causa prouocat HESYCHIVS §. 2. allatus, credimus, vox *Amun* Aegyptiis *patrem* designauit. Id nos docet EVSTATHIVS in *Dionysii Periegesin* v. 212. vbi ita legitur. Τῶν δὲ τις μεγάλων Φιλοσόφων Ἀμῶν καὶ πατέρα εἰπεῖν ταῦτον εἶναι ἰσορεῖ. *Philosophus aliquis magnus tradidit, dicere Amun, et patrem, idem valere.* Fateor tamen, me huius dictionis, in illo sensu, quantum meminisse possum, vestigia nulla in lingua Aegyptiaca obseruasse. Vti tamen in plerisque, et forte omnibus, linguis, infantes vocalis vti solent quibusdam infantilibus, quibus patrem et matrem compellant, quarum in libris non facile mentio occurrit, ita fieri etiam potuit, vt apud Aegyptios, liberi patres suos voce quapiam, ad sonum τῷ *Amun* accedente, alloquerentur, quod tamen, si res ita se haberet, ad explicandum nomen Dei Thebaei *Amun*, me iudice, vix quidquam conferre posset. Cum lingua Aegyptiaca apertius consonat, illa nominis *Amun* interpretatio, quam PAUSANIAS adfert, etsi forte ipsi huic auctori minus intellecta. Ita autem is in *Messen.* p. 337. Edit. Kühnii: Ἀμμων ἐν Λιβύῃ, ἀπὸ τῷ ἰδρυσαμένῳ ποιμένος, ὄνομα ἔχεν. *Ammon in Libya nomen accepit a pastore, qui ipsi simulacrum dedicauit.* Habuit igitur Ammon, secundum istam traditionem, nomen hoc suum a pastore, qui ipsi templum et statuam dedicauit. Pausanias sine dubio id sibi voluit, Pastori illi Libyco, nomen fuisse *Ammoni*, eumque Deo, cuius Sacra illic instituit, nomen suum indidisse. Ita certe mentem eius cepit EVSTATHIVS, qui loco iam citato haec commentatur. Οἱ δὲ Φασὶ τὸν ἐκεῖ Δία ἄμμωνα κληθῆναι, ἀπὸ τινος ὁμωνύμου ποιμένος, προκατάρξαντος τῆς τῷ ἱερῷ ἰδρύσεως. *Alii dicunt, Iouem Libycum Ammonem dictum fuisse, a pastore quodam cognomine,*

mine, qui constructionem templi in eius honorem auspicatus est. Lepidam fane fabellam! sed primus etymologiae huius auctor, significare sine dubio voluit, *Ammoni* nomen inditum fuisse a quodam pastore. Et enim Aegyptiis **ΑΜΩΝΣ** (*amoni*) pascere et pastorem sonat. Psalm. XXIII, 1. XLVIII, 14. LXXX, 1. Auctorem originationis huius crediderim graecum fuisse, sed linguae Aegyptiacae non rudem. Quia igitur Aminoni ovis sacra erat, credidit, eum, ut loquitur * TERTULLIANVS, *ouium diuitem esse*, eique oves curae esse, persuasit sibi, Ammonem esse Deum pastorum. Aliam eiusdem nominis interpretationem, ex lingua Aegyptiorum (dedit nobis HECATAEVS, scriptor admodum antiquus, apud PLUTARCHVM de Is. et Osir. p. 354. Ἐκαταῖος ὁ Ἀβδηρίτης Φησὶ τέτω καὶ πρὸς ἀλλήλους τῷ ἑήματι (Ἀμῶν) χρῆσθαι αἰγυπτίως, ὅταν τινὰ προσκαλῶνται προσκλητικὴν γὰρ εἶναι τὴν Φωνήν. *Hecataeus Abderita hoc verbo (Amun) uti Aegyptios inuicem ait, cum alter alteram vocat: esse enim vocem, aliquem ad se vocandi. Recte profecto et vere. Nam ΑΜΩΣ* (*Amn*) et **ΑΜΩΙΩΝΣ** (*Amoini*) pro δεῦρο, *Adesdum*, et *accede*, et pro δεῦτε, *adesse*, *accedite* sexcenties in Coptorum libris legitur. Vide sis Matth. XIX, 21. Marci V, 8. Matth. XI, 28. Marci XII, 7. Et hanc peruetusti scriptoris interpretationem non penitus spernendam esse, nunc iam videbimus.

§. 12. Adfert autem PLUTARCHVS loc. cit. *Ex nostra* aliam eiusdem nominis explicationem ex MANETHONE, qui, regnante in Aegypto Ptolemaeo Philadelpho, sacerdotibus praefuit, eaque ita habet. Μα- *sententia* νέθως μὲν ὁ Σεβεννύτης, τὸ κεκρυμμένον διέτα καὶ *Amun Aegyptiis si-* τὴν κρύβειν ὑπὸ ταύτης δηλοῦναι τῆς Φωνῆς. *gnificat lu-* *thos Sebennyta ea voce (Amun) occultatum, et occultatio-* *bus infe-* *rentem.*

M 2

* De Pallio cap. 3.

nem iudicat significari. Nescio, vtrum PLUTARCHVS mentem MANETHONIS recte perceperit, an vero error in verbis his admissus, ipsi Manethoni potius tribui debeat, quod vero ita dissimile profecto non est. Nam Manethonem in vniuersum rerum graecarum longe peritiorem fuisse, quam priscarum gentis suae, indicis non paucis certo comperi. Videtur mihi haec Manethonis origination, cum illa, quam ex MACROBIO §. 5. attuli, recte comparari posse. Si auctori huic aures praebemus, *Ammonem Deum, Solem occidentem Libyes existimarunt.* Per *Solem occidentem*, auctor huius originationis videtur designare voluisse, *Solem in hemisphaerio inferiori latentem*, quem Aegyptii, vti infra docebo cap. V. etiam αἰδην et αἰεταον, id est, *inuisibilem* nuncupabant. At vero *Ammonem* Aegyptiis non significare solem in hemisphaerio inferiori absconditum, verum ea contra, ex hemisphaerio inferiori, ad superius iam euectum, fidem faciunt, quae disputauimus §. 6. 7. 8. 9. Idem plane dicendum est, de originatione MANETHONIS, quam nobis PLUTARCHVS seruauit. Vox *Amun* non *occultationem* et *absconsionem*; sed vicissim *ortum lucis ex occultis tenebris*, significat. HECATAEVS, quem deinde PLUTARCHVS laudat, mentem sacerdotum Aegypti, longe melius assecutus est, etsi tamen verbis eius quaedam etiamnum subsit obscuritas. *Hecataeus*, inquit auctor noster, *verbo Amun Aegyptios vti inuicem dicit, cum alter alterum vocat.* (Vide §. II.) Et tum ista subiungit. Διὸ τὸν πρῶτον θεόν, τῷ παντὶ τὸν αὐτὸν νομίζουσιν, (lege νομίζοντες) ὡς ἀφανῆ καὶ κεκρυμμένον ὄντα, προσκαλόμενοι καὶ παρακαλῶντες ἐμφανῆ γενέσθαι, καὶ δῆλον αὐτοῖς, Ἄμυν λέγουσιν. *Ideo-que principem deum, quem eundem cum vniuerso putant, utpote obscurum et absconditum, aduocant rogantque, ut se ipsis conspiciendum praebeat, ac manifestet, di-*

centes Amun. Vides hic vestigia non adeo obscura fabulae illius sacrae Aegyptiorum, (de qua §. 3. 7. 8.) Herculem in votis habuisse, ut Iouem huc usque inuisibilem, obscurum, et absconditum, videre posset, utque ille prodiret, seque conspiciendum praeberet, quae, si quid iudico, vera est nominis *Amun* originationis et interpretatio. IAMBlichVS, si in *Ammon* agnouisset *Solem*, illiusque Numen, ad notiones Metaphysicas cerebri sui, non infeliciter contorsisset, et inuitum inflexisset, veram profecto nobis etymologiam nominis istius promeret. Sic enim is *de Mysteriis* Sect. VIII. c. 3. ὁ γὰρ δημιουργικὸς νῆς — ἐρχόμενος μὲν ἐπὶ γενέσει καὶ τὴν ἀφανῆ τῶν κεκρυμμένων λόγων δύναμιν εἰς φῶς ἄγων, Ἀμῶν κατὰ τὴν τῶν αἰγυπτίων γλῶσσαν λέγεται. *Opifex quippe mens, quatenus ad generationem descendit, et incognitam rationum latentium vim producit in lucem, lingua Aegyptiaca dicitur Amon.* Id certe in hac interpretatione verum est, nobisque facem profert, quod HECATAEVS et IAMBlichVS ex traditione sacerdotum Aegypti haud dubie acceperunt, quamvis minus recte intellectum, *Amun* significare *rerum latentium et absconditarum in lucem productionem*, vel eum, *qui rem latentem ex tenebris in lucem profert*: Id vero iam ex lingua Aegyptiaca distinctius explicemus. Nempe *Amun* Aegyptiis significabat *productionem lucis ex tenebris*; Aegyptiorum sermone vero *lux* audit *DDUINS* (*V-oini*) et dialecto Aegypti superioris *DDUIN*. (*V-Oein*) In utraque hac voce, articulus generis indefinitus *DD*, ut in pluribus aliis, labente tempore, videtur coaluisse cum primitiuo, quod est *UINS*, (*Oini*) vel dialecto antiquiori *DEIN*, (*Oein*). Quod si iam HECATAEI etymologiam probamus, *ADDU-DEIN*, (*Amu-oein*) significaret: *Adesto lux*.

Ita interpretati vocem nostram videntur illi: a quibus Hecataeus originationem suam didicit. Sed cum tamen talis interpretatio nominis Diuini, multis videri possit, nimium insolens, et certe aliquid praeferat auribus nostris infuetum, monebo, me in *Dictionary* KIRCHERI, quod ille cum versione sua, ex codice MS. edidit, p. 355. haec legisse. **ΑΛΥΘ ΕΒΘΛ**, *educo*, vel *egredi facio*, id est, *rem voco, ut praesto sit*, quae locutio in Scriptura de Deo adhiberi solet. Equidem Dictionary illi Kircheriano, in quo saepissime, modo ignorantia, modo mala fides Kircheri, nimis aperte se prodit, non semper secure confido; sed hic tamen cur diffidam, rationem nullam video. Si igitur res ita se habet, **ΑΛΥΘ-ΔΕΣΝ**, (*Amu-oein*) esset, *lucem educens*, vel *egredi faciens*, nempe e tenebris, quae est quoque interpretatio IAMBlichI. Sed si quis in hac interpretatione idcirco forte haereat, quod hic in vocibus **ΔΥΛΙΣΝ**, et **ΔΥΔΕΣΝ**, integra syllaba **ΔΥ** refecetur, quod mihi quidem difficultatem prorsus nullam parit, possumus quoque interpretationem nostram in illorum gratiam ita temperare, ut syllaba ista remaneant. Nempe **ΑΨΔΥΛΙΣΝ**, (*amphuoini*) et, quod planè idem est, omiſſa tantum nota generis masculini **Ψ**, **ΑΔΥΛΙΣΝ**, (*amuoini*), significat *lucidum*, vel *inferentem lucem*, In Dialecto Thebaidis id effertur **ΑΔΥΔΕΣΝ**, (*Am-ouein*) atque hoc posterius puto esse verum nomen Aegyptiacum *Amun*. Nam ex nostra hodierna pronuntiandi literas illas et vocales ratione, quae hodieque apud diuersas gentes est sane diuersissima, aestimari non debet vetus pronuntiatio Aegyptiorum. Deprehendimus quidem nomen hoc in ipsorum Coptorum libris scribi **ΑΛΥΘΝ**. Vide supra §. 3. (not. †.) sed boni

hi Copti, Christiani, et quidem sequioris temporis, rerum auitarum patriae suae prorsus utique ignari erant. Et in vniuersum, vbi semel Aegyptii literas graecorum adoptarunt, et linguae etiam ipsorum paulatim assuefacti sunt, horum scriptio et pronuntiatio etiam praeualere coepit. Vidimus autem §. 2. Graecos nomen istud pronuntiasse et scripsisse *Αμῶν*. Secuti eos igitur sunt Aegyptii, literis eorum vtentes. Erant tamen alii, qui pronuntiarent scriberentque *Αμῶν*, (§. 2.) vnde Graecorum Iupiter *Ammon*, et hanc scriptionem nominis istius suam fecerunt Prophetæ Sancti V. Testamenti §. 3. Ex quo intelligitur, diuersitatem aliquam in pronuntianda voce *Αμῶν*, fuisse in ipsa Aegypto. Ratio ceteroquin denominationis huius, ex supra dictis satis perspicui a quouis potest. Quibus nunc hocce addo, quod omnia illa illustrabit. Status nempe mundi nostri, dum sol in hemisphaerio inferiori haerebat, Aegyptiis dicebatur *nox tenebricosa*. Vide Lib. I. c. I. §. 14. Quam non conuenienter igitur, a sapientibus illius gentis, sol dictus est *lucidus*, vel *lucem inferens*, *secumque vehens*? vbi ex hemisphaerio inferiori emergens, tenebras pristinas dispellens, statumque illum tristem in laetiores conuertens, mundo apparet, vel *, vt loquitur Poëta

— *vbi pulsam hyemem Sol aureus egit*

Sub terras, coelumque aestiua luce, reclusit.

Pluribus haec ex MANILII *Astronomico* illustrari possent. Sed nunc sequentia sufficiant Lib. I. v. 646. Edit. Bentleii, quam et expressi.

Namque aries Phoebum repetentem sidera Cancri

Inter principium reditus finemque coercet,

Tempora diuiso iungens concordia mundo :

Conuertitque vices, victumque a sidere brumae

Exsuperare diem iubet, et succumbere noctes ;

Aestiui donec veniant ad sidera cancri

M 4

Hic

* VIRGILIUS Lib. IV. Georg. 51.

Hic est Sol, quem Aegyptii dicebant *clarum* et *superum* teste MACROBIO Satur. Lib. I. c. XIX. En
Iouem Ammonem Aegyptiorum!

CAPVT III.

De Semo, vel Somo, vel Chone,
Aegyptiorum Hercule.

§. I.

Inter Ammonem Aegyptiorum, eorundemque Herculem, magna est affinitas et necessitudo.

Ioui Ammoni, in Festo Thebaeorum Aegyptiorum solenni, adiungebatur is, quem Graeci *Herculem* nominare consueuerunt, et quem scimus Aegyptiis Numen fuisse maximum et sacro sanctum. Verba HERODOTI, quibus id docetur, etsi capite priori ad testimonium iam vocata, hic quoque describere non pigebit, quia toti nostro argumento, quod hic persequimur, lucem adferunt non mediocrem. Ita autem scriptor hicce antiquissimus Lib. II. c. 42. *Thebaei et quicunque propter illos, ab ouibus abstinent, aiunt ideo sibi conditam hanc legem, quod Iupiter, cum ab Hercule, cernere eum vehementer cupiente, cerni nollet, tandem assiduis eius precibus permotus, hoc commentus sit, ut amputato arietis capite, ac pelle villosa, quam illi detraxerat, sibi circumposita, ita sese Herculi ostenderet.* Et interiectis quibusdam, ista mox subnectit. *Certo tantum die quotannis in festo Iouis arietem vnum obtruncant, cuius pellem detractam, hunc in modum Iouis simulacro induunt, ad illudque aliud deinde ducunt Herculis simulacrum.* Non dissimilia sacerdotes Aegyptiorum, etiam de Horo, et de Amenophi, in vulgus spargebant. De Amenophi certe refert MANETHO sacerdotum in Aegypto Prin-

Princeps, ex gentis suae traditionibus, * *quod affectaverit* θεῶν γενέσθαι θεατῆς, ὥσπερ Ὀρ, εἰς τῶν πρὸ αὐτῆς βασιλευκότων. *Deorum conspectu frui, quod etiam contigisset* Horo, *uni eorum, qui ante se imperium tenuerint.* Fabula haec, non secus ac illa de Hercule, non ad historiam rerum, ab antiquis Aegyptiis gestarum; sed ad Theologiam ipsorum fabulosam spectat, eamque nos loco aliquo commodiori explicabimus. Erat igitur in Theologia illa fabulari, summa inter *Ammonem* et *Herculem* amicitia atque necessitudo. Cum vero antehac, liquido iam probauerimus, Ammonem Aegyptiorum, symbolum fuisse solis, in hemisphaerio superiori aequinoctium efficientis, verque laetum auspicantis, sagaci et cordato rerum aestimatori difficile non erit,† ex his colligere, Herculem gentis illius, ad solem quoque, ac speciatim vernum, referendum esse.

§. 2. Aegyptiorum *Herculem*, vti Graecis, Numen hoc autum Niligenarum vocare placuit, ab *Hercule Graecorum*, Iouis et Alcmenae filio, ac post mortem, ex heroum numero, in coetum deorum translato, † alium plane ac diuersum esse, ipsi Graeci, quod raro faciunt, ultro fatentur. Nam *Hercules Aegyptius*, non Ioue, ne Alcmena quidem; sed *Nilo natus traditur*, quod CICERO nos docet de *Nat. Deor.* Lib. III. c. 16. Id auctor idem, sicut et alii plurimi, de aliis pariter Aegyptiorum diis observat, illis nimirum, qui Aegypto plane proprii erant, quibusque parentes non assignabantur. Ad haec id quoque Aegyptiis Graeci non inuiti largiuntur, ipsorum *Herculem*, suo immensum esse antiquiorum.

M 5

HE-

* Apud IOSEPH. aduersus Appionem Lib. I. p. 460. Edit. Belgicae.

† HERODOTVS Lib. II. c. 43. significat Herculem Graecorum, Aegyptiis penitus ignotum esse.

HERODOTI ea de re haec sunt verba Lib. II. c. 43. *Atqui vetustus quidam Deus est apud Aegyptios Hercules, et, ut ipsi aiunt, decem et septem annorum millia elapsa sunt ad Amasim regem, ex quo ex octo Diis principibus facti sunt duodecim, quorum unum Herculem arbitrantur.* Plura eo loco habet scriptor ille, quae huc egregie faciunt, sed quae apud ipsum legi malo. Illisque addi merentur, quae de Hercule eodem memoriae prodiderunt DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 21. et Lib. III. p. 207. fin. * aliique. Neque id etiam obseruatione nostra indignum est, quod HERODOTVS acceptum ex relatione sacerdotum Aegyptiorum, litteris prodidit, Herculem in gente illa cenferi inter deos duodecim maiores, quales agnouerunt etiam Graeci et Romani, sed quibus illi tamen, Herculem suum Thebanum, nunquam annumerarunt.

Numen illud Aegyptii somnum appellabant.

§. 3. Numini huic Aegyptiorum, quod Graeci *Herculem* appellant, patrium et auitum nomen fuisse *Som*, vel *Dsom*, non est quod dubitem, quamuis videam in scribendo isthoc nomine, veteres Graecos variasse, forte, quod prima nominis Aegyptiaci litera, quae in Coptorum libris, hanc figuram habet, **X**, non respondeat literae alicui graecae, adeoque non ita comode a Graecis exprimi possit. Auctori *Etymologici magni*, Numen illud **XΩN** audit. Sic enim in voce *Xōwes* scribit. Τὸν ἡρακλῆν φασι κατὰ τὴν αἰγυπτίων διάλεκτον Χῶνα λέγεσθαι. *Dicunt Herculem lingua Aegyptiorum CHONem vocari.* Seruat hanc pronuntiandi rationem **COCHONE** regio, cuius ex **MANETHONE** meminit **EUSEBIUS** in *Chronico* graeco Scaligeriano p. 14. Ὀυενέφρης, inquit,

* **ARIANVS** de expedit. Alexandri Lib. II. p. 125. Edit. **Blancardi**, **TACITVS** *Annal.* Lib. II. c. 60. **MACROBIVS** *Saturn.* Lib. I. c. 20.

quit, ἐφ' ἧ λιμὸς κατεχε τὴν χώραν, ὅς καὶ τὰς πυ-
ραμίδας τὰς περὶ τὴν ΚΩΧΩΝην ἤγειρεν. *Vene-
phres, sub quo fames Aegyptum afflixit, qui et Py-
ramides, quae sunt prope COCHONen erexit.* Ea-
dem, ex EVSEBIO leguntur apud SYNCELLUM
p. 54. *Cochone*, me quidem iudice, * quod alias
pluribus persecutus sum, est illa regio Aegypti, quae
in historia Mosis, *Gosen* nominatur, et vocem hanc
COCHON interpretor *Heracleopolin*, id est urbem,
vel, *regionem Herculi consecratam*. Vbi tamen non
dissimulaui, IULIUM AFRICANUM, qui eadem
MANETHONIS verba refert apud SYNCELLUM
p. 55. loco *Cochanes* scribere ΚΩΧΩΜην, COCHO-
Men. Haec vltima vocis istius scriptio, melius etiam
atque accuratius vocem Aegyptiacam exprimit, quod
mox videbimus. In ERATOSTHENIS Catalogo
regum Thebaeorum, semel iterumque nomen illud
ipsum effertur Σέμ, *Sem*, cuius discrepantiae causa alia
nulla est, quam, quod iam monui, litera Aegyptiaca
X, quam Graeci, non vno modo, literis gentis suae
propriis, exprimere solent. Rex in catalogo illo vi-
gesimus sextus, nomen habet ΣεμΦεγκράτης, vbi le-
gendum censeo ΣεμΦεγκράτης, idque ERATO-
STHENES interpretatur *Herculem Harpocratem*.
Nempe Σέμ est nomen *Herculis*, et Φεγκράτης, *Harpocratem* designat, quod infra cap. VI. curatius expli-
cabo. Ex his, quae dixi, corrigi facile poterit, no-
men regis alterius, in Catalogo illo quinti. Nam
hodie in SYNCELLO legitur ΠέμΦως, quod ERA-
TOSTHENES, ex lingua Aegyptiorum interpreta-
tur Ἡρακλείδην, quasi dicas, *natum ex Hercule, Her-
culis stirpem*. Et id profecto ΣέμΦως Aegyptiis de-
signat, qua ratione proinde locum illum corrigi oportere

* Dissert. VII. de Terra Gosen §. 3.

tere, dudum est, quod † monui. A nomine hoc sic scripto, insigniter recedit lectio HESYCHII, in cuius Glossario et ista occurrunt. Γιγνῶν, οἱ δὲ Γιγνῶν, Πάταικος — οἱ δὲ αἰγύπτιον ἥρακλέα. *Gignon, nonnullis Gigon, † Pataecus — quidam vero volunt,* sic dici Aegyptiorum Herculem.* Sed mittamus has lectionis et scriptionis varietates, et ad exponendam potius veram nominis huius significationem pergamus.

§. 4. Difficile non est, nominis huius Aegyptiaci, rationem dare facilem, et perspicuam, ex qua simul *Som, vel Dsom quod est nomen Aegyptiacum Herculis, significat virtutem Deorum.* intelligi confestim poterit, cur Graeci, cum ipsis nominis istius vera significatio exposita fuisset, Numen hoc cum *Hercule* suo contulerint, cum ceteroquin duo illa Numina, nulla re, nisi solo nomine, quod utrique idem esse voluerunt Graeci, inter se conueniant. Dixi iam in alia commentatione, vocem Aegyptiam mihi videri scribendam *Χυλλ*, (*Dsom*) quod in prisca gentis illius lingua, *virtutem, robur, et potentiam* significat, quoniam in hoc Numine Aegyptii, virtutes illas non minus impense venerabantur, quam Graeci in suo Hercule. Non melius hancce originationem confirmare possum, quam verbis MACROBII, qui se rerum Aegyptiacarum indagatorem curiosum, neque imperitum, ubique ostendit. Sic autem is Saturn. Lib. I. c. 20. *Sacratissima et Augustissima Aegyptii Herculem religione venerantur, utraque memoriam, quae apud illos retro longissima est, ut carentem initio colunt. Ipse creditur et gigantes*

† Annotat. in Eratostenis Catalogum, in VIGNOLII Chronol. Tom. II. p. 739.

†† *Pataeci* sunt Dii Phoenicum, in tutelis nauium exsculpti. Vide HERODOT. Lib. III. c. 37. HESYCH. in Πάταικος.

* Posset *Gigon* explicari σι-Χυλλ Schi-dsom, id est, *virtutem assumens.* Hoc illustrandum ex §. 4.

** De Terra Gosen Diff. VII. §. 5.

res interemisse, cum coelo propugnaret, quasi VIRTUS
DEORVM. Et paulo ante de Graecorum Hercule
dixerat. *Nec aestimes, Alcmena, apud Thebas Boeo-*
tias, natum, solum vel primum Herculem nuncupatum.
Imo post multos atque postremus ille, hac appellatione
dignatus est, honoratusque hoc nomine, quia nimia
fortitudine meruit nomen DEI VIRTUTEM RE-
GENTIS. Quod auctor hicce de Hercule, ex Ae-
gyptiorum doctrina tradit, non parum ex eo illustra-
tur, quod Pythagoras, qui in Aegypto, Sacerdotum
discipulus dui fuit, et ex illorum Philosophia, et
Theologia, in suam plurima transtulit, Herculem di-
xerit, τὴν δύναμιν τῆς Φύσεως, *virtutem, siue poten-*
tiam naturae, teste IAMBLICHO de *vita Pythago-*
rae cap. 28. p. 131. Edit. KUSTERI. Nomen igitur
Herculis Aegyptiacum, secundum MACROBIUM,
sonat Deum virtutis, siue, vt ille loquitur, Deum
virtutem regentem, vel VIRTUTEM DEORVM.
Quare facile mihi persuadeo, plenum *Herculis* hu-
ius nomen apud Aegyptios fuisse **Xuue nndst**,
Dsom ennuti, id quod significat *virtutem Dei, vel vir-*
tutem Deorum, ipsos vero nomen hoc paulo longius,
communi sermone contraxisse, et abbreviate **Xuue,**
virtutem dixisse. Plenioris illius, quod dixi, nomi-
nis, vestigia, visus mihi sum deprehendere in Nomo
Sebennytico inferioris Aegypti, quem Herculi sacrum
fuisse, ex indiciis non obscuris colligo, qua de re
alias loco magis opportuno. Testantur itineraria re-
centiorum, eruditis probata, urbem illam clarissimam,
veteribus dictam *Sebennytum,* hodie ab indigenis pa-
riter ac Arabibus nuncupari *Sammanud,* aut *Seme-*
nud, vnde suspicio mihi oborta est, verum illius no-
men Aegyptiacum fuisse **Xuue nndst** idque po-
stea confirmatum vidi auctoritate *Scalae Coptico-Ara-*
bicae, vel *Dictionarii a KIRCHERO editi,* vbi p. 208.
legitur.

legitur. *Semanutha* ~~ΣΕΜΝΟΥΤ~~† Hoc igitur opinor fuisse verum et antiquissimum Dei illius Aegyptiorum, quem Graeci *Herculem* interpretantur, nomen.

§. 5. Quod si verbis MACROBII pressio nimis pede inhaereamus, dicendum erit, Aegyptios per Herculem suum, ipsum totius vniuersi Opificem designasse. Nam si eum audimus, *Aegyptii Herculem — ut carentem initio coluerunt.* Is vero tantum potest esse Opifex, qui ipse, cum sit a se, initio caret, entibus vero reliquis omnibus, initium et existentiam dedit.

Aegyptiorum Hercules ipsis non erat creator mundi.

In eundem fere sensum, ATHENAGORAS quoque pro Christianis p. 18. Doctrinam Orphicam de Hercule contorquet. *Fuit enim aqua secundum Orpheum, principium omnium: ex aqua subsidente formatus est limus, et ex utroque animal ortum est draco, cui adnatum erat caput leonis, corpus vero medium continebat faciem Dei, quem Herculem et tempus vocant. Ab Hercule ortum est, ouum immensae magnitudinis, quod dum completur et incubatur, a genitore suo per attritionem vim passum, in duas partes dissiliit: et superior quidem in coeli formam perfecta est: inferior vero delapsa terram constituit.* Doctrina, quae hic Orpheo tribuitur, admodum diuersa est, a genuina illa et antiqua Poëtae illius Philosophi, de origine rerum omnium, Theologia, quam Lib. I. c. II. §. 8. exhibui, eo maxime, quod quae Orpheus ipse ad Vulcanum Masculo-foemininum retulit, iunior hic placitorum Orphicorum interpolator, Herculi tribuere maluerit. Ego in hac doctrinae Orphicae incrustatione, non possum non agnoscere ingenium Pythagoraeorum et Platoniorum recentiorum, qui per † *Θεογονίαν*, sibi inprimis caram, Deorum Aegypti attributa et virtutes, libenter commiscebant et con-

† SVIDAS in voce *Θεογονία*, et DAMASCIVS in vita Isidori apud PHOTIVM Biblioth. Cod. CCXLVII. p. 1049.

et confundebant, ac figillatim ea, quae vetustior huius gentis Theologia Vulcano adscripserat, ad alia etiam Numina transferebant, cuius rei specimina quaedam dedi Lib. I. c. II. §. 8. cap. IV. §. 8. 9. Lib. II. c. II. §. 5. Sed pergamus iam potius ad inuestigandum Aegyptiorum antiquiorum de Hercule suo Theologiam.

§. 6. Nihil autem certius est, et testatum magis, *Verum erat* quam, priscos Aegyptiorum Philosophos, Herculem *Symbolum* suum in vniuersum retulisse ad Solem, tanquam sym- *Solis, unde* bolum eius, auita religione consecratum. Ipse ille *cum Osiri-* Theologiae Orphicae interpretator, de quo paulo *de nonnun-* ante dixi, id saltem ex vetustioribus Theologiae Ae- *quam con-* gyptiae placitis retinuit, quod *Herculem* eundem di- *funditur.* xerit cum *Tempore*. Operae pretium est, cum ATHENAGORA conferre DAMASCII περὶ αἰχῶν fragmentum à WOLFFIO editum in Anecdotis Tom. III. p. 254. ubi sic lege, ὠνομάσθαι δὲ χρόνον ἀγήρατον, καὶ Ἡρακλέα τὸν αὐτόν. *Vocatum est* principium illud, *Tempus senectutis expers, idemque etiam Hercules.* Temporis vero causa efficiens est Sol, ideoque eum a nobilissimo hoc effectū Aegyptii dixerunt *Osiridem*, id est, ut * suo loco id interpretati sumus, *effectorem temporis.* Hercules itaque cum Osiride, sed certo tantum quodam respectu, idem erat. Id vel ex fabulis Aegyptiorum allegoricis de Hercule, etiam prouti eas Graeci adulterarunt, non obscure perspicui potest. Sacerdotes Aegyptii tradebant de *Hercule*, (vide supra §. I.) eum aliquando cupiuisse videre *Iouem*, et hunc exoratum tandem, ipsi apparuisse sub specie *arietis*. Quod Aegyptii referebant, ad *Herculem*, Graeci praedicabant de *Libero* siue *Baccho***, ita solent appellare *Osiridem*. Ab iis hoc mutuatus est SERVIVS in Virgilii IV. Aen. 196.

LIBER,

* Lib. II. c. I. §, 14.

** Vide Lib. II. c. I. §. 5.

LIBER, (i. e. Osiris) *vel, ut alii dicunt HERCVLES, cum — per desertam Libyae exercitum duceret, fatigatus siti, IOVIS patris sui imploravit auxilium, cui ille arietem ostendit etc.* Conceptis verbis SERVIVS hic docet, id quod Graeci plerique narrant de *Libero*, vel *Osiride*, alios ad *Herculem* transferre. Alii omisso plane *Herculis*, nomine, solus tantum *Liberi*, vel *Osiridis* mentionem faciebant. Ita LUTATIVS interpres Statii, in huius *Thebaida* L. III. v. 476. haec scribit. *Liber cum ex India veniens in desertam, et extrema parte Libyae teneretur, ac siti laboraret exercitus, dicitur rogasse Iovem, ut se patrem probaret. Unde ex harena subito ARIES apparuit.* Quod igitur sacerdotes Aegyptii, teste HERODOTO, de Hercule suo narrabant, id ipsum Graeci plerumque tribuebant Osiridi, et de illo intelligebant, tanquam illi duo, re ipsa, aliquo modo vnus essent. Potest huc non incommode, et illa Aegyptiorum traditio fabulosa trahi, cuius DIODORVS *Siculus* meminit p. 15. Edit. Wechel. *Herculem fuisse summum militiae praefectum in toto regno Osiridis.* Nempe Hercules est $\chi\omega\alpha\ \eta\eta\delta\sigma\tau$, *virtus, robur, potestas Dei, puta Solis.*

Et quidem quatenus Sol tempus, atque annum efficit.

§. 7. Sed ipsum hoc adhuc certius et luculentius, ex Aegyptiorum ritibus sacris et inuocationibus solemnibus, MACROBIVS sic probat Saturnal. Lib. I. cap. 20. *Praeterea Sacrorum administrationes apud Aegyptios multiplici actu multiplicem Dei asserunt potestatem, significantes, Herculem hunc esse τὸν ἐν πᾶσι, καὶ διὰ πάντων ἥλιον (Solem, qui est in omnibus et per omnia.* Concinit cum his MACROBII, illa Aegyptiorum traditio sacra, cuius commemorat PLUTARCHVS de Iside et Osir. p. 367. *Καὶ τῷ μὲν ἡλίῳ τὸν Ἡρακλέα μυθολογεῖν ἐνιδρυμένον συμπεριπολεῖν.* *Fabulantur Aegyptii, Herculem in Sole positum, una cum illo circumferri.* Perquam his consen-

consentanea sunt, quae Tyrii, Aegyptiorum coloni, de Hercule suo, antiquissimo et maximo Numine, sacris carminibus celebrare solebant. Hercules ille lingua ipsorum dicebatur *Melcartus*, quod, uti non infeliciter SELDENVS auguratur, *de Diis Syris* Syntagm. I. c. 6. p. 183. 185. nihil aliud est, quam מלך ער, *Rex praevalidus*, idque fere idem, nomen Herculis Aegyptiacum quoque sonat. Et Herculem Tyriorum, nonnunquam dici Aegyptium, opportune monuit, et auctoritatibus idoneis probavit* GERH. IOH. VOSSIVS de Idolol. Lib. I. c. XXXIV. Certe magnam fuisse in Sacris vtriusque Numinis convenientiam, iam obseruatum reperiō. De illo autem Tyriō Hercule, NONNVS *Panopolitanus*, Aegyptius, non quidem poëta excellens, sed omnis tamen antiquitatis bene peritus, ita canit, *Dionysiacon* Lib. XL. p. 683. vers. fin. Edit. graec. Antw.

Ἀστροχίτων Ἡρακλῆς, ἀναξ πυρὸς, ὄρχαμὲ κόσμῳ
 Ἡέλιε βροτέροιο βίε δολιχόσκιε ποιμήν,
 Ἰππέων ἐλικηδὸν ὅλον πόλον αἰθοπι δίσκῳ
 Ὑῖα χρόνῳ λυκάβαντα δωδεκάμηνον ἐλίσσων
 Κύκλον ἄγεις μετὰ κύκλον —

*Hercules Astris amictæ, rex ignis, Princeps mundi,
 Sol, qui vitam mortalem e longinquo obumbrando
 pascis,*

*Dum orbe fulgido, velut equo vectus, circa totam
 terram circumuolueris,*

*Filiumque temporis, annum, duodecim mensibus
 constantem, circumagis*

Circulum ex circulo producens —

Ex quo satis liquere potest, quānobrem ORPHEVS, sacerdotum Aegyptiorum discipulus, teste AETHE-

NAGORA

* Adde BOCHARTI Geogr. Sac. Part. II. Lib. I. cap. 34.

NAGORA (vid. §. 5.) *Herculem* et *tempus* unum idemque dixerit.

§. 8. Superfunt canae huius doctrinae Orphicae, quae certe *Herculem* Aegyptium respicit, etiam apud Graecos, passim nonnullae reliquiae, quamvis illi has ad *Herculem* suum Thebanum accommodare soleant, quo iure, ipsi viderint. Auctor Hymnorum Orpheo tributorum, * Hymno in *Herculem*, ipsum ita compellat N. 3. Αιολόμορφε Χρόνος πάτερ. *Forma varie, temporis pater.* Et mox v. 12. duodecim certamina *Herculis* Thebani, sic ad eum transfert

Δώδεκ' ἀπ' ἀντολιῶν ἄχρι δυσμῶν αἴθλα διέρπων.
Duodecim ab ortu usque ad occasum certamina perficiens.

In eundemque sensum PORPHYRIUS apud EVSEBIUM Praepar. Euang. Lib. III. c. XI. p. 112. scribit. *Solem* Ἡρακλέα, *Herculem* appellarunt, quem etiam duodecim certaminum labore defunctum esse fabulantur, coelestis orbis in duodecim signa diuisionem hoc symbolo declarare cupientes. Quibus similia apud EVSEBIUM occurrunt Libro eodem c. XIII. p. 120. Legi et hic merentur, quae IOANNES DIACONVS in Scholiis ad Hesiodi Theogoniam p. CLXV. b. Edit. Trincauelli, hanc in rem notauit. Εὐλόγως καὶ πάνυ σοφῶς ὁ Ἡρακλῆς λέγεται τὴν Ἡβὴν λαβεῖν εἰς γυναῖκα, τελέσας τὰς αἴθλας ἐκεῖνας τὰς δώδεκα. Τὰ γὰρ δώδεκα Ζώδια περιπολεύσας ὁ ἥλιος, καὶ ἀπλῶς τὸν ἅπαντα Ζωδιακὸν δι' ἐνιαυτῶν πληρώσας, ἐκ τότε πάλιν, ὥσπερ ἐξ ἄλλης ἀρχῆς ἡβάσκιον ἡμῖν ἀνατέλλει ἐν ἑαρι. Bene prorsus et sapienter de *Hercule* perhibetur, quod *Heben* (Deam Iuuentutis) in uxorem acceperit, postquam decantatis illis duodecim certaminibus defunctus esset. Sol enim, ubi duodecim circuli signi-

feri

* In LECTII Corpore Poëtarum Graecorum Tom. I. p. 504

feri signa, et totum Zodiacum, vnius anni spatio, permeando emetitus est, iam tum, veluti ad intuitus principium de nouo reuersus, in vere nobis apparet. Poterunt etiam, si ita libet, eadem Scholia consuli pag. 134. a. b. et 137. a. Ex eodem fonte hausit MACROBIUS, quae leguntur in eius Saturnal. L. I. c. 20. *Sed nec Hercules à substantia Solis alienus est: quippe Hercules ea est Solis potestas, quae humano generi virtutem ad similitudinem praestat Deorum. In sequentibus idem sic pergit. Et re vera Herculem Solem esse, vel ex nomine claret.* * Ἡρακλῆς enim, quid aliud est, nisi ἥρας, id est aëris κλέος (gloria) Quae porro alia aëris gloria est, nisi Solis illuminatio? cuius recessu, profunditate occultitur tenebrarum.

§. 9. Erat igitur Hercules Aegyptiorum sacerdos- *Specialius Hercules Aegyptiis Symbolum erat Solis verni, id est illius, qui vere appareret.* tibus, symbolum solis, et quidem, quod iam addendum est, solis verni, quales nempe tempore verno nobis apparet, seque per optatos effectus terrae manifestat. De ipso quoque Graecorum Hercule, ex doctrina quorundam mystica, id obseruasse IOHANNEM DIACONVM vidimus §. 8. Ait enim, ideo fingi, vxorem Herculi datam esse Heben, praesidem iuuentutis, quoniam sol, cuius symbolum est Hercules, quotannis tempore verno, iuuenile veluti robur recuperat. Sed re ipsa haec doctrina est Theologiae Aegyptiorum, eamque in *Tabula Bembina*, siue *Isiaca*, adumbratam cernimus. In illius principio, conspiciuntur figurae symbolicae, quae maximam partem, ad aequinoctium vernum spectant, illudque multis ac luculentis indiciis nobis repraesentant, quod dudum** probatum dedi. Occurrit illic aries sacer, symbolum

N 2

decan-

* Ita quoque Scholiastes vetus in Hesiodi Theogoniam p. CXXXVI. a. Ἡρακλῆς ἦγεν ἥλιος, ὁ τῷ αἶθερι ὢν κλέος. Vide et IOHANNEM DIACONVM ibid. p. CXXXIV. a.

** In Miscellan. Berolin. Tom. VI. p. 139. etc.

decantatum Iouis Ammonis, id est, solis in ariete
 aequinoctium facientis. Vide supra cap. II. Adstat
 iuuenis, altera manu hastam tenens, altera alitem
 prae se ferens, et arieti veluti offerrens, quem ex
 mente Aegyptiorum, dixi esse *Horum*, vel *Herculem*,
 quorum hoc loco, idem fere est respectus, quod
 cap. IV. pluribus demonstrabitur. Haec igitur imago
 oculis nostris obiicit, quod historice HERODOTVS
 refert, (vid. §. I.) Iouem aliquando, cum Hercules viden-
 di illius cupidine arderet, exoratum tandem, ei sub
 specie arietis apparuisse, ideoque quotannis, in Festo
 solenni, ad simulacrum Iouis, pelle arietis amictum,
 adduci simulacrum Herculis. Ales, quem iuuenis
 manu sua praefert, nouum illius, quod dixi, argu-
 mentum nobis subministrat. Est enim, de quo du-
 bitari non potest, Phoenix Aegyptiorum fabulosa,
 Symbolum temporis, ac sigillatim magnae periodi
 annorum Sothiacae, quae annis 1461. Aegyptiis, id
 est vagis, absoluebatur. Haec quae dixi, egregie
 confirmat PLINIVS Lib. X. hist. nat. cap. 2. de
 Phoenice scribens. *Cum huius alitis vita magni con-
 versionem anni fieri prodidit idem Manilius, iterumque
 significationes tempestatum et siderum easdem reuerti.
 Hoc autem circa meridiem incipere, quo die signum
 arietis Sol intrauerit.* Quam pulchre haec conueni-
 ant Herculi, in Tabula Bembina, vt puto, depicto,
 ex eo satis intelligi potest, quod ORPHEVS, disci-
 plina Aegyptiorum imbutus, *Herculem* habuerit pro
tempore, quodque Aegyptii tradiderint, eum cum
 Sole circumferri, et tempora moderari, quorum initi-
 um putabant ab aequinoctio verno. (§. 5. 6. 7.) Praecipua
 igitur Herculis Aegyptiaci vis atque potestas in vere
 se exferit, et circa aequinoctium vernale a sacerdoti-
 bus gentis illius hymnis celebrabatur.

§. 10. Ad hoc nostrum, vt equidem opinor, ne- *Illustratur*
gotium, pertinet etiam fabula illa Aegyptiorum de *boc ex fa-*
Hercule sacra, quam ex EVDEXO adfert ATHE- *bula Ae-*
NAEVS Lib. IX. p. 392. Εὐδοξος δὲ κνίδιος ἐν *gyptiorum*
πρώτῳ γῆς περιόδῳ τῆς Φόνικας λέγει θύειν τῷ Ηρα- *de Hercule*
κλεῖ ὄρτυγας, διὰ τὸ τὸν Ηρακλέα, τὸν Ἀστέριας καὶ *mysticq.*
Διὸς, προσεϋόμενον εἰς Λιβύην ἀναγεθῆναι ὑπὸ Τυφῶνος.
Ἰολάῳ δ' αὐτῷ προσενέγκαντος ὄρτυγα, καὶ προσα-
γάγοντος, ὁσφρανθέντα ἀναβιῶναι. *Eudoxus Cni-*
dus, Libro primo circuitus terrae, à Phoenicibus Her-
culi coturnices immolari scribit, quoniam Hercules,
Iouis et Asteriae, filius, in Libyam proficiscens, et
interfectus à Typhone, Iolao coturnicem ipsi admovente,
et praebente olfaciendam, reuixerit. Eadem legun-
tur apud EVSTATHIUM in Odyssëam p. 1702.
Edit. Rom. Equidem de Phoenicibus haec refert
Eudoxus, qui idcirco speciatim ipsorum Herculem
tangere videtur. Sed praeterquam, quod, vti mo-
nuimus §. 7. magna est Herculis utriusque inter se
cognatio et similitudo, tota illa fabula commode de
alio, quam Aegyptiorum Hercule, intelligi non pot-
est. Hercules enim ille dicitur profectus ad Libyes,
qui Aegyptiis, non vero Phoenicibus, vicini sunt.
In illo itinere dicitur a Typhone interemptus, Aegy-
ptiorum Deo, etsi inuido et malefico. Estne porro
quisquam, qui non, audita fabula hac Herculis à Ty-
phone interempti, illico de Osiride, scelere Typhonis
e medio sublato, cogitare etiam inuitus cogatur?
Hercules vero post mortem rediuiuus an non Osiri-
dem post caedem cum gaudio inuentum in memoriam
reuocat? Ex graecorum tamen fabulis, Iolaus Theo-
logiae Aegyptiorum plane ignotus, huc furto illatus
et fraudulenter intrusus fuit, forte, quia, vt habet *
fabula, Hebe Herculis vxor, huius precibus exorata,

N 3

illi

* OVIDIVS Metamorphos. Lib. IX. v. 397. etc.

illi feni iam decrepito, primum iuuentutis florem reddidit, qualia etiam, de Hercule Aegyptiorum ipso, allegorice tradi consueuisse, obseruaui §. 8. 9. Iam profectio illa Herculis ad Libyas, in Eudoxi fabula, nihil certe aliud est, quam solis ad hemisphaerium inferius descensus, in quo dum haeret, nobis veluti mortuus, vita, robore, et virtute priuatus est, donec tandem vere accedente, ad hemisphaerium superius reuersus, vitam vigoremque omnem pristinum recuperet. Sed quid, obsecro, hic sibi volunt coturnices, Herculi immolatae, quarumque olfactu ad vitam reuocatus est? Non dissimulabo, me etiam atque etiam suspicari, latere hic aliquod mendum, quod bonum Athenaeum in errorem deduxit. ΕΥΔΟΧΟΣ scripsit, vt ego quidem auguror, Φόνικας θύειν τῷ Ηρακλεῖ ὄρυγας, (non ὀρυγας) *Phoenices Herculi sacrificare orygas*. Et mox iterum. Ιολαὸς δ' αὐτῷ προσενέγκαντος ὄρυγα. *Cum vero Iolaus ipsi offerret orygem*. *Oryx* animal, caprini sylvestris generis, peregrinum Graecis, minusque cognitum; Aegyptiis vero, Libybus et Aethiopibus, patrium, et quodammodo proprium erat, quare non adeo mirandum est, librarios graecos, in describenda voce ea, per saepe aberrasse, et pro ὄρυξ, posuisse ὀρυξ, quod est *coturnix* alitis species, omnibus fatis cognita. Exempla errorum in hac voce à librariis commissorum, dabunt SALMA-SIVS in Exercitation. Plinianis p. 223. 473. et IOH. CORN. de PAVW in Horapollinem L. I. c. 49. Idem et in verbis Eudoxi, quibus ATHENAEVS utitur, contigisse, non abs ratione coniicio. Ratio haec est praecipua, quod Aegyptii, circa tempus Aequinoctii vernalis, Orygen Diis suis sacrificarent, quod in *Tabula Bembina*, scite repraesentatum videmus, uti ego * in *specimine* meo figuram illam explicai. Vnde is enascitur

* Miscell. Berolin. Tom. VI. p. 143.

enascitur fabulae illius sensus, Herculem, qui in hemisphaerio hyemali, in languorem datus, et tantum non extinctus erat, appropinquante iam Aequinoctio vernali, et imminente solenni Orygis sacrificio, pristino vigori et robori iuuenili restitutum fuisse.

§. II. Est et alia sacerdotum Aegyptiorum, de Hercule suo fabula, quam in *Scholiis ad Arati Phaenomena* p. 14. Ed. Oxon. facile agnosco. Verba haec sunt. Ἄλλοι δὲ φασιν, αὐτὸν εἶναι τὸν Ἡρακλέα λίθυσσι πολεμήσαντα, ἐπιλιπόντων δὲ αὐτῷ τοξευμάτων, ἐπὶ γόνυ πεσόντα, καὶ λίθους βάλλειν, ὃς αὐτῷ Ζεὺς ὕσεν ἐν ξαμένῳ. *Alii dicunt, ingeniculum esse Herculem, qui, cum aduersus Libyas pugnaret, ipsumque sagittae deficerent, genibus innixus, lapides in inimicos proiecit, quos ipsi pater, ad eius preces, tanquam per pluuiam submisit.* En Herculem bello cum Libybus implicitum, sicuti eum in fabula Eudoxi, ad Libyas profectum, et tum a Typhone interemptum, vidimus. In illo vero aduersus Libyas bello, Hercules a Ioue auxilium et petit et impetrat, quemadmodum in fabula Herodoti, de qua §. I. Hercules ille, videre Iouem discupiuuit, et voti huius compos etiam factus est. Quidnam Philosophi Nilotici, per pugnam Herculis cum Libybus, quid per* defectum sagittarum, quid per victoriam tandem de Libybus reportatam, allegorice designare voluerint, vir quidam eruditione clarus** in his mihi non infeliciter explicuisse videtur. *Typhon praeualere censebatur, quando Sol, relicto nostro hemisphaerio, in oppositum descendit. Tum Osiridem e medio tollere credebatur, nam illo tempore lucis vis tabescit, excitantur procellae et tempestates, et naturae facies mutata apparet.* Sed

N 4

ea

* Tela solis sunt eius radii. Sic LVCRETIVS Lib. I. v. 143.

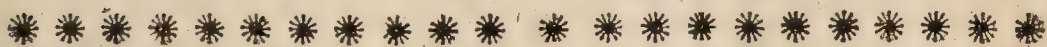
** BASNAGE hist. des Juifs, Liv. III. ch. XVIII. §. 27.

ea de re plura dicemus in *Typhone* Lib. V. Dum igitur Sol haeret in hemisphaerio australi, Hercules neci veluti datur, vis eius frangitur, ardet ingenti desiderio, enitendi ad superius hemisphaerium, Iouemque videndi, et vbi tandem ad signum arietis aequinoctiale peruenit, voti sui compos euadit. Hic certe est verus et genuinus omnium illarum fabularum sensus.

§. 12. Dixi supra, Numen hoc nostrum, quod Graeci *Herculis* nomine insigniunt, Aegyptiorum sermone dictum fuisse *Χυλλ* et *Χυλλ ΝΑΥΔΤ* *Virtutem* ac *Virtutem Dei*, siue *Deorum*, idque cum respectu ad solem. Nam per Numen hoc Aegyptii designabant *virtutem Solis*, quasi renouatam, quam tempore verno acquirit, et hominibus demonstrat, omnia splendida luce illuminando, et calore viuificando. Potuit inprimis in Aegypto, sol vernus, hoc cognomine ornari et coli, eo, quod illic loci, tempore verno, fruges per virtutem solis, ad iustam maturitatem perducebantur. Nam Aprili mense, in Aegypto peragi messem, affirmat THEO in Arati Phaenomena p. 36. b. Maio PLINIVS Lib. XVIII. c. 18. atque ad ipsum * peregrinatores nostri recentiores consimiliter obseruant. Et in eo praecipue consistit virtus ac potentia solis. Vnde MACROBIUS Saturn. Lib. I. c. 21. *Virgo, quae manu aristam refert, quid aliud est, quam δύναμις ἡλιακή* (id est *virtus et potentia solaris*) *quae fructibus curat?* Respicit auctor ille sine dubio messem, quam aliae gentes peragunt, dum Sol est in virgine, tempore aestiuo, Aegypti vero incolae, dum Sol est in arietem et Tauro, interque hos, Thebaei in superiori Aegypto, fabularum et solennitatum, de quibus hic dixi, conditores, eo plane tempore,

* Videri potest la Chronologie Sacrée de Mr. des VIGNOLLES Vol. I. p. 555.

tempore, quo Sol est in ariete, tempore vernali. Hoc tempore illi adorabant, solenniterque celebrabant τὴν δύναμιν ἡλιακὴν, ΧΑΙΕΙ ΗΝΟΥΤ, id est *Herculem*, quod in *Tabula Bembina* eleganter depingi, monui §. 9. In Festo, tum in honorem Solis concelebrato, ostentabatur calathus, aristis repletus. In specimine *interpretationis Tabulae Bembinae*, existimaui, ibi repraesentari flores vernos; sed hoc Aegypto non conuenire, nunc rem maturius perpendens, libenter agnosco. Credo igitur, depingi nobis illic primitias aristarum, *Herculi* et *Ammoni* in aequinoctio vernali oblatas.

CAPVT IV.

De Horo Aegyptiorum Deo, quem Graeci Apollinem interpretantur.

§. I.

Quantumuis inter omnes constet, in toto antiquo-
rum Aegyptiorum Theologia, post Osiridem
atque Isidem, celebrius nihil esse, aut frequentius
occurrere, *Hori*, quem Osiridis Isidisque filium per-
hibent, nomine ac Numine, negare tamen non pos-
sum, vix dari aliud vllum veteris Aegypti Numen,
quod mihi plus, quam quidem istud negotii faceffi-
uerit. Vsque adeo, et vera nominis *Hori*, interpre-
tatio, et virtutis, quam in eo celebrarunt veteres Ae-
gyptii, genuina explicatio, difficilis mihi semper visa
est. Etiam nunc, cum manus operi adinouenda, diu
fatis anceps incertusque haesitavi, quamnam inter
plures, quae animo meo obuersabantur, sententias,
eligere, aliisque praeferre deberem. Ego eorum, quae
mihi, omnia sollicitè expendenti, in mentem vene-
runt,

*Interpre-
tatio et ex-
plicatio
Hori paulo
difficilior
est.*

runt, lectori rationem mox reddam. Ipſius vero erit, de his omnibus iudicium ferre.

§. 2. Graeci, quando de *Horo* loquuntur, ſolent eum ſemper *Apollinem* interpretari. Ita HERODOTVS L. II. c. 144. commemorat Ὄρον τὸν Οσίριος παῖδα, τὸν Ἀπόλ-
 λωνα Ἐλῆνες ὀνομάζουσι. *Horum* Osiridis filium, quem
 Graeci *Apollinem* nominant. Et c. 156. Αἰγυπτίῃ δὲ
 Ἀπόλλων μὲν Ὄρος. Et *Apollo* quidem *Aegyptiace Horus*
 dicitur. Teſtantur idem DIODORVS Siculus L. I. p. 22.
 PLYTARCHVS de Is. et Osir. p. 375. extr. AELIA-
 NVS de Anim. L. X. cap. 14. MACROBIVS Saturn.
 Lib. I. c. 21. et multi inſuper alii, quos operoſe hic
 recenſere, nihil attinet. Omnes hi docent, *Hori*
 nomen eſſe *Aegyptiacum*, Graecos vero illud inter-
 pretari *Apollinem*, eo quod inter hunc et *Horum* The-
 ologiae *Aegyptiorum*, aliquam ſimilitudinem ſe de-
 prehendiſſe crederent. Quando autem Graeci nomen
 hoc efferre communiter ſolent Ὄρον, Latini *Horum*,
 nomini *Aegyptiaco*, ſuam adoptant terminationem
 graecam & latinam. Non dubito, quin ſermone
Aegyptiorum genuino, nomen illud ſonuerit Ὄρ.
 (Or) Et hunc plane in modum, nomen iſtud ſcriptum
 deprehendimus apud IOSEPHVM Lib. I. adu. Appio-
 nem Tom. II. Edit. Belgicae, p. 460. ubi ex MANE-
 THONE, ſacerdote *Aegyptio*, refert de Amenophi,
 rege, quod cupiuerit θεῶν γενέσθαι θεατῆς, ὥς περ
 Ὄρ, εἰς τῶν πρὸ αὐτῆς βαſιλευκότην, *Deorum*
conſpectu frui, quod etiam contigisset *Horo*, vnicorum,
qui ante ſe imperium tenuerint. Quibus verbis digi-
 tum intendi in noſtrum *Horum*, ambigi non poteſt.
 Non optime vero Editores poſtremi, veterem hanc
 lectionem, quae vtique bene ſe habebat, repudiarunt,
 eiusque loco reponere iuſſerunt Ὄρος. Eſſi enim
 Graeci nomen iſtud ad hunc modum efferre ſoleant,
Aegyptiace tamen illud, quemadmodum monui, ſo-
 nabat Or. In *Apophtegmatibus Patrum*, editis à C O-

TELERIO, habentur etiam, memorabilia dicta et facta, Monachi * Or, in *Monumentis Ecclesiae Graecae*, Tom. I. p. 709. Et in PALLADII *historia Lausiaca* cap. 87. commemorantur quaedam de Abbate ** *Pior*, vbi ad nomen Or, accessit tantum nota masculini generis *Pi*. Nempe quod saepius iam monendum mihi fuit, solebant plerumque Aegyptii, Deorum suorum nomina, et gerere ipsi, et suis imponere, qui mos postea, etiam inter Christianos non defuit. Illorum quoque nomina a Diis gentis illius auitis desumpta fuisse, nimis testatum est. In eadem *historia Lausiaca*, cap. 138. memoratur quoque virgo Coenobitica, nomine Ταῶρ, (*Taor*) quod nomen ab eodem fonte defluxit. Significat autem *Ta-Or*, Aegyptiorum sermone, τὴν τῆς Ὥρης, eam, quae est *Hori*, vel *Horo consecratam*, vel denique *Horo genitam*.

§. 3. De hoc Numine *Horo*, extabat olim fabula *Fabulae* aliqua sacra sacerdotalis, quae doctrinam physiologi- *Sacrae Aegyptiorum* cam, ad cultum sacrum applicatam, tegebant, in *de Horo Summa*. hunc fere sensum, *Horum* filium esse *Osiridis* et *Isidis*, nam id veteres tantum non omnes, vbi res has attingunt, semper solent perhibere. Mentio tamen est, apud DIODORVM *Siculum* Lib. I. p. 18. alius cuiuspiam traditionis, juxta quam *Horus* filius dicebatur *Saturni* et *Rheae*, id est, vt ego interpretor, *** *Vulcani* et *Noctis*, adeoque *Osiridis* frater. Fama haec ac traditio obscurior est, quam vt illi immorari consultum putem. Ignotum praeterea non est, alias quoque in Theologia Aegyptiorum vsu venire, vt vnus idemque Deus, sit, certo saltem respectu, alterius pater, maritus, frater et filius. † *Isidis* certe coniux, simul-

* Ita et SOZOMENVS hist. Eccles. Lib. VI. c. 28.

** Idem Lib. VI. c. 29.

*** Vide supra hoc Libro cap. I. §. 9.

† EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XI. fin. Adde LACTANTIUM Lib. I. c. 21.

simulque frater ac filius Osiris esse perhibebatur. Et supremum Deum IULIUS FIRMICUS ita alloquitur, Praefat. ad Lib. V. Mathes. p. 115. *Tu omnium pater pariter ac mater: Tu tibi pater ac filius.* Reliquae fabulae, quae deinde sequitur, uti eam veteres referre solent, haec fere summa est. Osiris Hori pater, in Aegypto aliquamdiu iuste, pie, et feliciter regnauerat, orbem etiam terrarum peragruerat, et omnes ubique gentes, magnis beneficiis sibi deuinxerat. Huic vero, cum ex tam gloriosa expeditione, carus omnibus, reuersus esset, Typho frater inuidus et improbus, insidias struxit, quibus tandem misere succubuit. Ope namque coniuratorum, Typho fratrem suum adortus, corpus eius in arcam quandam compexit, arcam vero diligenter occlusam, firmiterque obstructam, Nilo imposuit, atque sic per ostium Taniticum, in mare dimisit. Isis vxor eius, cognita hac impia coniugis sui caede, corpus mariti sui, commissum mari, quaesitum profecta est, idque in Phoenicia repertum, secum reduxit in Aegyptum, denuo tamen à Typhone violatum. Cum vero reliquias corporis, Osiridis sui, noua cura studiose recollegisset Isis, per totam Aegyptum, plura in eius honorem sepulchra construi iussit, eidemque Templata structurae splendidae passim erexit, diuinosque honores decreuit, ac offerri curauit. Neque tamen interea, regni sui curam agere prouidam neglexit, namque ab Horo filio adiuta, consilia Typhonis interuertit, atque tandem tyrannidem eius soluit. Horus eum, aliquot praeliis victum, et fugam arripientem, in potestatem suam redegit, eumque vinculis constrictum, custodiae Isidis matris suae concredidit. Sed haec, indulgentia nimia in inimicum vsa, eum ruptis vinculis elabi passa est. At Horus regno, sibi iure debito, deinde potitus est, et inter Deos quidem, vel, ut alii malunt, Semideos, Aegypti reges, ultimus regnavit. Ita fere fabulam hanc prolixè

lixè narrat PLVTARCHVS in libro *de Ifide et Ofiride*, longe breuius, et paucioribus eandem prosequitur DIODORVS *Sic.* Lib. I. et admixtis permultis proprii ingenii figmentis, SYNESIVS in libro *de Prouidentia*, vt alios taceam, qui obiter tantum, ac nonnisi breuissime, totam hanc rem attingunt. Omnes fabulae huius, etiam leuissimas minutias, scrupulosa diligentia excutere, exque illis figillatim consideratis, totius fabulae verum sensum physicum et Theologicum eruere velle, et multo difficillimum, et supra modum prolixum foret, quod proinde non est huius nostri instituti. Neque tamen etiam fabula haec in vniuersum negligi potest, cum illa vtique doctrinam sacerdotum Aegyptiorum de suo Horo, stylo emblematico et allegorico, complectatur. Omnium maxime igitur ad haec animus nobis aduertendus erit, Horum fuisse filium Osiridis et Ifidis, Osiridem insidiis Typhonis, pessimi tyranni, e medio sublatum fuisse, Horum vero vna cum matre caedem patris sui in Typhone vindicasse, hunc superasse, regnoque exuisse, vita tamen non priuatum, ac deinde feliciter in Aegypto regnasse. Haec vero, sequentia, vt spero, satis explicabunt.

§. 4. Videamus ergo, numquid verum sensum, *Horum ex fabularum de Horo in vulgus sparsarum, eruere possimus.* Id à quoquam in dubium vocari posse, vix crediderim, fuisse singularem et notabilem plane *Hori ad solem relationem.* Cur enim quaeso, Graeci *omnes et semper, Horum interpretarentur Apollinem?* nisi in eo virtutem aliquam et potestatem, soli propriam, ab Aegyptiis agnosci, intellexissent. Et certe, in monumentis Aegyptiorum vetustis, quae a Graecis commemorantur, vbi mentio est *Solis*, per saepe non alium intelligi posse, quam *Horum*, negari omnino nequit. *Accipitrem* alitem, in hieroglyphicis Aegyptiorum significasse *Solem*, ignotum non est, idque testatur

testatur *Horapollo* Lib. I. c. 6. 8. ideoque symbolum erat *Osiridis*, cuius rei rationes exponit *PLUTARCHVS* de *Is. et Osir.* p. 371. Eundem tamen alitem, symbolum quoque fuisse figillatim *Hori*,* veteres memoriae prodiderunt. Ideoque *STRABO* Lib. XVII. p. 562. in Aegypto superiori, *Apollinopolin*, et *Ciuitatem Accipitrum* sic coniungit, vt credas, duas esse vrbes vnius praefecturae, in quibus, omni procul dubio, *Horus* aequali modo colebatur. Verum cum Aegyptii plura habuerint solis symbola, auita religione consecrata, et sacrosancta, in quorum vno istam, in alio aliam solis potestatem, et ad mundum nostrum relationem, venerari voluerunt, superest quaestio, quatenam sit illa Solis ad orbem nostrum relatio, quae potestas et vis, quam in *Horo* sacerdotes agnosci et à plebe celebrari cupiebant. Ea de re perimagna est, tum apud veteres, tum apud recentiores, opinionum discrepantia. Et sunt etiam, qui *Horum*, à *Sole* diuersum, plane existiment. Complures veterum sententias *PLUTARCHVS* adfert in libro de *Is. et Osir.* quarum pleraeque tales sunt, vt iis adstipulari, nulla plane ratione queam. Sed est tamen inter eas aliqua, non penitus spernenda, quia non leuem veri speciem prae se fert, eoque examine nostro indigna non est.

§ 5. Audiamus itaque *PLUTARCHVM*, libro cit. *Hori* Numen nobis ita interpretantem p. 366. Ἐστὶ δὲ Ὀρεὸς ἡ πάντα σώζουσα καὶ τρέφουσα τὰ περιέχοντος ὥρα, καὶ κρᾶσις αἰέρος ὃν ἐν τοῖς ἐλεσι, τοῖς περὶ βῆτον ὑπὸ λητῆς τραφῆναι λέγουσιν. Est autem *Horus* tempestas ac temperies aeris, omnia ambientis, seruans alensque. Secundum hanc interpretationem, Aegyptiorum Philosophi, symbolico *Hori* nomine, designassent salubrem aeris constitutionem et temperiem, quae

Secundum Plutarchum *Horus* est aër, benigna et salutaris solis influentia temperatus.

* *AELIANVS* de *Anim.* Lib. VII. cap. 9. Lib. X. c. 14. *EVSEBIVS* *Praepar.* Lib. III. c. 12. et alii.

quae ad gignenda, alenda, conseruanda et recreanda omnia, tantum confert. Videtur id in mente habuisse AELIANVS, vbi de *Horo* tale quid obseruat, de *Animal. Lib. XI. c. 10.* ὄνπερ ἔν, αἰγύπτιοι πεπιστεύκασιν Φορᾶς καρπῶν καὶ ἐντηγείας αἰτιώτατον ἀπάσης. *Quem Aegyptii vbertatis frugum, et totius anni fertilitatis praecipuum auctorem esse credunt.* Ex eo ratio quoque reddi posset, cur Aegyptii accipitrem, quem, vt dixi §. 4. fuisse apud ipsos symbolum solis, emblemata quoque voluerint esse *venti*, τῷ πνεύματος, quod nos docet EVSEBIVS Praeparat. Lib. III. c. 12. Nam accipiter erat etiam symbolum Hori, vti eodem loco monui. Verum quomodo *Horus*, si sit bona aëris temperatura, dici poterit *Sol*, et *Apollo*? Quomodo Osiridis filius? Et primo quidem, qua ratione fieri potuerit, vt Numen idem Emblemata extiterit et *Solis*, et etiam *aëris*, ex veterum sententia, in quam hic tantum inquirimus, ne in congerendis testimoniis scriptorum vetustorum nimius sim, dicat pro me MACROBIVS, Saturn. Lib. I. c. XX. p. 207. *Et reuera Herculem solem esse, vel ex nomine claret.* Ἡρακλῆς enim quid aliud est, nisi Ἡρας id est aëris κλέος. (gloria) *Quae porro alia aëris gloria est, nisi Solis illuminatio; cuius recessu, profunditate occultitur tenebrarum.* Nempe virtus illa benefica, quae inest aeri, influxui solis debetur, qui ex hoc primo in aërem, et ex isto in terram deriuatur. Id PLVTARCHVS satis clare innuit in libro de *Is. et Osir.* pag. 371. Ἐν δὲ γῇ καὶ πνεύμασι — τὸ τεταγμένον καὶ καθεστηκός, καὶ ὑγιαῖνον, ὥρᾳς καὶ κρᾶσεσι καὶ πορίοις Ὀσίριδες ἀπορροή. *Quicquid vero in terra et spiritibus (ventis nimirum) ordinatum est, aequabile, et temperatione sua sanum ac tempestiuum, id vocant Osiridis defluxum.* Difficile iam non fuerit, rationem quoque reddere, cur *Horus*, si symbolum sit Aëris, Aegyptiis dictus habitusque fuerit Osiridis et Isis filius. Omnium optime

optime id nobis explicabit PLVTARCHVS in eodem libro p. 368. *Lunam Aegyptii, mundi matrem appellant, et naturam ex utroque sexu mixtam ei adsignant: quod impleta et gravidâ facta a Sole, rursus a se in aërem emittat, ac disseminet genitabilia principia.* His auctor ille continuo subiungit ista. *Non enim semper obtinere corruptelam Typhonicam, sed saepe victam a vi procreatrice, ac victam, rursus emergere, et cum Horo decertare.* Nempe haec quoque ad explicandam tyrannidem Typhonis, ab Horo tandem tamen deuicti, conducere possunt. Et in vniuersum ex his, quae nunc obseruauimus, explicari potest commode, quae sit pugna Hori cum Typhone, quaeque illius victoria. Exponemus autem id verbis BENIGNI MAILLETI, viri illustris, qui per plus quam sedecim annos, munere Consulis Nationis Gallicae, in Aegypto functus est, quique durante hoc temporis interuallo, omnia, quae Aegyptus curioso rerum et antiquarum, et naturalium indagatori offert, singularia, et attenta consideratione digniora, sedulo obseruauit, eaque diligenter in literas retulit. Is autem, de aëris in Aegypto temperie, ista memoriae prodidit *. *Aër illius regionis, purior longe atque excellentior est, quam vspiam alibi in toto mundo. Bonitas haecce Aëris, cum omnibus entibus, siue viuentibus, siue etiam inanimatis, quae in beata hac regione existunt, sese communicat. Foeminae, tum inter homines, tum inter animantia, foecunditate vincunt reliquas omnes totius terrae. Proventus terrae illic abundantior est, et copiosus magis, quam ubicunque extra Aegyptum. — Non tamen inficias iuerim, aërem huncce, quantumuis longe optimum, tamen pro ratione illius regionis, etiam corruptionibus obnoxium esse.* Vltro etiam

* Description d' Egypte, Part. I. p. 18. Edit. 8v.

etiam largior, eum vehementer noxiuum esse, illis praefertim in locis, vbi Nilus post inundationem solito vberiore, recedens, paludes relinquit et stagna, ex quibus infectio quaedam in loca vicina redundat, Et * alio loco. Venti illi meridionales, qui in Europa nostra, tantos suscitant languores, totque mala post se trahunt, damna non minora in Aegypto efficiunt, vbi tempore aestiuo inualuerunt. Haec est tempestas morborum et aegritudinum, tum regnare videas febres ipsamque adeo pestiferam luem, passim per Aegypti regiones, non sine magno incolarum detrimento grassari. Simul atque vero etesiae flare coeperunt, et iam persentiscuntur, omnis illa morborum atque malorum turba confestim euanescit. Pluribus haec explicare, opus esse non puto. Quilibet paulo attentior, etiam me tacente, facile hic obseruabit, veluti depictum, initum inter Horum atque Typhonem certamen, non secus atque triumphum, quem de Typhone tandem egit Horus, qui deuicto inimico et Tyranno, totam iam Aegypto, magno ciuium omnium bono, cum gloria imperat. Sed plura, ea de re, dicenda mihi esse video, vbi ad Typhonem peruenero Lib. V.

§. 6. Ex dictis colligi non praeter rationem poterit, quamobrem quidam ex veteribus, Horum Aegyptiorum, Priapi nomine insigniuerint, et cum ob-
 scono hoc Graecorum Deo, comparauerint. Ita sane fecit auctor ille anonymus, ex quo sua descripsit
 SVIDAS in voce Πρίαπος. Τὸ ἄγαλμα τῆς Πριάπης
 τῆς Ὠρε παρ' αἰγυπτίους κεκλημένῃς, ἀνθρωποειδὲς ποιεῖται,
 ὅστις, ἐν τῇ δεξιᾷ σκῆπτρον κατέχων· ὥσπερ παρ' αὐτῶν
 φανέισαν τὴν ξηρὰν, καὶ τὴν θάλασσαν. Ἐν δὲ τῇ εὐωνύμῳ
 κρατῶν τὸ αἰδοῖον αὐτῶν ἐντεταμένον. Διότι τὰ κεκρυμμένα
 ἐν τῇ γῇ σπέρματα, φανερά καθίστησι· τὰ δὲ

Eo forte spectat, quod quidam Horum, cum Priapo Graecorum contulerint.

* Idem ibid. p. 71.

δὲ πτερὰ τὴν ταχύτητα τῆς κινήσεως δηλοῖ. — ταυτόν
 γὰρ τῷ ἡλίῳ δοξάζουσι. *Simulacrum Priapi, quem*
Horum Aegyptii vocant, humana forma fingunt, dextra
sceptrum tenens, propterea, quod ab eo, tum siccum,
sive tellus, tum mare, sit in lucem productum: Laeva
vero tenens veretrum suum intentum, propterea, quod
semina, quae in terra occultabantur, educat in aper-
tum, ac manifesta reddat. Alae vero additae celerita-
tem motus indicant. Eundem enim ac Solem esse arbi-
trantur. Simulacri huius constructio, a moribus
 quidem et ingenio Aegyptiorum, cum primis vero
 paulo recentiorum, non adeo remota est. Solenne
 potius erat ipsis, vim foecunditatis et generationis,
 quae, siue Naturae in vniuersum, siue Soli, siue
 Lunae, aliisue Astris, siue aëri, siue etiam Nilo,
 ac terrae inest, huiusmodi fictionibus symbolicis per-
 saepe adumbrare, cuius rei vel vnus PLVTARCHI
de Iside et Osiride liber, exempla plurima suppeditare
 poterit. Neque etiam existimabant Aegyptii, ficti-
 ones et imagines emblematicas huius generis, quippe
 quas ab ipsa natura essent mutuati, vlla ratione ho-
 nestatem, aut pudorem laedere. Non est porro,
 quod dubitem, quin et ad designandam vim atque
 virtutem *Hori*, siue *aëris*, emblemata quodpiam, illi,
 cuius SVIDAS meminit, consimile, adhibere potue-
 rint; verum de eo non mediocriter dubito, vtrum
 Anonymus ille, apud SVIDAM, quem suspicor fuisse
 Christianum, sensum simulacri emblematici, quod
 describit, verum ac genuinum perceperit. Iusta et-
 iam dubitandi causa est, an omnino simulacrum illud,
 ad *Horum* referendum fuerit. Ego ad Panem Aegy-
 ptiorum transferre multo mallet. Sed de hoc in se-
 quentibus. Vnum quoque hunc tantum scriptorem
 Anonymum reperire potui, qui *Horum*, cum *Priapo*
Graecorum obsceno, eundem esse dixerit.

§. 7 Si quis illam nominis et Numinis *Hori*, in-^{Sed re ipsa}terpretationem, quam modo suggesti, non improbet, ^{tamen Ho-}me non habebit refragantem. Satis diu hanc aliis ^{rus Aegy-}praeferendam esse credidi. Sed ubi tamen omnia ^{ptiis fuit}veterum de *Horo* testimonia, quae ad manum erant, ^{Sol ipse,}memoria repetii, et mente reuolui, vel invitus tan-^{unde etiam}dem, rationes sic mecum subducere coactus sum, ^{cum Har-}*Hocrate*, ex mente Philosophorum Niloticorum, ad ipsam ^{idem cen-}substantiam *Solis* referri omnino debere. Credo igitur ^{setur,}tur nunc, *Horum* esse *Solem* ipsum, in certa relatione ad nostram terram consideratum, quale quid de Ioue *Ammone*, et de *Hercule*, in superioribus adstruximus. Eam vero in rem obseruari velim, multa *Horo* nostro, cum *Harpocrate*, Numine pariter Aegyptiorum inclyto, ita communia fuisse, ut non abs ratione censi queat, duplex hoc Numen, si rem seria aestimatione perpendas, fuisse tantum unum idemque. Abunde id probatum dedit illustris CUPERVS in *Harpocrate* p. 4. 5. etc. Sed nos tamen rem illam intactam praetermittere non possumus. Sciunt igitur omnes 1) *Horum* Osiridis Isidisque filium perhiberi, quod de *Harpocrate* pariter tradiderunt Aegyptii. Res adeo trita vulgoque nota est, ut eam testimoniis probare velle, prorsus superuacaneum ducam. Solus PLUTARCHI de *Iside et Osiride* libellus id satis superque docebit. Perquam opportune vero CUPERVS hic ex EPIPHANII *Ancorato* obseruat, Isidem habuisse *ἐνὰ παιδα*, *filium unicum*, ex quo consequitur, *Horum*, et *Harpocratem*, utrumque esse filium illum unicum. Accedit ad id, quod diximus, etiam 2) quod utrique, *Horo*, et *Harpocrati*, similis plane natiuitas mystica affingatur. De *Harpocrate* perhibebant Aegyptii, quod in lucem editus esset, cum digito ori impresso, et talem etiam eundem, omnia eius simulacra, quae extant, de-

pingunt, quomodo eum et * Poeta repraesentat,

Quique vocem premit, digitoque silentia suadet.

Et talem quoque fuisse natiuitatem *Hori*, docet DAMASCIVS de vita *Isidori*, vbi de *Heraisco Philosopho* ista memorat **. Λέγεται καθελθῆν ἀπὸ τῆς μητρὸς εἰς τὸ Φῶς, ἐπὶ τοῖς χείλεσιν ἔχων τὸν κατασιγάζοντα δακτυλόν· ὅιον αἰγύπτιοι μυθολογῶσι γενέσθαι τὸν Ὀρεν, καὶ πρὸ τῆς Ὀρε τὸν ἥλιον. Fertur ex utero matris prodiisse, indice silentii digito labiis adhaerente, quomodo et Aegyptii fabulantur, Horum, et ante hunc solem natum esse. Neque tacendum 3) quod cum Aegyptii solerent saepius repraesentare *** puerum loto infidentem, tanquam emblemata solis, ex antiquariis nostris, permultos id de *Horo* explicare, et adesse tamen indicia, quibus ostendi queat, designari potius *Harpocratem*. Id certe de nummis et gemmis, in CUPERI *Harpocrate* p. 7. 12. etc. adductis, quivis idoneus rerum harum iudex ultro fatebitur. Idem porro de emblematibus alius generis, quibus creditur repraesentari *Horus*, ostendere nullo negotio possem, nisi id nimis nunc prolixum esset. Quinimo 4) discimus ex EPIPHANIE, in *Expositione Fidei catholicae*, utrique huic Deo, *Horo*, et *Harpocrati*, Aegyptios sacra fecisse coniunctim, iisdemque plane ritibus ac ceremoniis. Sic enim scribit §. 5. p. 1092. etc. *Qui in Butica praefectura, et in illius urbe Buto, Harpocratem nutriunt*, (nempe ad exemplum *Isidis*, *Horo* vel *Harpocrati* lac praebentis) *sunt viri, aetate iam senes. Illi solenni, certaquo mensis die, vesanas et furiosas Hori ceremonias, ex in-*
stinctu

* OVIDIVS *Metam.* Lib. IX.

** Apud PHOTIVM, in *Bibliotheca*, Cod. CCXLII. col. 1049. Adde SVIDAM in articulo Ἡραῖσκος, et Διαγνώμων.

*** Vide infra cap. VI. §. 9.

stinctu daemonis peragere coguntur. Tum enim ciues vniuersi, senes decrepiti, cum adolescentibus, et cum his sacerdotes Hori et Harpocratis, raso toto capite, seruilem, puerilem ac abominandam speciem circumferunt, et quae illic plura sequuntur. Apparet ex his, Butitas in Aegypto inferiori, Horum et Harpocratem, eodem tempore, iisdemque ritibus coluisse, et Numini vtrique eosdem sacerdotes dedicatos fuisse. Suspicio tamen, haec esse aetatis recentioris, HERODOTO certe, qui in describendis Butitarum sacris prolixus est, plane incognita. Verum hoc nostrum argumentum 5) ex eo praesertim illustratur, quod Aegyptii, teste PLVTARCHO, duplicem agnouerint Horum, iuniorem et seniore. Ita enim de Is. et Osir. p. 355. Τῇ δευτέρῃ τὸν Ἀρχήριον, ὃν Ἀπόλλωνα, ἐν καὶ πρεσβύτερον Ὄρον ἐνιοὶ καλεῖσι. Secunda die Aruerin esse natum, quem Apollinem et seniore Horum dicunt. Et libro eodem p. 373. Apollo ex Iside et Osiride adhuc in vtero Rheae versantibus, dicitur natus, — ideoque deum illum deum mutilum in tenebris natum esse aiunt, et seniore Horum appellant. Quis vero sit iunior, quis senior Horus, in sequentibus mox discipiemus. Subinnui in his quoque Harpocratem, quod vere monuit CUPERVS. p. 4. intelligitur satis ex eo, quod Horus senior dicatur ἀνάπηρος, membris mutilus ac mancus. Id enim non tam de Horo, quam de Harpocrate tradidisse Aegyptios, vulgo constat. Si autem Horus idem est cum Harpocrate, non poterit non esse Sol ipse. Harpocratem enim esse Solem, satis probauit CUPERVS; et nos etiam suo loco ad liquidum deducemus.

§. 8. Non minus id nostra obseruatione dignum *Eadem de* hic cenferi debet, quod idem ille Horus, qui certa *causa, ne-* ratione, inque certa relatione, idem cum Harpocrate *que ab Her-* in sacris Aegyptiorum deprehenditur, alia ratione, *cule differ-* aliaque relatione, ab Hercule eorundem, quoque non *re Horus* existima- *batur.*

distulisse ostendi possit, quod argumento non vno, et satis quidem evidenti, conficere licet. Eam in rem 1) in memoriam reuocare nos oportet fabulam illam sacerdotalem mysticam, quam de Hercule narrabant Sacrorum antistites *, eum desiderio aliquando flagrasse videndi Iouis, et voti illius, certa quadam conditione, factum esse compotem. De Amenophi vero, quodam Aegypti rege, narrat MANETHO, apud IOSEPHVM aduers. Appionem Lib. I. p. 460. Edit. Belg. quod desiderauerit, Θεῶν γενέσθαι Θεότης, ὡς περ Ὀρ, εἰς τῶν πρὸ αὐτῆς βασιλευκότων, Deorum conspectu frui, exemplo Hori, vnus ex illis, quae ante eum in Aegypto regnauerant. Si fabulam vnā cum altera curate conferas, videbis, in vtraque rem eandem designari. Est praeterea 2) alia de Hercule doctrina sacra Aegyptiorum, quam ** supra iam adduxi ex PLVTARCHO, *Fabulabantur nempe illi, Herculem in Sole positum, vna cum illo circumferri.* Ouum ouo similius esse non potest, quam traditioni huic est altera Aegyptiorum de Horo, quam PLVTARCHVS pariter adfert p. 375. extrem. Τὴν μὲν ἐπὶ τῆς τῆς ἡλίου περιφορᾶς τεταγμένην δύναμιν Ὀρον, Ἕλληνες δὲ Ἀπόλλωνα καλεῶσιν. Virtutem illam, quae praeest Soli, dum circumfertur, Aegyptii Horum, Graeci Apollinem dicunt. Obseruauimus porro alio loco † 3) de Hercule, Aegyptiorum, quod secundum quasdam traditiones sacerdotales, in expeditione aduersus Libyas, insidiis Typhonis appetitus, interierit, sed breui tamen post, in vitam reuocatus fuerit. Quid vero, quaeso, a fabula ista sacerdotum emblematica, differt eorundem traditio de Horo? quam DIODORVS Siculus literis consignauit, Lib. I. p. 22. *Isis inuenit immortalitatis pharmacum, quo filium Ho-*
rum,

* Supra cap. III. §. 1.

** Ibidem §. 7.

† Ibidem §. 10. II.

rum, Titanum insidiis oppressum, et exanimatum, in aqua inuentum, non tantum reddita anima, in vitam reduxit; sed etiam immortalitatis participem fecit. Possem perfacile ostendere, idem plane fabulae vtriusque esse ingenium; sed malo id sagacitati lectoris relinquere. Tandem 4) neque istud omittendum esse putem, *Hercule* ab Aegyptiis habitum fuisse tempus, vel temporis patrem et moderatorem, quod adductis veterum testimoniis disertis *, suo loco probauimus. Neque aliter de *Horo*, Gentis illius Philosophos loqui consueuisse, clare patescit ex Obelisco illo Heliopolitano, cuius versionem graecam, AMMIANVS MARCELLINVS, ex parte libro XVII. Historiae suae inseruit. In illius namque Inscriptione, quae graece conseruata est, Horus appellatur Δεσπότης χρόνων **, *Dominus et supremus moderator temporum*. Quid pluribus opus est? quamuis et ea subministrari possent. *Horus* igitur Aegyptiorum, cum eorundem *Hercule*, multiplici ratione idem censeretur, et cum hunc a sole diuersum non fuisse, affatim probauerimus, idem quoque de *Horo* dicendum esse, per se omnino consequitur.

§. 9. Sed quorsum haec omnia? Nempe, vt tanto *Horus* est luculentius appareat, *Horum* Philosophis Aegyptio-Sol aesti-
rum emblemata fuisse Solis, et vt simul intelligatur, *us*, circa
quamnam illi Solis virtutem, quae beneficia, quam et post sol-
ad terram nostram relationem, in *Hori* Nomine spe- stitium ae-
ctauerint, et a populo coli voluerint. Nam ex di- stituum con-
spiciuntur. *spiciuntur*.
His liquido constat, et *Horum*, cum *Harpocrate* ac
Hercule esse eundem, et tamen quoque ab iisdem di-
uersum. Prius rationibus idoneis demonstraui-
mus: posterius eo facile euincitur, quod Graeci *Horum*, et
O 4 hunc

* Ibidem §. 6. 7. 8. 9.

** Ita et HORAPOLLO Lib. I. cap. 17.

hunc tantum, *Appollinem* semper interpretentur, quod in *Harpocrate*, et *Hercule* Nilotico, locum nunquam habet. Eodem spectat, quod Aegyptiorum Theologia duplicem *Horum* agnoscat, iuniorem alterum, alterum seniore. Nempe iunior est *Harpocrates*, senior vero *Horus*. Sunt omnes hi tres vnus Sol; sed alio alioque respectu. In HARPOCRATE Aegyptii symbolice repraesentabant Solis veluti infantiam et pueritiam, quando in Solstitio hyberno, inferius hemisphaerium deferere iam incipit, adque superius, licet tardo gressu, et tanquam infantili, enititur et contendit: in *Hercule* robur iuuenile Solis, quando hemisphaerium superius iam contigit, diesque modo iam omnibus conspicuo et manifesto, longiores, noctes vero breuiores efficit, ac lucem suam et calorem beneficum, vbique diffundit: in *Horo* denique vigorem Solis virilem, et penitus maturum, vbi nempe circa Solstitium aestiuum, ad summum hemisphaerii superioris cacumen euasit, atque tum in tota sua gloria et potentia, mundo apparet. Non ignota fuit MACROBIO parshaec Theologiae Aegyptiorum symbolicae, de qua ita commentatur, Saturn. Lib. I. c. XVIII. *Hae autem aetatum diuersitates ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hiemali Solstitio, qualem Aegyptii proferunt, ex adyto die certa; quod tunc breuissimo die, veluti paruus et infans videatur: exinde autem procedentibus augmentis, aequinoctio vernali similiter atque adolescentis adipiscitur vires, figuraque iuuenis ornatur; postea statuitur eius aetas plenissima effigie barbae, solstitio aestiuo, quo tempore summum sui consequitur augmentum. Exinde per diminutiones dierum, veluti senescenti, quarta forma deus figuratur.* Quae de barba doctus hic ceteroquin scriptor obseruat, ad quartam potius, quam ad tertiam aetatis figuram pertinebunt, Aegyptii enim *Horum* non solebant barbatum fingere. Sed hoc ex
 Theo-

Theologia Graecanica magis petitum est, quam illic MACROBIUS cum Aegyptiaca confert. Est igitur *Horus* Sol aestiuus, qualiter se, circa et post tempus Solstitii aestiui, dum durat aestas, in coelo conspiciendum, et in terra persentiscendum praebet. Is igitur sic designatur in *Oraculo Apollinis Clarii*, quod Theologiam Aegyptiorum spectat, quodque saepius iam ad testimonium vocauimus.

Φράζο τὸν πάντων ὑπατον θεὸν ἐμμεν ἰάω,
χείματι μὲν τ' αἰδὴν, Δία δ' εἶαρος ἀρχομένοιο
Ἥλιον δὲ θέρεος, μετοπώρα δ' ἄβρον ἰάω.

*Dic Deorum omnium supremum esse Iao,
Quem hyeme orcum dicunt, incunte autem vere
Iouem.*

*Aestate porro solem, ac tandem autumnno inclinato
tenerum Iao,*

Qui hoc *Oraculo* per excellentiam dicitur *Sol*, est sine dubio *Horus*. VIRGILIUS eum *solem nouum* vocat, quia tum nouas vires acquisiuit, et maiori quam antea, splendore coruscat, Aen. VII, 720.

Vel cum sole nouo, densae torrentur aristae.

§. 10. Liceat mihi aliud etiamnum argumentum *Idem alio* adferre, et paucis exponere, quibus id, quod de *argumento* vera *Hori* significatione adstruxi, non leuiter confirmabitur iuxta et illustrabitur. Scribit autem HORAPOLLO in *Hieroglyph. Lib. I. c. 17.* Ὑπὸ τὸν *probatum* θρόνον τῷ Ὄρῳ, λέοντας ὑποτιθέασιν, δεικνύντες τὸ *ex Hora-* πρὸς τὸν θεὸν τῷ ζώῳ σύμβολον. Ἥλιος δὲ ὁ Ὄρος, ἀπὸ *polline.* τῷ τῶν ὥρων κρατεῖν. *Sub solio Hori leones ponunt,* animalis huius cum Deo Sole similitudinem maximam monstrantes. Dicitur autem apud eos Sol *Horus*, eo quod tempestatibus anni, et horis praesit. Quo nihil aliud, nisi id indicatur, summam *Hori* gloriam, eo

tempore omnibus manifestari, quo sol signum Leonis peruadit. Regnum *Hori* interuallum illud omne complectitur, quod a solstitio aestiuo, vsque ad aequinoctium autumnale extenditur; sed regni huius vis ac potentia, omnibus tum potissimum conspicua fit, cum Sol est in signo Leonis, id est Iulio mense exeunte, et maxima parte Augusti. Nam tum calor Solis est intensissimus, quem tamen illa ipsa anni tempestate, etetiae, in Aegypto, mirum in modum temperant, et eodem tempore, incrementa Nili, Aegyptiorum filiis tam desiderata, omnium maxime obseruantur. Ideoque signum Leonis genti huic gratum, et valde auspicatum. Testatur id HORAPOLLO Lib. I. c. 21. Ὁ ἥλιος εἰς λέοντα γενόμενος, πλείονα τὴν ἀνάβασιν τῆς Νείλου ποιεῖται, *Quando Sol Leonem subit, amplio- rem facit Nili exundationem.* Posteaque haec subiungit. Ὅθεν καὶ τὰς * χολέρας, καὶ τὰς εἰσαγογὰς τῶν ἱερῶν κρηνῶν λεοντομόρφῳς κατεσκευάσαν οἱ ἀρχαῖοι τῶν ἱερατικῶν ἔργων ἐπιστάται. *Vnde et capita tuborum et canalium sacrorum fontium, solent ii, qui sacris praesunt operibus, Leonis figura effingere.* Rem hanc eandem tangit PLVTARCHVS Symposiac. Lib. IV. Qu. 5. p. 670. Verba eius, vti ** a viro docto emendata et versa sunt, adscribere non poenitet. Κρηναὶ δὲ καὶ κατὰ χάσματα τῶν λεόντων ἐξίασι κρηνῆς, ὅτι Νεῖλος ἐπάγει νέον ὕδωρ ταῖς αἰγυπτίων ἀρχαῖς, ἥλιος τὸν λέοντα παροδεύοντος. *Apud Aegyptios, fontes, per rictus leonum, emittunt latices suos perennes, quoniam Nilus nouam aquam agris ipsorum inducit, quando Sol per Leonem transit.* Consimiliter Scholiastes Arati, in *Phaeno-*

* Secutus hic sum correctionem postremi in Belgio editoris.

** IOANN. CORN. a PAVW. obseruat. in Horapollinem pag. 313.

Phaenomena p. 22. Edit. Oxon. ὅτε ὁ ἥλιός ἐστιν ἐν τῷ λέοντι, καὶ παρ' αἰγυπτίαις αἱ κλεῖδες τῶν ἱερῶν, λέοντων φέρει πρόσωπα — τότε ἐμβάινει καὶ νείλος. *Quando Sol est in leone, clauēs in foribus Templorum, formam habent capitum leoninorum. — Tum etiam Nilus se effundit in agros.* Alia huc spectantia suppeditabit CUPERVS in *Harpocrate* p. 48. etc. Ea igitur de causa Aegyptii *signum Leonis* in circulo signifero, dicebant * *domum*, sedem, thronum, *Solis*, et in vniuersum ** Leones Soli sacratos volebant. Eadem quoque de causa, throno Hori leones subiiciebant, idque videmus in effigie luculenter depictum, in ea nempe *Tabula*, quae *Isiaca* dici consuevit, et quidem segmenti secundi, figura illa, quae in editione *Frisii* Amstelaedamensi lit. D. D. signata videtur. Monuit hac de re ad illam Tabulam aliquid PIGNORIVS p. 44. Et examussum congruit ordo et series rerum in Tabula hac, qualem constitui deberi †, alias ostendi. Praecedit enim illic ortus caniculae, dum Sol versatur in cancro. Hoc signum vero egressus, illico in Leonem transit, et istud quidem figura illa innui auguror. An igitur vera *Hori* significatio dubiis amplius vexata esse poterit?

§. II. Verum, dicat quispiam, quomodo *Horus*, *Cur Horus*, cum ipse Sol sit; et quidem in summo splendore conspicuus, poterit nuncupari filius Osiridis, et Isidis? Id vero ex veterum, de Sole Lunaque, loquendi modis, saepe allegoricis et symbolicis, qui non omnes nobis
Osiridis (sive Solis) et Isidis, vel Lunae, filius.

* AELIANVS de animal. Lib. XII. c. 7. MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 21.

** AELIANVS de Anim. Lib. V. c. 39. HORAPOLLO Lib. I. cap. 17.

† Miscellan. Berolinens. Tom. VI. p. 140. Adde, quae supra dicta sunt Lib. I. cap. III. §. 14.

nobis ita perspecti et in numerato sunt, explicare oportet. Possumus tamen locutionis huius, Aegyptiis adeo familiaris et tritae, rationem non improbabilem lectori offerre. Sol nempe solis filius recte dici potuit, quoniam *sibi ipsi pater est et filius*, ut loquebantur veteres mystici. §. 3. *pater* nempe, dum circa Solstitium aestivum quoddam aetatis virilis completum robur adeptus est, et virtutem quoque genitalem multiplici ratione exerit: *filius* vero, quando tempore Solstitii hybernici, *renouatus* veluti, uti veteres pariter loqui amant, virium, aetatisque incrementa per gradus paulatim nanciscitur. Quod vero Sol Lunae vel Ifidis reputaretur filius, ratione sua etiam non caret. Etenim Luna, noctu mundum illuminans, praecedit solis ortum, hicque illa, non secus atque matre, est posterior. Dicitur recte de Luna potest, quod de nocte sermonibus usurpari observat EUSTATHIUS in Iliad. Δ. pag. 449. Ed. Rom. Νυκτὸς οἶα καὶ μητρὸς ἀπογεννᾶται ἥλιος. *Ex nocte, ceu matre quadam, Sol progignitur.* Confirmat ea, quae dixi MACROBIUS, ubi de Camirenribus Rhodiis narrat Saturn. Lib. I. c. XVII. *Apollini immolant ἀειγεννητῇ quod semper exoriens gignitur, quodque ipse generat vniuersa in seminando.* Quae certe mirificam, doctrinae Aegyptiorum de Horo, lucem conciliant. Quomodo autem Horus vel Sol Typhonem vincere dicatur, id expositum supra videbis §. 5. Nam etsi illic Horum non solem, verum aërem interpretati fuerimus, quae tamen ibi de aëre diximus, Horo etiam, quando ut Sol a nobis consideratur, egregie conueniunt. Nam illa aëris et ventorum benefica atque salubris temperies, cuius symbolum esse dicebamus Horum, tum sentitur ac praevallet, cum throno Hori leones subiiciuntur, vel cum Sol altissimam coeli regionem, in cursu suo contigit. Ab eo tempore, ventorum nociuorum rabies aëris-

aërisque pestiferi intemperies omnis cessat, Nilus ea contra, a quo tot bona sperant Aegyptii, ascendit, ac laeta omnia ciuibus pollicetur, aër denique salutaris totam Aegyptum laetificat. Ex illa nostri *Hori* explicatione, optima quoque ratio reddi potest, cur Numen hoc Graeci omnes interpretentur *Apollinem*. Rationem illam MACROBII malo, quam meis verbis explicare. Ita autem is Saturn. Lib. I. cap. XVIII. *In sacris autem haec religiosi arcani obseruatio tenetur, vt Sol, cum in supero hemisphaerio est, Apollo vocetur.*

§. 12. Vnum hoc superest, vt nomen Aegyptiacum *Hori*, ex antiquo gentis illius sermone interpretemur, nam et hoc nouam; dictis supra, lucem inferet. Graecorum plurimi, nominis huius originationem ex lingua sibi patria arcessunt. Ex eorum sententia scribit * MACROBIUS Saturn. Lib. I. c. XXI. *Apud Aegyptios Apollo, qui est Sol, Horus vocatur, ex quo et horae viginti quatuor — nomen acceperunt: et quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horae vocantur.* Id HORAPOLLO paucioribus sic complexus est, Lib. I. c. 17. Ἡλίου δὲ Ὄρος ἀπὸ τῆς τῶν ὥρων κρατεῖν. *Sol Aegyptiis dicitur Horus, eo quod anni tempestates, et horas diei moderatur.* Verum recte et bene de hac Graecorum originatione iudicium tale tulit IOAN. CORN. A PAVW, in notis ad hunc scriptorem p. 310. *Haec Graecorum indolem aperte respirant. Aegyptii Ὄρος etymon nunquam ab ὥρας deduxissent.* Quibus non est, quod addam, idque tanto minus, cum ** plerique ex Graecis nomen *Hori* non ex Graeco, sed Aegyptiaco explicandum

* Similia habent DIODORVS Lib. I. p. 23. PORPHYRIUS apud EVSEBIUM, Praepar. Lib. III. cap. XI. pag. 113. CENSORINVS de die nat. cap. 19. et alii.

** Vide supra §. 2.

dum esse, aperte et ultro fateantur. Recepta iam apud eruditorum longe plurimos haec est sententia, nomen *Hori* Aegyptiacum, esse re ipsa Hebraeorum *אור*, quae *lucem* significat. Si interpretatio haec, a qua paucos eruditos alienos esse noui, admitti posset, illa profecto iis, quae hactenus adstruxi, pondus non spernendum adliceret. Posset quoque haec eadem interpretatio referri ad aërem, de quo §. 5. * quia ille lucem Solis accipit, et ad nos transmittit. Et *solem* optime et proprie dici *lucem*, ipse adstruxi supra cap. II. §. 8. At vero etiam atque etiam vereor, ut talem etymologiam iis, qui linguae Aegyptiacae aliquam scientiam idoneam sibi pararunt, probare possim, uti profecto nec mihi probatur. Nulla enim in sermone Aegyptiorum, qualis hodie superstes est, vestigia reperire potui, quibus elici aliquo modo queat, *Or* olim Aegyptiis dictam fuisse *lucem*. Succedat iam hisce peregrinis originationibus alia, eo saltem nomine facilius admittenda, quod ex ipsa prisci Aegyptiorum sermonis penu, indubie deprompta sit. Eam nobis offert magnus SALMASIVS, in libro *de annis climactericis* pag. 595. Qui in *Sphaera Barbarica* *Ωρος*, Aegyptiacum est *ἔφο*, quod est dominus, unde *μέτφο* est dominatio. Equidem *ΟΡΟ*, non dominum, sed regem, et *ΜΕΤΟΡΟ*, proprie non dominium qualecunque; sed regnum designat. Verum res ipsa tamen, quam ex lingua Aegyptiaca docere vult vir summus, omnino ita se habet. *ΟΡΟ* certe est *Rex*, idque esse nomen ** *Pharaonis* in historia Sacra

* Video id etiam placuisse optimo GERH. IO. VOSSIO de orig. Idolol. Lib. II. cap. 83.

** Videri possunt, quae de voce haec breuiter notavi, in Diff. IV. de *Terra Gosen*, §. 3 et Epistola LUDOVICI PICQVES, Doctoris quondam sorbonici, edita in illustribus IORDANI historia vitae B. Lacrozii Part. II. pag. 292. 293.

Sacra obuium, hodie inter cordatos fere constat. Et *Horum*, qui est Sol, summo splendore conspicuus, *regem* dici, a Theologia veterum, ac sigillatim Aegyptiorum, alienum utique non est. Satis diu itaque in hac interpretatione Salmasiana, securus acquieui, idque tanto libentius, quod ex sermonibus, cum B. Lacrozio, super huiusmodi rebus institutis, non semel intellexissem, etiam doctissimo huic viro, eam non improbari. Quinimo in Epistola quadam, ad me perscripta, et postea publice edita, sententiam hanc, sine ambagibus, suam fecit. Loquens ibi de cognomine Isidis Ἀδύρι, quod PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 374. interpretatur, οἶκον ὧς κόσμον, *domum Hori mundanam*, interpretationem illam hunc in modum illustrat *. *Quasi ex HS, ** vel H, alia dialecto, — domo, et ΘΔ, vniuerso, τῇ οἰκισμένῃ in Apocalypsi cap. III, 10. et ΔΡΔ, rege.* Hic manifeste, *Horum* Aegyptiace esse ΟΥΡΟ, *regem*, asserit. Verum postquam ad inuestigandam Theologiam Aegyptiorum totam, animum serio et diligenter appuli, sensi facile, eam de qua nunc egi, non esse veram nominis Aegyptiaci interpretationem. Nam, ut alia omittam, Aegyptii nomen illud, auita sua lingua, non pronuntiabant VRO; verum OR, ita ut litera R, nomen hoc clauderet. Vide §. 2. Hac igitur de causa de interpretatione alia cogitandum mihi omnino esse, facile intellexi.

§. 13. Proponam nunc tandem, quod mihi de re *Horus Aegyptiace* hac cogitanti, eamque ab omni parte versanti, aut *verum significat, vehementer efficacem.*

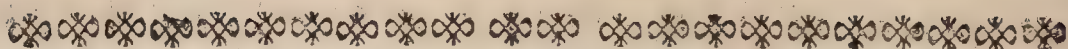
* Thesauro Epistol. Tom. III. p. 158.

** Ita vir doctissimus suspicabatur, cum nondum aliquid, conscriptum dialecto Thebaidis oculis vsurpasset. Postea sine dubio sententiam mutauit. Litera H, nunquam *domum* designat.

verum, aut vero proximum visum est, etsi fere praevideam, fore admodum paucos, quibus sententiam hanc meam persuadeam. Existimo autem, nomen Hori antiquissimum fuisse Αἰγνῆν, quomodo Horum seniore Aegyptiis dici, observantem vidimus PLVTARCHVM §. 7. Ex *Arueri*, Aegyptiacae, ΕΡ-
 ΔΗΡ, (*Ar-u-er*) postea factum est ΔΗΡ, (*V-er*) hoc vero posterius, pronuntiatum fuisse, praesertim à Graecis, *Or*, non abs ratione mihi persuadeo. Sed, quae dixi, luculentius explicanda sunt. *Arueris* nomen fuisse *Hori* senioris, vel *Apollinis* ex PLVTARCHO iam didicimus §. 7. Eundem DIODORVS p. 13. nominat *Apollinem*, id est *Horum*, quod comparanti loca duorum horum scriptorum, non potest non illico manifestum fieri. *Arueris*, vel, sine terminatione graeca, *Aruer*, idem plane est, quod *Horus*. Verum quidnam tandem vox haec *Aruer*, Aegyptiorum idiomate designauit? Doceat istud nos PLVTARCHVS, qui in libro *de Is. et Osir.* p. 574. cognomen aliquod Isidis Μεθυῆς (rectius scriberetur μεθῆς) sic interpretatur. *Nomen hoc compositum est ἐκ τε τῆς πλήρης καὶ τῆς αἰτίας, ex pleno et causali.* Id est, nomen hoc significat eam quae plena est causalis. Nihil profecto verius, nihil clarius, nihil simplicius dici potuit. Etenim ΜΕΖ-ΤΔΗΡ, (*Meh-tuer*) Aegyptiis id dicitur, quod *plenum est causalitatis*, vel *facultatis actiuae et effectricis*. Hoc enim postremum, *causalitas*, Aegyptiace dicitur ΔΔ-ΗΡ, (*V-er*) iisdem vero ΜΕΡ (*meh*) *plenum* sonat. Patet ex eo, *Meh-tuer* innuere *Ens plenum facultatis faciendi*, vel *facultatis effectricis et causalis*. Qua ratione vero Isis sic dici potuerit, et id PLVTARCHVS docebit, cuius verba dedi §. 5. Cum igitur ΗΡ, (*Er*) et accedente articulo generis indefinitio, ΔΔ-ΗΡ, (*V-er*)

(V-er) sit τὸ αἰτιον, proprie *actiuitas*, vel *facultas actiua et effectiua*, sequitur per se, Εδ-δρ-ηρ, (Ar-u-er) esse αἰτιον τῆ αἰτίᾳ, *causam causalitatis*, vel *causam facultatis actiuae*. De PLATONE obseruat PROCLVS Lib. II. in Timaeum p. 101. Τὸ γὰρ αἰτίων αἴτιος ὑπνεῖται. Ille *causam causarum celebrat*, nempe *causam primam*, à qua pendent in existendo et agendo *causae secundae*. Hoc eodem nomine Aegyptii *Horum* ornabant. Nam quod Deus infinitus est in mundo inuisibili, id Solem esse credebant in Mundo visibili, illa praecipue anni tempestate, qua regnum in Theologia ipsorum symbolica, *Horo* assignatum erat. Ex αρ, vel Εδ-δδ-ηρ, Ar-u-er) postea per contractionem enatum est δδηρ, (V-er) τὸ αἰτιον, *virtus effectrix*, vel *causalis*. Id vero Graecos censeo pronuntiasse et scripsisse Or, quod mirum nemini videbitur, qui secum perpenderit, quam diuerso modo, in hodiernum vsque diem, Gentes pene omnes, vocales, cum primis vero in compositionibus vocum, pronuntiare soleant.

CAPVT V.

De Serapide Aegyptiorum, siue eorum
Sole infero.

§. I.

Duplex est Serapis Aegyptius, Niliacus alter, alter Coelestis, ut est Sol, de quo hoc capite agitur. In Numine Serapidis eruendo et explicando, hoc quidem in Libro, multo ero breuior, quam in aliis fui. Nam etsi nullum omnino sit Aegyptiorum Numen, cuius scriptores Graeci et Romani frequentius meminuerint, et de quo plura passim tradita reperiamus, certum tamen et id est, longe plurima eorum, quae traduntur, non referri posse ad Serapim Aegyptiorum priscum et auitum, sed spectare ad recentiore longè Graecum, cuius cultum Ptolemaei Alexandriam inuexerunt, ac deinde paulatim, per Aegyptum totam, studiose propagarunt, ita, ut seculo Aerae Christianae secundo,* Tempia eius quadraginta et duo, in Aegypto numerari potuerint, atque id, quod olim HERODOTVS Lib. II. c. 42. de Iside et Osiride obseruauerat, hos duos tantum ab omnibus Aegyptiis, aequali religione coli, tempore PLUTARCHI, etiam ad Serapim extendi debuerit, nam id conceptis verbis testatur, in libro *de Is. et Osir.* p. 362. A. ne iam dicam, cultum hunc Dei, antea obscuri, ex Aegypto transiisse ** ad Graecos omnes, quaquauersum in Asia et Europa habitantes, ac ad ipsos adeo Romanos. De hoc postremo Graecorum Serapi, volumen peramplum conficere facillimum foret; sed is ad nostrum negotium plane non spectat. Et

* ARISTIDES Oratione in Serapim circa fin. fol. 101. b. Edit. graec. Florent.

** ARISTIDES ibid. fol. 101. a. ait, cultum hunc transiisse ad omnes gentes.

Et ipse quoque Serapis Aegyptiorum antiquissimus, de quo nonnulla iam differere animus est, duplicem habet respectum. Nam aut ad Nilum referendus est, cuius foecunditatem et beneficia emblematica repraesentabat, aut Solem etiam adumbrabat, quatenus ille relicto nostro hemisphaerio, tempore autumnali et hyberno, oppositum permeat. Vtriusque huius respectus vestigia etiam deprehendimus, in Serapi Graecorum Alexandrino, et nisi id esset, antiquissimi Aegyptiorum Serapis memoria penitus intercidisset, aut certe de eo paucissima cognita nobis forent. Potest igitur eo sensu, duplex constitui Serapis, alter quidem Niliacus, coelestis alter. De priori plura disseremus Libro IV. De posteriori agendum nobis est hoc capite.

§. 2. Sed obstare video his, quae de antiquitate *Multi opi-*
 prisca Aegyptiorum Serapis, modo dixi, virorum do-*nantur Ser-*
 ctissimorum sententiam, quibus persuasum est, Sera-*rapim, a*
 pis et Numen et nomen, Aegypti incolis prorsus ex-*Ptolemaeis*
 tituisse peregrinum, Deumque hunc, a Ptolemaeo, *denum, in*
 siue fotere, siue Philadelpho, siue denique Euergete, *Aegyptum*
 ex Sinope Pontica, in Aegyptum omnium primo ad-*esse inue-*
 uectum, postea demum cultu religioso ibi locorum,
 honoratum fuisse. Historiam rei huius, sicuti gesta
 est, ex relatione *Antistitum Aegyptiorum*, prolixè
 narrat TACITVS Histor. Lib. IV. cap. 83. 84. Me-
 minerunt eiusdem veterum** plurimi, eamque nostra
 P 2 aetate

* Vide CUPERI Harpocratem. p. 83.

** DIONYSIVS *Periegetes*, in Descriptione orbis v. 255. et ad eum EVSTATIIVS. PLVTARCHVS de Ilide p. 362. 363. et de Solertia animal. p. 984. CLEMENS ALEXANDRINVS in Protreptico p. 31. THEOPHILVS *Antioch.* ad Autolycum Lib. I. §. 14. CYRILLVS *Alexandr.* adversus Iulian. Lib. I. p. 13. MACROBIVS Saturn. Lib. I. s. VII. et alii.

aetate *, vir quidam impense eruditus, multaue laude cumulatus, omni politae orationis cultu ornatam, eleganter sane descripsit. Permulti hoc ita acceperunt, tanquam ante Diuinitatem hanc a Ptolemaeo Sotere, e Ponto in Aegyptum translata, *Serapis*, nomen Aegyptiis plane incognitum fuisset. Horum sententiam secutus ORIGENES Lib. V. contra Celsum p. 257. *Serapim Deum* appellat *besternum*, qui ante hac inter Deos plane relatus non fuerit. MACROBIUS, idem ad exemplum Saturn. Lib. I. cap. VII. *Serapim* appellat *aduenam*, multisque vrget, eum in Aegypto Deum extitisse penitus peregrinum. Etiam ex recentioribus vestigiis horum insistant ** IOS. SCALIGER, quique eum sequuntur alii, quos inter, *** Theologus nuper Britannicae gentis praestantissimus, omnia, quae pro ornanda hac sententia excogitari, inque medium proferri possunt, sollicito studio conquisiuit, omnique mentis contentione adstruere annisus est. Neque tamen ab altera etiam parte defuerunt, qui † antiquitatem Serapis, cultusque eius apud Aegyptios, pro virili assererent, quorum causa mihi quidem videtur triumphare. Sed eam ita dimittere ante non possum, quam rationes pro causa mea militantes lectori exposuero.

Ante tempora Ale-

§. 3. Non puto extare quenquam inter scriptores, Alexandro M. antiquiores, qui Serapis mentionem fecerit.

* HUMPHR. PRIDEAUX Histoire des Juifs. Vol. III. p. 17. 18. etc.

** Animadversion. in Eusebii Chronicon p. 135.

*** HUMPHR. PRIDEAUX loc. cit. qui tamen illic plura desumpsit ex BOCHARTI Hierozoico Part. I. col. 538. etc.

† G. I. VOSSIVS de orig. Idol. Lib. I. c. 29. IOH. SPENCERVS de Legibus Hebr. Lib. III. Diff. V. cap. VII. p. 272. etc. CUPERVS in Harpocrate p. 83. etc. EL. BOHERELLVS in notis in Origen. contra Celsum pag. 391. alique plures.

fecerit. Nam *Serapeum* illud, siue *Templum Serapis*, cuius in Thracia meminit POLYBIUS Lib. IV. Hist. cap. 39. tantae non est antiquitatis, quantam * viri doctissimi ex verbis eius colligunt. POLYBIUS loco illo, de quo hic disputatur, Geographi partes agit, situm locorum curate vult designare, *Serapeum* nude tantum nominat, nihil vero de eius antiquitate praedicat, si verba recte expendantur. Ex iis nulla plane ratione sequitur, *Serapeum* in Thracia, antiquius fuisse templo *Serapis Alexandrino*, sumtibus *Ptolemaei* exstructo. Considerentur modo verba. Primam omnino *Serapis* mentionem, in historia vitae *Alexandri M.* deprehendo. Refertur nempe de Rege hoc,** quod paulo ante mortem, homo quidam ipsi dixerit, *modo Serapim adstitisse sibi, vinculisque exemptum eo deduxisse*. Perhibent porro*** scriptores optimi, in Diariis regiis perscriptum fuisse. *Eodem die Python et Seleucus, ad Templum Serapis missi, consulerunt Deum, an deportarent eo Alexandrum. Deus autem, ne eum mouerent loco, respondit*. Eo quoque pertinet, quod *DIOGENES LAERTIUS* in vita *Diogenis Cynici* scriptum reliquit, Lib. VI. §. 63. quod, cum Athenienses *Alexandro M.* decreuissent honores *Liberi Patris*, *Diogenes* dixerit: *Et me Serapim facite*. Et hoc viuentem *Alexandro Macedone* contigit. Nam *Diogenes* ille, non modo *Alexandri* aequalis erat, verum et, † vt quidam literis prodiderunt, eodem cum *Alexandro* die, mortuus est. An haec omnia, post *Serapim*, e *Ponto Alexandriam* delatum,

P 3

tum,

* BOCHARTVS loc. cit. PRIDEAUX p. 20.

** PLVTARCHVS in *Alexandro* p. 705.

*** PLVTARCHVS loc. cit. p. 706. ARRIANVS de expeditione *Alexandri* Lib. VII. p. 499. Edit. Blancardi.

† *DIOGENES LAERTIUS* Lib. VI. §. 79. PLVTARCHVS *Sympos.* Lib. VIII. Quaest. I. p. 117.

tum, ficta demum fuisse dicemus? Mihi potius, vbi ea cogitationibus voluo et reuoluo, ita statuendum esse videtur, Alexandrum ipsum, Dei huius notitiam, omnium primum, ex Aegypto ad Graecos detulisse, et ab eo tempore, Numen hoc illico magnam celebritatem consecutum esse. Nam Nomen Dei Serapis, e Sinope Pontica, primum tempore regum Ptolemaeorum, ad Aegyptios, et per Aegyptios ad alios pervenisse, nec in se est probabile, nec ex illa historia, quam §. 2. memoravi, iure merito confici poterit. Quicquid autem sit, illud libenter et vltro largior, ante Alexandri M. tempora, nullum extare aut iudicium aut vestigium, Graecos Numinis *Serapis* notitiam habuisse qualemeunque. Sed ex eo non arbitror, legitime concludi posse, Aegyptios ante illam aetatem non habuisse suum Serapim, neque illum cultu aliquo religioso veneratos esse: Potuerunt Graeci antiquiores, aliquam Numinis illius habuisse notitiam, qui tamen nomen illius Aegyptiacum *Serapis*, aut ignorarunt, aut literis non prodiderunt. Consimili modo, de *Venere*, antiquissimo Aegyptiorum Numine, loquuntur HERODOTVS, alique Scriptores non ignobiles, et tamen verum eius nomen patrium, *Athor*, hodie nos lateret omnes,* nisi *Orion* Grammaticus id nos docuisset. Quis *Titkrambonis* meminit ex veteribus, praeter vnum EPIPHANIVM? Et tamen nomen** illius graecum, *Nemesin*, et *Hecaten*, plures memoriae prodiderunt. Idem de aliis Aegyptiorum Numinibus dicendum quoque esse, quis est, qui in dubium vocare queat? Potuit etiam fieri, vt Numen illud in ipsa Aegypto, ante Alexandri M. tempus, nonnihil obscurum, et a paucis, forte Memphi tantum, aut Racoti, cultum fuerit, qua de re coniecturam nostram aperiemus Lib. IV. vbi ad Serapim

* Vide Lib. I. cap. I.

** Vide Lib. I. cap. V.

rapim Niliacum peruenerimus. Et in vniuersum certum est, ex silentio Graecorum vetustiorum de Serapi, nihil plane aduersus eius antiquitatem probari posse.

§. 4. Quod vero ad historiam illam, quam §. 2. *Ex historia breuiter commemorauimus, de Serapi, iussu Ptole-* *de Serapi, e*
maei Soteris, ex Sinope Pontica Alexandriam aduecto, *Ponto A-*
attinet, illa adeo aduersus nostram sententiam non *alexandri-*
militat, vt potius eam firmiter communiat. Etenim *am delato,*
TACITVS, qui tradita ab Antistitibus Aegyptiis se *liquet, De-*
referre profitetur, Hist. Lib. IV. cap. 84. de aduecto *um hunc,*
iam Alexandriam Deo Pontico haec narrat. *ab antiquo*
Tertio cultum fu-
die tantum maris emensi, Alexandriam appelluntur. *isse in Ae-*
gypto,
Templum pro magnitudine urbis exstructum, loco, cui

nomen Rhacotis. Fuerat illic sacellum, Serapidi atque
Isidi antiquitus sacratum. Humani quidpiam passus
hic est * BOCHARTVS, nomen nunquam satis prae-
dicandum, quando narrationem hanc Taciti absurdi-
tatis et falsitatis arguere voluit. Nam non dixit scri-
ptor laudatissimus, Deum illum aduenam, qui post
operosam inquisitionem, in Ponto tandem repertus,
indeque Alexandriam deportatus erat, Alexandriae
iam antea ab antiquo Templum habuisse: verum id
sibi vult, Deum peregrinum, postquam Alexandriae,
plausu omnium exceptus esset, nomen accepisse do-
mesticum *Serapis*, illius nempe Serapis, qui ante
conditam Alexandriam, sed in vico, illic loci sito,
nomine Racoti, vna cum Iside consecratus fuerat.
Nam Racotis, quae postea nonnisi suburbium Ale-
xandriae fuit, diu ante urbem hanc regiam ab Alexan-
dro erectam, illic steterat, quod ** multi testantur,

P 4

et

* In Hierozoico, vbi supra.

** PAUSANIAS Lib. V. pag. 432. STRABO Lib. XVII.
p. 545. PLINIVS Lib. V. cap. 10. CLEMENS *Alexan-*
drinus Protreptico p. 31. STEPHANVS Ethnicographus,
in voce Ρακωτης, vbi consuli possunt eruditorum
notae.

et Deos tutelares, Serapim ac Isin habuerat. Et quia noua vrbs graeca, Alexandria, successerat multo vetustiori Aegyptiae, *Rocoti*, hinc Aegyptii indigenae, loquentes de Alexandria, nomen *Racotis* diu postea seruarunt, semperque retinuerunt. Copti certe interpretes N. Testamenti, quorum editionem studio Venerabilis WILKINSII debemus, quoties in Textu graeco, mentio occurrit Alexandrinorum, in versione semper habent **ΡΑΧΟΤ**, (*Rakoti*) Actor. VI, 9. XVIII, 24. XXVII, 6. XXVIII, II. Idem etiam obseruatur in libris eorundem Ecclesiasticis. Ex eo fonte manasse videtur error CYRILLI *Alexandrini*, qui Lib. I. aduersus Julian. p. 13. scribit, idolo vetusto, quod olim ab Aegyptiis cultum fuerat, nomen vernaculum extitisse *Racotis*, cum hoc nomen tantum sit loci, vbi Serapis antiquus cultum habebat. Ita autem, vt dixi, verba TACITI explicanda esse, docet etiam PLVTARCHVS, cuius ea de re verba, in libro *de Iside et Osir.* p. 362. latine conuersa, id sonant. *Vbi Deus Sinopicus Alexandriae conspectus fuit, Timotheus interpres, et Manetho Sebennyta, a cerbero et dracone coniecturis ductis, collegerunt, Plutonis esse simulacrum, Ptolemaeoque persuaserunt, non esse alius Dei, quam Serapidis. Non enim illinc hoc nomen gerens aduenerat: sed allatus Alexandriam, Serapidis nomen, quo Aegyptii Plutonem afficiunt, inuenit.* Nihil clarius et distincte magis dici potuit. *Serapis* fuit antiquum Aegyptiorum Numen, etsi ante Alexandri M. aetatem Graecis incognitum, neque alibi memoratum, idque, quod ibi PLVTARCHVS adfert, auctoritate MANETHONIS, sacerdotis Aegyptii pereruditi firmat. Et profecto *Serapis*, siue, vt omnes Graeci semper scribunt, *Sarapis*, non est nomen graecum; linguae vero Aegyptiacae peritis, manifestum videbitur prae se ferre typum vocis, in Aegypto natae. Quod si vero *Serapis*, eo in loco cultum habuit, in quo

quo postea Alexandro M. visum fuit, urbem peramplam et magnificam, sibi que cognominem statuere, et vbi nonnihil moratus est, ratio perspicua est, cur *Serapis* Numen, Graecis antehac ignotum, inque loco valde obscuro cultum, primo quidem Alexandro innotuerit, et per hunc Graecis omnibus, ita vt illo ipso iam tempore *Serapis* nomen, non infrequenter auditum esse, subindicauerimus §. 3.

§. 5. Sed ne id quidem extra omnem dubitationis aleam positum est, simulacrum Dei illius peregrini, quisquis demum sit, e Sinope Pontica, in Aegyptum venisse. ISIDORVS namque, cuius testimonio vtitur CLEMENS ALEXANDR. p. 31, scriptum reliquerat, *a Seleuciensibus, qui sunt prope Antiochiam in Syria, statuam fuisse traductam.* Idem asserabant nonnulli apud TACITVM loc. cit., vt *qui Seleucia vrbe Syriae accitam — perhiberent.* Et est in vniuersum, maxima auctorum, in referendis historiae huius circumstantiis discrepantia. Quid obsecro nos asserere prohibet, famam illam vulgatam, de aduecto Alexandriam *Deo Sinopico*, ortum ex eo traxisse, quod antiquissimus Aegyptiorum *Serapis*, Memphi cultus fuerit, in loco, cui nomen erat *Sinopio*. Certe, quando DIONYSIVS *Periegetes*, in descriptione orbis v. 255. mentionem facit *Σινωπίταιο Διὸς μεγάλῳ*, *magni Iouis sinopitae*, id EVSTATHIUS in notis ad Poëtam illum, ita exponit. *Σινωπίτης Ζεὺς, ὁ Μεμφίτης, Σινώπιον γὰρ ὄρος Μεμφίδος.* *Serapis, quem dicit Iouem Sinopitem, is est Memphiticus. Nam Sinopium est mons Memphiticus.* Mox auctor idem, sententiam communio rem de Sinope Pontica, patria *Serapis*, etiam adfert. Vltimo denique loco addit, nonnullos Deum hunc *Sinopitem*, deducere a *Sinopo* fluuio. Adeo incertum erat, num e Sinope Pontica, Deus ille Alexandrinus accitus fuisset. Quod vero EVSTATHIUS, de Deo Sinopico,

pitico, olim Memphi culto, obseruat, nititur non rumusculo quopiam famae dubiae; sed desuntum est ex Monumentis bonis et certis. Ex iisdem TACITVS quoque refert, loc. cit. *Sedem, ex qua transierit Serapis, Memphin perhibent, inclytam olim, et veteris Aegypti columnen.* Magnum quoque in hac causa pondus habent ista PAVSANIAE, quae leguntur in epis Atticis pag. 42. *Apud Aegyptios complura sunt Dei Serapis templa; sed omnium clarissimum habent Alexandrini, antiquissimum Memphitici;* Ex quo intelligitur, Alexandrinum Serapim, clariorem quidem fuisse Memphitico; sed Memphiticum antiquiorem Alexandrino. Omnium vero maxime EVSTATHII locum, paulo ante descriptum, illustrat Pseudo-CALLISTHENES, auctor, quod nemo diffitetur, fabulosus; sed in rebus ad antiquitates Aegyptias spectantibus, minime spernendus. Nam in fragmento libri de vita Alexandri M. edito in FABRICII Bibliotheca Graeca Vol. XIV. loquens de rebus, natiuitatem Alexandri antecedentibus, p. 149. haec habet. *Ο δὲ ἐπέμψεν αὐτὰς διὰ χερσὶν πρὸς τὸν ἄορατον τῷ Σινωπί, ὅστις ἐχρησμάδισεν αὐτοῖς.* *Vulcanus vero Memphiticus ipsis respondit, ut inuisibilem in Sinopio consulerent, qui consimiliter ipsis respondit.* Per *inuisibilem* alium hic non intelligi nisi Serapim Aegyptiorum priscum, mox ostendemus. Ille vero habitabat in *Sinopio*, monte Memphitico, ut volebat EVSTATHIUS, ut vero ego opinor, facello, Deo huic prope Memphin constructo, de quo plura dicentur Libro IV. Non nego * in nummis Sinopitarum Ponti, plerumque conspici simulacrum Serapis, in lectisternio cubantis; aut saltem illius caput;

* Tales cernuntur in VAILLANTII Numismat. aereis Imp. percussis in Coloniis Part. I. pag. 161. Part. II. p. 42. et 149.

caput; sed cum tempore sequiori percussi sint, non dubito, quin nobis repræsentent *Serapim Alexandrinum*, cuius venerationem, studium Ptolemæorum, per totam Phoeniciam, Syriam, et Asiam circumtulit, atque propagauit, idque calathus, vel modius, quem in capite gerit Serapis is, quem Sinopensium mumi ostentant, satis testatur. Non tamen is sum, qui pertinaciter negare velit, Dei Alexandrini veram patriam esse Sinopen Ponticam. Id saltem nunc loco suo relinquo. Verum et istud largientur mihi cordati iudices, Deo huic Pontico, impositum mox fuisse nomen Aegyptiacum *Serapis*, Numinis, quod iam dudum ante, Racoti, et Memphi, in Sinopio, cultum inuenerat.

§. 6. Videamus nunc iam, qualenam *Serapis* ille Aegyptiorum priscus Numen fuerit, quid genti illi designauerit, vel cuius nam rei symbolum fuerit. *Serapis est Sol inferus, hemisphaerium inferius perueniens.* Existimo autem, Numen illud ab antiquo Memphi, et Racoti, solenniter cultum, filiis Aegyptiorum adumbrasse *solem inferum*, quando nempe autumnalibus hybernisque mensibus, hemisphaerium inferius percurrit. Doctrinam ea de re Aegyptiorum talem nobis exhibet MACROBIUS Lib. I. Saturn. c. XIX. *Hoc argumentum Aegyptii lucidius absoluunt, ipsius solis simulacra pinnata fingentes; quibus color apud illos non vnus est. Alterum enim caerulea specie; alterum clara fingunt; ex his clarum superum, et caeruleum inferum vocant. Inferi autem nomen Soli datur, cum in inferiore hemisphaerio, id est hyemalibus signis, cursum suum peragit; superi, cum partem Zodiaci ambit aestiuam. Sol superus et clarus est Ammon, Ὠδεδεν, lucidus, vt supra exposui c. II. Sol caeruleus et inferus, est, vt mihi persuadeo, Serapis.* Rem eandem indicare etiam, omni procul dubio, voluit auctor versuum toties iam in testimonium vocatorum,

Φράζεο τὸν πάντων ὕπατον θεὸν ἔμμεν ἰάω,
 Χείματι μὲν τ' αἰῖδην, Δία δ' εἶαρος ἀρχομένοις
 Ἡέλιον δὲ θέρευσ —

*Dic Deorum omnium supremum esse Iao,
 Quem hyeme orcum dicunt, ineunte autem vere
 Iouem*

Aestate porro solem —

Id vero illum *Solem inferum* Aegyptiorum, siue Ἀἰδην, et *Orcum* regem inferorum, esse credam *Serapim*, id praecipue me mouet, quod, cum Deus ille peregrinus, et aduentitius, quem Ptolemaeus Soter e Ponto acciuerat, Alexandriam appulisset, rerum Theologicarum in Aegypto periti, ex conspectis Dei illius peregrini symbolis, iudicauerint, esse eum *Plutonem*, adeoque Aegyptiorum *Serapim*. Ita rem narrat TACITVS, loco saepius allato. Deum ipsum multi Aesculapium - quidam Osirin - plurimi Ditem patrem, insignibus, quae in ipso manifesta, aut per ambages manifestant. Luculentius etiam PLUTARCHVS, cuius verba iam attulimus §. 4. Timotheus interpres, et Manetho Sebennyta †, coniecturis ductis a cerbero et dracone, collegerunt esse Plutonis simulacrum, et Ptolemaeo persuaferunt, non esse alius Dei, quam Serapidis. Non enim nomen hoc gerebat, cum adueniret: sed allatus Alexandriam, nomen Serapidis, quo Aegyptii Plutonem designant, accepit. Et id quidem sine dubio effecit, vt Scriptores plerique postea, vbi ad Serapidem eorum deflectit oratio, eum fere semper * *Plutonem* interpretari soliti fuerint.

§. 7. Ve-

† Vide CUPERI Harpocratem p. 18. Adde EVSEBII Praeparat. Euang. Lib. IV. cap. vlt.

* DIODORVS Lib. I. p. 22. CLEMENS ALEXANDR. in Protreptico, passim. EVSEBIUS Praeparat. Euang. L. III. c. XI. p. 113. Et apud eundem Lib. IV. cap. vlt.

§. 7. Verum quid Aegyptiis cum *Plutone*? quorum *Argumen-*
Mythologia Theologica, ab illa Graecorum, imma-^{tum illud}
 ne quantum distulit, et in quorum fabulis sacris, ^{porro illu-}
 nulla vnquam, Dei inferorum Graeci mentio depre-^{stratur.}
 henditur. Et certe Graeci de *Plutone Aegyptio-*
rum non loquuntur, nisi vbi ciuibus suis, Numen
 et virtutem *Serapis* explicare volunt. Vnde patet,
Plutonem Aegyptiis proprie non tribui, nec aliter
 quam via comparationis, dum inter *Serapim* olim igno-
 tum, et notissimum Graecis omnibus *Plutonem*, com-
 parationem instituunt, subinnuentes, Aegyptios in
Serapi, tale quid etiam reuereri, quale ipsi in *Pluto-*
ne suo. In fabulis Graecorum, *Pluto* reputabatur Deus
 inferorum, rex animarum et umbrarum, quae viuo-
 rum numero ereptae, regionem defunctorum inha-
 bitabant. Hoc Graeci quidam, etiam ad *Serapim*
Aegyptiorum transferebant. Ex eorum sententia,
 IULIANVS Imp. Orat. IV. p. 136. postquam de
Plutone dixisset, ista addit *. Καλέμεν δὲ τὸν αὐ-
 τὸν τῷτον καὶ Σέραπιν τὸν αἰδῶ ὁδηλονότι. πρὸς ὃν φησιν
 ἄνω πορεύεσθαι τὰς Ψυχὰς τῶν βιωσάντων, ὁρίσας
 καὶ δικαιότατα. Quem nos alio nomine *Serapim* vo-
 camus, ut qui est αἰδῶς, sub aspectum minime cadens:
 ad quem Plato sublimes ait euehi illorum animas, qui
 quam optime iustissimeque vixerunt. De hac *Serapis* noti-
 one num in *Theologia genuina* et cana priscorum Aegy-
 ptiorum reperiri possit, magnopere dubito. Qui
 vero inter Graecos, fabulas Poëtarum, ex *Physiolo-*
gia explicabant, per *Plutonem* intelligi saepe volebant,**

Solem

PORPHYRIUS IULIANVS Imp. Orat. IV. p. 136. CY-
 RILLVS *Alexandr.* Lib. I. in *Iulian.* p. 13. ARISTO-
 DES *Oratione in Serapim*, passim.

* Vide et CYRILLVM *Alexandrinum* aduersus *Iulian.* p. 13.

** PORPHYRIUS, apud EVSEBIUM *Praeparat.* Lib. III.
 c. XI. p. 109. Vide et p. 110. Hinc Veteres etiam *Se-*
rapim eundem faciunt cum *Osiride*, id est *Sole*.

*Solem inferum, qui circa Solstitium hyemale sub terram commeans, latentem et ignotum orbem circum-eundo peragrat. Et vero Aegyptios etiam habuisse aliquod Dei simulacrum, quo repraesentarent, solem inferum, in hemisphaerio inferiore, signisque hyemalibus morantem, ex MACROBIO ostendimus §. 6. Id iidem illi Graeci, ad Serapim Aegyptiorum sic transferunt *. Cum Plutone Serapim coniungunt, ac luminis eius sub terram descendantis symbolum faciunt togam purpuream. Est igitur Serapis ipse Sol, sed cuius lux tempore autumnali et hyberno sub terram descendit. Symbolum huius rei, dicebat PORPHYRIUS esse togam purpuream. ATHENODORUS, scriptor vetustus, apud CLEMENTEM Alexandrinum in Protreptico p. 32. ait, simulacra Serapidis conspicua esse colore coeruleo et nigricante. MACROBIVS in verbis descriptis §. 6. docet, nos apud Aegyptios, simulacra solis inferi fingi colore coeruleo. Non fane vi ingenii singulari opus est, ad perspicendum, omnes hos tres, loqui de re eadem, nobisque repraesentare vnum Serapim, Aegyptiorum Solem inferum. Iam etiam intelligitur, quam bene et recte, auctor versuum allatorum §. 6. affirmet, solem ab Aegyptiis, tempore hyberno vocari αἰδον, eum, qui non videtur, quoniam nempe lux eius, illo anni tempore, sub terram demersa est. Eundem Pseudo-CALLISTHENES, §. 5. adductus, dixit † αόρατον τὸ Σινωπίς, inuisibilem in sinopio. EVSTATHIUS vero, eodem loco allatus, testatur, Serapim in Sinopio Memphi coli. An potest hic, ratio dubitandi vlla, adhuc superesse?*

§. 8. Se-

* PORPHYRIUS loc. cit. p. 113.

† Apud SEXTVM EMPYRICVM Pyrron. Hypotyp. Lib. III. c. 14. p. 183. Edit. Fabricii legitur, "Αἰδρον ἐν ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ τῇ Ἡγῶ Δύσει, vbi pro Ἡγῶ voce, vt videtur, nihil;

§. 8. *Serapim*, nomen esse, origine Aegyptia-^{De etymo-}
cum, ex §. 4. intelligi fatis potuit. Et PLUTARCHUS^{logia nomi-} de Is. et Osir. p. 376. conceptis verbis affirmat,^{nis Sera-}
esse peregrinum, non graecum. Quaenam autem sit^{phis.}
vera eius significatio et interpretatio, nemo, quantum
scio, docuit, certe sic non docuit, vt a doctis assen-
sum impetrauerit. Si apud nos valet auctoritas ATHENODORI,
citati a CLEMENTE *Alexandrino* p. 31.
32. *Serapidis* nomen compositum esse putabimus,
ex *Osiride* et *Apide*, quasi diceret *Osirapin*. Sed tota
auctoris illius narratio, fabulae longe similior apparet,
quam verae historiae, et eiusdem prorsus farinae di-
cenda est etiam haec, quam nobis offert, etymologia.
In eundem tamen sensum disputat quoque CYRILLVS
Alexandrinus aduersus Iulianum p. 13. Si vero ARISTEAM
Argium audimus, quem et ipsum CLEMENS
adfert, Stromat. Lib. I. p. 322. *Serapis* idem
est cum *Api*, qui Argiis et Aegyptiis imperauit, cu-
ius rei meminerunt etiam * veteres alii. NYMPHODORVS,
scriptor non incelebris, memoriae prodi-
dit, *Apim*, taurum sacrum, vbi post mortem, con-
ditus more solito, et (εἰς σόρον) loculo esset illatus,
dici consueuisse *Sarapin*, quasi *Apin ἐν σόρῳ*, apud
eun-

nihili, FABRICIVS reponere iubet ὄρεον. Verum Ho-
ro Alexandriae cultum peculiarem oblatum fuisse, non
memini me obseruasse. Quid si igitur legas ὄρεάτων, at-
que intelligas Serapidem antiquum, Racoti quondam
ab incolis placatum? Merito autem miratur doctissi-
mus Fabricius, ἄλυσρον, *felem*, animal sanctissimum, in
Aegypto immolatum. Lege itaque Σίλυσρον. *Silurus*
piscis erat Niloticus, magnitudine alios antecellens,
rapax et vorax, de quo BOCHARTVS Hierozoic. Part.
II. col. 749. 750.

* APOLLODORVS Biblioth. Lib. II. c. I. §. I. EVSE-
BIUS in Chronicop. 12. 64. 67. Edit. Scal. RVFFINVS
Hist. Ecclesiast. Lib. II c. 23. AVGVSTINVS de Ciuit.
Dei Lib. XVIII c. 4.

eundem CLEMENTEM p. 323. quam originationem reperiās etiam in PLVTARCHI libro, toties ad testimonium vocato p. 361. ne iam aliquid dicam de sententia patrum quorundam Ecclesiasticorum, qui in *Api* et *Serapi*, memoriam Iosephi Patriarchae, Aegyptique Proregis conseruatam ac cultam fuisse, sibi persuadent. Nam vix operae pretium esse opinor, illam serio et studiose excutere, adeo ab omni veri specie repulsa mihi videtur. Id vero non in vniuersum contemnendum esse censuerim, quod veteres in *Serapi*, relationem aliquam ad *Apim*, Memphitarum Taurum sacrum, obseruare nos iusserint. Ad id enim, non modo ipsum *Serapis* nomen, eos veluti manu ducebat; verum id etiam traditionibus sacerdotum Aegyptiorum niti, dubitare non possum. Verum ea de re plura differemus Lib. IV. vbi interpretationem nominis huius veram, quae talis visa est nobis, adferemus. Tradit quidem PLVTARCHVS aliam praeterea, nominis huius *Serapis*, etymologiam, ex genuino Aegyptiorum sermone mutuo sumtam. Sed commodius hanc eo loco sub examen vocare poterimus, vbi veram ipsi trademus.

CAPVT VI.

De Harpocrate Aegyptiorum

siue

Sole, in solstitio hyberno, renouato.

§. 1.

De Harpocrate, qui Serapim ordinē nunc excipit, *Harpocratis, ante Alexandri M. aetatem incogniti, sacra, postea per Graecos ubique propagata, et admissa fuisse.*
eadem fere dicenda mihi sunt, quae capite superiori de Serapi obseruauī. Nam et Harpocrates, non minus atque Serapis, ante Alexandri M. tempora obscurus latuit, et Graecis plane incognitus permansit. Non credo, reperiri scriptorem quenquam, Alexandro Macedone antiquiorem, qui Harpocratis aut nomen aut Numen commemorauerit, ego certe, etsi in hanc rem omni studio incubuerim, nullum omnino inuenire potui. Apud HERODOTVM, qui celebriora omnia, per totum Aegyptum, Deorum Tempła, auidis oculis inspexit, quique de Numinibus inibi cultis, tot praeclara nos docuit, de Harpocrate nonnisi altum deprehendes silentium. Et sunt tamen loca, vbi ab ipso, Numinis huius descriptionem, aut saltem mentionem, quodam iure expectasses. Buti enim, quae est vrbs inferioris Aegypti, Sacra solennia, Horo et Harpocrati, quouis anno, statotempore, ritibus operosis, peracta fuisse,* scimus ex EPIPHANIO. Idque EX PLUTARCHI libro *de Iside et Osiride*, confici etiam atque confirmari potest. Ex quo non abs ratione colligo, tempore Ptolemaeorum, ab incolis Aegypti etiam inferioris, magno in honore pretioque Harpocratem habitum fuisse, et

* Vide supra cap. IV. §. 7.

et sacra, Numini huic in Praefectura Butica facta, solennioribus maximeque celebribus, annumerari posse. Et HERODOTVS tamen, qui sacra haec Butica, sibi visa, prolixè describit, Lib. II. c. 59. 155. 156. et aliis in locis, *Hori* quidem plus semel, Harpocratis vero nusquam mentionem iniicit. Credesne, Harpocratem Buti, iam tum, illa veneratione religiosa exceptum fuisse, quam postea obtinuit? HERODOTO igitur Harpocrates videtur fuisse penitus ignotus. Omnium, quos reperire potui, primus est ERATOSTHENES Cyrenaeus, vir aetate sua summus, et Bibliothecaeregiae Alexandrinae, regnante Ptolemaeo Euergete, siue tertio, Praefectus laudatissimus. Is enim in catalogo regum Thebæcorum Aegypti, commemorat aliquem, Aegyptiis dictum Σεμφερχεάτης, quod ipse, et recte, exponit *Herculem Harpocratem*. Ex quo intelligimus, illo iam tempore, *Harpocratis* Numen, passum in Aegypto cognitum, et gentis huius religione consecratum fuisse. Quinimo multis modis certum atque testatum est, ab illo tempore, nomen et cultum Harpocratis, non tantum in Aegypto, incrementa habuisse plurima, verum etiam ad Graecorum regiones, ipsosque Romanos transiisse, in quorum templa, vna cum Serapi recipi tandem iussus est. Et certe apud Scriptores Graecos Romanosque, duo haec Numina coniungi oppido frequenter, et eodem fere loco poni solent. Si Varro de Lingua Lat. Lib. IV. p. 17. *Principes Dei coelum et terra: hi Dii iidem, qui in Aegypto Serapis et Isis, * etsi Harpocrates digito significet, ut ea taceam*. Hic igitur cum Serapi coniunctum deprehendimus Harpocratem, quod VARRO, non ex Aegyptiorum; sed Graecorum potius disciplina accepisse videtur. Eosdem

* Secutus hic sum emendationem IS. VOSSII, Comment. in Catullum p. 104.

dem hunc in modum sociat TERTULLIANVS in *Apologetico*, cap. 6. *Serapidem et Isidem et Harpocratem*, — *Capitolio prohibitos, id est, curia Deorum pulsos, Piso et Gabinius COSS. — euerfis etiam aris eorum abdicauerunt, — his vos restitutis, summam maiestatem contulistis.* Et quantum Harpocrati, etiam ante Tertulliani aetatem, tempore Plinii maioris, Romani honorem habuerint, scriptor hic satis testatur Lib. XXXIII. cap. 3. vbi. *Iam vero, inquit, etiam Harpocratem, statuasque Aegyptiorum Numinum, in digitis viri quoque portare incipiunt.* Sed Harpocrates ille, cuius toties meminere Graeci atque Romani scriptores, cuius tot cernuntur icones, simulcra, et sigilla, in eruditorum Museis, Principumque thesauris, quaeque magna ex parte, studio praestantissimi CUPERI congesta, in eius *Harpocrate* spectari possunt, non praeceptis religiosis Aegyptiorum, sed superstitioni Graecorum, fere vnice debentur. Id simulacra ipsa, quae extant, symbolis Theologiae Graecanicae, non tam ornata, quam potius onerata, ac tantum non obruta, per se satis unicuique testantur, inprimis, si cum ** monumentis quibusdam vere Aegyptiis, sane perraris, in quibus genuina Harpocratis Nilotici effigies, simplex, omnique ornamento aduentitio libera, conspicitur, illa comparentur. De Harpocrate Graecorum plura in medium adferre, ab instituto meo prorsus alienum est, et ea omnia, ex viri illustris libro doctissimo, eruditorum nemini ignoto, petere cuius licet. Ea igitur persequamur, quae ad Harpocratem, origine Aegyptium, et cana, fa-

Q² cerdo-

* Qualia v. 9. occurrunt in KIRCHERI *Oedipo* Tom. I. p. 212. CUPERI *Harpocrate*, p. 7. 26. itemque dans le *Grand Cabinet Romain*, de MICH. AVG. CHAVSSE Part. II. num. XXXII. XXXIII. XXXIV.

cerdotum gentis illius, religione celebratum, praecipue pertinere mihi videbuntur.

§. 2. Fuisse autem re ipsa *Harpocratem*, vetustum gentis Aegyptiacae Numen, ex loco ERATOSTHENIS, cuius §. I. mentionem feci, inuicte probari potest. In catalogo namque regum Thebaeorum Aegypti, quem ipse ex bonis utique monumentis contexuit, rex ordine vigesimus sextus, uti legimus in SYNCELLO p. 109. dicitur Σεμφροκράτης, idque ERATOSTHENES sic interpretatur, ὁ ἐστὶν Ἡρακλῆς, Ἀρποκράτης, id vero significat *Herculem Harpocratem*, quorum amborum deorum nomina, rex ille, more Aegyptiis perquam familiari, gerere voluit. In graeco scribendum esse Σεμφροκράτης, *Semphucrates* *, alicubi iam monui. Id enim flagitat indoles sermonis Aegyptiaci, ex quo nomen istud petatum est. Rex ille Semphucrates, si rationes chronologicas MARSHAMI probamus, Thebis regnavit, antequam Moses natus esset, si vero stare malimus iudicio calculisque VIGNOLII, regni eius initium, in annum fere sexagesimum, post exitum Israelitarum ex Aegypto, coniiciendum erit. Nostrium non est, tantas inter summos Chronologos lites componere; quomodocunque autem res se habeat, id saltem ex eorum observationibus chronologicis, certo consequitur, nomen atque cultum *Harpocratis*, quod *Semphucratis* regis nomen inuicte probat, apud Thebaeos antiquitatis fuisse vltimae. Quod vero ante Alexandri M. tempora, Dei istius nulla observari deprehendique possit notitia, illius rei haec videtur fuisse causa, quod cultus Harpocratis, intra solam Aegyptum superiorem se continuerit, et solis forte sacerdotibus Thebarum, peculiaris ac proprius extiterit; in aliis vero Aegypti regionibus, locisque, sacra haec
anni-

* Lib. II. c. III. §. 3.

anniuersaria, in quibus *Harpocrates* commemorabatur, ad *Horum*, † qui certo sensu et respectu cum *Harpocrate* idem erat, transferrentur subque illius nomine, et in eius honorem celebrarentur. Ideo vidimus suo loco, duplicem Aegyptios finxisse *Horum*, iuniorem, senioremq̃ue. Alter eorum re ipsa erat *Harpocrates*; alter vero *Horus* proprie sic dictus, siue, vt hoc clarius explicem, alter eorum symbolum erat solis in solstitio hyberno renouati, is autem est *Harpocrates*: alter solis post solstitium aestiuum, summo cum splendore regnantis, hunc ostendimus esse *Horum*. *Harpocrates Aegyptiace sonat claudicantem pede.*

§. 3. Nomen Dei Harpocratis, non semper eodem modo scriptum, prolatumque esse, inuenimus; sed sic fere tamen semper, vt sermonis Aegyptii gnarus, veram illius significationem, non ita difficulter eruere atque explicare possit. Si nomen regis Thebaeorum vetusti, de quo §. 1. et 2. vt id corrigendum esse dixi, in consilium adhibeamus, habebimus *Φαρκράτης*, *Phucrates*, quae est sine dubio nominis huiusce pronuntiatio, vt antiquissima, ita simplicissima et verissima, ex qua etiam genuinam eiusdem significationem, omnium optime discere potui. Ab hac scriptione parum differt ea, quam nobis exhibet Epigramma quoddam ††, *LV C I L I I* graecum.

Ἦν τιν' ἔχης ἐχθρὸν Διονύσιε μὴ καταράσῃ

Τὴν Ἰσὺν τέτρω μηδὲ τὸν Ἀμφικράτη.

Si quem habeas inimicum, Dionysie, ne impreceris
Isin illi, neque Amphicratem. (id est Harpocratem)

Poëta hic legibus metri obsecundans, scripsit Ἀμφικράτην, cum ceteroquin scribendum fuisset Ἀμφι-
Q3 κράτη.

† In *Anthologia* graecorum Epigrammatum Lib. II. c. XXII. num. IV. vel p. 214. Edit. Wechel.

†† In Inscriptione 3. pag. LXXXIV. apud GRVTERVM legitur ΑΡΠΟΧΡΑΤΕ, rectius.

ἡρεῖται. *Amphucrates* namque et *Phucrates*, rem plane eandem Aegyptiis significasse, sciunt, qui linguae Copticae rudes non sunt. Scriptores graeci et Romani, ubi Dei huius mentionem faciunt, nomen eius solent efferre †, *Ἀρποκράτην*, et *Harpocratem*, quod vulgo notum est, idque nomen etiam in Aegypto, a tempore Ptolemaeorum communius fuisse videtur, neque etiam ab indole sermonis Aegyptii alienum est. Quando vero, ut bene monuit illustris †† CUPERVS, in notis, quae sic vocantur, TYRONIS et SENECAE, subiunctis Thesauro Inscriptionum Gruteriano, pag. CXXXIII. legitur *Alpoca*, et *Alpocatis*, pro *Arpocras*, et *Arpocrates*, id utique negligentiae, aut potius inscitiae librariorum amanuensium tribuendum est. *Carpocrates*, nomen in historia Ecclesiastica valde famosum, idem est, quod *Harpocrates*, nomen post introductum ac propagatum latum Dei huius cultum, in Aegypto inprimis familiare. Idem fere dicendum est de nominibus, in veterum scriptis et monumentis pariter reperiundis, *Carpocras*, et *Harpocras*, vel etiam *Arpocras*. Haec et similia, inquit CUPERVS, sunt *contractiones nominis Harpocrates*. Sic ex *Antipatro* *Antipas*, ex *Alexandro* *Alexas*, ex *Ruffino* *Ρῆφᾶς*, etc. Sed haec omnia eo tantum attulimus, ut nunc nobis tanto certius et tutius, nominis *Harpocrates*, veram rationem ac significationem, ex Aegyptiorum idiomate, eruere liceat. Nempe *ψυῖς* (*poch*) *vulnus* corporis quodcunque aut *mutilationem*, significat, Exodi XXI, 25. Speciatim vero vox eadem *ψυῖς* *claudicationem* in pedibus designat, sicut Gen. XXXII, 31. ubi de Iacobo Patriarcha dicitur, ἐπέσκαζε τῷ μηρῷ αὐτοῦ, ipse vero claudica-

† In *Harpocrate* p. 2.

†† Vbi supra p. 3.

dicabat femore, quae verba sic transtulit Coptus interpres $\alpha\psi\text{-}\psi\text{m}\theta\ \omega\text{p}\epsilon\psi\alpha\lambda\text{d}\chi$. Est porro $\rho\alpha\tau$, (*rat*) Aegyptiis *pes*, Leu. XI, 5. 6. vnde $\text{d}\zeta\ \epsilon\rho\alpha\tau$, *consistere*, proprie, *stare in pedes*, quae locutio locis innumeris occurrit. Sic ergo $\psi\omega\theta\text{-}\rho\alpha\tau$, (*phoch - rat*) Aegyptiis erit, *claudicans pede*. Si iam terminationem graecam aut latinam addideris, habebis ERATOSTHENIS *Phucratem*, vnde dixi, hanc nominis istius scriptionem et pronuntiationem, esse et antiquissimam, et simplicissimam, et facillime explicandam. Si praeposueris ω , (*em*, vel *am*) ex verbo facies adiectiuum, eritque tum $\omega\psi\omega\theta\text{-}\rho\alpha\tau$, *pede claudus*, quod ipsum *Amphicrates* est LVCILII, vel, vti scribendum erat, *Amphucrates*. Cum vero $\epsilon\rho$, saepe cum verbis coniungatur, atque tum facpius, *faciendi*, vel *causalitatis*, significationem habeat, alias vero, et non raro quidem, plane otietur, $\epsilon\rho\text{-}\psi\omega\theta\text{-}\rho\alpha\tau$, (*Ar-phoch-rat*) significare posset, et eum *qui causa est claudicationis*, vel, *qui claudicare facit*, et simpliciter etiam *claudicantem* *pede*. Hoc postremum, est Graecorum Romanorumque *Harpocrates*. Si igitur ex nomine iudicium ferendum esset, *Harpocrates* diceretur Aegyptiis fuisse Deus *claudicans*, aut pedibus imbecillis, qualem *Vulcanum* Graecorum describit HOMERVS, cui idcirco opponit Martem $\alpha\epsilon\rho\tau\acute{\iota}\text{p}\text{o}\delta\alpha$, *pedibus sanum* Odyss. Θ v. 330. Talis erat omnino *Harpocrates*, eumque Sacerdotes Aegyptiorum opponebant *Ammoni* suo $\alpha\epsilon\rho\tau\acute{\iota}\text{p}\text{o}\delta\iota$, de qua fictione symbolica aliquid * supra diximus, quamque hoc etiam capite, infra pluribus explicabimus.

Q4

§. 4. Har-

* Cap. II. §. 9.

Harpocrates symbo-
lum erat
solis, in sol-
stitio hyber-
no renoua-
ti.

§. 4. *Harpocratem*, non secus atque *Horum*, *Osiridis* *Isidis*que filium perhibitum semper fuisse, apud omnes constat. Et vel ex eo recte colligi posse * monui, *Harpocratem*, certo suo sensu atque respectu, eundem cum *Horo* conferri debere. Nempe eidem, quando fabulae eum dictabant esse recens natum, tenerumque infantem, impositum erat *Harpocratis* nomen; sed adulto, et robur assecuto virile, aliud iam erat *Hori* nomen. Cum autem *Horus* a *Sole* alius diversusque existimari non possit, idem de *Harpocrate* statuendum quoque esse, res ipsa loquitur. Id vero tot insuper veterum testimoniis, totque rationibus inuicti roboris, in *Harpocrate* suo demonstravit C V P E R V S, ut rei huic diutius immorari velle, super-
vacaneum non immerito videri queat, praesertim cum rationibus ponderis grauissimi, hactenus, praeter nudas coniecturas, merasque fictiones imaginationis foecundae ingeniosas, nihil oppositum fuisse, intelligam. Sed superest illa quaestio, qua ratione *Harpocrates* distulisse dicendus sit a *Serapi*, ab *Horo*, ab *Hercule*, ab *Ammone*, ab *Osiride*, quos omnes, peculiari quemque symbolo, solem designasse, toto hoc libro ostendimus, sed alio tamen, alioque respectu, aut spectatos in diuersa ad nostram terram, relatione. Quemnam igitur, per *Harpocratis* symbolum, solis ad nos respectum, quam ad hancce terram relationem subinuere voluerunt sacerdotes Aegyptiorum? Praestantissimo C V P E R O visum est, rituum Aegyptiorum conditores, Numine *Harpocratis*, designare proprie voluisse *solem orientem*, idque per totum librum * passim repetit. Et res ipsa in placitis Theologicis sacerdotum Aegypti fundata est. *Harpocrates* symbolum ipsis erat *Solis* de nouo *exorti*, vel *renouati*. Verum quando Vir doctissimus *ortum solis* intelligit quo-

* Cap. IV. §. 7.

** In *Harpocrate* p. 6. 19. 20. 76. 77. etc.

quotidianum, veram Aegyptiorum mentem atque sententiam, quod in re adeo obscura, sane mirum non est, haud usque quaque affecutus esse mihi videtur. Nempe erat *Harpocrates*, ut loquar cum Romanis, *Sol renouatus*, verum in solstitio hyberno: erat *Sol oriens*, dum nouum auspicabatur annum, atque ex atris tenebris longarum noctium emergens, ad hemisphaerium superius lucidum contendebat, eoque lucem dierum, paulatim augebat, ac quouis die proferebat. Id quod dixi, totus Theologiae Aegyptiorum veteris, qualem huc usque ex bonis monumentis, exposui, contextus, eleganter, et, quod dici solet, ad oculum demonstrat. Sol enim, Zodiacum percurrrens, eoque diuersas anni tempestates produciens *, varias induere formas credebatur. In principio veris, fingebatur apparere *lucidus*, ideoque ** *Ammon* cognominabatur. Et quia in Aegypto, iam tum sol, fruges terrae ad maturitatem perducendo, virtutem suam excellentem, et omnium votis expetitam, manifestam faciebat, idem appellabatur *Hercules*, cuius nomen Aegyptiacum proprie sonat †, *virtutem Dei*, nempe Solis. Mox ubi in solstitio aestiuo, et securis diebus, sol totam efficaciae suae vim persentiscendam praebet ††, *Hori* nomen in Aegypto accipiebat. Cum vero deinceps, huius efficaciae solis, lucis atque caloris, decrementa successiue insignia obseruarentur, post aequinoctium autumnale, sequebantur Sacra ††† *Serapis*. Restat igitur conuersio solis, quae fit in solstitio hyberno, quo tempore *Sol* terrae apparet * *nouus*, quare non

Q 5

ab

* Lib. II. cap. I. §. 1.

** Lib. II. cap. II.

† Lib. II. c. III.

†† Lib. I. c. IV.

††† Lib. II. c. V.

** SERVIVS in VII. Aeneid. 720. *Proprie sol nouus est octauo Kalend. Ianuarias*. Id est D. XXV. Decembris. Eodem die celebrabatur Romae *natalis solis inuicti*.

Vide

ab Aegyptiis tantum, sed et a gentibus cultioribus cunctis, magno cum gaudio, et festorum solennium celebratione, excipi consuevit. Quem igitur dicemus, tempore hoc, tanquam solis renouati symbolum, religione Aegyptiorum celebratum cultumque fuisse, nisi *Harpocratem*? quandoquidem et hunc solis aliquod symbolum esse omni dubio caret. Verum id testimoniis disertis, et omnem exceptionem respuentibus, comprobemus.

Ostenditur
id ex versibus
Oraculi
Clarii apud
Macrobi-
um.

§. 5. Ad nostrum hoc negotium pertinere etiam credo versus *Apollini Clario* tributos, quos ex MACROBII Saturn. Lib. I. c. XVIII. plus semel iam hactenus citauimus.

φράζο τὸν πάντων ὑπατον θεὸν ἔμμενιάω
Χείματι μὲν τ' αἰδῶν, Δία δ' εἶαρος ἀρχομένοιο
Ἡέλιον δὲ θερεὺς, μετοπώρα δ' ἀβρὸν ἰάω.

*Dic Deorum omnium supremum esse Iao,
Quem hyeme Orcum dicimus, ineunte autem vere
Iouem.*

*Aestate porro solem, ac tandem autumnio finito, te-
nerum Iao.*

Quisnam in versibus his sit αἰδῶς, inuisibilis tempore hyberno, *Serapis* nempe, quid vere inchoato *Iupiter*, nempe *Ammon*, quis media aestate, *Sol* per excellentiam quandam ita dictus, nimirum *Horus*, superioribus Libri huius capitibus, distincte exposuimus, ac omnia ex antiquissimis Aegyptiorum traditionibus sacris firmauimus. Quod argumento esse potest, respici in his versibus Theologiam non Graecorum, verum Aegyptiorum. Id vero, quod in iisdem versibus difficillimum vereque ἀμυγματῶδες dici potest, explican-

Vide Calendarium sub Constantio Imp. editum, et IULIANVM Imp. Orat. IV. p. 155. 156.

explicandum restat, ut ostendamus, quisnam sit *μετοπῶς ἀπὸς ἰάω*, quod verto, *autumno desinente*, adeoque hyeme ineunte, *tenellus Iao*. Haec ipsa vero verba dubitare me nullo modo patiuntur, verum iactati huius a MACROBIO Oraculi auctorem, Christianum esse, e Gnosticorum coetu, qui, cum in Aegypto viueret, regionis illius Theologiam idololatricam, quae tamen in naturali rerum ordine et vicissitudine fundata erat, ad placita, gregis illius, cui se iunxerat, detorsit atque inflexit. Ampliorem rei huius demonstrationem, in aliud tempus, locumque opportunum, magis differo. Nunc ea tantum observabo, quae plane omitti a me non possunt. Nomen *ἰάω*, hic memoratum, plerique habebunt, pro venerabili ac augusto tetragrammato, יהוה, quippe quod, hoc fere modo scriptum*, Gentibus etiam innotuisse, satis constet. Neque etiam negauerim, fuisse scriptores exoticos, gentiles, apud quos nominis sanctissimi mentio reperiatur; verum illi tum non de suis; sed de Iudaeorum rebus sacrisque loquuntur. Apud Graecos, aut alios gentiles quoscunque, in Sacris ipsorum domesticis, nomen *Iao*, ab hebraico tractum, usu qualicunque receptum fuisse, indicio idoneo nullo, comperire haecenus potui. Et qui ita censent, viri praestantissimi, omnique eruditione insigniter culti, ad eas redacti sunt angustias**, ut ad ipsum nostrum Oraculum Apollinis Clarii, ceu ad sacram anchoram confugiant. Quod si autem, ut volunt

* GROTIUS in notis ad Lib. I. de verit. Relig. Christ. §. 16. vel p. 232. Edit. Paris. PEARSON *Exposition of the Creed*. p. 147. in notis, vel p. 262. 263. Edit. latinae BOCHARTVS Geogr. Sac. Part. II. Lib. II. cap. XVII.

* BOCHARTVS Geogr. Sac. Part. II. Lib. I. c. XVIII. PEARSON ubi supra, et prae ceteris Mr. de BEAUSOBRE hist. de Manichée To. II. p. 59. 60.

volunt eruditi illi, auctor verus illius Oraculi, cultui Deorum mancipatus, et de rebus inter suos notis, vsuque tritis, locutus fuisset, sequeretur certe, illum *Iao*, de quo loquitur, esse tantum aliquod Solis nomen aut cognomen, quo certa quaedam illius ad mundum nostrum relatio significaretur, nam id totus oraculi contextus et ordo nimis aperte loquitur. Quaero iam, apud quosnam Graeciae populos, Sol, dum in hyberno Solstitio versatur, nomen habuerit *Iao*, et cur ille *Iao*, id est *Sol hybernus*, censeretur, Deorum omnium supremus ac longe maximus, maiorque adeo Sole verno, Sole aestiuo, ac Sole denique autumnali. Nulla profecto, ex Theologia Graecanica, reddi huius rei ratio, a quoquam vnquam poterit. Quis de Graecorum Numine *Iao*, fando vnquam audiuit? Et totum quoque Oraculi illius argumentum, non esse desumptum ex Theologia Graecanica, aut ad illam pertinere, facile mihi largientur periti et aequi rerum huiusmodi iudices.

*Illic ex
Gnostico-
rum Theo-
logia ex-
plicatur.*

§. 6. At in Theologia Gnostico-Basilidianorum, plana omnia erunt, facilia atque perspicua. Vt res haec rite et ordine intelligatur, pauca tantum haec obseruasse iuuabit. 1) Vfus nominis *Iao*, in Scholis Gnosticorum erat maximus et frequentissimus. Conceptis verbis id testantur e vetustis Ecclesiae Doctoribus * permulti, et multo etiam luculentius idem hoc loquuntur, tot gemmae Gnosticorum Abraxeae, in copiosis collectionibus CHIFLETII et MONTFALCONII spectandae. Nam gemmarum istarum ple-
raeque,

* IRENAEVS contra haereses Lib. I. cap. IV. §. 1. cap. XXI. §. 3. cap. XXX. §. 5. Edit. Massueti. TERTULLIANVS aduersus Valentin. cap. 14. ORIGENES aduersus Celsum Lib. VI. p. 296. 297. EPIPHANIVS Haeres. XXVI. §. 10. THEODORETVS Fabul. haeret. Lib. I. cap. 7. etc.

raeque, nomen gregi huic sacrosanctum *Iao* distincte expressum prae se ferunt. Et quamuis vera nominis huius significatio, quam in Scholis Gnosticorum habuit, plurimam adhuc lucem expectet 2) mihi tamen exploratum et certum est, quod etiam * alio loco obiter tetigi, quodque cum primis gemmae hae Ab-
 raxeae, tam clare testantur, Gnosticos nomine hoc sibi maximopere venerabili, seruatores optimum subinnuere solitos fuisse. 3) Hoc admissio, quod merito negari, aut in dubium vocari posse, non crediderim, animaduertere et istud oportet, illos, de quo loquor, Gnosticos, in Scholis suis, seruatores nostrum, solis emblemate et symbolo, oppido frequenter adumbrasse, et in comparatione hac emblematica, sibi mirifice placuisse, quod ipsum quoque ** antehac iam me prolixè ostendisse memini. Talis ergo etiam in Oraculo nostro, sub nomine *Iao* depingitur. 4) Quando autem *ἰάω* ille appellatur *ἄβ-
 ρος*, id est, vti vertendum opinor, *tenellus*, *puellus*, Oraculi huius auctor, vult nos cogitare de Christo Domino, vt recens e virgine nato, et tenello etiamnum infante. 5) Et haec ratio est, ob quam *tenellum Iao*, auctor Oraculi Gnosticus, locauit in *μετοπώρα*, siue principio hyemis, aut quod eodem redit, in Solstitio hyberno. Hoc enim tum ad Solem naturalem, de quo in antecedentibus sermo fuerat, tum ad Solem mysticum emblematicum, Christum Dominum, referri a nobis debet. Sol namque naturalis, in Solstitio hyberno renouatur, vnde eum illo tempore Romani vocare solebant *solem nouum*, (§. 4. not.

* Exercit. de *Alexandro Seuero Imp. Christiano*, in Miscell. Lipsiens. Vol. IV. pag. 85. fin.

** Exercitat. de nomine *Abraxas*, in Miscellan. Lips. Vol. VII. p. 87. 88. 96, 97. etc.

not. * Aegyptii vero ** *Osiridem inuentum et renatum.* Eaque de causa sine dubio *** Gnostici natales Seruatoris optimi, Solis sui mystici et emblematici, in hoc ipsum tempus, quoque coniiciebant, eoque memoriam magni illius beneficii diuini, in coetibus suis solenniter celebrabant. Iam nunc denique verus oraculi illius Gnostici sensus, recte facileque perspicui a nobis poterit, isque hic fere est. *Summus utique Deus, noster est IAO, Christus Iesus Dominus, primus atque vltimus, verus iustitiae Sol, luxque huius mundi, Sol, qui annum salutis et complacentiae Domini, auspicatur, et totum conficit. Vos idolorum serui, solem tempore autumnali celebratis Serapidem inuisibilem, ubi ver adest, iouem Ammonem lucidum, aestate Horum, radiorum fulgore coruscantem, et in Solstitio hyberno tenerum Harpocratem. Sed verus Sol salutaris, supremusque idem omnium Dominus atque Deus est noster IAO, cuius, tanquam solis iustitiae mystici, ortum et memoriam eo celebramus tempore, quo Sol naturalis, nostri IAO creatura, in coelo renouatur.*

§. 7. Auctor igitur oraculi Clarii, si partem illam Theologiae Aegyptiorum, quam tradere exorsus erat, eodem tenore ad finem perducere voluisset, loco *IAO*, cuius nomen, nec Aegyptiis, nec Graecis, cognitum aut perspectum erat, substituisset τὸν αἰσχροῦ ἀπρονόητον, *Harpocratem tenellum*. Nam et ille Aegyptiis symbolum erat solis, quod vidimus §. 4. et quidem in solstitio hyberno denuo exorti vel renouati, ideoque repraesentari fere semper solebat αἰσρός, *tener et infans*. Prius, quod nempe Harpocrates, in

Harpocratem Aegyptii dicebant natum esse in Solstitio hyberno, tenerum, et puellum.

* Miscellanea Berolinensia Societ. scient. Tom. VII. pag. 374. 377.

** Vide ibid. p. 404. 405. et Miscellanea Lipsiens. Vol. IV. pag. 80. (not ***)

in Solstitio hyberno censeretur exortus, conceptis verbis docet PLVTARCHVS, in libro *de Is. et Osir.* p. 377. Verba eius, ad euitandam prolixitatem, latine versa adscribo. *Ideoque dicitur Isis, cum se sentiret esse gravidam, appendisse sibi amuletum, sexta die mensis Phaophi, et pepeisse Harpocratem, sub solstitium hybernum, imperfectum et valde tenerum.* Idem testatur quoque MACROBIVS, cum PLVTARCHO conferendus, et ex hoc explicandus atque illustrandus. Sic autem ille Saturn. Lib. I. cap. XVIII. *Hae aetatum diuersitates ad Solem referuntur, vt paruulus videatur hyemali Solstitio, qualem Aegyptii proferunt ex adyto, die certa, quod tunc breuissimo die, veluti paruus et infans videatur.* Qui rem maturius pensitauerit, dubitare prorsus non poterit, scriptorem et hunc et illum de re eadem loqui. Nec obscure etiam rem eandem docet HORAPOLLO, cuius locum infra dabimus §. 12. Posterius vero, quod nempe Aegyptii vetustiores, Harpocratem suum semper finxerint *αἰετόν*, *tenellum*, ac *puellum*, quodque eo aperte respexerit auctor oraculi Clarii, vel ex iis, quae modo produximus, locis, clare intelligitur, quibus alia quaedam addemus. Dixerat MACROBIVS, loco vltimo hic laudatus, cuius pleniora verba legi poterunt, hoc Libro II. cap. II. §. 1. Aegyptios Soli attribuere diuersas aetates, paruuli videlicet pueri, in Solstitio hyberno, et sic porro. Talem vero nobis depingit formam solis in Concilium Deorum ingredientis, MARTIANVS CAPELLA, Lib. I. p. 20. *Facie autem mox, vt ingressus est, pueri * renidentis, incessu medio iuuenis anbeli: in fine senis apparebat occidui, licet duodecim nonnullis formas, (nempe in*
Zodia-

* In editione Grotii legitur *renitentis*; sed ibidem in margine notatur, alii *renidentis*, et haec videtur vera lectio.

Zodiaco) *conuertere crederetur*. Possent plura huius generis adferri, sed iis contentus ero, quae ad religionem Aegyptiorum, ac Harpocratem figillatim, manifesto et indubitate spectant. PLVTARCHVS, quoties de *Harpocrate* disserit, non aliter de eo loquitur, quam de *tenero ac infantulo*. Loca eius toties citari solita, omnibus adeo nota sunt, vt iis repetendis supersedere possim. Idque docent pariter Dei huius sigilla, quae supersunt, nummi itidem, gemmae, aliaque monumenta antiqua, in quibus effigies ipsius cernitur, quarum pleraque a CUPERO sollicitè collecta, in eius *Harpocrate* conspici possunt. Et si quis viri doctissimi explicationes, sane quam eruditae, addiderit, nihil est, quod hic ultra desiderari queat. Ideoque, non certe abs ratione, Inscriptionem hanc, quae in Thesauro GRVTERI legitur Pag. LXXXVIII. num. 13.

B O N O D E O
P V E R O * P O S
P H O R O

ad Harpocratem spectare, iudicat vir, politissimi ingenii **, BANDELOTIVS. Cur autem ille dicatur et *puer*, et *phosphorus*, siue *lucifer*, ex dictis hoc et superiori thmestate, explicare difficultatis nihil habet. Inscriptioni huic plane respondet illud in oraculo Clario αἶψος ἰδών, vel αἶψος ἀποκρίναταις. De eadem re loquitur MINVTIVS FELIX in *Octauio* cap. 21. *Isis perditum filium — lugeat, plangit, inquit, Mox inuento paruulo gaudet Isis*. Et LACTANTIUS Instit. Diuin. Lib. I. c. c. 21. *Isidis Aegyptiae Sacra sunt, quatenus filium paruulum vel perdiderit, vel in-*
venerit.

* Ita in Lapide sculptum est pro PHOSPHORO.

** L' utilité des voyages. Tom. I. p. 220. Edit. Paris. 1693.

venerit. Nam deinde puer producitur, quasi inuentus. Quae omnia * in Tabula, quae Isiaca vulgo dicitur, scite delineata conspici possunt. Et qui illic cenitur puer parvulus ac tenellus, fasciis inuolutus, est haud dubie αἴψος Sol Apollinis Clarii.

§. 8. Equidem credere quis posset, loca MINVTII et LACTANTII, quibus modo vsi sumus, ad ^{Dubium} ^{aliquid re-} nostrum, in quo explanando versamur, non magno- ^{mouetur.} pere pertinere negotium. Nobis enim propositum est, dicere de *Harpocrate*, circa solstitium hyemale recens nato. At scriptores laudati non de Harpocrate nato; verum de filio Isidis perduto, quaesito, et inuento, loquuntur. Verum difficultas haec tanti non est, vt quenquam rerum Aegyptiacarum bene peritum, turbare aut morari queat. *Harpocrates*, iuxta traditiones Aegyptiorum, circa Solstitium hybernum natus, est Sol. Hic idem, respectu quidem alio, sed non ita vehementer diuerso, dicebatur quoque *Horus*, et idem ille, alio praeterea respectu, dicebatur quoque *Osiris*. Quia igitur omnes hi tres, *Osiris*, *Horusque* et *Harpocrates*, symbola erant vnus *Solis*, fieri potuit, et re ipsa factum quoque est, vt traditiones sacerdotum de his Numinibus, quae sane ad vnum solem referebantur, sed alia semper aliaque ratione, a Graecis nonnunquam permutarentur, et confunderentur, vt, quae ad tale figillatim et seorsim Solis symbolum adaptanda erant, transferrentur ad symbolum aliud, aut ad solem in genere. Nisi id probe teneas, seduloque obserues, in explicanda Deorum Aegyptiorum significatione, et potestate, errores varios, ac multiplicem confusionem, vitare non poteris. Neque tamen rei huius culpa, penes solos

* Possunt, si tanti videatur, hic consuli *Miscellanea Berolinensia* Tom. VII. p. 373. 374. etc.

solos Graecos vnice residet. Nam et ipsi quoque sacerdotes Aegyptii, in diuersis regni partibus, sententiis ac consuetudinibus, circa res quasdam sacras, a se inuicem discreti erant. Res est nota et testata satis, de qua plura verba facere, nihil attinet. Non raro etiam vsu veniebat, vt, quamuis de re ipsa bene et amice, inter sacerdotes variarum Aegypti regionum, conueniret, illam tamen rem, vnanimiter ab omni parte agnitam, et receptam, diuersis symbolis exprimerent, populoque subindicarent. Monui iam supra, ante Ptolemaeorum tempora, Harpocratis Sacra Aegypti inferioris incolis, vtplurimum ignota, certe non vsitata fuisse. Et tamen res ipsa, quam sacerdotes Thebaidos, *Harpocratis* symbolo declaratam volebant, *renascentia* nempe et *renouatio Solis*, in Aegypto inferiori, non aliter atque in superiori, impensa laetitia solenniter celebrabatur, de quo summo Aegyptiorum festo, aliquando, si ita visum fuerit Deo, ad *Tabulam Bembinam* plura dicemus. Verum alio nomine designabatur. Et poterat fane solennitas haec, ac memoria Solis renouati, non incommode ad *Horum* transferri, ob rationes, et capite hoc, et cap. IV. expositas. Sed et referri poterat ad ipsum Osiridem, in fabulis quippe sacerdotalibus caesum, postea vero ab vxore inuentum, eoque veluti renatum. Ea de causa solennitas haec in locis non paucis nuncupari solebat *inuentio Osiridis*. In animo eam habebat RUTILIUS, vbi in Itinerario Lib. I. v. 375. canit.

Illo quippe die tandem renouatus Osiris

Excitat in fruges germina laeta nouas.

Et IUVENALIS Satyra VIII, 29.

Exclamare libet, populus quod clamat Osiri

Inuento —

Ad quae haec obseruat vetus *Scholiastes*. *Populus Aegypti*

*Aegypti, inuento Osiri dixit, * Εὐρήκαμεν, συγχαίρομεν.* Id est, *invenimus iam, et una gaudemus.* Hanc autem Osiridis inventionem, pertinere ad solstitium hybernum, in quo natus etiam perhibebatur *Harpocrates***, ante annos complures, adductis eam in rem idoneis veterum testimoniis, adstruxi. Cum igitur in Aegypto, rem eandem, sacerdotes nonnulli, ad *Osiridem* transferrent, ad *Harpocratem*, filium illius alii, et forte praeter hos etiam alii ad *Horum*, ex eo contigisse videtur, ut Osiris non tantum frater maritusque Isidis, verum etiam eiusdem filius haberetur. Ex eodem fonte explicanda loca MINVTII et LACTANTII, §. 7. producta, et quaecunque his sunt consona. Inde quoque est, quod epitheton *Harpocratis* αἰετός, *tenellus*, nonnunquam *Osiridi* ipsi, patri eius, attribuitur, sicuti in his *Didymaei Apollinis* versibus apud EVSEBIUM Praepar. Lib. V. c. VII.

Ἰσιδι δ' αὖ Φαρίη γονίμοις παρὰ χεῦμασι Νείλῳ
Μασέειν † οἰσποισίῳ ἐὼν πόσιν αἰετὸν Ὅσιριν.

Isidi Phariae curae est, ad fluentia fertilia Nili

*Clangore sistrorum quacere tenerum suum maritum
Osirin.*

§. 9. Ostendimus *Harpocratem* symbolum esse *Eaque de Solis, in hyberno Solstitio renouati*, eaque de causa *causa Har-* fingi *veapov*, et αἰετός, *puellum et tenellum.* Non alia *pocrates ab* de causa Deus ille ipse, semper fere flori Loti insi- *Aegyptiis* *pingebatur* *dens, loto insi-* *dens.*

R 2

* Sic et ATHENAGORAS pro Christianis p. 24. et IULIUS FIRMICUS de errore etc. p. 5.

** Miscellan. Berolinens. Tom. VII. pag. 377. 378. etc. 379. etc.

† Malim hic legere Σείσποισιν. Nam in his versibus sermo est de insignibus Deorum. Sistrum vero pertinere ad insignia Isidis, oppido natum est. Et sistra gestavit etiam Isis, maritum suum quaerens.

dens, sculpi pingique consueverat. Res est antiquitatis Aegyptiacae studiosis apprime nota. Sed apponamus tamen PLVTARCHI verba, quibus id docet *de Is. et Osir.* p. 355. Οὐδὲ τὸν ἥλιον ἐκ λωτῆ νομίζουσι βρέφος ἀνίσχεν νεογνὸν, ἀλλ' ἔτις ἀνατολὴν ἥλιος γράφουσι, τὴν ἐξ ὑγρῶν ἥλιος γινομένην ἀναψὺν ἀνιττόμενοι. Neque putant, Solem infantem recens natum, ex loto extitisse: sed sic ortum solis pingunt, inuenientes, quomodo is ex humidis accendatur. Ad Harpocratem verbis his respici, et per se intelligitur, et PLVTARCHVS ipse nos docet in eodem libro p. 378. Τὸν δὲ Ἀρποκράτην, ἔτε θεῶν ἀτελῆ καὶ νήπιον, ἔτε χεδροπῶν τινα νομίζεον. Quorum verborum hic est sensus. *Et si Harpocrates fingatur, tenellus admodum, in floribus et germinibus recens e terra prodeuntibus, ab Iside in lucem editus esse, ideoque pingi soleat loto insidens, non tamen existimare oportet, eum inter Deos imperfectum quendam et puellum esse, aut plane floribus vel leguminibus accenseri debere.* Paucis etiam, sed clare, scriptor hic rem eandem designat, in libro *de Pythiae Oraculis* p. 400. Αἰγυπτίως ἐώρακας ἀρχὴν ἀνατολῆς παῖδιον νεογνὸν γράφοντας ἐπὶ λωτῆ καθεζόμενον. *Aegyptios vidisti, orientem solem exprimere picto puerulo, qui loto insidet.* Et quot non, quae so, extant nummi atque gemmae, quot non signa, aliaque huius generis monumenta antiqua, quorum non poenitendam copiam, in Harpocrate CVPERI depictam quilibet spectare potest, in quibus omnibus, id quod PLVTARCHVS verbo docuit, re ipsa oculis nostris offertur? Quibus quidem accensendam esse putem gemmam eximiam, quam e thesauro Barberino, publici iuris fecit * CAVCEVS, et ex hoc ** MONTE-

* MICH. ANGE de LA CHAVSSE dans le grand Cabinet Romain Part. I. num. XXXIII. p. 19.

** MONTFAUCON *Antiquité expliquée* Tom. II. Planché CXV. fig. 3.

TEFALCONIVS, nam in ea cernitur iuuenis, fasciis
oto corpore districtus, loto infidens, florem per-
teze in capite gerens, manu vero flagellum tenens.
Etsi enim viri illi doctissimi, qui nobis gemmae huius
copiam fecerunt, in ea Isidem designari augurentur,
ego tamen ne dubitare quidem possum, cerni hic
imaginem *Harpocratis*, adeo omnia, quibus exornata
est, insignia, Deum hunc loquuntur. Sed ea de re
forte aliquando plura ad *Tabulam Bembinam* dicemus.
Hic enim omnia, quae ad Harpocratem spectant,
distincte explicare, ratio instituti, et praescripti mi-
hi limites, haudquaquam permittunt. Res ipsa igitur
certa est; verum cur Aegyptiis placuerit, sym-
bolo hoc Harpocratem depingere, id nondum recte
patefactum, argumentisque firmis stabilitum vidi.
Equidem PLVTARCHVM intelleximus nos docen-
tem, symbolo hoc *ortum solis pingi* ab Aegyptiis, aut
eos sic *orientem Solem* exprimere. Et mirifice cum
hac illius obseruatione consonant, quae de loti indole
literis tradiderunt veteres, testimonio quoque recen-
tiorum confirmata. Sit nobis instar omnium PLI-
NIVS, cuius Lib. XIII. c. 17. haec sunt verba. *Est*
autem loti nomine et herba, et in Aegypto caulis in pa-
lustrium genere. Recedentibus enim aquis Nili riguis,
prouenit similis fabae — cui fructus in capite papaueri
similis. — Mirum est, quod praeter haec traditur: sole
occidente papauera ea comprimi, et integri foliis; ad or-
tum autem aperiri, donec maturescant, flosque, qui est
candidus, decidat. Gemina his habent THEOPHRA-
STVS Hist. Plantar. Lib. IV. cap. 10. DIOSCORIDES
Lib. IV. cap. 114. alique, quos citare longum esset.
Omnes hi scriptores, sane optimi, etsi non nisi vera
perhibeant, cruditorum tamen nonnullis, ac inpri-
mis illustri CVPERO, fraudi fuerunt, eosque in avia
seduxerunt, vt existimarent, *Harpocratem Aegy-*
ptiis symbolice designasse, quotidianum solis exortum.

Aliud omnio docebunt omnia ea, quae in antecedentibus ex vetustis scriptoribus obseruavi, et operose satis reruli. Neque vero iis repugnare existimanda sunt, quae nunc de indole loti, ex scriptoribus laude dignis in medium attuli. Non nego, puerum loto insidentem, subinnuisse ortum solis, dummodo id commodè et rectè explicetur. Verum nego, lotum in eo Aegyptiis visam esse eximium ortus Solis symbolum, quod *sole occidente illius papauera comprimerentur, foliisque integerentur, ad ortum vero solis aperirentur*. Equidem et hoc argumento est, lotum, ad innuendum solis ortum, qualiscunque demum intelligatur, satis commodè adhibitam fuisse. Sed vera tamen ratio, ob quam lotus Harpocrati consecrata fuerit, ipseque Harpocrates, tanquam loto insidens, pingi soleret, certissime haec est, quod in Aegypto, loti flores, et alia huiusmodi germina, in locis Nilo tandem denudatis, vti et in stagnis et lacubus, circa solstitium hybernū enascerentur, eoque idem oriendi, cum Harpocrate anni tempus haberent, vnde credebantur quotidie, solem iam renouatum, siue Harpocratem, orientem, veluti apertis floribus salutare, occidentem vero, floribus compressis lugere. Ea enim est indoles Aegypti, de qua peregrinatores nostri hodierni satis testantur. Et id ipsum non obscure significat PLVTARCHVS *de Isid. et Osir.* p. 377. *Isin — peperisse Harpocratem, sub solstitium hybernū, imperfectum et tenellum, inter flores et germina, tum primum propullulantia*. Hinc idem obseruat p. 357. *fin. Horum*, qui idem est cum Harpocrate, *nutritum fuisse Buti*. Nam ibi, in locis palustribus, loti magna copia proueniebat. Vide p. 366. et his adde locum eiusdem auctoris, initio huius tmematis adductum, et nonnihil opera mea illustratum. Ex iis quae dixi, tanto luculentius nunc perspicitur, cur *lotus* non modo

modo *Harpocratis* symbolum fuerit; sed cur illi etiam Deus hic insidens fingi pingique confueuerit.

§. 10. Possemus etiam symboli huius, quod nimirum Aegyptii, Harpocratem suum, loto veluti affixum pingerent, rationem proferre aliam, ex traditionibus sacerdotum antiquis pariter petitam. Nam perhibebant illi, Harpocratem non modo tenerum valde; verum etiam * *corpore imperfectum, membrisque imbecillem*, e matre prodiisse. Dicebant **, τὸν Θεὸν ἐκείνου ἀνάπνηρον ὑπὸ σκοτῶ γενέσθαι, *Deum hunc membris mutilum et mancum, in tenebris natum esse*. Hac igitur de causa, quod Harpocrates, ob corporis membrorumque debilitatem se commode mouere non posset, vt videtur, flori illi, in quo a matre editus erat, veluti affixus fingebatur. Imbecillitatis huius et vitii, quod Harpocrati ab ipsa natiuitate adhaesisse, perhibebatur, partem fuisse existimauerim, quod Deus ille puellus, digitum ori suo impressum, ab eo non dimoueret. Id in plerisque Numinis huius symbolici imaginibus, palam omnes cernere ac obseruare possunt, idem tot veteres de eo testantur, et nulla re fere apud Graecos celebrior fuit Harpocrates, quam isto corporis habitu. Graecis gestum hunc ita interpretari placuit, tanquam eo Deus significaret, et se ipsum silentii esse tenacem, et id aliis etiam magnopere commendare. VARRONIS haec verba dedimus iam §. 1. *Principes Dei coelum et terra. Hi dei eidem, qui in Aegypto Serapis et Isis, etsi Harpocrates digito significet, vt ea taceam*. Notus quoque est ille OVIDII versus de *Harpocrate*, Metam. Lib. IX, 691.

Ex perhibebatur membris mancus et debilis natus esse.

Quippe premit vocem, digitoque silentia suadet.

Vti nec minus, quae AVSONIVS canit Epist. XXIV. ad Paulinum v. 26.

R 4

Tu

* PLUTARCHVS p. 378. eum vocat. ἀτελὴ καὶ ἡπίον.

** Idem ibidem p. 373.

*Tu velut Oebaliis habites taciturnus Amyclis
Aut tua Sigalion Aegyptius oscula signet.*

Sigalionem hic intelligi *Harpocratem*, quem silentii Deum crediderunt Graeci, dubium non est. Et ita graeci et romani scriptores, qui Numinis huius mentionem iniiciunt, ad vnum omnes. Inque horum sententiam, e philologis nostris, pedibus eunt doctissimi quique. Verum qui ad ea, quae haecenus disputauimus, animum serio aduerterint, mecum, spero, sentient, interpretationem hanc simulacri et gestus Harpocratis, esse mere graecanicam, ac supra, quam dici potest, frigidam, a mente vero ac sententia Aegyptiorum, longissime remotam. Hi enim in Harpocrate suo, illam digiti ad os impressionem, vitium esse, sed ab ipsa natiuitate tractum, et cui subesset mysterium, credi volebant. Omnium optime * id nos docet DAMASCIVS, cuius ** iam supra verba haec descripsi. *Fertur Heraiscus ex utero matris prodiisse indice silentii digito labiis adhaerente, quomodo et Aegyptii fabulantur, Horum, et ante hunc solem natum esse.* Fingebant namque Aegyptiorum Antistites, Harpocratem ante legitimum tempus, partu abortiuo, imperfectum, mutilum, membrisque valde debilem, inter flores et legumina, recens e terra exorta, ab Iside matre in lucem editum fuisse. Eoque pertinebat, quod digito, ori quippe adnato, recte atque ex animi sententia uti non posset. Nisi opinio me fallit, designari id video in signo Harpocratis, quod apud C V P E R V M p. 26. extat. Ibi enim Deus ille dextram ad os compressam gerit, sinistra vero digitis manca apparet. Symbolo hoc Aegyptii significabant, vires Solis, renouati in hyberno solstitio, tenues admodum esse, et a nemine tum obser-

* Video, id etiam suboluisse IOS. SCALIGERO, *Lectio. Aufonian. Lib. I. c. 29.*

** *Lib. II, c. IV. §. 7.*

obseruari aut sentiri. Et si adueniat, et re ipsa iam adsit, videtur tamen etiamnum abesse.

§. II. Neque tamen inuitus fateor, id quod *In primis* veteres ex traditionibus Aegyptiorum, de Harpocrate *vero pedibus debilis et claudus.* imperfecto, membris mutilo, ac imbecilli commemorant, de partibus corporis inferioribus cum primis, ac praesertim pedibus, accipi debere. Diserta sunt PLVTARCHI verba in libro *de Is. et Osir.* p. 358. vbi ex fabulari Aegyptiorum Theologia istud refert, τὴν ἴσιν μετὰ τὴν τελευτὴν, ἐξ Ὀσίριδος συγγενομένης τεκεῖν ἡλτόμηρον καὶ αἰδέειν τοῖς κατόθεν γόοις, Ἀρποκράτην, *Isin ex Osiride, qui post mortem cum ipsa congressus esset, ante mensum completum numerum, filium peperisse Harpocratem, inferioribus membris debilem.* Et memini, me id alicubi in signo quopiam Harpocratis distincte obseruasse, etsi, vbinam signum illud oculis vsurpauerim, iam recordari nequeam. Laborabat ergo, in fabulis Aegyptiorum sacris, Harpocrates debilitate pedum notabili, nam γῆρον, quod in genere quidem, *membrum* significare nouimus, speciatim de *pede* accipi et manu, opportune CUPERVS mouit pag. 30. Et inde est, quod Vulcanus HOMERO saepiuscule dicatur ἀμφιγυῆις, *utroque pede claudus*, quale quid forte, de Harpocrate etiam, ex Aegyptiorum traditionibus, subinnuere voluit PLVTARCHVS. Hic certe eius loco, *Is. Vossio*, viro citra omne dubium eruditionis mirae et rarae; sed nonnunquam nimis ingenioso, ansam videtur subministrasse, vt Harpocrati claudicationem attribueret, et non omnino male, dummodo rationibus idoneis id euicisset. Ita autem is *Commentario in Catullum* p. 302. *In numismatibus, gemmis, et amuletis, apud antiquarios, crebro occurrit imago Harpocratis, sub specie pueri formosi, sed loripedis, et non stantis, sed ἀναβαδὼν insidentis floribus loti arboris.* Huc usque viro summo adstipulor, neque iis haec valde dissimilia sunt, quae §. 9. eadem re obseruabamus.

Verum, sic iam pergit VOSSIVS. *Illud quoque observatione dignum, coelo ab Aegyptiis donatum fuisse hunc Harpocratem, et inter coelestia relatum signa* Nam qui Engonasin, seu ingenicla dicitur, quemque Herculem esse Graeci existimarunt, illum Harpocratem esse, ex sententia Aegyptiorum, colligo ex Manilio Libro V.

* *Nixa genu species, et Graio nomine dicta
Engonasi, ingenicla vides sub origine constat.*

Sic liber Gemblacensis: optimus vero meus Codex non vides, sed laudes; nempe scripserat Manilius, claudens ab origine constat. Claudens, id est claudicans, lori- pes enim, ut dixi, natus est Harpocrates. MANILIUS itaque si uera dixit VOSSIVS, Harpocratem conceptis verbis claudicantem vocauit. At dissimulare nec possum, nec debeo, emendationem hanc viri doctissimi, iam dudum damnassee CVPERVM in Harpocrate p. 31. Et nuper Criticorum nostri aevi in Anglia Princeps, RICH. BENTLEIVS, ad illum Manilii locum, de VOSSII emendatione hunc ad modum iudicauit. Infirmitas est talo, claudicatque haec coniectura. Rationes quibus iudicium suum fulcit, apud ipsum lege malim. Deinde ita pergit. Restituo tibi, quod ab auctore venerat

Nixa genu species, et Graio nomine dicta.

Engonasi (ignota facies ab origine constat)

*Speciem illam, seu constellationem coelestem, quam Graeci ἐν γόνασι dicebant, et MANILIUS nixam genu speciem reddidit, Graeci iidem ** Herculem interpreta- bantur.*

* Pag. 128 Edit. SCALIGERI vel v. 645. Edit. Bentleyi.

** Vide ERATOSTHENIS catasterismos cap. 4. HYGINVM Poëtic. Astronom. Lib. II. cap. 6. Scholiaffen Germanici in eius Aratea p. 91. Edit. Sant-Andreanae, et FESTVM AVIENVM, in Arateis p. 26. Edit. eiusdem.

bantur. Eius vero loco putabat *VOSSIVS*, in sphaera Aegyptiorum depictum fuisse Harpocratem claudicantem. Nam, ita vir doctissimus, *Chaldaeos et Aegyptios aliis formis et nominibus expressisse signa coelestia, certissimus testis est Hero in Astronomicis*. Neque est, ut inficias eam, figuras signorum et constellationum coelestium, in sphaera Aegyptiaca, saepe non leuiter discrepasse a figuris Sphaerae Graecanicae. Res haec nimis nota est et testata. Sed quis *VOSSIO* aperuit, Aegyptios, loco Herculis Graeci, *τῆ ἐν γόνοισι*, pinxisse in Sphaera sua *Harpocratem claudicantem*? Nam *MANILIVM* tale quid dicere non voluisse, quale sibi vir doctus tantum fingit, *BENTLEYVS* abunde docuit. Quod si quis vero ea insuper, quae Libro hoc II. cap. III. §. II. et IO. ex traditionibus Aegyptiorum, de Hercule ipsorum, commemorauimus, relegere et attente perpendere dedignatus non fuerit, facile mihi, credo, largietur, signum Herculis genu nixi coeleste, in Aegypto excogitatum fuisse, et ab Aegyptiis mutuo sumxisse Graecos. Hic igitur Sphaera Aegyptiorum Graecanicae dissimilis non erat.

§. 12. Magnum *VOSSIVS*, ex ipso *Harpocratis* *Id quod ex nomine Aegyptiaco, causae suae praesidium concipere potuisset, si veram nominis istius rationem perspectam habuisset. Nam, quod §. 3. multis euicimus, Arpochrat, et addita terminatione graeca, Arpocratos, vel, uti communius nomen illud scribitur, Harpocrates, Aegyptiorum lingua nihil aliud significat, quam pede claudicantem. Vtrum vero sacerdotes Aegyptii, Harpocratem suum, vere et proprie claudicasse, perhibuerint, non equidem facile dixero, neque etiam crediderim, quaestionem hanc, siue ex monumentis antiquis, etiam num residuis, siue ex testimoniis scriptorum prisca aevi, definiri ac penitus componi posse. Et profecto ea in re tantum momenti* *ipso Harpocratis nomine probatur, et aliunde confirmatur.*

menti situm quoque non est. Id satis scimus, Harpocrati notabilem pedum debilitatem fuisse affictam, tanquam qui, aut pedem plane non promouere, aut saltem nonnisi gradu lento tardoque procedere potuerit, siue hoc claudicationem velis dicere, siue nomine alio appellare. Subinnuebat hoc ex mente Aegyptiorum, tardum solis motum et progressum in Solstitio hyberno. Id ipsum alio nonnunquam, sed consimili fere symbolo, in signis Harpocraticis, significare solebant sacerdotes. Meminit illius HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. II. c. 3. Δύο πόδες συνημμένοι καὶ βεβηκότες, δρόμον ἤλιν τὸν ἐν ταῖς χειμαρρίαις τροπαῖς σημαίνουσι. *Duo pedes ita coniuncti, tanquam non duo essent, sed unus, et sic gradum promouentes, Solis cursum, in Solstitio hyberno significant.* Vides, symboli huius rationem eandem esse, quam prioris. Cuius enim pedes ita sunt adunati, uti hic depinguntur, is cursum certe citius non absoluet, quam claudicans. Hoc vero figillatim de Harpocrate dici, tum ex dictis satis patescit, tum etiam in *Tabula Isiaca*, quod * iam pridem monui, distincte et scite depictum cerni potest. Symbolicae huic Harpocratis picturae, lucem non mediocrem adfert fabula illa sacerdotum, de Ioue Ammone, allegorica, quam supra retuli, cap. II.

§. 9. Illiusque hoc est argumentum. *Iupiter cum aliquando, pedibus inter se coniunctis et adunatis recte progredi non posset, eaque de causa prae pudore in solitudine vixisset: Isis dissectis et diductis iis membris, gressum ei expediuit.* In hoc apologo Iupiter est Sol, nam ubi is signum arietis contigerat, ab Aegyptiis nomine Ammonis, vel Iouis, solenniter in Aegypto celebratur. *Soli* huic, vel *Ioui*, pedes principio dicebant fuisse indiscretos, connatos veluti et adunatos, ut commode progredi integrum ipsi haud esset. Hic est

* Miscellanea Berolinensia Tom. VII. p. 378. 379.

est Sol *Harpocrates*, in Solstitio hyberno, post renouationem, ac renascentiam, principio *pede claudus*. Vbi vero incrementa lucis solaris atque caloris, omnibus manifestiora euaserunt, et iam maiorem in modum sentiuntur, circa Aequinoctium vernum, gressus ei est expeditus, vocabaturque tum ab Aegyptiis *Amun*. Hanc ausim dicere, esse veram nominis *Harpocrates* interpretationem, et genuinam claudicationis, quae in illo notatur, explicationem.

§. 13. Cur vero *Harpocrati*, id est *Soli* hyberno *Ratio, cur renato ac renouato, tributa fuerit claudicatio, scien-* *Harpocra-*
tiae Astronomicae studiosi omnium optime exponere *ti affingere-*
nobis possunt. Ex eorum praeceptis, *PLUTARCHVS* in librum *de animae procreatione e Timaeo* *tui claudi-*
haec transcripsit p. 1028. Τῶ δὲ ἡλίου περὶ τὰς τρο- *catio, ex-*
πᾶς ἐλάχισα, καὶ μέγισα περὶ τὰς ἱσημερίας, *plicatur.*
ἔχοντος κινήματα, δι' ὧν ἀφαιρεῖ τῆς ἡμέρας, καὶ
τῇ νυκτὶ προσίθησιν, ἢ τὸναντίον. Cum autem mo-
tus Solis circa Solstitia sint minimi, maximi vero
circa aequinoctia, quibus diei quantitas augetur, noctis
vero minuitur, aut vice versa. Audiamus *GEMI-*
NVM, Astronomum non infimi nominis, in *Elemen-*
tis Astronomiae, doctrinam hanc verbis sequentibus
 tradentem. Ea breuitatis studio, e graeco latine
 versa hic appono*. *Incrementa dierum et noctium,*
non sunt in omnibus signis aequalia; sed circa Solsti-
tia omnino sunt parua, atque insensibilia: ita, ut
fere usque ad dies 40. eadem magnitudo dierum et no-
ctium permaneat. Nam et accedens, et rursus disce-
dens Sol a punctis Solstitialibus, efficit insensibiles, se-
cundum latitudinem, accessus, ut conuenienter, usque
ad praedictam dierum multitudinem, quoad sensum,
solis mora fiat. Alia ad hanc rem facientia e veterum
 scriptis allata inuenientur Lib. II. cap. II. §. 9. quibus
 adiici

* PETAVII Uranologiam p. 25.

adiici poterit CLEOMEDES de Meteoris Lib. I. cap. 6. Ex recentioribus vnicum tantum his addo ROBERTVM BALFOREVM, eruditum imprimis Cleomedis Commentatorem, qui in obseruationibus ad illum p. 182. ita scribit. *Sol itaque in Zodiaco, per medios parallellos iter faciens, veluti per semitam ductam magis ac directam expeditius currit; sed propter Tropicos, (Solstitia) siue ad eos accedit, siue recedit propter obliquos viarum flexus, longius moratur, et aliquot diebus ante puncta reuersionum, et totidem post ea, in tropicis quasi haerere et consistere videtur, quo fit, vt toto eo tempore, dierum magnitudines, eadem permanere videantur.* Vides, cur Sol, in hyemali Solstitio renatus, et mundo dehinc noua beneficia et cominoda pollicitus; sed moras tamen nectens, atque speratam lucis vsuram et copiam etiamnum differens, Aegyptiis *Harpocrates* vel *pede claudus* dictus fuerit. Inficias quidem non eo, cultum Harpocratis, in Aegypto, infimae vetustatis fuisse (§. 2.) quo tempore doctrina de solstitiis vix ac ne vix quidem videtur ita fuisse exulta, atque eam GEMINVS et BALFOREVS exponunt. Neque etiam id significare hic volui, etsi tamen obseruationes Astronomicas in Aegypto multo putem fuisse antiquiores, et maioris etiam momenti, quam vulgo existimatur. Quicquid vero sit, res ipsa haec, Solem, postquam lux eius per aliquot menses, decrementsa successiua fuit passa, reuerti ad nos, nouamque lucis copiam tum nobiscum communicare; sed reuersionem eius esse tardigradam et morarum plenam, latere ipsos non magis poterat, quam gentes terrae reliquas omnes, quae ex diuturna experientia discere id satis potuerunt. An non credibile est, homines, lucis calorisque solaris cupidos, ac morae, quam trahebat, impatientia ductos, saepe ita cogitasse, vt Poëta de luce diurna canit.

*Phosphore redde diem, quid gaudia nostra moraris
Caesare venturo, Phosphore redde diem.*

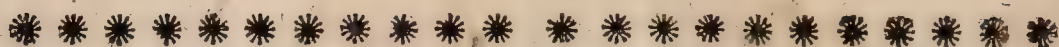
Quid

Quid igitur mirum, quod solem voto tardius aduentantem, et gaudia desiderata diu denegantem, aut de die in diem differentem, appellarent *pede claudum*?

§. 14. Cum symbolicus ille de Sole loquendi modus, quem in Aegyptiis obseruauimus et explicuimus, rei ipsi et experientiae tam bene conueniat, mirandum profecto non est, quod etiam aliae gentes, licet barbarae, in cogitationes, his admodum similes, inciderint, quae etiam in Theologiam ipsorum antiquam, ad vicissitudines naturae in mundo annuas, fere totam attemperatam, sese insinuarunt. Gemina certe iis, quae de Harpocrate Aegyptio obseruauimus, sunt, quae ex Phrygum et Paphlogonum Theologia nos docet PLUTARCHVS, *de Iside et Osir.* p. 378. Φρύγες τὸν θεὸν οἰόμενοι χειμῶνος καθεύδειν, θεὸς δὲ ἐγρηγορεῖν, τότε μὲν κατευναστὴς, τότε δὲ ἀνεγέρσει βακχεύοντες, αὐτῷ τελῶσι. Παφλάγονες δὲ καταδεῖσθαι καὶ καθεῖργνυσθαι χειμῶνος, ἥρος δὲ κινεῖσθαι καὶ ἀναλύεσθαι φάσκουσι. *Phryges deum Solem, opinantes hyeme dormire, aestate vigilare, hyeme sopitiones ei, aestate excitationes, bacchando celebrant. Paphlagones vinciri eum atque coërceri hyeme, vere moueri et solui aiunt.* Num, obsecro, doctrina haec Paphlogonum Phrygumque de Sole symbolica a traditionibus Aegyptiorum de Harpocrate, et Ioue Ammone, vel hilo differt? Superfunt huius generis alia, in fabulis sacris variarum gentium de Diis suis. Sed tempus est, vt disputationi huic paulo longiori nunc tandem finem imponam.

Aegyptiorum hac in re cum gentibus aliis consensus.

CAP. VII.

De Mendete, Esmuno, et Antaeo, siue
Pane Aegyptiorum.

§. I.

Mendetem, Numen Aegyptiorum, cuius Symbolum erat hircus, Graeci Panem interpretantur. **V**t librum hunc, de Diis Aegyptiorum, quorum respectus ad solem est, rite absolvam, vnum hoc superesse mihi arbitror, vt, quae ad explicandum et illustrandum *Mendetis*, sine *Panis* Aegyptiorum Numen facere mihi videbuntur, nunc adiciam. Et nomen quidem *Mendes*, ita Numen illud vocatur, originis Aegyptiacae esse, nemo diffitetur. In eo quoque magnus est scriptorum veterum consensus, *Mendes* tale esse Aegyptiorum Numen, quod Graeci *Panem* interpretentur. Plerique, qui id nos docent, addere solent, nomine isto Aegyptiaco *Mendes*, designari non modo *Panem* Deum; sed etiam *hircum* animal, eo quod in Praefectura Mendesia, hircus Dei huius fuerit simulacrum, ab incolis impensa religione cultum. HERODOTVS Lib. II. cap. 46. καλέεταί δὲ ὅτε τράγος, καὶ ὁ Πᾶν Αἰγυπτίσι Μένδης. *Vocatur autem et hircus et Pan, Aegyptiace Mendes.* Auctor *Etymologici magni*, in voce Μενδήσιος. Μένδης λέγεται παρ' Αἰγυπτίοις ὁ Τράγος. *Mendes hircus dicitur apud Aegyptios.* SVIDAS in voce Μένδην. Οὕτω καλεῖσι τὸν Πᾶνα Αἰγύπτιοι, ὡς τραγοπρόσωπον. Τῷ καὶ τὸν τράγον τῇ αὐτῶν διαλέκτῳ ἔτω καλεῖν. *Mendem Aegyptii dicunt Panem, vt qui vultu fingatur hircino. Nam hircum lingua eadem sic quoque nuncupant.* NONNVS, quisquis demum auctor ille fuerit, in collectione historiarum ad Gregorii Nazianzeni inuectivas in Julianum Lib. II. hist. 27. p. 169. Edit. graec. Eton. Τὸν πᾶνα Μένδητα καλεῖσιν

καλεῖσιν οἱ αἰγύπτιοι, διὰ τὸ καὶ τὸν τραγὸν τῇ
ιδίᾳ διαλέκτῳ Μένδητα καλεῖν. Ο δὲ Πάν τραγο-
πρόσωπός ἐστι. Σέβοντα ἔν ᾧ τὸν Μένδητα τῶ-
τον, ἥτοι τὸν Πᾶνα, ὥς μὴδὲ γεύεσθαι αἰγῶν, διὰ *
τὸ εἶδος ἔχειν τῶν αἰγῶν τὸν Πᾶνα, τὸν αὐτῶν θεόν.

*Aegyptii Panem vocant Mendetem, quoniam lingua
ipsorum Mendes hircum sonat. Pan vero hic hircinam
faciem habet. Et tanta religione Mendetem hunc siue
Pana colunt, ut etiam a capris omnino abstineant,
quod nempe Deus ipsorum formam caprinam habeat.*
Si quis praeter allata, etiam plura desideret, inueniet
ea copiose congesta** a BOCHARTO, virisque do-
ctis aliis. Ex his igitur veterum testimoniis, colligere
est, 1) Aegyptios vetustos Deum coluisse, lingua pa-
tria *Mendes* vocatum, quem Graeci *Panem* interpre-
tari consueuerint. 2) Dei huius simulacrum, a Men-
desiis sancte cultum, fuisse hircum viuum, in cuius
honorem, incolae Praefecturae Mendesiae, ab hircis
et capris penitus se abstinuerint, et animalia haec,
tanquam Numini suo tutelari, singularem in modum
consecrata, vehementer reueriti sint. 3) Deum vero
illum nomine *Mendes* cultum fuisse, eo quod *Mendes*
hircum sonet, animal, quod Aegyptii existimabant
uiuum quoddam huius sui Dei simulacrum.

§. 2. Postremum hoc ante dimittere non possum, *Mendes*
quam propius excussero, et sub examen vocauero. HE- *Aegyptiis*
RODOTVS deceptus, nescio quo errore, primus *hircum non*
in memoriae prodidit, *Mendes* lingua Aegyptiorum so- *significat;*
nare *hircum*, forte quia nouerat hircum sacrum Men- *sed est no-*
desiorum, appellari nomine Dei, *Mendetem*, uiuam *men Dei*
quippe eius imaginem. Hic videtur esse fons erroris, *symboli-*
cum.

in

* Locum hunc nonnihil vitiosum, ita correxi.

** BOCHARTVS Hierozoic. Part. I. Lib. II. c. 43. cui
iunge HOLSTENII notas in Stephanum p. 204. b. et
MARSHAMI Canonem Chron. p. 65. 66.

in quem pater ille historiarum, Graecos reliquos fere omnes induxit. Secutus est hoc KIRCHERVS, qui magnam linguae Copticae scientiam prae se tulit, in qua tamen re ipsa hospes plane erat. Is enim in *scala magna*, siue Dictionario Coptico-Arabico, pag. 164. fidenter scribere ausus est. **ΠΙΣΣΕΝΔΗC**, *hircus*, tanquam id in Codice Petri Vallenfis inuenisset. Auctoritate *Scalae* huius Kircherianae permotus BOCHARTVS, scribere quoque non dubitauit*. Nempe **MΕΝΔΗC**, *unde oppido et Nomo fuit nomen, Aegyptiace hodieque hircum sonat*. Et quis miretur, his alios etiam eruditos aures praebuisse patulas. Certum tamen est, vocem talem **MΕΝΔΗC**, nusquam in ullo Coptorum Scripto antiquo legi aut inueniri. In versione librorum S. Scripturae, Vet. et Noui Testamenti, **τράγος**, *hircus*, semper a Coptis redditur **ΒΑΡΗΣΤ**, (*Bareit*) Levit. IV, 23. Num. VII, 16. Hebr. IX, 12. 13. 19. *Capra* vero, **אַיִל**, ab iisdem vertitur **ΒΑΕΜΠ**, (*Baempi*) Levit. III, 12. IV, 28. Hebr. XI, 37. Id vero hic ante omnia animaduertendum arbitror, quod priscis Aegypti incolis, litera **Δ** prorsus incognita atque inusitata fuerit. Neque extat in Coptorum libris vox vlla, originis verae et genuinae Aegyptiacae, in qua litera illa compareat. Inuenitur in illis tantum, quas Aegyptii a Graecis tractas, usu diuturno suas fecerunt, et quas linguae utriusque probe perito, a vere Aegyptiacis discernere, facillimum est. Cumque alia porro, certiorque vocis *Mendes* significatio et etymologia ostendi possit, illius prioris cordati peritique iudices, nullam profecto habebunt rationem, ut quae studiosum veritatis indagatorem, perturbare tantum, inque deuia seducere apta nata sit. Solenne est Graecis, linguae Aegyptiacae
inex-

* *Hierozoico* Part. I. col. 641.

inexpertibus, et veram indolem Theologiae illius gentis ignorantibus, similes plures, etiam in aliorum Deorum nominibus, committere errores. Sic nugantur, *Bubastin* Aegyptiis dici *selem*, quia illi *Bubastin* suam felis specie fingeant. Pari modo nobis persuadere conantur, *Anubim* Aegyptiace sonare *canem*, non alia de causa, quam quod Dei huius in Aegypto symbolum esset *canis*. Postremum hunc de Anubide, popularium suorum errorem correxit P L V. TARCHVS, etsi ipse graecus, in libro *de Is et Osir.* p. 355. *Etenim nomen, quod Aegyptii tribuunt Mercurio (Anubidi) proprie non canem significat, sed ob custodiendi et vigilandi studium, quod cani inest, ac sapientiam — hoc animal callidissimo Deorum accommodant.* Sapienter, et ipsa veritate duce, istud pronuntiauit auctor optimus, etsi tamen dubitari queat, utrum indolem genuinam symboli illius, de qua loquebatur, affecutus fuerit, in quod alio loco inquiremus. Eundem vero plane ad modum, judicandum est de nominibus *Bubastis*, *Mendes*, et similibus. Certum igitur firmumque esto, *Mendes* Aegyptiis non dici *hircum*, sed esse nomen Symbolicum Numinis Aegyptiorum sancti, etsi tamen Numinis huiusce symbolum voluerint esse hircum, cuius rei rationem mox suo loco aperiemus.

§. 3. Ex locis veterum, §. 1. allatis, colligere *Mendetis* licet, aliquos eorum existimasse, *Mendetem* Aegyptiorum, faciem tantum habuisse hircinam, quae corpori formae humanae, aut alicuius animalis, pingi ac superimponi potuerit. Id autem, ut cum veritate congruat, non sine grano salis accipi debet. A more Aegyptiorum alienum non est, ut credamus, priuatos Dei huius cultores, simulacra eius domestica sibi finxisse, aut totum hirci corpus, aut caput eius tantum repraesentantia, qualia etiam cadaueribus defunctorum, condiendis ac sepeliendis adiungi solebant. Et

in aliis quoque, extra Praefecturam Mendefiam, Templis, ubi id sacerdotes e re sua arbitrabantur, potuit, non hircus viuis, sed hirci aliquod signum pictum aut fictum, vel statua, facie hircina insignis, adorationi populi offerri. Sedes propria Deo huic *Mendetis*, cultuique eius dedicata erat Praefectura Mendefia in Aegypto inferiori, in cuius metropoli Thmuis, quae et a Numine tutelari Mendes dicebatur, Templum in eius honorem constructum erat, magnitudine et splendore inclytum,† cuius hodieque supersunt rudera satis ampla. Hic igitur *Mendes* religiosissime colebatur. Et simulacrum Dei in hoc Templo, magna veneratione adoratum, hircus erat viuis. In huius vero gratiam, ut honos ipsi haberetur tanto maior, omnia istius generis animalia, et hirci et caprae, sacrosancta reputabantur, ut proinde illorum carne vesci, summum esset piaculum. Eam ob causam Mendefiorum nummi, non hirco tantum; sed et capra signatos videmus. Talis mihi nunc in IOH. VAILLANTII Aegypto Numismatica p. 209. occurrit, etsi editor celeberrimus, in eo hircum sibi deprehendisse visus sit. Quo diligentius vero nummi huius ectypum inspicio, eo certior fio, non hircum, sed capram, oculis nostris obici. Cuius rei, qui nummi huius, sub Hadriano Imp. percutiendi auctores fuere, rationes videntur habuisse singulares, quas nonnisi diuinando assequi possumus. Nam etsi Mendefiorum leges, capras et hircis genitas, hircorumque uxores, in gratiam *Mendetis*, iuberent sacras esse et haberi, maior tamen erat hirci reuerentia. Et verum *Mendetis* symbolum, non capra erat, verum hircus, idque nitebatur rationibus sacrorum, quas infra exponemus. Id et HE-

R O D O -

† Le P. SICARD, dans les nouveaux Memoires des Missions, Tom. VII. p. 167. Vide et P. LVCAE historiam peregrinationis vltimae Part. I. p. 286.

RODOTVS obseruat Lib. II. cap. 46. Σέβονται δὲ πάντας τὰς αἰγας οἱ Μενδήσιοι, καὶ μᾶλλον τὰς ἑρσενας τῶν θηλαῶν. *Mendesii venerantur omnia animalia caprini generis; sed capros tamen mares plus quam foeminas.*

§. 4. Est aliquid prorsus singulare, et alias fere inauditum, quod de hirco Mendesium, in Templo Thmuetano, diuinis honoribus culto, Scriptores quidam, et sane ex antiquioribus, memoriae prodiderunt. Et credi profecto non posset, usque adeo leges pudoris violat, nisi id testarentur scriptores optimi, quorum fides in dubium vocari nequit. Ego, quoniam res haec ad intelligendam veram Numinis huius indolem aliquid confert, ea tantum veterum testimonia hic apponam, quae Theologus laudatissimus, magnunque Galliae suae ornamentum, SAM. BOCHARTVS* in Hierozoico mihi subministrat. Nempe Thumi in Templo Mendetis, mulieres hirco huic se submittebant. Tempore PINDARI Poëtae, qui annis circiter quingentis ante Christum floruit, fama huius rei, in Graecia videtur fuisse percelebris, quod hi epici versus testantur, a STRABONE allati Lib. XVII. p. 551.

Μένδητα παρὰ, κρημνὸν θαλάσσης

Νείλῃ κέρας, αἰγιόβατοι

Ὅθι τράγοι γυναιξὶ μίσγονται.

Mendetis ad vicina mari praecipitia,

Cornuque Nili extremum, qua salax caprae

Maritus humanam audet inire foeminam.

Aetate STRABONIS, qui versus hos seruauit, consuetudo tam pudenda abrogata dudumerat. Etsi is enim Aegyptum totam peragrasset, rei tamen huius, tanquam mirandae, ex PINDARO tantum ineminit. ARISTIDES Rhetor, in Aegyptio (p. 96. a. Edit.

S 3

graec.

graec. Florent.) Pindarum mendacii quoque reum peragit, sed ex eo tantum, quod Mendetem urbem ad praecipitia maris locet, cum sit mediterranea. Pindaro notum erat ostium Nili Mendesium, quod κέρας, *cornu* vocat, sicuti ΤΗΥΚΥΔΙΔΕΣ Lib. I. p. 72. Edit. Wechel. ideoque arbitrabatur, urbem hanc imminere mari. Rem ipsam vero, quam de Mendesia vrbe PINDARVS narrat, falsi ARISTIDES minime coarguit. Et certe, quo tempore Aegyptus Persiae regibus parebat, consuetudo illa nondum sublata erat. De ea enim HERODOTVS testatur Lib. II. c. 46. Ἐγένετο δ' ἐν τῷ νομῷ τέττω ἐπ' ἐμεῦ τῆτο τὸ τέρας· γυναικὶ τράγος ἐμίσγετο ἀναφανδόν. Τῆτο ἐς ἐπίδειξιν ἀνθρώπων ἀπῆκετο. *In Praefectura Mendesia contigit hoc mea memoria prodigium: Hircus cum muliere coitit propalam, huiusque rei videndae hominibus copia facta est.* Si porro PLUTARCHO credimus, spectaculum adeo abominandum, eius etiamnum aetate, in Aegypto infrequens non erat. Ita enim scribit in Gryllo p. 989. Ὁ Μενδήσιος ἐν αἰγύπτῳ τράγος, λέγεται πολλαῖς καὶ καλαῖς συνειργνόμενος γυναιξίν, ἐκ εἶναι μίγνυσθαι πρόθυμος, ἀλλὰ πρὸς ταῖς αἰγας ἐπτόνεται μάλλον. *Mendesius in Aegypto caper, indusus cum multis ac formosis mulieribus, ad congressum procliuis non videtur, sed capras desiderat.* Verum haec forte PLUTARCHVS, apud scriptorem antiquiorem lecta, ad sua tempora transtulit, ceu etiamnum recepta. Perspici etiam ex his potest, quam antiquus fuerit turpis ille et detestandus hirci Mendesii, in Aegypto, cultus. Neque etiam a veri specie adeo abhorret, quod * viris doctissimis placere

* BOCHARTVS Hierozoico Part. I. col. 641. MARSHAMVS Canone Chronico p. 162. SPENCERVS de Legibus Hebr. Lib. III. p. 474. Edit. Belgic. CLERICVS in Leuit. XVII. 7.

placere video, cultum *Mendetis* in Aegypto, exitu Israëliitarum ex eadem regione extitisse antiquiorem, cum Lex Mosaica Leuit. XVII, 7. eum abominetur, et abolitum velit. Sed haec suo loco nunc relinquo.

§. 5. Quamobrem antiquissimum hoc gentis Aegyptiacae Numen, Graeci semper interpretentur *Panem* coniectu difficile non est. Faucte eorum interpretatio- ni, forma Numinis, speciesque externa. Pan enim Graecorum * hircinis cornibus pedibusque et cauda etiam finge- batur. Quam similis *Pani* huic fuerit Aegyptiorum *Mendes*, pluribus exponere opus non est. Hanc similitudinis, inter Numen vtriusque rationem videmus HERODOTO etiam obseruatum Lib. II. c. 46. Accedit ad hoc, quod Graeci *Panem* suum † *spermaticum*, ideoque †† salacem, et libidinis stimulo incensum finxerint. In quo, quam bene illi cum Aegyptiorum *Mendete* conueniat, ex §. 4. constare po- tuit et sequentia luculentius docebunt. Si tamen haec, quae dixi, excipias, in ceteris maximum est, inter gentis vtriusque Numen, discrimen. In ** vulgari Graecorum Theologia, *Pan*, montium, nemorum, ac speluncarum custos, cum comitibus Satyris ac Fau- nis, numero Deorum maiorum exclusus, honore et cultu Semideorum contentus aeuum agere debuit. Ast Mendesii in Aegypto, Deum suum tutelarem, inter

*Ratio indi-
catur, ob
quam Gra-
ci Mendeta
Panem in-
terpreten-
tur.*

S 4

primos

* LUCIANVS in Dialogo Panis & Mercurii, Edit. Sal-
mur. Tom. I. p. 175.

† In Epigrammate *Anthologiae* Lib. IV. cap. XIII. 476.
Edit. Wechel. dicitur Pan ὁ πολύσπορος, *semine abun-
dans*. Adde PHVRNVTVM de Nat. Deor. cap. 27.

†† EUSTATHIVS in Iliad. A. p. 827. circa med. Πάνι
Φασι τὸν κατὰ φύσιν (ita legendum) καὶ συνουσιαστικόν. *Panem
dicunt salacem, & ad coitum procliuem*. PHVRNVTVS
loc. cit.

** Nam doctrina de *Pane* Orphica, et vetustiorum in Grae-
cia Theologorum, eadem fere erat cum Aegyptiaca, ex

primos principesque Deos semper connumerarunt, eundemque apud alios etiam Aegyptos, summo in honore, nullo non tempore, habitum fuisse, testimoniis veterum fide dignis constat. Testem do HERODOTVM, qui Lib. II. c. 46. haec refert. *Pana inter octo Deos Mendefii numerant, quos octo aiunt priores duodecim diis extitisse.* A Mendefiis, qui Numen *Mendetis*, sub hoc nomine, primi videntur reveriti, cultus eius postea ad alios quoque Aegyptios transiit. Quod scriptor idem in his innuere videtur c. 145. *Apud Graecos nouissimi Deorum esse censentur Hercules Bacchus et Pan. At apud Aegyptios, Pan vetustissimus est, etiam ex octo Diis, qui primi dicuntur.* Et cui rerum harum studioso ignota esse potest *Panopolis*, vrbs quondam superioris Aegypti celeberrima et maxima, cui a Pane, summa hic religione culto, nomen inditum est? Nolo tamen dissimulare, sic mihi videri, *Panem* in hac Aegypti superioris vrbe cultum, ab hirco Mendefio inferioris Aegypti aliqua ratione diuersum fuisse, cuius meae suspicionis rationem infra reddam. Succurrit nunc, quod haud ita pridem legi * in itinerario, viri de antiquitatibus Aegypti praeclare meriti, RICH. POCOCKII, ipsi, dum rudera Templi cuiusdam antiqui, in Aegypto superiori, forte Crocodilopolitani, audis oculis lustrat, visum quoque fuisse signum viri cuiusdam, cui caput hircinum impositum erat, indicio manifesto, in illo Templo, *Mendetem* quoque honores habuisse diuinos, cultumque. Et quid pluribus opus est? quando DIODORVS, qui ipse totam

qua & profluxerat. Illius aliquas reliquias videbis in Hymno, qui ORPHEO tribuitur, in Panem. Adde PHVRNVTVM de nat. Deor. cap. 27. et DAMASCIVM, in WOLFFII Anecdotis Graecis Tom. III. p. 255.

* Tomo primo, siue *Observations on Aegypt.* p. 12.

tam Aegyptum perreptaerat, testatur Lib. p. 16. *Pana in praecipua apud Aegyptios veneratione esse, eique simulacra in omni passim fano constructa esse, et eodem Libro p. 78. extr. 79. Sacerdotes, ad quos iure haereditatis a patribus sacerdotia perveniunt, in Aegypto, isti Deo primum initiari.*

§. 6. Tantus hic tamque sanctus Aegyptiis Deus, *Mendes Aegyptiis symbolum erat facultatis sativae et genitivae, quae in Natura cernitur.* quidnam re ipsa designat? cuius rei symbolum hircus ille Menedesius fuit? aut quidnam in eo populum venerari iusserunt sacerdotes? Voluerunt nempe illi hirci emblemate adumbrare vim sativam et genitivam, quae in natura observatur: vel fuit hircus ille symbolum sacrum foecunditatis et fertilitatis, qua mundus noster conservatur ac perpetuatur. *SVIDAS* paucis id complectitur in articulo Μένδην. Τιμῶσιν αὐτόν, ὡς ἀνακείμενον τῇ γονίμῳ δυνάμει — ὀχευτικὸν γὰρ τὸ ζῶον. *Hircum Mendesium colunt Aegyptii, eo quod virtuti prolificae ac genitivae consecratus est. — Nam animal hoc coitus valde cupidum est.* Iungendus huic *NONNVS* in Collectione historiarum ad Gregorii Nazianzeni inuectivas, Lib. II. c. 28. p. 169. extr. 170. Λέγουσι δὲ οἱ Αἰγύπτιοι, τῆς μίξεως ἑφορὸν εἶναι τὸν Πᾶνα. ἔνθεν καὶ τραγοσκελῇ αὐτὸν ποιεῖσι διὰ τὸ κατωφερῇ εἶναι τὸν τράγον περὶ μίξεις, ὃν καὶ καλεῖσιν Αἰγύπτιοι Μένδητα. *Aegyptii dicunt, Panem esse Praesidem coitus: unde etiam eum cruribus hircinis fingunt, quoniam hircus ad Venerem proclivis est. Aegyptii eum Mendetem vocant.* Neque rem hanc praetermittere potuit *HORAPOLLO*, qui symbolum hoc Aegyptiorum ita explicat, *Hieroglyphic.* Lib. II. c. 48. Αἰδοῖον δὲ ἀνδρὸς πολυγόνου δηλῶντες, τράγον ζωγραφεῖσιν — τράγος γὰρ ἑβδομαῖος μετὰ τὴν γενέσιν γενόμενος, ὀχεύει — βιβάζει δὲ πρῶτον τῶν ἄλλων ζώων. *Genitalia viri admodum foecundi subindicaturi, hircum pingunt — hircus enim septimo iam a natiuitate die congregitur. — Prius omnino*

ac celerius ceteris animantibus coit. Quis non perspi-
 ciat, hanc esse rationem, quod mulieres Mendefiae,
 etiam honestae et pudicae, hirco deo suo tutelari, sed
 adeo in Venerem prono, atque foecunditatis omnis
 auctori, corpora sua submittere non vererentur, eum-
 que hac sua patientia sibi propitium reddere crederent,
 idque etiam honori sibi ducerent. Vide §. 4. Quid
 enim religio prava et vesana non potuit suadere malo-
 rum? Accedat ultimo loco, hoc DIODORI Siculi
 testimonium, ex Lib. I. p. 78. 79. *Hircum ob geni-
 tale membrum, inter Deos Aegyptii retulere, — ani-
 mal enim hoc in Venerem eximie propensum esse ferunt,
 et membrum illud corporis, generationis instrumentum,
 honore cultuque dignum, quod ab eo natura animan-
 tum ortum suum deriuat — Sacerdotes, ad quos iure
 haereditario, sacerdotia a patribus perveniunt, in Ae-
 gypto isti Deo primum initiantur.* Idem diligentissi-
 mus scriptor dixerat p. 16. *Pani simulacra in omni
 passim fano, per Aegyptum, constructa esse.* Non
 vero apparet ex ruderibus Templorum, quae passim
 in itinerariis peregrinatorum delineata prostant, figu-
 ram hirci frequenter adeo occurrere, atque D I O D O-
 R V S persuadere nobis voluit. Sed non erat ullum
 Templum, in quo non figura crucis ansatae, ut eam
 eruditi vocant, saepius visenda occurreret, hodieque
 in ruderibus ac ruinis etiamnum occurrat. Eius haec
 est species ♀. In *Tabula*, quae appellari solet *Isiaca*,
 pleraeque Deorum Dearumque imagines, cruce hac
 ansata ornatae cernuntur. Et sacerdotes quoque Ae-
 gyptii, eandem praefere solent, sicuti in eleganti ico-
 nismo, quem in *Museo Romano* vulgavit * *Cauceus*.
 Crucem vero istam ansatam, quae in omnibus Aegy-
 ptiorum Templis saepius ficta et picta extabat, quam
 signa

* MICH. ANGE de LA CHAUSSE, grand Cabinet Ro-
 main Part. II. Num. XXXVI. fol. 62. Edit. Amst. 1706.

signa Deorum Aegyptiorum manu tenere solent, quaeque partem facit ornatus sacerdotalis, nihil aliud esse, quam *phallum*, de quo etiam DIODORVS *Siculus*, loc. cit. prolixè verba fecerat p. 78. 79. haud ita pridem docuit *, vir harum rerum, si quisquam alius, insigniter peritus, et iudicando sagax. Verosimile ergo mihi sit, cruces istas ansatas, vel phallos, rudi minerua, arteque sacerdotali forte sic effictos, ne illico a quouis nosci possent, esse illa Panis simulacra, de quibus DIODORVS loquitur, in omnibus per Aegyptum totam Templis visenda, quibus sacerdotes omnes initiari oportebat. Id igitur symbolo hirci *Mendetis*, sacerdotes subindicare voluerunt.

§. 7. Pondus non exiguum, iis quae dixi, addet *Confirmat* ipsum *Mendetis* nomen, si recte explicetur. Scien- *hoc ipsum* dum igitur, Aegyptiis *ΤΩΙΧΣ* (*Tosi* vel *Todsi*) signi- *nomen Ae-* ficare *Φυτεύειν*, *plantare*, Sic vitem *plantare* Psalm. *Mendes, si-* LXXXV. 8. aurem *plantare*, Ps. XCIV. 9. in versio- *gnificans* ne Coptica MSS. quae Berolini extat, in Bibliotheca *prolificum* regia semper redditur *ΤΩΙΧΣ*. Vide et I. Cor. III. *et fecun-* dum.

7. 8. Notum vero est **, *Φυτεύειν*, Graecis saepe numero idem esse, quod *gignere*, vel *generare*. Sic SOPHOCLES in *Oedipo Tyranno* v. 803.

Φονεὺς δ' ἐσοίμην τῷ Φυτεύσαντος πατρός.

Patremque occiderem, qui me (plantasset) genuisset.
Et ibidem v. 1017.

Ἀλλ' ἔποτ' εἶμι τοῖς Φυτεύσασιν γ' ὄμῃ.

Sed nunquam tamen ad (plantantes) genitores meos eo.
Qualia exempla in eadem Tragoedia saepius recur-
runt.

* Mr. LA CROZE *histoire du Christianisme des Indes* p. 431.

** Hinc MACROBIUS *Saturn.* Lib. I. c. XII. ait de anima: in orbe Mercurii producit *φυτνόν*, id est naturam plantandi et augendi corpora.

runt. Similiter etiam IULIANVS in *Anthologia* Epigrammatum Lib. I. c. XIII. num. 12.

Εὐθὺν θάρσος ἔχων, Ζῶε, Φύτευε γένος.

Vnde animo confidens uiue, et planta genus.

OPPIANVS in principio *Cynegeticon* v. 4.

Τὸν μεγάλη μεγάλῳ Φυτεύσατο Δόμνα Σεβήρῳ.

Quem magna magno peperit Domna Seuero.

Graeci igitur Φυτεύειν, dicunt et *gignere*, et *parere*, et Φυτεύσαντας, *genitores*, *parentes*. Cum voci, huic graecae, apud interpretes Coptos, respondeat Aegyptiaca **ἤϣ**, apparet, illam etiam significare *gignere*, vel *gignendo producere*. Certum porro est, in Coptorum lingua, vocales mirandum in modum inter se permutari. Indoli igitur illius linguae non aduersatur, pro **ἤϣ**, dictum etiam fuisse **ἤϣ** (*Tedfi*) et **ἤϣ**, (*teds* vel *tes*). Et re ipsa etiam dictum fuit. Inde enim est procul dubio, **Εἰ ἤϣ**, (*Entes*) qua voce Copti interpretes reddunt τὰ ζιζάνια. Matth. XIII. 25. 26. 27. etc. Intellexerunt autem plerumque veteres, et cum his pariter Copti, nomine *Zizaniae*, *lolium*, *viciam*, omneque genus herbas infelices, et quae, ut ait VIRGILIUS *, *iniussa virescunt*, sponte sua magna copia proueniunt, mirumque in modum multiplicantur. Quoniam vero sine principio feminali, nihil multiplicari ac propagari potest, *Zizaniae* vero vis inest mirifica se multiplicandi ac propagandi, Aegyptii eam appellarunt **ΕΝ ἤϣ**, quod Copti pronuntiant *Endes* et *Andes*, a **ἤϣ**, *plantare*, *serere*, quod nempe virtute *satiua* et *prolifera* gauderet prorsus singulari et admiranda. Erit igitur **ΕΝ-ἤϣ**, (*endes*) vi originis *valde prolificum* et *foecun-*

* VIRGILIUS Lib. I. Georg. 55.

foecundum, nomen hirco Mendefio perquam opportune inditum, quod veram rationem et significationem Symboli illius, dubiam esse non finit.

§. 8. Quae cum ita sint, facile intelligitur, eum a vero non magnopere aberraturum, qui Numen hirci Mendefii, ab Aegyptiis, ad ipsam Naturam rerum omnium aliam Parentem, relatum fuisse, sibi persuaserit. Sed per *Naturam*, ut loqui amant Graecorum Philosophi, vetustissimi Aegyptiorum Sapientes, intellexerunt Spiritum aeternum, infinitum, qui Chaos, siue materiam, sibi coëxistentem, ita namque docebant, disposuit, ac deinde ex illa, totum hoc vniuersum creauit, illudque semper conseruat. Spiritum hunc, mente sua sibi finxerant, Sapientes Nilotici, Masculo-foemininum, quod Lib. I. c. II. prolixè factis docuimus. In illo igitur rerum omnium creatore ac Moderatore, totiusque Naturae almo Parente, agnouerunt virtutem aliquam masculinam, prolificam et foecundam, cuius Symbolum potuit esse *hircus Mendefius*, et aliquid foemininum, quod generali nomine *Isidem* appellarunt. Notionem hanc Theologiae Aegyptiorum priscae, ei cum Theologia antiquissima aliarum Gentium Orientalium communem fuisse, facile probari potest, idque alio loco, verbo iam tetigimus, nisi modo gentes aliae, id ipsum ab Aegyptiis traxisse putandi sint. Talis etiamnum est Theologia Brachmanum in India, a maioribus utique accepta, quam BARTHOL. ZIEGENBALGIVS, Missionis Danicae, in India, Praepositus quondam dignissimus, Theologus non tantum de re Ecclesiastica; sed et litteraria, praeclare meritis, in Libro I. *historiae genealogicae Deorum Malabaricorum* cap. II. exposuit. Eam manu exaratam, ante annos fere triginta, in Bibliotheca regia Berolinensi euoluere licuit, unde sequentia decerpfi, ex germanico, in latinum sermonem nunc conuersa. *Quandoquidem Gentiles hi,*
supre-

Potuit
 Mendes esse
 Symbolum
 totius Na-
 turae, al-
 mae paren-
 tis rerum
 omnium.

*Supremum Ens diuinum, quatenus prorsus immateria-
le, mereque spirituale est, digne concipere, mentique
suae repraesentare nequeunt, ac in super reuelationis diui-
nae usura carent, aut eam sibi oblatam repudiarunt, dum
cogitationibus suis indulserunt, in errores multiplices
lapsi sunt, et infiniti illius Entis, conceptum sibi finxerunt
plane carnalem et materialem, causantes, decere Ens supre-
mum, ut speciem habeat visibilem et materialem, cum sine
illa a creaturis, nec videri, nec cognosci, adeoque nec
coli aut adorari possit. Sunt etiam, qui dicant, Ens in
uniuersum immateriale, materialia producere non posse,
unde fieri aliter nequeat, quam ut Ens supremum, ubi
ad creandum procedere voluit, se ipsum forma aliqua
materiali circumvoluerit. Equidem ne huius quidem,
quam Enti supremo attribuunt, formae externae ma-
terialis, conceptum sibi formare queunt iustum et con-
gruentem; sed quoniam tamen in natura rerum obser-
uarunt, creaturas omnes viuentes, ex principio aliquo
masculo et foeminino, prodire, exinde a creatura ad
creatorem concludentes, imaginantur sibi, Deum, Ens
supremum, ex quo omnia ortum ducunt, quae exi-
stunt, in se ipso non posse non esse virtutem et poten-
tiam, tum masculinam, tum foemininam. Ex eo
porro ita colligunt, Ens illud supremum, in se ipso,
virtutem masculinam a foeminina discreuisse, in qua
veluti emanatione, tum virtus masculina, tum et foe-
minina quaeuis seorsim, formam externam induerint.
Ex hoc fonte originem deorum omnium, omniumque
creaturarum deriuant. Et capite eodem, sed pluscu-
lis interjectis. Figura propria, sub qua Ens supre-
mum, ubique in Templis omnibus cultu ac veneratione
prosequuntur, dicitur * Lingum, quod sexus utrius-
que partes genitales repraesentat, quas ceteroquin na-
tura*

* Vide et ABRAH. ROGERII *Portam apertam gentilismi*
Part. II. c. II. p. 157. versionis gallicae. Adde *Relatio-
nes Missionariorum Danicorum in India* Vol. I. p. 354
in notis, 371. 372. 895.

tura sollicite occultat. Haec etsi paulo prolixiora, libenter tamen descripsi, quod ex iis intelligatur, quomodo veteres Indorum Philosophi, lumine revelationis diuinae destituti, ratiocinando in huiusmodi cogitationes inciderint, quibus etiam Aegyptios et cum his Orientales alios indulgisse nouimus. Neque etiam dubio esse potest, quin Aegyptii et in vniuersum Orientales, rationes eodem modo, quo Indorum Brachmanes, subduxerint. Ex hoc fonte fluxit Aegyptiorum Vulcanus, et Neitha, Dii masculofoeminini, de quibus Lib. I. c. ii. et iii. Ex eo fabulae de sexu Deorum. Ex eodem cultus hirci Mendesii, et crucis ansatae, siue phalli, cui adeo simile est *Lingum* illud Brachmanum, vt ouum ouo similius esse nequeat.

§. 9. Sunt tamen non pauca, ex quibus colligendum potius arbitror, hircum Mendesium, ex sententia sacerdotum Aegyptiorum, symbolum extitisse solis, foecundi illius rerum in mundo genitoris et conseruatoris, de quo EUSEBIUS Praepar. Euang. Lib. III. c. XIII. Ὁ ἥλιος σπέρμαίνειν λέγεται τὴν φύσιν. *Sol infeminare dicitur naturam.* Hoc profecto *Aut potius vere Mendes Symbolum fuit solis omnia infeminantis et progenerantis.*

Aegyptiace diceres ΜΕΝΤΗΧ. Eodem modo de sole MACROBIUS loquitur, Saturn: Lib. I. c. XVII. Res omnes deus hic infeminat, progenerat, fouet, nutrit, maturatque. Et cap. XIX. Quae figura significat, Solem Mundi esse caput, et rerum satorem. Quae omnia nomen *Mendes*, vt illud interpretati sumus, egregie illustrant. Maiorem quoque in modum iis, quae dixi, fauet ipsa Aegyptiorum Theologia. Nam iuxta illam, si hic apud nos valet auctoritas DIODOR I, L. I. p. 22. *Pan*, id est *Mendes*, idem est cum *Osiride*, id est, ab Aegyptiis habebatur pro *Sole*. Ea vero, quae de *Pane* Aegyptiorum nos docuit DIODORVS (vide §. 5. 6.) argumento sunt, ipsi doctrinam de hoc Numine Aegyptiorum satis fuisse perspectam.

spectam. Pertinet huc fabula origine Aegyptiaca; sed a Graecis postea, non vno modo adulterata, quam sic AMPELIUS in *libro memoriali* cap. II. commemorat *. *Quo tempore Python (lege Typhon) speluncas incolens in monte Tauri (Tauro) Aegyptum profectus est ad bellum, Pan se in caprae figuram convertit. Igitur Dii immortales, postquam Pythonem (Typhonem) digna poena affecerunt, Pana astrorum memoria decoraverunt.* Haec enim, aliaque his concinentia, quae adferri possent, satis innuunt, Panem nihil aliud esse, quam Solem, Typhonis aduersarium iuxta et victorem. Et simulacrum Panis, quod in vrbe *Panopoli* superioris Aegypti, Numini hinc dedicatum erat, quodque STEPHANUS in articulo *πανὸς πόλις* descripsit, ad solem referri debere, non vno indicio certissime constat. Addere possum, illud ipsum Panis simulacrum, vti a STEPHANO descriptum videmus, perquam simile esse simulacro *Hori*, vel *Priapi*, quale ab Aegyptiis fingi consueuisse, vidimus supra cap. IV. §. 6. quod duo haec signa inter se comparanti facile patebit. Sed ea de re mox §. 10. Deprehenderunt igitur veteres in illo Panis simulacro, *Hori*, id est *Solis*, insignia. Et quamuis Panem cultum Panopoli, aliqua ratione a Pane Mendefio distulisse, non negem, quod mox videbimus, in Pane tamen illo Panopolitano, symbola quoque hirci Mendefii agnoscere oportet satis luculenta. Quinimo *Osiris* ipse, siue *Sol*, quoties non insignibus phallicis apud Aegyptios exornatus legitur? Et quid illa aliud nobis subindicant, quam eximiam, qua *Osiridi* cum hirco Mendefio intercedit, similitudinem et affinitatem? Saepius hoc in libro de *Is. et Osir.* obseruat PLUTARCHUS. Sed ex pluribus hunc

* Vide et HYGINI Fab. 196. et Scholiasten in *Germanici Aratea* p. 119. 120. Edit. Sant-Andr. apud quem nonnulla ex HYGINO et AMPELIO corrigi poterunt.

hunc tantum adscribo eius locum, qui p. 371. occurrit *. Πανταχῆ δὲ καὶ ἀνθρωπομορφὸν Ὀσίριδος ἄγαλμα δεικνύουσιν ἐξορθιάζον τῷ αἰδοίῳ, διὰ γόνιμον καὶ τρέφειμον. *Multis etiam in locis ostenditur simulacrum Osiridis, humana specie, erecto veretro, ad indicandam vim gignendi et alendi.* An non diceres, sermonem esse de hirco Mendefio, nisi nomen Osiridis expressum videres? Ad haec, ut alia taceam, docet idem ille scriptor p. 365. fin. esse Osiridi aliquod nomen Ἀρσαφῆς, quod ex lingua Aegyptiorum interpretatur τὸ ἀνδρεῖον. Est autem Ἀρσαφῆς, ut vere olim interpretabatur optimus talium rerum iudex B. LA CROZIVS **, τὸ μόριον τὸ τῆς γενέσεως αἷτιον, ut verbis utar DIODORI, loquentis de hirco Mendefio p. 87. fin. Neque aliter iudicassent viri eruditi, qui in vertendo aut explicando illo PLUTARCHI loco operam aliquam impenderunt, si gnari fuissent sermonis Aegyptiaci. Nam *Arsaphes* Aegyptiis non sonat *fortem* aut *virilem*. Sed sine vlla qualicumque mutatione, ΕΡ-ΧΨΕ, ipsis dicitur τὸ αἷτιον τῆς γενέσεως. Idque Graeci aliter, quam Ἀρσαφῆς, scribere aut pronuntiare nequeunt. Respondet voci Aegyptiacae exacte τὸ ἀνδρεῖον, ex usu *** graecorum satis noto. Nihil nunc addo de PLUTARCHI toto contextu, et de sacris Aegyptiorum, multiplici ratione, interpretationi la Crozianae fauentibus. Iam ergo nobis veram rationem et significationem hirci Mendefii plene explicare licebit. Fuit nempe ille Symbolum Solis, omnia infeminantis, progenerantis, nutrientis et maturantis.

§. 10.

* Hoc verum esse non videtur, si legas, ut editum est πανταχῆ. Malo itaque legere πολλαχῆ, et sic verti.

** Chronologie de Mr. DES VIGNOLES. T. II. p. 740.

*** LUCIANVS in Dialogo Clonarii et Leaenae Tom. II. p. 716. Edit. Salmur. HESYCHIVS in voce φαληρίς. Alia adferre piget.

De Pane, §. 10. Satis de hirco Mendefio dictum. *Sciculto in Aegyptio superiori Panopoli eiusque simulacro.* mus autem, *Pani* Deo, ut cum Graecis loquar, etiam in alia Aegypti regione, Thebaide nempe, in vrbe *Panopoli*, quam Graeci ab hoc Deo, lingua sua ita appellitant, sacra facta fuisse, etsi aliud ibi esset Dei huius simulacrum symbolicum, isque illic non *Mendetis* nomine, verum alio gauderet. *Panopolis*, ut Graeci eam vocant, vrbibus Aegypti et antiquioribus et praestantioribus, annumerata semper fuit. Meminit eius HERODOTVS Lib. II. c. 91. qui tamen eam non graeco, sed avito Aegyptiaco nomine *Chemmin* nuncupat. Meminerunt eiusdem * alii multi. Quae HERODOTVS de sacris Perseo, heroi graeco, in vrbe illa institutis, deque templo ipsi dedicato, narrat, me non capere, vltro profiteor. Meris vero et puris coniecturis, quae sane non defunt, inhaerere velle, meum non est. Sed Numen hic aliquod cultum olim fuisse, quod Graecis placuit interpretari *Panem*, vel ipsum vrbis *Panopolis* nomen, satis docet. Atque id testatur quoque DIODORVS p. 16. In ** nummis etiam Panopolitarum, sub imperio Romanorum percussis, *Panem* videmus expressum; sed profecto Graecum, non Aegyptium. Neque id mirum cuiquam videri debet, cum Graecorum ac Romanorum temporibus, templa Deorum in Aegyptio, Numinibus Graecis quoque patuerint, et consecrata fuerint, quod vel ex solis nummis abunde colligere licet. Sed extabat in vrbe eadem, et verisimiliter ante Ptolemaeorum aetatem, aliud *Panis* simulacrum, antiqua Aegyptiorum religione consecratum, in quo symbola Theologiae Aegyptiorum genuinae deprehendas. Simulacrum hoc STEPHANVS, incertum ex quo scriptore vetustiori, istum
ad

* Vide MARSHAMI Canonem p. 401. CELLARII Geograph. antiq. Africae p. 79.

** 10. VAILLANT Aegyptus Numismatica p. 212.

ad modum delineat, in voce Πανὸς πόλις. Ἐστὶ δὲ καὶ τῷ θεῷ ἄγαλμα μέγα, ὁρθιακὸν ἔχον τὸ αἰδοῖον. — Ἐπαίρει τε μάστιγας τῇ δεξιᾷ σελήνῃ, ἧς εἰδωλὸν φασι εἶναι τὸν Πᾶνα. *Est vero etiam in hac vrbe magnum Dei simulacrum, in quo apparet erectum veretrum — dextraque flagellum intentat Lunae, cuius idolum esse aiunt Pana.* Si quis cum hac descriptione *Panis*, componere dignatus fuerit illam *Priapi*, vel *Hori* Aegyptiorum, quàm ex *SVIDA* descripsimus supra cap. IV. §. 6. fateri cogetur, vnam alteri esse simillimam. Nam quod de simulacro *Hori* narratur, eum dextra gestasse *Sceptrum*, siue *virgam*, id ipsum in signo *Panis* innuit *flagellum*, quod in signis Harpocratis toties conspicitur. Aut quod scriptor hic habuit pro *virga*, ille putauit esse *flagellum*. Reliqua explicare opus non est. Quid vero, dices, hoc sibi vult, quod simulacrum *Panis* *flagellum* dicatur *intentasse Lunae*? Per *Lunam* auctor, quisquis fuit, haud dubie designauit *Isidem*, cuius forte in vicinia templum erat, et poterat is esse situs huius simulacri, vt videretur flagellum extendere versus illud templum, tanquam *Isidi* in illo templo cultae minaretur. Plura enim Deorum templa, *Panopoli* constructa fuisse, non modo verosimile; sed et certum est; quandoquidem etiam hodie templorum * duorum amplissima rudera illic loci cernuntur.

LUCAS HOLSTEINIVS in notis ad Stephanum p. 356. a. existimabat, apud HELIODORVM, in Aethiopicis Lib. VI. p. 276. (Edit. Commelin.) commemorari Ἰσιν χεμμιάτιδα, quasi diceret *Isin Chemmiacam*, vel *Panopolitanam*; at vero in loco HELIODORI cit. mentio tantum est *Isiados*, mulieris Aegyptiae, quae *Chemmiatis* dicitur a *Chemmi* vico quodam Aegypti inferioris. Forte vero etiam in templo

T 2

Panis

* RICHARD POCOCKE'S Observations on Egypt. Lib. II. c. II.

Panis Panopolitani dedicata erat statua Isidis, ea ratione collocata, ut *Pan* videretur eam ictibus flagri sui ferire velle. Ceteroquin flagrum illud in signis Deorum Aegyptiorum, nunquam Isidi, semper vero Typhoni, genio vel Daemoni malo et malefico intentatum est. Quod porro auctor ille anonymus apud STEPHANVM, auguratur, Panem illum, cuius simulacrum descripsit, esse *imaginem*, vel *Symbolum Lunae*, in eo utique frustra est. Insignia illius simulacri talia profecto sunt, ut * *Solem*, non vero *Lunam* designent. Quis non intelligit, eo spectare veretrum erectum, de quo plus diximus, quam voluissimus, nisi id res haec exegisset. Quantumvis enim Aegyptii docerent, Lunam esse naturae Masculo-femininae, quod Libro I. c. III. tetigimus, Isis tamen ubique per totam Aegyptum, honores, uti nomen, habebat Deae, non Dei: et omnia eius simulacra, quantum nouimus, eam nonnisi Deam sequioris sexus repraesentarunt. Idem quoque de flagro, quod in simulacro Panopolitano vibratum a Pane fuisse, docemur, omnino est cogitandum. Isis Typhonem** sistro abigit. Horus vero vel Harpocrates idem facit flagro, idque ei veluti proprium est. Cum autem Harpocrates sit sol, Typhon vero Daemon vel genius maleficus, quem flagro repelli credebant Aegyptii, manifesto ad hanc eorum Theologiam allusit PROCLUS ***

Hymno in Solem, ubi eum ita alloquitur

Δειμαίνεσι δὲ σεῖο θεῆς μάστιγος ἀπειλὴν,
Δαίμονες ἀνθρώπων δηλήμονες ἀγριόθρομοι
Ψυχᾶς ἡμετέραις δυσραῖς κακὰ προσύνοντες.

Te

* Attentionem meretur, quod RICHARDVS POOCKIUS in Observationibus de Aegypto Lib. II. c. II. p. 77. refert, se in ruderibus templi Panopolitani manifesta indicia deprehendisse, *Solis* illic *culti*. Templum illud erat sine dubio templum *Panis*.

** PLUTARCHVS de Is. et Osir. p. 376.

*** In FABRICII Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 510.

*Te vero metuunt, tua si quid flagra minentur
 Inuisi nobis genii, semperque feroces
 Qui miseri moliri animis mala millia norunt.*

Alludunt haec, vti dixi, et manifesto, ad Theologiam Aegyptiorum de Sole, cuius ingentem admiratorem fuisse Proclum novimus; sed quouis tamen pignore certaverim, auctorem illum, forte inuitum et imprudentem, vitulo etiam Gnosticorum hic arasse. Simulacrum itaque Panis Panopolitani, symbolum erat Solis, illudque ipsum, opinor *, quod anonymus auctor apud SVIDAM describit, quodque ait esse *Hori* siue *Priapi* Aegyptiorum. Quod si autem Panem illum Panopolitanum cum hirco Mendefio conferas, facile obseruabis, duos hos re ipsa vnum idemque symbolice designare, nec differre, nisi specie externa. Symboli vtriusque, et Medefii, et Panopolitani, vnum erat idemque ingenium, eademque significatio, quae sine dubio ratio est, quod Graeci et huic et illi, vnum *Panis* nomen tribuerint,

§. II. Ipsi vero Aegyptii duobus his Numinibus, Mendefio, et Panopolitano, diuersa omnino nomina indiderunt. Quodnam fuerit Dei Mendefii verum nomen, multis exposuimus §. I. et 7. Mendefia et Praefectura, et vrbs, nomen habuit a Deo tutelari *Mendete*. Vti vero *Panopolis*, vernaculo Aegyptiorum sermone dicebatur *Chemmis*, ita nomen idem quoque gessit Deus vrbs illius Protector, a quo vrbs nomen hoc sine dubio mutuata est. *Chemmeos* meminit HERODOTVS Lib. II. c. 91. et apud eum *Panopolis* nomen plane non legitur. Ex HERODOTO nomen vrbs istius antiquum repetit STEPHANVS, in voce χέμμις, qui tamen interpretationis causa non addit, hanc eandem esse Graecisque dici *Panopolin*. Sed PLVTARCHVS ex Theologia Aegyptiorum fabulari narrat, Panas et Satyros, quos Graecia men-

*Pan cultus
 Panopoli,
 Aegyptiace
 dicebatur
 Chemmis,
 vel vti alii
 scribunt
 Ischmun.*

* Supra cap. IV. §. 6.

dax capripedes finxit, habitasse circa * *Chemmin*. Quis est, qui non illico perspiciat, designari in illis fabulis urbem, quam Strabo Lib. XVII. p. 559. Πανῶν πόλιν, *Urbem Panum* appellat. Sed dubium omne, ne quis cespitare possit, aufert DIODORVS, qui in Aegypto ipse fuit, ubi haec de *Pane* habet p. 16. Τέτρω καὶ πόλιν ἐπώνυμον κατὰ τὴν Θηβαίδα πεποιηκένα, καλεσμένην μὲν ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων χέμμιν, ἢ χεμμῶ, μεθερμηνευομένην δὲ Πανὸς πόλιν. *Dicunt etiam, huic urbem cognominem in Thebaide, quam incolae Chemmin, vel Chemmo vocant, Graeci vero Panopolin interpretantur, extructam esse.* Et quis dubitet, ex *Chemmi*, genuino et antiquissimo urbis illius nomine, corruptum esse ** *Akmin*, siue *Achmin*, vel, ut alii efferunt, *** *Ichmin*, quod urbi eidem hodie nomen est. Quando autem ea est pronuntiationis Copticae hodiernae ratio, ut vocibus a consonante incipientibus, soleant nonnunquam pronuntiando **** praemittere vocalem, primum est coniicere, *Akmin* aut *Achmin*, aut etiam *Ichmin*, proprie scribenda esse *Chmin*, aut simili aliquo modo, quod quam prope absit a *Chemmi*, explicatione non eget. Latere in nomine huius urbis, nomen etiam Numinis cuiuspiam, religione Aegyptiorum olim consecrati, non dubitabit, qui omnia rite expendere volet. Et opportune sane Scriptores Arabes, de rebus Aegyptiorum antiquissimis loquentes, subsidio hic nobis veniunt.

Ex

* Apud Plutarchum p. 356. legitur χίμιν perperam pro χέμμιν, quod viri docti iam dudum animaduerterunt.

** VANSLEB *histoire de l'Eglise d'Alexandrie* p. 18. Eiusdem *relation d'un voyage d'Egypte* p. 18. et plerique recentiores itinerariorum compilatores.

*** IOH. LEO AFRICANVS in *Descriptione Africae* p. 724. GOLIVS ad Alfraganum p. 162.

**** Sic quod scribitur *Ptebio*, *humilitas*, pronuntiant Copti *ibtauio*. Vocem *Pauti*, id est *Deus*, pronuntiant *Ibtau-di*, et sic in aliis.

Ex eorum libris, quorum lectione a teneris imbutus fuerat, haec obseruat IO. LEO AFRICANVS in Descriptione Africae, p. 724. *Ichmin* * antiquissimam totius Aegypti ciuitatem, ICHMIN filius Misraim, qui a Chus, filio Hen (Ham) ortum duxit, — condidit. Ex MACRIZIO, historico Arabe inclyto, haec refert VANSLEBIVS in historia itineris sui Aegyptiaci, ex gallico, in latinum sermonem conuersa p. 5. *Misraimus quatuor post se reliquit filios, ISCHEMVM, Atrib, Sa, et Copt. ISCHEMVNI testamento legauit regionem, quae a Copto ad Memphim usque extenditur.* Illius vero regionis, quam MACRIZIVS ait relictam fuisse Ischemuni testamento, caput olim erat *Chemmis*, vel *Panopolis*. Similia his leguntur in MVRTADII Arabis *admirandis Aegypti*, ex versione gallica VATTIERII p. 116. Paulo aliter GELALEDIVS, in Aegypto natus, scriptor historiae Aegypti Arabs, non parum celebris, ex quo ista refert KIRCHERVS in *Oedipo* Tom. I. p. 28. 29. *Omnem vero regionem supra Copt, usque in Esmun (veterum Syenen) et quod infra, usque in Esmun (Chemmin, siue Panopolin) in orientali et occidentali plaga, Esmun filio dedit, et habitauit Esmun (Panopolin) et appellata fuit ab ipso Esmun.* Non est, quod dubitem, *Ichminem* illum, vel *Ischemunem*, vel *Esmunem*, esse antiquissimum Aegyptiorum *Panem*, a quo *Panopolis Chemmis* dicta est. In Coptorum libris nomen hoc scribitur *ꜥꜣꜣꜣ* (*Schmin*) vel *ꜥꜣꜣꜣꜣ*, (*Schmun*) quarum vocum significationem mox videbimus. Hoc sine dubio est *Chemmis*.

§. 12. Gratia igitur merito habenda est scriptoribus Arabicis, qui nomen illud conseruarunt, nobisque ad inquirendum in illius origines, viam aperuerunt. *Is vero idem plane est cum Esmuno Phoenicum.*

T 4

* Antiquitatem vrbs illius praedicat etiam STRABO, L. XVII. p. 559.

runt. Quando vero iidem credere nos iubent, *Ichminem* illum, vel *Esmunem*, filium fuisse Misraimi, regemque Aegypti superioris, assentiri ipsis omnino non possum. Nimis haec sapiunt fabulas Arabum, in quibus confingendis, ipsos fertiles inprimis fuisse, neminem fugit. Ac praeterea aduersantur iis, quae de filiis Misraimi, tradit diuinus Scriptor MOSES Gen. X. 13. 14. Sed esse tamen *Esmunem* antiquitatis vltimae, dubitare non possum. Phoenices certe *, Aegypti olim incolae, qui ante Mosen, relicta patria sua, partem Phoeniciae, vel Syriae, occupatam sibi subiecere, *Esmunis*, vel *Esmuni* Numen in Aegypto iam coluerant, eiusque Sacra in Phoeniciam postea deportarunt. Graeci *Esmunum* hunc Aegyptiorum et Phoenicum, *Aesculapium*, nescio quainobrem, interpretantur. Extat de eo locus memorabilis in D A-MASCI vita Isidori, quem apponere non graua-bor **. Ο ἐν Βηρύτῳ Ἀσκληπιὸς ἐκ ἔστιν Ἑλλήν, ἐδὲ Ἀργύπτιος, ἀλλὰ τις ἐπιχώριος Φοῖνιξ. Σαδύκῃ γὰρ ἐγένοντο παῖδες, ὃς Διοσκόρῃς ἐρμηνεύσει καὶ Καβείρῃς, ὃ γδοος δὲ ἐγένετο ἐπὶ τέτοισι ὁ Ἑσμῆνος, ἐν Ἀσκληπιὸν ἐρμηνεύσιν. Οὗτος κάλλιστος ὦν θεῶν, καὶ νεανίας ἰδεῖν ἀξιάγαστος, ἐρώμενος γέγονεν, ὡς Φησιν ὁ μῦθος, Ἀφρονόης, θεῶ Φοινίσσης, μητρὸς θεῶν· εἰωθὼς τὲ κυνηγετεῖν ἐν ταῖςδε ταῖς νάπαις, ἐπειδὴ ἐθεάσατο τὴν θεὸν αὐτὸν ἐκκυνηγετῆσαν, καὶ φεύγοντα ἐπιδιώκσαν, καὶ ἡδὴ καταληψομένην, ἀποτέμνει πελέκει τὴν αὐτὸς αὐτῇ παιδοσπόρον φύσιν· ἡ δὲ τῷ πάθει περιελγήσασα, καὶ Παιᾶνα καλέσασα τὸν νεανίσκον, καὶ τῇ ζωγρόνῃ θέρμῃ ἀναζωπυρήσασα, θεὸν ἐποίησεν, Ἑσμῆνον ὑπὸ Φοινίκων ὠνομασμένον ἐπὶ

* Vide la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES, Tom. II. p. 29. et inprimis les Dissertations historiques et critiques de Mr. I. PH. BARATIER sur Benjamin de Tudole p. 356. 357. etc.

** Apud PHOCIVM in Bibliotheca Cod. CCXLII. p. 1074.

ἐπὶ τῇ Θέρμῃ τῆς ζωῆς, οἱ δὲ Ἑσμωνὸν ὀγδοὺν ἀξιῶσιν
 ἐρμηνεύειν, ὅτι ὀγδοὺς ἦν τῷ Σαδύκῳ παῖς, ἐν σκότῳ
 διολυγίῳ πῦρ ἀναψας. *Aesculapius Beryti in Phoeni-*
cia cultus, non est graecus, neque Aegyptius, sed ali-
quis Phoenix indigena. Nam Saduco nati sunt filii,
quos Dioscuros et Cabiros interpretantur. Post hos
oetauus natus est ESMVNVS, quem Aesculapium
interpretantur. Hic cum specie esset pulcherrimus, et
*iuuenis aspectu praestans *, Astronoë Dea Phoenissa,*
Deumque mater, eum, ut fert fabula, adamauit. Is
vero, dum venationi deditus, sensisset, Deam sibi in-
sidias struere, seque, dum fugeret, insequi, ac iam-
iam comprehensuram esse, virilia securi sibi amputauit.
Ipsa hoc casu dolens, iuuenemque Pacana vocans, re-
creatum vitali calore, in Deos retulit, quem Phoenices
ESMVNVM dicunt, ob calorem vitae. Alii oetauum
malunt interpretari, quoniam oetauus fuerat Saduci
filius, qui in densis tenebris magnam lucem accendit.
 Dum locum hunc cogitationibus voluo atque reuoluo,
 variae in mentem veniunt coniecturae, nam et medi-
 ca opus hic esse manu, lector peritus non facile dubi-
 tabit. Verum ea, qualiacunque sunt, premere malo,
 donec aliquid certi adferre, bonisque rationibus stabi-
 lire queam. Ceterum, quae multis narrabat DAMA-
 SCIVS, in pauciora contraxit SANCHVNIA THON,
 aut quisquis sub illo nomine latet, cuiusque haec ver-
 ba suppeditat EVSEBIVS Praepar. Euang. Lib. I.
 c. X. p. 37. fin. *Sydico, qui iustus dicitur (nempe*
צדיק) una ex Titanidibus genuit Aesculapium, ubi is
designatur, qui lingua Phoenicum dicebatur Esmunus.
 Quis vero est, qui fabulas has Phoenicum de Esmuno
 legit, et nonnihil attentius pensitat, qui non fateri
 cogatur, magnam his, cum Aegyptiorum traditioni-

T 5

bus

* Illa est *Astarte* Sidoniorum ac Phoenicum Dea, quod
 SELDENVM non fugit. Vide eum de *Diis Syris* Synt.
 II. cap. II. fin. p. 261.

bus fabulosis, de Osiride, Ammone et Hercule, intercedere cognationem atque affinitatem, vt nihil dicam de Adonide, quem ab Esmuno diuersum non esse, omnia loquuntur. Omnium illorum, quos diximus, gesta fabulosa et symbolica, antiquissimis temporibus, quae nascentem viderunt idololatriam, vni forte alicui adscribebantur Numini ficto, variis tamen nominibus insigni, quae sequens aetas, crescente iam in diesque aucto Polytheisino, ad Entia plura conficta transtulit.

*Ab Esmuno
Aegyptio,
duae in Ae-
gypto vr-
bes, nomen
hoc accepe-
rant.*

§. 13. Quod vero DAMASCIVS hariolatur, Esmunum Phoenicem, quem Graeci *Aesculapium* interpretantur, Aegyptium non esse; sed mere et pure Phoenicium, in eo fidem meretur nullam. Ea, quae haecenus disputauimus, contrarium euidenter probant.

Quem Phoenices *Esmunum* dixisse, Graeci obseruant, is in Aegypto idem omnino nomen habebat, et non nisi ex Aegypto in Phoeniciam transiit. Arabes eum, vt vidimus, vocare solent *Ichmin*, vel *Ischmun*, vel denique *Esmun*. In libris vero Coptorum nomen id effertur *ⲱⲥⲙⲓⲛ* (*Schmin*) et *ⲱⲥⲙⲓⲛ* (*Schmun*).

Ita enim vocant urbem, quam Graeci efferunt *χέρμιν*, id est *Panopolin* et quae ab *Ischmune*, vel *Esmuno* nomen habet. In KIRCHERI *Scala Coptico-Arabica* p. 210. legimus *ⲱⲥⲙⲓⲛ*, (*Schmin*) *Achmin*, id est *Panopolis*. Ex eo liquet, Urbem *Panopolin*, in Graecorum scriptis percelebrem, et ab antiquo Numine denominatam, Aegyptiis, genuino ipsorum sermone dictam fuisse *Schmin*. Sed, quod silentio involuere nolim, paulo ante ibidem legitur *ⲱⲥⲙⲓⲛ B*, id est, *Schmun secunda*. Sunt igitur, erantque olim, duae nominis huius vrbes in Aegypto. Nempe altera est *Panopolis*, de qua diximus, altera est *Hermopolis magna*, in Heptanomide, vel Aegypto media, sita, nam et haec nomine isto olim clara fuit, et idem hodieque

dieque retinet. Peregrinatores nostri, vbi de hac vrbe loquuntur, nomen ipsi tribuunt * *Achemoun-ain*. Lucem argumento huic aliquam inferet MICHAEL WANSLEBIVS, qui in *historia Ecclesiae Alexandriae*, gallice scripta, Part. I. c. VI. vbi catalogum exhibet urbium Episcopaliū in Aegypto, haec notauit, p. 21. ISCHMVN IRROMAN, *sive ISCHMVN ROMANORVM, vrbs est exstructa ab Ischmune, filio Misraimi*. Et inox ISCHMVN-EIN graece *Hermopolis* ** *superior, sita in Aegypto media*, quam etiam *Heptanomida* appellant. Prior *Ischmun*, teste WANSLEBIO dicitur *Irroman*, id est *Romanorum*. Eadem haec ergo est, quae in *Scala KIRCHERI* sic effertur *ⲱⲓⲃⲟⲛ* *** *ⲛⲉⲣⲙⲁⲛⲥ*; sed pro vltima hac voce scribendum videtur *ⲛⲣⲱⲓⲃⲟⲛ*, id est *Ischmun Romanorum*. Altera WANSLEBIO audit *Ischmunein*, quam vocem non explicat. Alii, vt iam monuimus, eandem pronuntiant **** *Achemoun-ain*. Coptos scribere auguror hoc nomen *ⲱⲓⲃⲟⲛ-ⲛⲃⲉⲥⲛⲥⲛ*, (*Schmun-enueinin*) id est *Schmun-graecorum*, vt sic distinguatur a *Schmun-Romanorum*. Aegyptii lingua sua vernacula, Graecos semper dicunt † *ⲃⲉⲥⲛⲥⲛ*, (*Veinin*) quemadmodum †† *Perfae*

* *Nouveaux Memoires des Missions* Tom. II. p. 208. T. V. p. 217. POCOCKE's observations on Egypt Lib. II. cap. I.

** Est enim et alia *Hermopolis* in Aegypto inferiori.

*** Ceterum in versione N. Testam. Coptica, *Romani* dicuntur *ⲛⲣⲱⲓⲃⲟⲛ*, Act. XV. 37. XXII, 25. etc.

**** In PAULI LVCAE itinerario vltimo Tom. II. p. 70. nomen hoc effertur *Chemoumeine*, pro *Chemoun-eine*.

† Ioh. XII. 20. Act. VI. 1. IX. 29.

†† Apud ARISTOPHANEM in *Acharnens.* p. 375. Edit. Genev. Legatus regis Persarum, loquens Persice, graecos

Persae et Barbari in genere, Graecos appellare solebant *Iaonas*, nempe a *Iavane*, Graecorum progenitore. *Hermopolis* ista in KIRCHERI *Scala*, nominatur etiam p. 210. *Schmun* secunda.

*Esmunus et
Phoenici-
bus et Ae-
gyptiis si-
gnificavit
octauum.*

§. 14. Sed quis tandem erit *Esmunus* ille, a quo in Aegypto, vrbes antiquissimae, ipsi cognomines, Graecis vero *Panopolis*, et *Hermopolis* dictae, nomen acceperunt. Dictu id quidem perdifficile est. Et quando a scriptoribus graecis, subsidium hic nullum expectare licet, res vtique aliter, quam coniecturis confici nequit. Opportune tamen DAMASCIVS de *Esmuno* Phoenicum monuit, nomen hoc quosdam interpretari *octauum*, §. 12. Neque vitio verti potest viris summis, quod arbitrati fuerint, ex sermone hebraico id explicandum esse, cum constet, discrepantiam inter dialectos, hebraicam, illamque Phoenicum, esse non adeo magnam, hebraeis vero השמיני significet *octauum*. Sed sciendum tamen, Aegyptiis similiter plane, *octauum* dici וחדון et וחדן. Quid vero, quaeso, וחדון, (*Schmun*) differt ab *Esmuno*? praecipue si cogites, Coptos, quod monuimus §. II. (not. ****) nonnunquam vocibus a consonante incipientibus, praemittere pronuntiando vocalem, qui in scribendo non exprimitur. Estne igitur dubium, hanc, quam dedimus, esse veram et genuinam originationem *Esmuni*, illius *Esmuni*, a quo et *Panopolis* et *Hermopolis* nomen habuere? Et porro etiam ex omnibus dictis, satis liquet, *Esmunum* priscum fuisse Aegyptiorum Numen, cui certa de causa, nomen *octaui* inditum voluerunt. Suspikor autem, primos Deos, quos gens Aegyptiorum, sibi praeter vnum

cos vocat *Iaonav* idque alius, ibid. p. 376. interpretatur *Iaonas*. Vide et ibidem Scholiasten veterem. Sic in *Persis* AESCHYLI, Persae, Graecos vocant *Iaonas*. v. 178.
* SELDENVS de Diis Syris Synt. II. cap. II. extr.
BOCHARTVS Geogr. Sac. Part. II. Lib. I. cap. XII.

unum verum Deum olim elegit, numero fuisse septem. Non videbor absurda dicere, si asseruero, primaeuos illos septem Aegyptiorum Deos, alios non esse, quam quos vocare solemus *Planetas*. Id saltem fide ** optimorum scriptorum nititur, Aegyptios omnium primos, a septem Planetis, diebus nomina indidisse. Equidem nihil hic definitio, dummodo mihi concedatur, primos Aegyptiorum deos, publice et solenniter cultos, numero fuisse septem, illisque, nescio quo tempore, accessisse, qui ea ipsa de causa, **ΩΥΔΩΝ**, id est *octauus* nuncupari meruerit. Obseruatu certe indignum non est, HERODOTVM, *** quoties *Panis* Aegyptiorum mentionem iniicit, addere, quod hic sit ex *octo* Diis, quo fere subinnuere mihi videtur, se ex relatione sacerdotum percepisse, Panem in Deorum numero esse *octauum*. Quaedam huius rei vestigia etiam apud DIODORVM reperiō, is enim vbi p. 13. coelestes Deos Aegyptiorum recenset, septem hos primo numerat, *Solem, Saturnum, Rheam, Iouem Ammonem, Iunonem, Vulcanum, Vestam*, hisque superaddit **τελευταῖον**, qui *ultimus* prioribus *additus est*, nimirum *Mercurium*. Is igitur ad septem Deos, ultimus adeoque *octauus* superaccessit. Non abs re erit, hic monuisse, alteram ex duabus Aegypti urbibus, quae in honorem canis cuiusdam Numinis, nomen **ΩΥΔΩΝ** gesserunt, esse *Hermopolin*, urbem *Mercurio* consecratam. Hic igitur Sacra illi fiebant Numini, quod Aegyptiace dicebatur *octauum*. Quicquid autem sit, nam diutius rebus his obscuris immorari non iuuat, illud ex dictis omnibus satis liquet, Numen illud Panopoli cultum, quod Graecis interpretari *Panem* mos est, tempore

** HERODOTVS L. II. c. 82. DIO CASSIVS L. XXXVII. p. 42. Edit. Steph. Adde SELDENVM de Iure Nat. Lib. III. c. 19. 20. etc. et la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES Tom. II. p. 683. etc.

*** Lib. II. c. 46. 145.

tempore antiquissimo, et auito Aegyptiorum sermone, dictum fuisse *Schmen* et *Schmun*, vnde *Chemmis*, graece *Panopolis* denominata est; sed cuius notitia distincta, iam dudum, vt opinor, intercidit.

In Aegypto quoque superiori olim cultus fuit Antaeus, qui idem est cum Mendete. §. 15. Sunt porro rationes, quibus, vt credam, inducor, in Praefectura Panopolitana, praeter *Esmunum*, Deum antiquissimum, et eo nonnihil iuniorem, *Panem* illum, de quo §. 10. differebamus, *Mendetcm* quoque, siue hircum Mendesium, cultum inuenisse. Commemorant nempe Geographi, in Aegypto superiori urbem, non procul a *Panopoli* dissitam, nomine *Anteopolin*, siue urbem *Antaei*. PTOLEMAEVS urbem hanc ad orientem Nili locat, in media terra, et Panopoli vicinam facit. In itinerario ANTONINI vrbes hoc ordine recensetur p. 166. edit. Wesselingii

<i>Pano</i>	M. P. IV.
<i>Selino</i>	M. P. XVI.
<i>Anteu</i>	M. P. XVI.

Et in HIEROCLIS pariter *Synecdemo* p. 731. eiusdem Editionis, vrbes istae coniunguntur, ANTEOT, PANOC. *Antaeopolis*, *Panopolis*. Diodoro dicitur *Vicus Antaei* p. 18. Pluribus adferendis libenter supersedeo. Existimatur autem vrbi nomen hoc inditum fuisse ab *Antaco* gigante, quem Hercules pugnando vicit, quia nempe in antiquitate remota, alius quis celebris, qui nomen istud gesserit, non occurrit. Et sane DIODORVS *Antaeum* quendam historiae Osiridis fabulosae immiscet, eumque ait ab Osiride Libyae et Aethiopiae praefectum fuisse p. 15. Ego id vltro et perquam lubens largior, *Antaeum* Aegyptium, pertinere ad fabulas sacerdotales de Osiride. Verum quid quaeso ad hunc, *Antaeus* graecorum fabulis clarus? qui POMPONIO MELAE in extrema regnasse Mauritania dicitur Lib. III. vers. fin. * *conditor urbis Tingi*, quae hodie *Tanger* audit, in quo etiam

* PLINIVS Lib. V. c. 1.

iam tractu erat ** *regia eius, certamenque cum Hercule*, qui post illum deuictum et interdictum ***, *cum uxore eius Tinge*, a qua urbem denominauerat, *consuevit *****. Tingi etiam, tempore Sertorii, Antaei ostendebatur sepulchrum. Quid igitur ille, a temporibus Osiridis et Herculis Aegyptiorum tantopere remotus, quid, inquam, ille in Aegypto? Cur in eius honorem illic vrbs conderetur? Aut quare meruit, vt in ordinem Deorum Aegyptiorum cooptaretur? Nam *Antaeum* Aegyptium, in vrbe sibi cognomini, habuisse Templum, aram et sacra, ambigi non potest. Sacros Deo huic fuisse crocodilos PLUTARCHVS satis subinnuit in libro *de solertia animal.* p. 976. Et si rem acu tetigit nuperus per Aegyptum peregrinator, RICH. POCKOCKVS, vidit is templum *Antaeo* consecratum, inque eius ruderibus, Inscriptionem Graecam, sed mutilam, et temporis iniuria, partim exesam, partim luxatam, descripsit, in qua *Antaei* nomen legitur. Verosimile est, cultui cano, Antaei Aegyptiorum prisca, cuius templum forte tempore Persarum destructum fuerat, postea sub imperio Ptolemaeorum, successisse sacra Numinis, magis ad cultum Graecorum detorti. Sed in vetustioribus Aegyptiorum Monumentis, Numen aliquod inuenio, auita gentis illius linguae, *Entes*, vel *Antes*, nuncupatum. In prima MANETHONIS regum Aegyptiorum post diluuium Dynastia, sicut eam EVSEBIUS in Chronicon suum retulerat, apud SYNCCELLVM p. 55. rex octauus dicitur Οὐβιέντης, (*Vbi - Entes*) quod Aegyptiace hoc modo scribendum esse opinor. ΟΥΗΒ - ΕΝΤΗΧ, (*Ueb-Entes*) vel, vti etiam commode pronuntiari potest, *Ueb-Antes*. Id vero significat *Sacerdotem Antis*, vel *Endis*.
In

** Idem ibid.

*** PLUTARCHVS in Sertorio p. 572.

**** PLUTARCHVS ibidem.

In historia rerum Aegyptiacarum, talia regum nomina oppido frequenter occurrunt. *Sacerdotem Vulcani*, eundemque Regem Aegypti, memorat HERODOTVS Lib. II. c. 141. Qui in Scriptura *Hophra* dicitur, HERODOTO vero *Apries*, et Alexandrinis interpretibus *Vaphres* Οὐαφεῖς, Ierem. XLIV. 30. Aegyptiis, de quo non dubito, sonabat ΟΔΗΒ-ΨΡΗ, (*Uab-phre*) *Sacerdotem Solis*. Β in hoc nomine, vt euphoniae confuleretur, absorptum est a Φ. Et sic quoque Hebraei pronuntiarunt, עֲפְרַיִם. In Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS, deprehenditur aliquis Πενθεάδουρις, quod aliter interpretari non possum, quam *P-Hont-Athor*, id est, *Sacerdotem maximum Veneris*. Erat itaque *Entes*, vel *Antes*, nam utroque modo pronuntiari potest, Numen Aegyptium, cuius se sacerdotem dixit *Vbi-entes*. Et quis poterit esse ille *Antes*, nisi ΕΝΤΗΧ, *Endes*, vel *Antes*, idem plane cum *Mendete* hirco. Vide §. 7. adeoque Numen illud, quod Graeci de Agypto loquentes, proprie *Panem* interpretantur. Eo nos manu ducit ipsum *Antaei* nomen, sicut id explicuimus. Colebatur illud *Antaei* Numen, in regione *Pani* consecrata, aut quae huic contigua erat, atque in vrbe, quae temporibus vetustioribus, ad Praefecturam Pano-politicam pertinere potuit. Erantque aliae etiam vrbes in tractibus contiguis, quae *Panis* nomine gaudebant. Talis erat Πανὸς κώμη, *vicus Panis*, STEPHANO memoratus, qui propius ad mare rubrum spectabat. Talis erat etiam Ἀνταίς Πόλις, quae, si rationem habere velis temporum antiquiorum, et sacrorum primitus in honorem *Antaei* institutorum, graece vertenda fuisset Πανὸς πόλις,
Vrbs Panis.

PAVLI ERNESTI IABLONSKI
PANTHEON
AEGYPTIORVM

SIVE
DE DIIS EORVM
COMMENTARIVS

PARS II.

Francofurti ad Viadrum

SVMTIBVS IOAN. CHRIST. KLEYB.

MDCCLII.

DE
DIIS AEGYPTIORVM
LIBER III.

De Luna iisque Numinibus, quae
ad Lunam referuntur.

CAPVT I.

De Iside magna Aegyptiorum Dea,
id est Luna.

Isis Aegyptiis Numen fuit omnium maximum. §. 1. Lunam illi dixerunt *Iob*, et sub nomine hoc primitus, et ab ipsis, et ab Argiuis, culta fuit. §. 2. Nomini *Iob*, apud Aegyptios successit aliud, symbolicum, *Isis*, quo pariter Sacerdotes *Lunam* subinnuere voluerunt. §. 3. Hinc ratio patet, ob quam Isidem Aegyptii reliquis Diis anteposuerint. §. 4. Eadem de causa, Isidi, tanquam causae efficienti, tribuebantur incrementa Nili fluvii. §. 5. Quod ex doctrina physica Aegyptiorum distinctius explicatur. §. 6. Isidis nomine Aegyptii quoque subinuebant Terram. §. 7. Cuius rei ratio explicatur. §. 8.

Per Isidem Aegyptii praeterea intelligebant Naturam rerum sublanarium omnium. §. 9. Qui vero Isidem cum Neitha, seu Minerua, confundebant, et recentiores Philosophi Graeci, eam pro Natura etiam rerum vniuersa habebant. §. 10. Fabularum de Iside sacrarum explicatio hic omittitur. §. 11. Interpretationes nominis *Isis*, ex graeco, hebraico, et arabico sermone, petita reiciuntur. §. 12. Et quae ex lingua veteri aegyptiaca petita esse, falso iactantur. §. 13. Nostra de significatione nominis huius sententia. §. 14. 15.

§. I.

Isis Aegyptiis Numen fuit, omnium maximum.

Osiridem, siue *Solem*, cuius varia nomina, cognomina, et cultum, Libro superiori exposuimus, subsequitur nunc *Isis*, eiusdem et soror, et vxor, et mater quoque, qua nihil aliud indicare voluisse Aegyptiorum Sapientes, quam *Lunam*, eiusque diuersa, cum attributa, tum effecta, et saepe antehac monuimus, et Libro hoc pluribus ostendemus. Idque vel ex eo intelligere quiuis potest, quod Deorum omnium, quos vetusta Aegyptus idololatrata coluit, *Osiris*, *Isis*que, habiti semper fuerint sanctissimi et maximi, et omnium etiam religiosissime a cunctis culti. Tempore certe HERODOTI, quo religio Aegyptiorum, admistione quadam Sacrorum peregrinorum, nondum vehementer adulterata erat *, soli *Osiris* et *Isis*, honore aequali, ab omnibus accolis Nili colebantur, eoque reliquorum Deorum turbam antecellebant. Ea etiam de causa, PLUTARCHVS, doctissimus Scriptor, librum, quo doctrinam Aegyptiorum de Sacris omnem explicare voluit, *de Iside et Osiride* inscripsit. Cuius rei quaenam poterat esse causa alia? quam quod

* HERODOTVS Lib. II. cap. 42.

quod * *vetustissimi in Aegypto mortales, duos esse Deos existimarent, aeternos et primos, Solem et Lunam, ——— hosque Deos mundum uniuersum gubernare statuerent, nutriendos et augentes omnia, ——— horumque naturam Deorum, plurimum conferre ad generationem omnium, ——— ideoque totum naturae uniuersae corpus, Sole et Luna consummari.* Et, quod mirari possis, non modo in cultu populari Aegyptiorum, *Osiris Isisque*, reliquos Deos omnes antecellebant, verum ipsi quoque *Osiridi*, praeponi solebat *Isis*. HERODOTVS igitur **, vbi de duobus hisce maximis Aegyptiorum Numinibus loquitur, primo loco *Isin* ponit, et huic *Osirin* subiungit, non secus atque PLUTARCHVS in libro, quem *de Iside et Osiride* conscripsit. Estque Scriptoribus vetustis tritum valde ac familiare, vt, sicubi ad Sacra Aegyptiorum delabuntur, *Isiorum* nomine, omnia complectantur, tanquam vno *Isidis* Numine, ac nomine, tota Aegyptiorum religio comprehenderetur. Et hoc forte dicere voluit vetus quidam Grammaticus, vbi haec scripsit ***: *Isis dicitur, quasi sola Dea. Hoc enim Aegyptiis placet.* Id quidem, non lingua eorum docet; sed Sacra tamen non obscure loquuntur. Certe longe plura *Isis* per totam Aegyptum Tempia habuit, adeoque solennius frequentiusque a populo culta fuit, quam *Osiris*. Cuius rei non adeo obscurae rationes infra annotabuntur.

§. 2. *Isidis* nomen, non cum ipsa Aegyptiorum idololatria, aut cum impio Lunae cultu natum, vel in ipsis incunabulis prauis huius cultus, apud Aegyptios auditum iam fuisse, mihi persuadeo. Nomina

A 2

exer-

Lunam Aegyptii dixerunt Ioh, et sub hoc nomine primitus et ab

* DIODORVS Siculus Lib. I. p. 10. II.

** loc. cit.

*** IUNIVS PHILARGYRIVS, in *Virgil. Georg.* Lib. III. v. 153.

ipsis, et Argiuis, eorum colonis, culta fuit.

exercitui Coelorum, vel Astris, in Aegypto imposita, primitus erant simplicia et significationis propriae, ex communi sermonis vsu depromta. *Solem* gens illa primo coluit sub nomine *Solis*, *Lunam* sub nomine *Lunae*. Vbi vero procedente tempore, Sacerdotes illius gentis, scientiam rerum diuinarum omnem sibi solis vindicassent, et ad religionem, fabulas, aenigmata, et Mysteria addidissent, res postulauit, vt nominibus Deorum propriis, ex communi sermonis vsu petitis, substituerentur alia, allegorica, aenigmatica, et Mystica. *Solem* Sacerdotes populo, sub nomine *Osiridis*, adorandum proposuerunt, *Lunam* vero sub nomine *Isidis*. De *Sole*, quod primis idololatriae in Aegyptum introductae temporibus, sub nomine ΦρΗ, (id vero *Solem* significat) honoratus cultusque fuerit, * alio loco differuimus. *Lunam* Aegyptii vernaculo sermone appellant ΙΔΖ, *Iob*, et praeposito articulo generis masculini, ΠΙ-ΙΔΖ, *Pi-Iob*, nam Aegyptii, quemadmodum nostri etiam Germani, *Lunam* designabant nomine generis masculini, quod et ** veteres obseruarunt. Verum fateri tamen cogor, me in ipsis Aegyptiorum veterum Monumentis antiquis, *Lunae* sub nomine *Iob* cultae, vestigia quaequam hactenus non deprehendisse. Forte alius tale quid posthaec obseruabit. At in historia Argiuorum, qui consensu omnium, originis fuerunt aegyptiacae, vestigia illius rei, quam dixi, occurrunt satis luculenta. Quem enim quaeso latet *Io* Argiua, Inachi filia, stupro Ioui cognita, ab eodem postea in vaccam mutata, et in Aegyptum translata, vbi diuinos honores consecuta, nomenque sacrum *Isidis* adepta est? Num de veritate eius, quod dixi, iure quis dubitauerit, cum fabula haecce, quondam inter Graecos, et,

fi

* Lib. II. cap. I. §. 8.

** Vide supra Lib. I. cap. III. §. 6.

si credimus * HERODOTO, etiam inter Barbaros celebratissima, citra ambages tradat, *Ionem* Argiuam, et *Isidem* Aegyptiam esse eandem? Inachus, qui annis circiter centum et viginti, natiuitatem Mosis anteuertisse creditur, quique Argis imperasse primus traditur, non modo gente a veteribus perhibetur Aegyptius fuisse, verum et ** ex Aegypto Mysteria, id est doctrinam de rebus diuinis secretiorem, in Graeciam inuexisse. Et certe ipsum *Inachi* nomen, ac similiter alia, tum hominum, tum locorum nomina, in historia Argiuorum antiquissima occurrentia, non melius atque certius, quam ex Aegyptiorum lingua explicari possunt. Huius *Inachi* filia perhiberi solet *Io*, quod tamen de *Inacho* aliquo *** iuniori intelligendum videtur, nisi dicere malis, *Ionem* appellari *Inachi* filiam, quia **** ab eo longa serie genus ducebat. Verum mihi, latere hic aliquid, ex Aegyptiorum consuetudine tractum, videtur. *Inachus* nomen est, et primi Argiuorum regis, et inclyti in Argolide fluuii. Et huius quidem *Inachi* fluuii filiam extitisse *Ionem*, † Poëtae fingere solent. Id vero fabulas Aegyptiorum aperte redolet ††, qui principes gentis suae Deos, Nilo flumine prognatos esse, fingere consueuerant. Narrant Graecorum fabulae, vaccae formam subiisse *Ionem*, et satis norunt, qui rerum Aegyptiacarum expertes non sunt †††, *Isidi* Aegyptiae, quippe quae

A 3

Luna

* Lib. I. cap. I. et 5.

** EPIPHANIVS aduersus haereticos p. II.

*** Eius mentio apud HYGIVM Fab. 145.

**** Stemma Ionis, ex stirpe *Inachi* oriundae, videri potest, in APOLLODORI *Bibliothecae* Lib. II. init. et HYGINO, Fab. 145.

† OVIDIVS *Metamorph.* Lib. I. v. 583. 584.

†† Vide supra Lib. I. cap. II. §. 9. not. * et cap. III. §. 9. not. ***

††† HERODOTVS Lib. II. c. 41. DIODORVS Lib. I. p. II. AELIANVS de Anim. Lib. X. cap. 27. PLVTARCHVS de *Iside* p. 372.

Luna esset, cornua bubula, tantum non semper addi consueuisse. [¶] Sed praecipuum argumentum, ipsum *Ionis* nomen nobis suppeditat. Nam, vti dixi, *Ἰὼ*, *Iob*, Aegyptiis *Lunam* significat, neque habent illi, in communi sermonis usu, aliud nomen, quo *Lunam* designent, praeter *ΙΩΖ*. Et Argiuos quoque, Aegyptiorum quippe colonos, nomine hoc ipso nihil aliud indicasse, aperte testatur EUSTATHIUS in his *: *Ἐνθα βῆς ἦν ἐν ἀγάλματι τῆς Ἰῆς, ἥτοι τῆς Σελήνης*. *Ἰὼ γὰρ ἡ σελήνη, κατὰ τὴν τῶν ἀργείων διάλεκτον*. Ibi vacca erat, imago *Ionis*, vel *Lunae*. IO enim sermone Argiuorum LVNA dicitur. Suffragatur huic IOHANNES MALALA, in cuius *Chronographia* haec legimus, p. 27 **: *Οἱ ἀργεῖοι μυσικῶς τὸ ὄνομα τῆς σελήνης τὸ ἀπόκρυφον Ἰὼ λέγουσιν ἕως ἄρτι*. Argiui *Lunam* nomine mystico et arcano IO dicunt, etiamnum hodie. Nempe postquam apud Argiuos, linguae auitae Aegyptiacae successit graeca, Sacerdotes tamen, in Sacris quibusdam, nomen *Lunae* priscum *Io*, videntur retinuisse, quod cum vulgo ignotum esset, pro mystico haberi coepit, eiusque rei memoria Argis ad seram posteritatem dimanauit. Quando vero Graeci praeterea fingunt, *Ionem* Argiuam, in vaccam conuersam, tandem peruenisse in Aegyptum, ibique *Isidis* nomine compellatam cultamque fuisse, an non subinnuunt, *Lunam*, antea sub nomine proprio et vulgari *Iob* cultam, Seculis labentibus symbolo vaccae repraesentari coepisse, et tum symbolico quoque *Isidis* nomine donatam fuisse? Id autem, si recte coniicio, anno circiter 320, post exitum Israëuitarum ex Aegypto, contigisse, *** antehac iam monui.

§. 3.

* Commentario in *Dionysium Periegeten* v. 94. vel p. 23. Edit. Rob. Steph.

** Ita legendum. Totidem verbis haec eadem habes in *Chronico Alexandrino*, vel *Paschali*, p. 96. Edit. Raderi, vel 41. Edit. Paris.

*** Lib. II. cap. I. §. 9. et 16.

§. 3. Vel illa ipsa, quam nunc explicui, fabula *Nomini IO, Graecorum symbolica, et longe antiquissima, satis successit in Aegypto aliud, symbolicum* Isis Numine et nomine, Sacerdotes Aegyptiorum nihil aliud voluisse designare, quam *Lunam*, magnam illam gentium fere *ISIS, rem omnium Deam. Idque etiam testimoniis veterum eandem designans.* disertis videmus confirmatum. DIODORVS Siculus observat Lib. I. p. 10. vetustissimos Aegyptios existimasse, duos esse Deos, aeternos et primos, Solem nempe et Lunam, quorum istum Osirin, hanc vero Isin appellarent. Idem p. 22. extr. et 23. scribit, eandem Deam a quibusdam dici *Isidem*, ab aliis vero *Lunam*. Consimiliter DIOGENES LAERTIVS talem nobis antiquam Aegyptiorum Philosophiam ac Theologiam repraesentat, Solem ac Lunam Deos, alterumque Osirin; alteram Isin appellatos. In Prooemio §. 10. Quibus iungo PLUTARCHVM, ut qui in libro, quo uniuersam Aegyptiorum Theologiam explicare annisus est, de *Iside et Osir.* p. 372. memoriae prodiderit. *Isidem vero eandem cum Luna esse pronuntiantes, etiam eadem utramque imagine repraesentant, in qua cornua addita, Lunae indicant illuminationes falcatas, nigrae autem vestes, occultationes eius et obumbrationes designant, quibus Solem desiderans sectatur. Itaque et ad res amatorias Lunam inuocant: et iis rebus praeesse Isidem, Eudoxus affirmat.* Sed omnium maxime hoc ipsum ex iis intelligitur, quae de *Iside* Aegyptii praedicare, quaeue illi attribuere solebant, et quorum nos etiam praecipua in sequentibus breuiter tangemus. Non valde ab hac *Isidis* interpretatione recedunt, qui eam cum Graecorum *Cerere* conferunt, *Cerere*que appellitant. Illam enim terrae fertilitatem, quam *Cereri* suae, Numini maximo, Graeci in acceptis ferebant, Aegyptii adscribebant *Lunae*, quamuis et alia comparationis huius possit reddi ratio, quam suo loco infra exponemus §. 7.

Hinc ratio patet, ob quam Isidem reliquis Diis anteposuerint Aegyptii.

§. 4. Ex eo iam explicari facile poterit, quamobrem Aegyptii, in Theologia populari, et in cultu publico, Isidem cunctis Numinibus reliquis, ipsique adeo Osiridi, praetulerint, quod iam §. i. monuimus. Lunam enim veteres in vniuersum, ad generationem, conseruationem, et incrementa corporum terrestrium omnium concurrere, existimabant, quinimo hic principatum quodammodo ipsi tribuebant. * *Hoc esse fidus arbitrabantur, quod terras saturet, accedensque corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia, et maxime Spiritum sentire, quibus sanguis non sit. Sed et sanguinem hominum, etiam cum lumine eius augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (ut suo loco dicetur) sentire eadem penetrante vi.* Huiusmodi obseruationum pleni sunt veterum libri *de Re Rustica*, plena est historia naturalis PLINII, ne de aliis dicam, qui obiter rem eandem nonnunquam tangunt. Ab hac persuasione alieni non fuerunt Aegyptii, quod multis exemplis, si res id exigeret, probari posset. Ex eorum igitur doctrina scribit PLUTARCHVS *de Iside* p. 367: Τὴν σελήνην γόνιμον τὸ Φῶς καὶ ὑγροποιὸν ἔχουσαν, εὐμενῇ καὶ γοναῖς ζώων καὶ φυτῶν εἶναι βλαστήσει, Lunam, ut quae lumen habeat genitabile et humectans, prosperam esse et animalium procreationi, et stirpium pullulationi. Neque minus eandem ad generationem quoque corporis humani conferre plurimum, veterum erat opinio. Hinc enim est, quod IULIVS FIRMICVS in Praefatione Libri V. *Matheseos*, sic eam alloquitur: *Tuque Luna, etiam humanorum corporum mater.* Nec aliam ea de re fuisse sententiam Aegyptiorum, ex hac ipsorum fabula aenigmatica colligere licet, ** *Hori, cum is esset in iudicio damnatus, Spiritum et sanguinem*

* PLINIVS Hist. Natur. Lib. II. cap. 99.

** PLUTARCHVS de Animae procreatione e Timaeo p. 1026.

nem patri, carnem et adipem matri fuisse adiudicata. Habuerat igitur Horus ab *Osiride* patre, id est Sole, Spiritum et sanguinem. Erat enim haec Aegyptiorum persuasio, * cor sedem esse Animae, eamque sanguine veluti nutriri. Sed a matre *Iside*, id est Luna, carnem et pinguedinem acceperat Horus. Rem hanc eandem Astrologi verbis planis et perspicuis ita exprimere solebant, ** *Solem auctorem et dominum esse Spiritus, Lunam corporis.* Et credibile est, ad hanc Astrologorum doctrinam, ab Aegyptiis acceptam, FIRMICVM respexisse. Ex DIODORO etiam, hanc Aegyptiorum doctrinam, retulimus §. I. *Solem et Lunam Mundum vniuersum gubernare, nutrire et augere, hosque Deos ad generationem omnium plurimum conferre.* Gemina his sunt, quae leguntur apud *** veterem Grammaticum, in haec verba: *His duobus reguntur omnia terrena, calore quidem Solis per diem, humore vero Lunae per noctem. — Penes ipsam et corporum omnium ratio esse dicitur et potestas.* Similia tradit PROCLVS Lib. I. in Timaeum p. 15. vnde haec adscribemus: Πᾶσα γὰρ ἡ γένεσις ἐκ τε ἡλίου κυβερνᾶται καὶ σελήνης, μείζονως μὲν ἀπὸ ἐκείνου καὶ πατρικῶς, ἀπὸ δὲ ταύτης δευτέρως. *Omnis enim generatio a Sole et Luna procuratur et dispensatur; sed ab illo tamen primario, ac veluti a patre, ab hac vero secundo.* PROCLVS equidem in omni generatione et Prouidentia rerum sublunarium, Principatum tribuit Soli, et locum ab hoc tantum secundum Lunae. Verum in cultu Aegyptiorum populari, honor primarius ac praecipuus Isidi siue Lunae deferri

A 5

* HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. cap. VII.

** SELDENVS de Diis Syris Syntag. I. cap. I. p. 92. et SALMASIVS de Ann. Climacter. p. 125. Adde omnino MACROBIUM Saturnal. Lib. I. c. XIX. fin.

*** *Interpres antiquus Horatii Cruquianus ad Carmen Seculare p. 299. a.*

deferri solebat, eo quod sibi persuaderent, bona omnia huic terrae, per Lunam, tanquam causam eorum proximam et immediatam dispensari. Etenim Aegyptii, * *Lunam mundi matrem appellabant, et naturam ex utroque mixtam sexu ei adsignabant, quod impleta et grauida facta a Sole, rursum ex se in aërem emittat ac disseminet genitabilia principia.*

Eodem de causa, Isidi tanquam causae efficienti, tribuebantur incrementa Nili.

§. 5. Accedit ad haec, quae dixi, et ista Isidis tam impense ab Aegyptiis cultae ratio, quod incrementa Nili, quibus fertilitatem suam omnem debet Aegyptus, ab illius Numine, ceu causa proxima, plerique deriuarent. Eam in animo sine dubio habuit PINDARVS, ** *vbi mentionem fecit Daemonis, vel Numinis Nilo praesidentis, et secutus hunc PHILOSTRATVS, qui in descriptione imaginis cuiusdam, Nilum repraesentantis, ita scribit: *** Ἐν Αἰθιοπία, ὁ θεὸς ἔρχεται Νεῖλος, ταμίης αὐτῷ δαίμων ἐφῆσθηκεν, ὑφ' ᾧ πέμπεται ταῖς ὥραις σύμμετρος. In Aethiopia, unde delabitur Nilus, moderator ipsi adstat Daemon, a quo suis constitutis temporum vicibus tempestive mittitur. Ille vero Daemon, siue Deus, incrementorum Nili moderator, alius non est, quam Isis. Apud LVCIANVM igitur, in Deorum dialogis, Iupiter, Ionem in Aegyptum missurus, vt illic nomine Isidis honoretur, hanc ipsi tribuit praerogatiuam. † Τὸν Νεῖλον ἀναγέτω. Nilum excitet atque attollat. Eo spectant et haec SERVII ††: Isis est genius (δαίμων) Aegypti, qui per sistri motum, quod gerit in dextra, Nili accessus, recessusque significat: per sitellam, quam sinistra manu retinet, ostendit*
ad-

* PLVTARCHVS de Iside p. 368.

** Apud PHILOSTRATVM in *vita Apollonii Thyanei* Lib. VI. cap. XII.

*** In *Iconibus* Lib. I. p. 737. Edit. Morelli.

† Operum T. I. p. 124. Edit. Salm.

†† in *Virgilii Aeneid.* Lib. VIII. v. 696.

adfluentiam omnium lacunarum. Ex eo sane orta est fabula illa vulgaris, quae erat in ore omnium Aegyptiorum, * *lachrymas Isidis efficere, ut quotannis Nili aquae augeantur, et agros Aegyptiorum copiose irrigent.* Et sacrae hae Isidis lachrymae, quae Nilum excitabant, eoque Aegyptum tot tantisque beneficiis implebant, incolis illius regionis adeo charae erant, et exoptatae, ** ut earum memoriam, quouis anno solenniter celebrarent. Tangit rem eandem LVTATIVS Grammaticus non indoctus, in *Scholiis ad Statii Thebaid.* Lib. I. 265. ubi *Coptos*, inquit, *est ciuitas Aegypti, in qua Io versa in Isidem colitur: cuius Sacris, sistro celebratis, Nilus exaestuatur.* Et post pauca interposita: *Prouentum fructuum Aegyptii quaerunt vsque ad veros planctus. Nam irrigatio Nili supradictorum fletibus imploratur.* Id tantum hic venit monendum, Scriptorem hunc, non indoctum, ut dixi, errore quodam, ut videtur, *μνημονικῶς*, id tribuere lachrymis incolarum Aegypti, quod ipsi quidem, sacris Isidis suae lachrymis, in acceptis ferebant. Per lachrymas vero Isidis intelligo effluuia quaedam Lunae, quibus talem vim videntur tribuisse Aegyptii. Videtur autem superstitio haec popularis, adeo animis Aegyptiorum olim omnium insedisse, tamque altas apud eos radices egisse, ut ne post extinctam quidem in illa regione per Christianos, ac Mahumedanos, pristinam idololatriam, potuerit euelli. Postquam nulla amplius in Aegypto Isis colitur, *** incolae tamen firmiter sibi persuadent, certo per annum die, *guttam* cadere, quae fermenti instar aquas Nili augeat, ut ab illo die adscendere incipiat, idque etiam

* PAVSANIAS in *Phocicis* p. 881.

** SYNESIVS de *Prouidentia* p. III. Edit. Petauii, qui tamen lachrymas illas non recte interpretatur.

*** Vide *Miscellanea Berolinensia*, T. VII. p. 431.

etiam satis diu, peregre in Aegyptum aduenientes, incolis credidere. Quidnam vero, fabula hac symbolica, re ipsa gentis illius Theologi ac Philosophi innuere voluerint, ex observationibus eorum de incremento Nili, intelligi potest, idque Scriptores nonnulli veteres nos docebunt. Erat nempe ea Aegyptiorum sententia, permagnum et valde efficacem esse Lunae, cum in res terrestres omnes, tum maxime vero in Nilum, eiusque augmenta influxum. Erat itaque Elephantinae, in finibus Aegypti superioris, signum aliquod symbolicum visendum, quo subinnuebatur, * *magnam esse in signo arietis, adeoque Veris principio, Lunae vim ad cogendas eliciendasque aquas.* Itaque ** ab illo tempore, initia incrementi Niliaci expectabant, et numerare quodammodo incipiebant Aegyptii. Vera autem fluvii huius incrementa, quae oculis subiici iam possent, a primo Nouilunio aestiuo expectabant. Discimus id a PLINIO, cuius haec sunt verba Lib. XVIII. c. 18: *In Aegypto Nilus coloni vice fungens, euagari incipit Solstitio et noua Luna: ac primo lente, deinde vehementius.* Dixerat idem Lib. V. c. IX: *Incipit crescere Luna noua, quaecunque post Solstitium est.* Quibus iungere possumus haec SOLINI c. 35. ex Editione Salmas. *Nonnulli affirmant, fontem eius, qui Phialus vocatur, siderum motibus excitari, — non tamen sine certa legis disciplina, hoc est Lunis coeptantibus.* Itaque ex sententia Aegyptiorum, vera Nili incrementa a noua Luna pendebant ac procurabantur. Credebant porro Aegyptii, modum et mensuram incrementi Niliaci, mirificam habere ad Lunam, eiusque vicissitudines relationem, ita, *** *ut incrementa mutationibus*

* EVSEBIUS Praep. Euang. Lib. III. cap. XII.

** Vide supra Lib. II. cap. II. §. 7.

*** PLUTARCHVS de Iside p. 368. ARISTIDES in Aegyptio fol. 92. a. Edit. graec.

tationibus lucis in Luna responderent. Maximum enim Nili incrementum, apud Elephantinen, dicebant esse cubitorum 28, quot dies sunt menstruae circuitio- nis Lunae, apud Mendetem et Xoin, ubi est minimum, cubitos aequare 6, quot diebus Lunae orbis fit dimi- diatus. Medium apud Memphim, si iustum sit, 14 cubitis conuenit, et respondet tempori plenilunii. Quia igitur haec erat Aegyptiorum persuasio, Isidem asse- rebant incrementa fluuii sui efficere et moderari.

§. 6. Antequam ad alia progrediar, abs re non fuerit, breuiter monuisse, veram causam mirabilis in- crementi anniuersarii Niliaci, antiquis ignotam non fuisse, eosque rem hanc omnem, a Sacerdotibus Aegy- ptiis didicisse. Non aliter hi, rationes incrementi illius explicabant, atque nunc docti homines nostri Aeui, nisi quod in illorum doctrina, *Isis* siue *Luna* interueniret. Nam illi beneficium hoc insigne in acceptis ferebant. MARSHAMO assentiri prorsus non possum, * asseueranti, causam veram incrementi Niliaci, Sacerdotibus Aegyptiorum minus cognitam, Graecos primum inuestigasse, quantumuis HERODOTVM atque STRABONEM, idem sentientes ad- duxerit. Non inuitus quidem largior, paucos tan- tum fuisse in Sacerdotum ordine, de tota hac re be- ne pleneque edoctos, illos nempe, qui Scientiis Sacris omnibus, rite erant initiati, vnde euenit, vt plerique, peregrinis sciscitantibus, satisfacere nequiuerint. Id forte HERODOTVS expertus est, quem MARSHA- MVS ad testimonium vocat. Credo etiam, illos ipsos Sacerdotes, quibus ratio omnis incrementi Ni- lotici, cognita recte et perspecta erat, eam tamen aliis non semper aperuisse; sed plerosque ratiunculis illis falsis, quas eruditorum in Aegypto vulgus proferre solebat et probare, ludificasse. Id ratio institutionis

*Id ipsum
ex doctrina
Aegyptio-
rum physi-
ca distincti-
us explica-
tur.*

Mysti-

* In *Canone Chronico*, p. 80. 81.

Myſticae, apud Sacerdotes Aegyptios receptae, ſecum vehebat et exigebat. At non facile quisquam mihi perſuaſerit, Scribas Sacrorum, Myſteriis rite initiatos, origines Nili, veraſque incrementi illius cauſas ignoraffe. Norunt hodie omnes, qui id ſua intereſſe putant, in Aethiopia, quam et Habefſiniam vocamus, a Menſe Martio, uſque ad Septembrem, pluuias cadere continuas, et plerumque vehementes valde, eaſque eſſe cauſam veram et proximam incrementi Niliaci: has vero pluuias produci e nubibus, quas ventus Septentrionalis, in Aegypto tempore eodem continuo ſpirans, ſecum vehit, et in Aethiopiam protrudit, vbi tandem in pluuias reſoluuntur. Quod iam ad prius attinet, quod ſcilicet pluuiæ, tanta copia, verno et æſtuo tempore in Aethiopia cadentes, vera ſint incrementi Niliaci cauſa, id Sacerdotes Aegyptios minime latuit. Si * MARSHAMVS rem acutetigit, AGATHARCHIDES *Cnidius*, qui floruit, regnante in Aegypto Ptolemaeo Philometore, veram incrementi Niliaci cauſam primus literis mandauit, quam ab aliis Graecis acceperat. Scribit autem is, ** *in montibus Aethiopiae, pluuias quotannis continuas eſſe, ab æſtuo Solſtitio, uſque ad Aequinoctium autumnale, eſſeque rationi conſentaneum, Nilum hyeme contrahi, quando a Solis fontibus naturaliter procurrit, æſtate autem ab effuſis imbribus increſcere.* Et poſt Agatharchidis aetatem, id ipſum, ab aliis Graecis pluribus, obſeruari et tradi videmus. Verum Agatharchide hoc, haud paulo antiquior, EYDOXVS, magnus Aſtronomus, rem eandem quoque memoriae prodidit, et quidem acceptam a Sacerdotibus Aegyptiis. Id enim EVSTATHIVS, inclytus Homeri interpres, hunc in modum teſtatur: *** *Ἐκ τῶν ἐν Αἰθιοπίας*

* *Canone Chronico* ad ſecul. V. p. 82.

** Apud DIODORVM *Siculum*, Lib. I. p. 39.

*** In *Homeri Odyſſeae* Lib. IV. p. 1505. Edit. Rom.

Ἀιθιοπία γινομένων θέρους σφοδρῶν ὑετῶν πληρῆται Νεῖλος, ὡς καὶ Ἀριστοτέλης καὶ Εὐδοξὸς Φασι. Λέγοντες πεπύδαι τὸτο ἀπὸ τῶν ἐν Ἀιγύπτῳ ἱερῶν. *Ex imbribus, qui per aestatem in Aethiopia cadunt vehementibus, Nilus augetur, sicut affirmant Aristoteles et Eudoxus, dicentes, se id ex sermone Sacerdotum Aegyptiorum didicisse.* Postremum hoc de Eudoxo proprie accipiendum est, quem scimus, * per annos tredecim, Sacerdotibus in Aegypto familiariter vsum, eorumque disciplina imbutum fuisse. Et ea, quae de rebus Aegyptiorum tradidit, plerumque talia sunt, ut librorum illius iacturam non possim non aegerrime ferre. Ab Eudoxo, aut forte a Platone, qui cum Eudoxo in Aegypto Sacerdotes audiuit, id videtur Aristoteles accepisse, etsi ** STRABO nominet quendam Thrasylcen, a quo id habuerit. Et quomodo res haec potuisset latere Aegyptios, vicinos Aethiopum, et frequentia cum his commercia exercentes, si cognita fuit Graecis, tanto terrarum et marium intervallo, ab Aethiopibus semotis. Quicquid Graeci ea de re cognitum habuerunt; non videntur nisi per Aegyptios discere potuisse. Posterius pariter, quod nimirum imbrium in Aethiopia, ad augendum Nili aquas cadentium, vera causa sit ventus Septentrionalis, nubes eo impellens, veteribus non minus atque nobis, probe perspectum fuit. Docet hoc PLINIVS Lib. V. c. 9: *Causas huius incrementi varias prodidere ——— imbres Aethiopiae aestiuos, iisdem Etesijs* (id est ventis Septentrionalibus) *nubila illo ferentibus e reliquo orbe.* Similia habet MELA Lib. I. c. IX: *Crescit Nilus ——— quod per ea tempora flantes Etesiae, attas a Septentrione in meridiem nubes, super principia eius praecipitant.* Et ita *** alii quoque

* STRABO Lib. XVII. p. 554.

** Lib. cit. p. 543.

*** PLUTARCHVS de Iside p. 366. C. D.

que rem exponunt. Neque vero ab illis dissensisse Sacerdotes Aegyptios, iam iam videbimus. Recte prorsus et vere, vir quidam peringeniosus et egregie doctus, Aegyptiorum de tota hac re observationes et sententiam, hunc ad modum repraesentavit: * *Ex plurium annorum experientia obseruauerant Aegyptii, incrementa Nili semper praecedere Etesias, quae, dum Sol cancrum transiit, a Septentrione versus meridiem flantes, nubes in Aethiopiam, unde Nilus oritur, protrudebant, ibique in unum cogeant, unde pluuiae eliciebantur copiosissimae, quae fluuium vehementer augebant, eoque in Aegyptum summam abundantiam inuehebant; etiamsi pluuia nulla irrigaretur. Forsitan hanc rerum sese subsequendum seriem non ita distincte percipiebant, atque ego illam nunc descripsi. Verum id saltem ex continua experientia certo sciebant, flatum Etesiarum, vel ventorum Septentrionalium, semper sequi exundationem Nili, et hanc esse vel maiorem vel minorem, prouti impetus venti istius esset vel fortior vel remissior, et pro ratione durationis illius. Haec vir eximius de primis Aegypti incolis obseruat, et ista eorum scientia, labentibus annis, accedente quippe noua semper experientia, noua quoque subinde cepit augmenta. Sciuerunt igitur Aegyptii, inundationem Nili, eiusque diuersos gradus, pendere ex impetu ventorum Septentrionalium, ceu vera causa. Ea vero ipsis etiam sedebat sententia, Isidem siue Lunam ventos hos dispensare ac temperare, vnde patet, ex doctrina eorum physica explicandum esse, quamobrem Nili augmenta, ad Isidem, tanquam causam eorum efficientem referrent. Ex illa doctrina Aegyptiorum physica repetendum est, quod apud LVCIANVM, Iupiter de Ioue ita loquens introducatur: ** Τὴν δὲ Ἰῶ*

* Mr. PLUCHE Histoire du Ciel Part. I. p. 34 Edit. primae.

** In Dialogis Deorum T. I. Opp. p. 123. 124. Sunt autem verba Iouis ad Mercurium.

Ἰὼ διὰ τῆς πελάγους εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπαγαγὼν Ἴσιν ποίησον. Καὶ τὸ λοιπὸν ἔσω θεὸς τοῖς ἐκεί. Καὶ τὸν Νεῖλον ἀναγέτω, καὶ τὰς ἀνέμους ἐπιπεμπέτω. *Ionem vero per pelagus in Aegyptum abducens, Isin facito. Sit illa deinceps Aegyptiorum Dea, Nilumque augeat, et ventos illi immittat.* Apud eundem, Zephyrus ventus haec ad Mercurium fatur: * Ἡμῶν ἔσαι δέσποινα, ὅντινα ἂν ἡμῶν ἐθέλη ἐκπέμψαι, ἢ κωλύσαι ἐπιπνεῖν. *Erit Isis nostra (ventorum) domina, ut quemcunque nostrum volet, emittat, vel prohibeat spirare.* Hic est Stylus Theologiae Aegyptiorum mythicae et symbolicae. Planis vero et perspicuis verbis id ita declaratur: ** *Vulturis specie, quae Aegyptiis symbolum erat Isidis, significant, Lunam vim gignendi ciendique ventos habere.* Neque tamen hoc Aegyptiis proprium aut peculiare fuisse, censeretur debet. Nam et *** Graecorum Astro-nomi credebant, ex positu Lunae pendere, ut hic vel ille ventus spiraret, utque impetus illius esset, modo fortior, modo vero etiam lenior. Nisi modo hoc acceperunt ex Aegyptiorum observationibus et disciplina.

§. 7. Vti vero *Osiris* maritus *Isidis*, in Aegypto non modo colebatur *coelestis*, *Sol* videlicet; verum et *terrestris*, siue *Nilus*, quippe † quem Aegyptii haberent pro quodam *Osiridis* defluxu, eaque de causa, in Sacris eum *Osiridis* nomine nonnunquam insignirent, ita iidem praeter *Isidem coelestem*, quae *Luna* est, religiose quoque colebant *terrestrem*, ipsam

Isidis nomine Aegyptii quoque subinuebant terram.

* In Dialogis Marinis, ibid. p. 199.

** EUSEBIUS Praepar. Evang. Lib. III. cap. XII.

*** GEMINUS in Elementis Astronomiae p. 7. Edit. Petau. VIRGILIUS Lib. I. Georg. 430. 431. PLINIVS Lib. XVIII. c. 35.

† Vide supra Lib. II. cap. I. §. 4.

ipsam scilicet *terram*, quae proinde *Isidis* nomine quoque designabatur. * Πρὸς τὰς Μῦσας, inquit HELIODORVS, "Ἴσιν τὴν γῆν, καὶ" Οσίριν τὸν Νεῖλον καταγγέλλουσιν. *Mysteriorum periti Isin terram, Osirin vero Nilum esse affirmant.* Idem MACROBIVS docet Saturn. Lib. I. c. XXI: *Nec in occulto est, neque aliud esse Osirin, quam Solem, nec Isin aliud esse, quam terram.* Et eodem Libro cap. XX. fin. *Isis est vel terra, vel natura rerum subiaccens Soli.* Et sic ** alii quoque. Quin imo, si vera narrat SERVIVS, nil nisi hoc, nomen *Isidis*, lingua Aegyptiorum significabat. *** *Isis*, inquit, *lingua Aegyptiorum est terra: quam Isin volunt esse.* Eoque referri potest, quod, † sicuti veteres observant, *bos* Aegyptiis *terrae* symbolum fuerit. Et vero oppido notum tritumque est, Aegyptios symbolo bouis foeminae, vel vaccae, *Isidem* plerumque designasse. Dubium mihi non est, quin hac praecipue de causa, Graeci *Isidem* Aegyptiam, cum *Cerere* sua comparare, eamque *Cereris* nomine, ut plurimum insignire so-lerent. Ipse HERODOTVS *Isidis* Numen ita interpretatur ††: "Ἴσις δὲ ἐστὶ κατὰ τὴν Ἑλλήνων γλῶσσαν Δημήτηρ. *Est autem Isis Dea illa, quae a Graecis Δημήτηρ (id est Ceres) appellatur.* Interpretationem hanc sequuntur ††† ex Graecis plerique, ubi Deae illius mentionem iniiciunt. *Cereris* vero no-men

* Aethiop. Lib. IX. p. 424. Edit. Bourdelot.

** ORIGENES aduersus Celsum Lib. V. p. 257. DIO-DORVS Lib. I. p. II. et alii.

*** In L. VIII. Aeneid. 696. Sic etiam ISIDORVS Origin. L. VIII. cap. XI.

† PLVTARCHVS de Iside p. 366. MACROBIVS Saturnal. Lib. I. cap. XIX.

†† Lib. II. c. 59.

††† DIODORVS p. 21. extr. STEPHANVS in voce Βῆσις CLEMENS Alexandrinus Lib. I. Strom. p. 322. ex LEONE Aegyptio, ut alios taceam.

men et Numen Graeci hunc in modum interpretantur: * Δήμητρα οἶονεὶ γῆς μητέρα ἔσαν, *Cererem Graeci Δήμητρα nominarunt, quasi dicas matrem terrae.* Alii nomen hoc ita explicant: ** Δημήτηρ παρὰ τὸ γῆ καὶ τὸ μήτηρ, γημήτηρ. *Ceres Graecis dicitur Δημήτηρ, videlicet a γῆ, quod est terra, et μήτηρ, quod matrem sonat.* Est enim ipsa mater terra, id est terra, quae omnia producit, nutrit, alit. Faciunt huc ista LVCRETII de rerum Natura Lib. V. 796:

*Linquitur, ut merito maternum nomen adepta
Terra sit, e terra quoniam sunt cuncta creata.*

Eodem modo de *Iside* Aegyptiorum, loquuntur etiam Graeci, Aegyptios nempe secuti: *** Οἱ σοφώτατοι Αἰγύπτιοι, inquiunt, Θεῶν ἀπόγονοι, γῆν μητέρα καταλαμβάνουσιν. *Aegyptii mortalium sapientissimi, Diis quippe progeniti, terram matrem esse intelligunt.* Vbi de *Iside* sermo est, quam in Sacris Aegyptiorum, *matrem* dici consueuisse †, aliunde etiam nouimus. Neque tamen existimandum est, vnum idemque esse per omnia *Cereris* Graecae, et *Isidis* Aegyptiae Numen, aut idem omnino de *Iside* sua praedicasse Aegyptios, quod de *Cerere* Graeci. Contrarium enim res ipsa loquitur. Optime DIODORVS p. 13. ex mente Graecorum ait, τὴν Ἴσιν μεθερμηνευομένην ἐγγιστά πῶς Δήμητραν εἶναι, *Isidem, si eam graece interpretari velis, proxime ad Cereris Numen accedere.* Nam per *Cererem* Graeco-

B 2

rum

* PHVRNVTVS de natura Deor. cap. 28.

** Auctor *Etymologici Magni* in hac voce, et sic plurimi alii.

*** Pseudo-CALLISTHENES, in vita Alexandri M. apud FABRICIVM Bibl. Graec. Vol. XIV. p. 148.

† PLVTARCHVS de Is. p. 374. DIODORVS p. II.

rum Theologi intelligebant fertilitatem, et bonorum copiam, terrae a Diis concessam, et idem fere Aegyptiis significabat *Isis*, vbertatem nempe et fructuum abundantiam, quae a Luna in terram deriuaretur.

*Illius rei
ratio ex-
plicatur.*

§. 8. Posset quis suspicari, rationem ob quam Aegyptii terram, nomine *Isidis* vel *Lunae* insigniendam esse censuerint, ex dogmatibus ipsorum arcanis philosophicis repetendam esse. Docemur namque * a PROCLO, τὴν σεληνιακὴν σφαῖραν, αἰθερίαν γῆν καλεῖσθαι παρ' αἰγυπτίοις, *Aegyptios sphaeram lunarem vocare terram aetheream*. Ab his idem istud procul dubio acceperunt ** *Physici*, qui *Lunam aetheream terram vocauerunt*. Lunam ergo crediderunt Aegyptii corpus esse opacum, terrae nostrae non multum dissimile. Sicuti igitur illam vocare solebant terram coelestem, ita pariter terram, quam eiusdem cum Luna naturae indolisque esse volebant, nuncupare potuerunt Lunam, sed terrestrem. Certe Pythagoraei, qui id videntur hausisse ex disciplina Aegyptiorum, dicebant ***, terram nostram esse, ἐν τῶν ἀστρον, *unum ex Astris*, id est *Planetis*, et Lunae perfimilem. Sed vera traditionis huius Aegyptiacae ratio est, quam verbo tetigi §. 7, quod a Luna in terram nostram bona omnia deriuari, eamque fertilitatis et vbertatis, mundum laetificantis, atque per Nilum in Aegyptum se diffundentis, causam esse proximam, firmiter tenerent. Itaque *Isidis* nomine non designabant totum terrarum orbem; sed Aegyptum tantum, cui ceu uxori,

Osiris

* Lib. I. in Timaeum Platonis p. 45.

** MACROBIUS in Somnium Scipionis Lib. II. cap. XI. p. 41. et cap. XIX. p. 65.

*** SIMPLICIUS Lib. II. in Aristotelem de Coelo fol. 124. a. et b.

Osiris terrestris, vel Nilus, se iungeret, quamque congressu suo fertilem redderet. Vide §. 7. *Aegyptiis*, inquit PLVTARCHVS, de Iside p. 363. *Nilus est Osiris, qui cum Iside, id est terra, congregitur. Quin imo, vt auctor idem nos docet p. 366. corpus Isidis terram putant, non vniuersam; sed quam Nilus inuadens ac coiens foetam reddit.* Nam partem Aegypti sterilem ac aridam, Nilo quippe inaccessam, non *Isidis* nomine censebant, verum *Nephthyn* appellabant, quod PLVTARCHVS pariter docet, et nos pluribus explicabimus Libro V. Quando igitur *Isin* Aegyptii vocitabant *terram*, facile eruditi perspiciunt, ipsos hoc nomine non adeo ipsum terrae corpus intellectum voluisse, quam abundantiam potius, et laetissimam fertilitatem, quae Lunae beneficio, ad terram permaneret. Luna enim ex Aegyptiorum sententia erat * ἡ κυρία τῆς γῆς Θεός, *Dea quae terrae dominium et praesidium sibi vindicasset.*

§. 9. Verum ne hic quidem substitit Aegyptiorum superstitio. Nam Isidis Numen, etiam ad vniuersam rerum omnium naturam transtulerunt Aegyptii. Testatur id MACROBIUS Lib. I. Saturn. cap. XXI. *Isis nihil aliud est, quam terra, naturae rerum.* Et cap. XX. fin. *Isis est vel terra, vel natura rerum subiacens Soli.* Similiter ATHENAGORAS in Supplicatione pro Christianis p. 24. Edit. Paris. Τὴν Ἴσιν Φύσιν αἰῶνος, ἐξ ἧς ** πάντες ἐφύσαν, καὶ δι' ἧς πάντες εἰσι, λέγουσι. *Isin dicunt esse naturam aevi, ex qua nata sunt omnia, et per quam omnia existunt.* Tale Numen Graecia quoque coluit, eiusque in Sacris illius Gentis, mentio saepe deprehenditur. In Marmore elegantissimo, quod Apotheo-

Per Isidem Aegyptii intelligebant etiam naturam rerum sub-lunarium omnium.

B 3

fin

* PLVTARCHVS de Iside p. 367.

** Melius et hic, et mox, pro πάντες, legeretur πάντα.

fin Homeri repraesentat, conspicitur etiam infans, in angulo extremo, cui subscriptum legitur ΦΥΣΙΣ, id est NATURA, si modo illic Naturarum vniuersa intelligi queat. Verum nemini dubium esse potest, quin de ea sermo sit * in hac Inscriptione Gruteriana:

ΦΥΣΙΣ ΠΑΝΑΙΟΛΟΣ
ΠΑΝΤ. ΜΗΤ.

id est:

OMNIFORMIS NATURA
OMNIVM MATER.

Eamque in nummo aereo scite insculptam, cum hac inscriptione ΦΥΣΙΣ ΠΑΝΑΙΟΛΟΣ, *Natura omniformis*, exhibet. GRAEVIVS in Lection. Hesiod. cap. XVII. Antiquiores tamen Aegyptii, *Isidis* nomine, non naturam vniuersam videntur intellexisse; sed *Lunam* tantum, et naturam rerum sublunarium. Hinc certe est, quod MACROBIUS *Isin* interpretetur *naturam rerum subiacentem Soli*, qui nempe in Lunam, et per hanc in res sublunares ageret, §. 4. Similis interpretationi huic, est illa PLVTARCHI, de Ifide p. 372: *Isis est ea naturae pars, quae quasi foeminea, omnes in se recipit ortus, tanquam nutrix quaedam et commune receptaculum — a multis dicta Myrionymos, id est innumeris praedita nominibus: quod ratio eam in omnes formas speciesque vertat.* Concinit his egregie doctrina Aegyptiorum, qualem DIODORVS refert, supra iam adductus, §. 1. *totum naturae vniuersae corpus, Sole et Luna consummari.*

§. 10.

* GRVTERI Thesaurus Pag. XXVI. Inscript. 7. vbi legendum, sicuti hic editum est.

§. 10. Qui vero *Isidem* cum *Neitha*, vel vt volunt Graeci, Aegyptiorum *Minerua* confundunt, quod sane multi faciunt, Deam hanc naturam totius Vniuersi designare contendunt, idque non sine ratione probabili. Tale quid enim satis aperte subinuit celeberrima Inscriptio Templi Saitici, in honorem *Neithae* conditi, de qua * loco alio plura diximus. Id enim, si genuina censi potest, fere sonabat: *Quae sunt, quae erunt, quae fuerunt, ego sum. Tunicam meam nemo reuelauit. Fructus quem peperit, Sol est.* Id de *Neitha* dici ex Aegyptiorum sententia vere poterat, quia per illam intelligebant causam omnium rerum primam, a qua esset, quicquid existeret. De *Iside* vero dici idem proprie non poterat, nisi quatenus nomen illud esset paulo generalius, quod aliis etiam Numinibus, adeoque *Neithae* etiam nonnunquam tribueretur. PLUTARCHVS itaque, ** vbi inscriptionem Saiticam adfert, ait eam positam fuisse in Templo *Mineruae*, quam eandem cum *Iside* arbitrantur. Sic *Bubastin*, quam Graeci *Dianam* interpretantur, eandem habitam fuisse cum *Iside*, Libro hoc, suo loco ostendetur. Et idem plane dicendum de *Buto*, siue *Latona* Aegyptiorum. Neque hoc mirum videri cuiquam debet. Nam *Isidem* Aegyptiis proprie designasse *Lunam*, capite hoc rationibus idoneis euicimus. Rem eandem significabant ipsis quoque *Bubastis*, et *Butus*, videlicet *Lunam*, sed alia tamen aliaque relatione spectandam, alioque effectu praeditam, quamobrem *Isidis* siue *Lunae* nomen generale, ipsis quoque attribui rectissime poterat. Sed recentiores Aegyptiorum Philosophi, dogmatibus Graecorum, vti cenleo, iam vehementer imbuti, in vna *Iside*, Deorum re-

Qui *Isidem* confundebant cum *Neitha*, et Philosophi recentiores, eam pro natura quoque rerum vniuersa habebant.

* Lib. I. cap. III. §. 7.

** De *Iside* et *Osir.* p. 354.

liquorum fere omnium attributa et proprietates agnouerunt, et religiose coluerunt. Et haec ratio omnium maxima ac praecipua fuisse videtur, quod *Isis* reliquis in Aegypto Diis anteponeretur, et illius Sacra, Sacra fere gentis istius omnia complecterentur, ac veluti absorberent. Id utique subinnuunt ista SIMPLICII verba: * Διὸ καὶ τὴν Συρίαν Ἀταργάτην (ita lege) τόπον θεῶν καλεῖσιν, καὶ τὴν Ἰσιν οἱ Αἰγύπτιοι, ὡς πολλῶν θεῶν ιδιότητος περιεχέσας. Idcirco etiam Deam Syrorum Atergatin, vocant locum Deorum, sicut et Aegyptii Isin suam, eo quod plurimorum Deorum proprietates in se comprehendant. Coniungit hic SIMPLICIUS Syrorum Atergatin, cum Iside Aegyptiorum, ut quae apud diuersas gentes rei fere eiusdem symbola essent sacra. De Dea Syria, ** Scriptor alius id memoriae prodidit: Deam hanc Venerem quidam, alii Iunonem, nonnulli eam, quae incunabula et semina omnibus ex humido praebuit, causam et naturam arbitrantur esse, et quae principium omnium bonorum, quae in homines redundat, ipsis monstrauit. Consimilia his et plura etiam, de Iside sua praedicabant Aegyptii recentiores, praeceptis Philosophiae graecanicae imbuti, et ab eo tempore Dea illa vere μυριώνυμος, innumeris nominibus praedita, quod ex PLVTARCHO, §. 9, intelleximus, potuit nuncupari. Talem nobis Isidem sistit APVLEIUS, ubi eam hunc in modum alloquitur Metam. Lib. XI. init. Regina coeli, siue tu Ceres alma frugum parens originalis, — seu tu coelestis Venus, quae primis rerum exordiis sexuum diuersitatem generato amore sociasti, — seu Phoebi Soror, quae partu foetarum medelis lenientibus recreato, populos tantos educasti, —
seu

* In Aristotelis Lib. IV. Auscult. Phisic. fol. 150. a.

** PLVTARCHVS in vita Crassi p. 553. fin.

*seu nocturnis ululatus horrenda Proserpina, triformi facie laruales impetus comprimens, terraeque claustra cohibens, — vario cultu propitiaris: ista luce foeminea conlustrans cuncta Moenia, et vdis ignibus nutriens laeta semina, et Solis ambagibus dispensans incerta lumina, quoquo nomine, quoquo ritu, quaqua facie te fas est inuocare. Ad quae apud eundem Dea haec de se ista respondet: En assum tuis commota precibus, rerum natura parens, elementorum omnium domina, Seculorum progenies initialis, summa Numinum, regina Manium, prima coelitem, Deorum Dearumque facies vniformis: quae coeli luminosa culmina, maris salubria flamina, Inferorum deplorata silentia, nutibus meis dispenso: cuius Numen vnicum, multiformi specie, ritu vario, nomine multiuigo, totus veneratur Orbis, et quae plura ibi in eundem sensum sequuntur, sed prolixiora, quam vt hic describantur. Postquam sic Isis Aegyptia, temporibus Ptolemaeorum, vultum habitumque graecanicum sensim induit, et ipsi Sacerdotes Aegyptii de ea tradere coeperunt, quod de natura diuina docuerant in Graecia Pythagoraei, Platonici, et ex parte etiam Stoici, Sacra eius Graecis etiam arriuerunt, maioremque in modum placuerunt, indeque factum est, vt in vrbes Graeciae permultas introducerentur; sed et illic ad ingenium Theologiae graecanae, tum physicae, tum mythicae, tum denique politicae, semper magis attemperarentur. Ex Graecia, Sacra haec transierunt in Italiam quoque, et si * TACITO credimus, in ipsam nostram Germaniam, qua de re plura forte nos docebit SIGISMUNDVS SAEMLERVS, Pastor Dibauiensis, in Silesia, meritissimus, et Antiquitatum Germanicarum, quarum in Museo suo diuitem con-*

* de moribus Germanorum cap. IX.

geriem possidet, inuestigator solers. Quod ut propediem faciat vir clarissimus, mecum optabunt omnes, qui literis elegantioribus bene cupiunt.

Fabularum de Iside sacrarum explicatio omitti hic debuit.

§. II. Fabulas Aegyptiorum de Iside sacras, quarum sane permultas veteres referunt, hic non attingam. Etenim priscas genuinas Theologiae Aegyptiacae de Iside traditiones fabulosas, quae doctrinam Sacerdotum physicam occultabant, postea, a Graecis praesertim, vario modo interpolatas, nouisque accessionibus auctas fuisse, mihi tam est certum, quam quod certissimum. Illas vero accessiones, a genuinis traditionibus allegoricis, uti e manibus Sacerdotum primitus exierunt; semper discernere, res est altioris indaginis, et operosam diligentiam poscit, quam brevis haec tractatio non capit. Non pauci tamen ex λόγους ιεροῦς Sacerdotum, per se non ita difficulter intelligentur, si ea, quae hic de Iside obseruauimus, quae Libro II. de Osiride et Horo disseruimus, et quae Libro V. de Typhone eiusque vxoribus dicuntur, in consilium adhibeantur. Sunt vero etiam fabulae aliae, quarum rationem ita facile reddi non posse auguror, cum doctrina Sacerdotum Aegypti, de Diis suis arcana, omnique nisu occultari solita, tota et in omni suo nexu, cognita nobis et perspecta non sit. Quare omne hoc, quicquid est, silentio nunc praeterire satius ducō.

Explicationes nominis Isis, ex graeco, hebraico, et arabico sermone petitae, reiciuntur.

§. 12. Tempus iam est, ut, quae de Isidis Numine, Aegyptiorumque de ea doctrina, hucusque obseruauimus, ex gentis huius auito sermone confirmemus, nominisque *Isidis* interpretationem, quam iudicamus esse veriore, lectoribus offeramus. PLUTARCHVS, quo nemo diligentius in varias veterum de Iside sententias inquisiuit, in libro toties citato de Iside et Osiride, nomen *Isidis* ex graeco sermone interpretari annisus est. Ita enim in limine illius libri, Cleae, ut videtur, cui librum inscripsit, rem

rem inprimis gratam facturum, differit: *Ipsam diuinitatem appetit, quisquis veritatem, ac eam cumpromis, quae circa naturam Deorum versatur, studiose inuestigat, et Sacris quodammodo initiatur, qui ea addiscit et scrutatur. Est hoc studium quauis castimonia, et quauis functione ministrorum sacrorum sanctius, est quoque gratissimum Deae illi, quam impensa religione colis, sapientem et sapientiae amantissimam, cuique, quod vel nomen ipsum indicare videtur, cognitione et scientia nihil magis proprium est.* Diceres, Scriptorem alias grauem, hic quidem ludere voluisse, qui ab Ἰσημι, voce graeca, quae *scire* significat, nomen *Isidis* deducit. Aliam quoque is ipse, in libro eodem, sed plane similem nobis originationem proponit, p. 375. Verba breuitatis ergo, latine tantum conuersa appono. *Eam ob rem, id quod in natura est genitale et salutare, ISIN vocant, ab ἰσίν, id est eundo, tanquam euntem cum Scientia et se mouentem, cum sit motus animatus et prudens. Etenim minime est nomen illud barbaricum; verum uti Graeci Θεὸς, DEOS, a θεωτῆς, quod SPECTATOREM, et θέω, quod CVRRERE significat, denominarunt, ita Deam hanc, respectu habito ad eius et scientiam et motum, tum Graeci tum Aegyptii dixerunt ISIN.* Ita auctor egregius, ut gratiam captaret Cleae, Sacris Aegyptiorum, graeco ritu initiatae, et Philosophorum praeceptis etiam imbutae, suauiter et docte nugari dedignatus non est. Probe ceteroquin sciebat, nomina Aegyptiaca, non ex graeco, sed ex vernaculo Aegyptiorum sermone explicanda esse, quod ipse ille eius liber, ubique, exemplis innumeris testatur. Sunt et hodie viri eruditionis laude, merito suo, praestantes, qui ad Hebraeorum dialectum confugiunt, ut ex ea veram nominis *Isis* significationem eruant, et quomodocunque explicent. His videas pla-

placere, *Isin* nihil aliud esse, quam Hebraeorum *יִשָּׁן*, id est *foeminam*. Malunt illi, vocem in solo Aegyptio natam, deriuare ab *עֲסִיס*, quod Hebraeis *succum* et *mustum* significat, proprie *calcatum*, quod nempe *calcando* exprimitur, et intelligi volunt succum terrae. Quidam ex Arabica lingua, aliquid afferunt, quod ad *Isidis* nomen ipsis videtur applicari posse. Verum haec talia mihi videntur esse, vt a cordato lectore veniam me impetraturum esse confidam, si diutius illis non inhaeream.

Et quae ex
lingua Aegyptiaca
petitae
esse, falso
iactantur.

§. 13. Non desunt, qui se veterem Aegyptiorum linguam adiisse, et ex illa nomen Deae celeberrimae explicuisse se putant, sed quibus tamen conatus non felicius cessit. Huc referas licet, quod in MEGISERI *Thesauro Polyglotto* legitur, *terram* Aegyptiace sonuisse *Isi*. Ex eodem fonte manauit, quod * in Oratione Dominica, stylo antiquo Coptico, vt falso iactatur, condita, et ab homine prorsus imperito, male consarcinata, verba haec ἐν τῇ γῇ, *in terra*, reddantur *ben isi*. Decepit hos homines veterum quorundam auctoritas, qui cum scirent, *Isin* Aegyptiis sacrum quoddam Symbolum esse *terrae*, aut potius laetae vbertatis, quam ex sententia Aegyptiorum, Luna cum terra communicaret, sibi sunt imaginati, *Isin* genti huic, in communi sermone, significasse *terram*. Ea de re non nihil diximus §. 7. Idem sentiendum de illorum interpretatione, qui *Isin* Aegyptiis *annum* significasse autumant. Praeuiuit illis HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. cap. 3. vbi haec inueniuntur. Διόπερ ἐκ ἀλόγως τὸν ἐνιαυτὸν ἴσιν λέγουσιν. *Ideo non abs re annum Isin appellant.* Sed si quis caput illud

* Extat in Collectione Oration. Dominical. Chamberlayniana, p. 30. Adde illic Prolegomena Venerandi et Celeberrimi WILKINSII.

illud attente perlegerit, mox deprehendet, auctorem proprie non loqui de nomine *Isidis*, verum de *Sothi*, seu Sidere *caniculae*, quae utique *Isis* dici poterat, quoniam Deae huic Sacra erat. Neque etiam id significatur, *Sothin* Aegyptiorum lingua designare annum; verum aliqua tantum ratione nomine *Sotheos* intelligi quoque annum, cuius rei rationes capite sequenti exponemus. Hae igitur interpretationes nominis *Isis*, minime sunt literales; verum symbolicae tantum et allegoricae: non interpretationes vocis; sed rei voce illa subindicatae.

§. 14. Mihi olim in mentem venit, idque etiam * alio loco professus sum, vocem *Isis*, Aegyptiace ita scribendam esse, I— $\overline{\sigma}\overline{\epsilon}$, quod lego *I-sois*, idque interpretor, *Dominam euntem*, vel *se mouentem*. Nam I, Aegyptiorum sermone dicitur *ire*, adeoque *moueri* et *progredi*. $\overline{\sigma}\overline{\epsilon}$, porro, *Sois*, et *dominum* et *dominam* Aegyptus significat. Et *Isin* quidem Aegyptiis dici *dominam*, per uulgatum est, et ** vberiori interpretatione non eget. Nota sunt illa *Isidis* de se ipsa apud APVLEIUM verba: *Aegyptii ceremoniis me prorsus propriis percolentes, appellant vero nomine Reginam Isidem*. Dici vero Deam hanc *euntem*, vel *se mouentem*, et rei ipsi, quam supra explicuimus, et Theologiae, non minus Aegyptiacae, quam Graecae, ac Romanae, et aliarum quoque gentium, quam maxime conuenit. Sic Romani *** *Ianum*, quem *Solem demonstrari volunt*, et *Mundum*, dictum putabant

ab

*Nostra de
significa-
tione no-
minis Isis
sententia.*

* in *Remphab illustrato* p. 68.

** Poterit tamen, qui volet, hic conferre Lib. II. cap. I. §. 2.

*** MACROBIUS Saturn. Lib. I. c. VII.

ab eundo, quasi Eanum. Consimili modo Graeci * Apollinem vocare solebant Ἰήιον, nimirum ἀπὸ τῆς ἰέειν καὶ ἰέναι, quod Sol per orbem impetu fertur. Et in vniuersum Deum, Graecis dictum fuisse Θεὸν, ἀπὸ τῆς θεέν, a currendo, et eundo, ** per multi quondam existimarunt. Eorum sententiam in his exposuit *** Poëta,

— Deum namque ire per omnes
Terrasque, tractusque maris, coelumque profun-
dum.

Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne fera-
rum,

Quemque sibi tenues nascentem arcessere vitas.

Quae etiam in Isidis Numen, sicuti illud explicui-
mus, congruere manifestum est. Solent etiam ve-
teres Deae huius nomen eundem in modum inter-
pretari; sed perperam ex sermone graeco. PLV-
TARCHVM nomen *Isis* deducere ἀπὸ τῆς ἰέειν,
ab eundo, obseruauimus §. 12, quam originationem
adfert etiam CLEMENS Alexandrinus, Stromatum
L. I. p. 322. Plura huius modi adduci possent. Sed,
vt verum fatear, non videtur haec etymologia no-
mini *Isis*, vti a Graecis effertur, respondere. No-
men illud non modo Aegyptiis omnibus carissimum,
semperque in ore erat, sed et inter ipsos Graecos
quoque erat longe celeberrimum, et vsu frequenti-
tissimum. Et cum tamen Graeci omnes illud con-
stanter *Isis* efferant, et ab hac scriptione nunquam
recedant, de alia potius originatione cogitandum
esse censui.

§. 15.

* APOLLODORVS apud MACROBIVM Saturn.
Lib. I. c. XVII.

** PLATO in *Cratylō* p. 52. Edit. Graec. Basil.

*** VIRGILIUS Georg. Lib. IV. v. 221.

§. 15. Sciendum igitur est, Aegyptiūs C1 , *Si*, *Idem argumentum continuetur.*
 et cum articulo generis masculini, Π1-C1 , *Pi-si*,
 vel cum articulo indefinito, D8-C1 , *U-si*, designare
πλησμονήν, abundantiam et satietatem. Genes.
 XLI. 30. Leuit. XXVI. 5. XXV. 19. Ps. CVI. 15.
 Iam vero obseruauimus, I , Aegyptiis dici *venire*,
ire. Erit igitur I-C1 , *I-si*, abundantia perma-
nans, vel terram permeans et peruadens. Quae
 denominatio, vt quiuis intelligit, tum ad Lunam,
 abundantiae terrestris causam, tum ad terram quo-
 que abundantia donatam referri potest. Postquam
 Sacerdotibus Aegyptiorum placuit, vt Diis nomina
 imponerentur symbolica, *Solem* a praecipuo effe-
 ctu, quem mortales omnes in eo obseruant, *Osirin*
 dixerunt, * id est *temporis et anni effectorem*, *Lu-*
nam vero, ** quae ad Aegyptiorum annum non
 pertinebat, ab alia perutili et benefica potestate,
 quam ipsi in terram nostram tribuebant, §. 4, 8,
 denominarunt *Isin*, quasi dicas *causam abundantiae*,
terram totam permeantis et commouentis. Nomini-
 bus huic non valde dissimilibus, *** Graeci etiam
Cererem suam honorare et colere consueuerant.
 Non autem abs re erit, et illud obseruasse, D8IC1 ,
u-isi, sermone Aegyptiorum dici *inflare*, *tumescere*,
distendere, quam vocem interpretes Scripturae
 Copti adhibent de muliere adulterii suspecta, quae
 iuebatur aquam maledictam bibere, ex qua, si
 adultera esset, venter intumescibat. Numer. V. 21. 22.
 Vbi tamen syllaba prima D8 , vti in permultis aliis,
 pro-

* Vide *Panthei* nostri Lib. II. cap. I. §. 14. etc.

** CENSORINVS de die nat. cap. 18.

*** IS. VOSSIVS Obseruat. in Catullum p. 84.

processu temporis, cum ipsa radice videtur coaluisse. Sic radix ipsa esset ΙϸΙ, *isi*. Erit igitur *Isi*, et cum terminatione Graecorum *Isis*, quae inflat. Dea namque haec Nilum fluvium statim tempore credebatur inflare ac augere, §. 6. Idque beneficiorum omnium praecipuum erat atque maximum, quod ab eius Numine et petebant, et expectabant Aegyptii. Nilus ab Iside inflatus, atque tumescens, in campos Aegyptiorum adscendebat, illosque quaquaversum inundabat, et huius inundationis fructus multo exoptatissimus erat ϸΙ, *Si*, πλησμονή, *abundantia*, *satietas*, vel, si mauis, Ι-ϸΙ, *I-si*, *abundantia ac vbertas procedens*, et per totam Aegyptum se diffundens. Vtrumque hoc forte, Sacerdotes Aegyptiorum, in nomine *Isidis* voluerunt coniungere, idque, nisi vehementer fallor, in *Tabulae Bembinæ* vel *Isiacæ* Segmento secundo, illiusque tum initio, tum fine, figuris quae in Editione Frisii Amstelædamensi, literis Q, et Q, et deinde EE, ac EE, designantur, scite admodum ac ingeniose videmus depictum. In figura vtraque conspicitur *Nilometrium*, portatile nempe, quod in Pompis Niliacis circumferri solebat, et de quo nos plura obseruabimus infra cap. III. et IV. Nilometrium illud ab utroque latere circumstant mulieres, quarum, me quidem iudice, vtrius *Isidem* designat, terram nempe Aegypti, ab vtraque Nili ripa, ad dextram et sinistram sitam, quam fluuius ille, inundatione sua foecundat. Et hoc ipsum significare vocem, qua Hebraei terram Aegypti nuncupant, מִצְרַיִם, quae terminationem habet dualis numeri, ut innuatur nempe, terra illius regionis bipertita, hinc cis, illinc trans Nilum, acute * vir doctissimus

* VITRINGA in Iesaiæ cap. XIX. To. I. p. 335. b.

Cliffimus obseruat, cuius obseruationi fauet egregie
 Figura *Tabulae Bembinæ*, de qua loquimur. Cete-
 rum in priori Figura, lit. Q, et Q, mulier vtraque
 Nilometrium circumstans, vbera prae se fert flacci-
 da, inania, pendentia. In altera vero lit. EE, et
 EE, vtraque mulier vbera gestat turgida, inflata,
 multoque lacte distenta. Nam in priori figura ad-
 umbratur terra Aegypti, aduentum Nili, eiusque
 fertilem impraegnationem sitiens, et etiamnum ex-
 pectans. In posteriori vero, Isis censetur Nilum
 iam inflasse, hocque beneficio terrae fertilitatem
 iam induxisse, vt sic foeta et grauida effecta iam sit.
 Id imago illa symbolice repraesentat, idque nomen
 quoque *Isidis*, vti auguror, Aegyptiis
 subinnuebat.

CAPVT II.

De Sothi, siue Ifide oriente in
Sidere Caniculae.

Summa dicendorum. §. 1. Sothis secundum quosdam videtur et Isin, et Caniculae sidus designare. §. 2. Sed proprie et vere Sothis designat sidus Caniculae; hoc vero Ifidi sacrum esse voluerunt Aegyptii. §. 3. Sidus Caniculae apud Aegyptios sacrum erat Ifidi, (1) quia omnia huius modi sidera alicui ex Diis maioribus attribuebantur. §. 4. (2) Quia Isis, cui sacra erat Sothis, siue Canicula, re ipsa videtur fuisse Neitha, vel Minerva, ad quam sidus hocce quam commodissime referebatur. §. 5. (3) Quia sidus Caniculae, ad Isidem etiam proprie sic dictam, id est Lunam, relationem habet singularem. §. 6. (4) Quia principium etiam periodi Sothiacae, modo singulari Lunae consecratum erat. §. 7. Aliae praeterea rei illius rationes adferuntur. §. 8. Sothis sermone Aegyptiorum non canem designat, vt quidam credidere. §. 9. Quid censendum sit, de originatione Plutarchi, qui Sothin interpretatur grauidam. §. 10. Sothis recte exponi potest *initium*, aut etiam *initium temporis*. §. 11. Additur interpretatio alia, priori, quoad rem persimilis. §. 12.

§. 1.

*Summa
dicendo-
rum hoc
capite.*

Sothis nomen apud Aegyptios a temporibus antiquissimis, percelebre fuit, eo cum maxime, quod a *Sothi* annum civilem auspicarentur, eamque ob rem periodum suam magnam annorum Iulianorum 1460, quibus absolutis annus ipsorum, ad pristinum suum principium, *Sothin* nempe, reuertebatur, *Sothiacam* nuncuparent. Nobis de nomine isthoc celebri, agendum ideo hic est, quia, si veteres quosdam audimus, *Sothis* nihil aliud fuit, quam

quam *Isis* ipsa, aut saltem aliquod illius cognomen. Et si *Tabulam Bembinam*, siue *Isiacam* attente contemplamur, apparebit, medium illius occupare *Sothin*, ibique *Isidem* repraesentari, in summa veluti gloria fulgentem et regnantem. Duo igitur hic mihi excutienda esse video, *primo* quidem, quidnam per *Sothin* Sacerdotes Aegyptiorum designare proprie voluerint, *deinde* vero, quam significationem vox ista in prisca Aegyptiorum lingua habuerit. Prima rei huius explicatio erit *realis*, secunda *verbalis*.

§. 2. *Sothin* Aegyptios ad *Isidem* retulisse, dubio omni caret. Id res ipsa, et quae veteres de *Sothi* memoriae prodiderunt, satis aperte loquuntur. Verum quaeri merito potest, num *Sothis* fuerit ipsius *Isidis* aut nomen, aut cognomen. Nam sunt ex veteribus, qui id testentur. *Aegyptii*, inquit * *DAMASCIVS*, *Sothin Isin* esse asserunt, *Graeci* hanc ad *Sirium Stellam* referunt, et *Sirium* tanquam canem *Orionis* venatoris pingunt. Idem subinnuere voluisse videtur, auctor Inscriptionis antiquae, in honorem *Isidis* positaе, ubi ita de se illa loquitur: ** *Ego sum, quae in canis sidere oritur*. Vnde sidus idem *** *Graeci* etiam dixerunt *Sidus Isidis*. Idem significat *HORAPOLLO*, *Hieroglyphic. Lib. I. c. 3. Annum demonstrare volentes, Isin, hoc est foeminam pingunt: quo etiam signo Deam significant. Est autem apud eos Isis sidus, quod Aegyptio quidem nomine Sothis, graeco vero Astrocyon dicitur. Videntur autem Scriptores hi id significare voluisse, Isi-*

Sothis secundum quosdam videtur et Isin, et Caniculae sidus designare.

C 2

dem

* in *vita Isidori*, apud *PHOTIVM* in *Bibliotheca*, Cod. CCXLII. p. 1043.

** *DIODORVS Siculus* Lib. I. p. 24.

*** *Scholias* *graecus Apollonii Rhodii* in Lib. II. *Argon.* 518.

dem Aegyptiis etiam dici *Sothin*, et utroque nomine designari fidus illud, quod Graeci *κύων* et *ἀστρονύων*, Latini vero *caniculam* appellare solent. Paulo distinctius ERATOSTHENES in *Catasterismis* cap. 33. ubi *caniculae* *sidus* describit, id ita explicat: *Canis in capite Stellam habet unam, quae dicitur Isis, (dicere voluit Sothin) in lingua unam, quam Sirium vocant.* Paria habent alii, interque hos HYGIVS, cuius in *Poëtico Astronom.* Lib. II. cap. 36. haec sunt verba: *Canis habet in lingua Stellam unam, quae ipsa Canis appellatur: in capite autem alteram, quam Isis suo nomine statuisse existimatur, et Sirion appellasse propter flammae candorem, quod eiusmodi sit, ut praeter ceteras lucere videatur.* Et certe * micat illa Stella, inter minores omnes, luce clarissima, quae ratio Aegyptios commouisse videtur, ut ab eius exortu annorum suorum initia ducerent.

Sed proprie Sothis designat Sidus caniculae; illud vero Isidi consecrarunt Aegyptii.

§. 3. Si omnia quae veteres de *Sothi* literis mandarunt, inter se conferantur, apparebit facile, omnia ad duo haec redire. I. *Sothis* proprie non est nomen *Isidis*, aut Deam hanc quomodocunque designat; verum significat aut *sidus caniculae*, ac illam sigillatim Stellam, quae in capite constellationis illius praefulget, aut forte illius potius exortum, a quo initium verum anni putabant Aegyptii. Id PLVTARCHVS recte obseruat, ubi affirmat, ** *Isidis Stellam, a Graecis vocari canem, ab Aegyptiis Sothin.* Et post alia quaedam intermedia: *Canis Sidus Isidi sacrum Aegyptii censent.* Est itaque *Sothis* nomen Stellae, non Deae. Idem *** alio loco

memo-

* ALPHONSVS VIGNOLIUS, in Dissert. de annis Aegyptiac. Miscell. Berol. Tom. IV. p. 3.

** de Iside et Osir. p. 359.

*** de Solertia Animalium p. 974.

memorat *sidus*, quod Graeci *caniculam* et *Sirium*, Aegyptii vero *Sothen* appellant. Neque aliter CHALCIDIVS, in Timaeum Platonis cap. CXXIV: *Hanc eandem Stellam ὄστρον κυνὸς quidam, Aegyptii vero * Σῶθιν vocant.* II. Hanc vero Stellam, siue mauis Sidus, eiusque exortum Isidi ratione singulari sacrum esse voluerunt Aegyptii, eaque de causa, multi in eas inciderunt cogitationes, *Sothin*, quomodo appellabatur Sidus Isidi consecratum, esse quoque ipsius Isidis nomen. PLVTARCHVM vidimus, affirmantem, *Sidus*, quod Graeci *caniculam*, Aegyptii *Sothin* vocarent, esse *Isidis*. Idem p. 365. extr. monet, ex *Sideribus Sirium*, siue *caniculam*, *Isidi* adscribi. Et p. 376: *Aegyptios existimare, Sidus caniculae esse Isidi proprium.* Quibus iungimus THEONEM, cuius in Scholiis ad Arati Phaenomenon, p. 22. Edit. Oxon. haec sunt: Ἡ τῆς κυνὸς ἐπιτολὴ κατὰ ἑνδεκάτην ὥραν φαίνεται, καὶ ταύτην ἀρχὴν ἔτις τίθενται, καὶ τῆς Ἰσίδος ἱερόν εἶναι τὸν κύνα λέγουσι, καὶ τὴν ἐπιτολὴν αὐτῆς. *Canis ortus, circa horam undecimam (noctis) apparet. Ibi Aegyptii initium ponunt anni, et canem, eiusque ortum sacrum volunt Isidi.*

§. 4. Ex iis quae diximus, noua oriri potest quæstio, qui nempe factum sit, vt, cum *Sidus caniculae*, ab *Iside*, siue *Luna*, tantopere diuersum sit, Aegyptii tamen illud *Isidi* sacrum voluerint, et quodammodo proprium. Eius rei rationem promere possum aliquam generalem, illique subiungam alias specialiores. Generalis rei huius ratio ista est, quod Aegyptii Sidera Coeli omnia notabiliora, et splendidiora, alicui ex Diis maioribus attribuere consueuerint. De Planetis notus est locus **

Sidus caniculae apud Aegyptios sacrum erat Isidi, (1) quia omnia huiusmodi Sidera alicui ex Diis maioribus attribuebantur.

* Ita FABRICIVS in notis, recte.

** in Arati Phaenomena, Vranolog. Retau. p. 136.

LIS TATII; ex quo discimus, *Saturni stellam Aegyptios dixisse Stellam NEMESEOS: Iouis Stellam eosdem nominasse OSIRIDIS, Stellam Martis vero HERCVLLIS, ac Mercurii vocasse Stellam HORI, vel Apollinis.* Singuli itaque Planetae vni alicui ex Diis maioribus apud Aegyptios sacri erant et proprii. Idem etiam in Constellationibus locum habuisse, ex hoc PLUTARCHI testimonio satis constare potest. * *Etiam reliquorum Deorum corpora, Sacerdotes aiunt, post mortem apud se deposita religiose coli, eorum scilicet Deorum, qui ortus et interitus expertes non sint. Eorum autem animas in coelo fulgere, et esse Stellas. Nam ISIDIS Stellam vocari a Graecis canem, ab Aegyptiis Sothin: Orionem esse HORI, et TYPHONIS vrsam. Et interiectis quibusdam: Orionis et canis fidus, alterum Horo, alterum Isidi Sacrum Aegyptii censent.* Postremum hocce sine dubio ex auita et genuina Aegyptiorum Theologia profectum est. Nam in prioribus, dogmata quaedam Theologiae graecanicae, traditionibus Aegyptiorum prius admixta, cordatus quivis et idoneus rerum harum arbiter deprehendet. Supponitur enim in illis, Deos Aegyptiorum, Isidem, Horum, et similes, fuisse Heroës, ortus interitusque non expertes, quorum post mortem animae, in Stellas fuerint translatae. An non hoc apertissime fabulas Graecorum prodit, quales ab Aegyptiis admitti, ** disertis verbis negat HERODOTVS, Graecorum omnium, qui de rebus Aegyptiacis, exquisita diligentia scripserunt, antiquissimus. Neque hoc latebat ACHILLEM TATIVM, Scriptorem diligentem et accuratum, is enim observat, id esse Sphaerae graecanicae proprium, in quo ab Aegyptiorum Sphaera differat,

* *de Iside et Osir. p. 359.*

** *Vide Prolegomena §. 18.*

differat, * quod nomina Stellarum ab insignibus heroibus desumerint, tanquam illi in Stellis cognominibus uiuant. Orientales in vniuersum Stellis praeficiebant certos quosdam Genios, quos Gnostici, voce Scripturaria appellare solebant Angelos, Aegyptii vero Deos, Osirin, Isin, Horum, et similes, non quod horum Animas, post interitum corporis, in Sidera migrasse arbitrarentur; sed quod iis Stellas quasdam singulari ratione sacras esse, eorumque influxu veluti animari censerent. Simili ergo ratione *Sidus caniculae*, religione Aegyptiorum, *Isidi* consecratum erat.

§. 5. Sed sunt tamen etiam rationes specialiores, ob quas Aegyptii *Sidus caniculae*, *Isidi* potius, quam alii ex Diis maioribus attribuere maluerint. Re ipsa Numen illud, quod in *Sothi* oriri tradit Inscrip-
 (2) Quia
 Isis, cui sa-
 cra erat So-
 this, vel ca-
 nicula, re
 ipsa vide-
 tur fuisse
 Neitha. Et
 ad hanc Si-
 dus canicu-
 lae commo-
 dissime re-
 ferebatur.
 scriptio, allata §. 2, arbitror ab antiquioribus Aegyptiis habitum fuisse *Neithae*, seu *Minervae*. In *Tabula Bembina*, rei huius, quam dixi, indicia extare luculenta, ** alio loco pluribus monui. Et certe *Sothis*, vel ortus *Caniculae*, Aegyptiis non modo erat annorum ciuiliū principium; sed diem hunc eundem Sacerdotes etiam perhibebant esse natalem totius Mundi. Eruditis ignotus non est hicce P O R-
 PHYRII locus: *** Ἀιγυπτίοις ἀρχὴ ἔτους ἔχ' ὑδροχόος, ὡς Ῥωμαίοις, ἀλλὰ Καρκίνος. Πρὸς γὰρ τῷ Καρκίνῳ ἡ Σῶθις, ἣν κυνὸς ἀστέρα Ἕλληνες φασί. Νεμηνία δὲ αὐτοῖς ἡ Σώθews ἀνατολή, γενέσεως κατάρχουσα τῆς εἰς τὸν κόσμον. Aegyptiis initium anni non aquarius est, vt Romanis; sed cancer. Prope cancrum autem est *Sothis*, quam Graeci
 C 4 canis

* in *Isagoge* ad *Phaenomena* Arati p. 164.

** Lib. I. cap. III. §. 14.

*** de *Antro Nympharum* p. 264. fin. Edit. Cantabrig.

*canis Stellam dicunt: et prima mensis dies ipsis est Sotheos ortus, qui generationis mundi ducit initium. Hinc de ortu caniculae, siue Sothi SOLINVS tradit cap. 32: Hoc tempus Sacerdotes natalem mundi iudicarunt. Non discrepant ab his verba * AENEAE GAZAEI, in Theophrasto, siue de immortalitate animarum, dummodo comparentur cum PORPHYRII loco, nunc adducto. Sic vero ille: Οἱ τῶν αἰγυπτίων προφῆται τῷ παντός τὴν ἀρχὴν καὶ γένεσιν λέγοντες, ἐπέστησαν καρκίνῳ τῷ κόσμῳ τὴν ὥραν. Prophetæ Aegyptiorum, initium rerum omnium indicaturi, cancro mundi conditi tempus adscribunt. Nam vt dicebat PORPHYRIUS, prope cancrum est Sothis, vel, Sothis oritur, dum in cancro Sol moratur, in Leonem iam iam transiturus. Erat igitur Prophetis Aegyptiorum, Sothis totius mundi natalis. Et cui igitur potius Sidus illud dicarent, quam Neithae? ** in qua creatorem et conseruatorem rerum omnium colebant. Neitham vero Aegyptii *** cum Ifide, certo respectu eandem putabant, et saepe confundebant, inprimis postquam eam † τόπον Θεῶν vocare consueuerant. Hac igitur de causa fieri potuit, vt Sothin Ifidi potissimum sacram esse vellent.*

(3) Quia Sidus caniculae, etiam ad Ifidem proprie sic dictam, id

§. 6. Verum ne opus quidem est, vt de Neitha hic cogitemus, etsi tamen eam in vniuersum minime excludamus. Sunt rationes ponderis non minimi, quae Sothin, vel caniculae sidus, Ifidi proprie sic dictae, id est Lunae, satis superque vindicent. Si enim Sothin ex mente Aegyptiorum con-

fiderare

* In Bibliotheca magna Patrum Parisina Tom. XII. p. 647.

** Vide supra Lib. I. cap. III. §. 7. 8.

*** PLUTARCHVS de Ifide p. 357. et 376.

† Vide supra, hoc libro III. cap. I. §. 10.

fiderare velis, tanquam totius mundi natalem, ille *est, Lunam,*
etiam, secundum eiusdem gentis doctrinam, *Lunae relationem*
ratione singulari, sacer erat et proprius. Id non *habet sin-*
melius, quam ex hac Aegyptiorum de Scarabaeo tra- *gularem.*
ditione intelligi potest *: *Vbi Scarabaeus sobolem*

procreare vult, bouis finum nactus, globulum ex eo,
eiusdem cum mundo figurae fingit: quem vbi ab ortu
in occasum auersis pedibus volutarit, ipse rursus, vt
orbi persimilem figuram edat atque exprimat, in ortum
conuertitur. — Hanc itaque pilam in terra defos-
sam reponit in dies octo et viginti: nam et totidem
diebus Luna duodecim Zodiaci signa perlustrat, sub
qua toto illo tempore permanens animatur ac semen
vitale suscipit Scarabaeorum genus. Nono autem et
vicesimo die apertam pilam in aquam coniicit (eum
enim diem esse putat, quo et Luna cum Sole congre-
diatur, et mundi insuper fiat generatio), quae dum
in aqua aperitur, prodeunt animalia, hoc est Scara-
baei. Non superuacaneum duco, verbis hisce
HORAPOLLINIS subiicere, quae ad ea commen-
tatus est IO. CORNELIVS de PAVW: *Die vicesi-*
mo nono, quo Luna Solis congressum appetit, Mun-
dus hic visibilis et ὄλκός, ortus est secundum Aegy-
ptios. Scis quid de mundi ortu fabulentur illi: huius
tota machina producta fuit die vicesimo nono, cum
dies viginti octo latuerat, et ipso illo puncto dici vige-
simi noni, quo Sol cum Luna concreditur, se visen-
dam praebuit, natiuitatisque habuit horam. Ibidem
vir eruditus, qui iam ad plures abiit, se alias hac
de re plura dicturum esse, pollicitus erat, et nos
quoque idem faciemus, si ad Tabulam Bembinam
explicandam, manus aliquando admouere licebit.
Confirmat hoc MACROBIUS Lib. I. in *Somnium*
Scipionis, cap. XXI. sequentibus verbis: Aiunt

C 5

Aegyptii,

* HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 10.

Aegyptii, in hac genitura mundi, — boram fuisse mundi nascentis; cancro gestante Lunam. Et quibusdam intermediis: Duobus quidem luminibus, (Soli et Lunae,) singula tantum signa Zodiaci, in quibus tunc fuerant, (cum mundus nasceretur,) assignavit antiquitas, Cancrum Lunae, Soli Leonem. Et norunt, qui Astrologorum praecepta consuluerunt, Leonem domum esse Solis, Cancrum vero Lunae. En igitur Cancrum, prope quem est Sothis, Lunae modo singulari sacratum!

(4) Quia etiam principium periodi Sothisicae, Lunae singulari ratione sacrum fuit.

§. 7. Forte tamen ea, quae Sacerdotes Aegyptii de natali totius mundi aenigmatice tradebant, re ipsa, nouam tantum anni constitutionem, ab ortu caniculae incipientis, respiciebant. Id * viri quidam doctissimi, ratione satis probabili suspicati sunt, idque aliquando, si visum fuerit Deo, ad *Tabulam Bembinam*, nouo argumento confirmatum dabo. Videntur itaque Sacerdotes Aegyptii rationem habuisse peculiarem, ob quam *Sothin*, siue *caniculae sidus*, quatenus annum auspicatur, *Isidi* proprium sacrumque esse voluerint. Rationem illam in his aperuisse mihi videtur DODWELLVS **: *Mundi autem praeterea natalem diem hunc appellabant, quod non vnus duntaxat coelestis orbis in eo circuitus denotaretur, vt in motu solari anni canicularis magni, tunc enim redire credebatur Sol ad idem Coeli punctum, vnde ab illius anni initio discesserat, et quidem in eodem mensis ciuilibis die, eademque hora. — Mundi itaque ille fuit apud Aegyptios circuitus, quo fieret non Solis modo, sed Lunae etiam ἀποκατάστασις, ita vt non sibi tantum, verum etiam inuicem responderent in eodem situ, eodemque inter se respectu. Sacerorum*

* DODWELLVS in Append. ad Dissertat. Cyprian.

§. 14. DES-VIGNOLES Chronologie Tom. II. p. 694.

** DODWELLVS, vbi supra.

crorum enim causa diximus ab Ethnicis id genus cyclos fuisse excogitados. In Sacris autem, non Solis tantum; sed Lunae etiam rationem habebant propter Neomenias. Illam itaque Lunae cum Sole in eundem locum ἀποκατάστασιν XXV annorum circuitu contingere credebant. etc. Liquet ex his, in Festo *Sotheos*, seu noui anni auspiciis, rationem Aegyptios habuisse, non tantum *Caniculae*; sed etiam *Lunae*, quae ad Festum illud concurrere credebatur, ut illi igitur, *Caniculae* fidus merito sacrum propriumque dici potuerit. Suspicio itaque, Sacerdotes Aegyptios, propter rationem, quam nunc intelleximus a DODWELLO explicatam, primum diem nouae Periodi *Sothiacae* talem elegisse, in quo cum *Caniculae ortu*, siue *Sothi*, noua Luna concurreret. Nam Aegyptios *Neomeniarum* rationem habuisse prorsus singularem, easque ceu dies multo auspicatissimos, impensa laetitia celebrasse, multis modis testatum est. Et hinc factum esse videtur, ut tempore insecto, longe plurimi per Aegyptum, annum quidem auspicarentur a *Sothi*, siue ipso *Caniculae ortu*; verum non pauci tamen a coitu *Lunae*, quae *ortum Caniculae* praecederet, quod ex VETTIO VALENTE, Astrologo clarissimo; sed inedito, * SALMASIVS nos docuit. Cur hi, quaeso, anni initium in noua Luna ponerent, nisi id in primo anno nouae periodi obseruatum fuisset? Quod si igitur cum prima *Sothi* concurrat noua Luna, ratio iam manifesta est omnibus, cur dies ille *Isidi*, siue *Lunae*, singularem in modum sacer esset dicatusque.

§. 8. Cum ratione nunc subministrata, aliam praeterea coniungendam esse putamus. Nempe in ortu *Caniculae*, Aegyptii ex certis quibusdam signis de prouentu totius anni iudicium ferre solebant.

*Adduntur
eius rei
praeterea
rationes
aliae.*

Docet

* de annis Climactericis p. 113. 114.

Docet id HORAPOLLO in Hieroglyphicis Lib. I. cap. 3: Κατὰ τὴν τέττ τῆ ἄστρ ἀνατολὴν, σημειόμεθα περὶ πάντων τῶν ἐν τῷ ἐνιαυτῷ μελλόντων τελεῖσθαι. *In sideris Caniculae exortu, ex signis quibusdam obseruamus, quae toto anno euentura sunt.* Non tamen mihi haec videntur intelligenda de iis, quae hominibus euentura essent, bona malaue, vti IOH. CAUSSINVS verba auctoris nostri interpretatur. Sed prognostica haec spectabant tantum prouentum frugum, leguminum et seminum, quod ex PALLADIO liquet, cuius verba adscribere non grauiabor. Ita illa se habent: * *Graeci asserunt, Aegyptios hoc more prouentum futuri cuiusque seminis experiri: aream breuem loco subactō et humido nunc excolunt, et in ea diuisis spatiis, omnia frumenti vel leguminum semina spargunt: Deinde in ortu Caniculae, qui apud Romanos quartodecimo Calendarum Augustarum die tenetur, explorant, quae semina ortum sidus exurat, quae illaesa custodiat. His abstinent, illa procurant; quia indicium noxae aut beneficii, per annum futurum generi unicuique, sidus aridum praesenti exitio vel salute praemisit. Alii, fateor, rem hanc ab Aegyptiis acceptam, non ad fruges tantum, sed ad permulta alia quoque, extenderunt.*

De Cilicibus id obseruat MANILIUS Astron. Lib. I. v. 387:

*Subsequitur rapido contenta canicula cursu,
Qua nullum terris violentius aduenit astrum,
Hanc qui surgentem, primo quum redditur ortu,
Montis ab excelso speculantur vertice Tauri
Prouentus frugum varios, et tempora discunt,
Quaeque valetudo veniat, concordia quanta.
Bella facit, pacemque refert, varieque reuertens
Sic mouet, vt vidit, mundum, vultuque gubernat.*

De

* *de re rustica* Lib. VII. Tit. IX. p. 967. Edit. Gesn.

De Ceis etiam CICERO refert, eos * *ortum caniculae diligenter quotannis solere seruire, coniecturamque capere ——— salubrisne an pestilens annus futurus sit: nam si obscurior quasi caliginosa Stella extiterit, pingue et concretum esse Coelum, ut eius aspiratio grauis, et pestilens futura sit: sin illustris et perlucida Stella apparuerit, significari coelum esse tenue, purumque et propterea salubre.* Vtrum et hoc ab Aegyptiis tractum; an vero a Ceorum Theologis labentibus annis additum fuerit, aliis diiudicandum relinquo. Quicquid sit, illius rei mentionem hic faciendam esse putavi, quia omne hoc, quicquid est, secundum quosdam pendet ex positione Lunae, siue domo, quam illa sub ortum Caniculae occupat, ut notauit auctor *Geoponicôn* Lib. I. cap. 8. Hoc arbitror ex fontibus Aegyptiorum dimanasse, ut in quorum Theologia Luna ad res fere omnes interueniret, ideoque eos *Caniculae Sidus Isidi* vel *Lunae* consecrassent. Neque etiam silentio inuolendum, cum ortu Caniculae in Aegypto, incrementa Nili omnibus iam manifesta fieri, vnde Sidus hoc ** Aegyptii dicere consueuerunt *ὕδαρυγόν*, *ciens aquam*, et ab hoc termino *** multi incrementa illa deducere ac numerare soliti sunt. † Alibi vero ostendimus, haec fluuii incrementa Aegyptios ad *Isidem*, siue *Lunam*, tanquam veram illorum causam retulisse. Vti igitur iidem *Sothin*, siue *Sidus Caniculae* venerati sunt, ceu *ὕδαρυγόν*, *quae aquas Nili cieret atque augeret*, quod modo obseruabamus, ita

* de *Diuinatione* Lib. I. fin.

** PLUTARCHVS de *Iside* p. 365. fin.

*** DIODORVS p. 16. PLINIVS Lib. V. cap. IX. SOLINVS cap. 35. Edit. Salmaf. TIBVLLVS Lib. I. Eleg. VIII. 21. 22. THEO in *Aratum* p. 22. AELIANVS de *Anim.* Lib. X. cap. 45.

† Supra, cap. I. §. 5. 6.

ita * eodem nomine insignierunt etiam *Lunam*, quod nimirum haec cum Caniculae fidere concurrere, augmenti Niliaci, illo tempore ab omnibus conspiciendi, vera causa esset. Hac igitur etiam de causa, *Sothis* in Aegypto sacrata erat *Isidi*.

Sothis Aegyptiis non significat canem, ut quidam credidere.

§. 9. Videamus nunc iam, quidnam *Sothis*, Aegyptiorum sermone auito proprie significauerit. Ex Veterum testimoniis supra obseruauimus, §. 3, nomine hoc Aegyptios designasse *Sidus Caniculae*, *κύνα*, aut illius *ortum*. Seduxit hoc eruditorum nonnullos, ut existimarent, *canem* animal, prisca illius gentis lingua dictum fuisse *Sothin*. Praeuiuit illis sine dubio KIRCHERVS, qui ** in *Scala magna*, Coptico-Arabico-Latina, quam e Cod. MS. edidit, haec habet, p. 165. ΜΙCΘΗΙC .2. ΜΙCΙCΙΘΙ. *Canis*, quae tamen nugiuendulus ille, ut multa alia, e cerebro proprio tantum hausisse videtur. Ex hac lacuna hausit BOCHARTVS, quod paulo confidentius hunc ad modum scribit: *** *Sed Canis Aegyptiis erat Σωθίς, ut hodieque apud Coptos.* Hinc est, quod videas, eruditos quosdam viros *Sothin* interpretari *Anubidem*, nam hicce ab Aegyptiis capite fingebatur canino. Verum profecto operam oleumque perdunt, qui interpretationi huic, aliquid quaecunque superstruunt. In Coptorum libris, *canis* nuspiam *Sothis* dicitur, semper *U-hor*, *Δεζορ*. Nec habet interpretatio illa fundamentum aliud, nisi hoc, quod *Sidus*, quod *Sothin* Aegyptii dixerunt, Graeci *κύνα*, id est *Canem*, vel, ut loqui solent Scriptores latini, *caniculam*, appellitauerint. At vero constellationum coelestium,

non

* EVSEBIUS *Praeparat. Euang.* L. III. cap. XII.

** Vide et eiusdem *Prodromum Coptum* p. 145. 147. 148.

*** in *Hierozoico* Part. I. col. 691.

non erant eadem apud Graecos et Aegyptios imagines, et multo minus earundem nomina inter se conueniebant. * *In Sphaera Aegyptiaca neque draco censetur, aut nominatur, neque vrsae, neque Cepheus; Sed aliae formae, aliaque nomina illis sunt indita.* ** Quam Graeci *Hydrum* appellabant, Aegyptii dicebant *Nilum*. Et sic in aliis. Et in vniuersum *Chaldaeos et Aegyptios aliis formis et nominibus expressisse signa coelestia, certissimus testis est Hero in Astronomicis*, inquit IS. VOSSIVS Obseruat. in Catullum p. 302, ex cuius verbis intelligi non potest, sitne HERO ille, quem testem laudat, in lucem editus, an vero in Bibliothecis, inter Codd. MSS. etiamnum lateat. Certe post institutam inquisitionem multiplicem, etiam apud viros longe eruditissimos, rerumque harum peritissimos, nihil ea de re comperire potui. Et apparet etiam, diligentissimo et laboriosissimo FABRICIO, Hamburgensi, ignotum penitus librum hunc fuisse, ut qui mentionem illius, *** in *Bibliotheca Graeca*, omnino nullam fecerit. Sed video tamen FRIDERICVM LINDEBROGIUM † alicubi citasse HERONEM *Alexandrinum περί ονομάτων ἀστρονομικῶν* pag. 31; qui est haud dubie is ipse, ad quem VOSSIVS etiam prouocauerat. Discas quoque ex eo, librum hunc typis descriptum, publicique iuris factum, libris omnino rarioribus esse adscribendum. Ceterum eadem de re quoque egerat olim NIGIDIUS in †† *Sphaera barbarica*, quam distinxerat a ††† *Sphae-*

ra

* ACHILLES TATIVS in Isagoge ad Aratum, in PETAVII Vranolog. p. 164.

** THEON ad Arati Phaenom. p. 56.

*** Vide illius Volumen II. siue Lib. III. cap. XXIV. p. 594.

† Notis ad Ammianum Marcellinum p. 123. Edit. Hamburg.

†† Citatur a SERVIO in Virgilii Georg. Lib. I. v. 19.

††† Idem in Georgic. Lib. I. v. 43.

ra Graecanica, quam et ipsam ediderat. Ex eo igitur, quod Aegyptii Sidus *Caniculae*, sermone suo *Sothin* nuncuparent, consequi nulla ratione potest, *Sothin* Aegyptiis proprie sonare *canem*.

*Quid de
Platarchi
originatio-
ne censen-
dum sit, qui
Sothin in-
terpreta-
tur graui-
dam.*

§. 10. Videmus etiam, PLUTARCHVM vocem hanc eandem, ex auita Aegyptiorum lingua, longe alia ratione interpretari, quantumvis in ea videatur fuisse sententia, significationem vocis Aegyptiacae effecisse, vt Graeci Sidus illud dixerint κύ-
να, *Canem*, vel, vt Latini loqui amant, *Caniculam*. Ita enim ille: * Σωθὶ αἰγυπτισὶ σημαίνει κύ-
σιν ἢ τὸ κύειν, διὸ καὶ παρατροπῆς γενομένης τῆς
ὀνόματος, ἑλληνισὶ κύων κέκληται τὸ ἄστρον, ὅπερ
ἴδιον τῆς Ἰσίδος νομίζουσιν. *Sothi Aegyptiace signifi-
cat κύειν, id est grauiditatem, et vtero gestare. Et
hinc facta inclinatione, Stella Caniculae, quae pro-
pria Isidis censetur, graece dicta est κύων, quasi dicas
Canem. De παρατροπῇ, quam hic Scriptor opti-
mus comminiscitur, quasi ex κύειν, vtero gestare,
temporis processu natum fuerit κύων, Canis, nihil
addo, illa enim fabulae simillima videtur. Cetero-
quin vero interpretationem, quam hic auctor idem
adfert, lingua Coptorum mirifice confirmat. Sci-
endum vero, Coptis 𐤄𐤓𐤕, *oti*, sonare *vterum*, et
addita nota generis foeminini 𐤄𐤓𐤕𐤔, *Toti*. Vi-
de Exod. XIII. 2. 12. 13. 15. 𐤄𐤓𐤕 porro, *Si*, est acci-
pere. Erit igitur 𐤄𐤓𐤕𐤔, *Si-oti*, quae accipit
vtero, id est *concupiens*, et *vtero gestans*. Graeci
rem eandem, locutione plane simili, dicunt, ἐν
γαστρὶ λαμβάνειν, et ἔχειν, *vtero accipere*, et *vtero
gestare*. Pondus non leue, iis quae dixi, addere
videntur, quae in *Scala magna Kircheriana* occur-
runt*

* de *Iside et Osir.* p. 375. extr. 376.

runt p. 52. Ⲫⲓ ⲙⲓⲧ, *cauda scorpii, siue Statio Lunae prope Caniculam.* Ita haec olim in vsum meum descripsi, nam liber ipse nunc prae manibus non est. Verum fateor libenter, me ea non capere, nec scire, quid de iis iudicandum sit. Nam scorpius a cancro et canicula, interuallo nimio quanto distat. Videtur tamen hic ad *Sothin* digitus intendi, nomenque hoc, ita fere, vt interpretatus sum, literis Coptorum scribi. Et ex hoc loco, hausisse videtur KIRCHERVS, quod * toties fidenter affirmat, *Sothin* Coptice scribi Ⲫⲓ ⲙⲓⲧ, *Si-othi.* Quomodocunque tamen res ista se habeat, aliter quam sic statuere non possum, interpretationem eorum, qui *Sothin* exponebant *gravidam*, et *utero gestantem*, fuisse tantum coniecturam auctorum quorundam recentium, non inelegantem sane, nec ingenio destitutam, et quae ** ex Theologia Aegyptiorum prisca de *Iside*, illustrari poterat; sed quae tamen erat tantum coniectura. Neque mirari quenquam oportet, a temporibus Ptolemaeorum, nomina Deorum in Aegypto, vix aliter, quam per coniecturas, et nonnunquam satis incertas, explicari potuisse. Nam et linguam ipsam, et adhuc multo magis rationem orthographiae, vt apud gentes plerasque alias, ita etiam apud Aegyptios, varias, labentibus annis, subiisse mutationes, nemini obscurum potest esse, aut dubium, qui ad considerandum linguarum diuersarum origines et progressus, animum vnquam aduertit. Haec est ratio, cur videamus, Graecos pariter atque Romanos, in explicandis priscis Deorum suorum nominibus adeo fluctuare, adeo incertos ancipitesque semper haerere.

Omnes

* in *Prodromo Copto* p. 145. 147. 148.

** Vide Libri huius III. cap. I. §. 4.

Omnes illorum in hoc negotio etymologiae, nil sunt, nisi purae putaeque coniecturae. Apud Aegyptios et hoc praeterea accidit, ut a temporibus Psammetichi, ac praesertim Ptolemaeorum, literae peregrinae, graecae videlicet, in usu communi inuectae, antiquas paulatim pepulerint, quod in scribendis et pronuntiandis vocibus permultis, confusionem non exiguam, et paulatim etiam incertitudinem, variumque et multiplicem dissensum circa res has eruditorum, post se non potuit non trahere. Denique et hoc tenendum est, Theologiam Aegyptiorum arcanam, ex qua vera nominum sacrorum explicatio peti tantum poterat, regnantibus Ptolemaeis in Aegypto, paucis valde fuisse perspectam, et ante natiuitatem Seruatoris, ut videtur, plane intercidisse, ut itaque in permultis, nonnisi solis coniecturis locus esse potuerit. Si quis ea, quae de originatione nominis Osiris, * ex PLUTARCHO, aliisque quos ille laudat auctoribus antiquis, attulimus, meditate expenderit, a mea sententia alienus esse non poterit. Licebit ergo mihi, etiam meam de vera nominis *Sothis* originatione et significatione opinionem, beneuolo lectori offerre.

*Vox Sothis
interpre-
tari licet
initium,
vel initium
temporis.*

§. II. Operae autem pretium est, obseruare, in voce Σωθις, vltimas duas literas, videri esse terminationem graecam, et a Graecis additas. Nam PETOSIRIS, Astrologus Aegyptius perantiquus, ex quo passim nonnulla describit VETTIVS VALENS, auctor hucusque ineditus, ** sidus caniculae Aegyptiace appellat τὸν σήθ, tametsi *** SALMASIVS autumauerit, ipsum Sidus Aegyptios dixisse Σωθιν,

* Lib. II. cap. I. §. 10. 11. 12.

** Vide SALMASIVM de ann. Climacter. p. 113. 114. 615. MARSHAMVM in Canone Chronico p. 8.

*** Libro cit. p. 615.

Σῶθιν, Stellam vero, quae in ore canis locatur, Σήθ, vel Σίτ. Argumentum, quo inductus vir ille summus, ita censuit, mihi quidem minus firmum videtur. Σῶθις aperte Graecorum terminationem prae se fert. Aegyptii vero nomen istud pronuntiabant Σήθ, vel Σὼθ, quippe quod eodem redit. Nam in lingua Aegyptiorum, vocales, ac praesertim ἦ, et ὦ, mirum in modum inter se permutantur. Auguror porro, voce Σήθ, vel Σὼθ, priscos Aegyptios, non tam fidus ipsum, quam potius illius exortum, et diem, vel tempus, quo illud oritur, designare voluisse. Si opinio me non fallit, Aegyptii ortum caniculae denominarunt σήθ, a re, in historia eorum, ac etiam religione, si quaequam alia, maxime memorabili, quod nempe a Sideris illius ortu, annos suos auspicarentur. Vide supra §. 3. 5. Quibus nunc haec CENSORINI iungimus, *de die natali* cap. XVIII: *Aegyptiorum annum — Graeci κυνικὸν, Latini canicularem vocamus, propterea, quod initium illius sumitur, cum primo die eius mensis, quem vocant Aegyptii Thot, caniculae sidus exoritur. Et ista THEOPHILI, veteris Astrologi inediti: * Τὴν τῆ ἐνιαυτῆ ἀρχὴν οἱ παλαιότατοι τῶν αἰγυπτίων καὶ σοφώτατοι ἀσεροσκόποι ἐκ τῆς τῆ κυνὸς ἀνατολῆς ὥρισαν εἶναι. Vetustissimi et sapientissimi Aegyptiorum Astronomi decreuerunt, anni principium putari debere ab ortu caniculae. Et eius quidem rei hanc fuisse rationem addit, quod eodem tempore, Nilus augeri et adscendere consueverit. Huius autem rei memoriam, Sacerdotes nomine Sothis, aut potius Seth, et Soth, quo designabant ortum caniculae, complecti et conseruare voluisse, arbitror. Nempe Σου, Dso, vel So, lingua Aegyptiorum*

D 2

admo-

* Apud GAVLMINIVM in notis ad vitam Mosis Lib. I. cap. X.

admodum frequenter dicitur *caput*, et eadem quoque voce designari solet *principium* rei. Pro XUI vero, reperitur etiam XUIX , Ps. CXVIII. 22. Matth. XXI. 41. Actor. IV. 11. XUIX vero satis commode a Graecis efferri potuit $\Sigma\omega\theta$, et, quoniam apud Aegyptios vocales saepe et vehementer permutantur, $\Sigma\eta\theta$. Voce igitur hac designaretur *principium* $\kappa\alpha\tau' \epsilon\chi\omicron\chi\eta\nu$, annorum scilicet, et, ut volebant Aegyptii, etiam *totius mundi*. §. 6. 7. Ceterum, * cum $\text{DEI}\omega$, O-eisch, vel O-eis, antiquissima dialecto Thebaidis, *tempus* significet, suspicor omnium primo ortum caniculae dictum fuisse $\text{XUIX-DEI}\omega$, Soth-oeis, vel Sothois, id est, *principium temporum*, unde forte Graecorum $\Sigma\omega\theta\iota\varsigma$ re vera ortum est; sed postea temporum decursu, vocem fuisse abbreviatam et contractam, solamque primam syllabam XUIX , quae *principium* sonat, retentam.

Alia interpretatio additur, priori quoad rem persimilis.

§. 12. Est et aliud, quod mihi, rem hanc cogitationibus voluenti et reuoluenti, in mentem semel iterumque venit, quod lectoris eruditi et cordati iudicio beneuolo nunc submittam. Certum est, veteres Aegyptiorum Astrologos, nomen hoc, quod Graeci scribere solent $\Sigma\omega\theta\iota\varsigma$, extulisse $\Sigma\eta\theta$, §. 11. Ex quo sequeretur, quod illic etiam monuimus, $\Sigma\omega\theta\iota\varsigma$ sic efferri secundum terminationem graecam. Non tamen negligendum in vniuersum, quod ex testimonio PLUTARCHI discimus, (§. 10.) ex ipsis Aegyptiis, quosdam vocem illam sic interpretari solitos fuisse, tanquam proprio ipsorum sermone sonaret *Sothi*. Probabile mihi iam fit, vocem hanc, literis Copticis scriptam, re ipsa sonuisse $\text{T-ZO}\delta\text{EITE}$, T-bueite, quod in dialecto Thebaidis

* Vide supra Lib. II. cap. I. §. 14.

baidis antiquissima, *principium rerum* designat. Itaque interpretes Copti, verba illa Mosis Genes. I. 1. quae in versione Alexandrina sic sonant: 'Εν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν, in dialecto Thebaidos ita transtulerunt: * ΖΗ ΤΕΖΔΕΙΤΕ ΑΠΝΔΥΤΕ ΤΑΛΙΔ ΝΤΠΕ ΛΗ ΠΚΑΖ. Ex eo intelligitur, priscos Aegyptios, *principium* cuiusque rei dixisse ΤΕ-ΖΔΕΙΤΕ, vel, quod plane idem est, Τ-ΖΔΕΙΤΕ, *T-bueite*. Nomen vero Aegyptiacum *Sothis*, Graeci ** nonnunquam efferunt Σώθην, ex quo non inepte colligas, in Aegypto quosdam vocem illam pronuntiasse *Sothi*, alios vero *Sothe*. Hoc autem postremum esset *Thueite*. Ceterum vox Aegyptiaca ΤΖΔΕΙΤΕ, proprie significat *primam*, in genere foeminino, et subintelligitur aliquod substantium, ut loquuntur grammaticorum filii, generis foeminini. Non potest intelligi *dies*, nam vox Aegyptiaca, diem significans, Π-ΕΖΔΔΔ, semper effertur genere masculino. Neque video, quodnam possit hic substitui aliud nomen, cui Τ-ΖΔΕΙΤΕ, *prima*, conveniat, nisi Τ-ΔΔΝΔΔ, *hora*, vox etiam foeminini generis. Etiam apud Scriptores exoticos, ubi adiectivum aliquod numerale, absolute et elliptice ponitur, saepius subintelligenda venit *hora*, uti in his TITICALPURNII *Ecloga* V. 60.

*Verum ubi declivi iam NONA telescere Sole
Incipiet, seraeque videbitur hora merendae.*

Sic igitur Τ-ΖΔΕΙΤΕ proprie significaret *horam primam*, siue diei, siue mensis, siue anni,
D 3 siue

* Ita verba haec citata inveni in aliquo libro antiquo MS. in dialecto illa exarato.

** PLUTARCHVS *de solertia Animal.* p. 974.

siue denique etiam totius mundi. In dialecto communiori, siue inferioris Aegypti, vox Aegyptiaca effertur $\tau - \text{ZD}\delta\text{I}\dagger$, *t - buiti*, Luc. II. 2. Act. XII. 10. Hoc videtur esse *Sothi*, vti prius *Sothe*, quemadmodum nonnulli vocem eandem pronuntiabant. Obseruandum autem, literas has *Th*, et *S*, sono sibi inuicem perquam vicinas, in omnibus fere linguis, cum primis vero Orientalibus, saepe permutari, ita vt litera eadem, a quibusdam, vt *th*, ab aliis vero, vt *s*, et ab aliis denique, vt *t*, pronuntietur. Simili modo res etiam se habet in Aegyptiorum lingua. Vna eademque vox, a Graecis quibusdam *Thuiti*, ab aliis vero *Suithi*, et contractius *Sothi* efferri poterat. Tandem etiam vocalis vltima *i*, et *e*, abiici coepit, quod in aliis quoque vocibus Aegyptiacis vsu venire, ex Coptorum libris certo nouimus. Sic igitur principium mundi, principium anni, principium mensium, a quibusdam dictum fuit *Seth*, et *Soth*, ab aliis vero *Thoth*. Expositio haec mea, tanto probabilior erudito lectori videri poterit, quod * *Sothis*, de qua hic disputamus, oriatur primo die illius Mensis, quem Aegyptii appellarunt *Thoth*, vel *Thoyth*. Vti igitur mensis ipse, qui primus est mensium Aegyptiacorum, et a quo initia ducunt gentis huius anni, lingua ipsorum, recte dici potuit *Thoth*, vel *Thuit*, id est *Principium* temporis, ita prima quoque mensis huius dies, quae *primam horam* totius anni secum vehit, quod proprie significat *Thuit*, eodem nomine quam optime insigniri potuit. De hac vero obseruatione arbitrari, penes eruditum lectorem esto.

* In similes fere cogitationes video incidisse etiam HENR. DODWELLVM in libro Anglico quem inscripsit *a Discourse concerning Sanchoniathons Phoenician history*, p. 25.

CAPVT III.

De Bubasti, Aegyptiorum Numine,
quod Graeci Dianam, siue Lucinam
interpretantur.

Luna siue Isis, ab Aegyptiis, pro diuersa ad terram relatione, diuersa nomina accipiebat. *Bubastis* referebatur ad *Lunam nouam*. §. 1. De *Bubasti* Aegyptiorum Dea testimonia veterum. §. 2. Eam Graeci *Dianam* interpretantur. §. 3. Quia nempe *Bubastis* et virgo habebatur, et Luna, ac insuper *Lucina*. §. 4. *Bubastis* erat aliquod *Lunae* Symbolum, ideoque certo sensu eadem cum *Iside*, etsi huius perhiberetur filia. §. 5. Eaque de causa felis ipsi, ceu viua quaedam eius imago consecrata erat. §. 6. Erat etiam eadem cum Aegyptiorum *Ειληθύια*, siue *Lucina*, pluribus in locis culta. §. 7. De Sacris *Lucinae* huius antiquissimis et cruentis in Aegypto quaedam obseruantur. §. 8. *Lucina* siue *Bubastis* Aegyptia, praecerat mulieribus parturientibus, et natiuitati infantum. §. 9. Erat autem *Bubastis*, ex sententia Sacerdotum Aegyptiorum, proprie Symbolum *Lunae nouae*. §. 10. Nomen *Bubastis* Aegyptiacum explicatur. §. 11.

§. 1.

Quemadmodum *Sol*, nomine *Osiridis* apud Aegyptios insignis, pro varia ad terram nostram relatione, variisque effectibus, nomina quoque diuersa accipiebat, cultuque distincto concelebrabatur, ita *Lunae*, quam ab Aegyptiis nomine *Isidis* religiose cultam fuisse, cap. I. probauimus, idem etiam omnino contigit. Subinnuere hoc voluit CHAEREMON, *Sacrorum* in Aegypto

Luna, siue Isis, ab Aegyptiis, pro diuersa ad terram relatione, diuersa nomina accipiebat.

Scriba, vbi asseruit, * *ea quae de Osiride et Iside perhiberentur, et fabulas Sacerdotales omnes, ad Lunae modo crescentis, modo senescentis varietatem, et ad Solis cursum referri.* Vna igitur eademque Luna, in Sacris Aegyptiorum, alia quodammodo censebatur, quando e radiis solaribus egressa, noua apparebat, et crescere incipiebat, ideoque alio nomine, alioque cultu honorabatur: et rursus alia habebatur, quando pleno Orbe lucebat; sed et iam senescens, decrementa minabatur, mox secutura, nam et tum aliis decorabatur nominibus, alioque celebrabatur cultu. Si quid recte iudico, *Isis* siue *Luna*, quando noua apparebat, a Sacerdotibus Aegyptiorum dicebatur *Bubastis*; vbi vero lucis plenitudinem affecta fuisset, *Buti* nomine celebrabatur. Vel, vt sententiam meam nonnihil distinctius explicem: *Sacra Bubasti* fieri solita, referebantur ad *Nouam Lunam*, illiusque effectus; *Sacra vero Buti* instituta, ad *plenam Lunam*, bonaque ab illa sperata. De Numine priori dicam hoc capite; sequenti vero disseram de posteriori.

De Bubasti, Aegyptiorum Numine, testimonia veterum.

§. 2. Vt dictis, primo de *Bubasti*, fidem faciam, res paulo altius repetenda est. *Bubasteos* igitur, vt Numinis Aegyptiorum Sacrosancti, veterum complures mentionem faciunt. Inter illos antiquissimus est *HERODOTVS*, cuius en! verba e Lib. II. c. 137: 'Η Βούβαστις κατ' Ἑλλάδα γλῶσσαν ἔστι Ἀγ-
τεμυς. *Bubastis lingua graeca dicitur Diana.* Templum huic Deae splendidum ** in vrbe *Bubasto* aedificatum erat, cuius auctor idem, eodem Libro, cap. 138 meminit quodque illic describit. Idem cap. 156 ait: Ἀπόλ-

λωνος

* in *PORPHYRII* Epistola ad Anebonem, praemissa Iamblichō de Myster. Pag. VII. VIII.

** Erat et in Praefectura Heliopolitana Arx, et in ea Templum τῆς ἀγίας Βούβαστιος, *Bubasteos agrestis*, teste Epistola *Oniae* apud *IOSEPHVM* Antiqu. Lib. XIII. C. III. p. 638. Edit. Belgic.

λων καὶ "Αρτεμιν Διονύσῃ καὶ "Ισιος λέγουσι εἶναι παῖ-
 δας. "Αιγυπτίσι δὲ "Απόλλων μὲν Ὡρος, Δημήτηρ
 δὲ "Ισις. "Αρτεμις δὲ Βέβαις. *Apollinem et Dianam*
Aegyptii dicunt Bacchi et Isidis liberos. Apollo vero
Aegyptiace Horus dicitur: Ceres autem Isis: Diana
vero Bubastis. In honorem huius Bubasteos, siue
Dianae, quotannis Bubasti, in Templo huius Numi-
ni dedicato, Sacra celebrabantur pompa solenni, ad
*quam ex tota Aegypto, tempore * HERODOTI,*
usque ad septingenta hominum millia confluere so-
lebant. Ad eam Pompam respicit forte OVIDIUS
Lib. IX. Metam. v. 687.

Cum medio noctis spatio sub imagine Somni
Inachis ante torum pompa comitata Sacrorum
Aut stetit, aut visa est, inerant lunaria fronti
Cornua, cum spicis nitido flauentibus auro,
Et regale decus; cum quo latrator Anubis,
SANCTAQUE BVBASTIS, variisque co-
loribus Apis,
Quique premit vocem, digitoque silentia suadet,
Sistraque erant: nunquamque satis quaesitus Osiris,
Plenaque somniferi serpens peregrina veneni.

Sacra igitur *Bubastia* per totam Aegyptum celebra-
 erant imprimis et Sacrosancta, usque adeo, ut
 OVIDIUS *Bubastin* non vereatur appellare *Sanctam*.
 Aevo etiam ** DIODORI Siculi in manibus homi-
 num erat Inscriptio quaedam, perantiqua uti fere-
 bant, in qua laudi singulari ducebatur Isidi, quod
ipsi aedificata esset Bubastus, ubi nempe tanta religio-
 ne, a populo undecunque commeante, coleretur.
 Ipsi quoque Graecis et Romanis, *Sacra* haec Bu-
 D 5 *bastia,*

* Vide eum Lib. II. cap. 60.

** Vide eum Lib. I. p. 24.

bastia, crebris sermonibus, non parum celebrata erant. Meminit eorum GRATIVS de Venatione v. 42.

*Vix operata suo, SACRA ad BVBASTIA, lino
Velatur sonipes aestivae turba Canopi.*

*Bubastin
Aegypti-
am, Grae-
ci Dianam
interpre-
tantur.*

§. 3. Numen hoc, quod auito Aegyptiorum sermone *Bubastin* nuncupatum esse vidimus, graeci Sacrorum interpretes in Aegypto, *Dianam* interpretari consueverant, idque HERODOTVM testari intelleximus. Sicubi ergo veteres de *Diana* Aegyptiorum loquuntur, non aliam, quam hanc nostram *Bubastin* intelligunt. Equidem si IVVENALEM audimus, *Dianam* Aegyptii omnino non coluerunt. Est notissimus hic eius versus:

* *Oppida tota canem venerantur, nemo Dianam.*

Sed potest hic esse verborum illorum sensus, oppida permulta colere *canem*, *Anubim* videlicet, de quo plura dicentur Libro V, in quibus tamen nullus *Bubasti*, vel *Dianae*, cultus offerretur. Aut posuit Poëta id intelligere de *Diana* Graecorum et Romanorum, montium nemorumque custode, et venatorum Praefide, quam sane in *Bubasti* sua, Aegyptii non venerabantur. Forte etiam tempore illo, quo scribebat IVVENALIS, *Sacra Bubastia*, olim Aegyptiis Sacrosancta, summaque solennitate ac laetitia celebrata, a pristino splendore magnopere descuerant, neglectaque iacebant. Neque etiam Scriptor aliquis aetate illa iunior, nunc mihi succurrit, qui de Sacris illius Deae, ceu suo etiamnum aevo celebratis, loquatur. Non mediocriter suspicionem hanc auget STRABO, ** qui loquens de Vr-
be

* Satyra XV. 8.

** Lib. XVII. p. 333.

be *Bubasto*, solum eius nomen commemorat, Templi vero ibidem visendi sumtuosi et vere admirandi, mentionem plane nullam iniicit. Quicquid tamen sit, illud dubio omni carere debet, Graecos Numen Aegyptiorum sanctissimum, *Bubastin*, interpretari solere *Dianam*. Vnde STEPHANVS Ethnographus, loquens de *Bubasto*, vrbe Aegypti inferioris, ait, nomine hoc venire *et urbem et Templum Dianae*, innuens, de quo dubitandi locus nullus est, nostram *Bubastin*. Sic et Graeci alii, qui hanc tantum inter suam *Dianam*, Aegyptiorumque *Bubastin* differentiam obseruant, quod * cum illa perhiberetur filia *Latonae*, haec *Baccho*, id est *Osiride*, et *Cerere*, siue *Iside* prognata traderetur. Ex eo igitur ratio petenda est, quod quidam *Artemisiam* herbam ** appellauerint *Bubastheos cardiam*, id est *cor Bubastheos*. Nam herba illa graece nomen habuit *Artemisiae*, *** ex nomine *Dianae*, quae graece *Ἀρτεμης* dicitur. Et idem plane Aegyptiis sonabat *Bubastis*. Eodem spectant fabulae Graecorum, de Diana in felem conuersa, vt Gigantum tyrannidem et tremendos impetus salua euaderet. Rem prolixè narrat OVIDIVS Metam. Lib. V. vbi et haec occurrunt v. 329.

*Delius in coruo, proles Semeleia capro,
Fele soror Phoebi, niuea Saturnia vacca,
Pisce Venus latuit, Cyllenius Ibidis alis.*

Quibus

* HERODOTVS Lib. II. c. 156. PAVSANIAS in Arcadicis. Vtriusque loca videbis, descripta [infra cap. IV. §. 4.

** APVLEIVS de herbis cap. 10. vbi tamen in Editione mea pessime legitur *busbastheos cardiam*. Lege, vti hic scriptum dedi.

*** Idem ibidem cap. 12.

Quibus consentiunt ea quae ex NICANDRO refert ANTONINVS LIBERALIS in *Metamorph. Fab. XXVIII.* Nominantur illic Dii, qui vim Typhonis euasuri, in Aegyptum aufugientes, formam mutarunt. Καὶ Ἀπόλλων μὲν ἐγένετο ἰέραξ, Ἑρμῆς δὲ Ἴβις, Ἀρης δὲ λεπιδωτὸς ἰχθύς, Ἀρτεμις δὲ * αἰλῆρος. *Apollo mutatus est in accipitrem, Mercurius in Ibin, Mars in piscem Lepidotum, Diana in felem.* Nam haec respicere ad Dianam non Graecorum; verum Aegyptiorum, siue *Bubastin*, allata ex LIBERALI verba, iam sic planum faciunt, idque ex eo non leuiter confirmatur, quod perhibetur, mutationem illam contigisse, cum *Typhon* Deorum inimicus eos persequeretur. Sciunt etiam eruditi, non quidem Dianae Graecanae, at *Bubasti* Aegyptiorum, felem habitam fuisse sacram, eiusque viuam quandam imaginem. Et hinc sine dubio est, quod ** quidam memoriae prodiderint, *Bubastin* lingua Aegyptiorum *felem* dici, quod tamen secus se habere, infra videbimus. Id vero certum est, incolas vrbis *Bubasti*, feles, in honorem Deae suae, tanto in pretio habuisse, *** vt eas post mortem, ceu sacras, multo sumtu conditas, sepulchris intulerint. *Bubasteos* vero Deae simulachra, aut in speciem felis fingebantur, † qualia adhuc passim visuntur, aut vbi etiam cetera quidem

* Ita locum hunc correxit SAM. BOCHARTVS Hierozoic. Part. II. col. 63. cum antea legeretur αἰλῆρος, eumque sequuntur eruditi omnes. Adde HYGINI Poëtic. Astron. Lib. II. c. 28.

** STEPHANVS in Βέβαστος.

*** HERODOTVS Lib. II. c. 67.

† Vide *Tabulam Bembinam* Segmento III. Figura T. T. et *l'Antiquité expliquée* de MONTFAUCON To. II. Tab. CXXVI. Num. 5.

dem formam corporis humani prae se ferrent,
 * iis tamen caput felinum imponebatur.

§. 4. Verum quam tandem putabis fuisse *Bubasteos* Aegyptiacae cum *Diana* Graeca similitudinem aut affinitatem? ut duo haec Numina inter se comparari, ac veluti permutari potuerint, utque prior nomine posterioris donaretur. Est inter Numen utrumque aliqua discrepantia, quam in antecedentibus verbulo tetigimus. Nam alium Graeci *Dianae* suae ortum assignant, ex Ioue scilicet et Latona, alium Aegyptii Deae *Bubasti*, ex Osiride nempe et Iside, §. 3. Aliam quoque *Dianae* Graeci curam imponunt, aliud veluti regnum attribunt, volunt namque imperio eius singulariter subesse montes, nemora, fontes, feras, et quicquid ad venationem pertinet. Eruditis ignota non est *Diana venatrix* Graecorum et Romanorum. Horum vero omnium vestigium plane nullum in Theologia Aegyptiorum mythica reperio. At sunt tamen quaedam Numini utrique communia, in quibus *Dianae* conuenit cum *Bubasti*. Nam 1) *Dianam* Graeci fingunt virginem puram, castam, intactam: Ideoque a CALLIMACHO, Hymno in *Dianam* v. 6 introducitur a Ioue hoc petens

Bubastin
Graeci di-
xerunt Di-
anam,
quod et
virgo esset,
et Luna ha-
beretur, ac
in super Lu-
cina.

Δός μοι παρθενίην αἰώνιον ἄνωγα φυλάσσειν.

Da mihi Pater virginitatem in aeternum custodire.

Ad quem locum plura huc spectantia dabit in Commentario EZECHIEL SPANHEMIVS. Idem omnino in fabulis Sacerdotalibus de *Bubasti* tradebatur. Nullus certe ipsi tribuitur maritus, liberi nulli.

Et

* MONTFAUCON Diar. Italic. p. 227. et eiusdem *Antiquité expliquée*, loc. cit. num. 7. Adde PIGNORII *Exposit. Tab. Isiacae* p. 66. Edit. Amstel.

Et non alia quam haec videtur fuisse causa, quod OVIDIVS Deam hanc *sanctam Bubastin* dicendam esse censuerit, §. 2. * Apud Romanos enim *Sancta* et *Virgo* aequipollent, estque *sancta pudicarum apud eos appellatio.* 2) *Diana* Graecis erat Symbolum aliquod Lunae, cuius vim et potestatem in illo religiose venerabantur, quod vel Simulachra eius satis superque testantur, quippe quae Lunam corniculatam in capite ut plurimum gerunt. Consentit in eo tota Graecorum Theologia Physica, ex cuius praeceptis CICERO scribit de *natura Deorum* Lib. III. cap. 20. *Lunam Graeci Dianam putant.* Et OVIDIVS *Metam.* Lib. XV. 196.

*Nec par aut eadem nocturnae forma Dianae
Esse potest unquam: semperque hodierna sequente,
Si crescit minor est; maior, si contrahit orbem.*

Et quid rei omnibus notae diutius inhaeream? *Bubastin* vero Aegyptiorum filiis nihil aliud fuisse, quam aliquod Lunae Symbolum, mox liquido probabitur, §. 5. 3) Graeci, quod mireris, ** *Dianae*, quantumvis virgini castae et pudicae, munus imposuere obstetricis, unde ei nomen *εἰληθύας*, ut Romani *Lucinae*, proprium esse voluerunt. Nam *** *εἰληθύαι* sunt αἱ ἐπὶ τῶν τιχτυστῶν θεαί, *Deae*, quae mulieribus parientibus praesunt. HORATIVS ergo *Dianam* sic precatur Carmin. Lib. III. Od. XXII.

*Montium custos nemorumque virgo
Quae laborantes vtero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho
Diua triformis.*

Ad

* SPANHEMIVS ad Callimachum loc. cit. p. 126.

** PLATO in *Theaeteto*, p. 71. Ed. graec. Basil. Vide inprimis SPANHEMIVM in Callim. p. 148.

*** HESYCHIVS in hac voce.

Ad quae verba haec commentatur *vetus Scholiastes Cruquianus*: *Ipsa quoque Lucifera, quod parientibus lucem ferat, vnde Lucina a parturientibus inuocatur, quod ideo ei datum est, quod prior a Latona Matre edita, in fratris Apollinis partu, eam iuuerit, et parturienti praestiterit ei obstetricis officium. In Carmine Seculari Poëta idem Deam istam his versibus compellat:*

*Rite maturos aperire partus
Lenis Ilithya, tuere matres:
Siue tu Lucina probas vocari,
Seu genitalis.*

Id verò est, quod etiam Aegyptii de sua *Bubasti* praedicabant, in cuius tutela puerperas, et infantes partu in lucem edendos, esse volebant. Extat
* *NICARCHI* Epigramma in mulierem, quae a nemine adiuta, fausto partu, citra laborem filiam pepererat, cuius hi sunt versus vltimi:

*Οὕτω Βέβασις καταλύεται. εἰ γὰρ ἐκάσῃ
Τέξεται ὡς αὐτὴ, τις θεῶ ἐσὶ λόγος;*

Hoc modo Bubastis inutilis redditur. Nam si mulier quaeuis

Sic pepererit, ut Philaenium, quis rationem habebit Deae?

Vide et quae dicentur §. 5. Huc etiam pertinent, quae veteres de Aegyptiorum *Εἰληθύα* memoriae prodiderunt, quae alia esse non potest, quam nostra *Bubastis*, et de qua nos §. 7 agemus. Haec fere sunt, quae de *Bubasti* dicenda erant. Ea tantum distinctius nonnihil euoluenda, bonis argumentis com-

* in *Anthologia Graeca*, Lib. I. Cap. LXXII. Epig. III. p. 154. Edit. Wechel.

communienda, et nonnullis obseruationibus illustranda esse arbitror.

Bubastis erat symbolum ali-quod Lunae, ideo-que certo sensu cum Iside eadem, et si huius perhiberetur filia.

§. 5. *Bubastin* igitur Aegyptiorum, ad ipsorum *Isin*, siue *Lunam* referri, aut re ipsa nihil aliud esse, quam Symbolum *Lunae*, in certa quadam ad terram nostram relatione spectatae, certum est, multisque rationibus probari potest. Euidens profecto est, in vetustis Aegyptiorum Monumentis, *Isidem* eandem nonnunquam haberi cum *Bubasti*, et *Bubastin* vice versa eandem cum *Iside*. Nam Inscriptio illa antiqua, cuius ex *DIODORO* mentionem feci §. 2, affirmat, *Bubastum urbem, Isidi esse aedificatam*, adeoque etiam consecratam. Scimus autem ex historia, Deae, quae in vrbe illa praecipue honorabatur, et a qua nuncupata etiam fuit *Bubastus*, proprium nomen extitisse *Bubastis*. §. 2. *Isis* ergo et *Bubastis* hic designant vnum idemque Numen. De *Bubasti* porro obseruauimus §. 4, quod adesse credita fuerit mulieribus parturientibus, et Aegyptiorum *Ilithya*, siue *Lucina* ab omnibus habita. Hoc vero *OVIDIUS* refert ad *Isidem*. Hanc enim inuocat, vt *Corinnam* parturientem adiuuet.

* *Isi, Paraetonium, genialiaque arua Canopi*
Quae colis et Memphim, palmiferamque Pharon
Per tua sinistra precor, per Anubidis ora verendi:
Sic tua Sacra semper pius Osiris amet,
Pigraque labatur circa donaria serpens,
Et comes in Pompa corniger Apis eat.
Huc adhibe vultus: et in vna parce duobus.
Nam vitam dominae tu dabis: illa mihi.
Lenis ades, precibusque meis faue Ilithyia.
Digna est, quam iubeas muneris esse tui.

Et

* *Amorum Lib. II. Eleg. XIII.*

Et in his *Isidem* cum *Bubasti* permutari atque confundi, manifestum est. Possentque, si res id posceret, * plura in eundem sensum adferri. Verum poteritne *Bubastis* eadem esse cum *Iside*, cum in fabulis Aegyptiorum Sacris, illam huius venditatem fuisse nouerimus filiam? §. 3. An filia cum matre sua censeretur poterit, hoc sensu, eadem? Si ea, quae de *Bubasti* et *Iside* in fabulis Sacerdotum apud Aegyptios tradi solebant, historice explicanda, vel ex historia antiqua Aegyptiorum illustranda essent, absurdus videri possem, talia asserendo. At in Theologia Aegyptiorum Symbolica, haec locum habere sine vlllo incommodo possunt. Sicut enim *Horus*, qui re ipsa erat censebaturque *Sol*, non minus atque *Osiris*, ** huius tamen dici filius recte poterat, ita non minus apte *Bubastin* perhibere filiam *Isidis* licebat, etsi vtraque Symbolum aliquod esset *Lunae*. Nempe post coniunctionem Solis cum Luna, quod est veluti vtriusque connubium, Luna e radiis Solaribus emergens, noua apparet, eundoque crescit, et tum Stylo symbolico, velut recens nata, considerari potest. Notum sane est Studiosis rerum Iudaicarum, Hebraeorum Magistros ipsam *nouam Lunam*, siue coniunctionem Solis cum Luna *** appellare מולד, *natiuitatem*, vel *Lunam recens natam*. Sic etiam Poëtae loquuntur, quos inter HORATIVS ita canit *Carminum* Lib. III. Oda XXIII.

Coelo supinas si tuleris manus

NASCENTE LVNA, rustica Phidile.

En!

* Vide supra Lib. I. cap. V. §. 12. collat. cum 7.

** Vide supra Lib. II. cap. IV. §. II.

*** MAIMONIDES de consecratione Calendarum passim.

BVXTORFFIVS in Lexico magno Talmudico voce

מולד, col. 955.

Tom. II.

En! habes *Lunam nascentem*. Quod sic *vetus Scholiastes* explicat: *Solent rusticae mulieres in initio primae Lunae ad coelum effundere preces*. Quibus iunge haec *LUCRETII* Lib. V. v. 749.

Quo minus est mirum, si certo tempore LVNA GIGNITVR, et certo deletur tempore rursus.

Cum vero *Bubastis*, quod mox ostendemus, Symbolum proprie fuerit *Aegyptiis Nouae Lunae*, eaque post congressum Solis cum Luna, tanquam recens nata in coelo appareat, et ab illo tempore incrementa capiat, iam vides, quomodo in Theologia Sacerdotum Symbolica, *Bubastis*, perquam commode, *Osiridis*, id est *Solis*, et *Isidis*, siue *Lunae* potuerit dici filia.

Eaque de causa, Bubasti felis, tanquam viua eius imago consecrata erat.

§. 6. Fatendum igitur est, *Bubasteos* Numen, ex *Aegyptiorum* sententia, respectum habuisse ad Lunam, aut habitam fuisse ipsam *Lunam*, nempe in certa quadam relatione ad terram nostram spectatam. Mirifice id illustrat animal Deae huic dicatum et proprium, *felis* videlicet, quam viua quandam eius imaginem esse asseuerabant *Aegyptii*. §. 3: Sunt enim prorsus mira, quae de animalis huius ad Lunam relatione, literis mandarunt veteres. Ea omnia ex *Aegyptiorum* disciplina fluxisse, nullus dubito, et satis superque ex illis intelligere licet, qua de causa gentis huius Sacerdotes, *felem Lunae* voluerint esse Symbolum. Quaedam, vt dictis fides constet, hic adferre, superuacaneum non erit. Memorabilis est locus apud *DEMETRIUM*, quem cognominant *Phalereum*, de Elocutione §. 159. Edit. Oxon. Πολλὰς δὲ καὶ (μύθους) προσπλάσσομεν προσφύρας καὶ οἰκείας τοῖς πράγμασιν. ὥσπερ τις περὶ αἰλῶος λέγων, ὅτι συμφθίνει τῇ σελήνῃ καὶ ὁ αἰλῶος, καὶ συμπαχύνεται, προσέπλασεν, ὅτι ἐνθεν

ἐνθεν καὶ ὁ μῦθος ἐστίν, ὡς ἡ σελήνη ἔτεκε τὸν αἰλῶ-
 ρον. — ὁ μῦθος ἐμφαίνει χαρίεν τι, αἰλῶρον ποιῶν
 σελήνης παῖδα. *Multas autem praeterea fabulas fin-*
gimus utiles et accommodatas rebus: veluti quidam de
fele dicens, quod vna cum Luna extenuaretur, et pin-
guesceret, adfinxit: hinc et fabula exorta est, Lunam
peperisse felem. — Fabula illa prae se fert lepi-
dum quiddam, dum facit felem Lunae foetum. Fin-
 git auctor hic, elegans ceteroquin lectuque dignus,
 fabulam de fele, quod eius pinguedo cum Luna et
 crescat et decrescat, ab oratore quodam excogita-
 tam esse, in quo utique fallitur. Nam id ex vete-
 ribus multi memoriae prodidere, neque dubito,
 quin fabula illa originis sit Aegyptiacae, sicut et illa,
 quae ibidem subiungitur, de Fele Lunae filia. An
 non enim lectori sagaci confestim subolet, respici
 ad illam Aegyptiorum traditionem sacerdotalem,
Bubastin, quae sub imagine felis repraesentabatur,
 aut cuius imago erat viua felis, §. 3, filiam esse *Isi-*
dis, id est *Lunae*, §. 5? Fabulam aliam, ad idem
 negotium spectantem, adfert DAMASCIVS in *vita*
Isidori, his fere verbis: * *Felem aiunt Lunae dies*
numerare foetibus, quos edit. Septem enim primo,
sex partu secundo, tertio quinque, quarto quatuor,
quinto tres, sexto duos, septimo vnum, et tot esse
foetus felis, quot habet Luna dies. Lunae enim
 dies sunt XXVIII, et tot hic numerantur foetus,
 quos successiue felis edere soleat. Similia habet
 PLVTARCHVS, vbi rationem reddit, cur in Sistris
 Iliacis, felis fingi sculpique soleat, *de Is. et Osir.*
 p. 376. Felis, inquit, Lunam repraesentat, ob ani-
 malis istius varietatem, ac vim noctu agendi, et foe-
 cunditatem. Dicitur enim vnum principio catulum
 parere, deinceps duos, tres, quatuor, vnoque sub-

E 2

inde

* apud PHOTIVM Cod. CXLII. p. 1047.

inde plures, donec septem vno partu edat. Itaque XXVIII parit, qui est numerus dierum Lunae. Verum hoc fortassis fabulae sit similius. Sed * felis oculorum pupillae impleri dilatarique videntur, sub plenilunium, et Lunae lumine decrescente, attenuari atque languescere. Crediderunt itaque veteres, idque haud dubie ex disciplina Aegyptiorum acceperunt, singularem prorsus esse felis cum Luna consensum, et quasi *συμπάθειαν*, cumque illi animal hoc, *Bubasti* suae consecratum voluerint, eiusque imaginem inprimis sanctam habuerint, quis dubitet, quin aliquam Lunae virtutem ac potestatem, in Dea illa reueriti fuerint, populoque colendam proposuerint? Neque parum hoc ex ipso *Bubasteos* nomine illustrare possumus. Verum ea de re postea videbimus.

Bubastis eadem erat cum Aegyptiorum Ἐιληθύια, siue Lucina, pluribus in locis culta.

§. 7. Omittere hic nequeo, veteres subinde mentionem iniicere Deae cuiusdam Aegyptiorum, quam Graeci *Ἐιληθύαν* vocant, et a qua vrbs *Ἐιληθύας* Aegypti superioris, nomen accepit. DIODORVS Siculus Deam hanc antiquioribus Numinibus Aegypti accenset, p. 12. *Aegyptii*, inquit, *Nilum suum pro Oceano habent, ad quem etiam Dii sint orti: et ex omnibus totius Orbis Prouinciis, aiunt in sola Aegypto, multas esse vrbes, ab ANTIQVIS DIIS, vt Ioue, Sole, Herme, Apolline, Pane, EILITHYIA, aliisque pluribus conditas.* Vrbs illa *Ilithyiae*, de qua auctor laudatus loquitur, sita erat, vt dixi, in Aegypto superiori, vbi eam in Praefectura Thebaea locat PTOLEMAEVS p. 122. Similiter STRABO Lib. XVII. p. 562: *Post Latopolin sequitur vrbs Ilithyiae, (siue Lucinae) et Templum.*

* GELLIVS Noct. Attic. Lib. XX. cap. 8. et PROCLUS in Hesiodi Opera et dies Pag. CCII, Edit. Venetae Trincauelli.

plum. Sacra in Templo huius vrbis Ilithyiae fieri solita, erant detestanda, nam cruore humano altaria polluebantur. Ex MANETHONE refert id PLUTARCHVS de Is. p. 380: Καὶ γὰρ * ἐν Ἐιληθίας πόλει ζῶντας ἀνθρώπους κατεπίμωσαν, ὡς Μανέθων ἰσόρηκε, Τυφώνιους καλεῖντες, καὶ τὴν τέφραν αὐτῶν λικμῶντες ἠφάνιζον καὶ διέσπειρον. In

vrbe Ilithyiae viuos combusserunt homines, vt Manetho scribit, Typhonios appellantes, et cinerem eorum ventilando dissiparunt, atque aboleuerunt. Quinam

*vero sint homines illi Typhonii, qui viui comburebantur, id docebit nos in his DIODORVS: ** Τῶν*

ἀνθρώπων τὰς ὁμοχρωμάτας τῷ Τυφῶνι, τὸ παλαιὸν ὑπὸ τῶν βασιλέων Φασὶ θύεσθαι πρὸς τῷ τάφῳ τῷ Ὀσίριδος. Homines quoque aiunt eiusdem,

*quem Typhon habuit, coloris, antiquitus ad Osiridis tumultum a regibus mactatos esse. Nempe *** Ty-*

phon colore erat rufus, ideoque eorum consuetudinem vitabant Aegyptii, qui tales etiam essent adspectu.

Nescio tamen, num PLUTARCHVS paulo ante adductus, mentem MANETHONIS aut peruiderit,

aut accurate expresserit. Nam PORPHYRIVS, Scriptor sane diligens magnique pretii, rem eandem

ex MANETHONE, sed paulo aliter, hunc nempe in modum, refert: † Κατέλυσε δὲ καὶ ἐν Ἠλίᾳ πόλει

τῆς Αἰγύπτου, τὸν τῆς ἀνθρωποκτονίας νόμον Ἀμωσις, †† ὡς μαρτυρεῖ Μανέθως. — — Ἐθύοντο

δὲ τῇ Ἡρᾷ καὶ ἐδοκιμάζοντο, καθάπερ οἱ ζητέμενοι καθαροὶ μόχοι καὶ συσφραγιζόμενοι. ἐθύοντο δὲ

E 3

τῆς

* Ita hic et recte omnino legit MARSHAMVS in *Canone Chronico* p. 316.

** Lib. I. p. 79.

*** PLUTARCHVS de Iside p. 362. 364.

† *de Abstinencia* Lib. II. p. 223. Edit. Lugdun. et apud EVSEBIUM *Praepar. Euang.* Lib. IV. cap. XVI.

†† Sic ex EVSEBIO reposui.

τῆς ἡμέρας τρεῖς, ἀνθ' ὧν κηρίους ἐκέλευσεν ὁ Ἀμω-
 σις τὰς ἴσας ἐπιτίθεσθαι. *Amosis Heliopoli in Aegy-
 pto, ritum legemque macerandi homines sustulit, sicut
 testatur. Manetho. — Sacrificabantur autem
 Iunoni, iique ante non aliter explorabantur, * atque
 id in vitulis fieri solet, sollicite conquisitis, ac deinde
 obsignatis. Tres autem quovis die macerabantur, in
 quorum locum Amosis totidem imagines cereas homi-
 num, illis magnitudine aequales substitui iussit. Vi-
 demus et hic MANETHONEM citari, vti a PLV-
 TARCHO. Sed hic tamen ex illo auctore refert,
 Sacra ista immania fieri consueuisse in vrbe Ilithyiae.
 At PORPHYRIUS, ex eodem Scriptore, aliam vr-
 bem, *Heliopolin*, nominat, in qua crudele illud
 spectaculum editum fuerit. Dici tamen posse reor,
 MANETHONEM non vno in loco, de barbara pri-
 scorum Aegyptiorum ἀνθρώπων θυσία egisse. Forte,
 quod etiam ** MARSHAMO placet, olim et in vrbe
 Ilithyiae, et Heliopoli pariter, homines immolare mo-
 ris fuit, et vtrumque hoc Sacerdos Aegyptius, sed,
 vt videtur, locis diuersis memoriae mandauerat.
 Praeterea vero aliam Deam PLVTARCHVS, aliam
 PORPHYRIUS EX MANETHONIS testimonio, no-
 minat, in cuius honorem Sacra illa execranda fue-
 rint instituta. PLVTARCHVS, dum testatur Sacra
 haec minime sacra, in vrbe Ilithyiae celebrari con-
 sueuisse, satis innuit, Deam fuisse Ilithyiam, cui
 carne humana litabatur. PORPHYRIUS vero cre-
 dere nos iubet, victimas humanas Iunoni, tempore
 illo antiquissimo offerri solitas fuisse. Suspicio,
 MANETHONEM re ipsa locutum esse de Ilithyia,
 cui scimus in Aegypto Tempia erecta dedicataque
 fuisse, et quae Heliopoli etiam verosimiliter altaria
 cul-*

* Vide PLVTARCHVM de Iside p. 363.

** in *Canone Chronica* p. 317.

cultumque habuit. Apud Graecos vero Ἐιλήθυα, sicut apud Romanos *Lucina*, dicebatur non modo *Diana*; verum et *Iuno*. De *Diana* iam vidimus §. 4. De *Iunone* res est non minus certa, neque ignota. Refert itaque DIONYSIVS *Halicarnassens*, Antiqu. Rom. Lib. IV. p. 220, Seruium Tullium statuisse, quantum aeris quivis pro liberis recens natis inferre deberet εἰς τὸν τῆς Ἐιλήθυας θησαυρὸν, ἣν Ῥωμαῖοι καλεῶσιν Ἡερὰν Φωσφόρον, in aerarium *Ilithyiae*, quam Romani *Iunonem Lucinam* vocant. Et tritae sunt illa *Glycerii* * apud TERENCEM voces:

Iuno Lucina fer opem; serua me obsecro.

Est igitur Ἐιλήθυα nomen tum *Iunonis*, tum *Dianae*, atque vtrouis modo reddi potest. PORPHYRIUS ergo iure suo vtens, *Iunonem* interpretatus est Ἐιλήθυαν. Sequitur ex eo, *Ilithyiam* Templum habuisse aut Sacellum, Heliopoli antiquissimum, in quo more impio Deae illi olim mactarentur homines. Rei huius, nisi me fallit opinio, vestigium non ita obscurum deprehendimus in HORAPOLLINE, Hieroglyph. Lib. I. c. X. Aiunt, ita is, *selem marem*, iuxta varium Solis habitum et cursum pupillas commutare, ad ortum quidem Solis mane nonnihil extendi, sub meridiem velut rotundas fieri, Sole ad occasum vergente, obtusiores, obscurioresque apparere. Vnde et quae apud Heliopolin est Dei Solis Statua, speciem felis prae se fert. Monere autem hic me oportet, haec vere singularia esse, omnibusque aliis penitus indicta. Nam 1) felis naturam omnes, non cum Solis; sed Lunae natura comparant, et ipsas has in pupillis mutationes, ad Lunae incrementa aut decrementsa referunt. §. 6. 2) Felis apud Aegyptios,

E 4

* in *Andria* Act. III. Scena I.

ptios, non Solis, verum Lunae, siue Bubasteos habebatur imago et Symbolum, quod Scriptores permulti, aut conceptis verbis docent, aut satis innuunt, §. 3. 3) Animal Soli dedicatum Heliopoli, quod eius dicere possis imaginem atque Symbolum, erat non felis: verum * leo. 4) Scimus autem porro ex testimonio MANETHONIS, et PORPHYRII, *Iunonem* vel *Ἐιλήθυσαν* Templum aut Sacellum habuisse Heliopoli, hanc vero *Ἐιλήθυσαν* Aegyptiam, non aliam esse, quam *Bubastin*, docebimus §. 9. Et huic denique sacram et propriam fuisse *selem*, ex bonis Scriptoribus euicimus §. 3. Qui haec attente perpendet, mihi non ita difficulter largietur, HORAPOLLINEM, aut graecum eius interpretem, PHILIPPVM, errore aliquo *μνημονικῶ* seductum, *Soli* maxime sane Heliopoli culto, id tribuisse, quod adscribendum erat *Ilithyiae*, siue *Bubasti*, quam in eadem vrbe ritibus solennibus olim quoque placatam fuisse, aut ignorabat, aut obliuioni tradiderat.

De Sacris
Lucinae
huius in
Aegypto,
antiquissi-
mis et cru-
entis, quae-
dam obser-
uantur.

§. 8. Quid vero iudicandum esse putabimus de abominandis victimis humanis, *Ilithyiae*, id est, vt interpretor, *Bubasti*, in Aegypto offerri solitis? Quando hic manifestus veteres inter dissensus apparet, aliis rem hanc affirmantibus, aliis negantibus, operae pretium fuerit disquirere, quibusnam potius fidem adhibere debeamus. HERODOTVS, cuius in rebus huiuscemodi non exigua est apud me auctoritas, negat, consuetudinem talem in Aegypto vquam fuisse vsu receptam. Negat, quod Graeci quidam asseruerant, Herculem, dum in Aegypto peregrinaretur, in vincula datum, ac sacrificio solenni reseruatum fuisse, addita hac ratione: ** *Quum haec dicunt Graeci, videntur mihi se et naturae Aegyptiorum,*

* AELIANVS de Anim. Lib. XII. c. 7.

** HERODOTVS Lib. II. c. 45.

ptiorum, et morum apud ipsos receptorum prorsus ignaros ostendere. Quibus enim nullam pecudem fas est immolare, praeter sues, bouesque mares, ac vitulos, si modo puri mundique sint, et anseres denique, qua ratione ii immolarent homines? Idem testatur quoque MACROBIUS Saturnal. Lib. I. c. VII. cuius tamen verba cum aliqua cautione accipienda sunt. Ita autem illa se habent: *Quia nunquam fas fuit Aegyptiis, pecudibus aut sanguine, sed precibus et ture solo placare Deos, his autem duobus aduenis (Serapidi et Saturno) hostiae erant ex more maētandae: fana eorum extra Pomoerium locauerunt, ut et illi sacrificii solennis sibi cruore colerentur, nec tamen urbana Tempia morte pecudum polluerentur.* In eo, nimium festinando, aberrauit auctor alias laudatissimus, et quantiuis pretii, quod ex Saturno et Serapide, duos aduenas confinxerit, cum hic quidem, *Saturnus et Serapis vnum tantum Numen designent.* Deinde animaduersione dignum quoque est, quod Aegyptiis omnem funditus sacrificiorum cruentorum usum denegauerit, cum tamen satis notum eruditis sit, animalia quaedam, secundum Aegyptiorum leges sacras, Diis legitime immolari solita, excipienda omnino fuisse. Id tum ex HERODOTO, cuius verba attulimus, et in vniuersum ex tota Aegyptiorum historia, certum plane et testatum est. Illud vero Scriptor hic optimus, non obscure innuit, a victimis humanis Aegyptios semper abhorruisse. Quid vero tum de MANETHONE, et, qui sua forte ex MANETHONE hausit, DIODORO fiet, quorum in contrarium testimonia protulimus §. 7? Sane omne hoc quicquid est, videtur ad vnius MANETHONIS testimonium auctoritatemque redire. Mihi vero compertum est, huiusce viri testimonium, fidei saepenumero esse vehementer sublesta. Idemque de illo eius testimonio, quod nunc excu-

timus, dici etiam posse, non immerito suspiceris. Multa fane eam in rem adferri hic possent. Sed vbi tamen omnia seria aestimatione expendo, hic quidem MANETHONIS fidem a suspitione sinistra liberare malim. Nimirum, quod scite * MARSHAMVS obseruauit, *Sacri horrendi vestigium apud Aegyptios in victimarum sigillo mansisse videtur.* ** *Sacerdotes enim, οἱ σφεγγισαὶ dicti, bouem qui immolandus esset, sigillo impresso notabant. In sculptura autem sigilli, vt retulit Castor, exprimebatur homo in genua desidens, manibus post tergum deductis, ense iugulo imminente. Et fane Amosis, qui execranda sacrificia humana sustulit, aliquam tamen imaginem et memoriam barbari ritus superesse voluit. §. 7. Praeter illud rei huius vestigium, quod MARSHAMVS nos notare iussit, aliud insuper videor mihi inuenisse, in placentis illis, quibus in certis quibusdam sacrificiis vti consueuerant Aegyptii. De illis ita PLVTARCHVS de Iside p. 362. *In sacrificiis, quae mensibus Payni et Phaophi peragunt, placentas coquunt, quae pro insigni asinum vinctum impressum habent. Insigne igitur, placentis his impressum, asinus erat vinctus, id est Typhon, quem Aegyptii Symbolo asini adumbrare et repraesentare solebant, qua de re loco suo plura dicemus. Et vero illi, quos olim in Aegypto vivos comburebant, dicebantur Typhonii, huic nempe Genio malefico similes, quos Symbolo asini vincti, vtpote miseras mortique destinatas victimas, designatos fuisse, mihi plus quam probabile videtur. Non mediocre, id quod dixi, ex eo robur accipit, quod ex testimonio SELEVCI Theologi constat, placentas has, in Aegypto, victimis humanis, inque earum locum* suc-*

* in *Canone Chronico* ad Sec. XI. p. 317.

** PLVTARCHVS de Iside p. 363.

successisse. Docet hoc ATHENAEVS Lib. IV. p. 172. Περμμάτων δὲ πρῶτον Φησὶ μνημονεῦσαι Πανύασιν Σέλευκος, ἐν οἷς περὶ τῆς παρ' Αἰγυπτίοις ἀνθρωποθυσίας διηγείται, πολλὰ μὲν ἐπιθεῖναι λέγων Πέρματα. Si quis verba haec cum iis PORPHYRII conferat, in quibus MANETHONEM citat, et quae attulimus §. 7, videbit illico, in illis ATHENAEI aliquid deesse. Res est evidens. Existimem autem, hoc fere modo scripsisse nostrum: Πολλὰ μὲν ἀντὶ ἀνθρώπων, πάλας θυθέντων, ἐπιθεῖναι λέγων πέρματα. Locum sic iam verto: * *Seleucus ait, Panyasin primum placentarum mentionem fecisse, ubi de victimis humanis, in Aegypto offerri olim solitis, narrat, dicens loco hominum immolatorum, postea placentas multas oblatas fuisse.* Verum cur tandem HERODOTVS, qui, quae hac de re literis prodidit, a Sacerdotibus in Aegypto accepisse videtur, cur, inquam, Herodotus pernegat, in Aegypto, sacrificia humana vnquam, temporibus etiam antiquioribus, admissa fuisse? Huius vero rei isthanc fuisse censeo causam. Immanem illum homines maclandi morem, credo in Aegypto quidem, et ab antiquo iam obtinuisse, verum ab ipsis tamen Aegyptiis non institutum. Auctores instituti detestandi mihi fuisse videntur ** *Arabes illi Pastores, quorum in antiquissima Aegyptiorum historia fit mentio, qui diu ante tempus peregrinationis Israëlitarum in Aegypto, totam hanc regionem subiugarunt, et per plura Secula tenuerunt. Illi enim cum multa alia in religione Aegyptiorum innovasse, tum etiam humanas victimas in Tempa Deorum*

* Seleuci huius, de eodem argumento loquens, meminit PORPHYRIUS *de Abstin.* Lib. II. p. 223.

** Vide MARSHAMI *Canonem Chronicum*, ad Sec. VIII. p. 103. 104.

rum inuexisse videntur. Nam Arabes olim Sacrificia huiusmodi inhumana lege fanciuisse, et vsum illorum diu, etiam post Christum natum, retinuisse, testimoniis, quae exceptionem non patiuntur, euinci facile potest. Ad Arabes opinor spectare, quae Hebraeorum Magistri, de modo consecrandorum *Theraphim* referre solent. * *Maclabant*, inquit, *hominem primogenitum*, cuius caput manu praescindebant, abscissum sale et aromatibus condiebant, scribebantque insuper diuinationes in lamina aurea, quas ponebant sub lingua eius, et erigebant illud ad parietem; Tum loquebatur cum illis. Sunt viri eruditionis laude florentes, qui haec a Iudaeis conficta esse augurantur, neque etiam ego persuaderi mihi sinam, huius generis fuisse decantata illa *Theraphim* Labanis. Verum Iudaei tamen haec depromserunt ex Arabum antiquis consuetudinibus. Similia certe de his tradit Scriptor plerumque accuratus et diligens, PORPHYRIUS, de Abst. Lib. II. p. 225: ** Καὶ Δεμάτιοι τῆς Ἀραβίας κατ' ἔτος ἑκάστον ἔθνον παῖδα: ὃν ὑπὸ βωμὸν ἔθαπτον, ᾧ χερῶνται ὡς ξοάνῳ. *Dumateni Arabes, quouis anno maclabant puerum, eumque infra altare sepeliebant, et postea eodem, tanquam simulachro diuino utebantur.* Aetate vero Mauricii Imperatoris, Seculo VI. ad finem vergente, morem istum etiamnum viguisse, vt *Saracenorum Sacerdotes pulchros adolescentes maclarent*, testem habemus Scriptorem illius aevi, IOHANNEM MOSCHVM *** in *Prato Spirituali* cap. 155. Haec omnia

* Apud SELDENVM de Diis Syris Synt. I. cap. II. p. 98. BVXTORFFIVM in Lexico Talmudico col. 2661. et HOTTINGERVVM notis ad Godwinum p. 737.

** Adfert etiam ista ex PORPHYRIO, EVSEBIVS Praepar. Lib. IV. c. XVI. fin.

*** in *Bibliotheca Magna Patrum* Parisina To. XIII. p. 1124.

omnia non mediocriter inter se conspirant, seque mutuo et illustrant, et confirmant. Traditur porro mos ille, non modo in vrbe Ilithyiae viguisse, quam ab Arabibus Aegyptiis habitatam fuisse auguror, verum et *Heliopoli*, quae, vt diserte scribit PLINIVS Lib. VI. c. 29. *Arabas conditores habuit*, nempe Pastores illos, de quibus diximus, qui in urbem recens conditam, ritum hunc genti suae familiarem, introducendum quoque censuerunt. Accedit ad haec, quod *Amosis* Aegypti rex, atrocem illam consuetudinem aboleuerit, id enim ex MANETHONE intelleximus §. 7. Hic vero est ipse ille rex, * qui Heliopolin a Pastoribus Arabibus recuperavit, eosque ad Aegypti extrema, versus Arabiam et Phoeniciam se recipere coëgit. Mirum igitur non est, quod pulsus Heliopoli Arabibus, Urbem a Sacris vsque adeo barbaris purgauerit. Ita omnia sponte concurrunt, ad ea, quae nunc adstruxi, corroboranda.

§. 9. Redeamus nunc tandem ad ipsam Aegyptiorum *Ilithyiam*, siue *Lucinam*, a qua nonnihil eramus digressi. Videamus nunc, qualenam illud *Ilithyiae* Aegyptiacae Numen fuerit. Id enim non modo, quae de *Bubasti* supra obseruauimus, confirmabit; verum et vsui nobis esse poterit, ad indagandum, qua ratione ab *Iside* distulerit *Bubastis*, et quamnam in hac, Lunae ad nostram terram relationem Aegyptii celebrare voluerint. *Ilithyiam* vero eandem esse cum *Bubasti*, dubitare nulla ratione licet. Graeci *Bubastin* Aegyptiacam, modo Ἀγρεμν, id est *Dianam*, modo vero etiam *Ilithyiam*, interpretati sunt. Nam haec duo idem significant. Sane *Ilithyiam* Graeci dixerunt *Dianam*, §. 4. Et iidem *Bubastin* Aegyptiorum, *Dianam* pariter nuncupant,

Lucina, siue Bubastis Aegyptiorum, praerant mulieribus parturientibus, et natiuitati infantum.

* MARSHAMVS *Canone Chronico* p. 315.

cupant, atque interpretantur. §. 3. Igitur et *Ilithyia*, et *Bubastis*, illud est Aegyptiorum Numen, quod *Dianam* Graeci reddunt. *Dianam* vero suam illi tum potissimum *Ἐιλήθυαν* appellant, quando illam considerant, ut mulierum parturientium adiutricem et Protectricem §. 4. Atque hoc postremum Aegyptii etiam *Bubasti* suae attribuebant. §. 4. 5. Manifestum hinc quoque est, *Ilithyiam* Aegyptiorum esse *Lunam*. Nam *Diana*, quae eadem est cum *Ilithyia*, Graecis Symbolum erat *Lunae*, quemadmodum *Bubastis* itidem Aegyptiis. §. 4. Omnium maxime vero *Diana*, tum, cum eadem reputabatur cum *Ilithyia*, a Graecis referebatur ad *Lunam*. Optime ita * *VULCANIVS*. Per *Ἐιλήθυαν* Poëtae veteres adumbrarunt *Dianam*, hoc est *Lunam*. — Causam vero hanc crediderim, quod *Lunae* fidus, ut ait *PLINIVS*, Lib. II. cap. 101. foemineum ac mollem soluit humorem et trahit, et ** cuncta humifico suo Spiritu laxat, ideoque partum saepenumero celeriores facilioremque reddit. Haec ille ex mente veterum Philosophorum. Idem profecto etiam tenendum de Aegyptiorum *Ilithyia*, siue *Bubasti*.

Bubastis
ex senten-
tia Sacer-
dotum Ae-
gyptiorum,
Symbolum
erat *Lunae*
novae.

§. 10. Ex eo iam facilius perspicere poterimus, quamnam *Lunae* ad terram nostram relationem, quamue potestatem in *Bubasti*, spectauerint et coluerint Aegyptiorum filii. *Isis* et *Bubastis* certo quodam sensu, nonnisi vnicum Numen constituent, *Lunae* videlicet. §. 5. Sed differunt tamen etiam inter se, quandoquidem in Theologia Aegyptiorum mythica et symbolica, *Bubastis* filia perhibebatur *Isidis*. Nempe *Isis* *Lunam* in vniuersum, omnem-

* in Notis ad Callimachi Hymnum in Iouem v. 12.

** Vide plura eum in sensum apud *MACROBIUM* Saturn. Lib. VII. cap. 16.

omnemque eius vim ac potestatem designabat. *Bubastis* vero, ut auguror, Symbolum erat *Lunae nouae*, recens quasi natae, et porro crescentis usque ad Plenilunium. Vno verbo, *Bubastin* eandem Aegyptiis fuisse mihi persuadeo, quam HORATIVS dixit, *Carminum* Lib. IV. Oda VI.

*Rite crescentem face noctilucam
Prosperam frugum, celeremque pronos
Voluere menses.*

Nam phases *Lunae nouae*, vel nascentis et crescentis, parturientibus, et frugibus quoque magnopere prodesse existimabantur, adeoque, ex sententia Aegyptiorum, Numini *Ilithyiae*, siue *Bubastis*, inprimis conueniunt. Hinc est, quod HORATIVS, in verbis modo adductis, *Lunam crescentem* dicat *prosperam frugum*. Id quidem a multis non adeo tribuitur *Lunae nouae*, cuius Symbolum fuisse *Bubastin*, hic assero, quam potius *Plenilunio*. Ita PLUTARCHVS in *Symposiacis* Lib. III. p. 658. fin. λέγεται δὲ καὶ πρὸς εὐτοκίαν συνεργεῖν ἡ Σελήνη, ὅταν, ἢ διχόμηνος, ἀνέσει τῶν ὑγρῶν μαλθακώτεραις παρήχστα τὰς ὠδῖνας· ὅθεν οἶμα καὶ τὴν Ἀρτεμιν λοχείαν καὶ Ἐιλήθραν, ἐκ ἔσαν ἑτέραν ἢ τὴν Σελήνην, ὠνομάσθαι. Τιμόθεος δὲ ἀντικρὺς φησι,

* Διὰ κυανέων πόλῃ Ἀσρων
Διὰ τ' ὠκυτόκοιο σελόνας.

Dicitur etiam ad expediendum partum Luna conducere, cum est plena, quod laxando humores, dolores mitiget. Hinc etiam arbitror, Dianam, Λοχείαν, id est partui praefectam, ac Lucinam, quae a Luna diuersa

* Ita versus hos legit HADRIANVS IVNIVS, Animaduers. Lib. IV. c. 23. Adde MACROBII Saturn. L. VII. cap. XVI.

*diuersa non est, cognominatam fuisse. Et diserte
Timotheus ait*

*Per coerulea coeli Sidera,
Celeremque partu soluere Lunam.*

Et sic idem in *Quaestionibus Romanis* p. 282. in haec verba scribit: Καὶ Λακίναν Ἡραν καλεῖσιν, οἷον Φαεινὴν, ἢ Φωτίζουσαν. Καὶ νομίζουσιν ἐν ταῖς Λοχείαις καὶ ὠδῖσι βοηθεῖν, ὥσπερ καὶ τὴν σελήνην ———— Εὐτοκεῖν γὰρ ἐν ταῖς πανσελήνοις μάλιστα δοκεῖσι. *Iunonem vocant etiam Lucinam, quasi lucidam diceret, putantque eam in partibus auxilium ferre mulieribus, sicut et Lunam ———— Facillime enim videntur mulieres sub plenilunium prolem eniti. Consentit his PROCLUS, verum is veterum super hac re sententiam nonnihil distinctius explicat. Nam ubi dixerat, oculos felis decrescente Luna attenuari, crescente vero dilatari, ista subiungit:* * Καὶ ἀπλῶς, τὰ μὲν πληρεμένης σελήνης εὐθενεῖται· τὰ δὲ ληγέσης αὐτῆς . . . ** . . . τοῖς μὲν ὠφελίμῃ τῆς ὑγρότητος ἔσης, ἣν διαχεῖ τὸ σεληνιακόν φῶς αὐξόμενον· τοῖς δὲ βλαβεράς. *Crescente Luna omnia vigent, beneque se habent: Decrescente vero eadem, minuuntur ac detrimentum capiunt: illis enim humor, quem lumen Lunae ex se emittit atque diffundit, salutaris, his vero nocivus est. Hic igitur Luna noua, siue crescens minime excludenda. Quin imo ad hanc potissimum felicem in partu successum, multi referre solebant. Λοχία τε ἡ Ἀρτεμις, inquit *** PORPHYRIUS, ὅτι ἡ τῆς Νερμηνίως δύναμις προαφεικὴ εἰς τὸ τέκεν. Partui Diana praeest, indeque Λοχία dicitur, quod Nouilunio vis quae-*

* in Hesiodi Opera et dies, Pag. CII. a. Edit. Venetae.

** Hic aliquid deest, forte βλάπτεται, aut φθίνει, aut simile quid.

*** Apud EVSEBIUM Praeparat. Euang. Lib. III. cap. XI.

quaedam insit, quae pariendi facilitatem adferat. Idque praecepta Scriptorum Rei Rusticae prorsus confirmant. Totum igitur illud tempus olim, vti et nunc a multis, credebatur corporibus sublunari-
bus inprimis prosperum et salutare, quo Luna, postquam noua apparuerat, crescendo augebatur, donec plenilunium, ceu prosperi huius Status terminum attigisset. Atque eam ob causam, HORATIVS *Lunam crescentem praedicat prosperam frugum.* Totius autem huius temporis, inprimis vero *Lunae nouae*, quae est eius initium, Symbolum Aegyptiis fuisse *Bubastin*, auguror. Spectat huc, quod legimus, in *vrbe Ilithyiae*, quae *Bubasti* consecrata erat, imagine aliqua symbolica, religiose * *cultum fuisse tertium Lunae lumen*, lumen nempe, vt interpretor, quod Luna, tertio die a coniunctione cum Sole, terrae ostendit. Tum enim splendor eius conspicuus est omnibus, et ab omnibus obseruatur, ipsaque crescendo aliquem iam progressum fecit. Eandem ob rationem, quod supra iam monui, §. 5. *Bubastis* dicta videtur Aegyptiis filia Osiridis et Isis, quia nimirum post coniunctionem Lunae cum Sole, tanquam eorum soboles, illico apparet, quasi recens nata. Ipsum denique *Bubastis* nomen, nil nisi hoc Aegyptiorum filiis significasse videtur. De hoc nunc dispiciemus.

§. II. Sunt ex antiquis nonnulli, qui nominis *Bubastis* rationem explicare nobis conantur. Erant, ** qui crederent, *Bubastin*, antiqua Aegyptiorum lingua sonuisse *felem*† nulla profecto alia de causa, quam quod *felem*, symbolum esse *Bubasteos* sacrosanctum, scirent, oculisque viderent. Eodem modo

Nomen Bubastis Aegyptiacum explicatur.

* EVSEBIUS Praepar. Euangel. Lib. III. cap. XII. ex PORPHYRIO.

** STEPHANVS Byzantinus in voce Βέβαστος.

modo quidam persuadere nobis vellent, *Mendetem* Aegyptiis *hircum* significare, *Anubim* vero *canem*, et quae sunt his similia, de quibus * antehac sententiam meam exposui. Alii ** a *Bubasto* vrbe, quae *** in Scriptura פי בסת, *Pi-beset* audit, nomen accepisse tradunt, cum certum potius sit, *Bubastum* urbem, a *Bubasti* Numine, cui aedificata fuit, §. 5, nomen traxisse. Est etiam multis modis testatum, plerisque in Aegypto urbibus, inter quas etiam fuit vrbs *Ilithyiae*, a regionis illius Numinibus, imposita fuisse nomina. §. 7. Est et alia nominis huius interpretatio, quam HIERONYMVS nobis suppeditat, in qua non sine causa cespitant eruditi; sed quae mihi tamen, ad indagandam veram, vt spero, et nominis et Numinis significationem, faciem praetulit. Ita autem ille: † *Bubastus iuxta linguam Aegyptiacam, interpretatur oris experimentum*. Posset quis suspicari, doctum hunc Scripturae interpretem, in animo habuisse linguam Hebraeorum, qua פי os sonat, totumque nomen פי בסת, ex lingua eadem a quibusdam explicari solet *os conculcatum*, vel *inquinatum*. Verum HIERONYMVS linguae hebraicae ignarus non erat, et ab illa didicerat discernere linguam Aegyptiorum, ex qua passim voces huius gentis, in Scriptura occurrentes, interpretari solet. Solenne enim ipsi erat, super huiusmodi vocibus consulere linguae Aegyptiacae peritos. Itaque et illam *Bubasti* interpretationem, videtur ab aliquo eiusdem linguae bene gnaro, et petiisse et accepisse. Verum quid quaeso est *oris experimentum*? Os hic, vt arbitror, *faciem*, *vultumque* totum designat. *Oris* vero *experimentum*, pro aliqua

* Lib. II. cap. VII. §. 2.

** Anonymus auctor Θεολογικῶν τῆς Ἀριθμητικῆς, p. 33.

*** Vide CELLARII Geograph. antiqu. Africae p. 57.

† Lib. IX. in Ezech. Opp. To. III. col. 916.

aliqua vultus mutatione accipio. Est nempe Π-ΖΔ-ΒΑΥΤ, *P-bo-bast*, Aegyptiace *vultum nudans*, vel *retegens*, quod dici potest de Luna, quando faciem, in coniunctione cum Sole, absconditam, aut velatam, id est contemplationi hominum subductam, iam rursus reteggit, oculisque nostris conspiciendam praebet. Nomine itaque hoc, satis clare designaretur *Luna noua*, cum a Sole modo recessit, aut ex radiis eius emerfit. Aut possis nomen hoc etiam interpretari Π-ΖΔ-ΒΔΥΤ, *P-bo-u-ast*, vbi tantum monendum, quod sane perquam vulgare ac tritum est, *b*, et *u*, et *v* saepenumero inter se permutari. Id vero significaret *multiplicantem faciem*, vel, *qui formam faciei saepe mutat*. Nemo non intelligit, referri hanc denominationem ad id, quod in Luna omnes obseruant, quodque de illa ignotum esse nemini potest. Refertur nempe ad continuas illius vicissitudines. * *Nam Luna semper in motu est, et TER DENAS FACIES ACCIPIT in restitutione menstrua.* En! vere Π-ΖΔ-ΒΔΥΤ, *P-bo-u-ast*, vel *P-bo-bast*, et adiecta terminatione graeca *Bubastin*, id est, *varia multiplicique facie conspicuam*. Posset eadem vox Aegyptiaca, satis commode etiam reddi *facie crescens*, quod ad ea quae supra disputauimus, omnium esset maxime accommodatum. Sic enim nomen Aegyptiacum *Bubastis*, id plane significaret, quod HORATIVM de *Luna noua* audiuius canentem

*Rite crescentem face noctilucam
Prosperam frugum, celeremque pronos
Voluere menses.*

* ARNOBIUS Lib. VI. p. 196.

CAPVT IV.

De Buto, vel Butone, Aegyptiorum
Numine antiquissimo, quod Graeci
Latonam interpretantur.

Summa dicendorum hoc capite. §. 1. Butus, siue Buto, antiquum fuit Aegyptiorum Numen, quod Graeci interpretantur Latonam. §. 2. Latonae huic Sacra instituta erant solennia valdeque celebrata in vrbe Buto, inferioris Aegypti. §. 3. De Butone hac vel Latona, traditiones Aegyptiorum. §. 4. Traditiones hae Aegyptiorum de Butone cum Doctrina Theologiae Physicae Graecorum conferuntur. §. 5. Latona in Theologia Graecorum Physica est Nox, et, vt recentiores quidam, Chaos primogenium. §. 6. Tentatur aliqua Theologiae Aegyptiorum, cum Theologia Graecorum in hoc argumento conuenientia. §. 7. In Theologia tamen Aegyptiorum Buto, siue Latona, re ipsa referebatur ad Isidem, vel Lunam, eratque huius aliquod Symbolum. §. 8. Id ex eo confirmatur, quod Latona illa perhibita fuerit Buti Horum et Bubastin nutrire. §. 9. Et quidem in paludibus Buticis, nam aqua palustri et fontana, credebatur Luna nutriri, et tum quasi refecta, res etiam alias viuificare et roborare. §. 10. Obseruandum hic quoque est, quod Veteres Lunam crediderint matrem esse roris. §. 11. Atque id videntur etiam in Latona Butica significare et venerari voluisse Aegyptii. §. 12. Ex iis quae obseruata fuerunt, tandem patescit, Latonam Buticam Symbolum fuisse Lunae plenae, vel Plenilunii. §. 13. Denique interpretatio nominis Aegyptiaci Butus vel Buto, lectori offertur.

§. 1.

*Summa dicendorum
hoc capite.*

Bubastin vetustis Aegyptiorum Sacerdotibus Symbolum fuisse *Lunae*, et *nouae* quidem, ac etiamnum crescentis, capite superiori euincere conati sumus. Generis fere eiusdem existimo fuisse

Butum,

Butum, vel *Butonem*, id est, ut Graeci interpretantur, *Latonam* Aegyptiorum. Multum quidem et Diuinitatis istius Aegyptiacae interpretatio atque explicatio, negotii mihi faceffiuit; sed post adhibitam tamen omnem, quam impendere potui, diligentiam, post expensa accurate omnia rei momenta, post exploratas sollicitè veterum traditiones, quae villo modo ad hoc nostrum negotium spectant, post subductas rationes omnes, ita tandem statuere coactus sum, etiam *Butum*, siue *Latonam*, Aegyptiis Symbolum fuisse *Lunae*; verum aetatis quoddam quasi robur iam consecutae, et quodammodo senescentis, ac vim potestatemque suam praecipuam, circa *Plenilunium* exferentis. Vti ergo *Bubastis* Symbolum aliquod erat *Nouilunii*, ita *Butonem* auguror fuisse Symbolum *Plenilunii*. Eam igitur in rem, ut quae asserui, bonis rationibus probem, et in debita luce collocem, ea primum, quae in veterum Aegyptiorum traditionibus, de *Butonis*, vel *Latonae* Numine, perhibita inuenimus, adferam; mox vero, quae forte ex Theologia Graecorum, ad illustrandum idem Numen, conquiri posse videbuntur, insuper adiciam: deinde meam de hac Aegyptiorum Diuinitate sententiam, in medium proferam, et hanc denique, interpretatione nominis Aegyptiaci *Butus*, vel *Buto*, corroborabo.

§. 2. Erat ergo Genti Aegyptiorum Numen antiqua religione, impense cultum, quod ipsi sermone vernaculo *Butum* appellabant, vel *Buto*, quod interpretes Sacrorum Graeci, a Psammeticho rege instituti, *Latonam* interpretabantur. Si STEPHANVM *Byzantium* sequimur, nomen illud Aegyptiis sonabat Βῦτώ. Agens enim de vrbe *Buto*, Aegypti inferioris, quae Graecis communiter Βῆτος audit, haec scribit: Ἐκαλεῖτο δὲ Βῦτώ, ἃφ' ἧς καὶ ἡ Ἀητὼ Βῦτώ. *Butus* vrbs Aegyptiace vocabatur *Buto*.

Butus vel *Buto* antiquum fuit Aegyptiorum Numen, quod Graeci interpretantur *Latonam*.

Vnde etiam *LATONA* ab Aegyptiis dicitur *BUTO*. Et hoc nomine nos quoque eam nuncupabimus. Vrbs illa, in qua Dea haec ab Aegyptiis concelebrabatur, etiam HERODOTO *Βετώ* audit Lib. II. c. 155. Sic idem c. 59. *ἐς Βετῶν πόλιν*. c. 83. *ἐν Βετοῖ πόλει*. c. III. *ἐκ Βετῶς πόλιος*. Et sic porro. Etiam apud EPIPHANIVM, in loco, cuius alias aliquoties meminimus, p. 1092, legimus *τὴν Βετώ, τὴν πολίχνην*. Sed communius Scriptores urbem hanc vocant *Βετον*, *Butum*. Existimat autem STEPHANVS, alios forte secutus, Deam *Buto*, ab vrbe cognomini, nomen suum traxisse, quod sane Graecis solenne erat. At vero Aegyptii * urbibus tantum non omnibus, certe praecipuis, nomina imponere solebant desumpta a Diuinitatibus inibi cultis. *Buto* igitur, vel *Butus*, si de vrbe sermo sit, Aegyptiis nihil aliud significabat, quam urbem *Butoni* (id est *Latoniae*) *sacram*. Idem sonat, quod Graecis *Λητόπολις*, vel *Λητῶς πόλις*, quo nomine plures in Aegypto vrbes insignes fuerunt. Inter illas olim celebritatem maximam consecuta est *Latopolis*, vel *Λητῶς πόλις*, sita e regione Mempheos, et illius aliquod suburbium, a qua per Nili tantum fluenta erat femota. Ex ea, si ** IOSEPHVM audimus, Israëlitae quondam egressi, mare rubrum et desertum postea transierunt. Successu temporis *** Cambyfes, Aegypto armis potitus, urbem hanc euertit, eoque loco Babylonem aedificari iussit. Et hanc urbem ideo quondam *Latopolin*, et Aegyptiace, vt credere par est *Butum*, dictam fuisse, quod in illa *Buto*, siue *Latona* Templum cultumque haberet,

* Vide Libri huius cap. III. §. 7.

** Antiquitat. Lib. II. c. XV. §. I.

*** IOSEPHVS loc. cit. cum quo tamen conferre iuuabit VITRINGAM ad Iesaiæ cap. XIX. p. 533.

beret, docent haec STEPHANI verba : *Λητῆς πόλις, πόλις Αιγύπτου. Ἐστὶ δὲ μοῖρα Μερφίδος, καθ' ἣν αἱ πυραμίδες, Λητῆς ἱερόν. Vbi legendum arbitror καὶ Λητῆς ἱερόν. Sic igitur verte: Latopolis, vrbs Aegypti. Est vero pars vrbis Memphis, iuxta quam sunt Pyramides, et Latonae Templum. Pyramides sitae erant trans Nilum, Latonae vero Templum, si bene coniicio, in quadam Insula, inter Latopolin et Memphin, in Nilo fluuio, constructa, vbi fere hodie Nilometrium Cahirianum cernitur. Non satis autem mirari possum, * viros quosdam eruditionis laude excellentes, asserere non dubitasse, Latopolin, siue Butum in Aegypto inferiori, non a Latona Dea; verum a lato pisce, illic loci culto, nomen habuisse. Non de vna eademque vrbe ita pronuntiant viri docti. Et erant, quod iam monui, plures in Aegypto inferiori nominis illius vrbes, quod iam pluribus persequi huius loci non est. Sed omnes tamen illae vrbes de quibus loquuntur, sitae erant in Aegypto, aut inferiori, aut media. Et ratio non est dubitandi, has omnes a Latona Dea cognominatas fuisse. Longe ab his dissita erat alia Latopolis, vrbs Thebaidis, a finibus Aethiopiae non ita longe remota, in qua, tanquam loci illius diuinitas colebatur latus piscis, eaque apud PTOLEMAEVM p. 122. non Λητῆς πόλις, sed πόλις Λάτων scribitur, distinctionis ergo, vrbs nempe Latorum, piscium. Clare id docet STRABO Lib. XVII. p. 559. 561.*

§. 3. Erat igitur Butus, vrbs in Aegypto inferiori, magnitudine praestans et percelebris, prope Sebennytum, neque valde remota ab ostio Sebenny-
Dea haec solenniter inprimis colebatur

F 4

* MARSHAMVS in *Canone Chronico* p. 398. HOLSTENIVS et BERKELIVS ad Stephanum voce Λητῆς πόλις.

*Buti, vrbe
inferioris
Aegypti.*

bennytico *, in qua *Buto*, siue *Latona* Templum habebat sumtuosum inprimis et splendidum, vbi in honorem eius Sacra, magno apparatu, a permultis ex tota Aegypto illuc commeantibus, quotannis celebrabantur. Illic Dea haec Oraculum quoque habebat inclytum **, multorumque sermonibus celebratum, ad quod consulendum, homines vndecunque confluere solebant. Praeter *Latonam* colebantur etiam in eadem vrbe, summa religione *Horus*, quem Graeci *Apollinem* nominant, et *Diana*, Aegyptiace dicta *Bubastis*, non quidem, ceu e *Latona* in lucem editi, quae est Graecorum fabula; sed tanquam Deae illius alumni, quos illa sollicite nutriuisset. Templum Numinibus hisce, Buti in quadam insula constructum, inter admiranda Aegypti olim numerabatur. *Alia quoque*, inquit *** *MELA*, in his terris mira sunt. In quodam Lacu, (Butico nempe) *Chemmis insula*, lucos sylvasque, et *Apollinis* grande sustinens Templum, natat, et quocunque venti agunt, pellitur. Consimiliâ de insula hac natante, memoriae prodidit *HECATAEVS*, historicus nobilissimus et perantiquus, cuius haec apponere iuuat verba: † *In Butis, circa Templum Latonae, est insula Chembis nomine, Apollini sacra, est autem insula mobilis, et circumnatat. Sed operae pretium est, audire et HERODOTVM, testem rei huius oculatum, qui quae ipse viderat, hunc in modum refert, Lib. II. c. 156. Secundo loco, inter mirabilia huius loci ponenda est insula, nomine Chemmis, in lacu profundo*

ac

* *HERODOTVS* Lib. II. c. 59. 155. 156. Adde *STRABONEM* p. 551. *STEPHANVM* in *Βῆτος*.

** *HERODOTVS* Lib. II. c. 83. III. 133. 152. etc. et Lib. III. c. 64. *AELIANVS* Var. hist. Lib. II. c. 41. *STEPHANVS* in *Βῆτος*. *STRABO* p. 551.

*** *de Situ Orbis*, Lib. I. cap. 9.

† Apud *STEPHANVM* in voce *Χέμμις*.

ac spatioſo ſita, prope Templum, quod Buti eſt Latonae aedificatum. Eam inſulam Aegyptii dicunt moueri et natare. Ego tamen illam nec vidi innantem, nec ſe mouentem, et magnopere miratus ſum, vbi iſtud audiui, tanquam verum eſſe poſſit, inſulam natare. In hac igitur inſula, Templum Apollinis, (Hori) magnum eſt, et arae triplices extructae. Protulit eadem palmas frequentes, aliasque partim fructiſeras, partim ſteriles arbores. Ad cultum Hori, in illo Templo ab antiquo peragi ſolitus, acceſſit poſtea regnantibus Ptolemaeis, cultus Harpocratis, in cuius honorem ſolennia quouis anno, ritibus operoſis illic celebrari conſueuerunt, quae prolixè deſcribit EPIPHANIVS p. 1092; nam illius tempore nondum videntur plane deſuiſſe. Propter haſce rationes, Sacra Butica, quae ad Butonem, ſeu Latonam praecipue referebantur, erant in tota Aegypto valde celebria, ab omnibus frequentata, et ſummo in pretio habita. Vnde PLVTARCHVS, loquens de Sacris Aegyptiorum, quae ipsis praee ceteris eſſent chara et venerabilia, * Nilum, Memphim, et Butum coniungit.

§. 4. De ipſa tamen hac Dea, Butone Aegyptiorum, pauca admodum ſunt, quae in veterum commentariis, literis mandata inueniantur. Summa eorum ad haec fere redit, quae HERODOTVS, a Sacerdotibus Aegyptiis accepta, hunc ad modum tradidit Lib. II. c. 156. Ratio, quam Aegyptii reddunt, ob quam inſula, in qua extructum eſt magnificum Hori Templum, mobilis ſit ac natatilis, iſta eſt. Dicunt Latonam, quae fuit ex numero octo Deorum, quos Aegyptii habent primos et antiquiſſimos omnium, cum habitaret in vrbe Buto, vbi illius eſt Oraculum, ab Ifide, tanquam depositum aliquod, accepiffe Horum,

DeButone,
vel Latona
traditiones
Aegyptio-
rum.

F 5

* de Ifide et Ofir. p. 377.

rum, eumque in insula, quae nunc dicitur natatilis, occultasse, sicque ab insidiis Typhonis immunem praestitisse ac seruasse, quo tempore Typhon omnia diligenter inuestigans, etiam istum in locum peruenit, ut quaereret filium Osiridis. Aegyptii enim perhibent, Horum seu Apollinem, et Bubastin, quam nos dicimus Dianam, liberos esse Osiridis et Isidis, Latonam vero ipsorum extitisse nutricem et seruatricem. Ex sola hac Aegyptiorum fabula sacra, Aeschylus Euphorionis filius, hausit id, quod de Diana is vnus finxit. Dixit autem, Dianam esse filiam Cereris, ideoque insulam factam esse natantem. Ex HERODOTO desumisse videtur, quod eadem de re obseruauit PAVSANIAS in Arcadicis p. 676: Cereris vero filiam, non Latonae, fuisse Dianam, qui sermo est Aegyptiorum, ab iis acceptum Graecos docuit Aeschylus, Euphorionis filius. Buto itaque, siue Latona Aegyptia, a Sacerdotibus non tradebatur Hori et Bubasteos mater, quippe quod adscriberetur Isidi; verum nutrix et seruatrix, quae ipsos aduersus machinationes vimque tyrannicam Typhonis protexit, aluitque Buti, et in lacubus vicinis. Tangit eandem Aegyptiorum fabulam sacram, quam ex HERODOTO attuli, etiam PLVTARCHVS de Iside p. 357 fin. vbi fabulosas Aegyptiorum de Iside traditiones commemorans, etiam hoc refert, quod ex Phoenicia in Aegyptum redux, ad filium suum Horum, Buti enutritum, (a Latona) profecta fuerit. Et in libro eodem p. 366: Horum in paludibus, apud Butum a Latona dicunt enutritum esse. Et in Sacris Buticis, solenniter quotannis celebratis, imaginem quandam huius rei repraesentabant. Nam Sacerdotes Hori, * Harpocratem adinstar nutricum alebant et nutriebant, cum tamen senes essent, aetatis iam pro-

* EPIPHANIVS Exposit. Fidei p. 1092.

prouectioris. Ad easdem vero Sacras de *Latona Butica* fabulas, et hoc spectat, quod *PLUTARCHVS* narrat p. 354: ὡς ὁ Τυφὼν ὕν διώκων πρὸς τὴν πανσέληνον εὗρε τὴν ξυλινὴν σόρον, ἐν ἣ τὸ σῶμα τῆς Ὀσίριδος ἔκειτο, καὶ διέρρηξεν. *Typhonem, cum plena luna suam persequeretur, reperisse ligneam arcam, in qua Osiridis corpus iacebat, idque disiecisse.* Haec enim contigisse circa urbem Butum, ubi *Latona* enutriebat Horum, ex hisce Scriptoris eiusdem verbis discimus p. 357 fin. Τῆς δὲ Ἰσίδος πρὸς τὸν υἱὸν Ὠρεον, ἐν Βάτῳ τρεφόμενον πορευθείσης, τὸ δὲ ἀγγεῖον ἐκποδὼν ἀποθεμένης, Τυφῶνα κυνηγετῆντα κύντῳ πρὸς τὴν * σελήνην, ἐντυχεῖν αὐτῷ. *Cum autem Isis, ad Horum filium, qui Buti enutriebatur, iter faceret, et arcam, (in qua erat corpus Osiridis) extra conspectum hominum deposuisset, Typhonem noctu, plena cum esset Luna, venantem, in arcam illam incidisse.* Erat ergo *Hori* et *Bubasteos* nutrix *Latona*, siue *Buto*, quae eos alebat et educabat Buti. Et tamen erat ex octo Aegyptiorum primis principibusque Numinibus, quod *HERODOTVM* supra testantem vidimus Lib. II. c. 156.

§. 5. Ex iis, quae de *Butone*, Aegyptiorum Numine attulimus, non difficulter colligere poterunt eruditi, cur Diuinitatem hanc Graeci *Latonam* interpretati sint. Etenim apud Graecos *Latona* mater perhibebatur *Apollinis* et *Dianae*; Aegyptii vero *Apollini* suo, id est *Horo*, et *Dianae*, quam ipsi *Bubastin* nuncupabant, *Butonem* adiungebant, non quidem tanquam matrem; sed tamen ut *nutricem* et *seruatricem*, ideoque honore eodem tria haec Numina dignabantur, ac inter se etiam coniungebant, non secus atque Graeci et Romani *Dianam* et *Apol-*
linem,

Traditiones Aegyptiorum de Butone, cum Doctrina Theologorum Graecorum de Latona conferuntur.

* pag. 354. erat πρὸς τὴν πανσέληνον, et sic quoque hic scribendum esse auguror.

linem, cum *Latona* sociare solent. Vnicum hanc in rem adduco HORATIVUM, qui ex eorum Praeceptis ita canit Carm. Lib. I. Od. XXI:

*DIANAM tenerae dicite virgines:
Intonsum pueri dicite CYNTHIVM,
LATONAMque supremo
Dilectam penitus Ioui.*

Quia igitur inter fabulas Graecorum, et Theologiam Mythicam Aegyptiorum, in hoc Numine magna intercedit affinitas, superuacaneum videri nemini potest, si Theologiam Graecorum Physicam de *Latona*, in consilium adhibeamus, experturi, num non illa nobis aliquid ad explicandam veram rationem Numinis Aegyptiaci suggerat, cum de hac illorum Diuinitate, praeter ea, quae iam retulimus, vix aliud quid memoriae proditum deprehenderimus. Aliquam ex Theologia Graecorum Physica, Numinis, nominisque *Latonae* interpretationem subministrat nobis PORPHYRIUS, Philosophus magni nominis, et veteris Theologiae inuestigator diligens. Sic autem is: * Τῆ δὲ ὑπὸ Σελήνην Φωτιζόμενος ἢ σκοτιζόμενος αἶρας, ἡ Λητώ σύμβολον. Λητώ γάρ αὐτὴν εἶναι, διὰ τὴν κατὰ τὸν ὕπνον ἀναισθησίαν· ἢ ὅτι ψυχαῖς ὑπὸ Σελήνην γινομέναις λήθῃ, ξυνομαρτεῖ τῇ θεῇ. Καὶ διὰ τῆτο ἢ μήτηρ Ἀπόλλωνος τε ἢ Ἀρτέμιδος, τῶν αἰτίων Φωτισμῶ τῇ νυκτὶ. καὶ ἐν τέτοις ἡλὶς ἢ σελήνης μητέρα φησὶν εἶναι τὸν ὑπὸ σελήνην αἶρα· τῆτον γὰρ εἶναι τὴν Λητώ. Quae ita sunt latine reddenda: *Eius autem aëris, quem infra Lunam modo illuminari, modo tenebris obscurari videmus, Latona Symbolum est, quippe quae λητώ quaedam,*

* Apud EYSEBIUM, Praepar. Euang. Lib. III. cap. XI. post init.

quaedam, id est obliuio sit, partim, quia qui dormiunt, nihil persentiscunt, partim, quod animos illos, qui infra Lunam degunt, diuini Numinis obliuio comitetur. Eadem de causa, mater Apollinis et Dianae, quibus illuminatio noctis in acceptis ferenda est, Latona nuncupari solet, quibus nihil aliud significatur, quam aërem, Luna inferiorem, quippe qui Latona sit, Solis ac Lunae esse Parentem. Nolui explicationem hanc physicam Numinis Latonae, quam debemus Philosopho, sua aetate illustri, tacitus praeterire, tametsi parum omnino mihi arrideat. Et si omnia studiose expendo, non possum non iudicare, eam neque Graecorum, neque Aegyptiorum Theologiae conuenire. Recte aduersus eam, nisi vehementer fallor, haec EVSEBIUS, loc. cit. reposuit: *At enim, quomodo tandem aër parens eorum esse possit, qui illuminationis causae sunt, praesertim cum ipse efficiatur potius, quam efficiat? Sol enim atque Luna variam ac multiplicem in aëre mutationem ac vicissitudinem efficiunt.*

§. 6. Audiamus nunc aliam Numinis Latonae explicationem, ex veterum Graecorum Theologia Physica pariter depromptam, quae, cum eius permulti meminerint, videtur fuisse communior, neque etiam apparet, eam a Theologia Aegyptiorum multum abhorrere. Volebant igitur veteres Graecorum Theologi, per Latonam designari Noctem. Docet hoc PHVRNVTVS, de Nat. Deor. cap. 2. * Εξ ἧ μὲν Ἀπόλλων καὶ Ἀρτεμις ἐγέννηθησαν διὰ τῆς Λητῆς. Λητὴ γὰρ τὴν νύκτα ὀνομάζεται. — λήθη τις ἔσα. Ἐν γὰρ τῇ νυκτὶ καθευδόμενοι λαοθάλλοντα πάντων οἱ ἄνθρωποι. Ex Ioue Latona peperit Apollinem et Dianam. Latonam vero dicunt,

Latona in Theologia Graecorum physica est Nox, et, ut recentiores quidam volunt, Chaos primigenium.

ut

* Haec leguntur in Editione THO. GALEI. In prioribus desunt.

ut quae sit quaedam Λήθη, id est obliuio. Nam qui noctu dormiunt, rerum omnium obliuiscuntur. Consentanea his sunt haec PLVTARCHI, in libro de Festo Daedalis apud Plataeenses: * Νύξ δὲ ἡ Λητὼ, ληθὼ τις ἔσται τῶν εἰς ὕπνον τρεπομένων. Latona vero est Nox, quippe quae eorum, qui somno sese dant, ληθὼ quaedam sit, id est obliuio. Et eodem modo vetus Scholiastes Hesiodi in Theogoniam, Pag. CXLI. a. Edit. Trincauelli: Λητὼ λέγεται ἡ λήθη καὶ ἡ νύξ. Latona dicitur et obliuio et nox. Et passim talia leguntur apud Veteres. Temperare mihi tamen iam nequeo, quin ex EVSTATII in Homerum Commentariis, hanc eius obseruationem apponam: ** Λητὸς υἱὸς ὁ Ἀπόλλων λέγεται, τῆς ἐστὶ νυκτός· δοκεῖ γὰρ ἐξ αὐτῆς, οἷα μητρός, ὁ ἥλιος γεννᾶσθαι, ὡς καὶ Σοφοκλῆς ἐν Τραχινίαις λέγει. — Λητὼ δὲ ἡ νύξ, διὰ τὴν παρ' Εὐριπίδῃ σοφὴν καὶ ποτνίαν λήθην. ὕπνῶντες γὰρ νυκτὸς πάντων λανθανόμεθα. Filius Latonae dicitur Apollo, id est noctis, videtur enim Sol ex illa, tanquam ex matre procreari, sicuti et Sophocles in Trachiniis loquitur. — Nox vero Λητὼ nuncupatur, propter λήθην, id est obliuionem, quam Euripides sapientem et venerandam appellat. Dum enim noctu somno nos dedimus, omnium rerum obliuiscimur. Verba SOPHOCLES, ad quae in his respicit EVSTATIUS, extant in Trachiniis v. 93.

Ὅν αἰόλα νύξ ἐναριζόμενα.

τίκτει, κατευνάζει τε Φλογιζόμενον
ἄλιον ἄλιον αἰτῶ.

Quem nox astrifera e medio sublatum
Progignit, et eundem luce fulgentem rursus sopit
Solem, Solem inuoco.

Noctem

* apud EVSEBIUM, Praepar. Euang. Lib. III. cap. I.

** in Iliados Lib. A. p. 22.

Noctem hanc, quam cum *Latona* eandem faciunt prisci Graecorum Theologi, NATALIS COMES interpretatur *Chaos* primitium, ex quo omnia creata sunt. Hoc sane ad Theologiam Aegyptiorum propius accedere videri posset. Quare haec eius verba adscribere non grauabor: * *Latona* ——— potest etiam a *λανθάνω*, quod latere significat, deduci, quia e tenebris *Apollo* et *Diana* nati sunt, e confusa scilicet rerum natura. In similes cogitationes video etiam incidisse GERHARDVM IOHANNEM VOSSIVM, virum omni memoria dignissimum, quamobrem et hanc eius obseruationem appono: ** *Hesiodus* in *Theogonia*, vti et in *Metamorphosis* *Ouidius*, *Apollinem* et *Dianam* natos aiunt e *Ioue* et *Latona*. Vbi *Iupiter* est opifex mundi: *Latona* est materies vniuersi, quae *Λητώ*, siue *Latona*, ἀπὸ τῆς λήθης, dicta est, quoniam, antequam lux foret, omnia in tenebris delituerint: vel quia, vt *Platonici* volunt, rudis illa indigestaque moles, innumeris latuit *Seculis*, vsque dum *Mundi* ille architectus, omnibus in orbem redactis, singulis suum tribuit decus. Quae quidem, quomodo ad vetustam gentis Aegyptiacae Theologiam, non sine magna veri specie, applicari queant, nunc iam videamus.

§. 7. Volunt nempe, qui inter Graecos, Theologiae Physicae excolendae operam dederunt, per *Latonae* Numen nihil aliud intelligi, quam *Noctem*, siue iam *noctis* nomine indicetur pars illa diei naturalis, qua *Sol* *Horizontem* nostrum relinquit, siue etiam ille status rerum omnium primigenius, quo

*** *Vnus erat toto naturae vultus in orbe,
Quem dixere Chaos, rudis indigestaque moles.*

Et *nis Butici.*

* *Mytholog. Lib. III. cap. XVII. versus fin.*

** *de origine Idololatriae, Lib. II. cap. XII. fol. 186. b.*

*** *OVIDIVS Lib. I. Metam. initio.*

Et hanc *Noctem*, siue sumatur priori, siue posteriori sensu, ab Orientalibus fere cunctis, ac figillatim ab Aegyptiis, per *σωματοποιίαν* quandam, vt Numen magnum et potens, impensa religione cultum fuisse, multis docuimus Lib. I. cap. I. Sed ibidem tamen demonstratum quoque dedimus, Numen illud *Noctis* Aegyptiorum, sermone ipsorum auito, sonuisse *Athor*, illudque nomen Graecos communiter interpretari *Venerem*. Verum enim vero, hoc non obstante, adsunt, quae nos ad credendum inducere queunt, *nocturnum* Gentis Aegyptiacae Numen, nonnunquam etiam nomine *Butonis* vel, vt cum Graecis loquar, *Latoniae* designari. Obseruauimus nempe Libro et cap. citato, §. 13, veteres Aegyptios, religiosis ritibus coluisse aliquam *Ἀφροδίτην σκοτίαν*, *Venerem tenebricosam*, vel, quod idem est, *nocturnam*. Eandem vero diximus a DIODORO *Siculo* appellari *Ἑκάτην σκοτίαν*, *Hecaten tenebricosam*. Et ex indiciis non valde obscuris, colligere licet, Numini huic nocturno, siue illud *Venerem*, siue cum aliis *Hecaten* appellare libeat, aram statutam, Sacraque facta fuisse in Templo Serapidis antiquissimo, sito in insula prope Pyramides, in quo Apidis fato functi corpus recondi solebat. Ibidem situm etiam fuisse Fanum aliquod *Latoniae* Aegyptiacae, a qua *Letopolis*, Mempheos suburbium nomen traxit, discimus ex his ALEXANDRI *Polyhistoris*, e libro III. rerum Aegyptiacarum. * *Λητῆς πόλις, πόλις Ἀιγύπτου*. "Εστὶ δὲ μὲν Μέρφιδος, καθ' ἣν αἱ πυραμίδες, ** καὶ Λητῆς ἱερόν. *Latopolis*, vrbs Aegypti. Est vero pars vrbs Memphis, iuxta quam sunt Pyramides, et Latoniae Templum. Mihi dubitare omnino non licet, subinnui illud ipsum Sacellum,

in

* Apud STEPHANVM Byzantium in voce *Λητῆς πόλις*.

** Vide supra §. 2.

in Templo Serapidis prope Memphim, quod alii *Veneris*, vel *Hecates tenebricosae* nominant. Poterat merito Numen illud, cui dedicatum erat hocce Templum, nuncupari *tenebricosum* et *nocturnum*, quia * Templum illius omnibus erat inaccessum et clausum, praeterquam illis diebus, quibus *Apim* sepeliri contingeret. Quae si ita se habent, vti suspicor, sequitur, cultum illic fuisse Numen aliquod, cui nomen Aegyptiacum fuisse *Athor* coniicio, Graecos vero illud modo *Venerem*, modo *Hecaten*, modo etiam *Latonam*, ob rationes, quas §. 6 exposui, interpretatos esse. Nempe Numen illud praeerat *Nocti*, et *tenebris*, adeoque etiam *tenebris Mortis*, ad quas homines et animantia, relicta luce vitae huius, postliminio redire coguntur. Statum hunc etiam passim vocare solent *noctem*, vti CATVLLVS in notissimo carmine ad Lesbiam

*Soles occidere et redire possunt:
Nobis quum brevis occidit lux,
NOX est perpetua vna dormienda.*

et HORATIVS Carminum Lib. I. oda IV.

*Vitae summa brevis spem nos vetat inchoare
longam.*

*Iam te premet NOX, fabulaeque Manes
Et domus exilis Plutonia. —*

Et sic nobilissimus Poëta, Aeneid. Lib. X. 746.
et XII. 310.

—— in aeternam clauduntur lumina NOCTEM.

Quae quomodo ex interpretatione Theologorum Graeciae, de qua §. 6, etiam ad Latonam applicari queant,

* Vide infra Lib. IV. cap. III. §. 2. et 3.

Tom. II.

G

queant, nemo est, qui non illico intelligat. Verum, inquires, quid haec ad *Butonem*, siue *Latonam Buticam*? Sane non desunt rationes, ex quibus verosimiliter colligi queat, ea, quae de *Hecate Memphitica* commemorantur, etiam ad *Latonam Buticam* spectare. Ipsum *Latonae* huius nomen, quod *Buto* est, vel *Butus*, non leuiter id quod dixi, confirmare videtur. Testatur namque HESYCHIUS, Aegyptios sermone patrio Βῆτος dixisse *sepulchra*, in quibus mortuorum cadauera reponuntur. Verba eius sunt: Βῆτοι τόποι παρ' αἰγυπτίοις, εἰς ὧς οἱ τελευτῶντες τίθενται. *Buti Aegyptiace dicuntur loca, in quibus mortui reconduntur.* Et interpretatio haec vocis Aegyptiacae, quae tamen ad *Numen Buticum* forte plane non spectat, minime contemnenda est. Etenim ex Coptorum libris intelligitur, ΒΗ, *Be*, *sepulchrum* dici Aegyptiace. Matth. XXIII. 29. Analogiae autem grammaticae sermonis Aegyptiorum non repugnat, ex ΒΗ, singulari, formari pluralem ΒΗΔΥΤ, *Be-ut*, vnde addita terminatione graeca, natum est *Hesychianum* Βῆτοι. Aut a ΒΗ, *sepulchrum*, formari etiam regulariter potest adiectiuum ΒΗΔΥΤ, *sepulchralis*. Possent sic dici *cistae* vel *arcae sepulchrales*. Sic etiam Βῆτος posset dici *Numen sepulchrale*, quod nempe *sepulchris praeesse* crederetur, dummodo haec etymologia confirmari aliunde posset. Sed, vt verum candide fatear, praeter literarum et syllabarum sonum, non est quicquam, ex quo concludi rite queat, Βῆτος HESYCHII, spectare ad *Butonem*, siue *Latonam* Aegyptiorum, *Buti cultam*. In ipso Numine, et traditionibus Aegyptiorum de eo, nihil deprehendere possum, quod ad *sepulchra* et *tenebras mortis* referri debeat, aut queat. Est tamen aliquid, quod praeterire nolum, quandoquidem videri posset quibusdam, con-

fici

fici ex eo posse, *Latonam* Aegyptiorum *Buticam*, a *Venere* eiusdem gentis, *Athor* vocata, id est *Nocte*, adeoque a primo principio rerum omnium passiuo, vel materia chaotica, ex qua omnia sunt formata, parum omnino differre. Nempe *Latonae Buti* cultae, sacer erat *mus araneus*, quem Graeci *μυγαλὴν* vocant. Ideoque animalcula illa, quorum morsus venenatus habetur, mortua deportabantur *Butum*, ut ibi, secundum leges Sacrorum conditae, cistis illatae sepelirentur, teste HERODOTO Lib. II. c. 67. Quinimo in fabulis Sacerdotalibus Aegyptiorum perhibebatur, *Latonam*, id est *Butonem*, ut persecutionem Typhonis effugeret, se in *murem araneum* conuertisse, quod ANTONINVS LIBERALIS docet, Fabula XXVIII. Et aliunde etiam scimus, Aegyptios beitiolam hanc honoribus diuinis affecisse. Putabatur enim, quod ex dictis iam sic colligitur, sacra et viua quaedam *Latonae Buticae* imago. Cur vero Aegyptii animal adeo vile et impurum tanto dignarentur honore, rationem hanc reddit PLVTARCHVS, *Sympos.* Lib. IV. Quaest. V. p. 670: Τὴν μυγαλὴν λέγουσιν ἐκτεθειᾶσθαι ὑπὸ Ἀιγυπτίων τυφλὴν ἔσσαν· ὅτι τὸ σκότος τῷ φωτὶς ἡγᾶντο πρεσβύτερον. *Murem araneum* diuinos honores reperisse apud Aegyptios, aiunt, eo quod coecus sit. Nam tenebras luce esse priores censent. En! igitur *murem araneum* Symbolum tenebrarum, insimulque *Latonae* imaginem, vnde concludi posse non immerito videtur, *Latonae* Numen cognitionem habere cum *Nocte*, et tenebris. Quod si iam certum esset, id, quod PLVTARCHVS refert, omnino ita se habuisse, et ex prisca Aegyptiorum Theologia fluxisse, magnum id apud me pondus haberet, ad asserendum, *Latonae* Numen nocturnum fuisse, atque tenebricosum. Verum auctor egregius non sine cunctatione ita pronuntiat. Aiunt Aegyptios id tradere. Suspi-

cor ergo, Graecos, cum scirent, murem araneum diuinos in Aegyptō consecutum esse honores, rei adeo mirificae rationem quaesiuisse in animalculi huius coecitate, quam ei tribuunt non pauci; sed quae ipsa est imaginaria. Operae pretium est, ea de re adscribere verba viri docti, qui ea literis prodidit, quae oculis antea ipse subiecerat. Mus araneus * est oculis paruis: quanquam autem totus paruus sit, oculos tamen ei multo, quam proportionem minores esse, ipse obseruaui, et propter hanc oculorum paruitatem visum ei admodum hebetem esse puto, adeo, vt veterum quidam murem coecum appellarint. Non igitur veram causam PLUTARCHVS nobis hic commemorasse videtur, ob quam Aegyptii, in mure araneo, colere voluerint suam Latonam. Et omnino ad tenebras mortis, aut noctis, quomodo-cunque eam accipias, Numen hoc relatum non fuisse, arbitror. Sunt etiam rationes, quae mihi persuadent, Latonam illam, cuius Sacellum fuit in Templo Serapidis, prope Pyramides, de qua supra diximus, non fuisse Numen Buticum, cuius Templum, vna cum antiqua vrbe Letopoli, a Persis dudum fuerat dirutum. Sed Dea illa, quae ab aliis etiam vocatur Venus, et Hecate tenebricosa, a Graecis nonnullis Latonae nomine insigniebatur, nam id Graecorum Theologia permittebat, et nouerant, in vicina Letopoli, Aegyptiorum Latonam olim enixe cultam fuisse.

Sed re ipsa Latona Butica referebatur ad Isin, vel Lunam, eratque huius

§. 8. De alia igitur omnino Numinis Butici, vel Latonae Aegyptiacae interpretatione cogitandum nobis erit. Quod si autem ea, quae de Dea hac Aegyptios perhibuisse reperio, etsi pauca sint, meditate pensito, et inter se confero, subit illa mentem meam cogitatio, Numen eius ad Lunam a priscis Theo-

* CONR. GESNERVS de Quadrupedibus viuiparis p. 845.

Theologis relatum omnino fuisse. Sane Deam hanc, *aliquod*
 certo quodam sensu, ab Iside, magno et sacrosan- *Symbo-*
 cto Lunae Symbolo, diuersam non fuisse, probari *lum.*
 negotio nullo potest. Saepe namque in Aegyptio-
 rum fabulis sacris, vbi *Isis* nominatur, non Dea
 haec, proprie et cum distinctione ita dicta, intelli-
 genda venit; sed *Buto* seu *Latona*, vnde absque
 vitio concludimus, multa quae de *Iside* siue *Luna*,
 ab Aegyptiis praedicabantur, ad *Latonam* etiam
 applicari posse, et vice versa, aut duas has Deas,
 ad vnum *Lunae* Numen referri. Ita PLUTARCHVS,
 haud dubie ex traditionibus Aegyptiorum, de *Iside*
 p. 366 extr. Τῆς δὲ Ἰσιδος πάλιν ἀναλαμβάνεσθαι
 τὸν Ὅσιριν, καὶ αὐξανέσθαι τὸν Ὄρον, ἀναθυμιάσει,
 καὶ ὀμίχλαις καὶ νέφεσι ῥωννύμενον, ἐκρατήθη μὲν, καὶ
 ἀνῆρέθη δὲ ὁ Τυφών. Rursus vbi *Osirin Isis* recepit,
 et Horum nutrit ac educat, crescentem ac roboratum
 exhalationibus, et nebulis ac nubibus: superatus qui-
 dem, non tamen interfectus est Typhon. Vides hic
Isidem, recepto marito suo, filium etiam Horum,
 vel quod hic idem est, *Harpocratem* nutrientem ac
 saginantem, quod tamen *Butonis*, siue *Latonae* mu-
 nus proprium habitum fuisse, ad quod fabulae de
 ea Aegyptiorum imprimis respicere solent, ex §. 4
 satis constare potuit. Ex eo sequi etiam, facile
 perspicient docti & idonei rerum talium iudices,
 signa vetusta, in quibus *Isis* repraesentatur, *Horo*
 filiolo, vel *Harpocrati*, vbera praebens, quaeque
 in * Collectionibus Antiquariorum non pauca oc-
 currunt, vere et proprie ad *Latonam Buticam* re-
 ferri debere. Saepe igitur, vbi *Isis* nominatur, re
 ipsa tamen, et maxime proprie, *Latona* Aegyptio-
 rum intelligi debet. Est nempe in tantum vnum

G 3

vtrius-

* MONTFAUCON *Antiquité expliquée*, To. II. Tab.
 CV. CX. CXIII.

vtriusque Numen, quod et haec et illa, aliquod Lunae Symbolum extiterit, religione Aegyptiorum consecratum. Et hanc quoque causam esse credo, quod Aegyptii *Butoni*, vel *Latonae* suae, *murem araneum* dedicatum et sacratum voluerint, quod §. 7 ostendimus. Rationem dabit PLVTARCHVS, qui verbis, supra §. 7 allatis, illico haec subiungit: Τὴν μυγαλὴν τίκτεσθαι λέγουσιν * ἐκ μυῶν, πέμπτη γενεᾷ, νεμηνίας ἔσης. ἔτι δὲ μεῖδεσθαι τὸ ἥπαρ ἐν τοῖς ἀφανισμοῖς τῆς σελήνης. *Murem araneum nasci aiunt e muribus quinta generatione, in nouilunio: atque iecur eius minui, quando lumen Lunae deficit.* Tribuebatur itaque animalculo huic aliqua cum Luna, eiusque vicissitudinibus, cognatio et sympathia, quae sine dubio ratio erat, cur illud Lunae consecratum voluerint Aegyptii. Et hanc, aliis eorum obseruationibus genuinis, de quibus cap. III. §. 6 quaedam notauimus, persimilem esse, quis negauerit?

Id ex eo etiam colligitur, quod Latona illa perhibita fuerit, Buti Horum et Bubastin nutrire.

§. 9. Verum illa PLVTARCHI obseruatio, quam retulimus §. 8: *Isidem* (siue *Latonam Buticam*) *Horum educare et nutrire Buti, crescentem exhalationibus, nebulis ac nubibus, aenigmatis Aegyptiaci sensum genuinum, nisi me spes fallit, nobis recludet.* Ex §. 4 abunde perspicui potuit, fabulas Aegyptiorum de *Latona* sua, tantum non omnes, eo spectasse, vt Dea haec haberetur *Hori* et *Bubasteos* nutrix, quae hos in paludibus Buticis aluerit et sollicitè educauerit. Hoc ipso autem Sacerdotes subinnuebant, *Latonam Buticam*, diuersam a *Lunae Numine* non esse. Vt vero id ex hominum istorum placitis certo demonstremus, tenendum omnino nobis

* *Scholiasies Nicandri* p. 45. habet ἐκ μυῶς καὶ γαλῆς, ex *mure* et *mustela*. Idque nomen animalculi illius graecum confirmare videtur.

nobis est, veteribus fere cunctis, ac figillatim Aegyptiis persuasum fuisse, * *Oceanum*, et in genere omnem humorem, *Sidera ipsa tot et tantae magnitudinis pascere*. Aegyptii vt hoc ipsum, more patrio, imagine aliqua symbolica adumbrarent, Harpocratem pingebant, loto, in locis palustribus humidisque nascenti, insidentem, eo significantes, ** *Solem ex humidis accendi*, aut, vt etiam loquuntur, splendidum hoc coeli sidus *** *nasci et ali ex humore et exhalationibus*. Idem dicere quoque solebant, et imaginibus symbolicis fingere, † *Solem et Lunam non curribus, sed nauigiis vehi, innuentes, clarissima haec Mundi sidera, non secus ac res aliae, humore procreari atque ali*. Facilius iam nunc intelligi poterit, quidnam sibi voluerint Aegyptii, dictitantes, *Horum*, qui hic quidem cum Harpocrate idem est, ideoque Solem subindicat, circa Solstitium hybernum, renatum quodammodo ac renouatum, *exhalationibus, nebulis et nubibus enutritum, Buti crescere, et adolescere*.

§. 10. Id vero attenta consideratione dignum cumprimis est, quod fabula Aegyptiorum in ore habet, *Horum*, siue Solem renouatum, et *Bubastin*, id est Lunam nascentem, (cap. IV. §. 10.) educatos nutritosque fuisse in vrbe *Buto*, et quidem a *Latona*. Hoc ad inuestigandam veram Numinis huius significationem et interpretationem, nobis non parum proderit. *Buti* perhibebantur *Horus* atque *Bubastis* nutriri, eo quod prope hanc urbem lacus esset ingens, veteribus non indictus. Meminit eius, praeter

Idque in paludibus Buticis. Nam aqua palustri et fontana credebatur Luna nutriri, et tum res alias viuificare et roborare.

G 4

* PLINIVS Lib. II. cap. 68.

** PLUTARCHVS de Iside p. 335.

*** Idem de Pythiae Oraculis p. 400.

† Idem de Iside p. 364. CLEMENS Alexandrinus Lib. V. Strom. p. 566. EVSEBIUS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XI.

ter alios, etiam STRABO, excellens Geographus, p. 551. In hoc lacu tradebant Sacerdotes, *Horum et Bubastin*, cum eos Typhon persequeretur, a *Latona* occultatos fuisse in insula, vbi postea Numinibus his Templum dedicatum fuit splendidum, §. 4. In eodem lacu, vel paludibus, dicebatur etiam *Latona*, Deos hos nutriuiffe, §. 4. Et praeter hunc *Buticum*, erant plures in vicinia lacus, veluti *Sebenyiticus* memoratus SCYLACI in Periplo p. 43, et STEPHANO, in Σεβέννυτες, ac alii, vt igitur illa regio, certis praesertim temporibus, esset valde palustris. Hanc vero nutritorum a *Latona* Deorum in palustribus Buticis, rationem adfert PLVTARCHVS, * *quia aquosa et irrigua terra, maxime educit exhalationes, quibus siccitas restringitur atque laxatur.* Hoc vero ex sententia Aegyptiorum, et plerorumque veterum, beneficium erat Lunae, quae aqua palustri pasta et corroborata, calorem Solis temperaret humido lumine, et eidem tamen etiam nutrimentum praeberet. ** *Lunam existimabant lumen habere genitabile et humectans, ideoque prosperam esse et animalium procreationi, et stirpium pullulationi, cum Sol vicissim intemperato igni calefaciat exsiccetque natas et florentes stirpes: et suo ardore magnam partem terrae fecerit habitationibus ineptam.* Hanc igitur inter beneficia Solis atque Lunae veteres constituunt discrepantiam: *** *Duobus his reguntur omnia terrena, calore quidem Solis per diem, humore vero Lunae per noctem.* † *Nam vt calore Solis animantur semina, ita Lunae humore nutriuntur.* Penes ipsam enim et corporum omnium ratio esse dicitur et potestas.

Hac

* de *Iside* p. 367.

** PLVTARCHVS loco eodem.

*** Scholiastes vetus *Horatii* in *Carmen Seculare* p. 299. a.

† Idem ibidem, plusculis interiectis.

Hac de causa APVLEIVS Metam. Lib. XI. init. de *Iside* praedicat, quod *luce foeminea conlufret cuncta Moenia et vdis ignibus nutriat laeta Semina*. Illam vero humidam et beneficam lucem, si eosdem veteres audimus, Luna sibi acquirit ex aqua dulci, qualis est lacuum, fontium, fluuiorum, et paludum, quam attrahit, inque suum aliarumque rerum vsum vertit. * *Stoici certe volebant, Solem e mari incendi, atque ali: Lunae vero a fontanis et lacustribus aquis dulcem mollemque submitti exhalationem*. Et hanc communem fuisse Philosophorum sententiam, satis innuit PLINIVS, Lib. II. c. 101. Vbi, *Ferunt, inquit, Lunae foemineum ac molle sidus, atque nocturnum, soluere humorem, et trahere, non auferre. — Sed in dulcibus aquis Lunae alimentum esse, sicuti in marinis Solis*. Hanc igitur ob causam in fabulis Sacerdotum perhibebatur, *Latonam, vel Lunam Symbolicam, Buti habitare, subinnuentes, eam aqua dulci fontana et lacustri, quae ibi reperiebatur copiosa, pastam et corroboratam, alimentum deinde idem Horo, vel Soli renouato, et Bubasti, id est, Lunae recens natae, et crescenti subministrare et dispensare*.

§. II. Explicuimus igitur, quo sensu Aegyptiorum Theologi de *Latona* sua *Butica*, id est *Luna*, dicere potuerint, quod *Horum*, siue *Solem recens natum*, aut *renouatum*, itemque *Bubastin*, seu *Lunam nouam et crescentem*, nutriat, augeat, et educet. Luna nempe ex fontibus et paludibus dulcem aquam attrahit, eaque veluti satiata, nouo Soli alimenta praebet, et ipsa quoque viribus refecta, etsi post Plenilunium sensim deficiat, atque tandem plane euanescat, sibi ipsa sufficit, vt mox quasi renata, lumen suum terrae rursus ostendat, et de nouo cre-

Observatu praeterea dignum est, quod veteres Lunam crediderint esse matrem roris.

* PLVTARCHVS loc. cit. p. 367.

scat. Verum enim vero, huic generaliori *Latonae Buticae* interpretationi, aliam praeterea specialiore*m* iungendam puto. Lunam veteres non modo matrem quandam humoris, quem ad se trahit, et quores omnes alit reficitque, arbitrabantur; sed et, deberi eidem copiam roris coelestis, herbis atque frugibus, certo praesertim tempore, tantopere salutaris. Quenam sit roris vera ac proxima causa, quae origo, multi ex antiquis, se ignorare, maluerunt candide profiteri. Ipse IOBVS cum his facere videtur, ubi Deum sic rogantem introducit cap. XXXVIII. 28: *An est pluviae pater? aut quis genuit guttas roris?* Ad quae Commentator praestantissimus, B. SCHVLTENSIVS, haec annotavit: *Sensus hinc talis enitescit* „considera mihi vel protrita illa, „et quae omnibus exploratissima habentur, pluuiam, „rorem, — quem illis patrem quam matrem assignas? „ *Percurre omnes causas secundas, unde haec meteora gigni aiunt Philosophi, et senties, te proximam originem vel vnius guttulae non posse indicare.* Sed erant tamen, qui rorem a sideribus gigni autumarent, quos inter est FVLGENTIUS, cuius in *Mythologiae* initio hi leguntur versus:

*Vbi guttas florulentae mane rorant purpurae
Humor algens, quem serenis Astra sudant noctibus.*

vbi * posterior versus desumptus esse videtur ex *per-nigilio Veneris*, in quo haec occurrunt:

Humor ille, quem serenis Astra rorant noctibus.

At plerique malebant Lunae, etiam roris generationem adscribere **. Idque subinnuit Alcman, Poeta Lyricus,

* Ita NIC. HEINSIVS ad Claudianum Lib. I. in Rufinum v. 385.

** Apud PLVTARCHVM Sympos. Lib. III. p. 659.

*Lyricus, rorem Iouis, (siue aëris,) et Lunae filiam appellans. Erat illa ALCMANIS sententia celebris, ad quam ideo MACROBIUS etiam prouocat Saturn. Lib. VII. cap. XVI: Aër ipse proprietatem lunaris humoris, et patitur et prodit. Nam cum Luna plena est, vel nascens ——— aër aut * in pluuiam soluitur, aut si sudus sit, multum de se roris emittit. Vnde et Alcman Lyricus dixit rorem aëris et Lunae ** filium. Hinc sine dubio est, quod Poeta Lunam dixerit roscidam, id est roris matrem aut causam.*

*** *Solis ad occasum, cum frigidus aëra vesper Temperat, et saltus reficit iam roscida Luna.*

Et ex recentioribus quoque, nonnulli veteris Philosophiae alumni, ab ista persuasione alieni non sunt. *Perexiguus autem vapor, inquit † MYLAEVS, a Luna, ut tradunt, sereno, idque veris potissimum tempore, excitatus, et calore destitutus, non multum sursum effertur. Sed conuersus in pertenuem et subtilem aquam, ad conueniens stirpium alimentum, rore terras aspergit. Consentit huic alius eiusdem Philosophiae Sectator: †† Ad rorem iuuant etiam Astra nocturna, praesertim Luna. Et in eadem penitus sententia fuisse etiam Aegyptios, tanto minus dubitandum, quod sciamus eos asseruisse, Lunam esse matrem et nutricem corporum sublunarium omnium, cap. I. §. 4. et cap. hoc, §. 10. et dulcem cum-*

* Particulam hanc in supplendam esse duxi.

** In verbis ALCMANIS apud PLUTARCHVM est *Συγάτρη*. Vnde praestaret, et hic legere *filiam*.

*** VIRGILIUS Georg. III. 336.

† In *historia Naturae* To. II. *Penus artis historicae* p. 46.

†† FR. REINTZER e Soc. Iesu, in *Meteorologia philosophico-politica* p. 351.

cumprimis humorem ex fontibus lacubusque, avidissime ad se trahere.

Atque id videntur etiam in Latona Butica significare, et inprimis colere voluisse Aegyptii.

§. 12. Et hoc quidem est, si recte coniicio, quod in *Latona Butica*, Aegyptii tantopere coluerunt, haec praecipua eius vis et potestas, quam venerati in ea sunt Niligenae. Neque ego id in idolorum et creaturarum cultoribus valde mirari possum. Est enim illa roris ad terram nostram nocturna et matutina demissio, ingens quoddam naturae beneficium, et pretii inaeestimabilis. Nam * *ros ex aëre in terram delapsus, nutrimentum plantarum evadit deliciosum. Terram idem humore benefico imbuit. Arborum folia, quasi totidem manus, se incurvant, ut eum recipere ac imbibere possint: flores semet aperiant, ut et ipsi thesauri huius fiant participes. Adventus aurorae, liquorem hunc exquisitum in poros ipsorum ingerentis, oppido ipsis pretiosus est.*

— ** *humida dulces*

*Efficit aura cibos, quoties fugientibus Euris
Frigida nocturno tanguntur pascua rore
Et matutinae lucent in gramine guttae.*

Inprimis id in regionibus Sole vehementer adustis usu venire experimur, ut, quanto illic rariores cadunt pluviae, tanto copiosiores terram laetificent rores. De Aegypto et regionibus similis indolis id observat THEOPHRASTVS *Histor. Plantar. Lib. VIII. cap. VI.* 'Εν Αἰγύπτῳ καὶ Βαβυλῶνι, καὶ Βάκτροις, ὅπῃ μὴ ὕεται ἡ χώρα, *** ἢ σπανίως, αἱ δρόσοι τὸ ὅλον ἐκτρέφουσιν. *In Aegypto vero et apud Babylonem, et Bactra, ubi terra nullis aut raris imbribus*

* *Spēctacle de la Nature*, de Mr. PLUCHE To. IV. p. 74.

** TITVS CALPURNIVS *Eclog. V. 52.*

*** Particulam ἢ suppleui, sensu id necessario flagitante. Et sic habet versio latina.

bribus madet, rores omnia nutriunt aluntque. Ex quo fere PLINIVS defumfit, quae habet Lib. XVIII. cap. 24. In Baëtris, Africa, Cyrene — siccitas coërcet herbas, fruges nocturno tactas rore nutriens. Neque etiam recentiores de Aegypto id obseruare neglexerunt. Vide VANSLEBII Relationem itineris Aegyptiaci pag. 39. Eam ob rem * in Scriptura, promissio roris, magnam benedictionem innuit, vti eiusdem denegatio malum ingens. Obseruari et hic illud insuper meretur, in Aegypto, eo ipso tempore, quo Nilus, fertilitatis omnis, qua tellus illa gloriatur, vera causa, ex agris iam recessit, et fruges e terra succrescentes, incolarum animos dulci spe oblectant, rorem Nili quodammodo vice fungi, segetesque laetas facere. In aliis regionibus, tempore verno cum primis, rores recreant germina; at alio modo res se habet in Aegypto. Illic enim ** sub initium Nouembris, Nilus arua derelinquere incipit. *** Circa finem mensis eiusdem, agri conferuntur. Mensibus vero Decembri et Ianuario, fruges enatae, nutriuntur fouenturque rore tempestiuo. Postremum hoc, quod Aegypto proprium est, testatur, qui in illa regione peregrinatus, diuque moratus est, † PALLADIVS Helenopolitanus Episcopus, *Histor. Lausiac.* cap. XXXIII. vbi de Ptolemaeo Monacho, extrema Sceteos inhabitante, haec

* *Genes.* XXVII. 28. vbi vide CLERICVM. Adde HILLERI *Hierophyticon* Part. II. p. 107. et POCCOCKIVM in *Hoseae* XIV. 5.

** MAILLET *Description de l'Egypte* Part. I. p. 87. Edit. in 8.

*** PLINIVS Lib. XVIII. c. 18. *Peregrinatio Principis RADZIVILII* p. 166.

† Iunge huic Scriptorem recentiore, VANSLEBIVM, vbi supra.

haec habet: * Βασάσας ἔν' ἐκεῖνος κεράμια ** κιλίκισια πλείονα, ἐκεῖσε ἀπήνεγκεν· καὶ τῷ Δεκεμβρίῳ καὶ Ἰανναρίῳ μηνὶ συναγὼν τὴν δρόσον ἐκ τῶν πετρῶν (δροσίζει γὰρ ἐν ἐκείνοις τοῖς μέρεσι τότε πολλὰ) τὰ κεράμια ἐπλήρωσεν. *Is igitur pocula fictilia complura eo deportauit. Et cum mensibus Decembri et Ianuario, rorem ex petris collegisset, ros enim hoc anni tempore copiosus illic locorum cadit, illo pocula sua impleuit.* Obseruari autem hic peruelim, in fabulis Aegyptiorum tradi solitum fuisse, quod Lib. II. cap. VI. §. 7 8. probaui pluribus, *Harpocratem*, vel, quod hic quidem perinde est, *Horum*, eodem plane tempore, nimirum circa Solstitium hybernium, inter lacustres flores et plantas natum, et *Buti* enutritum fuisse, a *Latona* nempe *Butica*. Vix ergo crediderim, iustam de iis, quae nunc differui, addubitandi causam superesse cuiquam posse.

Ex iis
quae obser-
uata fue-
runt, tan-
dem pate-
scit, *Lato-*
nam Buti-
cam, Sym-
bolum fu-
isse Pleni-
lunii.

§. 13. Omnia igitur, quae hucusque in medium attulimus, quantum mihi intelligere datum est, inuicte probant, *Latonam* Aegyptiorum *Buticam*, Symbolum quodpiam fuisse *Lunae*, auita ipsorum religione consecratum. Verum qua tandem ratione Dea haec differre censenda erit a Numinibus *Isidis*, et *Bubasteos*, quae pariter ad *Lunam* relata fuisse, locis suis vidimus, et a quibus tamen *Butonem*, siue *Latonam Aegyptiam*, etiam certa aliqua ratione diuersam fuisse, dubitari prorsus nequit? Poterit nempe ex iis, quae propriis suis locis obseruauimus, luculenter intelligi, *Isidem* generatim *Lunam*, to-
tam-

* In *Bibliotheca Patrum Magna* Parisina To. XIII. p. 951.

** an forte legendum erit κιλίκισια, vt sit diminutium a κύλιξ, poculum? κεράμιαν κύλικα inuenis apud HERODOTVM et PLATONEM. Vide IVNGERMANNI notas ad Iulium Pollucem Lib. X. cap. 53. p. 1386. Editionis vltimae.

tamque eius vim potestatemque designasse, *Bubastin* vero Symbolum fuisse *Lunae nouae*, et *crescentis*, quod et nomen Aegyptiacum innuere mihi videtur. Restat igitur, vt *Buto*, siue *Latona*, Aegyptiorum filiis subindicauerit *Lunam plenam*, quando augmenti et incrementi metam contigit vltimam. Idque nunc rationibus quibusdam in medium allatis, ad liquidum perducemus. Obseruauimus autem * supra, *Bubastin* in fabulis Sacerdotalibus Aegyptiorum perhibitam fuisse filiam *Osiridis* et *Isidis*, id est *Solis* et *Lunae*, quia *Luna*, post coniunctionem suam cum Sole, et ex radiis huius emergens, *noua* apparet, et velut *recens nata*. Hoc sane *Lunae nouae*, nempe oculis nostris iam apparenti, conuenit. Postea crescit eundo, donec aetatis iustum quasi robur consecuta, curriculi sui metam vltimam in *Plenilunio* contingat. Hoc profecto mirifice congruit *Latonae Buticae*, quam fabulae Sacerdotum mysticae repraesentabant Matronam aetatis adultae, *Hori* et *Bubasteos* nutricem, seruatricem, tutricem. Non parum hoc ex eo illustratur, quod veteres existimarint, *Lunam*, quo propius ad *Plenilunii* terminum accederet, eo maiorem quoque vim atque virtutem exserere. ** *Diem* certe, *qua primum conspiciebatur Luna*, euitatis et praeteritis radiis *Solis*, Aegyptii *bonum imperfectum nominabant*. Diuidebant autem *Lunam*, vsque ad *Plenilunium crescentem* ***, in tres dierum quinariorum. Primus quinariorum erat imperfectus, tertius vero, a lumine vndecimo, vsque ad decimum quintum, vel ipsum *Plenilunium*, perfectissimus. Praeterea vero *Luna alma*, mater etiam

* Libro hoc III. cap. III. §. 5.

** PLUTARCHVS de *Iside* p. 368.

*** PROCLVS in Hesiodi Opera et dies pag. CIII. b. Edit. Venetae Trincauelli.

iam credebatur roris, cuius dulci copia, regionem Aegypti, pluuiâ destitutam, eo tempore, quo etiam aqua Nili in agris campisque desiderabatur, mirifice recreabat. §. II. 12. Id vero veteres communiter ad virtutem beneficam *Plenilunii* referre solebant. Ita *PLUTARCHVS* *Sympos.* Lib. III. versus fin. p. 659: Δροσοβολεῖ γὰρ ὁ αἰὲρ ταῖς πανσελήνοις μάλιστα διατηκόμενος. *Maxime enim Plenilunio rorem iacit aër colliquatus.* Nec dissidet *MACROBIUS*, qui in fine *Saturnaliorum* haec memoriae prodidit: *Aër ipse proprietatem lunaris humoris et patitur et prodit.* Nam cum *LVNA PLENA* est, vel cum nascitur, (et tunc enim a parte qua sursum suspicit, *PLENA* est) aër aut in pluuiam soluitur, aut si sudus sit, multum de se roris emittit. Recentiores quoque secuti veteres, rem eandem sibi obseruasse visi sunt. Eorum placita sequitur *PETRVS VICTORIVS*, qui *Var. Lect.* Lib. XIV. cap. XVII. ea de re ita pronuntiat: *Nec enim omnes noctes vno tenore eandem vim roris gignunt. Luna namque silente* (* id est in coitu Lunae, vel interlunio) *ros non multus descendit: contra autem IN PLENILVNIO, magna ipsius copia funditur.* Facit quoque cum iis *FR. REINTZER* in *Meteorologia*, p. 151: *Ad rorem etiam iuuant Astra nocturna, praesertim Luna, maxime IN PLENILVNIO, in quo maiores sunt rores; ideoque Luna dicitur roris mater, quia scilicet tempore molli, vapores illos etiam noctu educit, qui noctu terris incubantes, sub crepusculi initium soluuntur in aquas.* Ad eandem, quam nunc explicui, rem, spectare etiam auguror fabulam illam allegoricam, cuius meminit ** *PLUTARCHVS*,

* Vide notas eruditorum ad *Catonem de Re Rustica* cap. 29. p. 46. Edit. Celeberr. *GESNERI*.

** Vide supra §. 4.

CHVS, *Typhonem*, cum *Buti*, vbi *Horus* nutriebatur, suem, venando tempore *Plenilunii*, persequeretur, incidisse in arcam, qua corpus *Osiridis* mortui conditum erat. Per *Typhonem* videtur hic intelligendum esse aliquod Principium noxium, quod *Lunae*, plenitudinem iam affecutae effectus exoptatos interciperet. Tales sunt venti vehementiores. Nam vt ait *PLINIVS* Lib. II. cap. 60: *Rores neque gelu existunt, neque ardoribus, neque ventis, nec nisi serena nocte.* Et Lib. XVIII. cap. 29: *Neque in nube, neque in flatu cadunt rores.* Et quoniam perhibebatur in fabulis mysticis, *Typhonem* persequendo suem, beneficium *Plenilunii* interuertisse, hinc * semel quotannis, in *Plenilunio*, *Osiridi* vel *Soli*, et *Isidi* vel *Lunae*, sus immolari consueuerat. Qui haec omnia cum §. 4 conferre dedignatus non fuerit, facile animaduertere poterit, ea respicere *Sacra Latonae*, in vrbe *Buto* quouis anno redeunte fieri solita, tempore alicuius *Plenilunii*, in illius honorem religiose et solenniter celebrati. Plura forte ea de re, in nostra *Tabulae Bembinae* explicatione, aliquando obseruabimus. Patere etiam ex his arbitror, Numen *Latonae*, non secus atque *Sacra* in honorem eius instituta, re ipsa ad *Plenilunium* spectasse.

§. 14. Vbi iam nunc ad interpretandum nomen Deae huius Aegyptiacum, *Buto*, me accingo, monendus mihi est lector, non posse me non suspicari, Graecos pronuntiationem et scriptionem vocis Aegyptiacae nobis non vsquequaque sinceram et illibatam conseruasse. Graeci nomen et Deae, et urbis illi consecratae, vel Βῦτω, vel Βῦτον efferre solent.

Interpretatio nominis Aegyptiaci, Buto, vel Butus lectori offertur.

* HERODOTVS Lib. II. c. 47. PLVTARCHVS de Iside p. 354. init. AELIANVS de Animal. Lib. X. c. 16.

solent. §. 2. Quo magis vero rem hanc cogitationibus reuoluo, eo magis persuaderi me sentio, ipsos Aegypti incolas, saltem vetustiores, non Βγτῶ; sed potius Μγτῶ, aut Μγθῶ pronuntiasse. Profecto si Βγτῶ verum nomen sit, non bene haecenus intelligo, qua ratione, interpretatio eius commoda queat institui, nisi sit torta vehementer et coacta. At si, quod suspicor, nomen Aegyptiacum vere sonuerit Μγτῶ, vel Μγθῶ, omnia sponte fluent, suppetentque interpretationes plures, eaeque rei, quam exprimere debet nomen, bene prorsus accommodatae. Accedit, quod mihi non parum probabile videatur, PLUTARCHVM re ipsa nomen hoc efferre Μγθ: Ait enim in libro *de Iside*, p. 374. Ἡ δ' Ἴσις ἐστὶν ὅτε καὶ Μγθ προσαγορεύουσι. *Isidem Aegyptii nonnunquam ΜVTH appellant.* Atque addit: Σημαίνουσι δὲ τῷ ὀνόματι μητέρα. *Voce illa matrem significant.* Verum ista de re, quam nunc suo loco relinquo, capite proximo nonnulla addam. Iam dudum vero monuerunt * viri docti, literam M, saepe transire in B, aut vtramque frequenter inter se commutari. Graecos id ipsum in vocibus Aegyptiis nonnunquam pariter fecisse, exemplo aliquo luculento ** supra ostendi. Est vrbs Aegypti celeberrima, Graecis dicta *Sebennytus*, quam incolae omnes hodie *Semanutham*, vel *Samanudam* appellant; in libris vero Coptorum *Somennuthi* nomen illud scribitur, idque esse vrbs illius nomen genuinum et antiquum, mihi quidem dubio omni carere videtur. Hic igitur in voce Aegyptiaca, literam M, Graeci in B conuerterunt, quod eosdem in

* Vide IO. PASSERATII librum, rarius tamen obuium, *de literarum inter se cognatione et permutatione*, pag. 18.

** Lib. II. cap. III. §. 4.

in voce *Buto*, vel vti pronuntiandum mihi videtur, *Muto*, etiam factitasse coniicio. Possēt autem Μῆτω, vel Μῆτος, explicari **ⲙⲱⲓⲃⲟ - ⲧ**, *Mo-u-ti*, id est ἀντλῶν, vel ἀντλῆσα, quae aquam trahit vel haurit, nempe ex terra, fontibus, et lacubus. Nam **ⲧ - ⲙⲱⲓⲃⲟ**, dicitur ἀντλεῖν, aquam, vel humorem quemcunque haurire Exodi II. 16. proprie dare aquam. Siue autem hic verbum **ⲧ**, dare, praeponas, siue in fine adiungas, perinde est, et vtrumque analogia linguae Aegyptiacae permittit, quemadmodum Latinis, et dare aquam, et aquam dare recte dicitur. Haec significatio, *Latonae Buticae* Aegyptiorum, id est *Lunae* egregiae conuenit. *Luna* enim, secundum PLINIVM Lib. II. c. 101. humorem terrestrem soluit primum ac trahit, et eum deinde, quod docebant etiam Aegyptii, in commodum et salutem corporum dispensat. Et vero, quod supra vidimus, §. 10. Buti Luna ex paludibus aquam dulcem trahere credebatur. Ex *Mo-u-ti* Graeci videntur primo fecisse Μῆτον, aut Μῆτω, et vitiata paulatim pronuntiatione, Βῆτον, et Βῆτώ. Possis etiam nomen hoc interpretari **ⲙⲱⲓⲃⲟⲩⲧ**, *Mo-u-oth*, quod rem eandem significat. Nam **ⲙⲱⲓⲃⲟ** est aqua, et humor, ex quo tamen in vocibus compositis fit **ⲙⲱ**, vel **ⲙⲃⲟ**, aut etiam **ⲙⲡ**, **ⲙⲈ**, et **ⲙⲓ**, quorum omnium exempla non infrequentia, in Coptorum libris occurrunt. **ⲃⲟⲩⲧ** vero est ἀντλεῖν, humorem aqueum extrahere et haurire. Ioh. II. 8. Esset igitur **ⲙⲱⲓⲃⲟⲩⲧ**, *Mo-u-oth*, quae aquam ad se trahit. Graeci id extulerunt *Muto*, vel *Buto*, aut *Mutum*, siue *Butum*. Forte etiam in mentem venire posset

cuius, linguae Copticae perito, vocem illam, quam nunc explicamus, Aegyptiis sonuisse $\mathfrak{M}\mathfrak{A}\mathfrak{D}$ - $\mathfrak{I}\mathfrak{U}\mathfrak{T}$, *Man-joti, Matrem-roris*. Nam in hac compositione, prior vox, significat *matrem*, eaque frequentissime occurrit, posterior vox *rorem* designat. Genes. XXVII. 28. Psalmo CXXXIII. 3. Et hoc de Luna credidisse et docuisse veteres, monuimus §. II. Vel $\mathfrak{M}\mathfrak{A}\mathfrak{Z}$ - $\mathfrak{I}\mathfrak{U}\mathfrak{T}$, *Mah-joti*, significaret *haurientem*, et *trahentem rorem*, nam $\mathfrak{M}\mathfrak{A}\mathfrak{Z}$, etiam Aegyptiorum sermone dicitur $\alpha\upsilon\tau\lambda\epsilon\iota\nu$. Genes. XXIV. 11. 13. etc. Ioh. II. 9. IV. 7. Verum fateor, interpretationem hanc a voce Aegyptiaca, uti eam Graeci efferunt, recedere aliquanto longius. Quod ad me attinet, libenter illud $\mathfrak{M}\mathfrak{U}$ - $\mathfrak{D}\mathfrak{U}\mathfrak{T}\mathfrak{Z}$, *attrahentem humorem* reliquis praeferrem. Verum iudicent eruditi. Superfunt aliae praeterea originationes, sed quarum nonnullae magis ad PLUTARCHI *Muth* spectant. Ea de re autem in capite nunc secuturo dicemus.

CAPVT V.

De quibusdam Isidis cognominibus,
Muth, Athyri, Methuer, Bubasi.

Transfitur a Nominibus Isidis ad eiusdem cognomina. §. 1. Cognomina Deorum, distinguenda ab epithetis, iisdem tribui solitis. §. 2. De *Muth*, Isidis cognomine, quod explicatur. §. 3. *Athyri* aliud Isidis cognomen, cuius interpretatio excutitur. §. 4. *Methuer*, Isidis cognomen tertium, bene a Plutarcho explicatum. §. 5. His iungitur aliud illius cognomen *Bubasis*. §. 6.

§. 1.

Numina Aegyptiorum, ad Lunam referri solita, aut in quibus Lunae virtutem, potestatem, et in terram nostram beneficia, Gens illa venerata est, quorumque in veterum Monumentis mentionem deprehendimus, capitibus antecedentibus pro virili explicuimus. Ex illis perspicui potuit, haec omnia vnum *Isidis* Numen ac nomen in se complecti. *Isis* namque, quod iam semel iterumque monendum nobis fuit, omnia comprehendit, quae in Lunae rationibus ponebantur ab Aegyptiis, aut quae ipsi attribuebantur, etsi tamen diuersas illius ad terram nostram relationes, huiusque aut laetos aut tristes effectus, sub diuersis nominibus populo adorandas et colendas proponerent. Cuius generis Numina sunt, ominis quidem laeti et exoptati, *Bubastis*, et *Buto*, de quibus Libro hoc diximus, et ominis minus auspiciati, *Tithrambo*, de qua Libro hoc agendum nobis pariter fuisset, nisi id omne, grauibus de rationibus, Libro I. cap. V. iam occu-

*Transfitur
a Nominibus
Isidis,
ad illius
cognomina.*

passemus. Idem vero, quod haecenus Libro isto excussimus, argumentum, illustrent utique etiam *Isidis* quaedam cognomina, ab Aegyptiis illi tributa, nam illis potestatem ac beneficia Lunae, ex Aegyptiorum sententia designari, cuius manifestum est.

Cognomina Deorum, distinguenda ab Epithetis, tribui iisdem solitis. De cognominibus Deorum Aegyptiorum.

§. 2. Antequam vero cognomina illa *Isidis* Aegyptiaca, curatius expendamus, in antecessum abs re non erit monere, *cognomina* Deorum, ab *Epithetis* imponi iisdem solitis, vehementer differre. *Epitheta* enim Diis, Poëtae cumprimis; sed et quivis pro lubitu tribuere potest, et re ipsa tribuit. Sic *Iupiter* Poëtis dicitur ὕψιβρεμέτης, *altitonans*, νεφεληγερέτης, *nubes cogens*, αργίοχος, *scuto praesignis*, *Apollinem* iidem dicunt ἀργυρότοξον, *argenteum arcum gestantem*, βαθυχαίτην, *intonsum*, κοματόν, *et plaga crinitum*, *Minervam* Γλαυκῶπιν, *oculis caesiis praeditam*, σεμνήν, *venerandam*, παρθένον, *virginem*, et sic porro. De hisce epithetis Deorum, non inuenuste iocatur LVCIANVS * in *Timone*, init. Ζεῦ Φίλιε, καὶ ξένιε, καὶ ἑταιρεῖε, καὶ ἐφέσειε, καὶ ἀσεροπητὰ, καὶ ὄρκιε, καὶ νεφεληγερέτα, καὶ ἐρίγδραπε. καὶ εἴ τι σὲ ἄλλο οἱ ἐμβρόντητοι ποιηταὶ καλῶσι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀπορῶσι πρὸς τὰ μέτρα, τότε γὰρ αὐτοῖς πολυώνυμος γινόμενος, ὑπερείδεις τὸ πῶτον τῶ μέτρῳ, καὶ ἀναπληροῖς τὸ κεχηνὸς τῶ ἑυθμῶ. *Iupiter amicitiae stator, hospitalis, sodalitie, domestice, fulgurator, iuramentorum vindex, nubicoge, grandistrepe, et si quod aliud tibi cognomen, Poëtae furoris pleni tribuunt, maxime cum in versu haerent, nam illi nomina multis modis augent, ut tu ruinam metri ipsis fulcias, et hiatus versuum impleas.* Sunt tamen in his, quae LVCIANVS deridet, non nuda et tantum arbitraria Poëtarum epitheta; verum et genuina Iouis et vera cognomina. Cognomina hic

* Opp. Tom. I. p. 57. Ed. Salmur.

Apud MACROBIUM Saturn. Lib. I. cap. XVIII.

fuisse *Vulcani* Aegyptiorum, * alio loco monuimus, etsi *Cnuphis* in Sacris popularibus, Deus haberetur a Vulcano distinctus. Aliud *Vulcani* cognomen apud Aegyptios fuit ** *Camephi*, quasi dicas *Custodem Aegypti*, quo Deum hunc in sacris suis Hymnis inuocasse videntur regionis illius incolae. Talia igitur cognomina habuit etiam *Isis*. Tria commemorat PLUTARCHVS de Iside p. 374: Ἡ δ' Ἰσις ἐστὶν ὅτε καὶ Μᾶθ, καὶ πάλιν Ἀθυρί, καὶ Μεθύερ, προσαγορευοῦσι. Σημαίνουσι δὲ τῷ μὲν πρῶτῳ τῶν ὀνομάτων, μητέρα, τῷ δὲ δευτέρῳ οἶκον Ὀρεῖ κόσμιον, — τὸ δὲ τρίτον σύνθετον ἐστὶν ἐκ τε τῆς πλήρης καὶ τῆς αἰτίης. *Isidem nonnunquam MVTH, nonnunquam ATHYRI, aliquando etiam METHVER cognominant. Et prima quidem voce MATREM designant: secunda DOMVM HORMVNDANAM significant: tertium nomen compositum est ex PLENO, et CAVSALI.* Sed haec paulo distinctius iam, etsi tamen breuiter, euoluenda sunt et explicanda.

De Muth
Isidis co-
gnomine,
quod ex-
plicatur.

§. 3. Primum igitur *Isidis* cognomen, quod PLUTARCHVS refert, est Μᾶθ, *Muth*, quod ipse interpretatur *matrem*. Et hoc quidem *Isidis* cognomen SALMASIVS videtur in mente habuisse, vbi scripsit, *** *Aegyptiis Ἰσι esse matrem.* Certum est, *Isi* tale quid literaliter non significare. Sed *Muth*, quomodo cognominabatur *Isis*, si vera docet PLUTARCHVS, *matrem* significat. Idque potest esse verum, lingua saltem Aegyptiaca originationi huic non aduersatur. *Matrem* enim Copti, voce perquam ipsis familiari, dicunt ⲙⲁⲩ, *Mau*. Solent vero iidem, voces desinentes in vocali, aut diphthongo, non raro in fine, litera ⲧ augere, qua ratione ex ⲙⲁⲩ, regulariter formatur ⲙⲁⲩⲧ, *Maut*, idque

* Lib. I. cap. IV. §. 7.

** Ibidem §. 9.

*** de annis Climactericis p. 567.

idque significat *matrem*. Graeci vocem istam extulerunt Μῆθ, siue quod pronuntiatio Aegyptiaca, quae ex nostra hodierna aestimari non debet, non multum huic graecanicae dissimilis esset, siue quod euphoniae consulere vellent. Cur vero *Isis*, siue *Luna*, in sacris ipsorum Hymnis, appellaretur *mater*, ratio in promptu est, eamque satis explicuimus, * vbi de *Isidis* Numine disseruimus. Quando vero PLVTARCHVS memoriae prodidit, Aegyptios ** *Lunam*, id est *Isidem*, appellasse *matrem mundi* — eo quod *grauida facta a Sole*, rursus ex se in aërem emittat ac disseminet genitalia principia, iuspiciatus aliquando sum, hoc idem forte designari cognomine *Muth*. Sed tum in voce Aegyptiaca, litera sub finem addenda erit vnica, O. Nempe *** ΘD, *tho*, patrio Aegyptiorum sermone significabat *mundum*. Uαδ-ΘD, *Mau-tho* proinde vere et proprie significabit *matrem mundi*. Potuerunt autem Graeci, in pronuntiatione, vocalem vltimam per aphaeresin abicere, vocemque hanc contractius efferre Μῆθ. Sed forte Μῆθ nihil aliud est, quam illud ipsum Numen, quod Graeci communius Βῆτω, aut Βῆτον scribunt, et *Latonam* interpretantur. Qua de re coniecturam meam, sub finem capitis praecedentis satis exposui.

§. 4. Sequitur apud PLVTARCHVM aliud *Isidis* cognomen, Ἀθρη, *Athyri*, quod significare ait δῖον Ὀρὸς κόσμου, *domum Hori mundanam*. Quoniam vero de hac voce extat obseruatio viri in his literis longe Principis, MAT. VEYSSIERE LA CROZE, eam non possum non hic adscribere. Ita autem illa se habet: † Conuenit Ἀθρη cum Ἀθρη PLVTAR-

Athyri aliud Isidis cognomen, cuius interpretatio excutitur.

H 5

CHI

* Supra cap. I. §. 4.

** de Is. et Osir. p. 368.

*** Vide *Panthei* huius Lib. I. c. IV. §. 6.

† *Thesaurus Epistolicus La-Crozianus* T. III. p. 159.

CHI — ubi haec illius interpretatio additur $\delta\iota\kappa\omicron\varsigma$ "Νεξ κότμιος, quasi ex HI, vel H, alia dialecto, in fragmentis a WILKINSIO editis, Praefat. Pag. VII. et ΘD, vniuerso, τῇ δικρυμένῃ, in Apocal. cap. III. v. 10. et DδρD, rege. Erit igitur haec vox HΘDδρD, eliso altero D, et δ solo retento, ex illa pronuntiatione, quae Dδ, instar τῆ Υ Graecorum efferre solebat, teste Hellanico, apud Plutarchum, qui Osirin "Υσιριν appellabant, ita referens se vocem illam a Sacerdotibus Aegypti pronuntuari audiuisse etc. Non facile quis negauerit, interpretationem isthanc viri doctissimi esse peringeniosam. Sed plura tamen prohibent, quo minus nunc pedibus in sententiam eius eam. Nam 1. domus Aegyptiis nunquam dicitur H, neque in Dialecto vulgari, seu Aegypti inferioris, neque in Dialecto Thebaidis, quae nunc Sabidica dicitur. Et hoc vir egregius, postquam libros hac dialecto exaratos terere potuit, sine omni dubio ipse agnouit. In dialecto vtraque domus dicitur HI. Sed hoc tamen interpretationi La-Crozianae, fateor, non vehementer obesset. Nam I, in HI, praesertim in voce, ex multis composita, pronuntiando absorberi, aut euphoniae gratia omitti potuit. 2. Hori nomen, in lingua Aegyptiorum, non sonabat Ilro, aut Ilri, quod interpretatio haec supponit, verum vti * alias probaui, Or vel U-er. Litera R nomen hoc claudebat. Si post tantum virum, coniecturam meam proponere fas est, vocem 'Aθυελ aut, quemadmodum scribere mallet, cum Spiritu aspero 'Aθυελ, Aegyptiace interpretarer XΑΤ-DδHP-HI, Chat-uër ei, quae vox nunc paucis mihi explicanda est. Primo igitur XΑ, quod proprie vi vocis θέσιν, seu positionem significat, veteribus

* Lib. II. cap. IV. §. 2. 13.

teribus Aegyptiis, vsu recepto designasse *mundum*, post
 * SALMASIVM, ** alias iam probavi. Solent vero
 Copti, quod monitum videbis §. 3, voces desinentes
 in vocali, augere nonnunquam litera Υ , quod in-
 primis in vocibus compositis, vbi earum alteram vo-
 calis claudit, alteram vocalis auspicatur, vsu venit
 quam saepissime, sicut et in ea, cui explicandae ope-
 ram nunc damus. Est igitur $\chi\alpha\Upsilon$, *mundus*. No-
 men vero *Hori*, Aegyptiace, literis Copticis scriptum,
 sonare $\Delta\delta\eta\rho$, *** Libro superiori iam asseruimus. HI
 denique, quod modo nunc monendum nobis erat,
domum significat. Liquet igitur, $\chi\alpha\Upsilon\text{-}\Delta\delta\eta\rho\text{-}\eta\iota$,
 proprie secundum literam significare, *Mundum, Hori*
domum, quod Graeci extulerunt Αἰϋρῖς . Hanc in-
 terpretationem et linguae, et Theologiae priscoe Ae-
 gyptiorum consonare, affirmare ausim. Quod si au-
 tem praeterea perspectum nobis esset, qua occasione,
 quaque de causa, Aegyptiorum Sacerdotes, in Hy-
 mnis sacris, *Isidem* cognomine hoc condecorauerint,
 explanare forte possemus, quidnam eo Theologi hi
 designare voluerint. Ast ex PLUTARCHO discere
 id non licet.

§. 5. Tertium vero is cognomen *Isidis* hocce
 addit, Μεθϋερ , atque in lingua Aegyptiorum, vo-
 cem hanc compositam esse, $\epsilon\kappa\ \tau\epsilon\ \tau\tilde{\epsilon}\ \pi\lambda\eta\rho\varsigma\ \kappa\ \alpha\iota\tau\acute{\iota}\varsigma$,
 ex PLENO et CAUSALI, vt nempe significetur ea,
 quae plena est virtutis causalis, vel effectricis, vel, in
 qua est insignis facultas agendi et efficiendi. Et pro-
 fecto id ipsum plane significat † $\text{Μεζ}\text{-}\Upsilon\Delta\delta\eta\rho$,
Meb-tu-er, ex quo fere conicere liceret, PLU-
 TARCHVM

Methuer,
Isidis co-
gnomen
tertium, be-
ne a Plu-
tarcho ex-
plicatum.

* de lingua Hellenist. p. 391. et de annis Climacter. p. 567.

** in notis ad Eratosthenis Catalogum regum Thebaeo-
 rum. Vide VIGNOLII Chronolog. To. II. p. 759. 760.

*** Libro II. cap. IV. §. 13.

† Vide supra Lib. II. cap. IV. §. 13.

TARCHVM pro μεθυερ, quod nunc in eius Codicibus legitur, re ipsa scripsisse μεθυερ. Verum in effe-
rendis et scribendis nominibus peregrinis, Graecos non semper rigidissimam accurationem seruasse, nouimus. Quamobrem vero *Isis* diceretur *virtutis effe-
triciis plena*, quippe quod cognomen illud significat, ex Doctrina Aegyptiorum de hac Dea, quam Libri huius cap. I. explicuimus, perspicui abunde potest. Docebant namque gentis huius Philosophi et Theo-
logi, Isidem esse matrem mundi, corporumque omni-
um causam, et continuo grauidam factam e Sole, con-
cipere, et rursus ex se emittere ac disseminare geni-
talia principia. Idque cognomine hoc *Methuer* satis
perspicue declaratur. Ceterum quoniam Ὀδῆρ,
est ipsum *Hori* nomen Aegyptiacum, §. 4. posset
etiam *Mektuer* verti, *plena Hori*, vt quae *Hori* esset
et mater, et certo quoque sensu nutrix. Sed haec
obiter tantum, et velut aliud agendo.

*His iungi-
tur aliud
illius co-
gnomen,
Bubasis,
cuius ten-
tatur in-
terpreta-
tio.*

§. 6. Cognominibus hisce *Isidis*, a PLVTAR-
CHO commemoratis, subiungo aliud, *Bubasis*, cuius
notitiam debeo Auctori *Etymologici magni*. Ita is
scribit in voce Βάβασις. Βάβασις κώμη τῆς Αἰγύπτου,
καὶ θεός. Ὅτι ἡ Ἰώ, ἡ Ἰνάχ, εἰς βῆν μεταβληθεῖσα,
καὶ μετὰ τὴν διὰ γῆς καὶ θαλάσσης πλάνην, εἰς Αἰ-
γυπτον παραγενομένη, ἐπιβάσας τὸ βροχθώδες τόπος
τῆς Νείλου, τῶν χηλῶν ἵχνη τῷ πηλῷ ἐνεχάραξεν.
Ὁ δὲ τῆς χώρας βασιλεὺς, ἑωρακὼς τὸ μὲν τῆς ἐμ-
προδίας χηλῆς, τῷ Ἰ σοικεῖω ἐμφερέας. τὸ δὲ τῆς
ὀπισθίας, τῷ ὦ, Ἰώ τὴν βῆν ὠνόμασε. τὴν δὲ κώ-
μην, Βάβασιν, ἀπὸ τῆς τῆς Βοὸς βάσεως. *Bubasis*.
Ita in Aegypto dicitur et vicus quidam et Dea. Cum
nempe Io, Inachi filia, in vaccam conuersa, et dein-
ceps terra marique multum iactata, in Aegyptum per-
uenisset, vbi in loco, quem Nilus irrigauerat, substi-
tit, ac vngularum vestigia limo impressit. Videns vero
regionis illius Princeps, vestigium vngulae anterioris,
literae

*literae I, posterioris vero, literae Ω, similem esse, vaccam nominavit IO, vicum vero, in quo vacca confederat, ab ea re appellavit BVBASIN. Lepidam sane, aut potius anilem fabellam! Sed quae nihilo minus potest aliquid veri abscondere, vti solent omnes Aegyptiorum fabulae allegoricae. Illis tamen hanc accensere non ausim. Quo non obstante, istud mihi pensitatione dignum visum est, quod Etymologici auctor, secutus haud dubie Scriptorem quempiam antiquiorem, perhibuit, esse in Aegypto et vicum, et Deam, nomine *Bubasin*, et quod huic fabulam de Ione in Vaccam commutata accommodet. Nam rei huic ipsa vox Aegyptia *Bubasis*, mirum in modum fauet, quod inprimis mihi persuasit, subesse huic fictioni aliquid saltem veri. Nam ΠΖΟ-ΒΑΣΙ, *P-bo-basi*, plane vultum, aut faciem vaccae Aegyptiorum sermone significat. Observauimus autem * alibi, et res est satis nota, Aegyptios *Isidi* suae, ad imitationem *Lunae*, cornua affinxisse bouina. A vero non abludit, ob hanc rationem Aegyptios *Isidi* aliquod cognomen, hoc significans, indidisse, eoque in Hymnis sacris vsos fuisse, quemadmodum et *Bacchum*, cuius capiti pariter Graeci cornua addere saepius solebant, ea de re Ταυρόμορφον cognominatum esse scimus. Haec igitur *Bubasis* Templum habebat in vico, cognomine sibi, dedicatum. Erat, cum existimarem, *Bubasin* illam, cuius meminit Etymologici auctor, confundi cum Dea multo notiori, *Bubasti*. Nam nomina haec parum differunt. Sed re accuratius perpensa, sententiam mutaui.*

* Libro hoc cap. I. §. 2.

CAPVT VI.

De Planetarum apud Aegyptios cultu.

Planetas olim Aegyptii solenniter coluerunt; sed is cultus postea in desuetudinem abiit. §. 1. Planetarum nomina antiqua Aegyptiaca, vt plurimum, ignorantur. Id tamen scitur, Planetas ab Aegyptiis Diis aliis maioribus attributos fuisse. §. 2. Disquiritur, cuinam ex Diis Aegyptiorum, apud ipsos, Planeta Veneris fuerit attributus. §. 3. Planetis tria apud Aegyptios indita erant nomina, vnum Dei, cui erant attributi, secundum potestatis, tertium coloris. §. 4. De Colore Planetarum, et nominibus, quae acceperunt ab eo apud Aegyptios. §. 5.

§. I.

Planetas olim Aegyptii solenniter coluerunt; verum cultus ille postea in desuetudinem abiit.

Libro huic *Panthæi* nostri tertio, quo cultum omnem, ab Aegyptiis in honorem *Lunae* institutum, persequi animus fuit, de Planetis etiam, quoniam admodum pauca nobis suppetunt, deque cultu ipsis exhibito, quaedam breuiter subnectemus. De *Planetis*, praeter Solem et Lunam, *quinque* reliquis, a Gentibus orbis terrarum prope modum cunctis, interque has, ab Aegyptiis quoque olim religiose cultis, deque cultus huius in Aegypto origine ac vestigiis luculentis, multa * in *Prolegomenis* nostris disputauimus, quae hic repetere, inutile et prorsus superuacaneum esset. Poterit ex iis intelligi, in ipsius idololatriae apud Aegyptios inualescentis initiis, Planetis ceu Numinibus magnis

* Vide §. 24 - 27.

magnis et potentibus, summos id est diuinos honores decretos habitosque fuisse. Etsi enim id * deserto testimonio Scriptoris fidei exploratae, quantum memini, saltem de Aegyptiis, probari non possit; adsunt tamen rei huius vestigia complura, neque adeo obscura, quae utique dubium omne tollunt. Sed satis quoque mature cultus ille, Planetis quinque solenniter et publice oblatus, in desuetudinem abiisse videtur. Quo tempore enim Graeci Aegyptum frequentare coeperunt, cultus ille dudum sublatus iam erat, vnde factum est, ut HERODOTVS^s Sacrorum Aegyptiacorum inuestigator diligentissimus, et alii qui ipsum sequuntur, rei non

* Nisi forte huc trahere velis istos MANETHONIS versus Lib. I. Apotelesm. v. 203.

Ῥέξ Κρόνου, καὶ Ἀφρ, καὶ Ἑρμῆ, καὶ Κυβερεΐη,

Καὶ Διὶ, καὶ Μηνί, καὶ ἡελίῳ βασιλῆϊ.

Οὗτοι γὰρ κρατέουσι θῶν, κρατέουσι καὶ ἀνδρῶν,

Πόντι καὶ ποταμῶν πάντων ῥοδίων ἀνέμων τε,

Καὶ γῆς καρποφόροιο καὶ ἡέρος ἀενάοιο.

Sacra fac Saturno, et Marti, et Mercurio et Veneri,

Et Ioui, et Lunae, et Soli regi.

Hi enim dominantur Diis, dominantur et hominibus,

Marique et fluuiis omnibus impetuosus, ventisque,

Ac frugiferae terrae et perenni aëri.

Quia versus hi Sacerdotem Aegyptium magni nominis auctorem habent, proum erit cogitare, haec e praeceptis Theologiae Aegyptiorum genuinae profluxisse, vnde sequeretur, Planetas omnes VII aequali prope modum honore a cunctis Aegyptiis celebratos ac honoratos fuisse. Verum meminerit lector, MANETHONEM haec inculcare cultoribus Astrologiae, quos honore peculiari dignatos fuisse Planetas, extra dubium positum est. Deinde nec id dissimulare possum, doctrinam MANETHONIS Apotelesmaticam, Scholas Graecorum multo magis redolere, quam Adyta Aegyptiorum, et videri, non a Scriptore Aegyptio, verum Graeco potius profectam esse.

non modo huius mentionem iniiciant prorsus nullam; sed nec aliquid memoriae prodiderint, ex quo coniectando tale quid erui recte possit. Videntur Sacerdotes hunc Planetarum cultum, sibi postmodum solis reseruasse, et scientia de Planetis, quam non indiligenter excoluerunt, ad superstitiones suas genethliacas abusi esse. Plura de hac re, dabunt, vti dixi, *Prolegomena* nostra.

*Planeta-
rum anti-
qua nomi-
na Aegypti-
aca, ut plu-
rimum,
ignorantur. Idta-
men scitur,
singulos
Planetas,
alicui ex
Diis maio-
ribus, at-
tributos
fuisse.*

§. 2. Si nomina, quae primitus Planetis indiderunt Aegyptiorum Maiores, etiamnum superessent genuina, vti aliorum Deorum nomina, id nos in argumentum hoc, omni qua possumus diligentia inquirentes, non mediocriter adiuuaret; ast, quantum quidem mihi nouisse datum est, nomina haec, priscis Aegyptiis vsitata, non amplius extant; verum alta et aeterna obliuione sepulta iacent, nisi forte excipias vnum ἀστὴς, vel ἑρτωσί, quod nomen illi Planetae, quem nos *Martem* vocamus, Aegyptios imposuisse, testimoniis minime contemnendis nititur. Sed et de ipso hoc nomine dubitare non immerito possis, num sit aeui antiquissimi, aut non potius eo demum tempore excogitatum, quo Sacerdotes omnem de Planetis scientiam, ad artem suam genethliacam restringere coeperunt. Nomen certe Aegyptiacum Planetae *Martis*, virtutem et potestatem, quam ei tribuit Doctrina Genethliaca, aperte prae se fert. Quicquid sit, postquam cultus Planetarum solennis et popularis in Aegypto desit, Stellas has, aliis Diis maioribus, a quibus veluti gubernarentur, assignare ac attribuere placuit. Docet hoc nos ACHILLES TATIVS, in *Isagoge in Arati Phaenomena*, loco memorabili; sed qui eruditus ignotus non est. Ita autem is habet: * Ἀιγυπτίοις γὰρ, καὶ Ἑλλησι, τῷ Κρόνῳ ὁ ἀστὴρ, καὶ τοι ἀμαυρότατος ὢν,

* In PETAVII *Vranologio* p. 136.

ὦν, Φαίνων λέγεται. Ἀλλὰ παρ' Ἑλλήσι μὲν κατὰ τὸ ἔυφημον λέγεται ἔτω· παρὰ δὲ Αἰγυπτίοις Νεμέσεως ἀστήρ. Δεύτερος ὁ Διὸς καθ' Ἑλλήνας Φαέθων· κατὰ δὲ Αἰγυπτίους Ὀσίριδος ἀστήρ. Τρίτος ὁ τῷ Ἀρεως, παρὰ μὲν Ἑλλήσι πυρόεις· παρὰ δὲ Αἰγυπτίοις Ἡρακλέους ἀστήρ. Τέταρτος ὁ τῷ Ἑρμῇ — καλεῖται παρὰ μὲν Ἑλλήσιν Στίλβων· παρὰ δὲ Αἰγυπτίοις Ἀπόλλωνος ἀστήρ. *Aegyptii et Graeci, Saturni Stellam, quamvis hebetissima sit, φαίνοντα, id est lucidam vocant. Graeci quidem ita boni ominis causa nuncupant. Aegyptii vero Nemesis Stellam. Secunda Iouis, Phaëthon a Graecis; ab Aegyptiis Osiridis Stella nominatur. Tertia est Martis, quae a Graecis πυρόεις, ab Aegyptiis Herculis Stella dicitur. Quarta Mercurii Stella quam Graeci Στίλβοντα, Aegyptii Apollinis Stellam appellant. Deest hic nomen Stellae quintae, quae est Veneris, impositum ab Aegyptiis. Graecum quidem nomen auctor noster refert: Πέμπτος ὁ τῆς Ἀφροδίτης, παρὰ μὲν Ἑλλήσιν ἑσφόρος. Quinta est Veneris, Graecis Lucifer. Verum nomen, quod Aegyptii eidem indiderant, omissum hic est, non ACHILLIS TATTII, ut puto, sed librarii in describendo negligentis, culpa. Saturnus igitur Aegyptiis audiebat Nemeseos, vel, * quod idem arbitror, Tithrambonis Stella. Iisdem Iupiter dicebatur Stella Osiridis. Vocabant porro Martem, Stellam Herculis: et Mercurium, Stellam Apollinis, vel Hori. Cuinam vero Numini Stellam Veneris dedicauerint Aegyptii, quia id ex testimonio Scriptoris cuiusdam non scimus, coniecturam meam mox proponam. Ex his autem Planetarum denominationibus Aegyptiacis, quaedam ad Chaldaeos etiam, gentesque alias peruenerunt.*

De

* Vide supra Lib. I, cap. V. §. 4.

De *Martis Planeta* id infra docebimus §. 4. De *Stella Mercurii* ita scribit APVLEIVS in libro de *Mundo* p. 58. *Hanc sequitur Stilbon, cui quidam APOLLINIS, ceteri MERCVRII nomen tribuerunt.* Sic et PLINIVS Lib. II. cap. 8. et MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. XIX.

Disquiri-
tur, cui-
nam ex Di-
is Aegypti-
orum, apud
ipsos Pla-
neta Vene-
ris attri-
butus fue-
rit.

§. 3. Numen illud, in cuius potestate et tutela esset *Veneris Planeta*, Aegyptios dixisse *Athor*, * nos vterque, B. LA-CROZIVS, et ego, aliquando persuasum habuimus, verum neuter satis tum fuerat memor eorum, quae ex ACHILLE TATIO hic obseruauimus §. 2. Ex illis enim luce meridiana clarius patescit, Aegyptios Planetis nomina indidisse longe alia quam Graecos. Quodnam *Veneri* nomen imposuerint Aegyptii, ex auctore illo quidem non discimus, excidit enim librariorum vitio; verum id tamen affirmare certo possumus, Aegyptios Planetam istum non retulisse ad *Venerem*; verum ad Numen aliquod suum ab illa diuersum. Aliquando in mentem mihi venit, vero valde videri simile, Planetam hunc Aegyptios attribuisse *Isidi* suae. Vix enim cogitari potest, Aegyptios Deae huic, cuius Numen, reliquis Diis Deabusque fere in vniuersum omnibus praeponabant, non aliquem ex Planetis assignaturos fuisse. Id tamen factum fuisse oportet, si *Veneris Stella* ipsi consecrata non esset. Et praeterea negari non potest, magnam fuisse Planetae *Veneris*, cum *Iside* siue *Luna*, ex veterum sententia, cognationem. Insigniter ea quae dixi, PLINIVS illustrat, qui et testari videtur, *Veneris Planetam Isidi* fuisse attributum. Verba eius haec leguntur Lib.

* *Thesaurus Epistolicus La-Crozianus*, Tom. III. p. 159. et Tom. I. p. 177.

Lib. II. cap. VIII. *Infra Solem ambit ingens SIDVS, appellatum VENERIS, alterno meatu vagum, ipsisque cognominibus aemulum Solis ac Lunae. Praeueniens quippe et ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, vt Sol alter diem maturans: contra ab occasu refulgens, nuncupatur vesper, vt prorogans lucem, vicemque Lunae reddens. — Iam magnitudine extra cuncta alia Sidera est: claritatis quidem tantae, vt vnus huius Stellae radii vmbrae reddantur. Itaque et in magno nominum ambitu est. Alii enim Iunonis, alii ISIDIS, alii * Matris Deum appellauere. ** Huius natura cuncta generantur in terris. Namque in alterutro exortu, genitali rore conspergens, non terrae modo conceptus implet, verum animantium quoque omnium stimulat. Si quis haec mente voluens existimaauerit, Veneris Planetam, Aegyptios dixisse Stellam Isidis, is auctoritate PLINII sententiam suam tueri posse videbitur, neque me habebit contra nitentem. Si tamen, quod sentio, dicendum est, crediderim ego potius, Aegyptios Planetam Veneris foecundum, attribuisse Mendeti suo, siue Pani, magno fertilitatis terrestri promo condo, de quo Lib. II. cap. VII. prolixè disseruimus. Obseruaui illic, §. 6, crucem illam celeberrimam ansatam, in vetustis Aegyptiorum Monumentis toties occurrentem, ♀, quae phallum designat, Pani Mendesio dedicatum fuisse. Et eodem plane signo, Veneris Planetam ab antiquis temporibus, in hunc vsque diem significari consueuisse, neminem fugit. Sed iudicent ea de re pro arbitrio lectores.*

I 2

§. 4.

* PROCLUS in Paraphrasi Tetrabibli Ptolemaei Lib. II. p. 97. fin.

** Vide et IULIANI Imp. Orat. IV. p. 150.

*Planetis
apud Aegy-
ptios tria
indita
erant no-
mina, v-
num Nu-
minis, cui
erant at-
tributi, se-
cundum
potestatis,
tertium
coloris.*

§. 4. Dudum iam * alicubi obseruauī, quod ex variis indiciis collegeram, Planetae unicuique apud Aegyptios, tria fuisse nomina, vnum *Numinis*, quod praeesse illi crederetur, alterum *virtutis*, qua imprimis valere existimaretur, tertium *coloris*, qui obseruari in eo poterat. De Numinibus, quae Planetis quinque praeesse existimarentur, et a quibus Aegyptii nomina ipsis indidere, diximus §. 3. Sed habebant Planetae aliud praeterea apud Aegyptios nomen, tractum a virtute illa et potestate, quae ipsis inesse perhibebatur. Illius exemplum habemus in Planeta, quem vulgo *Martis* appellare solent, ** Aegyptii vero *Stellam Herculis*, §. 2. Huic enim aliud praeterea nomen Aegyptiacum tribuitur, significans nempe eius virtutem ac potestatem, quod non vno modo scribi deprehendimus. VETTIVS VALENS, artis Astrologicae magister non infimus, nomen hoc effert "Αρης. Verba eius, ex inedito eius *Florilegio*, talia *** a viris eruditis citantur: Τὸν δὲ τῷ "Αρεως κίερόν, πύρω-
τὸς γὰρ καὶ τομὸς καὶ κατεργαστικὸς ὁ Θεός. "Αι-
γύπτιοι γὰρ καὶ "Αρτην αὐτὸν προσηγόρευσαν, ὥστε
τῶν ἀγαθοποιῶν κ' τῆς ζωῆς παραιρέτης ἐστίν.
*Martis vero Stella rubrum habet colorem. Nam facie
igneae est Deus hic, estque ipsi vis diffecandi et interfici-
endi. Ideoque Aegyptii ARTEM ipsum vocarunt,*
quo-

* In *Rempbab illustrato* p. 44. not. p.

** Ab Aegyptiis nomen hoc peruenit ad Chaldaeos. Nam de illis obseruat MACROBIUS Saturn. Lib. III. cap. XII. *Chaldaei Stellam Herculis vocant, quam reliqui Martis appellant.* Idque ad alias quoque dimanauit gentes, teste PLINIO Lib. II. c. 8. et APVLEIO de *Mundo* p. 58. Ed. Elmenhorstii.

*** SELDENVS de *Diis Syris*, Synt. I. cap. VI. p. 186. SALMASIVS de *annis Climacter.* p. 596.

quoniam Stellarum beneficarum et vitae interuersor est. Forte auctor hic respexit ad veram significationem vocis Aegyptiacae, quae, ut iam iam videbimus, proprie sonabat ἐρτωσι, potuitque illius nominis interpretationem haurire ab aliquo linguae Aegyptiacae perito. Vox certe *Ertofi* talem, qualem dedit VETTIVS, patitur interpretationem. Nam Ερ, *er*, est *facere*: 𐤓𐤕𐤕𐤓 vero, *tofi* ζημίαν, *damnum* significat, Actor. XXVII. 10. Philipp. III. 7. 8. Erit igitur Ερ - 𐤓𐤕𐤕𐤓, *Er - tofi*, *damnum inferens*. Neque tamen improbauerim observationem * viro- rum doctissimorum, qui existimant, VETTIVM, nomen hoc Ἀετης, ad linguam graecanicam inflexisse, et ex hac interpretatum esse αἰτην, nimirum ab αἶρω, *e medio tollo*, ut significetur *intersector*. Vocem genuinam Aegyptiacam, ut bene ** SALMASIVS animaduertit, conseruauit nobis CEDRENVS, eamque, me quidem iudice, sic optime interpretatur: Καλεῖται δὲ Αἰγυπτισὶ Ἐρτωσι, τὸτο δὲ σημαίνει παντὸς γένους ζωογονίαν, καὶ πάσης ἰσχύος καὶ ὕλης φύσιν καὶ δύναμιν διατακτικὴν καὶ ζωογονικὴν. *Stella Martis ab Aegyptiis vocatur ERTOSI: significat autem hoc omnis generis procreationem et viuificationem, omnisque substantiae et materiae naturam et vim ordinantem atque procreantem.* Nempe Ερ - 𐤓𐤕𐤕𐤓, *Er tofi*, Aegyptiis dicitur τὸ αἰτιον τῆς φυτεύσεως, *vim habens et indens genitiuam ac seminalem.* Vox haec *Ertofi*, et origine, et compositione, et significatione vix differt a voce *Mendes*, quam *** suo loco prolixè explicuimus. Cer-

* SELDENVS et SALMASIVS loc. cit.

** loco iam citato.

*** Libro II. cap. VII. §. 7.

te vtraque vox vi sua rem eandem plane innuit. Expositionem vero hanc nostram, cum interpretatione quam dedit CEDRENVS, egregie et examussim conuenire, cuilibet non potest non confestim esse perspicuum. Omittere hic istud non possum, Theologiam Aegyptiorum, de Stella *Martis*, siue *Herculis* quam declarat nomen ἑρῳσι, amice omnino conspirare cum Orientalium aliorum Theologia, quam eximie illustrat THO. HYDIUS in libro de *Religione vet. Persarum* cap. III. vnde sequentia describere non grauabor, quae leguntur p. 64: *Hoc nomine AZER, vel AZAR, antiquissimis temporibus significatus fuit Mars — et vetustissimis temporibus sic dictus fuit Martius Mensis. Ex dictis vero elucet, haec omnia spectare ad Herculem Orientalium, de quo nos Lib. II. cap. III. diximus, et cui Planeta Martis apud illas Gentes sacer erat. Pergit vero auctor, post plura interposita, hunc in modum: A significatione ignis et Martis, factum est, ut Martius Mensis, a Marte denominatus, Chaldaeis etiam dictus fuerit ܐܕܪ, Adar, Syris Odar, Syro-Arabibus, Syriam habitantibus Adar, vel ut Persae et Turcae sonant, Azar. Is hodie annum ducit apud Syros, ut et olim fecit apud Romanos et Persas. — Nam cum ex ignea Stellae Martis influenza et rubedine, (ut credebant,) Annus inciperet calefcere, anni initium ei dedicabant veteres omnes: atque ideo Romani, ineunte Mense Martio, sacrum suum Vestalem ignem de nouo accendebant, cum exeunte vetere anno, eum emori siuerant, quod alio quouis tempore fecisse nefas. Talis nempe ab eis facta est allusio Symbolica, et quasi Sympathetica, in magis faustum futuri Anni omen: ut scilicet, cum exeuntis anni calor, a Marte et igne profectus, deficeret, innueretur, ipsummet Numen, (ignem Sacrum)*

*id persentiscere et emori: et vt ineuntis noui anni ver-
num tempus eo faustius procedere posset, voluerunt
significare, quasi vna cum ipso Numine, annus nouo
calore et vigore impraegnandus esset. Quae hic de
Marte, seu Hercule Orientalium, obseruauit vir ha-
rum literarum peritissimus, ea fere de Hercule suo
Aegyptios tradidisse et praedicasse, fidem faciunt,
quae de hoc Numine suo loco edisseruimus. Ea-
dem, et forte etiam hac ipsa de causa, tribuebant
Orientales, et cum illis Aegyptii, *Stellae Herculis*,
quam alii *Martis* nuncupabant. Nam ἐγρωσι, quod
nomen Stellae huic proprium esse voluerunt Aegy-
ptii, id luculenter et aperte testatur.*

§. 5. Quia vero in Planetis diuersus obserua-
tur color, diuersusque fulgor oculos nostros percel-
lit, Aegyptii ab hac coloris diuersitate, diuersa quo-
que ipsis nomina imposuere. Docet hoc inter alios
IULIVS FIRMICVS, Matheseos Lib. II. cap. II.
vbi de quinque Planetis haec scribit: *Has Stellae
non eodem nomine, quo nos, aut Graeci, Aegyptii
nominant. Nam qui a nobis Saturnus dicitur, ab
Aegyptiis Φαίμων vocatur. Quem nos Iouem voca-
mus, Aegyptii Φαέδοντα vocant: qui a nobis Mars,
ab illis πυρόεις dicitur: Quae a nobis Venus, ab
illis Φωσφόρος vocatur. Quem nos Mercurium dici-
mus, illi εἰλβοντα vocant. Quae hic vides appel-
lari nomina Aegyptiaca, sunt re ipsa graeca, etsi ab
aliis quoque pro Aegyptiacis venditentur. Ipse
ACHILLES TATIVS, §. 2, ad testimonium voca-
tus, scribit, AEGYPTIOS et Graecos Saturni
Stellam, quamuis sit obscurior, vocare tamen Φαί-
νοντα, id est lucidam. Ergo, teste hoc Scriptore,
certe non contemnendo, non Graeci modo, verum
et Aegyptii, Planetam Saturni vocarunt Φαίμωντα.*

*De colore
Planeta-
rum et no-
minibus,
quae ab eo
acceperunt
apud Aegy-
ptios.*

Ita et vetus auctor * *de dierum ad numerum et nomina Planetarum institutis appellationibus*: Τὴν δὲ τρίτην ἡμέραν αἰγύπτιοι ἀνέθεντο πυρόεντι, ἄρης δὲ ἔτος παρ' Ἑλλήσι. *Diem hebdomadis tertiam Aegyptii consecrarunt Pyroënti, is vero est qui a Graecis Aërs, vel Mars, vocatur.* Et tamen nomina haec, quae Aegyptiis tribuuntur, re ipsa pura putaque Graeca sunt, et ** a Graecis quoque passim adhibentur, ut genti suae propria. Dicere posses, nomina haec vocari Aegyptiaca, cum tamen sint graeca, eo quod Alexandrinis, quorum vrbs sita erat in Aegypto; sed qui lingua, moribus, et studiis vere erant Graeci, deberentur, iisque quodammodo propria essent. Verum obstat, quod nominibus his usus iam fuisse deprehendatur ARISTOTELES, in *libro de Mundo*, tanquam usu communi receptis, quae igitur Graecis ante Philosophi huius aetatem, ideoque ante Alexandriam conditam, familiaria fuisse oportet. Iure ergo colligere nobis integrum erit, nomina illa vocari Aegyptiaca, cum tamen re ipsa sint graeca, quoniam rem ab Aegyptiis acceperunt Graeci, eamque vocabulis graecis; sed quae Aegyptiacis responderent, plane expresserint. Neque ita difficile esset, dummodo operae pretium ferret, voces genuinas vereque Aegyptiacas formare, quae denominationibus graecis, ab Aegyptiorum maioribus acceptis, ex asse responderent. Sed cum labor fructum non promittat, nisi oppido leuem

* Apud SALMASIVM de Annis Climaet. p. 595. 596.

** ACHILLES TATIVS allatus §. 2. CENSORI-
NVS *de die natali* cap. XIII. APVLEIVS *de Mun-*
do p. 58. CHALCIDIVS in Timaeum Platonis p.
309, et his omnibus multo antiquior, ARISTOTE-
LES in *libro de Mundo* cap. II.

uem ac exiguum, manum ab eo abstinere malui. Suspensus * aliquando sum, pertinere huc Numen celebratissimum *Anubis*, quem Graeci solent *Mercurium* interpretari. De eo accipiebam, quod CICERO memoriae prodidit, *de Nat. Deor. Lib. III. cap. 22. Quartus Mercurius Nilo patre, quem Aegyptii nefas habent nominare.* Quibus geminae sunt, quae leguntur apud ARNOBIUM *aduersus gentes Lib. IV. p. 135. Quartus Mercurius Soboles Nili est, cuius nomen Aegyptia gens horret et reueretur expromere.* Id non videbatur mihi intelligi posse de illo Aegyptiorum *Mercurio*, quem vocant *Thot*. Nam illum utique nominarunt, estque hoc nomen eius multo celeberrimum, et tot antiquioribus Graecis notum iam dictumque. Et praeterea CICERO ipse *Mercurium* illum, quem *Aegyptii nefas habent nominare*, diserte distinguit a *Mercurio Thot*, de quo paulo post differit. Ergo videbatur id non applicari posse, nisi ad *Anubim*. Illius verum et genuinum nomen haecenus ignotum esse autumabam, nam *Anubis* videbatur nomen tantum esse coloris. Et *Anubis* certe, Coptice scriptum **ANNOXB**, *Annub*, vere Aegyptiis *aureum* sonat, suntque plurima quae inuicte docent, hanc esse veram nominis illius originationem. Dicitur porro *Planeta Mercurii* a MANETHONE, Apotelesm. Lib. II. v. 191. et 383. **Χρυσόφαις** *Egum̃s*, *Mercurius adspectu aureus*, vel *coloris aurei*. Ita plura concurrere videbantur, quae coniecturam hanc stabilirent. Verum dissimulare nolo, me nunc, ubi rem hanc ab omni parte versavi ac diligenter excussi, coniecturae pristinae non potuisse non renuntiare. Rationes, quae me ad mutandum sen-

* in *Remphab illustrato* p. 44. in not.

tentiam adegerunt, vbi ad *Anubidem* peruenerimus, Lectoris iudicio submittam. Ceterum Planetis singulis, tria Aegyptios imposuisse nomina, exemplo *Martis*, ad oculum demonstrari potest. Ille namque Planeta, a Numine, in cuius eum tutela esse volebant, Aegyptiis, vt credere par est, dicebatur $\Pi\text{C}\text{I}\text{D}\delta\ \text{N}\chi\omega\omega$, *Stella Herculis*, §. 2, a virtute et potestate, quam demonstrare credebatur, $\text{EP}-\tau\omega\chi\text{I}$, §. 4, et denique a colore, quem referre videtur, $\pi\upsilon\rho\acute{o}\epsilon\text{is}$, *igneus*, quod hoc §. sumus persecuti. Aegyptii dixissent $\text{N}-\chi\rho\omega\omega$, aut vocem adhibuissent aequiualem. Haec sunt, quae de Planetis eorumque cultu, ex Aegyptiorum placitis dicenda putavi.

DE DIIS AEGYPTIORVM LIBER IV.

Qui est

De Nilo Flumine , Aegyptiorum
Deo, et Symbolicis Numinibus ad
Nilum relatis.

CAPVT I.

De Nilo Flumine ab Aegyptiis inter
Deos suos culto.

Nilus inter Numina maxima ab Aegyptiis colebatur, cuius cultus causa paucis indicatur. §. 1. Primum Nili in Aegypto nomen fuit *Ieor*, vel *Iaro*, idque *fluuium* designat. §. 2. Idem fluuius ab Aethiopibus vocabatur *Siris*, ab Aegyptiis vero *Nilus*. §. 3. *Siris* Aethiopum, et *Schichor* Hebraeorum, non sunt idem nomen; sed inter se differunt. §. 4. Neque etiam *Siris* et *Osiris* Aegyptiis idem significabant. §. 5. Nomen *Siris*, ex vetusta Aegyptiorum lingua explicatur. §. 6. Fluuii Aegyptiorum nomen proprium, genuinum et antiquissimum fuit, estque *Nilus*. §. 7. Nomen illud ex Aegyptiorum sermone explicatur. §. 8. Nomen, quod Nilo olim etiam solebat indi, *Phruron*, explicatur. §. 9. De originibus Nili in Aethiopia, ne nunc quidem satis recte cognitis et perspectis. §. 10. De fluuii eiusdem incremento et decremento annuo. §. 11. Aquae Niloticae magna dulcedo et salubritas. §. 12. Mira etiam
foecun-

foecunditas et olim et nunc celebrata. §. 13. Propter has rationes Aegyptii Nilum diuinis affecerunt honoribus. §. 14. Eidemque Tempia et Sacerdotes consecraverunt. §. 15. Atque in eius honorem festa solennia celebrarunt. §. 16. De imaginibus Nili olim in Aegypto vſitatis. §. 17.

§. I.

*Nilus inter
Numina
Aegyptio-
rum maxi-
ma locum
habebat,
diuinisque
ab illis co-
lebatur ho-
noribus.*

Aclarissimis Mundi Sideribus, Sole et Luna, quae totus fere quaquaversum terrarum Orbis, sed peruersus iam, et a vera Dei cognitione, veraque pietate iam repulsus, loco et vice Dei, religione summa celebrauit et coluit, transimus nunc ad Numen Aegypto penitus proprium et peculiare, fluuium nempe illius regionis maximum celeberrimumque, *Nilum*, quem merito dicere possumus Aegyptiorum veterum *Osiridem terrestrem*, cui tanquam bonorum omnium, quibus fruerentur, auctori et datori supplicabant accolae superstitiosi, non secus atque Ioui suo Graeci Romanique, Mithrae, qui Persiam habitabant, gentesque aliae summis suis principibusque Numinibus. Hinc est, quod * Poëta illustrem hunc fluuium sic alloquitur:

*Nile pater, quanam possum te dicere causa
Aut quibus in terris oculuisse caput?*

Te propter nullos tellus tua postulat imbres.

Arida nec pluuios supplicat herba Ioui.

Te canit atque suum pubes miratur Osirin

Barbara, Memphiten plangere docta bouem.

Quin imo ** *nihil Aegyptiis tanto erat in honore, tamque religiose colebatur, atque Nilus, *** ad quem Solen-*

* PROPERTIUS Lib. I. Eleg. VIII.

** PLUTARCHVS de Iside et Osir. p. 353.

*** ARISTIDES Rhetor, in Aegypto p. 93. b. Edit. graec. Florent.

Solennitates eorum sacrae tantum non omnes spectabant. Etiam Graeci veteres, fluuios regionum suarum praestantiores, diuinis afficiebant honoribus, quod * Scriptores antiqui toties testantur, et Nummi populorum et vrbium, qui adhuc supersunt, innumeri loquuntur. Verum si isthanc species superstitionem, sane Aegyptii, et horum aemuli, Indi, notissimi Gangis fluuii cultores, reliquas Gentes omnes, immane quantum superarunt. Coluerunt autem Aegyptii *Nilum* ** propter summam, quam ab eo expectabant, et reipsa etiam percipiebant, vtilitatem. Huic enim fluuiio, fertilitas et felicitas omnis, de qua beata ipsorum religio gloriari poterat, vnice debetur. Negari quidem non potest, in cultu Aegyptiorum populari, Deos principes et longe maximos, semper habitos fuisse, *Osiridem* siue *Solem*, ac *Isidem*, siue *Lunam*. Verum vti magnis his Numinibus, *Nili* sui existentiam, incrementa, et mirabiles vicissitudines, *** quod in superioribus plus semel indicaui, in acceptis ferebant, ita etiam Numina illa praecipue propter *Nilum*, et cum respectu ad eum, tanta veneratione, tamque impenso cultu dignabantur. *Sol* et *Luna*, ex Aegyptiorum sententia, admirabilem fertilitatis vim communicabant, tempore debito, cum *Nilo*, et fluuius hic principia fertilitatis in se coelitus collata, in campos agrosque Aegyptiorum liberaliter effundebat. Quoniam igitur Aegyptii, in praesentia vitae huius commoda et bona vnice intenti, experi-

* MAXIMVS TYRIVS, Dissert. XXXVIII. post init. Adde GERH. IO. VOSSII de origine Idol. Lib. II. cap. 79. et SPANHEMII notas in Callimach. p. 117.

** MAXIMVS TYRIVS Dissert. XXXVIII. post init. IVLIVS FIRMICVS de error. profan. relig. post init.

*** Lib. II. cap. I. §. 4. Lib. III. cap. I. §. 5.

perientia magistra didicerant, ingentem illam terrae suae bonitatem ac fertilitatem, fluuio huic immediata et proxime deberi, idcirco hunc, seu verum felicitatis suae auctorem, continuis precibus laudibusque concelebrabant, et vt Deorum praesentissimum, solemnitatibus, ritibusque permultis religiosis, per totum annum assidue venerabantur. Sed non abs re erit, ea quae ad Theologiam Aegyptiorum de Nilo spectant, paulo vberius et distincte magis persequi.

*Primum
Nilo in Aegypto
nomen fuit
Ieor, vel
Iaro, idque
fluuium
designat.*

§. 2. Et hic quidem ante omnia, de fluminis huius Aegyptiis omnibus sanctissimi vero patrioque nomine differendum mihi esse arbitror. In Scriptura vocatur יַאֲר, *Ieor*, quod fluuium interpretantur, aut vt alii malunt, *fluuii riuum*. Genes. XLI. 1. 2. 3. 17. 18. Exodi I. 22. II. 3. 5. et pluribus aliis in locis. Ezech. XXIX. 3. Rex Aegypti introducit, arroganti hac oratione vsus : וַאֲנִי יַאֲרִי לִי עָשִׂיתִנִּי. *Meus est (Ieor) fluuius, egoque feci mihi*. Hebraeorum magistri, et qui in intima linguae hebraicae perrumpere satagunt, animaduertentes, lingua populi Dei, proprie et communiter נָהָר, *nahar*, dici *fluuium*, existimant, per יַאֲר, non tam designari *fluuium* in vniuersum spectatum, et totum, quam potius eius tantum *riuos* et *brachia*. Censent porro iidem, *Nilum* Aegypti fluuium, ea de causa saepius dici יַאֲר, quod ope fossarum, manu humana factarum, fluuius ille per Aegyptum totam, quaquaueversum se diffundat. Verum obseruatio haec, nonnisi aliquam veritatis speciem prae se fert, cum soliditate destituta sit. Nam Amosi VIII. 8. יַאֲר מִצְרַיִם, *fluuius Aegypti*, totum sane significat *Nilum*. Vera rei illius ratio, quod pro נָהָר, nonnunquam inueniatur יַאֲר, haec est, quam etiam interpretes Hebraei obseruant, et res ipsa abunde loquitur, quod Scriptores Sacri, voce יַאֲר, *Nilum*, et hunc tantum, designare voluerint.

luerint. Est igitur vocabulum hoc *Nilo* proprium et peculiare, nam est origine Aegyptium. Aegyptii ad designandum *fluvium*, vocem aliam non adhibent, quam *ΙΑΡD*, *Iaro*. Sic Genes. XLI. 1. 2. &c. vbi in graeco est ποταμός, *fluvius*, Coptus interpres habet *ΙΑΡD*, et cum nota generis masculini *ΨΙΑΡD*, et sic aliis in locis semper. Quoniam vero Scriptores Sacri gentis Hebraicae, vbi de *Nilo* loquuntur, et nonnisi de fluvio hoc agentes, voce *יָרְדֵּן* vtuntur, idque nomen fluvio isti proprium deprehenditur, plus quam probabile est, ipsos Aegypti incolas, maximum illum et vnicum regionis suae fluuium, in communi sermonis vsu, non alio nomine, quam *ΙΑΡD*, quod *fluvium* diximus significare, solitos fuisse insignire. Sicuti nempe Italica *vrbs* semper *Romam*, *Ἀθῆναι* vero Graecis semper *Athenas* significabat, ita temporibus antiquissimis, Aegyptii per *ΙΑΡD*, *fluvium* per excellentiam, nonnisi *Nilum* innuisse videntur. Hanc auguror esse rationem, cur HOMERVS, vbi fluuii huius meminit, nunquam verum eius nomen adferat, quod forte ignorabat, cum Aegyptii tantum *ΙΑΡD*, *fluvium* suum creparent, verum * perpetuo eum αἴγυπτον nuncupet, quasi dixisset *fluvium Aegypti*, quomodo Hebraei etiam loqui amabant. Amos. VIII. 8. Fuit igitur hoc primum fluvio illi nomen in Aegypto, etsi nominis istius, si a Scriptis Hebraeorum Sacris recesseris, vestigia nunc, a me obseruata, nulla in memoriam reuocare possim. Neque tamen dubito, quin ipsum hocce nomen Aegyptiis, postquam illic radices egit idololatria, perquam venerabile extiterit, et Sacrosanctum.

§. 3.

* Odyss. Δ. 477. 483. Ζ. 258. 427.

*Fluvius
idem post-
ea ab Ae-
thiopibus
Siris, ab
Aegypti
vero inco-
lis Nilus
cognomi-
natus fuit.*

§. 3. Transeo nunc brevitatis causa alia plura nomina et cognomina, quae, si vetustis nonnullis Scriptoribus fides adhiberi potest, *Nilo* olim adhaeserunt. Ego enim illa non pro nominibus propriis, aut cognominibus, usu publico constanti et perpetuo receptis, habeo; sed pro epithetis tantum, quibus eum aut Poëtae, aut Scriptores alii, aut etiam fluviū huius accolae indigenae, ornare nonnunquam, pro re nata, soliti sunt. Ne res haec, quam sine detrimento causae meae omittere licet, et mea et lectorum meorum tempora nimium moretur, pergere malo ad nomina fluviū nostro ab accolis imposita, omnibus nota et v̄sitata, sermonibus quoque veterum non parum celebrata, quaeque Scriptoribus etiam sacris non indicta existimantur, *Sirin* scilicet et *Nilum*. Incipio a *Siri*, quoniam istud fluviū Aegypti, prope illius fontes, dum adhuc Aethiopum agros peruagatur, priusquam fines Aegypti attingat, nomen ab antiquo impositum fuisse deprehendo. Testatur hoc DIONYSIVS *Periegetes*, in Poëmate laudatissimo v. 22'.

Ἐνθεν πιστάτοιο κατέρχεται ὕδατα Νείλῳ
Ὅς δήτοι Λιβύηθεν ἐπ' ἀντολίην πολὺς ἔρπων,
Σίρις ὑπ' Αἰθιοπῶν κικλήσκεται. Οἱ δὲ Συήνης
Ἐνναέται σρεφθέντι μετ' ἔνομα Νεῖλον ἔθεντο.

Quae sic versibus reddidit Festus AVIENVS v. 334.

*Eminus euoluunt hinc sese pingua Nili
Flumina, et intenti prolabitur aequoris vnda.
Hic qua secretis incidit flexibus agros,
Aethiopum in lingua Siris cluit: utque Syene
Caerulus accedens diti loca flumine adulat,
Nomine se claro Nilum trahit, inque iacentem
Aegyptum fusus fluctu premit arua marito.*

Et PRISCIANVS V. 210:

*Hinc fluvii pinguis descendunt flumina Nili
Partibus a Libycis, qui currens Solis ad ortus,
Siris ab Aethiopum populis cognomine fertur:
Versum cultores Nilum dixere Syenes.*

Hi omnes igitur testantur, Nilum fluuium, in Aethiopia, dum illam peragrat, et ab illius regionis incolis vocari *Sirin*; eundem vero, vbi Syenen attingit, et ad fines Aegypti peruenit, nomen iam multo clarius atque celebrius *Nili* consequi. Confirmat id Poëtae huius Commentator graecus, EVSTATHIVS, in Scholiis ad versus allatos. Neque etiam rei huius, in descriptione Aegypti oblitus est PLINIVS Lib. V. cap. IX. vbi haec habet: *Nec ante Nilus, quam se totum aquis concordibus rursus iunxit, (quod fit in regno Nubiae supra Syenen,) sic quoque etiamnum Siris, ut ante nominatus per aliquot millia.* Similia de hoc fluuio notat SOLINVS in Polyhist. cap. 32: *Demum a cataracte vltima (vbi incipit Aegyptus) tutus est. Ita enim quaedam claustra eius Aegyptii nuncupant. Relicto tamen hoc priore suo nomine quo Siris vocatur, mox inoffensus meat. Et ibidem aliquam multis interiectis: Ditionis Aegyptiacae esse incipit a Syene, in qua fines Aethiopum, et inde vsque dum mari intimatur, Nili nomen tenet. Igitur simul atque Aegypti fines ingressus est Nilus, hoc nomine compellatur ab Aegyptiis omnibus, priori illo iam Aethiopibus relicto. Denique et haec STEPHANI Ethnographi verba adducere iuuabit: Συήνη πέλις Ἀιγύπτου καὶ Αἰθιοπίας ἐπὶ τῷ Νείλῳ. Μεθ' ἣν ὠνόμασαν Σίρις ὁ ποταμός. Syene vrbs, quae Aegyptum ab Aethiopia determinat, sita ad Nilum. Supra hanc urbem vero, in Aethiopia, fluuius ille Siris nuncupatur. Tanta consensione veteres omnes*

vnanimiter tradunt, magnum Aegypti fluuium, ab Aethiopibus vocari *Sirin*, vbi vero arua *Syenes*, primae in Aegypto vrbis attigit, mutato iam nomine, ab Aegyptiis dici *Nilum*. Et profecto, antequam frequentiora Graeci cum Aegyptiis commercia instituissent, et hac occasione, nomen *Siris*, fluuiio *Nilo* ab Aethiopibus tribui solitum, Graecis innotuisset, nomen illud auditum aut cognitum fuisse non deprehendimus. Nemo haecenus in medium adferri potuit, qui ante *Plinii*, et *Dionysii Periegetae* aetatem, *Siris* Aethiopici mentionem fecerit.

Siris Aethiopum, et Schichor Hebraeorum, idem nomen non sunt; sed ea inter se differunt.

§. 4. De hoc igitur *Nili* fluuii nomine, quo non Aegyptios; sed Aethiopes tantum vsos esse clare liquet, plura non dicerem, nisi me virorum doctissimorum coniecturae, quibus magnam verosimilitudinis speciem conciliant, ad id compellerent. Sunt autem viri eruditionis laude illustres, qui iam dudum sibi aliisque persuaferunt, שִׁיחֹר, *Schichor*, vel *Sichor*, fluuium in Scriptura memoratum, esse *Nilum* Aegypti, quippe qui etiam *Siris* ab incolis fuerit dictus, quod Hebraei *Sichor*, vel *Sior* extulerint. Et ego quoque olim, tantorum virorum nominibus et existimatione inductus, inque ipsorum auctoritate paulo securius requiescens, * sententiam hanc meam feci. Verum postea quam argumentum hoc omni mentis nisu et contentione accuratius explorandum sumsi, postquam omnia, quae cogitationibus meis se offerebant, seria aestimatione libraui, pristinam sententiam necessario mihi deferendam esse, intellexi. Quorsum enim quaeso, Scriptores sacri, ex vltima Aethiopia, nomen fluuii arcesserent, in ipsa Aegypto plerisque, nedum gentibus

* in notis ad *Eratosthenis Catalogum regum Thebaeorum*.
Vide *la Chronologie* de Mr. DES VIGNOLES, To. II.
p. 765.

bus aliis, plane ignotum et inauditum? inprimis cum suppeterent genuina fluminis illius nomina Aegyptiaca, nota omnibus, quibus Nilus ipse ignotus non erat. Et an non illi nomen vere Aegyptiacum **יֵאֹר**, *Ieor*, de quo §. 2, adhibere solent, vbi de Aegypto indubitate loqui deprehenduntur? Adduci ergo, vt credam, minime possum, Hebraeorum *Schichor* exprimere Aethiopicum *Siris*; vero potius simillimum mihi videtur, *Schichor* illud esse nomen ex Hebraeorum lingua petatum, quod illi inter suos, aut Nilo in vniuersum, aut alicui eius alueo indiderant, quodque ipsis Aegypti incolis potuit esse ignotum. Hebraeos namque habuisse nomina regionum et fluuiorum, sibi plane propria et peculiaria, multo notius est, quam vt longa probatione egeat. Terram Aegypti, * quam incolae ipsi sermone auito semper appellarunt *Chemi*, vel *Chami*, Graeci **Αἴγυπτος**, Hebraei a primis inde temporibus vocarunt, vocantque hodie, *Mitsraim*. Et sic, ne nimius hic sim, in aliis. Alueos porro Nili fluuii diuersos, habuisse etiam diuersas propriasque suas denominationes, ex *Geographia* PTOLEMAEI, gente Aegyptii, plus satis constat. Etenim vnus ex fluuii illius alueis, dicebatur *Agathodaemon*, alius *Taly*, alius *Thermuthis*, aut *Thermuthicus*, alii habebant cognomen aliud. Existimo igitur, Hebraeos voce ex propria lingua depromta, et suis familiari, ac peculiari, vel fluuium totum, vel, quod verosimilius est, aliquem illius alueum, a nigredine appellasse **שִׁיחֹר**, *Schichor*. Non displicent verba viri de omni literarum genere praeclare meriti, GERH. 10. VOSSII, in hunc sensum scribentis: ** **שִׁיחֹר**

K 2

ad

* Vide *Panthei* huius Lib. I. cap. IV. §. 9. et Lib. II. cap. II. §. 10.

** De origine Idolol. Lib. II. cap. 74. p. 346.

ad verbum sonat nigrum. — Est vero Nilus turbidus et subfuscus, ac nigricans: puta ob limum, quem aduehit secum, ex partibus ruens austrinis. Altera quoque nominis eius ratio est. Nam terram humectans, eam reddit nigram: — Sed, ut Genes. XV. 18. per Nachal Mitzraim, ita et Iosuae XIII. 3. per Schichor, non Nilus integer capiendus; verum illud brachiolum Nili, quod alias torrens deserti vocatur Amos. VI. 14. — Quemadmodum vero Nilus Hebraeis ob nigricantes aquas, et quia terram humectando reddit nigram, Sichor, siue Sior, hoc est niger dictus est: ita et Graecis eadem de causa vocatus est Μέλας, Plutarcho et Eustathio testibus, indeque et veteribus Latinis Melo appellatus. Et viri huius praestantissimi sententiam eruditi plurimi alii, non immerito amplectuntur.

Siris et Osiris vnum idemque Aegyptiis minime significabant.

§. 5. Qui *Schichor* Hebraeorum eundem volunt esse cum *Siri* Aethiopico, aut qui censent, *Nilum* Hebraeis ideo dici *Schichor*, quia eundem indigenae aut Aethiopes *Sirin* nuncupabant, cum hac sententia aliam solent coniungere, quae inprimis ad hoc nostrum *Pantheon* spectat, nomen videlicet *Siris* fluvii, et *Osiris* Dei, esse vnum tantum idemque, eaque inter se nonnisi eo differre, quod in priori, O, per aphaeresin abiectum sit. *SCALIGERVM* et *SELDENVVM*, sententiae huius statores et fautores, * alio loco iam adduximus. Et quis numeret eruditos omnes, pedibus in eorum sententiam euntes? Vnius tantum *VOSSII* verba huc transcribam, qui iis, quae attulimus §. 4, ista mox subiungit: *Ex quibus etiam cognoscere licet, cur Aegyptii, Plutarcho teste, Osirin effingant nigrum. Nempe nigrum colorem Nili attenderunt. Et quid si dicamus, ipsum nomen Osiris esse ex Schichor, siue,*

ut

* Lib. II. cap. I. §. 4.

vt mollius pronuntiant, Sior? Nam Sior traiectis literis fit Osir, vnde terminatione graecanica ac Romana Osiris emergit. Paulo aliter vir optimus rem aggreditur, quam alii, quos antea nominaui; sed rei tamen summa semper eadem manente. Nempe traiectio literarum ipsi subsidio venit. Et quid non, beneficio felicitis et foecundi huius inuenti, viri eruditi praestant? Haec sane efficit, vt ex quolibet quidlibet nullo negotio exsculpere, et imperitis fucum facere possint. Verum profecto, vt quod res est dicam, duo haec nomina, *Siris* et *Osiris*, nullam inter se, nisi in solo literarum sono, affinitatem habent, neque rem eandem significare possunt, quod mihi non inuiti largientur, qui et linguae, et Antiquitatum Aegypti, idoneam sibi notitiam compararunt. Non magis voces illae Aegyptiacae sese contingunt, aut aliquam significationis cognationem probant, quam in Latinorum lingua, *lacerna* et *lucerna*, *olla* et *abolla*, *bolus* et *obolus*, *aceruus* et *cervuus*, *lego* et *ligo*, et infinita huius generis alia. Originationes eiusmodi, nisi aliunde, ac inprimis aut ex re ipsa, aut ex indole et vsu linguae certo stabiliantur, nil sunt, nisi meri putique ingenii lusus, specie aliqua acuminis minus exercitatos ludificantes; sed omni soliditate vacui. Fluvium Aethiopes dixerunt non *Osirin*; sed *Sirin*: vicissim Numen suum Aegyptii nunquam *Sirin*, semper tantum *Osirin*. Duae hae voces toto coelo a se inuicem sensu et significatione distant: altera Aethiopibus tantum, altera vero Aegyptiis in vsu fuit. Neque etiam cognationis huius inter Aethiopicum *Sirin*, et Aegyptium *Osirin*, in tota Antiquitate, vel vola extat, vel vestigium. Nam quod quidam *Sirium*, Astrum caniculae, in subsidium vocant, in eo penitus frustra sunt. *Siris*, vt saepe diximus, est vox Aethiopica; at *Sirius*, nec Aethiopica, nec Aegy-

ptiaca; sed *graeca*. Aegyptii sermone suo vernaculo *Sirium* dixerunt *Sothin*, quod Libro III. cap. II. prolixè explicuimus. Ostendimus et ibidem, fides illud non *Osiridis* fuisse; verum *Isidis*. Non negamus tamen, *Nilum* in Sacris nonnunquam *Osiridis* nomine compellatum fuisse; sed id tamen ideo factum non est, quod *Nilus* ipse censeretur habeturque *Osiris*, verum quod fluuium hunc Aegyptii celebrarent venerarenturque, * tanquam praestantissimum *Osiridis* effluxum, ac maxime salutarem effectum.

Nomen *Siris* ex lingua vetusta Aegyptiorum tentatur et explicatur.

§. 6. Quandoquidem asserui, ex testimonio veterum omnium, nomen *Siris*, *Nilo* impositum, ex Aethiopum lingua arcessendum esse, dubius mecum ancepsque haereo, ausimne illius originationem lectori ex lingua Aegyptiorum petitam offerre. Nam tractu temporis, linguam Aegyptiacam, ab Aethiopum Habessinorum lingua euasisse penitus diuersam, in dubium vocari nequit. Sed aliter omnino res se habuit, in primis Aegypti habitari coeptae Seculis. Nam *Aethiopes*, non minus quam *Aegyptios*, ex *Mitsraimo*, Noachi nepote, descendisse, ex Tabulis Scripturae S. discimus. Fuit ergo primitus vna tantum duarum gentium lingua. Et non parum etiam probabile est, amicitiae commercia diu inter gentem vtramque viguisse, ex quo factum videtur, vt linguae, Aethiopes inter et Aegyptios, diu quoque seruata, fuerit communio. Certe Sacrorum quorundam communionem satis arctam inter eos durasse vsque ad tempora Christianismi in Aegypto dominantis, ** alibi monuimus. Rei ipsi igitur non repugnat, originem nominis *Siris*, Aethiopibus de *Nilo* loquentibus vsitati, inueniri etiam in Aegy-

* Vide *Panthei* nostri Lib. II. cap. I. §. 4.

** Lib. II. cap. II. §. 4.

Aegyptiorum lingua. Verum originatio illa talis utique indolis esse debet, ut Aethiopum regioni cumprimis conueniat. Nam his vocis illius vsus frequentior, si non vnicus debetur. Venit igitur mihi aliquando in mentem, posse nomen hoc derivari a voce *Sari*, quae in Aegyptiorum dialecto reperitur, et cuius etiam antiqui meminerunt. Est autem aliqua *iunci* species, olim in Aegypto sic nominata. De ea THEOPHRASTVS, histor. Plantar. Lib. IV. cap. IX. ubi *Papyrus*, idque, quod vocant *SARI*, coniungit. De *Sari* vero sigillatim, ibidem haec addit: *SARI in aqua prouenit, circa paludes, inque campis, quos Nilus recedens dereliquit, quam postea pluribus describit, et cum celeberrima papyro, in quibusdam confert. De eadem Sari ista leguntur apud PLINIVM Lib. XIII. cap. 23. Fruticosi generis est et SARI, circa Nilum nascens, duorum fere cubitorum altitudine, pollicari crassitudine, coma papyri, similique manditur modo. Ab eadem * Copti Sinum maris Arabici, quem vulgo mare rubrum vocant, dixerunt ΦΙΘΑ ΝΥΑΡΙ, Mare Sari, id est iunceum, quemadmodum Hebraei, ab Aegyptiis edocti, mare idem simili nomine ים סוף, mare iunceum appellant. Nam mare hoc magna iunci, siue Sareos copia abundat. Quemadmodum vero mare illud, a iunco, et apud Aegyptios, et apud Hebraeos, nomen traxisse certum est, ita, cum eadem plane hic suppetat ratio, fluuius Nilus dici pariter potuit יאֶרְדֵּן נְיָאֶרִי, fluuius iunceus, vel contractius נְיָאֶרִי, iunceus, fluuium subintelligendo. Nam et in eo magna reperitur iunci copia. Ipse IESAIAS Sacer Vates, eo nos ducit, in cuius vaticiniorum cap. XIX. 6. legimus:*

K 4

Et

* Videri potest Dissert. V. de Terra Gosen §. 10.

*Et repellentur fluuïi, attenuabuntur, et exsiccabuntur
riui Aegypti, arundo et alga languebunt.* Vbi in he-
braeo est שִׁיט, a quo Sinus Arabicus, Hebraeis
Mare Suph dicitur, sicuti Aegyptiis idem, *Mare
Sari* audit. *Suph* ergo, siue *Sari*, nam voces hae
idem significant, tam in mari rubro, quam in fluuio
Aegypti crescebat, et ab eo tam fluuius, quam ma-
re denominari potuit. Hinc de *Nilo* BACCHYLID-
ES canit:

* Τὴν ἀχέμαντόν τε Μέμφιν, καὶ δονακώδεα
Νεῖλον.

*Tranquillam Memphim, frondosum et arundine
Nilum.*

Similiterque OVIDIUS Metamorph. Lib. XV. 753.

Perque papyriferi septemflua flumina Nili.

MELA Lib. III. cap. IX. de *Nigro* fluuio, quem
cum *Nilo* confert, et ex quo Nilum originem du-
cere, cum aliis veterum nugatur: *Alit papyrus,*
vbi iuuabit inspicere notas IS. VOSSII, qui epi-
gramma adducit Poëtae Anonymi, *budam*, seu *pa-
pyrum* dicentis *Niliacam*. Sic et PLINIUS Lib. V.
cap 8: *Nigro fluuio eadem natura, quae Nilo, ca-
lamum et papyrus, et easdem gignit animantes.* Eo
utique respexisse videtur AESCHYLUS, qui Nilum
e montibus Byblinis deducit, in *Prometheo vincō*,
v. 810:

— ἐνθα βυβλίνων ὄρων ἀπὸ
Ἰησι σεπτὸν Νεῖλος ἔυποτον ῥέος.

— vbi de montibus Byblinis
*Nilus effundit fluxum venerandum potu iu-
cundum.*

vbi Scholiastes obseruat, montes *Byblinos* sic dici,
ἀπὸ τῆς γινομένης παρ' αὐτοῖς βύβλῃς, eo quod illic
byblus

* Apud ATHENAEVM Lib. I. p. 20.

byblus (vel papyrus) *crescat*. Neque id plane inuita rei veritate dixit. Testantur enim Aethiopes indigenae, * *eo tempore, quo imbres continui ac vehementissimi, totam Aethiopiam inundant, ** in lacubus, quos innumeri aquarum torrentes, in campis regnum Nubiae ab Aethiopia segregantibus, conficiunt, iuncos et arundines tanta excrescere copia, tantaque altitudine, vt, vbi etiam Sol loca illa omnia iam exsiccauit, viae tamen, quae ab vna regia vrbe ad alteram ducunt, transiri non magis possint, quam durantibus continuis illis et copiosis pluuiis, quae produxerunt arundines.* Ex illis vero aquarum torrentibus, qui totas iunci et arundinum sylvas progignunt, in Aethiopia successiue formatur Nilus, qui proinde vere *ⲱⲁⲣⲓ, Sari*, id est *iunceus* dici poterat. Sed iudicent ea de re eruditi. Est enim mea tantum coniectura, quam lectoris cordati iudicio libens submitto.

§. 7. Verum propriumque fluminis Aegyptii nomen, quod FESTVS AVIENVS *clarum* vocat, quia omnium gentium sermonibus celebrabatur, est Nilus. Ostendimus namque §. 3, veteres omnes, vbi hac de re loquuntur, vno ore testari, magnum fluuium Aegypti, inter Aethiopes *Sirin* nuncupari, sed postquam fines Aegypti ingressus est, a regionis istius incolis celebre notumque omnibus *Nili* nomen accipere. Equidem et id magna sua probabilitate non carere diximus §. 2, inter Aegyptios ipsos, fluuium hunc primitus, non aliud habuisse nomen, quam *ⲓⲁⲣⲟ*, id est *fluuii* per excellentiam, quia

Fluuii Aegyptii nomen proprium et auitum fuit estque Nilus.

K 5

in-

* Vide *la Description de l' Egypte* par Mr. MAILLET Part. I. p. 63.

** Similia retulerunt, quos Nero Caesar in Aethiopiam miserat, ad inuestigandum caput Nili, teste SENECA, Natur. Quaest. Lib. VI. c. 8.

incolae nullum, nisi vnum hunc fluuium, totam suam regionem liberaliter inundantem, nouerant, vnde consequitur, aliquo demum tempore post, nomini huic generaliori, successisse specialius *Nili*. Quo tempore vsus communior nominis *Nili* praeualuerit, non ita facile definire et certo constituere licebit. Primus Graecorum, qui nomen fluuii huius proprium commemorauerit, est HESIODVS, illius enim in *Theogonia* v. 337 hi extant versus:

Τηθύς δ' Ὀκεανῷ ποταμὸς τέκε δινήεντας,
 Νεῖλον τ' Ἀλφειὸν τε, καὶ Ἠριδανὸν βαθυδίνην.
Thetys autem Oceano flumina peperit vorticosa,
Nilumque, Alpheumque, et Eridanum, profundos
vortices habentem.

Ex quo * vetus Grammaticus colligit, Hesiodum aetate iuniorem esse Homero, cum hic *Nili* nomen videatur ignorasse, ideoque fluuium hunc *Aegyptum* semper appellauerit, ille vero *Nilum* vero nomine designauerit. Et ab eo tempore Graeci omnes, tum qui Aegyptum ipsi adiere, tum etiam reliqui, vbi de fluuio illo loquuntur, non alio vtuntur, quam *Nili* nomine. Cum vero certum sit, Scriptores Graecos, quando fluuiorum peregrinorum, *Euphratis*, *Tigris*, *Araxis*, *Phasis*, *Iordanis*, *Indi* et *Gangis*, aliorumque mentionem faciunt, nomina ista, quibus in Orientis regionibus ab incolis in hodiernum vsque diem insigniuntur, adhibuisse, eaque tantum ad orthographiam graecanicam nonnihil inflexisse, quis dubitet, quin etiam verum patriumque *Nili* nomen retinuerint, literisque prodiderint? Et sunt etiam multi eorum, qui Aegyptum totam peragrarunt, et de rebus memoratu dignioribus cunctis sollicite et curiose percontati sunt, Herodo-

* *Scholiasles Hesiodi* vetus ad locum citat. P. CXXXVIII. Edit. Venetae Trincauelli.

rodotus, Diodorus Siculus, Strabo, Aristides Rhetor, et insuper alii, qui tamen aliud, quam *Nili* nomen non audiuerunt, idque in Scriptis suis nobis reliquerunt. Accedit, quod etiam reliquorum Orientalium, Iudaeorum, Arabum, Persarum, et vno verbo omnium libri, flumen Aegypti, nomine *Nili*, nulloque alio, semper designent. Videntur Aegyptii, postquam arma extra Patriae fines protulerunt, cumque aliis gentibus commercia colere coeperunt, eoque aliorum illustrium et magnorum fluviorum notitiam adepti sunt, suo, vt eum ab aliis tanto melius distinguerent, *Nili* nomen imposuisse.

§. 8. Sunt viri doctrina excellentes, multisque in meliores literas meritis ornati, qui origines nominis *Nili*, in hebraico נַחַל, *Nachal*, quo nonnunquam siue *Nilus* integer, siue aliquis illius alueolus, in Scriptura designari solet, vnice quaeri debere arbitrantur. Et rebus iustum suum pretium ponere edocti vtique non essemus, si inficiaremur, opinionem hanc esse ingeniosam, ac insignem blandientemque veri speciem lectoribus offerre. Quid enim, inficiasne quisquam iuerit, nomen נַחַל, in Scriptura adhiberi, vbi de *Nilo* est sermo? Et an non, vbi hoc certum est, prono alueo sequitur, a נַחַל, *Nachal*, formatam esse vocem *Nili*, aut saltem Hebraeos nomen hoc נַחַל efferre? Trahunt huc etiam illa POMPONII MELAE Lib. III. c. IX. *In horum (Hesperiorum) finibus fons est, quem Nili esse, aliqua credibile est. Nuchul ab incolis dicitur. Ad quem locum ex Anonymo, qui solet Aethico subiungi, haec laudat IS. VOSSIVS: Fontem Barbari Dara nominant, ceteri vero accolae Nuchul vocant. Verum Nuchul ille a Geographis locatur in Mauritania, longissime a fontibus et fluentis Nili, etsi veteres quidam, decepti forte etiam nomine Nuchul, in illa regione fontes Nili quaerendos esse, nugarentur.*

Nili nomen ex antiquo Aegyptiorum sermone exponitur.

tur. *Nuchul* igitur ad *Nilum* re ipsa nulla plane ratione spectat. Sunt duo hi fluuii diuersissimi. Et praeterea ex veterum vnanimi testimonio nouimus, *Nilum* nomine hoc non insignitum fuisse, nisi postquam relictis Aethiopum finibus, prope Syenen, Aegyptum iam ingressus esset. Quod si vero etiam debita aestimatione pensitemus, quod viri docti, inque originibus linguae hebraicae eruendis magna cum laude versati, nos docuerunt, נחל proprie significare *torrentem*, rapido cursu inter montes decurrentem, et tempore hyemali largis pluuiis auctum quidem; sed aestate plerumque exsiccatum, liquebit facile, nomen hoc נחל, *Nilo* nulla ratione competere posse, vt qui non torrentibus hybernis; sed maximis totius Orbis fluminibus iure suo annumeretur. Mihi igitur meditate haec consideranti, dubium superesse nullum potest, vocem נחל, non secus atque שיחור, linguae Hebraeorum propriam, et ab his tantum adhibitam esse, cum res ipsa aperte loquatur, *Nili* nomen, fluuiio huic sanctissimo, a Sacerdotibus impositum, ex eorum lingua depromptum esse, et nonnisi ex hac explicari debere. Haec quoque ratio effecit, vt interpretationibus nominis eiusdem graecanicis, quae nos nulla ex parte iuuant, hic inhaerere superuacaneum duxerim. Vt vero nunc etiam aliquam nominis *Nili*, ex Aegyptiorum lingua interpretationem Lectori offeram, candide profitebor, mihi iam dudum talem suspicionem obortam esse, nomen illud Aegyptiacum, literis Copticis scriptum, sonare נַעִי-אַלְהִי, *Nei-ale-i*, quod paucis explicare mihi iam incumbit. Et primo quidem, quod * alio loco iam monui, נַעִי, Aegyptiis dicitur *desinire, ordinare, determinare*.
Spe-

* Lib. I. cap. III. §. 13.

Speciatim vero ΝΕΙ, et cum nota generis foeminini
† ΝΕΙ, est προθεσμία, *tempus praestitutum et cer-
to definitum*. Gal. IV. 2. ΑΛΗΙ vero, vox oppido
frequenter occurrens, significat *adscendere*. Ioh.
VI. 17. 24. Αἶτορ, XXI. 2. Inde igitur enascitur
compositum ΝΕΙ-ΑΛΗΙ, μετὰ προθεσμίας ἀνα-
βαίνων, *certo et determinato tempore adscendens*.
Priorem Syllabam accurate expresse-
runt Graeci, qui fluuium semper nominant Νεῖλον, *Nei-lum*, poste-
riorem terminationem sic satis seruat *Nei leus*,
rex * veteribus non indictus, a quo secundum
nonnullorum traditionem, quam fabulosam iudico,
fluuius nomen acceperit. Neque vero mirum cui-
quam videbitur, Aegyptios sacrosancto huic suo
fluuiio, nomen id imposuisse a beneficio maximo ac
praestantissimo, quod ab eo sperabant quotannis vo-
tisque enixis petebant, vt certo definito tempore,
in agros suos adscendens, solita eos fertilitate im-
pleret ac bearet. Tantum hoc semper fuit Aegy-
ptiis, estque etiamnum hodie beneficium, vt quan-
do iam tempus illius praestitutum imminet, adest-
que, ** conceptis precibus, in *Liturgiis* suis, id a
diuina benignitate efflagitent. Idemque hoc Nili
ingens beneficium, veteres persaepe commemorant,
laudibusque ornant. Inter eos est ACHILLES TA-
TIVS, cuius verba e Libro IV. Eroticôn, p. 247.
quia nunc dicta egregie roborant, non abs re erit
adscribere: Κάθηται δὲ αὐτὸς αἰγύπτιος, ἀναμέ-
νων καὶ ἀριθμῶν αὐτῷ τὰς ἡμέρας, καὶ ὁ Νεῖλος ἔ-
ψεύδεται, ἀλλ' ἐστὶν ποταμὸς μετὰ προθεσμίας τὸν
χρόνον τηρῶν, καὶ τὸ ὕδωρ μετρῶν. *Nili vero ad-*
uen-

* DIO.DORVS *Siculus* Lib. I. p. 56. fin.

** Vide *Miscellanea Berolinensia* To. VII. p. 431. 434.

uentum Aegyptii cupide expectant, ac numerant dies. Ille ad **PRAESTITVTVM TEMPVS** se sistens, aquasque dimetiens, minime committit, vt tarditatis accusari possit. Consimiliter **ARISTIDES** Rhetor, miratur, * τὴν περὶ τὴν ἀνάβασιν αὐτῆς τάξιν, **ORDINEM** certum et **CONSTITVTVM TEMPORIS**, quem Nilus in adscendendo seruat, et quod αὐξεται τακτῶς, **CERTO TEMPORIS ORDINE** incrementa capiat. Eundem ad modum **HELIODORVS** Aethiop. Lib. IX. p. 423. Ed. Bourdelot. Nilum laudibus euehit, tanquam eis ἔτος αἰεὶ τεταγμένως τὴν ἀρεμένην ἐπομβρίζοντα, qui quotannis ordine et **TEMPORE CERTO** arua imbris instar irriget. Nec minus apposite **EUSTATHIVS** ad Dionysium Periegeten v. 222 obseruat: Εἰρημῶ τινι καὶ τάξει φέρεται, καὶ ὁ παραπροθεσμῇ τὴν ἀνάβασιν. Διὸ καὶ τῇ αὐτῇ ὑπερβάσει φασὶ μετρεῖσθαι παρὰ τοῖς ἐγχωρίοις τὸν ἐνιαυτόν. Nilus serie quadam et **DETERMINATO ORDINE** fertur, et **TEMPVS** incremento suo **PRAESTITVTVM** nunquam praetergreditur. Eaque de causa Aegyptii ad incrementa huius fluuii computationem anni sui attemperant. Refert mox auctor ille eorum opinionem, qui fluuium Aegypti dictum esse Νεῖλος censerent, eo quod literae nomen hoc constituentes, numeros conficerent 365, quot nempe annus dies habet. Verum hae sunt Graecorum inanes argutiae, quibus literae auitae Aegyptiacae nominis huius minime respondent, et de quibus Aegyptii prisca, qui alium habebant literarum et ordinem et valorem numericum, cogitare omnino non potuerunt. Iis quae attuli, vnicum hunc **ALCIMI AVITI** locum addo, ex *Poëmat.* Lib. I. v. 264. de Nilo:

Cuius

* In Aegyptio fol. 96. a. Edit. Graec.

*Cuius in Aegyptum lenis perlabitur vnda
Ditatura suam CERTO sub TEMPORE
terram.*

Id plane est ΝΕΙ-ΑΛΗΙ, quod Graeci auditum ab Aegyptiis, primo *Neileum*, deinde vero contrahi-
tius *Neilum*, vel *Nilum* extulerunt.

§. 9. Superest aliud etiam *Nili* nomen Aegyptiacum, quod ex ERATOSTHENIS Catalogo regum Thebaeorum Aegypti depromo. In eo enim num. XXXVII. haec occurrunt: Θηβαίων ἑβασίλευσεν Φεργῶν, ἦτοι Νεῖλος. Thebaeorum rex trigessimus septimus fuit Phruron, id vero significat *Nilum*. Constans autem est Catalogi illius mos, ut primo ponatur regis cuiusque nomen Aegyptiacum, et deinde eius interpretatio graeca addatur. Itaque *Phruron* Aegyptiis idem significat, quod Graecis *Nilus*. Ante complures annos, ad locum illum haec me commentatum esse memini: * „Quomodo vero „*Phruron* poterit esse *Nilus*? Forte hic latet nomen illius fluvii, quo ab Aethiopibus praecipue, et incolis Aegypti superioris appellari consueuerat, „*Siris* nempe, vel *Suris*, aut *Soris* &c. Singulare „literarum decus, LA CROZIVS existimat, nomen „hoc latere in Mense Aegyptiorum *Mesori*, quod „ipse interpretatur *plenum Nilum*, et isthanc interpretationem adstruit Epigrammate, quod extat in „*Anthologia* Graecorum Lib. I. cap. XCI. n. I:

Καὶ Μεσορὶ Νεῖλοιο Φέρει Φυσίζοον ὕδωρ.

Et Mesori Nili fert almam aquam.

„Cui addi potest Epigramma XII. eiusdem capitis, „in quo Poëta de *Augusto* Mense, qui cum *Mesori* „congruit, ita canit:

Τὰ

* in Chronologia B. ALPHONSI DES VIGNOLES, To. II. p. 764. 765.

Nomen, quod Nilo etiam nonnunquam indebatur, Phruron, explicatur.

— — Τὰ δ' ἐμὰ πῆρα Νεῖλον ἀγείρει

— — *Alae meae* (id est venti) *Nilum colligunt.*

Putabam nempe, in Catalogo illo Φερεῶν, vt euphoniae consuleretur, scriptum fuisse pro Φσερεῶν, Σερεῶν vero, *Suronem*, esse illud nomen *Nili*, quod communius efferri solet *Siris*. Existimabam quoque, *Sirin* fluuium nomine hoc, non ab Aethiopibus solum; verum et incolis Aegypti superioris insignitum fuisse. Verum enim vero, cum id vnanimi testimonio veterum omnium contradicere sentiam, §. 3, malo nunc explicationem proferre, magis vt spero placitum, et ab omni parte difficultatis minus habentem. Autumo igitur, Φερεῶν nomen fuisse *Nili*, quo eum Aegyptii in Sacris illo compellabant tempore, quo agris iam decedebat, illiusque aqua sensim quotidie deficiebat. Hoc enim sane Φερεῶν Aegyptiis innuit. Ζρδρ, *Hbrur*, vocem Aegyptii vsurpant de aquis subsidentibus, deficientibus, et cessantibus, sicuti de aquis diluuii, iam decrescientibus adhibetur, Gen. VIII. 1. 7, et de aquarum impetu cessante. Ps. LXXXIX. 9. neque minus de re quacunque desinente, vti Numer XI. 2. (vbi verba אף-זרדρ נחע נכרוא, vertenda sunt, *cessauit ignis*,) et XVI. 48. Si voci huic addas notam generis masculini, habebis Φ-Ζρδρ, quod Graeci aliter exprimere non possunt, quam Φερε, et si denique adiicias terminationem graecam, enascetur Φερεῶν, quod in Catalogo ERATOSTHENIS legimus. *Nilus* proprie dicebatur hicce fluuius ab *adscensu*, quando se in agros effundebat. *Phruron* a *descensu*, quando eosdem derelinquebat. Sed videtur nomen hoc posterius nonnisi in Sacris quibusdam adhibitum, auditumque fuisse. Illud tamen regi Thebaeo, forte tempore

pore Nili ex agris Aegyptiorum descendens nato, imponere placuit. Symbolum huius *Phruronis*, siue *Nili descendens* cernitur in *Tabula Bembina*, prope finem Segmenti secundi, in Figura GG. Editionis Amstelaedam. Exhibetur illic *rana loti flori insidens*. Nam * *lotus* proueniebat in campis vliginosis Aegypti inferioris, postquam Nilus illis iam decesserat. Et eodem tempore, ** ex limo adhuc semihumido, progigni ranas existimabant Aegyptii. Et memorabile omnino est, quod cum *Ζρδρρ*, vti obseruauimus, Aegyptiis dicatur *aqua subidens*, ac sensim deficiens, iidem ranam vocarint *Χρδρρ*, quae fere vox eadem est, et nonnisi adspiratione a priori differt. Sed hac de re forte aliquando plura ad *Tabulam Bembinam*.

§. 10. De *Nilo* Fluuio tot mirabilia commemorantur non a veteribus tantum; sed et a recentioribus, vt mirum minime sit, quod Aegyptii, ad cultum creaturarum proclives, etiam hunc suum fluuium diuinis fuerint dignati honoribus. Origines eius eruditi olim inter arcana Naturae retulerunt, etsi illas Sacerdotibus Aegyptiis non penitus ignotas fuisse, asseuerare ausim. Quicquid vero praeter hos, veteres reliqui de fontibus *Nili*, et originibus scriptum reliquerunt, adeo nihil solidum continet, adeo ab omni veritate remotum est, vt consultius duxerim, id omne hic omittere. Seculo superiori et hoc nostro, firmiter crediderunt viri docti, origines has, tandem a Lusitanis in Habessiniae Regnum delatis, certo detectas, nostrisque hominibus aequè cogni-

De originibus Nili in Aethiopia, quae ne nunc quidem, satis cognitae ac perspectae dici possunt.

* Vide supra Lib. II. cap. VI. §. 9.

** OVIDIVS Metam. Lib. I. v. 422. collat. cum Lib. XV. 375. Adde HORAPOLLINEM Hieroglyph. Lib. I. cap. 25.

cognitas nunc esse, atque fontes Rheni, Danubii, Rhodani, et reliquorum in Europa nostra fluuio-
rum, vulgi notitiae etiam patent. Extat de origi-
nibus *Nili*, relatio PETRI PAIS Lusitani, e Soc.
Iesu, qui fontes, vnde fluuius hicce prorumpit,
oculis suis se spectasse, testatus est. Eam ex Sche-
dis huius Loyolitae manu exaratis descripsit, ac ex
sermone Lusitanico in Latinum versam, exhibet
KIRCHERVS in *Oedipo Aegyptiaco*, To. I. p. 57. 58.
Eandem in pauciora verba contractam dedit IOBVS
LVDOLFFVS Hist. Aethiop. Lib. I. cap. VIII. ea-
que ita se habet: *In regno Goiam, et quidem parte
eius occidentali, in Prouincia, quae vocatur Sabala,
cuius incolae dicuntur Agous, * reperiri dicit duos
rotundos fontes valde profundos, in editiore loco;
humo circum tremula et paludosa; aquam tamen ibi
non redundare, sed in montis radice exitum habere.
Primum ergo riuum, ad ictum bombardae, Orientem
versus fluere, mox in Septentrionem flexum, quarta
leucae parte, alium riuum accedere: paulo post duos
alios, ex Oriente venientes, se illi iungere, mox aliis
superuenientibus augeri. Post diurni itineris spa-
tium, Iemam fluuium recipit. Deinde versus Occi-
dentem, viginti quinque leucas flexus, Orientem repe-
tit, atque lacum ingentem ingreditur. Quibus vir
praestantissimus haec subiungit: Ista et sequentia
non discrepant ab iis, quae Gregorius, natione
Habessinus, disseruit, alia duntaxat regionum nomi-
na protulit, quae forte sunt specialissima illorum loco-
rum, cum Sahalae nomen sit generalius. Nam vt ille
mihi narrauit, scaturigo eius est in terra quadam Se-
cut dicta, in summitate Denglae, quod forte montis
nomen*

* His non dissimilia narrarunt, quos Nero Imperator in
Aethiopiam misit, ad inuestigandum caput Nili, apud
SENECAM Natur. Quaest. Lib. VI. c. 8.

nomen est. Fuerunt tamen * viri doctissimi, qui pro eo quo pollebant ingenii acumine, ex indicibus quibusdam suspicati sunt, Lusitanos talia narrando, ostentationi magis quam veritati litasse. Et sane ea, quae hac de re, ex relatione Aethiopis cuiusdam, narrat ** BENEDICTVS MAILLETVS, Consulatu Nationis Gallicae, per annos plus quam sedecim in Aegypto functus, inuicte docent, mysterium illud naturae, ne nunc quidem plene detectum esse, et tempore pluuiarum in Aethiopia, centum propemodum torrentes, ex continuis imbribus ortos, aut vehementer inflatos, sic ad formandum Nili fluvium concurrere, vt quisnam sit illius verus ac genuinus fons, ostendi nulla ratione queat.

§. II. Incrementa inclyti huius fluvii, quae in Aegypto quotannis statim ac determinato tempore incipiunt, deinde per menses aliquot continuantur, ac tandem certo quoque vt plurimum tempore decrescunt, admirationi omnium, materiam praebuerunt non minus foecundam. Norunt omnes, qui sua id interesse putant, *** mirabilia illa Nili incrementa, initium sumere Mensibus Aprili et Maio, sed ita, vt vix a quoquam percipi queant. Circa tempus Solstitii aestiui eadem omnibus magis iam conspicua euadunt, semperque procedunt vsque ad Septembrem exeuntem. Circa initia Nouembris, agri quos fluvius hucusque inudauerat, denudantur, et post aliquot dierum hebdomadas, recte et cum successu conseri possunt. Fluvius vero recedendo semper decrescit, donec fere noui incrementi tem-

*De fluvii
eiusdem
incremento
et decre-
mento an-
nuo.*

L 2

pus

* LA CROZE *histoire du Christianisme d'Ethiopie* p. 69. 70. etc.

** *Description de l'Egypte*, Part. I. p. 48. 49. 50. etc. Edit. minoris.

*** MAILLET, vbi supra, Lettre II.

pus prope adsit. Et in his fluuii admirabilis, tum incrementis, tum decrementis, quae se tempore ordineque certo semper excipiunt, spem fiduciamque omnem ponunt Aegyptii, et ex eorum modo ac ratione, prosperitatem vniuscuiusque anni, a primis inde Seculis, in hunc vsque diem metiri solent. De causis incrementi, quouis anno redeuntis, ordinemque statutum continuo seruantis, vehementer dissenserunt inter se veteres, qua de re plura non addo. Hodie rerum huiusmodi auido nemini obscurum esse potest, in Habessinorum vasto Imperio, a Martio mense vsque ad Septembrem, cadere continuos ac largos valde imbres, qui incremento Niliaco materiam subministrant: hos vero imbres e nubibus produci, quas ventus Septentrionalis, in Aegypto tempore hoc plerumque spirans, secum vehit, et in Habessiniam protrudit, vbi tandem in imbres, Nilum augentes, resoluuntur. Hanc veram incrementi Niliaci causam, Sacerdotibus Aegyptiis incognitam minime fuisse, et ex horum narrationibus, Graecis quoque, certe peritioribus, innotuisse, satis intelligi poterit ex Lib. III. cap. I. §. 6.

Aqua Nilotica a dulcedine et salubritate semper non parum commendari consuevit.

§. 12. Magnae sunt *Nili* virtutes, et prae aliis fluminibus praerogatiuae. Inter quas non postremo loco ponenda summa eius dulcedo et salubritas. Quod ad dulcedinem *Nili* attinet, illa iam olim non parum celebris fuit, et * a multis vehementer commendata. Vnde SENECA *Quaestion. Natur.* Lib. IV. cap. 2. hanc quaestionem proponit: *Quare Nilus dulcis est, si illi e mari vnda est? Nec enim vlli flumini*

* THEOPHRASTVS apud ATHENAEVM Lib. II. p. 41. fin. DIODORVS Lib. I. p. 38. ARISTIDES Rhetor in Aegypto, fol. 96. b. HELIODORVS Aethiop. Lib. II. p. 110.

flumini dulcior gustus. De Pescennio Nigro narrant, quod, * *cum apud Aegyptum, ab eo limitanei milites vinum peterent, responderit, Nilum habetis et vinum quaeritis? siquidem tanta illius fluminis dulcedo, vt accolae vina non quaerant.* Et profecto dulcedine illius adeo capiebatur Ptolemaeus Philadelphus, rex Aegypti, ** *vt cum filiam Berenicen, Antiocho regi Syriae nuptum dedisset, mittendam postea ad ipsam Nili aquam sedulo curauerit, quo illam solam bibere posset.* Et antehac etiam, *** *ad Persarum reges, Nili aquam, et salem Ammoniacum, ex Aegypto mitti oportebat.* Factum hinc, vt † *soli fere Aegyptii, lagenas aqua Niliaca, sicut alii vino, sollicite implerent, easque per plures annos reconditas seruarent, ac, sicut nos vinum, a vetustate commendarent.* Neque aliter iudicant hodieque, quibus datum est, deliciosas Nili aquas in Aegypto degustare, quod praeter alios plurimos, testatur †† MAILLETVS, qui per longam annorum seriem, felicitate hac frui potuit. Constat equidem, Nili aquam limum secum vehere, ex Aethiopum terris, eoque esse turbidam et faeculentam, quod sane ad bibendum non pellicit. Verum huic malo satis mature Aegyptii medelam pararunt, ††† vasa fictilia ex terra porosa conficientes, subtilibus foraminibus instructa, per quae aqua Nilotica percolata, eximie pura reddebatur. Et hoc ipso remedio, cuius

L 3

vsum

* SPARTIANVS in eius vita, cap. 7. To. I. Scriptorum Hist. Aug. p. 663.

** POLYBIUS apud ATHENAEVM Lib. II. p. 45.

*** DINON in historia Persica, apud eundem p. 67.

† ARISTIDES Rhetor, vbi supra.

†† Description de l'Egypte, Part. I. p. 19.

††† GALENVS, apud SPANHEMIVM in Callimachum p. 117.

vsus diuturna experientia comprobavit, * in hodiernum vsque diem vti solent, quamvis nec alia defint. Et sic cum dulcedine, puritatem, et splendorem limpidum, aquae Niloticae coniungunt. Sed nec minus praedicatur, aquae quam Nilus vehit, insignis salubritas. Illud, inquit ** MAILLETVS, in aqua Nilotica maximi est faciendum, quod, supra quam dici potest, salubris sit. Quantamcunque illius copiam haurias, nullum exinde senties incommodum. Sunt, qui vsque ad tres Situlas vno die bibant, idque sine vlllo detrimento. Si per aestatem, quando pori corporis patent, hauriatur, continuo in sudorem resolvitur, sed lenem, quique lassitudinem non adfert. Tempore hyberno, quo aliter dispositum est corpus, via ordinaria per meatus corporis transit, nullo maiori cum incommodo.

*Eiusdem
foecunditatem
mirificam
celebrarunt
veteres
miranturque
recentiores.*

§. 13. Verum nil tantopere in laudibus Nili ponitur, quam mirifica illa et celebrata Seculis omnibus fertilitas, quam aquae eius, non modo agris Aegypti infundunt; sed animantibus etiam, quae ex illis bibunt. Ea igitur de causa veteres Nilum dicere solent *** πολυγονον, valde foecundum, multaque producentem, et † πολυγονώτατον, omnium longe foecundissimum. Nam aqua illius †† animantibus carnem auget, et pinguedinem inducit. ††† Quae aqua illius potantur animalia, foecunditate antecellunt alia. Quod et ipsum * Aegyptiorum vxores pariter experiuntur. Quin imo crede-

* MAILLET *Description de l'Egypte*, Part. I. p. 21. fin.

** Vbi supra p. 19.

*** DIODORVS p. 9. 10.

† THEOPHRASTVS apud ATHENAEVM, p. 41. fin.

†† PLVTARCHVS de Iside p. 353.

††† AELIANVS de Animal. Lib. III. c. 33.

* PLINIVS Lib. VII. c. 3. SOLINVS cap. I. p. 4. Edit. Salmaf.

credebant veteres, * *aquas eius adeo efficaces ad generandum alendumque esse, vt praeter id, quod scateret piscibus, quod Hippopotamos crocodilosque, vastas belluas, gigneret, glebis etiam vitam infunderet, ex ipsaque humo vitalia effingeret. etc. ac etiam ** alimenta sponte sua sine femine prouenientia, protruderet. *** Certum vero est, mirabilem illam foecunditatem, quae aquis Nili propria est, aliam causam non habere, quam limum pinguem, qui ipsis in Aethiopia se iungit, dum vastas illas regiones peruagantur, quemque secum in Aegyptum vebunt. Tanta vero est limi huius pinguis et nitrosi, qui aquis Nili se paulatim admiscuit, copia, vt flumini, simulatque is Aegyptum ingressus est, partem decimam absoluat, atque abhinc cum agris omnibus, quos attingit, fertilitatem et abundantiam communicet. Vbicunque Nili aquae limum hunc vebunt et relinquunt, campi reuirescunt, et segete vberima vestiuntur, arboribus folia redeunt atque fructus, plantae laetissimum in modum, qui oculis obseruari potest, crescunt, homines ipsi, non secus atque animantia, nouis veluti alimentis reficiuntur, robustiores apparent, et indolis magis foecundae. Quae loca limus Nili contingere non potest, deserta sunt manentque horrida, sterilesque arenae. Haec Scriptor, in hisce rebus fide dignissimus, et eorum quae narrat, per plurimos annos, spectator diligens et accuratus. Rationem idem postea reddit, qui fiat, vt Nilus tantam pinguis limi copiam, ex Aethiopia in Aegyptum vehat, eoque agros illius foecundet, sed haec apud auctorem ipsum legi malo.*

L 4

§. 14.

* MELA Lib. I. cap. IX. HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 25. Adde BOCHARTI Hierozoic. Parte II. col. 67.

** DIODORVS p. 9.

*** MAILLET Part. I. p. 62.

Propter
has ratio-
nes, Nilum
Aegyptii
inter Deos
suos nume-
rarunt, ei-
que sum-
mos hono-
res detule-
runt.

§. 14. His iam de causis, quas exposuimus, Aegyptii Nilo suo, ab antiquissimis inde temporibus, honores detulere diuinos, vocantes eum * *Sanctissimum flumen*, ** *Patrem* ad haec et *Seruatores* suae regionis, ac *Osiridis defluxum*: Et *** in Sacris etiam hymnis, eum tanquam *frugum datorem*, *spicisque copiosum ac locupletem* celebrantes. In Sacris etiam eum † ipso *Osiridis*, *terrestres* nempe nomine condecorabant. Quod imitantes Graeci, *Nilum* veriti non sunt, *Iouem Aegyptiorum*, ipsamque Aegyptum, et vicinam Libyam, *Dei huius Templum* appellare. Ita PINDARVS Pyth. IV. p. 239. Edit. Pauli Stephani:

— Χρόνω

δ' ὑσέρω νάεσσι πολεῖς ἀγαγὲν
Νεῖλοιο πρὸς πῖον τέμενος Κρονίδα.

— ut tempore

sequenti in nauibus multos deducat
Nili ad pingue delubrum Saturnii.

Ad quae verba haec notat vetus interpres: Τέμενος Νεῖλος Διὸς τὴν Λιβύην Φησί, ἥτοι τὸν Νεῖλον ἀντὶ τῆς Διὸς Φησιν· ἐπεὶ δὲ παρὰ τοῖς Ἀιγυπτίοις τιμᾶται ὡς Θεός· καὶ παρὰ τὸ Ὀμηρικόν:

†† Ἀψ δ' εἰς Ἀιγύπτῳ διίπετέος ποταμοῖο

Ἡ Κρονίδην τὸν Νεῖλον Φησὶν· ὡς παρμένων

††† Ἀιγύπτῳ Ζεῦ Νεῖλε —

Ἀναλογεῖ γὰρ τοῖς τῆς Διὸς ὁμβροῖς τὸ τῆς Νεῖλος ὕδωρ.

Poëta

* Pseudo - HERMES in Dialogo Asclepio, inter Opera Apuleii p. 91.

** PLUTARCHVS Sympof. Lib. VIII. p. 729.

*** GREGORIUS NAZIANZENSIS Orat. XXXIX. p. 626.

† Vide Panthei huius Lib. II. cap. I. §. 4.

†† Odyss. Δ. 581.

††† Citatur et ab ATHENAEO Lib. V. p. 203.

Poëta Libyam dicit Delubrum Nili Iouis, adeoque Nilum pro Ioue posuit. Nam Aegyptii eum Dei loco colunt. Est et ab hoc Homerico tractum

Rursus autem ad Aegyptum (Nilum) a Ioue fluens flumen

Aut Nilum Saturnium vocat, id est Iouem, quemadmodum et Parmeno Byzantius

Nile Iupiter Aegyptie

*Nam aquae Nili analogiam habent ad imbres Iouis. Usque eo vero haec Aegyptiorum vesania, Fluvium suum ad Deorum ordinem dignitatemque euehendum, eumque impensa religione colentium, progressa est, ut eum non modo aeternum ac immortalem praedicarent; verum et Deorum suorum omnium Patrem ac progenitorem dicerent. Iactabant enim, * ad hunc fluvium Deos suos ortos esse. Quod quomodo explicarent, ex aliis Theologiae ipsorum placitis perspicitur. Perhibebant autem, Phthan suum, vel, uti loquuntur Graeci, Vulcanum, Deorum omnium, quos reverebantur, Patrem ac Principem, ** natum esse Nilo. Id ipsum etiam referebant *** de sua Neitha, vel Minerva, uti et † de Sole, adeoque certo respectu etiam de Osiride. Confimilia de aliis etiam Aegyptiorum Diis, tradebantur in Sacris ipsorum fabulis, teste CICERONE Lib. III. de Natura Deorum. Etsi hoc autem, quod †† in superioribus iam monui, nihil aliud significare mihi videatur, quam hoc, Deos illos Aegypto esse proprios, non aliunde arcessitos,*

L 5

nullos-

* DIODORVS p. 12.

** Vide *Panthei* huius Lib. I. cap. II. §. 9. not. *.

*** Ibid. Lib. I. cap. III. §. 9.

† Ibid. §. 8.

†† Ibid. Lib. I. c. II. §. 9. not. *.

nullosque ipsis assignari Parentes, satis tamen id etiam testatur, in quanta apud Aegyptios omnes, *Nili* Numen veneratione habitum fuerit.

Passim igitur per Aegyptum, Fluvio huic Tempia erant erecta, Sacerdotesque consecrati.

§. 15. Haec igitur cum sic se haberent, quis est, qui non intelligat, *Nilo* fluvio, non secus atque aliis Diis, a superstitione Aegyptiorum gente, Tempia erecta, Sacerdotesque consecratos fuisse. Ab eo nomen habuit vrbs olim non incelebris *Nilopolis*, * in qua et Templum fluvio huic dedicatum visendum erat. Et extant passim ** Nummi, nomine Nilopolitarum signati. In hanc urbem, *Apis*, Taurus Aegyptiorum Sacer, postquam recens inuentus, et priori mortuo suffectus esset, primum deducebatur, et inibi, antequam deduceretur *Memphim*, per dies XL pascebatur, qua de re capite iam sequenti dicendum nobis erit. Neque etiam dubitare licet, in vrbe illa, *Nilo* singulari modo sacra, fuisse idoneum Sacerdotum Deo huic consecratorum numerum, qui Sacra ipsius solenniter, ritibusque consuetis peragerent. Sed et aliis in urbibus, in honorem magni huius sui et benefici Fluvii, Aegyptios Tempia constituisse, certum est. In *Catadupis*, siue *Catarractis Nili*, paulo supra Elephantinen urbem, *** a quibusdam commemorantur *Sacerdotes Nili*. Et si mentem HERODOTI recte percipio, is Lib. II. c. 90. subinnuit, in cunctis urbibus ad Nilum sitis, puta maioribus, fuisse Sacerdotes Nili, hisque curam incubuisse, ut siue a crocodilo

* STEPHANVS in voce Νῆλος, vbi consule BERKELII et HOLSTENII notas.

** Vide BERKELIVM et HOLSTENIVM locis citatis, itemque HARDVINI Nummos antiquos illustratos p. 343.

*** HELIODORVS Lib. II. p. 110. Ed. Bourdel. vel 114. Edit. Commelin.

codilo necatos, siue fluuio submersos, in vrbe ad quam eiectioni fuissent, condirent, ac in monumentis sacris sepelirent, his enim cadaueribus diuini quidpiam inesse, credebant veteres Aegyptii.

§. 16. Quandoquidem Populo Aegyptiorum visum est, Nilo fluuio suo sanctissimo, Tempia et Sacerdotes decernere, per se omnino sequitur, Festa solennia in eiusdem honorem celebrata quoque fuisse. Et facile fidem adhibemus vetustis Scriptoribus asseuerantibus, *Solennitates Aegyptiorum sacras tantum non omnes spectasse ad Nilum.* §. 1. Cum enim Gens haec aut Soli, aut Lunae supplicaret, id eo potissimum fiebat, vt magna haec Numina, Fluuii sui veluti Pater ac Mater, eum iusto tempore inflarent, et in arua sua mitterent. Dici igitur non immerito poterat, Aegyptios, quibus votorum omnium longe maximum et princeps erat, laetum Nili tempore debito incrementum, in Sacris suis solennitatibus, id semper ob oculos praecipue habuisse, ac, vt voti huius compotes euaderent, reliquos Deos precibus inuocasse, iisdemque pro beneficio isthoc accepto, grates persoluisse. Verum et peculiares in honorem Nili Fluuii, instituebantur ab Aegyptiis solennitates, Pompaeque sacrae. Eius generis, opinor, illa est, cuius PALLADIUS meminit histor. Lausiac. cap. LII. * *Erat autem in vno illorum pagorum Templum, magnitudine praestans, inque eo Simulachrum non parum illustre. Statua vero erat ex ligno fabricata, eamque solenni Pompa per pagos circumferebant impii Sacerdotes, ceremoniam hanc sacram in honorem aquae Niloticae peragentes.* De eodem Festo NICETAS SERRO-

In illius quoque honorem Festa solennia celebrabantur in Aegypto.

NIVS

* In Bibliotheca Magna Patrum Parisina, Tom. XIII. p. 980.

NIVS scribit: * *Olim autem Nilum honoribus afficientes, ac fertilitatis auctorem eum agnoscentes, ipsi tanquam Deo festum ** spurcissima et execranda libidine celebrabant.* Et hoc antiquior NONNVS quisquis est, in Collectione histor. ad Gregorii Nazianzeni inuectivas in Iulianum Lib. II. *** hist. 32. in Opp. Gregorii Tom. II. col. 529. *Apud Aristaenum Rhetorem hoc legi, Aegyptios festum solenne Nilo publicitus celebrare, atque omnes tam viros quam mulieres ad urbium theatra se conferre, illicque quas quisque et quaeque epulas habeat, esitare: ac tum instituta chorea communi, hymnos eosdem Nilo cantillare, quos Ioui canere solent: tanquam videlicet Nilus Iouis opus ipsis exequatur, † et terras eorum riget.* Et isto etiam antiquior LIBANIVS in Oratione pro Templis, seorsim edita: †† *Haec Aegypti ubertas donum Nili est. Nilum autem epulo excipiunt, utque in Arua descendat, inuitant Sacra illa, quae nisi stato ac solenni tempore, et ab iis, qui ad hoc constituti sunt, facta fuerint, nec ipse Nilus unquam ascendere et exundare voluerit. Quod cum probe intelligerent ii, qui haec quoque Sacra libentissime sustulissent, tamen ea abolere consulto noluere.*
Sed

* Comment. in Gregorii Nazianz. Orat. XXXIX. col. 1019.

** respicit hic auctor sine dubio Sacra Nilo per Sacerdotes androgynos peracta, de quibus loquuntur Scriptores veteres Ecclesiastici. Vide HENR. VALESIVM ad Eusebii Lib. IV. de vita Constantini cap. 25. Sed illa aevi sunt recentioris, priscis Aegypti incolis ignota.

*** In Editione Graeca Etonensi est historia 25. et habetur p. 168. fin.

† Ita haec ex graeco verti debent.

†† Orationem hanc primus edidit IACOBVS GOTHOFREDVS Geneu. 1634. Locum allatum citat VALESIVS in notis ad Eusebii vitam Constantini Lib. IV. cap. 25.

*Sed fluuium illum ex more institutoque maiorum, epulo excipi passi sunt. Celebratum vero fuisse isthoc Festum in honorem Nili eo tempore, quo adscensus eius obseruari iam poterat, docet nos IOHANNES CHRYSOSTOMVS in Homilia quadam, vnde haec ex latina versione adscribo: Fluuio etiam adoratos esse, res Aegyptiorum, in hunc vsque diem testantur: Ascensui Nili sacrificabant, non quod Deum ipsum propter creaturam ab ipso conditam admirarentur, sed quod aquam ipsam tanquam Deum venerarentur. Omnium optime Festi huius rationem nobis describit HELIODORVS, in Aethiopicis, cuius verba, etiam ex interpretatione latina, describenda esse duxi: * Acciderat forte, vt tunc quoque Niloa, maximum apud Aegyptios Festum ingrueret: quod quidem circa Solstitium aestiuum maxime, et quando initium crescendi fluuius capit, celebratur, ac in summo honore prae ceteris omnibus habetur, propter eiusmodi causam. Deum esse fingunt Nilum Aegyptii, et ex Numinibus maximum ducunt, aemulum esse Coeli praedicantes fluuium, quod ipsis absque nubibus et pluuiis aëriis, arua irriget. Et interpositis plurimis: Mysteriorum periti, terram Isin, et Nilum Osirin esse affirmant, rebus alia tantum nomina indentes. Festum hoc Aegyptiis sanctissimum et iucundissimum, depictum videmus luculenter in Tabula Bembina, cuius Segmentum secundum auspiciatur Figura, in qua Nilometrium exhibetur, cuius etiam ** apud HELIODORVM in descriptione Festi Niliaci, mentionem fieri videmus. Sed quod videmus depictum in Tabula, est portatile, idque, vbi adscensus Nili obseruari publice coeperat, Pompa solenni ex Aede Serapidis efferebatur, populo-*
que

* Libro IX. p. 423. Edit. Bourdelot. Vide et p. 443. 444.

** Loc. cit. p. 443.

que ostendebatur, et postquam fluuius idem adscendere defuisset, simili solennitate in eandem Aedem reducebatur, quod quidem vtrumque, in illa Tabula, oculis nostris obiicitur.

De imaginibus Nili Fluvii antiquioribus, in Aegypto usitatis.

§. 17. Memorant veteres imaginem quandam Nili fluuii, et in Aegypto, et in aliis regionibus frequenter visendam, cuius exempla et hodie reperire licet. Mentionem eius facit PLINIVS, vbi de lapide ferrei coloris, in Aethiopia et Aegypto repertiundo, nomine *Basalte*, et haec habet. Lib. XXXVI. c. 7. *Nunquam hic maior repertus est, quam in Templo Pacis ab Imperatore Vespasiano Augusto dictus: argumento Nili, XVI liberis circa ludentibus, per quos totidem cubiti summi incrementi augmentis se amnis intelliguntur.* Eiusdem indolis videtur fuisse imago illa Nili, quam PHILOSTRATVS describit, in *Iconum* Libro I. p. 737. Edit. Morelli. Sic autem ille: Περι τὸν Νεῖλον οἱ πῆχεις ἀθύρῃσι. Παῖδες ξύμμετρα τῷ ὀνόματι. Καὶ ὁ Νεῖλος αὐτοῖς ὑπεργάγνυται, τάτε ἄλλα, καὶ ὅτι κηρύττῃσιν αὐτὸν, ὅσος Αἰγυπτοῖς προεχύθη. *Cubiti circa Nilum ludunt, pueri, corporis quantitati, (cubitali nempe) cognomines: Iis Nilus summopere oblectatur, cum ob alia, tum vel maxime, quod ipsum, quanta se altitudine euexerit, inque agros Aegyptiorum euagatus sit, annuntient.* Extat Romae in Bibliothecae Vaticanae aedibus, * *figura Nili decumbentis, quae notas tesserasque nobilissimi fluuii praefert, videlicet Troglodytas homunciones, cymba vectos, captandis crocodilis; ipsis crocodilis prope adest trochilus auis. — pueri sexdecim totidem incrementi Niliaci cubitos indicant.* In hac pictura, quam graecorum artificum ingenio deberi, mecum, opinor, fatebuntur omnes Anti-

* MONTFAUCON in *Diario Italico*, cap. XX. p. 278. extr.

Antiquitatum Aegyptiacarum bene periti, id saltem ex disciplina Sacerdotum Aegyptiorum tractum esse arbitror, quod cubiti Nili adscendentis, quos accolae illius sollicite numerabant, per pueros altitudinis cubitalis, a qua et dicebantur *πήχεις*, id est *cubiti*, designati legantur. Nempe Sacerdotes, qui rationem numerandi per *cubitos* incrementa Nili inuenerant et adhibebant, *cubitos* hos, in lingua sua sacra, allegorica, vel Sacerdotali, appellabant *pueros*, hos vero pingebant altitudine cubitali, et forte eos etiam *cubitos*, Aegyptiace *μαῖ*, *mahi*, nuncupabant. Graeci certe, ut vidimus e PHILOSTRATO, pueros hos *πήχεις*, *cubitos*, vocabant, tum quod essent longitudine cubitali, tum quod cubitos Nili adscendentis subinnuerent. Et sic passim Graeci hos pueros, Nili comites appellant. Idcirco Nilo adstabant pueri tales XVI, quod in picturis a PLINIO et MONTEFALCONIO visis, diserte observatur, quoniam totidem Nili incrementis cubiti, circa Memphim, enixis omnium votis expetebantur, qui, si adessent, exoptatam terrae fertilitatem inducebant. * *Iustum incrementum*, inquit PLINIVS, *est cubitorum XVI*. Sed in Aegypto superiori plures, in inferiori versus mare, pauciores requirebantur. Haec Sacerdotum Aegyptiorum, incrementa Niliaca per pueros cubitalis magnitudinis subinnuentium, locutio allegorica, fabulam nobis de *Pygmaeis* produxit. Nam cum Sacerdotes de pueris cubitalibus, *πηχυαίοις* et *πυγμαίοις*, in libris suis loquerentur, aut eodem Stylo allegorico, etiam cum peregrinis ea de re agentes, vterentur, et pueros hos suos

* Hist. Nat. Lib. V. c. 9. PLUTARCHVS de Iside p. 368. ARISTIDES in Aegypto fol. 91. b. et 96. a. Edit. graec. IULIANVS Epist. L. AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XXII. p. 247.

suos allegoricos ad Nili fontes locarent, Graeci, qui haec proprie et historice acceperunt, in Aethiopum regione, gentem integram, homuncionum cubitalium, siue *Pygmaeorum*, nemini vnquam visam, confinxerunt, et hoc suum lepidum commentum plurimis, et ipsi adeo * **ARISTOTELI** persuaaserunt. ** Alii fabulam hanc modo alio interpretantur. Sed ista, quam nunc exposui, vera mihi videtur, fabulae illius origo. De aliis Nili Fluvii effigiebus, quae in Nummis ac Monumentis antiquorum etiamnum cernuntur, quia ad meum scopum omnino non faciunt, nihil addo. Aegyptii vetustiores longe alia Nili sui Symbola, et viuas quasdam imagines populo adorandas proponebant, *Apidem* scilicet, *Mneuin*, et *Onuphin*, Tauros religione huius gentis consecratos, de quibus capitibus iam secuturis differemus.

* Vide IS. VOSSII notas ad Melam p. 390. 391.

** Idem loc. cit.

CAPVT II.

De Apide, Tauro Memphitico Sacro,
Symbolo incrementi Niliaci.

Apidis magna cum apud Aegyptios, tum apud alias gentes, celebritas. Dicendorum de eo brevis summa praemittitur. §. 1. Apidem per totam Aegyptum, summa religione coluerunt omnes. §. 2. Apis Deus per se non erat; sed aliis Diis, Osiridi nempe et Isidi facer. §. 3. Credebatur is contactu ignis coelestis, e Luna in vaccam aliquam illapsi, concipi. §. 4. De notis signisque taurum hunc sacrum ab aliis gregariis discernentibus. §. 5. Apidis reperti inauguratio, deductio in urbem Memphim, et vita quam illic agebat. §. 6. Apidem Aegyptii etiam Oraculi instar, super rebus futuris consulebant. De praedictionibus illius. §. 7. De vaticiniis puerorum Apidem comitantium. §. 8. De Apidis cultu, diebusque festis in eius honorem institutis, ac praecipue natalibus. §. 9. Vitae illius certus constitutus erat terminus, quem superare nefas habebatur. In eum hic inquiritur. §. 10. De puteo, quo Apis post interitum mergebatur. §. 11. De publica et solenni, Apidis ante terminum fato functi, sepultura. §. 12. De Apide defuncto luctus institutus in Aegypto publicus, nouusque sollicitè quaesitus. §. 13. Apis non fuit Symbolum memoriale Iosephi Patriarchae. §. 14. 15. Respondetur obiectioni. Vitulus aureus in deserto cultus, imago Apidis proprie non fuit. §. 16. Apis Taurus Symbolum erat Nili fluminis, sicut etiam passim apud Graecos, boues fluminum Symbola erant et emblemata. §. 17. Idem illud pluribus aliis argumentis confirmatur et illustratur. §. 18. 19. Apidis Natales eo celebrabantur tempore, quo Nili incrementa primum conspicua fiebant. §. 20. Id ipsum ex Tabula Bembina, vel Isiaca, pluribus illustratur. §. 21. In illustranda Tabula Bembina pergitur. §. 22. Nomen denique Apis ex vetusta Aegyptiorum lingua explicatur. §. 23.

§. I.

*Apidis magna cum
apud Aegyptios, tum
alias quoque gentes
celebritas. Dicendo-
rum de eo brevis
summa praemittitur.*

Venio nunc ad Aegyptiorum Numen, quo nulum fere, non modo in ipsa Aegypto celebrius sanctiusque; sed neque in Oriente toto, neque in Graecia notius extitit, *Apidem* Taurum, religione Aegyptiorum, ac praesertim Memphitarum, temporibus antiquissimis, consecratum. Nam et huncce Taurum, non secus atque *Isidem* et *Osiridem*, tota Aegyptus, nulla regione aut urbe excepta, summo diuinoque honore dignata est, de eo inuento omnes Aegyptii quaquauersum impense sibi gratulari semper consueuerant, eodem vero deperdito, laetitia omnium pristina in luctum vniuersalem versam fuisse, nouimus. Cum igitur Cambyses, et post hunc Occhus, Persarum reges, odium quo in gentem Aegyptiorum incensi erant, summumque religionis ipsorum contemptum, publice testari velent, id non melius se facere posse crediderunt, quam *Apidem*, tantum gentis huius Numen, vulnerando, necando, eiusque carnem canibus proiicendo. Quis porro est veterum, qui de rebus Aegyptiacis aliquid memoriae prodere voluit, qui *Apidis* mentionem sibi iniiciendam esse, non existimauerit? Aut quis e peregrinis Aegyptum vnquam adiit, vt, quae memorabilia illic prae aliis fama per totum orbem diulgauerat, oculis suis ipse subiiceret, qui *Apidis* delubrum non viderit, aut Numini huic sacrum non fecerit? Ipse Alexander M. cum deuicta iam magna Orientis parte, exercitum in Aegyptum duxisset, ac Memphim peruenisset, illic * *tum Diis ceteris, tum Apidi etiam Sacra fecit.* De Caesare Germanico, relatum quoque legimus, quod cum

* ARRIANVS de expedit. Alex. Lib. III. p. 156. Edit. Blancardi.

cum in Orientem profectus esset, * Aegyptum quoque adierit, ac inibi ad visendum Apidem diuerterit. Idem postea fecisse etiam Titum Vespasianum, SVETONIVS docet in eius vita cap. 5. Sed et horum exempla secutum esse Hadrianum Imp. vel ex iis, quae Scriptor vitae eius literis mandavit, colligi potest. Sic namque ille: ** *Transgressus in Galliam, Alexandrina seditione turbatus, quae nata est ob Apin: qui cum repertus esset post multos annos, turbas inter populos creavit, apud quem deberet locari, omnibus studiose certantibus.* Neque locus est dubio, Imperatorem hunc, post compositas turbas, Apidem quoque fuisse contemplatum, cum idem Thebas profectionem instituerit, ibique inclytam Memnonis Statuam, oculis curiosis lustrauerit, quod *** Epigrammata in Statua illa hodieque legenda aperte testantur, etsi rem hanc historici veteres silentio praeterire maluerint. Hadrianum hunc deinde imitatum quoque fuisse Septimium Severum Imp. fidem faciunt, quae in historia vitae eius legimus: † *Iucundam sibi peregrinationem hanc Aegyptiacam, propter religionem Dei Serapidis, et propter nouitatem animalium, vel locorum fuisse, Severus ipse postea semper ostendit. Nam et Memphim Apidi sacram — diligenter inspexit.* Vicissim de Augusto Imp. non sine aliqua admiratione observatur: †† *In peragrandia Aegypto paulum deflectere, ad visendum Apin supersedit.* Nobis igitur Pantheon

M 2

Aegy-

* TACITVS Annal. Lib. II. c. 59. &c. PLINIVS Lib. VIII. c. 46.

** SPARTIANVS in Hadriano cap. 12.

*** Vide RICH. POCKE egregium Opus, *Description of the East*. Vol. I. Lib. II. cap. III.

† SPARTIANVS in Seuerio cap. 17.

†† SVETONIVS in Octauio Augusto c. 93.

Aegyptiorum aperientibus, eorumque Deos contemplationi omnium exponentibus, Numen tantum praetermittere nefas esset. Cum vero rerum, quas de Tauro hoc sacro veteres literis consignarunt, ingens multitudo, aciem intentionis fere abrumpat, ut ordinem aliquem, rei accommodatum seruem, primo quidem ea, quae de Apidis Numine veteres scripto ad nos transmiserunt, fideliter commemorabo, ut ex iis lector ipse, ecquidnam iudicari de eo debeat, aliqua ratione colligere queat. Deinde vero meam, de Numinibus istius iuxta ac Nominis interpretatione et explicatione sententiam lectori expromam.

*Apidem
per totam
Aegyptum
summa re-
ligione co-
luerunt
omnes.*

§. 2. Apidem Numen fuisse, Aegyptiis omnibus quaquaversum, commune, venerabile, et sacrosanctum, iam monuimus §. 1. *Apis*, inquit * *MELA*, *populorum omnium Numen est*. Hinc *AELIANVS*, rerum Aegyptiacarum non imperitus, de hoc Deo ait: ** *Θεὸς Ἀιγυπτίους ἐναργέστατος ὁ Ἄπις εἶναι πεπίστευται*. *Apis Deus est Aegyptiis, quem ut talem argumentis evidentissimis demonstratum esse, sibi persuadent*. Et de eodem affirmat *LVCIANVS*, quod *** *Aegyptiis sit μέγιστος Θεός, Deorum maximus*. Talem nobis etiam Deum hunc repraesentat *PHILO Iudaeus* Lib. III. *de vita Mosis*, p. 677, ubi de idololatria Israëlitarum, vitulum aureum in deserto adorantium ista scribit: *Ζηλωταὶ τῶν αἰγυπτιακῶν γίνονται πλασμάτων. εἶτα χρυσὸν ταῦρον κατασκευασάμενοι, μίμημα τῷ κατὰ τὴν χώραν ἱεροτάτῃ ζῷ δοκέντος εἶναι, θυσίας αὐτῷ ἀνέγαγον*. Coeperunt æmulari figmenta Aegyptiaca, conflato vitulo aureo, in imitationem illius animalis, quod in Aegypto habetur sanctissimum, illique Sacra fecerunt impia.

§. 3.

* *de situ orbis*, Lib. I. c. IX.

** *de Animal*, Lib. XI. c. X.

*** *de Sacrificiis*, in Opp. T. I. p. 359.

§. 3. Neque tamen Apis re ipsa inter Deos Aegyptiorum primores, quales erant Spiritus Mundi, Sol et Luna, locum habebat, verum vni tantum alteriue ex his sacer habebatur. Multi *Apidem* Lunae aiebant esse consecratum. Hos *SVIDAS* sequitur in articulo "Απισ, vbi sic de eo: Θεὸς αἰγύπτιος. Τὸτον αἰγύπτιοι σελήνῃ τιμῶσι. Καὶ ἱερὸς ἦν ὁδε ὁ βῆς τῆς Σελήνης, ὥσπερ ὁ Μνεῦις τῆς ἡλῆς. *Apis Deus est Aegyptius, Lunae dedicatus. Erat igitur Lunae sacer, sicut Mneuis Soli.* De iisdem *AMMIANVS MARCELLINVS* scribit Lib. XXII. p. 245: *Inter animalia antiquis observationibus consecrata, Mneuis et Apis sunt notiora: Mneuis Soli sacratur, — sequens Lunae.* Testantur idem hoc et * alii, quorum loca describere nimis prolixum foret. Et videbantur notae quaedam, quae in Tauro hoc necessario adesse debebant, de quibus §. 5, luculenter indicare, eum ad Lunam relationem habere singularem et notabilem. Alii vero eundem *Osiridi*, vel *Soli* sacratum esse censebant. *DIODORVS* vtrumque, ** et *Apin* et *Mneuin*, *Osiridi*, id est *Soli*, consecratum esse docet p. 19: *** *Plerique Sacerdotum in Aegypto, dicebant in idem recidere Apim et Osirin, asserebantque, Apin esse intelligendum formosam Animae Osiridis imaginem.* Hinc in fabulis Sacerdotalibus perhibebatur etiam, † *Osiridis Animam in Apin migrasse.* Quidam vero citra ambages asseuerabant, †† *Apin eundem esse cum*

M 3 Osiride,

* *AELIANVS* de Anim. Lib. XI. cap. XI. *PORPHYRIVS*, apud *EVSEBIUM* Praeparat. Euang. Lib. III. c. XIII. *LVTATIVS* ad Statii Thebaid. Lib. III. 478. qui *Apin* vocat *taurum lunatum Isidis.*

** ita etiam *PLVTARCHVS* de Iside p. 380.

*** Idem ibidem p. 362. Adde 368.

† *DIODORVS* L. I. p. 76.

†† *STRABO* Lib. XVII. p. 555.

Osiride, quia nempe, vt interpretor, aliquem Solis effectum symbolice adumbrabat. Ad haec omnia digitum intendit MACROBIUS, quando *Saturnal.* Lib. I. cap. XXI. ait: *Apis in ciuitate Memphi, Solis instar excipitur.* Vtrumque vero, ex genuina Aegyptiorum, priscaque doctrina, coniungendum est. Bos ille sacer erat et *Lunae* et *Soli*, idque nititur rationibus sacrorum illius gentis, quae non ita difficulter diuinari possunt, easque nos infra, proprio suo loco, explicabimus. PORPHYRIUS certe conceptis verbis affirmat, * *Apim et Solis et Lunae insignia prae se tulisse.*

*Apis cre-
debatur
contactu
ignis coele-
stis, e Luna
in vaccam
aliquam
illapsi, con-
cipi.*

§. 4. Quantumuis autem Aegyptii Apidem inter Gentis suae Numina ponerent, non tamen ignorabant, bouem hunc suum sacrum, e vacca, adinstar vitulorum aliorum quorumcunque, in lucem edi, et post vitam aliquot annorum, rursus interire. Erant qui perhiberent, *Apin*, patre *Mneui*, Tauro itidem Sacro Heliopolitano, satum esse; sed huius traditionis, vti sacerdotalium omnium, sensum esse allegoricum mysticum, infra loco opportuno docebimus, §. 16. Communior Aegyptiorum sententia, a Sacerdotibus accepta, ferebat, *Apin* non secundum leges generationis consuetas; sed per modum miraculi concipi. ** *Raro nascitur*, inquit Scriptor laudatus, *nec coitu pecoris, vt aiunt, sed diuinitus et coelesti igne conceptus.* Paulo apertius et distinctius id ipsum sic explicat HERODOTUS Lib. III. cap. 28: *Γίνεται ὁ Ἄπις ἐκ βοῶς, ἥτις ἐκέτι οἶη τε γίνεται ἐς γαστέρα ἄλλον βιάσασθαι γόνον. Ἀιγύπτιοι δὲ λέγουσι, σέλας ἐπὶ τὴν βῆν ἐκ τῆ ἔρανθ κατίχεν, καὶ μιν ἐκ τῆς τίκτειν τὸν Ἄπιν. Est autem Apis e vacca genitus, quae necdum alium concipere potest*

* Apud EVSEBIUM Praepar. Euang. Lib. III. c. XIII.

** MELA Lib. I. c. IX.

*potest foetum. Eam aiunt igne coelesti contactam, ex eo Apin concipere. Paria tradunt * alii quoque. Quidam etiam ignem illum coelestem ad Lunam referunt, quos inter PLVTARCHVS haec habet Sympos. Lib. VIII. Quaest. I. p. 718: 'Αιγύπτιοι τὸν "Απιν λοχεύεσθαι Φασιν ἐπαφῇ τῆς σελήνης. Aegyptii Apin concipi aiunt Lunae contactu. Nonnihil luculentius idem nobis rem hanc explicat, in libro de Iside p. 368: Γενέσθαι δὲ τὸν "Απιν λέγουσιν, ὅταν Φῶς ἐρεΐτῃ γόνιμον ἀπὸ τῆς σελήνης, καὶ καθάψηται βοὸς ἐργώσης, διὸ καὶ τοῖς τῆς Σελήνης χήμασιν ἔοικε πολλὰ τῷ "Απιδος. Dicunt vero Apin tum concipi, cum Luna lucem genitalem de se emittit, eaque tangatur vacca coitum appetens. Vnde et in Apide multa cernuntur, figuris Lunae similia. Sacerdotes haec re ipsa credidisse, quae forte credi ab aliis volebant, nemo mihi persuaserit. Nimis testatum est, eos in rebus ad Apidem spectantibus, credulitati Plebis saepe et magnopere illuisse. Subest et huic traditioni sensus aliquis mysticus, ex doctrina eorum physica petendus, de quo pauca monebo §. 17.*

§. 5. Vti vero Taurus ille facer, praeter communem generationis legem, in lucem edi ferebatur, ita quoque certis quibusdam signis ac notis, ipsi propriis, ab aliis fortis communis bobus distingui existimabatur. Si LVCIANVM audimus, Apis ille defumebatur ** e grege boum, successor vero Apidis tum designabatur, quando aliquis observabatur, reliquis formosior et eximius, de quo spes erat, habitum corporis et adspectum, a reliquo vulgo eum esse secreturum. Hoc verum puto. Nam quod ad reliquas bouis illius notas attinet, quas celebrant

*De notis
signisque
Apidem a
Tauris
gregariis
secernenti-
bus.*

M 4

vete-

* AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X. SVIDAS in voce Ἀπιδες et Ἀπῖς.

** De Sacrificiis, To. I. Opp. p. 359.

veteres, eas mecum, opinor, cordati omnes, solertiae et artibus Sacerdotum, in acceptis ferent. Obseruat autem PLUTARCHVS, * in boue illo, deprehensas fuisse vicissitudines umbrae et lucis, vel nigredinis et candoris, vt sic aliquam cum mutationibus Lunae similitudinem prae se ferre videtur. Et profecto cernere hoc quiuis potest in luculenta Apidis figura, quam nobis exhibet *Tabula Bembina* vel *Isiaca*, quaeque illius Segmentum secundum et auspicatur, et iterum claudit. Nam bos ille, ex parte quidem colorem prae se fert vehementer atrum, cetera vero insigniter candens apparet. Audiamus et PLINIVM, de notis Tauri nostri haec referentem Lib. VIII. cap. 46: *Insigne ei in dextro latere candicans macula, cornibus Lunae crescere incipientis. Nodus sub lingua, quem cantharum appellant.* Duas auctor hicce notas Apidis veri commemorat. Earum altera est, macula alba in dextro latere, speciem Lunae corniculantis prae se ferens. Tangit eandem quoque SOLINVS in *Polyhistore* c. 32: *Apim instar colunt Numinis, insignem notae albae macula, quae dextro eius lateri ingenita, corniculantis Lunae refert faciem.* Et AMMIANVS Lib. XXII. p. 245: *Est enim Apis bos diuersis genitalium notarum figuris expressus, maximeque omnium corniculantis Lunae specie latere dextro insignis.* Non melius id, quod Scriptores hi nos docere volunt, quam ex *Tabula Bembina* intelligi potest: Ibi enim notam hanc Apidis scite depictam, oculisque nostris obiectam cernimus. Potest id ipsum, licet non ita ad viuum expressum, in Nummis, aliisque vetustis Monumentis obseruari. Altera PLINIO nota Apidis est, *nodus sub lingua, quem cantharum appellant*, quod minus clare HERODOTVS dixit:

ἐπὶ

* de *Iside* p. 368. Adde STRABONEM Lib. XVII. p. 555.

ἐπὶ τῇ γλώσση κάνθαρον, idque in versione latina Editionis meae redditur, *cantharum in palato*. In graeco videtur legendum ὑπὸ τῇ γλώσση κάνθαρον, quod plane expressit PLINIVS, *nodus sub lingua, quem cantharum vocant*. Optime PLINIVS notam hanc explicuit, eique cum imagine *Tabulae Bembinae* egregie conuenit. Alii notas alias addunt, de quibus HERODOTVS Lib. III. c. 28. AELIANVS de Animal. Lib. XI. c. X. ac insuper alii consuli possunt. Si AELIANO fides, Aegyptii notas Apidis numerabant XXIX. Sed quis negauerit, multa in his fuisse fabulosa, ipsisque Aegyptiis incognita, alia nil nisi vanas species imaginationis fallacis, in plerisque vero Sacerdotes fraudulentos, credulitati inquirentium, ac figillatim peregrinorum, illuisse? Quicquid sit, vbi fama populis nuntiaffet, vaccam igne coelesti tactam, desideratum Aegypti incolis Apidem enixam iam esse, * quidam ex Scribarum sacrorum ordine, qui secreta librorum mysticorum in numerato habebant, vitulum recenti partu editum, exquisita cura explorabant, et si eum omnibus signis consummatum deprehendissent, *Apidem* eum, id est Deum renuntiabant, et tum Aegypti incolis ** *vbertatem frugum diuersaque praesagiebant bona*. Ita nempe illi plebem rudem, et a teneris vnguiculis superstitioni turpissimae mancipatam, ludificabantur.

§. 6. Iam igitur nouo, recensque nato Deo, in loco, vbi lucem adspexerat, *** ex praescripto vetustissimo Mercurii, domus erigebatur, ad Solem orientem spectans, in qua menses quatuor lacte nu-

Apidis inauguratō, deductio Memphim, et vitam ibi degebat.

M 5

trie-

* AELIANVS de Anim. L. XI. cap. X. AMMIANVS p. 245.

** AMMIANVS loc. cit.

*** AELIANVS, vbi supra.

triebatur. Tempore hoc exacto, et noua Luna in coelo apparente, Sacrorum Scribae et Prophetae ad eum accedebant, eumque ritibus consuetis salutatum, naui imponebant, ad modum thalami constructae ac deauratae, quae Memphin eum deueheret. Eo * *centum antistites ipsam prosequabantur*. Antequam vero in urbem illam appelleret, primo ** ducebatur Nilopolin, vbi eum Sacerdotes ad dies XL sollicite nutriebant. Hic *** solarum mulierum conspectui patebat, quae eum ritu parum pudico, supraque modum turpi, excipiebant, posthaec vero a praesentia eius in perpetuum excludebantur. Et sic iam eodem Sacerdotum comitatu deferebatur Memphim, † vbi eum Sedes commodae, iucundae, ac ad voluptatem omnem compositae, manebant. Illic igitur, †† *initiante antistitem numero centum, inductus in thalamum sacer esse omnibus incipiebat*. Nam ††† *Delubra, quibus succedebat, aut incubabat Apis, mystice thalamos nominabant Aegyptii*. * *Erantque delubra ei gemina, quae vocabant thalamos, auguria populorum. Alterum intrasse laetum erat, in altero dira portendebat*. Habebat enim Apis Memphi ** *aedem sacram Templo Vulcani adiacentem*. Ibi *** *in Sacello quodam (quod nempe Thala-*

* SOLINVS cap. 32.

** DIODORVS p. 76.

*** DIODORVS loc. cit. EVSEBIUS Praep. Euang. Lib. II. c. I.

† AELIANVS de Animal. Lib. XI. c. X.

†† AMMIANVS loc. cit.

††† SOLINVS, vbi supra.

* PLINIVS Lib. VIII. c. 46.

** STRABO p. 555.

*** In graeco est ἐν σαρῶ, quod significat tum *Stabulum* pecoris, tum *aediculam*, vel *Sacellum*, Deo cuiusdam dedicatum.

Thalamum dicebant) *alebatur*. *Ante illud Sacellum aula quaedam erat, et in ea aliud Sacellum matris eius vaccae. In hanc aulam nonnunquam mittebatur Apis, praesertim ut peregrinis ostenderetur. Per fenestram videri quidem poterat in Sacello degens; sed volebant Sacerdotes, ut etiam extra illud cerneretur. Si credimus * AELIANO, habebat Apis ibidem δεῶν καὶ Κοίτας, atria ampla et Gymnasia, ubi nempe ludere seque exercere poterat cursu. Erant porro ** aediculae, in quibus in eius gratiam alebantur vaccae forma praestantes, ut ficubi ipsum cupido incesset, cum qua vellet, congregi posset. Sed videtur hoc AELIANVS ex ingenio suo, ut narrationem coeptam ornaret, confinxisse. Non consentiunt certe cum iis, quae alii referunt, *** *bo- uem illi foeminam, et ipsam non absque certis insignibus, in anno semel ostensam fuisse, quae simulatque inuenta, ipsique oblata esset, eodem die statim neci daretur*. Erat in eadem Apidis aede sacra, † puteus et fons aquae, ex quo solo Taurum potare fas erat, arcebaturque a bibenda Nili aqua, ne illius dulcedine captus, eam praeferret alii, eoque pinguedinem carnis ultra modum auget. Id enim efficere aquam Niloticam, testantur veteres. Ibidem porro Tauro illi sacro, pabulum praebebatur, in praesepi, quod in prouerbum videtur abiisse. GREGORIUS certe NAZIANZENSIS, inter celebriora Gentilium Sacra, risu tamen et contemptu digna, numerat etiam*

* de Animal. L. XI. c. X. Vide et STRABONEM loc. cit.

** AELIANVS ibid.

*** SOLINVS, ubi supra. Adde PLINIVM et AMMIANVM loc. cit.

† AELIANVS, ubi supra. PLVTARCHVS de Iside p. 353.

iam * Φάτνην Ἀπιδος, μόχλῃ κατατρυφῶντος τῆς
 Μεμφίτων εὐηθείας, *praesepe Apidis, vituli, Mem-*
phitarum vaecordia ad luxum abutentis. Et in EV-
 DOCIAE MACREMBOLITISSAE Opere inedito,
 quod inscripsit Ἰωνία, id est *Violarium*, quasi dice-
 res *Florilegium*, integrum ** caput extat περὶ τῆς
 Ἀπιδος Φάτνης, *de Apidis praesepe.* Potest tamen
 dubium videri, num non voce Φάτνης, *stabulum*
 potius designetur, quo sensu etiam Latini vocem
praesepe nonnunquam adhibent. Et tum Φάτνη id
 ipsum significaret, quod STRABO paulo ante alla-
 tus, σηκὸν dixit, alii *delubrum*, aut etiam *thalamum*
 vocant. Ita omnino verba Sancti Patris cepit Com-
 mentator eius, NICETAS SERRONIVS, cuius ver-
 sio latina a BILLIO, inter Opera GREGORII edita
 est. Sic enim is ad loc. cit. scribit: *** *Vitulum ve-*
ro Memphitae summa religione colebant, eumque Apim
nuncupabant, ac praesepe inclusum habebant, publi-
coque hominum conuentu sacrificia ei offerebant. Si-
gna autem quaedam a ceteris diuersa Apis habebat,
tum circa caudam, tum circa linguam: ac si quis
eiusmodi inter armenta conspectus fuisset, confestim
ad sacrum praesepe ab ipsis assumebatur. Quia NI-
 CETAS affirmat, *Apim* sacro praesepe inclusum fu-
 isse, nemo est, qui non intelligat, sermonem esse de
Sacello, non de *praesepe* communius sic dicto.

Apidem
 Aegyptii
 etiam Ora-
 culi instar
 super rebus
 futuris

§. 7. Tempus igitur, quod vitae eius praesti-
 tutum erat, fere totum *Apis* in Stabulo illo sacro,
 et in atriis exigebat, ibique cum ab indigenis, tum
 a peregrinis, edens, bibens, ludens, quotidie spe-
 ctabatur. Neque tamen, qui ad ipsum visendum
 acce-

* Oratione XXXIX. Opp. To. I. p. 626.

** FABRICIVS Biblioth. Graec. Vol. VI. p. 589.

*** In Operibus Gregorii Nazianzeni To. II. Part. II.
 col. 1019.

accedebant, semper nudi tantum erant spectatores. Veniebant etiam saepe, qui super rebus futuris eum consulere, et quae sibi essent euentura, ex eo discere cuperent. Celebrant sane veteres praedictiones Dei huius; sed quae non similes essent Oraculis Apollinis Delphici, aut aliis quondam in Graecia inclytis, quae versibus, aut certe verborum sententiis concepta audiebantur, et legebantur: nam Taurus Aegyptiorum sacer, nonnisi nutibus, et signis quibusdam futura praedicebat. Fuit tamen * haec indoles Oraculorum antiquissimorum omnium, et ipsius quoque Delphici, de quo illud HERACLITI dictum celebre extat: ** 'Ο ἀναξ ὁ ἐν Δελφοῖς ἔτε λέγει, ἔτε κρύπτει, ἀλλὰ σημαίνει. *Rex, qui Delphis praesidet, non dicit, nec abscondit, sed signis innuit.* Ad hunc modum composita inprimis erant Oracula apud Aegyptios vetustiora. De Oraculo Iouis Ammonis Libyco obseruat STRABO Lib. XVII. p. 560: Οὐχ' ὥσπερ ἐν Δελφοῖς, καὶ Βραγχίδαῖς τὰς ἀποθεσπίσεις διὰ λόγων, ἀλλὰ νεύμασι γίνεσθαι καὶ συμβόλοις τὸ πλεόν. *Responsa Dei huius, de futuris rebus consulti, non sicut ab Oraculo Delphico, aut Branchidarum, per verba reddi, sed ut plurimum nutibus quibusdam, ac Symbolis siue signis.* Tradit eadem EVSTATHIUS in Dionysium Periegeten v. 211: *** Ἱσορεῖται δὲ καὶ, τὰς μαντείας διὰ συμβόλων ἐν Ἀμμωνος γίνεσθαι, ἥτοι διὰ χειμάτων τινῶν, κατανεύσεων, καὶ ἀνανεύσεων. *Narrant etiam vaticinia in Templo Ammonis edi per Symbola, id est per gestus corporis, quibus aliquid aut approbatur, aut vero repudiatur.* Tales igitur erant etiam praedictiones Apidis,

* CLEMENS Alexandrinus Stromat. L. V. p. 555.

** ANONYMVS apud STOBAEVM Sermone V. p. 69. PLVTARCHVS de Pythiae Oraculis p. 404.

*** Ita reposui ex Cod. MS. quo vsus est Hudsonus.

Apidis, quarum veteres mentionem faciunt. *Apis*, inquit * *vetus Grammaticus*, *Aegyptiis motu corporis sui et quibusdam signis futura praedicit*. *Clarissus* nonnihil id *PLINIVS* explicat Lib. VIII. cap. 46. *Sunt Api delubra gemina, quae vocant thalamos, auguria populorum*. Alterum intrasse laetum est, in altero dira portendit. *Responsa priuatis dat, e manu consulentium cibum capiendo*. *Germanici Caesaris manum auersatus est, haud multo post extincti*. Quae ex eo fere repetit *SOLINVS* cap. 32. Eadem de re *AMMIANVS* haec refert Lib. XXII. p. 245. *Cum inductus in thalamum coeperit esse sacer, coniecturis apertis signa rerum futurarum dicitur demonstrare: et adeuntes quosdam indiciis auerti videtur obliquis, ut offerentem cibum aliquando Germanicum Caesarem — auersatus portenderat paulo post euentura*. Constat ex his, auspicatum omen habitum fuisse, si bos ille sacer e manu porrigentium cibum caperet, infautum, si id facere renueret, quod in aliis Aegypti partibus, ut opinor, ** *ratione crocodilorum obseruari similiter consueuerat*. Verum ad alia quoque signa, huic non valde dissimilia, edita ab Apide, attendere solebant Aegyptii. Tale quid *Eudoxo*, illustri Astronomo, contigisse dicitur. Nam *** *cum in Aegypto moraretur cum Ichonuphi, Sacerdote Heliopolitano, (vel potius, † ut alii, Memphitico,) Apis illius pallium lingere visus est*. *Celebrem igitur illum fore, verum haud longaeuum, ex eo ostento Sacerdotes dixere*. Huius farinae erant celebratae Dei istius praedictiones.

§ 8.

* *LVTATIVS* ad *Statii Thebaid.* Lib. III. 478.** *AELIANVS* de *Animal.* Lib. VIII. c. 4.*** *DIOGENES LAERTIVS* Lib. VIII. §. 9.† *Vide Panthei* huius Lib. I. cap. IV. §. II. not. ****.

§. 8. Illud vero praetermitti hic non potest, quod Aegyptii credebant, cum pueris Apidem catteruatim comitantibus et sequentibus, donum vaticinandi etiam coelitus communicari. Docebit id nos in his **PLINIVS** Lib. VIII. c. 46: *Cetero secretus, cum se proripuit in coetus, incedit summotu licitorum, grexque puerorum comitatur, carmen honori eius canentium: intelligere videtur, et adorari velle. Hi greges repente lymphati, futura praecinunt.* In pauciora haec contrahit **SOLINVS** cap. 32: *Pueri Apim gregatim sequuntur, et repente velut lymphatici futura praecinunt.* Discimus autem ex **AELIANO** de Anim. Lib. XI. cap. X. talem fuisse hanc vaticinii speciem. Qui futura scire auebat, Deum (Apim) precabatur. *Pueri vero extra ludentes, atque inter se saltantes, Numine afflati, omnia praedicebant, quae non minus vera putabantur, quam quae apud Sagram dicuntur.* Sed omnium optime rem hanc nobis explicat **PLVTARCHVS** de *Iside* p. 356. cuius ideo verba non omittenda esse putavi. Sic illa se habent. Ἐκ τῶν τὰ παιδάριον μαντικὴν δύναμιν ἔχειν οἰεῖσθαι τῆς Αἰγυπτίας, καὶ μάλιστα ταῖς τέττων * ὁτεύεσθαι κληδόσι, παιζόντων ἐν ἱεροῖς, καὶ φθελόμενων, ὅτι ἀν τύχῳσιν. *Hinc tractum, quod Aegyptii pueros facultate diuinandi praeditos putant, et maxime ominis loco accipiunt, si quid ii in Templis ludentes forte pronuntiant.* Hinc igitur aestimare licet, qualianam fuerint vaticinia puerorum, Apim subsequendum, et in aula eius ludentium. Equidem **PLVTARCHVS** loco nunc allato, de his sigillatim pueris non loquitur; sed non aliam fuisse horum praedicendi futura rationem, omnia aperte lo-

De vaticiniis puerorum Apidem comitantium.

* Scribendum hic ὁτεύεσθαι. Vide **HESYCHIVM**, et **EVSTATHIVM** in Homeri Odyss. p. 1398. Sic **POLYBIVS** Lib. I. c. 12. etc.

quuntur. Iuuat eam in rem verba adscribere PAV-
SANIAE, de simili diuinationis genere, apud Pha-
renses in Achaia adhiberi solito, haec narrantis:
* *Qui Deum consulunt, Vestam primo thure incenso
placant. — Vbi, quod ex vsu fuerit, interrogauit,
aurem simulachro admouet: inde e foro abiens, ma-
nibus aures premit. Vbi extra forum delatus est,
amota manu, quam primum excepit vocem, eam sibi
Oraculi loco ducit. Et tum haec addit: Talis et-
iam apud Aegyptios, in Apidis Fano, celebratur Ora-
culi religio. Aperte loquitur de pueris, in Aede
Apidis ludentibus, quorum voces fortuitae Oraculi
instar ab aliis excipiebantur. Erant igitur persimi-
les, celebri illi Hebraeorum בַּת קוֹל, Bat Kol, siue
filiae vocis, de qua ** viri eruditi multa obseruant.*

*De Apidis
cultu, die-
busque fe-
stis, in eius
honorem
institutis,
ac praeci-
pue natali.*

§. 9. His igitur aliisque de causis, quas com-
memorauimus, aut etiam post haec commemorabi-
mus, Apidem Aegyptii cultu solenni celebrarunt,
et sacrificiis quoque placarunt. Publico hominum
conuentu, inquit NICETAS, *** *Sacrificia ipsi offere-
bant. Et, quod mireris, inter animalia † boues
ipsi immolabantur, qui nempe post adhibitam ex-
plorationem puri deprehensi erant. Bos ergo, boue
immolato placabatur, tametsi, †† vt veteres testan-
tur, bos ille Aegyptiorum sacer, honores istius ge-
neris omnes, quibus a Sacerdotibus afficiebatur, in-
super haberet atque dedignaretur. Erant etiam
certi dies festi, cultui Apidis solenniori consecrati,
omnibus Aegyptiis exoptati et iucundi, inter quos*
emine-

* In Achaicis siue Lib. VII. cap. XXII. p. 579.

** IOH. LIGHTFOOTVS Hor. Hebr. in Matth. III. 17.
HVMPH. PRIDEAUX Histoire des Juifs Vol. IV.
p. 51. 52.

*** Vide supra §. 6.

† HERODOTVS Lib. II. c. 38. 41.

†† PLVTARCHVS in vita Cleomenis p. 821.

eminebat eius natalis, cuius saepe meminerunt veteres, quemque Θεοφάνια dicere non verentur. Dies, inquit * MELA, quo gignitur Apis, genti maxime festus est. Operae pretium est, de re eadem, et haec adscribere verba PLINII Lib. VIII. c. 46: *Memphi est locus in Nilo, quem a figura vocant phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamque mergentes; diebus quos habent natales Apis: septem hi sunt, mirumque neminem per eos a crocodilicis attingi: octauo post horam dici sextam, redire belluae feritatem.* Rem hanc ex PLINIO, more suo, etsi nonnihil mutatis verbis, sic descripsit SOLINVS cap. 32: *Apis natalem Memphi celebrant, iactu aureae paterae, quam proiciebant in Nili statum gurgitem. Haec solennitas per septem dies agitur: quibus diebus cum Sacerdotibus quasdam crocodili inducias habent, nec attrectant lavantes. Verum octauo die, ceremoniis iam peractis, veluti reddita saeuicendi licentia, solitam resumunt ferocitatem.* Gemina his leguntur apud AMMIANVM MARCELLINVM p. 248: *Saeuientes semper eadem ferae, quasi pacto quodam foedere castrensi, per septem ceremoniosos dies mitescunt, ab omni saeuitate desciscentes, quibus Sacerdotes Memphi natales celebrant Apis.* Rem eandem tangit SVIDAS in voce "Απίδες, ubi de his Aegyptiorum Diis sequentia tradit: Οἷς γεννωμένοις διὰ χρόνον, ὡς ἔλεγον, ἐκ τῆς σέλαος τῆς σελήνης, εὐορτήν μεγάλην ἦγον, καὶ ἱερεῖς τινες περὶ τὸν τεχθέντα βῶν ἱερῶντο, παρατιθέντες Πανδαισίαν, ὡς εὐωχῶντες αὐτοῖς. Apides post certum temporis interuallum, ex lumine Lunae, sicut perhibebant, nascebantur: quod cum fieret, ingens festum in eorum honorem celebrabatur, et Sacerdotes circa bouem natum victimas immolabant, appositisque omnis generis epulis,

* de situ orbis Lib. I. c. IX.

epulis, eos conuiuio quasi excipiebant. Auctor hic de eo tantum die festo loqui videtur, quem Aegyptii celebrabant, vbi nouus Apis inuentus, et priori enecato, successor datus iam esset: neque dubium est, quin * et hicce dies, inter multiplicis laetitiae testimonia, transactus fuerit a Niligenis. Poterat ille dies iure merito nuncupari natalis Apidis; sed illius celebrationem tamen quotannis eadem anni tempestate, repetebant Aegyptii, diemque illum, aut potius tempus istud, quod plures dies compledebatur, simili celebritate, inter epulas et continuam hilaritatem, laeti exigebant. Quodnam vero anni tempus, huic celebritati dicatum fuerit, infra §. 20 dispiciemus.

Vitae illius certus terminus erat constitutus, quem superare nefas habebatur. In eum inquiritur.

§. 10. Tametsi vero natalem Apidis communi et ingenti gaudio celebrarent omnes Aegypti incolae, vitae tamen eius, certum quoddam annorum spatium erat praestitutum, quod excedere ipsi non licebat. Obseruat hoc PLINIVS Lib. VIII. c. 46: *Non est fas, eum certos vitae excedere annos, mersumque in Sacerdotum fonte enecant.* Quae ex eo SOLINVS, vt solet, ita expressit cap. 32: *Statum aevi spatium est, quod vt affuit, profundo sacri fontis immersus necatur, ne diem longius trahat, quam ** licebat.* Cum quibus plane concordant ista AMMIANUS Lib. XXII. p. 245: *Apis — cum post viuendi spatium praestitutum, sacro fonte immersus, e vita abierit, nec enim eum vltra trahere licet aetatem, quam secreta librorum praescribit auctoritas mysticorum. — alter — quaeritur.* Operae pretium hic esse duco, distinctius inquirere, quotnam annos, spatium illud vitae Apidis destinatum comprehenderit.

* Vide HERODOTVM Lib. III. c. 27.

** ita corrigendum putavi, pro eo quod in Editionibus legitur, *licebit.*

derit. Nam cum id ex *secretis librorum mysticorum* pependerit, vbi erit perspectum, ad aestimanda et diiudicanda Mysteria et Secreta Theologiae Aegyptiorum, non poterit non aliquid conferre. Vir quidam eruditus, et cognitione antiquitatis non mediocriter ornatus, existimauit, Tauro Aegyptiorum Sacro, * *vitam in quinquennium produci consueuisse*. Quamuis vero is asserto huic nullam ex veterum testimoniis auctoritatem conciliauerit, existimauerim tamen, eum in mente habuisse istos LVCANI versus, *Pharsal. Lib. VIII. 477.*

*Hunc genuit custos Nili crescentis in arua
Memphis vana Sacris; illo cultore Deorum
Lustra suae Phoebes, non vnus vixerat Apis.*

Significat enim Poëta, Achoreum, Sacerdotem Memphiticum, et, vt credi par est, Apidis, plures vidisse Apides, qui aut spatium vitae suae statutum emensi fuissent, aut alio modo sibi inuicem successissent. Videtur etiam vnicuique ex illis bobus sacris, quos successiue se excipientes viderat Achoreus, lustrum, id est vitae quinquennium tribuere. Neque enim nego, verba Poëtae sensum talem fundere posse, et meminisse sane, me ea olim eodem sensu interpretatum fuisse; verum tamen et mihi concedet cordatus quisque, posse hunc quoque illorum verborum esse sensum, vnumquemque illorum Taurorum, quos successiue sacrari viderat Achoreus, plura lustra suae Phoebes, id est Lunae, vixisse. Hanc nunc iam existimo veram fuisse Poëtae mentem atque sententiam, idque sequentia planum facient. Scribit nempe PLVTARCHVS in libro *de Iside* p. 374: Ποιῶν δὲ τετραγώνων ἢ πεντὰς, ἅφ' ἐαυτῆς,

N 2

* IAC. TOLLIVS in *Fortuitis* cap. II. p. 12.

ἑαυτῆς, ὅσον τῶν γραμμάτων παρ' αἰγυπτίοις τὸ πλῆθος ἔστι, καὶ ὅσον ἐνιαυτῶν ἔζη χρόνον * ὁ Ἄπις. *Quadratum porro quinarium numerus producit a se, quantus est numerus literarum apud Aegyptios, et quot annos vivere solet Apis.* Ex quo loco sequitur, quod etiam dudum ex B. LA CROZIO me audiuisse memini, antiquas Aegyptiorum literas fuisse numero XXV, et totidem annos libros Sacerdotales constituisse vitae Apidis. Et ipsum hoc pluribus argumentis, momenti non leuissimi, illustrari confirmarique egregie potest. Testatur enim HERODOTVS, diligentissimus rerum sacrarum, in ipsa Aegypto, scrutator, Lib. III. c. 27. Apidem consueuisse Aegyptiis apparere διὰ χρόνον πολλόν, *post longum tempus*: loquitur autem de Apide nouo, recens inuento, priori nempe, qui vivere iam desierat, nunc successuro. Hoc Scriptor eximius ait fieri consueuisse ** διὰ χρόνον πολλόν, *post longum tempus*. Dici id non posset, si quouis quinquennio nouus Aegyptiis apparuisset Apis; sed anni XXV, tempus omnino constituunt idoneum, quod non ita multi saepius recurrere vident. Hanc rationem esse quiuis facile intelligit, quod in Achoreo, Sacerdote Memphitico, hoc ceu singulare quidquam, relatu omnino dignum duxerit LVCANVS:

— illo cultore Deorum

Lustra suae Phoebes non vnus vixerat Apis.

Si exacto semper quinquennio, Apidi priori continuo successisset alter, Sacerdotes plerique, plures Apides videre poterant, et re ipsa viderant. Hoc nemini

* Ita ex Editione Basileensi hic legendum.

** Idem significare videtur SVIDAS, adductus §. 9. ubi ait Taurum sacrum generari διὰ χρόνον, id est, uti verendum esse opinor, *post spatium temporis longius.*

nemini potuisset mirum videri. At vero, si Taurus quilibet facer, secundum leges Sacerdotales, attingere viuendo soleret annum vigesimum quintum, tum plures Apides videre non poterant Sacerdotes ipsi ministrantes, nisi essent aetatis prouectioris. Et istud quidem in Achoreo suo conceptis verbis Poëta obseruat:

— quos inter Achoreus
Iam placidus senio, fractisque modestior annis.

quod etiam ex eo confirmat

— illo cultore Deorum
Lustra suae Phoebes non vnus vixerat Apis.

Eodem referre possis, quod DIODORVS Siculus Lib. I. p. 76. memoriae mandauit, *regnante Ptolemaeo Lagide accidisse, ut Apis Memphi senio deficeret.* Neque hoc locum habuisse largientur facile aequi rerum arbitri, si quintus semper annus vitae Apidis finem attulisset. At fieri facillime poterat, ut bos ab anno aetatis vigesimo quinto non valde remotus, aut etiam eundem forte casu quopiam supergressus, deficiens, putaretur senio extinctus esse. Neque id hoc loco praetermittendum duxerim, quod numerus XXV, Sacerdotibus Aegyptiis mysticus, ac inprimis facer habitus fuerit. Nempe * *credebant Aegyptii, Lunae cum Sole in eundem locum ἀποκατάστασις, XXV annorum circuitu contingere, annorum scilicet vagorum Aegyptiacorum, ut proinde anni magni ἀποκατάστασις rediret post cyclum anno-*

N 3

rum

* DODWELLVS in Append. ad Dissert. Cyprian. §. 14. MARSHAMVS in Canone Chronico p. 9. VIGNOLIUS de annis Aegypt. in Miscellaneis Berolin. To. IV. p. II.

rum vagorum MCCCCLXI, *quinquies repetitum atque vigesies*. Si hoc, quod vir doctissimus observat, admitti posset, tum nobis ratio mystica, in Libris Sacerdotalibus prodita, ob quam vitae Apidis anni statuti essent XXV, clare pateret. Nempe post annos XXV Sol et Luna in eundem coeli locum reverterentur, et novum cyclum totidem annorum redauspicarentur. Et Apidem vero, tum Soli, tum Lunæ, ratione singulari sacratum fuisse, ex §. 3, satis constat. MARSHAMVS etiam longius progreditur, * asseuerando, annos XXV Aegyptiorum vagos, aequales esse Iulianis XIX, qui cyclum illum notissimum Lunarem absoluunt. B. VIGNOLIVS, cuius raram in disciplinis Mathematicis et Astronomicis peritiam, eruditi omnes agnoscunt, postquam MARSHAMI eam in rem verba attulisset, ** hanc quidem eius observationem non improbat; verum censet tamen, eam non recte ab ipso applicari, ad aliud quid demonstrandum. Cum tamen nulla ratione perspicere possem, quomodo anni Aegyptiorum vagi XXV, aequales esse possent XIX Iulianis, adeoque plenum cyclum Lunarem accurate constituere et absolvere, consului super ea re, Collegam coniunctissimum, multisque nominibus mihi impense colendum, D. IO. FRIDERICVM POLAC, Iur. et Mathematicum in nostra Academia Professore celeberrimum, atque hoc ab eo responsum tuli, rem ipsam veritati consentaneam prorsus non esse, cum annus Aegyptiacus vagus, a Iuliano fixo, quatuor quibusque annis, non nisi vno die recedat, ac differat, fieri vero potuisse, vt Sacerdotes Aegyptii, ob rationem nobis ignotam, censuerint, post absolutum annorum XXV. curriculum, contingere aliquam
nouam

* in *Canone Chronico*, vbi supra.

** in *Miscell. Berol.* loc. cit.

nouam Solis et Lunae ἀποκατάστασιν, et DODWELLVM nihil nisi hoc adstruxisse. Id vero mihi iam nunc sufficit. Neque profecto negari potest, aut negatum aut quoquam fuit, numerum annorum XXV, Aegyptiis tanquam Myisticum, et praeceptis religionis suae inprimis accommodatum, in pretio singulari sacrumque fuisse. Si igitur existimarunt Sacerdotes, post exactos annos XXV fieri aliquam nouam Solis et Lunae reuolutionem, quod profecto verosimillimum est, colligere iam facile possumus, Sacerdotes rem ita ordinasse, vt vita Apidis sui, Lunae Solique consecrati, tam diu duraret, donec reuolutio illa reuerteretur. Et re ipsa Apidem non ad Nilum tantum; sed etiam ad annum Aegyptiorum, ac rationes temporum ab ipsis constitutas, relatum fuisse, ostendemus §. 15.

§. II. Postquam igitur Apis lustra Lunae suae viuendo compleuisset, ultra illum terminum aetatem trahere ipsi non licebat, ideoque, si halitum etiamnum duceret, profundo Sacri Sacerdotum fontis mergebatur. §. 10. Quisnam ille puteus, aut vbi locorum situs fuerit, non facile quis dixerit. Etenim loci illius notitiam, omnibus non initiatis penitus subtractam, sibi solis Sacerdotes reseruauerant. Inde est, quod STATIVS Isidem inuocet, vt ipsa Metium Celerem inter alia docere velit:

*De puteo
in quo Apis
post interi-
tum merge-
batur.*

* *Quos dignetur agros, aut quo se gurgite Nili
Mergat adoratus trepidis Pastoribus Apis.*

Ex quo non absurde quis colligere posset, Sacerdotes populo persuadere solitos fuisse, Apidem sponte sua, vbi terminus vitae statutus aduenisset, mortem sibi consciscere, seque ipsum sacro aliquo fonte

N 4

mer-

* *Sylvarum Lib. II. Carm. II. v. 115.*

mergere, etsi tamen peritiores rem aliter se habere, non ignorarent. Locus vero ipse, vbi Apis merfus iaceret, vsque adeo a Sacerdotibus celabatur omnibus, vt illi, qui forte ea de re aliquid rescuisset, idque aliis reuelasset, poena constituta esset. *Non, vt ait * quidam, Theologiae veterum gentilium longe peritissimus, non exactam desiderat curam, quam is poenam constituerit Aegyptius in eum, qui publicasset, quibus (supplendum videtur oris) Apis iaceret absconditus.* Neque etiam locum illum, quantum quidem scio, veterum quisquam indicauit. Equidem ** SALMASIVS imaginatus sibi est, se locum illum inuestigando reperisse, nobisque ostendisse. Hariolatur nempe, fontem, quo Apis mergebatur, quem Plinius *sacerdotalem*, alii *sacrum* nuncupant, §. 10 re ipsa extitisse inter Syenen et Elephantinen, in confiniis Aegypti et Aethiopiae, et vocatum fuisse ab incolis *Nili venas*. Non sibi libet, nec etiam vacat, rationes viri summi accurate euoluere, iisque presso pede inhaerere; verum diffiteri tamen nequeo, sententiam hanc mihi quidem videri ab omni veri specie prorsus abhorrere. Quid, an ad enecandum Apim, Sacerdotibus Memphiticis, tantum iter Syenen vsque erat suscipiendum? praesertim cum in diuersis vrbibus per Aegyptum, Sacerdotum Collegia in omnibus non admodum inter se consentirent. Vix ac ne vix quidem Sacerdotes Memphitici, rem hanc, quam suae cognitioni reseruatam vnice cupiebant, in tam longinquo itinere, et apud alios Sacerdotes, diu abscondere, aliosque celare penitus potuissent. Non est, quod dubitare queam, fontem illum, vt Scriptores vocant, quo Apis mergebatur, prope admodum ab vrbe Memphi abfuisse.

* ARNOBIUS adu. gentes Lib. VI. p. 194.

** *Exercitat. in Solinum* cap. 32. p. 312. Edit. Belgic.

fuisse. Erat, vt mihi quidem persuadeo, puteus aliquis, per quem in locum secretum, cadauer bonis demitti poterat, sicuti per similes puteos corpora humana in loca subterranea descendebant. Ignotum non est, puteos huius generis, in campis Memphiticis, prope vicum Sacaram, hodie inueniri plurimos, et a peregrinatoribus curiosis adiri. Ad puteum talem, Sacerdotibus bene cognitum; sed aliis inaccessible, arbitror Apidis enecati, et more consueto conditi, cadauer deferri, perque illum in cryptas subterraneas demitti consueuisse: aut forsitan ex Templo Apidis, ad locum qui sepulturae eius clandestinae destinatus erat, ducebant meatus anfractusque subterranei, per quos cadauer sacrum deportari poterat. Locum hunc, nisi me sententia fallit, peregrinatores nunc casu quopiam detexerunt. * Inuenerunt nempe in monumentis antiquae Mempheos subterraneis, ad quae per puteum descendere oportet, arcas egregie fabricatas, auro coloribusque variis inductas, in loco secreto, nec ita facile a quouis inueniendo, repositas, quae cadauer bouis medicatum, et aromatibus pretiosis conditum, per tot Seculorum decursum assèruauerant. Licetne iam ambigere, haec esse cadauera Apidum, a Sacerdotibus Memphiticis olim in locis secretis, et a populi cognitione remotis, recondi solita.

§. 12. Sunt tamen etiam Scriptores, qui de Apidis sepultura publica et solenni loquuntur, et locum, in quo corpus illius sepeliendum reponeretur, sine ambagibus indicant. ** *Erat enim Memphi Templum Serapidis antiquissimum, ad quod*

De publica et solenni Apidis, ante terminum constituta.

N 5

nec

* Voyage dernier de PAVL LVCAS, fait en 1714. etc. To. I. p. 345.

** PAVSANIAS in *Atticis*, siue lib. I. c. XVIII. p. 42.

tum fato
functi, se-
pultura.

nec peregrinis, nec ipsis adeo Sacerdotibus patebat aditus, nisi quando Apis sepeliendus esset. Rem hanc Graeci quidam, quod ipsis insolens non est, fabulis adpersis ita inquinaverunt, ut difficultatem fere pariat, verum in ea a falso recte discernere. Etenim * secundum Aristippum, Apis Argivus aedificavit Memphim. Aristaeas vero addit, eum nominatum esse Sarapim, et esse eum, quem colunt Aegyptii. Nymphodorus porro ait, Apim Taurum, postquam vita functus et rite conditus est, tumulo inferri, inque Templo, ubi Deus hic colitur, deponi, et hinc vocari Sarapim, quasi Σαρῶπιον, id est Apidis sepulchrum. Si quis locum hunc cum antecedenti PAVSANIAE attente conferre dignatus fuerit, videbit, quomodo ex simplici veritate, fabulae oriantur atque confingantur multiplices, et quomodo Theologiam Aegyptiorum, Graeci, omnia ad res suas patrias contorquentes, commentis innumeris et plane insulsis, conspurcare soliti fuerint. Ad rem ut redeam, commemorat DIODORVS Siculus, ritus quosdam peculiare ab Aegyptiis, in sepultura Apidis antiquitus adhiberi solitos p. 86: *Animarum deductor Mercurius, pro veteri Aegyptiorum instituto, Apidis cadauer, ad certum usque locum deductum, tradebat cuidam, cui cerberi tricipitis larva circumposita erat.* Obseruat idem p. 76. funus Apidis μεγαλοπρεπῶς, *magnifice et sumtuose procurari.* Alia quaedam huc spectantia, reperiuntur in PLUTARCHI libro de *Iside et Osir.* Scribit namque auctor praestantissimus p. 364: *Quae palam faciunt Sacerdotes, dum Apidis cadauer rate aduectum sepeliunt, a Sacris Bacchicis non valde remota sunt, nam et hinnulorum pelles sibi circumponunt, et thyrsos gestant, iisque utuntur clamoribus et motibus, quibus Bacchico furore correpti,*
dum

* CLEMENS Alexandrinus, Stromatum Lib. I. p. 322.

dum orgia peragunt. Et in eodem libro p. 362, ista legimus, *Memphi aereas quasdam portas, quae Lethes et Cocyti,* (id est obliuionis, et lamentationis) *appellantur, aperiri, cum Apim sepeliunt, grauem asperumque edentes sonum.* Templum illud, in quo Apis olim sepeliebatur, fuisse Serapidis, supra ex PAVSANIA intelleximus, qui et docet, illud aperiri non consueuisse, nisi quoties Apis sepeliendus esset. Et id ipsum PLVTARCHVS quoque non obscure significat, vbi refert portas illius Templi aereas, tum demum aperiri, quando sepelitur Apis. Auctor hicce portas aereas, siue Templi, siue Sacelli, quod sepulturae Apidis destinatum erat, collocat ἐν Μέρουσι, in vrbe Memphi. Sed DIODORVS Siculus aedem hanc sacram extra Memphim; verum tamen prope illam urbem ponit, in loco vbi Aegyptiorum funerationes peragerentur. p. 86. fin. Ad illum locum ait *cadauera nauigio transuehi* p. 87. 88. sicuti PLVTARCHVS etiam p. 364. testatur, *Apidis cadauer rate aduehi.* Pergit DIODORVS, nosque docet, prope hunc eundem locum, quem non immerito coemeterium vrbis Memphiticae dicere possis, *fanum esse Hecates tenebricosae*, de quo * alias nonnulla obseruauimus, *et Cocyti Lethesque portas aeneis vestibis obstructas.* Vides auctorem hunc illud idem Templum designare, cuius portas aereas tum aperiri obseruat PLVTARCHVS, cum sepelitur Apis. Sed de Templo hoc quaedam etiam capite iam secuturo, dicenda erunt. Ergo solenniter, spectantibus cunctis, Apidis cadauer sepeliebatur, in Templo prope Memphin et Pyramides, omnibus satis cognito. Quomodo vero haec conciliari posse putabimus, cum tauri illius sacri et caede et sepultura clandestina, omniumque cognitioni substracta, quam

* Supra Lib. I. c. I. §. 13. et Lib. III. cap. IV. §. 7.

quam multis veterum testimoniis probauimus §. II? Imo vero nullo negotio, et perquam facile, haec quae pugnare videntur, inter se et amice conciliabuntur. Nam vbi Apis terminum vitae suae statutum attigisset, et viuendo ad nouam ἀποκατάστασιν, Solis atque Lunae, (§. 10.) peruenisset, Leges Sacrorum non permittebant, vt diutius aetatem traheret. Violenta igitur morte a Sacerdotibus clam e medio tollebatur, et clandestina etiam sepultura, cuius locum ignorabant omnes non initiati, prope Memphin donabatur. Quod si vero ante illud tempus morte naturali, aut casu quopiam, absumtus fuisset, manebat eum sepultura solennis et honorifica, in qua rite procuranda * sumtibus nullis parcere moris erat.

*De Apide
defuncto
luctus in-
stitutus pu-
blicus, no-
uusque sol-
licite quae-
situs.*

§. 13. Postquam viuere desisset Apis, confestim quaerebatur a Sacerdotibus alius, quem notae, in tauro sacro requisitae, (§. 5.) diuinae originis esse probarent, et dum ille inueniretur, prioris iacturam omnes per totam Aegyptum luctu prosequerentur continuo. SOLINVS vbi de Apidis termino et sepultura dixisset, addit haec cap. 32: *Mox alter nec sine publico luctu requiritur.* Ita fere etiam AMMIANVS loco saepius citato p. 245: *Apis cum post viuendi spatium praestitutum, Sacro fonte immersus, e vita abierit, — alter cum publico luctu quaeritur.* Hinc TIBVLLVS Lib. I. Eleg. VIII. de Nilo canit:

*Te canit atque suum pubes miratur Osirin
Barbara, Memphiten plangere docta bouem.*

LVCIANVS luctum hunc Aegyptiorum super Apidis morte, talem non sine sale et risu depingit:

** Ὁ μὲν γὰρ Ἀπὶς ἂν ἀποθάνῃ, τίς ἔτι περὶ πολλὰ

* DIODORVS p. 76.

** *De Sacrificiis.* Opp. To. I. p. 359.

πολλὰ ποιῆται τὴν κόμην, ὅσις ἔκ ἀπεξύρησε, καὶ
 ψιλὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τὸ πένθος ἐπεδείξατο. *Nam*
Apis si moriatur, quis suam caesariem tanti fecerit,
ut non detondeat, et nudo capite luctum prae se tulerit.
 Idem alibi: * Τὰς κεφαλαὶς ξυρέονται, ὅπως
 Ἀγύπτιοι ἀποθανόντος Ἀπίος. *Capita detondent,*
ut Aegyptiis facere mos est, mortuo Apide. Dura-
 batque luctus ille, donec nouus Apis repertus esset,
 qui priori rite succederet. Cum igitur aliquando
 Darius Hystaspides, Memphim peruenisset, ibi-
 que ** intellexisset, Aegyptios Apidem amissum
 luctu communi prosequi, promulgari iussit, se ei
 centum Talenta auri daturum, qui nouum Apidem
 adduxisset, ut sic nempe luctus totius illius gentis fi-
 niretur. Et eam ob causam mortuo Apide, alter
 qui eius locum occuparet, *** *operosa quaeri so-*
lebat industria. Nec tamen is, si † PLINIO fi-
 des, *vnquam diu quaerebatur.* Et profecto Sacer-
 dotibus, quorum in fingendis signis et notis, origi-
 nem coelestem Apidis demonstrantibus, enitebat in-
 dustria, taurus alius, priori similis, dummodo ipsi
 vellent, deesse nunquam poterat. Memoriae tamen
 proditum legimus, tempore Imp. Hadriani, Alexan-
 driae †† *seditionem natam fuisse ob Apim, qui cum*
repertus esset post multos annos, turbas inter populos
creauit, apud quem deberet locari, omnibus studiose
certantibus. Ad hunc locum illustrandum dici pos-
 sent multa. Verum quia breuitatem sector, paucis
 monebo, hoc omne pependisse ex voluntate Sacer-
 dotum, dummodo essent, qui arcana omnia religio-
 nis

* De Dea Syria Opp. To. II. p. 879.

** POLYAENVS Stratag. Lib. VII. p. 490. Edit. Casauboni Geneu.

*** AMMIANVS p. 245.

† Lib. VIII. c. 46.

†† SPARTIANVS in Adriano cap. 12.

nis suae bene haberent perspecta, quales tempore Hadriani, ut mihi quidem videtur, supererant nulli. Prisci Aegyptiorum Theologi instituerant, ut vita Apidis cum illa sua reuolutione annorum XXV, de qua §. 10 diximus, semper finiretur, utque anni Apidis noui cum principio reuolutionis illius denuo inchoatae, idem sumerent initium. Quod si igitur Apis finem illius reuolutionis annorum XXV attigisset, ideoque a Sacerdotibus necatus esset, §. 10, aut ab eo moriens non longe abesset, alius diu non quaerebatur. Sic enim rationes Sacerdotum, aut omnino non, aut certe non vehementer turbabantur. Et hoc quidem usu plerumque venisse, oppido verisimile est. Sicubi vero taurus ille, aut morbo, aut alio quopiam casu, ante constitutum tempus, satis diu e viuis sublatus fuisset, inuentio eius, propter arcanas Sacerdotum rationes, utique differenda erat, eoque diu quaerebatur, et post multos demum annos reperiiebatur. Vbi vero repertum eum esse, rumor per totam Aegyptum percrebuisse, luctus pristinus omnis in tanto maiorem laetitiam conuertebatur.

*Apis non
fuit Sym-
bolum me-
moriale Io-
sepbi Pa-
triarchae.*

§. 14. Haec fere sunt, scitu digniora, quae de boue Aegyptiorum Deo, veteres scripto ad nos transmittere aequum duxere. Vti vero omnia Aegyptiorum Sacra, rationem occultarunt mysticam, et ad rerum naturalium aut causas aut effecta relata fuerunt, ita de Apide aliter censere fas non est. Equidem bouem hunc, cum ad Solem, tum ad Lunam, relationem habuisse singularem, iisque sacrum fuisse, satis ostendimus §. 3. Sed istud, ad explicandam veram bouis huius sacri rationem, et ad declarandum, quidnam in eo proprie coluerint Aegyptii, populiue adoratione dignum iudicauerint, sufficere nondum potest. Equidem, si rationes veterum quorundam Ecclesiae Doctorum probamus,

mus, mysterium, quod sub Apidis Numine later, mere est historicum: volunt enim, veteres Aegyptios, in *Apide*, non minus, quam *Serapide*, memoriam coluisse Iosephi, pii et felicitis Patriarchae, vti et somnii, de pinguibus bobus, quod regi interpretatus est, ac beneficiorum maximorum, quae prouidentia sua et cura in totam Aegyptum contulit. Et sunt * viri doctissimi, qui pedibus in eorum sententiam eunt, rationesque nonnullas speciosas proferunt, quibus aliquam opinioni suae speciem conciliare queant; sed profecto frustra. Nam ** Scriptura ipsa satis testatur, memoriam beneficiorum Iosephi, apud Aegyptios, non admodum diu post obitum eius exoleuisse. Et cui quaeso obscurum esse potest odium inueteratum, quo Iudaeos prosequerentur Aegyptii, qui illos, quod *** historia Sacra etiam subinnuit, vere abominabantur, et † pro hominibus impiis, ac supremo Numini merito inuisis haberi volebant? An credibile est, Sacerdotes Aegyptios, implacabiles Iudaeorum hostes, quod demonstrari multis argumentis potest, virum gentis illius principem, summumque Protectorem, in ordinem Deorum suorum cooptaturos, eique in cultu publico, locum inter Numina Aegypti, tantum non primum (§. 2.) concessuros fuisse? Supponit porro haec sententia, Aegyptios homines mortales,

* VOSSIVS de orig. Idol. Lib. I. c. 29. SPENCERVS de Leg. Hebr. Lib. III. p. 270. 271. etc. Adde BOCHARTVM Hieroz. Part. I. col. 336. 337. et WITSIVM in Aegyptiac. p. 312. 313. qui tamen sententiae huic non fauent.

** Exodi II. 8.

*** Exodi VIII. 25. 26.

† DIODORVS Siculus in Eclogis ex Lib. XXXIV. p. 901. Edit. Wechel. et apud PHOTIVM in Biblioth. Cod. CCXLIV. col. 2049.

mortales, aliquo modo bene de se meritos, Deorum immortalium, a se cultorum, choro addidisse, iisque diuinos pariter honores decreuisse. Verum hoc, quod eruditorum plerique sibi persuadent, ab Aegyptiorum moribus plane alienum fuisse, * alio loco multis ostendimus. Neque etiam in omnibus iis, quae de Apide suo tradere solebant Aegyptii, et quae supra prolixè exposui, Iosephi Patriarchae, et gestorum ab eo vestigia vel leuissima deprehendere potui. Et idem, opinor, mecum existimabunt omnes, qui rem hanc attenta sua consideratione et exploratione dignam arbitrati fuerint.

*Idem ex
rationibus
temporum
stabilitur,
et evinci-
tur.*

§. 15. Pluribus aliis in causa hac argumentis conquirendis libenter supersedeo. Sed vnum tamen est, quod omittere nolim. Quod si nempe Iosephus Diuorum choro a Sacerdotibus additus fuisset, factum hoc esse oportuit, non ita diu post pii huius Patriarchae mortem, dum Iosephi memoria regibus et primoribus Aegypti adhucdum grata et venerabilis erat, et dum beneficiorum eius magnorumque meritorum gens tota meminisse poterat. Post exitum vero Israëlitarum ex Aegypto, totius huius familiae recordatio qualiscunque Aegyptiis non poterat non esse molesta, quin imo detestabilis, quod etiam monumenta historiae vetustae satis testantur. §. 14. Iam vero, non modo vestigia plane nulla extant, Iosephi ab Aegyptiis diuinis honoribus donati, dum Israëlitae etiamnum in Aegypto haerent; verum probari etiam insuper potest, Sacra Apidis, antehac incognita, aliquot demum Seculis, post exitum Abrahamidarum ex Aegypto, per Sacerdotes constituta, et sic paulatim publice introducta fuisse. Certe, vbi in catalogo regum Aegypti, quem SYNCELLVS *Chronographiae* suae inseruit, per-

* In *Prolegomenis*. §. 12. ad 21.

peruentum est ad regem XXXII, nomine *Aseth*,
 SYNCCELLVS, aut forte EVSEBIVS ipse * hanc
 subiungit obseruationem. *Hic Aseth dies quinque
 totius anni circulum complectentes addidit: ac sub eo
 annus, qui prius solis diebus 360 numerabatur apud
 Aegyptios, 365, ut ferunt, perfici coepit. Sub eodem
 vitulus inter Dios relatus, vocatus est Apis.* Et ob-
 seruatiorem hanc prorsus esse veram, ex ipsorum
 annorum serie et nexu, egregie ** haud ita pridem
 demonstratum vidimus. Sub Asetho igitur, qui
 annos regnavit viginti, ad antiquum Aegyptiorum
 annum, qui dies tantum 360 complectebatur, additi
 demum sunt dies quinque, qui annum Aegyptiacum
 vagum absoluunt. Factum hoc est, *** anno post
 exitum Israëlitarum ex Aegypto, 320, adeoque Se-
 culo IV currente. Et si observatio haec recte se
 habet, eodem fere tempore, Apis bos, ex Sacer-
 dotum decreto, inter Deos Aegyptiorum relatus
 fuit. Id mihi ex eo etiam tanto fit verosimilius,
 quod deprehenderim, novum hunc Aegyptiorum
 Deum, a Sacerdotibus, ad novam temporum et an-
 norum constitutionem adaptatum atque accommo-
 datum fuisse. Idcirco enim monuimus, boui huic
 sacro, terminum viuendi annorum XXV praefixum
 fuisse, quod vna cum hoc termino, cyclus quidam
 annorum Aegyptiacus elapsus esset, novusque cum
 nouo Apide inchoaretur. §. 10. Ob eandem, ut
 credo, rationem, statuerant Sacerdotes, ut in con-
 finis anni iam elabentis, nouique ineuntis, natales
 Dei huius celebrarentur, quod §. 20. 21. ad liqui-
 dum

* SYNCCELLVS in Chronographia p. 123. EVSEBIVS
 in Graeco Chronico Scaligeriano p. 23.

** *Chronologie Sacrée* de Mr. DES VIGNOLES To.
 II. p. 668.

*** Vide *Panthei* huius Lib. II. cap. I. §. 16.

dum perducetur. Accedit ad haec, quod * *vetus Grammaticus*, ** *quisquis est, de inauguratione regum Aegypti, in Templo Apidis fieri solita, literis prodidit. In Templo *** Apidis Memphi, mos fuit solio regio decorari reges, qui regnabant. Ibi enim Sacris initiabantur primum, ut dicitur, reges, satis religiose tunicati: et Tauro, quem Apim appellant, iugum portare fas erat, — et per vicum vnum duci. Deducitur autem a Sacerdote Isidis (forte scribendum Apidis, certe talem intelligit) in locum qui nominatur Adytos, et iure iurando adigitur, neque mensem, neque diem intercalandum, quem in festum diem immutarent, sed CCCLXV dies peracturos, sicut institutum est ab antiquis. Vides Lector, reges Aegypti, in Templo Apidis, Memphi inauguratos fuisse, quod etiam † DIODORVS *Siculus* testatur, et tum iugum Apidis portasse per vnum vicum, ipso sine dubio praeunte, ac deinde a Sacerdotibus in locum quendam, *adyton* dictum, fuisse deductum, ubi iure iurando promittere debuit, se formam anni antiquam, ad quam Sacra omnia conformata erant, sine vlla mutatione seruatuum, nec intercalationem nouam quamcunque admissurum esse. An non quiuis videt, Sacra Apidis, ad nouam anni formam, a Sacerdotibus attemperata, et Deum hunc, anni Aegyptiorum vagi, quem et Sacrum nominare possis, Numen quoddam Tutelare constitutum fuisse? Haec omnia non obscure docent, quod et Scriptores fide dignos testari*

* *Scholias Germanici in Aratea* p. 120. Edit. Sant-Andr. de A. 1583.

** Vide FABRICII *Biblioth. Latin.* Vol. I. p. 391. in not.

*** in mea Editione legitur *Aegypti Memphis*, quod correxi, ut editum est.

† in HENRICI VALESII *Excerptis Peirescianis* p. 354.

testari vidimus, anni vagi Aegyptiorum, a Sacerdotibus constituti, et Apidis honoribus diuinis donati, vnam eandemque esse epocham.

§. 16. Neque vero obiecisse mihi iuuabit, *Responde-* Israëlitas conflando vitulum aureum in deserto, ido- *tur obiecti-* lolatriam Aegyptiorum imitatos tantum fuisse, ex *oni. Vitu-* quo sequatur, cultum bouis Aegyptiacum, exitu *lus aureus,* Israëlitum ex illa regione, antiquiorem esse. Lar- *ab Israëli-* gior enim libenter, idololatriam Israëlitum, vi- *tis in de-* tulum aureum in deserto fingentium et postea ado- *serto cul-* rantium, imitationem tantum eorum fuisse, quae in *tus, pro-* Aegypto viderant, et ipsi forte perpetrauerant. *prie non* Non inficias eo, Aegyptios iam diu ante boui sup- *fuit Apis.* plicasse et sacrificasse; verum nego, bouem illum fuisse nostrum Apim. Existimo antiquissimum bouis in Aegypto cultum, sedem habuisse Heliopoli, quae vrbs etiam prima est in illa regione, * cuius tanquam Sacris idololatricis pollutae, Scriptura mentionem facit. Vulgo autem notum est, in illa eadem vrbe, bouem fuisse, religione Aegyptiorum prisca sacratum, quem gens illa sermone vernaculo *Mneuin* dixit, et de quo nos etiam cap. IV. huius libri quaedam differemus. Bouem hunc auguror symbolicam fuisse temporibus antiquissimis imaginem Solis, summa religione Heliopoli ab omnibus culti. Et obseruarunt etiam veteres conceptis verbis, ** taurum hunc in Aegypto Osiridi, siue Soli, sacrum fuisse. Tradunt quidem veteres, Deum illum Heliopolitanum *Mneuin*, existimatione, celebritate ac honore, multum concessisse *Apidi*, Memphitarum tauro. Verum hoc de temporibus illis intelligendum est, quibus res Aegyptiorum Graecis perspectae et familiares euaserunt. Vti magnus

O 2

Helio-

* Videri possunt *Prolegomena*, §. 9.

** Plura eam in rem attuli, in *Remphab illustrato* p. 57. 58.

Heliopolitarum Deus, ΦΡΗ, *Sol*, simpliciter ita dictus, processu temporis, postquam in pleraque Templata *Osiris* admissus esset, a pristina existimatione, in qua fuerat apud omnes, non mediocriter defecit, ita quoque symbolica, sed viua, eius imago *Mneuis*, multum de priori splendore amisit, vbi ad adorandum *Apidem* tota sensim Aegyptus consurrexit. Si PLINIO credimus Lib. XXXVI. cap. 8. *Ramises* rex Aegypti, *obeliscum* posuit, vbi fuit *Mneuidis* regia, et si * VIGNOLII nostri calculos probamus, rex ille regnavit Heliopoli, annis circiter quinquaginta ante natiuitatem Mosis. Illa igitur iam aetate *Mneuis* regiam siue Templum habebat Heliopoli, quod fuisse *Solis Templum*, subinuit AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XVII. p. 100. Ex quibus, iis quae dixi, lux affunditur non contemnenda. Obseruari vero etiam meretur, quod PLVTARCHVS retulit, ** *secundum quosdam Mneuidem patrem haberi Apidis*. Id enim proprie intelligi nullo modo posse, ex iis quae §. 4 disputauimus, clare patescit. Erat igitur locutio illa symbolica et allegorica, qua nihil aliud, nisi hoc significatum fuisse arbitror, *Mneuidem* tempore antiquiorem et priorem extitisse *Apide*, et hunc priori postea successisse, vt patribus filii succedunt. Ignarus non sum, aduersus ea, quae haecenus de Apidis Mneuidisque aetate asserui, non sine magna specie obiici posse, quod in Dynastia MANETHONIS secunda, quae dicitur *Thinitarum*, vt ab AFRICANO et EVSEBIO descripta est, legitur. Rex illius Dynastiae secundus vocatur *** *Caeachos*, vel, vt alii habent, † *Chous*, deque eo obseruatur, quod re-

gnante

* *Chronologie Sacrée* To. I. p. 728.

** *De Iside et Osir.* p. 364.

*** Ita ex AFRICANO Syncellus p. 54.

† Ita ex EVSEBIO idem nomen hoc descripsit p. 55.

gnante ipso, Apis Memphi, Mnevis Heliopoli, et hircus Mendefius, diuinis honoribus donati fuerint. Vixit autem rex ille Thinitarum, si calculis stamus MARSHAMI et VIGNOLII, aut ante, aut non ita diu post Abrahami natiuitatem, ac antequam Patriarcha hic proficisceretur in Aegyptum. Hoc igitur, si res ita vere se haberet, meam sententiam funditus euerteret. Duo hic occurrunt, quae mihi negotium facessunt. Nam 1) asseueratur, cultum Apidis in Aegypto, Seculis pluribus anteuertisse exitum Israëlitarum, et ipso Abrahami in eam regionem aduentu esse antiquiorem. Ex eo quidem sequeretur, Aegyptios in Apide non potuisse venerari memoriam Iosephi, vt qui tam diu post lucem demum adspexerit. Verum et id tamen sequeretur, cultum Apidis multo esse antiquiorem, atque ego hic adstruere annisus sum. Quod si ipsae MANETHONIS Dynastiae hodie superessent, totum hoc negotium, paucis, vt mihi persuadeo, expediri posset. Verum nunc ea tantum habemus, quae ex iis AFRICANVS, et postea EVSEBIVS excerpserunt, et quae ex his diu post, SYNCCELLVS descripsit, ac in pauca contraxit. Ipsa SYNCCELLI inspectio vnumquemque confestim docebit, ab AFRICANO, saepe vehementer discrepare EVSEBIVM, suntque permulta sane indicio ac documento euidenti, vtrumque pro lubitu Dynastias illas correxisse et mutasse, iisque de suo passim, quae videbantur, addidisse, quod alios etiam post ipsos eorumque exemplo fecisse, valde credibile est. In his igitur explorandis, caute versari oportet, quod inprimis in additionibus, ex quarum numero et illa est, quam attuli, locum habet. Sufficit mihi, ipsum SYNCCELLVM, quod §. 15 docuimus, forte ex EVSEBIO, aut AFRICANO, aut etiam ex ipso MANETHONE, longe aliud tradere, Apidis nempe

cultum, exitu Israëliitarum ex Aegypto recentiorum esse annis plusquam trecentis. Et probauimus, hoc rei ipsi longe melius congruere, et indiciis non paucis, egregie confirmari. 2) Ex eodem, quem hic examinamus, loco, aduersus me legitime probari posse videtur, initia idololatriae in Aegypto, aduentum Abrahami in hancce regionem antecessisse, adeoque longe antiquiorem esse, quam ego concedi posse, * alio loco asseueraui. Multa equidem ad asserendam meam sententiam, aduersus istud testimonium, excipere ac reponere possem; sed quae discussionem peculiarem et paulo prolixiorem poscerent. Satis ergo mihi fuerit, respondisse, locum illum totum valde esse, et suo merito, suspectum, et talia continere, quae cum historia conciliari bene omnino non possunt. Quare non possum non credere, haec ex auctoribus fidei subleatae, ad Manethonis Dynastias adiecta, et insuper res, de quibus sermo est, et tempora, quibus quidque evenisse dicitur, oppido inter se confusa et permixta fuisse. Non maiorem rationem habere possum alius traditionis, cuius meminit ARTAPANNVS, antiquus rerum Iudaicarum Scriptor, ** Cephrenem, regem Aegypti, Mosi tempore aequalem, bouem Apim ad honores diuinos euexisse. Nam cum traditiones veterum hac de re, quas modo attulimus, sibi inuicem e diametro repugnent, non tam ad traditiones ipsas, quam potius ad rationes, quibus vnaquaeque illarum nititur, attendendum nobis est.

Apis Symbolum fuit Nili, sicut

§. 17. Cultus *Apidis* in Aegypto, non fuit historicus, cuius nempe fundamentum esset historia rerum a viro quopiam celebri gestarum; sed symbolicus, qualis

* In *Prolegomenis*, §. 5. ad §. 9.

** Apud EVSEBIUM Praep. Euang. Lib. IX. cap. 27.

qualis erat etiam cultus reliquorum Numinum Aegypti, qui ad rerum naturalium aut causas, aut effectus referebatur. Id profecto testantur omnia, quae de Apide a Sacerdotibus Aegypti perhiberi solita, supra fideliter retulimus. Quod si autem haec omnia recta lance expendo, ac insuper vetusta Monumenta, *Tabulam praesertim Bembinam*, in subsidium voco, dubitare amplius non possum, *Apidem* in Theologia et cultu Aegyptiorum habitum fuisse Symbolum Sacrosanctum Nili, aut potius fertilitatis, quam fluuius hicce agris Aegyptiorum inducebat. Si ad rem hancce, ipsum bouis animal, quo Apidem suum repraesentabant Aegyptii, spectare asseruero, nihil absurdi aut a moribus veterum abhorrens dixerō. *Bos* certe, aut *cornua bouina*, Poëtis vetustis, Graecis et Romanis, Symbola solent esse valde familiaria *fluuiorum*. De *Acheloo* fluuiο, *Deianira* apud SOPHOCLEM in *Trachiniis* v. ii. ait, quod nonnunquam speciem viri capite bubulo insignis adsciuerit, ad quae haec notat *vetus Scholiastes*: Οἱ ποταμοὶ ταυρόκερανοι διευτυπῶντο, ἢ ὅτι μυκηθμῶ εἰσι παραπλήσιοι (ταύροις) περὶ τὰς ἐκβολὰς. Ὅμηρος:

etiam boues olim aliorum fluuiorum.

* Τὰς ἐκβαλεθύραζε μεμυκῶς ἦντε ταῦρος.

ἢ ὅτι χίρῃσι τὴν γῆν ὥς οἱ βόες· ἢ διὰ τὸ τὰς νομαὶς παρὰ τὰς ποταμὸς εἶναι. *Fluuii cum capitibus bubulis fingi solebant, vel quod, ubi se in mare effundunt, mugitum soleant edere, taurino similem. Homerus de Achille ait:*

Hos eiicit foras, mugiens tanquam taurus.

vel quod tanquam boues terram arando scindant, vel denique, quod apud fluuios pascere ament boues.

O 4

Pluri-

* Iliad. Lib. XXI. 237.

Plurima exempla fluuiorum a Pictoribus Sculptoribusque hunc in modum effingi solitorum, adducit AELIANVS Variar. Lib. II. c. 33. Et plura utique, cum ex nummis, tum ex veterum testimoniis huc spectantia afferri possent, nisi hoc quicquid est, * a viris doctissimis dudum iam erudite illustrata deprehenderem. Vero autem perquam simile est, symbolicam hanc fluuiorum repraesentationem, ab Aegyptiis ad Graecos peruenisse, cum hinc quidem constet, Scripturam hieroglyphicam natam esse in Aegypto, illinc vero multis modis testatum sit, usum illius Symboli, de quo nunc differimus, apud Graecos extitisse antiquissimum. Id igitur etiam Aegyptiis subinuisse videtur *Apis*. Erat symbolica imago Nili. Insuper vero etiam, per bouem pinguem, ** quales nobis describuntur Aegyptii, et qualem semper fuisse Apidem, per se facile intelligitur, et in *Tabula* quoque *Bembina* scite depictum cernitur, videntur Aegyptii quoque subinuisse fertilitatem terrae. Id enim ex somnio Pharaonis, Genes. XLI. 2. 18. 26. 29. non ineptè colligitur. Et non parum hoc illustratur ex APVLEIO, qui Lib. XI. Metam. pompam Isiacam describit, ubi et hoc refert p. 262: *Erat et bos omniparentis Deae (terrae) foecundum simulachrum*. Neque PLVTARCHVS obseruare hoc neglexit, *** *bouem symbolicam imaginem esse terrae* apud Aegyptios. Et Symbolum hoc † Orientalibus in vniuersum oppido familia-

* SPANHEMIVS de vsu et praestantia Numism. Diff. V. p. 359. 360.

** ACHILLES TATIVS Eroticôn Lib. II. p. 99. PHILOSTRATVS de vita Apollon. L. I. c. VII. vbi addi possunt notae gallicae Domini d' EMBRY p. 124.

*** De *Iside* et *Osir*. p. 366.

† TH. HYDE de Relig. vet. Persar. cap. IV. p. 114. 115.

familiares fuisse nouimus. Ex his igitur licebit nobis concludere, Taurum Sacrum Memphiticum, ex sententia Sacerdotum Aegyptiorum, symbolice designasse Nilum fluuium, quatenus ille censebatur fertilitatis, quae Aegyptum beat et laetificat, causa proxima. Videtur id innuere fabula Sacerdotum de Apide mystica, quam retulimus iam supra §. 4. Apim videlicet tum concipi, cum Luna lucem de se emittit genitalem, eaque tangatur vacca coitum appetens: Vnde et in Apide multa cernantur, figuris Lunae similia. In hac fabula *Apis* mihi videtur significare *Nilum*, cuius est symbolica imago. Generari is dicitur, quando Luna de se lucem genitalem emittit, quia credebant Sacerdotes, fluuium hunc post Nouilunium vernum incrementa polliceri, post Nouilunium vero aestiuum, re ipsa iam ostendere. Βῆς ὀγῶσα, *vacca coitum appetens*, in fabula eadem subinnuere videtur terram Aegypti, Nili congressum appetentem. Verum id aliis quoque argumentis nunc communiamus.

§. 18. Id ergo argumento quoque erit, *Apidem* imaginem quandam fuisse *Nili* symbolicam, quod eum Sacerdotes *Osiridi*, siue *Soli*, et *Lunae* sacrum esse perhiberent. §. 3. Id enim ex Sententia Sacerdotum Aegypti, in fluuium ipsorum quam optime quadrat. Erat is *Osiridi*, vel *Soli*, modo singulari consecratus, vsque adeo, vt in Sacris quibusdam, ipsius *Osiridis* nomen acciperet, quandoquidem habebatur * illius effectus, et defluxus quidam nobilissimus. Simulatque Sol hemisphaerium nostrum superius contigerat in aequinoctio verno, ** existimabatur desiderata fluuii incrementa disponere iam et ordinare. Qui vero ad adscensionem fluuii

*Idem aliis
argumen-
tis confir-
matur et
illustra-
tur.*

O 5

huius,

* Vide *Panthei* huius Lib. II. cap. I. §. 4.

** Vide ibidem Lib. II. c. II. §. 7.

huius, oculis iam magis patentem, attendebant, affirmare consueuerant, * *omnem abscessus eius originem de Sole concipi, primosque fieri excessus tumores, cum per cancrum Sol vehatur.* Et in confesso est apud omnes, ** fluuii huius incrementa esse longe vberima et maxime conspicua, cum Sol Leonem transit. Merito igitur *Apis*, imago quippe *Nili*, Soli erat singulari ratione dicatus facerque. Eadem vero de causa, Taurus ille Memphiticus, *Lunae* pariter facer, ac reluti proprius censebatur. Idque ipsum notae quaedam, quae Tauro huic inerant, diuinamque eius originem probare credebantur, omnibus videbantur manifestum facere. Erat inter illas vna, quae perhibebatur referre *** τὸ μνηνοειδὲς τῆς σελήνης, quod PLINIVS Lib. VIII. c. 46. dixit, *candicantem maculam in dextro latere, cornibus Lunae crescere incipientis.* Plura de hac nota videri possunt §. 5. Haec Apidis nota diuersa non est, vt opinor, ab illa, quae teste AELIANO † designabat *adscensionem Nili.* Tradebant enim Sacerdotes, †† tempore statuto, per Lunam crescere incipientem, Nilum commoueri, ac ad crescendum excitari. Secundum Aegyptios igitur, *Luna noua* causa erat incrementi Nilotici. Ex his quae disputauimus, satis iam patet, Solem *Nili* quodammodo patrem, matrem vero Lunam habitos fuisse. Cui doctrinae quid poterat esse conuenientius, quam vt *Apis*, viua *Nili* imago, vtrique, *Soli* et *Lunae*, facer et veluti proprius haberetur?

§. 19.

* SOLINVS c. 32.

** *Pantheon* Lib. II. c. IV. §. 10.

*** AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X.

† loc. cit.

†† Vide *Pantheon* Lib. III. cap. I. §. 5.

§. 19. Ad ea quae obseruauimus, alia etiam-
 num rei huius indicia et argumenta adiungi possunt,
 non minus luculenta. Talia sunt, 1) quod inter
 signa, quae originem Apidis diuinam demonstrare
 perhibebantur, esset etiam aliquod, quo Nili ad-
 scensus et incrementum subinnueretur. Dixi qui-
 dem §. 18, signum hoc mihi videri non differre a
 macula Lunae corniculantis; verum quomodocunque
 res haec se habeat, id saltem hinc abunde perspici-
 tur, Sacerdotes aliquod in Apide suo signum, ad
 hunc modum interpretatos esse, eoque ipso, tauri
 huius sacri, ad Nilum illiusque incrementa relatio-
 nem subinnuere consueuisse. 2) Inter Traditiones
 Sacerdotales de Apidis Numine, et haec iactaba-
 tur, * *Apidem, si omnibus signis consummatus re-*
pertus esset, vbertatem frugum, diuersaque indicare
bona. Et habebatur ille etiam ** *αἴτιος Φορῆς καὶ*
πῶν καὶ ἐνετηγίας, auctor vbertatis frugum, et ferti-
litatis totius anni. Illam vero vbertatem frugum
 Aegypti incolae, a Nilo tantum in agros suos se
 effundente sperabant atque expectabant. Hunc igi-
 tur fluium, vti nec minus beneficia, quae ab eius
 adscensu regioni suae pollicebantur Aegyptii, Apide
 suo quasi adumbrari, et diuinitus quodammodo ob-
 signari, persuasi erant. 3) Quo vero indicio, Sa-
 cerdotes id quod hic adstruo, luculentius testari po-
 tuerunt, quam quod vitulum suum sacrandum, et
 iam iam honoribus diuinis donandum, omnium pri-
 mo deducerent *Nilopolim*, ibique ad dies XL, a Sa-
 cerdotibus sollicitè ali iuberent? §. 6. *Nilopolis*
 vrbs Aegypti mediae, nomen traxerat a *Nilo*, Nu-
 mine illic prae caeteris religiosissime culto. Erat igi-
 tur *Nilopolis* vrbs fluuiio Nilo tota consecrata, cul-
 tuique

Idem ar-
gumentum
continua-
tur.

* AMMIANVS p. 245.

** AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X.

tuique eius vnice dicata. In huius vrbis Templo Apis initiabatur, et ad diuinos honores, quibus donandus postea erat, rite inaugurabatur, et sic iam ab omnibus populis Aegypti adorandus ac sacrificiis propitiandus, Memphim auehebatur. Quid? an non hoc argumento est, Apidem honorem suum omnem et splendorem, a Nilo mutuari, ideoque illi primum consecrari, vt ei sacratus, et quaedam eius imago factus, Aegyptiis omnibus adorandus rite proponi posset? 4) Neque vero id taceri hic debet, Apidem, postquam spatio plurium annorum, honoribus diuinis fructus esset, et terminum vitae praestitutum attigisset, a Sacerdotibus necari et fonte quodam Nili sacro mergi consueuisse, §. 10. Fueritne id re ipsa factum, dixi in dubium vocari merito posse, §. 11; sed ita tamen credere populum iuebant Sacerdotes, ideoque fabulis ipsorum mysticis sacris accenseri debet. Quo quidnam quaeso innuere voluisse credi possunt? nisi hoc, Apidem honores diuinos, quos a Nilo mutuatus esset, eidem nunc morientem reddere, vt in successorem eius transferri possent.

Apidis Natales eo celebrabantur tempore, quo Nili fluminis incrementa conspicua fiebant.

§. 20. Verum id ante omnia, obseruatione nostra dignum est, quod Aegyptii Natales Apidis sui, et primitias incrementi Niliaci, vbi nempe conspiciuum fieri iam coeperat, eadem anni tempestare celebrarent. Docet hoc AELIANVS illo capite, in quo Aegyptiorum de Apide Theologiam explicat, vbi et hoc addit: * Πομπὰς δὲ αἷς πέμπουσιν καὶ ἱερεργίας (supple αἷς) ἐπιτελοῦσιν τὰ νέκ ὕδατος καὶ δαίμονος τὰ θεοφάνια θύοντες Αἰγύπτιοι, καὶ χορείας (αἷς) χορεύουσιν, καὶ θαλίας καὶ πανηγύρεις αἷς ἐπιτελοῦσιν· καὶ ὅπως αὐτοῖς καὶ πόλεις ἅπαντα καὶ κώμη δι' εὐφροσύνης ἔρχεται, μακρὰ δὲ εἰη λέγειν.

Iam

* De Animal. Lib. XI. cap. X.

Iam vero quas pompas instituant, quae sacrificia peragant Aegyptii, cum nouae amnis alluuiionis aduentum, tum Dei (Apidis) exortum celebrantes, quas etiam saltationes tum agant, quae conuiuia agitent, quos conuentus habeant, quemadmodum denique omnes vrbes et vici immortaliter gaudeant, longum esset explicare. Vides Lector, Aegyptios primitias noui incrementi Niliaci, et τὰ θεοΦάνια, memoriam ortus Apidis, eodem tempore concelebrasse, ita vt vno veluti festo vtriusque beneficii memoriam peregerint. Nam per θεοΦάνια δαίμονος, aut ortum Apidis, aut illius rei memoriam solennem significari, res ipsa satis indicat, cum eo loco AELIANVS de Apide tantum differuerit. Et opportune succurrit locus HERODOTI, quo rem hanc eandem, et iisdem pene verbis persequitur Lib. III. c. 27: Ἀπυγμένῃς δὲ Καμβύσῳ εἰς Μέμφιν, ἐφάνη Ἀιγυπτίοις, ὃ Ἄπις. — ἐπιφανέος δὲ τῆς γενομένης, αὐτίκα οἱ Ἀιγύπτιοι εἶματα ἐφόρεον τὰ κάλλιστα, καὶ ἦσαν ἐν θαλίῃσι. Cum autem Cambyses Memphim peruenisset, Apis apparuit Aegyptiis: — Quia autem is apparuerat, Aegyptii vestes induebant quam pulcherrimas, et conuiuia multa cum laetitia celebrabant. Ipsi autem Sacerdotes, laetitiae communis rationem hanc apud eundem Scriptorem reddunt, ὥς σφι θεὸς παρῆναι φανεῖς, διὰ χρόνον πολλὸν ἑωθὼς ἐπιφαίνεσθαι· καὶ ὥς ἑπεὶ αὖν φανῇ, τότε πάντες οἱ Ἀιγύπτιοι κεχαρηκότες ἐορτάζουσιν, quod Apis modo ipsis aduenerit, sibiue apparuerit, quod nonnisi post longum temporis intervallum fieri soleat, ideoque omnes laetam celebrent solennitatem. Perspicuum est, AELIANVM ad haec HERODOTI verba allusisse, quando θεοΦάνια δαίμονος, et institutas in honorem eius θαλίας ac πομπάς, et ἱερεγίας, et χορείας, et πανηγύρεις commemorat. Eleganter autem ea, quae ex AELIANO nunc obserua-

serua-

seruauimus, natalem Apidis, et laetitiam Aegyptiorum, ob conspectas primitias incrementi Nilotici, eodem tempore, et eadem solennitate consueuisse celebrari, ex *Tabula Bembina*, illustrari iuxta, ac confirmari possunt. Nam in ipso Segmenti secundi principio, oculis nostris obiicitur *Apis*. Infra ipsum conspicitur *Nilometrium*, de quo dubitare nemo poterit, qui figuram hanc, cum imaginibus *Mikiae*, vel *Nilometrii*, quod Cahirae hodieque visendum est, inque * peregrinatorum quorundam itinerariis accurate depictum cernitur, conferre operae pretium putauerit. Ouum enim ouo similius esse non potest, atque figura *Tabulae Bembinae*, Nilometrio Cahiriano. Nilometrium illud, de quo nonnulla ** antehac obseruauimus, quae *Tabulae Bembinae* aliquid lucis adferre poterunt, mihi luculento indicio est, designari hic aliquod Festum, in honorem Nili institutum. Et *Apis* supra Nilometrium constitutus, satis nos admonet, eodem tempore, memoriam Apidis, ritibus religiosis solenniterque ab Aegyptiis fuisse celebratam. Quid? an non clare designatur sacra illa Solennitas, cuius AELIANVM facere mentionem intelleximus?

Argumentum idem pluribus ex *Tabula Bembina* illustratur.

§. 21. Obseruatum *** alio loco iam est, sacram illam solennitatem, quae per *Nilometrium* subinnuitur in *Tabula Bembina*, a Graecis vocari Νεῖλωα, id est festum Nili, eamque in Solstitium aestiuum ingruisse. Quando vero cum hoc laetissimo Aegyptiorum festo, AELIANVS coniungit Θεοφάνια Apidis, quod *Tabula Bembina* mirifice confirmat, quaeri non abs re potest, num non imago

Apidis,

* Voyage troisieme de PAUL LUCAS To. I. p. 322.
MAILLET Description de l'Egypte Part. I. p. 82.

** Lib. III. c. I. §. 15.

*** Lib. IV. c. I. §. 16.

Apidis, in *Tabula illa*, cum *Nilometrio* coniuncta, indicium sit manifestum Natalium *Apidis*, in hoc ipsum tempus a Sacerdotibus coniectorum. Ut quaestioni huic rite satisfaciamus, duo obseruasse non poenitebit. Et 1) quidem tenendum, *θεοφάνια* *Apidis* in Aegypto duplicis fuisse generis. Quaedam non celebrabantur, nisi *post longum temporis interuallum*, ut loquitur *HERODOTVS*, quando nempe *Apide* fato functo, alius nouus inuentus, priorique successor datus esset. De his *θεοφάνιαις* loqui *HERODOTVM* et *SVIDAM*, (vide §. 9. 20.) ambigi non potest. Alia vero, viuentē etiamnum *Apide*, quouis anno celebrabantur, quo tempore incrementi *Nilotici* primitiae conspiciendae iam erant, ut nos docuit *AELIANVS* §. 20, qui sine dubio de his loquitur, non minus atque Scriptores alii, adducti §. 9. Et haec quidem *θεοφάνια*, nisi valde fallor, in *Tabula Bembina* contemplationi nostrae obiiiciuntur. Deinde 2) et hoc monendum est, videri mihi *θεοφάνια* Dei *Apidis*, ab eiusdem natalibus nonnihil distulisse. Latius patebant bouis istius sacri *θεοφάνια*, quam natales. Si arcanum sensum *Tabulae Bembinae*, hoc in loco diuinando recte affecutus sum, totum illud spatium, quod in Segmento secundo, a figura *Apidis*, usque ad Segmenti medium, quod *Isis* occupat in throno sedens, extendi videmus, ad *θεοφάνια* pertinet, finis vero huius ipsius spatii, natales *Apidis* nobis in imagine symbolica repraesentat. Complectitur spatium hoc totum, tempus menstruum, aut potius dierum *XXIX*. Tempus hoc auspiciatur *Apis*, quem Sacerdotes cura exquisita et enixo studio prosequuntur. An non id significat, Aegyptios ea anni tempestate, Sacra huius Tauri solenniter celebrasse? Et forte tempore eodem *Apis* naui in speciem thalami constructa, quam veteres *baridem* nuncupant, Nilo vehebatur,

popu-

populisque ostentabatur. Tale quid certe in Limbo, qui *Tabulam Bembinam* ambit, depictum cernitur num. 12. Et fieri potuit, ut ea de causa solennitatem hanc *Θεοφάνεια*, quasi dicas *apparitionem Dei*, denominauerint. Ab hac figura *Apidis*, usque ad imaginem *Isidis*, in throno sedentis, quae *Sothin*, siue *noui anni principium* designat, censebantur effluxisse dies XXIX. Nam *Apis*, cum infra constituto *Nilometrio*, significat *Solstitium aestiuum*, quod * alibi ostendimus. *Isis* vero hic in throno sedens, quod modo nunc, et ** saepius antehac monuimus, repraesentat *Sothin*, siue *ortum Caniculae*, a quo annum suum Aegyptii veteres auspicabantur. A Solstitio vero, usque ad Caniculae ortum, numerantur *** dies fere triginta, aut ut VARRO de re Rust. Lib. I. cap. 28. dies XXIX. Pulchre hoc, ratione quadam mystica, subinnuit *nodus*, quem etiam in *Tabula Bembina*, *Apis* sub lingua habet, et quem veteres *cantharum* vocant, §. 5. Nam *nodus*, quem in *Tabula* conspiciamus, ex mente Sacerdotum repraesentabat *καὶνταγον*, id est *Scarabaeum*. Ferebatur autem de Scarabaeo, traditio Sacerdotalis mystica, † eum foetum suum, in quo efformando non aliter versetur, atque Sol in producendo mundo, intra dies XXVIII. ad maturitatem perducere, et die XXIX in lucem edere. Nodus ille

* Lib. IV. cap. I. §. 16.

** Lib. I. cap. III. §. 14. Lib. III. cap. II. §. 5.

*** PLINIUS Lib. XI. c. 14. COLVMELLA de Re Rust. Lib. IX. cap. 14. et ante hos HIPPARCHVS Lib. II. ad Arati Phaenomena p. 212. Edit. Petauianae.

† PLVTARCHVS de Iside p. 355. AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 15. PORPHYRIUS de Abstin. Lib. IV. p. 376. et prae ceteris videndus HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 10. et CORN. a PAVW in notis ad eum.

ille itaque mystice nobis hic subindicat, a Solstitio verno, vsque ad ortum Caniculae, * quem Sacerdotes natalem mundi nuncupare solebant, dies intercedere XXVIII, et diem XXIX, esse ortum Caniculae, seu mundi natalem. Illa igitur effigies *Tabulae Beminae*, quae *Apidem* nobis exhibet, designat quidem illius θεοφάνεια, at non natales, quippe qui in finem demum huius interualli dierum XXIX incidunt, et notam quoque characteristicam prae se ferunt, in qua, si recte attendatur, aberrari non potest. Nam in imagine, quae est ab Apide nostro tertia, in Editione autem Amstel. Frisii, litera X designatur, repraesentatur Aegyptiorum *Thoth*, siue *Mercurius* sedens, corporique caput *Ibidis* alitis superadditum habens. Sellae cui insidet, duo crocodili placide et tranquille subiacent, quod in tam fera bestia sane mirandum est. Quae ad istam imaginem LAVR. PIGNORIVS, vir praeclarae eruditionis laude minime defraudandus, est commentatus, parum profecto lucis illi affundunt. Illud tamen p. 43 bene omnino et opportune monuit: *Inter Ibin et crocodilum, ea intercedit ἀντιπρόθεια, vt solo Ibidis pennarum contactu (si Aeliano credimus) crocodilus statarius fiat.* Bene haec, inquam, vir etiam de *Tabula Bemina* optime meritus, et opportune obseruauit. Nam in imagine nostra, *Mercurius Ibidis* caput gerit, et sellae eius subiecti crocodili placide quiescunt. Sed AELIANI de Anim. Lib. X. caput 10, quod memoriae fidens citauit, id quod volebat vir egregius, non probat. Ibi enim nihil, quod huc referre possis, deprehendere licet. In mente omnino habuit haec HORAPOLLINIS de crocodilo verba Lib. II. cap. 81: Κροκόδειλον, ἐὰν βεως πτερῶ θιγῆς, ἀκίνητον αὐτὸν εὐρήσεις. *Crocodilum*

* Vide *Pantheon* hoc Lib. III. cap. II. §. 6. 7.

codilum si Ibis penna tangas, immotum deprehendes. Hoc de Ibide et crocodilo populum credere iuebant Sacerdotes. Cum igitur hic videamus, Ibidi crocodilos pacate et placide subiacere, satis admonemur, crocodilos hos, deposita omni feritate, censeferi hic mansuetos et pacatos. Hoc vero aio certissimum esse natalium Apidis signum atque Symbolum. Supra enim, §. 9, didicimus ex PLINIO, Aegyptios iactare, *per septem dies, quos natales Apis habent, crocodilos mitescere, neminemque attingere.* Plura etiam ex aliis Scriptoribus, in sensum eundem, addidimus eodem loco. Et hi quidem dies, erant dies vniuscuiusvis anni ultimi, quod *Bembina Tabula*, vti eam nunc explicui, per se docet. Videntur id quoque confirmare verba PLINII, qui loco iam citato, prioribus haec subnequit: *Octavo die post horam sextam redit belluae feritas.* Nam et alibi idem docet Lib. X. c. 2. nouum annum *circa meridiem*, vel, quod plane idem est, *hora sexta* incipere. Id eum igitur, in loco paulo ante allato, etiam significasse auguror. Potest id ipsum ex eo quoque illustrari, quod supra obseruauimus, §. 10, 12, 13, Apidis noui inaugurationem, semper cum noua periodo annorum XXV initium sumsisse.

In illu-
stranda
Tabula
Bembina
pergitur.

§. 22. Superest, vt exponam, cur in *Tabula Bembina*, Festum *Niloorum*, per *Nilometrium* innuatur, et cum illo *Apis* coniungatur, quod ratione sua carere non videtur. Dixi, *Nilometrium*, id est, *mensuram Nili*, nempe adscendentis, Symbolum esse Festi *Niloorum*, quod * circa Solstitium aestiuum celebrabatur. Dies ille solstitialis, in anno Aegyptiorum fixo, est Dies XII vel XIII mensis *Payni*, qui respondet Iunii nostri diei XVII vel XVIII. Dies ille Aegyptiis ab antiquo, in hunc vsque diem maxime

* Vide supra, Lib. IV. c. I. §. 16,

xime festus, ac solennis fuit. Ab eo die, etiam nunc Aegyptii, in Liturgiis suis, quae tamen aevi sunt vetustioris, * preces has Deo offerunt: *Dignare o Deus, fluuios plenitudine aquarum: benedic illis, fac vt adscendant secundum mensuram suam.* Et talia etiam, cultores idolorum, eodem anni tempore, olim a Diis suis petiisse, quis dubitet? Hac nempe anni tempestate, *plenitudo fluuii*, et Nili adscendentis *mensura* iusta, vnica erat, aut certe praecipua, Aegyptiorum cura atque sollicitudo. Illud cogitationibus suis continuo voluebant et reuoluebant, id a Diis quotidie precabantur. Et ex *Nilometriis*, Memphi, ac aliis etiam in vrbibus, constructis, quale hodiernum Cahirae superest, aestimare poterant, num Nili adscendentis mensurae, spei suae ac expectationi responderent. Ideo hic in *Tabula Bembina*, videmus *Nilometrium* delineatum. Et illud quidem, quod hic nobis repraesentari videmus, *Nilometrium*, facile quiuis videt, fuisse portatile, imaginem quandam et imitationem veri *Nilometrii*, quae gestari manibus, in Pompis Niliacis publice circumferri, populoque ostentari poterat. Meminerunt eius etiam veteres, eosque inter RVFFINVS Histor. Eccles. Lib. II. c. 30. sic de eo scribit: *Moris erat in Aegypto, vt mensura adscendentis Nili fluminis, ad Templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum, et inundationis auctorem.* — Et ideo vlna ipsa, id est aquae mensura, quam πῆχυς vocant, ad aquarum Dominum in Ecclesiam coepit deferri. Verum quoniam haec vlna, vel mensura Nili adscendentis, Alexandriae in Serapidis Templo asseruari solebat, eique idcirco singulari modo sacrata fuisse videtur, plura hac de re dicere in sequens caput, quod dicatum est Serapidi, distulimus. Ita res se habebat

P 2

Alex-

* Vide *Miscellanea Berolinensia*, To. VII. p. 431.

Alexandriae, vbi Deorum omnium summus et maximus erat Serapis. Multa vero sunt, quae mihi persuadent, Memphi vnam illam, tempore quidem autumnali, hyberno, et verno, repositam mansisse in Templo Serapidis prisca; sed sub aestiuum Solstitium ex illo Serapidis Templo, ad Templum Apidis deferri consueuisse, vnde saepius depromebatur, quoties Sacra Aegyptiorum et solennium Pomparum rationes id requirebant. Mense vero Octobri vna eadem in aedem Serapidis reducebatur, et illic nemini visa, vsque ad sequentem aestatem recondita latebat. Prius, vlnae nempe ex Templo Serapis in Apidis aedem deportatio, vt mihi quidem persuadeo, *Tabula Bembina* indicat, in principio Segmenti secundi. Posterius vero, vlnae videlicet in Serapis Templum reductio, adumbratur in Segmenti eiusdem fine. Hanc opinor esse rationem, ob quam cum *Nilometrio* coniunctum *Apidem* in *Tabula Bembina* cernamus.

Nomen Apis ex vetusta Aegyptiorum lingua explicatur.

§. 23. Hisce iam obseruatis et rite constitutis, difficile non erit, *Apidis* nomen ex antiqua Aegyptiorum lingua interpretari. Graeci moribus suis inhaerentes, *Apidem* Memphitarum Deum, cum *Apide* suo Argiuo, vel cum *Epapho*, Ius ex Ioue filio, quem secundum quosdam mater in Euboea, secundum vero alios, in Aegypto, enixa esse dicitur, eundem esse volunt. Verum fabulam istam hanc graecanicam, ab Aegyptiis constanter reiici, eoque rationem illius haberi nullam posse, AELIANVS ipse Graecus, iam dudum obseruauit Lib. XI. cap. X. Eam igitur et nos, vbi de interpretatione nominis sumus solliciti, missam faciamus. Aliquando nomen *Apis*, non melius deduci posse existimaui, quam a voce Aegyptiaca *ἁβι*, *habi*, quae *lugere* et *luctum* significat. Vide Matth: V. 5. Marc. XIV. 10. Apocal. XVIII. 11. Et istius originationis haec nobis

nobis obuersabatur ratio, quod, cum Apis fato functus esset, nouus semper magno cum *luctu* quaeri soleret, quod plurimis veterum testimoniis probauimus § 13. At fateri tamen oportet, luctum Aegyptiorum magis ad Taurum illum spectasse, qui iam non amplius existerat, quam ad eum, qui omnium Aegypti populorum maximum ac venerabile inprimis Numen erat. Hic potius maxima cum laetitia, inter epulas et tripudia, a cunctis excipiebatur. Et norunt etiam eruditi, non *Apidis* tantum; sed et * pleraque alia Numinum Aegyptiacorum Sacra, luctu constitisse: vt proinde is *Apidis* Numini proprius et peculiaris vtique non fuerit. Quando igitur imaginem *Apidis*, supra *Nilometrium* constituti, quae in *Tabula Bembina* bis occurrit, meditare contemplor, ita iudicare cogor, *Nilometrium*, in quo gradus Nili adscendentis numerari poterant, Symbolum *Apidis*, et aliquod eius insigne fuisse, ex quo forte vera Numinis illius ratio, quam optime perspicui, et nomen quoque eius non incommode explicari possit. Nempe HIII , *Api*, Aegyptiis dicitur *numerus*, eaque vox in Coptorum libris vbique occurrit. Eadem voce designatur etiam $\sigma\upsilon\nu\tau\alpha\chi\iota\varsigma$, Exod. V. 8. II. 14. 18. quod interpretes vulgatus illic vertit *mensuram*. Hinc crediderim deducendam esse vocem $\text{PI} - \text{OPI}$, *Pi-o-ipi*, vel *oipi*, quae certum aliquod *mensurae* genus designat Leuit. V. II. VI. 20. Numer. V. 15. Hebraei, qui forte id mensurae genus ab Aegyptiis acceperunt, scribunt עֶפָה , *Epha*, vbi interpretes Alexandrini plerumque habent $\epsilon\iota\phi\iota$, et $\epsilon\iota\phi\epsilon\iota$, quod propius ad typum

P 3

votis

* PLUTARCHVS *de superstitione* p. 171. et *de Iside* p. 379. DIODORVS p. 74. APVLEIUS *de Deo Socratis* p. 49. AELIANVS *de Anim. Lib. X. c. 23.*

vocis Aegyptiacum accedit, nonnunquam vero vocem eandem interpretantur μέτρον, *mensuram*, quod vocem Aegyptiorum etymologice exprimit. A voce ΗΠΙ est Ⲅⲓ-ΗΠΙ, vel ⲘΠΙ, *numerare*, ΨΙ-ⲘΠ, *computare*, aliaque similia. Poterat igitur quam commodissime *Nilometrium* Aegyptiis dici ΗΠΙ, *Api*, siue *numerus* et *mensura*. Etenim * *Nilometrium* exhibebat lineas, intervallo cubitali a se invicem distantes — ut Nili tum incrementa, tum etiam diminutiones, indigenis monstrarentur, qui *NUMERO* tectarum, per aquas Nili, aut nudatarum linearum, rationem exundationis aut defectus aquae *METIRI* poterant. Et idem nomen conveniebat quoque optime Numini, in cuius tutela erat et Nilus ipse, et sigillatim *Nilometrium*, in quo Aegyptii gradus adscendentis et decrecentis Nili numerare poterant et solebant, quasi diceres *Deum mensurae Nili*. Quod si etiam quis existimaverit, nomen hoc Dei Apis, ei tributum quoque fuisse, respectu anni ab Aegyptiorum Sacerdotibus constituti, et numeris suis circumscripti, quippe cuius ille habebatur Numen tutelare, §. 15, me non habebit sententiae huic refragantem. Priorem tamen interpretationem non possum non praeferre.

* HELIODORVS Aethiop. Lib. IX. p. 443. Edit. Bourdel.

* * * * *

CAPVT III.

De Serapi terrestri vel Nilotico, antiquissimo Aegyptiorum Deo.

Serapis, Deus Aegyptiorum antiquissimus, coelestis partim erat, partim Niloticus. De posteriori hic agimus.

§. 1. Serapis hic Memphi Templum habebat oppido vetustum, in quo sepeliebatur Apis. Templi illius situs et locus excutitur.

§. 2. Serapis hic ad Nilum referebatur, eumque adumbrabat.

§. 3. Deo huic sacrum singulari modo, inque eius tutela erat Nilometrium, vlna cubitusque Nili. Nilometrium describitur.

§. 4. De Nilometrio portatili, siue vlna cubitoque Nili.

§. 5. Nilometria singulari ratione Serapidi fuisse sacrata, probatur.

§. 6. Testimonia hanc in rem adducta, respiciunt non tantum Serapim Alexandrinum; sed et antiquiorem Memphiticum.

§. 7. Eum in finem noua Pausaniae explicatio offertur, et pluribus illustratur.

§. 8. Res eadem alio argumento corroboratur. Nilometrium Memphiticum positum erat in Templo Serapidis in insula.

§. 9. Aliud ad probandam rem eandem argumentum adfertur.

§. 10. Interpretatio nominis Serapis ex lingua Aegyptiaca, suppeditata a Plutarcho, examinatur.

§. 11. Nostra nominis eiusdem interpretatio proponitur.

§. 12. Ostenditur, quomodo ex vno Serapi vetustissimo, successu temporis duplex enatus fuerit.

§. 13.

§. I.

Apidi subiungimus iam *Serapim*, vel, vt Graeci omnes scribere semper solent, *Sarapim*. Huic enim cum priori magnam intercessisse cognationem, multaque fuisse communia, * plurima

Serapis Aegyptiorum Deus antiquissimus, erat par-

P 4

sunt,

* Videri potest *Pantheon* hoc Lib. II. c. V. §. 8. et Lib. IV. cap. II. §. 12. 22.

tim coele-
stis, partim
terrestri-
Niloticus.
De posteri-
ori hic agi-
tur.

sunt, quae testantur. Vtriusque Numen ad Nilum referebatur, ac fluuii huius fertilitatem ac beneficia symbolice adumbrabat. Erat autem Serapidis in Aegypto Numen multiplex. Ptolemaeus enim Lagides, siue Soter, Serapidi, Deo, vt vulgo creditur, Pontico, Alexandriam translato, in vrbe hac regia Templum inuidendae magnitudinis et structurae mirabilis, dedicari curauit, eique ritibus vt plurimum graecis sacra fieri iussit. Dei huius aduenae et recentis cultus, mox Aegyptum totam; sed et Graeciam ipsam, ac Latium, peruagatus est, ac illustris valde inter Graecos euasit. Etsi vero cultus Dei huius aduenae, peregre in Aegyptum accitus esset, nomen tamen ille accepit Dei, ab antiquo tempore in Aegypto, Memphi cum primis, religiose culti et adorati, *Serapidis*. Deus hic Memphitarum peruetustus, referebatur partim ad Solem, haerentem nempe et latentem in hemisphaerio infero, idoque recte eum dici posse *coelestem*, monuimus Lib. II. cap. V, vbi Numen eius, quale id cogitationibus fingerent Aegyptii, satis, vt opinor, explicui. Partim vero idem referebatur ad *Nilum*, cuius et procedente tempore, Symbolum habitus est, eoque nuncupari ille commode potest *terrestri* et *Niloticus*, de quo nunc nobis differendum est.

Serapis hic
Memphi
Templum
habebat
vetustum,
in quo sepe-
liebatur
Apis. Tem-
pli illius si-
tus et locus
excuitur.

§. 2. Serapidis huius, de quo loquimur, Templum longe antiquissimum, Memphi conditum, PAVSANIAS commemorat. Verba eius haec sunt:
* *Apud Aegyptios Serapidis Tempia, clarissimum quidem habent Alexandrini, antiquissimum vero Memphitae, ad quod neque peregrinis, neque adeo Sacerdotibus ipsis aditus patet, antequam Apim sepeliant.* EVSTATHIUS doctus *Dionysii Periegetae* interpres, affirmat Templum illud situm fuisse in Monte Sinopio prope

* in *Atticis*, vel Lib. I. c. XVIII. p. 42.

prope Memphim. Ita enim ad illius Poëtae v. 255 commentatur: Σινωπίτης Ζεὺς, ὁ Μεμφίτης, Σινώπιον γὰρ ὄρος Μέμφιδος. *Serapis, quem Poëta Iouem Sinopiten dicit, est Memphiticus. Nam Sinopium est Memphiticus mons.* Colebatur ergo Serapis prius Aegyptiorum Deus Memphi, aut prope Memphim, in monte, dicto *Sinopio*, si modo EVSTATHIVS id quod hic refert, ex fontibus limpidis ac certis hausit, aut etiam mentem Scriptoris, quem secutus est, recte percepit. Credi posset STRABO hoc ipsum Serapidis Templum describere voluisse, vbi de Memphi, locisque vrbi huic vicinis loquitur. Sic enim is Lib. XVII. p. 555: "Ἐστὶ δὲ καὶ Σεράπειον ἐν ἀμμώδει τόπῳ σφόδρα, ὃν ὑπ' ἀνέμων θίνας ἀμμῶν σωρεύεσθαι, ἀφ' ὧν αἱ σφίγγες, αἱ μὲν μέχρι τῆς κεφαλῆς ἐωρῶντο ὑφ' ἡμῶν κατακεχωσμένα, αἱ δ' ἡμιφανεῖς. *Est etiam Serapeum, (vel Fanum Serapidis) in loco valde arenoso, adeo ut quidam arenae colles a ventis exaggerentur: ibi vidimus Sphynxes, alias quidem vsque ad capita obrutas, alias vero dimidia tantum sui parte eminentes.* Et * supersunt hodieque in illa regione, quam describit STRABO, rudera tenuia Templorum, dudum iam vna cum ipsa vrbe Memphi, destructorum, veroque non parum simile est, occurrere inter illa reliquias etiam *Serapei*, cuius auctor laudatissimus meminit. Si tamen rem omnem recte et meditate excutio, adduci non possum, ut credam, *Serapeum* STRABONIS esse antiquissimum illud Serapidis Templum Memphiticum, in quo cadauer Apidis sepeliri consueuisse, ex PAUSANIA discimus. Hoc sane trans Nilum, in parte Aegypti Orientali, aut potius in Insula quadam Niliaca, prope Memphim, aedificatum fuisse videtur. Docent enim nos ** Scri-

P 5

ptores

* MAILLET Description de l' Egypte, Tom. I. p. 282. 283.

* Vide Libri huius cap. II. §. 12.

ptores optimi, cadauer bouis Sacri fato functi, nauim ad Templum illud, in quo reponebatur, vehi debuisse. Nilum igitur traicere, ratemque aut ad alteram fluuii illius ripam, aut ad insulam aliquam, quales illic dantur plures, appellere oportuit. Vt vero sententiam meam hac de re profitear, opinor, Templum Serapidis stetisse in illa Nili insula prope Memphim, in qua *Nilometrium*, vti hodie, ita olim quoque visebatur, aut potius illic loci, in Serapidis Templo, celeberrimum quondam illud Memphitarum *Nilometrium*, vel, vt alii loquuntur, *Niloscopium* fuisse constructum. Eo me ducunt vestigia quaedam non ita obscura, in lingua veterum Aegyptiorum reperiunda, quae mox in lucem proferam. Antequam vero id aggrediar, ostendendum mihi in antecessum erit, Serapidis Sacra a vetustis Aegyptiorum Theologis, ad Nilum fluuium relata potissimum fuisse.

Serapis hic ad Nilum referebatur, eumque adumbrabat.

§. 3. Serapidis Sacra spectasse ad Nilum, eiusque incrementa, satis nos docet *SVIDAS*, diligens veterum Scriptorum, etiam diu deperditorum lector, qui ex iis plurima adfert, quae alioquin ignorare nos oporteret. Ita autem is in voce *Σάραπις*. Τῆτον οἱ μὲν Δία ἔφασαν εἶναι, οἱ δὲ τὸν Νεῖλον, διὰ τὸ μῶδιον ἔχειν ἐν τῇ κεφαλῇ, ἢ τὸν πῆχυν, ἢ γὰρ τὸ τῆ ὕδατος μέτρον. *Serapim* quidam dicunt esse Iouem, alii vero eum interpretantur Nilum, eo quod in capite modium gestet, vel calathum, et cubitum, siue mensuram Nili adscendentis. Quod ad modium, vel calathum in capite attinet, illum * Dei huius signa, statuae, imaginesque omnes exhibere solent, etsi non semper eadem ratione effictum. Quidnam
modius

* Vide praeter alios *l'Antiquité expliquée* de MONT-FAVCON Tom. II. Planche CXXII. et CXXIII. Vide et Planche CLII. et CLIII.

modius ille in capite Serapidis innuat, non vna est omnium sententia, vel potius coniectura. Simplissima vero, ideoque tritissima, ac, vt ego quidem opinor, verissima eius est haec interpretatio: * *Calatho notatur copia rerum, quam Serapis mortalibus suppeditat.* Modio enim metiuntur frumenta, ideoque commode is significat copiam et vbertatem frugum. Et forte modius in Serapidis capite, illud mensurae genus designat, quod Aegyptios dixisse $\omega\mu\mu\iota$, *O-ipi*, monuimus supra Libro hoc, cap. II.

§. 23. Ita RVFFINVS Symbolum hoc Dei Aegyptii interpretatur, Hist. Eccles. Lib. II. c. 23. *Serapis capiti modius superpositus — quia indicet, vitam mortalibus frugum largitate praeberi.* Vnde vero frugum, honorumque omnium copiam expectare solebant Aegyptii, nisi a Nilo? cap. I. §. 13. et ab Apide, quia ille Nili habebatur Symbolum. cap. II. §. 18. Qua ratione vero Deo eidem tribuatur *cubitus*, vel *mensura Nili adscendentis*, quam Scriptores etiam vocare solent *vlnam*, id mox §. 5. 6. explicabimus. *Serapim* igitur Theologi Aegyptiorum, eundem cum Nilo esse volebant, certa nempe quadam ratione, aut eum incrementis fluminis sui veluti praesidere perhibebant. Ex eorum igitur placitis hoc de Serapi tradit ARISTIDES Rhetor: ** $\xi\tau\omicron\varsigma\ \alpha\gamma\epsilon\iota\ \text{Νεῖλον}\ \omega\varsigma\alpha\ \theta\acute{\epsilon}\omicron\varsigma\varsigma\ ,\ \xi\tau\omicron\varsigma\ \chi\epsilon\iota\mu\omega\acute{\nu}\alpha\varsigma\ \alpha\acute{\nu}\alpha\kappa\alpha\lambda\epsilon\iota.$ *Serapis est, qui tempore aestiuo facit, vt Nilus excrescat. Idem tempestates coortas reuocat.* Et consimilem in modum RVFFINVS loc. cit. obseruat: *Alii Serapim putant virtutem Nili fluminis, cuius Aegyptus opibus et foecunditate pascatur.* Cui
alius

* MONTFAUCON vbi supra p. 297.

** Oratione in Serapidem circa fin. fol. 101. Edit. graec. Flor.

alius eiusdem Scriptoris locus iungi poterit, mox adferendus §. 6. SOCRATES quoque memoriae prodidit Hist. Eccles. Lib. I. c. 18. Aegyptios gloriari, *Serapim esse, a quo Nilus ad irrigandos Aegypti agros adduceretur.* Idque confirmari videmus, * nummo Alexandrinorum egregio, in cuius latere altero, Nilus, sub imagine Senis iacens sistitur, in capite modium gerens, hinc porro cornu copiae tenens, illinc vero ramum praeferens illius ** iunci, ut videtur, quem Aegyptii appellabant *Sari*, addita hac inscriptione, DEO SANCTO NILO. Alterum latus caput Serapidis exhibet, cum calathō, vel modio, et ista inscriptione: DEO SANCTO SERAPIDI.

Deo huic
singulari
modo sa-
crum, in-
que eius
tutela erat
Nilometri-
um, uti et
vlna cubi-
tusque Ni-
li. Nilo-
metrium
describi-
tur.

§. 4. Verum singulari plane ratione, quod tamen ex dictis per se quodammodo consequitur, Deo huic Serapidi sacrum dicatumque erat *Nilometrium*, siue *mensura Nili* adscendentis, et in agros Aegyptiorum se effundentis. Huiusmodi *Nilometria* in pluribus Aegypti, tum superioris, tum inferioris, tum mediae, vrbibus constructa erant, inter quae celebritate eminebat Memphiticum. De hoc quidem DIODORVS *Siculus* ista memoriae prodidit: *** Διὰ τὴν ἀγωνίαν, τὴν ἐκ τῆς ἀναβάσεως τῆς ποταμῆς γινομένην, κατεσκευάσθη Νειλοσκοπεῖον ὑπὸ τῶν βασιλέων ἐν τῇ Μέμφει. Ἐν τῷ δὲ τὴν ἀνάβασιν ἀκριβῶς ἐκμετρεῖντες οἱ τὴν τῆς διοίκησιν ἔχοντες, ἐξαποσέλλουσιν εἰς τὰς πόλεις ἐπιστολας, διασαφῆντες πόσους Πήχεις ἢ πόσους δακτύλους ἀναβέβηκεν ὁ ποταμὸς, καὶ πότε τὴν ἀρχὴν πεποίηται τῆς ἐλαττώσεως. Διὰ δὲ τοιοῦτον τρόπον, τῆς μὲν

* Apud PIGNORIVM in Tabulam Isiacam p. 81. Edit. Amsteled.

** Vide supra Libro hoc IV. cap. I. §. 6.

*** Lib. I. p. 33.

μὲν ἀγωνίας ἀπολύεται πᾶς ὁ λαὸς, πυθόμενος τὴν
 τῆς αὐξήσεως εἰς τὸναντίον μεταβολήν. Τὸ δὲ πλη-
 θος τῶν ἐσομένων καρπῶν εὐθὺς ἅπαντες προεγνώ-
 κατιν, ἐκ πολλῶν χρόνων τῆς παρατηρήσεως ταύτης
 παρ' αὐτοῖς ἀκριβῶς ἀναγεγραμμένης. Quae ex
 interpretatione RHODOMANNI id sonant: *Pro-*
pter metum vero ex inundatione oriundum, specula
Nili (in qua nempe gradus Nili adscendentis col-
 spici ac notari possunt) *a regibus, in Memphi exstru-*
cta est, ubi mensura illius exacte cognita, negotii hu-
ius curatores, per literas ad vrbes, huc illuc missas,
significant, quot cubitis ac digitis fluvius adscenderit,
et quando decrementi fecerit initium. Ita populus de
reciprocatione amnis edoctus, sollicitudine et metu li-
beratur, et e vestigio, quanta frumentorum copia sit
futura, omnes praenoscent, quoniam observatio haec,
per multas hominum aetates, diligenter in literas ab
Aegyptiis est relata. Post Nilometrium Memphi-
 ticum, plurima mentio apud veteres occurrit alius,
 quod plerique * in vrbe *Elephantine*, sita in vltimis
 Aegypti partibus, qua Aethiopiae contigua est; alii
 vero ** *Syenae* ponunt. ARISTIDES vero Rhe-
 tor, testis rerum quas refert oculatus, Nilometrium
 illud *Syenitis* et *Elephantinis* commune fuisse subin-
 nuit, vbi scribit, *** *Nili adscendentis, Syenae et*
Elephantinae gradus numerari XXVIII, quod
 † PLVTARCHVS de *Elephantinis* sigillatim affirmat.
 Idque

* STRABO Lib. XVII. p. 562. PLVTARCHVS de
Ifide p. 368.

** HELIODORVS Aethiop. Lib. IX. p. 442. 443. cum
 quo videtur consentire ARISTIDES in *Aegyptio*, qui
 fol. 93. b. puteum sacrum Solis commemorat. Erat vero
 Nilometrium, quidam puteus mensurae, vt veteres lo-
 quuntur. Vide infra §. 10.

*** In *Aegyptio* fol. 96. a. Edit. graec. Flor.

† Loco paulo ante cit.

Idque tanto est probabilius, quia urbem vtramque solus Nilus fluuius, qui fluebat intermedius, ab inuicem fecernebat. Quicquid vero sit, STRABO, qui illud oculis subiecerat, locat id in vrbe aut insula *Elephantine*, taleque nobis describit Lib. XVII. p. 562: *Elephantine habet Nilometrium, sicuti Memphis. Est autem Nilometrium puteus quidam in ripa Nili, ex lapide Syenitico constructus, in quo et maxima, et minima, et mediocria Nili incrementa adnotantur, nam putei aqua cum Nilo pariter crescit atque decrescit. Suntque in putei pariete lineae quaedam insculptae, designantes incrementa et perfecta et alia, (cubitorum nempe et digitorum.) Haec igitur obseruantes, aliis etiam significant, vt de iis certiores fiant. Nam ex signis huiusmodi ac indiciis, multo ante futura Nili incrementa cognoscunt, idque omnibus praedicunt. Omnium optime Nilometrium Syeniticum delineat nobis HELIODORVS, cuius ideo verba huc transcribo, ex Aethiop. Lib. IX. p. 443:*

Οἱ δὲ τὴν Φρεατίαν τὸ Νειλομέτριον ἐδείκνυσαν, τῷ κατὰ τὴν Μέμφιν παραπλήσιον, συννόμῳ μὲν καὶ ξέσῳ λίθῳ κατεσκευασμένον, γραμμαῖς δὲ ἐκ πήχυαίς διαστήματος κεχαραγμένον· εἰς αὖς τὸ ποτάμιον ὕδωρ ὑπὸ γῆς διηθόμενον, καὶ ταῖς γραμμαῖς ἐμπίπτον, τὰς τε αὐξήσεις τῆς Νείλου καὶ ὑπονοσήσεις τοῖς ἐγχωρίοις διασημαίνει τῷ ἀριθμῷ τῶν σκεπομένων καὶ γυμνόμενων χαραγμάτων, τὸ ποτὸν τῆς πλημμύρας, ἢ τῆς λειψυδρίας μετρεσμένων. Illi autem puteum, quo Nili adscendentis et rursus descendentis gradus metiuntur ostenderunt, similem ei, qui est *Memphi*, ex lapide Syenite polito extructum, in quo lineae, cubitali interuallo a se inuicem distantes, insculptae erant: aqua autem fluuiatilis, per subtiles meatus subterraneos in puteum impulsam, et lineas attingens, Nili tum adscendentis incrementa, tum descendentis decrements indigenis ostendit, qui numero linearum.

linearum, quas Nili aqua aut obtexit, aut vicissim retexit, quantitatem et inundationis, et secuti deinde defectus dimetiuntur. Nihil vero descriptiones has Nilometrii Memphitici et Syenitici melius luculentiusque illustrat, quam delineatio Nilometrii, quod hodie Cahirae, in insula Nili, e regione veteris Mempheos cernitur, quam industriae * peregrinatorum quorundam recentium debemus. Plura huiusmodi Nilometria, vti dixi, in aliis per totam Aegyptum ciuitatibus conspiciebantur. PLINIVS itaque Lib. V. cap. IX. de pluribus loquitur: *Auctus Nili per puteos mensurae, notis deprehenduntur.* Et nominatim PLVTARCHVS praeter Nilometria, *Elephantinum* et *Syeniticum*, ** meminit quoque *Mendesii* et *Xoitici*, in Aegypto inferiori, *** ARISTIDES Rhetor *Coptici* in Thebaide, *Panopolitani* in eadem Aegypti parte, † *Scriptores Arabes*, qui et alia praeterea commemorant. *Hermunthi* etiam in superiori Aegypto, fuisse Nilometrium, ex rudibus, quae hodieque illic supersunt, non abs ratione suspicor. In illis enim obseruatur †† lacus, in cuius medio columna apparet. Tales vero erant putei mensurarum, quos Graeci *Nilometria* vocitant. Et rem hanc ARISTIDES Rhetor in *Aegypto* confirmat, fol. 93. b. vbi ait, Nilum in Praefectura Hermunthica ad cubitos XXX adscendere.

§. 5.

* Voyage de PAVL LVCAS de l'an 1714. etc. To. I. p. 322. MAILLET Description de l'Egypte, To. I. p. 82.

** *De Ifide et Osir.* p. 368.

*** in *Aegypto* fol. 96. a. versus fin.

† MVRTADI, Scriptor Seculi XII. *de admirandis Aegypti* p. 216. Edit. gallicae.

†† POCOCK Observations on Egypt. p. 110. GRANGIER Voyage p. 71.

De Nilo-
metriopor-
tatili, siue
vlna, cu-
bitoque
Nili.

§. 5. Haec vero Nilometria Serapidi ratione prorsus singulari sacra dicataque fuisse existimamus, idque supra monuimus. Quod vt tanto luculentius ostendamus, sciendum est, Aegyptios habuisse quasdam talium Nilometriorum imagines sacras, vel Nilometria portatilia, quae in Pompis sacris, praesertim Niliacis, circumgestare populoque ostendere moris erat. Graeci Nilometria haec portatilia vocare solent πήχεις, quasi dicas *cubitos*, siue *vlnas*, et his nominibus Scriptores latini eadem designant, nam gradus Nili adscendentis maiores, interuallis cubitalibus, a se inuicem distincti erant. §. 4. Eo respiciens GREGORIUS Nazianzenus, de Nilo ait, * μετρεῖν τὴν εὐδαιμονίαν τοῖς πήχεσι, quod *exoptatam anni vbertatem incolis Aegypti cubitis admetiatur*. Et HIMERIUS Sophista in Oratione quadam: ** Πήχεις οἱ Αἰγύπτιοι τὴν αὐξήσιν τῆς Νείλου προσαγορεύουσι, καὶ μέτρῳ μετρεῖσι τὰ νάματα, καὶ πανήγυρις αὐτοῖς ὁ πῆχυς γίνεται. *Aegyptii incrementa Nili cognominant cubitos, et hac mensura aquas suas metiuntur, et cubitus illis materia est solennium conuentuum*. Hunc vero πῆχυν, siue *cubitum* Nili, in eleganti imagine scite depictum ostendit nobis *Tabula Bembina*, quod monuimus iam cap. II. Libri huius §. 22. Dixi illic, vsum illius praecipuum fuisse in Pompis sacris, quod hic verbis HIMERII videmus roboratum. Et posset quis suspicari, eundem illum *cubitum* Niliacum, a CLEMENTE Alexandrino designari, vbi solennem aliquam sacramque Pompam Aegyptiacam describit Stromat. Lib. VI. p. 63; vbi praeter alia et ista leguntur: Ἐπεὶ αὖτε ὁ σοφιστὴς τοῖς προειρημένοις ἔπετο, ἔχων τὸν τε τῆς δικαιο-

* Orat. XXIX. in Opp. To. I. p. 626.

** Apud PHOTIVM in Bibliotheca Cod. CCXLIII. col. 2028.

δικαιοσύνης πῆχυς, καὶ τὸ σπονδεῖον. Deinde post hos, quos diximus, sequitur is, quem vocant σολίσην, qui cubitum iustitiae fert, ac insuper vas ad libandum. Πῆχυς δικαιοσύνης, vel cubitus iustitiae non incommode intelligi posset cubitus Niliacus, qui iustam, certorum nempe cubitorum ac digitorum, mensuram ostendit, ad quam Nilus adscendere debeat, ut fertilitate exoptata et sperata Aegyptum beet. Sed ne quid tamen dissimulem, videtur explicationi huic obstare APVLEIVS, qui similem plane Pompam Aegyptiacae religionis describens, etiam πῆχυς δικαιοσύνης commemorare videtur; sed quem longe alia ratione interpretatur. Sic nempe is Metam. Lib. XI. p. 262: *Quartus aequitatis ostendebat indicium, deformatam manum sinistram porrecta palmula: quae genuina pigritia, nulla calliditate, nulla solertia praedita, videbatur aequitati magis aptior, quam dextera. Idem gerebat et aureum vasculum, in modum papillae rotundatum, de quo lacte libabat.* Non credo dubitaturum quenquam, Scriptores modo nunc laudatos ambos, de vna eademque re sermonem instituere. Quod si igitur APVLEIVS bonos ac probatos auctores secutus est, quod a vero ita non abhorret, aut si ea quae commemorat, ipse oculis suis vidit, quod subinnuere videtur, fateri cogor, verba CLEMENTIS alio sensu, quam ego cepi, debere intelligi.

§. 6. Hunc vero, de quo loquor, cubitum, incrementi Niliaci diuersos gradus ostendentem, in sacris Pompis circumferri solitum, Serapidi peculiariter dedicatum fuisse et sacratum, satis liquet, etsi id non nisi Scriptorum Ecclesiasticorum, sed veterum et omni fide dignissimorum, testimoniis comprobare queam. Audiamus itaque RVFFINVM, qui Histor. Eccles. Lib. II. c. 30 haec refert: *Moris erat in Aegypto, ut mensura adscendentis Nili flumi-*

*Nilome-
tria singu-
lari ratio-
ne Serapi-
di sacrata
fuisse, ido-
neis testi-
moniis pro-
batur.*

*nis ad Templum Serapis deferretur, velut ad incrementi aquarum et inundationis auctorem. — Ideo vlna ipsa, id est aquae mensura, quam πῆχυν vocant, ad aquarum Dominum in Ecclesiam coepta deferri. Similia plane habet SOZOMENVS, Hist. Eccles. Lib. I. cap. VIII, vbi commoda, quae in Ecclesiam sub imperio Constantini M. redundarunt, enarrat, et inter ea hoc quoque commemorat. Ἀμέλει τοι, παρὰ μὲν Ἀιγυπτίοις, ἔκετι εἰς τὰς εἰωθότας ἑλληνικὰς ναῖς· εἰς δὲ τὰς ἐκκλησίας, ἐξ ἐκείνης φέρεται ὁ πῆχυς, ᾧ σημαίνεται τῶν τῆς Νεῖλος ὑδάτων ἡ ἐπίδοσις. Denique ex eo tempore apud Aegyptios cubitus Nili, quo incrementum aquarum eius fluvii notari solet, non amplius in Gentilium Tempia, sicut mos erat, sed in Ecclesias deferitur. Plura quidem Tempia Deorum Aegyptiorum, in quae cubitus Nili deferretur, auctor hic memorat. Et sane, vti Alexandriae cubitus ille in Serapidis Templum inferri solebat, ita * in superioribus coniectaui, Memphi eundem in Apidis quoque Fanum deportari consueuisse. Sed SOZOMENVM loqui praecipue voluisse de Templo Serapidis, in quo cubitus Nili asseruari soleret, fidem facit SOCRATES, qui de re eadem agens, in hunc sensum scribit Hist. Eccles. Lib. I. cap. XVIII: Λεγόντων δὲ τῶν Ἑλλήνων, ὡς ἄρα ὁ Σάραπισ· εἴη ὁ τὸν Νεῖλον ἀνάγων ἐπὶ ἀρδεῖα τῆς αἰγύπτου, τῷ τὸν πῆχυν εἰς τὸν ναὸν Σαραπίδος κομίζεσθαι, αὐτὸς εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν πῆχυν Ἀλέξανδρον μετατιθέναι ἐκέλευσε. Cumque Gentiles Serapim esse dicerent, a quo Nilus ad irrigandos Aegypti agros adduceretur; eo quod cubitus Nili ad Templum Serapidis portari consueuerat; Constantinus Alexandro, (Episcopo Alexandriae) praecepit, ut cubitus ad Ecclesiam transferretur. Equidem*

* Libri huius cap. IV. §. 22.

dem regnante Iuliano Apostata, res ista ad primaeuum statum rediit, quod in his testatur SOZOMENVS Lib. V. c. 3: Προέταξε δὲ καὶ τὸν πῆχυν τῷ Νείλῳ, καὶ τὰ σύμβολα, καὶ τὰ παλαιὰ πάτρια κομίζεσθαι, πρὸς τὸν Σάραπιν. Κατὰ πρόσταξιν γὰρ Κωνσταντίνου τῇ Ἐκκλησίᾳ προσεφέρετο. *Praecepit etiam Iulianus, ut cubitus Nili, et sacra Symbola, iuxta morem Maiorum, ad Templum Serapidis deferrentur. Nam ex praecepto Imperatoris Constantini, deportabantur ad Ecclesiam. Verum cum postea Theodosius M. imperio esset potitus, eiusque iussu * Templum Serapidis magnificum Alexandriae euersum esset, superstitionis haec in vniuersum desiit. Serapim igitur Aegyptiorum Maiores venerati sunt, tanquam inundationis Nili et incrementorum eius verum auctorem, ideoque mensuram Nili, in qua incrementorum gradus notari ac obseruari solebant, huius tutelae commendatam eique sacram esse voluerunt.*

§. 7. Facile praeuideo, aduersus ea, quae haecenus disputavi, non sine aliqua veri specie reponi posse, haec omnia spectare ad Serapim Alexandrinum, recentiorem, atque ad antiquiorem Memphiticum trahi non posse, nisi id argumentis insuper aliis communiatur et extra dubitationis aleam ponatur. Possem equidem, quae adstruxi, ratione quadam generaliore tueri, nam ** antehac iam obseruaui, nonnulla in Serapide Alexandrino, vestigia satis luculenta deprehendi Serapidis antiquioris, et nisi id esset, huius memoriam penitus perituras fuisse. Eo spectat ipsum *Serapidis* nomen, *** quod

Testimonia adducta respiciunt non tantum Serapim Alexandrinum; verum et antiquiorem Memphiticum.

Q 2

recen-

* Vide IAC. GOTHOFREDVM ad Codicem Theodos. To. VI. fol. 273.

** Lib. II. cap. V. §. 1.

*** Vide ibidem §. 4.

recentiorem Alexandrinum, ab antiquiori Memphitico mutuo accepisse certum est. * Et erat eodem loco, quo postea Alexander M. urbem illam amplissimam, sibi que cognominem, Alexandriam condidit, oppidum vetustius, *Racotis* nomine, cuius incolae ab antiquo tempore, *Serapim* Deum suum tutelarem, ritibus patriis placauerant. Eritne a ratione alienum, suspicari, in Dei Racotensis aedem sacram, ante Alexandri M. aetatem, quotannis cubitum Niloticum solenni Pompa deportari consueuisse, et morem huncce postea, vna cum nomine Dei Racotensis, retinere voluisse Alexandrinos? Sed ne videar in nudis coniecturis fiduciam ponere, suppedi-
tabo iam indicia huius rei, id quod dixi, satis luculenter testantia, ostendamque, ipsum puteum Mensurae Niliacae antiquissimum, Memphi scilicet constructum, fuisse in Serapidis Templo visendum.

Eam in rem noua Pansaniae explicatio offertur, et pluribus illustratur.

§. 8. Memphi Templum extitisse Serapidis antiquissimum, vidimus §. 2. Vehementer probabile est, in hoc Dei illius Templo, cubitum Niliacum, post peractas in honorem fluuii Pompas sacras, saepius institutas et repetitas, quotannis reponi consueuisse. Et forsitan *sepultura Apidis*, in *Serapidis* Templo, de qua ex PAVSANIA retulimus §. 2, nihil aliud re ipsa significat, quam reductionem cubiti Nilotici in Serapidis Templum, ex quo ante paucos menses depromptus fuerat. Etenim *Apis*, Aegyptiace ΗΠΙ, *api*, quod ** in superioribus monitum iam fuit, proprie significat *numerum*, siue *mensuram*, vel magis ad hoc nostrum negotium apposite, *mensuram certis numeris distinctam*. Ita igitur opportune et commode, tum ipsum *Nilometrium*, tum etiam *cubitus Nili* portatilis dici potuit. Idque

* Vide loc. cit.

** Lib. hoc IV. cap. II. §. 23.

Idque fere, nomen Arabicum, quo *Nilometrium* nunc in Aegypto designatur, *Mikias*, pariter significat. Sic igitur *sepelire Apim*, vel *cubitus Niliacum*, lingua Sacerdotum symbolica, de qua suo loco diximus, significare poterat, *cubitus Niliacum*, quippe cuius nullus amplius in solennitatibus sacris usus esset, in Templo Serapidis reponere, ac per menses circiter octo occludere, quo quidem toto tempore, conspectui hominum omnium substractus, ac veluti sepultus, mansisse videtur. In Atrium vel Templum *Mikiae*, Cahirae erectum, hodie nemo admittitur, nisi religioni Muhammedanae addictus, peregrino pedem in hoc Sacrarium intulisse, piaculum est. Simile quid potuit olim etiam obseruari Memphi, in Templo Serapidis, aut in illo eius Sacrario, in quo cubitus Niliacus per octo menses recondendus erat, ut in illud nemini pateret aditus, nisi quo tempore cubitus Niliacus aut solenniter efferre, aut pari solennitate reducere oportebat. Si ad linguam Sacerdotalem arcanam, quam PAVSANIAS utique non intellexit, attendas, verba eius, supra §. 2 allata, sensum talem, qualem nunc subministrauimus, haud dubie admittunt. Et probare difficile non foret, locutiones tales sacerdotales mysticas, vulgo non intellectas, et perperam explicatas, errores peperisse non paucos. Verum *Tabula Bembina*, quae in eodem Segmento *cubitus Niliacum* bis cum imagine *Apidis* coniungit, significare mihi visa est, Memphi *cubitus* illum, singulari modo *Apidi* sacratum, et in illius delubro recondi solitum fuisse, nisi modo in *Tabula* illa innuatur, quod et * alibi iam mihi placere testatus sum, *cubitus Niliacum*, postquam e Templo Serapidis, velut e sepulchro elatus et in lucem productus fuisset,

Q 3

set,

* Supra cap. II. §. 22.

set, in Templo *Apidis*, vbi ab omnibus conspici poterat, mensibus, Iulio, Augusto, et Septembri, seruari consueuisse, et forte durante illo tempore, etiam cum *Apide* per Nilum variosque illius alueos, rate, quam Barim vocant, circumuectum fuisse, donec peractis consuetis Pompis Niliacis, in Templum Serapidis, sepeliendus, aut per octo menses nemini videndus, referretur. In huiusmodi rebus, quae Scriptores veteres alto silentio inuoluunt, nonnisi coniectando et diuinando progredi licet. Feci id et hoc in loco, adiutus indiciis nonnullis haud spernendis. Esto autem huius rei apud eruditos lectores arbitrium.

*Res eadem
alio argu-
mento cor-
roboratur.
Nilometri-
um Mem-
phiticum
positum
erat in
Templo Se-
rapidis in
Insula.*

§. 9. Luculentiora indicia mihi ad manum sunt, quibus adstruere queam, *puteum mensurae* Niliacum, vel *Nilometrium* Memphiticum, visendum fuisse in Templo Serapidis. Eum in finem obseruari velim, cadauer Apidis mortui, non potuisse ad Serapidis Templum deferri, nisi rate vel baride, quod veterum testimoniis euici cap. II. Libri huius, §. 12. Norunt vero omnes, Nilum ab vrbe Memphi interuallo admodum modico abfuisse. Quia autem nonnisi baride, vel nauigio, ad Templum Serapidis perueniri poterat, nemo non videt, Templum illud, aut trans fluuium, ad littus illius orientale situm fuisse, aut in medio Nilo, in aliqua ex illis insulis, quibus vbique, et sigillatim prope Memphim, fluuius ille abundat. Prius difficulter credi potest. Nam quomodo Templum adeo illustre et Aegyptiis cunctis sacrosanctum, omnes in regionem illam iter instituentes, et Geographos latere potuisset? Et nemo tamen est, qui locum illius Templi notauerit, literisque prodiderit, cum tamen eorum plurimi, in enarrandis et describendis rebus, quae attentionem lectoris multo minus merebantur, sint accurati et prolixi. Quod si vero, vti suspicor,
Tem-

Templum illud in aliqua Nili insula extructum fuit,
 * omnibus hominibus inaccessa, ad quam Sacerdotibus ipsis, nonnisi certa aliqua anni tempestate aditus patuit, (§. 2. et 8.) ratio silentii illius admirandi, quod hac de re apud Scriptores omnes obseruatur, reddi nunc iam facile potest. Eadem de causa vsu venisse existimauerim, vt ante Alexandri M. aetatem, ex Graecis nemo Serapidis Aegyptii mentionem fecerit, vtque ante Ptolemaeorum regnum, nemo de Nilometrio Memphitico sermonem iniecerit. Ipse STRABO, qui regnante Augusto Imp. cum Aegyptus in formam Prouinciae Romanae redacta iam esset, regionem hanc totam itineribus emittitur est, Nilometrium Syeniticum accurate quidem nobis descripsit, illudque Memphitico simile esse obseruauit p. 562; verum in ipsius vrbis Memphis descriptione, sane non ieiuna, Nilometrii illius celeberrimi omnino non meminit. Colligo igitur non citra grauem rationem, Templum Serapidis Memphiticum aedificatum fuisse in insula. Et Nilometrio vrbis eiusdem, pariter in insula Nilotica locum fuisse assignatum, non est, quod dubitare queam. Illud certe, quod illic loci etiamnum superest Nilometrium, aedificatum esse in insula, omnes norunt. Adiicio hic illius descriptionem, quam nobis dedit auctor, origine Afer, et qui A. 1513 in Aegypto peregrinatus, illud quoque oculis suis ipse subiecit.

** *E regione ciuitatis veteris (Cahirae) in medio Nili, Michias, hoc est mensurae, videtur insula, ex qua pro ratione inundationis Nili, eius anni prouentum, per totam Aegyptum, certissima ratione, a pri-*

Q 4

scis

* Idcirco nempe, vt suspicor, locus ille dicebatur *adytos*. Vide §. 10.

** IOHANNES LEO AFRICANVS Descript. Africae Lib. VIII. pag. 697.

*scis Aegyptiis adinuenta, colligunt. Insula utcunque habitata. — Alteram insulae partem domus ab aliis seiuncta occupat, in cuius medio fossa quadrangularis decem et octo cubitos profunda, per aquaeductum subterraneum, aquam ex Nilo porrigit. In fossae medietullo, columna totidem cubitis signata et diuisa spectatur. Descriptioni huic addo aliam a Viro illustrissimo profectam, qui vergente ad finem Seculo eodem XVI, Aegypti partes quasdam perlustravit. Sunt vero haec eius verba: * Cum Nilus exundat, e regione urbis antiquae (Cahirae) fit insula, quam Mulchias, vel ut alii, Mechias appellant; quae dictiones mensuram significant, quod eo in loco stagnante Nilo, mensura aquae obseruetur. Et quibusdam interpositis: In extremitate dictae Insulae, parte superiori est amplum et elegans palatium — ubi etiam est Moschea, in qua etiam est columna seu pyramis erecta, quam aqua per subterraneos conductus alluit, in qua notatur, quam celeriter aqua crescat et decreseat. Sunt inter recentiores, qui nostra, aut patrum nostrorum memoria, columnam illam et ** accurate descripserunt, et illius quoque, non minus quam Templi, in quo erecta est, *** delineationes addiderunt. In eadem illa insula, in qua hodie ostenditur puteus mensurae Niliacae, auguror et olim extitisse celebre Nilometrium Memphiticum, et Templo Serapidis, quod illic steterisse opinor, credo successisse primo quidem Templum aliquod pietati Christianorum consecratum, huic vero post stabili-*

* Peregrinatio Illustrissimi Principis RADZIVILII p. 163. Edit. Brunsb.

** VANSLEB Relation d' un Voiage fait en Egypte p. 64. &c.

*** PAUL LUCAS et MAILLET, ubi supra §. 4. not. *

stabilitam dominationem Saracenorum, Moscheam Muhammedanam. In bello Saracenico, quo Aegyptus vi adacta, iugum Muhammedanorum subiit, vetus quod ibi erat *Nilometrium*, videtur a Barbaris, vsum eius nondum edoctis destructum, aut damno notabili affectum fuisse. Nam * *in insulam hanc, cum appositis scalis expugnaretur Babylon* (e regione vrbis Memphis cis Nilum a Cambyse quondam, aut etiam prius aedificata, vbi nunc sita est Cahira vetus) *confugerat Macaucus, Aegyptiorum pro Heraclio Praefectus; atque ibi ex munito receptu, condiciones pacis, de quibus historia Saracenica, cum Amro pactus fuit.* Siue igitur in impetu Saracenorum in insulam putei, puteus ipse detrimentum passus fuerit insigne, quod probabilitate non caret, siue vero Saraceni in ipsis dominationis suae primordiis, curam putei celeberrimi, et coniuncti cum eo Templi, Christianis auferre nondum duxerint consultum, certum est, eos aliud Nilometrium *Huluani*, ** (ita vocabatur pagus, duabus a Babylone parasangis distans, Nilo ex alto imminens) aut construxisse, aut vetus, quod ibi fuerat, sibi vindicasse. Annis enim fere 76 aut 77 post, *** *scripsit Asamas, collector Tributorum Aegypti, ad Suleimanum, filium Abdulmelici, Chalifam, atque indicauit ei, mensuram illam Nili, quae Huluani erat, collapsam esse: vnde illi praecepit, vt mensura extrueretur in insula illa, quae est inter fluuium Fustatae, et fluuium Gizae, et extruxit eam anno 97 (nempe Hegirae, A. C. 716.) eaque mensura illa est, qua hodie mensuratur.* Recte

Q 5

vero

* GOLIVS in notis ad Alfraganum (ex OSIOTHO, Scriptore Arabe) p. 156.

** GOLIVS, vbi supra p. 224. Vide tamen et RENAUDOTII histor. Patriarch. Alexand. p. 178.

*** ELMACINVS histor. Saracen. p. 74.

vero doctissimus GOLIVS, quando historiam eandem ex Scriptoribus Arabicis refert, in haec verba scribit : * *Hoc Nilometrium, inter cetera alibi extructa, maximum et elegantissimum, primus ibidem (in insula Ruda) erexerat, vel INSTAVRARE-RAT Vsama, filius Zeidi, Aegypti Quaestor. Recte vir magnus, et historiae veteris egregie peritus obseruat, Nilometrium Memphiticum, in insula de qua diximus, ab Asama, vel Vsama, tantum fuisse instauratum, cum nimirum dirutum esset, aut saltem vetustate collapsum. Nam uti dixi, in eadem insula Nilometrium ante permulta Secula ab Aegyptiis constructum, et postea a Romanis in pretio habitum fuerat. Etiam ab illo tempore, huncce mensurae puteum, ab Aegypti incolis Muhammedanis, semel iterumque instauratum fuisse nouimus. Non ergo abs re colligo, temporibus antiquis, in eadem insula, et Templum fuisse Serapidis, et puteum mensurae, Deo huic consecratum.*

Aliud ad probandam rem eandem argumentum adfertur.

§. 10. Aliud iam in mentem incidit argumentum, quod in re adeo obscura, non penitus contemnendum esse putem. Multis veterum testimoniis, ** vbi de *Apide* egimus, dedimus probatum, fuisse hanc communem Aegyptiorum persuasionem, Taurum huncce sacrum, vbi termino vitae, per leges Sacrorum constituto, superuixisset, aut mergi a Sacerdotibus, aut se ipsum mergere, *sacro* aliquo fonte. Quis sit *fontis* ille *sacer*, vel, uti PLINIUS loquitur, *fontis Sacerdotum*, nemo veterum dixit. Satis certo potius intelligitur, eum veteribus omnibus fuisse penitus ignotum. Nec e recentioribus quisquam, quantum mihi quidem liquet, noua luce accensa, illas veterum tenebras dispulit. *** Suspi-

catus

* Vbi supra p. 156.

** Libro hoc IV. cap. II. §. 10.

*** Loco modo cit. §. II.

catus equidem sum, Sacerdotes per *fontem* suum *sacrum*, intellexisse puteum, ex eorum genere, qui hodiernum in campis antiquae Mempheos deprehenduntur, per quos olim Aegyptii, cadauera et hominum et animantium, in cryptas subterraneas demittere consueuerant. Neque coniecturae illi in vniuersum etiamnum renuntio. Verum vbi nunc illius rei cogitatio me iterum subiit, verosimilius mihi visum est dicere, per *sacrum* suum *fontem*, Sacerdotes intelligi voluisse *puteum mensurae Niloticae*. Omnes Scriptores latini veteres, et ex graecis plerique, *Nilometria* Aegyptiorum, ac sigillatim Memphiticum, *puteorum* nomine designant, §. 4. Et re ipsa, vt verbis vtar * Scriptoris recentioris oppido laudati, *aedificium istud, quod Mikias vocant, nihil aliud est, quam puteus, vel turris figurae octangulae, constructa ad extremitatem insulae, quam Rudah vocant, id est hortum. In medio huius turris, cuius area viginti circiter pedum est, cuiusque fundus lapidibus accurate stratus, eiusdem censetur altitudinis cum alueo Nili, erecta est columna, in qua lineis diuersis, interualla tum pollicaria, tum cubitalia, cernuntur distincte notata ——— In latere huius putei, quod ad Nilum spectat, plura excauata sunt foramina, per quae aqua fluminis intromittitur. &c.* Hunc vero Nili *puteum*, Sacerdotes non immerito vocare poterant *fontem*. Nam quemadmodum PAPIAS ait, ** *omnis puteus fons*. Et si veteribus credimus, aqua Nili viua, per subtiles meatus subterraneos sese in *puteos* mensurae insinuabat, §. 4, quod et recentiores quidam, secuti in eo, vt videtur, antiquos, de hodierno Nilometrio Cahiriano sibi

* MAILLET Description de l'Egypte To. I. p. 82.

** Vide MARTINII Lexicon Philol. artic. *Puteus*, vbi plura.

sibi persuaferunt, §. 9. Neque vero difficilius fuerit, rationem reddere, ob quam *puteus* ille mensurae Memphiticus, *Sacer*, atque *Sacerdotalis*, dictus habitusque fuerit. Erat enim vere *sacer*, Diis quippe, Nilum virtute sua augmentibus, ac omnium maxime *Serapidi* consecratus. Erat porro profanis omnibus inaccessus, et Sacerdotibus ipsis, nonnisi certa quadam anni tempestate patebat, §. 9. Et hunc ipsum locum intelligi puto a *Scholiasse Germanici*, cuius haec verba * in superioribus iam attuli. *Deducitur autem* (rex initiandus et inaugurandus cum Apide,) *a Sacerdote Isidis*, (vel ut legi putabam *Apidis*) *in locum qui nominatur Adytos*, id est *profanis inaccessus*, etsi non inuitus fatear, omnia in Aegypto Tempia, saltem quae essent magnitudinis nonnihil amplioris, habuisse sua *adyta*. Sed hic tamen subindicatur locus, qui ratione singulari diceretur *adytos*, vel *inaccessus*. Credi igitur Sacerdotes volebant a populo, si rem acu tetigi, Apidem qui termino vitae per Sacerdotum praecepta sibi constituto superuixisset, mergi in puteo Nili, etsi id re ipsa factum non fuisse, ** suo loco monuerim. Videtur populus in Aegypto, cui indoles putei mensurae Niliacae, ut plurimum incognita erat, locutiones Sacerdotum de *Sacro fonte*, quo mergeretur Apis, non intellexisse, atque hinc factum esse crediderim, ut Sacerdotes ignorantia rudis Popelli abutentes, postea perhibuerint, *sacrum fontem*, quo Tauri quondam diuini corpus mergi ac recondi solet, omnibus ignotum, suae, Sacerdotum solum cognitioni reseruatum esse. Quorsum vero primitus Sacerdotes credi volebant, *Apidem* termino vitae suae superstitem, mergi in *puteo* Niliacae mensurae,

* Libro hoc IV. cap. II. §. 15.

** Supra capite II. Libri huius §. II.

furae, cum tamen id re ipsa non fieret? Ratio illius rei, si ita ea se habet, atque suspicor, mihi videtur evidens. Nam ubi Apis terminum vitae, legibus Sacerdotalibus definitum non attigisset, morteque naturali sublatus esset, solenni pompa, * nauis deferrebat in Templum Serapidis, ubi puteum quoque mensurae Niliacae constructum fuisse auguror. Credi igitur volebant, idem illud fieri etiam, quando Taurus sacer, termino decreto superuiuens, morte violenta e medio sublatus esset, nisi quod praeterea fingerent, corpus Apidis tum sine omni Pompa, clam eo deferri, et non in Templo Serapidis reponi; verum in puteo mensurae Niliacae mergi. Hoc opinor, Sacerdotes credi a vulgo initio voluisse. Verum cum illa traditio in alienum sensum ab indocta plebe detorta esset, Sacerdotes hunc eius errorem non corrigere, satius existimarunt.

§. II. Omnia quae hucusque disputauimus, interpretatio nominis Aegyptiaci *Serapis*, ex patrigentis illius sermone deprompta, egregie confirmabit. Quam incommode, ne dicam inepte, Graeci plerique nomen istud explicare in more habeant, ex iis potest intelligi, ** quae de *Serapide coelesti* disserui, quaeque hoc loco recoquere nollem. Dixi etiam ibidem, PLUTARCHVM aliquam tradere nominis illius etymologiam, ex genuino Aegyptiorum sermone mutuo sumtam; sed accuratius illius examen in hocce caput reieci. Scribit enim auctor laudatus, in libro *de Is. et Osir.* p. 362. in haec verba: Ἐγὼ δὲ εἰ μὲν Αἰγύπτιον ἐστὶ τὸ ὄνομα τῆς Σεράπιδος, εὐφροσύνην αὐτὸ δηλᾶν ὀίομαι καὶ χαρμωσύνην, τεκμαιρόμενος, ὅτι τὴν ἑορτὴν Αἰγύπτιοι τὰ χαρμόσυνα σαίρει καλῶσιν. Ego autem, siquidem

Interpretatio nominis Serapis, ex lingua Aegyptiaca, a Plutarcho suppeditata examinatur.

* Supra cap. II. §. 12.

** Lib. II. cap. V. §. 8.

Aegyptia

*Aegyptia vox est Sarapis, gaudium ea et laetitiam significari censeo: hoc adductus argumento, quod festum diem et hilaritatem Sairi appellent Aegyptii. Primo igitur auctor hicce nos docet Aegyptios festum diem vocare σαλγει, vbi malim scribere, σαγι, certe hoc vocem Aegyptiacam plene et distincte exprimit. Etenim Aegyptiis, festum, εορτή, semper dicitur Ψαι, Sai. Matth. XXVI. 5. Luc. II. 42. Ioh. V. 1. Inde formatur compositum Ερ-Ψαι, Er-sai, id est facere festum, vel celebrare festum, et quod plane idem est, Ψαι-Ιρι, Sai-iri. Prius legitur in versione Coptica Leuit. XXIII. 41. 1 Cor. V. 8. et in versione Psalmorum, manu exarata, saepius. Posterius autem non minus analogice et secundum regulas linguae Copticae grammaticas formatum est atque prius. Σαγι igitur proprie significat festum celebrare, vel etiam, hilariter vivere tanquam in festo. Memini virum in his rebus mirabiliter acutum, valdeque exercitatum, B. LA CROZIVM, cum ante annos plus quam triginta, super illo PLVTARCHI loco sermones conferremus, id ipsum quoque obseruasse. Et certe sermonis Coptici benignus, anceps haerere hic non poterit. Addit PLVTARCHVS, voce Σαγι Aegyptios etiam designare τὰ χαρμόσυνα, hilaritatem, quod de ipsa Festi in honorem Deorum celebratione intelligi potest, quia Festa hilariter et cum testificatione gaudii transigere populis omnibus semper moris fuit. Possunt igitur τὰ χαρμόσυνα idem significare, quod εορτή, festum. Sic apud GREGORIVM NAZIANZENVM * in Oratione de Baptismo init. Τὰ χαρμόσυνα τῆς σωτηρίας significant laetum festum salutis, vel celebrationem memoriae salutis. Verum τὰ χαρμό-*

* Orat. XL. in Opp. To. I. p. 637.

χαρμόσυνα adhibentur etiam de lætitia, quae diebus festis, in honorem Deorum institutis, demonstratur quidem; sed dum indulgetur epulis lautioribus, choreis, omnisque generis voluptati carnali. Ita HERODOTVS Lib. III. cap. 27. de Aegyptiis commemorat, quod reperto Apide, εἴματα εφόρεον τὰ κάλλιστα, καὶ ἦσαν ἐν θαλήσιν, *vestimenta gesserint pulcherrima, et continuo conuiuio opiparis operam dederint*. Paulo post vero id ipsum vocat χαρμόσυνα ποιέειν, *esse in gaudiis*. Videntur Copti hoc proprie dixisse σαιῖ, ψαιρι. Indeque esse autumo, quod concubitus inprimis inordinati, (κοιταί,) eo nomine designentur, Numer. XXXI. 17. 35. Rom. IX. 10. ac praecipue XIII. 13, vbi Apostolus κόμης, μέθας, κοιτάς, et ἀσελγείας coniungit, quae in plerisque gentilium festis obseruari poterant. Haec igitur interpretatio, aliquam linguae veteris Aegyptiorum peritiam prodit; sed rei tamen non satisfacit. Nam 1. non video, cur tale nomen Serapidi prae aliis Diis ab Aegyptiis imponendum fuerit, cum neminem fugiat, etiam alios gentis huius Deos, Festis in eorum honorem hilariter celebratis, coli consueuisse. 2. Haec originitio, si vel a scopo non plane aberraret, partem tantum nominis *Serapis*, non integrum nomen explicaret. Mittamus igitur hanc interpretationem, quam sane veteres Aegyptiorum Theologi approbare suffragio suo nunquam potuissent.

§. 12. Postquam et ego nomen istud ab omni parte versavi, et diligenter excussi, deprehendi vocem *Serapis* non melius exponi vertique posse, quam *columnam, in qua gradus Nili adscendentis numerantur*. Capite superiori II, monuimus lectorem, *Nostri nominis huius interpretatio proponitur.*

ΗΠΙ, *Api*, Aegyptiis significare *numerum* et *mensuram*. Χηρ vero, *Dser*, vel *Ser*, aut etiam *Sar*,

Sar, est aliquid attente et accurate *speculari*, vnde ΠΙ-ΧΗΡ, lingua illa dicitur κατάσκοπος, *speculator*, *explorator*. Vide Genes. XLII. 9. 14. 16. Hebr. XI. 31. Esset igitur ΧΗΡ-ΗΠΙ, *Sar-api*, talis *columna*, in qua *gradus Nili* adscendentis accurate distingui et *explorari* possunt. Respondet voci huic Aegyptiacae, Νειλοσκοπεῖον DIODORI, sic enim is *columnam mensionis* Memphiticam appellat p. 33. Possum et aliam suppeditare originationem, quae, vt verum fatear, mihi etiam magis probatur. Nam ΧΗΡΙ, *Sari*, sermone Niligenarum designat σήλην, *columnam*, Exod. XXIII. 24. Vnde consequitur, ΧΗΡΙ-ΗΠΙ, *Sari-api*, Aegyptiorum lingua significasse *columnam mensionis*, vel *numerationis*, in qua spectatores *gradus Nili* adscendentis *numerare* et *metiri* potuerint. Id hodieque Arabibus, eorum *Mikias*, id est *columna mensionis* significat. Estque admodum verosimile, Arabes antiquum *columnae* huius nomen retinuisse, illudque in sermonem suum patrium conuertisse. Sic igitur *Serapis*, vel *Sarapis*, primitus non fuisset nisi nomen *columnae*, quae *gradus maiores minoresque Nili* adscendentis ostendebat, vt numerari possent. Non mediocriter originatione haec ex eo iuuatur ac illustratur, quod * locus, vbi olim *Serapis* Memphiticus colebatur, *Sinopium* dictus fuerit, vnde ** secundum quosdam, DIONYSIVS *Periegetes*, eum *Iouem Sinopiten* nuncupauit. Eadem de causa *** Pseudo-CALLISTHENES Deum hunc vocat *inuisibilem*

* EVSTATHIVS in Dionysium Periegeten v. 255.
Verba eius attuli §. 2.

** EVSTATHIVS loc. cit.

*** Vide supra Lib. II. cap. V. §. 5. 7.

bilem in Sinopio. Coniicio hinc, aedificium illud, in quo *Serapis*, id est *columna mensurae* erat constructa, Aegyptiace dictum fuisse *Sinopium*. Idque nomen rem de qua loquimur, eleganter et examussim exprimit. Etenim $\text{C}\text{I}-\text{N}-\text{H}\text{M}$, *Si-n-api*, vel quod plane idem significat, $\text{C}\text{I}-\text{N}-\text{M}\text{M}$, *Si-n-opi*, Aegyptiorum sermone significat *numerus inire*, *numerus capere*, vel *numerare*. Leuit. XV. 13. 28. Numer. III. 40. XXXI. 5. et saepe in Psalmis. Patet hinc, *Sinopi*, et addita terminatione graeca $\Sigma\text{-}\nu\acute{o}\pi\text{ιον}$, *Sinopium*, designare locum, vel aedificium, in quo aliquid numeratur, aut locum, qui est numerationi vel mensioni destinatus. Nempe puteum, * quem Arabes hodie vocant *atrium mensurae*, Aegyptii olim dicebant *Sinopi*, columnam vero in puteo, qui gradus ostendebat, *Sariapi*. An non haec secum conspirant, seque mutuo illustrent?

§. 13. Ex his, quae exposuimus, ratione omnibus perspicua colligere licet, quamobrem *Serapis* Aegyptiorum, primitus $\alpha\acute{o}\rho\alpha\tau\omicron\varsigma$, *inuisibilis* dictus fuerit. Nimirum *Serapis* primo quidem nihil aliud fuit, quam *columna mensurae Niliacae*. Postquam vero *cubitus Nili* portatilis, ex Aede *Apidis*, in *Sinopium* siue *atrium mensurae* esset reductus §. 8, atrium illud occludebatur, et *Serapis*, siue *columna mensurae*, ab illo tempore, spatio mensium octo, omnibus plane erat *inuisibilis*, et inaccessus. Procedente tempore, vt videtur, placuit Sacerdotibus, vt *Nilometrio* suo, vel *Serapi*, praeficeretur Numen aliquod peculiare, in cuius honorem Templum erexerunt, idque puteo adiunxerunt, qui mos postea semper, in hodiernum vsque diem, seruatus est. Numini huic indiderunt ipsius *Nilometrii* nomen,

Quomodo ex vno Serapide, successu temporis, duplex enatus fuerit.

* GAVLMINIVS ad vitam Mosis Lib. I. cap. X. p. 247.

nomen, aut *Nilometrium* ipsum, siue *columnam mensurae* nominibus et honoribus diuinis, Templo et cultu condecorarunt, quod a consuetudinibus hominum illius aevi plane non abhorrere, satis testantur, quae viri eruditi, et eorum exempla * nos quoque secuti, de originibus idololatriae, primisque inter mortales symbolis signisque memorialibus naturae Diuinae, obseruauimus. Quoniam vero per idem fere tempus, quo *Nilometrium* et *cutum Niliacum* videre nemini licebat, Sol quoque hemisphaerio nostro derelicto, in hemisphaerium inferius concedit, eoque absente Nilus deficit, hoc autem in primordio veris, ad hemisphaerium nostrum redeunte, aliqua incrementi Niliaci praeludia obseruari creduntur, nomen *Serapis* et *inuisibilis* etiam ad *Solem* relatum est, nam sub hoc nomine eum quondam a priscis Aegypti incolis ritibus religiosi cultum fuisse, pluribus Libro II. cap. V. exposuimus. Sic ergo ex vno duo euasere *Serapides*, *coelestis* alter, alter *Niloticus*, qui postremus tamen priorem tempore, vt opinor, antecessit.

* in *Prolegomenis* §. 34.

CAPVT IV.

De Mneuide Tauro Sacro Helio- politano, et Onuphi Tauro Sacro Hermunthite.

De origine cultus, quem Aegyptii bobus vaccisque sacris exhibuerunt. §. 1. Inter Tauros sacros, post Apidem praecipuis honoribus fruitus est Mneuis, et si cultus eius successu temporis paulatim negligeretur, et vilesceret. §. 2. Mneuis singulari ratione sacer erat Soli, quod testimoniis, rationibusque pluribus, probatur. §. 3. Notae Mneuidis, quae eum a bobus gregariis distinguerent. §. 4. Mneuidis cultus in Aegypto valde antiquus fuit, ipsiusque Apidis cultu antiquior. §. 5. Interpretatio nominis Mneuis, ex auito Aegyptiorum sermone tentatur. §. 6. Inter Tauros Aegyptiorum sacros, tertius est Onuphis Hermunthi cultus. Traditiones de eo veterum adferuntur. §. 7. Tauri huius sacri Hermunthitae nomen ex lingua Aegyptiorum exponitur. §. 8.

§. 1.

Absolutis iam iis, quae de *Apide*, boue Memphitarum sacro, et *Serapide* Nilotico dicenda esse putavi, transeundum mihi nunc est, ad tauros alios, quos Aegyptiorum religio consecrauit, ac Deorum instar venerari iussit. Habuerunt enim Aegyptii plures boues, a se inuicem diuersos, et diuersis quoque nominibus insignitos, quos dignati sunt honoribus diuinis, populisque adorandos proposuerunt. Est autem certum, multisque indiciis ac argumentis testatum animal hoc generis tum masculini, tum foeminini, Aegyptiis singulari in pretio, atque sanctum imprimis habitum fuisse. De origine

De origine cultus, quem Aegyptii bobus vaccisque sacris exhibuerunt.

cultus, animali huic ab Aegyptiis oblato, variae extant veterum sententiae, quas hic omnes non excutio. Plerique existimant, Aegyptios perspecta vtilitate ingenti, quae ex hoc animali in terram hominesque redundat, diuinos in illud honores conferre, aequum duxisse. * *Bouem*, inquiunt, *in Deos referebant Aegyptii, quoniam per ipsum exercentes agriculturam, victum sibi parabant.* Idque omni verisimilitudinis specie destitutum non esset, si solis bobus diuinos honores detulissent Aegyptii. Scimus enim, bouem aratorem, apud omnes gentes sanctum olim inuiolabilemque habitum fuisse. In quo argumento, ne prolixior me esse oporteat, otia mihi fecit BOCHARTVS in *Hierozoico* Part. I. Lib. II. cap. XXXIII. Illis quae vir summus eo loco attulit, haec tantum addo, ex *Scholiaste Arati in Phaenomena* p. 19. Edit. Oxon. *Οἱ ἀρχαῖοι ἐφύλαττον τὲς ἐργάτας βῆς καὶ διερέυν. διὸ καὶ Ὅμηρος φησι, βῆν*

** *Ἀδμήτην, ἣν ἔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνὴρ. Ἄσεβες γὰρ ἐδόκει τὸν ἀρότην σφάζειν. πρῶτοι δὲ Ἀθηναῖοι ἐγεύσαντο τῶν τοιούτων βοῶν.* *Veteres sollicite cauebant, ne boues aratores ad sacrificia adhiberentur. Vnde et Homerus ait de boue, vel vacca sacrificanda*

Indomitam quam nondum sub iugum duxit vir.

Impium enim ducebatur, boues aratores iugulare. Omnium primi vero Athenienses huiusmodi bobus vesci sustinuerunt. Verum enim vero, cum praeter boues, Aegyptii alia etiam animalia, et tantum non omnia ad pares euexerint honores, cum in his locum etiam fecerint noxiis valde et damnosis, Leonibus,

* PALLADIUS in *historia Lausiaca* cap. LI. Adde DIO-
DORVM *Siculum* p. 77. 79.

** Il. K. 293. Odyss. Γ. 383.

nibus, lupis, fimiis, crocodilis, serpentibus, muribus araneis, et huius generis pluribus, satis apparet, eos rationibus longe aliis permotos, hisce animalibus diuinitatem tribuisse. Arbitrantur alii, honorem hunc boui detulisse Aegyptios, ob formam et praestantiam corporis, quam * veteres multis laudibus extulerunt. Et ferebatur sane apud Aegyptios vetus traditio sacerdotalis ac Prophetica, non passim nota, ** *quod rex Aegyptiorum* *** *Menes, cum inquireret, quodnam potissimum animal esset colendum, Taurum praetulerit, eo quod illum omnium formosissimum esse iudicaret.* Alii iudicium tale de ingenti vtilitate bouis tribuunt † *Cephreni*, regi superioris Aegypti, Mosisque nostri aequali. Verum vt intelligatur, quam parum et isthaec sententia soliditatis habeat, ea quae de cultu animalium apud Aegyptios, in genere modo obseruabamus, hic repetenda tantum erunt. Mitto aliorum sententias non magis certas, aut quibus multum subest obscuritatis impeditae et perplexae, vnico hoc nunc contentus, quod multorum nititur testimoniis discretis, quodque res ipsa aperte loquitur, priscos Aegyptiorum Sapientes, Diis suis talia consecrasse animalia, quae illorum aliquas proprietates, tanquam in tenui imagine adumbrarent, vt aliquo sensu dici possent, †† viuae diuinitatis imagines. Tale quid etiam in Tauris suis sacris, ac figillatim *Mneuide*, ac *Onuphi*, de quibus nunc mihi agendum, aut obseruauerant Sacerdotes, aut certe obseruasse videri volebant, quod ex sequentibus capite hoc patebit.

R 3

Quae

* Vide VARRONIS de Re Rust. Lib. II. cap. V.

** AELIANVS de Anim. Lib. XI. cap. X.

*** Quidam pro Menes habent Mneuin; sed perperam.

† ARTAPANVS apud EVSEBIUM Praepar. Euang. Lib. IX. c. 27.

†† Vide Prolegomena nostra §. 35.

Quae vero prima et genuina superstitionis huius origo in Aegypto fuerit, id me hucusque ignorasse, candide fateor.

Inter Tauros sacros, post Apidem, praecipuos honores adeptus est Mneuis, etsi successu temporis, cultus eius paulatim negligetur et euilesceret.

§. 2. Inter Tauros, quos religio Aegyptiorum populo sacros esse iussit, primum locum, non tempore quidem; sed honore et celebritate, *Apis* Memphi cultus, obtinuit, quod ex iis, quae cap. II. Libri huius, prolixè congeessimus, ac disseruimus, abunde intelligitur. Secundus ab hoc fuit *Mneuis*, Heliopoli quondam impense cultus, ordine temporis *Apide* prior, sicuti censeo, et huic etiam dignitate par semper habitus, etsi cultum eius, labente tempore, a pristino splendore semper magis defecisse, certum sit, dum vicissim honor illi exhibitus, eundo creuerit. Veteres ubi eorum mentionem faciunt, eos sic coniungere solent, tanquam in eadem apud Aegyptios existimatione fuerint, honoribusque iisdem, ac eodem prorsus cultu frui essent. *Tauri sacri*, inquit * *DIODORVS*, *tum qui Apis, tum qui Mneuis vocatur, ut Osiridi dicati sint, et pro Diis colantur, apud vniuersos promiscue Aegyptios sancitum est.* Quibus gemina fere sunt haec *AMMIANI*: ** *Inter animalia, antiquis observationibus consecrata, Mneuis et Apis sunt notiora: Mneuis Soli sacratur, super quo nihil dicitur memorabile, sequens Lunae. Quod auctor iste, diligens ceteroquin et accuratus, hic scribit, super Mneuide nihil dici memorabile, id, quod modo dicebam, confirmat, cultum Mneuidis sensim defecisse, et ab Aegyptiis neglectum fuisse, ideoque in res ad eum spectantes, obliuione paulatim oblitteratas, paucos inquisiuisse. Exemplo sit, quod de notis ac insignibus, in tauro utroque requisitis, quibus a gregariis possent discerni, veteres referre solent.*

Notas

* Lib. I. p. 19.

** Lib. XXII. p. 245.

Notas enim, quae in *Apide* adesse debebant, *
 distinde et a Scriptoribus permultis recensentur.
 Sed notas, quas in *Mneuide* ostentabant Sacerdotes
 Heliopolitani, Scriptores silentio praeterire solent,
 et est inter eos vix vnus aut alter, qui earum, vel
 paucis tantum, meminisse operae pretium duxerit.
 AELIANVS, ** qui in congerendis insignibus cha-
 racteribusque *Apidis* multus et vere nimius est, no-
 tas *Mneuidis* commemorare dedignatus omnino
 est. *** *Dicunt Aegyptii*, inquit ille, *et Mneuidi*
esse suum proprium insigne, quo intelligatur esse ge-
nuius, Solique charus. Verum qualenam illud sit,
dicat alius.

§. 3. Vidimus §. 2, veteres quosdam hoc in-
 ter *Apidem* et *Mneuidem* obseruare discrimen, quod
 prior Lunae, posterior Soli consecratus esset. Ita
 DIODORVS ET AMMIANVS, quorum verba attu-
 limus. Accedat AELIANI auctoritas, cuius haec
 sunt verba: **** *Μνεῦιν βῆν Ἀιγύπτιοι ἡλίου φα-*
σιν ἱερόν· ἐπεὶ τὸν γε Ἀπὶν ἀνάθημα εἶναι Σελήνην
λέγουσιν. Mneuin bouem Soli sacrum perhibent Ae-
gyptii, ut Apim Lunae. Eundem ad modum POR-
PHYRIUS adfirmat: † Soli quidem atque Lunae bo-
ues consecrarunt Aegyptii, qui Soli sacer est Heliopoli,
dicitur Mneuis — quem vero Lunae dicarunt, Apim
nominant. Et SVIDAS in voce Μέμφις. Τῷτον
(Ἀπιν) Ἀιγύπτιοι τιμῶσι σελήνην, καὶ ἱερός ἦν ὁδε
ὁ βῆς τῆς σελήνης, ὥσπερ ὁ †† Μνεῦις τῷ ἡλίῳ.
Apin Aegyptii dicarunt Lunae, eratque is Lunae
Mneuis sin-
gulari ra-
tione sacer
erat Soli.

R 4

sacer,

* Vide supra Libri huius cap. II. §. 5.

** De Animal. Lib. XI. cap. X.

*** Idem Lib. eodem cap. XI.

**** de Animal. Lib. XI. c. XI.

† Apud EVSEBIUM Praeparat. Euang. Lib. III. c. XIII.

†† Ita LEOPARDVS et alii legendum esse, dudum vi-
 derunt.

sacer, sicut Mnevis Soli. Sed haec veterum dicta non sine aliqua cautione accipi debent. Si enim id, quod de Theologia Aegyptiorum circa *Apim* et *Mneuin* referunt, sensum istum habeat, *Mneuin* Soli tantum, et vice versa *Apim* Lunae tantum sacros esse, tum euidenter a veritate aberrat. Nam de *Apide* non nego quidem, eum Lunae peculiari ratione dicatum et consecratum fuisse; at non minus eundem Soli quoque sacrum habitum fuisse contendendo, idque * suo loco, testimoniis idoneis, ac additis etiam rationibus, ex ipsa re petitis, euici. De *Mneui*, fateor, dubium superesse nullum potest. Ille *Soli* tantum erat consecratus, et, ut mihi persuadeo, primitus imago Solis viua et sancta habebatur. Ad testimonia, id clare docentia, quae §. hoc, et superiori in medium prolata sunt, possum et hocce adiungere MACROBII, ex Saturnal. Lib. I. cap. XXI. *Taurum vero ad Solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit: vel quia apud Heliopolin taurum Soli consecratum, quem ** Mneuin cognominant, maxime colunt; vel quia bos Apis in ciuitate Memphi Solis instar excipitur.* Aliud pro adstruenda re eadem argumentum, capi potest ex nomine vrbs, quae cultui Tauri huius sacri destinata erat, *Heliopoli*, id est *Solis vrbe*. *Mnevis* ergo illius vrbs Numen tutelare sacrosanctum, iam sic non potest non videri Soli consecratum. Addo, Numini huic, non tantum in *vrbe Solis*, vel *Heliopoli*; sed in *Templo* etiam *Solis*, sacra fecisse Aegyptios. Nam teste PLINIO, Lib. XXXVI. cap. 8. *Ramestes Rex obeliscum posuit, ubi fuit Mneuidis regia.* Illum vero stetisse in *Templo Solis*, subinnuit AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XVII. p. 100. Vel

* Libri huius IV. cap. II. §. 3. et 18.

** Ita loco hoc legendum esse, viri doctissimi, iam dudum monuerunt.

Vel si PLINIVS per *regiam Mneuidis* ipsam urbem *Heliopolin* intellexerit, quod ex lectoribus vni vel alteri in mentem venire posset, id sententiam meam tanto magis confirmaret, firmissimeque roboraret. Ipsum quoque *Mnevis* nomen Aegyptiacum, nouum mihi argumentum suppeditat. Sed de eo plura mox dicemus.

§. 4. Etsi veteres notarum et signorum, quibus *Mnevis* Heliopolitanus, a gregariis bobus illico dignosci potuerit, mentionem faciant parciolem, sunt tamen quaedam ab illis obseruata, quae et a nobis hic commemorabuntur. Est vero animaduersione dignum, veteres illas ad Solem referre, et ex illis argumentum capere solere, quod Taurus ille Soli consecratus esset. Singularem in eo nigredinem obseruat PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 364. Ο' δὲ ἐν Ἡλίου πόλει τρεφόμενος βῆς, ὃν Μνεῦιν καλεῶσιν, μέλας ἐστὶ, καὶ δευτέρως ἔχει τιμὰς μετὰ τὸν Ἀπιν. *Bos vero ille, quem Heliopoli alunt, dictus Mnevis, valde niger est, et secundos ab Apide honores sortitus est.* In Apide quidem veteres pariter * nigredinem notant, verum albedine mixtam, ita vt luci tenebrae essent interspersae. Atque ita rem omnino se habuisse, docet nos *Tabulae Bembinae* inspectio. *Mneuin* vero Heliopolitanum auguror, aut in vniuersum, aut saltem maxima ex parte nigrum fuisse, etsi me effigiem illius vsipiam vidisse, meminisse nequeam. ** PIGNORIVS quidem credere nos iubet, bouem illum, qui *Tabulae Bembinae* Segmentum secundum claudit, esse *Mneuidem*; verum sine dubio fallitur. Vterque ille bos, et qui Segmentum secundum inchoat, et qui illud claudit, non est nisi vnus idemque *Apis*, quod attenta *Tabulae* contemplatio

*De notis,
quae Mneui-
dem a bobus
gregariis di-
stinguebant.*

* Vide supra Lib. hoc cap. II. §. 5.

** *Exposit. Tabulae Isiacae* p. 48. Edit. Amst.

platio vnicuique illico et facile persuadebit. In principio Segmenti secundi, Apis nobis obuertit latus dextrum, in quo veteres collocant signum Lunae corniculantis, quod ea de causa hic apparet; non vero in fine, quia illic oculis nostris latus sinistrum obiicitur. In priori *Apidis* imagine conspicitur *cantharus*, propter euidentem rationem, quam * alibi explicuimus. Quia vero in posteriori imagine ratio illa deficit, cantharum quoque abesse videmus. Ad rem vt redeamus, idem illud nigredinis in *Mneuide* signum, de quo *PLVTARCHVM* loqui intelleximus, obseruat etiam *PORPHYRIVS*, qui ad illud aliud praeterea addit: ** *Qui Soli apud Heliopolin sacer est Taurus, Mneuis nomine, boues alios magnitudine superat, idemque magnopere niger est, eo potissimum, quod vehementior et assiduus Solis ardor, nigrorem corporibus humanis adferre soleat. Praeterea praeter aliorum bouum naturam, caudae totiusque corporis pilos sursum versus reiectos habet, quemadmodum Sol contrarium Polo cursum instituit. Hanc pilorum indolem inusitatam, etiam in Onuphi, Tauro Hermunthite, veteres animaduertunt, qua de re mox. Pergit vero de Mneuide auctor idem et hoc obseruare. Testiculos habet praegrandes, quod rei venereae cupiditas vi caloris excitetur, ipseque adeo Sol naturam infeminare dicatur. Haec inter Aegyptios de Mneuide vulgo iactabantur. Verum STRABO, vir in iudicando acer et sagax, traditiunculas huius generis contempsisse videtur. Is enim de Mneuide agens, quem ipse viderat, nil nisi hoc commemoratu dignum existimauit. *** In Praefectura Heliopolitana est Solis vrbs, aggeri maximo imposita. Habet ea Solis*

* Supra cap. II. §. 22.

** Apud EVSEBIVM Praepar. Ev. Lib. III. cap. XIII.

*** Lib. XVII. p. 553. fin.

*lis Templum, et Mneuin bouem, qui * in septo quodam nutritur, et ab Heliopolitanis pro Deo habetur, quemadmodum et Apis a Memphitis.*

§. 5. Si traditionibus quibusdam Aegyptiorum fidem adhibeamus, cultus Mneuidis in Aegypto fuit longe antiquissimus, et vna cum cultu Apidis, aut ** regnante *Caeacho* vel *Choo*, aut si rationem habemus *** traditionis alicuius inter Aegyptios Propheticae, sub regno *Menis*, quem **** Scriptores meliores omnes primum Aegypti regem perhibent, iam introductus. Verum rationes magni momenti obstare, quo minus traditiones huius farinae, tanquam veras admittere possimus, idoneis, vt credo, argumentis † in superioribus probatum dedi. Id vero non modo libenter concedo, verum etiam bonis argumentis asseri posse †† affirmavi, cultum Mneuidis, exitum Israëlitarum ex Aegypto, ipsiusque adeo Mosis aetatem anteuertere. Quae, si ita se habent, vti mihi quidem certo persuasum est, argumentum nobis subministrant maxime euidens, fieri non potuisse, vt *Mneuidis* cultus, in honorem atque memoriam Mosis, magni Legislatoris Iudaeorum institutus fuerit, quasi scilicet huius gentis Iudaicae Principis ac Liberatoris, memoria tam chara et venerabilis potuisset esse Aegyptiis, ac figillatim eorum Sacerdotibus Sacrorumque Antistitibus, vt eum Deorum suorum choro adderent, quod sane ††† viris doctis.

Cultus Mneuidis in Aegypto, valde antiquus fuit, ipsiusque Apidis cultu antiquior.

* Vox graeca *σνός* potest etiam *delubrum*, vel *Sacellum* significare.

** Vide Libri huius cap. II. §. 16.

*** AELIANVS de Anim. Lib. XI. c. X.

**** La *Chronologie* de Mr. DES VIGNOLES Tom. II. p. 766.

† Vide Libri huius cap. II. §. 16.

†† Ibidem §. 15.

††† Vide prae ceteris HVETII Demonstrat. Euang. Prop. IV. cap. IV. §. 4.

doctissimis in mentem venisse, fatis mirari nequeo. Cultus igitur *Mneuidis*, si verum affecutus sum, *Apidis* cultu multo prior extitit, verum hic, vbi primum in Aegypto stabilitus fuit, priorem paulatim pepulit, locoque primo, quem antea habuerat, sensim deturbauit, ita vt deinceps * *honorem ab Apide adeptus tantum sit secundum*. Maximum vero Dei huius et existimatio et cultus detrimentum sensit, postquam Cambyfes occupata Aegypto, in pleraque regni huius Tempia, infesto igne ferroque saeuuit. Hanc enim eius crudelitatem Templum Heliopolitanum experiri quoque debuit. Et quamuis regia Ptolemaeorum munificentia, pleraque illa Tempia, successu temporis splendori pristino restituta fuerint pari tamen felicitate frui Templo Heliopolitano non licuit. STRABO enim suo etiamnum tempore, tristia signa furoris, quo percitus fuerat Cambyfes, in illo Templo animaduertit, eaque de re ita testatur: **
Nunc omnino Heliopolis deserta est: habet autem peruetustum Templum, Aegyptio more structum, quod multis manifestis indiciis, Cambyfis insaniam ac sacrilegia demonstrat, qui Tempia partim igni, partim ferro deuastauit, mutilans, exscindens, comburens, quemadmodum et Obeliscos. Ab illo igitur tempore, Sacra Heliopolarum, ac *Mneuidis* figillatim, pristinam dignitatem ac existimationem sic amiserunt, vt sola fere eorum memoria superesset.

Interpretatio nominis Mneuis ex auito Aegyptiorum sermone tentatur.

§. 6. Antequam autem ad alia pergamus, more consueto, tentemus etiam nominis huius *Mneuis* interpretationem etymologicam. Graeci, qui nomina peregrina, aut ad typum graecanicum contorquere, aut saltem in pronuntiando et scribendo, aliquam euphoniae rationem habere solent, nomen hoc

* PLUTARCHVS de Iside p. 364.

** Lib. XVII. p. 553.

hoc nostrum scribunt *Mnevis*, et in casu quarto *Mnevis*. Hoc ultimum *Mnevis* ad typum vere Copticum, proxime accedere arbitror. Inde Graeci, ut opinor, casum formarunt primum *Mnevis*. Si bene diuinaui, literis Copticis id sic exprimendum esset, *ⲙⲛⲟⲩⲉⲓⲛ*, *Mnuoein*, vel *ⲙⲛⲟⲩⲉⲓⲛ*, *Mnoein*. Ex eo Graeci scribendo et pronuntiando confecerunt suum *Mnevis*. * Dicitur nempe *ⲟⲩⲉⲓⲛ*, *U-o-ein*, vel *ⲟⲩⲉⲓⲛ*, *o-ein*, additoque praefixo consueto, *ⲛ*, *ⲛⲟⲩⲉⲓⲛ*, *lux*, eademque voce designatur etiam *Sol*. Hinc igitur est, quod vrbs Aegypti peruetusta, quam incolae lingua auita dixerunt *ⲟⲩⲉⲓⲛ*, Hebraei vero scribere solent *ⲛ*, a graecis interpretibus vertatur *Ἡλιόπολις*, id est *vrbs Solis*. Accedente autem nouo praefixo *ⲙ*, nomen illud induit naturam adiectiui, potestque *ⲙⲛⲟⲩⲉⲓⲛ* commode reddi *Oniensis*, vel *qui ad urbem On pertinet*, aut *qui One est consecratus*. Sed potest illa vox etiam non minus commode exponi *consecratus Soli*. Sic igitur *Mnevis*, ut Graeci scribunt, designaret *Taurum Oniensem*, vel *Heliopolitanum*. Et hoc nomine saepe a veteribus designatur *Mnevis*, ut eo distinguatur ab Apide, boue *Memphitico*, et ab *Onuphi*, Tauro *Hermunthite*. Aut etiam *Mnevis* significabit *Taurum Soli dedicatum et consecratum*, cuius denominationis ratio, ex supra dictis peti facillime poterit. Et hanc quidem interpretationem priori libenter praetulerim. Etenim quo tempore *Mnevidem* ad honores diuinos euehere placuit, alii tauri, quae mea est sententia, religione Aegyptiorum nondum erant consecrati, nec *Memphiticus Apis*, nec *Onuphis Hermunthites*, ut proinde distinctione aliqua opus nondum esset. Quod

si

* Vide *Panthei nostri* Lib. II. cap. I. §. 8.

si autem interpretatio haec quam dedi nominis *Mneuis*, veritati consentanea est, confirmare illa poterit, quod in *Prolegomenis* obseruavi, nomina quae Aegyptii, in ipsis idololatriae stabilitae initiis, Numinibus suis imposuerunt, fuisse simplicia, significationis propriae, ex communi sermonis usu, omnibus cognito, desumpta, et his demum, elapso vno pluribusue Seculis, successisse nomina Deorum symbolica, mystica, aenigmatica. Cum enim Heliopoli, *Sol* sub nomine et *Solis* et *Lucis* coleretur, quid significaret *Taurus luci consecratus*, ab vnoquoque etiam rudissimo homine, illico intelligi potuit. Sed nomen *Apis*, quasi dicas *numeralem* vel *mensuralem*, vtique mysticum magis est, et sine addita explicatione ac interpretatione intelligi non potest. Et nunc etiam nominis huius verum sensum, non nisi coniectando et diuinando assequi possumus. Nempe prius nomen, *Mneuidis*, est antiquitatis remotissimae, posterius *Apidis*, aliquot Seculis recentius.

Inter Tauros Aegyptiorum sacros, tertius est Onuphis Hermunthi cultus, de quo traditiones veterum adferuntur.

§. 7. Tres modo nunc numerauimus Tauros, religione Aegyptiorum consecratos, et pro diis habitos, *Apidem* videlicet Memphiten, *Mneuin* Heliopoliten, et *Onuphin* Hermunthiten, et totidem, eosdem nempe quos diximus, commemorat etiam MARCOBIVS, inuestigator Theologiae Aegyptiorum maxime industrius, Saturn. Lib. I. cap. XXI. *Taurum vero ad Solem referri, multiplici ratione Aegyptius cultus ostendit: vel quia apud Heliopolin Taurum Soli consecratum, quem Mneuin cognominant, maxime colunt; vel quia bos Apis in ciuitate Memphi Solis instar excipitur; vel quia in oppido Hermunthi — consecratum Soli colunt Taurum, Pacin cognominantes.* Videtur auctor hicce eximius, in recensendis tauris hisce sacris, ordinem temporis, quo quisque eorum successiue ab Aegyptiis in coetum Deorum adscitus fuit, seruare, quod obseruationes meas de eadem

eadem re firmat. De *Apide*, quem tota mirifice celebrat antiquitas, peculiari capite egimus. De *Mneui*, cuius apud veteres parcius et rara magis mentio occurrit, differuimus quaedam hoc capite. Nunc de Tauro Hermunthite, de quo admodum pauca literis prodita deprehendimus, paucula etiam nunc addamus. Praeter MACROBIUM, solus, quantum meminisse possum, STRABO, disertis verbis *Taurum Hermunthiten* commemorat. MACROBIUS ait, eum *Pacin* cognominari, et ita Taurum hunc describit: *In oppido Hermunthi, magnifico Apollinis Templo consecratum Soli colunt Taurum, Pacin cognominantes, insignem miraculis conuenientibus naturae Solis. Nam et per singulas horas mutare colores affirmatur, et hirsutus fetis dicitur in aduersum nascentibus, contra naturam omnium animalium. Vnde habetur veluti imago Solis in diuersam mundi partem nitentis.* Obseruabatur ergo in hoc Tauro, ceu singulare quodpiam, et miraculi speciem prae se ferens, (1) quod per singulas horas mutauerit colores, quod quam fuerit verum, aut quomodo saltem id, quod Sacerdotes plebi persuadebant, intelligendum fuerit, loco suo relinquo. Quomodo id ipsum ad naturam Solis referri potuerit, satis explicuimus Lib. II. cap. II. §. 1. (2) quod hirsutus fuerit fetis, in aduersum nascentibus, ad instar nempe Solis, qui in diuersam, id est aduersam et oppositam mundi partem, nititur. Notum enim est, veteribus hanc fuisse sententiam communioem, omnes coelos motu celerrimo ferri ab Oriente in Occidentem, Solem vero cum Planetis, alio etiam motu, ab Occidente ferri in Orientem. Inde est, quod veteres Astronomi diem sic definiant, quod sit * *conuersio mundi et ortus eius arcus, quem Sol peragrat, dum in conuersione mundi mouetur contra mundum.*

Rem

* GEMINVS *Elementis Astron.* p. 22. Edit. Petav. et p. 42.

Rem hanc eandem etiam alio quodam Symbolo apud Aegyptios hunc nempe in modum adumbrari consueuisse, quidam aut asserunt, aut subinnuunt. * *Ibi quandam nauim, totius naturae cursibus, DIVERSA CVPIDITATE moderantem, cunctaque flammarum congestione plenissimam, et beatis circumactam mercibus, conspiciatur. Cui nautae septem, germani tamen, suiique consimiles, praesidebant in prora. Vtrum hoc placitum fuerit priscae et genuinae Aegyptiorum Theologiae, asserere non ausim. Talia tamen sequiori saltem tempore docebant Sacerdotes quidam, et id ipsum in Tauro Hermunthite, ac etiam Heliopolitano (§. 4.) obseruari, aliis persuadere volebant. Ceterum et huncce Taurum, re ipsa fuisse aliquod Nili Symbolum, eumque Aegyptios praefecisse Nilometrio Hermunthi constructo, sicuti Apidem Nilometrio Memphitico, ex eo colligi posse opinor, quod hodieque supersint indicia non adeo obscura, quae fidem faciunt, ** et in hac vrbe Aegyptios habuisse Nilometrium. Supersunt hodieque Hermunthi, rudera Templi illius Apollinis, vel Hori, cuius MACROBIUS meminit, et in illis *** apparet etiam effigies bouis, qui est haud dubie Taurus ille Hermunthites sacer.*

Tauri huius sacri Hermunthitae nomen, ex lingua Aegyptiorum exponitur.

§. 8. De nomine Tauri huius sacri Aegyptiaco, pauca subiiciamus. MACROBIUM vidimus testantem, eum vocari *Pacin*, quam vocem corruptam esse iudico. Alii Codd. habent *Bacin*. AELIANVS de Animal. Lib. XII. cap. XI. eundem vocat *Onuphin*. Verba eius sunt: Σέβασι δὲ Ἀιγύπτιοι καὶ μέλανα Ταῦρον, καὶ καλεῖσι Ὀνυφιν αὐτόν. Καὶ τὸ ὄνομα τῆς χώρας ἐνθα τρέφεται, Αἰγύπτιοι λεγέ-

* MARTIANVS CAPELLA *Satyrici* Lib. II. p. 42.

** Vide supra Libri huius cap. III. §. 4.

*** Vide RICH. POCOCK'S *Description of Egypt*, Lib. II. cap. IV.

λεγέτωσαν ἡμῖν λόγοι. τεραχὺ γάρ. *Colunt et nigrum taurum Aegyptii, quem Onuphin vocitant. Loci vero ubi nutritur nomen, disci potest ex Aegyptiorum libris. Mihi enim dictu et auditu asperum videtur. Existimabat olim * PIGNORIVS, Onuphin hunc AELIANI, diuersum non esse a Mneui Heliopolitano. Verum licet non negauerim, Mneuin dici etiam potuisse, et dictum re ipsa fuisse Onuphin, de boue tamen Heliopolitano illic non loquitur auctor ille. Nam nomen huius vrbs Heliopolis, nec auditu nec pronuntiatu durum est, neque auribus etiam delicatulis ingratum quid sonat. Est enim nomen graecum, quo auctor ille utitur non infrequenter, neque causa erat, ut hoc vno in loco, id adhibere fastidiose dedignaretur. Est sine dubio is ipse taurus Hermunthites, de quo MACROBIVM loqui intelleximus. Audiamus modo AELIANVM loco cit. ita pergentem: Ἀντίαι αὐτῶ τρίχες ἡπερῶν τοῖς ἄλλοις εἰσίν. Ἰδία γάρ τοι καὶ τῆδε ταῦτα. μέγιστος δὲ ἦν βοῶν ἔτος. — καὶ σιτεῖται γε Ὀνυφίς πόαν μηδικὴν ἔτος. Pili in eo contra quam aliis vertuntur. Atque hoc ei proprium est, inter boues magnitudine excellit. — Pascitur autem Medica herba. Vides Lector, in Onuphi pilos illos in aduersum erectos obseruare AELIANVM, quos in tauro suo Hermunthite, non sine admiratione notauerat MACROBIVS, licet tamen inficias ire non possim, easdem plane notas, quibus Onuphim insignem esse scribit AELIANVS, ab aliis quoque in Mneuide animaduerti, §. 4. Et hoc forsitan PIGNORIO fraudi fuit, ipsique persuasit, de Tauro alio, quam Mneuide non loqui AELIANVM. Verum tamen,*

* In Tabulam Isiacam p. 48.

tamen, *Onuphin* a *Mneui* Heliopolitano discerni oportere, iam modo ostendimus. Cumque praeter *Mneuidem* Heliopolitanum, et *Apidem* Memphiten, tertius tantum fuerit, ostendique possit *Taurus* sacer, *Hermunthites* scilicet, §. 7, *Onuphis* alius ab *Hermunthite* esse non posse videtur. Praeterea *Hermunthin* satis clare designat AELIANVS, quando affirmat, loci illius, in quo *Onuphis* aiebatur, nomen esse *τῆραχὺ*, pronuntiatu durum et asperum. Nomen enim hoc apud STEPHANVM *Byzantium* scribitur *Ἑρμωνθίς*, quam scripturam * nummi etiam, qui superstites sunt, confirmant. Tale vero nomen auribus Sophistarum, qui verneris deliciasque dictionis Atticae, nonnunquam cum affectatione fere inepta et ridicula sectabantur, oppido durum ac asperum videbatur. Et in hoc hominum ordine, Aelianum excelluisse, ** viri doctissimi dudum obseruarunt. Eadem de causa, vt opinor, ARISTIDES, ex eodem grege Rhetor, *** urbem *Hermunthin* maluit appellare *Ἑρμων*, quam verum eius nomen, auribus suis ingratum, exprimere. Sic ergo constat, verum nomen Tauri *Hermunthitae* Aegyptiacum fuisse *Onuphis*. Possem plures nominis huius interpretationes afferre, nec a lingua, nec a Theologia Aegyptiorum alienas. Nam cum *ἸΝΔΥΨΙ*, *Nuphi*, vel *enuphi*, vel etiam *anuphi*, significet *bonum*, ΕΞΕ vero, *ehe* vel *abe*, *bouem* designet, *Onuphim* non incommode *bonum bouem*, qui nempe Aegyptiis bona portenderit, liceret interpretari. Aegyptiis porro ΖΕ-ἸΝΔΥΨΙ, *Henuphi*, vel *Hanuphi* *ἐνδυνία* significat,

* Le Voyage de PAVL LVCAſ fait en 1714. T. II. p. 121.

** RICH. BENTLEY'S Dissertation upon Phalaris. p. 319.

320.

*** In *Aegyptio* fol. 93. b. fin. Edit. Florent.

gnificat, id est *copiam, ubertatem, abundantiam*, Genes. XLI. 29. 31. 34. etc. Et vero *Onuphis* Hermunthites, non secus atque * *Apis* Memphites, quando apparebat, *ubertatem frugum, diuersaque praesagiebat bona*. Verum missis his et similibus forte aliis interpretationibus, malo illi inhaerere, quam ** antehac lectoribus obtuli. Erat enim Aegyptiis in more positum, ut nomen $\text{I}^{\text{H}} \text{N}^{\text{D}} \text{X}^{\text{Q}} \text{I}$, *boni Spiritus*, et contractius $\text{X}^{\text{N}} \text{D} \text{X}^{\text{Q}} \text{I}$, *boni*, subintelligendo *Spiritum*, tribuerent etiam *Nilo*, et *bouibus sacris*, fluuii illius fertilitatem eximiam symbolice adumbrantibus. Huius generis erat etiam taurus Hermunthites, ideoque et is vocabatur *Onuphis*, id est *bonus Spiritus*, vel *bonus Deus*. Verum quid fiet de *Paci*, quod nomen fuisse boui Hermunthitae a MACROBIO accepimus? Suspensus *** aliquando sum, apud eum pro *Pacin* legendum esse *Onuphin*, cui coniecturae necdum in uniuersum renuntio. Nam cum nomen istud librariis omnibus incognitum esset, fieri perquam facile potuit, ut in describendo aberrarent, et tractu temporis, vnus errorem nouis aliis cumlaret alter. Verum fateor tamen, correctionem hanc a scriptura vulgata longiori interuallo discrepare, quam ut a quouis probari ac admitti queat. Ea igitur de causa, **** ad pristinam coniecturam reuerti fere malo. Nempe cum animaduenterim, in MACROBII *Saturnalibus*, pro *Pacin* alios Codd. prae se ferre *Bacin*, aut etiam *Bacchin*, auguror MACROBIUM ipsum, aut scripsisse,

S 2

pisse,

* AMMIANVS Lib. XXII. p. 245.

** Lib. I. cap. IV. §. 10. 11.

*** Vbi supra.

**** Vide ibidem.

psisse, aut scribere saltem voluisse *Pabacin*, idque nomen tauro Hermunthitae, ab vrbis illius incolis tributum quoque fuisse. Significat autem *Pabacis*, literis Copticis scriptum ΠΑ-ΒΑΚΙ, id est *Pabaki*, proprie *ciuicum* vel *urbicum*, subintellige *Numen*, id est, *Deum tutelarem vrbis*, adeoque idem est cum Tyrriorum *Melcartho*, quem * BO-CHARTVS interpretatur אֲתָרָתָא, *regem vrbis*, et cum Deo Graecorum, quem πολιεία dicunt. Ita nempe solebant appellare Deum illum vel Deam, cuius tutelae vrbs aliqua esset singulariter commenda-
 data. Si haec mea coniectura, a scopo non aberrauit, vnus idemque Taurus sacer, vocabatur *Onuphis*, quia *bona* portendebat, et *Pabacis*, quia eum ciues illius vrbis, vt summum suum beneficumque tutelare Numen adorabant. Iudicent lectores, vtrum ipsis vero videatur similis.

* *Geographiae Sacr. Part. II. Lib. I. cap. 34.*

PAVLI ERNESTI IABLONSKI
PANTHEON
AEGYPTIORVM

S I V E
DE DIIS EORVM
COMMENTARIVS

CVM
PROLEGOMENIS
DE RELIGIONE ET THEOLOGIA
AEGYPTIORVM

P A R S I I I.

Francofurti ad Viadrum

SVMTIBVS IOAN. CHRIST. KLEYB.
M D C C L I I.

ILLVSTRISSIMO ATQVE
EXCELLENTISSIMO DOMINO

D O M I N O

CAROLO LVDOLPHO

S. R. I. LIBERO BARONI

DE DANCKELMANN

ET PRANGIN

POTENTISSIMI BORVSSORVM RE-
GIS STATVS, BELLICARVMQVE RERVM
MINISTRO, CONSISTORII SVPREMI BERO-
LINENSIS, VTI ET SENATVS ECCLESIASTI-
CI REFORMATI, ET RERVM ECCLESIASTI-
CARVM OMNIVM SVMMO PRAESIDI, ACADE-
MIARVM REGIARVM SCHOLARVMQVE CV-
RATORI SVPREMO, CAVSARVM ADHAEC
GALLICARVM, CIVILIVM ET ECCLESI-
ASTICARVM GVBERNATORI

DYNASTAE IN LODERSLEBEN,
OPHAVSEN,

ITEMQVE RELIQUA

MVSARVM PRVSSICARVM STATORI

DOMINO SVO BENIGNISSIMO

ILLVSTRISSIME ET EXCEL-
LENTISSIME BARO

DOMINE BENIGNISSIME

usimne, BENIGNISSIME
DOMINE, Pantheo huic
Aegyptiorum, quod pu-
blicae luci expono, Illustrissimum T V-
V M, et terris nostris auspicatissimum
Nomen praefigere? Equidem minime

ignoro, T E huius generis munuscula dedignari non solere, quippe qui literas elegantiores semper amaueris, ac foueris, iisque pretium suum statuere, mature didiceris; sed ego tamen, cui Prouincia longe alia, a multis iam annis demandata est, dum librum hunc de Religione Diisque veterum Aegyptiorum, T I B I humillime offero, extra oleas vagatus esse, non abs re videri potero. Adfunt tamen rationes non inidoneae, quas ad tuendum hocce meum consilium afferre possum, quasque nec T V ipse, ILLVSTRISSIME DOMINE, pro innata T I B I aequitate et indulgentia improbabis. Nam profecto argumentum hoc, cui illustrando operam meam qualemcunque impendi, attentione Theologi Chri-

Christiani indignum cenferi nec debet, nec potest. An non permulti hodie Theologiam naturalem, foli rationis dictamini innixam, vltra modum omnem extollunt, ipſique Reuelationi diuinitus acceptae, cum ſummo huius dedecore, ac detrimento, anteponden- dam eſſe ſomniant? Quid vero ad ho- rum hominum audaciam, dicam an veſaniam, pro merito retundendam aptius cogitari poteſt, quam ſi doctri- nae Theologicae gentium politiffima- rum, quam ratiocinando ſibi conſtru- xerunt, color illitus detrahatur, et natiua facies, ac genuina ſed miſerri- ma indoles, oculis omnium nuda fiſta- tur? Id vero eſt, quod in Pantheo facere conatus ſum. Expoſui ratioci- nationes Theologorum Aegyptiorum,

quorum sapientiam totus olim orbis
admiratus atque aemulatus est, ut ex
iis colligi queat, quid ratio sibi soli re-
lictâ, luceque Reuelationis diuinæ de-
stituta possit, et quae sint eius in diiu-
dicandis diuinis rebus vires. Deinde
vero nec hoc praetermittendum esse
duco, primas Operis huius lineas,
ductas a me iam fuisse, A. P. C. N.
MDCCXXI, quo tempore linguas san-
ctiores, quibus diuina Reuelatio Vete-
ris et Noui Testamenti consignata est,
publice docendi et tradendi munus hic
mihi incumberebat. Accidit, ut eodem
anno, in consortium Academiae Re-
giae scientiarum Berolinensis coop-
tarer, eaque occasione, hortatu ami-
corum quorundam iam beatorum,
LA CROZII praesertim et VI-

GNOLII, laborem hunc, cui finem
nunc imposui, exantlandum in me
fufciperem. Verum enim vero, cum
breui post noua munera, aliaque ne-
gotia superueniffent, labor ille tene-
bris perpetuis nocteque aeterna iacu-
iffet obrutus, et veluti fepultus, nifi
ante paucos annos, rationes grauiffi-
mae abfolutionem operis olim incho-
ati fuafiffent, aut potius inuito extor-
riffent.

Accipe igitur ILLVSTRIS-
SIME DOMINE, CUI totius vitae omnium-
que actionum rationem reddere teneor,
accipe inquam et hoc Munusculum per-
quam tenue et leuidense, fronte ferena,
etqua foles aequitate, illud ex animo of-
ferentis aestima. Deus vero TE, ILLV-
STRIS- SIME DOMINE, Ecclesiarum

nostrarum Columnen, Reipublicae Ornamentum decusque praecipuum, meum Praesidium, quam diutissime sospitem et incolumem conseruet. Ita ex intimo pectore vouet et precatur

ILLVSTRISSIME ATQVE EXCELLENTISSIME BARO

DOMINE BENIGNISSIME

NOMINIS TVI ILLVSTRISSIMI

Dabam Francofurti
ad Viad. D. I. Maii
MDCCLII.

Humillimus et obsequen-
tissimus cultor

PAVLVS ERNESTVS IABLONSKI

PRAEFATIO
A D
LECTOREM.

ostquam in Praefatione ad Partem primam huius *Panthei*, testatus iam sum, Benevole Lector, rationes esse momenti plane singularis, quibus me permoueri passus sum, ut opus hoc, per annos plurimos pressum et neglectum, nunc tandem luci publicae exponerem, paucis tantum Te compellabo. Vides Operis istius Partem secundam et tertiam, nonnihil serius Tibi offerri, atque volueram, et sperare Te quoque iusseram. Morae illius causam scito fuisse praecipuam, valetudinem aduersam,

P R A E F A T I O.

sam, quæ superiori vere, ac aestate fere tota corpusculum non mediocriter afflixit. Factum eo est, ut nonnisi anno iam inclinato, ea quæ etiamnum desiderabantur, Bibliopolæ optimo tradere potuerim.

Fatebor tamen etiam, nec inuitus, Partes duas *Panthei* postremas, multo plus negotii mihi faceffuisse, longeque diutius patientiam meam exercuisse, et velut ad languorem dedisse, atque initio credideram.

Dum, antequam ista scriberem, *Panthei* mei Partem primam accurate relegi, quaedam inter legendum se mihi obtulerunt, de quibus Te hic monere, æquum duco.

P. 78. nomen *Neithæ*, siue Mineruæ Aegyptiacæ, a verbo ΝΕΙ deduxi, quod *decernere*, siue *ordinare* significat. *Erit ergo*, ita sonant verba mea, ΝΕΙΤ, *decernens, constituens, ordinans*. Huius etymologiae, post adhibitum iterum diligens et serium examen, necdum me poenitet. Ast, ubi ante aliquod tempus, occasio mihi esset subnata, eam accuratius explorandi, analogiam grammaticam requirere deprehendi, ut a ΝΕΙ, formetur ΝΗΙΤ, et ΝΗΙΘ, quod utrumque recte et analogice adhiberi potest. Posterius, ΝΗΙΘ nempe, *Neith*, vides esse, ipsissimum P L A T O-

P R A E F A T I O.

NIS *νηθ*, sine ullius literulae vel leuissima mutatione. Prius vero, *NHIT* scilicet, siue *Neit*, comparet in compositis, quae attuli p. 57. 58. Memineris modo, p. 57. pro *Neits-teits*, vti vitiose editum est, scribi oportere *Neit-teits*.

P. 91. asserui, vocem *Ich*, id est *Spiritus*, vel *Daemonem*, sermone Aegyptiorum, bonam solere habere significationem. Id vero de antiquiori Aegyptiorum dialecto intelligi percipio. Nam in usu eorum Ecclesiastico, et in Scripturae interpretatione, ab ipsis adornata, vbi vox *Ich* aliquo modo aequipollet voci graecae *Δαίμων*, et *Δαιμόνιον*, videas vocem Copticam sumi etiam sensu peiori, e. c. Matth. VIII. 16. 28. 31. XVII. 18. Sed hoc, non secus, atque apud Graecos, usus Ecclesiasticus, vbique praeualens, inuexit.

P. 118. *Thermuthin* Deam interpretatus sum *Θ-ερ-μυθ-†*, *Thermuti*, quod Aegyptiis *mortiferam* sonat. Et hanc quidem interpretationem reiici merito posse, haud existimauerim. Relegenti tamen haec mea, in mentem venit alia, quam Lectoris huiusmodi rerum studiosi iudicio ac arbitrio submitto. Sermone Aegyptiorum vetusto, *Ερμυθ*, *Ermu*, dicitur *Lunaticus*, *σεληνιαζόμενος*, Matth. IV. 24. XVII. 15. Esset igitur analogice prorsus, *Θ-ερμυθ-†*, *Thermuti*, quae *Lunaticum* facit, aut *morbum Lunaticorum infert*.

P R A E F A T I O.

fert. Quod cognomen quam bene Deae huic conueniat, ex iis quae de Tithrambone, a Thermuthi haud quaquam diuersa, disputauimus p. 112. ad 116. colligi abunde poterit.

P. 173. locum attuli P L V T A R C H I, in quo et haec de Ioue Aegyptiorum leguntur: ὑπ' αἰχύνῃς ἡσυχία διέτριβεν, in quibus latine reddendis, versionem retinui vulgatam, quae ita habet: *pudore ductum in solitudine vixisse.* Iam veroprehendere mihi visus sum, ab ipso auctore scriptum fuisse: ὑπ' αἰχύνῃς ἡσυχία διέτριβεν. *Pudore ductus, quieti se dedit.* Ἡσυχία, quies, manifesto hic opponitur *motui pedum*, vel *gref-sui commodo*, quem postea demum Isis perhibebatur Ioui expediuisse. Apposite prorsus ad hanc meam emendationem, P L V T A R C H V S idem, scribit p. 370. de Persarum Deo: Τὸν δὲ ταῦτα μηχανησάμενον θεὸν ἡσμεῖν, καὶ ἀναπαύειν, id est, vti vertit interpret vulgatus: *Deum qui ista machinetur, quiescere ad tempus.* Id ipsum de Aegyptiorum Ioue, dicere voluit E V D O X V S, hic a P L V T A R C H O ad testimonium vocatus.

Alia de quibus dici etiam aliquid posset, nunc quidem malo omittere. In prima Operis huius Praefatione, alia quaedam promisi, *Pantheon* subsequutura. At enim vbi postea consilium istud aequalance paulo maturius expendi, res ipsa, vt illud mutarem, me satis monuit. Neque enim videbatur,

P R A E F A T I O.

batur, ea praesertim qua nunc sum aetate, laborem argumentis his impendendum, fructus, qui forte ex eo sperari posset, compensaturus esse. Et profecto, quantum attinet ad *Aegyptum Sacram*, quam aliquando moliebar, video operam istam a praestantissimo RICH. POCKIO, in *Descriptione Aegypti*, iam occupatam, mihiq; profecto non inuito, praereptam fuisse. Is enim in isthoc argumento, plerumque tam diligenter et feliciter versatus est, ut Spicilegio non nisi tenui, locum reliquerit. Et in isto Spicilegio, a labore quidem aliquid, vix vero ab ingenio, quicquam sperare licebit. *Explicationem* porro *Tabulae Bembinæ*, qualem dare Tibi possem, habes iam re ipsa, B. L. in *Pantheo*. Omnes enim *Tabulae* illius imagines, in quibus explicandis, aliquam, non sine successu collocasse operam censi possem, et in hoc *Pantheo*, uti dixi, et in *Miscellaneorum Berolinensium* Parte VI. et VII. luce aliqua a me perfusas videre poteris. Illas quas iam explicui, commentario vberiori illustrare, operae vix pretium ferret. Pleraque enim ex *Pantheo* repetenda tantum essent. In reliquis vero, de quibus sententiam meam qualemcunque nondum aperui, Daum me non Oedipum profiteor. Neque etiam vacat, huius generis labori, in posterum, magno cum boni temporis dispendio, diutius inhaerere. Superest *Syntagma de Sacerdotibus Aegyptiorum*, eorumque variis ordinibus; verum poterit eo

* *

tan

P R A E F A T I O.

tanto facilius, et sine vlla iactura, carere Lector, quod praecipua et vtiliora, quae de argumento hoc dicere poteram, tum in *Panttheo*, Lib. V. cap. V, tum in *Prolegomenis*, cap. II, atque III, et satis quidem prolixè, persecutus iam sim. Habes igitur hic, B. L. quaecunque de Theologia et Religione Aegyptiorum, deque singulis eorum Diis patriis, obseruatu digniora, Tibi a me offerri posse, existimaui.

Dixi Lib. IV. cap. IV. §. I. *Panthei*, veram originem cultus animalium, ac figillatim bouis, in Aegypto, mihi hucusque nondum exploratam satis atque perspectam esse, etsi ea de re, aetate nostra, a viris et doctrina et ingenio praestantibus, disputatum fuerit plurimum. Cum aliquanto post, sententiam hac de re meam, praesente Matrona perillustri, non natalium magis et dignitatis splendore, quam virtute incomparabili, et rarae doctrinae copia, inclyta, professus ac paulo acrius tuitus essem, illa tum mihi regressit, se quidem iudice, haud ita difficulter; initia et progressus cultus istius idololatrici posse inuestigari. Et ea profecto, quae confestim hanc in rem afferebat, ita erant comparata, vt et mihi, et aliis qui vna aderant, singulari verosimilitudinis specie, se commendarent. Non dedignata est eadem, quae paucis coram edisseruerat, Scripto postea vberiori explicare, idque perbenigne mecum communicare. Beneficio huic
aliud

P R A E F A T I O.

aliud etiamnum superaddidit, precibusque meis id dedit, vt integrum mihi sit, peringeniosum hoc et elegans Scriptum, Tecum etiam B. L. communicare, et purpureum hunc pannum meo assuere Operi. Ego in Scripto illo nihil omnino mutaui, verum hoc tantum effeci, vt latino cultu indutum, ab omnibus legi posset. Quando Matrona illustris, omnique veneratione dignissima, in Dissertatione illa asserit, Taurum inter animalia omnia primum, in vsum idololatricum adhibitum fuisse, paucis tantum monebo, fauere huic eius sententiae res Aegyptiorum antiquissimas, et traditiones gentis illius, quas Graeci nobis conseruarunt. Quod si enim ipsam historiam Mosaicam consulamus, * testabitur illa, cultum idololatricum ab Aegyptiis primum, Heliopoli, siue One, oblatum fuisse Soli. Nouimus autem ** eosdem, et, quod probare difficile non est, eodem tempore, Mneuin Taurum sacrum Heliopolitanum, Soli consecratum, tanquam symbolum eius sacrosanctum, impensa quoque veneratione profectos fuisse. Estque, si quidquam aliud, longe verosimillimum, *** Israëlitas in deserto, haec ipsa Heliopolitarum Sacra, olim in Aegypto conspecta, ob oculos habuisse,

* * 2

cum

* Vide *Prolegomena* ad *Panthcon* §. 9.

** *Panthcon* Lib. IV. cap. IV. §. 3. 5.

*** Ibid. Lib. IV. cap. II. §. 16.

P R A E F A T I O.

cum vitulum aureum, religiosis ritibus mox colendum, sibi formarent. Discimus etiam * ex AELIANI testimonio, fuisse inter Prophetas Aegyptiorum, qui affirmarent, Taurum ex cunctis animalibus primum, diuinos apud se consecutum esse honores. Fuisse autem illum Mneuin Heliopolitanum, mihi quidem omnia loqui videntur. Haec erant, quae Te, B. L. scire volebam. Scribebam Francofurti ad Viadrum, postridie Dominicae *Misericordias Domini*,
MDCCLII.

* Vide ibid. cap. IV. §. 1.

COGITATIONES
DE
ORIGINE
CVLTVS TAVRORVM

complexae rationes quasdam probabiles, ex quibus perspicui queat, quam de causa non Aegyptii modo, aliaeque Gentes, verum ipsi quoque Israëlitae cultu vitulorum, infinitum Numen offendere sustinuerint.

I d omnium primo in tuto collocandum, Deum statim post lapsum, promittentem Protoplastis semen mulieris, sacrificia sibi immolari voluisse, ei-que rei illud animal destinasse, cuius ex pellibus Adamo et Euae vestes confecit. En huius sententiae rationes!

COGITATIONES DE ORIGINE

Prima haec esto. Quotiescunque Deus ipse cum homine foedus pactus est, signum aliquod foederis visibile elegit: verbi causa, cum Noacho eiusque posteris foedus cum iniret, de diluuiio terrarum orbi non amplius immittendo, Iris foederis sacramentum fuit. Genes. IX. 3 - 17. Cum Abrahamo vero foedus sanciens, de populis vniuersi terrarum orbis in ipso benedicendo, circumcisionem foederis signum instituit Gen. XVII, et peculiaris foederis denuo cum huius patriarchae posteris initi Deut. V. 2. 3. signum quod oculis patebat, fuit arca foederis. Fieri prorsus igitur non potuit, vt Deus in primo maximique, si quod vnquam momenti, foedere, quod post lapsum cum humano genere pepigit, in quo id agebatur: fore, vt venturum sit semen mulieris, serpentis caput contritum, et ab hoc in calce vulnus accepturum, nullum quod oculis vsurpari potuisset, huic promissioni signum addiderit. Quod si vero hoc, de quo dubium oriri nequit, factum, tum neque id ambigi potest, sacrificia ei rei fuisse aptissima, cum S. Codex disertis verbis, ea Christi extitisse typos doceat. Hebr. IX. (a). Oportet igitur fonticam Mosi causam fuisse, ob quam in primo, quod cum hominibus lapsis Suppre-

(a) Hinc admodum probabile fit, sacrificium hoc persimile fuisse iis, quae postea in sacrificio a Manoah, eiusque vxore praesente Angelo Domini, facta esse legimus Iud. XIII. 16 - 23. Multis enim pro-

CVLTVS TAVRORVM.

premiū Numen pepigit, foedere, ſigni viſibilis, quod alia occaſione nulla deſcribere intermiſit, mentionem non facere ſatius duxit. Secunda ratio petita eſt ex iis, quae Scriptor idem ille ſacer, poſtquam foederis diuini primi pactiōem retuliſſet, paucis ita tradit Gen. III. 21. *Fecitque Iehoua Deus Adamo et uxori eius tunicas pelliceas.* Pauca haec verba, ſacras literas praeuiis precibus ac meditatione lectitanti, cogitationes ſuggerunt, quas expoſitum nunc imus. Primi parentes noſtri, ſub ea procul dubio coeli regione vbi neceſſitas veſtes nullas exigit, quales regiones hodieque poſt diluuium non deſunt, fixerant ſedes. Subligaculo igitur iſtis, ad nuditatem, quam poſt lapſum erubeſcebant, tegendam, opus tantum fuerat, ſed quod vel ex ſtramine, arundine, aut ramis arborum viridibus plecti perquam commode poterat, quāle ſibi iam in paradifo parauerant, quodque rerum, qua initio uſi ſunt, conditioni, adprime congruebat. Gen. III. 7. Vnde neceſſe non fuiſſe, vt, quo pelles ad velandos primos parentes Deo ſuppeterent, animalia necarentur, illaque alii rei deſtinata fuiſſe, meridiana luce clarius adparet. Cum vero etiam Genef. IX. 3. diſertis verbis memoriae tradatur, poſt diluuium demum animali-

bus

** 4

profecto opus erat, vt primis parentibus perſuaderetur, ipſos eorumque poſteros miſeriis ſin quas poſt lapſum inciderant; eripi poſſe quod tamen illorum ſaluti promouendae neceſſarium omnino erat.

COGITATIONES DE ORIGINE

bus velci Deum hominibus permisisse: nihil quod in animum inducas restat, nisi animal, ex cuius pelle Adamo atque Euae vestes confecit Deus, sacrificio, et hinc foederis, tunc a Deo cum ipsis initi, signo, adhibitum fuisse. (b) Rationem nunc tertiam accipe. Non Adami tantum filii Cainus, et Abelus, sed Noachus etiam, gentesque primorum temporum omnes, immolarunt animalia, summum Numen se hoc pacto placaturos rati: quod nullo rationis humanae fuit nixum fundamento. Nam intelligi nequit, qua ratione mactatis combustisque animalibus, rerum omnium conditori, de criminibus admixtis satisfieri possit. Deum igitur oportet ipsum iussa hac de re sua nec non causas eorumdem hominibus, et primo quidem statim homini, quod illa iam huius filii fecerunt, aperuisse. Habes argumenta tria non leuissimi ponderis, satis hoc conficientia, terrarum coelique Dominum sacrificiorum omnium auctorem esse. Verum in eo nunc cardo vertitur, quodnam sacrificio primo Supremum Numen adhibuerit animal. Quam ad quaestionem respondere pror-

(b) Cum Deus corporis nuditatem, animalis, quo in sacrificium, hinc in foederis signum, usus erat, pelle tegeret, egregium hoc erat symbolum iustitiae et sanctitatis, quam lapsu mens eorum amiserat, sed et per semen mulieris promissum et nunc in sacrificio adumbratum, recuperatum ibat: quae etiam vestis salutis et pallium iustitiae in Sacro Codice audit Esaiae LXI. 10.

CVLTVS TAVRORVM.

prorsus esset superuacaneum, nisi relatum legere-
mus, et priscos Aegyptios (quibus a Noachi filiis
qui ante diluuium vixerant, eoque omnia, quae ab
initio rerum hominibus euenerant, habuere com-
perta, religio quasi manu tradita fuerat) et Israëli-
tas, quibus nunquam veri Dei cognitio defuit, bis
vitulum adorasse. Hoc autem ipsum ansam prae-
bet coniecturae, Deum, iuuentum in primum sa-
crificium elegisse, eoque ad superstitionem abusos
Adami posteros, foederis signum, quod sane salu-
tis recuperatae auctorem subinnuebat, pluris at-
que ipsum foederis scopum fecisse, quod hodie-
que in Sacris omnibus, praesertim in Romana ec-
clesia vulgus adsolet facere. Res, tum inprimis,
cum primum insolitis illis Sacris Deum offende-
rent Abrahami posteris, gestae, sententiam hanc
fundamento non prorsus destitui ostendunt. Nam
Exodi XXXII. relatum legimus, cum prima vi-
ce per quadraginta dies totidemque noctes in
monte coram Deo ageret Moses, ad Aaronem
accessisse populum ac dixisse: *Age fac nobis De-
os, qui anteant nobis, iam enim Mosi viro illi,
qui eduxit nos e terra Aegypti, quid factum sit,
ignoramus.* His verbis Aaronem, Deorum qui
anteire ipsis promiserant, signum visibile poscunt,
quoniam, quid signo illi quod oculis vsurpaue-
rant, et quo hucusque Dii illi vsi fuerant, euenif-
set, ignorabant. Obseruandum hic inprimis ve-
nit, Deos, inuisibili modo sibi anteituros, egregie
notos ipsis fuisse. Deus enim per Mosen ipsis
nun-

COGITATIONES DE ORIGINE

nunciauerat, Exodi XXIII. 20 - 22. *Ecce ego mitto angelum ante te ad seruandum te in hac via, et introducendum te in locum illum quem praeparauimus. Caue tibi ob praesentiam eius et ausculta voci eius, ne exacerbes eum: nam non feret defectionem vestram, quia nomen meum est in eo. Nam si sedulo auscultaueris voci eius et feceris omnia quae dicam* (Deus se angelumque semper in parallela quasi linea collocat) *plane inimicabor inimicos tuos et hostiliter agam cum hostibus tuis.* Confer cum his c. XIV. v. 19. Nec porro latuit ipsos, angelum hunc gentis illorum auctori Abrahamo adparuisse, ipsique promississe, fore, ut ex posteris eius homo ipse nascatur, et cum Iacobo luctatum fuisse. Nimis enim recens harum rerum fuit memoria, quam ut fugere illos potuerit. Hinc igitur ab Aarone Deorum horum signum, quod oculis subiici possit, efflagitant. Et dixit eis Aaron, *rum-pentes detrahite inaureis aureas -- et acceptas e manu illorum formauit illas caelo, conflauitque vitulum.* Miraculorum in Aegypto patratorum adiutor, coeli terraeque conditorem oculis qui viderat suis XXIV. 9. 10, quo pacto signum illius quod oculis expositum esset, vitulum elegisset, nisi extitisset vetus traditio historica, ex qua ipsi innotuisset, Deum ipsum aliquando animal hoc, typum Messiae, populo nunc anteeuntis, constituisse. Huic autem rei nullum tempus opportunius esse potuit eo, quo mortalibus lapsis semen mu-

CVLTVS TAVRORVM.

mulieris foedere inito promisit, serpenti hominum miserorum seductori caput contritum, inque huius foederis signum, iuuenem immolare iussit. Diuinum hocce Dei mandatum labente tempore effecit, ut animal quod primi foederis cum homine lapso initi signum Deus esse voluerat, in magna esset apud omnes veneratione, quae sensim in cultum idololatricum degenerauit. *Tum*, ita sacrae pergit auctor historiae, *dixerunt*, (totus videlicet populus,) *hi sunt Dii tui Israël, qui eduxerunt te e terra Aegypti.* Hoc de vitulo, quem Aaron ipsis videntibus, aliquot ab excessu ex Aegypto mensibus, ex inauribus aureis, conflauerat, quo dicere potuerunt modo? Oportet igitur causam idoneam fuisse, ob quam hoc animal signum symbolumque illius, qui ex Aegypto ipsos eduxerat, habuerunt: cuius rei sacrificium, eius de qua dictum fuit, indolis, occasionem subministrare solum potuit. *Quod videns Aaron*, inquit Sacrosanctus auctor, *exstruxit altare coram eo, proclamauitque Aaron dicendo, festum Iehouae cras esto:* qui in vitulo igitur colendus fuit. Hinc simul intelligitur, cur Moses primi foederis symbolum nullum commemoret. Vidit scilicet superstitionem, ad quam aevi sui mortales eodem abusi sunt, ideoque sciens prudensque primi sacrificii historiam totam omisit, ne prolixior eius descriptio augeret diuturnioremque redderet gentium superstitionem. Quemadmodum aeneum serpentem confregit Ezechias, quod ad ido-

idololatriam eo abusus populus esset 2. Reg. XVIII. 4. quamquam et is ipse foederis aliquando symbolum a Deo constitutus esset Num. XXI. 8. 9. Messiaeque typus fuerit Ioh. III. 14. 15. Obseruatu porro dignum est, Deum populo Iudaico varii generis sacrificia praescribentem, disertis verbis iussisse Pontificem maximum, vt pro peccato suo in sacrificium iuuenicum, cuius sanguis sanctuario inferendus erat, semper adhiberet. Leuit. IV. 3. XVI. 6. II. Adamus igitur Pontifex maximus primus censi cum possit, huius sacrificium pro peccato iuuenicum pariter fuisse probabile est.

DE
DIIS AEGYPTIORVM
LIBER V.

qui complectitur

Totam reliquorum Deorum Aegyptiorum turbam.

CAPVT I.

De Anubide, quem Graeci Mercurium, et nonnunquam Saturnum, interpretari solent.

Ad argumentum Libri V. transitur. §. 1. Anubis magnum fuit sanctumque Aegyptiorum Numen. §. 2. Ei inter animalia sacra, dedicatus erat canis, tanquam viua illius imago. §. 3. In honorem huius Dei canini, vrbes erant constructae, Templaque dedicata, isque per Aegyptum totam colebatur ab omnibus. §. 4. Et apud ipsos Graecos antiquiores, culti huius ab iis Numinis, vestigiaprehenduntur. §. 5. Sacerdotes

Tom. III. **A**

tales Aegyptiorum de Anubide traditiones. §. 6. In causas inquiritur, ob quas Deus hic, capite caninus, in Aegypto fingeretur. Anubis erat perpetuus Isidis Osiridisque comes. §. 7. Anubidem Graeci nonnunquam Saturnum, plerumque vero Mercurium interpretantur. §. 8. Interpretationes nominis Anubis adferuntur, quibus assensum praebere non possumus. §. 9. Anubis in lingua Aegyptiorum aureum significat, istaque interpretatio aliquot argumentis adstruitur. §. 10. Anubis Planetam Martis Aegyptiis non subindi cauit. §. 11. Verum symbolice ipsis designauit Horizontem, siue ortum et occasum Solis. §. 12. Explicatio haec nostra argumentis pluribus fulcitur. §. 13. 14. 15. Ex ea ratio suppetit facilis et egregia, cur Aegyptii Anubidem dixerint aureum, eidemque formam caninam affinixerint. §. 16. Mirandum ceteroquin non est, Aegyptios idololatrias, Horizontem coelestem, diuinis affecisse honoribus. §. 17.

§. I.

*Transitur
ad argu-
mentum
Libri V.*

ibro huic *Panthei* nostri ultimo, illos reseruauimus Aegyptiorum Deos, qui nec ad Spiritum aeternum, nec ad Solem, nec ad Lunam, nec ad Nilum denique fluuium proprie et commode referri queunt, aut in quibus explicandis, magna nos obscuritate et difficultate premi, inficias ire non possumus. Primum inter hos locum concessimus *Anubidi*, magno et sancto Aegyptiorum Numini, quem Osiridi Isidique comitem semper fere datum fuisse, quiuis obseruare perfacile potest, quemque hanc ob causam, tum ad Solem, tum ad Lunam, pari iure, referri debere auguramur, etsi in vera eius ratione et significatione eruenda, non parum desudauerimus. Vt vero, quae de hoc *Anubidis* Numine comperire, ac meditando et diuinando

nando assequi potuimus, ordine nunc exponamus, primo quidem praecipua, quae de hoc Deo veteres prodidere literis, referemus, deinde in nominis Aegyptiaci veram significationem inquiremus, quod viam nobis sternet ad reliqua, ac denique aperiemus, quidnam veteres Aegyptiorum Philosophi et Sacerdotes, Numine isto indicare, et naturae Scrutatoribus significare voluisse, visi mihi sint.

§. 2. *Anubis* igitur Aegyptiorum Deus est, veterum plurimorum oratione non parum celebratus. Illius mentionem facit OVIDIUS, Isidem sic precatus, Lib. II. Amor. Eleg. XIII.

Anubis magnum sanctum et unumque erat Aegyptiis Numen.

Per tua sinistra precor, per Anubidis ora verenda. Verenda Anubidis ora dicit, quoniam Deus ille, mystice fingebatur ut canis, vel capite canino, qua de re plura dicemus §. 3. Apud LUCIANVM, Socrates de hoc Deo ita infit: * ἔχ' ὁρᾷς τὸν "Ανθβιν ἐν Ἀργύπῳ, ὅσος θεός; Nonne vides, quantus sit Anubis in Aegypto Deus? Apud eundem Iupiter inducitur, vehementer conquerens, quod Graecorum Dii, etiam maiorum gentium, ex lapide, ligno, aut ebore fabricari consueuerint, cum apud Barbaros, Aegyptios, Persas, et Gentes alias similes, res longe aliter se habeat. ** Ἡ Βενδὶς αὐτῇ, καὶ ὁ "Ανθβις ἐκείνοσι, καὶ παρ' αὐτὸν ὁ "Ατῆς, καὶ ὁ Μιθρης, καὶ μὴν ὅλοι ὀλόχευτοι, καὶ βαρεῖς καὶ πολυτίμητοι, ὡς ἀληθῶς. Bendis autem haec Thracum Dea, et Anubis ille Aegyptius, et prope ipsum Attis, Phrygum, et Mithra, Persarum Sol, ex solido auro sunt conflati, graues sane et magni vera pretii. Alia veterum loca suppeditabunt sequentia. Vti vero Isis sua habebat Iseae, Serapis pariter Serapea, et Nemesis in Labyrintho Nemesaea, ita in honorem quoque Anubidis, constructa fuisse

A 2

Anu-

* in vitarum auctione, Opp. To. I. p. 372. Edit. Salmur.

** In Ioue Tragœdo To. II. p. 194.

Anubidea, Templa nempe aut Sacella, Deo huic consecrata, ex Scriptorum antiquorum testimoniis liquet. Narrat LVCIANVS in *Toxari*, quomodo Demetrii cuiusdam seruus, patria Syrus, in Aegypto, * *inita societate cum sacrilegis quibusdam, una cum illis in Anubideum* (ἐς τὸ Ἀνυβεΐδιον) irrupit: Deoque per furtum ablato, aureisque phialis duabus, aureo item caduceo, et cynocephalis argenteis, atque id genus aliis, omnia apud Syrum deposuerint.

Et inter sacra Aegyptiorum animalia, dedicatus erat canis, qui eius habebatur imago.

§. 3. *Anubidi* inter animalia, more Aegyptiorum, aliquod etiam proprium dicatumque erat, canis scilicet, is ubi eius, in Aegypto cum primis, vigebat cultus, viua quaedam ipsius censebatur imago. Plerumque vero, ad repraesentandum hunc Deum, corpori humano, caput addebatur caninum. In rudibus antiquis Templorum Aegypti, figurae huiusmodi persaepe cernuntur, et supersunt etiam in Principum thesauris, aut Museis eruditorum, passim Dei huius simulachra et signa, talem prae se ferentia formam. Ea de re toties loquuntur Scriptores antiqui. Inter hos DIODORVS *Siculus* Lib. I. p. 76. Deum, inquit, quem Aegyptii *Anubim* appellant, canino capite repraesentant. Et OVIDIVS adductus §. 2. commemorat

—— *Anubidis ora verenda.*

Idem *Metamorph.* Lib. IX. v. 692, ubi Pompam Isiacam depingit, Dei huius canini minime obliuiscitur

—— *cum qua latrator Anubis*

Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis.

Non aliter VIRGILIUS *Aeneid.* Lib. VIII. v. 698.

Omnigenumque Deum monstra, et latrator Anubis. ad quae verba SERVIVS haec notat: *Quia capite canino pingitur, hunc volunt esse Mercurium.* De Cleo-

* Operum To. II. p. 75. eiusdem Edit.

Cleopatra vltima regina Aegypti, queritur PRO-
PERTIVS Lib. III. Eleg. IX.

*Scilicet incesti meretrix regina Canopi
Vna Philippeo sanguine iniusta nota,
Ausu Ioui nostro latrantem opponere Anubin,
Et Tiberim Nili cogere ferre minas.*

Et PRVDENTIVS noster, incredibilem hanc Ae-
gyptiorum vesaniam mirari iuxta et indignari satis
non potest, *Apotheos. v. 194.*

*Quae gens tam stolidi animis, tam barbara
linguis;*

*Quaevae superstitio tam sordida; quae caniformem
Latrantemque throno coeli praeponat Anubem?*

Sed nec LVCIANVS, irrisor ille Deorum et homi-
num, impetrare a se potuit, vt Aegyptiorum Nu-
mini canino parceret. Nam in *Concilio Deorum*,
Momum sic loquentem fingit: * *Ceterum tu, o
canino vultu praedite Aegyptie, qui sindone es ami-
ctus, quisnam es o optime, aut quomodo te, latra-
tor cum sis, Diis annumerari pateris? Et diu ante
hunc Scriptorem, Aegyptiis hunc in modum illudit
ANAXANDRIDES Poëta*

—— ** κύνα σέβεις, τύπῳ δ' ἐγὼ
Τῆψον κατεδίδισσας ἤνικ' ἄν λάβω.

—— *canem veneraris; sed ego verbero
Sicubi offendam vorantem obsonium.*

§. 4. Cani igitur, siue Anubidi, nam huius *In honorem*
Symbolum sacrosanctum existimabatur ille, vrbes in *canis, siue*
Aegypto erant aedificatae, Templaque dedicata, il- *Anubidis,*
lique stas temporibus, Sacra fiebant sumtuosa et *vrbes passim*
solennia. In eius nempe honorem, urbem non ex *constructa,*
A 3 postre- *Templaque*

* Operum T. II. p. 956.

** Apud ATHENAEVM Lib. VII. p. 300.

*dedicata
erant;isque
per Aegy-
ptum totam
colebatur
ab omnibus.*

postremis Aegypti mediae, cognominatam, fuisse *κυνόπολιν*, vel *κυνῶν πόλιν*, quasi dicas, *urbem canum*, docet Geographia Aegypti. STEPHANVS Byzantius de ea haec habet, in articulo *κυνῶν πόλις*. *Cynopolis, urbs Aegyptia. Incola dicitur Cynopolita. In ista urbe Anubis colitur.* Similia habet STRABO, qui ea narrat, quae oculis ipse lustrauerat, Lib. XV. p. 558. fin. *Sequitur Cynopolitana praefectura, et Canum urbs, in qua Anubis colitur, ac honor, et sacer quidam cibus, canibus est constitutus.* Ita et CLEMENS Alexandrinus in *Protreptico* p. 25. *Cynopolitae canem religiose venerantur.* Idque ipsi Cynopolitarum nummi, qui etiamnum extant, * Anubidis quippe, canina facie insignis, effigie signati, abunde confirmant. Neque tamen existimandum, cultum Dei huius canis, intra fines vnus urbis Cynopoleos se continuisse; verum ille per Aegyptum totam, omnesque eius partes late vagatus est. Erat, quod videbimus §. 6 et 7, maximorum Deorum, Osiridis et Isidis comes. Vbi hisce Diis, Sacra, secundum ritus patrios, erant constituta, Anubis partem sibi ex illis quoque vindicabat. In Pompis Isiacis omnibus, Anubidis quoque simulachrum circumferri solebat, cuius rei specimina plura infra dabimus, §. 7. Vero igitur perquam simile est, in Templis omnibus, quae Isidis Osiridisque Numinibus consecrata erant, Anubidi Sacellum pariter constructum fuisse. Tale erat, vt opinor *Anubideum*, quod ex LVCIANO commemorauimus §. 2. Hinc est, quod in ruderibus famosae Labyrinthi, multorumque in Aegypto Templorum, effigies Anubidis, etiamnum conspiciantur frequentes, quod ex testimoniis peregrinatorum, qui nostra cumprimis aetate, loca haec adierunt, discere possumus.

Ve-

* Vide HOLSTENII notas in STEPHANVM p. 179. et VAILLANTII *Aegyptum Numismaticam* p. 206.

Verum ergo vtrique est, quod de Aegyptiis Poëta cecinit.

* *Oppida tota canem venerantur* ———

Testatur et id de enixa veneratione, qua Aegyptii omnes Deum suum caninum prosequerantur, quod olim temporibus antiquissimis, per totam regionem, ** si in qua domo canis mortem oppetiisset, domestici cuncti, prae luctu, supercilia, caput, totumque corpus raderent, qualis profundus luctus, aliorum animantium Diis consecratorum, interitum non comitabatur. Quod si etiam audimus PLUTARCHVM, *** *cani antiquitus honores prae aliis animalibus deferebantur longe maximi ac praecipui. Sed postquam Apis, a Cambyse necati et proiecti, caecidauer, nullum animal adiit, deque eo gustauit, nisi canis, primis inter animalia honoribus canis excidit.* Contigit illius eiusdem Scriptoris aetate, **** quod ipse testatur, vt Cynopolitae Oxyrynchitis, propter maclatum et comestum canem, bellum intulerint graue; sed quod Romani, et in his, et in illis vlti sunt, etsi † illis ipsis quoque aliquando, simili de causa, aduersus Aegyptios arma capienda fuerint.

§. 5. Sed ne in ipsa quidem Aegypto, cultus Numinis huius canini substitit. Testantur enim Scriptores fide digni, idque ex vestigiis quibusdam, non adeo obscuris illustrari potest, Anubidis et notitiam et reuerentiam, ex Aegypto transiisse in Graeciam. Non loquor de recentioribus, post Ptolemaeorum in Aegypto regnum, temporibus, quibus Aegyptus ipsa, magnam partem, vultum graecanicum induit, vnde factum est, vt plurima Ae-

Et apud ipsos Graecos antiquiores, culti huius apud ipsos Numinis, vestigiaprehenduntur.

A 4

gyptio-

* IUVVENALIS Sat. XV. v. 8.

** HERODOTVS Lib. II. c. 66. 67. DIODORVS p. 75.

*** *de Iside et Osir.* p. 368. fin.

**** Ibidem p. 380.

† AELIANVS de anim. Lib. XI. c. 26.

gyptiorum Numina, eaque inter Anubis etiam, † a Graecis, et †† ab ipsis Romanis quoque, tractu temporis, non illibenter recepta fuerint. De temporibus loquor antiquitatis vltimae, ad quae historia Graecorum pertingit. Ipsum namque Rhadamanthum, Minois Cretici fratrem, aut, ††† vt alii volunt, eo etiam antiquiorem, Anubidem Aegyptium veneratione religiosa profecutum esse deprehendo. De eo enim haec retulit SOCRATES, Scriptor non incelebris, Lib. XII. rerum Creticarum: * *Ραδάμανθους δοκεῖ διαδέξασθαι τὴν βασιλείαν δικαιοτάτος γεγενῆσθαι πάντων ἀνθρώπων λέγεται δὲ αὐτὸν πρῶτον εἶδέναι ἔσθ' ὅρκους ποιεῖσθαι κατὰ τῶν θεῶν ἀλλ', ὁμνύου καλεῦσθαι χῆνα καὶ κύνα, καὶ κριὸν, καὶ τὰ ὅμοια. Apparet, Rhadamanthum, postquam regno admotus esset, mortalium omnium extitisse iustissimum. Primus etiam dicitur lege sancivisse, ne quis per Deos iuraret, verum iurare iussit per anserem, per canem, per arietem, et similia. Lex illa adscribitur pietati insigni regis illius, qua nempe obuiam ire voluerit abusui temerario nominis diuini. Ita etiam EVSTATHIUS rem exponit: ** *Ραδάμανθους, Φασὶ, ὑπὲρ τῆ μη θεὸν ὀνομάζειν ἐπὶ πᾶσιν, ἐκέλευσε κατὰ χῆνος, καὶ κυνός, καὶ κριὸς ὁμνύου. Rhadamanthum aiunt, vt ne nomine diuino**

† Pompa Isiaca, quam APVLEIVS a se visam describit Lib. XI. Metam. in qua Anubidem circumlatum fuisse legimus, peracta erat Cenchreis, in Graecia, prope Corinthum, cuius erat portus.

†† Anubidis Simulachrum marmoreum Romae memorat LAMPRIDIUS in *vita Commodi*, cap. 16. Testatur etiam Scriptor idem, ipsum Commodum Imperatorem, Sacra Anubidis publice celebrasse. Vide §. 7.

††† EPHORVS apud STRABONEM, Lib. X. Geogr. p. 328.

* Apud Scholiasten Aristophanis in *Aves* p. 566. Edit. Genev.

** In *Odysseae* Lib. T. p. 1871. Edit. Rom.

uino ad res quascunque abuterentur, iussisse iurare per anserem, canemque et arietem. MICHAEL APOSTOLIVS tradit, Rhadamanthum ea, quae aliis, lege lata praeceperat, proprio exemplo roborasse. * *Ὁ δὲ θεὸς Ῥαδάμανθυος ἦν κατὰ χῆνος, ἢ κυνὸς, ἢ πλατάνου, ἢ κριῖ, ἢ τινος ἄλλου τοιούτου.* Iusiurandum, quo Rhadamanthus solebat uti, erat per anserem, vel canem, vel platanum, vel arietem, vel aliquid huius generis. Vbi auctor hicce, ad ea, quae ab aliis commemorantur, platanum arborem addit. Ego vero, vbi haec legi et paulo attentius consideravi, aliter colligere non potui, quam priscum illum Rhadamanthum, aut gente fuisse Aegyptium, quod et nomen eius prodere videtur, aut post peregrinationem eo institutam, cultum deorum nonnullorum Aegypti, domum secum reduxisse, ideoque per anserem, canem, arietemque iurare consuevisse, quod in ipso, ut peregrinum quidpiam, et in Graeco inauditum, veteres observare iubent. Canem et arietem, inter Deos Aegyptiorum, suum quoque sortitos fuisse locum, *Pantheon* nostrum satis docere potest. *Anserem* equidem divinis honoribus Aegyptii dignati nunquam sunt; sed scimus tamen, ** alitem hunc Isidi sacrum, et in delitiis fuisse, quamvis ipsi in sacrificium quoque cederet. Vnde IUVENALIS Sat. VI. v. 540. canit.

*Vt veniam culpa non abnuat, ansere magno
Scilicet, et tenui popano corruptus Osiris.*

A 5

Plata-

* in Centuria Prouerbiorum XVII. num. 7.

** HERODOTVS Lib. II. c. 45. OVIDIVS Fastor. Lib. I. v. 453. ARISTIDES Rhetor, λόγων ἱερῶν tertio circa fin. fol. 175. b. Edit. Florent. graec. PHILOSTRATVS de vita Apollonii Lib. V. cap. IX. Adde his LEONARDI AVGVSTINI Gemmas Part. II. num. 39. et SPANHEMIVM de Praestantia Numism. p. 266.

Platanus, per quam etiam iurasse Rhadamanthum, perhibet APOSTOLIVS, eodem quoque spectat. Nam non animalia tantum, sacra erant Aegyptiis, erant etiam arbores et plantae, eosque *allium caepasque inter Deos in iureiurando habuisse*, testis est PLINIVS Lib. XIX. c. VI. Rhadamanthi exemplum imitatus postea est Socrates, Graecorum omnium optimus et sapientissimus: ideoque vtrumque in hac causa coniungit PORPHYRIUS, *de Abstin.* Lib. III. p. 285. fin. Κρησὶ δὲ, inquit, νόμος ἦν Ῥαδαμάνθυος, ὅρκον ἐπάγεσθαι πάντα τὰ ζῶα. Οὐδὲ Σωκράτης, τὸν κύνα καὶ τὸν χῆνα ὁμνῶς, ἐπαιζέν, ἀλλὰ κατὰ τὸν τῷ Διὸς καὶ * Μάϊας παῖδα, ἐποιεῖτο τὸν ὅρκον. *Legem Cretenfibus tulerat Rhadamanthus, ut per omnia animalia iurarent. Neque Socrates, cum canem anferemque iuraret, putandus est ludere aut ridere voluisse. Iuravit per filium Iouis et Maias. Docet nempe eruditissimus hic Scriptor, Socratem, quando iurabat per canem, intellexisse Aegyptiorum Anubidem, seu, ut Graeci interpretantur, Mercurium, quem ipsi quidem perhibebant Iouis et Maias filium. Et ne in hoc argumento proluxior sim, habemus sane Socratem ipsum, conceptis verbis id profitentem, et ita iurantem: ** Μὰ τὸν κύνα τὸν Ἀργυπλίῳν Θεόν. Per canem, Aegyptiorum deum. Sed de his iam satis.*

Sacerdotes Aegyptiorum de Anubide traditiones.

§. 6. Videamus nunc iam, quid in Sacerdotalibus Aegyptiorum fabulis, de *Anubide* traditum inueniamus. Et primo quidem Osiridis filium eum perhibitum fuisse,prehendimus. *** *Aiebant enim, cum Osiride duos militatum profectos esse † filios*

* Ita correxi, cum legeretur, nullo prorsus sensu δικαίον.

** Apud PLATONEM in *Gorgia*, p. 316. Edit. graec. Basil.

*** DIODORVS *Siculus* p. 15. fin.

† Deest hoc in versione latina RHODOMANNI; sed in graeco extat, δύο υἱούς, *duos Osiridis filios.*

*lios eius, Anubim et Macedonem, fortitudine praestantes viros. Erat ergo Anubis * filius Osiridis. Rem ex iisdem fabulis acceptam, narrat paulo prolixius PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 356. fine, in haec fere verba: Porro Isidem, comperto, Osirin cum Sorore, (Nephthy) per errorem congressum esse, credentem se cum Iside uxore, rem habere, et visorei huius argumento, corona nempe melilotina, quam is apud Nephthyn reliquerat, puerulum quaesivisse, nam prae metu Typhonis, mariti sui, mater eum statim exposuerat, magnoque labore, canibus indagentibus, repertum enutriuisse. Osiris itaque filium hunc suum, per adulterium, etsi ignorans et imprudens, ex Nephthy sorore sua suscepit. Refer huc, quod alibi PLVTARCHVS, in eodem libro, p. 366. scribit: Cum autem exundans Nilus, etiam in istas partes diffuit, hoc Osiridis cum Nephthy coitum nuncupant. Et mox, post insecuta quaedam alia: Itaque Isis Horum, ex Osiride susceptum, iusto partu edidit: Nephthys autem, ex eodem Osiride, Anubim furtiuo. Potest hinc liquere, TERTVLLIANVM memoriae lapsu, in errorem inductum fuisse, cum in Apolog. cap. XV. moechum Anubim commemoraret, nisi forte dicere velis, moechum Scriptori illi hoc loco significare, adulterio procreatum.*

§. 7. Solent veteres, ubi res *Anubidis* attingunt, etiam in causas inquirere, ob quas eum Aegyptii canina forma fingere et repraesentare consueverint, et illas plerumque, ex historia fabulosa eorum, quae perhibentur, aut circa Anubim, aut ab ipso gesta fuisse, depromunt. PLVTARCHVS postquam p. 356. furtiuos Dei huius natales retulisset, addit, *Isidem eum, magno labore, canibus indagentibus*

In causas inquitur, ob quas Deus hic specie canina ab Aegyptiis fingeretur. Anubis perpetuus Isidis Osiridisque comes.

* Non igitur erat filius Typhonis, quod memoria lapsus affirmat GERH. IOH. VOSSIVS, de Idolol. Lib. I. c. 27. fol. 105.

bus repertum, enutriuisse: eumque custodem deinde comitemque habuisse, Anubim appellatum, et creditum Deos custodire, ut canes hominibus custodes adesse solent. Similia fere sunt, quae ea de re, apud DIODORVM p. 77. leguntur, ubi, *canis*, inquit, *usui est venationibus et custodiis*. Ideo Aegyptii Deum, quem Anubim appellitant, canino capite repraesentant; canem Osiridi et Isidi corporis fuisse custodem, indicantes. Alii narrant, canes Isidi, quando inuestigabat Osiridem, duces fuisse, et feras aliosque obuios auertisse, et fidos beneuolosque inquisitionis socios se praebuisse cum ululatu. Obseruat DIODORVS, canes usui esse in venatione, idque ad fabulas quoque de Anubide applicat, sicuti fecerunt et alii. Eos inter IULIVS FIRMICVS, de erroribus profan. relig. non procul ab initio, nescio vnde, refert, Isidem adhibuisse sibi Nephthen sororem sociam, et Anubim venatorem. DIODORVS vero, alio loco, rationem adfert aliam, Anubidis in speciem canis efficti. Ait enim p. 15. fin. 16, Anubidem ex bellua sibi confecisse armaturam maxime insignem, videlicet ex pelle canina, eumque ob causam belluam hanc religiose ab Aegyptiis coli. Plures huiusmodi explicationes adferre taedet. Quis tam est obesae naris, qui non confestim perspiciat, veteres hanc de Anubide fabulam Sacerdotalem, quemque pro ingenio suo, ex coniectura explicuisse, huncque obtulisse nobis talem, illum vero aliam. Illi vero a scopo quam proxime abesse mihi videntur, qui rationem, ob quam Anubim suum canem finxerint Aegyptii, ex eo repetendam esse suspicati sunt, quod Anubis, Diis supremis, Osiridi et Isidi, ab Aegyptiis semper additus fuerit, ut ipsorum comes, custos et pedisequus. Id enim veteres omnes vnanimiter tradunt. DIODORVM et PLVTARCHVM modo nunc intelleximus asserere, Isidem et Osiridem habuisse custodem

corporum comitemque Anubidem, sicuti canes hominibus custodes adesse solent. Idem PLVTARCHVS p. 355. obseruat, Aegyptios Mercurium suum dicere *canem, ob custodiendi ac vigilandi studium.* Hinc *Anubim τὸν τῆ Ὀσίριδος Φερεῶν, custodem Osiridis* appellat PROCLVS, in Platonis *πολιτεία*, p. 417. Et de eodem STATIVS quaerit, *Sylvarum* Lib. III. num. II. v. 112.

Cur seruet Pharias lethaeus Ianitor aras.

Ex quo colligere licet, in Templis Isidis, prope eius aram, communiter signum Anubidis collocari consueuisse. Veram autem rei huius rationem, quam ex ista deducimus, et quae nobis vera visa est, in sequentibus exponemus, §. 12. 13. Inde vero est, quod in Pompis Isidis solennibus, Anubis quoque semper circumferri solitus fuerit. Diserte profecto DIODORVS p. 78. obseruat, *τοῖς Ἰσείοις προπορεύεσθαι τὴν κύνα κατὰ τὴν πομπήν, in festis Isiacis, canes antecedere pompam.* Talem Pompam descriptam videmus ab OVIDIO, *Metamorph.* Lib. IX. v. 689.

*Inachis (Isis) ante torum, pompa comitata Sacrorum
Aut stetit, aut visa est: inerant lunaria fronti
Cornua, cum spicis, nitido flauentibus auro,
Et regale decus; cum qua latrator Anubis,
Sanctaque Bubastis, variusque coloribus Apis.*

APVLEIVS, qui huiusmodi Pompam Isiacam, Cenchreis a se visam refert, *Metam.* Lib. XI, de ea haec scripto consignauit p. 262. *Nec mora, cum Dei, dignati pedibus humanis incedere, prodeunt; hic horrendum attollens canis cervices arduas, ille superum commeator et inferum: nunc atra nunc aurea facie sublimis, laeua caduceum gerens; dextra palmam virentem quatiens.* Ideoque de Commodio Imperatore, cum is Sacra Aegyptiorum, omnemque eorum

rum apparatus, Romam inuexisset, et Pompas Isiacas ipse solenniter celebraret, narrat in eius vita AELIVS LAMPRIDIUS cap. 9. *Sacra Isidis coluit, ut et caput raderet, et Anubim portaret. Et mox: Quum Anubim portaret, capita Isiacorum grauitertunde-
bat ore simulachri. Eadem commemorat SPARTIANVS in Pescennio nigro cap. 6. Sacris Isidis Commodus adeo deditus fuerat, ut et caput raderet, et Anubim portaret, et omnes pausas ederet. Idem in Antonino Caracalla cap. 9. Commodus Sacra Isidis ita celebravit, ut et Anubim portaret, et pausas ederet. Diu ante, Ciceronis aeuo, Consulibus Pifone et Gabinio, Sacra haec Roma fuerant eiecia, quod sic TERTVLLIANVS testatur, in Apolog. c. VI. Serapidem, et Isidem, et Harpocratem, cum suo Cynocephalo, (intelligit Anubidem, capite canino insignem,) Capitolio prohibitos, id est curia Deorum pulsos, Piso et Gabinius Coss. abdicauerunt. Addamus his vnicum praeterea MINVTII FELICIS locum, qui in Octauio, cap. 21, solenne aliquod Aegyptiorum Sacrum commemorans, haec habet: Isis perditum filium cum Cynocephalo suo (Anubide) et caluis Sacerdotibus luget, plangit, inquit. — mox inuento paruulo, gaudet Isis, exultant Sacerdotes, Cynocephalus (Anubis) inuentor gloriatur. Id vero ipsum, * in Tabula Isiaca, ad viuum depictum cernimus.*

Anubidem Graeci nonnunquam interpretantur Saturnum, plerumque vero Mercurium.

§. 8. Graeci, de rebus Aegyptiacis agentes, nomine *Anubidis* nonnunquam intelligunt *Saturnum*, aut *Anubidem* interpretantur *Saturnum*. Monet hoc PLVTARCHVS, de Is. et Osir. p. 368. Ἐν τοῖς δὲ οὐκ ἔστιν ὁ Ἄνυβις ἑνὶ τῷ πάντῳ τῶν ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ κύων ἐν ἑαυτῷ, τὴν τῷ κυνὸς ἐπικλησιν ἔχειν. Nonnullis videtur Anubis Saturnus esse, quia omnia gignens ex se, et in se tanquam praegnans mulier ge-
rens

* Vide Miscellanea Berolin. T. VII. p. 379. 380.

rens (quod graece κύνειν dicitur) κύνων, siue canis appelletur. Nihil dico de ista explicatione puerili, qua nempe ratio promitur, cur *Anubis*, cum sit *Saturnus*, ab Aegyptiis, vt κύνων, vel *canis* fingi solitus fuerit. Huiusmodi ineptiis, auctor ille alioquin grauis, omnique laude dignus, in libro praesertim *de Iside*, ita se oblectare videtur, vt fere diceres, eum id fecisse in gratiam Cleae, supersticiosae mulieris, cui etiam librum hunc inscripsit. Sed praeterea videtur PLVTARCHVS hic *Anubidem* confudisse cum *Phtha*, siue *Vulcano* Aegyptiorum, quod etiam alias non semel factum esse, monuimus Lib. II. cap. I. §. 9. Verum tamen est, quod PLVTARCHVS aiebat, nonnullos *Anubim* interpretari *Saturnum*. Nam vbi de *Saturno* Aegyptiorum veteres loquuntur, persaepe alium, quam *Anubidem*, non intelligunt. Sed plura eam in rem hic non congero. Nam plerumque et fere semper *Anubidem* interpretari iidem solent *Mercurium*. Sic PLVTARCHVS in libro *de Iside* p. 355. Non enim Aegyptii, *Mercurium* suum proprie canem vocant: sed ob custodiendi et vigilandi studium, ac sapientiam, qua amicum ab inimico discernit, eum Deorum callidissimo, vt Plato ait, accommodant. Sermonem hic esse de *Anubide*, omnes illico perspiciunt. Idem p. 367. ait, fabulari Aegyptios, *Mercurium* sedem habere in Luna, et vna cum illa circumferri. Vbi non alium, quam *Anubidem*, comitem et pedissequum *Isidis* intelligi posse, palam est. Et ita in libro eodem, auctor ille fere semper. Non aliter SERVIVM et PORPHYRIVM, Numen *Anubidis* interpretatos esse, ex §. 3. et 5. liquere poterit. Ex LVCIANO quoque, cuius verba dedimus §. 2, discimus, *Anubidi* Aegyptiorum attributum fuisse κηρύκειον, *caduceum*, quem tesseram esse *Mercurii* Graecorum, neminem latet. De *Anubide* quoque capiendum esse existimo, quod DIO CAS-

SIVS, nobilissimus historiae Romanae Scriptor, de Marco Aurelio Imperatore, literis mandavit. * Λόγος ἔχει, Ἀρνυφὶν τινα, μάγον Ἀιγύπτιον, συνόντα τῷ Μαρκῷ, ἀλλὰς τε τινὰς δαίμονας, καὶ τὸν Ἑρμῆν τὸν αἰέριον, ὅτι μάλιστα μαγγανείαις τισὶν ἐπικαλέσασθαι, καὶ δι' αὐτῶν, τὸν ὄμβρον ἐπισπάσασθαι. Fama est, Arnuphin quendam, Magum Aegyptium, qui Marco aderat, Mercurium illum, qui est in aëre, aliosque daemones, artibus quibusdam magicis inuocasse, ac per eos pluuiam extorsisse. Lectori erudito facile patescit, sermonem esse de pluuiâ illa mirifice exoptata, qua exercitus M. Aurelii Imperatoris, in bello Marcomannico, angustiis extremis pressus, praeter spem omnium, subito recreatus fuit, quam quidem Christi cultores precibus suis, alii Deorum suorum auxilio et fauori in acceptis tulere, ac inter hos quidam Mercurio aërio, quem Arnuphis, magus Aegyptius, inuocauerat. Quis vero sit ille Mercurius aërius, nisi Anubis, Solis ac Lunae pedisequus, et cum lunari globo rotari creditus?

Interpretationes nominis Anubis adferuntur, quae minus nobis probantur.

§. 9. Pergimus nunc ad interpretandum nomen Aegyptiacum *Anubis*, qua de re extat ** quaedam nostra obseruatio. Sed argumentum istud tanto minus hic omittere nobis licet, quod ad indagandam veram Sacerdotum Aegyptiorum, de *Anubide*, mentem ac sententiam, non parum nobis profuturum esse videam. Graeci nomen hoc semper scribunt *Anubis*, ubi omnes in rebus huius generis vel mediocriter tantum exercitati, facile persentiscunt, ad ipsam vocem Aegyptiacam, accessisse terminationem graecam, quam vocabulis barbaris fere semper addere, graecis Scriptoribus solenne atque familiare est.

* In Epitome IOHANNIS XIPHILINI, p. 260. Edit. Roberti Stephani.

** In Thesouro Epistolico La Croziano To. I. p. 168. etc.

est. Si igitur demseris terminationem graecam, remanebit *Anub*, nomen inter Aegyptios, oppido vsitatum, cuius Scriptores Ecclesiae nostrae vetusti, qui elegantias vneresque graecae dictionis aucupari non solent, persaepe meminerunt. In *PALLADII historia Lausiaca*, * cap. LVIII. inscribi videmus *περὶ Ἀββᾶ Ἀνῶβ*. De Abbate *Anub*, quod, nescio qua de causa, redditur in versione HERVETI, *Vita Abbatis Anuph*. Nam nomen *Anuph*, quod ** in historia Monachorum Aegyptiorum etiam subinde occurrit, a nomine *Anub*, significatione vehementer differt. Sic in eadem *historia Lausiaca*, cap. LV. mentio est *Abbatis Anub*, vti quidem habet Textus graecus, quem et hic versio latina corrumpit, scribendo *Anuph*. Commemoratur idem *Abbas Anub*, in *** *Apophthegmatibus Patrum*, aliisque Ecclesiae antiquae Monumentis. Ipsi igitur Aegyptii, *Anubidis* nomen, lingua sua efferebant *Anub*, aut etiam, et rectius quidem *Annub*. Ita nomen hoc scribit LVCIANVS, nisi quod illi terminationem graecam assuerit. Nam in *dialogis mortuorum* p. 254. fingit Alexandrum M. ἐλπίζοντα Ἀνῶβιν ἢ Ὅσιριν γενέσθαι, *spem habentem, fore, ut aliquando fiat Annubis, vel Osiris*. Eundem typum in hoc nomine seruat etiam STEPHANVS Ethnicographus, qui de Cynopoli obseruat, ἐν ἣ πόλει Ἀνῶβις τιμᾶται, *in qua vrbe colitur Annubis*. Non diffiteor, eruditissimos viros, BERKELIVM, et HOLSTENIVM, in notis ad illum Scriptorem, id agere, vt persuadeant nobis, locum in mendo cubare, et pro Ἀνῶβις, scribendum esse Ἀνῶβις; verum quo iure, ipsi viderint. Posterior sane rationem emendationis suae offert, quae videri potest,

* In magna Bibliotheca Patrum Parisina To. XIII. p. 990.

** Vide SOZOMENI hist. Eccles. Lib. III. cap. XV. CASSIANO scribitur *Pinuphius* Collat. XX. saepiuscule.

*** Monumenta Ecclesiae Graecae COTELERII To. I. p. 393. Tom. III.

potest, aliquod habere pondus. *Graecis*, inquit, *Latinisque Poëtis prior syllaba corripitur*. Hoc enim re ipsa ita se habere, exempla §. 3. adducta, inuicte probant. At enim ex ea, quam vir eximius, pro emendatione sua, attulit ratione, id tantum intelligitur, quamobrem Graeci Latinique ex voce *Annubis*, alterum eliserint *n*, ut nempe in verbis syllabam primam corripere possent. Corruptio igitur nominis huius primo quidem debetur Poëtis; sed eos secuti sunt alii, et sic consuetudo illius scriptionis et pronuntiationis paulatim ubique inoleuit. Non possum itaque non sic existimare, ipsos Aegyptios nomen hoc antiquitus protulisse *Annub*. Quod si ita se habet, de quo dubitare mihi non licet, cordati omnes facile mihi concedent, sententiam magni * BOCHARTI, eorumque, qui vestigia eius legunt, vocem *Anubis* autumantium nihil aliud esse, quam hebraeum הַנּוּבֵחַ *bannobeach*, vel *bannobeah*, admitti non posse. Nam ut plura alia taceam, quae in hac interpretatione difficulter concoqui possunt, quis non videt, *Annub* et *Hannobeach*, nimio interuallo a se inuicem differre, quam ut vnum vocabulum censerì possint? Taceo illorum originationem, qui *Anubin*, lingua Aegyptiorum patria, *canem* dictum fuisse sibi imaginantur, etsi illis praeiuerit vetus *Scholiastes Iuuenalis*, qui ad Sat. V. v. 535. haec notat: *Dictus Anubis, quia caput caninum accipit per mysteria*. Nam *canis* Aegyptiis non dicitur *Anubis*, etsi ob rationem mysticam Deum hunc cum capite canino repraesentare soliti fuerint. Sed de hac ipsa, aliisque similibus Numinum Aegyptiorum originationibus, ** in superioribus iam dixi.

§. 10.

* In *Hieroico*, Parte I. Lib. II. cap. LVI. col. 691.

** Lib. II. cap. VII. §. 2. Lib. III. cap. III. §. II.

§. 10. Illis, qui linguae Aegyptiacae, siue, vt vulgo vocatur, Copticae, aliquam notitiam sibi comparauit, aqua haerere hic non potest. Omnia potius sponte fluunt. Diximus, *Anubidem* Aegyptiis re ipsa sonuisse *Annub*. Id vero sine vlla qualicunque mutatione, *aurum* significat, vel *aureum*. Nam *NDXB*, *nub*, lingua Aegyptiorum antiquissima dicebatur *aurum*, quod interpretatio S. Scripturae Coptica, innumeris locis docet, quodque * testimonio Sacerdotis Aegyptii veteris confirmatum videre possumus. Inde vero est *NDXB*, vel quod prorsus idem valet, *ENNDXB*, *Ennub*, vel *Annub*, idque semper *aureum* significat, quod sexcenta exempla, et amplius, in Coptica Scripturae S. interpretatione docent. *Annub* igitur Aegyptiis, vti dixi, *aureum* sonat, neque solum et separatum positum, aliud quid significare potest. Hanc vero interpretationem meam, a mente et sententia Sacerdotum Aegyptiorum, alienam non esse, I. Ex eo colligi merito potest, quod Aegyptii *Anubim* suum, propter rationem sine dubio mysticam, semper ex solido *auro* fingere, aut vero illi, ex alio metallo fabricato, *aureum* saltem *colorem* inducere solerent. Pertinet huc locus LVCIANI, §. 2, iam allatus, vbi praeter alios Deos barbaricos, memoratur etiam *Anubis*, ex solido *auro conflatus*, grauis et vere magni pretii, alterque Scriptoris eiusdem, illic etiam descriptus, in quo narratur, furem aliquem in *Anubideum* (id est Sacellum Anubidis) irrupisse, ibique Deum ipsum (aureum quippe et magni pretii,) surripuisse, duas item *phiaas aureas*, et *aureum insuper caduceum*. Nescio an aliis sim persuasurus, quod mihi valde probabile fit, eandem rem tangi in hoc LVCILII Epigrammate.

Anubis Aegyptiis aureum significat, eaque interpretatio argumentis aliis quot confirmatur.

B 2

* Τῆν

* Vide infra Libri huius cap. IV. §. 4.

* Τὴν γένεσιν λυπῶντα μαθὼν Κρόνον Ἡλιόδωρος
Νύκτωρ ἐκ ναῶ χεύσειον ἦρε Κρόνον

*Cum Heliodorus intellexisset, per Saturnum genit-
turam suam deprauari*

*Noctu clam ex Templo aureum surripuit Sa-
turnum.*

Nisi fallor, Epigramma hoc narrat rem persimilem illi, quae in LUCIANI ultimo loco refertur. Saturni ipsius signa et simulachra, in Templis, Graecorum quoque et Romanorum, erant perrara, et vix conspiciebantur. *Anubis* vero, praeter Aegyptiorum, Graecorum quoque et Romanorum Tempia, frequens occupauerat. Et huius Dei simulachra fuisse plerumque aurea, modo obseruabamus. Eum vero a Graecis saepius dictum fuisse Κρόνον, vel *Saturnum*, §. 8. iam monuimus. Neque vero existimandum est, casu tantum quopiam nonnunquam contigisse, vt *Anubidis* simulachra, ex auro conflarentur. Id nitebatur arcanis quibusdam Sacrorum rationibus, quod non ita obscure innuit PLINIVS, Lib. XXXIII. c. 9. *Tingit et Aegyptus argentum, vt in vasis Anubim suum spectet, pingitque non celat argentum.* Liquet hinc, ideo Aegyptios argentum non celasse, quoties sculpendus erat *Anubis*, vt nimirum illius effigies, vero et proprio suo colore, id est *aureo*, insignis conspici semper posset. Rationem hanc arcanam, ex Sacris petitam, paulo apertius tangit APVLEIVS, Lib. XI. *Metamorph.* p. 262. vbi veclatum in Pompa Isiaca *Anubidis* simulachrum ad hunc modum describit: *Hic horrendum attollens canis ceruices arduas, ille superum commeator et inferum, nunc atra nunc aurea facie sublimis.* Ecce tibi *Anubidem aurea facie sublimem!* Equidem, ne quid dissimulem, *Mercurius* ille, aut
Anu-

* In *Anthologia Graecorum* Lib. II. cap. XXIV. Epigr. VII.

Anubis, quem in *Pompa* sua nobis describit Philosophus Madaurensis, aliquid ex Graecorum Sacris traxisse mihi videtur, vti sane is *Pompam* sibi visam, spectauit non in Aegypto, verum Cenchreis in Graecia. Sed id tamen ex praeceptis Theologiae Aegyptiorum, habuit ille *APVLEII Anubis*, quod *aurea facie* conspiciendus esset. Potest vero id ipsum, quod nunc obseruauimus, II. ex traditione aliqua antiqua Aegyptiorum, de *Anubide* suo, vel *Mercurio*, quae ad Graecos etiam, etsi nonnihil incrustata, dimanauit, non mediocriter illustrari. Vestigia illius satis luculenta reperiuntur in historia Fauni, Italorum regis peruetusti, prout eam Scriptores quidam Ecclesiastici in literas retulerunt. Ea apud auctorem *Chronici Alexandrini*, vel *Paschalis*, in haec verba concepta legitur, quae breuitatis amore ductus, ex graeco latine conuersa adscribo. * *Extincto Pico, qui et Iupiter dictus est, regnavit in Italia filius eius Faunus, qui et MERCVRIVS appellatus, annos XXXV. Erat vir ille callidus et Mathematicus, qui primus in Occidente AVRI METALLVM, eiusque conflandi rationem adinuenit. Is — conuasato ingenti admodum AVRI pondere, IN AEGYPTVM, ad tribum Chami, filii Noae se contulit, a qua perhonorifice exceptus est. Ibi degens, pro nihilo ceteris habitis, AVREA INDVTVS STOLA, philosophabatur APVD AEGYPTIOS, quibus ventura praedicebat: — vnde ab iis adorabatur, dicebaturque Deus Mercurius, vt qui futura praediceret — opesque praeberet: quem ideo DIVITIARVM LARGITOREM NOMINABANT, quippe quem existimarent ** DEVM esse AVRI. — Cum porro idem Mercurius in Aegyptum venit, apud Aegyptios regnabat*

B 3

Mestrem,

* Pag. 104. Edit. Raderi, vel 44. et 45. Edit. Paris.

** In graeco est, ὡς τὸν χρυσὸν θεὸν ὀνομάζοντες, idque ver-

Mestrem, ex genere Chami. Similia de *Mercurio* reperiuntur apud CEDRENUM p. 16. 18. et apud Anonymum, cuius *Excerpta Chronologica* praemittuntur Chronico IOHANNIS MALALAE, Oxonii edito, p. 22. Omnes hi in eo inter se conueniunt, Mercurium Aegyptium, *aurum* eiusque conflationem inuenisse, *Stolam* ad haec *auream* gestasse, et habitum fuisse *Deum aureum*, vel *Deum auri*. Hoc manifesto apparet, ex traditionibus antiquis, fabulisque Sacerdotum Aegyptiorum de suo *Anubide*, etsi nonnihil inquinatis, defluxisse. Reliqua, quae Scriptores hi de Fauno Italo docere nos volunt, et de Mercurii ex Italia in Aegyptum peregrinatione, ipsis relinquo. Id mihi satis liquet, eos res *Anubidis*, cum rebus aliis Aegyptiorum Dei, *Thoth*, quia vtrumque hunc Graeci *Mercurium* interpretantur, paulo securius confudisse. Quae de *aurea Stola*, et de *tutela auri* ipsi commissa, narrant, spectant sane ad *Anubim*. Sed quae iidem de Mercurii huius Studio Philosophico superaddunt, referenda vtique sunt ad Deum *Thoth*, quod ex cap. V. huius libri perspicietur luculentius. Reperiuntur vero etiam III. traditionis huius Aegyptiorum vestigia quaedam subobscura, in ipsa Graecorum, de suo *Mercurio*, Mythologia antiquissima. In *Hymno* namque HOMERI, in *Mercurium*, Poëta hic narrat, quomodo Apollo, in antrum Cyllenii montis, vbi Mercurius puellus nutriebatur, peruenerit, quantasque illic opes inuenerit, v. 249.

Πολλὸς δὲ χρυσὸς τε, καὶ ἄργυρος ἔνδον ἔκειτο

Multum autem AVRIque et argenti intus iacebat.

Ideo-

titur, cum *aurum* Deum appellarent. Sed legendum sine dubio τὸν χρυσὸν θεόν, Deum aureum, vel, vti apud CEDRENUM p. 18. scriptum extat, ὡς τῷ χρυσῷ θεόν νομίζοντες. Et sic verti.

Ideoque passim ipsi a Poëtis tribuuntur *talaria aurea*, vt a Poëtarum Principe. Aen. IV. 239.

—— Et primum pedibus *TALARIA* nectit
AVREA. ——

Quod videtur sumsisse a Poëtarum omnium Patre ac Magistro, cuius hi sunt versus

* 'Αυτίκ' ἔπειθ' ὑπὸ ποσσὶν ἐδήσατο καλὰ πέ-
διλα

'Αμβρόσια, χρύσεια ——

*Statim deinde sub pedibus ligauit pulchra TALA-
RIA*

Ambrosia, AVREA ——

Eadem ratione Graeci *Mercurio* suo, auream etiam *virgam*, quam *caduceum* vocant, tanquam aliquod insigne, tribuunt, sicuti etiam Aegyptii, §. 2. Et ab eo Deus hicce dici solet *Χρυσόρραπιδις*, *aurea virga insignis*. HOMERVS Odyss. K. 277.

'Ενθά μοι Ἑρμείας Χρυσόρραπιδις ἀντεβόλησεν.

Ibi mihi Mercurius AVREA VIRGA obuiam venit.

Ad quae verba vetus *Scholiastes* haec habet. *Χρυσόρραπιδις, χρυσὴν ῥάβδον ἔχων. Mercurius dicitur Χρυσόρραπιδις, quia virgam auream gestat.* Quod EVSTATHIVS confirmat, ad Odyss. E. p. 1522. Ad versum vero, quem modo adscribebamus, idem scribit p. 1658. circa fin. veteres epitheton hoc *Mercurii* exponere de *aureis talaribus*.

§. II. Explicandum nobis iam est, qualenam *Anubis* Plare ipsa Numen *Anubis* fuerit, et quid in eo venerari voluerint Aegyptiorum Theologi. Aliquando illa mihi sententia sedit, *Anubim* ipsis designasse *Stellam*, vel *Planetam*, quem dicere solemus *Mercurii*, eum-
Anubis Planetam Martis Aegyptiis non significauit.

B 4

que

* HOMERVS Iliad. Lib. Ω. v. 340. Odyss. A. 96.

que ab Aegyptiis *Annub*, seu *aureum* fuisse dictum, quemadmodum Graeci eundem *Στίλβοντα*, *fulgentem* nuncupare consueuerunt. Rationes, quae id mihi verosimile reddiderunt, exposui Lib. III. cap. VI. §. 5. Ad illas accedat nunc et ista, quod *Anubis* Aegyptiorum, ab APVLEIO nobis sistatur, *nunc atra*, *nunc aurea facie sublimis*, quod explicat, dum eum vocat *superum commeatorem et inferum*. Vide §. 10. Id vero *Planetae Mercurii* tam egregie conuenit, ut nihil possit magis. Illius autem rei haec est ratio, quod cum stellae quaedam sint diurnae, quas inter Solem eminere norunt omnes ac vident, aliae vero nocturnae, quibus Luna praesidet, * *Mercurius ad utramque naturam se accommodet, modo diurnus, modo nocturnus. Sed orientalis diurnus est, occidentalis vero nocturnus*. Hinc iam ratio omnibus patere videtur, cur dicatur *superum commeator et inferum*, et *nunc atra*, *nunc aurea facie sublimis*. Verum tamen haec omnia ad *Anubidem* nostrum non spectare, vel ex eo aestimare licet, quod Aegyptii *Anubidem* suum, *aureum* tantum, non itidem *atrum* haberi agnoscique voluerint. Nomen eius significat *aureum*, idque simulachra eius prae se etiam ferebant, ex auro solido quippe conflata, aut certe aureo colore obducta, ut semper intelligi posset *aureus*. Signum illud Dei huius, APVLEIO memoratum, cuius facies *nunc atra nunc aurea esset*, id est, ut interpretor, ** ex dimidio atra, ex dimidio aurea, si recte iudico, Graecorum, non Aegyptiorum, ingenio et artificio adscribendum fuerit. *Mercurii* porro stellam Aegyptios

* IULIUS FIRMICUS *Mathes.* Lib. II. c. VII. PROCLUS in Paraphrasi Tetrabibli Ptolemaei Lib. I. c. VII.

** Effigiem ad illud APVLEII simulachrum prope accedentem cernere mihi videor, in Lucerna antiqua, quam ex LICETO adfert, BAVDELOTIVS. Vide *L'utilite des voyages* To. I, p. 173.

ptos attribuisse non *Anubidi*, verum *Horo*, siue *Apollini*, testimonio Scriptoris idonei ostendimus, Lib. III. c. VI. §. 2. Neque ergo dici recte potuit, quod tamen CICERO, et ARNOBIUS dixerunt, nomen eius Aegyptios horuisse, et nominare nefas habuisse. Ego certe, quid de hoc Aegyptiorum Mercurio, cuius nomen ipsi expromere veriti sint, dicere debeam, non habeo. Illud noui, Graecos duos Aegyptiorum Mercurios, quos nempe ipsi nomine hoc designabant, *Anubidem*, et *Thoth*, per saepe inter se confudisse, et alteri eorum tribuisse, quod non nisi alteri proprium erat, quod in Theologiam Aegyptiorum de *Mercurio*, vti ea a Graecis traditur, miras nonnunquam tenebras inuexit. Ego hic me Daum non Oedipum profiteor.

§. 12. Post reiectam igitur illam Numinis *Anubidis* interpretationem, quam nunc retuli, diu mecum anceps dubiusque fluctuavi, quidnam re ipsa Sacerdotes Aegyptiorum, Numine hoc suo innuere et designare voluerint, idque occasione data, * in Epistola ad Venerandum quendam amicum, quae deinde publici iuris facta est, candide fateri veritus non sum. Sed videamus tamen, num non ex tenebris his, exque incertitudine, quacum hucusque luctati sumus, emergere, et argumento huic, sane perdifficili, aliquid lucis affundere queamus. Aegyptiorum Philosophi, e quorum numero est *Arnuphis*, §. 8. memoratus, *Mercurium* suum, dicebant *aërium*, eique in illa Mundi nostri regione sedem assignabant, aut volebant, in aëre per eum, statis temporibus, mutationem effici insignem, et in omnium oculos incurrentem. Id mihi veteres quidam sic explicare videntur, Aegyptiorum Theologos,

Anubis symbolice Aegyptiis designabat Horizontem, siue ortum et occasum Solis.

B 5

Anu-

* Eam celeberrimus apud Halenses, in Lyceo Reformato, Theologus, IO. GEORGIUS MICHAELIS, praemisit *Observationibus Sacris*, in Belgio A. 1738. editis.

Anubidis nomine, symbolice adumbrare voluisse *Horizontem*, vel, ut Latini loqui amant, *circulum finitorem*, qui hemisphaerium Coeli superius, ab inferiori diuidit, quique proinde partem aliquam Siderum nobis ostendit, aliam vero oculis nostris subducit.

— * *nec Sidera tota*

*Ostendit Libyae finitor circulus orae,
Multaque deuexo terrarum margine celat.*

Testem do PLVTARCHVM, qui in libro *de Iside*, Numen *Anubidis* ex mente Aegyptiorum, hunc in modum interpretatur, p. 368. *At circulus ambo hemisphaeria tangens et dirimens, qui a definiendo Horizon dicitur, ambobus communis, Anubis vocatur, ac forma cani adsimilatur, quia canis visu perinde noctu utitur atque interdium. Videturque Anubis apud Aegyptios eam obtinere vim, quam apud Graecos Hecate, Numen scilicet terrestre simul ac coeleste.* Eorundem sententiam adfert CLEMENS ALEXANDRINVS, vbi de hieroglyphica Aegyptiorum Scriptura differit, *Stromatum* Lib. V. p. 567. *Atque duo quidem canes (intelligit duo Anubidis signa) Symbola sunt duorum hemisphaeriorum, ut quae circumeant et custodiant.* Et post nonnulla intermedia: *Sunt, qui volunt, tropicos significari per canes, qui custodiunt, et instar ianitorum obseruant, accessum Solis ad Austrum, (id est hemisphaerium inferius) et Septentrionem (siue hemisphaerium superius.)* Haec omnia eodem redire, neque explicatione vberiori egere, peritus lector facile intelligit. Secundum hos igitur, *Anubis* Aegyptiis subindicat *circulum finitorem*, qui primus Solem orientem ostendit, ac veluti in hemisphaerium nostrum admittit, quique eundem occidentem, conspectui nostro rursus subtrahit, ac ad hemi-

* LVCANVS *Pharsal.* Lib. IX. v. 495.

hemisphaerium inferius depellit: vel, vt clarius rem explicem, designat Solis et ortum matutinum, et occasum vespertinum, variasque horum mutationes, quas Aequinoctia et Solstitia post se trahunt. Quae de re nouus mihi se aperit differendi campus, sed spatiosior, quam vt eum nunc emetiri queam. Vt ad ea, quae dixeram, redeam, * *Solis ortus dicitur eius apparitio super horizontem. Occasus vero est illius occultatio, quae quotidie fit, infra horizontem.* Id igitur Sacerdotes Aegyptiorum, *Anubidis* nomine et Numine subinnuebant.

§. 13. Multa nunc mentem subeunt, ex quibus hancce *Anubidis* interpretationem ac explicationem illustrare, eique robur non spernendum addere queam. Etenim I. hinc intelligi optime potest, quamobrem Aegyptii hunc suum *Mercurium*, vel *Anubidem*, dixerint *aëreum*, §. 8. 12. Nam ** *Sole oriente, collustratur illico aër. Sed simulac sub horizonte occultatur, nigrescit, et obscuratur tenebris.*

Explicatio nostra pluribus fulcitur rationibus.

— *** *Solet aër*

*Purpureus fieri: cum primum Aurora mouetur;
Et breue post tempus candescere Solis ab ictu.*

II. Rationem hinc petere nobis licebit, cur Aegyptiorum Theologi, *Horum*, *Osiridis* filium, perhibuerint legitimum, *Anubidem* vero eiusdem quidem, sed spuriam prolem, ex *Nephthy*, furtiuo concubitu susceptum fuisse, tradiderint. *Horum* merito filium *Osiridis*, siue *Solis*, Aegyptii dictabant genuinum et legitimum, vt qui ipse *Sol* esset, aut quotidie in ortu renouatus, aut quouis anno vertente, in Solstitio hyberno renatus, Lib. II. cap. IV. §. II. et cap. VI. §. 7. 8. *Anubis* vero filius *Osiridis* dice-

* GEMINVS in Elementis Astron. p. 45. Ed. Petauii.

** CLEOMEDES de Meteoris Lib. II. cap. IV. p. 104.

*** OVIDIVS Lib. VI. Metam. v. 47.

dicebatur tantum spurius, nam Sol ipse non erat, quantumvis primos illius exorientis radios, terrae ostenderet. Quod vero Aegyptii fabularentur, *Anubidem* e *Nephty* susceptum esse, sensum hunc habet arcanum. Incolentibus Aegyptum mediam, & superiorem, a Memphi usque ad Syenen, Sol oriens, omnium primo montium illorum cacumina illuminabat, qui ad orientale Nili latus positi sunt, et veluti ex illis, partem Aegypti quam dixi, prospectabat, sicuti habitantibus in Aegypto inferiori, lux Solis, in ipso ortu, e monte Casio, in finibus Syriae et Aegypti posito, videbatur mitti. Vnde LVCANVS *Pharsal.* Lib. X. v. 434.

*Lucifer a Casia prospexit rupe, diemque
Misit in Aegyptum primo quoque Sole calentem.*

Hinc de Hadriano Imperatore refertur, quod * in montem Casium, videndi Solis ortus gratia ascenderit, ubi montem Casium, non Syriae; sed in confiniis Aegypti, Phoeniciae ac Arabiae situm, intelligi, nullus dubito, etsi viris eruditis secus videri animaduerterim. Videbatur ergo Aegyptiorum vulgo, pone montes illos, qui Nilum a Syene, ad Memphim, a dextro latere, vel ab Oriente cingunt, Sol oriri, eoque cacumina horum montium, primo impetu contingere. Terra vero, quae inter montes istos, mareque rubrum, vel Sinum Arabicum, intermedia iacet, arida, sterilis, et prorsus infelix, Aegyptiorum Theologis dicebatur *Nephtys*, quod cap. III. Libri huius, argumentis non contemnendis adstruemus. Cumque inde Sol ortum ducere videretur, ac Aegyptiis se conspiciendum praeberet, *Anubis*, qui Solem Aegyptiis ex illa regione mittere existimabatur, stylo allegorico nuncupabatur *Osiridis* et *Nephtyos* filius. III. Neque vero minus facile

* SPARTIANVS in Hadriano c. 14.

cile quivis nunc assequitur, cur *Anubis*, indiuulsus Osiridis ac Isidis comes, et vtriusque custos perhibitus fuerit. §. 7. Non citra rationem fingeant Aegyptiorum Sacerdotes, Deum suum *Anubidem*, perpetuum esse *Osiridis*, id est *Solis*, ac *Isidis*, siue *Lunae* comitem. Nam Solem eiusque et motum, et in hoc nostro Mundo operationes, cogitare nemo potest, quin eiusdem pariter et ortum et occasum menti suae repraesentet. Hi ab ipso Sole separari nullo modo possunt, vti nec minus circulus ille finitor, quem *Horizontem* vocant, quem Sol oriens primo attingit, quemque occidens derelinquit, et intra quem operationes eius in nostro hemisphaerio subsistunt. Nec etiam ratio cuiquam potest esse obscura, cur *Anubis* ille, Numinum eorundem, Solis scilicet et Lunae custos fuisse perhibeatur. § 7. Nam circulus finitor, quem in Theologia symbolica, *Anubidem* vocitabant Sacerdotes, custodis instar, siue ianitoris, Soli orienti hemisphaerium superius veluti recludit, eumque in hoc intromittit, occidentem vero eundem, ex hoc nostro, in hemisphaerium inferius dimittit. Illud vero difficultatis nihil habet, quod *Anubidem* Aegyptii, non Osiridi modo, verum et Isidi, assiduum addiderint comitem. Discimus tantum ex eo, Numen hoc Aegyptiis, non *Solis* tantum; sed *Lunae* etiam, tum ortum, tum occasum symbolice adumbrasse. Quin imo satis constat, in gentis huius Theologia et Sacris, ab *Iside*, *Anubidem* diuulsam nunquam fuisse, vsque adeo, vt * *Mercurium*, siue *Anubidem*, in *Luna* positum, vna cum illa circumferri, fingerent.

§. 14. Qui ea, quae haecenus observauimus, attenta aestimatione pensitauerit, IV. haud grauate mihi, credo, largietur, doctrinam hanc Aegyptiorum symbolicam, de *Anubide*, a MARTIANO quoque

Idem argumentum continuatur.

* PLUTARCHVS de Iside p. 367.

que CAPELLA tangi, vbi in Satyrico Lib. II. p. 32,
de Mercurio hunc in modum canit :

*Qui solus Astra Mundi
Praeteruolans perexit,
Rapidis vigil procellis:
Qui cum superna tranat
Freta Tartarum recurrit;
Qui solus ante currum
Et candidos iugales
Altipotens parentis
Memorem ciere virgam:
Qui fata succidentis
* Separat libens Osiris
Sationibus grauari
Genitalibus repertis.*

Non potest esse dubium, Scriptorem nostrum hoc in loco, vt saepe alias, Sacra Aegyptiorum placita, de suo Mercurio, fabulis Graecorum interspergere voluisse. Loquitur enim aperte de *Osiride*, eiusque *genitalibus repertis*. Quis enim eruditorum, ac antiquitatis peritorum, est, quem hae Aegyptiorum fabulae lateant. In vulgaribus Aegyptiorum fabulis sermo quidem tantum est, de *genitalibus* Osiridis *deperditis*. Sed forte in quibusdam Sacerdotum Collegiis, symbolice etiam tradebatur, eadem *genitalia* certo quodam tempore esse *reperta*, vti MARTIANVS loquitur. Nam et hoc in Theologia Aegyptiorum Physica, fundamentum suum, et optimum, habet. CAPELLA saltem id ex aliquo Scriptore, forte

* GROTIUS in notis ad h. l. monet, vocem *separat*, peccare in legem pedariam, ideoque suspicatur, legi debere *sarpit*. Verum cum CAPELLA leges metricas frequenter negligat, eoque nomine, a GERH. IOH. VOSSIO reprehendatur Lib. II. *de arte Grammatica*, cap. XXXIX. cur non & hoc in loco, simile delictum commisisse dici poterit?

forte deperdito, haufisse videtur. Ita sciebat idem, quod pariter alicubi memoriae proditum legisse videtur, solere a Sacerdotibus Aegyptiis tradi, *Mercurium*, seu, vt ipsi loquebantur, *Anubidem*, *separare fata Osiridis*, quippe qui Solem nobis orientem ab hemisphaerio inferiori separaret, nobis vero occidentem, et in hemisphaerium inferius redeuntem, a nostro secluderet. Non quidem inficias iuerim, Scriptorem illum, doctrinam Aegyptiorum symbolicam, cui nunc lucem aliquam affundere conor, longe aliter explicare, atque ego hic facio. Ego *separationem Osiridis*, de Solis ad nostrum hemisphaerium accessu, et de eiusdem ad inferius hemisphaerium reditu, interpretor. Eam *separationem* efficit *Anubis*, siue *Horizon*, is enim, vti dicebamus, Solem nobis orientem, ex inferiori hemisphaerio excludit, et nobis occidentem, ex nostro superiori, in aliud repellit. At CAPELLA doctrinam symbolicam de *separatione Osiridis*, interpretatur de feminis in terram coniectione, deque eiusdem, ex terra laetifico reditu, aut insecuta resurrectione. Et in eo alios tantum secutus est, qui rem hanc eodem modo explicari posse, coniecerunt. Verum mihi iam sufficit, CAPELLAM doctrinam Aegyptiorum mysticam, de qua hic agimus, adferre, eamque explicare velle. Vter vero nostrum, in explicatione illius, rem acu tetigerit, iudicium esto penes eruditum & candidum lectorem. Ea certe, quae apud CAPELLAM praecedere videmus, quaeque nos idcirco describenda esse putauimus, talia sunt, vt eum ad sententiam nostram inclinare et dirigere debuisse, videantur. Possumus etiam V. dum in his versamur, ad firmandam coniecturam nostram, et aliam fabulam Sacerdotalem adferre, et huic ex illa lucem non poenitendam conciliare. Fabulam PLVTARCHVS, de *Iside et Osiride*, p. 358.

in haec verba refert. *Isidem* aiunt, cum *vinctum Typhonem* esset *nacla*, non modo non interfecisse; sed et soluisse, et missum fecisse: idque Horum ita indigne tulisse, vt *matri iniecerit manus*, et *regium ornatum a capite eius detraxerit*; sed *Mercurium Isidi galeam e bouis factam capite, imposuisse*. Ex doctrina Sacerdotum, prout eam in *Panttheo* nostro explicuimus, fabula haec non difficulter explicari poterit. *Isis* in hac fabula est *Luna*, vti in plerisque aliis. *Typhon* ventum vehementem et nocium designat, quod Libri huius, cap. II. ad liquidum perducemus. Illum *Isis*, vel *Luna*, cum *Horo*, siue *Sole* certis temporibus vincit, eundemque alio tempore rursus dimittit. Nam *Luna* ventos temperat, iisque dominatur, secundum doctrinam Aegyptiorum, quam exposuimus Lib. III. cap. I. §. 6. Est et * ab aliis obseruatum, neque id Aegyptios latuisse videtur, tempore inprimis plenilunii, ventos quosdam singularem in modum saeuire, quare haec ipsorum vis, tanto melius ad Lunam referri potuit. Et *Solem* quoque *Typhonem* vincere, seu de maligno impetu perniciosorum ventorum triumphare, iuxta eorundem Aegyptiorum doctrinam, adstructum videri poterit, Lib. II. cap. IV. §. II. Quod vero in fabula illa perhibetur, *Horum*, seu *Solem*, manus iniecisse *Isidi*, et *regium ornatum e capite eius detraxisse*, ad Lunam nouam, vel interlunium spectat. *Ornatus Isidis*, et, vt loquitur OVIDIVS, *regale decus*, sunt *cornua eius lunaria*, Metamorph. Lib. IX. 687. et sq. Illum Sol e capite Lunae detrahit, quando haec est in coniunctione cum illa. Nam eo tempore vultus eius, et cornua, et ipsa in vniuersum conspectui nostro penitus subtrahitur, neque decus eius regale cerni amplius potest. *Mercurius* vero ipsi *galeam imponit*, e bouis *capite factam*,
quan-

* Vide infra Lib. hoc V. cap. II. §. 19.

quando, vbi e radiis solaribus Luna iam emerfit, in *Horizonte* rursus apparet, et cornua eius, * quae cum bouinis comparabantur ab Aegyptiis, iam ab hominibus postliminio conspiciuntur. Haec omnia *Horizon* nobis ostendit, ac veluti producit. *Anubis* igitur, in hac quoque fabula mystica, *Horizontem* euidenter designat.

§. 15. Iis, quae nunc attulimus, VI, aliud insuper addamus argumentum. Desumemus illud a *in eodem* *Pergitur* *argumento.* comparatione, quam Graeci inter *Anubidem* Aegyptiorum, suumque *Mercurium*, instituere solent. De illo namque loquentes, semper fere eum *Ἐρμῆν*, id est *Mercurium* nuncupant, et interpretantur, quod ex superioribus satis liquet. Aliquam ergo, aut re ipsaprehenderunt, aut deprehendisse visi sibi sunt, inter *Anubidem*, suumque *Mercurium*, affinitatem ac similitudinem. Cuius rei non existima-uerim rationem posse suppeditari probabiliorem hac, quod Graeci *Mercurium* suum finxerint, *superum commeatorem et inferum*, ideoque eum *nunc atra nunc aurea facie sublimem* finxerint, quod ipsum APVLEIVS, §. 10. allatus, etiam de *Anubide* affirmat. Noti sunt CLAVDIANI de Mercurio versus, qui Graecorum de eo Theologiam optime nobis exponunt.

** *Atlantis Tegaeae nepos, commune profundis
Et superis Numen, qui fas per limen vtrumque
Solut habes, geminoque facis commercia mundo.*

An non diceres, Poëtam hunc, doctrinam Aegyptiorum, vti eam nunc explicui, de *Anubide*, tradere, paucisque totam complecti voluisse? Nam *Anubis* erat *commune profundis superisque Numen*,
quia

* Vide supra Lib. III. cap. I. §. 2.

** de raptu Proserpinae Lib. I. v. 89.

quia habebatur circulus ille finitor, qui hemisphaerium superius et inferius diuidebat, ac simul etiam coniungebat, propinquus vtrique, semperque praesens. Idemque *gemino mundo commercia facere*, dici merito poterat. Lucem namque totius Mundi, ex superiori in mundum inferiorem demittit, et ex eo in superiorem reducit. Idem subindicabat MARTIANVS CAPELLA, cuius verba haec de Mercurio, §. 14. iam descripsimus,

*Qui cum superna tranat
Freta, Tartarum recurrit.*

Et quid diutius inhaeream argumento, nemini eruditorum ignoto aut obscuro? Aliquid hic vidit etiam MACROBIVS, etiamsi in intimam doctrinae Aegyptiorum, de *Anubide*, medullam, nondum perripisse videatur. Verba eius ista extant Saturnal. Lib. I. cap. XIX. *In Mercurio Solem coli, etiam ex caduceo claret, quod Aegyptii in specie draconum, maris et foeminae, coniunctorum, figurauerunt, Mercurio consecrandum. Hi dracones parte media voluminis sui inuicem nodo, quem vocant Herculis, obligantur; primaeque partes eorum reflexae in circulum, pressis osculis, ambitum circuli iungunt: et post nodum caudae reuocantur ad capulum caducei; ornanturque alis ex eadem capuli parte nascentibus.* Aegyptios, recentiores saltem, Anubidem cum tali caduceo, qualem MACROBIVS describit, fingere consueuisse, * *gemmae Gnosticorum Abraxeae*, argumento sunt evidenti. Verum mihi tamen certo constat, fictionem caducei, Mercurio attributi, non ab Aegyptiis ad Graecos; sed vicissim a Graecis ad Aegyptios peruenisse. Quicquid sit, duo serpentes in caduceo, videntur

* Vide Collectionem harum gemmarum CHIFLETII, Tab. XIII. num. 54. et *L'Antiquité expliquée* du P. MONTFAUCON, To. II. Part. II. Planche CLIV.

dentur antiquitus designasse duplicem mundum, vel duplex hemisphaerium, superius et inferius, et in utroque * cursum Solis obliquum, serpenti in caduceo per similem, virga vero inter duos serpentes intermedia, Horizontem, qui utrumque hemisphaerium, et disiungit, et coniungit. Ideoque Aegyptii recentiores, caduceum Mercurii doctrinae suae non parum accommodatum, ad suum quoque Anubidem transferre coeperunt.

§. 16. Quae omnia, si ita se habent, uti adstruximus, sollicite iam quaerendum nobis non erit, quamobrem Deus ille, cui caput hocce dicauius, ab Aegyptiorum Theologis, *Anubis*, id est, ut supra §. 10. docuimus, *aureus* fuerit nuncupatus. Si enim *Sol* ipse, a colore et splendore, toties merito a gentium omnium Scriptoribus dicitur *aureus*, circulus ille finitor, qui primos Astri huius splendentis radios, ad oculos nostros mittit, luceque clarissima mundum nostrum replet, quique etiam illius occidentis, fulgorem aliquamdiu nobis conseruat, non minori iure, vere apteque *aureus* appellari potest. Consimili ratione Poëtarum pater atque princeps, Auroram persaepe dixit ** *Χρυσόθρονον*, *aureo throno insidentem*, qualia non pauca, apud alios etiam poëtas, graecos et latinos deprehendere licet; sed a quibus hic congerendis, abstinere malumus. Et in quibusdam Germaniae nostrae partibus, vox est non infrequens, de Sole proferri solita, ubi occasui propinqua est: *die Sonne gehet zu Golde*. Id plane *Anubis* significabat Aegyptiis. Neque etiam laboriosum magis, ac difficile erit, inuestigare, quae de causa Aegyptii suo Anubidi canis speciem assignandam esse censuerint. Est enim, fuitque sem-

Ex ea explicatione ratio suppetit, facilis et egregia, cur Anubidem Aegyptii dixerint aureum, eidemque formam canis assignauerint.

C 2

per,

* Vide MACROBIUM Lib. I. Saturnal. c. XVII. fin. c. XIX. fin. c. XX.

** HOMERUS Odyss. K. 541. M. 142. T. 319. etc.

per, hominibus in more positum, ut domuum suarum ianuis, canes adderent, tanquam ianitores quosdam, custodesque domus, ac vigiles. * Eam igitur ob rem, ANTIPHANI, veteri Poëtae, ** in Epigrammate, canes dicuntur, *Φεγροδόμοι νηλεῖς κύνες*, domus custodes, truces canes. Hinc legimus, apud veteres, non modo canes viuos, catena ad ostia alligari consueuisse; sed saepe etiam *** in pariete canem pingi solitum fuisse, addita hac inscriptione: *Caue canem*. Canis igitur, gentibus cultioribus, et literarum non omnino expertibus, pene cunctis, Symbolum fuit ostiarii, custodis, vigilis. Non aliam ob rationem, Aegyptii suo *Anubidi*, formam caninam tribuendam esse crediderunt. Erat enim, quod §. 7. ex Aegyptiorum placitis adstruxi, *Osiridis* et *Isidis*, id est *Solis* ac *Lunae* comes atque custos. Erat quidam coeli ianitor, atque ostiarius, qui *Soli* aduenienti in hemisphaerium nostrum, ianuam aperiret, sicque eum intromitteret, ac eundem, abitum ex eo parantem, in hemisphaerium inferius emitteret. Apposite ad haec, *Auroram*, quae certo quodam sensu, eadem est cum *Anubide*, Poëta *vigilem* appellat.

— *Ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
Purpureas Aurora fores, et plena rosarum
Atria.*

Et hanc rationem formae caninae *Anubidi* ab Aegyptiis additae, agnoscunt etiam ex veteribus, Scriptores

* Plura dabit IS. CASAVBONVS ad Theophrasti characteres Ethicos, cap. V. p. 145.

** *Anthologia* Graecorum Epigramm. Lib. I. cap. XXIII. Epig. 7.

*** Vide TURNEBI *Aduersaria* Lib. XV. c. 4. et notas eruditorum ad *Petronii Satyricon* cap. 29. Edit. Genev. 1629.

ptores praestantissimi, PLVTARCHVS, cuius verba habes §. 6. et CLEMENS ALEXANDRINVS. Vide §. 12.

§. 17. Neque vero est, quod miremur, veteres creaturarum et idolorum cultores, auroram ortumque Solis, non sine magna admiratione contemplatos esse, eosdemque, ac inprimis Poëtas, quauis data occasione, imagines illius nobis reliquisse iucundas, elegantes valde, et vere magnificas, Aegyptios vero insuper, locum, intra quem Sol oritur et occidit, per *σωματοποιῶν*, genti praesertim huic valde familiarem, in Deorum numerum recepisse, honoribusque diuinis dignatos fuisse. Quis enim quaeso magna haec Opera Dei cogitationibus attentis prudenter voluat ac reuoluat, quem non sollicita et cordata tantae rei meditatio, veluti extra se in ecstasin rapiat, quem non vel inuitum cogat, vt ordinem hunc ab optimo Creatore constitutum, tacitus reuereatur, atque eius tum potentiam, tum sapientiam, hic quoque agnoscat, celebret ac adoret?

*Mirandum
ceteroquin
non est, Ae-
gyptios ido-
lo latras,
Horizontem
coelestem
diuinis af-
fecisse hono-
ribus.*

* *Quis nocte clara lumine flammeo
Semper micantes non stupeat globos?
Aut mane castris prodeuntem
Quum rutilo videt axe Solem?
Siue ille eoīs fluctibus exserit
Vultus decoros, sponsus uti nouus
Auro refulgens, gemmeaque
Tempora conspicuus corona:
Seu quum fugacem praecipitans diem
Curru citato tempora diuidit
Artusque, viresque, impetumque
Centimano similis giganti.*

C 3

Ab

* BVCHANANVS in *Paraphrasi* Psalmi XIX.

*Ab usque Eoo cardine ad ultimam
Metam occidentis sidera permeans
Obliqua, vitali calore
Cuncta creatque fouetque alitque.*

Ipsa sanctissima, diuinitus nobis concredita, Reuelatio, mirabilem hunc in rerum natura ordinem, saepius nobis ob oculos ponit, inque memoriam reuocat, ad laudem Creatoris. Illa ipsa, * *AVRO-
RAM ET LUCEM MATVTINAM*, tanquam famulas introducit, et Prouidentiae, res humanas potentissime ac sapientissime regentis, Ministras, quae iussa Numinis alacri aure et pede, capeffant quotidie, stationesque suas nunquam intermittant. Has vero Dei famulas, et Prouidentiae eius ministras, magno sane cum splendore munus suum obeuntes, rebusque humanis tam vtilis, quinimo pernecessarias, Aegyptii idololatriae mancipati, ad honores diuinos euexerunt, Deique loco coluerunt.

* Celeberr. nunc beatus SCHVLTENSIVS Comment. in Iobum cap. XXXVIII. v. 12.

CAPVT II.

De Typhone, malo Aegyptiorum Genio, siue Daemone, eiusque cogno- minibus, Apopi, Baby, Seth, Smy.

Typhon Numen Aegyptiorum fuit peruetustum; sed maleficum. Nomen eius non vno modo effertur.

§. 1. Graecorum de Typhoeo suo traditiones fabulosae paucis exponuntur. §. 2. Typhon Aegyptiorum, in eorum fabulis, non vt Monstrum repraesentabatur; sed vt homo vnus e multis, qui regnum Aegypti affectauerit. §. 3. In iisdem fabulis perhibebatur filius Rheae, frater Osiridis ac Isidis, huiusque maritus. §. 4. Secundum easdem Typhon fuit, vixit, semperque mansit in Aegypto, quamuis Graeci quidam fabulas has corruerint. §. 5. Pura vero Graecorum, non Aegyptiorum fabula haec est, Deos metu Typhonis in Aegyptum fugisse, ibique varias animalium figuras induisse. §. 6. Id ipsum pluribus adductis rationibus probatur. §. 7. Respondetur ad exceptionem celeberrimi Warburtoni. §. 8. Fabulae Sacerdotalis Aegyptiacae, de gestis et patratibus a Typhone in Aegypto, summa. §. 9. Fabulae Sacerdotum de Typhonis interitu et sepulchro. §. 10. Typhoni Genio malefico et inuiso, animalia ab Aegyptiis dedicata erant, impura, inuisa, et contemta. §. 11. Typhonem Aegyptii, nonnunquam, vt maleficia eius auerterent, sacrificiis placabant, nonnunquam vero contumelia afficiebant. §. 12. Aegyptii res Typhonis, cum rebus Iudaeorum, sibi tantopere inuisorum, nonnunquam studio confuderunt. §. 13. Typhon primo quidem Sacerdotibus videtur significasse, Spiritum, principiumque malum, bono oppositum. §. 14. Postea, cum Typhon, ad res sensibiles et materiales transferri coepit, a quibusdam Symbolum habitus est hyemis. §. 15. Aliis visus est Symbolum maris, cuius rei rationes exponuntur. §. 16. Alii Typhonis nomine

intelligebant vim ardoris et siccitatis, nimis inualescen-
tem. §. 17. Proprie vero Typhonis nomine, Theo-
logi Aegyptiorum designasse videntur ventum vrentem,
exsiccantem, noxium. §. 18. Ex eo ratio peti potest,
quare sedes Typhoni in Aegypto inferiori assignatae
fuerint. §. 19. Sigillatim vero per Typhonem Aegy-
ptii designarunt illum ventum, qui in Scriptura S. orien-
talis et vrens vocari solet, cuius effectus sunt omnino
terribiles. §. 20. Typhon vox est Aegyptiaca, signifi-
cans ventum corruptorem. §. 21. Typhon cognomi-
nabatur ab Aegyptiis Apopis, quod proprie Gigantem
designat. §. 22. Idem a Sacerdotibus etiam cognomi-
nabatur Babys, quod explicatur. Significat autem ven-
tum subterraneum vehementem, ex cauernis erumpen-
tem. §. 23. Aliud Typhonis cognomen erat Seth, de
quo nonnulla differuntur. §. 24. Vti et de cognomine
Smy. §. 25.

§. 1.

*Typhon,
Numen Ae-
gyptiorum
fuit peruetu-
stum; sed
maleficum.
Nomen eius
non vno mo-
do effertur.*

Venio nunc ad Aegyptiorum Numen, quod gens
illa, non, vt ceteros Deos, beneficos, ho-
norumque omnium auctores, impenso affectu,
summaque mentis veneratione prosecuta est; sed ex-
horruit potius, ac vt Genium maleuolum, malo-
rumque tantum non omnium causam, execrata est,
Typhonem videlicet. Numen hoc ominis detestabi-
lis, Scriptores pene omnes, qui de rebus Aegyptio-
rum paulo diligentius agunt, commemorare solent,
etiam antiquiores et meliores, HERODOTVS, HEL-
LANICVS, EVDOXVS, MANETHO, et qui hos
sequuntur, plurimi alii, quos inter PLVTARCHVS,
notitiam illius satis amplam, in libro *de Iside et Osi-
ride*, nobis reliquit. Ipsum Numinis huius malefici
nomen, non ab omnibus eodem modo efferri, de-
prehendimus. PHILO Iudaeus, qui Alexandriae,
in Aegypto, vitam egit, Genium hunc, * ratione
sibi

* Hoc, quod negarunt quidam multis adductis e PHILO-
NE locis, inuicte probauit BOCHARTVS Hieroz.
Lib. II. c. XXXIV. col. 339. 340.

sibi peculiari, Τύφον, *Typhum*, quod graece *fumum*, aut *insolentem arrogantiam*, ac *superbiam* significat, appellare fere semper consuevit. Sed ostendere perfacile esset, Iudaeum hunc in rebus, quae ad *Typhonem* spectant, errorem non vnum commisisse. Poëtis Graecis Latinisque, vti et Scriptoribus rei Graecorum mythicae, Genius ille Aegyptiorum laeuus, non raro audit Τυφωεύς, siue *Typhoeus*, qui tamen nimis manifesto, fabulas de *Typhoeo* Graecorum, cum rebus *Typhonis* Aegyptii, errore non mediocri, in vnum compingunt, eoque interpretationem Numinis Aegyptiaci veram ac nativam, difficilem, perplexamque valde reddiderunt. Communiter vero, qui res Aegyptiorum attingunt, aut studio persequuntur, Numen ipsorum sinistrum, Τυφῶνα, seu *Typhonem* nuncupant.

§. 2. Antequam ad *Typhonis* Aegyptii Numen interpretandum progrediar, de *Typhoeo* Graecorum, mihi quaedam in antecessum dicenda esse video, ut intelligatur, eum a *Typhone* Aegyptio, toto coelo differre, etsi vtriusque et nomen et Numen, veterum permulti, et saepiuscule inter se permisceant, eoque in doctrinam Aegyptiorum de *Typhone*, tenebras plurimas inuehant, quae sunt dispellendae, ut vera *Typhonis* significatio tanto facilius et certius erui, inque debita luce collocari queat. ΤΥΦΩΕΥΣ igitur, quem fabulae Graecorum, et Poëtarum carmina crepant, et quem non raro *Typhonem* appellari videmus, in Graecorum fabulis, Gigas perhibetur, * *immani magnitudine, specieque portentosa*, ** *cui centum capita, draconum ex humeris enata erant*. Fingunt Poëtae nonnulli, Iunonem

Graecorum de Typhoeo suo fabulae paucis exponuntur.

C 5

irratam

* HYGIVS Fabula 152. APOLLODORVS in Biblioth. Lib. I. c. VI. §. 3.

** HESIODVS in Theogon. v. 821. 824. PINDARVS Pythion. I. et VIII.

iratam Ioui, * solam hunc sine virili semine peperisse. ** Alii eundem a Iunone ex terra procreatum fuisse, fabulantur. Plurimi denique *** Terram aut ex se ipsa, aut cum Tartaro congressam, Typhoeum edidisse, nugantur. Testatur tota fabulae de Typhoeo series, eum ex odio in Iouem, e terra genitum fuisse, ideoque continuo se et Ioui, et reliquis Diis, inimicum praeuisse implacabilem, **** coelum quoque oppugnasse lapidibus candentibus, † ac Iouem ipsum prouocasse, et cum eo de regno certare voluisse. Et in eo quidem vis praecipua comparationis inter Graecorum *Typhoeum*, Aegyptiacumque *Typhonem*, videtur esse posita. Nam et hunc fabulae Sacerdotum, fingunt maximorum Deorum, Osiridis, Iouis Ammonis, Isidis, Hori, ac Herculis, hostem acerrimum, qui hunc etiam, vita spoliauerit, non secus, atque Osiridem, et post istius mortem, cum Iside etiam atque Horo de regno bellum acre et pertinax gesserit. Sed et hic, fabulas Poëtarum suorum de *Typhoeo*, priscae Aegyptiorum genti penitus ignotas, Graeci cum traditionibus Sacerdotum Aegypti aenigmaticis, de Typhone suo, continuo permiscent et mirifice confundunt. Sedem *Typhoeo* Graecorum vates assignare solent Ciliciam, et quidem †† Arima Ciliciae montem,

* STESICHOVS apud auctorem ETYMOLOGICI, in voce *Τυφωεύς*. Alio modo fabulam hanc narrat EVSTATHIVS in Iliad. B. p. 345.

** HOMERVS Hymno in Apollinem v. 334. etc. 351. 352.

*** HESIODVS, vbi supra. VIRGILIUS Lib. I. Georgic. v. 278. APOLLODORVS, et HYGIVS loc. cit. aliiue.

**** APOLLODORVS, vbi supra.

† HYGIVS, loc. cit.

†† HOMERVS Iliad. B. v. 783. vbi consule vetustum Scholiasten, vti et ad Hesiodi Theogoniam v. 304.

STRABO Geograph. L. XIII. p. 431. et STEPHANVS

tem, vel vt quidam volunt Lydiae, quamuis et sint, qui montem eundem aliis in regionibus, ac praecipue * in Syria collocent, quae postrema sententia, viris quibusdam doctissimis prae aliis se commendat. Quicquid sit, PINDARO, Pythion. VIII. v. 20. dicitur Τυφὼς Κίλιξ, *Typhoeus Cilix*. Ostendebatur etiam ** in Cilicia spelunca, eo nomine multo celeberrima, quae Typhoeo domicilium et cubile prae-buisse ferebatur. Sed quoniam id ipsum bene multi, tametsi perperam, ad Typhonem quoque Aegyptium referunt, ea de re in sequentibus, loco opportuno, §. 5. quaedam addemus. In Arimis etiam, gigantem illum multicipem, fulmine Iouis percussum fuisse, alicubi memoriae prodidit *** PINDARVS. Sunt etiam, qui eum in rupibus Caucasii, ac deinde prope montem Casium, in finibus Aegypti, iterum fulmine coelitus tactum, ac tandem interemtum, lacu Serbonide mersum fingant. Sapit et hoc fabulas Niloticas, quas hic saltem Graeci fictionibus suis admiscuerunt, quamobrem ea de re postea nonnulla disputabimus, §. 10. Sed plerique Typhoeum † in Sicilia monte Aetna premi, ignemque illic eructare aiunt. Multi sunt in describendo hoc Typhoei miseri supplicio Poëtae, ac inprimis Latini, quorum loca adferre prolixum foret. Summam rei paucis complexus sic est HYGIVS, Fab. 152. Iupiter *fulmine ardenti pectus eius percussit, cui, cum flagraret, montem Aetnam, qui est in Sicilia, super eum imposuit: qui ex eo adhuc ardere dicitur.* Plura non

Byzantius, in voce "Αγίμνα. Adde illic notas doctorum virorum.

* HOLSTENIVS in notis ad *Stephani* loc. cit. GRAEVIVS in *Lectio. Hesiod. cap. XXIII. p. 120.*

** PINDARVS, Pythion. Od. I. v. 31.

*** Apud STRABONEM Lib. XIII. p. 431.

† PINDARVS, Pythion. Od. I. v. 33. et multi alii.

non adfero. Si quis vero hanc Graecorum fabulam, multis amplisque accessionibus ditatam cognoscere cupit, adeat is APOLLODORI *Bibliothecam*, Lib. I. c. VI.

Typhon Aegyptiorum, in eorum fabulis repraesentatur, non ut Monstrum; sed ut homo, unus e multis, qui regnum Aegypti affectauerit.

§. 3. Longe alia sunt, quae de *Typhone* suo, Aegyptiorum Sacerdotes aenigmatice in vulgus spargere solebant. In genuinis gentis illius fabulis, nihil reperire possum, ex quo colligas, Genium hunc malum, ceu Monstrum aliquod horrendum, quod de *Typhoeo*, vidimus, pictum fictumue fuisse. Et * qui ex recentioribus contrarium nobis persuadere annuntuntur, nihil habent, quod pro tuenda sententia sua adferre queant, quam fictiones Graecorum poëticas. Quae HERODOTVS, Scriptorum omnium, qui Typhonis Aegyptii meminerunt, antiquissimus, et post hunc alii, de malo hoc Genio, ex Aegyptiorum sermonibus referunt, ita comparata sunt, ut nisi ad indolem Theologiae gentis illius sollicitè attendas, credere facile possis, *Typhonem* fuisse hominem, aliis prorsus similem, qui regnum Aegypti affectauerit, eoque fratrem suum Osiridem, cui et vitam eripuit, spoliauerit. Vnum hoc tantum, ceu singulare ipsique peculiare obseruant veteres, ** quod, si colorem corporis spectes, fuerit *πυρρόχρως*, et *πάρωχρος*, rufus et subpallidus, unde Aegyptii eorum consuetudinem declinabant, qui colore similes ipsi essent. Et quo tempore in regione illa vigeabant adhuc victimae humanae, *** homines adspectu tales, quos et *Typhonios* vocabant, odio illius Daemonis, ad Osiridis aram mactabantur, aut viui comburebantur. Postea vero eadem de causa boues

* Instar omnium esse potest KIRCHERVS in *Oedipo*, To. I. p. 219. 221. quem multi, saltem ex parte sequuntur.

** PLVTARCHVS de Iside p. 364. Adde p. 359.

*** DIODORVS *Siculus* L. I. p. 79. PLVTARCHVS p. 380.

* boues in sacrificia non accipiebant, nisi colore rufos. Videntur asini in Aegypto, colore eodem, vt plurimum fuisse insignes, quamobrem et ** huic animali Typhonem fuisse similem, *** idque illi singulariter gratum acceptumque esse fingeant. In reliquis Typhonem aliis hominibus dissimilem extitisse, fabulae Aegyptiorum memoriae non prodiderunt. Et ita, adductis fere iisdem argumentis, iudicat etiam PLVTARCHVS p. 359.

§. 4. Quod si ortum ac natales, hinc *Typhoei Graecorum*, illinc *Typhonis Aegyptii*, exploraueris, non minus vtique inter vtrumque discrimen reperies. *Typhoei* natales ex fabulis Graecorum, retulimus §. 2. Quod vero ad *Typhonem Aegyptium* attinet, consentiunt in eo omnes, fuisse eum *Osiridis* fratrem natu iuniorem. Vnus, quantum meminisse possum, *SYNESIVS Cyrenaeus*, **** istorum fratrum, *Osirin* quidem minorem, *Typhonem* vero natu maiorem perhibuit. Aliud loquitur fabula a Sacerdotibus Aegyptiis excogitata, quae huius fere est tenoris: † *Ex Saturno et Rhea*, vel, vt alii fingunt, recentiores haud dubie, *ex Ioue et Iunone* quinque *Dii nati sunt*, ita, vt in unamquamque intercalarium, (quas Aegyptii habent quinque, anno semper finem imponentes,) *vnus natalis incideret*. Nomina illorum sunt *Osiris*, *Isis*, *Typhon*, *Apollo*, (*Horus*) et *Venus*, Aegyptiace *Nephtys*: Paulo prolixius fabulam hanc persequitur PLVTARCHVS, ex quo haec tantum decerpemus. †† *Rheam aiunt, clandestino stupro cognitam fuisse et Saturno et Mercurio*, Solem vero,

In fabulis Sacerdotum, Typhon perhibebatur Rhae filius, Osiridisque et Isidis frater.

* PLVTARCHVS p. 363.

** Idem p. 362.

*** AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 28.

**** In libro de Prouidentia, p. 90. Edit. Petauii.

† DIODORVS p. 13.

†† de Is. et Osir. p. 355. 356.

vero, ut flagitium istud ulcisceretur, Rheae imprecatum esse, ut neque in mense, neque in anno pareret, Mercurium vero callido artificio, a Luna impetrasse, ut ad annum, qualis hactenus constitutus fuerat, dierum 365, dies intercalares quinque adiicerentur, eosque fuisse natales Deorum, quos Rheia ex Saturno et Mercurio conceperat, iam nunc in lucem edendos. Prima quinque illarum dierum natus est Osiris. Secunda dies protulit Aruerin, vel Horum seniore: Tertia Typhonem: Quarta Isidem: Quinta denique Nepht^hyn. Quidnam fabula hac allegorica in genere subinnuere Sacerdotes voluerint, * alio loco breuiter iam monui, cui argumento hic pluribus non immorabor. Liquet igitur ex hac fabula, in Aegypto peruulgata, et cuius vestigia in Theologia Aegyptiorum mythica, siue aenigmatica et allegorica, passim reperiuntur, Osirin inter deos quinque, primum in lucem prodiisse, et post hunc demum Typhonem. De hoc fabula illa ipsa quoque perhibebat, quod ** neque iusto tempore, neque loco proprio, in lucem editus fuerit; sed latere matris perrupto, exsilierit. Ex quinque Diis, quorum cum noua anni constitutione, cultum aut inuexere, aut aliquo saltem modo innouauere Sacerdotes, Isis quidem Osiridi nupsit, Nepht^hys vero Typhoni, etsi cum illa quoque Osiris aliquando; sed inscius, et ex errore, congressus fuerit. Quare nescio, ex quibus fontibus, lutulentis sane et adulteratis, haec hauserit IULIUS FIRMICUS, quae in principio libri eius de errore profanarum religionum leguntur: Isis soror est, Osiris frater, Typhon maritus; is cum comperisset, Isidem uxorem incestis fratris cupiditatibus esse corruptam, occidit Osiridem artuatimque lacerauit. Sed perquam libenter, et quod dicitur

* In Panthei huius Lib. II. cap. I. §. 9.

** PLUTARCHVS p. 355.

citur ambabus manibus, veteres Ecclesiae Doctores arripere solebant, quicquid aliquam infamiae turpisque maculae notam, Sacris Gentilium inurere posset, etsi non semper ex limpidis, genuinisque fontibus haustum. Id quod zelo ipsorum pro vera religione condonare facile possumus.

§. 5. Ex fabulis Aegyptiorum Sacerdotalibus de Typhonē perspicitur, Typhonem semper intra Aegyptum se continuisse, tum antequam res novas moliretur aduersus Osiridem, tum post eundem intererentum. In eadem regione is ipse, partim cum Iside, partim vero cum illius Osiridisque filio, Horo bella gessit, donec tandem ab hoc deuictus, et vt antiquiores addunt, neci datus fuisset. Id tenor totus, fabulae Sacerdotalis de Typhone, clare testatur et demonstrat. Vide §. 9. 10. Longe aliter res se habet cum Typhoeo Graecorum, quod ex §. 2, auctoribusque illic ad testimonium vocatis, perspicui abunde poterit. Sunt tamen Scriptores, non prorsus contemnendi, qui credere nos iubent, Typhonem, etiam Aegyptium, diu in Cilicia habitasse, post ex hac regione prodiisse, ac in Aegyptum fecisse impetum. SOLINVS hunc in modum rem narrat, cap. XXXVIII. Edit. Salmas. *Circa Corycum Ciliciae crocum plurimum optimumque — Ibi Corycos oppidum est et specus, qui montem impositum mari a summo cauat vertice, patulus hiatu amplissimo. — Vbi peruentum ad ima primi sinus, alter rursus specus panditur: quod antrum latis primum patet faucibus; postmodum in processu per angustias obscuratur. In eo sacrum est Iouis fanum, in cuius recessu intimo Typhonis gigantis cubile positum, qui volunt, credunt.* Similia de re eadem legas apud MELAM Lib. I. c. XIII. Antrum illud Corycium in Cilicia, * multorum sermonibus vehemen-

Secundum fabulas Aegyptiorum, Typhon in Aegypto ortus fuit, vixit, semperque mansit, etsi fabulas has Graeci quidam corruperint.

ter

* Vide praeter auctores adductos, STRABONEM Lib.

ter erat celebratum, et ipse iam PINDARVS * πολυώνυμον, celeberrimum, multisque dictum, appellat. Quando autem Scriptores nunc a nobis excitati, antrum Corycium in Cilicia, cubile Typhonis dictitant, Typhonem videntur intelligere Aegyptium. Nam traditionem hanc de Typhone, cuius illi verbo tantum mentionem fecere, alii luculentius de Typhone Aegyptio explicant. Eos inter est NIGIDIUS, vir egregie doctus, qui Iulii Caesaris aetate floruit, quique in Libris de Sphaera, ex Scriptoribus utique antiquioribus, memoriae prodiderat, ** capricornum immortalī honore donatum, quo tempore Typhon in monte Tauro Ciliciae speluncam haberet, et Aegyptum incoleret, ab Ioueque concessum habuisset, quemadmodum Diis posset obistere. Similia habet LVC. AMPELIUS, in libro memoriali, cap. 2. Capricornus nomine Pan. Quo tempore Python (Typhon) speluncas incolens in monte Tauri, Aegyptum profectus est, ad bellum, Pan se in caprae figuram conuertit. SOLINUS etiam, ut quivis intelligeret, se ea, quae de Typhonis cubili in Cilicia, narraturus erat, de Typhone Aegyptio intellectum velle, cap. XXXVIII. hanc observationem praemittere non neglexit: Cilicia autem usque ad Pelusium Aegypti pertinebat. Sed haec prodigia Soliniana, merito ad eum locum vocat SALMASIUS. Nolui fabellas istas omittere, etsi priscis Aegyptiorum traditionibus aperte repugnant, ut hoc etiam exemplo intelligatur, quantopere res Aegyptiorum Graeci corruerint. Qui ea, quae §. 2. attulimus, cum fabulis

XIV. p. 461. PLINIVM Lib. XXXI. c. 5. SENECAE Natur. Quaest. Lib. III. c. 10. CURTIVM de rebus Alexandri M. Lib. III. c. 4. LVCANVM Pharsal. Lib. III. 226.

* Python. Od. I. v. 32.

** Apud veterem Scholiasten Germanici, in Aratea Phaenomena, p. 119. Edit. Sant-Andr.

bulis hisce conferet, graecam earum originem, non ita magno negotio subodorabitur, perspicietque.

§. 6. Cum isthac Graecorum de Typhone fabula, aliam coniungere possumus, quam tamen ab eruditis fere omnibus, pro antiqua et genuina ipsorum Aegyptiorum traditione Sacerdotali aenigmatica, agnosci haberique video. Certum nempe est, idque tota Aegyptiorum Theologia Mythica, aut testatur, aut supponit, Typhonem graues cum Diis principibus, Osiride, Ammone, Hercule, et Iside inimicitias gessisse, Osiridem etiam fratrem suum, parricidio impio, per insidias e medio sustulisse, eiusque regnum vi inuasisse, postea cum Iside, quae caedem fratris et mariti sui vlcisci voluit, super regno belligerasse, ad vltimum vero, ab Horo penitus deuictum, necique datum fuisse. Haec omnia e bonis fideque dignis Monumentis eruta, §. 9, latius persequemur. His quaedam non omnino dissimilia, de Typhoeo, Iouis ac Deorum ceterorum hoste implacabili, sed promerita poena tandem a Ioue affecto, in vatum suorum carminibus legebant Graeci. Et cum praeterea a *Typhoei* nomine, illud *Typhonis* non valde abluderet, ac vtrumque saepius promiscue vsurparetur, ex duabus illi fabulis disparibus, vnicam conflagrunt, *Typhoni* Aegyptiorum plurima adaptantes, quae in fabulis suorum de *Typhoeo* contineri sciebant. Typhonem igitur fingunt, Diis se opposuisse, coelumque ipsum impia manu tanta vi oppugnasse, vt Dii, securitati suae illic minus prospectum esse arbitantes, alio se recipere, consultius duxerint. Addunt, partem eorum aufugisse in Aegyptum, et cum illuc quoque Typhon eos esset persecutus, vt impia eius molimina eluderent, formas variorum animalium induisse. Sic etiam rationem se reddere posse putant, ob quam Aegyptii Deos suos sub forma animalium coluerint, ac adorauerint. A P O L L O D O -

Pura Graecorum, non Aegyptiorum fabula est, Deos metu Typhonis, in Aegyptum fugisse, ibique varias animalium figuras induisse.

LODORVS, qui annis circiter 140. ante C. N. floruit, vir illo tempore suo merito non parum celebris, sed hic nimium fabulosus, rem ita refert, in *Bibliotheca*, Lib. I. c. VI. §. 3. *Talis itaque tantusque Typhon, candentes in coelum lapides iaculatus, cum sibilo simul atque boatu ferebatur; magna etiam ex ipsius ore ignis procella deferuebat. Hunc ubi Dii in coelum prospiciunt irruentem, acti in fugam, properare in Aegyptum coeperunt, et ubi illum insequentem vident, in varias animantium formas sese quisque transmutabant. Iupiter autem procul a se Typhonem conspiciens, fulmine percussit. Subiungimus huic Scriptorem graecum alium, incertae quidem aetatis, sed haud dubie antiquum, ANTONINVM LIBERALEM, qui fabulam eandem narrans, ab APOLLODORO non discrepat, nisi quod nonnulla plenius edisserat. Sic autem ille *Metamorphoseon* Libro, Fab. XXVIII. *Terrae filius fuit Typhon. — Is imperium Iouis affectauit: impetumque facientem, nemo Deorum sustinuit; sed omnes in Aegyptum fugam fecerunt, solis Minerva et Ioue relictis. Typhon Deos e vestigio secutus est: verum illi calliditate usi, effugerunt, habitu in bestias mutato: Apollo in accipitrem, Mercurius in ibin, Mars in squamosum piscem, (lepidotum) Diana in felem, Bacchus in caprum, Hercules in hinnulum, Vulcanus in bouem, Latona in murem araneum: alii ut visum fuit, in alia. Concinnant his * Scriptores graeci alii, sed quorum loca, ut vitemus prolixitatem, omittimus. Audiamus nunc etiam Scriptores latinos, eosque inter agmen ducat OVIDIVS, cuius hi sunt Lib. V. *Metamorph.* versus:**

*Bella canit superum: falsoque in honore Gigantas
Ponit, et extenuat magnorum fata Deorum:*

*Emissumque ima de sede Typhoëa terrae
Coelitibus fecisse metum, cunctosque dedisse*

Ter-

* SVIDAS in voce Τυφώς, et alii.

*Terga fugae: donec fessos Aegyptia tellus
Ceperit, et septem discretus in ostia Nilus.
Huc quoque terrigenam venisse Typhoëa narrat,
Et se mentitis superos celasse figuris:
Duxque gregis, dixit, fit Iupiter: unde recuruis
Nunc quoque formatus Libys est cum cornibus
Ammon.*

*Delius in coruo, proles Semeleïa capro,
Fele soror Phoebi, niuca Saturnia vacca
Pisce Venus latuit, Cyllenius ibidis alis.*

Hoc nonnihil antiquior, P. NIGIDIUS FIGVLVS, de eodem argumento, in hunc sensum scripserat.
* Capricornus immortalis honore donatus est, quo tempore Typhon in monte Tauro speluncam haberet, et Aegyptum incoheret, ab Ioueque concessum habuisset, quemadmodum Diis posset obsistere, cum eis consilium panderet, si neque terras relinquere vellent, neque Typhonis immanitati resistere Dii possent, inconsulte figuras immutauerunt, in quam quis vellet, seu bestiam, seu volucrem, seu piscem, pecudemue, Typhon (lege omnino Pan) se in capram transmuttasset: itaque immortales figuris ignotis, Typhonis ante oculos crebro versabantur: unde adhuc maxime pro Diis multas bestias obseruant coluntque Aegyptii. Ultimo loco, et haec ex HYGINI Poëtico Astronomico addere, operae pretium fuerit. Ita nempe is Lib. II. c. XXVIII. Aegyptii Sacerdotes, et nonnulli Poëtae dicunt, cum plures dii in Aegyptum conuenissent, repente venisse eodem Typhona, acerrimum giganta, et maxime Deorum inimicum: quo timore permotos, in aliam figuram se conuertisse. Mercurium factum esse ibin: Apollinem autem, quae Threicia avis est, et grus dicitur: Dianam cato (id est

D 2

* Apud Scholiasten veterem, in Germanici Aratea, p. 119. 120.

est feli,) *simulatam*. Quibus de causis Aegyptii ea genera violari non sinere demonstrant, quod deorum imagines dicantur.

Id pluribus adductis rationibus probatur.

§. 7. Credo fore paucos, qui non post lecta, et attente pensitata haec veterum loca, quae nunc adduximus, in meam pedibus ituri sint sententiam, fabulam hanc, Poëtarum graecorum fictionibus, haudquaquam vero Sacerdotum Aegyptiorum traditionibus aenigmaticis deberi. Etenim 1) in omnibus illis locis, quae attulimus, sermonem proprie esse, de *Typhoeo*, terrae filio, immanis magnitudinis gigante, Poëtarum graecorum carminibus tantopere celebrato, quis quaeso, inficias iuerit? Huic per accommodationem tantum quaedam attribuuntur, quae ad res Aegyptiorum spectant, vt credere possis, designari *Typhonem* Aegyptium, etsi re ipsa fabulis poëtarum graecorum attemperentur Aegyptiacae, haeque cum illis confundantur. Ideo 2) in fabula hac, *Typhoni* illi, quisquis est, patria non assignatur Aegyptus; verum dicitur potius aliunde profectus, in Aegyptum fortuito tantum venisse, eo quod eam in regionem deos aufugisse, intellexisset. An id Sacerdotes Aegyptii, de Typhone suo dicturi fuissent? 3) Ipsae vero Aegyptiorum traditiones de *Typhone*, vti eas a Sacerdotibus gentis illius acceptas, ipsi Graeci referunt, aliud quid omnino sonant, et fabulae illi, quam ex Graecorum figmentis §. 6. contexui, prorsus sunt dissimiles. Idque 4) cum primis de antiquioribus e gente Graecorum Scriptoribus obseruare operae pretium est. Illis enim fabula illa, vti eam a recentioribus consarcinatum vidimus, penitus incognita fuisse videtur. **HERODOTVS**, qui de rebus cunctis, sacris praesertim, Sacerdotes per totam Aegyptum, curiosa et fere nimia diligentia percontatus erat, et omnia memoratu digna, in literas sollicite retulerat, ea de

re haec tantum ex ore Sacerdotum narrat, Lib. II. c. 156. *Aegyptii dicunt, quod Latona, quae est ex octo eorum primoribus Numinibus, Apollinem, (vel Horum) ab Iside sibi commendatum, occultauerit in hac insula, nondum innatante, et sospitem seruauerit: quo tempore Typhon omnia inuestigans, ut filium Osiridis, (Horum,) inueniret, eo venisset. Haec cum fabulis vere Aegyptiacis, quae a probis Scriptoribus pro talibus venditantur, per omnia conspiciunt. Sed nihil hic de bello Typhonis aduersus omnes Deos, nihil de Diis, metu Typhonis, in Aegyptum aufugientibus. Multo vero minus hic aliquid reperias, de Diis, in formas animalium conuersis, ut sic rabiem Typhonis euaderent. Typhon tantum, quod genuina Aegyptiorum fabula fingit, post interfectum Osiridem, filium eius Horum quaerit. Eum vero mater Isis, Latonae commendauerat, haec autem eum, vna cum sorore Bubasti, in insula abscondidit, et sic saluum incolumemque praestitit. Scriptori huic antiquissimo, aetate suppar erat HELLANICVS *Lefbius*, qui in Aegyptiacis, scriptum reliquerat, * *deos in Aegypto, coronas sibi detraxisse, cum Babyn, qui Typhon est, regnare intellexisset. Coronae Deorum*, quas memorari hic videmus, sunt id, quod ** alii Scriptores, loquentes de Diis Aegyptiorum, vocant *Βασιλειον*, et OVIDIVS, Pompam Isidis describens, *** *regale decus*. Secundum HELLANICVM igitur, Dii Aegyptiorum, Osiridis videlicet propinqui, cum intellexissent, Typhonem voto suo, regnoque potitum iam esse, coronas tantum, in signum luctus, e capitibus detraxerunt. Ta-*

D 3

lis

* Apud ATHENAEVM, Lib. XV. *Deipnosoph.* p. 680.

** PLVTARCHVS *de Iside*, p. 358. AELIANVS *de Anim.* Lib. XI. c. 31. HORAPOLLO in *Hieroglyph.* Lib. I. c. II. et 15.

*** *Metamorph.* Lib. IX. v. 689.

lis erat Theologia mythica Aegyptiorum illius aevi. Illa recentiorum commenta, quibus fabulam Typhonis ornatorem reddere voluerunt, tum nondum cuiquam in mentem venisse videntur. 5) Vnus ex Scriptoribus, quorum verba dedimus §. 6, HYGINVS scilicet, verbis conceptis testatur, se fabulam, quam refert, desumpsisse *ab Aegyptiis, Sacerdotibus, et Poëtis*. Quia nempe fabula haec attingebat Theologiam, resque Aegyptiorum sacras, auctor ille sibi persuasit, eam ex doctrina sacra Aegyptiorum Sacerdotum profluxisse. Et certe quaedam in fabula ista, institutis Aegyptiorum omnino concinunt, quod nimirum Dii ipsorum sub quorundam animalium formis colerentur. Hoc ergo ex doctrina Sacerdotum esse tractum, nemo negare potest. Sed non ignarus erat, longe plurima in hac fabella, fictionibus Poëtarum, Graecorum et Romanorum, deberi, quare illos, inter commenti huius auctores, etiam nominandos esse, et profecto, iure merito, censuit. 6) Fabula haec videtur eum in finem a Graecis conficta fuisse, ut ratio aliqua redderetur, qui factum fuerit, ut Aegyptii ad animalia, tanquam simulachra Deorum, colenda, deuenire potuerint. Aegyptiorum itaque Theologis, talem affinxerunt fabulam mysticam, Deos tempore Typhonis, huiusque metu, variorum animalium formas induisse, et in huius rei memoriam, animalium illorum cultum postea fuisse inuectum. Verum num non hoc, obsecro, carmina et fictiones Poëtarum graecorum aperte redolet? Quis enim nescit, in quot animalium formas, dii ipsorum perhibeantur conuersi? Si quis OVIDII Metamorphoses, et vetustos Poëtarum graecorum interpretes euoluere dignetur, innumerabilia rei huius illic reperiet exempla. At in Aegyptiorum Mythologia prisca et genuina, * tale

quid,

* Finxisse tamen Aegyptios legimus, *Typhonem*, ut Hori

quid, vix ac ne vix quidem reperiri crediderim. Norunt equidem rerum Aegyptiacarum periti, *Osi-
ridis* et *Hori* Symbolum fuisse *accipitrem*, *Isidis*
vaccam, *selem Bubasteos*, *arietem Ammonis*, et quae
plura sunt huius generis. Sed Deos in illa animalia,
metu conuersos fuisse, ex probis monumentis pro-
bari non poterit. Volebant autem Aegyptiorum
Sacerdotes Diis suis certa quaedam animalia esse sa-
cra, quod in illis virtutis deorum, leuia quaedam
vestigia, tenuesque vmbras deprehendi posse crede-
rent, quod * alio loco pluribus sum persecutus.
Ipse HYGIVS, post allatam ea de re fabulam vul-
garem, obseruationem isthanc subiungit. *Aegyptii*
ea genera violari non sinunt, quod DEORVM
IMAGINES dicantur. Erat igitur Aegyptiorum
hæc doctrina, animalia quaedam, certo respectu,
esse *Deorum imagines.* Verum cum hoc Graeci
nonnulli perperam interpretarentur, ipsisque con-
uersiones Deorum suorum in animalia fabulosae, in
memoria haerent, fabulam illam, quam nunc exa-
mino, exsculpsisse videntur. 7) Est vero et istud
obseruatione non indignum, in illis ipsis, quae fa-
bulae huius architecti, ex genuina Aegyptiorum
Theologia depromsisse videntur, quaedam tamen
occurrere, Aegyptiis vere incognita, vsuque mini-
me recepta, adeoque ex ritibus sacris Graecorum,

D 4

alia-

iram effugeret, *crocodili* formam adsciuisse. Vide infra
§. II. Verum et id videntur Graeci excogitasse, quia
apud Aegyptios, *crocodilus* symbolum erat *Typhonis*.
Scribit etiam PLVTARCHVS p. 357. *Isidem* in Phoe-
nicia *hirundinis* formam sumsisse, atque vocem lamen-
tabilem edidisse, quod etiam tangit; sed paulo obscu-
rius MINVTIVS FELIX. Sed neque haec potest esse
genuina Sacerdotum Aegyptiorum, ac vetus traditio.
Nam *hirundinem* Aegyptiis fuisse sacram, aut *Isidis* sym-
bolum, nusquam sane legitur.

* In Prolegomenis §. 35.

aliarumue gentium, parum consulte huc translata. Possem plura rei huius, quam dixi specimina hic producere. Verum, ut breuitati consulam, vnicum hoc tantum monebo, secundum fabulam illam, * *Venerem latuisse pisce.* Hoc vero non ex Aegyptiorum; sed Syrorum ac Babyloniorum Sacris mutuata est fabula. Ignoti non sunt isti MANILII versus, Astronom. Lib. IV. v. 580.

*Scilicet in piscem sese Cytherea nouauit,
Quum Babyloniacas summersa profugit in undas
Anguipedem alatis humeris Typhona furemtem,
Inseruitque suos squamosis piscibus ignes.*

Equidem et hoc loco *Typhon*, tanquam conuersionis illius causa, in scenam producitur. Verum caue credas, id ab ipso MANILIO profectum esse. Sciolus quidam, fabulae illius de *Typhone*, quam hic excutimus, memor, Manilium hic supplere ausus est, eique versum tertium mala fide inferfit. Non possum non adstipulari RICHARDO BENTLEIO, Criticorum in Anglia nuper Principi, qui tot Poëtae illius codices manu exaratos, assidua versauit manu, quique versum illum, ut spurium, nos expungere iussit. Plura de illo Syrorum ac Babyloniorum placito, addi hic potuissent; nisi labore hoc, ** viri doctissimi dudum defuncti iam essent.

*Respondetur
ad obiectiones doctissimi
mi Warburtoni.*

§. 8. Est tamen *** vir celebris, doctrinae elegantis copia, et singulari ingenii acumine praeclens, qui haud ita pridem, testimoniis nonnullis, DIODORI Siculi, et LVCIANI, confici posse putauit, fabulam, quam hic sub examen vocamus, originis haudquaquam esse graecanicae; sed Aegyptiacae, et a

Sacer-

* OVIDIVS, vbi supra, §. 6.

** SCALIGER in Manilium p. 310. 311. Edit. Argentor.
SELDENVS de Diis Syris, Syntagm. II. cap. III.

*** WARBURTON Essai sur les Hieroglyphes de Egyptiens, p. 258. etc.

Sacerdotibus Niligenarum studiose excogitatam. Illa igitur Scriptorum magni sane nominis testimonia, tacitus nullo modo praeterire possum. Et primo quidem, quod ad DIODORI Siculi locum attinet, ille ita habet: * *Sacerdotes equidem arcanum de animalium cultu placitum, ἀπὸρρηκτόν τι δόγμα, habere, supra a nobis commemoratum est. At vulgus, (οἱ πολλοὶ) Aegyptiorum has tres causas exponit. Quarum prima omnino fabulosa est, et cum prisca simplicitate convenit. Deos enim initio genitos, cum paucitati illorum, multitudo et scelerata improbitas hominum terrigenarum praevaleret, in animalia se transformasse, atque hoc modo crudelitatem et vim illorum effugisse dicuntur. Inquirent auctor hicce diligens in rationes cultorum ab Aegyptiis animalium, et rationem primo commemorat arcanam, a Sacerdotibus reddi solitam, quam alio loco, p. 18, hunc in modum explicat. Isis praeterea Sacerdotibus praecepit, ut unum ex animalibus, apud se natum, quodcumque velint, Osiridi dedicent, idque, donec in vita supersit, non aliter, quam ipsum quondam Osiridem venerentur, mortuoque eundem, quem ipsi post interitum, impertiant cultum. Hanc rationem cultus animalium, tempore Diodori proferre solebant Sacerdotes nonnulli, a qua diuersam fuisse oportet, eam, quam ipsorum maiores HERODOTO exposuerunt, ** qui vero et illam ipsam in vulgus enuntiare, religioni sibi duxit. Equidem existimo, cultum animalium, tantae in Aegypto, antiquitatis fuisse, ut verae illius origines paulatim ex hominum memoria evanescerent, ipsosque etiam Sacerdotes laterent. Aut si memoria eius rei in ipsorum adytis et antiquissimis Monumentis fideliter conseruata fuit, eam non videntur cuiquam, nisi rite initiato, aperuisse.*

D 5

ruiſſe.

* Lib. I. p. 77. Edit. Wechel. vel 54. Edit. Steph.

** Lib. II. c. 65.

ruisse. Ab hac vero ratione, quam Sacerdotes sibi reseruarent, DIODORVS diserte distinguit opiniones populares, inter quas primum locum illi tribuit, quam verbis eius hic descripsimus. Quod si autem dixero, veros opinionis huius popularis in Aegypto auctores, fuisse Graecos, nihil dixero a rei veritate alienum. Graecos enim fuisse fabulae illius fabricatores, ex §. 6. et 7. liquere arbitror. Tempore vero Diodori, Graeci in Aegypto vbique praeualebant, Scholas publicas occupauerant, ministeria Templorum et Deorum ad se traxerant, Sacraque Aegyptiorum, non secus atque doctrinam ipsorum Theologicam, in multis mutauerant ac corruperant, quod vel ex nummis, tempore Ptolemaeorum, primorumque Imperatorum Romanorum, in Aegypto percussis, inuicte demonstrare licet. Taceo iam, origines cultui animalium, ab Aegyptiorum vulgo, assignari solitas, cum fabula Graecorum, qualem exhibui §. 6, non omnino consonare. Posset equidem, fateor, discrepantia illa multis videri momenti leuioris; sed tamen non in vniuersum spernendam esse, opinor. Locus vero LVCIANI, ad quem transeundum mihi nunc est, id fere sonat. * *At si in Aegyptum venias, ibi demum, ibi res graues videbis multas, et coelo re vera dignas: puta Iouem arietino, canino vultu Mercurium illum optimum praeditum: Panem vero totum hircum, alium etiam ibim, alium crocodilum, et simiam. Verum*

*** Si discendo velis pernoscere et illa complures Sophistas audies, et Scribas, et Prophetas toto corpore abrasos, qui tibi narrent — quomodo ab hostibus territi, illamque gigantum rebellionem veriti, Dii in Aegyptum venerint, ut illic ab hostibus tuti latitarent: ideoque alius ipsorum hircum praefor-*
midi-

* In libro de Sacrificiis circa fin. Opp. To. II. p. 358.

** HOMERVS II, Z. 150, Y. 213.

midine induerit, alius arietem, alius feram, alius auem. Atque hinc esse, ut Dii eas nunc obtineant formas, quas id temporis assumerant. Nam haec diligenter mandata literis, idque ante annos plus decies mille, in adytis posita seruantur. Video hic fabulam graecam de Typhoeo, supra prolixè relatam §. 6, nisi quod loco Typhoei, exemplo DIODORI, plures inimici et gigantes commemorantur. Quando vero auctor ille nos credere iubet, fabulam hanc a Scribis et Prophetis tradi solere, et in Sacerdotum Sacrariis, a primis inde temporibus literis proditam asseruari, in eo DIODORO manifesto contradicit, qui, ut modo vidimus, historiolum illam rumusculis popularibus vulgi accenset, eamque conceptis verbis, traditionibus Sacerdotum mysticis opponit. Et tamen DIODORVS, ad cognoscendum res huius generis, iter in Aegyptum instituerat, ibique omnia quae ad Aegyptiorum Sacra spectant, summa industria inuestigauerat. Legenti haec LVCIANI cum aliqua attentione, non poterit non illico in mentem venire, eum hic non obsecundasse legibus boni historici, qui omnia quae narrat, accurate prius explorat, et ex monumentis fide dignis promit; verum id tantum agere, ut religioni et Sacris Aegyptiorum, quomodocunque illudat.

§. 9. Postquam fabulas Graecorum adulterinas de Typhone dispunximus, tempus est, ut iam videamus, ecquid fabulae Aegyptiorum priscae et sacerdotaes, de eodem symbolice retulerint. Ex omnibus, qui extant, vetustis Scriptoribus, nemo eas diligentius et prolixius in literas retulit, PLUTARCHO, cuius proinde hic ratio habenda erit praecipua. Neque etiam dubito, quin, si rei summam spectes, optimus hicce auctor, omnem adhibuerit fidem atque accurationem, ut nobis doctrinam Sacerdotum, a maioribus acceptam, genuinam conseruaret, ac pro virili

Fabulae Sacerdotalis Aegyptiacae, de gestis et patratibus Typhonis, breuis summa.

virili sollicitate explicaret. Verum passim tamen, ad vetustas Aegyptiorum fabulas sacras, recentiorum quorundam Graecorum figmenta, et hic accessisse, mihi quidem certum est, neque id lector exercitatus, in dubium facile vocabit. Verum is nihilo secus sequendus nobis praecipue erat, tametsi nec alios Scriptores, antiquiores cum primis, neglexerimus. Fabulae igitur Sacerdotum symbolicae tradebant, Osiridem, postquam regno potitus esset, inter suos virtutis et iustitiae laude inclaruisse, magnisque beneficiis subditos sibi deuinxisse, sed et de aliis gentibus bene meriturum, vniuersam obiisse terram, cum maxime vero * per Aethiopiam iter fecisse. Interea vero, dum Osiris totum orbem bonis cumulat, et ad Aethiopes quoque inuisit, Typhon frater eius, etsi immensa ambitione actus, nihil tamen in regno innouauit, cum ipsi cura Isidis vigilans nihil tale permetteret; verum post eius reditum, adscitis in criminis societatem, ** viris LXXII, fratri suo insidias struxit. Numerus coniuratorum, quem fabula Sacerdotalis exprimit, Aegyptiis erat mysticus, et haud dubie *** aliquid arcani abscondit. Ab his igitur coniuratis adiutus Typhon, per insidias Osiridem e medio sustulit, eiusque corpus arcae inclusum, Nilo commisit, quod alueus Taniticus tandem in mare detulit. Isis cognita hac re, illico ad quaerendum corpus mariti sui proficiscitur, inque ipsam Phoeniciam, iter eo fine suscipit, quod † PLUTARCHVS prolixè describit. Sed diffiteri non possum, quod et BOCHARTO in mentem venisse deprehen-

* DIODORVS p. 16.

** DIODORVS p. 18. innuit, coniuratos fuisse numero XXVI.

*** Vide infra huius Libri cap. III. §. 7. vbi ea de re sententiam nostram exponimus.

† de *Iside* p. 357.

prehendo, videri mihi iter hoc Ifidis Phoenicicum, non e cerebro, priscorum Aegypti Theologorum dimanasse; sed nescio e quo peregrino solo, in Aegyptum fero satis peruenisse, ciuitate illic tandem donatum. Vix dubito, quin Sacra Phoenicum, cum Aegyptiorum Sacris permixta hic, et in vnum conflata fuerint. Addit fabula eadem, Isidem corpus Osiridis sui, in Phoenicia inuentum, secum reduxisse in Aegyptum, vbi tamen a Typhone, noctu plenilunii tempore venationi intento, denuo deprehensum, * in partes XIV. discerptum, partes autem illae disiectae fuerint. Quo facto Isis, noua inquisitione instituta, corporis Osiriaci membra reperit omnia, exceptis solis genitalibus, quae Typhon in fluuium coniecerat, deuorata paulo post a lepidoto, phagro, et oxyryncho, piscibus. Post Osiridem hoc modo e viuis ablatum, regnum, etsi perbreue, Typhon ad se rapuit, aut saltem regnare visus est. Cum enim videret, ** Deorum in Aegypto nullum moliminibus suis aduersari, arbitratus, eos metu perculsos, regnum sibi vacuum reliquisse, dominabatur imperitis, fortunae varietate et instantis periculi magnitudine ad stuporem redactis. Et tum quidem *** *dii in Aegypto coronas sibi detraxerunt, cum Typhonem regnare intellexissent. Vt vero regnum suum male partum, aliquo modo stabiliret, et securitati suae consuleret, ante omnia de tollendo Horo, Osiridis filio et haerede legitimo,*

con-

* DIODORVS rem hanc tangere videtur, vbi p. 18. scribit, Typhonem *dilancinato* Osiridis *interfecti* corpore, in XXVI. *frusta*, cuique *facinoris socio*, *unum* *tribuisse*.

** NIGIDIUS in *Sphaera barbarica*, apud *Scholiamen Germanici* p. 120.

*** HELLANICVS apud ATHENAEVM Lib. XV. p. 680.

consilium cepit. * *Omnia igitur magna industria indagavit, ut hunc Osiridis filium inueneret, eoque tempore Butum quoque peruenit, urbem Aegypti inferioris. Illo ipso vero in loco, Latona, quae est ex Numinibus Aegyptiorum primoribus, Horum et Bubastin, ab Iside sibi commendatos enutriebat, ibidemque in insula eos absconditos seruauit, eoque facto ab insidiis Typhonis tutos eos praestitit. Alii Sacerdotes, quod infrequens non erat in Aegypto, rem eandem, alia fabula inuolutam, hunc fere ad modum referebant, ** *Herculem Aegyptium, in Libyam profectum, illic a Typhone fuisse interemtum; sed breui post ad vitam reuocatum.* Extat et alia Aegyptiorum de ea re fabula, hunc fere in sensum diuulgari solita, *** *Herculem cum aduersus Libyas pugnaret, ipsumque sagittae deficerent, genibus innixum, lapides ad inimicos proiecis- se, quos ipsi pater, ad eius preces, velut per pluuiam submisit.* Haec de Osiride ipso capi possunt, a Typhone interemto quidem; sed postea rediuiuo. Sed rectius id explicari posse puto, aut de Hercule Aegyptiorum, † cui fabula talis egregie conuenit, aut de *Horo*, qui in nostra hac fabula Typhonia paginam omnem implet, †† quique certo, quodam et optimo sensu, cum Hercule Aegyptiorum idem est. Et sane DIODORVS, qui fabulam eandem commemorat, alio tantum nonnihil amictu ornatam, eam de *Horo* interpretatur, vbi p. 22. ait: *Isis inuenit immortalitatis pharmacum,*
quo*

* HERODOTVS Lib. II. c. 156. PLVTARCHVS p. 354. 357. 366.

** EVDOXVS apud ATHENAEVM Lib. IX. p. 392.

*** THEO in Scholiis ad Arati Phaenomena p. 14. Edit. Oxon.

† Vide *Panthei* huius Lib. II. cap. III. §. 10. II.

†† Vide ibidem Lib. II. cap. IV. §. 8.

quo filium Horum, * *Titanum insidiis oppressum, et exanimatum, in aqua inuentum, non tantum reddita anima, in vitam reduxit; sed etiam immortalitatis fecit participem.* Discrepantias has primis fabularum harum architectis relinquimus. Apparet autem facile, si quis calculos recte subducatur, omnia eodem redire. Regnum Typhonis ceteroquin, vti paulo ante dicebamus, perbreue fuit. Si enim NIGIDIVS, quae hac de re narrat, ex bonis genuinisque fontibus hausit, ** *post XVIII. dies dicitur consilium de eo repente a diis factum, vt interficeretur: ob idque vsque hodie in Aegypto hos dies XVIII. festos perpetuo annis singulis instituerunt: in quibus diebus qui nascitur, amplius non viuit.* Horus postea, vt ad illum iam redeamus, viribus auctis, et exercitu conscripto, a patre Osiride, qui ipsi ex inferis redux praesto fuerat, ad bellum incitatur, instruitur, exercetur. Itaque res ad proelium deuenit, in quo post certamen plurium dierum, Horus victoria potitur, isque Typhonem vinctum matri suae Isidi custodiendum tradit. Ea vero communem inimicum, non modo non interfecit, sed et vinculis soluit, missumque fecit. Tulit hoc tam indigne Horus, vt Isis etiam, etsi mater, iram eius experiri debuerit. Inde ad nouum certamen ventum est, feruntque pugnis aliis duabus, Typhonem debellatum denuo fuisse. Itaque nunc demum, *** Horus vindictam caedis maternae persecutus est, ac de Typhone non minus, quam de complicitibus eius supplicium sumsit. **** Eo vero extincto, Horus feliciter regnavit.

§. 10.

* per *Titanas* Graeci id ipsum intelligunt, quod Aegyptii per *Typhonem*.

** In *Sphaera barbarica*, apud *Scholiasen Germanici*, vbi supra.

*** DIODORVS p. 88.

**** HERODOTVS Lib. II. c. 144.

*Fabulae Sa-
cerdotales,
de Typhonis
interitu et
sepulchro.*

§. 10. Typhonem igitur Horus extinxit, ut poena mortis, iniuriam patri, sibi que etiam illatam, lueret. HERODOTVS eodem loco, quo hoc commemorat, addit, Graecos *Horum* interpretari *Apol- linem*. Rem eandem igitur dicere voluit NIGIDI- VS, vbi ait: * *Typhon fulmine interficitur ab Apol- line*. Sed singulare omnino est, quod auctor ille ibi addit, factum hoc fuisse, *in Templo Aegypti Mem- phis* (legendum haud dubie, *in Templo Apidis Mem- phi*), ** *vbi mos fuit solio regio decorari reges*. Scri- ptorem alium, qui idem dixerit, reperire haecenus potui neminem. Communior certe in Aegypto sen- tentia haec erat, sepulchrum Typhonis esse lacum Serbonidis, in confiniis Aegypti, Syriae, et deser- torum Arabiae, positum. HERODOTVS de isthoc lacu loquens, ait Lib. III. cap. 5. *Ἐν τῇ δὲ λόγος, τὸν Τυφῶν κεκρύφθαι, in quo Typho fertur abscondi- tus*, nempe postquam ab Horo esset interemtus. Eadem fere legas apud EVSTATHIUM, ad Diony- sii Periegetae vs. 253. *Λίμνη δὲ Σέρβωνος, καὶ χώ- ρα, περὶ ἣν φασι τὸν Τυφῶνα κεκρύφθαι, πλησίον ἔσαν τῇ πρὸς τῷ Πηλοσίῳ Κασίῳ ὄρεσ. Serbonis et lacus est, et regio, vbi Typhonem aiunt esse abscondi- tum. Est vero vicina Casio monti prope Pelusium*. Hinc est sine dubio, quod literis proditum lega- mus, *** Aegyptios lacum istum Serbonidem, ap- pellare consueuisse *Τυφῶνος ἐκπνοῆς, Typhonis ex- halationes*. Neque spernendam hic censeo observa- tionem **** viri doctissimi, suspicantis, tractum il- lum, qui campos Pelusiacos comprehendit, et ad la- cum vsque Serbonidem extenditur, olim *Sethroithen* dictum,

* Apud Scholiasten Germanici loc. cit.

** Sic et DIODORVS in Excerptis Valefianis p. 354.

*** PLVTARCHVS in vita M. Antonii p. 917.

**** MARSHAMVS in *Canone Chronico* ad Secul. VIII p. 108.

dictum, nomen hoc accepisse a *Typhone*, quem Aegyptios lingua sua cognominasse *Seth*, infra monebimus, §. 24. Addere possum illustrationis gratia, rubicundum Aegyptiis dici *ρῶς*, *ros*, ex quo conficitur, *Seth-ros* commodissime significare *Typhonein rufum*. Hoc vero colore Typhonem insignem fuisse, vetustis Aegyptiorum monumentis, proditum erat. §. 3. Magnopere hoc ex eo etiam confirmat * vir illustris, quod ** in antiquis traditionibus Theologicis Sacerdotum Aegypti, *Pelusium*, vel, vti etiam antiquitus vrbs illa dicebatur, *Auaris*, tractus Sethroitici metropolis, *Typhonia* cognominari soleret. Veterum nonnulli, hanc *Typhonis* in lacu Serbonidis merfionem, ad *Typhoeum* Graecorum referunt, quia nempe duos hos inter se confundunt, Aegyptiaco tribuentes, quae graeco sunt propria, et graeco vicissim accommodantes, quae ad Aegyptiacum vnice spectant. APOLLONIVS RHODIVS rem hanc versibus complexus est, quos apud ipsum legi malim Lib. II. *Argonaut.* v. 1214. etc. Iisdem prorsus consona habet auctor *Etymologici magni*, in voce *Τυφώς*. *Τυφασία πέτρα ἐστὶν ὑψηλὴ ἐν τῷ Καυκάσῳ*. — *Ὀνόμασαι δὲ Τυφασίαν, διὰ τὸ ἐν αὐτῇ διωκόμενον τὸν Τυφῶνα ὑπὸ Διὸς πεπληχθῆαι τῷ κεραυνῷ· πληγέντα δὲ αὐτὸν Φασὶ καίόμενον ἀπελθεῖν ἐν τῇ Σιρβωνίδι λίμνῃ ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς ἐμπεσεῖν καὶ δύναι, συνεχόμενον ὑπὸ τῆς ἐκκαύσεως*. *Typhonia, petra est excelsa in Caucaso monte*. — *Nomen autem istud ideo illi inditum est, quod Iupiter Typhonem persequens, illic eum fulmine percusserit. Aiunt vero, eum fulmine tactum et perustum, ad Sirbonidem lacum*
perue-

* Idem ibidem p. 107.

** MANETHO, apud IOSEPHVM, adu. Appion. Lib. I. §. 26. p. 460.

peruenisse, eiusque profundo mersum, in imo haerere, retentum ab exustione istius lacus. STEPHANVS vero Byzantius auctor est, Typhonem fatum hoc alio loco subiisse; sed in vicinia. Ita autem is in voce Ἡρώ. Ἡρώ, πόλις Αἰγυπτία, ἡ Αἴμος ἐκλήθη, διὰ τὸ τὸν Τυφῶ ἐνταῦθα κεραυνῷ βληθῆναι, καὶ αἷμα ῥυῆναι. Hero (vel Heroopolis) vrbs Aegyptia, * quae Haemus appellata est, eo quod ibi Typhon ictus fuerit fulmine, atque sanguis eius ibi profluxerit. Et ista vrbs, in finibus Aegypti, extremoque recessu Sinus Arabici, vel maris rubri, sita, desertis Arabiae contermina est, sicuti Serbonis lacus, neque ab hoc, interuallo ita magno distat. Forsitan in antiquioribus nonnullis Sacerdotum traditionibus fabulosis perhibebatur, Typhonem prope Heroopolin, ab Horo fulmine tactum, et postea lacu Serbonide demersum fuisse. Sic HERODOTVS cum STEPHANO, qui ex Scriptoribus vetustioribus id videtur hausisse, sine vlllo incommodo poterit conciliari.

Typhoni
Genio male-
fico, anima-
lia dedicata
erant impu-
ra, inuisa, et
contemta.

§. II. Ex his quae de Typhone Aegyptiaco, a veteribus referri obseruauimus, quiuis facile colligit, Genium hunc malum, apud Aegyptios, non in honore, pretio, et veneratione fuisse; sed vice versa, omnes eum abhorruisse, odio habuisse, quinimo execratos et detestatos fuisse. Ideo enim ** diem, quo ille natus esse credebatur, vnum ex quinque intercalaribus, finem anno imponentibus, infaustum ac metuendum ducebant. Eamque etiam ob causam, animalia huius generis ipsi voluerunt consecrata,

* Operae pretium est, cum his STEPHANI verbis, et APOLLONII versibus paulo ante indicatis, componere APOLLODORI *Biblioth.* Lib. I. cap. VI. §. 3. vt intelligatur, quam variis modis vna haec fabella relata fuerat, et quot ex errore vno propagentur alii. Sed id pluribus persequi, longum foret.

** PLUTARCHVS p. 356. init.

ta, quae vitia eius extantiora, et facinora iniqua, ac impia, omnium aut contemptui, aut horrore atque odio exponerent. Nouimus enim, ex animalibus, *crocodilum* ipsi proprium, quandamque eius imaginem habitum fuisse. Ideoque fingeant Aegyptii, * *Typhonem*, vt effugeret iram *Hori*, formam *crocodili* adsciuisse. Eleganter id adumbratur in marmore quodam eximio, quod ex BOISSARDO, conspiciendum exhibet illustris ** MONTEFALCONIVS, in quo Anubis capite canino insignis repraesentatur, *crocodilum* pedibus calcans. *Anubim* caninum, Deum esse, quem Graeci tantum non semper *Mercurium* interpretantur, capite superiori ostendimus. *Crocodilum* vero imaginem esse *Typhonis*, modo nunc monuimus. Quod autem *Mercurius*, *Typhonem* subiugatum, pedibus hic calcet, ex fabula illa veteris Theologiae Aegyptiacae illustrari potest, qua fingebatur, *** *Mercurium* nervos *Typhonis* euulsisse, iisque pro chordis usum esse. Eadem quoque fabula **** *Victorias Mercurii de Typhone reportatas* celebrabat. Vnde patet verba, quae in Marmore hoc leguntur, ΘΕΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ, accipi non posse de duobus his Diis, *Anubide* et *Typhone*, vt viri eruditi sibi persuadent, verum de regibus Aegypti e familia Ptolemaeorum, qui marmor hoc dedicarunt. Idque † nummi etiam, in quibus similis inscriptio occurrit, confirmant. *Crocodilum* autem, animal *Typhoni* proprium dicatumque, Aegyptiorum ple-

E 2

rique

* PLVTARCHVS de *Iside* p. 371. AELIANVS de Anim. Lib. X. c. 21.

** *Antiquité expliquée* To. II. Parte II. Planche CXXVIII. Tales etiam hodie in Aegypto passim reperiuntur figurae.

*** PLVTARCHVS de *Iside* p. 373.

**** Idem ibidem.

† VAILLANTII *Historia Ptolemaeorum* p. 40. et 52.

rique * pro animali habebant non modo inter cetera ferocissimo; sed et impuro, vsque adeo, ** vt nonnulli per eum ipsam Nili, sanctissimi fluuii, aquam coinquinari dictitarent. Eratque in Scriptura hieroglyphica, *** *crocodilus symbolum impudentiae*. Praeter crocodilum, Typhoni dicatus quoque erat *hippopotamus*, † animal reliquis omnibus voracius et ferocius, †† quo picto Sacerdotes in Scriptura hieroglyphica, eo quod patrem interimeret, ac deinde matri vim inferret, impudentiam subindicabant, vti nec minus ††† iniustitiam. Idem animal imago quaedam censebatur Typhonis. †††† Apollinopoli itaque, vrbe Aegypti superioris, Horo sacra, cernebatur imago hieroglyphica sistens Horum, vultu accipitris insignem, qui Typhonem, hippopotami specie conformatum, iaculo subigeret. * Hermupoli vero, in Heptanomide, siue Aegypto media, ostendebatur quondam *simulacrum Typhonis, hippopotamus, cui accipiter insisteret, pugnans cum serpente*. Eademque de causa, ** certo quodam die festo, in honorem Isidis celebrari solito, placentas coquebant, in quibus hippopotamus vinctus visendus erat. Suspicio etiam, in lingua Sacerdotum mystica, *hippopotamum* nomine *Typhonis* designari consueuisse. De *hippopotamo* igitur, sed symbolice dicto *Typhone*, intelligendum forte

* PLVTARCHVS *de Iside* p. 371.

** Idem p. 353. init.

*** CLEMENS ALEXANDRINVS Lib. V. *Stromat.* p. 566.

† PLVTARCHVS p. 371.

†† PLVTARCHVS p. 363. fin. 364.

††† DAMASCIUS in *vita Isidori*, apud PHOTIVM, in *Biblioth. col.* 1048.

†††† EVSEBIUS *Praeparat. Euang.* Lib. III. c. XIII.

* PLVTARCHVS p. 371.

** Idem, *ibidem*.

forte fuerit, quod alicubi MANETHO scripserat, †
ossa Typhonis ferrum dici. Est sane locutio, Ae-
 gyptiis olim, vt videtur, de hippopotamo loquen-
 tibus, familiaris et obuia, ac postea etiam in diale-
 cto Sacerdotali conseruata, quam in libro IOBI et-
 iam adhibitam legimus cap. XL. v. 13. †† *Ossa*
hippopotami veluti fistulae aeris, grandia eius ossa
sicut vectis ferrea. Crocodilo et hippopotamo, Ae-
 gyptii *asinum* insuper, tanquam Typhonis imagi-
 nem symbolicam, adiungebant, rationem hanc red-
 dentes, quod asinus animal esset, * et longe iner-
 tissimum, .et ** valde impurum, et in vniuersum
 Aegyptiis magnopere inuisum. Ea igitur de causa
 Sacerdotes asseriebant, *** asinum Typhoni gra-
 tum inprimis, **** huncque illi colore corporis et
 adspectu non parum esse similem. Fingebant quo-
 que, † Typhonem e proelio fugientem, asino in-
 fedisse, et quae sunt alia, eodem redeuntia. Quae
 omnia de odio Aegyptiorum in Typhonem, sum-
 moque, quo ipsum prosequiebantur, contemptu,
 plus satis testantur.

§. 12. Sicuti tamen apud Indos, Spiritus etiam *Typhonem*
 mali ac impuri, Principesque eorum, honore mul- *Aegyptii, vt*
 tiplici afficiuntur, vt sic ab illis mala metuenda *maleficia*
 auerruncentur, ita Aegyptii Typhonem etiam, Ge- *eius auerte-*
 nium maleficum, sibi que magnopere inuisum, sacri- *rent, sacri-*
 ficiis subinde placabant, sperantes, se hac ratione, *ciis nonnun-*
 iram eius saeuaque maleficia declinare posse. Te- *quam plac-*
 statur *bant, non-*
nunquam

E 3

† Apud PLVTARCHVM p. 376.

†† Conferantur hic BOCHARTI Hierozoicon Parte II.
 col. 758 759. et Beati SCHVLTENSII Commentarii
 ad hunc Iobi locum.

* PLVTARCHVS p. 363. 371.

** Idem p. 362. fin. 363.

*** AELIANVS de anim. Lib. X. c. 28.

**** PLVTARCHVS p. 362.

† Idem, ibidem.

vero contumelia afficiebant.

statatur enim PLVTARCHVS, Aegyptios * *potentiam Typhonis obscuratam et contritam sacrificiis quibusdam demulcere ac delinire.* Et multi, tempore saltem huius auctoris, quo Graecorum dogmata, etiam in Aegypto, praeualuerant, hanc solebant rationem reddere, cultus animalium, a maioribus suis inuecti, ** *quod anima Typhonis, in animalia migrasset, qua fabula id innui volebant, naturam omnem brutam et belluinam, malo Genio iure deberi, ideoque ad eum demulcendum et placandum, se animalia colere et venerari.* Ex eo videtur euenisse, vt crocodilus, Typhoni modo singulari sacer et proprius, *** in quibusdam Aegypti regionibus, magno in honore esset, ritibusque religiosis coleretur. Nisi modo hoc de singulari aliqua crocodilorum specie, minus noxia, intelligi debet. Crocodilos Aegyptiis dictos fuisse χαίψας, nouimus testimonio HERODOTI, Lib. II. c. 69. Et est sane hoc illis in libris Coptorum nomen. Leuit. XI 29, ὁ κροκόδειλος, ab interpretibus Coptis redditur ΕΛCΑΖ, *Amsab.* Et in Glossario Coptico-graeco, Bibliothecae regiae Parisiensis, Crocodilus Aegyptiace vocatur, addita nota masculini generis, Π-ΕΛCΑΖ, *P-amsab.* Est vero peculiaris quaedam crocodili species, quam Aegyptii olim *Suchum* appellabant, de qua DAMASCIVS in *vita Isidori* scribit: † 'Ο Σῆχος δίκαιος' "Ὄνομα δὲ κροκοδείλος, καὶ εἶδος ὁ Σῆχος· ὁ γὰρ ἀδίκῃ ζῶον ἔδεν. *Suchus iustus est, ita nominatur aliqua crocodili species, quae animal nullum laedit.* In *Scala Copti-*

* *de Iside* p. 362.

** *Idem, ibidem* p. 380.

*** HERODOTVS Lib. II. c. 69. AELIANVS de Anim. Lib. X. cap. 24. et alii.

† Apud PHOTIVM in *Biblioth. col.* 1048.

Coptico - Arabica KIRCHERI, lego pariter p. 171. ΠΙCΔXXI, (*Pi-fuchi*) *crocodilus*. Fuisse id crocodilo nomen, in Praefectura Arsinoitarum, vbi animali huic honores decreti erant eximii, testem habemus *αὐτόπλην*, STRABONEM, Lib. XVII. p. 558. Sed quia tamen * veteres obseruant, crocodilos, etiam vbi diuinos fortiti erant honores, incolarum liberos raptos deuorasse, horumque parentes id honori sibi duxisse, superque ea re laetatos esse, quod nonnisi de crocodilis rapacibus et nocentibus intelligi posse videtur, nihil definire hic ausim. Rem igitur hanc loco suo relinquo. Quod ad *Hippopotamum* attinet, vt de eo verbum quoque addam, discimus ex HERODOTO, Lib. II. c. 71. apud solos *Papremitas*, in Aegypto inferiori, cultum ipsi decretum fuisse. Sacra autem Papremitae animali huic faciebant in honorem *Martis*, quem prae ceteris illi placabant, quod testatur idem, libro eodem c. 59. 64. Suspikor ergo Numen, in vrbe illa honoribus diuinis affectum, quod *Martem* vocat HERODOTVS, re ipsa fuisse *Typhonem*, qui cum Graecorum Marte, terrorum Deo, bellorumque Praefide, non omnino incongrue comparari potuit. Ipse HERODOTVS quaedam subministrat, quibus id, quod dixi, euincatur, quibus addi etiam alia possent. Sed nunc illa omitto. Erant autem in Templis illis, quae cultum Typhonis admittebant, loca quaedam separata, negotio huic dicata, et eam in rem *Τυφώνεια*, *Typhonia*, appellari solita, quorum STRABO meminit, Lib. XVII. p. 560. Quamuis vero Aegyptii, Genium hunc malum, precibus ac sacrificiis sibi conciliare anniterentur, serio id tamen, ex vero affectu et animo, non fiebat. Si igitur

E 4

tur

* AELIANVS de Animal. Lib. X. c. 21. MAXIMVS TYRIVS Differt. XXXIX. p. 456.

tur precibus ipsorum et votis ad Typhonem directis, euentus non responderet, auersum suum ab eo animum, odiumque ac contemptum, quo re ipsa eum prosequerentur, celare diutius non poterant. Tum enim * *in certis festiuitatibus, Typhonem deprimebant, contumeliisque afficiebant, tum ignominiose tractabant rufos, asinumque, ob similitudinem, quae intercedere his cum Typhone credebatur, de praecipitio deiiciebant.* Similiter, ** *si forte magnus incideret aestus, ac molestus, isque vel pestilenciales ultra modum morbos, vel alias calamitates non visitatas, adduceret; Sacerdotes in contumeliam Typhonis, quaedam eorum, quae colebantur, animalium, tacite in locum tenebricosum abducebant, eaque primum minus territabant; et si tamen malum pergeret ac perduraret, immolabant ea atque mactabant, tanquam supplicio aliquo genium illum malum affecturi.* Ad eandem contumeliam, qua in Sacris nonnunquam Typhon afficiebatur, pertinere videtur, quod HERODOTVS commemorat, Lib. II. c. 132. *Aegyptios verberibus caedere Deum quendam, quem sibi putat non nominandum.* Sed quis quaeso is esse queat, nisi Typhon? Confirmat id DIODORVS, vbi ait, eos, qui a Graecis gigantes nominantur, et Isidis aetate vixerunt in Aegypto, *** *a Sacerdotibus Osiriacis flagellari in Templis.* Estne vero ex eruditis quisquam, cui non illico suboleat, alium quam Typhonem hic non designari. Aliis persuasum erat, † *Typhonem clangore sistrorum abigi posse.* Nescio tamen, profluxeritne hocce commentum ex cerebro Sacerdotum Aegypti priscorum, an vero post culta cum Graecis literarum commercia, in Theologiam ipsorum se insinuauerit. Graecorum certe placitum hoc

* PLVTARCHVS *de Iside* p. 362. versus fin.

** Idem, ibidem p. 380.

*** Lib. I. p. 23.

† PLVTARCHVS p. 376.

hoc erat, eruditis non ignotum, * Daemones malos tinnitu aeris abigi auertique.

§. 13. Opera danda nobis nunc est, vt fabulae sacerdotalis de Typhone sensum genuinum eruamus, quantum id nobis licet, vtque ratione aliqua patefaciamus, quidnam per Typhonis symbolum, priscae Aegyptiorum Theologi designare voluerint. Aggredimur rem, difficultatibus plurimis, non contemnendis, obseptam, quod cuius, legenti PLVTARCHI librum *de Iside et Osiride*, non potest non confestim patefcere; sed sine qua tamen, fabellas veterum de Typhone cognoscere, vtilitatem nullam adfert. Itaque et huic negotio manum admoueamus. Obseruat alicubi, Scriptor modo laudatus, ** *fuisse, qui dicerent, Typhonem e proelio vectum asino, septem dies fugisse, elapsumque filios genuisse, Hierosolum et Iudaeum, additque, facile patere, eos res Iudaeorum in hanc fabulam adscribere.* Et profecto, non id modo argumento est, in fabula hac insulsa, res Typhonis et Iudaeorum inter se confundi, quod illius auctores finxissent, *Typhonem genuisse filios, Hierosolum et Iudaeum*, quae ineptiae ipsum PLVTARCHVM haud immerito offenderunt; verum eodem etiam spectat, quod ibi dicitur, *Typhonem deuictum aufugisse, et fugiendo, die septimo periculum euasisse.* Hoc enim in historiis suis de Iudaeis, asseuerabant Aegyptii, vt sic rationem redderent, septimae diei, a Iudaeis sancte celebratae, Festique perpetui eo die instituti. Nota sunt haec TACITI, Lib. V. histor. cap. 4. de Iudaeis: *Septimo die otium placuisse ferunt, quia is finem laborum tulerit.* Paulo luculentius id ex Aegyptiorum Annalibus ita exponit IUSTINVS, Lib. XXXVI. cap. 2. *Itaque Moses*

Aegyptii res Typhonis cum rebus Iudaeorum, sibi vehementer inuisorum, nonnunquam studio confundunt.

E 5

Dama-

* Vide B. LAMPPII elegantem *de cymbalis* commentationem, Lib. II. cap. XI.

** PLVTARCHVS *de Iside* p. 363.

*Damascena antiqua patria repetita, montem Synae occupat: quo septem dierum ieiunio per deserta Arabiae cum populo suo fatigatus, cum tandem venisset, septimum diem, more gentis Sabbatum appellatum, in omne acuum ieiunio sacrauit, quoniam illa dies, famem illis erroremque finierat. Nisi me coniectura fallit, fabulam hanc Aegyptii, ex historia Miriamae, sororis Moysis desumserunt, quae cum lepra a Deo afflicta esset, septem diebus, e castris Israëliitarum eiecta, seclusa manere debuit, eo vero tempore elapso, recepta est. Numeror. XII. 10. 14. quod postea in legem abiit, ratione leproforum seruandam. Leuit. XIV. 8. 9. 10. 11. Tales vero, id est lepra infectos, fuisse Iudaeos omnes, ex Aegypto exeuntes, eamque ob causam, e regno illo eiectos, * finxerunt in Annalibus suis Aegyptii. Obseruatu vero dignum quoque est, lepram patria Aegyptiorum lingua sonuisse **CEZT**, *Seht. Exodi IV. 6. Leuit. XIII. 2. 6. 12.* Eosdem autem *Typhonem* etiam cognominasse *Seht*, edocemur a **PLUTARCHO**, qua de re nonnihil infra addemus §. 24. Quoniam igitur Israëlitas Aegyptii cognominarunt *Seht*, id est *leprosos*, idemque fere *Typhonis* etiam fuit cognomen, tanto facilius et commodius, Sacerdotes res illorum, cum fabulis suis de hoc confundere potuerunt. Et a veri specie ita alienum non est, Sacerdotes, saltem quosdam, fabulas de Typhone, iis ornasse circumstantiis, et nonnulla eum in modum contorsisse, vt facile ad Iudaeos, sibi tantopere inuisos, et ad eorum ex Aegypto expulsionem, transferri*

* Plurima hanc in rem testimonia, **MANETHONIS**, **CHAEREMONIS**, et Graecorum quoque Scriptorum, adfert **IOSEPHVS**, Lib. I. contra Apionem. Adde **DIODORVM** in Excerptis e Libro XXXIV. p. 901. **TACITVM** Lib. V. c. 4. histor. **IUSTINVM** Lib. XXXVI. c. 2. etc.

ferri potuerint. Verum in *Typhone* latere *Mosen*, quod persuadere nobis annisi sunt, * viri magni, non facile credet, qui antiquiores Aegyptiorum, de malo hoc genio, traditiones, §. 9. 10. fideliter expositas, curate expendere, et cum gestis *Mosis* componere voluerit.

§. 14. In ipsis primordiis idololatriae apud Aegyptios excultae, et stabilitae, *Typhonem* arbitror *Typhon primo quidem* nomen fuisse *Spiritus improbi*, cuius notitiam Aegyptii a Noachidis acceperant, vel *Principii mali*, *significauit Spiritum malum*, quod vetusti in Oriente Theologi, Deo, ac *Principio bono* opposuere. Principium hoc malum, *Principio bono oppositum*, Magi Orientales appellabant ** *Arimanium*, prouti Graeci efferunt, vel *** *Aherman*, siue *Ahriman*, quomodo nunc in Persarum libris nomen illud scribitur. Graeci, Poëtae praesertim, Principium illud bono Deo oppositum, *Gigantum* nomine designare solebant, a qua notione, Orientales etiam, ac Aegyptii sigillatim, non abhorrebant. Sed hi tamen, vt videtur, *Typhonis* nomen praetulerunt, eoque *Spiritus improbum* ac *malum*, Deoque bono inimicum, ab vltimis inde tempore insignire consueuerunt, etsi tamen eundem *Gigantem* quoque cognominauerint, vti dicemus §. 22. Agnoscebant Aegyptii, Spiritum, Deum, Principiumque bonum, a quo esset, quicquid boni rationem haberet, dictum *Ichnuphi*, vel *Cnuphi*, quod a *Phtha* non

* BOCHARTVS in *Hierozyico*, Part. I. Lib. II. cap. XXXIV. HVETIVS in *Demonstrat. Euang.* passim.

** HESYCHIVS in *Ἀρσιμάνης*. PLVTARCHVS de *Iside* p. 369. et in *vita Themistoclis* p. 126. AGATHIAS *Histor. Lib. II.* p. 60. Edit. Vulcanii, & alii.

*** D'HERBELOT *Bibliothèque Orientale* artic. *Aherman*, p. 71. THO. HYDE, de *Relig. Vet. Persar.* c. IX. p. 161.

non differebat, nisi diuerſitate nominis, de quo * alio loco diſſeruimus. Etiam ** vox ipſa, nihil aliud, quam *Deum*, ſiue *Spiritum bonum*, ſignificat. Huic in Theologia Aegyptiorum antiquiſſima, op-poſitus erat *Typhon*, vel *Typho*, idque ex ipſius huius vocis Aegyptiacae ſignificatione, non infelicit-ter confirmari poſſet. ΘΗΔΥ, (*Theu*) enim Ae-gyptiorum ſermone dicitur *ventus*. Vti vero in di-alecto Hebraeorum, vox פנח, et *ventum* et *Spiri-tum* ſignificat, *** quod ipſum in Graecorum et La-tinorum quoque ſermone uſu venire, conſtat, ita probabilitate non caret, Aegyptios pariter, vna ea-demque voce ΘΗΔΥ, et *ventum*, et *Spiritum* de-signare voluiſſe, etſi **** in libris Coptorum, qui ad nos peruenerunt, ad exprimendum *Spiritum*, vox graeca πνεῦμα ſemper ſoleat retineri. ΠΖΑΥΔΥ (*ph-bou*) vero, eadem Aegyptiorum dialecto dici-tur *malus*. Eſſet igitur *Theu-ph-bou*, ſi vocem hanc interpreteris, *Spiritus malus*, *improbuſ*, ex quo Graeci deinde videntur *Typhoeum* ſuum effin-xiſſe, et de malo Genio Aegyptiorum loquentes, *Typhonem*. Hanc ſaltem fuiſſe doctrinam antiquio-rum in Aegypto Theologorum de *Typhone*, non eſt, quod dubitem. Spectat huc, quod ΕΥΔΟΧΥΣ, Scriptor peruetuſtus, ex traditione Sacerdotum il-lius gentis retulit, † *vinum eſſe ſanguinem eorum, qui aliquando bellum Diis intuliſſent, ex quorum in illo bello cadentium cadaueribus, terrae permixtis, Sacerdotes putant, vites ortas*. Quamuis autem ΕΥΔΟΧΥΣ fabulam hanc ſymbolicam, ſtylo Graeco-rum

* Vide *Panthei* huius Lib. I. cap. IV.

** Ibidem § 5. 6.

*** Diximus etiam ea de re in *Prolegomenis* noſtris §. 59.

**** Ibid. loc. cit.

† Apud PLUTARCHVM de *Iſide* p. 353.

rum inuoluerit, vt a Graecis tanto facilius perciperetur, quis tamen rerum Aegyptiacarum vel mediocriter tantum gnarus, non illico videat, sermonem esse hic de *Typhone*? In Theologia aliorum Orientis populorum, quae hic a placitis Aegyptiorum non differebat, hoc ipsum sic videmus efferri, * *vinum e diaboli semine esse procreatum*, vel, *esse sanguinem et fel Principis tenebrarum*. Is igitur in Theologia Aegyptiorum dicebatur *Typhon*. Obseruat etiam PLVTARCHVS, in libro *de Iside*, p 380, Aegyptios vulgo eum reputare κακὸν Δαίμονα, *malum Genium*, vel *Spiritum*. Et tempore etiamnum PLVTARCHI, haec erat longe plurimorum persuasio, ** *Typhonem dici quicquid in natura esset corruptum*, vel *** *quicquid in natura malum, corruptum, et noxium existat, membrum esse Typhonis*, † *vel partem, vel operationem*. Talem *Typhonis* notionem Pythagoras etiam in Aegypto hauserat, suisque tradiderat, quod †† ex placitis Sectatorum eius merito colligi potest.

§. 14. Haec *Typhonis* significatio, vt opinor, in Aegypto obtinuit, quamdiu Sacerdotes, traditionum a Noachidis, maioribus suis acceptarum, nondum immemores, animum in Entia spiritualia, tum infinite perfectum et Optimum, tum imperfecta etiam, et vitiis infecta, magis intendebant, ac ad eadem populum quoque attendere iuebant. Vti vero primitiuas maiorum suorum de hisce Entibus notiones, successu temporis, paulatim mirum in modum corruperant, ita tandem, in cultu saltem publico

Postea, cum Typhon ad res sensibiles, et materiales trans-ferretur, a quibusdam Symbolum habitus fuit hyemis.

* Consuli hic poterit *Pantheon nostrum* Lib. II. cap. I.

§. 6.

** PLVTARCHVS p. 368.

*** Ibid. p. 369.

† Ibidem p. 371. 376. fin.

†† Vide PLVTARCHVM ibid. p. 363.

blico et populari, cogitationes et suas et populi, ab illis, ad magna et illustria Mundi corpora, eorumque in natura rerum effectus visibiles aut sensibiles, tantum non penitus conuerterunt. Spiritui perfectissimo et Optimo, primae rerum omnium causae, adiunxerunt, vel etiam substituerunt Solem, Lunam, Nilum fluuium, horumque omnium effecta laeta et iucunda. Spiritui seductori malo, Dei hominumque inimico saeuo, corpora quaedam in mundo, eorumque effectus; sed tristiores ac inauspicatos, succenturiarunt. Sunt igitur, quibus probabile videtur, *Typhonem*, aduersarium immanem *Osiridis*, id est *Solis*, illum naturae rerum statum innuere, quo Sol, derelicto hoc nostro hemisphaerio superiori, in opposito inferiori haeret, nobisque vsura lucis et caloris vberiori carendum est. Quod cum fiat inprimis tempore hyberno, multi *Typhonis* nomine, tempus hybernum significatum fuisse, non sine magna veri specie, sibi persuasuerunt. Memorabile eam in rem est, quod * de Statuis duabus symbolicis, Memphi, in atrio Templi Vulcano dedicati, positis commemoratur, earum alteram, ad *Aquilonem spectantem*, ac aestatis nomine insignitam, ab Aegyptiis adoratam, multisque beneuolentiae ac reuerentiae testificationibus condecoratam fuisse: alteram vero, quae *Austrum respexit*, hyemsque nuncupabatur, contraria plane experiri debuisse. Itaque symbolicam aestatis, siue hemisphaerii borealis ac superi, imaginem, impenso cultu prosequiebantur Aegyptii, dum interea imaginem hyemis, aut, quod idem est, hemisphaerii australis, vel inferioris, contumelia non vna afficerent, et, vti non abs re suspicor, verberibus caederent. Et hoc quidem in Templis Aegyptiorum, simulachris Typhonem repraesentantibus, non raro euenisse, ex §. 12, liquere fatis

* HERODOTVS Lib. II. c. 121.

fatis potest. Supra porro obseruauimus, §. II, inter animalia Typhoni, tanquam symbolicas quasdam illius imagines, consecrata potissimum fuisse *hippopotamum* et *crocodilum*. De *Hippopotamo* vero nouimus, quod inter alia fuerit etiam * *Symbolum Poli*, vel *hemisphaerii alterius*, ad quem Sol occidens progreditur. Similis vero plane ratio hic est *Crocodili*. Aegyptii namque ** *occasum Solis*, (id est locum, quem Sol derelicto hemisphaerio nostro adit) *signaturi*, *crocodilum inflexum ac cernuum* pingebant. Trahi huc etiam potest, quod iidem *** *tenebras* significaturi *crocodili caudam* pingerent. Nam dum Sol in hemisphaerio inferiori versatur, hocce nostrum tenebras patitur. Id ipsum innuere voluisse videntur Sacerdotes quidam, qui de Typhone et Hercule fabulam venditabant, † *Herculem*, dum per Libyam iter instituit, certamina sustinuisse, et a Typhone interemptum esse. Nam Hercules ille, per Libyam iter faciens, Symbolum est Solis, in hemisphaerio inferiori, respectu ad nos habito, imminuti, siue magna lucis et caloris portione orbat. Ita etiam VIRGILIUS Lib. I. Georgic. v. 240.

*Mundus vt ad Scythiam, Rhiphaeasque arduus arces
Consurgit, premitur LIBYAE deuexus in AV-
STROS.*

Ad quae haec commentatur SERVIVS: *LIBYAE DEVEXVS IN AVSTROS*, quoniam Notius circulus (vel hemisphaerium australe) totus infra terram est, et premitur, quasi deprimitur. Et illo tempore, quo Hercules, id est Sol, in hemisphaerio illo versatur, vt verbis utar Poëtae,

— fran.

* EVSEBIUS Praepar. Euang. Lib. III. cap. XII.

** HORAPOLLO hieroglyphic. Lib. I. c. 69.

*** Idem, ibid. c. 70.

† Videri potest *Pantheon* nostrum Lib. II. cap. III. §. 10.

— * *frangunt sic improba Solem*

Frigora. —

Obseruatu et hoc indignum non est, fabulam Phrygum, de Adonide, Veneri perdilecto, per aprum vero interemto, perquam similem esse fictioni Aegyptiorum symbolicae, de Typhone Osiridis siue Herculis interfecore. Neque etiam fabula illa Phrygia, in Phrygum et Assyriorum Theologia, aliter explicabatur. Nam ** *Adonin Solem esse non dubitabitur, inspecta religione Assyriorum.* — Nam *Physici terrae superius hemisphaerium, cuius partem incolimus, Veneris appellatione coluerunt.* — Ab apro autem tradunt interemtum Adonin, hyemis imaginem in hoc animali fingentes, quod aper hispidus et asper gaudet locis humidis, et lutosus, pruinaeque coniectis. — Ergo hyems veluti vulnus est Solis, quae et lucem eius nobis minuit et calorem: quod vtrumque animantibus accidit morte. Aper itaque id erat Phrygibus et Assyriis, quod Aegyptiis Typhon. Et memorabile est, in fabulis Aegyptiorum sacris fingi consueuisse, aprum esse delicias Typhonis, *** cuius quippe venatione, noctu, tempore Plenilunii oblectare se soleat. Si haec omnia ita interpreteris, hyemem, vel tempus, quo in hemisphaerio inferiori Sol moratur, relatum fuisse ad Typhonem, eo quod illo tempore tyrannidem suam potissimum exerceat, quod etiam **** PLUTARCHVS subinnuere videtur, me non habebis dissentientem. Ita video etiam virum de bonis literis egregie meritum, fabulas has Aegyptiacas cepisse et explicuisse. † *Typhon, inquit, tum praeualere per-*
hibe-

* STATIVS Sylvarum Lib. I. num. III. v. 7.

** MACROBIUS Saturnal. Lib. I. c. XXI.

*** PLUTARCHVS de Iside p. 354. 357.

**** lib. cit. p. 364.

† Mr. BASNAGE *histoire des Juifs* Liv. III. chap. XVIII.
§. 27.

hibebatur, cum Sol derelicto hoc nostro hemisphaerio, in oppositum transit. Tum namque Osiridem e medio tollit, tum luce nos priuat, tum tempestates excitat, tum tota rerum natura mutatur. Sed paulo distinctius explicare oportet, quidnam Typhon ipse Sacerdotibus vere significauerit. Nam hyems tempus est, quo regnasse perhibetur.

§. 16. Erant quoque ex interpretibus Sacrorum in Aegypto, aut forte ex Philosophis graecis, qui eruendo Sacrorum illorum sensui mystico operam impendebant, qui censerent, Sacerdotes priuscos, Typhonis nomine, nihil aliud quam mare designare voluisse. Sunt, inquit * PLVTARCHVS, qui dicant, Typhonem mare esse, in quod incidens Nilus, perit et distrabitur. Et post nonnulla intermedia ita pergit: *Eaque de causa Sacerdotes et mare abominantur, et salem, puta marinum, Typhonis spumam vocant, interque alia interdictum est ipsis, ne salem in mensa ponant: nauium quoque rectores ab iis non saluantur, quippe qui mari vtantur, indeque victum suum petant. Haec etiam praecipua ratio est, quod pisces auersentur, ac odium hieroglyphice significaturi, pisces pingant.* Quando auctor hicce eximius obseruat, Sacerdotes ab usu salis abstinuisse, id tantum de tempore, quo in castimonia essent, accipiendum. Audiamus eundem, id alio loco sic explicantem: ** *Sacerdotes Aegyptii, quando castimoniae operam dant, salem refugiunt, ne vel cibum vel condimentum mari affine vsurpent.* Quibus et haec adiciamus: *** *Sacerdotes salem quoque cibis detrahunt, quo tempore pure et caste viuunt, ἐν ταῖς αἰνεῖαις.* Verum hoc quidem in loco, aliam istius absti-

*Aliis Typhon
visus est
symbolum
maris, cuius
rei rationes
exponuntur.*

* de Iside p. 363.

** Symposiac. Lib. VIII. c. 8. p. 729.

*** de Is. et Osir. p. 352. fin.

abstinentiae rationem adfert, hanc scilicet, *quod sal appetitum acuendo, voraciores et bibaces magis reddat.* Sed aliam etiamnum rei eiusdem rationem nobis suppeditat is ipse Scriptor, ubi, * *Aegyptiorum, inquit, Sacerdotes, dum in castu sunt, ἀγροὶ ὄντες, sale in vniuersum abstinent, adeo ut pane quoque insulso vescantur.* Cuius rei rationes subministraturus, post nonnulla ita pergit: *Castimoniae professio, etiam liberis operam dare, ridere, vinum bibere, multaque alia, studio ceteroquin digna, prohibet.* Fortasse salibus etiam abstinent, qui castimoniam observant, quod ii ob calorem ad rem incitent venerem. Crediderim ego, Sacerdotes hos, salem quidem marinum, tanquam Typhonis spumam auersatos fuisse semper, et ab eo abstinuisse perpetuo; in castimoniis vero, non modo salem hunc, marinum, verum et quemcunque alium, ab omni cibo, quo utebantur, procul esse voluisse, forte ob rationes, quas PLVTARCHVS commemorat. Fuisse enim aliquam salis speciem, Sacerdotibus non ingratam, qua et ipsi videntur vti esse in cibis, et quam ad sacrificia Diis offerenda adhibuerunt, dubio caret. Sed sal ille erat fossilis, quod nos ARRIANVS docet, de expedit. Alexandri M. Lib. III. p. 161. Edit. Blancardi. *Gignit autem Marmarica, (ubi Iouis Ammonis Templum situm erat) suapte natura salem fossillem, quem quidem Sacerdotes nonnulli Ammonis in Aegyptum portant. — Hoc genere salis et Aegyptii, et alii, quibus diuinus cultus curae est, in sacrificiis vtuntur.* Salem vero marinum Sacerdotes in vniuersum abhorrebant, eumque ad testandum odium vocabant *spumam Typhonis*, quo cognito, ut opinor, Graeci quidam sibi imaginati sunt, *Typhonis* nomine Sacerdotes subinnuisse mare. Et ambigi vix potest, Typhonem in veterum Aegyptiorum Theo-

* Sympos. Lib. V. c. 10. p. 685. fin.

Theologia, aliquo modo ad mare relatum fuisse. Certe sedes ei tribuuntur mari contiguae. Praefectura *Sethroiticam*, quae ad mare mediterraneum sita est, a *Seth*, vel *Typhone* nomen accepisse, supra monuimus, §. 10. Ibi vrbs erat maritima, primis temporibus dicta *Typhonia*. In eodem etiam tractu, lacu scilicet Serbonide, in quem olim mare influebat, sepultus esse perhibebatur. Vxorem eius *Nephtbyn*, nihil aliud Aegyptiis subinnuisse, quam terram Aegypti orientalem, quae sinum Arabicum, vel mare rubrum attingebat, docebimus infra cap. III. Ea de causa, vt videtur, tradebatur Daemon ille * *τῶν ἐσχάτων ἀπτόμενος*, *extrema attingens*. Sed vel hinc satis constare arbitror, Typhonem a mari esse distinguendum, quamuis ad illud referretur.

§. 17. Propius illi ad veritatem accedere, prae-
scorumque Aegypti Theologorum mentem ac sententiam affecuti mihi videntur, qui *Typhonis* nomine ac symbolo, vim siccitatis noxiam, ac aestum immodicum, humori, rerum omnium, secundum Aegyptios, principio, adeoque Nilo etiam, vehementer inimicum, intelligi debere, asseruerunt. Nihil enim in rerum natura, Aegyptiis eorum regioni et agris, quin etiam valetudini, ac ipsi adeo vitae, aeque metuendum est, atque vis ardoris et siccitatis nimia, in aëre inualescens. Illa laetos ac iucundos, Solis Lunaeque, neque minus Nili fluvii, effectus intercipit ac impedit, aut etiam in contrarium vertit, vt proinde in Theologia gentis illius Mythica, non abs ratione, Osiridis, Isidis, et Hori, implacabilis hostis dici potuerit. Video etiam PLVTARCHVM, in libro, quo Theologiam Aegyptiorum explicare voluit, horum interpretationi maiorem in modum fauere. Saepiuscule namque eam repetit,

Alii non omnino incongrue, Typhonis nomine intelligebant vim ardoris et siccitatis nimis inualescentem.

F 2

incul-

* PLVTARCHVS de Iside p. 375.

inculcat, atque commendat. Haec sunt eius verba p. 364. Τυφῶνα δὲ νομίζουσι πᾶν τὸ αὐχμηρὸν, καὶ πυρῶδες, καὶ ξηραντικὸν ὅλως, καὶ πολέμιον τῇ ὑγρότητι. Διὸ καὶ πυρρόχρων γεγονέναι τῷ σώματι καὶ πάρωχρον λέγουσι. *Typhonem censent omne siccum, igneum, et quicquid denique exsiccandi vim habens, aduersum est humori. Ideo rufum et subpallidum fuisse Typhonem dicunt.* Et p. 366. *Typhonis vero insidiae ac tyrannis, vim significant siccitatis praeualentis, et consumentis humorem, qui generat augetque Nilum.* Porro p. 372, postquam de Typhone nonnulla differuisset, et ista addit: *Aestus quo multa animalium, ac e terra nascentium, corrumpuntur, non Solis opus existimari debet, sed spirituum, (ventorum) aquarumque in terra et aëre intempestiue confusarum, quando principium facultatis inordinatae ac indiscretæ, a scopo aberrando, exhalationes extinxerit.* Id autem Typhonis nomine designari, illic docet. Similia inueniuntur et p. 365. Eo etiam spectant, quae idem obseruat p. 380. *Ingenti autem aestu, ac molesta siccitate incidente, quae ultra modum adducat vel pestilentes morbos, vel alias insuetas calamitates — Typhonem veluti supplicio afficiunt.* Posset hinc forte ratio peti, ob quam *Typhonem* aliqui interpretarentur mare. Aegyptiū certe * mare ab igni censent factum, et exclusum finibus elementorum: quod neque mundi pars sit, neque elementum, sed alienum excrementum, corruptum et morbosum.

Proprie Typhonis nomine, Theologi Aegyptiorum designasse videntur ven-

§. 18. Vt etiam, quae sit hac de re sententia mea, nunc exponam, arbitror, in vetusta Aegyptiorum Theologia, *Typhonis* nomine significatum imprimis fuisse ventum; sed minus benignum, et finistri ominis, vrentem, exsiccantem, et quouis modo noxium. Idque nomen ipsum *Typhonis*, indicare

et

* PLUTARCHVS p. 353.

et non leuiter corroborare videtur. ΘΗΔΥ, *tum vren-*
tem, exsic-
cantem et
noxium.
(*Theu*) enim significare *ventum*, diximus §. 14. Significat et πνοήν, *flatum venti*, Aëtor. II. 2. Eodem loco, §. 14, obseruauimus ΘΗΔΥ-Ψ-ΖΩΔΥ, *Theu-ph-hou*, designare, tum *spiritum*, tum etiam *ventum*, *malum* et *maleficum*. Cum hac interpreta-
tione, omnia, quæ de *Typhone* prædicare solebant Aegyptii, recte et bene conciliari posse, in propa-
tulo est. Credebatur Typhon causa esse ardoris im-
modici, et insecutæ hunc siccitatis nociuæ, §. 17. Norunt vero omnes, experientia quotidiana edocti, vento vim inesse exsiccandi ingentem. Veterum quoque permulti, * Aristotelici cum primis, qui-
buscum Aegyptii fecisse etiam videntur, in ea erant sententia, ventum omnem origine sua et natura, esse calidum et siccum, talesque semper editurum esse effectum, nisi hæc eius vis et facultas, variis modis impediretur, et in contrarium verteretur. Iuxta hos igitur ventus causa est ardoris immodici, et sic-
citatæ damnosæ, neque hæc incommoda Soli in ac-
ceptis ferenda sunt. §. 17. Id vero ipsum sigillatim, iureque singulari dicendum erat, de quadam pecu-
liari venti specie, quæ certis temporibus in Aegy-
pto regnat, et de qua nos mox plura obseruabimus. Potest ex eo etiam facillime explicari, quid sibi ve-
lint Typhonis cum Osiride, Horo, ac Iside, certa-
mina atque proelia, ex quibus modo superior, modo etiam inferior discessit, donec tandem penitus ab Horo vinceretur. Exponam hoc verbis vetusti Scri-
ptoris, magni ac celeberrimi nominis, qui, ** *acci-*
dit, inquit, *ut modo vincat, aër*, (cuius motus ventum efficit) *media quidem nocte vincat, vincatur*

F 3

au-

* Vide OLYMPIODORVM, in Aristotelis Meteorol. Lib. II. fol. 35. b.

* THEOPHRASTVS de ventis, in Operibus p. 406. Edit. Heinsii.

*autem meridie. Et post pauca: Sole occidente, flare incipiunt venti: cessant autem alii mane, cum deuicti sint, alii circa meridiem et occasum Solis, cum vincentes et ipsi desierint. Quibus et haec subiungamus SENECAE, Natural. Quaest. Lib. V. c. 7. Antelucanos flatus inspiciamus, qui aut ex fluminibus, aut ex conuallibus, aut ex aliquo sinu feruntur. Nullus ex his pertinax est, sed cadit fortiore iam Sole. In Theologia nempe Aegyptiorum mystica, Typhonum perhibebatur interemisse Osiridem, cum effectus Solis desiderati, minus persentiscebantur, venti vero nociui ac pestilentis impetus praeualebant. Vicissim vero Typhon tradebatur ab Ifide Horoque superatus esse, ubi Solis virtus benefica superior euassisset, illumque ventus benignus adiuuisset, atque calamitatibus a maligno vento excitatis, finem imposuisset, qua de re aliquid me * in superioribus iam disputasse memini. Et in sequentibus de argumento eodem nonnulla recurrent. Notum vero est rerum harum studiosis, imperium Typhonis, quod is, occiso Osiride, ad se rapuit, habitum fuisse violentum supra modum et tyrannicum. Per id autem ratione optima faeua vis ventorum symbolice designari potuit. Nam, ut scribit vetus quidam Philosophus:***

Ἡ τῶν ἀνέμων κίνησις τυραννική ἐστίν, καὶ βιοτάτη, ὥς δηλοῦσιν καὶ οἱ σεισμοὶ, τὰ μέγιστα βάρεν σαλεύοντες, Φημὶ δὲ τὴν γῆν: Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐστὶν σεισμός, ἢ ὑπόγειος ἄνεμος. Motus venti tyrannicus est valdeque violentus, quod intelligi potest ex terrae motibus, qui moles pondere grauissimas concutunt, ipsam nimirum terram. Nihil aliud enim est terrae motus, quam ventus subterraneus. Poëtae in describendis hisce tyrannicis et tremendis ventorum motibus

* Lib. II. cap. IV. §. 5.

** OLYMPIODORVS in Aristotelis Meteorol. Lib. II. fol. 37. b.

motibus multi sunt, et prolixi. Neminem paulo humaniorem latent illi VIRGILII versus, Lib. I. Aen. 86.

— ac venti velut agmine facto
 Qua data porta ruunt, et terras turbine perflant.
 Incubere mari, totumque a sedibus imis
 Vna Eurusque, Notusque ruunt, creberque pro-
 cellis
 Africus, et vastos volunt ad littora fluctus.
 Eripiunt subito nubes coelumque diemque
 Teucrorum ex oculis: Ponto nox incubat atra.
 Intonuere poli, et crebris micat ignibus aether:
 Praesentemque viris intentant omnia mortem.

Apud OVIDIUM ipse Boreas ventus introducitur, potentiam viresque suas, hunc in modum extollens, Metamorph. Lib. VI. v. 690.

Apta mihi vis est. Vi tristia nubila pello:
 Vi freta concutio, nodosaeque robor a vorto,
 Induroque niues, et terras grandine pulso.
 Idem ego, cum fratres coelo sum nactus aperto,
 (Nam mihi campus is est) tanto molimine luctor;
 Ut medius nostris concursibus intonet aether:
 Exilientque cauis elisi nubibus ignes.
 Idem ego, cum subii conuexa foramina terrae,
 Supposuique ferox imis mea terga cauernis,
 Sollicito Manes, totumque tremoribus orbem.

Sed ad ea potius properandum nobis est, quae non tam ventis in genere, quam ventis, quos Aegyptus sentit, propria sunt.

§. 19. Vt igitur nihil dicam de * aëre in Aegy- Ex eo ratio
 pto nebuloso et roscido, a Nilo fluuio, ** qui Solem peti potest,
 F 4 ab quare sedes

* PLINIVS Lib. XXI. c. 6.

** Description de l'Egypte par MAILLET To. I. p. 69.

P. LVCAE itinerarium vltimum To. I. p. 350.

*Typhoni in
Aegypto in-
feriori assi-
gnata fue-
rit.*

ab eius exortu obtegit, ac veluti abscondit, donec illius radiis victus, dissipetur, de quo fugando et corrigendo, Sacerdotes olim solliciti etiam erant * in Sacris, quae peragebant, quotidianis, vti hodieque ** in India facere solent Brachmanes precibus et hymnis, id obseruatione et vberiori nostra disquisitione dignum existimo, quod Aegyptus inferior, praesertim quae mari finitima est, sedes et veluti domicilium Typhonis habita fuerit. In ea igitur regione, si ad fabulae Sacerdotalis tenorem rite attendamus, Osiridem a Typhone interemptum fuisse, inueniemus. In eadem prope urbem Butum, quae a mari mediterraneo non longe distat, Typhon quaesuit Horum. In eiusdem finibus, Lacu nempe Serbonide, submersus fuit, aut secundum alios circa Heroopolin, sitam ad extremum recessum Sinus Arabici, §. 10. Haec omnia de vento, orae maritimae Aegypti inferioris inimico et damnofo, non incommode, nec inuita Minerua, intelligi ac explicari possunt. Multum ora illa semper a vento maritimo passa est, quod exemplis nonnullis probabimus. Desumemus ea potissimum ex IOHANNIS CASSIANI *Collationibus*. Ita autem is *Collat. VII. cap. 26. Paulus Abbas commoratus est in eremo, quae adiacet *** Panephyssi ciuitati: quam solitudinem olim factam aquae salissimae inundatione cognouimus. Quae, QVOTIENS FLAVERIT SPIRITVS AQVILONIS, de stagnis impulsæ, ac superfusa adiacentibus terris, ita omnem illius superficiem contegit regionis, ut antiquos ibidem viros, qui olim hac ipsa de causa, omni sunt habitatore deserti, faciat velut insulas apparere. Ad rem*

can-

* PLVTARCHVS de Iside p. 383.

** Vide infra §. 22. fin.

*** De illius situ videndus CELLARIVS in *Geograph. antiqua Africae* p. 31.

eandem et haec spectant Collat. XI. c. 3. *Ad civitatem nos suam, id est Panephysin, itineris dux ipse perduxit. Cuius terras, imo etiam contiguae regionis plurimam partem, quondam opulentissimam, (siquidem ex ea cuncta, ut fama est, in regios cibos subministrabantur) repentino terrae motu excussum mare, transgressis limitibus occupavit, atque ita collapsis fere omnibus vicis, opimas olim salsis (ita legendum) paludibus supertexit. Et post pauca intermedia: In his igitur locis multa in hunc modum oppida eminentioribus tumulis collocata, fugatis habitatoribus, eluies illa velut insulas fecit, quae desideratam secedentibus Sanctis, solitudinem praebent. De vrbe Thenneso, sita prope mare mediterraneum, Scriptor idem haec habet, Collat. XI. cap. i. *Ad oppidum Aegypti, cui Thennesus nomen est, emensa nauigatione pervenimus. Cuius accolae ita vel mari, vel stagnis salsis undique circumluuntur, ut solis, quia terra deest, negotiationibus dediti, opes atque substantiam nauali commercio parent, ita ut aedificiis, cum voluerint, extruendis, terra non suppetat, nisi de longinquo nauigiis apportetur. Vrbs haec quondam in continenti extructa; sed calamitate illa, quam CASSIANVS nobis exposuit, misere quassata, insula posthaec euasit, cuius * Scriptores Seculi etiamnum XII. et XIII. mentionem faciunt, ac tandem ** maris impetu destructa, periit. Neutiquam ambigo, et huius vrbs destructionem, non secus atque Panephyseos, effecisse tum ventum vehementem maritimum, tum grauem terrae motum.**

F 5

Simi-

* BENIAMIN Tutelensis Itinerar. cap. XXII. ex Edit. BARATERII, cuius possunt notae consuli.

** Auctor Arabs, apud KIRCHERVM, in Oedipo To. I. p. 23, (non ut perperam editum est, 31.) KIRCHERVS verba illa perperam accepit, de antiqua Tani, quae a mari longius abest, et etiamnum existit.

Simile quid contigit etiam in tractu vrbis quondam inclytæ, Canopi, ut in his nos docet vetus auctor.

* Ἐλεγε δὲ Ἀμμώνιος ὁ μέγας Φιλόσοφος ἐπὶ πέντε στάδια τὴν γῆν θαλαττωθῆναι περὶ τὸ Ἡράκλειον καὶ τὸν Κάνωπον, ὡς δηλοῦσιν ἔτι ἐν μέσῳ τῆς θαλάττης οἰκήματα ὄντα, καὶ νήσους μιμνέμενα.

Memoriae prodidit Ammonius, magnus ille Philosophus, terram circa Heracleum et Canopum, ad quinque stadia mersam mari fuisse, quod satis etiamnum declarant aedificia, in medio mari illic conspicua, insulas imitantia.

Lacus ille, quem illic effecit mare, hodie appellatur *lacus Madae*, et ex eo sententia

** IS. VOSSII, et plurium † qui eum sequuntur, egregie confirmatur, Canopum antiquam, ad latus occidentale huiusce lacus positam fuisse. Haec causa est, ob quam *Ostium Heracleoticum*, vel, quod idem est, *Canopicum*, SENECA maximum appellavit, id enim illi tantum convenire potest, quod cum *lacu Madae* coniunctum esse, Tabulae Geographicae docent. Calamitates porro, his, de quibus dixi, similes, in finibus Aegypti et Phoeniciae, lacum produxisse Serbonidem, quo Typhon credebatur demersus esse, a veri specie non abhorret. Vide infra §. 23. Huius itaque generis damna, ventus maritimus, et nonnunquam subterraneus, illis Aegypti regionibus, quae mari adiacebant, saepius inferre solebat, uti in uniuersum ventorum vehementium impetus, †† nuspiam fere grauiores et for-

* OLYMPIODORVS in Aristot. Meteor. Lib. I. fol. 26. a. fin.

** in variis Observat. cap. X. p. 43.

† CLAUDIVS SICARDVS dans les Memoires des Missions nouveaux To. VII. p. 126. MAILLET To. I. p. 123. POCOCK Vol. I. p. 13.

†† OLYMPIODORVS, ubi supra fol. 38. a. Voyage du Capitaine DAMPIER To. II. p. 313. Edit. Rouen. 1723. 8vo.

fortiores perſentifcuntur, quam in Sinubus ac reſeſſibus marium; id vero omne Typhoni in acceptis referri conſueuiſſe, auguror. Eodem referre licebit, quod in fabulis Sacerdotum tradi aſſolebat, * Typhonem, dum noctu, *plena Luna*, venatione ſe oblectaret, circa Butum, Aegypti inferioris urbem, et a mari mediterraneo non longe diſſitam, incidiſſe in capulam Oſiridis, eumque abſtuliſſe, et membra Oſiridis mortui diſieciffe. Credebatur nempe ** tempore Plenilunii, ros cadere copioſior ſolito, qui fruges, plantas, totamque terram mirifice recrearet. Verum teſte PLINIO, Lib. II. c. 60. inſignem hanc benediſſionem ſaepius nimii ardores, aut venti impetuoſi intercipient. Et vero experientia magiſtra ſcimus, *** ventos terreſtres verſus mare ſpirantes, noctu vim ſuam cum maxime exſerere, † idque praefertim tempore Plenilunii. Hac ratione illi igitur fructum laetiſſimum Plenilunii interuertunt. En vim impetumque Typhonis!

§. 20. Verum eſt ventus in Oriente toto, illisque praecipue regionibus, quae mari ſunt propiores, notiſſimus, et qui in deſertis Aegypti, Aegyptum hinc a Libya, illinc ab Arabia diſterminantibus, vti et in †† Arabia Aegyptiaca, vaſtitates horrendas, et calamitates infinitas efficit. Ventus ille in Aegypto perſaepe a plaga meridionali ſpirat, ideoque communius *Noti* nomine deſignatur, qui, quot, quantisque malis ac damnis Aegyptum maſtet, et ex veterum, et ex recentiorum relationibus, ſatis notum eſt. Ideoque ventum hunc Australem, Aegypto,

Sigillatim Typhonis nomine deſignari videtur ventus, qui in Scriptura dicitur orientalis et urens, vere terribilis.

* Vide ſupra Lib. III. cap. IV. §. 4.

** Ibidem, cap. eodem §. 13.

*** *Voiage de DAMPIER* To. II. p. 307. 308.

† *Recueil des voyages faits pour la Compagnie des Indes Orientales*, To. IV. p. 422. Edit. Rouen. 1725. 8vo.

†† Vide infra hoc Lib. cap. III. §. 3.

gypto, certo praesertim tempore, supra modum perniciosum ac luctuosum, nomine *Typhonis* significatum fuisse, libenter hic assererem, nisi id *Thueri*, *Typhonis pellici*, proprie et vere conuenire, lingua vetus Aegyptiaca manifestum faceret, qua de re videbimus capite sequenti III. Dicere itaque malim, *Typhonis* nomine, in Theologia Aegyptiorum symbolica, specialissime intellectum fuisse, ventum qui Hebraeis קרי־־ audit, id est *Orientalis*, Graecis vero interpretibus Alexandrinis, καύσων, *ventus urens*, quem partim ex meridionali, partim etiam ex orientali plaga flare ac ferri testantur, qui regiones orientales peragrarunt. In Aegypto * *appellantur hodie Merissi, flantes non tantum a meridie; sed a plaga etiam orientali.* Bis in anno regnant, semel quidem tempore illo, quod a Paschatos festo, ad Pentecosten extenditur, et iterum a mense Nouembri, ad medium usque Februarium. Vbi ex §. 15, obseruasse non poenitebit, hoc ipsum tempus, tyrannico regno *Typhonis* in Aegypto, a Sacerdotibus quondam assignatum fuisse. ** Illi vero venti, quos *Merissi* appellant, sunt ardentes, corrumpunt fruges, ac omnibus rebus damnum inferunt. Latini Scriptores eum solent nuncupare *Eurum*, de quo COLVMELLA Lib. V. de Re Rustica cap. V. *Partes eius regionis (Baeticae) sic infestantur Euro, quem incolae Vulturum appellant, ut, nisi tegminibus vites opacentur, veluti halitu flammeo fructus vratur.* Nemo tremenda venti huius in regionibus Orientis effecta melius descripsit, THEVENOTO, illustri peregrinatore, qui fere ea tantum memoriae mandauit, quae viderat ipse, atque expertus erat. Is igitur ea de re literis haec prodidit.

* WANSLEB *relation d'un voyage fait en Egypte*, p. 39. 40.

** Idem, *ibid.* p. 41.

dit. * *In magnis Arabiae desertis, inueniuntur nonnunquam canes, ac homines etiam, mortui atque integri, quos venti ingentes, qui tota maria arenae secum vebunt, obruerunt. Ex arenis illis homines emergere amplius non possunt: et quoniam arena illae plurimum salis admixtum habent, corpora conseruant, humoreque omni exuunt. Et ** alio loco haec nos obseruare vult. Id vero in peregrinatione Meccana longe tristissimum est, quod saepe oriantur certi quidam venti igniti, qui respirationem omnem intercipiunt, eoque magnam hominum multitudinem, breui tempore enecant. Videas in his itineribus homines camelis insidentes, sanos, cantantes ex Alcorano pericopas, et inter cantandum subita morte correptos, in terram concidentem. Illis, quae modo descripsimus, addamus et haec, quae auctor ille propria experientia edoctus, literis consignauit. *** Circa horam meridianam, tanta oriebatur in Birke, (quae nonnisi quatuor leucis a Cahira distat) tempestas, nam in desertis sabulosis, tempestates excitantur non minus atque in patenti pelago, ut in itinere toto illo die pergere nobis non liceret. Venti qui tum surrexerat, tantus erat furor, impetusque tam vehemens, ut metuerem, ne tentoria nostra omnia esset ablaturus. Tantam porro in nos effudit arenae copiam, ut parum abesset, quin nos totos obrueret. In itinere eodem, et haec accidisse sibi narrat. † In itinere bocce, dum ab urbe Suez, Cabiram contendimus, ventum persensimus, plus semel, tanto ardore flagrantem, ut tergum illi obuvertere cogeremur, nonnihil respiraturi. Si quando os aperiremus, sabulo totum illud nobis replebatur. Aquam eum in modum ventus calefecerat, ut igne co-*
ctus

* *Voyage de Levant Part. I. Liv. II. chap. VI. p. 435. 436.*

** *Eodem Lib. cap. XX. p. 488. 489.*

*** *Lib. eodem cap. XXIV. p. 511.*

† *Ibid. cap. XXXIV. p. 557.*

*Etus videretur. — Impetus eius vehemens horas non totas sex durabat, et si diutius nos afflare perrexisset, pars dimidia comitum nostri itineris periisset. Sunt hi ipsi venti, qui anno superiori, comitatui peregrinationis Meccanae tantum detrimenti attulerunt, ut una nocte, ad bis millia hominum extinguerentur. Haec auctor eximius obseruauit atque ipse expertus est in Aegypto. Ab hoc argumento aliena non sunt, quae idem in desertis Mesopotamiae didicit, et de quibus ista refert. * Ventus ille appellatur Samiel. SAM nempe Arabibus venenum, et IEL Turcis ventum significat. Samiel proinde ventum venenatum designat. Vero dissimile non est, per ** VENTVM VRENTM, IOBI c. XXVII. v. 21. intelligi hunc ipsum. Cum de venti huius indole multa quaesuissem, ab omnibus idem tuli responsum. Est nimirum ventus ille calidissimus, vimque suam exserit, tempore aestiuo, in tractu, qui a Mosule ad Suratam usque in India extenditur. Sentitur vero in continenti tantum, non autem in mari. Simulatque autem quis vento hoc afflatur, continuo exanimis concidit, nisi quod nonnunquam unus vel alter, antequam efflaret animam, circumstantibus voce querula testatus fuerit, se totum igne interno consumi. — Aiunt in vento hoc inesse ignem subtilem tenuemque instar pili, a nonnullis visum. Eos porro, quos radius ille ignitus attingunt, mori perhibent, reliquos nihil sentire mali. Est autem operae omnino pretium, hic monere, ventos huius generis ac indolis, a Graecis proprie appellari Τυφῶνας. Ita HESYCHIVS explicat : Τυφῶν ὁ μέγας ἄνεμος. Et illico post Τυφῶνος τυφῶδες δαίμονος. Typhon dicitur ventus ingens et vehemens.*

* Idem Parte II. Lib. I. chap. XII. p. 182. 183. Adde CHARDINII itinerarium Parte IV. p. 22. Edit. Amstel. 8.

** Videndae ad locum hunc, annotationes IO. CLERICI, et ALBERTI SCHVLTENSII.

*hemens. Eo nomine venit Spiritus naturae igneae. Eundem ad modum, EUSTATHIVS ex Graecorum fabulis, * Typhonem interpretatur πνεῦμα θερμὸν, ventum ardentem ac vrentem. Sic etiam EVRIPIDES in Phoenissis, v. 1161. Τυφὼν vel Τυφῶς exponitur turbo, vel ventus igneus.*

Ὀδ' Ἀρκὰς, ἐκ Ἀργεῖος, Ἀταλάντης γόνος
Τυφῶς πύλασιν ὥς τις ἐμπεσὼν, βοᾷ
Πῦρ καὶ δίκηλάν, —

*Arcas vero ille, non Argiuis, filius Atalantæ,
Sicut (typhon, vel) turbo quidam igneus, in portas irruens, clamat*

Ignem et lignem.

Vbi et Scholia veteris interpretis consuli possunt. Alia argumentum hoc illustrantia addemus, vbi ad Typhonis cognomina peruenerimus.

§. 21. Videmus igitur, Graecos voce *Typhonis* *Typhon* vox eodem fere sensu vfos esse, quem apud Aegyptios *est Aegyptiaca, significans ventum corruptorem.* habuisse contendo. PLVTARCHVS itaque, vocem hanc origine graecam esse, asseuerat, et pro tali haberi vult, in libro *de Iside et Osir.* post init. Vult autem, Τυφῶνα proprie significare τετυφώμενον, *fastu inflatum.* Obseruationi huic aliqua ratione fauere videtur HELLANICVS, Scriptor peruetustus, vt qui Genium malum Aegyptiorum, non *Typhonem* nominet, verum *Babyn.* Vide supra §. 7. Ex quo coniecere pronum videri posset, *Babyn* esse nomen Aegyptiacum et genuinum, ** aliis quoque memoratum, illius Genii, quem Graeci postea *Typhonem*, ob conuenientiam cum suo *Typhoeo*, de quo §. 2, nuncuparunt. Sed HELLANICO opponimus HERODOTVM, Scriptorem eiusdem aetatis diligentem, ac plerumque accuratum. Is nomina Deorum Aegyptiorum

* In Homeri Iliad. A. p. 157. fin.

** Vide infra §. 23.

ptiorum patria omittere non solet, et *Typhonem* tamen, alio quam hoc nomine, quoties eius mentionem iniicit, non compellat. Non nego, malum hunc Genium, Aegyptiis dictum quoque fuisse *Babyn*. Sed id cognomen tantum fuisse opinor, qualia ipsi plura ab Aegyptiis fuisse imposita, mox videbimus. At nomen, quo communiter in Aegypto, ab omnibus insigniri solebat, erat, me quidem iudice, *Typhon*. Neque existimare possum, nomen hoc e Graecia peruenisse in Orientem; verum vice versa, ex Oriente in Graeciam transisse, docet vox Hebraeis valde usitata טֶפֶח, *Supha*, id est *turbo*, ventus commouens et consumens obuia quaeque, vel, uti * laudatissimus Scripturae interpres, *Turbo raddens et verrens*. Vide librum IOBI cap. XXI. 18. XXVII. 20. Ps. LXXIII. 16. in quibus omnibus, uti nec minus aliis similibus locis, ventum hunc טֶפֶח accipi videmus, pro terribili effectu irae diuinae, maloque longe grauissimo. Voce autem ista, ventum significari eum, qui in desertis potissimum Aegypti et Arabiae dominatur, subinnuunt haec ISAIAE, cap. XXI. 1. ex versione CAMPEGII VITRINGAE: *Vt turbines australes (כסופות בנגב) magno impetu irruunt. E deserto venit, e terra terribili, ad quem locum summus Theologus obseruat, sermonem esse de vento, qui alias in Scriptura dicitur קֶרֶב, ventus orientalis vrens, quique in desertis tantas strages edit. EUTYCHIO Batricidae, Patriarchae Alexandrino, ventus, ut videtur, idem, dicitur طوف, Typhon. Verba eius haec sunt: ** Immolabant homines (temporibus Seruchi) filios suos et filias Daemoniis. Immisit autem Deus in illos ventum procellosum. Et fuit Typhon (طوف) ventus.*

* ALB. SCHVLTENSIVS in Iobi cap. XXVI. v. 18.

** Apud SELDENVM de Diis Syris, Prolegom. cap. 3. pag. 48.

ventus. Literas autem T, et S, in Orientalium linguis, non minus, quam in graeca, frequenter inter se commutari, rerum harum studiosi non ignorant. Mihi igitur, donec meliora et certiora edocear, *Typhon* vox erit Aegyptiaca. Si cui iam in mentem forte veniat, vocem hanc, quam in hebraica et arabica lingua deprehendimus, ex antiquissima illa dialecto superesse, qua Noachidae, in Aegypto etiam, vsi sunt, antequam formaretur, multisque modis excoleretur Aegyptiaca, Misraimi posteris deinceps propria, me non inueniet repugnantem. Potest tamen vox ista, et ex lingua Aegyptiaca, non incommode explicari. Diximus nempe §. 14. et 18. $\Theta\text{HD}\delta$ Ψ - $\Sigma\text{WD}\delta$, *theu-ph-hou*, Aegyptiis significare *ventum malignum, nociuum*, vnde Graeci, *Typhonem*, et *Typhoeum* suum facile potuerunt conficere. Ceterum cum ΦWN , (*phan*) Aegyptiorum sermone dicatur, *conuertere, peruertere, et euertere*, Psalm. LXVI. 6. Matth. XVII. 17. potest *Typhon* etiam exponi $\Theta\text{HD}\delta$ ΦWN , *Theu-phon*, id est *ventus euertens*, vel *peruertens*, quod imprimis turbini conuenire, cuius liquet. Lego vero Genes. XLI. 23. $\alpha\upsilon\tau\epsilon\mu\acute{o}\phi\theta\epsilon\sigma\omicron\nu$, quod vulgatus interpret reddidit *percussum vredine*, et *percussum vento vrente* in versione Coptica exprimi χW - ΦEZ , *Dso-pheb*. Si lectio haec recte et bene se habet, * de quo quis dubitare posset, χW idem esset, quod alias $\Theta\text{HD}\delta$, dicitur, id est *ventus*, ΦEZ , (*pheb*) vero, vel ΦDZ , (*phob*) nam vocales in lingua Aegyptiorum miri-

* Nam cum vox illa capite citato saepius occurrat, vs. 6. et 24. legitur $\chi\text{I}\alpha\Phi\text{EZ}$. Solo versu 23. deprehendimus $\chi\text{W}\Phi\text{EZ}$, quod videri potest ex $\chi\text{I}\alpha\Phi\text{EZ}$ corruptum.

mirifice inter se permutantur, significabit *corrumpere*. Posset igitur iure optimo, et seruando analogiam linguae Aegyptiacae, ΘΗΔΥ - ΦΔΖ, *Theuphob*, vel *They-phob*, latine explicari *ventus corruptor*. Et eum re ipsa omnia corrumpere, intelleximus §. 20.

Typhon ab Aegyptiis cognominabatur Apopis, quod proprie significat.

§. 22. Venio nunc ad cognomina quaedam Typhoni olim ab Aegyptiis addi solita, quae vel indolem illius, vel potentiam, vel facta nonnulla declarant. Ea inter primo loco hic commemorabo cognomen *Apopis*, cuius notitiam PLVTARCHVS nobis in his conseruauit. * *Alia etiam apud Aegyptios fertur fabula, Apopin Solis fratrem bellum mouisse aduersus Iouem, Osiridem vero a Ioue, cui in hoste debellando, auxilium tulisset, ab hoc filii loco adoptatum, Bacchumque fuisse appellatum. Per Iouem, siue Ammonem, intelligendum esse Solem, qui ex hemisphaerio inferiori, ad nostrum superius redux, in Aequinoctio verno, vires suas reficit, ** suo loco, adductis pluribus rationibus, ad liquidum deduximus. Huic, dum in hemisphaerio inferiori adhuc haeret, et vbi primum ex illo ad superius emerit, *** certamen graue intercedit cum Typhone. Apopis igitur in hacce fabula, alius non est, quam Typhon, quod pluribus mox argumentis euincemus. Ioui vero auxilium fert Osiris, qui et ipse est Sol; verum hic quidem, in gloria et potentia maxima conspicuus. Nam Sol, postquam ab Aequinoctio verno ulterius progrediens, nouum indies maiusque robur acquirit, † Typhonem tandem superat, ac ad incitas redigit. Dixi Apopin alium hic intelligi non posse, quam Typhonem. Id ipse fabulae sensus, quem ex*
Theo-

* PLVTARCHVS de Iside p. 365.

** Supra Lib. II. cap. II. §. 5. 6. etc.

*** Vide ibid. cap. III. §. 10. 11. et cap. IV. §. 5.

† Vide ibidem cap. IV. §. 5.

Theologia mythica Aegyptiorum paucis nunc explicui, per se satis loquitur. Idemque ex Scriptore nostro, quem ad testimonium vocauimus, nullo negotio ostendere possumus. Etenim is illo, ex quo paucula excerpimus, loco, *Typhonis* fabulam explicare annititur. De *Typhone* illic locutus erat, et tum haec subiungit: *Alia etiam apud Aegyptios fabula fertur de Apopi*, qua nempe id quod de Typhone adstruxerat, illustrare vult. Paulo post etiam ad Typhonem reuertitur. Fabulam autem de *Apopi*, fratre Solis, hunc in modum explicat: *Apopis est sicca et ignea natura. Ea vero non est Sol, sed quandam habet cum Sole cognationem.* Ita vero PLVTARCHVS saepissime loquitur de Typhone, quando fabulas de eo Sacerdotales explicare satagit. Vide §. 17. Quis porro in Theologia Aegyptiorum mythica, Solis dici poterat et frater et hostis, nisi vnus Typhon, cui vtrumque hoc proprium erat? Omnium maxime vero, id quod dixi, ex ipso *Apopis* nomine Aegyptiaco confici et probari potest. Monendum hic tantum nobis est, nomen illud, Aegyptiis satis familiare, sed Graecis minus cognitum, haud semper eodem modo scribi atque efferri. PLVTARCHVS habet *Apopis*, quod vidimus. * In Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS, illud ipsum nomen scribitur *Apappus*, quod auctor ille praestans interpretatur μέγιστον, *maximum*, quod de mole et magnitudine corporis singulari intelligendum esse, ex vsu linguae Aegyptiacae patescit. In MANETHONIS Dynastia XVII. apud SYNCCELLVM p. 61. nomen idem scribitur "Αφoβis, vel vti in margine corrigitur "Αφωφis, *Aphophis*. IOSEPHVS Lib. I. contra Apionem, prolixum ex MANETHONE locum adducit, vbi rex ille appellatur "Απωφis,

G 2

Apo-

* Vide la Chronologie Sacrée de Mr. DES VIGNOLES To. II. p. 753.

Apophis. Graeci Latinique nomen idem efferre solent *Epaphum*, tametsi *Apidem* et *Aphophin* inuicem confudisse videantur. Inter varios hos, vnam vocem pronuntiandi, modos, non sine ratione illum praefero, qui apud MANETHONEM, gente Aegyptium, reperitur. Is enim nomen hoc scribit aut Ἀφωφίς, aut Ἀπωφίς, in cuius vera interpretatione, nemo linguae Aegyptiacae gnarus aberrare potest. Etenim, quod etiam ante permultos annos, B. LA-CROZIVM obseruasse, mihiq̃ue dixisse meminit, in illa lingua, ΑΦΩΦ, *Aphoph*, *gigas* dicitur, in versione Scripturae Coptica, *Genes. X. 8. 9. Psalmo XIX. 5. XXXIII. 16.* In dialecto vero Aegypti superioris vox eadem scribi solet ΕΠΩΦ, *Epoph*, vel *Apoph*. Ex his iam colligere facile est, *Apopin*, vel *Aphophin*, vel *Apophin*, nihil aliud significare, quam *gigantem*. Graeci *Typhoeum* suum gigantem fingeant magnitudinis horrendae. Vide §. 2. Et in vniuersum Theologis priscis, in more positum erat, vt Deorum inimicos, nobis repraesentarent, tanquam gigantes immanes, qui robore suo et viribus abusi essent. Trita sunt illa OVIDII, *Metamorph. Lib. I. v. 151.*

*Neue foret terris securior arduus aether;
Affectasse ferunt regnum coeleste Gigantas:
Altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine, et excussit subiecto Pelio Ossam.*

Quibus similia apud Poëtas tantum non omnes, oppido frequenter leguntur. Talia etiam in Theologia gentium Orientalium perhibebantur, vnde Theologo cuidam Anglo doctissimo, vero non dissimile videtur, * Hebraeos alludendo ad notissimam omnibus doctri-

* IOSEPH MEDE'S *Diatribae*, Vol. I. p. 132. etc. Edit. Londin. 1642. 4.

doctrinam Orientalium, locum damnatorum dixisse קהל רפאים, *coetum gigantum, vel congregationem impiorum, Deique inimicorum.* Huiusmodi quid Aegyptios quoque de *Typhone*, immani Deorum inimico finxisse, tanto est probabilius, * quod Orientalibus in vniuersum, et Aegyptiis sigillatim sciamus perquam familiare fuisse, vt eos, qui insigni corporis robore, aut potentia ingenti, inter alios eminuissent, *gigantes* metaphorice appellarent. Quando igitur ex fabulis Aegyptiorum sacris referri videmus, ** *Isidis aetate fuisse, qui corporum immensa magnitudine praecelluerint, eosque a Graecis gigantes vocari, ab Aegyptiis vero monstrosum in modum exornari, et flagellari, itemque, *** Diis, qui ab initio extiterunt, praeualuisse postea multitudinem et improbitatem hominum terrigenarum, nec minus, **** Herculem Aegyptiorum gigantes interemisse, cum coelo propugnaret, quasi virtus Deorum: et alia insuper huius farinae, dubium nemini esse potest, quin Typhon in his designetur. Dicebatur enim Aphanis, idque gigantem indicat. Doctrina haec Aegyptiorum vetus, perquam similis est fabulis quibusdam mysticis Brachmanum in India, quorum maiores Sacerdotum Aegyptiorum extiterunt discipuli. In Lege horum Brachmanum sacrosancta, quam appellant Wedam, Europaeis haecenus de solo nomine nota, sed qua tandem, post multos frustraneos conatus, et non sine plurimis difficultatibus, potiti sunt Missionarii Danici, in India Orientali, continentur † *precaiones quaedam, quotidie aduersus Gi-*

G 3 gantes,*

* Vide la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES, loc. cit. p. 754.

** DIODORVS p. 23.

*** Idem p. 77.

**** MACROBIVS Saturn. Lib. I. c. 20.

† Relationes Missionariorum Danicor. Continuat. XLVI. p. 1255.

gantes, cum Sole pugnantes, dum sacrificium matutinum peragitur, recitari solitae. En! profecto, Apopin Theologiae Aegyptiacae, cum Ioue Ammone, id est Sole verno belligerantem.

Typhon cognominabatur etiam Seth, idque significat ventum subterraneum vehementem, e cavernis subterraneis erumpentem.

§. 23. Est aliud *Typhonis* cognomen, in Aegypto, ut videtur, usu frequenti et familiari receptum, *Bebon* nempe, vel ut alii id efferunt, *Babys*. Erant, * qui nomine hoc non *Typhonem* ipsum intelligi affirmarent; sed aliquem ex eius sociis et amicis. Et hi nomen istud *Βεβαῶνα* efferebant, videbanturque nomen Aegyptiacum, ad sonum linguae graecae torquere voluisse. Et hinc nostra aetate, vir quidam eruditus, linguaeque Copticae haud imperitus, occasionem arripuit, ** nomen illud ex Graecorum lingua interpretandi, tanquam *Βέβαιον*, nihil aliud esset, quam Graecorum *Βέβαιος*, *firmus* ac *stabilis*. Verum rectius multo, MANETHO, Sacerdos Aegyptius, nomen hoc, ex antiqua Aegyptiorum Theologia depromptum, *** docuit esse ipsius *Typhonis* cognomen, efferendum *Βέβαιον*. HELLANICVS etiam, auctor graecus; sed MANETHONE haud parum antiquior, nomen idem, a Sacerdotibus Aegyptiis vulgatum, **** *Βάβυν* scripsit. Sacerdotes igitur in fabulis suis mysticis, Genium hunc *Babyn* solebant nuncupare. Vocis autem huius Aegyptiacae significationem PLVTARCHVS p. 71. ex MANETHONE, uti credibile est, talem supplet. *Significatur voce Bebonis, detentio, coercitio, et prohibitio, quod rebus recta via incedentibus, et ad finem suum tendentibus, vis Typhonis obsistat.* In eo facile assentior PLVTARCHO, *Bebonem* subin-

nuere

* PLVTARCHVS de Iside et Osiri. p. 371.

** In Collectione Orationum Dominicalium, in diuersas linguas versarum, Chamberlayniana p. 100.

*** Apud PLVTARCHVM p. 376.

**** Locum eius attuli, supra, §. 7.

nuere aliquid, quod *detinetur*, *coërcetur*, atque *prohibetur*; sed hanc significationem non satis affectus est, certe non satis apte expressit. Vt vero meam de vera significatione huius vocis sententiam, luculentius aperiā, sciendum est, auita Aegyptiorum dialecto, *BHB*, *Beb*, vel *Bab*, dici *speluncam*, vel *cauernam subterraneam*, in qua quid custodiri, detineri ac coërceri potest. Inde formari analogice potuit *BHBI*, *Bebi*, vel *Babi*, significans id, quod *in spelunca*, vel *cauerna* detinetur. Hinc est sine dubio *Babys* HELLANICI. Alii extulerunt *Βέβωα*. Sed pergamus in explicando hoc cognomine. Per *Typhonem* existimauerim, Aegyptios designasse *ventum terrestrem*, vel qui super terram flat; *Babys* vero, sicuti opinor, *ventum* subinnuebat ipsis *subterraneum*, in *cauernis latentem*, ibique detentum. Poëtae Graeci Romanique fingunt, esse aliquod antrum vastae magnitudinis, in quo ventos omnes Aeolus detineat

* — *hic vasto rex Aeolus antro*
Luēantes ventos, tempestatesque sonoras
Imperio premit, ac vinclis et carcere fraenat.

Et quae ibi plura sequuntur. En *Typhonis detentionem et coërcitionem*, Sacerdotibus memoratam; sed PLVTARCHO minus intellectam! Quando igitur Aegyptii *Typhonem* cognominabant *Babyn*, id omni procul dubio intelligebant de vento aliquo subterraneo, in speluncis cauernisque profundis latitante. Graecos tale quid affirmasse de *Typhoeo*, ex §. 5. perspicui potest. Diximus loco eodem, similia de *Typhone* Aegyptio tradi quoque consueuisse, vnde potuit euenire, vt hi duo tanto facilius inter se confunderentur. Verum, quod ex locis illis adductis,

G 4

pari-

* VIRGILIUS Lib. I. Aeneid. v. 56.

pariter liquet, Graeci *Typhoeo*, speluncam assignabant in monte quodam Ciliciae; Aegyptii vero *Typhoni* suo in lacu *Serbonide*, quem ideo *Τυφῶνος ἐκποὰς*, exhalationes Typhonis vocitabant, §. 10, aut, quemadmodum suspicor, in cauerna, ex qua deinde *Typhon*, vel *Babys*, id est *ventus subterraneus*, facto impetu vehementiori, quem terrae motum vocant, lacum Serbonidem produxit, eumque per * celebratum veteribus *ἐκρηγμα*, quasi dicas *erruptionem*, vel *emersum*, vti PLINIVS loqui maluit, cum mari mediterraneo coniunxit. Ex eo videtur etiam explicanda esse fabula Sacerdotalis de *Typhone*, qui ** neque iusto tempore, neque loco proprio ex utero matris prodiisset; sed latere illius vi perrupto, exsiliisset. Hoc ad Typhonem, e cauerna vi erumpentem, hocque modo lacum Serbonidem efficientem, tanto rectius transferri posse existimo, quod sciam, similia fere de *Typhone*, olim tradidisse etiam incolas Syriae, accepta, vt verosimile est, ab Aegyptiis. Nempe Orontes fluuius, vt ferunt, olim Typhonis nomine insigniebatur. *** Et huic loco Typhonis fulmine icti fabulam affingunt. — Aiunt draconem fuisse, et fulminibus ictum, dum fugae latebras quaereret, tractibus terram secuisse, et, vt fons perrupta terra prodiret, effecisse. Huic rei non valde absimile est, quod in Corico, Ciliciae monte, vbi Typhonis ostendebatur cubile, §. 5, euenisse, docet SENECA Quaest. Natur. Lib. III. c. 10. Hoc accidisse ait Theophrastus, in Corico monte, in quo post terrarum tremorem noua vis fontium emerfit. Etenim, **** ex concauis speluncarum altitudinibus, nonnunquam
erum-

* Vide CELLARII *Geographiam antiquam Africae* p. 38.

** PLUTARCHVS de *Iside* p. 355.

*** STRABO Lib. XVI. p. 516.

**** CHR. MYLAEVS in *historia Naturae*, in *artis historicae penu*, To. II. p. 45.

erumpunt venti, calidis et siccis respirationibus excitati, et concepti intus multiplices, ac diuersorum effectuum spiritus atque ignes: qui cum sunt violenti, exitum quaerentes, efficiunt, vt terrae discedant: inde sunt graues terrarum vastitates, et repentini hiatus. Recentiores nostri Philosophi, * rationes phaenomeni huius multo distinctius explicant; sed veteres tamen rem ipsam, non omnino ignorarunt. Idem etiam euenisse circa Serbonidem lacum, fuit omnino veterum Aegyptiorum persuasio, quod ex modo dictis non ita obscure colligitur. Causam huius calamitatis tribuebant *Typhoni*, id est vento vehementi atque ignito, quem etiam cognominabant *Babyn*, quoniam in cauerna subterranea profunda delituerat, et ex ea tandem cum vehementi impetu prorumpens lacum effecerat. Vero etiam mihi videtur simile, illum terrae motum, qui lacum Serbonidem effecerat, urbem quoque eo ipso in loco olim aedificatam, subuertisse, quod saepenumero vsu venisse, docet omnium Seculorum historia. Veteres euentus huius generis attribuere solent *Typhoni* vento. Quando igitur HESIODVS in *Theogonia* finxit, Typhonem congressum esse cum Echidna, habitante in specu subterraneo, id hunc in modum allegorice interpretantur: ** *Dicitur tetra Echidna infra terram coërceri ac volutari, quoniam in concauis terrae locis nunquam deficiunt spiritus et venti. Illi vero Typhon miscetur, — quandoquidem, si accedant venti ac Typhones vehementiores, et ad terrae motus procellae se iungant, integrae vrbes aqua mergi solent. Vide et ibidem antecedentia. Ad*

G 5

Serbo-

* Vide illustris WOLFFII vernünftige Gedanken von den Wirkungen der Natur §. 383. PLUCHE Spectacle de la Nature, To. III. p. 268. 269. et alii.

** IOHANNES DIACONVS in Scholiis ad Theogoniam, Pag. CXXXVI. a. Edit. Trineauelli. Verba, breuitatis studio, ex graeco conuersa, latine adscripsi.

Serbonidem lacum vt reuertar, nouimus ex MANETHONE, (§. 10.) in illo tractu, tempore antiquissimo, sitam fuisse urbem, nomine *Auarin*, quae et in traditionibus vetustorum Theologorum dicta fuerit *Typhonia*. MARSHAMVS suspicatur, urbem illam esse *Pelusium*, quod profecto aliqua veri specie lectoribus se commendat. Sed res tamen haec argumentis certis, omnique exceptione maioribus, confecta nondum est. Eodem iure dicere mihi licebit, urbem *Typhoniam* stetisse quondam eodem in loco, e quo postea lacus Serbonis emerfit, et eam quidem ob causam, dictam fuisse *Typhoniam*. Nam in illo loco Typhon credebatur aquis fuisse merfus, ipsumque lacum Aegyptii appellabant *exhalationes Typhonis*, §. 10. Ex quo concludere integrum mihi erit, igneas illas exhalationes, quae olim terrae motum excitauerant, aliqua ex parte illic perdurasse, et persentisci saepius potuisse. Docet id verbis conceptis Scriptor graecus, etsi res Typhonis cum fabulis Graecorum de Typhoeo confundat. * Verba eius sunt: *Dicunt Typhonem, fulmine percussum aufugisse, inque lacum Aegypti Serbonidem lapsum, vsque ad fundum pertigisse, atque illic ab ardore constringi. Et sane lacus ille exhalationes calidas emittit, quippe in quo Typhon exustus iaceat.* Et videtur omnino lacus hiccce, magnam cum lacu Asphaltite, in Iudaea, affinitatem habuisse, ac similitudinem, vt proinde STRABO, quod eruditi dudum et saepe obseruarunt, vtrumque inter se confuderit. Credibile est, lacum etiam Serbonidem, non minus ac Asphaltitem in Iudaea, bitumen protulisse, quo Aegyptii veteres ad condienda suorum corpora vsi fuerint, quod testatur STRABO Lib. XVI. p. 526. etsi sermonem de lacu Asphaltite in Palaestina sermonem instituerit, testan-

* Vide supra §. 10.

testanturque idem * Scriptores veteres Arabes. Ea quae dixi, ex ipso nomine *Serbonis*, nouum robur acquirunt. Etenim $\Sigma\epsilon\rho$, *Ser*, Aegyptiorum sermone dicitur *spargere*, vel *dispergere*. $\beta\alpha\iota\eta$ vero iisdem sonat foetidum. In *Liturgia* BASILII, qua vtuntur Copti, manu exarata, legitur $\text{C}\theta\text{OI } \beta\alpha\iota\eta \text{ NTE } \phi\eta\theta\beta\iota$, *odor foetidus*, (vel *foetor*) peccati. Effet igitur $\Sigma\epsilon\rho - \beta\alpha\iota\eta$, *Ser-bon* lacus, qui insignem emittit, spargitque foetorem. Vnde addita terminatione graeca, *Serbonis*. In eo autem, lacus hicce *Serbonis* prorsus similis fuisse videtur lacui *Asphaltitae* *Palaeestino*, de quo testantur ** veteres, sicuti nec minus *** recentiores, quod aqua illius sit *summe foetida*, odorque is *molestus ad multa stadia dispergatur*. Sed haec de *Baby* sufficiant.

§. 24. Commemorant veteres, praeter illa, *Aliud Ty-* quae attulimus, aliud quoque *Typhonis* cognomen, *phonis co-* $\Sigma\eta\theta$ videlicet, *Seth*. PLUTARCHVS mentionem *gnomen erat* illius quoque fecit, in libro *de Iside et Osir*. p. 367. *Seth, de quo* *Aegyptii Typhonem Seth nominant, quo significatur adferuntur.* *is, qui alium dominio premit, vique subigit.* Eadem fere repetit p. 371. vbi verba graeca ita habent: $\text{Καὶ τὸν οὐνοῦ κατηγορεῖ τὸ } \Sigma\eta\theta, \alpha\upsilon \text{ (legendum } \omega\text{)} \text{ τὸν Τυφῶνα καλεῖσιν. Φράζει μὲν τὸ κατὰ δύνασιν καὶ καταβιαζόμενον. Φράζει δὲ τὸ (lege καὶ) πόλλάκις ἀνατροφὴν, καὶ πάλιν ὑπερ- πῆδη-}$

* MAILLET *Description de l'Egypte*, Part. I. p. 129. 130. Edit. in 8vo.

** DIODORVS Lib. XIX. p. 734. TACITVS *Histor. Lib. V. c. 6. 7.*

*** *Peregrinatio Principis RADZIVILII* p. 103. *les Voyages de THEVENOT*, Part. I. p. 611. *POCOCK'S Description of the East*, Vol. II. Part. I. p. 37. et alii.

ἡνδῆσιν. Et ipsum nomen *Seth*, quo *Typhonem* compellant, rem hanc arguit. Notat enim id, quod vi rem subigit, illique dominatur. Saepe etiam conuersionem significat, et nonnunquam transilire, eadem voce indicatur. Meminit rei eiusdem et p. 376. Mihi, ut quod res est fatear, haec omnia valde obscura videntur, neque satis intelligo, quomodo cum reliquiis linguae Aegyptiacae, quae in Coptorum libris supersunt, commode conciliari queant. Et plus semel, in hoc nostro *Panttheo* ostendendum fuit, bonum hunc Scriptorem, aut incidisse in auctores minus peritos, aut interpretationes vocum Aegyptiacarum, alicubi lectas, vel auditas, non omnino recte cepisse, aut etiam verbis non satis commodis exposuisse. DODWELLO, viro vndeunque doctissimo, sed ad excogitandum paradoxa nimis ingenioso, lectis PLVTARCHI de hoc argumento obseruationibus, in mentem venit, * *Seth* esse nomen *Solis*, *Typhonem* vero lucidissimi huius Astri Symbolum, ideoque cognominatum fuisse *Seth*. Verum in omnibus his a vero longe aberrauit, vir praestantissimus. Nam ** *Seth* PETOSIRIDIS, ad quem prouocat, non *Solem* designat, verum *sidus caniculae*. Et *Typhon* symbolice non designauit *Solem*, etsi olim nonnulli id sibi imaginarentur, absurditatis ea de causa postulati a PLVTARCHO p. 372, et iure merito, verum hostem *Solis* infensissimum, quod capite hoc, satis demonstraui-mus. Multae quidem et mihi hic oboriuntur coniecturae; sed de quibus nihil cum aliquo certitudinis sensu affirmare ausim. Igitur pauca tantum proferam. Nempe *CHT*, *Set*, Aegyptiis sonat *infra*.
 Inde

* Vide illius *Discourse concerning Sanchoniathon's Phœnician history* p. 26. 27.

** Vide supra Lib. III. cap. II. §. II.

Inde est Ι - CΑ - ΠΕCHΤ, *ire versus id, quod est infra, id est, descendere.* Occurrit haec vox Deuteron. cap. XXVIII. v. 13. vbi Textus originalis hunc sensum fundit: *Eris supra, et non subter, vel infra.* Adde illic v. 23. et 43. Hinc ΤΑDΘD ΕΠΕCHΤ, est καταβάλλειν, *deicere, et deprimere.* SIRACID. cap. I. v. 29. aut 30. Ex eo aliqua ratio reddi posset, cur PLVTARCHO quidam nomen illud interpretati fuerint, *cui quis dominatur, vel, qui vi subigitur.* Intelligi nempe posset ventus inferior, qui infra terram in cauernis et antris coërcetur, atque fraenatur. Quo sensu Seth Aegyptiis idem omnino fuisset cum Baby, de quo §. 23. diximus. Alia nominis istius interpretatio in mentem olim venit, Beato, mihiq̃ue amicissimo LA-CROZIO, cum ante annos permultos, de hoc Typhonis cognomine, mecum differeret. Credebat nomen illud Σήθ, Coptice scribendum esse CHX, quod quidam Ses, alii Seth, pronuntiasse videntur, eaque voce significatur *pullus asini*, Genes. XLIX. 11. Matth. XXI. 2. 5. 7. etc. Supra vero §. 11. monuimus, *asinum* Aegyptiis Symbolum aliquod Typhonis fuisse, vnde Typhonem, lingua mystica Sacerdotali, non incommode *asinum*, vel *pullum asini*, cognominare potuerunt. Apposite admodum ea quae dixi, illustrari possunt ex EPIPHANIO, qui cognomen Typhonis Seth, cum *asini* denominatione coniungit. * Πῇ μὲν, inquit, τῷ ὄντι εἰς ὄνομα τῷ Σήθ, τῷ Τυφῶνος τελετὰς ἐργάζονται. *Alicubi asino sub nomine Seth, id est Typhonis, Sacra ritibus consuetis faciunt.* Ingeniosam sane doctamque inprimis esse hanc viri summi obseruationem, quis negare auit? Eam igitur aliis praeferam, donec meliora quis docuerit.

§. 25.

* Lib. III. aduersus haereses p. 1093. fin.

De cognomine eiusdem Smy, quaedam adduntur.

§. 25. Finem capiti huic imponet cognomen aliud, quo ab Aegyptiis Typhonem insignitum fuisse, PLVTARCHVS docet, Σμὺ nempe, i. e. Smy. Ita enim scribit p. 367: *Typhon autem Seth appellatur et Bebon, sicuti dictum est, ac insuper Smy: quibus verbis indicatur violenta quaedam inhibitio, contrarietas, aut inuersio.* Qui verba haec legit, non potest non illico animadvertere, PLVTARCHVM tribus Typhonis cognominibus, Seth nempe, Bebon, et Smy, eandem significationem obtrudere, eaque proinde inter se confundere. Nemo itaque vitio nobis vertet, quod huius interpretationis rationem nullam habeamus. Neque etiam thesaurus linguae Copticae, haecenus mihi quicquam obtulit, quod interpretationi huic vocis Smy, fauere possit. Recentiorum quorundam hariolationes, quae meros verborum lusus continent, hic praetereundas esse opinor. Neque vero etiam ego erudito lectori polliceri queo, me interpretationem allaturum esse, quae maiori certitudinis et veritatis specie se commendet. Ex PLVTARCHI testimonio nihil nisi hoc certo scimus, Typhonem Aegyptios cognominasse Smy, quae vero sit cognominationis huius ratio, id ex eo, disci profecto non potest. Offeram tamen interpretationem aliquam, cui et vetus Aegyptiorum lingua, et res ipsa, siue quod de Typhone obseruauimus, et rationibus non inidoneis asseruimus, magnopere fauet. Nempe *Σμυ*, Som, Aegyptiace dicitur λεπτόν, quod *tenuē, subtile* admodum, et *minutum* est. Genes. XLI. 3. 6. 23. etc. Exodi IV. 10. VI. 30. Idem quoque, quia literarum transpositio in lingua Aegyptiacae locum non raro habet, efferri potuit *Σμδ*, Smo, aut etiam *Σμδς*, Smu. Certe hoc sensu *Σμα*, Sma, occurrit, Exodi XXXII. 20.

Psalmo

*Psalmo XVIII. 42. XXIX. 6. ubi significationem habet, attenuandi, et minutum valde ac subtilem efficiendi. Non incommode igitur, Smy exponi potest, aut tenuis, siue subtilis valde, aut etiam vehementer attenuans. Exempla allata id quod dixi, egregie confirmant. Haec vero expositio Typhoni, siue vento Orientali, vrenti in desertis Aegypti et Arabiae perbene congruit. Nam ventus ille merito dici potuit λεπτός, tenuis valde et subtilis, cum praecipua eius vis posita sit * in igne subtili, qui visum fugit, aut, si etiam oculis vsurpetur, crassior non apparet pilo, in capite hominis. Praeterea ventus ille sabulum secum vehit, aut puluerem ** adeo tenuem ac subtilem, vt omnia penetret, nihilque ipsi imperuium sit. † Ad ipsas placentas inuolucris lineis obiectas, non penetrat modo; verum eas ipsas etiam permeat, et totas intus implet. Neque minus ventus is idem aptissime dici potest attenuans res alias. Experientia enim docuit, †† peregrinatores, in quos ille irruit, impetu illo, usque adeo, attenuari, tamque macilentos reddi, vt domum reduces, a suis agnosci vix queant. Quis non intelligit, Typhonem, ventum illum furentem, ab ista proprietate, quae ipsi inerat, et ab hoc effectu, qui toties obseruatus est, dici potuisse Smy? Ita saltem coniicimus. Meliora vero et solidiora docentem, libenter audire, et sequi etiam, parati semper erimus.*

* *Voyage de THEVENOT, Part. II. p. 183.*

** *Idem, ibidem, To. I. p. 511. 512.*

† *Idem, ibid. To. I. p. 489.*

†† *Idem, ibid. To. I. p. 489.*

CAPVT III.

De Nephthy, Typhonis vxore, et Thueri pellice eiusdem.

Vxor Typhonis dicebatur Nephthys. Fabula de ea Sacerdotalis refertur. §. 1. Nephthyn quidam interpretabantur olim Venerem, quod cum cautione capiendum. §. 2. Re ipsa per Nephthyn, Aegyptiorum Theologi, illam intelligebant terrae Aegypti partem, quam mare rubrum alluit, infelicem et sterilem. §. 3. Explicationem hanc nostram confirmat vox Aegyptiaca Nephthys, cuius significatio exponitur. §. 4. Typhoni additur quoque pellex, nomine Thueris, quod Aegyptiace Austrum significat. §. 5. Interpretatio haec rationibus adductis firmatur. §. 6. Aso, quae in fabulis Sacerdotum, perhibebatur regina Aethiopiae, ac adiutrix Typhonis, est Thueris ipsa, siue ventus meridionalis. §. 7. De hac Thueri explicatur, aut tentatur imago Tabulae Bembinae. §. 8.

§. 1.

*Nephthys
dicebatur
Typhonis
vxor. Fabu-
la de ea Sa-
cerdotalis
refertur.*

Veteres Aegyptiorum Theologi, Typhoni malo Genio, vxorem quoque iungendam esse censuerunt, ipsius et Osiridis sororem, nomine *Nephthyn*. Aiebant namque, * *Rheam*, id est ** vt interpretor, *Atkor*, siue *Venerem* Aegyptiorum, ex Sole, Mercurio, et Saturno simul, grauidam factam, intra quinque dies ἐπαιγομένης, quas Aegyptii ad duodecim menses, quouis anno adiciebant, quinque peperisse deos, prima quidem Osirin, secunda *Aruerin*, vel *Horum Seniore*m, aut *Apollinem*, tertia *Typhonem*, quarta *Isidem*, quinta *Nephthyn*: deinde vero

* PLUTARCHVS, de Iside et Osir. p. 355. 356.

** Supra Lib. II. cap. I. §. 9.

vero *Nephtbyn Typhoni nupsisse*. Addebatur porro in fabulis mysticis Sacerdotum, * *Osiridem, sed inscium, et per errorem, Nephtbyn adulterio polluisse, credentem, sibi cum uxore legitima, Iside, rem esse, quod quidem Isis ex corona melilotina, quam forte apud Nephtbyn Osiris reliquerat, perspexit. Ex eo congressu dicebant Anubidem natum esse, Isidi Osiridique valde charum. Sequebatur hinc, quod et Sacerdotes perhibebant, ** Isidem peperisse Horum suum ex Osiride partu iusto et legitimo, Nephtbyn vero Anubidem furtiuo et adulterino. In *** libris vero de successione regum, mystica nempe et aenigmatica, tradebatur etiam, Nephtbyn Typhoni nuptam, principio fuisse sterilem, dum nempe cum solo illo suo viro consueuisset, antequam per adulterium furtiuum Osiridi cognita esset. Haec fere summa est, fabulae Sacerdotalis mysticae de Nephtby. Longe aliter fabulam hanc refert IULIVS FIRMICVS MATERNVS, in libro de errore profan. religion. vbi post initium haec legas: Isis soror est, Osiris frater, Typhon maritus; is cum comperisset, Isidem uxorem incestis fratris cupiditatibus esse corruptam, occidit Osirim, artuatimque lacerauit. — Isis repudiato Typhone, ut et fratrem sepeliret, et coniugem, (videtur hic aliquid excidisse) adhibuit sibi **** Nephtben sororem sociam, et Anubim veniatorem. Haec aduersantur non solum iis quae PLVTARCHVS, sed quae etiam alii omnes nar-*

* PLVTARCHVS lib. cit. p. 356. fin.

** Idem p. 366.

*** Idem loc. cit.

**** In quibusdam FIRMICI Codd. videtur scriptum fuisse *Nepthune*. Ita locum hunc citat SCALIGER de emendat. temp. p. 195. Et haec lectio videtur eruditius ansam praebuisse, ut hic de Neptuno cogitauerint.

narrant. Nescio igitur, unde ea hauserit FIRMICVS, nisi modo memoriae lapsu hic aberrauit. Res certe digna non est, in quam pluribus inquiramus. Numen hoc EPIPHANIVS in mente habuit, vbi scripsit, * Aegyptiorum quosdam initiari τῇ Σε-
νέφθυ, vbi malim scribere τῇ Νέφθυ, id est Nephthy. Nam Sacra ipsi in quibusdam Aegypti vr-
bibus fieri consueuisse, dubio omni vacat. Idcirco etiam in sacris eorum fistris, ** Nephthys non-
nunquam vultus insculptus cernebatur.

Nephthyn
quidam in-
terpreta-
bantur Ve-
nerem, quod
cum cautio-
ne accipien-
dum. Neque
ex eius no-
mine, Ne-
ptuni nomen
deriuand-
um.

§. 2. Erant olim, qui Nephthyn interpretarentur Venerem, forte, quod cum Athor, antiquissimo Aegyptiorum Numine, quod Graeci Venerem interpretantur, aliquam habere affinitatem, ipsis videretur. Secutus hos est DIODORVS Siculus, qui p. 13. enumerans quinque deos, qui ex Rhea, iuxta quosdam, diebus quinque ἐπαγομέναις, editi ferebantur, §. 1, haec eorum nomina apponit, Osirin, Isin, Typhonem, Apollinem, et Venerem, vbi manifestum est, Scriptorem hunc, Apollinis nomine, eum designare, quem PLVTARCHVS Aruerin nominauerat, ac Horum seniore, et Apollinem interpretatus erat. Venus vero DIODORO illa dicitur Dea, quam PLVTARCHVS Nephthyn nominauerat. Vide §. 1. Et PLVTARCHVS ipse quoque testatur p. 355. fin. Nephthyn nuncupari etiam Venerem. Sed eam re ipsa tamen differre ab Athor, antiqua Aegyptiorum Venere, ex Panthei huius Lib. I. cap. I. intelligi facile poterit. Ex recentioribus nostris eruditis *** quosdam eo non parum pro-

* Libro III. aduersus haereses p. 1093. fin.

** PLVTARCHVS de Iside p. 376.

*** BOCHARTVS in Phaleg, Lib. I. cap. I. CVD. WORTH'S true intellectual Systeme, p. 310. PLUCHE histoire du Ciel, To. I. p. 65. in notis, et multi alii.

propendere video, *Nephtbyn* fuisse quandam maris deam, et ex eius nomine profluxisse nomen *Neptuni* Romanorum. Verum non videntur antiquiores Aegyptii, Numen aliquod, mari praefectum et praesidens, eximia vnquam veneratione profecuti esse. *Typhonem*, quem nonnulli interpretabantur mare, execrabantur omnes, et certum est, * Sacerdotes mare, ac quicquid cum eo affinitatem habet, vehementer abhorruisse. Haec etiam videtur causa fuisse, quod ** vetustiores Aegyptii mare non frequentauerint, ac commercia quoque cum peregrinis studiose declinauerint. Habemus insuper HERODOTVM testem, Lib. II. c. 50. Numen nomenque *Neptuni* (Ποσειδῶνος) Dei Graecorum, Aegyptiis penitus esse incognitum. Nimis etiam obscurum erat *Nephtyos* Aegyptiae Numen, quam vt ex eo *Neptuni* sui nomen Romani deriuauerint.

§. 3. PLVTARCHVS nos in viam ducit, eaque suppeditat, ex quibus non ita difficulter veram doctrinam physicam Theologorum Aegyptiorum de *Nephtby*, eruere et in apicum proferre licebit. Docet autem is in libro *de Iside*, p. 355. extrem. *Nephtbyn* appellari etiam consueuisse τελευτήν, id est finem. Luculentius id explicat p. 366. vbi ait, Deam hanc dici τελευταίνην, id est ultimam. Sed praestat totum hunc locum adscribere, ita conceptum. Νέφθυς καλεῖται τῆς γῆς τὰ ἔχματα καὶ παρόρια, καὶ ψαύοντα τῆς θαλάττης. Διὸ καὶ τελευταίνην ἐπονομάζουσι τὴν Νέφθυς, καὶ Τυφῶνι δὲ συνοικεῖν λέγεται. *Nephtbyn* appellant extremas terrae continentis partes, quae eam terminant, mare vero attingunt, ideoque eam ultimam nominant, et *Typhonis* uxorem dicunt. Et sane secundum Theo-

Per *Nephtbyn* Aegyptiorum, Theologi intelligebant, illam regionis suae partem, quam mare rubrum aluit, sterilem, infelicem, ac Nilo inaccessam.

H 2

logos

* Vide supra Lib. V. cap. II. §. 16.

** STRABO Lib. XVII. p. 545. HERODOTVS Lib. II. c. 139.

logos Aegyptios, *Typhon* * τῶν ἐσχάτων ἀπτεται, *ultimos terrae terminos attingere* credebatur. Quando autem Scriptor eximius docere nos vult, nomine *Nephthys* subindicatas fuisse *terrae partes*, quae *mare attingunt*, per *mare* intelligendum venit *mare* vulgo dictum *rubrum*, vel *Sinus Arabicus*. Ora enim Aegypti inferioris, quam *mare mediterraneum* alluit, nomine *Nephthys* comprehensa nunquam fuit. *Nephthys* enim, quamdiu vni suo marito, *Typhoni* nempe cognita fuit, sterilis permansit, nec fructum ullum tulit. Vide §. 1. Id quod de parte Aegypti, quae *mediterraneum mare* attingit, dici nulla ratione posse, omnes norunt. Maxima eius fertilitas, ab omni tempore celebrata fuit, quippe quam Nilus semper fecauerit, rigauerit, foecundamque reddiderit. At non minus notum omnibus est, qui situm Aegypti cognitum perspectumque habent, illam regionis huius partem, quam *mare rubrum terminat*, ** esse *terrarum omnium*, quas Sol luce sua collustrat, maxime sterilem et infelicem. PLUTARCHVS, qui somniis Philosophorum Platoniorum deditus non parum erat, et ad ea fabulas veterum Theologorum, ubi modo potest, libenter intorquet, hinc suo genio etiam in explicanda *Nephthys* fabula, liberaliter indulgit, etsi ea in re aliorum forte vestigia tantum presierit. Verum nugis hisce, quae leguntur p. 375. lectoris tempora morari nolo. Propius optimus ille Scriptor, fabulae Sacerdotalis de *Nephthys* sensum verum attingit, ubi aliorum interpretationes hunc ad modum refert p. 366. *Nephthyn appellant extremas terrae continentis partes, quae hanc terminant, mare vero attingunt: ideoque eam ultimam nominant, et Typhonis*

* PLUTARCHVS p. 375.

** MAILLET Description de l'Egypte, Tom. II. p. 78. 85. 89.

phonis uxorem dicunt. Cum autem exundans Nilus etiam in istas partes diffluit, hoc Osiridis cum Nephthys coitum nuncupant, quem stirpes germinantes arguerint, inter quas et melilotum est, quo, ut fabula fert, delapso, et relicto, Typhonem adulterium deprehendisse. Nihil profecto opportunius, et ad veram Sacerdotum Aegyptiorum mentem appositum magis dici potuit. In eo tantum illustrando, exiguam breuemque etiamnum collocemus operam. *Nephtys* nempe Theologis Aegyptiorum eam designabat terrae Aegyptiacae partem, quae mari rubro contigua est, quam, quia Nilus ad eam non pertingit, sterilitas premit horrenda, et fere incredibilis. Regionem hanc, mirifice sterilem, quae plane nihil profert, inter montes, qui Nili littus Orientale, a Memphi ad Syenen usque cingunt, ac perpetuo comitantur, et mare rubrum intermediam, Veteres nominare solent * Arabiam Aegyptiacam, quia Arabes ab antiquissimis temporibus, vti etiam nunc, eam inhabitant. Veteres ** eam a Pelusio ad Syenen usque, legendo semper littus sinus Arabici, extendunt. Obseruauerat PLUTARCHVS, *Isis* et *Nephtyn*, in fabulis Aegyptiorum mysticis, sibi inuicem opponi. Sed veram oppositionis huius rationem assecutus non est, quando p. 368. ita disserit: *Nephtys est id, quod infra terram situm non cernitur: Isis, quod supra terram manifestum extat.* Sensit ex indiciis quibusdam Scriptor eximius, et *Isidem*, et *Nephtyn*, in Theologia Aegyptiorum, ad terram referri. Sed quomodo vtraque ad terram referretur, et qua ratione sibi oppositae es-

H 3

sent,

* Vide STRABONEM in descriptione Aegypti Lib. XVII. saepius. PTOLEMAEI Geographian Lib. IV. c. V. p. 121. et alios.

** STRABO, p. 552.

sent, non perspexit. *Isis* certo sensu, * a Theologis Aegyptiis dicebatur terra, ac speciatim terra Aegypti, neque tamen omnis et tota; verum ista tantum illius pars, quam Nilus inundat, et hoc suo congressu, mariti instar, foetam reddit, et fertilitate exquisita donat. *Nephtys* vicissim, quod et ratio oppositionis docet, et hic pluribus explicatur, terram Aegypti subinnuit sterilem, infelicem, quam Nilus attingere non solet, et in quam adeo fertilitatem suam non transfert. *Nephtyos* huius maritus est *Typhon*, ventus orientalis vrens, de quo §. 20. diximus, is enim in eam agit, et quia illi maxima vrendi et siccandi vis inest, ad sterilitatem huius suae vxoris, non parum confert. Certe ventum hunc tremendum, in deserta sterilique Aegypti parte, vim suam potissimum exserere, ** Geographi, et *** peregrinatores praestantissimi iam dudum obseruarunt. Refero huc illa HESYCHII. Ἀγρὸς Βινὴ πνοή, ἡ Τυφώνιν. Flatus venti Arabici, est illius venti, qui dicitur Typhon. Vbi per Arabiam intelligendam esse puto Arabiam Aegyptiacam. Et certe sedes Typhoni assignabantur ab Aegyptiis circa Pelusium, et Serbonidem lacum, §. 10. 23, eo ipso in loco, vbi Arabiae Aegyptiacae initium † a Geographis ponitur. Addit autem fabula Sacerdotalis, *Nephtyn* vxorem *Typhonis*, ab *Osiride*, sed per errorem, stupro cognitam fuisse, quod patuerit ex floribus melilotinis, quos discedens a *Nephty*, *Osiris* reliquisset. Id vero, si quicquam aliud, genuinum fabulae huius sensum penitus reteggit, et manifestum omnibus reddit. *Osiris* in

* Vide supra Lib. III. cap. I. §. 8.

** BERNH. VARENIUS Geograph. general. p. 430.

*** Voyage de THEVENOT, To. I. p. 435. 511.

† STRABO p. m. 552.

in hac fabula * subinnuit *Nilum*, praestantissimum quippe ac nobilissimum *Osiridis* effluxum. Illi ceu propria tribuitur *corona melilotina*, qua potuerit dignosci. Nam simulatque fluuius ille agris campisque decedit, et intra alueum suum se rursus continet, ** arua omnia continuo flores adspectu iucundissimos, eosque inter lotos etiam, *** quas nonnulli melilotos appellabant, coronis nectendis inprimis aptas, e sinu suo magna copia emittunt. Vbique ergo flores hi in Aegypto reperiuntur, indicio erant certissimo, Nilum illic stagnasse, et fertilitatis suae fructus et pignora reliquisse. Quando autem praeterea fingitur, *Osiridem* inscium et per errorem cum *Nephtby* congressum esse, existimantem, sibi cum *Iside* sua rem esse, nihil nisi hoc significatur, Nilum, qui certam tantum Aegypti partem, quam vocant **** *Αἴγυπτον τὴν σπερσομένην*, *Aegyptum seminibus consitam*, et mystice *Isidem*, quotannis statuto tempore inundare solet, aliquo tempore, vndas suas tanta copia in agros Aegypti effudisse, ut illae montes Aegypti orientales, aut perruperint, aut superauerint, et sic in ipsam Arabiam Aegyptiacam penetrarint, huiusque campos, ceteroquin † arentes, desertos et incultos, fertilitate veluti peregrina impleuerint, quod etiam flores, postea in arenis illis exorti, satis testati fuerint. Quo tempore et qua ratione id factum fuerit, amplius hic non disquiro. Satis ex his patere

H 4

arbi-

* Vide supra Lib. II. cap. I. §. 4.

** Vide supra Lib. II. cap. VI. §. 9.

*** ATHENAEVS Lib. III. p. 73.

**** HERODOTVS Lib. II. cap. 77.

† ARISTIDES in *Aegypto* fol. 94. a. Edit. Florent. commemorat *ἄσπαρον* (lege *ἄσπαρον*, vel *ἄσπαρτον*) *Ἀραβίαν*, Arabiam non consitam, loquitur autem de Arabia Aegyptiaca.

arbitror, quidnam per *Nephthyn* designare voluerint Aegyptiorum Theologi.

*Explicatio-
nem nostram
confirmat
vox Aegy-
ptiaca Neph-
thys, cuius
significatio
exponitur.*

§. 4. Quod iam ad significationem vocis Aegyptiacae Νέφθους attinet, sententiam ea de re meam paucis expediam. Monui aliquoties cap. II. Libri huius, ΘΗΔΥ, *theu*, Aegyptiis sonare *ventum*. Syllaba ΕΥ, voci huic indit significationem participii, veluti dicas *eum qui existit ventus*, quod in Aegyptiorum lingua frequenter vsu venit. Accedit praefixum Ν, quod addit significationem adiectiui, ut proinde ΝΕΥΘΗΔΥ, *Neph-theu*, analogice interpretari possimus, *ventosum*, seu quod vento vehementer expositum est. Et quia *Nephthys* de aliqua terrae Aegypti parte dicitur, significaret *terram vehementer expositam vento*, vel in qua ventus pro lubitu, ac sine omni impedimento dominatur. Quam bene hoc conueniat Arabiae Aegyptiacae, et regionis illius situs, et quae §. 3. obseruauimus, planum et liquidum faciunt. Non tamen negligendum esse existimem, quod PLVTARCHVS, adductus §. 3, affirmat, ac semel iterumque inculcat, Νέφθου Aegyptiis dici *finem*, et quod *ultimum* est. Nam et hac ratione vocem Νέφθους commode omnino exponere poterimus. Nempe ΘΩΥ, *thos*, *finem*, ac *terminum* rei cuiuscunque significat, ac speciatim agri, siue regionis. Numer. XX. 17. Deuter. XXVII. 17. XXX. II. 8. Ex iis vero, quae modo disputauimus, per se consequitur, ΝΕΥ-ΘΩΥ, *Neph-thos*, Aegyptiis dici id, quod est *terminale*, adeoque id, quod regioni alicui, vel terrae terminum ponit. Recte igitur Arabia Aegyptiaca *Nephthys*, vel ΝΕΥ-ΘΩΥ dici potuit, quia erat re ipsa *terminalis*, hinc quidem regioni Aegypti, illinc vero mari

mari rubro terminum ponens. Supponitur vero in utraque hac interpretatione, *Nephtbyn*, si rationes grammaticas linguae Aegyptiacae spectes, generis fuisse masculini. Siue enim dicas ΝΕΨ-ΘΗΔΥ, quod vento expositum est, siue dicas ΝΕΨ-ΘΑΥΥ, quod terminum ponit, semper subintelligitur ΝΙΚΑΖΙ, terra, quae apud Coptos generis est masculini, ideoque adiectiua, in quibus vox illa subintelligitur, ponuntur etiam in genere masculino. Et *Nephtbys* tamen erat *Dea*, sicuti etiam *Isis*, symbolum terrae in Aegypto consitae et fertilis, Numen similiter erat generis foeminini. Et constat profecto, apud Phryges, ac gentes Orientis alias, uti et Graecos et Romanos, Terram sub imagine et simbolo Deae cultam fuisse. Terra enim passivae se habet. In eam agunt Sol, aër, ventus, et pluvia. Sinu suo femina concipit, ac suo tempore fruges, herbas, plantasque in lucem edit atque parit. Verum non est, quod hoc quemquam turbet. Nam Luna Aegyptiis Numen erat generis foeminini, sub imagine symboloque Deae culta, et tamen voce designabatur generis masculini, quod Coptorum libri docent, et * veteres monere minime neglexerunt. Ex eo arbitror explicandum esse, quod vetus quaedam ** Inscriptio posita legatur ISIDI FRVGIFERO. Et eodem modo rem se habuisse cum nomine *Nephtbys*, non est, quod dubitem.

§. 5. Non vero uxorem tantum *Typhoni* iungere prisca in Aegypto Theologi, *Nephtbyn*, addere eidem quoque pellicem, nomine *Thuerin*. *Typhoni in fabulis Aegyptiorum additur etiam pellex, nomine* Vnus tantum, quod meminisse possum, mentionem eius facit PLUTARCHVS, cuius idcirco, e libro de
H 5 Iside

* Vide *Panthei* nostri Lib. I. cap. II. §. 6.

** Apud CUPERVM in *Harpocrate*, p. 10.

Thueris. *Id vero Austrum significat.*

Iside p. 358, adscribemus verba. Λέγεται δὲ, ὅτι πολλῶν μεταδιτεμένων αἰεὶ πρὸς τὸν Ὀρεον, καὶ ἡ παλλακὴ τῆς Τυφῶνος ἀφίκετο Θήρῃς. Ὁ Φίς δὲ τις ἐπιδιώκων αὐτὴν ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Ὀρεον κατενόπη, καὶ νῦν διὰ τῆς τοῦ χοινίου τι προσβαλόντες εἰς μέσον διακόπλισιν. *Narrant, subinde pluribus ad Horum transeuntibus, pellicem quoque Typhonis, nomine Thuerin, ad eum se contulisse, et anguem qui eam persequebatur, ab Hore dissectum interemtumque fuisse: ideoque adhuc funiculum in medium proiici et conscindi. Plura de hac Typhonis pellice, ex antiquis auctoribus mihi cognita non esse, libenter fateor. Sed ipsum tamen illius nomen, quod PLUTARCHVS conseruauit, veram nisi fallor, Sacerdotum Aegyptiorum de ea doctrinam, nobis aperiet. Qui linguae Aegyptiacae ignarus non est, audito vel lecto hoc Thueris nomine, et consideratis iis, quae de Typhone disputauimus, dubitare vix poterit, quin ea designetur ΘΟΥΡΗΣ, Thures, ita Aegyptii Austrum, siue ventum meridionalem appellant. Lucae XII. 55. Actor. XXVII. 13. XXVIII. 13. Sic etiam Aegyptiis dicitur plaga mundi, ex qua ventus ille spirat, meridionalis, quam etiam vocare solemus Austrum. Ex eo etiam explicandum esse, * alias monui, nomen פתרוס, Pathros, Genes. X. 14. Esa. XI. II. Ezech. XXIX. 14. quibus in locis memoratur terra Pathros, vti et Ierem. XLIV. 1. Summus BOCHARTVS, ex situ locorum, qui cum terra Pathros coniunguntur, acute suspicatus est, ** intelligi voce hac Thebaidem, siue Aegyptum superiorem, et sententiam hanc eius, postea suam fecerunt doctissimi quique. Accedit iam ad rationes ab ipso allatas, ipsum nomen Aegyptiacum, quod magni illius*

* Vide Reu. IO. IAC. SCHMIDII biblischen Geographus, p. 552.

** In Phaleg, Lib. IV. cap. XXVII.

illius viri observationem mirifice confirmat. Interpretes Alexandrini, quippe qui in Aegypto scriberent, id vtique subodorati sunt. Itaque illi, Ierem. XLIV. 1. vocem hanc graece scripserunt Παθέρης. Id enim totidem literis, Coptice scriptum, Πα-
 ΘΟΥΡΗΣ, vel quod eodem redit, ΦΑΘΟΥΡΗΣ, nihil aliud potest significare, quam *terram meridiei*, quae nempe ad *Austrum sita est*. Et sane *Thebais*, pars Aegypti est *australis*, vti etiam * a Scriptoribus passim vocari solet. Sic igitur *Thures*, vel vti in PLVTARCHI codicibus scriptum legimus, *Thueris*, ventum designat flantem a meridie, vel *Astrum*. Hanc nostram observationem, obuiam sane callentibus linguam Copticam, ab ipso PLVTARCHO egregie confirmari, mox videbimus §. 7.

§. 6. Vix autem explicari, aut observationibus operosis illustrari meretur, quod in fabula de *Typhone*, pellex ipsi iungatur, *Thueris*, quod interpretamur *ventum meridionalem*, vel *Astrum*. Etenim et *Typhon*, quod suo loco ostendimus, et *Thueris*, sunt venti, vnde facile erat Sacerdotibus, mystice fingere, ventum vnum esse pellicem alterius. Vterque ille ventus magnis damnis Aegyptum mactat, et calamitatibus non paucis affligit. Alter alteri sociam praestat operam, illique in detrimentum incolarum Aegypti, mutuo se iuuant. *Typhon* vim suam perniciosam potissimum exserit in desertis Aegypti, et in Arabia Aegyptiaca. *Auster*, (siue *Thueris*) in vniuersum valde impetuosus saepe est, vt proinde *turbines Austri*, etiam Scriptura memoret, Zachar. IX. 14. sed inprimis cladem non mediocrem infert Aegypto reliquae, certo praesertim tem-

Interpretatio haec adductis rationibus firmatur.

* OLYMPIODORVS in Aristotelis Meteorol. Lib. II. fol. 35. b. EVSTATHIVS in Dionysii Periegesin v. 242. 243.

tempore, quod in Aegypto, voce Arabica, *Hhamfin*, quinquaginta, nempe dies, siue τὴν πεντακοσὴν vocant, solet enim circa festum Paschatos initium sumere, et ad Pentecosten perdurare. * *Durantibus* his diebus venti flant calidi, in urbem inuehentes magnam sabuli copiam, cui nihil imperuium inaccessumue est. Venti hi tantum spirant ardorem, ut respirationem intercipient, magnamque hominum multitudinem neci dent. Toto illo tempore morbi omnis generis, periculum longe maius portendunt, quam alias. etc. ** Regnant tum venti meridionales, quos Arabes Merissi appellant. Tantum secum vebunt ardoris aestum, ut respirationem plane impedian, et immensam arenae copiam in aërem tollant. Hacce anni tempestate, multae passim grassantur febres malignae, dysenteriae, alique morbi perniciosi, qui, nisi illico adhibeantur remedia necessaria, post haec curari iam amplius non possunt. Et illi quoque, qui flantibus istis ventis a morbis immunes perseuerant, maiorem tamen in modum languent, totique deficiunt. Vnicum tantummodo his addo locum, Scriptoris non parum laudati, et cui in iis, quae ipse expertus est, fides plena denegari vtique non potest. *** Venti, inquit ille; meridionales, qui in Europa nostra tantos suscitant languores, totque mala post se trabunt, damna non minora in Aegypto efficiunt, ubi tempore aestiuo inualuerunt. Haec est tempestas morborum et aegritudinum, tum regnare videas febres malignas, ipsamque adeo pestiferam luem, passim per Aegypti regiones, non sine magno incolarum damno grassari. Simulatque vero Etesiae flare coeperunt, et iam persentiscuntur, omnis illa malorum ac mor-

* Les voyages de THEVENOT, To. I. p. 837. Vide et p. 835.

** VANSIEB relation d'un voyage fait en Egypte p. 35.

*** MAILLET Description de l'Egypte, To. I. p. 71.

*morborum turba confestim euanesceat. Vides hic Thuerin, ventum meridionalem, Typhonis pellicem, et malorum in Aegypto, quorum ille causa est, fidam promotricem et adiutricem. Sed eadem fabula tamen nobis refert, pellicem istam Typhonis, tandem eo deserto, ad Horum, id est Solem, benignum prouidum et salutare Aegypti Numen, transfugisse. Nempe venti meridionales, qui certa quadam anni tempestate Typhoni praesto sunt, Aegyptoque detrimentum adferunt maximum, tempestate alia, autumnali scilicet ac hyberna, salutem accolarum Nili insigniter promouent. Nam * decessum Nili ex agris Aegyptiorum statim tempore adiuuant, ut illi hoc pacto, fertilitate necessaria imbuti, atque siccati, iam nunc conserui, laetosque et exoptatos fructus producere queant.*

§. 7. Si recte calculos subduxi, *Aso* illa Aethiopissa, quam Typhoni sociam laborum, et adiutricem fuisse, PLUTARCHVS ex Aegyptiorum fabulis refert, alia non fuit, quam *Thueris* ipsa, adeoque ventus meridionalis, Aegyptiis tantopere metuendus. Verum ut hac de re iudicium firmum ac solidum institui possit, adferenda erunt PLUTARCHI verba, ex libro *de Iside* p. 356. *Typhonem vero aiunt, — redeunti Osiridi insidias struxisse, adscitis in coniurationem viris LXXII, et conatum adiuuante regina Aethiopum, quae se ad ipsum contulerat. ASO nomen huius fertur. Quinam sint Typhonis coniurati, numero LXXII, non facile quis dixerit, nisi quod certum hoc sit, numerum illum Sacerdotibus habitum fuisse mysticum, quod monui, Libri huius V. cap. II. §. 9. Suspicio tamen, veteres Aegyptios, tot numerasse mundi plagas, et totidem ventos, qui ex plagis illis spirarent. Recentiores nostri*

Aso, quae in fabulis Sacerdotum, regina perhibebatur Aethiopiae, Typhonisque adiutrix, est Thueris ipsa, siue ventus meridionalis.

* VANSLEB *Relation* etc. p. 55. MAILLET To. II. p. 91.

nostri ad hunc numerum prope accedunt, qui * *sexaginta quatuor plagas*, et totidem ventos numerant. Nouimus autem aliunde, Aegyptios perhibuisse, ** *septuaginta duas esse orbis habitati regiones*. Quid hoc aliud significat, quam dari LXXII. plagas mundi, ex quibus totidem venti spirent? Fabula illa igitur subinnuitur, cum *Typhone*, vento Orientali vrente, certa aliqua anni tempestate, ventos etiam ex aliis plagis flantes, conspirasse in perniciem Aegyptiorum. His vero se adiunxisse fertur A SO, regina Aethiopiae, id est ventus ex Aethiopia, vel plaga meridionali, spirans. Ventus enim hicce, ex Aethiopia fertur in Aegyptum. In fabula Sacerdotum mystica, vocatur *regina* Aethiopiae, quoniam *** secundum veteres, inter ventos reliquos, Notus ex Meridie, et Boreas ex Septentrione, regnum aliquod sibi vindicant, tyrannidemque exercent. Inter hosce vero duos, **** Notus, ventus meridionalis, haberi solebat pro fortissimo et potentissimo. *Regina* autem potius vocatur quam *rex*, quia in eadem fabula, ventus ille, quod ostendimus §. 5, perhibebatur *Typhonis pellex*. Quando porro nomen ei inditur A SO, id sermone Aegyptiorum idem significat, quod Graecis et Romanis *Aethiops*, et *Aethiopissa* audit. Dialecto enim Thebaidis, quae est in Aegypto antiquissima, *Aethiops* dicitur Ἐθίοψ, *Afos*, in versione *Actorum*, Aegyptio-Thebaica, quae penes me est MSS, cap. VIII. v. 27. Nempe nomen proprium pellici huic *Typhonis*, erat *Thueris*, quod *ventum meridionalem* significat, cognomen vero *Afo*, inditum ipsi a patria, e qua in Aegyptum tendit,

* VARENI Geograph. general. p. 391. Edit. Belgic.

** HORAPOLLO *Hieroglyph*. Lib. I. c. 14.

*** OLYMPIODORVS in Aristotelis Meteorol. Lib. II. fol. 37. b.

**** Idem loc. cit. fol. 41. a. fin.

tendit, *Aethiopia*. Aut arbitror potius, verum pellicis huius nomen, in prisca Sacerdotum Theologia, mystica quippe et aenigmatica, fuisse *Afo*, *Aethiopissam*, *Thuerin* vero, seu *ventum meridionalem*, fuisse nominis illius mystici explicationem, quae ex disciplina Sacerdotum arcana, forte effluxerat, et ad PLVTARCHI aures peruenerat. Omnia quae hic disputauimus, egregie confirmat auctor hic ipse, alio loco, p. 366, vbi fabulae illius sensum, ex rationibus phycis istum ad modum interpretatur. *Regina* vero *Aethiopum*, quae Typhonem adiunxit, status austrinos ex *Aethiopia* notat: qui si vincant *Etesias*, a quibus versus *Aethiopiam* nubes pelluntur, prohibeantque imbres decidere, quibus Nilus augetur: tum praualens Typhon aestu urit. Videmus hic *Asonem* *Aethiopissam* nihil aliud esse, quam *ventum austrinum*, flantem e meridie. Cum vero id ipsum lingua Aegyptiaca significet *Thueris*, nempe *ventum meridionalem*, cum ille ex *Aethiopia* feratur in Aegyptum, cum *Thueris* fingatur Typhonis pellex, socia et adiutrix, colligere quibus perquam facile potest, *Thuerin* et *Asonem* esse vnam eandemque.

§. 8. Redit mihi hic in memoriam, quod Lib. I. cap. V. §. 12. dixi, conicere me, imaginem *Tabulae Beminae*, vel *Isiacae*, quae in primo segmento, littera L. designatur, nobis exhibere *Tithrambonem*, vel *Isidem iratam*. Neque etiam coniecturam illam in vniuersum reiicio. Certum mihi est, designari in illa imagine, ventum aliquem noxium et damnosum. Docui autem Lib. III. c. I. §. 6. *Isidem*, secundum doctrinam Aegyptiorum, ventis dominatam fuisse omnibus, illosque dispensasse. Hinc vtiq; est, quod in fabulis Sacerdotum fingeretur, * *Isidem* aliquo tempore, Typhonem in vinculis habuisse, eundemque rursus liberum dimisisse. Eam ob rem existi-

De hac
Thueri ex-
plicatur aut
tentatur
imago quae-
dam Tabu-
lae Bem-
binae.

* PLVTARCHVS p. 358. 367. 368.

existimabam, in illa imagine depingi *Isidem iratam*, seu *Titthrambonem*, quae ventis pestiferis, in multorum perniciem fraenum laxaret. Sed iterum tamen perpenſis omnibus, vero mihi etiamnum videtur ſimilius, designari illic *Thuerin*, pellicem *Typhonis*. Et primo quidem ventum hic ſymbolice nobis depingi, mihi tam eſt certum, quam quod certiffimum. Si audimus *PIGNORIVM*, effigies illa *Tabulae Iſiacae* ſiſtit nobis * *grypem*. Quicquid ſit, nam ſubtilius ea de re diſputare nunc noliſ, corpori quadrupedis, adaptatas videmus alas, et caput inſuper alitis additum. Cogitandum igitur nobis eſt de quadrupede alata. Alae vero Orientalibus ſemper, neque minus Graecis et Romanis, ſymbolum fuere venti. *Alae ventorum*, iſſis Scriptoribus ſacris indiſtae non ſunt. *Pſalmo XVIII. et CIV. 3.* Graeci etiam ventos depingere ſolebant, ſub forma virorum vel iuuenum alatorum, quod ſcite et eleganter depictum cernere licet in turri quadam, ** quae Athenis etiamnum ſubſiſtit, et ventorum praeſcipuorum imagines conſeruat. *PALAEPHATVS* igitur in libro *de incredibilibus*, cap. XIII. celebratas a tot poëtiſ alas *Daedali*, interpretatur *ventum vehementem ac impetuoſum*. Et de Poëtiſ obſervant veteres, *** quod *tam ventos, quam fulmina alata ſingant*. De *Aquilone* ſigillatim, vento Boreali docere nos vult **** vetuſ Grammaticuſ, nomen hoc inditum iſſi fuiſſe, *a vehementiſſimo volatu*, quod *ad inſtar aquilae* volet. Sed non minus id in vento oppoſito meridionali, ſiue *Auſtro*, locum habet. De eo enim canit *OVIDIVS*, *Metamorph. Lib. I. v. 264.*

Emittitque Notum. Madidis Notuſ euolat aliſ.

Et

* In *Menſae Iſiacae* expoſitione p. 29.

** *Voyage de SPON*, To. II. p. 134. 135.

*** *SERVIVS* in Lib. V. *Aeneid.* 319.

**** *FESTVVS* in voce *Aquilo*.

Et ibidem v. 267.

— *vorant pennaque sinusque.*

Sic et VIRGILIUS L. VIII. Aeneid. v. 430.

— *et alitis Austri.*

Ad quae verba SERVIVS haec notat: *Id est autumni, quo ventorum crebra sunt flamina.* Aegyptios vero figillatim, symbolo hoc, ad ventum designandum, persaepe vfos esse, docet vetus Scriptor, de ipsorum pictura hieroglyphica differens. * *Accipiter*, inquit, — *ventos ostendit.* Item et aliter: *Accipiter expansas in aëre alas habens, ventum, qui alas quasdam habere videtur, significat.* Ventum vero in imagine nostra depictum, non possum non agnoscere *Thuerin*, vel *Austrum*. Id enim ordo totaque series rerum in Tabula Bembina, ab initio, ad finem usque servata, quam ** dudum exposui, sic iam satis declarat. Ex eo enim sequitur, imaginem, in qua explicanda versamur, in mensem circiter Maium incidere. Et hoc eodem mense, in Aegypto omnium maxime saevire pestiferum Austrum, discimus *** ex relatione meliorum et fide digniorum Peregrinatorum. Attenta etiam consideratione nostra indignum non est, quod in imagine illa, siue *gryps*, siue quaecunque demum sit alitis fabulosae species, latus nobis obuertat sinistrum. Illud enim **** Aegyptiis symbolum fuisse meridiei, ex testimoniis minime spernendis constat. Idque ab his † ad alias quo-

* HORAPOLLO Lib. II. c. 15.

** In *Miscellaneis Berolin.* To. VI. p. 140. 141.

*** Peregrinatio Principis RADZIVILII p. 165. 210. THEVENOT To. I. p. 836. 837. VANSLEB p. 36. 37. 40. MAILLET To. I. p. 70. 71. To. II. p. 115. 228. *Le voyage historique du Pere LOBO* p. 39.

**** PLUTARCHVS de Iside p. 363. 364. et in *Sympos* L. VIII. Quaest. VIII. p. 729.

† THEO in Scholiis ad Aratum p. 12. fin. Edit. Oxon.

quoque gentes politas translatum fuisse, deprehendimus. Accedit ad ea, quae diximus, exquisitalitis huius, in capite, in pectore, et in quadam alarum parte, nigredo, quae etiam βασιλειον eius totum occupavit. Licetne nobis ex hoc indicio detegere *Asonem Aethiopissam*, quae * *Isidem Aethiopis Solibus furuam* efficit. Nigror ille ** Symbolum utique erat ardoris solaris, res quascunque adurentis. Erat etiam Symbolum *Austri*, venti meridionalis, eandem ob causam. Poëtae eo non parum delectantur. Eos inter VIRGILIUS canit Georgic. L. III. v. 278.

— aut unde NIGERRIMVS
AVSTER

Nascitur —

Et OVIDIUS *Metamorph.* Lib. I. v. 264.

— madidis NOTVS euolat alis
*Terribilem PICEA TECTVS CALIGINE
VULTVM.*

Et VALERIUS FLACCUS *Argonaut.* Lib. I. v. 611.

— et NOCTI CONCOLOR ALAS
Nimborum cum prole NOTVS.

CLEOMEDES de Meteoris p. 9. et 147. PLUTARCHVS de placitis Philos. Lib. I. c. 10.

* ARNOBIUS adu. gentes Lib. I. p. 20.

** PORPHYRIUS apud EVSEBIUM Praepar. Euang. Lib. III. cap. XIII.

CAPVT IV.

De Canobo, et Menuthi illius vxore.

Canobus Menelai perhibetur Naclerus, sepultus eo loco, ubi postea vrbs cognominis in Aegypto aedificata fuit. Non videtur autem is in Deorum ordinem ab Aegyptiis vnquam receptus esse. §. 1. Neque id etiam Scriptores Ethnici veteres affirmant. Locus Dionysii Periegetae excutitur. §. 2. Templum Herculis et Serapidis Canobitica a veteribus celebrantur; sed nullum Canobi. §. 3. Sed nec a Naclero quidem Menelai, Canobus vrbs nomen accepit. Aegyptii nomen illius vrbis longe aliter interpretabantur. §. 4. Epiphanius locus de diuinitate Canobi Nacleri locus examinatur. Itemque historia Ruffini de eodem Deo. §. 5. Simulachrum illius Dei Canobitae, quem Ruffinus Canobum vocat, in formam hydriae, vel Baucalii effictum erat. §. 6. 7. Simulachrum hocce a Ruffino descriptum, erat forte Agathodaemonis. §. 8. Sed verius erat Simulachrum Serapidis Canobici. §. 9. Inquiritur, cur Serapidi Canobico, forma hydriae afficta et indita fuerit. §. 10. De Menuthi, vxore venditata Canobi. §. 11.

§. I.

Canobo inter Diuinitates Aegypti, in hoc nostro *Canobus Menelai perhibetur Naclerus, eo loco sepultus, ubi postea vrbs cognominis in Aegypto aedificata est.* *Pantheo*, locus quoque conceditur; non tamen ex nostra; sed tantum ex Patrum quorundam sententia. Nam reliqui Graeci, eum Diis Aegyptiorum haudquaquam accensent. Tradunt hi, Canobum Naclerum fuisse Menelai, Troia redeuntis, et in Aegyptum appellentis, dum reditum parat in patriam. Aiunt porro, Menelaum aliquod in Aegypto tempus transegisse, vt naues viresque collapsas reficeret, *eoque*

autem videtur unquam in Deorum Aegypti ordinem ab Aegyptiis receptus esse.

eoque tempore Canobum e letali viperae morfu interiisse, sepultum illic a Menelao, qui et in honorem eius, urbem ab eo denominatam Canobum condiderit. Ita Graeci, et, qui hos sequuntur, Scriptores Latini, plerique, quorum testimonia plenis calathis nobis subministrat, insigne Musarum Germanicarum decus, IULIVS CAROLVS SCHLAEGERVVS, in Dissertatione elaboratissima *de Numo Hadriani plumbeo*, p. 91. 92. Testantur illi quidem, Canobum Gubernatorem Menelai, illic loci, vbi postea vrbs Canobus extructa fuit, diem suum obiisse, illic sepulchrum inuenisse, illic etiam ad perpetuandam eius memoriam, urbem ipsi cognominem a Menelao conditam fuisse; sed de eius in coetum Deorum translatione, deque cultu ipsi decreto solenni, nec volam nec vestigium, apud hosce Scriptores reperire licet. Et res haec profecto, si verum fateri volumus, omni probabilitatis specie destituta est. Verum otia hic mihi fecit, Vir doctrina praestans, cuius modo feci mentionem, et cuius verba adscribere non pigebit. * *Cogitemus enim, ita ille, Menelaum eiusque comites in Aegypto fuisse alienigenas, et, quod maximum, graeca gente oriundos. Cogitemus porro, quod S. Scripturae firmatur testimonio (Genes. XLIII. 31.) peregrinos homines adeo auersatos esse Aegyptios, ut cum illis vesci piaculum existimauerint. Ponderemus praeterea, quod maximae inter Graecos auctoritatis historicus, HERODOTVS, (in Euterpe cap. 31.) propria edoctus experientia, tradit, Aegyptiorum neminem, Graeci viri os esse suauiatum: aut cultro, vel veru, vel lebetes eius usum: aut gustasse carnem bouis puri, cultro graeco dissecti. Haec profecto ita sunt comparata, ut Iudaeus sit Apella, qui credat, Aegyptios Canopum, cuius*

* Celeberrimus et Ampliss. SCHLAEGERVVS, *de Numo Hadriani plumbeo*, p. 93.

ius viui consortium cane peius et angue fugerant, tantis post mortem prosecutos esse honoribus, ut eum non solum inter Deos retulerint; sed etiam post Osiridem Isidemque, Numen reputauerint maximum. Nihil dici verius potuit, idque a nemine, antiquitatum Aegypti bene perito, negari vnquam poterit. Neque etiam in vniuersum, me ut credam induci patiar, vetustiores Aegyptios, dum sui etiamnum iuris essent, legibusque patriis in omnibus obsecundarent, homines, qualescunque etiam essent, in Deorum ordinem, dignitatemque euexisse. Sed ea de re in *Prolegomenis* prolixè disputo, quae proinde pluribus hic non tango.

§. 2. Solus, quantum nunc meminisse possum, DIONYSIVS *Periegetes*, Canobo huic, de quo diximus, Templum, et, quod ex eo sequitur, honores diuinos vindicare videtur. Etenim de vrbe celeberrima Canobo dicturus, versibus hisce eam designat v. 12.

Ἐνθα βορειότατος πέλεται μυχὸς Αἰγύπτῳ,
καὶ τέμενος περὶ πύσον Ἀμυκλαίοιο Κανώβῃ.

*Vbi maxime borealis est Aegypti recessus,
Et Fanum percelebre Amyclaei Canobi.*

Verum vbi quaeso Fanum istud Canobi celebratum et laudatum ostendi potest? Noui * Scriptores veteres permultos, sepulchrum memorare Canobi, et inter eos ** quosdam de Monumento graeci illius Nacleri sic loqui, tanquam diu post obitum eius conspicuum etiamnum fuisset. Sed de illius Templo, altum apud omnes hos obseruatur silentium. Quae vbi cogitationibus mecum reuoluo, vel inuitus interpretationem EVSTATII amplecti, meamque fa-

* Apud SCHLAEGERVUM, lib. cit. p. 92.

** SCYLAX in *Periplo* p. 104. Edit. Gronou. vel p. 43. 44. Edit. Hudf.

Neque etiam Scriptores veteres Ethnici id affirmant. Locus Dionysii Periegetae excutitur.

cere cogor. Ita autem is Dionysii verba interpreta-
tur. Τὴν Κάνωβον πόλιν περιφράζων, ἔτω Φησὶ,
τέμενος περίπυσον, etc. *Urbem Canobum designa-
turus, circumscriptione utens, Poëta vocat fanum
percelebre Amiclaei Canobi, quod idem est, ac si di-
xisset, Canobus vrbs.* Nempe Poëta per meta-
phoram aliis quoque non parum familiarem, Cano-
bum Fanum dixit, vel Templum Spartani illius Nau-
cleri, eo quod in eius honorem condita esse, vulgo
crederetur. Vtitur eadem dictione, in illo, quem
diximus sensu, HOMERVS, *Iliad. B. v. 695.*

Οἱ δ' εἶχον Φυλαίην, καὶ Πύρρασον ἀνθεμόεντα
Δήμητρος τέμενος —

*Qui autem habitabant Phylacem, et Pyrrhasum
floridam,*

Cereris Templum. —

En! *Pyrrhasum*, urbem totam, vocat *Templum Ce-
reris*, * quia nempe agri vrbis huius tritici inpri-
mis erant feraces. Consimiliter PINDARVS, Liby-
am et Aegyptum integram vocat ** Νείλοιο πῖον
τέμενος, *Nili pingue fanum, vel Templum.* Et sic
locum hunc exponit vetus isque pereruditus Poëtae
illius interpretes. Τέμενος Νείλος τὴν Λιβύην Φησὶν.
Libyam vocat Templum Nili. Eodem igitur modo
DIONYSIVS Canobum urbem dixit Templum Nau-
cleri Spartani.

*Templa Her-
culis et Sera-
pidis Cano-
bitica cele-
brantur a*

§. 3. Vt vero, quæ hæcenus adstruxi, nouum
quoddam robur acquirant, obseruare iuuabit, Ca-
nobum urbem, *** pluribus Templis fanisque ce-
lebribus instructam fuisse, quorum etiam mentio-
nem veteres iniiciunt non raram; verum inter illa,
Cano-

* Ita EVSTATHIUS ad hunc loc. p. 324.

** *Pythion.* Od. IV. p. 239. Edit. Pauli Steph.

*** AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XXII. p. 252.
Edit. Lindenbrog.

Canobi quoque Templum recenſeri haud videas. *veteribus;*
 HERODOTVS Lib. II. c. 113, prope Canobum *ſed Canobi*
 ſitum fuiſſe ait *Templum Herculis.* Locus ille, qui *nullum.*
 Herculis Canobici Templum complectebatur, qui-
 que erat quoddam Canobi ſuburbium, dicebatur
Heracium, teſte STRABONE, p. 551. *Herculis* vero
 illic religioſe culti, praeter STRABONEM, meminit
 etiam TACITVS, Annal. Lib. II. c. 60. Et erat
 Hercules hicce Aegyptius, Canobi cultus, in ipſa
 Graecia percelebris. Meminit eius * Oraculum
 hocce Apollinis Delphici,

Ἄλλος ἂν Ἡρακλῆς, Τυρύνθιος, ἔχῃ Κανω-
 βεύς.

*Alius ille erat Hercules, Tyrinthius nempe, non
 Canobiticus.*

Addit autem PAVSANIAS, poſtquam hunc Ora-
 culi verſum attulerat, *Nam et ante Aegyptius Hercu-*
les (id eſt Canobiticus) *Delphos venerat.* Satis au-
 tem teſtatur HERODOTVS, loc. cit. Templum il-
 lud Herculis prope Canobum ante Menelai aetatem
 conditum fuiſſe, idque Oraculo illo, cuius verſus
 attulimus, confirmari videmus. Erat aliud in ipſa
 vrbis Canobo Templum, *Serapidis* ſcilicet, veterum
 ſermonibus magnopere celebratum. De illius et
 Templo et Oraculo, cuius apud omnes exiſtimatio
 erat magna, STRABO plura refert. Is autem cele-
 briora in vrbibus Aegypti Tempſa, ſuis plerumque
 oculis uſurpata, diligenter commemorat, hic vero
 praeter *Herculis*, ac *Serapidis* Fana, aliud nullum
 nominat. Hunc ipſum *Serapidem* in animo habuit
 PLVTARCHVS, vbi ** EX HERACLIDE *Pontico*,
Plutonis Canopici mentionem iniecit, quod, cum
 totus ille locus abunde loquatur, vberiori noſtra

I 4

expli-

* Apud PAVSANIAM in *Phocicis* cap. XIII. p. 830.

** de *Iſide et Oſir.* p. 361.

explicatione non eget. Neque alium, nisi hunc, dicere voluit CALLIMACHVS, * vbi de Θεῷ Κανωπίτῃ loquitur, cui Callistium, pro filio, votum nuncupauerat. *Canobitarum* ergo *Deus*, qui per excellentiam sic diceretur, vrbis quippe illius Numen tutelare, non erat Naclerus Spartanus; sed *Serapis* Aegyptius. Videntur Ptolemaei reges, Templum huius *Serapidis* Canobicum, aut aedificasse, aut saltem restaurasse, idque tantis sumtibus, et tam splendide, vt *Serapis Canobicus* in omnium ore esset, et magnam etiam apud exteros, famam acquireret, ita vt ipsi in Graecia quoque Tempла nuncuparentur. PAVSANIAS certe in arce Corinthi Templum vidit ** Σεράπιδος ἐν Κανώβῳ καλεσμένῃ, *Serapidis*, quem *Canobiticum* appellant, vel qui Canobi colitur. Eorundem Ptolemaeorum curae, ac in bonas literas, eruditosque homines benevolentiae tribuendum esse crediderim, quod Canobi, quae ab Alexandria non longe remota erat, *** Schola floreret, doctis viris egregie ornata, et cuius tanquam magnopere celebris, veteres mentionem non semel faciunt. In hac igitur Schola vitam trivit Claudius Ptolemaeus, Mathematicus summus et Geographus. Nam **** in alis Templi Canobici † (ἐν τοῖς λεγομένοις πτεγοῖς τῇ Κανώβῃ) *Astronomiae*

* In *Epigrammate* LIX. Collectionis Benteleianae. Vide *Callimachum Graecii*, To. I. p. 228.

** in *Corinthiacis*, cap. IV. p. 121.

*** KIRCHERVS in *Oedipo* To. I. p. 208. Sed cum hoc conferendus et consulendus omnino erit SCHLAEGERS saepe hic citatus, p. 270. 271.

**** OLYMPIODORVS in *Commentar.* MSS. ad Phaedonem Platonis, apud ISM. BVLLIALDVM, ad Ptolemaeum de iudicandi facultate p. 203.

† Πτερά siue *alae* dicebantur quaedam aedificia Templo contigua. Vide praeter alios BVLLIALDVM, loc. cit. p. 204. 209. 210. etc.

*miae operam nauans, quadraginta per annos habitauit. Ob quam causam inuentas a se Astronomicas demonstrationes et conclusiones, in columnis illic positis descripsit. Templum vero illud, in cuius alis Ptolemaeus consenuit, esse celebre Serapidis Canobici Templum, ex Inscriptione Ptolemaei, in columnis Templi illius insculpta, et * a BVLLIALDO luce publica donata, clare intelligitur. Dicata enim est Θεῷ Σωτῆρι, Deo Seruatori, qui, vt recte obseruatum ** viro doctissimo, alius praeter Serapidem non est. In eodem Templo posthaec, qui Philosophiam Platonico-Pythagoraeam, recentiorem nempe, studiose excolebant, illi praesertim, qui arcanis Theologiae Theurgicae dediti erant, quorum vitas ab EVNAPIO *Sardiano*, homine supra quam credi aut dici potest, superstitioso, descriptas habemus, libentissime agebant, Sacrisque inani-bus operabantur, quod *** exemplis plurimis ostendi potest, donec tandem, imperante Theodosio M. Templum istud, idolorum cultoribus longe charissimum, et Sacro-sanctum, non sine ingenti eorum luctu, † penitus euerteretur. Haec sunt Tempia Canobitarum, veteribus, et saepiuscule, vt vidimus, memorata. Solus, quod quidem sciam, STEPHANVS *Byzantius*, aut forte Epitomator eius HERMOLAVS, Templis hisce tertium addit Neptuni, †† καὶ 'Ιερὸν, inquit, Ποσειδῶνος Κανώβος, et Templum Neptuni Canobi. Verum, vt quod res est dicam, locus ille STEPHANI, non potest non mihi vehementer esse suspectus. Codex Vossianus, quem *Berkelius* in*

* In Lib. cit. p. 234.

** BVLLIALDVS, vbi supra p. 206.

*** Vide EVNAPIVM in *Aedesio*, p. 59. 60. 61. Edit. Col. Allobr. 1616.

† EVNAPIVS, vbi supra p. 63. 64.

†† In voce Κανώβος.

Editione sua consuluit, habet hic Ἱερὸν Ποσειδῶνος Κανώβου. HOLSTENIVS in notis ad eundem locum, comparans eum cum versu DIONYSII *Perriegetae*, supra laudato, §. 2, scribendum putabat Ἱερὸν Ποσειδῶνος καὶ Κανώβου. *Templum Neptuni et Canobi*. At enim, cum ostenderimus, alium omnino esse versus illius sensum, emendationi viri docti subscribere non possumus. Templum vel *Neptuni*, vel etiam *Canobi*, aliis Scriptoribus omnibus, de vrbe Canobo loquentibus, videmus esse inauditum et incognitum. Ante tempora etiam Ptolemaeorum, in vrbe illa nullum potuit esse Templum *Neptuni*, quippe * cuius Numen et nomen, Aegyptiis tempore HERODOTI, penitus ignotum esset. Si itaque re ipsa, Canobus, ambitu suo Templum complecteretur *Neptuni*, illud nonnisi auspiciis regum illorum graecae originis, cum vbique praeualerent Graeci, exstrui potuit. Sed ne tale quidem Templum *Neptuni Canobitici*, a Scriptore, praeter STEPHANVM, vlllo, commemoratum ostendi potest. Quae cum ita sint, licebit mihi conicere, STEPHANVM ipsum scripsisse, Ἱερὸν Πλούτωνος Κανώβου, *Templum Plutonis Canobici*. Erat nempe, quod modo ostendimus, Canobi Templum *Serapidis*, magnificum et illustre, Deusque hic κατ' ἐξοχήν dicebatur *Deus Canobicus*. Illum vero HERACLIDES *Ponticus*, vir magnae apud omnes existimationis, ** dicendum esse censuerat *Plutonem*. Et illum, de quo vix dubitari potest, secuti erant alii, ob rationem, quam *** antehac pluribus exposui. Hos, vti opinor, secutus quoque est STEPHANVS. Verum cum librarii, rei huius ignari, Templum *Plutonis* in Aegypto, con-

* HERODOTVS Lib. II. c. 50.

** Apud PLVTARCHVM, p. 361.

*** Lib. II. cap. IV. §. 6. 7.

concoquere non possent, scirentque, Canobum esse urbem maritimam, pro Πλάτωνος, perperam omnino reposuerunt Ποσειδῶνος.

§. 4. Quaesiuimus haclenus, fueritne Canobus, Menelai Spartani Naclerus, Templum honoresque diuinos in Aegypto consecutus, quod pernegandum esse ostendimus. At quaeri praeterea et hoc potest, appuleritne vnquam Naclerus Menelai in Aegyptum, nomine *Canobus*, acceperitue ab eo nomen vrbs quondam et in Aegypto, et inter Graecos vehementer celebrata. HERODOTVS Lib. II. c. 119. Menelaum ait in Aegyptum peruenisse, ibique a Proteo rege Helenam, quam incolumem custodiuerat, recepisse; sed pro hoc beneficio, mala et iniurias Aegyptiis rependisse. Et haec se a Sacerdotibus accepisse testatur. De Canobo autem, Menelai Naclero, verbum non addit. Et professio, si memoria Menelai, quod affirmarunt Sacerdotes, Aegyptiis esset ingrata, aut potius inuisa, quomodo quaeso passi fuissent, vt in honorem Canobi, qui Menelao Naclerus fuerat, vrbs multis nominibus praestans, nomine eius insigniretur? aut quomodo hominem talem, ordini Deorum suorum addituri fuissent? Et sane Canobum urbem, a Naclero Menelai nomen traxisse, diserte negauit Sacerdos Templi Canobici, quem super ea re ARISTIDES interrogauerat. Verba eius, quibus id testatur, etsi ab eruditis plurimis iam excitata, hic quoque apponenda esse duxi. * Ἐπεὶ ἔγωγε ἤκιστα ἐν αὐτῷ Κανώβῳ τῶν ἱερέων ἐτὶ Φαυλοτάτῃς, ὅτι μυρίοις ἔτεσι πρότερον, ἢ Μενέλαον ἐκεῖσε προχεῖν, τὸ χωρίον ἔτως ὠνομάζετο. Καὶ ἐκ ἀντικρυς μὲν ἔλεγε τὸν ὄνομα τῆς αὐτοῦ, ὡς ἀπογράψαι γράμμασιν ἑλληνικοῖς. Ἀλλ' ἦν μὲν ὥσπερ ἐμφερόμενον καὶ περιτρέχον. Αἰγύπτειν δὲ καὶ δυσγράμματον

Sed nec a Canobo quidem, Menelai Gubernatore nautico, vrbs ei in Aegypto, ut videtur, cognominis, nomen accepit. Alio namque modo Aegyptii nomen vr-bis illius interpretabantur.

* In Aegyptio, fol. 96. a. Edit. graec. Florent.

ματον μάλλον. Τοδ' ἔν ἡμετέρα Φωνῇ δηλῶν ἔφη
 χρυσῶν ἑδάφος. *Ego quidem in ipsa urbe Canobo,*
de Sacerdote quodam non infimo cognoui, multis ante
Seculis, quam appelleret eo Menelaus, locum illum no-
men Canobi habuisse. Neque tamen idem hoc nomen
diserte proferebat, ut Graecis literis scribi posset,
verum ut quasi alluderet, et Aegyptium esset, ac mi-
nus posset commode scribi. Iam illud lingua nostra
sonare dicebat AVREVM SOLVM. Et postea
haec insuper addit: Verosimile est, Aegyptiis res
suas esse notiores, quam Homero et Hecataeo. Et
 quis, obsecro, verum id esse, non agnoscat? Vides
 Sacerdotem Canobitam, generis non infimi, et in
 historia patria, quod tuto affirmare licet, non ho-
 spitem, diserte testari, vrbi *Canobo*, nomen hoc
 fuisse diu antequam eo Menelaus, cum Nauclero
 suo appelleret. Et omnino negat, *Canobum* nomen
 esse, aut viri, aut etiam Dei, a quo vrbs fuerit co-
 gnominata, quippe cum *Canobi* voce nihil aliud Ae-
 gyptiace designetur, quam *Solum aureum*. Aususne
 fuisset Sacerdos ille hoc asserere, aut an non tale
 quid asserens, ab ipso ARISTIDE, et ab vnoquoque,
 mendacii argui confestim potuisset, si aut *Canobi*,
 Naucleri Spartani, monumentum quaecunque illic
 superfuisset, aut si Templum aliquod, *Canobo* Deo
 consecratum, urbem illam ornasset? Et an non ARIS-
 TIDES, qui ipse *Canobi* praesens, haec a Sacerdoti-
 bus acceperat, audita magnopere probat, eaque,
 narrationibus Graecorum omnibus et commentis,
 plane anteponit? Nulla igitur iusta dari potest ratio,
 cur nos Sacerdoti huic Aegyptio, de rebus patriis
 testanti, fidem denegare velimus. Accedit ad ea
 quae diximus, quod lingua Aegyptiaca, ex qua Sa-
 cerdos nomen *Canobi* explicandum esse docuit, ob-
 servationem eius mirifice confirmet. Ostendamus
 id testimonio viri summi, et quo haecenus rerum
 harum

harum peritior vixit nemo. Sic autem ille. * *De Aristidis fide dubitare non sinunt ea quae supersunt hodie Copticae, siue Aegyptiacae linguae Monumenta.* KAZI KAH I enim hodie, quae vox ob adspirationem graece scribi non potest, TERRA, et NDXB; NVB, AVRVM Aegyptiace dicuntur. Communiter vrbes in Aegypto, quod et ** Veteribus obseruatum videmus, nomina sortiebantur a Diis, in quorum tutela esse credebantur. Notae sunt Diospoles, Heliopoles, Aphroditopoles, Hermopoles, Heracleopoles, et similes aliae plurimae. Graeci igitur, moris huius Aegyptiorum non ignari, cum saepe audirent *Canobi* vrbis mentionem fieri, et recordarentur, idem illud, aut consimile nomen, tribui etiam Naclero Spartano Menelai, hunc vero in Aegyptum, eo circiter loco, quo sita est vrbs Canobus, appulisse, in Poëtarum carminibus legiscent, imaginati sibi sunt, a Naclero urbem nomen traxisse, idque ab vno alteroue literis proditum, Graeci alii admiserunt, eandemque fabulam ad alios porro propagarunt, cum tamen *Canobus* nihil aliud Aegyptiis, quam *aureum Solum* significauerit.

§. 5. At singularia plane sunt, et aliis vetustioribus inaudita, quae de *Canobi* diuinitate, Scriptores quidam Christiani, nescio vnde petita, referunt. Multis auctoritas eorum imposuit, nomenque *Canobi*, Nacleri Spartani, celebrius reddidit, quam antea fuerat, quare hoc quicquid est, sine examine dimitti non potest. Primum ex iis produco EPIPHANIVM, qui *** in Ancorato, §. CVIII. de Canobo

Epiphani
locus de diuinitate Canobi, Nacleri examinatur. Itemque historia Ruffini de Deo Canobo.

* MAT. VEYSSIERE LA CROZE, in *Dissertatione Philologica*, subiuncta Collectioni Orationum Dominicalem Chamberlaynianae, p. 136.

** Vide Lib. III. cap. III. §. 5.

*** Opp. To. II. p. 109. Edit. Petauii.

nobo haec habet. Κάνωβός τε ὁ Μενελάος κυβερνήτης, καὶ ἡ τέττε γυνὴ Εὐμενεθίς, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ τεθαμμένοι τιμῶνται πρὸς τῇ ὀχθῇ τῆς θαλάσσης, ἀπὸ δεκαδύο σημείων διεσῶτες. Canobus quoque Menelai gubernator, cum uxore Eunuthi, ad Alexandriam sepulti, prope littus, duodecimo ab vrbe lapide, diuino cultu consecrantur. Quod auctor hicce Canobum, Menelai gubernatorem, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Alexandriae, esse sepultum tradat, ex eo erit explicandum, * quod magnae huius vrbis suburbia, ad urbem Canobum vsque pertigisse videantur. Et sane eum urbem Canopum in animo habuisse, ex eo facile patescit, quod Naclerum Alexandriae, ad littus, duodecimo ab vrbe lapide, sepultum fuisse scribat. Tanto enim interuallo ab Alexandria abfuisse urbem Canobum, ** notant veteres. Quod ad vxorem Nacleri huius, quam liberaliter ipsi tribuit EPIPHANIVS, attinet, de ea sub finem capitis huius videbimus. Is ceteroquin Scriptor, inter veteres, qui Canobum Spartanum ad honores diuinos euectum esse dixerint, primus est, quantum inquirendo reperire potui. Sed leuia haec sunt, et EPIPHANIO condonanda, prae iis, quae ab aliis adduntur. Rem omnem ita narrat RVFFINVS, Hist. Eccles. Lib. II. c. 26. Iam vero Canopi, quis enumeret superstitiosa flagitia? ubi praetextu Sacerdotalium literarum (ita enim appellant antiquas Aegyptiorum literas) magicae artis erat pene publica Schola. Quem locum velut fontem quendam atque originem daemonum, in tantum venerabantur Pagani, ut multo maior ibi celebritas, quam apud Alexandriam

* IS. VOSSIVS, in variis Observationibus, cap. X. p. 43.

** AMMIANVS MARCELLINVS, et PHILARGYRIVS apud SCHLAEGERVm in libro saepius citato p. 106. qui videndus hic erit.

driam haberetur. Sed de huius quoque Monstri errore, cuiusmodi originem tradant, absurdum non erit paucis exponere. Ferunt aliquando Chaldaeos ignem, Deum suum, circumferentes, cum omnium Prouinciarum diis habuisse conjunctum, quo scilicet si vicisset, hic esse Deus ab omnibus crederetur. — Haec cum audisset Canobi Sacerdos, callidum quiddam excogitauit. Hydriae fieri solent in Aegypti partibus fictiles, undique crebris et minutis admodum foraminibus patulae, quibus turbida aqua desudans, defecatio-
 tior ac purior redditur. Harum ille vnā cera foraminibus obturatis, desuper etiam variis coloribus pictam, aqua repletam statuit in Deum. Et excisum veteris simulacri, quod Menelai Gubernatoris ferebatur, caput desuper positum diligenter aptauit. Adsunt posthaec Chaldaei: itur in conflictum: circa hydriam ignis accenditur: cera qua foramina fuerant obturata, resoluitur: sudante hydria ignis extinguitur. Sacerdotis fraude Canopus Chaldaeorum victor ostenditur. Vnde ipsum Canopi simulacrum pedibus perexiguis, attracto collo, et quasi sugillato, ventre tumido, in modum hydriae, cum dorso aequaliter tereti formatur. Ex hac persuasione velut Deus victor omnium colebatur. Nullus dubito, RVFFINVM haec desumpsisse ex Scriptore aliquo graeco, pariter Christiano, sed dudum deperdito. Verba illius graeca, vti credo, seruauit nobis SVIDAS, in voce Κόινωπος, sed quae, quoniam sunt proluxa, et cum Ruffinianis, verbulo vno alteroue excepto, per omnia consentiunt, apud ipsum auctorem legi malo. Hac igitur occasione, si Ruffinum, similesque Scriptores, in causa hac audiendos esse censemus, Canobus Spartanus, inter Aegyptiorum Deos, locum inuenit. Verum impense miror, viris eruditis, qui fabulae tali, aures nimium faciles praebuerunt, futilitatem illius non continuo subo-
 luisse.

luisse. Chaldaeos enim tanta ignem veneratione profecutos esse, vt illi inter Numina domestica, locum concederent primum, cum veritate historica conciliari non potest, cum * ne id quidem vlllo argumento alicuius ponderis probari possit, Chaldaeos igni cultum exhibuisse vllum. Vicissim idonea ratione nulla quisquam euincet, Aegyptios igni diuinitatem omnem abiudicasse, ** cuius contrarium potius nullo negotio, si res posceret, demonstrari posset. Taceo alia, quae absurditatem et ineptias fabulae huius insulsae satis produnt, ne lectori fastidium pariam. Aliquid tamen fabellae isti subesse veri, quod in plerisque vsu venit, vltro libensque largior, eique eruendo, aliquam nunc impendamus operam.

Simulachrum illius Dei, quem Ruffinus Canobum vocat, in formam hydriae vel Baucalii effictum erat.

§. 6. Docet nempe RVFFINVS, Statuam Canobi, diuinis honoribus affecti, fuisse re ipsa hydriam, ex certa quadam terra porosa confectam, qua vti solebant ad percolandum aquam Nili turbidam. *Hydriae fieri solent, inquit Presbyter Aquileiensis, in Aegypti partibus fictiles, undique crebris et minutis admodum foraminibus patulae, quibus turbida aqua desudans, defecatio ac purior redditur.* Verba graeca, Scriptoris Anonymi, ex quibus haec RVFFINVS desumisse videtur, apud SVIDAM ita habent. Ὑδρία ἐν τοῖς μέρεσι τῆς Αἰγύπτου ἐνώθασιν γίνεσθαι ὀστέκιναι, τρήσεις ἔχουσαι λεπταῖς συνεχεῖς, ὥστε διὰ τῶν τρήσεων ἐκείνων τὸ τεθωλομένον ὕδωρ διυλιζόμενον ἀποδίδεσθαι καθαρώτατον. *Hydriae fictiles, minutis et crebris foraminibus plenae, in Aegypto confici solent, vt per foramina illa aqua turbida percolata, redderetur limpi-*

* Vide HYDIVM de religione vet. Persarum, cap. V. p. 130. et SCHLAEGERI Commentationem saepius citat. p. 90. 91.

** Videri tamen possunt Prolegomena nostra §. 29.

limpidissima. Easdem hydrias HESYCHIUS designat, ubi in voce Στατικόν inquit: Στατικόν (lege cum viris doctis Στακτικόν,) περμάτιον πλαγκνυῶδες. Ἄλλοι δὲ ἀγγεῖα διυλίζοντα νειλῶον ὕδωρ. Id est: Στακτικόν appellatur aliquod placentulae genus. Alii vero sic vocant vasa, quibus aqua Nili percolatur. Luculentus quoque est de iisdem * GALENI locus, quem debeo diligentiae ** illustri SPANHEMII, isque ita se habet: Ἐστὶ δὲ δῆπερ καὶ τὸ ἰλυῶδες ὕδωρ σύνθετον πῶς, ὡς καὶ τὸ τῆς Νείλου, τὸ κατ' Αἴγυπτον, ἀλλὰ διὰ τῶν κεραιμίων ἀγγείων διηθέμενον. Est porro etiam aqua limosa quadantenus composita, veluti Nili, quae in Aegypto est, sed ea per fictilia vasa percolata, plane pura efficitur. Effigies hydriae huius generis, non inelegans, in qua foramina, per quae aqua Nilotica percolatur atque defecatur, distincte notata deprehenduntur, in gemma conspicitur, quam Thesaurus Borussio-Brandenburgicus custodit, cuiusque ex eo iconem *** LAVRENTIUS BEGERVS edidit.

§. 7. Alexandrini hydrias et vasa huius generis solebant appellare Βαυκάλια et Καυκάλια. Discimus hoc ex PHILOSTORGII Excerptis histor. Eccles. Lib. I. c. 4. Ait Alexandrum quendam Presbyterum, Baucalin cognominatum fuisse, ob coaceruatam carnis superfluae molem, quae in dorso eius excreuerat instar vasis testacei: cuiusmodi vasa Alexandrini patrio sermone Baucalas, (Βαύκαλας) vocant. Si cum his conferre digneris RVFFINI verba, allata

Argumentum idem continuatur et illustratur.

* De Simpl. Medic. Facult. Lib. I. cap. IV.

** Notis in Callimachum p. 117.

*** In Thesauro Brandenburgico, To. III. p. 308. Vide et KIRCHERI Prodrum Copticum p. 227. et SCHLAEGERI librum saepe citat. p. 86.

allata §. 5. 6. videbis descriptionem hanc quadrare in eius *Canobum*, qualem nobis depingit. OLYMPIODORVS igitur, Alexandrinus Philosophus, voce illa * semel iterumque vsus est. In historia Monachorum Aegyptiorum, plurima eius mentio occurrit, vbi modo Βαυκάλιον, modo Καυκάλιον appellari videas. In Apophthegmatibus Patrum legas: ** Ἰδὲ παιδάριον ἔση ἐνώπιον αὐτῷ, ἔχον ἄρτον, καὶ βαυκάλιον ὕδατος. Ecce puerulus coram eo stetit, panem tenens, et baucalem aquae. In iisdem Apophthegmatibus et haec occurrunt. *** Ἀνέση τις πρεσβύτερος μέγας δῆναι τὸ καυκάλιον **** νερῷ. Utuntur voce eadem Scriptores quoque Latini, quos inter IOHANNES CASSIANVS, Lib. IV. *de institutis renuntiantium* cap. 16. Si quis, inquit, gillonem fictilem, quem baucalem nuncupant, casu aliquo fregerit. In istis vero baucaliis, vel baucalibus, aquam Niloticam in Aegypto percolari consueuisse, discimus ex PALLADII *historia Lausiaca* cap. XX. vbi haec leguntur. † Ὡφθη αὐτῷ τις ἐν χήματι κέρης, — καθαράν ὀδόνην φέρουσα, καὶ κατέχευε καυκάλιον, ὕδατος σάζον. Visa est ei quaedam, puellae speciem prae se ferens, — munda linea veste induta, et tenens baucalin aqua stillantem. Etenim ἀπὸ τῷ σάζειν, quod aqua percolata destillaret, vasa illa nun-

* In ARISTOTELIS *Meteorol.* fol. 20. b. versus fin. et 38. b. versus fin.

** COTELERII *Monumenta Ecclesiae Graecae* To. I. p. 441. Vide et p. 434. 470. 471. 490. etc.

*** Ibidem p. 470.

**** Νερόν apud Scriptores aevi sequioris dicitur aqua. Vide MEYRSII *Glossarium Graecobarbarum*, in voce NEPON.

† In magna *Bibliotheca Patrum Parisina* To. XIII. p. 927.

nuncupata fuisse *σαντινά*, docuit nos HESYCHIVS §. 6. Adde his, quae in *Apophtegmatibus Patrum* habentur, in hunc sensum: * *Dicit Abbas Poemen: Aquae natura mollis est, lapidis autem dura; verum baucale, quod suspensum est supra lapidem, stillando, stillandoque paulatim, eum cauat ac perforat.*

§. 8. Habebat ergo Statua *Canobi Dei*, de qua RVFFINVM vidimus referentem, §. 5, formam Bau- calis vel hydriae, de quo locus dubitandi non est. Et enim RVFFINVS, qui Aegyptum A. C. 371. vel 372, adiit, ibique aliquamdiu vixit, de eo loqui poterat, quod oculis ipse subiecerat. Quamvis autem libros historiae Ecclesiasticae scripserit, post euersionem Templi Canobici, quae in A. C. 391. ingruit, de re tamen loquitur notissima, tot hominum millibus visa, plurimorum sermonibus celebrata, et quae in recenti erat omnium memoria. Non est igitur, ut ipsi formam simulachri Canobici describenti, fidem denegemus. Et superest etiamnum ** nummus, a Canobitis, Hadriano imperante percussus, in quo simulachrum tale, quale RVFFINVS descripsit, etsi tamen non per omnia simile, distincte conspicitur. Hoc inuicte probat, habuisse Canobitas Numen tutelare, forma illa, quam descripsimus, visendum, quod RVFFINVS *Canobum* nuncupauit. Verum quaerat nunc quis, ecquodnam illud Canobitarum Numen fuerit, et cur *Canobi* nomine a RVFFINO designetur, cum tamen in vrbe Canobo, nullum hoc nomine insignitum Numen cultum fuisse, prolixè asseruerimus. Venit mihi aliquando in mentem, simulachrum illud formae adeo singularis, re ipsa repraesentasse

Simulachrum Dei Canobitae, videtur fuisse Agathoduemonis.

* COTELERII *Monumenta* To. I. p. 636.

** IOH. VAILLANT *Numismatica Aegyptus* subiuncta historiae Ptolemaeorum p. 205.

τὸν ἀγαθὸν Δαίμονα, *bonum Spiritum*, vel *Genium*, vel etiam *Deum*, quem * Aegyptii lingua vernacula dixerunt *Ichnuphi*, et contractius *Cnuphi*. Coniecturae huic non parum fauet ** gemma elegans, cuius ectypon saepius editum est. In illa cernimus grypem alatum, cui insidet simulachrum ex eorum genere, quae Canobica nuncupant. Gryps pede sinistro premit rotam, in cuius medio crux apparet, hoc fere modo picta, . Nouimus autem

ex testimonio PROCLI, *** alio loco iam in medium allato, hoc ipso charactere, Aegyptios subinuisse τὴν ψυχὴν κοσμικὴν, *Animam mundi*, **** quae a *Cnuphi*, siue *Agathodaemone* re ipsa non differre censeretur debet. Estque obseruatione praeterea dignum, figuram illam Canobicam, quam in nummo Canobitarum cerni diximus, in capite serpentem gerere. † Illum vero Symbolum fuisse Agathodaemonis Aegyptii, permultorum testimoniis vulgatum est. Accedit ad haec, quod alueus ille Nili, qui Canobum tendit, et prope illam urbem in mare se exonerat, olim †† ἀγαθὸς δαίμων nuncuparetur. Et vero dissimile non est, nomen hoc a Canobitis ipsi primum impositum fuisse. Erat enim ipsorum alueus, qui prope ipsorum urbem celebre ostium Canobiticum efficiebat. Caretne igitur probabilitate, Numen hoc in vrbe Canobocultum inuenisse?

§. 9.

* Vide supra Lib. I. c. IV. §. 5. 6.

** *Gemmae* LEONARDI AVGVSTINI Parte I. num. 205. *L'Antiquité expliquée* de MONTFAVCON To. II. Part. II. Planche CXXXIV. num. 4. SCHLAEGERI Commentatio p. 82.

*** Lib. I. c. IV. §. 3. p. 86. in not.

**** Ibidem §. 1. et 7.

† Vide ibidem §. 5.

†† PTOLEMAEVUS *Geograph.*

§. 9. Sunt tamen, quae ratione inuicta demonstrant, simulachrum *Canobicum*, a RVFFINO descriptum, et in Canobitarum Nummo depictum, re ipsa fuisse *Serapidis*, quod etiam haud ita pridem, * viro doctissimo placuisse, non sine voluptate intellexi. Etenim Dei huius Templum *Canobicum*, magnitudine, pulchritudine, et splendore, inter alia plurima eminens, commemorant veteres, et huius vnus mentionem tantum faciunt, si *Herculis* Templum excipias, in Oppido *Herculeo*, vel suburbio *Canopico* aedificatum, §. 3. Et hunc quidem *Serapidem*, veteres *Deum Canobicum* κατ' ἐξοχήν vocare solent, §. 3, tanquam *Canobi* aut Numen aliud plane non cultum, aut vnum illud saltem, vrbis illius verum Numen tutelare fuisset. Sed et ea, quae de *Canobi* Numine refert RVFFINVS, talia sunt, vt nonnisi *Serapidi* conuenire queant. Scribit enim auctor ille: *Canobi quis enumeret superstitiosa flagitia?* Quatenam vero sint illa flagitia, omnium optime intelligi poterunt, si quae RVFFINVS Lib. II. c. 24. ac ** alii, de euersione Templi *Serapidis Alexandrini* narrant, diligenter expendantur. Pergit ita RVFFINVS de *Canobo*: *Vbi praetextu sacerdotalium literarum (ita enim appellant antiquas Aegyptiorum literas,) magicæ artis erat pene publica Schola.* Nempe in Templo *Serapidis Canobici*, seruabantur Monumenta literis hieroglyphicis, vel Sacerdotalibus consignata. Et erant, qui sibi illarum scientiam arrogarent, quam cum aliis quoque se communicare et posse et velle dictarent. Similiter in Templo *Serapidis Alexandrini*, postquam

Re ipsa tamen, certe a temporibus Ptolemaeorum, simulachrum erat Serapidis Canobici.

K 3

euer-

* Amplissimus SCHLAEGERVVS in *Commentatione* saepe citata p. 166. 167. etc.

** SOCRATES hist. Eccles. Lib. V. c. 16. 17. SOZOMENVS Lib. VII. c. 15.

euersum esset, * literae hieroglyphicae inuentae memorantur. Sed nihil luculentius dici potuit, quam *Canobi Templum magicae artis fuisse pene publicam Scholam*. Per *Magiam* hic intelligi Theurgiam Philosophorum Pythagoraeo-Platoniorum recentiorum, facile mihi largietur, quisquis in historia Philosophica illius aevi hospes non est. Hanc vero Theologiae Paganicae speciem, in Templo *Serapidis Canobico*, Seculo Aerae Christianae III. et IV. studio mirifico excultam fuisse, ideoque, qui eius desiderio capti erant, ad hancce Scholam auide se contulisse, ex §. 3. perspicui potuit. De Templo denique *Canobi*, haec insuper addit RVFFINVS: *Quem locum veluti fontem quendam atque originem daemonum, in tantum venerabantur Pagani, et multo maior ibi celebritas, quam apud Alexandriam haberetur*. Quando Presbyter Aquileiensis ait, *Canobum fontem quendam atque originem daemonum fuisse*, videtur alludere ad illam Philosophorum quorundam gentiliū doctrinam, ** *Serapidem esse Principem daemonum, malorumque Spirituum*. Vbi vero celebritatem Templi *Canobici*, cum celebritate Templi *Alexandrini* comparat, nemo est, qui non illico intelligat, sermonem esse de *Serapide*. Huius enim Dei Templum, sumtibus Ptolemaeorum vere regiis, Alexandriae constructum, magnitudine, structura mirabili, et celebritate, haud dubie *** superabat omnia totius Aegypti Tempia, cumque eodem coniuncta fuerat Schola literarum ac disciplinarum Graecanicarum valde illustris. *Canobus* igitur RVFFINI, alius a *Serapide* esse non potest.

* SOCRATES, vbi supra, cap. 17. SOZOMENVS loc.cit.

** PORPHYRIVS apud EVSEBIUM Praeparat. Euang. Lib. IV. cap. XXIII.

*** RVFFINVS Lib. II. c. 23. THEODORETVS hist. Eccles. Lib. V. c. 22.

potest. Cur vero RVFFINVS, *Serapidem Canobicum*, nomine *Canobi* designauerit, ratio in promptu est. Sciebat Presbyter ille, vrbes in Aegypto plerasque, Diis huius gentis esse cognomines, conditas quippe in eorum honorem. Sciebat praeterea, a Graecis omnibus perhiberi, Canobum urbem, in memoriam honoremque Gubernatoris Menelai conditam esse, et ab eo nomen accepisse. Verum igitur urbis illius Numen tutelare, credidit esse *Canobum* Spartanum, quocunque demum nomine, illud ab Aegyptiis postea insignitum fuisset.

§. 10. Vnum restat, vt videamus, quam ob rem Canobitarum Sacerdotes, *Serapidi* suo formam *baucalis*, vel hydriae indiderint: nam * Alexandriae, ** aliisque in vrbibus Aegypti, ratione longe diuersa Serapis fingi, sculpi, pingique consueuerat. Ideoque, quia forma haec Serapidi in vrbe Canobo culto, propria et peculiaris fuisse videtur, omnia huiuscemodi signa, veteris Aegypti, *baucalis* formam prae se ferentia, quae in thesauris Principum, aut aliorum Museis supersunt, ab eruditis, vsu fere vniuersaliter recepto, *Canobica* vocari assolent. Et dantur tamen signa huius generis plurima, quorum nonnulla *Agathodaemonem*, (§. 8.) alia *** *Isidem*, alia Numina ab his diuersa repraesentant, quaeque, quomodo dici possint *Canobica*, cum Canobum vèro similiter nunquam viderint, ego quidem rationem nullam video. Verum RVFFINI auctoritas eruditos nostros in erroris societatem pertraxit. Memini, Seculo hoc, in Crypta quadam Memphitica, quae

*Inquiritur,
cur Serapidi
Canobico,
forma hy-
driae afficta
fuerit.*

K 4

inter

* Vide CVPERI *Harpocratem*, p. 18.

** CVPERVS lib. cit. p. 82. Cui iunge *l'Antiquité expliquée* de MONTFAUCON To. II. Part. II. Planche CXXI. CXXII.

*** Vide SCHLAEGERI *Commentationem* p. 121. etc.

inter alia, continebat etiam reliquias bouum nonnullorum Memphiticorum sacrorum, quos *Apidum* nomine, veteres Aegyptios coluisse scimus, * reperi-
tas quoque fuisse octo hydrias, ex illarum genere, quas *Canobicas* appellare mos est, quibus capita foeminina addita erant. Quid si dicas, earum usum non fuisse alium, quam ut per illas, aqua Apidi porrigi solita, primum percolaretur? Facile tamen et libenter largior, Canobitas omnium primos Serapidi suo formam talem adaptasse, horumque exemplum imitatos esse in Aegypto alios. Et suspicari quis posset, terram Canobiticam, ad conficienda huiusmodi vasa, ex quibus tantum commodi, utilitatisque percipiebant Aegyptii, prae aliis aptam, et imprimis idoneam fuisse. Hodie usum illum ipsum praestat ** argilla, quae in Aegypto media, prope urbem reperitur, *Minie* dictam. Et num non coniecturae huic, ipsum urbis *Canobi* nomen fauet? quod *terram auream* designare, ex ARISTIDE, supra §. 4. monuimus, et ex reliquiis linguae Aegyptiacae veteris confirmauimus. Qua in re, si a vero non aberravi, licebitne mihi dicere, Canobitas, ut ostenderent omnibus, quanti vasa haec, a se inuenta facerent, Deo suo tutelari, formam talem adaptasse? Obseruaui etiam §. 8. vero perquam simile esse, Canobitas antiquiores *Namen* coluisse *Agathodaemonis*, siue *boni Dei*, et hunc forma eadem antiquitus effingi consueuisse. Et fieri potuit, ut Diuinitas haec, tempore demum Ptolemaeorum, pristinum nomen *Cnuphis*, cum nouo *Serapidis* commutauerit, eo quod huius Numen, Ptolemaeis supra omnia charum esset et venerabile. *Bonus* vero *Deus*, a Canobitis cultus,

* Voyage troisieme de PAVL LVCAS To. I. p. 346.

** VANSLEB Relation d'un voyage etc. p. 402. Le dernier voyage de LVCAS To. II. p. 157.

cultus, ipse erat *Nilus*. Quam non apte ergo illius Numen vase huiusmodi symbolice repraesentari poterat, quo aqua Nili percolata, iucunda demum salubrisque Aegyptiis reddebatur. Quod si vero Numen Canobitarum antiquissimum, etiam ante Ptolemaeorum tempora, fuisset *Serapis*, * quod nihil absurdi inuoluit, multis tamen rationibus, ** proprio suo loco demonstrauiamus, huius Numen ad Nilum omnino relatum fuisse, eoque vas tale Niliacum, ipsi ceu symbolum elegans et valde commodum, dedicari potuisse.

§. II. De *Menuthi*, vxore Canobi, verbum hic addendum putamus. Illius notitiam vni debemus **EPIPHANIO**, cuius §. 5. haec verba attulimus. *Canobus Gubernator Menelai, cum vxore sua Eumenuthi, ad Alexandriam sepulti prope littus, duodecimo ab vrbe lapide, diuino cultu consecrantur. In graeco est, τέττ γυνή Ευμενυθίς. Scimus vero ex STEPHANO Ethnographo, *** vicum fuisse iuxta Canobum, cui nomen Μένυθίς. Vicus hic videtur nomen accepisse a Menuthi Dea, si omnino talis in rerum natura extitit. Aut forte a vico nomen Diuinitati inditum erat, tanquam illius Numini tutelari. Non male igitur ABRAH. BERKELIVS, in notis ad illum Stephani locum, apud EPIPHANIVM legendum censet: καὶ ἡ τέττ γυνή Μένυθίς, quam emendationem non possum non probare, vti nec ab eadem HOLSTENIVM alienum esse intelligo. Fuisse vero in vico Menuthi, Templum Numinis alicuius ei cognominis, ex eo colligere est, quod EPIPHANIVS † alio loco mulieres com-*

De Menuthi, vxore Canobi venditata.

K 5

memo-

* Vide *Panthei* huius Lib. II. c. V. §. 4. 5.

** Lib. IV. c. III.

*** In articulo Μένυθίς.

† *aduersus haereses* Lib. III. p. 1093.

memoret, ἐν Μενοΐτιδος (lege Μενοΐδος) in
 Templo Menuthis, quae furore correptae, pudoris
 sui ac modestiae obliuiscuntur. Fuit igitur Menuthis
 Numen locale, in solo illo vico, cui et nomen
 forte dedit, cultum. Cur vero eam Canobo, Me-
 nelai gubernatori, vxorem iunxerit EPIPHANIVS,
 causam ipse dicat. Aliam tamen habuisse non vide-
 tur, quam quod *Menuthis* vicus, in quo Numini
 cognomini Sacra fiebant, a *Canobo* prope abfuerit.
 De Numine vero prorsus obscuro, et cuius praeter
 EPIPHANIVM, quenquam meminisse, non noui-
 mus, alia haud addo, nisi quod $\text{MEI} - \text{ND}\delta\text{†}$,
Mei - nuti, Aegyptiis significet *amantem Dei*, aut
amantem Deorum; $\text{MH} - \text{ND}\delta\text{†}$, *Me-nuti* vero
 designare *Deum*, vel *Deam aquae*. Haec vi-
 detur vera esse nominis illius in-
 terpretatio.

CAPVT V.

De Thoth, Hermete, seu Mercurio Aegyptiorum.

De Thoth, Aegyptiorum Mercurio, omnia sunt incerta. §. 1. Nomen huius Dei diuersimode effertur. Graeci eum interpretantur Mercurium. §. 2. De Patria eius admodum diuersa referuntur. §. 3. Secundum plurimos fuit rex Aegypti. §. 4. Aegyptii perhibebant, Thoth suum fuisse virum diuinum, summa sapientiae laude inclytum. §. 5. Idem ex consensu omnium literas inuenisse traditur. §. 6. Neque minus scientias fere omnes. §. 7. 8. Eam ob causam, viri quidam egregii censuerunt, Thoth non esse nomen viri; sed mere fabulosum, aut mysticum. §. 9. Re ipsa Thoth erat Numen symbolicum, cui adscribebatur, quicquid Sacerdotes ac Philosophi inuenissent, aut commentati essent. §. 10. Erat ergo Numen Sacerdotale, quod Sacerdotibus, eorumque Collegiis, inuentis ac scientiis praesidere credebatur. §. 11. Numen illud proprie erat Phthas, siue Vulcanus, a quo Sacerdotes se iactabant impelli, dirigi et inspirari. §. 12. Antiquissimis temporibus, quicquid a Philosophis inueniretur, aut componeretur, columnis inscribi solebat. §. 13. Inprimis vero id fiebat in Aegypto. §. 14. Columnas suas, quibus Sacerdotes scientiarum inuenta inscribebant, referebantur ad Thoth, eiusque esse dicebantur. §. 15. Ex obseruatis consequi videtur, Sacerdotes per suum Thoth, mystice intellexisse columnas, quibus scientiae omnes inscribebantur, idque ex lingua veteri Aegyptiaca confirmatur. §. 16. Has vero columnas religioso prosecuti sunt cultu, illisque praefecerunt Vulcanum suum siue Phthan, quem ex eo cognominarunt Thoth. §. 17. Veteres tres, aut saltem duos, Aegyptiorum Mercurios, siue Thoth, commemorant, alterum literarum inuentorem, alterum restauratorem. §. 18. Id cum Sententia nostra, §. 16. proposita, conciliatur. §. 19. De aetate qua duo Mercurii vixerunt. §. 20. De Scriptis Hermeticis. §. 21.

§. 1.

§. I.

*De Thoth,
Aegyptio-
rum Mercu-
rio, omnia
incerta sunt.*

Progreior nunc ad Numen Aegyptiorum *Thoth*, quod Graeci *Ἑρμῆς*, Latini *Mercurium* interpretantur. De eo nihil fere dici potest, in quo veteres inter se consentiant omnes, adeo omnia sunt incerta. Quaeritur, fueritne homo, an vero nomen eius sit tantum symbolicum, quod de reliquorum Deorum Aegypti nominibus asseruimus. Qui vero *Thoth* hominem fuisse contendunt, qui olim inter Aegyptios vixerit, eosque beneficiis insignitis ornauerit, in reliquis quae ad eum spectant, non magis inter se consentiunt. Nam et de patria, quae ipsum ediderit, et de tempore, quo vixerit, et de dignitate, quam in Aegypto gesserit, mira est veterum dissensio. Plerique etiam eum multiplicant, aut ex vno tres nobis exsculpservnt *Mercurios* Aegyptios. Si omnia, quae de eo aut veteres memoriae prodidere, aut recentiores etiamnum disputant, adferre, et pro merito discutere vellem, non dissertationem breuem; sed librum molis haud exiguae scribere me oporteret. Ne igitur laborem vanum, omnique fructu vacuum suscipiam, ea tantum in medium proferam, quae ad scopum mihi propositum imprimis conducent, et haec ipsa pro virili, ut poterō, contraham.

Nomen huius Dei non uno modo effertur. Graeci eum interpretantur Mercurium.

§. 2. Numini illi, cuius interpretationem aggredivimur, Aegyptii patrio suo sermone, nomen imposuerunt *Thoyth*, vel *Thoth*. PLATO veterum omnium, ex iis qui supersunt, antiquissimus, qui Dei huius meminerit, eum nuncupat *Theuth*. Nam de eo loquens in *Phil.* p. 156. Edit. graec. Basil. scribit: *ἢτε τις θεός, ἢτε καὶ θεός ἀνθρώπου, ὡς λόγος ἐν Αἰγύπτῳ θεῷ τινα γενέσθαι λέγων.* Siue aliquis Deus, siue vero homo diivinus, ut fama fert in Aegypto, fuit ille *Theuth*. Sic nomen scriptum legitur

gitur etiam in *Phaedro* p. 213. Sed plerique nomen hoc Θωυθ, *Thoyth*, et nonnihil contractius, Θωθ, *Thoth*, efferre solent. Pseudo-SANCHVNIA-THON, in fida, quam ipsi PHILO *Byblius* suppo-
suit, *historia Phoenicica*, eum vocat *Taautum*, et de eo hoc addit: * Τάαυτος, ὃν Αἰγύπτιοι μὲν ἐκά-
λεσαν Θωυθ, Ἀλεξανδρεῖς δὲ Θωθ, Ἑρμῆν δὲ
Ἕλληνες μετέφρασαν. *Taautus*, quem *Aegyptiæ*
Thoyth, *Alexandrini* vero *Thoth* nominant, *Graeci*
autem *Ἑρμῆν*, id est *Mercurium* reddidere. CICE-
RO, vbi plures *Mercurios* enumerat, etiam nostri
mentionem facit, Lib. III. de *Nat. Deor.* cap. 22.
Quintus Mercurius, qui dicitur *Aegypto* praefuisse,
atque *Aegyptiis* leges et literas tradidisse. Hunc *Ae-*
gyptii *Thoyth* appellant. Eodem nomine anni pri-
mus mensis apud eos vocatur. Et notum est eruditis,
primum *Aegyptiorum* mensem, lingua ipsis propria
dici *Thoth*, ** quemadmodum *Graeci* *Latinique* no-
men illud efferunt. In *Coptorum* vero libris manu
exaratis, quos euolui, nomen istius mensis scribitur
Θωυθ, *Thouth*. LACTANTIUS EX CICE-
RONE, quem et nominat, eadem repetit Lib. I.
cap. 6. Plura non adfero. Satis ex his perspicitur,
Numen illud, cuius molimur interpretationem, ab
ipsis *Aegyptiis*, voce patria appellatum fuisse *Thoyth*,
vel *Thoth*, idque *Graecos* omnes interpretatos esse
et dixisse *Ἑρμῆν*, siue *Mercurium*.

§. 3. Patriam *Mercurio* huic non omnes ean-
dem assignant. Pseudo-SANCHVNIATHON, Scri-
ptor *historiae*, vti iactatur, *Phoenicicae*, *** facit
eum

De Patria
huius *Thoth*
admodum
diuersa refe-
runtur.

* Apud EVSEBIUM, Praeparat. Euang. Lib. I. cap. IX. p.
31. fin. 32.

** Vide LINDENBROGII notas ad *Censorinum* de die na-
tali cap. XVIII.

*** Apud EVSEBIUM, Praeparat. Euang. Lib. I. c. X. Vi-
de inprimis p. 40.

eum popularem suum, id est Phoenicem, aitque, eum vna cum Saturno in *regionem Meridiei* (ἐἰς Νότον ὡρεῶν) id est Aegyptum, venisse. Refert Auctor *Chronici Paschalis*, vel *Alexandrini*, traditionem aliam, * secundum quam *Mercurius* gente fuit Italus, ac in Italia etiā sub nomine *Fauni* regnavit: post aliquod vero tempus, relicta Italia, in Aegyptum concessit, ibique regno potitus est. CICERO, nescio quo praeunte, eum transfert in Graeciam. Etenim perhibet, ** eum *coli a Phe-neatis*, interemisse *Argum*, ob eamque causam in Aegyptum profugisse — eumque Aegyptios *Thoth* appellare. Quid opus est plura eandem in rem congerere? Cum vero extra omnem dubitationis aleam positum sit, ipsos Aegyptios *Thoth* suum, tanquam indigenam regionis suae, sibi vindicare, non est, quod in eadem causa, alios potius audiamus, praefertim tanta, tamque immani discordia, inter se laborantes.

Secundum
plurimos
Thoth rex
fuit Aegypti.

§. 4. Ex iis quae modo attulimus, perspicuiam potuit, fuisse, qui eum in Aegypto regnasse, tradiderint. SANCHUNIATHON namque ficticius, non modo narrat, eum cum Saturno in Aegyptum venisse; sed *** addit etiam, *Saturnum eum Aegypti uniuersae regem creasse*. Et ex *Chronico Paschali* retulimus §. 3, traditionem, iuxta quam, ex Italia profugus, in Aegyptum peruenit, ubi post *Mestrem* (i. e. *Misraim*) *Chami* sobolem, cuius tempore aduenerat, regno potitus est. Id ERATOSTHENES ipse, in laterculo regum Thebaeorum Aegypti, dicere viris doctissimis visus est. Is enim primum Aegypti regem *Menem* appellat, quod etiam alii pluri mi affirmant. Et hunc *Menem* esse aut *Chamum*, aut filium

* *Chronicon Paschale* p. 44. Edit. Paris.

** *de Natura Deor.* Lib. III. c. 22.

*** Vbi supra.

filium eius *Misraim*, concors est pene omnium sententia. *Meni* vero idem successorem dat *Athothem*, quem graece interpretatur *Ερμούγενῃ*, *Mercurio genitum*. Hunc * MARSHAMVS habet pro ipso *Thoth*, vel *Mercurio Aegyptiorum*, calculum sententiae huic adiiciente ** SAMVELE SCHVCKFORDIO, qui praeterea hariolatur, fuisse hunc *Thoth*, illum *Misraimi* filium, quem historia Mosaica *Pathrusim* nuncupat, *Genes. X. 14.* Verum, ut quod res est dicam, ego haec probare nulla ratione possum. Nam *Menem* veterum, esse *Misraimum* Scripturae, non facile mihi quisquam persuadebit, cum *** tot rationes huic sententiae obesse videam. Et si vel liberaliter largirer, *Menem* ERATOSTHENIS, esse *Misraimum* Mosaicum, ne sic quidem confici posset, filium huius *Athothem*, esse celebratum illum tot hominum sermonibus *Mercurium* Aegyptiorum. Nam non dicitur ille *Thoth*, vel *Thoyth*, verum *Athothem*, idque ipse ERATOSTHENES interpretatur *Ερμούγενῃ*, *Mercurio natum*. Et profecto *Ha-Thoth* significat *Mercurialem*, vel qui ad *Mercurium*, seu generatione, seu alio quocunque modo pertinet. Id tamen ex eo discimus, *Thothum*, quisquis demum sit, antiquitatis esse vltimae, et in ipsis initiis conditi regni Aegyptiorum, iam floruisse. Hinc in *Dynastiis* MANETHONIS tradi vidimus, † primum *Thoth*, Diluio extitisse antiquiorem, quod de diluio Noachico intelligendum esse, omnia clamant. Nempe nihil eo antiquius norant.

§. 5. Verum PLATO, qui id in ipsa Aegypto, *Aegyptie* ex peruetusta traditione hausisse videtur, *Thothum tradiderunt, Thoth* nobis

* in *Canone Chronico* p. 34.

** *Histoire du Monde* T. I. p. 215.

*** Vide PERIZONII *origines Aegyptiacas* cap. V. p. 65. 66.

† Apud SYNCCELLVM in *Chronograph.* p. 40. Vide infra §. 14.

*fuisse virum
diuinum, et
ter maxi-
mum, sum-
ma sapien-
tiae laude
inclytum.*

nobis repraesentat tanquam Deum, aut virum diuinum, maxima sapientiae gloria inclytum, ac scientiarum praestantissimarum inuentorem, §. 2. Ait quoque eum floruisse, * dum in Aegypto summae rerum praeesset *Thamus*. Suspikor autem, hunc esse illum ipsum, qui *Meni* in regno Aegypti successit, quique *ERATOSTHENI*, quod vidimus §. 4, *Atthotes* audit. Ceterum laus illa rarae sapientiae ac doctrinae, qua semper *Thoth* in Aegypto illustris fuit, effecit, vt, saltem ** a *MANETHONIS* tempore, cognomine *Τριμεγιστος*, *ter maximi* condecoraretur. Reperias illud etiam *** in fragmento *SANCHVNIATHONIS*, Scriptoris, si Diis placet, antiquissimi. Et de eodem *LACTANTIUS* scribit Lib. I. c. 6. *Qui tametsi homo fuit, tamen antiquissimus omni genere doctrinae: adeo vt ei multarum rerum et artium scientia, Trismegisto cognomen imponeret.* Neque illud ignorauit *MARTIALIS*, vt qui ipsum sic compellet, Lib. V. Epigr. 24. vel 25.

Hermes omnia solus, et ter maximus.

Solent cognomen idem praeferre Scripta, quae *Mercurio* huic tanquam auctori tribuuntur, quos tamen, certe plerosque Christiani Scriptores orbi obtruserunt, et quidem Gnosticorum deliriis imbuti. Alii traditionem hanc, de *Thotho*, Philosophorum Aegypti omnium et primo, et maximo, sic incrustarunt, vt perhiberent, eum **** siue *Saturno*, siue, vt alii, † *Osiridi*, a secretis et Epistolis fuisse. Neque defunt, qui tradiderint, †† eum, postquam

mu-

* in *Phaedro* p. 213.

** *SYNCELLVS* in *Chronographia* p. 40.

*** Apud *EVSEBIUM*, Praepar. Euang. Lib. I. c. X. p. 36.

**** *SANCHVNIATHON* apud *EVSEBIUM*, vbi supra p. 36.

† *DIODORVS Siculus* p. 14. 15.

†† *SANCHVNIATHON*, vbi supra p. 36. et 39.

SCHVCKFORD histoire du Monde To. I. p. 230.

munere hoc aliquamdiu functus esset, ad regnum tandem peruenisse.

§. 6. Id vero magno consensu testantur veteres omnes, Aegyptium huncce *Thoth* inuenisse literas. Testem huius rei habemus ipsum PLATONEM, qui id in Aegypto a Sacerdotibus accepisse videtur. Ait autem is, * *Thoth* hunc literas inuenisse, ac vocales a consonantibus, mutasque a liquidis discretuisse, vnde merito Deus, aut certe vir diuinus dicendus sit. Et idem hoc, ** plurimi alii perhibent. Sunt inter eos, qui de *Thoth* hoc affirmant, qui contendunt, eum literas in vniuersum inuenisse, earumque ysum primum inuexisse. Ita certe sensit PLATO, eaque videtur esse opinio apud veteres communiter recepta. Pseudo-SANCHVNIATHONIS ea de re verba magnificum quid sonant. *** *Taautus*, inquit, omnium, qui lucem hanc aspexerunt, primus literas inuenit, ac scribendorum commentariorum auctor fuit. Alii hanc inuentionis laudem ad solas Aegyptiorum literas, restringere videntur. Eos inter est PLVTARCHVS, cuius verba a KIRCHERO perperam accepta, ideo apponam, vt explicare possim. Sic autem illa concipiuntur. † *Ἐρμῆς λέγεται θεῶν ἐν Αἰγύπτῳ γράμματα πρῶτος εὐρεῖν. διὸ καὶ τὸ τῶν γραμμάτων Αἰγύπτιοι πρῶτον ἴβιν γράφουσι, ἐκ ὁρθεῶς κατὰ γε τὴν ἐμὴν δόξαν, ἀναύδω καὶ ἀφθόγγῳ προεδρίαν ἐν γράμμασιν ἀποδόντες.* Quae latine hunc in modum reddenda sunt. *Mercurius primus Deorum, in Aegypto traditur inuenisse*

* In *Philebo* p. 157. Adde eiusdem *Phaedrum* p. 213.

** CICERO de Nat. Deor. Lib. III. c. 22. PLINIVS Lib. VII. c. 56. ARNOBIUS Lib. IV. p. 135. Sic et DIODORVS p. 14.

*** Apud EVSEBIUM *Praeparat. Evang.* Lib. I. c. IX. p. 31.

† *Symposiac.* Lib. IX. Quaest. 3. p. 738.

uenisse literas. Itaque Ibin signum primae literae fecerunt Aegyptii: non recte quidem meo iudicio, literae mutae primum deferentes locum. Non nego, haec in versione vulgata, obscurum quid sonare, quare non miror, * KIRCHERVM, qui illi inhaesisse videtur, in percipiendo PLVTARCHI sensu aberrasse. Aegyptii nempe, ut in fingendis etiam literis, memoriam Mercurii honorarent, primae literae signum voluerunt esse Ibidem, quae est ales Mercurio sacra. Perhibebant autem Aegyptii, ** ibidem rostrum suum sub pectus, in pennas recondentem, figuram referre trianguli aut cordis. Id etiam *** in gemmis quibusdam antiquis, distincte depictum, luculenter cerni potest. Eaque de causa, Aegyptii † cor designaturi, Ibidem pingere solebant. Sed quatenus est illa Aegyptiorum litera prima, Ibidis figuram referens? KIRCHERVS existimabat, literam hanc esse A, quippe quae cordi inuerso, aut triangulo absimilis non esset. Verum non attendit ad PLVTARCHI verba modo allata, quae sane in versione vulgata latina auctoris sui mentem non referunt. Id autem significat PLVTARCHVS, Aegyptios inter literas, locum primum, haud recte, dedisse *literae mutae*. Literam igitur illam, cuius signum erat Ibis, liquet fuisse mutam, quod literae A non conuenire, quicuis intelligit, quippe quae vocalis sit. Difficultatem hanc soluet MARTIANVS CAPELLA, cuius idcirco verba e Lib. II. p. 42. adscribam. *Erat in medio avis Aegyptia, quae Ibis memoratur, ab incolis. — Ipsa vero Ibis prae-notatum gerit nomen mensis cuiusdam Memphitici.*

Vt

* Vide eius *Prodromum Coptum*, p. 235.

** PLVTARCHVS *Sympos. Lib. IV. Quaest. 5. p. 670.*
AELIANVS de *Animal. Lib. X. c. 29.*

*** Vide KIRCHERVM loc. cit. CHIFLETII *Gemmas Abraxeas* num. 16.

† HORAPOLLO *Hieroglyph. Lib. I. c. 36.*

Vt vero haec distinctius intelligantur, tenendum est, quod iam monuimus, * *Ibidem* *auem* Mercurio singulariter dilectam et consecratam fuisse, vnde postea Graeci finxerunt, ** *Mercurium* Aegyptiorum, siue *Thoth*, rabiem Typhonis euasurum, Ibis induisse figuram. Hinc iam diuinare licet, quisnam sit mensis ille Memphiticus, cuius nomen praenotatum gerit Ibis. Est nempe primus mensium anni Aegyptiorum, qui idem plane cum ipsorum Mercurio nomen gerit, nempe *Thoth*. Vide §. 2. Huius nomen praenotatum gerit Ibis, quia vbi rostrum abscondit in pennis, quas sub pectore habet, figuram repraesentat cordis, aut trianguli, aut literae Ψ , quae est prima litera nominis $\Theta\psi\theta$, quo Aegyptii et Mercurium suum, et primum totius anni mensem designabant. Locum hunc MARTIANI CAPPELLAE, quem nunc excussimus, egregie illustratum videmus in *Tabula Bembina*. In illius enim Segmento secundo, locum fere medium occupat, *** *imago sedens, cui appositum est Ibis caput*, eaque in Editione Amstelodamensi *Frisii*, litera X, insignitur. PIGNORIVS in illius Tabulae expositione, arbitratur, imagine illa designari *Isidem*; verum in eo fallitur. Subindicat enim Aegyptiorum *Thoth*, siue *Mercurium*, cui ales illa, vt diximus, perdilecta sacrataque erat. Et cum hanc imaginem, subsequatur continuo symbolica alia, † quae *Sothin*, id

L 2

est

* PLATO in *Phaedro* p. 212. fin. AELIANVS de Animal. Lib. X. c. 29. PLVTARCHVS Sympof. p. 738. HORAPOLLO Hierogl. Lib. I. c. 10. et 36.

** OVIDIVS Metamorph. Lib. V. v. 330. ANTONINVS LIBERALIS Fab. XXVIII. HYGIVS Poët. Astron. Lib. II. c. 28.

*** Ita PIGNORIVS in *expositione Mensae Isiacae*, p. 40.

† Ea de re dixi Lib. I. cap. III. §. 14. Adde Lib. IV. cap. II. §. 21.

est principium anni, adeoque primum diem mensis *Thoth* innuit, satis iam perspicui poterit, figuram illam Mercurialem, capite *Ibidis* insignem, *praenotare*, ut loquitur *CAPELLA*, vel praesignificare *Thoth*, mensem Memphiticum, iam iam imminentem. Ex his igitur, quae paulo prolixius disputauimus, consequi manifestum est, literam, quae *Ibidis* figuram refert, quamque veteres Aegyptii, in literarum ordine, primum locum seruare volebant, esse, Θ, et literam hanc in antiquissimo Aegyptiorum Alphabeto, figura sua, accessisse ad formam graeci Θ. Num vero hoc de primo *Thoth* intelligi possit, atque temporibus antiquitatis vltimae conueniat, ex sequentibus diiudicari poterit.

Neque minus
scientias
propemodum
omnes.

§. 7. Quomodocunque vero res ista se habeat, Aegyptii huic suo *Thoth*, praeter inuentionem literarum, scientiarum quoque tantum non omnium liberaliter adscribebant, ut igitur *Thoth*, non hominis; sed doctrinae nomen fuisse, totumque scientiarum omnium vastum ambitum designasse videatur. Nam si veteribus credimus, * *communem loquelam articulatim distinxit, rebusque multis nomen primus indidit.* Ad haec ** *numeros quoque rerumque mensuras excogitauit et artem Arithmeticam digessit.* Factum hinc est, ut cum Aegyptii rerum harum inuentionem et scientiam Mercurio suo adscriberent, eandem quoque *** ad *Ibidem*, volucrem ipsi consecratam, transferrent. Asserebant porro de *Thoth* suo Aegyptii, quod **** *Geometriam* quoque, scientiam sibi pernecessariam, ac insuper scientiam

* DIODORVS p. 14.

** PLATO in *Phaedro*, vbi supra. STOBÆVS Eclog. Physic. p. 2.

*** CLEMENS *Alexandr.* Stromat. L. V. p. 567.

**** PLATO in *Phaedro* loc. cit. DIODORVS p. 73.

tiam * *Astronomicam*, non minus atque vaniloquentiam *Astrologicam* adinuenisset. Et extabant olim libri plurimi, supersuntque hodie nonnulli, praeceptis Astrologicis referti, ab impostoribus contexti, qui tamen illis venerabile *Hermetis*, siue *Mercurii* nomen praefixerunt. Dicebant praeterea Aegyptii, huncce *Mercurium*, siue *Thoth*, ** *vocum* quoque *harmonias et naturas primum obseruasse*, ac *** *lyram* ad haec excogitasse. Neque minus idem doctrinam de actionibus recte, iuste, et pie instituentis, in Aegypto tradidit. Veteres certe testantur, eum **** *Aegyptiis leges tulisse*. Et nouimus sane† leges de iustitia et iure, quibus Aegyptii utebantur, ad ipsorum *Mercurium*, ceu verum auctorem relatas fuisse. Inter *libros* etiam *Mercuriales*, Sacerdotum custodiae concreditos, quosque illi plane ediscebant, erant †† *libri de Legibus*, quos AELIANVS videtur voluisse designare, ††† vbi commemorat τὰ τῆ Εγμῆ νόμιμα, quod vertere possis, *corpus iuris et legum Mercurii*. Verum eidem quoque omnem de Deo rebusque diuinis scientiam in acceptis ferebant. Credebatur ipse †††† doctrinam de Deo in formam artis redegisse, inque certum ordinem methodice digessisse, ac praeterea * cultum Deorum, et rationem sacrificiorum totam ordinasse, idque

L 3

fatis

* PLATO, vbi supra. DIODORVS p. 14. ARNOBIVS Lib. II. p. 92.

** DIODORVS p. 14.

*** DIODORVS loc. cit. PLVTARCHVS de Is. et Osir. p. 373.

**** CICERO, vbi supra. LACTANTIUS Lib. I. c. 6.

† DIOGENES LAERTIUS in Prooem. hist. Philos. §. II.

†† CLEMENS Alexandrinus Stromat. Lib. VI. p. 634.

††† Var. Hist. Lib. XIV. c. 34.

†††† PHILOBYBLIUS, apud EVSEBIUM Praep. Euang. Lib. I. c. X. p. 40.

* DIODORVS p. 14.

fatis testantur * *libri Mercuriales*, quos Sacerdotes sollicitè custodiebant, secundum quorum praescripta, ipsis incumberebat, omnia quae ad religionem, cultumque Deorum spectabant, curate peragere.

Quod porro illustratur.

§. 8. Ex his igitur, quae veteres de Aegyptiorum *Thoth*, siue *Mercurio* referunt, satis intelligi potest, omne quicquid doctrinae aut scientiae nomen mereri visum est Aegyptiis, id huic Deo, scientiarum inuentori et conditori, attributum fuisse. TERTULLIANVS igitur, omnis Antiquitatis egregie peritus, ** *Mercurium illum Trismegistum, magistrum omnium Physicorum* vocare non dubitauit. Quoniam vero doctrina de rerum natura, olim apud gentes plerasque, certe cultiores, et artium studiis expolitas, *** fundamentum fuit omnis Theologiae, sequitur, ipsi deberi, quicquid Theologi vetustiores de Deo rebusque diuinis, populis tradiderunt ac praeceperunt. Et vt omnia paucis complectar, **** *Sacerdotes Aegyptii asseuerabant, scientias, disciplinas, ac artes omnes inuenisse Mercurium, siue Thoth.* Has AELIANVS vocat † τῶν Ἐρμῆ τοῦ νοήματα, *Mercurii scientias et placita.* Paulo vberius id explicat, auctor Anonymus *Librorum XV. Hermiacorum*, siue *Mercurialium*, Athenis olim editorum, apud quem Sacerdos aliquis introducitur, hunc in modum disputans. †† *Vt igitur ad similes progrediamur, numquid audis, nostratem Herculem Aegyptium, uniuersam terram in tractus et portiones diuississe, funiculo rura dimensum esse, fossas ad irrigationes duxisse,*

* CLEMENS Alexandrinus p. 633. 634.

** aduersus Valentinianos, cap. XV.

*** Videri possunt *Prolegomena* nostra, §. 45.

**** DIODORVS p. 41.

† *Var. Hist. Lib. XII. cap. 4.*

†† Apud CYRILLVM Alexandr. Lib. I. adu. Iulian. p. 30.

*duxisse, leges posuisse, * et regiones ab iis denominasse, constituisseque contractus ac conuentiones, nouissime vero de singulorum siderum exortu accurate disseruisse, ac herbarum etiam naturam ac indolem indagasse: nec non numeros ac computationes excogitasse, ac Geometriam denique et Astronomiam, uti et Astrologiam, Musicam ad haec, totamque Grammaticam a se inuentam tradidisse. Quid de homine dicendum putabimus, qui primus omnium harum rerum ideam concipere, qui eas polire, digerere, perficere, et in artis formam redigere potuit? Mirum non est, si talis homo vnquam fuit, eum a superstiosis creaturarum cultoribus ipsi Deorum suorum choro additum, aut certe viris diuinis, omniumque Seculorum admiratione ac veneratione dignis, annumeratum fuisse. Haec ceteroquin Aegyptiorum de Mercurio suo, scientiarum omnium inuentore, persuasio, transit quoque in eorum genethliacam, ex cuius praeceptis haec tradit IULIVS FIRMICVS, *Mathes. Lib. III. c. 8. Mercurius in parte horoscopi partiliter constitutus, in his quibus gaudet signis, in diurna genitura, faciet Philosophos, grammaticae artis magistros; geometras, coelestia saepe tractantes, — aut sacrarum literarum peritos facit.**

§. 9. Cum igitur in propatulo sit, hinc quidem, de patria, aetate, ac dignitate nostri *Thoth*, omnia incertitudine laborare mira, illinc vero, huic ipsi attribui, quae ab vno homine proficisci omnino non potuerunt, quippe quae complures, sociata opera, aut in curriculo eodem, sibi inuicem succedentes, praestare vix possint, non est quod valde mirer, viros ingenii perspicacis, variaque doctrina ornatos, ancipites in hoc argumento haesitasse, et in sententias admodum diuersas distractos fuisse. Olim

Eam ob rationem viri egregii censuerunt, Thoth non esse nomen viri, sed mere fabulosum, aut mysticum.

L 4

qui-

* Excidit hic aliquid e Textu, quod sic fere possis supplere, *urbes condidisse.*

quidam in eam incidere cogitationem, Aegyptium *Thoth*, * solo tantum hoc nomine peregrino, non autem re ipsa, ab *Henoch* Patriarcha distinctum esse. Alii ex veteribus, in *Hermete*, seu *Thoth* Aegyptio, ** *Mosen* legislatorem Hebraeorum latere, eorumque sententiae veritatis speciem pro virili conciliare annisus est vir illustris; sed in his rebus nimis ingeniosus, HVERIVS, cuius conatus neminem latent. Alia nunc tacitus praetereo. Sed eorum sententiam omittere non possum, *** quibus nomen Aegyptii *Thoth*, vel *Hermetis Trismegisti*, totum fabulosum, seu potius mysticum esse videtur, quo non homo aliquis, qui vere in his terris aliquando vixerit, familiarisque genii adminiculo, ita eminuerit, veluti de *Hermete* ex quorundam opinione refert *Ammianus Marcellinus* Lib. XXI, cap. 14. sed Deus ipse, siue divinae sapientiae vis significetur, — cuius nomine sapientissimos quosque Aegyptiorum, quaevis scripta ac reperta sua commendasse, *Iamblichus* autor est, in quam sententiam auctor *Asclepii dialogi*, qui sub *Hermetis secundi* ambulat nomine, avum suum laudat, tanquam Deum aliquem, *Mercurium maiorem*, patrem consilii, omniumque κατηχητήν. Sententia haec semper mihi perplacuit, parumque a vero abesse visa est. Et mihi, ea de re cogitanti, cogitationes his persimiles in mentem venerunt, quas nunc dilucidius exponam.

Re ipsa *Thoth* Numen erat
Symbolicum,
 cui adscri-
 bebatur,
 §. 10. Si nempe rem hanc ab omni parte versemus, ac diligenter excutiamus, facile apparebit, *Thoth* Numen aliquod fuisse symbolicum, cuius nomini adscribebatur, quicquid in literis et disciplinis esset

* ABULPHARAIUS hist. Dynast. p. 6. 7.

** ARTAPANVS apud EVSEBIUM Praep. Eu. L. IX, c. 27. EVSTATHIUS in Hexaëem p. 82.

*** CLYVERIUS et CONRINGIUS, in FABRICII Biblioth. Graec. Vol. I. p. 47.

esset inuentum, etsi re ipsa ex ingenio et calamo Sacerdotum ac Philosophorum in Aegypto, esset profectum. Et id quidem conceptis verbis testatur

IAMBlichVS, in ipso initio librorum *de Mysteriis Aegyptiorum*, cuius locum proinde adscribo, id fere sonantem. *Deus eloquentiae praeses Mercurius, olim recte existimatus est, Sacerdotibus omnibus esse communis; quique verae de Diis scientiae praest, vnus est idemque in vniuersis. Quare et nostri maiores, suae sapientiae inuenta, illi dedicabant, propria sua commentaria omnia Mercurii nomine inscribentes.* Haec autem loquitur Sacerdos Aegyptius,

nomine *Abammon* (quasi dicas Sacerdotem Dei Ammonis,) sub cuius nomine IAMBlichVS librum suum conscripsit. Ex eo igitur liquet, re ipsa non fuisse aliquem *Thoth*, tot voluminum auctorem, qui literarum vsum inuexerit, quique scientias plurimas, inuenerit, expoliuerit, perfecit; verum Sacerdotes et Philosophos, Numini cuidam *Thoth* in acceptis tulisse, quicquid aut ipsi inuenissent, aut ordinassent, ac praecepissent, aut denique literis mandassent. Hinc iam stupendus ille et vere incredibilis librorum Hermeticorum numerus. THOMAS GALEVS vir doctissimus, ad locum IAMBlichI modo citatum, egregia plurima obseruat, eo spectantia, illisque tandem haec subiungit, quae praetermittere nolim.

„Galenus Lib. I. contra Iulianum cap. I. notat, in Aegypto, quicquid in artibus fuerat inuentum, probari oportuisse a communi confessu eruditorum; tum demum sine auctoris nomine inscribebatur columnis, et in adytis sacris reponebatur. Hinc tantus librorum Mercurio inscriptorum numerus. — Imitati sunt hoc Pythagoraei.

„Omnia sua inuenta Pythagorae nomine insigniebant, sua subtrahentes. — De Pythagoraeis audi Proclum in Timaeum. Τὴν κοινωνίαν ἡσπάζοντο

quicquid egregii Sacerdotes ac Philosophi inuenissent, et commentati essent.

ἔσονται τὴν ἐν ταῖς ἐντέσεσι τῶν δογμάτων, καὶ
 τὰ ἐνὸς συγγράμματα, κοινὰ πάντων ἦν. Haec
 ille. Quae quantopere faueant iis, quae nunc edis-
 ferturus sum, lectoris iudicio relinquo.

Erat ergo
 Numen Sa-
 cerdotale,
 quod Sacer-
 dotibus,
 eorumque
 Collegiis, in-
 uentis, ac
 scientiis
 praesideret.

§. 11. Ex omnibus obseruatis sponte consequi-
 tur, *Thoth* proprie fuisse Numen Sacerdotale, quod
 Sacerdotibus, eorumque Collegiis, omnibus itidem
 eorum inuentis, ac scientiis cunctis praeesse crede-
 retur, cuique omnia ad vtilitatem Reipublicae, Re-
 ligionis atque Scientiarum, solerter excogitata, Scri-
 pta denique omnia eximia, et laude aliqua digna,
 tanquam auctori vni et vero, in acceptis ferrentur.
 Hic autem duo nonnihil vberius disquirenda, et di-
 stinctius explicanda esse censeo, primo quidem, quod-
 nam proprie Numen illud fuerit, quod sibi praeesse
 Sacerdotes dictitabant, et ad quod scientias omnes,
 omnesque suos commentarios, tanquam ad legitimum
 auctorem retulerint. Deinde examinandum sumam,
 quam de causa Numen illud *Thoth* appellari pla-
 cuerit. Haec enim accurate euoluta et explicata,
 toti huic argumento lucem non spernendam in-
 ferent.

Numen il-
 lud erat
 proprie
Phthas, siue
Vulcanus,
 a quo in ex-
 cogitandis
 et amplifi-
 candis sci-
 entiis, videri
 volebant,
 impulsu, di-
 recti, et in-
 spirati esse.

§. 12. Numen illud, quod Sacerdotum Colle-
 giis, ac scientiis omnibus praeerat, et a quo scien-
 tia omnes et proficisci et perfici credebantur, erat
 ipse *Phthas*, *Vulcanus* Aegyptiorum, Spiritus infi-
 nitus, rerum omnium creator et conseruator, ipso-
 rumque Deorum pater ac princeps, de quo Lib. I.
 cap. II. copiose disseruimus. Tradebant namque *
Aegyptii, *Vulcanum Nili filium fuisse*, qui *Philoso-*
phiae aperuerit principia, cuius antistites Sacerdotes
 ac Prophetae appellantur. Vides *Vulcano* Aegyptio
 idem plane tribui, quod *Mercurio* communiter adscri-
 bi consueuisse, tot veterum testimoniis euicimus.

Vul-

* Apud DIOGENEM LAERTIVM, in principio hist. Philos.

Vulcanus iuxta Aegyptios Philosophiae verus erat auctor. Eas credebatur inuenisse, iisque praeesse scientiis, quas Sacerdotes profitebantur. Ea de causa videmus *Vulcanum* illum nobis etiam repraesentari, * vt *Legislatorem Aegyptiorum*, quod tamen *Mercurio* proprium fuisse, testantur veteres omnes, allati §. 7. Hunc nempe *Vulcanum*, vel *Phthan*, ** Spiritum infinite perfectum, et omnia in hoc vniuerso permeantem atque viuificantem, Praesidem sibi elegerant Sacerdotes, et huic, quicquid in scientiis egregii praestabant, tanquam auctori attribuebant, vt viderentur in omnibus, quae in commodum religionis et reipublicae meditarentur aut molirentur, iis praesertim, quae ad perpetuam rei memoriam literis consignabant, ab ipso Numine Principe impulsu, directi, ac inspirati esse. Nihil dico, quod non cum doctrina, persuasione, et praxi vetustorum in Aegypto Sacerdotum, plane conueniat. Credebant enim illi, aut certe alios credere volebant, sibi Sacra Diis suis rite et pie facientibus, satis arctum cum supremo Numine intercedere commercium, quod vocabant *visionem Dei*, In *Apophthegmatibus Patrum* ea de re haec leguntur. *** *Sacerdos gentilium*, in Aegypto, descendens aliquando in Scetin, venit ad cellam meam, ibique pernoctauit. Videns autem Monachorum viuendirationem, ait mihi: Ita agentes, nihilne CONSPICITIS A DEO VESTRO? Dico, nihil. Excipit Sacerdos: Certe nobis sacrificantibus Deo nostro, NIHIL ILLE A NOBIS ABSCONDIT; SED SVA MYSTERIA REVELAT. Hoc subiunxit CHAEREMON, Sacerdos Aegyptius, quando testa-

* EVSEBIUS in Chronico graeco Scaligeri p. 7.

** Vide supra Lib. I. cap. IV. §. 7.

*** In COTELERII Monumentis Eccles. Graecae, To. I. p. 582.

testatur, * Sacerdotes suae gentis, omnibus aliis rebus et negotiis penitus renuntiare, seque totos tradere τῇ τῶν Θεῶν θεωρίᾳ, καὶ θεάσει, rerum diuinarum cognitioni, Deorumque visioni. Et mox addit, ipsos αἰεὶ συνεῖναι τῇ Θεῶν γνώσει καὶ ἐπιπνοίᾳ, semper deorum cognitioni et afflatui vacare. Eos etiam in mente habuit IULIVS FIRMICVS, vbi Lib. III. *Mathes.* cap. 8. scribit: *Mercurius in parte horoscopi partiliter constitutus, — faciet Philosophos, — aut qui ad hoc apti sint, ut deorum possint praesentiam intueri, aut sacrarum literarum peritos facit.* Nec omittere hic possum ista MICHAELIS PSELLI. ** *Aegyptii, ut ferunt, vel farro, sic enim vocant, oculos oblinentes, vel thuris liquore, vel bdellio: Assyrii vero, tesseris quibusdam, infandisque nominibus, mysticisque literis, in Sacerdotalibus bracteis, se ipsos sanctificantes, substratum illud incorporeis copiis lumen perspexerunt.* A pluribus in hoc argumento congerendis prudens abstineo. Satis ex iis, quae in medium attulimus, intelligere datur, Sacerdotes Aegyptiorum, post rite et legitime instituta quaedam sacrificia, persuasum habuisse, se videre Deum, afflatumque eius excipere, vel sibi ab eo reuelari mysteria. Hinc tanto fidentius huic diuino reuelationis afflatui, adeoque Deo ipsi, cogitationes suas, de rebus diuinis, adscribere potuerunt. Credidissem equidem, talem persuasionem, antiquioribus Aegyptiorum Sacerdotibus incognitam, tum demum homines inuasisse in Aegypto, postquam Philosophia et Theologia Graecorum, Pythagoraeo-Platonica recentior, et cum hac, doctrina quoque illorum Philosophorum Theurgica, in regione illa obti-

* Apud PORPHYRIUM, Lib. IV. *de Abstin.* §. 6. vel p. 361. Edit. Lugdun.

** In GREGORII Nazianzeni Orat. XLII. Operum To. II. col. 1132.

obtinet, nisi istius rei vestigia, in historia Aegyptiorum antiquiori deprehendissem satis luculenta. Re-fero huc, quod a MANETHONE memoriae mandatum legimus, * *Amenophin cupiuisse Deorum visione frui, quod etiam contigisset Horo, uni eorum, qui ante se imperium tenuerint.* Sic in fabulis Sacerdotalibus perhibebatur etiam, ** *Herculem aliquando videndi Iouis ingenti desiderio incensum fuisse.* Equidem dubitari non potest, quin hae fabulae, ex doctrina Sacerdotum physiologica explicari debeant; verum supponunt tamen et hancce eorundem persuasionem, Deos piis cultoribus, se conspiciendos praebere, et quicquid scitu necessarium, aut utile est, ipsis petentibus reuelare. Verosimilius itaque longe est, persuasionem hancce, ab Aegyptiis, aliisque Orientalibus, ad Philosophos Graecos peruenisse, qui postea *de visione Dei*, multa discipulis suis tradidere. Ex iis quae hic disseruimus, liquere etiam potest, cur, quod in superioribus iam monuimus, cultus Numinis huius popularis, procedente tempore paulatim neglectus et fere oblitteratus, solis Sacerdotibus derelictus fuerit.

§. 13. Videndum nunc, quamobrem Sacerdotibus placuerit, *Vulcani* Numen, quatenus scientiis omnibus praecesset, *Thoth* appellare, quidque nomen hocce significet. Qua de re, etsi sperare vix audeam, lectoris assensum me impetraturum esse, sententiam meam tamen libere et candide exponere pergam. Hic iam primo obseruari velim, temporibus vetustissimis, quicquid memoriae mandandum, literisque consignandum erat, id omne in *στήλαις*, siue *columnis*, id est lapidibus et marmoribus, fuisse insculptum. De *Stelis* multa reperiuntur apud veteres; sed non intelliguntur columnae proprie sic dictae;

Quicquid antiquitus a Philosophis egregie inuentum aut compositum erat, solebat inscribi columnis.

* Apud IOSEPHVM Lib. I. *adu. Appion.* T. II. p. 460.

** HERODOTVS Lib. II. cap. 42.

dictae ; verum lapides, vt plurimum quadrati, arte politi et leuigati, quibus inscribi aliquid poterat. Ita vocem hanc explicat *Scholias* Sophoclis vetus ad *Electram* v. 722. vel p. 56. Edit. Cantabrig. Στῆλαι, κυβοειδῆς λίθοι, ἐπιγεράμματα τῶν ἔχοντες. Stelae dicuntur lapides formae quadratae, in quibus res memoratu dignae inscribuntur. Si apud nos IOSEPHI auctoritas valet, vsus huiusmodi columnarum, ipso diluio antiquior extitit. * *Sethus* enim *Patriarcha*, ne sapientia et inuenta *Astronomica* ex hominum memoria elaberentur, et antequam venirent in notitiam, interciderent (cum rerum omnium interitum fore, alterum quidem ignis vi, alterum vero per violentiam et multitudinem aquarum, praedixisset *Adamus*) columnis duabus extructis, una quidam ex latere, altera vero ex lapidibus, inuenta sua utrique inscripserunt. Vt si inueniret lateritiam euersam iri per imbrium vim, lapidea superstes, ostenderet hominibus *Astronomica* inscripta, simulque indicaret, et lateritiam ab illis positam fuisse. Manet autem hodieque in Terra *Siriad*, κατὰ γῆν τὴν Σιριάδα. Similia fere quidam etiam de *Chamo*, *Noachi* filio, literis prodiderunt. ** Quantum enim antiquae traditiones ferunt, *Cham* filius *Noae*, qui superstitionibus, et sacrilegis ac profanis fuerat artibus institutus, sciens, nullum se posse super his memorialem librum in arcam inferre, in quam erat — ingressurus, scelestas artes ac profana commenta — durissimis insculpsit lapidibus. Quae peracto diluio, eadem, qua caelauerat, curiositate perquirens, sacrilegiorum ac perpetuae nequitiae seminarium transmisit in posteros. Et SANCHVNIATHON confusus

* IOSEPHVS Antiquit. Iudaic. Lib. I. cap. II. §. 3.

** IOHANNES CASSIANVS, Collat. VIII. cap. 21.

ctus historiae Phoenicicae Scriptor, iactavit, * se omnia hausisse ex Templorum monumentis (id est Stelis) ex *Taauto*, (qui ab Aegyptiorum *Thoth* non differre putandus est,) et ex secretis libris Ammoneorum. *Taautum* vero illum, non diu post diluuium floruisse, Scriptor adulterinus supponit.

§. 14. Verum illa consuetudo, res memoria Posteritatis dignas, lapidibus inscribendi, apud Aegyptios inprimis, ab vltima antiquitate recepta, illisque propria quodammodo fuit et peculiaris. Si MANETHONI, Sacerdoti Aegyptio, et celeberrimo Sacrorum Scribae, fidem adhibemus, ante diluuium, et illico etiam post diluuium, mos hic in regione illa obtinuit. Profitetur enim ille, in libro *Sotheos*, ad Ptolemaeum Philadelphum, se ea, quae tradat, desumxisse ** *ex Stelis vel columnis, positis in terra Seriadica, quibus quondam Thoth, primus Mercurius, dialecto Sacra, et characteribus Sacerdotalibus usus, ea inscripserat, quae deinde post diluuium, Agathodaemon, filius secundi Mercurii, paterque Tati, ex dialecto Sacra, literis hieroglyphicis descripta, in Graecorum linguam transtulit.* Locus hic, fateor, mihi semper perdifficilis visus est. Sed ad eum in sequentibus redeundum nobis erit. Id tamen hinc abunde perspicitur, Aegyptios persuasum habuisse, Stelas ipsorum, ipsum diluuii tempus attingere. Tangit rem eandem AMMIANVS MARCELLINVS, Lib. XXII. p. 250. *Sunt et Syringes subterranei quidam et flexuosi secessus, quos, ut fertur, periti rituum vetustorum, aduentare diluuium praescii, metuentesque, ne ceremoniarum obli-*
rare-

*Inprimis
veroid fe-
bat in Ae-
gypto.*

* Apud EVSEBIUM Praep. Euang. Lib. I. cap. IX. p. 31. 32.

** Apud SYNCELLVM in *Chronographia* p. 40. Vide et infra §. 18.

raretur memoria, penitus operosis digestos fodinis, per loca diuersa struxerunt: et excisis parietibus, volucrum ferarumque genera multa sculpsērunt, quas hieroglyphicas literas appellarunt, Latinis ignorabiles. In his igitur parietibus, vel Stelis, omnia sua scientiarum inuenta inscripserunt. De Scientiis Astronomicis, vt alios taceam, testatur ACHILLES TATIVS, laudatissimus ARATI interpres, * Aegyptios primos omnium, tam coelum quam terram esse dimensos, eiusque rei scientiam, columnis incisam, ad posteros propagasse. Et apud MARTIANVM CAPELLAM, Astronomia ita loquens introducit. ** Per immensa spatia Seculorum ne profana loquacitate vulgare, Aegyptiorum clausa adytis occulebar. Quippe quadringenta fere annorum milia, illic reuerenti obseruatione delitui. Et additur coepisse hoc ante diluuium. De Grammatica similia fere idem obseruat Lib. III. init. De ipsa quoque Dialectica haec habet Lib. IV. p. 95. Haec se educatam dicebat Aegyptiorum rupe, atque in Parmenidis exinde Gymnasium, atque Atticam demeasse. Verba haec; sed pessime et lecta et intellecta, in animo habuit IOHANNES SARISBERIENSIS, vbi haec scripsit Metalog. Lib. I. c. II. Licet Parmenides Aegyptius, in rupe vitam egerit, vt rationes Logices inueniret. De Theologia denique veterum Aegyptiorum, et hunc auctoris eiusdem locum non possum non adscribere ex Libro II. p. 35. Erantque libri quidam sacra nigredine colorati, quorum literae animantium credebantur effigies. Quas librorum notas Athanasia conspiciens, quibusdam eminentibus saxis iussit ascribi, atque intra specum per Aegyptiorum adyta collocari. Eademque saxa STELAS appellans, deorum Stemmata praecepit continere. In-

serui-

* In PETAVII Vranologio p. 121.

** In Satyrico Lib. VIII. p. 274.

seruiebant Stelae eadem conseruandae memoriae rerum in Aegypto gestarum, vtpote * quibus inscriberetur, quicquid singulare et admiratione dignum ab hominibus aut actum, aut inuentum esset. Hae igitur Stelae, erant veterum Sacerdotum in Aegypto libri, quibus inuenta sua, obseruationes, et omnia, posteritatis memoria digna, inscribebant et concredebant. Et eas sane Pseudo-SYNESIVS, quisquis est, in Epistola ad Dioscorum, vocat ** πετρώας βιβλῆς, libros lapideos.

§. 15. Secundo autem loco obseruasse iuuabit, Stelas illas, quae doctrinam Aegyptiorum quondam omnem, sacram et profanam, complectebantur, a Thoth, vel Mercurio, nomen accepisse. Dicebantur Stelae Mercurii. Testatur IAMBlichVS de Myster. Lib. I. cap. II. Sacerdotes in Aegypto, omnia determinare iuxta antiquas MERCVRII COLUMNAS, (τὰς Ἑρμῆς στήλας) quas Plato, et Pythagoras ante eum, lectitantes, Philosophiam inde constituerunt. Tangit rem eandem THEOPHILVS ANTIOCHENVS, Lib. III. ad Autolycum, §. 2. in haec verba: Τὸ ὠφέλησεν Πυθαγόραν τὰ αὐτὰ, καὶ Ἑρακλῆς στήλα, vbi pro Ἑρακλῆς scribendum esse Ἑρμῆ, recte vereque monuit *** vir doctus. Verte igitur: Quid Pythagorae profuit, Adyta Aegyptiorum, et COLUMNAS MERCVRII consuluisse? MANETHO id sic expressit, † Mercurium

* PROCLUS in Timaeum Platonis Lib. I. p. 31. Vide et p. 26.

** Verba haec ex Epistola indicata citat KIRCHERVS in Prodomo Copto, p. 173. Epistola illa inserta est FABRICII Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 233. etc. Sed verba laudata illic reperire non potui.

*** THO. GALEVS in notis ad Iamblicum p. 185.

† Apotelesm. Lib. V. v. 2. 3.

rium inuenisse columnas, siue Stelas, arcanas, inque iis sculpi et inscribi iussisse Astrorum decreta. Et ex eodem didicimus, §. 14, *Thoth*, siue *Mercurium*, in *Stelis* vel *columnis*, positis in terra *Seriadica*, scripsisse historiam rerum gestarum, et scientiarum praecepta. Hoc in memoriam mihi reuocat traditionem peruetustam, cuius IOSEPHVS, Scriptor historiae Iudaicae meminit, (§. 13.) *Sethum* Patriarcham, in columnis descripsisse inuenta Astronomica, ne illorum notitia periret, siue mundus igne, siue diluuiο destruendus esset. Columnae istae *Sethianae*, a *Stelis Mercurialibus* in Aegypto differre, mihi quidem non videntur. Nam et hae dicuntur, metu diluuii, antequam adesset, conscriptae fuisse. §. 14. Docet praeterea IOSEPHVS, columnas *Sethi*, sua etiamnum aetate superfuisse, in terra *Siriad*. MANETHONEM vero affirmasse intelleximus, §. 14, *Mercurium*, siue *Thoth* Aegyptium, *Stelas* opera sua conscriptas, posuisse in terra *Seriadica*, Aegypti videlicet. Vbi non possum non assentiri * viris doctis, qui pro eo, quod in graeco legitur, ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ, antiquitus scriptum fuisse censent, ἐν τῇ Συγγικῇ γῇ, in terra *Syringica*, vel *Syringum*. Notae sunt Aegyptiorum *Syringes*, quas ex AMMIANO descripsi, §. 14, ad cuius locum, illic adductum, consuli possunt notae virorum eruditorum. Docuit nos autem AMMIANVS, in *Syringibus* illis, *Stelas Mercuriales* erectas primitus et conscriptas fuisse. Neque omitendum puto, quod ** a veterum nonnullis proditum deprehendo, *Sethum* literas, Sapientiam, signa
itidem

* VALESIVS ad Ammianum Lib. XXII. p. 240. Edit. Paris. CVDWORTH in the true intellectual Systeme p. 322.

** Vide FABRICII Codicem Apocryphum Vet. Test. Vol. I. p. 151. 152.

itidem coelestia, annorum conuerfiones, mensesque et septimanas inuenisse, ac Stellis etiam ac Planetis nomina indidisse. Quo videtur significari, scientias hasce, columnis Sethi, tantopere celebratis, insculptas fuisse. Et quem eruditorum fugere potest, haec ipsa esse, aut perhiberi Aegyptiorum inuenta, in *Stelis Mercurialibus* sollicitè et accurate descriptas? Denique et id monendum, quod * alio loco prolixius persecutus sum, in Scriptis veterum, de Aegyptiis loquentium, nomina haec, *Seth*, *Soth*, et *Thoth*, saepe idem valere, ac vnam eandemque rem designare. *Columnae* igitur *Seth*, et *Stelae Thoth*, siue *Mercurii*, possunt, si cetera concurrant, seque mutuo iuuent, eosdem lapides, literis inscriptos, significare. Et vero dissimile non est, Iudaeos Alexandrinos, cum audirent, ab Aegyptiis iactari *columnas Thoth*, vel, vt quidam pronuntiasse videntur, *Seth*, ex eo ansam arripuisse, fabulam de *columnis Sethi* Patriarchae confingendi.

§. 16. Quae omnia, vbi meditare expendo, cogitationibusque voluo ac reuoluo, aliter censere non possum, quam *Stelas Mercurii*, ab ipso *Mercurio*, siue *Thoth*, diuersas non fuisse. Etenim literarum ac scientiarum omnium, in Aegypto cultarum, initia et incrementa, quae tribuebantur *Mercurio*, ceu auctori, a quo essent profecta, completebantur *Stelae Syringicae*, ex quibus discebantur, hauriebantur, et ad alios propagabantur. Quicquid sciebant Sacerdotum filii, id ex *Stelis*, tanquam communi omnium magistro, didicerant, et quicquid ipsi inuenerant, id *Stelis* inscribi curabant, vt ex iis, tanquam suo magistro, reliqui posthaec discere possent. Quando igitur MANETHO dixit, *Sacerdotes Aegypti, sapientiae suae inuenta dedicasse*

Ex dictis
Sequi videtur,
nomine
Thoth, primo et proprie, designatas fuisse
columnas,
quibus scientiae omnes
inscribebantur, idque ex
lingua Aegyptiaca
confirmatur.

M 2

Mer.

* Lib. III. cap. II. §. II. 12.

Mercurio, nihil aliud subinnuere voluit, quam quod *GALENVS* sic extulit, *Sacerdotes*, quicquid ab ipsis inuentum, et a communi confesso probatum esset, sine auctoris nomine columnis inscripsisse. Vide §. 10. Et tum dicebatur, inuentum, vel placitum *Thoth*. Eodem fere modo, *Aegyptii* significaturi, *Sesostri*n, regem suum potentissimum, Sacris rite initiatum, ad cognitionem scientiarum, quae Stelis erant insculptae, admissum fuisse, perhibebant, * *Σέσωστριν παρ' Ἐγμῶ τὰ νοήματα ἐκμυσωθήναι*, *Sesostri*n a *Mercurio* in scientiis sacris institutum fuisse. Id vero, quod dixi, ex lingua *Aegyptiorum* vetusta, non leuiter confirmatur. Nam *στήλη*, *columna*, *Aegyptiis* dicitur *ΘΩΘ*†, *Thuothi*, vel *Thyothi*, *Genes.* XIX. 26. Sicuti vero et *ΘΩΘ*†, *Thouth*, et *ΘΩΘ*†, *Thouti*, eadem lingua congregare et congregatio dicitur, ita mihi quidem dubium non est, quin *ΘΩΘ*†, *Thu-oth*, non secus *columnam* significauerit, atque *ΧΩΘ*†, *Thuoti*.

Columnas
has religioso
cultu profe-
cuti sunt, il-
lisque prae-
fecerunt
Vulcanum
suum, vel
Phthan,
quem ex eo
cognomina-
runt Thoth.

§. 17. Verum quomodo tandem factum est, ut *columna* in diuinitatis fastigium eueheretur? Id ita euenisse, mihi quidem probabile fit. Nomine *Thoyth*, vel contractius *Thoth*, primo quidem designabatur *Stela*, siue *columna*, cui omnia sapientiae et scientiarum inuenta inscribebantur, et quae illa conseruabat. Deinde vero, venerabiles has et sacro-sanctas *Stelas*, omnem *Aegyptiorum* sapientiam complexas, per *σωματοποιαν*, genti illi valde familiarem, (cuius exemplum, huic de quo agimus, persimile habuimus *Lib. III. cap. III. §. 12. 13.*) diuinitate donarunt. Aut *Stelis* suis *Sacerdotes* praefecerunt Numen aliquod, idque a *Phtha*,

* *AELIANVS* Var. hist. Lib. XII. cap. 4.

Phtha, vel *Vulcano*, Deo Aegyptiorum Principe, non potuit esse diuersum. Vide supra §. 12. Hunc autem *Phthan*, quatenus Scientiarum, et Stelarum, quae illas complectebantur, figillatim Praeses esset ac Patronus, dixere ΘΩΩΔ†, id est *Numen Stelarum*, vel *columnarum*, idque eius aliquod cognomen haberi potest. Videntur autem Sacerdotes, postquam *Stelas* suas, omnium scientiarum inuenta complexas, honoribus diuinis donarunt, voce ΘΩΩΔ†, ad designandam *columnam*, in communi sermonis vsu magis abstinuisse, rariusque vsi esse. Aliam certe vocem inuenio, qua rem eandem sermo Aegyptius designat, videlicet ΧΗΡΙ - Ν - CΗΑ', *Seri-en-schai*. Exodi XXIII. 24. Et sane ex hac postrema voce, Graeci videntur formasse *Syringas*, in quibus *Stelae* antiquitus collocabantur, et terram *Syringicam*, de qua §. 15.

§. 18. Tacere hic non possum, a veteribus tres commemorari, *Hermetis*, vel *Mercurii* nomine insignes, quorum ingentia fuerint in literas, scientiasque Aegyptiorum merita. PLATO, qui de vno tantum *Theuth* loquitur, in *Philebo*, et *Phaedro*, dialogis, non videtur cognitum habuisse, nisi vnum et solum; alioquin illum de quo loquitur, ab aliis cognominibus discreturus fuisse videtur. MANETHO vero, in loco, quem descripsimus §. 14, primum *Mercurium*, quem et *Tboth* vocat, quemque ante diluuium vixisse significat, distinguit a secundo *Mercurio*, quem ait filium fuisse *Sigathodaemonis*, vti illius filius *Tat* fuerit. Hic enim duos *Mercurii* nomine insigniri videmus, quibus tertium positis addere, *Tat*. Nam nomina ista, *Theuth*, *Tboth*, *Thoyth*, et *Tat*, eodem redeunt, idemque significant, *Mercurii* nempe Aegyptii Numen. Et ho-

*Veteres tres aut saltem duos memorant Aegyptiorum Mercurios, alterum literarum inuentorem, alterum re-
staurato-rem.*

rum quidem trium, Scripta *Hermetis*, vel *Mercurii*, *Trismegisti* nomen prae se ferentia, quae supersunt, frequentem iniiciunt mentionem. In *Dialogo Asclepio*, Hermeti illi adscripto, et inter APVLEII Opera edi solito, p. 77. Hermes Trismegistus memorat *Tatium amantissimum et carissimum filium*. Idem p. 99. ait: *Hermes, cui auitum mihi nomen est*. In his igitur videmus recenseri duos *Hermetes*, et vnum *Tat*. Verum cum inter hos, duo tantum *Hermetis* nomen gesserint, eorumque alter *Mercurius primus* vocetur, alter *secundus*, ab his vero *Tat* distinguatur, * duo communius numerantur Aegyptiorum *Hermetes*, vel *Mercurii*, alter quidem literarum inuentor, alter earundem restaurator: alter qui inuenta Sapientiae literis hieroglyphicis, in lapidibus consignauit; alter qui literarum hieroglyphicarum sensum interpretatus est, et quae sub ignorabilibus illis characteribus latitabant, literis nouis, Sacerdotalibus nempe describi curauit. Primum ex his MARSHAMVS censet esse *Athothem*, qui in laterculo regum Thebaeorum, locum tenet secundum, et de quo sententiam meam paucis aperui §. 4. Secundum vero hariolatur esse eum, qui in laterculo dicitur *Siphoas*, estque in ordine regum Thebaeorum trigesimus quintus. MARSHAMI obseruationem plerique calculo suo probant. Verumtamen ratio, quam is ad probandam sententiam suam attulit, solidi profecto nihil habet. Verba ERATOSTHENIS, ex quibus id conficere vult, ita se habent: Θηβαίων λὲ. ἐβασίλευσε Σιφώας, ὁ καὶ Ἑρμῆς, υἱὸς Ἡφαιστῆ. Thebaeorum rex 35, *Siphoas*, qui et *Hermes* audit, *Vulcani filius*. Ex eo enim, quod rex ille *Siphoas*, dictus quoque fuit *Hermes*, concludit, hunc esse celebrem in historia *Mercurium*

* MARSHAMVS Canone Chronico ad Sec. X. p. 240. CVDWORTH in the true intellectual Systeme p. 322. et alii.

rium secundum. Verum, vt, quod res est, dicam, 'Ερμῆς mihi hoc loco, nomen potius videtur Aegyptiacum, quam graecum. Nam ERATOSTHENES vbique ponit regum suorum nomina genuina Aegyptiaca, deinde illis interpretationem graecam subiungit. Equidem nonnunquam sola nomina Aegyptiaca refert, nulla addita interpretatione graeca; nuspiam vero in toto Catalogo, nudam solamque interpretationem graecam nominis Aegyptiaci, qualis tamen esset 'Ερμῆς, si nomen illud designaret Aegyptium *Thoth*, siue *Mercurium*. Itaque nomen isthoc videtur esse potius Aegyptiacum, simile illi, quod in eodem laterculo occurrit num. XXXIII, *Sistos, Ehermes*, quod etiam recte sine vitio efferri posset *Hermes*. In historia veteri Aegyptia, saepius occurrit nomen *Armais*, quod re ipsa idem est. Et hoc vere fuisse cognomen *Siphoae*, multa sunt, quae probabile efficiunt. Quod si vero etiam largirer, 'Ερμῆς hoc in loco, positum esse pro *Thoth*, vel esse nominis huius Aegyptiaci interpretationem graecam; attamen ne sic quidem sequeretur, eum esse *Mercurium secundum*. Nam Aegyptiis familiare erat, vt a Diis suis nomina sibi mutuarentur, cuius consuetudinis ipse ERATOSTHENIS catalogus, exempla nobis plurima subministrat. Sed, vti dixi, *Mercurii* nomen, rex ille omnino non gessit.

§. 19. Quidnam vero de duobus *Hermetibus* iudicandum esse putabimus, et quomodo illos, cum explicatione mea, quam lectori §. 16. 17. obtuli, conciliare licebit? Imo vero optime! Nihil illi duo sententiae meae detrimenti afferunt. Dixi *Hermetem*, siue *Thoth* Aegyptiorum, proprie nomen esse literarum, nomen sapientiae, scientiae, et doctrinae Stelis Aegyptiorum inscriptae. Potest autem doctrinae, Stelis Aegyptiorum inscriptae, duplex a nobis considerari facies, sicuti duplex eius

Notio duorum Mercuriorum, cum sententia nostra, proposita §. 16. 17. conciliatur.

aetas recte constitui potest. Altera igitur facies re-
praesentabit nobis doctrinae huius infantiam, ac te-
nuia initia: Altera maiorem, quam consecuta est,
labentibus Seculis, perfectionem, virileque quod-
dam robur. Sic igitur, salua manente mea senten-
tia, *duos nacti sumus Mercurios, primum et secun-
dum, iuniorem et seniore.* Id ipsum Aegyptios
symbolice credo subinnuere voluisse, quando *
*Mercurium duplici specie finxerunt, iuvenem iuxta
senem collocantes.* Non mediocriter haec illustrari
possunt ex loco MANETHONIS insigni, sed cuius
verba emendatione opus habent. Tentarunt eam
** viri doctissimi, et ex parte manum medicam ad-
hibuerunt, non infeliciter. Nos totum locum ita
legendum esse arbitramur. Testatur nempe MA-
NETHO, *** se ea quae relaturus erat, desumpsisse,
ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ κειμένων σήλων, ἱερᾶ
διαλέκτῳ καὶ ἱερογλυφικοῖς γραμμασιν κεχαρα-
κτηρισμένων ὑπὸ Θῶθ, τῷ πρώτῳ Ἑρμῇ, καὶ ἑρμη-
νευθεῖσιν μετὰ τὸν κατακλυσμὸν ἐκ τῆς ἱερᾶς δια-
λέκτῳ, εἰς τὴν ἐλληνίδα φωνήν, γραμμασιν ἱερο-
γραφικοῖς, καὶ ἀποθέκτων ἐν βιβλοῖς ὑπὸ τῷ ἀγα-
θῷ δαίμονι υἱῷ τῷ δευτέρῳ Ἑρμῇ, πατρὸς δὲ Τάτ,
ἐν τοῖς Ἀδύτοις τῶν ἱερῶν Αἰγύπτῳ. Quae sic
sunt vertenda: Desumpsit historiam suam MANETHO,
*ex Stelis vel columnis, positis in terra Seriadica, qui-
bus quondam Thoth, primus Mercurius, dialecto Sa-
cra, et characteribus hieroglyphicis usus, ea inscri-
pserat, quae deinde post diluvium Agathodaemon,
filius secundi Mercurii, paterque Tati, ex dialecto
Sacra, literis Sacerdotum sacris descripta, in Grae-
corum linguam transtulit, ac in libros relata, in*
Adytis

* SYNESIVS de Providentia, p. 101.

** Vide WARBURTON'S Essai sur les Hieroglyphes
To. I. p. 162. etc.

*** in SYNCELLI Chronographia p. 40.

Adytis Templorum deposuit. Primus nempe Mercurius artem inuenit, animi sensa per characteres hieroglyphicos declarandi, ac lapidibus inscribendi. Hoc testatur etiam AMMIANVS MARCELLINVS, cuius verba dedi §. 14. Testantur id et alii, et res ipsa loquitur. Secundus Mercurius, characteribus his ignorabilibus, vt loquitur AMMIANVS, substituit literas veri nominis, certum oris sonum exprimentibus, quarum plures inter se iunctae, syllabas et voces constituunt. Substituit ille, inquam, literas; sed *Sacerdotales*, quarum tantum in rebus sacris, ad Sacerdotes pertinentibus, vsus erat, distinctas a communibus et popularibus. Mentionem hic etiam fieri videmus *Dialecti Sacrae*, Sacerdotibus nempe in tradendis disciplinis arcanis vsitatae, ex qua Mercurius secundus, ea quae hac dialecto erant consignata, in linguam graecam transtulerit. Verum dialecto *Sacerdotali*, opponenda potius erat lingua *δημοτικῇ*, communis et vulgaris, omnium vsu trita et cognita. Et certe tempore Mercurii secundi, graeca lingua apud Aegyptios nullo nec in vsu, nec in pretio; sed penitus incognita erat. Quare voci huic *ἐλληνίδα*, videtur aliquod subesse mendum. Forte tamen id non librario tribuendum; sed MANETHONI ipsi, cuius apud me, in permultis, fides magnopere vacillat. Secundus porro Mercurius, pater dicitur *Agathodaemonis*, siue *Cnuphis*, et auus *Tati*. Latet hic aliquid veri, dum negotio huic literario *Agathodaemon* ingeritur. Nam *Agathodaemonem*, siue *Cnuphin*, eundem esse cum *Phtha*, vel *Vulcano*, * loco suo ad liquidum perduxim. *Vulcanum* vero habitum fuisse et Sacerdotum, et scientiarum, lapidibus insculptarum, Praesidem summum, harumque verum auctorem, intelligi potest ex §. 12. Sed hoc quicquid est veri, hic

* Lib. I. c. IV. §. 7.

quidem tot tantisque tenebris immersum est, ut difficulter erui queat. In Scriptis vero, Hermetis Trismegisti nomen praeferentibus, quae supersunt, inque eorundem fragmentis apud STOBÆVVM, Tat Mercurii secundi, semper non dicitur nepos, verum filius. Horum igitur auctores verba MANETHONIS aliter utique legisse, aut accepisse videntur. Aliud certe illi Agathodaemonis Stemma habuerunt, quodque priscae Sacerdotum doctrinae magis conueniret. Quomodocunque vero res haec se habeat, id saltem ex perobscuris illo MANETHONIS loco discimus, duos Aegyptiis cognitos fuisse *Mercurios*, nomine *Thoth* celebratos, discimus etiam ex eodem, qua ratione duo hi, a se inuicem distinguantur.

De aetate
qua vixe-
runt duo
Aegyptiorum
Mercurii.

§. 20. *Primus* ergo *Mercurius*, initia ac rudimenta literarum atque scientiarum in Aegypto, Stelis vel columnis inscripta, mihi designat. Diximus, MARSHAMVM hunc habere pro *Atbothe*, Menis successore, quam sententiam ab omni vere specie repulsam esse, ostendimus, §. 4. Aliquid tamen veri, etiam sub hac hariolatione viri illustris latere mihi videtur. Suboluit ipsi, illo iam tempore, *Mercurium* primum, siue *Thoth*, in Aegypto inclauiisse, ideoque in *Atbothe* eum latere suspicatus est. Et sane, nisi *Thoth* iam tum extitisset, quomodo ab eo, *Atbotae* regis nomen deriuari potuisset? Verosimile igitur etiam atque etiam est, illo iam tempore, apud Aegyptios, saltem regionis superioris incolas, in flore aliquo Sacerdotum Collegia fuisse, aut Scholas Philosophorum, qui de iis, quae salutem Reipublicae, commodumque Religionis promouere possent, sedulo cogitarunt, ac inter se contulerunt, et tandem inuenta utilia, ne eorum aut notitia, aut memoria, periret, monumentis aere perennioribus commendare voluerunt. Ut itaque animi sui
senſa,

ſenſa, ad poſteritatem transmitterent, uſum inuenerunt Scripturae hieroglyphicae, quae etiamnum in Obeliſcis quibuſdam, Monumentis Aegypti literatae antiquiſſimis, cerni poteſt, ac obſervari; ſed non legi, aut intelligi. Haec enim ſcientia, ante plus, quam bis mille annos, pehitus intercidit. Nempe prima ſcientiarum initia tenuia fuerunt, arctiſque limitibus circumſcripta, quibus memoriae mandandis, Scriptura hieroglyphica ſufficere potuit. Id voco *primum Thoth*, ſive *Mercurium*. Et quandoquidem primis his rudimentis eruditionis lapidariae, ſucceſſor Menis regis vehementer fauit, eamque viribus omnibus adiuuit, promouitque, Sacerdotibus mereri viſus eſt, qui appellaretur *Atboth*, vel *Hatboth*, quod poſſis vertere *Mercurialem*, (§. 4.) id eſt, cui eruditio lapidaria, vel *Mercurialis*, curae cordique inprimis eſſet. In illo ſtatu, res Aegyptiorum literaria, per aliquot ſecula perſeueravit; ſed ita tamen, ut aliqua ſenſim incrementa caperet, et paulatim per gradus augeretur. Multa ſunt, quae fidem faciunt, Philoſophos Aegyptiorum, illo de quo loquor temporis interuallo, ſcientias alias quoque ſedulo expoliuiſſe; ſed in perficiendis praefertim Mathematicis ac Aſtronomicis, omnes ingenii neruos intendiſſe. Cum vero fines regni huius ſcientiarum, eum iam in modum proferri coepiſſent, ut characteres hieroglyphici, quorum uſus non poterat non eſſe perdifficilis, laborioſus valde, ac ſaſtidioſus, conatus Sacerdotum pari ſucceſſu ſecundare amplius non poſſent, de via faciliori, compendioſa et idonea magis, cogitandum omnino erat. Inuentum itaque eſt Alphabetum literarum, proprie ſic dictarum: ac in uſum Sacerdotum excogitatae primo fuere literae uſus ſecretioris, quae vocari ſolent *Ἱερατικά*, et *Ἱερογραφικά*, *Sacerdotales*, et *Sacratae*, vel uſui Sacrorum deſtinatae. Illas igitur uſibus ſuis Sacerdotes reſervauit,

runt, quibus arcana Scientiarum suaeque Religionis complecterentur. His, nisi fallor, conscripti reperiuntur integri parietes, in cauernis quibusdam Aegypti mediae, vel Thebaidos inferioris, quod ex testimonio nonnullorum peregrinatorum scimus; sed de quibus, quia earum ectypos videre non contigit, plura dicere, aut obseruare, haud possumus. Videntur etiam in aliis quibusdam Monumentis, priscorum Aegyptiorum literae, quarum maxima videtur esse antiquitas; verum sintne illae Sacerdotales, quod mihi probabilius utique videtur, an vero vulgares, quas et epistolographicas nuncupant, definire non ausifim. Columnae illae, aeui posterioris, sacrae, quibus scientiae Sacerdotales, ad maiorem iam perfectionis gradum euectae, literis Sacerdotalibus erant inscriptae, mihi *Mercurium secundum* constituunt. Nolim hic silentio premere, MARSHAMO hanc stare sententiam, *Siphoam*, quem in ordine regum Thebaeorum videmus numerari trigesimum quintum, re ipsa esse *Mercurium secundum*. Nos rationem, qua id voluit probare vir praestantissimus, nullius esse momenti, satis ostendimus §. 18. In eo vero facile ipsi assentior, tempore regis *Siphoae*, *Mercurium secundum* caput extulisse in Aegypto, id est, scientias sacras, a Sacerdotibus excultas, illa aetate maturitatem aliquam et perfectionem consecutas esse, et simul vsum literarum Sacerdotalium, per totam Aegyptum, in Templis, Adytisque celebrioribus omnibus, inualuisse. Id certe satis euicerunt * viri summi, illo ipso tempore, a Sacerdotibus, tum Heliopoli, in Aegypto inferiori, tum Thebaeis in superiori Aegypto, annum constitutum, inque eam formam redactum fuisse, quae deinceps seruata est, vsque ad Augusti Imperatoris aeuum, quando vago Aegyptiorum anno, substitui

* Vide inprimis la *Chronologie Sacrée* de Mr. DES VIGNOLES, To. II. p. 771 - 780.

stitui passim coepit annus fixus, siue Iulianus, quem tamen Iulius Caesar ab ipsis Sacerdotibus Aegyptiis acceperat, didiceratque. Id quod diximus, ex ipso *Siphoae* nomine, haud parum illustrare possumus. * Alibi iam ostendimus, verum huius regis nomen esse, et scribi debere *Saphthas*. Id enim Aegyptiis sonat, τὸν πρὸς Ἡφαιστον, quasi dicas *Vulcanium*, vel *Vulcanidem*. Et sane ERATOSTHENES ipse nomen hoc interpretatur *Vulcani filium*. Erat autem *Pthas*, siue *Vulcanus*, Scientiarum omnium Praeses, ac Philosophorum Deus §. 12. Nescio, an non hoc, licet aliquanto obscurius, subinnuere voluerit MANETHO, quando ait, literarum Sacerdotalium usum inuexisse *Agathodaemonem, Mercurii secundi filium*. §. 19. Nam *Agathodaemonem*, siue *Cnuphin*, nonnisi solo hoc cognomine, a *Vulcano*, siue *Pthas* differre, monuimus Lib. I. c. IV. §. 7. Simili sane ratione, rex ille, quo regnante, primus in Aegypto *Mercurius* apparuit, dictum videmus *Ha-Thoth*, id est, *Mercurialem*. Talibus nempe cognominibus, Sacerdotes regum horum in scientias sacras studium, honorare, ac remunerari, eorumque memoriam posteritati commendare voluerunt. Eodem spectare puto, regis *Saphthae* cognomen Ἐρμῆς, quod ERATOSTHENES ipsi tribuit; verum non interpretatur. *Er-meh*, eum proprie significat, qui alicui rei complementum dat, vel eam plenam perfectamque reddit. Potuit a Sacerdotibus ita rex ille cognominari, quod eius auspiciis, annus Aegyptiorum plene constitutus, illamque perfectionem, quam indere ipsi volebant, iam nunc esset adeptus. Mirum sit, nisi hunc ipsum dicere voluerit CENSORINUS, ubi scripsit, de die Natali cap. XIX. Annum Aegyptiorum nouissime ARMINON ad tredecim (legunt eruditi duodecim)

* Ad Catalogum ERATOSTHENIS, in VIGNOLII Chronologia Sacra To. II. p. 763. 764.

cim) menses et dies quinque perduxisse. Eum enim de illo negotio loqui, quod regnante *Siphoa* vel *Erme*, perfectum est, per se satis unicuique liquet.

*De libris
Hermeticis.*

§. 21. De libris Hermeticis, non est, quod operose disquiram. Ex iis quae adstruxi, iam sic satis colligere licet, nullos fuisse, neque dici vere potuisse *Hermeticos*, quam eos, qui ex Adytis Stellarisque veterum Aegyptiorum fideliter essent descripti. Tales fuisse credo, quos *CLEMENS Alexandrinus* commemorat, et de quibus nos quaedam obseruauimus in *Prolegomenis* nostris, §. 41. Non tamen existimandum est, libros hos complexos fuisse totam Aegyptiorum sapientiam Sacerdotalem. Quaedam enim sibi reseruabant ii, qui proprie *Ἱερογραμματεῖς*, et *Νόημοι* dicebantur, de quibus in iisdem *Prolegomenis*, satis prolixè disputamus. Comprehendebant igitur libri proprie dicendi *Hermetici*, omnem scientiam variis Sacerdotum ordinibus pernecessariam, ut secundum praecepta patrum, cultus diuinus rite peragi posset. Praeter hos, libri omnes, qui celeberrimum *Hermetis* nomen praeferebant, ab otiosis hominibus conficti erant, spuriique censerì debent. Sed de his, ne alios iam nominem, consulere oportet optimi et meritissimi *FABRICII* Bibliothecam Graecam, Lib. I. cap. VII. vsque ad XII. et quos ille ibi laudat.

* * * * *

CAPVT VI.

De Aesculapio Aegyptiorum.

Aesculapius Aegyptiorum, quem Graeci memorant, antiquitus Memphi praecipue cultus. §. 1. De Aesculapio, quem Scripta Hermetica memorant. §. 2. Numen Graecorum antiquissimum, Esmunum, Graeci Aesculapium interpretantur. §. 3. Manetho regem quandam Memphiticum, Tosorthrum, interpretatur Aesculapium: super qua re coniectura proponitur. §. 4. Nunquam Aesculapium cum Vulcano aut Pane videntur eundem fecisse. §. 5. Plerumque tamen Aesculapii Aegyptii nomine, intelligitur Serapis, cuius rei causa indicatur. §. 6.

§. 1.

Mercurio Aegyptiorum vel *Thoth*, iungimus eorundem *Aesculapium*, quem Graecorum sermones celebrant, sicuti eosdem sociauit CLEMENS Alexandrinus. Nam duos hos, * *Mercurium Thebanum*, et *Aesculapium Memphiten*, illis annumerat, qui cum homines fuissent, post mortem honores diuinos nacti fuerint. Dum *Aesculapium* hunc, Scriptor pereruditus, *Memphiten* nuncupat, non obscure subinnuit, eum Memphi praecipue magno in honore, ac cultu religioso condecoratum fuisse. Idem AMMIANVS MARCELLINVS docet Lib. XXII. p. 245. ubi *Memphim urbem* appellat *praestantem, praesentiaque Numinis Aesculapii claram*. Eodem spectat, quod de iuvene quodam HIERONYMVS hunc in modum refert: ** *Perrexit Memphim, ut confesso vulnere suo, magicis artibus rediret armatus ad virginem.*

Aesculapius Aegyptiorum, antiquitus Memphi praecipue cultus.

* Lib. I. Stromatum p. 334.

** In vita Hilarionis, Opp. To. IV. Part. II. col. 80.

ginem. Igitur post annum doctus ab Aesculapii vati-
bus, — venit praesumptum animo stuprum gesti-
ens. In *Aegypto Numismatica* IOHANNIS VAIL-
LANT, p. 209. visitur Nummus Memphitarum, in
quo stat vir barbatus, in capite quidem, ut mihi
videtur, gallum gallinaceum ostendens, dextra ma-
nu hastam tenens, sinistra vero sistrum prae se ferens.
VAILLANTIO is videtur *Osiris*; mihi vero *Aescu-
lapius Graeco - Aegyptius Memphitarum*. Gallum
certe, quem in capite gerit, sacrum fuisse Aescula-
pio, vel ex eo satis liquet, quod * Socrates cicu-
tam hausturus, pro se Aesculapio gallum voluerit sa-
crificari. Consimilem Nummum, sub Hadriano
percutsum, ** a MARSHAMO indicari crediderim,
in quo Aesculapii imago.

De Aescula-
pio, quem
Scripta Her-
metica cele-
brant.

§. 2. Nescio, an Aesculapius, cuius in Scri-
ptis, *Hermetis* nomen praeferentibus, non raro
mentio fit, sit idem ille Memphites. In *Dialogo
Asclepio*, cui *Hermetis Trismegisti* nomen praefigi-
tur, *Hermes Asclepium* interlocutorem ita affatur,
p. 99. *Auus enim tuus, o Asclepi, medicinae pri-
mus inuentor, cui Templum consecratum est in monte
Libyae, circa litus crocodilorum, in quo eius iacet
mundanus homo, id est corpus. Crediderim, per
montem Libyae, subinnui eum, *** qui ab occi-
dente Memphim tendit, vrbique huic imminet.
Idem non valde dissitus est a litore crocodilorum, id
est lacu Moeridis, † in cuius litore crocodili nutrie-
bantur, et ad quem aedificata erat vrbs crocodilo-
rum, cui postea Arsinoës nomen impositum fuit. In
aliis huius farinae Scriptis Hermeticis, videas com-
memorari Aesculapium nonnihil iuniorem Tato, isque*
dici-

* Apud PLATONEM in *Phaedone*, fin.

** In *Canone Chronico* Secul. IV. p. 61.

*** HERODOTVS Lib. II. c. 12. 149. 158.

† STRABO Lib. XVII. p. 558.

dicitur * Ἀσκληπιὸς ὁ Ἰμῆθης, σπανὸς (vel vt alii, πᾶνος) καὶ Ἡφαιστοβέλης, isque dicitur Scientiae Medicae inuentor. Sed quid graeca haec sibi velint, diuinare perdifficile est. Aliquid tamen ea de re infra addam, §. 5.

§. 3. Verum missis hisce librorum Hermetico-
rum somniis, videamus potius, numquid alia histo-
riae veteris Monumenta, de Aesculapio Aegyptio-
rum, docere nos aliquid possint. Hic iam memo-
riam subit, tempore antiquissimo, diuque ante Mo-
sis aetatem, ** Aegyptios Numen aliquod coluisse,
quod Graeci *Chemmin* efferre consueuerunt, et a
quo *Chemmis*, vrbs Thebaidos primaria, quae in
Graecorum libris *Panopolis* audit, hocce nomen ac-
cepit. Aegyptios nomen huius diuinitatis antiquis-
simae, lingua sua extulisse *ϣμιν*, *Smin*, et
ϣμδδν, *Smun*, certum est. Et Graecos quo-
que Numen illud ipsum nuncupare *Esmunum*, quod
a *Smun* vix recedit, argumentis idoneis suo loco
adstruxi. Hunc vero *Smun*, vel *Esmunum*, canum
Gentis Aegyptiacae Numen, Panopoli, in superiori,
et Hermopoli, in media Aegypto cultum, *** Grae-
ci interpretantur *Aesculapium*. Sed quis tamen sit
ille Aesculapius, quae ei quondam vis ac potestas
a primis Aegyptiorum Theologis assignata fuerit,
nondum liquet. Sunt rationes quae mihi persua-
dent, † *Esmunum* initio cum *Pbtha*, vel *Vulcano*
eun-

* Apud STOBAEVM in Eclogis Physicis p. 117. Vide et FABRICII Bibl. Graec. Vol. I. p. 52.

** Haec omnia, pluribus persecutus sum, et explicui, Lib. II. cap. VII. §. 11. 12. 13.

*** DAMASCIVS in vita Isidori, apud PHOTIVM in Biblioth. p. 1074. SANCHVNIA THON apud EVSEBIVM in Praepar. Euang. p. 37. fin. 39.

† Vide Prolegomena nostra, §. 26.

eundem fuisse. Verum vbi Polytheismus inualuisset, ac noua quotidie incrementa cepisset, id quod antea ad vnum referebatur Numen, inter plures diuidere placuit. *Esmuni* igitur Numen Panopoli iis ritibus cultum placatumque est, vt Graeci viderentur sibi in eo aliquam cum *Pane* affinitatem obseruasse, ideoque eum *Panem* nuncuparunt. Hermopolitani vero in Aegypto media, *Esmuno* suo tales detulerunt honores, vt procedente tempore, Numen illud crederetur esse *Thoth*, vel *Mercurius*. Et hoc quidem nomine a Scriptoribus Deus ille semper insignitur, etsi *Esmunum* fuisse primitus Numen illius vrbis tutelare, vel ipsius vrbis nomen auitum et genuinum, *Smin*, vel *Smun*, abunde testetur.

Manethore-
gem quen-
dam Mem-
phiticum,
Tosorthrum,
interpreta-
tur Aescula-
pium. Super
qua re con-
iectura pro-
ponitur.

§. 4. Sed de hoc *Esmuno* siue Aesculapio Aegyptiorum, cano ipsorum Numine, vix veterum quisquam loquitur. Nam * quae nos ea de re obseruauimus, ex indiciis tantum quibusdam subobscuris, sed in vnum collatis, et inter se comparatis, erueri potuimus. Praeter hunc alius commemoratur in Aegyptiorum Annalibus, cui nomen *Aesculapii* imposuerunt Graeci. Nam in MANETHONIS Dynastiis, et tertia quidem, quae est regum Memphitarum, rex secundus *Tosorthrus*, dicitur ab Aegyptiis pro *Aesculapio* habitus fuisse. Verba MANETHONIS, prout ea AFRICANVS et EVSEBIVS conseruarunt, id sonant: ** *Secundus rex, Τόσος-Θεος, Thosorthrus, annis 29. regnavit. Hic Aesculapius Aegyptiis ob medicandi peritiam habitus: selectis et politis lapidibus aedificandi artem inuenit. Operam etiam dedit, vt ars scribendi excoleretur. In graecis Eusebianis SCALIGERI, qui ea ex SYNCELLO, tum nondum edito, descripsit, p. 14. legitur ΣέσοςΘος, vnde suspicari licet, in Codice MS. scri-*

* In *Pantheo*, vbi supra.

** Apud SYNCELLVM in *Chronograph.* p. 56.

scriptum fuisse Τόσορθος, quod sane rem, de qua sermo hic est, egregie exprimeret. Etenim cum ΤΟΘΧΕ, *tuse*, Aegyptiis significet *sanare*, ΘΘ, *tho*, autem, quod aliquoties in hoc *Panttheo* monendum fuit, τὴν οἰκόμενην, siue *terram*, patet ΤΟΘΧΕ-ΘΘ, *Tuse-tho*, dici eum, *qui totam terram curat*, vel *sanat*. Hinc factum est *Tosorthus*, et tandem *Tosorthrus*. Licuit sane Graecis, hunc nominare *Aesculapium*, quippe cui sanationem totius terrae curae cordique esse crederent. Quod vero rex ille, cognomine adeo honorifico donatus, et pro *Aesculapio* habitus fuerit, inde euenisse reor. Medicina * inter primas artes ac scientias merito numeratur, quas Philosophi Aegyptiorum inuenerunt, ac studiose excoluerunt. Illius quaedam inuenta, videmus ad ipsum *Mercurium* primum, qui floruit regnante *Athothe*, referri. De hoc enim *Athothe* MANETHO istud notat: ** Οὗ Φέρονται βιβλοι ἀνατομικαί, ἰατρὸς γὰρ ἦν. Huius feruntur libri *Anatomici*. Nam *medicinam* profitebatur. Quo nihil aliud, quam hoc significari arbitror, tempore *Athothae*, scientiam Medicam, in Aegypto, inueniri et excoli coepisse, illiusque principia et inuenta columnis in Templorum Adytis, aut in specubus sacris, inscripta fuisse. Quando vero similia fere de *Tosorthro* referuntur, ipsique eam ob rem *Aesculapii* cognomen additur, id videtur innui, sub illius regno, Studium scientiae Medicae, insignia expertum esse incrementa, multasque eam in rem observationes, memoria posteritatis dignas, in Stellas, vel columnas sacras, fuisse relatas. Estque memoratu dignum, de rege eodem narrasse MANETHO-

N 2

NEM,

* MARSHAMVS Canone Chronico p. 41. SCHVCKFORD histoire du Monde To. I. p. 341. 342. etc.

** Apud SYNCCELLVM p. 54.

NEM, quod operam dederit, vt ars scribendi excoleretur. Nempe non modo excitauit Philosophos, vt fines Studii Medici, nouis inuentis proferrent; verum effecit etiam, vt quae excogitauerant et obseruauerant in posteritatis vsum, literis sollicite consignarentur. Hinc factum esse videtur, vt Aegyptiorum vetustus *Aesculapius*, cum eorundem *Thoth*, vel *Mercurio*, nonnunquam vnus idemque existimaretur. Vide §. 3. Idem nobilissimo MARSHAMO obseruatum video, in *Canone Chronico*, Secul. I. p. 40. 41. MANETHO vero scriptum reliquit, * *Mercurium, dum Scientiarum inuenta in columnis descripsit, adiutorem operis et consiliarium nactum esse Aesculapium.*

Nonnunquam *Aesculapius*, cum *Vulcano*, aut *Pane* Aegyptiorum, videtur consueuisse confundi.

§. 5. Ex iis etiam, quae §. 3. obseruauimus, liquere potest, *Aesculapium* Aegyptiorum, nonnunquam cum *Vulcano*, vti nec minus cum *Pane* eorundem, in vnum compingi consueuisse. Haec forsitan causa est, quod in *Scriptis Hermeticis*, *Aesculapius* perhibeatur ὁ Πᾶνος καὶ Ἡφαιστοβέλης, *filius Panis et Hephaestobules*. En igitur *Aesculapium* filium *Panis*! Animaduenterunt nempe auctores horum librorum, *Aesculapium* aliquem, vti Graeci loquebantur, nonnunquam eundem haberi cum *Pane*, aut ad hanc diuinitatem referri. Mater vero illius *Aesculapii*, in iisdem libris appellatur Ἡφαιστοβέλη, quod proprie *Vulcani consilium aut decretum* designat. Nescio, num non id etiam ex effigie *Aesculapii* Aegyptii, qualem nobis depingit SYNESIUS, in *Encomio caluitii*, p. 73. aliquo modo illustrari possit. Vnus porro, inquit, *Deus ab iis minime occultatur, sed in propatulo habetur*, (id est fingitur et pingitur secundum nativam et genuinam, quam habet, formam) *Aesculapius nempe, quem quidem pistillo caluiorem videas.*

Hicce

* *Apotelesm. Lib. V. v. 4.*

Hicce profecto Aesculapius per similes fingebatur Sacerdotibus Aegyptiis, quorum *caluata sistrataque turba*, cui non est celebrata? Erat sane figura horum Sacerdotum, toto corpore rasorum et leuigatorum, quod non diffitetur SYNESIVS p. 70. fin. apta ad risum excitandum: idemque propter rationis paritatem dicendum quoque erat de Aesculapii simulachris. Et eiusdem plane indolis, risu nempe et ludibrio non indignum, fuisse etiam vetustum Vulcani Memphitici simulachrum, discimus ex HERODOTO Lib. III. c. 37. Accedit ad haec, quod Vulcanus * a veteribus, *Deus Memphiticus* κατ' ἐξοχήν vocari consueuerit. Et vero *Aesculapium*, *Deum Memphiticum* passim etiam nuncupari, obseruauimus §. I.

§. 6. At enim veterum plerique, vbi de *Aesculapio* Aegyptiorum loquuntur, hoc nomine alium designare non solent, nisi *Serapidem*. Conceptis verbis TACITVS id docet, Hist. Lib. IV. c. 84. *Deum ipsum Serapim, multi Aesculapium, quod medeatur aegris corporibus, coniectant.* EX PAVSANIA discimus, in *Corinthiacis* p. 114. Cenchreis, vbi portus erat Corinthi orientalis, *Fanum dedicatum fuisse Aesculapio et Isidi.* Mysteria in hoc Fano peragi solita, prolixè describit APVLEIVS, qui se iisdem heic loci initiatum fuisse, testatur Lib. X. *Metamorph.* fin. et Lib. XI. At nulla illie *Aesculapii* mentio occurrit. Deos Aegyptiorum ibi cultos nominat *Serapidem* et *Isidem*, vnde merito colligas, *Aesculapium* PAVSANIAE, et APVLEII *Serapidem*, re ipsa esse eundem. Quando porro AELIANVS de Animal. Lib. XVI. c. 39. narrat, Alexandriae draconem permagnum, tempore Ptolemaei Euergetae, ἐν Ἀσκληπιῷ, in *Aesculapii Templo* nutritum fuisse, intelligere vtique videtur Templum ingens et splendidum,

Plerumque tamen *Aesculapii*, apud Aegyptios, nomine, intelligitur *Serapis*, cuius rei ratio indicatur.

didum, sumtibus Ptolemaeorum Serapidi in vrbe illa extractum. Neque opus est, vt pluribus id confirmem argumentis. Non difficile vero fuerit, rationem indicare, ob quam Graeci Serapidem Alexandrinum cum Aesculapio suo componere, illique huius nomen imponere soliti sint. Etenim inter duos hos affinitas ac similitudo intercedit, certe non mediocris, et confestim ab vnoquoque facile obseruanda. Norunt omnes, Graecos *Aesculapium* suum veneratos esse, tanquam magnum Medicinae et Medicorum Deum, qui aegrotis valetudinem, et * ipsis adeo mortuis vitam restituere posset. Id ipsum quoque de *Serapide*, non Aegyptii tantum; verum et Graeci ac Romani sibi persuadebant, vnde fieri consueuerat, ** vt aegrotos, morbis et infirmitatibus variis excruciatos, in Templum eius deducerent, sanandos. Celebrabatur inprimis eo nomine Aesculapius, quod coecis redderet visum, quod vel ex ARISTOPHANIS *Pluto* abunde patescit, in quo Deus hicce diuitiarum, sed coecus, in Fanum Aesculapii defertur, vt visum illic recuperet. Cui iungi potest GRVTERI Thesaurus Pag. LXVII. Inscript. 9. et Pag. LXXI. Inscript. 1. Idem veteres de *Serapide* praedicant, cuius rei, ne prolixior sim, exemplum memorabile, dummodo sit verum, adfert TACITVS, Histor. Lib. IV. cap. 81. Qui *Aesculapii* manum auxiliatricem implorabant, in Templum eius vehebantur, vt ibi noctem transigerent, ea spe freti, fore, vt sibi dormientibus, per quietem remedium salutis ostenderetur, quod ex ARISTOPHANIS *Pluto* satis superque intelligi potest. Eundem morem seruabant etiam, qui *Serapidis* opem poscebant aegroti.

* EVRIPIDES in *Alceste* v. 125. PINDARVS Pythion. Od. III. p. 221. Edit. Pauli Steph. et ad illum locum vetus *Scholiastes*.

** AELIANVS de Animal. Lib. XI. cap. 32. 34. 35.

aegroti. Extat ea de re hic VARRONIS * in *Eumenidibus* versus.

— *In somnis venit.*

Iubet me cepam esse et sesaminum.

Plura, qui hanc in rem desiderat, adire poterit IS. VOSSII *Observationes in Catullum* p. 27. 28. Eodem loco obseruatur, Romae Serapidis Fanum aedificatum fuisse extra urbem, cuius rei haec potuit esse causa, quod Aegyptiorum Sacra in urbem eo tempore nondum admitterentur. Sed idem tamen factum quoque fuisse in ipsa Aegypto, *ut nullum*, in illa regione *oppidum*, *intra muros suos*, *Serapis fanum reciperet*; testem habemus MACROBIUM *Saturnal.* Lib. I. c. VII. Eadem vero etiam fuit ratio Templorum Aesculapii, et Romae, et in Graecia, cui quidem rei hanc subesse rationem existimat GERH. IOH. VOSSIVS, ** *quod Aesculapius Numen esset sanitatis, agri autem urbibus salubriores.* His igitur de causis, Graeci persuasum habebant, *Aesculapium suum*, ab Aegyptiorum *Serapide* vix differre, et, cum vtriusque idem esset Numen, eadem potestas, atque existimatio, huic illius nomen vere indi posse.

* Apud NONIUM in voce *Cepe* p. 201.

** De origine *Idolol.* Lib. I. cap. 13.

* * * * *

CAPVT VII.

De Besa, Paamyle, Palmyte, et
Sochari, Aegyptiorum Diis.

Besa, Deus Abydi in superiori Aegypto cultus, Numen est obscurum. §. 1. Paamylen quidam, a nonnullis Deus, ab aliis Sacrorum in Aegypto minister fuisse traditur. §. 2. Re ipsa Paamylen nomen erat Festi, quotannis in honorem Osiridis celebrati. §. 3. Erat Festum idem, quod etiam, Osiridis inuenti, aut renati, aut renouati, dici consueuerat. §. 4. Vox Aegyptiaca Paamylen subinnuit annuntiationem rei dulcis et iucundae. §. 5. Palmytes videtur fuisse cognomen Osiridis vel Solis, ipsi ex eo inditum, quod fructus ad maturitatem perduceret. §. 6. Socharis cognomen forte erat Isidis, significans, eam generationi hominum et animantium praesidere.

§. I.

*Besa, Deus
Abydi in su-
periori Aegy-
pto cultus,
Numen est
obscurum.*

Supereft nunc, vt de Numinibus Aegyptiorum nonnullis, obscurioribus, et quorum vix femel atque iterum mentio occurrit, pauca quaedam subiungamus. Primum inter illa locum concedimus *Besae*, Deo locali, qui tantum in aliqua Aegypti, aut vrbe, aut parte, colebatur. Notitiam eius debemus AMMIANO MARCELLINO, cuius haec sunt de eo verba Lib. XIX. p. 164. *Oppidum est Abydum, in Thebaidis parte situm extrema, hic Besae Dei localiter appellati Oraculum quondam futura pandebat, priscis circumiacentium regionum ceremoniis solitum coli.* Erat igitur Deus hicce Abydi localiter cultus, ibidemque Oraculum eius consuli solebat. Censet tamen * ISAACVS CASAVBONVS, sedem Dei huius fuisse etiam *Antinoum*, vel *Antinopolin*, urbem conditam ab Hadriano, in honorem pueri, quem deperibat, cuiusque extincti memoriam ad seram posteritatem propagari enixe cupiebat. Arbitrabatur autem vir doctissimus, vrbi huic, a Deo illic cul-

to,

* In notis ad SPARTIANI *Adrianum* c. 14.

to, nomen quondam fuisse *Besae*; sed ab Hadriano restauratam, pristinum cum nouo *Antinoi* nomine, commutasse. At hac de re, apud Scriptores veteres, qui tamen tum Abydi, tum Antinoi, mentionem persaepe faciunt, altum plane silentium. Adfert tamen pro se vir summus, testimonium PROTII, vt qui in *Bibliotheca* Cod. CCLXXIX. p. 1596. de Helladio, Scriptore sua aetate non incelebri, referat: *Erat natione Aegyptius, ciuitate Antinoi, vel vt de se ipse scribit, Besantinoi.* Cur HELLADIVS iste, *Antinorum* patriam suam appellauerit *Besantinorum*, ignoramus. Sed inter tot Scriptores, qui de vrbe hac, et occasione illius condendae, loquuntur, vnus tantum hicce, qui ducentis fere, post conditam *Antinorum* floruit, eam *Besantinorum* vocasse deprehenditur. Forsitan *Besae* cultus, qui olim Abydi in pretio fuerat, postea Antinoopoli renouatus est, eaque de causa HELLADIVS eam *Besantinorum* nuncupauit. Plura quae de *Besae* huius Numine dicam, non habeo. Ex indiciis tantum nonnullis colligere licet, Deum hunc in existimatione non exigua, apud Aegyptios fuisse. Passim enim in historia occurrunt viri Aegyptii, quibus ab eo nomen inditum fuisse videmus. In Monumentis Copticis BONIOVRII p. 10. memoratur aliquis *Abbas Bifa*: Neque dubito, quin *Abbas Bisarion*, de quo * in Apophthegmatibus Patrum legimus, nomen ex eodem fonte traxerit. Talia nomina, a Diis Aegyptiorum petita, etiam apud Christianos illius regionis diu in vsu perseuerasse, saepe in hoc nostro *Pantheo* monuimus. Alios eodem *Besae* nomine insignes CASAVBONVS obseruauit loco ante citato.

§. 2. Video a quibusdam in catalogum Deorum Aegyptiorum referri etiam aliquem *Paamylem*. *Paamyles quidam, a nonnullis*

N 5

De

* In COTELERII *Monumentis Ecclesiae Graecae* To. I p. 611.

Deus, ab aliis Sacrorum Minister fuisse traditur.

De eo HESYCHIUS: Πααμύλης, αἰγύπιος θεὸς Πριαπώδης. *Paamyles dicitur Numen aliquod Aegyptiorum Priapeium, vel Phallicum.* Cur Deus ille dicatur Priapeius, ex §. sequenti, melius intelligetur. Adfert ibidem Grammaticus ille, versum CRATINI, Comici iunioris; sed valde corruptum, ex quo tamen id colligi posse videtur, *Paamylen et Socharin habitos fuisse pro Numinibus Aegyptiorum Priapeiis et Phallicis.* Alii nomen hoc viri tantum alicuius Aegyptii fuisse contendunt. Eorum sententiam sic refert PLUTARCHUS de Iside et Osir. p. 355. *Prima autem epagomenarum die, Osirin natum aiunt, et simul cum eo vocem editam, quae indicaret, Dominum rerum omnium in lucem prodire.* Alii *Pamylen* * *quendam dicunt, cum Thebis e Templo Iouis aquatum exiisset, vocem audisse, qua iuberetur proclamare, Osirin magnum regem et beneficum esse natum: ideoque eundem, Osiridem a Saturno sibi traditum, enutriuisse, et Sacra quoque Pamyliā ei peragi, Phallephoriis, id est festis, in quibus veretri imago circumfertur, non dissimilia.* Hic igitur *Paamyles* non Deus est; sed quidam Templi Thebaei, et rerum sacrarum illic peractarum minister. Et tamen PLUTARCHUS, ex quorundam sententia refert, in eius honorem, festum diem, quem Aegyptii dixerunt *Paamyliā*, celebrari consueuisse.

Re ipsa Paamyles, Festum erat, in Osiridis honorem quotannis celebrari solitum.

§. 3. Et hanc quidem veram illius nominis significationem fuisse, putauerim. *Paamyliā*, uti loquuntur Graeci, vel *Paamyles*, Festum in Aegypto erat solenne, in *Osiridis* honorem quotannis concelebratum, quod verba PLUTARCHI modo adducta clare testantur. Equidem praeclarus hicce Scriptor significare videtur, Festo huic nomen fuisse *Paamyles*, vel *Paamyliorum*, eo quod in honorem

* Versio vulgata habet *quendam*, eique hoc loco fauet Textus graecus; sed eum corrigi debere, ostendi in Miscellan. Berolin. To. VII. p. 391. in notis.

rem *Paamylen* institutum fuerit. Et sane, sicut a *Libero* dicta *Liberalia*, a *Baccho* *Bacchanalia*, a *Vulcano* *Vulcanalia*, a *Termino* *Terminalia*, a *Quirino* *Quirinalia*, ita Graeci quidam sibi videntur esse imaginati, *Paamyli* festum, a *Paamyle* quopiam nomen traxisse. Verum *PLVTARCHI* verba graeca, ita etiam accipi possent, tanquam *Paamyli* in honorem ipsius *Osiridis*, siue *Solis*, in Aegypto celebrari consueuissent. Et profecto, quaecunque demum fuerit *PLVTARCHI* sententia, res ipsa ita se habuit. Meminit idem hicce Scriptor *Paamyliorum* alio quoque loco, ubi *Sacra Osiridis* explicat, in libro *de Osir.* p. 365. Porro *Paamyliorum* festum agentes, quod, uti dixi, adhibito simulachro membri virilis celebratur, imaginem proponunt, ac circumferunt, cuius triplus est penis, (ἔ τὸ αἰδοῖον τριπλάσιον ἔστιν.) *PLVTARCHVM* vero loco isthoc de *Osiride* eiusque *Sacris* differere, adeoque ad eius Numen, *Paamyli* esse referenda, non negabit, quisquis locum inspicere, ac attente considerare dignatus fuerit. Forsitan his Aegyptiorum *Paamyliis* dissimilia non sunt, *Sacra* quaedam *Perfarum*, in honorem *Mithrae*, id est *Solis* peragi solita, quorum *Pseudo-DIONYSIVS* *Arcopagita* meminit *Epistola VII.* ubi scribit: * Καὶ εἰσέτι Μάγοι τὰ μνημόσυνα τῆς τριπλασίας Μίθρης τελεῶσιν. *Magi etiamnum triplicis Mithrae*, id est *Solis*, memoriam recolunt. Nam *Sacra Mithrae Perfarum*, etiam fuisse *Phallica*, ad significandam vim *Solis* prolificam et genitalem, *Simulachrum* *Numinis* huius, ** apud *HYDIVM*, *de relig. vet. Perfar.* cap. IV. pag. 113. conspiciendum, satis docet. Ad Aegyptios ut redeam, Festum hocce eorum, quod *Paamyli* vocari testatur *PLVTARCHVS*, nisi me vehementer fallit opinio, tangit etiam *HERODOTVS*, ubi de solennitate quadam,

* Operum To. I. p. 774. fin. Edit. Corderii.

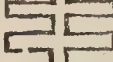
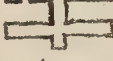
** Vide et *LEONARDI AVGVSTINI Gemmas Part. II.* num. 33.

dam, in honorem *Osiridis* instituta, hoc refert Lib. II. c. 48. *Reliqua vero in hoc Festo, in honorem Bacchi* (ita vocat *Osiridem*) *celebrato, Aegyptii eodem fere modo peragunt, quo Graeci, porcis exceptis. Sed loco phallorum, simulachra excogitarunt cubitalia, quae fidiculis tractae mouentur tanquam viuae. Has mulierculae circumferunt per pagos, mentula nutante, quae haud paulo maior est, reliquo corpore. Praecedit autem in hac Pompa tibia, eam vero sequuntur mulierculae, Bacchum (Osiridem) canentes. Cur vero simulachrum mentulam habeat tantae magnitudinis, et vnum hocce tantum in toto corpore membrum commoueat, perhibent fabulam sacram. Habes hic Festum in honorem Bacchi celebratum, ita autem * HERODOTVS interpretatur Osiridem: et in Festo hoc phallum magnitudinis abnormis, quem PLVTARCHVS dixerat τριπλάσιον, triplicem, vt proinde dubio locus non sit, designari ab utroque auctore, vnum idemque Festum, Aegyptiace Paamyliæ dictum, Osiridique dicatum.*

Erat Festum illud idem, quod etiam Osiridis inuenti, aut renati, vel renouati, dici consueuerat. §. 4. Paucis nunc videamus, qualenam Festum Paamyliorum fuerit, quaque de causa, Aegyptii illud nomine hoc designauerint. Et primo quidem, quod ad indolem Festi huius attinet, ex iis, quae §. 3. hac de re obseruauimus, satis liquet, fuisse Phallicum, in quo nempe facultas naturae, aut potius Solis, ad rerum omnium generationem, multiplicationem, et conseruationem, in Symbolo, quod nobis non valde honestum videri potest, concelebrata fuerit. Cum vero de eo quoque constet, Sacerdotes celebritatem hanc, in honorem *Osiridis* instituisse, dubitare amplius non possum, Paamyliorum Festum fuisse illud ipsum, ** quod etiam *inuenti, aut renati Osiridis*, dicebatur. In eo populus alta voce clamabat: *Εὐχόμεν, συγχαίρομεν. Inuenimus iam, (Osiridem) et una gaudemus.* Certe in fabula de Paamyle, Aegyptiaco-graeca, quam ex PLVTARCHO retulimus, §. 2. mentio sit clamoris, significantis, *Osiridem natum, vel quod plane idem est, inuentum esse.*

* Lib. II. c. 42.

** Plura de hoc Festo annotata fuere in *Miscellan. Berolin. To. VII. P. 377. etc. 387. etc.* et in hoc *Pantheo Lib. II. c. VI. §. 8.*

esse. Spectabat igitur negotium hoc ad *inuentum Osiridem*. Et in fabula eadem sermo quoque est de *aquatione*, tum temporis instituta, quae sane * in Festo *Osiridis inuenti*, magno cum gaudio peragebatur. Quod porro PLVTARCHVS de imagine *veretri tripli*, in Paamyliorum Festo, circumduci solita, commemorat, (vide §. 3.) id, si recte coniicio, *Tabula Bembina* eo loco, quo Festum Osiridis renati, vel inuenti, symbolice designatur, in aenigmate aliquo Aegyptio Sacerdotali, oculis nostris obiicit. Nam in ipsa Tabulae huius clausula, quam ** olim satis prolixè exposui, sub litera T. T. in Editione *Frisii* Amstelodamensi, effigies conspicitur *Hori*, vel *Harpocratis* tenelli, quasi recens nati, ac fasciis inuoluti, vtraque manu hastam tenentis, in cuius summitate *crux ansata* triplex efficta est, hunc in modum. Monui autem *** antehac, ex observatione doctis fimi L A CROZII, *crucem illam ansatam*, in Monumentis veterum Aegyptiorum toties occurrentem, nihil aliud esse, nisi *Phallum*, vel imaginem paulo obscuriorem *veretri*. Cumque videamus, *crucem hanc*, illa in effigie triplicari, an non in eo, *triplicem phallum* PLVTARCHI, Festo Paamyliorum proprium, agnoscere oportet?

§. 5. Tentemus iam, num non vocem *Paamyles*, ex reliquiis *Vox Aegy-* linguae veteris Aegyptiacae explicare possimus, quod nobis *ptiaca Paa-* loco secundo proposueramus. *Paamyles*, si HESYCHIO et *myles, signi-* PLVTARCHO fides, nomen fuit in Aegypto proprium, siue *ficat annum-* Dei, siue viri cuiuspiam, Sacrorum administri. Mihi vero, *tiationem* quod professus iam sum, nomen videtur fuisse solennitatis *dulcem et* religiosae, magno cum gaudio in Aegypto celebratae. Ipsum *bonam.* nempe Festum *Osiridis inuenti*, aut *renati*, patrio sermone, Aegyptii dixerunt, vti mihi persuadeo, *Paamyles* : et sane PLVTARCHVS ipse Festum *Paamyli*, non semel commemoravit. Significauit autem *Paamyles*, Aegyptiacis literis scriptum ΠΑΑΜΕΖΩΛΧ, *Paamehels*, vel ΠΑΜΕΖΩΛΧ, *Pamehels*, *diem bonae annuntiationis*, vel *annuntiationem bonam*, vel denique ΠΑΜΕ-ΔΩΖΩΛΧ, *Pa-me-uhols*, quod plane idem significat. Nimirum ΑΜΕ, *ame*, Aegyptiorum sermone, vti autumo, significat *annuntiare, docere, ostendere*. Equidem fateor, in Coptorum libris, ma-

* Vide *Miscellanea Berolin.* vbi supra p. 391.

** In *Miscell. Berolin.* loco cit. p. 373. 374. etc.

*** in hoc *Panthæo*, Lib. II. cap. VII. §. 6.

nu exaratis, et publice editis, semper legi **ΤΑΛΕ**, *Matth. VIII. 4. Apoc. IV. 1.* Sed sunt indicia, ex quibus non potui non colligere, antiquitus Aegyptios etiam dixisse et scripsisse **ΑΛΕ**. Altera vox, ex qua nomen illud Aegyptiacum compositum esse auguror, **ΖΩΛΑ**, *hols*, innuit *dulce et iucundum*, *Rom. XVI. 18. Iacobi. III. 11. 12.* Erit igitur *Pamehels*, *annuntiatio*, vel *Paame-hels*, *dies bonum annuntians*, cui denominationi egregie respondet, quod in Festo illo populus exclamabat, *Ευρήκαμεν, συγχάριζομεν*, *Inuenimus, quod quaerebamus, et nunc omnes una gaudemus.* Cur vero in hoc Festo, Phallus et triplex quidem, circumferri olim soleret, haec sine dubio ratio fuit, quod in eo venerarentur Solem, qui ad hemisphaerium nostrum rediens, principia omnigenae fertilitatis secum veheret, et secutura aliquanto post incrementa Niliaca, e longinquo ostenderet, ac certo polliceretur. Hinc in illo Festo descendere solebant aequatum, dulcem aquam Niliacam hausturi, quod monuimus §. 4. Simile fere Festum etiam hodie celebrant Christiani in Aegypto, Die XXV. Mensis *Phamenoth*, qui respondet Diei XXI. nostri *Martii*, quo Sol aequinoctium vernum peragere solet. Dies enim ille, in Canone lectionum S. Scripturae, singulis diebus Dominicis, et Festis, in Ecclesia Coptica, assignatarum, quem ex Codice IV. Euangeliorum Coptico, et longe vetustissimo, Bibliothecae regiae Parisiensis, olim descripsi, dicitur **ΠΙΩΕΝΘΥΙ**, quasi dicas *diem Euangelis*, id enim vox Aegyptiaca sonat, vel *nuntii boni et exoptati*. Nam ab illo die, * olim multi, sicut et hodie, initia repetebant incrementi Nilotici.

Palmytes videtur fuisse cognomen Osiridis, vel Solis, fructus nempe ad maturitatem perducentis.

§. 6. A *Paanyles* nomine non multum recedit *Palmytes*, quomodo Numen aliquod Aegyptium appellatum fuisse, *HESYCHIVS* docet. Verba eius sunt: *Παλμύτης, αἰγύπτιος θεός.* *Palmytes est Deus aliquis Aegyptius.* Plura de Numine isto hoc, si aliquod fuit, scire datum nobis non est. Effecisse hoc videtur, ut *SALMASIVS* dubitaret, esset haec genuina et vera in Lexico *Hesychiano*, istius vocis lectio. Ita enim ad *DO-SIADAE Aram primam* commentatur: ** *Sequitur apud Hesychium Παλμύτης αἰγύπτιος θεός, sed perperam, pro Πααμύλης, ut alibi dicemus.* An vero fidem datam, se ea de re alibi dicturum, liberauerit vir magnus, haecenus ignoro. Ego emendationi huic *Salmasianae*, multum et pertinaciter refragari

* Vide *Pantheon* nostrum Lib. II. cap. II. §. 7.

** *IN THO. CRENII Museo Philol. To. II. p. 200.*

gari nolim. Nam etsi vocem Πααμύλης, iam interpretatus antea fuerit HESYCHIVS, quod emendationi huic videtur ob stare, fieri tamen facile potuit, ut Grammaticus ille, vocem in Collectaneis suis corrupte scriptam, ex iis deprauate reperierit, quod in eius Lexico alias non semel factum fuisse, quibus haud obesae naris, facile subodorabitur. Nihil vero facilius, quam ut A in Λ transeat, adeoque ex ΠΑΑΜΥΛΗΣ enascatur ΠΑΑΜΥΤΗΣ. Quem errorem in voce ignota, barbarica, Aegyptiaca, tanto facilius committere potuit HESYCHIVS. Fatendum tamen, coniecturam Salmasianam, etsi non exiguam veri speciem prae se ferat, non penitus certam esse. Nam HESYCHIVS duas has voces Πααμύλης, et Παλμύτης, seu voces distinctas, in Lexicon suum separatim retulit. Et vna non minus quam altera, typum prae se fert dictionis Aegyptiacae. Suspiciatus ergo sum, *Palmyten* Aegyptiis subinuisse Numen, fructibus praefectum, quod illos ad maturitatem perducere crederetur. Ζωίλεα, *holem*, certe in lingua gentis illius *accelerare* significat, Δοταζ, *utah*, autem dicitur *fructus*, ex quo conficitur, Π-Ζωίλεα-Δοταζ, *P-holem-utah*, eum designare, qui *fructus accelerat*, maturitatem eorum procurat, eosque breui ad perfectionem deducit. Soli hoc egregie conuenire, nemo est, qui non intelligat. Videtur itaque cognomen apud Aegyptios fuisse *Osiridis*, ipsi in hymnis Sacris tribui solitum, quemadmodum et STATIVS Lib. I. *Thebaid.* in fine *Osiridem* dixit *frugiferum*. Id vero Aegyptiace non incommode diceretur *Palmitta*.

§. 7. In verbis CRATINI, quorum feci mentionem §. 2, *Paamylae* iungitur *Socharis*, tanquam Aegyptiorum Numen, eiusdem indolis, id est Phallicum. Verba eius, quamuis insigniter corrupta, haec apud HESYCHIVM extant, in voce Πααμύλης. Ὡς σφοδρῶς ἡ Αἰγυπλώδης σίχαρις Πααμύλης. Nisi vox Σόχαρις sit corrupta, qua de re nihil temere affirmauerim, verosimile est, latere in ea nomen Dei alicuius Aegyptii, aut Deae, cuius, sicuti *Paamylae*, Sacra videntur fuisse Phallica. Quod si Numen illud ab Aegyptiis habitum fuerit generis masculini, crediderim a *Pane* Aegyptiorum, siue *Mendete*, parum fuisse diuersum. *Socharis* certe et *Mendes*, mihi idem significare videntur. Nam *Mendes* Aegyptiorum filiis proprie sonuisse *valde prolificum et foecundum*, eoque nomine designatum fuisse *Solem omnia infeminantem*, supra docuimus, Lib. II. c. VII.

Socharis cognomen forte erat Isidis, significans, eam generationi hominum et animantium praesidere.

§. 7. 9. Neque aliud quid *Socharis* significasse mihi videtur. Etenim SD , vel CU , *So*, Nili accolae dicebant $\text{Qv}^{\text{e}}\text{v}^{\text{e}}\text{v}$, plantare, seminare, generare. Iisdem porro APEZ , *areh*, est custodire, unde in propatulo est, $\text{SD} - \text{APEZ}$, *So - areh*, et inserta, quod a Graecis in efferendis vocabulis peregrinis saepe fit, adspiratione, *Sochare*, innuere custodem generationis, et seminationis. Vel posset vox illa quoque explicari $\text{SD} - \text{API}$, *So - ari*, quod Graeci pronuntiarunt *Sochari*, idque significat auctorem et causam generationis, quod nomen Aegyptii Planetae quoque *Maris* indiderunt. Vide Lib. III. cap. VI. §. 4. Suspiciari ergo proclive est, fuisse *Socharis* cognomen, aut forte etiam Epitheton, in hymnis Aegyptiorum Sacris, *Soli* tributum. Quod si vero *Socharis* nomen fuerit, generis foeminini, existimarem, cognomen illud fuisse *Isidis*, siue *Lunae*. Nam et illa generationis corporum in mundo, causa credebatur atque custos, quod multis persecuti sumus Lib. III. cap. I. §. 4. Operae quoque pretium est, hic obseruasse, * WAPI , *Sairi*, lingua Aegyptiorum dici $\text{KOT}^{\text{h}}\text{v}$, concubitum. Hinc enim patescit, $\text{CA} - \text{WAPI}$, *Sa - schairi*, vel $\text{Caxa}^{\text{h}}\text{ipi}$, *Sa - chairi*, (unde Graeci fecerunt *Socharin*) explicari recte posse eam, quae concubitu praeest, vel quae homines et animalia, ad multiplicandum genus suum, occulta vi impellit. Hoc *Lunae* etiam tribuerunt veteres Aegyptii, ideoque ** *ad res amatorias Lunam inuocabant*: et iis rebus praeesse *Isidem*, *Eudoxus*, Scriptor peruetustus, affirmat. De *Iside* nempe, siue *Luna*, id crediderunt Aegyptii, quod de *Venere* Romanorum *LUCRETIVS* canit in principio Operis de rerum Natura.

Alma Venus Coeli subterlabentia signa

Quae mare nauigerum, quae terras frugiferentes

Concelebras: per te quoniam genus omne animantum

Concipitur, visitque exortum lumina Solis.

Et post versus plures interiectos:

Denique per maria, ac montes, fluuiosque rapaces,

Frundiferasque domos auium, camposque virentes,

Omnibus incutiens blandum per pectora amorem

Efficis, ut cupide generatim secla propagent.

Id vero Aegyptiis significasse *Socharin* arbitror.

* Vide supra Lib. IV. cap. III. §. II.

** *PLUTARCHVS* de *Iside* p. 372.

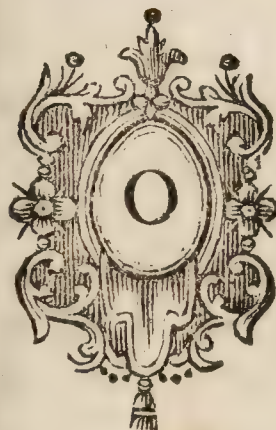
PROLEGOMENA.

(A)

PROLEGOMENA.

§. I.

perae pretium facere mihi semper illi visi sunt, qui in eruendis ac explicandis Theologiae priscoe Aegyptiorum originibus, sedulo et diligenter laborarunt. Etenim inter eruditos omnes constat, Aegyptios, si non primos omnium, certe inter primos, vires ingenii, rationisque usum, studio exquisito perpoliuisse, et scientiarum nobilissimarum, cunctarum fere, fundamenta non poenitenda posuisse. Ipsa ^a diuina Scriptura, tempore ^a, *1 Reg. IV.* iam Salomonis regis, sapientiam populi huius insigniter laudat, deque ea nos quoque magnifice sentire docet. Testatur eadem verbis disertis, ^b Mo- ^b. *Aetor.* sen, Scriptorum omnium, qui extant, antiquissimum, Sapientia Aegyptiorum institutum atque imbutum fuisse. Id vero cum primis testimonio nititur meliorum antiquitatis Scriptorum, doctrinam de Diis, ab Aegyptiorum Sapientibus singulari industria excultam, postea ad Phoenices, ad Arabas, ad

30.

VII. 22.

IV PROLEGOMENA.

Graecos, et per hos ad Romanos, et ut vno verbo dicam, ad gentes politiores cunctas peruenisse. Videntur enim Aegyptii, cum apud ipsos iidem, et sapientiae studium profiterentur, et res diuinas procurarent, fructus praecipuos, quos ex cultis solenter ac studiose literarum scientiis perceperant, ad amplificandam doctrinam de Deo, rebusque diuinis transtulisse, ut quanto maiores in scientiis quibuscunque profectus facerent, tanto ornatior quoque et politior euaderet ipsorum religio. Factum eo est, ut existimatio Sacerdotum Aegypti, et fama sapientiae eorum, ac imprimis circa res diuinas, longe lateque se diffunderet, nouaque indies incrementa caperet, utque ad Scholas ac Sacraria ipsorum vndecunque confluerent, qui supra vulgum sapere audebant, et in scientia omnium praestantissima, de Deo scilicet rebusque diuinis, eximium aliquid praestare in animum inducebant. Abunde id historia Philosophica, Graecorum cum primis testatur, idemque argumentum subinde infra attingemus. Theologiam igitur Aegyptiorum priscam, recte beneque cognitam, dicere non immerito possis, clauem Theologiae Phoenicum, Arabum, Graecorum, Romanorum, et gentium politiorum plurimarum, tametsi non negem, gentes istas ad religionem primitiuam, ab Aegyptiis deriuatam, labentibus annis, figmenta non pauca, sibi que propria, adiecisse. Ex eadem Aegyptiorum religione auita, intelligi porro quam optime poterit, quousque mens humana, luce salutari reuelationis coelestis destituta, suoque tantum instinctui obsecundans, quantumuis rerum praestantium scientia sollicitate imbuta ac exercitata, in cognitione Dei progredi queat, ad quae etiam non devia, ipsa sibi relicta, suisque tantum ratiocinationibus ac cerebri inuentis indulgens, prona ruat.

§. II. Ea igitur de causa semper fuere, qui omni ope, animique contentione id agerent, vt, si fieri posset, in intimos Theologiae veterum Aegyptiorum recessus perrumperent, illiusque arcana aliis aperirent et explicarent. Quem eruditorum latere potest, quid hac in re praestiterit, aut certe praestare voluerit HERODOTVS, quid DIODORVS *Siculus*, quid PLVTARCHVS; quid post hos tentauerint PORPHYRIVS, IAMBLICHVS et MACROBIVS, quid conati fuerint, ac ad argumentum hoc illustrandum contulerint, Scriptores nostrates, CLEMENS *Alexandrinus*, EVSEBIVS, atque praeter hos alii causae Christianorum aduersus Ethnicorum obtrectiones, defensores atque vindices? Absque his auctoribus, in argumento hoc magna cum laude versatis, esset, hodie in Theologia Aegyptiorum nihil plane cerneremus. Gratia proinde his, neque minima, habenda est, quod in Cimmeriis his tenebris, aliquam nobis facem praetulerint, cuius ope nunc, quamuis non sine ingenti labore, verum a falso discernere, atque ex caliginosa abyssu erutum, in apricum proferre possumus. Nihil dicam de recentioribus, qui vestigia veterum legentes, eorumque obseruationibus vsi, de illustrando et explicando eodem argumento, serio, neque sine omni successu cogitarunt. Ingratus essem, si de ipsorum laboribus ac laudibus detraherem, neque ipsorum egregia merita agnoscere aut praedicare vellem. Quantumcunque vero, viri immortali memoria digni, de hoc nostro argumento meriti sint, ausim tamen, quoniam res id postulat, libere profiteri, genuinam Theologiae Aegyptiacae indolem, verumque eius ingenium, non satis perspicue haecenus declaratum, neque ita, vt merebatur, dilucide et distincte explicatum fuisse. Vtrum vero idem hicce conatus, mihi feli-

VI PROLEGOMENA.

cius cesserit quam aliis, eruditis et cordatis huiusmodi rerum arbitris, diiudicandum relinquo. Antequam tamen singulare Deorum in Aegypto explicationem auspicer, visum est aliquid de Theologia gentis huius praemittere. Et ut ordine commodo haec mea procedat Dissertatio, I. quidem inquiram in primordia atque origines doctrinae de rebus diuinis corruptae, cultusque idololatrici inter Aegyptios. II. Dispiciam, qualenam fuerit cultus istius idololatrici proprium et genuinum obiectum. Ac III. denique exponam, quo modo, quae methodo, Aegyptiorum Sapientes, in tradenda doctrina Sacrorum vsi fuerint. Quae quidem totidem distinctis capitibus explicabimus.

CAPVT I.

De initiis et originibus corruptae inter Aegyptios doctrinae Theologicae, cultusque Deorum idololatrici.

Vera Dei cognitio et religio, in Aegypto, post diluuium, per annos plus quam trecentos perseuerauit. §. III. Neque iis quae dixi, obstat impietas Chami, §. IV. Eadem etiamnum florebat, quo tempore Abrahamus illic peregrinatus est. §. V. Id ex eo etiam illustratur, quod Patriarchae huic apud Philistaeos contigit. §. VI. Et ex ritu circumcisionis, apud Aegyptios post aetatem Abrahami recepto. §. VII. Ad obiectiones quasdam, quae ex Eratosthenis catalogo regum Thebaeorum peti possent, respondetur. §. VIII. Tempore Iosephi Patriarchae, religio deprauata, et idololatria, radices iam egerat in Aegypto. §. IX. Et ipse quoque animalium brutorum cultus. §. X. Multo luculentiora eiusdem rei vestigia, in Aegypto, post mortem Iacobi et Iosephi, Patriarcharum reperiuntur. §. XI.

§. III.

Primorum Aegypti, post diluuium, incolarum, cum ex Noacho, eiusque filio Chamo, et nepote Misraimo, ortum traherent, nulla alia potuit esse Theologia ac religio, quam vera et pura, ab ipso Deo tradita. NOACHI sinceram et constantem pietatem, tota eius historia, a MOSE conscripta, ubique loquitur, et praedicat, eique a Scriptores etiam alii diuini, Deusque adeo ipse, ubi se occasio offert, testimonium perhibent honorificum. Quis igitur dubitet, virum fide et pietate in Deum adeo illustrem, quique in mundo antediluuiano, inter homines peruersos atque impios, munere ^b praeconis iustitiae assidue, quamuis non sine ^c molesto

Vera Dei cognitio. et religio, in Aegypto, post diluuium, per annos plusquam trecentos perseuerauit.

a. Ezech. XIV. 14. 18. 20. Matth. XXIV. 37. 38. 39. Hebr. XI. 7. 2. Pet. II. 5. 8.

(A) 4

b. 2 Pet. II. 5. c. Ibid. v. 8.

VIII PROLEGOMENA.

d. *Genes.* IX.
28.

mentis cruciatu, functus est, natos ex se liberos, et natorum natos, in cognitione vnius veri Dei, et in timore nominis eius, pro virili erudiuisse, et per totam vitam confirmasse? Quando autem ex testimonio Scriptoris sacri certum est, Noachum post diluuium, totos d. *trecentos et quinquaginta annos* superuixisse, verosimile prorsus non est, Aegyptios ante id tempus, doctrinam de Deo, rebusque diuinis, a Noacho et Noachidis sibi fideliter traditam, notabili aliquo modo corrupisse. Omnia potius, vt credamus suadent, et clare testantur, veram vnius Dei cognitionem, et cultum cognitioni huic accommodatum, per plus quam trecentos annos, in Aegypto post diluuium viguisse, et sine mutatione damnabili perseuerasse.

Dictis impietas Chami non obstat.

§. IV. Neque vero est, vt quis aduersus ea quae diximus, impietatem *Chami*, progenitoris Aegyptiorum, obiiciat. Nam etsi inficias non eam, facinus Chami, quod memoriae proditum legimus *Genes.* IX. 20-24. vere impium fuisse, atque incredibilem animi leuitatem, omni excusatione indignam, prodere, quae omnino meruerit, vt et ipse, et posterius eius maledictione onerarentur, et hi posteris fratrum Chami postponerentur, ac certa etiam ratione subiicerentur, nondum tamen ex eo consequi opinor, Chamum vsque adeo a bona mente, sanaque ratione repulsum fuisse, vt pia institutionis paternae, et magnorum Dei operum, quae toties oculis suis vsurpauerat, subito et penitus obliuisceretur, aut cognitio Dei vera et recta, qua eo vsque fructus erat, in eius mente funditus oblitteraretur. Ne id quidem credibile est, Chamum illico, post admissum turpe facinus, relicta patris domo, in Aegyptum se recepisse. Videtur potius tota Noachi et Noachidarum familia, vt a ferarum incursionibus tanto tutiores esse, seque mutuo et defendere et adiuuare

iuvare possent, post diluvium, per longam multorum annorum seriem, in eodem fere regionis tractu, vna habitasse, donec tandem crescens indies hominum numerus, aliaeque forte rationes, multos compellerent, ut novas sedes quaesitum proficiscerentur. Hos inter fuit etiam Chamus, aut quod verius mihi videtur, Misraimus filius eius, qui regionem a se denominatam *Misraim*, id est Aegyptum, incoluit, inque eam, doctrinam de vno vero Deo, paternis auitisque in aedibus haustam, introduxit, posterisque suis tradidit.

§. V. Non nego tamen, in familia Semi, viuo adhuc Noacho; sed eo, ut credere par est, inscio, aliquam in doctrinam et cultum corruptionem furtivo gressu, clam et pedetentim irrepsisse. Maioribus certe Abrahami, qui Chaldaeam inhabitauerant, cultum idololatricum, Deus ipse e disertis verbis exprobrat, et hanc esse causam ait, ob quam Abrahamum e patria et a cognatis seuocauerit. At idem quoque apud posteros Chami, Aegypti incolas, Noacho adhuc superstite, usu venisse, ex historia sacra, nullo prorsus aut argumento, aut indicio, colligi vel ostendi potest. Qui vero historiam sacram Abrahami, secundo ab excessu Noachi anno, in lucem editi, serio et attente pensitauerit, haud ita difficulter perspiciet, Misraimi in Aegypto posteros, tempore etiam huius Patriarchae, Deum Noachi verum cognovisse, et quantum iudicare datur, sine vlla idololatriae mixtura coluisse. Nam ^f cum Abrahamus cum vxore Sara, quam pro sorore venditabat, in Aegyptum venisset, et hanc Pharaon rex, sibi conubio iungere cupiuisset, is tamen a Deo monitus, destitit a cogitatis, vxoremque Abrahamo intactam reddidit, veritus nimirum, ne tanto peccato aduersus Prophetam Dei commisso, iram Dei, quem timebat, in se domumque suam, ac totam etiam Ae-

Vera religio in Aegypto etiamnum florebat, quo tempore Abrahamus illic peregrinatus est.

e. Iosuae XXIV. 2. 3.

f. Genes. XII. 10. etc.

gyptum, prouocaret. An non historia haec clare docet, Pharaonem Aegyptiorum regem, metu supremi Numinis actum, a delictis grauioribus se abstinere voluisse, et intellecto errore, in quem ex ignorantia lapsurus erat, mox resipuisse, monitum etiam et castigatum a Deo, manum hanc eius castigatricem agnouisse, humiliterque reueritum esse, ac ei sine mora paruisse? Comparentur modo acta pii huius Principis, cum actis insani illius Pharaonis, ad quem nomine Dei Moses erat missus, & quique se aut Deum hunc nouisse, aut illi parere velle, prae fracte negabat. Nonne haec probant, idololatriam, pulsa veri Dei cognitione iam tum insigniter praeualuisse, uti ex illis, non citra rationem, colligimus, veri Dei nomen Aegyptiis ea adhuc aetate et cognitum, et bene cultum fuisse?

g. Exodi V.
2.

Id illustratur etiam ex eo, quod Patriarchae eidem apud Philistaeos contigit.

h. Genes. X.
13. 14.

i. RELANDI
Palaeestina
p. 77. IOH.
PHILIPPI
HEINII
Dissertt. Sac.
Lib. II. c. VI.
§. 9.

§. VI. Ut vero ea, quae Abrahamo in Aegypto accidisse, MOSES mira breuitate, paulo contractius narrat, vberiori luce perspergantur, utque patefcat, ea quae in hac historia, illustrationis causa suppleui, ingenio Aegyptiorum illius temporis, probe conuenire, age, conferamus cum his, quae Abrahamo eidem, interiectis plusculis annis, in aula regis Gerariensis euenisse, ex historia MOSIS discimus. Sciendum vero est, ^h Philistaeos, non secus atque Aegyptios, ex Misraimo descendisse, et aliquamdiu ⁱ in Aegypto inferiori, vbi Syriae confinis est, circa Pelusium, sedes habuisse auitas, vnde tandem, forte post, aut sub Abrahami natiuitatem, egressi, illam Syriae partem occuparunt, quae deinde ab ipsis *Philistaea*, vel *Palaeestina*, nuncupata est. Erant ergo Philistaei, Aegyptiorum ex vno sanguine fratres, qui verosimiliter per plus quam ducentos annos, eandem regionem incoluerant. Vnum utriusque gentis, ante factam secessionem, erat ingenium, iidem mores, eadem studia, eadem

Sacra.

Sacra. Si alterutram gentem nosti, nosti et alteram. Videamus nunc iam, quid de Philistaeis, in quorum regione Abrahamus ad tempus confederat, eorumque rege Abimelecho, historia sacra commoret. ^{k.} *Dixerat de Sara uxore sua Abrahamus, soror mea est. Misit ergo rex Gerari, qui eam adducerent. Deus autem per somnium sic allocutus est Abimelechum: Ecce illico morieris, propter hanc mulierem, quam domum duxisti, nam marito iuncta est. Abimelechus autem, qui non tetigerat eam, respondit Domino: An o Domine, gentem etiam innocentem malo afficies? Nonne Abrahamus dixit mihi, Saram esse sororem suam? — Quicquid hic egi, egi corde integer, manibusque purus. Regessit autem ipsi Deus, et ego scio, te fecisse hoc corde simplici, et integro, ideoque cohibui te, ne tanto peccato te contaminares, et viri alius uxorem pollueres. Nunc ergo redde viro uxorem, scitoque eum esse Prophetam. Roga eum, ut precibus pro te intercedat, tuque viuas. Cum autem e lecto Abimelechus mane surrexisset, servos suos vocavit, iisque quae gesta erant, exposuit, eoque ipsis metum incussit. — Deinde aduocato Abrahamo, dixit ei Abimelechus: Quid fecisti nobis, aut quid aduersus te commisimus, ut in tantae noxae periculum nos induceres? — Et dedit Abimelechus Abrahamo oves et boues, et servos et ancillas, reddiditque illi Saram uxorem. Dixitque ei: Ecce regio haec vobis aperta est. Elige locum, qui tibi commodus videbitur, inibique habita. Dixerisne, bonum hunc piumque regem, in Scholis Prophetarum educatum institutumque fuisse? Et tamen alia disciplina usus non est, quam quae in Aegypto, vnde Philistaei erant egressi, expectari poterat. Est praeterea in iis, quae duo hi reges, Pharaon Aegyptius, et Abimelechus Philistaeus, cum Abrahamo egerunt, tanta similitudo, ut existimare aliter non possis,*

quam

k. Genes.
XX, 2. 3.

quam eos sub iisdem magistris formatos, iisdem praeceptis imbutos, eodemque Spiritu directos fuisse. Et idem quoque virtutis et pietatis studium, in illa Philistaeorum gente viguisse tempore adhuc Isaaci Patriarchae, docemur *Genes.* cap. XXVI.

Et ex ritu
circumcisi-
onis, apud Ae-
gyptios, post
aetatem A-
brahami
recepto.

1. *Genes.* XX.

2.

m. THOMAS
HYDE de re-
ligione vet.
Persar. toto
cap. 2.

§. VII. Memorabile omnino est, quod modo ex MOSE intelleximus, Abimelecho, Philistaeorum Principi significatum fuisse a Deo, Abrahamum esse ¹ *Prophetam Dei*, huic valde charum, qui idcirco audiendus, cuiusque dictis obediendum sit, atque Abimelechum, cognito hoc, cum reliquis Philistaeis, eum pro tali quoque habuisse. Gerar, sedes Abimelechi regia, prope admodum a finibus Aegypti aberat, unde non parum mihi verosimile fit, famam eorum, quae Abrahamo Gerare contigerant, continuo ad Aegyptios permanasse, ibique existimationem, quam sibi antehac iam pepererat, virtute sua, et pietate Abrahamus, insigniter auxisse. Potuit existimatio illa de Abrahamo, tanquam *Propheta Dei*, quae, ut docte observat, ^m vir antiquitatum Orientalium peritissimus, permagna erat in toto Oriente, et ad ipsos Indorum Brachmanas pervenerat, efficere, ut Aegyptii, accedente forte peculiari quadam occasione, quam historia non commemorat, circumcisionis ritum, quem Abrahamus *Propheta Dei* in familia sua instituerat, et ipsi adoptarent, suumque facerent. Notum vulgo est, veterumque multorum sermonibus celebratum, * Aegyptios, a temporibus antiquissimis, ritum circumcisionis religiose observasse. Verum ** disputant viri

* Vide LEONEM ALLATIVM in Eustathii Antiocheni Hexaëmeron p. 268. 269. SPENCERVM de Legibus Hebraeor. Lib. I. cap. IV. MARSHAMVM in Canone Chronico, Seculo V. p. 74. Edit. Franeq.

** Vide inprimis SPENCERVM, vbi supra. IO. CLERICVM in Comment. ad *Genes.* XVII. 10. et WITSII Aegyptiaca, Lib. I. cap. VII. §. 1. 2. Lib. III. c. VI.

viri eruditissimi, sumserintne Iudaei ritum hunc ab Aegyptiis mutuo, an vero vice versa, eum ab Abrahamo et Abrahamidis didicerint Aegyptii. At enim, nisi vehementer fallor, ex comparatione historiae Abrahami Mosaicae, cum historia exotica, confici luculenter poterit, ab Abrahamo ritum hunc transiisse ad Aegyptios. HERODOTVS, qui haec ex Sacerdotibus Aegyptiis percontatus fuerat, auctor est, ⁿ ritus huius tantam esse antiquitatem, ut prima eius origo, sitne ab Aethiopibus, an vero Aegyptiis deriuanda, certo ostendi nequeat. Nempe puduit Sacerdotes Aegyptios, confiteri, consuetudinem hanc ab Abrahamo et Abrahamidis ad se dimanasse. At veram eius originem, in historia Abrahami clare indicat MOSES, vbi docet, ^o circumcisionem a Deo praescriptam fuisse Abrahamo, ut esset signum foederis cum Deo, quo et ipse et posterius eius, in foederis huius societatem admissi, ab aliis non foederatis discernenterentur, et dignoscerentur, quod locum non habere potuisse mihi videtur, si alii iam tum eodem ritu insigniti vixissent. Possumus etiam aliunde colligere, Aegyptios ante Abrahami tempus, circumcisionis legem ignorasse. Nam si ritu illo iam tum vti fuissent, Philistaei eorum coloni, et quondam ciues, Sacrorum etiam vinculo ipsis iuncti, recens ex Aegypto egressi, morem eundem seruassent. At enim Philistaeos a circumcissione semper alienos fuisse, p certo constat. Neque tamen etiam, Iosephi in Aegyptum venditione, et Iacobi in eandem regionem profectio, circumcisio Aegyptiorum recentior dici poterit. Eo namque tempore, mores Aegyptiorum, in rebus praesertim ad religionem spectantibus, nimio intervallo, ab Israëlitarum moribus distabant, quam ut ab his illi ritum huius indolis sacrum mutuaturi fuissent. Et tamen isthoc iam tempore, Aegyptios circum-

n. Lib. II.

c. 104.

o. Genes.

XVII. 10. 12.

12.

p. 1. Sam.

XVIII. 25.

27. vbi adde

Commentar.

10 H. CLERI-

c I. 2. Sam.

III. 14.

- circumcisionis suae praeceptum tam rigide obseruasse videmus, ut cum illud aliquando neglexissent
- q. *Iosuae* V. 9. Israëlitae, neglectus hicce q *probrum* dicatur *Aegyptiorum*, quod nempe eum in Israëlitis aegre tulerint, reprehenderintque Aegyptii. Consequitur ex his, circumcisionis ritum, tempore illo, quod inter peregrinationes Abrahami et Iacobi, intermedium effluxit, admissum, vsuque paulatim receptum fuisse. Insuper vero animaduerti et istud meretur, circumcisionis ritum, sicut apud Abrahamidas, ita quoque apud Aegyptios, actum fuisse religiosum, signum ac veluti tesseram, singularis in religione puritatis et castimoniae. Colchorum circumcisio videtur fuisse ritus politicus, quale quid de sua circumcissione in hodiernum vsque diem praedicant Copti et Habessini. Et ipsi quoque Aegyptii, r alias nonnunquam huius suae consuetudinis praetexebant causas. Sed res ipsa satis per se loquitur, circumcisionis Aegyptiorum praecipuum ac proprium respectum fuisse ad religionem. Apud Aegyptios enim, ad circumcissionem nemo tenebatur, s nisi Sacerdos mysteriis religionis initiandus, qui rerum diuinarum curam agebat, et ad scientias sacras admittebatur. Solebant id obseruare etiam ex aedituis Templorum religiosissimi quique; vestrum ad initiationem mysticam, sacrorumque arcanorum perceptionem et communionem, vsque adeo necessarium erat, ut Pythagoras, quantumuis Amasi, Aegyptiorum regi, de meliori nota commendatus, tamen ad perceptionem Sacrorum initiationisque priuilegia peruenire ante non posset, * quam circum-
- r. SPENCERVS, vbi supra. CLERICVS in Gen. XVII. 10.
- s. HORAPOLLO Hieroglyph. Lib. I. c. 14. ORIGENES in Epistol. ad Rom. Lib. II. ANAXANDRIDES apud ATHE-NAEVM Lib. VII. p. 300.
- t. CYRILLVS Alexandr. aduersus Iulian. Lib. IX. p. 298.
- * CLEMENS ALEXANDRINVS Stromatum Lib. I. p. 302. THEODORETVS de curandis Graecorum affectibus, Opp. To. IV. p. 467. idque subindicat etiam PORPHYRIVS in vita Pythagorae p. 183. Edit. Cantabr. vel 12. Edit. Kusteri, vbi ait, *Sacerdotes Thebaeos*

cumcidi se passus fuisset. Erat igitur circumcisio Aegyptiorum, religiosa quaedam confoederatio, sicuti illa Abrahamidarum. Sed nec istud praetermittendum, quod AMBROSIVS memoriae prodidit, *de Abrahamo* Lib. II. c. XI. *Aegyptios quarto decimo anno circumcidere mares*, id enim aperte imitationem Abrahami sapit, quem nouimus, ^u filium suum Ismaëlem, annos tredecim natum circumcidisse. Et Abrahamum quidem, id non dedita opera, sed fortuito tantum fecisse, in propatulo est. Nam cum Sacramentum circumcisionis a Deo accepisset, accidit, ut Ismaël annum compleuisset decimum tertium, reliquis vero Abrahamidis ab eo tempore nascituris iniunctum erat, ^w ut pueri recens nati, octauo a natiuitate die legem circumcisionis subirent, etsi lex illa posthaec, usque ad introitum Israëlitarum in Canaanem, ^x non sine scandalo ipsorum etiam Aegyptiorum, plerumque negligeretur. Illa vero et Abrahami ipsius, et Ismaëlis filii, annos tredecim nati, circumcisio, adeo iam tum vbique celebrata erat, ut eam deinde imitarentur Aegyptii, quod videmus, non secus atque ^y Arabes. Possent ad haec alia quoque addi, ad ostendendum, quamdiu inter Misraimidas, vera perseverauerit religio. Sed ista iam sufficiant.

u. *Genes.*
XVII. 25.

w. *Ibid.*
v. 12.

x. *Iosuae* V. 9.

y. AMBROSIVS loc. cit.
Adde GROTIUM de verit. Rel. *Christ. Lib.* I. §. 16. in notis.

§. VIII. Verum dissimulare tamen nolo, in Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS Cyrenaei, summi sua aetate viri, talia occurrere, quae sententiae meae haecenus adstructae, manifesto aduersari videntur. Etenim rex catalogi illius, numero secundus, dicitur *Athothes*, quod auctor laudatus interpretatur *ἑρμολέων*, *Mercurio satum*. Nomen idem gerit, qui in ordine est tertius. Quintus

Ad obiectiones quasdam, quae ex Eratosthenis catalogo regum Thebaeorum peti possent, respondetur.

Pythagorae iniunxisse dura, et a Graecorum religione prorsus aliena.

2. la Chronologie de
Mr. DES VIGNOLES
To. II. p. 739.

a. Lib. V.
cap. V.

tus appellatur *Pemphos*, vel, vti legendum esse, et alias monui, *Semphos*, idque exponitur Ἡρακλῆς-*δης*, *Hercule genitus*. Qui in eadem serie nonum locum occupat, Aegyptiis dicebatur *Mares*, id autem graece redditur Ἡλιόδωρος, *a Sole datus*. Et hi quidem omnes aduentum Abrahami in Aegyptum anteuenterunt, vt de secutis iam nihil dicam. Neque quicquam proderit regessisse, illustribus viris, prima illa aetate, nomina quae in historia gerunt, post mortem demum a posteris imposita fuisse. Quamuis enim res haec negari in vniuersum nequeat, oportet tamen, id non valde diu post mortem celebrium virorum factum fuisse, dum res ab ipsis praeclare gestae, in recenti omnium memoria haerent, vnde liquet, ex ista obseruatione, nos hic lucri nihil capere posse. Sed paucis tamen singula haec seorsim percurramus. Primo igitur hic occurrere videmus *Athothen*, id est *Mercurio genitum*, vel *Mercurialem*, in quo *Mercurii* Aegyptiorum, quem ipsi lingua sua auita *Thoth* nominabant, vestigia deprehendi luculenta, quiuis intelligit. Verum ea de re pluribus hic nunc agere opus non est, quoniam argumentum istud de *Thoth*, siue *Mercurio* Aegyptiorum, in hoc *Panttheo*,^a loco magis opportuno prolixè persecutus sum. Ex iis, quae illic obseruaui, poterit intelligi, *Athotem* vere Aegyptiis, eum dictum fuisse, qui literis et scientiis, more antiquissimo, in columnis insculptis, magnè fauet, easque promouet. Non minorem, dummodo non maiorem, difficultatem parere videtur, nomen regis in illo catalogi quinti, *Semphos*, quod bene vereque exponitur *Hercule genitus*. An non hoc nomine aperte significatur cultus, *Herculi*, turpi idolo, de quo nos Lib. II. cap. III. *Panthei* huius differimus, eo iam tempore offerri solitus? Fateor libenter, *Sem*, *Som*, vel *Dsom*, Aegyptiace *XEm* et *XOm*, nomen esse, quo Seculis insectis,

cutis, Aegyptii coluerunt Numen aliquod idololatri-
 tricum, quod Graeci *Herculem* interpretantur, cu-
 iusque rationem et significationem, loco suo expli-
 cui: at enim per se, nomen illud nihil aliud desi-
 gnat, quam quod Hebraeis חַלֵּל , et גִּבּוֹר
 significant, nempe *fortem*, *robustum*, vel *Deum*
fortem. Quis negare audeat, primis illis tempori-
 bus, de quibus loquimur, Aegyptios nomine tam
 augusto, verum Deum compellasse, etsi posthaec
 illud ipsum, ad ficta hominum idola translatum fue-
 rit. Locum et hic habet, quod de Diis Syrorum
 vere et opportune vir eruditione et meritis in bo-
 nas literas illustris monuit. ^b *Populus Dei satis pie,*
eum Baalem suum vocabant, priusquam ob vocem il-
lam ad profana Numina frequenter nimis traductam,
id ipsum Deus vetaret. Et iterum: ^c *Belus enim pri-*
mo summum rerum gubernatorem, Deum O. M. de-
notabat. — *grassante vero hominum errore, ad*
idola transferebatur: et quod simplicissimum et uni-
cum inprimis erat, tam multiplex postea redditum
est. Superest nonus Thebaeorum rex *Mares*, quod
 ERATOSTHENES optime interpretatur, a *Sole*
donatum, vel *donum Solis*. Verum uti non inuitus
 largior, nomen hoc de idololatria Aegyptiorum te-
 stari, postquam Solis cultus in illa gente inualuit,
 ita ante hoc tempus, sine vitio, et idololatriae su-
 spicione adhiberi potuit. Melius utique id lique-
 ret, si occasio imponendi nominis istius regi, per-
 specta nobis esset. Nouimus ceteroquin, etiam in
 populo Dei, heroem fortissimum *Simson*, nomen
 hoc traxisse a שֶׁשׁ , *Sole*, tanquam dicas *virum so-*
larem, einen Sonnen-Mann, vel, ut viris doctis
 etiam placet, *Solem eximium*. Neque tamen pieta-
 tem, aut Simsonis ipsius, aut parentum eius, quis-
 quam idcirco in dubium vocauit. Non inficias ta-
 men eo, ex Thebaide, prima corruptae religionis

b. SELDE-
 NVS de Diis
 Syris, Synt.
 II. cap. I.
 p. 196.
 c. Idem,
 ibidem p.
 201. fin.
 200.

XVIII PROLEGOMENA

et Theologiae semina, in Aegyptum inferiorem se diffudisse. Et forte *Maris* iam aevo, rei illius quaedam prolusiones apparuerant. At nomen ipsum, argumentum certum et solidum non praebet.

Tempore Iosephi Patriarchae, religio deprauata, et idololatria, radices iam egerant in Aegypto.

cc. Vide *Pantheon* hoc Lib. II. cap. I. §. 8.

d. Vide plura ibidem.

§. IX. Prima Theologiae vehementer deprauatae, et cultus aperte idololatrici, indicia et documenta indubia, in Aegypto, suppeditat nobis historia Iosephi, et Iacobi, Patriarcharum, eorumque commorationis in Aegypto; sed ea tot sunt et tam insignita, ut satis appareat, idololatriam iam dudum ante inualuisse, radicesque altas egisse. Videmus enim in historia Iosephi, Aegyptios iam tum sacra *Soli* fecisse solennia. In Numinis illius honorem condita iam existerat ^{cc} vrbs *On*, quam interpretes Alexandrini, sicuti Graeci omnes, ἡλίας πόλιν, *urbem Solis* vocant, vocabulo Aegyptiaco, id ipsum significante. Et huic *Soli*, consecratum fuisse discimus, ^d *Sacerdotem Oniensem*, quem historia Moisaica vocat פֹּתִיפֶרָה, *Potiphera*, ubi Graeci habent Πετεφεῖν, et Πεντεφεῖν, quod interpretor Π-ΖΩΝΤ-ΦΡΗ, *P-bont-phre*, id est *summum Sacerdotem Solis*. Neque credo, quenquam linguae Aegyptiacae bene peritum, ea quae dixi, in dubium vocaturum esse. Ex eo facile quoque intelligitur, cuiusnam generis fuerint Sacerdotes in Aegypto alii, numero plurimi, quorum historia eadem mentionem iniicit, *Genes.* XLVII. 22. Docet loco illo *MOSES*, Sacerdotum in Aegypto numerum, iam tum fuisse ingentem, ita ut ipsis, ad commodam sustentationem, certae Aegypti partes assignandae fuerint, quod in iis regionibus, ubi vera religio Patriarchalis viguit, ac floruit, ante Oeconomiam Moisaicam, locum habuisse non videmus. At in Aegypto, numerus Sacerdotum eo tempore, valde iam auctus erat, illisque per totum regnum,

agri

agri fundique ampli erant distribuendi, ut ex eorum redditibus, cultum diuinum, multiplici rituum cumulo, iam, ut videtur, oneratum, et sumtuosum, commode obire, et literarum quoque studiis excolendis, vacare possent. Non obscura hic eorum cernuntur initia, quae de Sacerdotum Aegyptiorum numero, variisque functionibus, memoriae prodiderunt Scriptores graeci. Et quod de Iosepho narrat MOSES, quod Sacerdotum in Aegypto agros, ab oneribus, quae aliis regionis illius ciuibus perferenda erant, immunes exemptosque esse voluerit, id suo aeuo adhuc obseruatum fuisse, testatur ^e c. Adde DIO-HERODOTVS Lib. II. c. 168. Praeter *Solem*, DORVM sumum Aegyptiorum Numen, si recte iudico, in P. 24. historia Iosephi Patriarchae, vestigia etiam reperi-mus, *Neithae* Deae, Sai in Aegypto inferiori religiose cultae; sed quam in primis idololatriae nascentis temporibus, vbique, et in ipsa adeo Aegypto superiori, venerationi ac adorationi omnium, expositam fuisse, ambigere nequeo. Ab ea enim nomen f. Hac de re accepisse *Asenetham*, Potipherae Sacerdotis Oni-disputo Lib. I. c. III. ensis filiam, quae postea Iosepho nupsit, ^f non abs §. 3. ratione suspicor.

§. X. Sed ipsum quoque brutorum animalium cultum, qui Aegyptios risui atque contemptui Graecorum, aliarumque gentium politiorum exposuit, Iosephi aeuo, in tota Aegypto, apud indigenas receptum fuisse, ambigi merito non potest. Eo certe referendum est, quicquid etiam viri eruditissimi argutentur, et comminiscantur, quod legitur Genes. XLIII. 32. *Apposuerunt cibos Iosepho seorsim, Aegyptiis etiam comedentibus apud eum seorsim, non enim poterant Aegyptii sumere cum Hebraeis cibum, quia abominationi id est in Aegypto.* Quae potuit esse huius rei ratio, ut Aegyptii abominationi sibi ducerent, cum alienigenis cibum capere, nisi diuersitas

Et ipse quoque animalium brutorum cultus.

g. ONKELOS
et IONA-
THAN, Pa-
raphraſtae
Chaldaei ad
loc. cit. Ad-
de MAIMO-
NIDIS *More
hebochim*
Parte III.
cap. 46. et
DRVSH notas
ad loc. cit.

h. Relatio-
nes Danico-
rum in In-
dia Miſſio-
nariorum ,

Sacrorum et religionis? Animalia, quae Aegyptii tanquam diuinitatis imagines et ſymbola, impenſo cultu proſequebantur, aliarum regionum et nationum homines, ſine cunctatione in cibum adhibebant, iisque ventrem paſcebant. Hoc Aegyptiis non poterat non abominabile videri. Cum huiusmodi Deorum ſuorum contemtoribus et interfecto-ribus, vna, et eundem cibum capere, ipsis vtique piaculum erat maximum. Recte et opportune & vetuſtiores Hebraeorum magiſtri id iam obſeruarunt et monuerunt: eſtque vtique memoratu dignum, HERODOTVM veteris hiftoriae patrem, et qui in Aegypto ipſe, de rationibus Sacrorum et religionis, Sacerdotes diligenter percontatus eſt, et rem eandem referre, quam MOSES, et rei illius eandem reddere rationem, quam reddunt Iudaeorum Magiſtri. Verba eius haec ſunt Lib. II. c. 41. *Boues mares, eoſdemque mundos ac vitulos Aegyptii vniuerſi immolant: at foeminas ipsis immolare non licet, vt quae Iſidi ſacrae ſint. — Bouesque foeminas omnes itidem Aegyptii venerantur, ex omnibus pecudibus longe plurimum, multo etiam magis, quam oues: eoque nemo Aegyptius vel Aegyptia, Graeci viri, vtpote alienigenae, aut os ſuauiretur, aut cultro, vel veru, aut olla eius vteretur, aut pura bouis carne, graeco cultro incifa, veſceretur.* En! veram et genuinam rationem illius moris, quem memoriae prodidit in hiftoria Iosephi MOSES. Retinent eandem conſuetudinem hodieque Indorum Brachmanes, veterum Aegyptiorum hauſ dubie diſcipuli, et in rebus plurimis aemulatores, neque illi aliam, quam eandem ipſam, quam modo retuli, huius conſuetudinis rationem promunt. Nam, ^h quia vident, Chriſtianos Europaeos vaccas iugulare, et animalium omnis generis viuientium carne veſci, id ipsis abominationi eſt, eoque ipsis, neque Chriſtianum, neque ſupelle-

pellecibilem eius cibariam attingere licet, metu ne tali contactu polluantur. An non omnia haec amice inter se conspirant? Hinc facile etiam perspicitur, quamobrem, quod MOSES pariter obseruat, *i Pastores Aegyptiis abominationi fuerint.* Id profecto nonnisi de Pastoribus peregrinis, quales tum erant Israëlitae, dici potuit. Nam ceteroquin ipse Aegyptiorum rex, ex Israëlitis ^k *quosdam gregibus suis pastores praeficere* cogitabat: et apud veteres, pastorum Aegyptiorum, mentio sane plurima occurrit, cui argumento immorari iam non licet. Paucis tantum monebo, inter septem hominum genera, in quae tota Aegyptiorum gens erat diuisa, ^l numerari etiam *pastores*: in Praefectura vero Mendesia, ^m *caprarios* honore affectos fuisse plane singulari: ac inter pastores Aegyptios, ⁿ solos tantum subulcos et societate hominum, et communione Sacrorum indignos reputatos fuisse. Posset quis haec secum perpendens, ad eam suspicionem delabi, Israëlitas, dum in Aegypto habitarent, a suis alendis non adeo alienos fuisse, ac postea quidem, lege Mosai- ca intercedente, redditi sunt. Verum enim vero, talis suspicio parum videretur probabilis, et praeterea vera ratio, cur Aegyptii, Pastores Israëlitas, et in vniuersum peregrinos detestarentur, haec est: Peregrini gregum pastores, a moribus Aegyptiorum alieni, animalia cuiuscunque generis, sic pascebant et nutriebant, vt ea promiscue etiam iugularent, eorumque carne vescerentur. Id vero Aegyptii, animalium cultores supersticiosissimi, toto pectore abominabantur, et nullo modo ferendum esse censebant.

§. XI. De temporibus quae mortem Iacobi, Iosephi, reliquorumque Patriarcharum in Aegypto secuta sunt, vsque ad exitum Israëlitarum e domo seruitutis, nullum potest superesse dubium. Quam

Continuat.
VII. p. 341.
not. a.

i. Genes.
XLVI. 34.

k. Genes.
XLVII. 6.

l. HERODO-
TVS Lib. II.
c. 164. DIO-
DORVS Lib.
I. p. 67. Edit.
Wechel.

m. HERODO-
TVS Lib. II.
c. 46.

n. *Idem ibid.*
c. 47.

*Multo lu-
culentiora
eiusdem rei
vestigia in
Aegypto,*

post mortem
Iacobi, Iose-
phi, et Patri-
archarum
reperiuntur.

o. Exodi
VIII. 25. 26.

p. ONKELOS
et IONA-
THAN, Pa-
raphraſtae
Chaldaei
hoc loco.

q. apud IO-
SEPHVM ad-
uerſus Api-
onem Lib.I.
ſ. 26. p. 460.
fin.

vniverſaliter cultus animalium turpis, tempore Mo-
ſis, in tota Aegypto, probatus receptusque fuerit,
ſatis ex eo intelligi poteſt, quod cum rex Aegyptio-
rum, Iſraëlitas iuſſiſſet, ° *Deo ſuo ſacrificare in terra
Aegypti*, Moſes in haec verba ipſi reſponderit: *Non
expedit ita facere, quia abominationem Aegyptiorum
ſacrificaturi eſſemus Iehouae Domino noſtro. Eſi
immolaremus abominationem Aegyptiorum, nonne illi
nos lapidarent?* Num dubium cuiquam eſſe poteſt,
Scriptorem ſacrum per *abominationem Aegyptiorum*,
intelligere boues, oues et capras, ab Iſraëlitis Deo
in ſacrificium offerendas, id quod Aegyptiis, ani-
malium illorum cultoribus et adoratoribus, abomi-

nationi omnino fuiſſet. Sic verba haec ceperunt
P antiqui Iudaeorum Doctores, et ex noſtris Scriptu-
rae interpretibus, * probatiſſimi quique. Confe-
rendus autem erit hicce locus, cum alio, *Genef.*
XLIII. 32. de quo nonnihil dixi ſ. 10. Illi enim ſe-
ſe mutuo illuſtrant. Iuuant nos hic etiam antiquiſ-
ſimae Aegyptiorum traditiones, ex quibus MANE-
THO retulerat, † *Moſen*, quem is ** *Oſarſiph* ap-
pellat, ſuis praecepſiſſe, vt nullis animalibus, quae
praecipue ſacra apud Aegyptios erant, ſe abſtine-
rent. Certe traditiones hae cum historia Moſaica
concinunt, eique lucem non ſpernendam inferunt.
Ceterum quae hic adſtruenda mihi eſſent, adeo no-

ta

* MVNSTERVS, FAGIVS, VATABLVS, DRVSIUS,
CARTWRIGHTVS, AYNSTWORTHVS, CLERI-
CVS, alique plures ad hunc locum. Quibus adde BO-
CHARTVM in *Hieroſoico* Parte I. col. 664.

** in Graeco eſt Ὀſαρſιφιων; verum credo veram lectio-
nem olim fuiſſe Ὀſιρſαφιων. *Oſir-Saph*, certe Aegyptiace
vocatur *deſtruكتور* vel *deſolator* *Oſiridis*. *Oſiris* hic, per
proleptin historicam vocatur *Sol*, *Heliopoli* cultus. Hunc
nempe polluiſſe, et euertiſſe Moſes perhibebatur in Anna-
libus Aegyptiorum.

ta iam censentur, et ^r a cordatis omnibus tam libenter admittuntur, ut si diutius ea persequi vellem, nonnisi actum agerem. Vnicum istud nunc tantum addam, in illo nempe temporis interuallo, quod hic ob oculos habemus, quodque a morte Iacobi, Iosephi, et reliquorum Patriarcharum, usque ad exitum Israëlitarum ex Aegypto decurrit, non modo superstitionem idololatricam Aegyptiorum, multis foedisque modis auctam, vehementer creuisse; verum huius quoque mali contagionem perniciosissimam, ad Israëlitas ipsos permanasse, ipsosque ad imitationem tam insanae impietatis pellexisse. Grande hoc nefas, populum Dei, dum in Aegypto etiamnum habitaret, mente peruiacaci iam saepius commisisse, Deus ipse per Prophetas suos, ipsis * non semel exprobrauit, et propensionis huius suae ad idololatriam Aegyptiorum specimen ipsi dederunt oppido luculentum, in cultu vituli aurei in deserto, de quo in *Pantheo* nostro, ^s loco proprio, et nos nonnihil obseruabimus.

r. Instar omnium esse possunt, BOCHARTVS, ubi supra, et WITSIVS in Aegyptiacis Lib. II. cap. II.

s. Lib. IV. cap. II. §. 16.

* *Iosuae* XXIV. 14. *Ezech.* XX. 7. 8. 25. XXIII. 3. 8. *Amos.* V. 25. 26. *Actor.* VII. 41. 42. quae loca egregie illustrantur in *CAMP. VITRINGAE* Obseruat. Sac. Lib. II. cap. I. Adde WITSIVM, ubi supra.

* * * * *

CAPVT II.

De obiecto cultus idololatrici
Aegyptiorum proprio et genuino.

Eruditorum plerique opinantur, praecipuum obiectum cultus religiosi Aegyptiorum fuisse homines, post mortem honoribus diuinis donatos. §. XII. Ex Mysteriis Graecorum, probare id non licet. §. XIII. Mysteria Aegyptiorum a Mysteriis Graecorum differunt. §. XIV. Multo minus id ex Mysteriis Aegyptiorum probari potest, etsi tale quid Leo, Sacerdos Aegyptius perhibuisse feratur. §. XV. Epistola Alexandri M. qua id de Leone testatur, a Christiano quodam conficta fuit. §. XVI. Eusebii in hac causa testimonium, veritati praeiudicare non potest. §. XVII. Ex testimonio Sacerdotum Aegyptiorum, et meliorum inter Graecos Scriptorum probatur, Aegyptios homines non coluisse. §. XVIII. Idem illud etiam ex Dynastiis Manethonis euincitur. §. XIX. Aperitur ratio, ob quam recentiores Graeci, vetustis Aegyptiis Apotheosin hominum mortuorum affinxerint. §. XX. Obiectum cultus idololatrici veterum Aegyptiorum re ipsa duplex fuit: Dii *νοητοί*, intelligibiles, et *αἰσθητοί*, sensibiles. §. XXI. Aegyptiorum maiores coluerunt Deos *νοητές*, naturae spiritualis, aeternae. §. XXII. Praeter illos Aegyptii coluerunt etiam Deos *αἰσθητές*, sensibus obnoxios, inter quos eminuerunt, Sol et Luna. §. XXIII. Adiecti his deinceps reliqui Planetæ. Ea, ut videtur, de causa, numerus septenarius Orientalibus sanctus erat. §. XXIV. Et praesertim Aegyptiis. §. XXV. Cabiri olim in Aegypto et Phoenicia culti, erant primitus septem Planetæ. §. XXVI. De cultu tamen Planetarum apud Aegyptios antiquissimo, vix aliquid memoriae proditum reperitur. §. XXVII. Ex Planetis emerfit primus Deorum octonarius apud Aegyptios, cui tractu temporis successit octonarius secundus, in quo designando Scriptores variant.

riant. §. XXVIII. Oëto Aegyptiorum Dii a quibusdam ad prima rerum principia et elementa referuntur. §. XXIX. Ex oëto Diis, successu temporis facti sunt duodecim. §. XXX. De ordine Deorum Aegyptiorum ultimo. §. XXXI. Dii Aegyptiorum αἰδητοὶ erant re ipsa, Sol, Luna, et Nilus fluuius, ad quorum Numina, reliqui omnes referebantur. §. XXXII. Praeter obiectum cultus Aegyptiorum proprium, de quo diximus, est quoque aliud; sed improprium, secundarium, et relatiuum. §. XXXIII. Eo spectant Obelisci, imagines Solis, apud Aegyptios antiquissimae. §. XXXIV. His videntur successisse animalia viua, habita ab Aegyptiis symbolicae Deorum imagines. §. XXXV. Cultus animalium viuorum fuit in Aegypto, longe vetustissimus, et exitum Israëlitarum ex Aegypto antecessit. §. XXXVI. Ad animalia additae sunt processu temporis imagines et simulachra, tum animalium, tum etiam forma humana praedita. §. XXXVII.

§. XII.

Si Scripturam rite consulamus, illa nos ignorare non finet, quodnam fuerit cultus Aegyptiorum idololatrici verum et proprium obiectum, etiamsi ea de re viri doctissimi, ab antiquo ad hoc nostrum vsque tempus, inter se vehementer dissenserint. Antequam vero illud explicemus, videndum in antecessum est, num Dii maiorum gentium, ab Aegyptiis culti, Osiris, Isis, Ammon, Horus, Vulcanus, Hercules, Pan, aliique similes, primo quidem mortalium lege ex hominibus prognati; sed deinde propter ingentia merita, et in homines beneficia, coelo donati, et in deorum censum relati fuerint. Non nego, esse hanc satis communem virorum longe doctissimorum et celeberrimorum sententiam, eamque video radices passim egisse tam profundas, et quotidie nouis, neque parum speciosis rationibus, eum in modum exornari, vt vix spes vlla mihi supersit, illam ex animis plerorumque posse euelli. Sed est tamen eius generis hocce argumentum, vt

Eruditorum plerique opinantur, praecipuum obiectum cultus religiosi Aegyptiorum, fuisse homines, post mortem diuinis honoribus donatos.

mihi, Theologiam et religionem priscorum Aegyptiorum exploranti, illud tacite praeterire non liceat. Exponam igitur, quod post institutum rei huius examen serium et diligens, veritati quam maxime mihi congruere visum est.

Ex Mysteriis Graecorum id probare non licet.

a. GVILIELMVS WAR-
BVRTONVS.
Vide les Dis-
sertations de
Mr. DE SIL-
HOVETTE
sur l'union
de la reli-
gion etc.
Dissert. V.
p. 193. 194.
etc.

§. XIII. Inter omnia argumenta, quibus vtuntur viri docti, ad probandum, Aegyptios coluisse homines, post mortem diuinis honoribus donatos, illud sine dubio primum meretur locum, quod ex Mysteriis Graecorum, et ipsorum quoque Aegyptiorum, petitum est. Obseruauit nempe ^a Theologus Anglus praestantissimus, omnique doctrinae genere cultus, in Mysteriis Graecorum, hanc etiam initiatis doctrinam tradi consueuisse, Deos illos, quos vulgo adorarent omnes, re ipsa mortales extitisse homines, idque testimoniis quibusdam, e CICERONE perquam opportune allatis, demonstrasse, et extra omnem dubitationis aleam posuisse videtur. Sunt autem haec CICERONIS verba, Tuscul. Lib. I. c. 12. *Quid? totum prope coelum, ne plures persequar, nonne humano genere completum est? Si vero scrutari vetera, et ex his ea, quae Scriptores Graeciae prodiderunt, eruere coner: ipsi illi, maiorum gentium dii qui habentur, hinc a nobis profecti in coelum reperientur. Quaere, quorum demonstrantur sepulchra in Graecia: reminiscere, quoniam es initiatus, quae tradantur Mysteriis: tum denique, quam late hoc pateat, intelliges.* Herculem, Bacchum, Leucotheam, Castores, et alios horum similes, ex turba mortalium hominum, translatos fuisse in ordinem deorum immortalium, notum erat vulgo, neque ea de re cuiquam poterat superesse dubium. De illis CICERO, eo, quem laudauimus, loco, quoque dixerat. Verum mox, in verbis quae descripsimus, addit, intelligi ex mysteriis, quam late hoc pateat, in ii quippe tradi initiatis, ipsos maiorum gentium deos,

deos, Iouem, Apollinem, ceterosque mortali lege creatos, propter virtutem vero et bene merita, immortalitate et consortio deorum donatos fuisse. Eodem spectant et haec auctoris eiusdem verba, Lib. I. de nat. Deor. c. 42. *Quid? qui aut fortes, aut claros, aut potentes viros, tradunt post mortem ad Deos peruenisse, eosque esse ipsos, quos nos colere, precari, venerarique soleamus, nonne expertes sunt religionum omnium? ——— Omitto Eleusinam, sanctam illam et augustam,*

Vbi initiantur gentes orarum ultimae

Præterea Samothraciam, eaque

— Quae Lemni

Nocturno aditu occulta coluntur

Siluestribus sepibus densa.

Cui quidem loco, ex priori, lux est accendenda. Iubebantur ergo omnes, initiati Graecorum mysteriis, credere, Deos, quos Graecia coleret, cunctos, in lucem hanc aliquando editos fuisse, inter homines vixisse, et tandem mortem quoque optinuisse. At quaeri non immerito potest, fuerintne legislatores, et conditores mysteriorum, de eo, quod credere volebant alios, ipsi certo persuasi. Docere nos voluit ingeniosus ille auctor, qui arcana Mysteriorum Eleusiniarum nobis non sine successu explicare conatus est, ^b legislatores et Philosophos veteres permulta suis inculcasse et vehementer commendasse, quae credebant hominibus fore utilia, etiamsi ea re ipsa iudicarent esse falsa. Quid vetat nos credere, ex illorum numero fuisse etiam doctrinam in mysteriis traditam, de mortalibus ad honores diuinos euectis, istoque virtutis praemio donatis, quod sane scopo, quem legislatores in mysteriis instituendis, sibi propositum habebant, erat multo conue-

b. Vide les
Dissertati-
ons de Mr.
DE SILHOV-
ETTE *sur*
l'union etc.
Dissertat.
VIII. init.

XXVIII PROLEGOMENA.

c. Vide eundem, Dissertat. V. et VI. p. 346. 347.

conuenientissimum. Volebant autem praeterea Mysteriorum conditores, quod pariter ^c auctor noster doctissimus nos obseruare iubet, initiatos a cultu Deorum plurium, ad agnoscendam vnitatem Entis supremi, rerumque omnium summi moderatoris, reuocare: quid igitur, quaeso, ad rem hancce conducibilis excogitari poterat, quam isthaec doctrina, Deos, quos adoraret vulgus, re ipsa homines fuisse, ob solius virtutis meritum, ad illud, in quo nunc conspicerentur, honoris fastigium euectos? Nonne pii Ecclesiae primitivae doctores, rem plane eandem, et eadem etiam de causa, constanter docuerunt, multisque adstruxerunt? Si res ista ex bonis et genuinis historiae antiquae monumentis, legitime demonstrari potuisset, tanquam certa et indubia, quid, obsecro! opus erat, eandem, ceu doctrinam arcanam, multa et sollicita cum cautione mystis foliis, rite initiatis, tradere? An non vel id ipsum argumento est satis luculento, rem hanc, quae non ex historia, sed ex mysteriorum arcanis placitis, tantum cognosci poterat, a Mysteriorum institutoribus fuisse excogitatam, ut hominum utilitas et vera felicitas, quae per mysteria quaerebatur, hoc pacto tanto melius promoueretur?

Mysteria Aegyptiorum a Graecorum mysteriis vehementer differunt, et ex his aestimanda non sunt.

d. Mr. DE SILHOVETTE, ubi su-

§. XIV. Verum quomodocunque res ista se habeat, quam nunc mittimus, suoque loco relinquimus, sit hoc ita, fuerint Dii illi, quos Graecia colebat, miseri mortalesque homines, quod in Mysteriis illius gentis assererebatur, quid quaeso Graecorum Mysteria, ad Deos Aegyptiorum? Num non, quod mox videbimus, ipsius Graeciae meliores et maxime cordati Scriptores candide fatentur, ea in re Graecorum mores, a moribus Barbarorum, ac sigillatim Aegyptiorum, toto coelo differre? At enim, inquit vir ingenii politissimi, constat vnanimi veterum consensu, Mysteria ex Aegypto transisse in Grae-

Graeciam, ac singularem reperiri inter Myſteria gentis vtriusque ſimilitudinem. Et iſtud quidem libens et vltro largior, videri modum, certas quaſdam doctrinas ſacras, nonniſi initiatis in Myſteriis tradendi, in Aegypto inuentum, et exinde ad alias gentes translatum fuiſſe. Verofiſmile eſt, in antiquiſſimis, et apud hos, et apud illos, Myſteriis, doctrinam de Dei aeterni vnitae, de animarum immortalitate, deque praemiis et poenis poſt hanc vitam diſtribuen- diſ, ſollicite inculcatam fuiſſe. At vti diuerſi erant Aegyptiorum Graecorumque Dii, ita de iis, diuerſa etiam, in vtriusque gentis doctrina tradi ſolebant. In Myſteriis Eleuſiniis, tota fabula de Cerere et Proſerpina, qualem nobis ^e docti quidam veteris Ec- cleſiae Patres conſeruarunt, tradebatur, ac explica- batur, idque erat praecipuum illorum Myſteriorum argumentum. Nihil certe huiusmodi, in Myſteriis Aegyptiorum vnquam audiebatur. Ita in Myſteriis Samothracum, innumerisque aliis, talia de Diis per- hibita fuiſſe nouimus, quae Aegyptiis in vniuerſum ignota erant. Vnicum tantum adiiciam exemplum, ex quo intelligi clare poſſit, ex Myſteriis nihil pro- bari poſſe de Diis Aegyptiorum. Perhibent vete- res, ^f Philoſophum quendam, quem Zoroaſtrem vocant, initiatum in Aegypto, Myſteria illius gentis in Perſiam inuexiſſe. Et de Perſis tamen hoc obſer- uat Scriptor peruetuſtus, omnique fide hic dignus, ^g eos non, ſicuti Graeci, ſentire, Deos ex hominibus eſſe genitos. Ideoque apud eundem, Athenienſes, Xer- xi Perſarum regi hoc exprobrant, quod ^h heroum, id eſt hominum diuinis honoribus maſtatorum, nul- lam neque curam agat, neque rationem habeat. Tale quid ergo, in Perſarum Myſteriis, eſſi ex Aegypto arceſſitis, non docebatur. Id igitur, quod volunt viri docti, non ex Graecorum; verum ex ipſorum Aegy-

pra, Diff. V.
p. 171. 218.
et aliis in
locis.

e. CLEMENS
Alexandr.
in *Protre-*
ptico p. 13.
ARNOBIUS
aduerſus
Gentes Lib.
V. p. 173. 174.

f. Mr. DE
SILHOVET-
TE, vbi ſu-
pra, Diff. V.
p. 171.
g. HERODO-
TVS Lib. I.
cap. 131.
h. *Idem* Lib.
VIII. cap.
143.

Aegyptiorum mysteriis ostendendum adstruendumque esset.

Neque id etiam probari potest ex Mysteriis Aegyptiorum, etsi Leo quidam, Sacerdos Aegyptius, id perhibuisse dicatur.

hh. Mr. DE SILHOVETTE, ubi supra, Diff. V. p. 236. 237. etc.

i. locum hunc supra §. XIII. descripsi.

§. XV. Sed silentio tamen inuoluere non possum, doctissimos viros, ad ipsa quoque Aegyptiorum mysteria, hh in quibus tale quid traditum fuerit, prouocare. Videamus igitur, qualia illa sint. Adferuntur nempe ista ex AVGVSTINO de ciuit. Dei Lib. VIII. cap. V. In eo genere sunt etiam illa, — quae Alexander Macedo scribit ad matrem, sibi a magno Antistite Sacrorum Aegyptiorum, quodam Leone patefacta. Vbi non Picus et Faunus, et Aeneas, et Romulus, vel etiam Hercules et Aesculapius, et Liber Semele natus, et Tyndaridae fratres, et si quos alios ex mortalibus pro diis habent; sed ipsi etiam maiorum gentium dii, quos i Cicero in Tusculanis nominibus videtur attingere: Iupiter, Iuno, Saturnus, Vulcanus, Vesta, et alii plurimi, quos Varro conatur ad mundi partes, siue elementa, transferre, homines fuisse produntur. Timens enim et ille quasi reuelata Mysteria, petens admonet Alexandrum, ut cum ea matri conscripta insinuauerit, flammis iubeat cremari. Eandem in rem citantur et haec CYPRIANI, ex libro de idolorum vanitate p. 12. Non vnus ab omnibus Deus colitur, sed propria cuique maiorum suorum cultura. Hoc ita esse, Alexander M. insigni volumine ad matrem suam scribit: metu suae potestatis proditum sibi de diis hominibus a Sacerdote secretum; quod maiorum et regum memoria seruata sit; inde colendi et sacrificandi ritus inoleuerit. Quibus gemina leguntur apud MINVTIVM FELICEM in Octauio cap. 21. et ATHENAGORAM in libro pro Christianis p. 31, cuius verba adscribere, operae pretium fuerit. Alexander Philippi filius, in Epistola ad matrem (ambo vero Heliopoli, Memphi, et Thebis colloquia cum Sacerdotibus instituisse dicuntur) Deos fuisse homines scribit, se ex Sacerdotibus cognauisse.

nisse. Obseruare hic lectorem velim., ATHENAGORAM scribere, Olympiadem, et filium eius Alexandrum, Heliopoli, Memphi, et Thebis, cum Sacerdotibus colloquia instituisse, cum tamen ex genuinis historiae Alexandri Monumentis certum et testatum sit, Olympiadem filium suum in expeditione bellica comitatam plane non fuisse, Alexandrum vero, temporis penuria pressum, vltra Memphim non processisse, neque Thebas vnquam oculis vsurpasse. Ita ad constituendam illam fabellam, mendaciis merisque figmentis opus erat. Si ceteroquin loca hic a me excitata inter se compares, atque coniungas, intelliges, Scriptoribus hisce Christianis, aut lectam, aut saltem de fama notam fuisse epistolam, ab Alexandro Macedone, vti iactabatur, ad matrem Olympiadem scriptam, in qua ipsi significauerit, sibi a Leone Antistite Aegyptio, secretum aliquod, summo ceteroquin studio occultatum, metu proditum fuisse, Deos nempe, in Aegypto cultos, olim fuisse homines. Quid igitur de hac, siue Epistola, siue fama existimabimus? Nam si res ita se habet, prouti eam Scriptores illi Christiani referunt, manus vtique de tabula auferenda, pedibusque in doctissimorum virorum sententiam eundum nobis erit.

§. XVI. Verum enim vero, quae fides poterit haberi Epistolae, supra quidem, quam dici potest, memorabili; sed de qua, ante Scriptorum illorum Christianorum aetatem, nemo vnquam aliquid fando audiuit? Nonne constat, a Christianis quibusdam, illo tempore, intentione non mala; sed pessimo tamen exemplo, permulta tanquam veterum Scripta venerabilia conficta fuisse, quod crederent, illa sibi fidem apud lectores tanto maiorem conciliatura, viamque ad felicius destruendum gentilium errores superstitionemque apertura esse? Quem fugiunt Sibyl-

*Epistola
Alexandri
M. qua id de
Leone testa-
tus esse per-
hibebatur, a
Christiano
quodam
conficta
fuit.*

lina,

lina, aliorumque etiam Oracula, Osthonis et Hy-
 staspis, Magorum nempe Persarum, libri, Hermi-
 tis Trismegisti varia, et similia his innumera, pia
 fraude, a Christi cultoribus, orbi obtrusa? sed quae
 hodie ab idoneis talium rerum aestimatoribus, me-
 rito contemnuntur. Neque vero etiam antiquitatis
 Christianae studiosis ignotum esse potest, Scriptores
 Christianos veteris Ecclesiae, ad vnum omnes, ubi
 exquisito studio idololatriam oppugnant, eiusque
 vanitatem ac insaniam annuntiant ostendere, id sem-
 per et cum primis vrgere, Deos qui in mundo co-
 luntur, re ipsa homines fuisse, aliis similes; sed du-
 dum mortuos. Estne igitur mirum, tenebrionem,
 nescio quem, in eorum gratiam, talem Alexandri
 Epistolam confinxisse, eamque postea certatim alios
 in vsum suum conuertisse? Si Epistola illa, quam
 Patres laudant, genuina esset, tum quaestio de
 essentia, natura, et origine deorum Aegyptiorum,
 quae, vti ex notissimo PLUTARCHI libro *de Iside
 et Osiride*, ubique intelligitur, veteres Philosophos
 tantopere exercuit, sic decisa et penitus finita fuisset,
 vt nemini amplius dubium superesse potuerit, et
 profecto Epistola illa, inter Graecos, Philosophos
 praesertim, nihil fuisset illustrius. Non certe vide-
 mus, vnquam aliquem, ubi de natura Deorum di-
 sputare in animum induxit, ad hoc Oraculum con-
 fugere, aut eius vel leuissimam mentionem facere,
 non VARRONEM, ^k ubi de Deorum Aegyptiorum
 natura differit, non CICERONEM in libris *de natura
 Deorum*, in quibus de hoc argumento, subtiliter
 profecto et copiose disceptat, qui in hac causa maluit
 ad obscura Graecorum mysteria prouocare, ex qui-
 bus tamen rem hanc non tam edisserat, quam po-
 tius tantum mussitat, quam ad luculentam illam Alex-
 andri Epistolam: non DIODORVM *Siculum*, etsi
 tamen is p. 18. secretorum quorundam Sacerdotali-
 um,

k. *De lingua
 latina*, Lib.
 IV. p. 17.
 Edit. Dor-
 drecht.

um, his de quibus loquimur, non dissimilium, aliquam mentionem iniecerit: non PLUTARCHVM, qui in libro *de Iside et Osiride*, in explicandis et conciliandis veterum de hac re sententiis, se mirum in modum torquet, quique illam ipsam quaestionem, an Dii Aegyptiorum homines fuerint, intactam praeterire non potuit; sed de Alexandri Epistola ne γὰρ quidem habet, quinimo sententiam illi contrariam aperte asserit; non alium denique quenquam, quod me iudice, documento est irrefragabili, illis de tali Epistola nihil plane constituisse. Legat quis porro Scriptores vitae Alexandri M. DIODORVM *Siculum*, ARRIANVM, PLUTARCHVM, CVRTIVM, et inueniet illos commemorare sacrificia a rege hoc Apidi oblata Memphi, sermones etiam eum inter et Sacerdotes Iouis Ammonis, in Marmarica, institutos; sed de Leone, de secretis ipsi a Sacerdotibus Aegyptiis reuelatis, de Epistola super ea re ad Olympiadem matrem exarata, verbum aut indicium deprehendet nullum. Non sum nescius, Patronos Epistolae illius vexatae, ¹ nos ad auctoritatem PLUTARCHI ablegare, qui disertis verbis, in vita Alexandri M. p. 680, epistolae illius meminerit. Et meminist sane; sed operae profecto pretium est, videre, quomodo. En! Scriptoris illius verba. Ἀλέξανδρος ἐν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν μητέρα, φησὶν γεγονέναι τινὰς αὐτῷ μαντείας ἀπορρήτους, αἷς ἐπαινεθῶν φράσει πρὸς μόνην ἐκείνην. *Alexander in Epistola ad matrem suam, Oracula quaedam arcana sibi ait reddita, quae reuersurus soli ei reuelaturus esset.* Ergo extabat tempore Plutarchi Epistola, quae ab Alexandro ad matrem scripta esse ferebatur. Verum, an dices, obsecro, hanc esse Epistolam illam, quam Patres laudant? Sed in hac agebatur de doctrinis mysticis Theologiae Aegyptiorum, ante non auditis, in illa sermo tantum est de diuinationibus et praedictionibus sibi diuinitus

I. IOH. FELLVS Episcopus Oxoniensis, omni laude cumulatissimus, in notis ad Cypriani librum de vanitate idolor. p. 12. Edit. Oxon.

factis, quas propalare rebus suis consultum non ducat. In hac doctrinas Sacerdotum arcanas, fidei suae concreditas, libere et sine villo scrupulo, reuelat; in illa nihil tale se facere posse asseuerat, verum haec omnia, se aliquando post reditum, matri coram aperturum esse, significat. Et cum posthaec matrem non viderit, arcana illa Oracula, per quae designari videntur omina Apidis, (de quibus nos diximus Lib. IV. cap. II. §. 7. 8.) obliuione perpetua sepulta fuisse oportet. Quanta non, bone Deus! inter Epistolam vtramque intercedit discrepantia? Estne opus pluribus, ad Epistolam illam, quam boni Patres Ecclesiastici, ab aliis seducti, laudant, fraudis et fictionis apertae conuincendam? Et si talis causa nonnisi fraudibus et figmentis fulciri poterat, quid de causa ipsa iudicabit aequus et peritus rerum arbiter?

Eusebii in hac causa testimonium, veritati praeiudicare non potest.

m. WAR-BURTON Es-sai sur les Hieroglyphes, p. 312.

§. XVII. Sed sunt viri magni nominis, qui tantum apud nos valere debere, EVSEBII auctoritatem, vrgent, vt, quoniam et is docet, Aegyptios, viros bene meritos in Deorum censum retulisse, hac de re merito addubitari nequeat. Et certe inficias non eo, EVSEBIVM, magnum vtique virum, et quocum, si ingenii mirabilem copiam, et eruditionis profundae multiplicem varietatem spectes, pauci in tota antiquitate conferri queunt, iudicem in causa huius generis, dici posse idoneum. Satis ex *Praeparatione* eius *Euangelica*, intelligi potest, quanta industria is origines Theologiae veteris, apud gentes omnes, ex fontibus genuinis scrutatus fuerit, quamque sagax et limatum iudicium de rebus omnibus tulerit. Sed quid tamen non possunt, apud homines etiam doctrina mirabiliter cultos, opiniones praeiudicatae? Nouerat Scriptor egregius, Ecclesiae Doctores, qui ipsum praecefferant, meliores pene omnes, ad demonstrandam impiam idololatriae

latriae vefaniam, toties omni nisu afferuisse, Deos ab omnibus fere in mundo hominibus cultos, re ipsa homines fuisse, post mortem a Sacerdotibus coelo illatos, in terra vero Templis, honoribusque diuinis donatos. Doctrina eorum hac de re talis etiam erat, vt se non mediocri verosimilitudinis specie commendare omnibus posset. Scriptores Christiani, eam non primi excogitauerant; sed a DIODORO Siculo, aliisque magni nominis Scriptoribus Ethnicis traditam, ac magnopere ornatam, adoptauerant tantum, suamque in rem verterant. Et credibile est, argumentum hoc, a Scriptoribus inprimis Christianis, diligenter exasciatum, multos permouisse, vt doctrinam religionis Christianae accuratius explorandam sibi fumerent. Quidni igitur EVSEBIUS tot praedecessorum vestigiis insisteret, ac arma, ab ipsis Scriptoribus Ethnicis liberaliter suppeditata, ad eradicandam impietatem cultus idololatrici, feliciter conuerteret? Etsi igitur nobilissimus Scriptor, alias quoque de origine idololatriae, sententias, et prolixè satis, retulerit, n illam tamen, quae vult, Deos plerarumque gentium, primo fuisse mortales terrae nostrae incolas, aliis aperte anteposuit. Sed omnium tamen horum auctoritas veritati praeiudicare nec potest nec debet.

n. Praeparat. Euang. Lib. III. cap. III. et X.

§. XVIII. Verum et aliis argumentis nunc ostendamus, Osiridem, Isidem, Ammonem, Horum, Vulcanum, Herculem, aliosque huius generis deos Aegyptiorum, non fuisse homines, ab hominibus aliis, post mortem, honoribus diuinis condecoratos, et talem opinionem, merum esse figmentum cerebri Graecorum recentiorum, vetustioribus omnino incognitum. Graeci, qui o totum prope coelum humano genere impleuerant, et vefaniae huic modum ponebant nullum, alios, interque hos etiam

Ex testimonio Sacerdotum Aegyptiorum, et meliorum inter Graecos Scriptorum, probatur, Aegyptios homines non coluisse.

(C) 2

Aegy-

XXXVI PROLEGOMENA.

Aegyptios, suo modulo ac pede metientes, his id tribuebant, cui ipsi inter suos assueti erant, quodque domi a teneris vnguiculis viderant, audiuerant, compertumque habuerant. Deos adorabant, quos fuisse homines certo sciebant, proindeque criminis eiusdem maculam, Aegyptiis quoque affricabant. Mirum itaque videri nemini debet, opiniones huiuscemodi, tempore praesertim Ptolemaeorum, qui et ipsi Graeci erant, et graecis studiis, placitis, ac moribus, magnopere semper fauebant, inualescere, et plerorumque animos occupare potuisse. At inter ipsos Graecos, antiquiores et cordatiores quosque longe aliter existimasse, probari facile potest. De Persis vidimus, HERODOTVM, historicorum omnium, qui extant, patrem, testari, illos *non, sicuti Graeci, sentire, Deos ex hominibus esse genitos.* §. XIV. Aegyptiorum vero, in hoc negotio, mores, moribus graecis etiam in isthoc negotio opponit, Philosophus elegantis ingenii, et in historia antiquitatis, si quisquam alius, vehementer exercitatus. Verba eius, breuitatis ergo, in latinum sermonem conuersa, appono. *P Aegyptiorum quoque instituta non possum non improbare. Bouem illi colunt, auem et hircum. — Moritur ergo in Aegypto Deus et lugetur, eiusque et Templum monstratur et Sepulchrum. Et Graeci quidem bonis etiam viris Sacra faciunt, quorum virtutum memoriam celebrant, calamitates vero obliuione obruunt. Apud Aegyptios vero ex aequo lachrymas Deo et honores offerunt. Si Scriptor eximius credidisset, Aegyptios homines olim mortuos adorare, hisce eorum moribus, mores Graecorum non opposuisset, verum in vna eademque gente crimen vtrumque notasset. Consimilem inter Graecorum Aegyptiorumque cultum comparisonem instituit LVCIANVS, qui tamen ad excusandos Aegyptios addit, cultum animalium esse aenigmaticum.*

Sed

p. MAXIMVS
TYRIVS,
Differt.
XXXVIII.
p. 455. Edit.
Oxon. 1677.
12.

Sed locum eius, nimis prolixum, quam ut hic inferi possit, et apud ipsum legi malo. Sed audiamus potius HERODOTVM, qui omnium primus, res Aegyptiorum, de quibus Sacerdotes eorum, in omnibus fere totius Aegypti Templis, diligentia scrupulosa percontatus fuerat, popularibus suis, Graecis, exposuit, et videamus quam aperte is Graecorum hac de re opiniones condemnet. Ita autem loquitur Lib. II. c. 50. *Νομίζουσὶ δ' ὧν Αἰγύπτιοι ἐδ' ἡρώων ἐδέον. Aegyptii heroës nullo cultu prosequuntur. Sunt vero heroës proprie illi, quos Graecia superstitiosa, mortales cum essent nati, pro Diis habendos et colendos esse, edixit. Tales esse Aegyptiis, conceptis verbis HERODOTVS negat. Eodem Libro, cap. 142, auctor is idem haec scribit: Sacerdotes referebant, et demonstrabant, a primo rege, usque ad Vulcani Sacerdotem, generationes fuisse trecentas quadraginta et unam (id est annos 11340) quo temporis intervallo, negabant ullum Deum forma humana extitisse, neque etiam vel prius, vel postea, in regibus Aegypti extitisse quenquam, qui Deus fuerit. Quae hic ad nos spectant, eo redeunt, ἀποθέωσιν, Graecis adeo familiarem, Aegyptiis penitus incognitam esse, neque concedere eos, quenquam fuisse inter reges suae gentis, qui post mortem honores diuinos consecutus sit. Eadem docet ac vrget, Scriptor hicce cap. 143. ex quo ista tantum adferemus. Hecataeo historiae Scriptori, originem suam recensenti, atque asserenti, sextum decimum, ex maioribus stirpis suae, Deum fuisse, Sacerdotes Thebaei opponebant sui proprii generis genealogiam, in recensione tamen illa non admittentes, id quod ab illo diceretur, hominem progenerari a Deo. Ita vero genealogiam suam, genealogiae Hecataei opponebant, ut dicerent Piromin ex Piromie genitum semper esse, donec trecentos quadraginta quinque numero impleti essent, omnes Piromies,*

q. in Deorum Concilio, Opp. To. II. p. 951 - 956. Edit. Salmur.

XXXVIII PROLEGOMENA.

ut itaque genealogia ultimo nec in Deo, nec in heroë desineret. Nempe Hecataeus historicus graecus, cum Sacerdotibus Thebaeis in Aegypto, sermones miscens, ex inani quadam iactantia, genus suum ad Deum aliquem retulerat, a quo ipse in stemmate esset decimus sextus, sicuti in Graecia nihil profecto erat frequentius, quam ut hi genus suum referrent ad Iouem, alii ad Apollinem, alii ad Bacchum, alii ad Herculem, cuius praesertim numerosa erat in Graecia posteritas, alii ad Venerem, alii ad alios. Vano huic graeco, Sacerdotes Thebaei, opposuerant genealogiam summi sui Pontificis, qui per * generationes 345, in linea recta a primo summo Pontifice descenderat, sed ita ut semper *Piromis*, e *Piromie* prognatus fuisset. Ergo Sacerdotes significare volebant Hecataeo, memoriam temporis praeteriti, apud se multo esse longiorem et diuturnam magis, quam apud Graecos; sed se nullos tamen Deos agnoscere, a quibus longa serie homines genus ducerent, quae tantum esset Graecorum vaniloquentia. *Piromis*, Π-ρῶμι, est vox Aegyptiaca, designans hominem, quod res ipsa, totaque orationis series iam sic satis declarat, et Aegyptios aliam vocem non habuisse, ad designandum ἀνδρα, hominem, versio Coptica librorum Scripturae, quae prostat, docere vnumquemque potest. *Piromis* itaque ex *Piromie*, est homo ex hominibus ortum trahens, qui opponitur homini ex Deo, stemmatis sui auctore, prognato. Quod vero HERODOTVS affirmat, *Piromin* graece significare καλὸν καὶ γαθόν, bonum et honestum, id pro lusu aliquo etymologico habendum est. Nam Π-ρῆ-μι, *Pi-re-mei*, reipsa significat

* Numerus hic generationum fidem utique omnem superat. Sed non dubito, quin hic lateat aliquid arcani, quod tamen nunc diuinando assequi haud possum.

ficat facientem quod iustum est, unde conflatam esse vocem *III-puui*, (*hominem*) existimare potuit, qui eam Herodoto interpretatus est. Sed pergit mox HERODOTVS cap. 144. docetque ex ore Sacerdotum, ante hos homines, regnum in Aegypto tenuisse deos, sed qui cum hominibus non una vixerint, eorumque semper regnasse unum, usque ad Horum, Osiridis filium, qui fuerit omnium ultimus. Ab eo igitur tempore, quo homines regionem Aegypti occupare, sibi que subiicere coeperant, Dii, secundum Aegyptios, in illa amplius non conspiciebantur. Non dubito, quin doctrina haec, quam HERODOTVS ex ore Sacerdotum acceperat, doctrina fuerit Aegyptiorum omnium, per totam Aegyptum recepta, usque ad Ptolemaeorum tempora. Nam Scriptor, qui in hocce argumentum diligenter apud Sacerdotes omnes inquisiuerat, nihil plane in contrarium obseruat. Semper doctrinam hac de re Aegyptiorum, Graecorum doctrinae et cultui opponit. Et mox videbimus, testimonium hoc HERODOTI, ipsius MANETHONIS, Sacerdotis Aegyptii antiqui, testimonio egregie confirmatum. Videmus etiam, architectos primos noui dogmatis de cultu hominum diuino, vetustis Aegyptiis temere afficti, vt fidem sibi conciliarent, aliis persuadere debuisse, rem hanc a Sacerdotibus semper sollicite occultatam fuisse, donec tandem vnus ex eorum numero, Alexandro demum eam aperuerit. Vide §. XV. XVI. Igitur ante Alexandri M. aetatem, nemini ea de re quicquam constabat, nisi, vt volebant fabulae huius auctores, soli initiati. DIODORVS mentionem figmenti huius etiam iniicit, vbi Lib. I. p. 18. ait: *Interitum Osiridis ex antiqua traditione, in arcanis Sacerdotes habuisse. Verum temporis successu, tandem accidit, vt aliqui silentio occultatum in vulgus effutirent.* Prae-

clari huius Scriptoris tempore, fabula de Leone arcanum hoc Alexandro aperiente, nondum innotuerat. Alioquin rem hanc, magni certe in causa ista momenti, et hic, et in historia expeditionis Alexandri in Aegyptum, commemorasset. Sed aliquam tamen historiolum, illi, quam Patres quidam referunt, non dissimilem, fingere omnino oportebat, ut traditiones recentiorum, cum vetustioribus genuinis, inter quas tanta apparebat discrepantia, aliqua ratione conciliari possent.

Idem ex Dynastiis etiam Manethonis ostenditur.

r. apud SYNCELLVM in Chronograph. p. 18. 19. 40. 41.

§. XIX. HERODOTVS vero omni fide, hac in re, tanto dignior omnibus videri debet, quod ea quae asserit, cum aliis vetustissimisque Aegyptiorum monumentis plane concinant. Norunt omnes, MANETHONEM Sacerdotum in Aegypto, tempore Ptolemaei Philadelphi, Pontificem maximum, ex columnis sacris, et melioribus, quae tum supererant, monumentis Sacerdotalibus, notissimas illas Dynastias regum Aegypti confecisse, in quibus digerendis, et ad Chronologiam sacram accommodandis, operam non poenitendam posuere MARSHAMVS, et haud ita pridem VIGNOLIVS noster. ^r Distinguit autem MANETHO regnum Deorum et Semideorum, a Dynastiis hominum, prius illud regnum infecutorum. Cum vero Dynastiae hominum incipiant a Mene, qui consensu omnium, primus ex Chami posteris in Aegypto regnavit, siue is sit Chamus ipse, uti nonnullis placet, siue Misraimus, Chami filius, quod plurimis placet, siue huius filius; aut nepos, quod vero videtur similis, sequitur necessario, Deos eorumque regnum, antecedere regnum primorum Chami posteriorum, ac plane supra diluvium collocandum esse. Et ita etiam AFRICANVS, EVSEBIVS, SYNCELLVS, et quicumque Dynastias illas Manethonis nobis conseruarunt, rem ceperunt, neque etiam alia potuit esse mens ac sententia MA-

NETHO-

NETHONIS. SYNCELLVS, cui potissimum Dynastiarum illarum conseruationem debemus, similia etiam de regno Deorum, Semideorum, et postea hominum, refert * ex *Chronico vetusto* Aegyptiorum, quod ipse quidem Manethone antiquius censet, † VIGNOLIVS vero ad aetatem Eusebii demittit. Quicquid sit, illud tuto hinc colligimus, in antiquissimis et maxime genuinis Aegyptiorum Monumentis, regnum Deorum anteponi regno primorum in Aegypto hominum. Et hoc sane id ipsum est, quod HERODOTVM docuerant Sacerdotes, *ante primum Aegypti regem regnasse deos, sed qui cum hominibus non vixerint.* §. XVIII. Neque etiam traditionis huius Sacerdotalis priscae expers fuit ‡ DIODORVS, etsi tamen ipse recentiores potissimum sequatur. Et profecto non potest ostendi, ex regibus Aegypti post Menem quisquam, in quem omnes illae Sacerdotum fabulae de Iside, Osiride, Horo, et Typhone, vere et recte quadrare dici possint. Et oportuit tamen Osiridem, si vera sunt, quae de eo in fabulis traduntur, fuisse regem longe celeberrimum, cuius in historia non potuit interciedere memoria. Sed ostendi non potest rex, cui illae de Osiride fabulae adaptari legitime possint. Nam ceteroquin * *nihil quidem facilius, quam in tot tantisque fabulis de Osiride et reliquis Diis, aliquid reperire circumstantiarum, quod ad hunc vel illum regem accommodes.* Sunt etiam in iis, quae de Osiride, Iside, et Horo in fabulis tradebantur talia, vt historice et proprie accipi nullo modo queant, et non aliam, quam allegoricam et symbolicam explicationem admittant, etsi in fabula illa, qualem PLVTARCHVS prolixè narrat, ad priscas et genuinas Sacerdotum traditiones, multae accesserint aevi

s. SYNCELLVS Chronograph. p.

51. 52.

t. Chronologie de l'Histoire sainte, To. II. p.

659.

ii. Lib. I. p. 41. 42.

(C) 5

poste-

* Verba sunt PERIZONII Origin. Aegypt. cap. V. p. 79.

posterioris. Aliter ergo existimare non possum, quam, regnum Osiridis, Isidis, Hori, Typhonis, et similiū, non esse historicum et verum; sed mere fabulosum, symbolicum et allegoricum, methodo Sacerdotum, tradendi dogmata sacra, aenigmatica, plane attemperatum. Et similes sane fabulas, vetustissima, Phoenicum, Phrygum, ipsorumque Graecorum Theologia, nobis abunde subministrat, ut satis appareat, idem fere Theologis priscis variarum gentium fuisse ingenium, et diuersas ipsorum fabulas, ex vno fonte deriuatas fuisse. Praeterea regnum illud Deorum Aegypti fabulosum, a Sacerdotibus hunc in modum adornatum fuisse, ut cyclos ipsorum astronomicos et chronologicos accurate referret, tam ingeniose et luculenter haud ita pridem probauit ^w vir vndecunque doctissimus, ut dubio locus superesse nequeat.

w. Chronologie de Mr. DES VIGNOLES To. II. p. 656. 657. 660. etc.

Indicatur ratio, ob quam recentiores Graeci, vetustis Aegyptiis apotheosin hominum mortuorum affinxerint.

§. XX. Neque etiam ita difficile est, diuinando assequi, vnde tandem euenerit, ut Graeci posterioris aevi, Theologiam Aegyptiorum, tam turpi ratione corruerint, totique orbi persuadere annisi fuerint, Osiridem, Isidem, Horum, et primores quosque Aegyptiorum deos, sola sua virtute et praeclare gestis, meruisse, ut sorte humana exempti, diuinis gauderent honoribus. Ficta illa Alexandri M. epistola, de quo §. XVI, nisi me opinio vehementer fallit, totum rei huius arcanum nobis reserabit. Nemini ignotum esse potest, nisi cui Alexander ipse ignotus est, magnum hunc Asiae domitorem, dum etiam in viuis esset, pro deo haberi colique voluisse, et super ea re, post occupatam Aegyptum, Oraculum Iouis Ammonis in Marmarica consuluisse. Hoc sine dubio ansam praebuit Epistolae illi confingendae, qua nempe Alexander vesaniam suam et impietatem, exemplo primorum in Aegypto regum, Osiridis, Isidis et Hori, ceterorum-

rum-

rumque excusare voluerit. Alexandrum huiusce-
modi consilia mente sua agitasse certum est. Hinc
videmus ipsi a LUCIANO exprobrari, * quod et- x. *in dialo-*
iam post mortem stulta illa spe se lactauerit, fore, *gis mortuo-*
vt aliquando Anubis aut Osiris euadat. Vestigia rum, Opp.
haec Alexandri, legerunt eius in regno Aegypti To. I. p.
successores, Ptolemaei, qui tantum non omnes, aut 254.
post mortem Deorum choro additi fuere, aut viui
in illud consortium recipi voluere. Poteratne ali-
quid his auditu iucundius fingi, quam eos honores
tantos appetendo, imitari tantum exempla primo-
rum et maxime illustrium Aegypti regum, qui sint
illi ipsi dii, qui nunc ab omnibus, in toto regno,
tam impensa religione colerentur. Erat illo tem-
pore Aegyptus graecis hominibus tota repleta, Graeci
etiam passim opimis fruebantur Sacerdotiis, in
Templis praesertim munificentia Ptolemaeorum re-
cens extructis, aut etiam ex puluere et ruina ma-
gnifice denuo restauratis. Alii a tenera aetate, Grae-
corum disciplina sollicitè imbuebantur, quibus MA-
NETHONEM ipsum accensendum esse existimauerim.
Horum itaque studio, vt et regibus rem gratam fa-
cerent, et vt proprio suo ingenio obsecundarent,
effectum est, vt prisca Aegyptiorum Theologia non
mediocriter corrumpetur, et multis peregrinis
additamentis vehementer incrustata, talis fere tra-
deretur, qualem a DIODORO *Siculo*, et PLUTAR-
CHO repraesentatam legimus, in quorum excellen-
tibus ceteroquin Scriptis, vbi de rebus Aegyptio-
rum agunt, non ipsorum, sed temporis, vitio, ve-
ro falsa permulta, genuinis tot adulterina sic admix-
ta reperiuntur, vt vnum ab altero discernere,
non cuiusuis sit, laboremque requirat minime
vulgarem.

§. XXI. Sed tempus est, vt videamus, quod- *Obiectum*
nam fuerit re ipsa genuinum obiectum, Theologiae *cultus idolo-*
et *latrici vete-*

rum Aegyptiorum, duplex fuit: Dii nempe intelligibiles, et sensibiles.

et cultus idololatrici veterum Aegyptiorum, ad quod illi, derelicto iam vno vero Deo, honorem et reuerentiam ipsi soli debitam, peruersa mente transtulerunt. Sacrae literae testantur, homines in vniuersum, interque hos, etiam Aegyptios, cum oculos in coelum attollerent, inibique Astra contemplarentur splendida, cum experientia magistra didicissent, quam multiplicem vsum, clarissima Mundi lumina terrae nostrae praestarent, diuinitatem iis tribuisse, et cultum aliquem, tum publicum, tum priuatum, decreuisse. Ex iis, quae supra obseruauimus §. V. VI. VII. IX. liquere arbitror, cultum Solis, aliorumque, vt credo, Astrorum, Lunae praesertim, aeuo Isaaci Patriarchae, in Aegypto inualuisse, quo sine dubio factum est, vt cognitio et cultus veri Dei sensim pelleretur, etsi tamen non illico extingueretur. Credibile omnino est, primo ad cognitionem et cultum veri Dei, superaccessisse cultum aliquem Astrorum, tanquam illustrium supremi Numinis administrorum, per quos hominibus in mundo benefacere et benedicere velit. Nonne in ipso Christianorum coetu tot reperiuntur, qui cum cultu creatoris, cultum etiam coniungunt creaturarum, quas pro mediatoribus ac intercessoribus pro hominibus apud Deum haberi et inuocari volunt? Quidni tale quid etiam apud Aegyptios, in primordiis cultus eorum idololatrici, contigisse diceremus? Et videmus profecto, tempore Iosephi Patriarchae, quo tota Aegyptus cultui creaturarum mancipata iam erat, hunc tamen Patriarcham, regi de suo, id est vero Deo, locutum esse libere. *¶ An sine Deo, inquit, faustum responsum edetur Pharaoni?* Tantum vero abest, vt rex piam hanc admonitionem Iosephi aegre tulerit, aut contemtim reiecerit, vt potius ingentem fiduciam, quam in Deo Iosephi collocauerat, huiusmodi ver-

y. Genes. XLI. 16.

bis declarare non dubitauerit: ^z *An inueniemus virum* ^{z. Ibid. v. 38.}
huic Iosepho similem, in quo sit Spiritus Dei? Iose- 39.
pho vero dixit: Quandoquidem tibi omnia haec pa-

tesfecit Deus, neque quisquam est prudentia et sapien-
tia tui similis, domui meae praefectus eris. In ipso
igitur idololatriae progressu, cum illa Aegyptum
uniuersam iam inundasset, notitia tamen Entis infini-
te perfecti, creatoris et conseruatoris omnium, ex
mentibus Aegyptiorum deleri neutiquam potuit.
Et illa veri Dei notitia, in gente, quae vsum ratio-
nis diligenter excoluit, et antiquissimi temporis me-
moriam industrie custodiuit, sine dubio semper et-
iam posthaec aliqua ratione conseruata, adque se-
ros posteros propagata fuit. Non possum itaque
non magnopere probare iudicium, quod de Theo-
logia Aegyptiorum tulit vir impense doctus, RO-
BERTVS BALFOREVS, Scotus, idque meum fa-
cere. Sic autem ille: ^a *Vetus illa Aegyptiorum*
schola, vnde Philosophiam suam omnis Graecia hau-
sit, iam inde a Mercurii ter maximi temporibus,
mundum duplicem constituit, vnum νοητὸν, alterum
αἰσθητὸν, hoc est, dicamus, vt possumus, alterum in-
telligibilem, alterum sensibilem, eamque in rem haec

a. *Commen-*
tar. in Cleo-
medis Me-
teorol. Lib.
I. p. 133. 134.

CLEMENTIS Alexandrini verba addit: ^b *Κόσμον τε*
αἰσθητὸν, τὸν μὲν νοητὸν οἶδεν ἡ βαρβαρὸς φιλοσοφία,
τὸν δὲ αἰσθητὸν. Philosophia Barbarica duplicem
mundum praedicat, intelligibilem alterum, alterum
sensibilem. Nihil in Philosophia Platonica et Pytha-
goraea celebrius est inter duplicem hunc mundum,
vti et inter θεὸς νοητὸς, Deos solo intellectu cogno-
scendos, quia sunt naturae spiritualis, adeoque visui
non patent, et θεὸς αἰσθητὸς, Deos sensibus perci-
piendos, adspectabiles quippe, qui natura praediti
sint corporea. Discrimen hoc Scholae Graecorum,
Pythagoraea, et Platonica, traxerunt, vt vere vir
eruditus obseruauit, ex Theologia Aegyptiorum.

b. *Stroma-*
tum Lib. V.
P. 593.

XLVI PROLEGOMENA.

Huius itaque obiectum fuit duplex, alterum intelligibile, spirituale, alterum sensibile et corporeum.

Aegyptiorum vetustissimi, Deos coluerunt νοητὰς, naturae spiritualis et aeternae. §. XXII. Primum utique Theologiae veteris et cultus Aegyptiorum, obiectum fuit νοητὸν, naturae spiritualis, adeoque sensibus non obnoxium, sed sola vi intellectus cognoscendum. Agnouerunt nempe primi inter Aegyptios Sapientiae magistri, esse Spiritum aliquem ingenitum, aeternum, omnibus rebus quae existunt prius, qui omnia creauerit, omnia conseruet, omnia contineat, omnia permeet atque viuificet, qui sit Spiritus totius mundi, hominum vero custos et benefactor. Res ipsa satis loquitur, neque aliter existimare possumus, quam doctrinam Aegyptiorum de Spiritu aeterno, mundi creatore et rectore, esse antiquissimam, a Patriarchis acceptam, et ad seros posteros, inter quos diu floruisse deprehenditur, sollicite transmissam. Non parum id ex eo confirmatur, quod in Theologia Aegyptiorum et Phoenicum, qui fuerunt eorum coloni, vestigia extent, nec pauca nec obscura, * traditionum patriarchalium de creatione mundi, originibusque rerum, quae cum historia Mosaica sic conspirant, ut ex ea videantur esse desumptae, quamuis ante Mosis aetatem Sapien-
tibus Aegypti cognitae fuisse, dubitare non possim. Illarum in *Pantheo.* nostro passim, ubi res id ferebat, mentionem fecimus. Ex huiusmodi traditionibus, nunc vnicam tantum, quae ad nostrum argumentum inprimis spectat, adferam. Sciebant Patriarchae, diuinitus edocti, quod et MOSES literis consignauit, *Gen. I. 2.* terram initio, a Deo recens productam, massam fuisse rudem, indigestam, tenebricosam, et informem, quam veteres dixe-

* De hisce Patriarcharum traditionibus non inutile erit consulere magni Theologi, CAMP. VITRINGAE Observat. Sac. Lib. I. cap. IV.

dixere Chaos, et aquis obteclam, *aquis* autem his, (quae continebant corpora omnia in mundo nostro creanda) *Spiritum Dei incubuisse*, ad instar volucrum, quae oua sua fouent. Hinc profecto illa vetus Aegyptiorum traditio dimanauit, ^d quam ab ipsis accepit Thales Milesius, qui postea inter suos docuit, ^e *aquam esse initium rerum: deum autem eam mentem, quae ex aqua cuncta fingeret*. Erat igitur doctrina Theologiae Aegyptiorum vetustissimae, mentem Diuinam, siue Spiritum Dei, ex aqua cuncta produxisse. Et certe Pharaon rex Aegyptiorum, cum Iosepho loquens, agnoscit ^f רוח אלהים *Spiritum Dei*, tanquam sibi non ignotum. Ac in Theologia Aegyptiorum, plurimam mentionem fieri consueuisse *Spiritus Diuini*, a quo omnia essent, ^{ff} loco alio satis ostendimus. De Spiritu illo docebant vetusti Aegyptiorum Philosophi, ^g quod materiam informem chaoticam, in formam cui disposuisset, atque ex illo ouo cuncta creasset, Spiritus vero ille esset naturae masculo-foemininae. Doctrinam hanc in vniuersum desumptam esse ex traditione antiquissima Patriarchali, quam his verbis complexus est MOSES, Genes. I. 2. רוח אלהים מרחפת על פני המים. *Et Spiritus Dei incubabat aquis*, mihi quidem videtur certum. Creator vniuersi dicitur hic רוח אלהים, *Spiritus Dei*, deque eo commemoratur, quod *incubuerit aquis*. Illud vero *incubare aquis*, quod attribuitur Spiritui Creatori, si vim vocis spectes, actio proprie est volucrum sequioris sexus, quae ouis suis aut pullis incubant, eosque incubando excludunt, quod * veteres non minus, quam recentiores opportune monue-

d. Vide *Pantheon* Lib. I. c. II. §. 7.
e. CICERO de Nat. Deor. Lib. I. c. 10.

f. Genes. XLI.

ff. Lib. I. cap. IV. §. 7. 38.
g. Lib. I. cap. II. §. 8.

* Ex Iudaeis RASCHI ad h. l. Ex Patribus AMBROSIVS, AVGVSTINVS, HIERONYMVS, BASILIUS M. DIODORVS Tarsensis, aliiq. apud DRVSIUM in notis maioribus ad eundem locum.

nuerunt. Hinc videtur ortum traxisse sententia, quae Scholis Orientalium familiaris fuit, Spiritum Diuinum, esse aut naturae foemininae, aut masculo-foemininae. Ex Scholis illis Orientalium, id acceperunt haeretici veteris Ecclesiae, * qui Spiritum S. dicere soliti sunt *matrem* aut etiam *sororem Christi*. Accedit ad ea quae dixi, quod in lingua hebraica, vox קדש , quae *Spiritum* designat, generis censeatur foeminini. Postquam id Aegyptiū et Orientales ex traditione accepissent, successu temporis rem eandem explicare conati sunt, ^h ratione quadam ex re ipsa, vt credebant, petita; sed quam ipsi excogitauerant, similiter fere, vti Aegyptii, ⁱ quorum sermone, *Luna* vocabulo exprimitur generis masculini, לונה , *Pi-iob*, ex eo, vt credibile est, ansam arripuerunt, asserendi, lunam esse generis masculo-foeminini, quamuis postea de exquirendis huius sui effati rationibus physicis, sollicite quoque essent. Eodem modo arbitror, et indolem vocis hebraicae קדש , et ea quae de Spiritu creatore, aquis, tanquam ouo incubante, ex traditionibus patriarchalibus hauserant prisca Aegyptiorum Philosophi, eos induxisse, vt in Scholis suis traderent, Spiritum illum naturae esse masculo-foemininae. Talis adhuc erat Theologiae Aegyptiorum indoles, vt *Diis* suis $\alpha\iota\delta\eta\tau\omicron\iota\varsigma$, *sensibus obnoxiiis*, praecificerent *Deum* $\nu\omicron\eta\tau\omicron\nu$, solo intellectu cognoscendum, cum ad eos Graeci, addiscendae sapientiae causa, frequenter commearent. De Thalete paulo ante vidimus. Inter omnes vero Graecorum Philosophos, qui Aegyptios adierunt, nemo in diligenter hauriendis et studiose excolendis placitis eorum Theologicis, tantum operae impendit, atque

h. Vide *Pantheon* Lib II. cap. VII. §. 8.
i. Lib. I. c. III. §. 6.

* Vide inprimis FABRICII Codicem Apocr. N. Testamenti p. 361. 362. 363. et notas ibidem.

atque fecerunt Pythagoras et Plato. Pythagoras praesertim tantum non omnia institutioni Sacerdotum Aegyptiorum debet, in iis etiam, ut credo, quae sibi ipsi adscripsit. Et hi etiam primi inter Graecos, doctrinam haud dubie in Aegypto auditam, de *Diis νοητοῖς*, intelligibilibus, et αἰσθητοῖς; sensibilibus, curate et subtiliter, more Philosophorum expoliuerunt. Hinc de Pythagora Poëta canit:

— ^k *isque, licet coeli regione remotos*
Mente Deos adiit: et quae natura negabat
Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.

^k. OVIDIVS
 Metamorph.
 Lib. XV. 62.

En! Deos νοητῶς, a Pythagora primum in Graeciam inuectos. Et de utroque, ad rem eandem digitum intendens, DAMASCIVS Philosophus Pythagoraeo - Platonius, ita scribit: ^l *Ex antiquissimis Philosophis, Pythagoram et Platonem, Isidorus ut Deos coluit, et eorum animas alatas esse dixit, quas in locum supercoelestem, inque campum veritatis et pratum eleuatas, diuinis putauit ideis pasci.* Haec est Theologia, quam ex Aegypto retulerunt domum Pythagoras et Plato. Si tamen aliquando Aegyptii, quo video ^m viros grauissimos affirmare, neglecta plane mente aeterna, cultui Deorum adspectabilium se totos dediderunt, id non nisi sero accidere potuisse, satis liquere arbitror.

^l. in vita Isidori, apud PHOTIVM in Biblioth. Cod. CCXLII. p. 1034.

^m. Vide *Pantheon* Lib. I. cap. II. §. 5.

§. XXIII. Ad Deos Aegyptiorum νοητῶς, intelligibiles, de quibus diximus, accesserunt, inualecente iam doctrinae corruptione, et abominando idololatriae studio, Dii αἰσθητοί, sensibiles, qui oculis vsurpari, sensibusque percipi poterant, elementa et corpora mundi, ex quibus vtilitatem singularem, in terram quam incolimus, redundare sentiebant. Si Scriptores diuinitus inspiratos in con-

(D)

filium

Praeter illos Aegyptii coluerunt etiam θεῶς αἰσθητῶς, Deos sensibus obnoxios, quos inter primores erant Sol et Luna.

L P R O L E G O M E N A.

n. *Deuteron.* filium adhibeamus, ⁿ docebunt illi nos, quod et
 IV. 19. *Iobi* historia populorum omnium confirmat, Solem, Lu-
 XXXI. 26. nam, et lucida coeli sidera, prima fuisse cultus ido-
 27. 2. *Reg.* lolatrici in orbe obiecta. Idem fecisse quoque Ae-
 XVII. 16. gyptios, ex tabulis S. Codicis, argumento saltem in-
 directo, probari potest, et dudum iam probatum
 est. Nam cum in illis, saepius Israëlitis exprobre-
 o. Vide su- tur, ^o quod idololatrias Aegyptiorum consuetudi-
 pra §. XI. nes, tum in ipsa Aegypto, tum post excessum ex
 Aegypto, aemulati fuerint, suasque fecerint, inter
 p. *Amos.* V. has refertur etiam, ^p quod portauerint tabernaculum
 25. 26. vbi *Molochi, et Astrum Dei Kiun, vel Remphab.* Ido-
 confer ^{rs} lum illud, cuius cultum idololatricum, Deus Israë-
 LXX. et *Act.* litis, in deserto Arabiae peregrinantibus exprobrat,
 VII. 43. erat *Sol*, siue *Rex coeli*, qui Ammonitarum lingua
 dicebatur *Moloch*, * sermone vero Aegyptiorum
Remphab, cui respondet מלכת השמים, *regi-*
 q. *Ierem.* *na Coeli*, id est, *Luna*, ab Aegyptiis pariter, ^q no-
 XLIV. 17. mine hoc olim culta. Consentiunt hic cum Scri-
 ptoribus sacris, etiam exotici, nam et ipsi testan-
 r. Vide *Pan-* tur, ^r primum Aegyptiorum cultum oblatum fuisse
theon, Lib. II. Soli, Lunae, et Astris. Et *Soli* quidem sigillatim,
 cap. I. §. 2. in ipsis idololatriae stabilitae primordiis, Aegy-
 ptios ritibus operosis Sacra fecisse, ex ipsa Iosephi
 historia Mosaica, supra iam obseruauimus §. IX.
 De *Luna* testimonium Scripturae S. quod vetustissi-
 ma illa tempora attingat, vel verbis disertis respi-
 ciat, adferre quidem non possumus; sed res ipsa in-
 dubium vocari neutiquam potest. Praeter ea enim,
 quae ^s loco alio iam obseruauimus, et hoc animad-
 uertendum, ** quod inter Festa solennia, quae ho-
 mines

* Id pluribus probauimus in nostro *Remphab illustrato*.

** Poterit hic cum fructu consuli auctor inprimis inge-
 niosus Libri notissimi, *Le Spectacle de la Nature*, To.
 IV. Part. II. p. 284. etc. et SPENCERVS de Legibus
 Hebr. Lib. III. Dissert. IV. cap. I. Sect. I.

mines in honorem Deorum suorum olim instituerunt, *Neomeniae* celebratae in honorem Lunae renouatae, citra controuersiam, sint omnium, quae nouimus, antiquissima, ex quo consequitur, Lunam, in cuius honorem Festa haec celebrabantur, inter prima etiam cultus idololatrici obiecta, ab hominibus inuenta, numerandam omnino esse. Id non modo * similiter, sed ratione etiam plane singulari, de Aegyptiis dicendum est. Deprehendimus enim ex testimonio Scriptorum idoneorum, ** Aegyptios plerasque suas solennitates sacras, certe praecipuas, sic vel ad Neomenias, vel ad Plenilunia accommodasse, ut ex eo conicere liceat, primos idolorum cultores in Aegypto, praeter Neomenias et Plenilunia vix alios dies festos celebrasse, postea vero, cum primis illis, successu temporis alia superaddere placuisset, haec tamen prioribus subordinasse atque attemperasse. Verum ex ipsa etiam historia, quantumuis fabulosa, et graeca, Ionis nempe Argiuae, in vaccam conuersae, et in Aegypto deinceps, sub nomine Isidis a populo adoratae, antiquitatem cultus Lunae apud Aegyptios probare hic possemus, nisi argumentum hoc alio loco, et satis prolixè, fuisset persecuti. Patebit ex eo, cultum hunc antiquitatis apud Aegyptios fuisse vltimae.

t. Lib. III.
cap. I. §. 2.

§. XXIV. Vbi semel cultum Solis et Lunae admiserunt Aegyptii, videntur mox adiecisse cultum reliquorum etiam Planetarum; sed aliquo tamen discrimine. De vetustis Zabiis docet MAIMONI-

*Adiectus
mox est cul-
tus reliquo-
rum Plane-
tarum.*

(D) 2

DES,

* Videndus hic SPENCERVS de Legibus Hebraeorum, vbi supra, Sect. IV. et VII.

** Illius rei specimina luculenta passim in *Pantheo* nostro occurrunt, v. g. Lib. III. c. I. §. 5. cap. II. §. 7. c. III. §. 10. c. IV. §. 13. Lib. IV. cap. II. saepe.

Inde, ut videtur, orta est magna numerus septenarii in toto Oriente veneratio et sanctitas.

u. In More Nevochim, Part. III. cap. XXIX. p. 421. Verf. Buxtorff.

w. Vide supra §. XXIII. et Pantheon Lib. II. cap. I. §. 2.

x. SEXTVS EMPYRICVS adu. Mathem. Lib. V. p. 343. Scholiastes vetus Apollonii ad Arigonaut. Lib. IV. 262.

y. CLEMENS Alexandr. Stromat. Lib. V. p. 571.

z. In Laconicis cap. XX. p. 262.

a. in Cratylō p. 63. Edit. graec. Basil.

b. Apud HYDRIUM de relig. vet. Persarum cap. III. p. 88.

DES, quod statuerint, u * nullum esse Deum praeter Stellas — Stellas esse diuinas, et Solem esse Deum magnum. Dicunt quoque, reliquos, quinque Planetas esse Deos, sed duo luminaria, esse maiores. Eadem sententia fuit veterum Aegyptiorum, w qui Solem et Lunam comparare solebant cum rege et regina (§. XXIII.) reliquos vero Planetas cum x ἑαῖδο-Φόγοις, apparitoribus, vel satellitibus. Indeque est, quod Pythagoraei, quorum sapientia fere omnis, ex Aegyptiorum fontibus deriuata est, y Planetas quinque dicerent Proserpinae, id est Lunae, canes, quasi diceret comites et custodes. Etsi autem tale inter septem Planetas discrimen ponere solerent veteres, indiciis tamen plurimis constat, et argumento non vno, ad liquidum perducī potest, tum gentes alias, tum Aegyptios quoque, hos omnes in Deorum ordinem coëgisse, iisque honores supremos decreuisse. In Laconia PAVSANIAS testatur, se vidisse alicubi z septem columnas, antiquo ritu erectas, quas incolae dicerent esse signa VII. Planetarum. Notum vero est, Monumenta idololatriae omnium prima, in honorem Deorum constructa, fuisse lapides et columnas. PLATO etiam literis prodidit, a primos Graeciae incolas, nonnisi Solem, Lunam, Astra, coelumque cum terra, Deorum loco habuisse, eundemque morem fuisse Barbarorum longe plurimorum. b Scriptores etiam Arabes Graecis cultum septem Planetarum exprobrare solent. Et hunc quidem septem Planetarum cultum antiquissimum, causam esse reor, ob quam tum apud Graecos,

* Docet tamen contra Maimonidem, celeberrimus apud Ultraiectinos Theologus, DAVID MILLIUS, Zabios Stellis praefecisse vnum Deum creatorem, in Dissertat. selectis, Dissert. IX. p. 278. 279. Edit. primae.

cos, quod • CLEMENS *Alexandrinus* observat, tum apud gentes Orientales fere cunctas, numerus septenarius, sanctus et singulari in honore habitus fuerit. Ex isto fonte arbitror fluxisse, quod in Theologia Orientali Chaldaeorum, Persarum, et Arabum, tra-
debatur, septem esse magnos angelos *πρωτοκτιστας*, *primo a Deo creatos*, quod Gnostici deinde, Theologiae illius assertores pertinacissimi, pariter docuerunt, et ab his, videntur id ipsum mutuo summis-
se quidam ex primis Ecclesiae Christianae Doctoribus. Sed argumento huic nunc inhaerere non licet. Non ignotae sunt in mysteriis Mithrae, ita Persiae appellabant Solem, * *septem portae*, per quas animae transire ferebantur. Id forte occasionem de-
dit quibusdam, ut ad hocce exemplum, ^d *septem conclavia Molochi*, Ammonitarum idoli, etiam con-
fingerent. • *Septimus dies*, a Persis videtur festi in-
star celebrari, et cum laetitia transigi consuevisse.
^f *Septem Estherae*, virginis Iudaicae, sed thoro re-
gis Persarum destinatae, *ministras* Scriptura comme-
morat. In eadem mentionem inuenias, ^g *septem Eunuchorum*, qui coram rege Persiae ministrabant,
et distinctos ab his ^h *septem Principes Persarum et Medorum*, videntes vultum regis, et primas sedes in
regno obtinentes. Vocantur iidem etiam ⁱ *septem consiliarii regis*. Artaxerxes rex in Epistola qua-
dam eos appellat ^k *septem amicos suos consiliarios*. Taceo nunc Scriptores exoticos, apud quos rei eius-
dem vestigia ^l non raro reperias. Quae potuit
esse sanctitatis istius, quam septenario numero inesse
existimabant, ratio, nisi eam a cultu septem Planeta-
rum arcessas? Idque clare in primis loquuntur septem

(D) 3

Por-

c. Stroma-
tum Lib.V.
p.600.

d. SELDE-
NVS de Diis
Syris, Synt.
I. c. VI. p.
169. 170.

e. Liber
Estherae
cap. I. v. 10.

f. *Ibidem*
cap. II. v. 9.

g. *Ibid.*
cap. I. 10.

h. *Ibid.* I. 14.

i. *Esdrae*
VII. 14.

k. *Esdrae*
Liber III.
c. VIII. 12.

l. HERODO-
TVS Lib. I.
cap. 86. III.

71. V. 17. VII.
114. IVSTI-

NVS I. 10.

* CELSVS apud ORIGENEM contra Celsum, Lib. VI.
p. 290. Adde HYDIVM de Relig. vet. Persarum,
cap. III. p. 101. 102. 103. 105.

Portae in Mysteriis Mithrae celebratae. Per eas enim nihil aliud intelligi potuisse, quam septem Planetarum orbes, quos animae in coelum tendentes transeunt, et res ipsa docet, et ex placitis cumpri-
mis Theologiae Gnosticae, tam luculenter perspicitur, ut mihi quidem dubium hic superfit nullum.

Ac praeser-
tim in Aegy-
pto.

m. Vide
Pantheon,
Lib.II.c.VII.
§. 14.

n. HERODO-
TUS Lib. II.
c. 164.

o. PLUTAR-
CHUS de Isi-
de et Osir.
p. 372.

§. XXV. Non minor in Aegypto septenario sanctitas, nec alia quoque ratio illi suberat. Constat certe, inter mortales omnes in Aegyptios fuisse primos, qui a septem Planetis, totidem dies, eodem ordine continuo recurrentes, denominauerint. Inde etiam esse credo, quod veteres Aegyptiorum Legislatores, incolas illius regionis omnes, in septem hominum genera, diuisos voluerint. Tale porro est, quod sub tempus solstitii hybernici, Sacerdotes vaccam circa Templum septies circumducere consueuerint. Neque etiam ratione mystica caret, quod Aegyptii Nilum, Osiridem suum terrestrem, per septem alucos, totidemque ostia se in mare exonerare iusserint. Quis Poëtarum rem hanc versibus celebrandam esse non duxit? De ea VIRGILIUS ita canit Georgic. Lib. IV. 292. loquens de Nilo:

*Et viridem Aegyptum nigra fecundat arena,
Et diuersa ruens SEPTEM discurrit in ORA.*

p. Adde A-
morum Lib.
II.El.XIII.9.

Et OVIDIUS P Metam. Lib. XV. 753.

*Perque papyriferi SEPTEMFLVA FLVMINA
NILI.*

q. Vide CEL-
LARIUM Geo-
graph. Vet.
Africae p. 19.

Notum vero est, et literis a veteribus proditum, ex septem illis Nili 4 alueis, quosdam esse, non natura factos; sed arte manibusque hominum effossos. Studio igitur et consilio hominum in Aegypto debetur, quod fluuius genti illi sacrosanctus, per septem, non autem plures paucioresue alueos, in mare decurrerit. Ratio molimini huic subest utique ar-
cana, quam in his Poëta nobis aperit:

Atque haec Niliacas demum est mensura per oras:

Qua rigat aestiuis grauidus torrentibus arua

Nilus, et erumpens imitatur sidera mundi

Per septem fauces, atque ora fugantia Pontum.

Qua de causa veteres etiam Nilum dixerunt

Τίμιμον ἔρανθ, aemulum et imitatore[m] coeli. Sed

missis obseruationibus huius generis, inhaereamus

nonnihil rei plane singulari, et memoratu inprimis

dignae, quam auctor libri egregii περὶ ἑρμηνείας,

qui DEMETRII PHALEREI nomen praefert, me-

moriee prodidit §. LXXI. * Ἐν Αἰγύπτῳ δὲ καὶ

τὰς θεὰς ὑμνεῖσι διὰ τῶν ἑπτὰ φωνηέντων οἱ ἱερεῖς,

ἑφεξῆς ἡχῶντες αὐτά· καὶ ἀντὶ αὐλῆ καὶ κιθάρας

τῶν γραμματέων τέτων ὁ ἦχος ἀκέσται ὑπ' ἐμφω-

νίας. In Aegypto vero, Sacerdotes etiam per VII.

vocales, quasi hymnis deos celebrant, dum eas ordine

continuo sonant, et apud ipsos loco tibiae et cytharae,

literarum harum sonus auditur ob suauitatem vocis.

Hunc Sacerdotum Aegyptiorum ritum, vt bene

animaduertit GALEVS, respicere etiam videtur

NICOMACHVS Gerasenus Harmon. Manual. L. II.

vbi ait: * Ἀρμονία ἀποτελεῖ δρασιαὶς δυνάμεις

καὶ τελεσιαὶς τῶν θείων. Διὸ ὅτ' αὖν μάλιστα οἱ ** θε-

(D) 4

ρινοὶ

r. MANI-
LIVS Astro-
nomic. Lib.
III. v. 453.
Sequor au-
tem emen-
dationes
BENTLEII.
s. PHILO Ju-
daeus de vi-
ta Moſis
Lib. III. p.
682. HELIO-
DORVS Ae-
thiop. Lib.
IX. p. 435.

t. MEIBOMII,
auctores an-
tiquae Mu-
sicae, Vol. I.

* Multa egregia ad locum hunc obseruauit THO. GA-

LEVS, in Edit. Oxoniensi a se procurata p. 235. Extat

quoque in hunc DEMETRII locum, doctissimum

Schediasmā, IO. MATTH. GESNERI, viri de melio-

ribus literis praeclare meriti, Gottingae 1746. Sed meas

cogitationes iam digesseram, cum elegantem hanc Exer-

citationem perlegere concederetur, quod et tum viro

celeberrimo significari curau.

** Pro Θερινοὶ, MEIBOMIVS legebat Τυρῆνοι, conie-

ctura non valde probabili. B. LA CROZIVS ad notas

Galei in Demetrium, haec in codice sua adscripserat.

Lego οἱ Θεόριμοι, quae vox est Graeco Aegyptiaca. In-

geniose profecto. Nam in Scriptis Christianorum Co-

ptorum Ecclesiasticis, Θεοριμω, Theorimus

p. 37.

ρινοὶ * τὸ τοιῆτον σεβάζοντα, σιγμοῖς τε καὶ ἐνάεθροις καὶ ἀσυμφώνοις ἤχοις, συμβολικῶς ἐπι-
καλῶνται. Quae ita redduntur a GALEO: *Har-*
monia perficit potestates operatrices, et diuinorum ef-
fectiuas. Quare Theurgici, cum sanctissime colunt
Numen aliquod, inuocant illud symbolice quidem, siby-
lis tantum utentes et poppysmis, sonisque qui arti-
culationes et consonas non habent. Tangit rem ean-
dem auctor incertus, quem EVSEBIUS vnum e
u. Apud EV- Sapien-
SEBIVM Prae- eruditi
par. Euang. saepe adduxerunt,
Lib. XI. c. VI. et explicare annisi sunt.

Ἑπτὰ με Φωνήεντα Θεὸν μέγαν ἄφθιτον αἰνεῖ
Γράμματα, τὸν πάντων ἀκάματον πατέρα.

Septem me vocales, Deum magnum immortalemque
laudant

Litterae, me, totius huius uniuersi indefessum
patrem.

Loca haec legenti et inter se comparanti, vix aliud
in mentem illico venire potest, quam intelligi hic
w *septem discrimina vocum*, quae veteres, forte pri-
mum Aegyptii, et ab his edocti Graeci, per voca-
les septem designarunt. Et sic * IS. VOSSIVS lo-
cum DEMETRII explicuit. Quod uti non nego,
ita tamen, in sacris hymnis, quibus Deum laudes
cantabantur, id commode locum habuisse, non arbi-
tror. Quid quaeso ad laudes Numinis conferre
potest, septem discrimina vocum cantando recitare,
et continuo repetere? Subest sine dubio rei huic
mysterium aliquod, ex Theologia Aegyptiorum
peti-

ponitur pro Theologo. Verum dubium est, an vox talis
apud reliquos Aegyptios in usu fuerit. Haec cogitanti
non potest non arridere correctio GALEI, qui pro Θερι-
νοί, legit Θεεργοί, acute profecto.

* Celeberr. GESNERVS, modo laudatus emendat τὸ
θεόν, ut ego quidem puto, vere et egregie.

W. VIRGI-
LIVS Ae-
neid. VI. 646.
x. De Poë-
matum can-
tu, p. 91.

petitum, et quod ex illo ipso fonte haustum, Pythagoras postea Graecos docuit. Is etenim *γ* *curiose* *perdiscens naturam, mundum dixit melos canere, et per harmoniam consistere, atque is etiam motum, rythmum, et cantum septem Stellarum, primus inuexit.* Rem hanc praeter alios, pluribus explicat HERACLIDES Ponticus in *Allegoriis Homeri*, ex quibus haec adscribemus latine conuersa. ^z *Similiter* ^{*} *Ephesus Alexander describens quomodo erraticae Stellae ordine ferantur, de singulorum sonis haec verba subdit:*

y. ORIGENIS *Philosophumena* p. 27.

z. in THO. GALEI *Opusculis Mythologicis*, etc. p. 426.

*Omnes harmoniam reddunt concentibus vnā,
Dum sonitus edunt distantes limite certo
Atque lyram pulsant septenis ordine chordis.*

Quibus haec subiungo ex VARRONIS *Atacini Chorographia*:

^a *Vidit et aetherio mundum torquerier axe
Et septem aeternis sonitum dare vocibus orbes.*

Ea igitur de causa singulis his Planetarum orbibus, suam cuique literam vocalem assignarunt, ita v. g. ^b vt A, propria sit Lunae, E, Mercurio, H, Veneri, I, Soli, O, Marti, *Υ* Ioui, et *Ω* denique Saturno, etsi tamen alii vocales has aliis Sphaeris attribuant. Ab Aegyptiis, vti et Pythagoraeis, ac Platonice Philosophis, id acceperunt Gnostici, in quorum Gemmis Abraxeis, septem Vocales toties expressae conspiciuntur, per quas nihil aliud designare voluerunt, quam quod in Mithrae Mysteriis septem Portae subinnuunt, (§. XXIV.) septem nempe Planetarum orbes, et per hos reditum animarum,

a. In Fragmentis veterum Poëtarum Astro-nomicis a SCALIGERO, inter *Catalecta* editis, et in officina Sant-Andreana repetitis, p. 162.

b. THO. GALEVS in notis ad Graecos Rhetor-

(D) 5

ad

* De his ALEXANDRI versibus, consule sis, THOMAM GALEVM in notis ad Scriptores historiae Poëticae p. 149. et FABRICIVM ad *Chalcidii Timaeum* a se editum, p. 307.

LVIII PROLEGOMENA

res selectos
p. 235. Qui-
bus adde
PLUTAR-
CHVM de
EI in Del-
phis p. 386.
et CLEMEN-
TEM Alex-
andr. Stro-
mat. Lib. VI.
p. 684.

ad coelum supremum, quo nihil est in hominum
huius gregis Theologia celebrius. Non latuit hoc
IRENÆVM, qui proinde arcanum istud Gnostico-
rum dogma explicat Lib. I. cap. XIV. §. 7. Edit.
Massueti. Iam nunc facilius, verus Epigrammatis
illius sensus, cuius partem attulimus, perspicere pote-
rit. Sic autem auctor illius incertus:

Ἑπτὰ με Φωνήεντα Θεὸν μέγαν ἄφθιτον αἰνεῖ
Γράμματα, τὸν πάντων ἀκάματον πατέρα.
Ἐμὶ δ' ἐγὼ πάντων χέλυσ ἄφθιτος, ἣ τὰ λυγρῶδη
Ἑρμοσάμην δίνης ἐρανίοιο μέλη.

*Septem vocales me Deum magnum corruptionisque
expertem laudant*

*Literae, me, totius huius uniuersi indefessum
parentem.*

*Sum autem ego lyra uniuersi incorruptibilis, quae
lyricos*

Verticis coelestis modos concinnauit.

Per *septem vocales* in Epigrammate hoc, intelligi pos-
sunt, vocales ipsae, a Sacerdotibus Aegyptiis, loco
hymnorum, cantando proferri solitae, aut etiam,
idque praetulerim, innuuntur septem Planetæ, per
totidem vocales designati, et concentus eorum coe-
lestis. Suspicio ceteroquin, Epigrammatis huius
auctorem, alumnum extitisse Scholæ Gnosticorum.
Nam in *Poemandro* HERMETIS, cuius paginae fere
omnes disciplinam Gnosticorum aperte redolent, lo-
cum versibus nunc expositis valde similem depre-
hendo, in haec verba conceptum. Ὁ γάρ τοι
κατὰ Φύσιν μουσικὸς Θεός, καὶ τῶν ᾠδῶν ἀρμονίαν
ἔ μόνον ἐργαζόμενος, ἀλλὰ καὶ ἄχρι τῶν κατὰ μέ-
ρος ὀργάνων τῆς οἰκείας μελωδίας τὸν ῥυθμὸν πα-
ραπέμπων ἀκάματος ἐστὶν ὁ Θεός. Etenim Deus,
qui natura sua est musicus, quique cantuum coelesti-
um non modo ipse perficit concentum; sed et rythmum

e. HERMES
Trismegi-
stus in Poe-
mandro p.
96. Edit.
graec. Tur-
nebi.

pro-

propriae suae melodiae, ad singularia organa (septem Planetas) transmittit, Deus est indefessus. Ad Sacerdotes Aegyptios, ut iam redeam, nescio, an non ad illorum morem, Deos per cantum septem vocalium celebrandi respexerit LUCIANVS, ubi Philopseuden fingit narrantem, d se in Aegypto Memnonem audiuisse, non vulgari illo modo, quo et alii audiunt sonum quendam informem; sed Oraculum ab eo, ore aperto, septem versibus (ἐν ἑπτὰ ἐπὶ λέξιν) editum. Mentitur sine dubio Philopseudes ille, quod et nomen eius iam sic satis innuit; sed ut solent etiam mendacia, aliquid ex vero trahere, verosimile mihi quidem videtur, LUCIANVM in his allusisse ad morem Aegyptiorum, de quo hic disputauimus. Ludit autem in voce ἑπτὰς, quod et versum, et vocem; sed et literam vocalem significare potest, sicuti in versibus VARRONIS Atacini, supra laudatis, voces septem, sunt septem vocales.

d. in Philopseude Opp. To. II. p. 496. Edit. Salmur.

§. XXVI. Nihil vero ea quae dixi, tam valide confirmat, atque Cabirorum cultus, qui ab ultimis temporibus, apud Aegyptios et Phoenices obtinuit. Cultum hunc Cabirorum Phoenices constituisse Beryti, discimus ex e vetustis eorum Monumentis. Erant autem Cabiri numero septem, patre Sadyco, quem iustum interpretantur, progeniti, quibus deinde accessit octauus, ab ea re dictus Esmunus. Fabula haec referenda utique est ad antiquissima Phoenicum tempora. Reperimus vero etiam vestigia illius, in monumentis Aegyptiorum, quae antiquitatem gentis huius sapiunt ultimam. Templum certe Cabirorum Memphiticum in Aegypto, quod nemini fas esset ingredi, solo Sacerdote excepto, HERODOTVS memorat Lib. III. cap. 37. Et illos Aegyptiorum Cabiros, numero similiter fuisse septem, vel ex

Idem etiam ex antiquissimo, in Aegypto, et Phoenicia, cultu Cabirorum, confirmatur.

e. SANCHUNIATHON apud EVSEBIUM Praep. Euang. Lib. I. c. X. p. 36. 37. 38. 39. DAMASCIVS in vita Isidori apud PHOTIVM eo in Bibl. p.

1074. Adde GVTBERLETHVM de Cabiris cap. IV. et Pantheon nostrum, Lib. II. c. VII. §. 12.

f. Vide *Pantheon* nostrum Lib. II. c. VII. §. II. 12. 13. 14. g. apud SYNCELVUM in *Chronographia* p. 18. h. Vide *Pantheon*, loc. cit. §. 12. i. HERODOTVS Lib. III. c. 37. HESYCHIVS in voce Κέβηρος. k. Vide *Pantheon*, Lib. I. cap. II. §. 10. II. cap. III. §. 8. l. *Pantheon*, Lib. I. cap. II. §. 13.

m. HERODOTVS Lib. II. c. 154.

eo colligere licet, quod Aegyptii, non secus atque Phoenices, habuerint et coluerint, f. quem etiam lingua sua patria dixerunt *Esmunum*, id est *oētaum*. Forte igitur *Cabiri*, numero quippe VII, sunt *septem* illi *Dei*, quos g. MANETHO ait explere XVI. primas Aegyptiorum Dynastias. Ceterum, cum h. Phoenices origine sint Aegyptii, et post exitum ex Aegypto, in Phoenicia demum confederint, liquet omnino, eos auita haec Sacra ab Aegyptiis accepisse, hos vero Sacris illis operatos ante iam fuisse, quam Phoenices ex regione sua excederent. Cultum porro *Cabirorum*, originis esse Aegyptiacae, ex eo quoque confirmari potest, quod Sacerdotes Aegyptii perhiberent, i. *Cabiros* suos esse *Vulcani filios*. Nam k. ex *Vulcano*, vel, uti eum Aegyptii appellabant, *Phtha*, Deos reliquos omnes, interque hos maiores praesertim, prodiisse, dogma erat Theologiae Aegyptiorum canae atque genuinae. Quem igitur Phoenices, dialecto sua, quam adsciuerant, Cananaea, nuncupabant *Sydicum* (צִדִּיק) *iustum*, eum Aegyptii, sermone auito dicebant l. *Phthas*, ΦθαΨ, id est, *omnia decernentem et ordinantem*. Neque vlla ratione dubito, quin gens vtraque, illa per *Sydicum*, haec per *Phthan*, vnum idemque Numen designare voluerint, aeternam nempe rerum omnium causam. Quod ad ipsum *Cabirorum* nomen attinet, illud fateor esse non Aegyptiacae, verum Phoenicicae originis, et a Phoenicibus ad Graecos peruenisse. HERODOTVS loquens de Cabiris Aegyptiorum, nomen graecum, quod et alias fecit, adhibuit, et videtur id ab interpretibus Sacrorum graecis, m. quos Psammetichus instituerat, accepisse. Nomen antiquissimum Aegyptiacum nos hodie latet; verum Phoenicicum nomen indicare videtur, proprium id fuisse Planetis. Sunt enim *Cabiri*, quemadmodum Philologorum plerisque placet, כַּבִּירִי, Cab-

Cab-

Cabirim, quasi dicas *Deos magnos*, vel, uti n viro, *Gebirim*, *Dii fortes et potentes*. Samothraces, qui inter Graecos fere primi Cabirorum Sacra receperunt, eosdem appellabant *Θεὸς μεγάλας*, et *Θεὸς δυνατὰς*, *Deos magnos et potentes*. Veteres enim credebant, nutu et motu septem Planetarum, Deorum magnorum et potentium, omnia in mundo fieri ac administrari. *p* Apud Arabes etiam, vni ex his Planetis sigillatim, Stellae nimirum Veneris, nomen istud *כבר*, (Graeci scribunt *Χαβαρ*,) usque ad tempora Muhammedis permansit. Nihil igitur probabilius dici, cogitariue potest, quam septem illos Aegyptiorum et Phoenicum Cabiros, ad quos deinde accessit *octauus* quis, siue *Esmunus*, fuisse Planetas VII, cultu eximio in toto Oriente celebratos. Verum quis erit *octauus* ille, vel *Esmunus*? Phoenices; sed recentiores, ut puto, quos sequitur *pp* DAMASCIVS, doctrinam *de Esmuno* corruerunt, dum Sydico, post septem filios, alium *octauum*, nempe *Esmunum* natum esse tradiderunt. XENOCRATES vero, si est Carthaginien- sis, q ut quidam literis prodiderunt, adeoque ex Phoenicum stirpe oriundus, credi poterit genuinam maiorum suorum hac de re doctrinam, sic exposuisse, r *deos esse octo, quinque qui in Stellis vagis nominantur: unum qui ex omnibus sideribus, quae infixa coelo sunt, ex dispersis quasi membris, simplex sit putandus Deus: septimum Solem adiungit: octauamque Lunam*. Quaeri omnino posset, assecutusne fuerit CICERO, ex quo haec descripsimus, veram Xenocratis sententiam. CLEMENS certe *Alexandrinus*, Scriptor maximi pretii, sententiam illius talem refert, s *septem quidem Deos Planetas, octauum vero, qui ex his omnibus constat, mundum*.

n. RELANDVS in Differt. de *Cabiris*, quae est in Miscellan. Part. I. num. V. §. 8.

o. VARRO de Lingua Lat. Lib. IV. p. 17. TERTULLIANVS de Spectac. cap. 3. SER- VIVS in Vir- gili Aen. I. 382. et II. 269. MA- CROBIVS Saturn. Lib. III. c. 4. p. SELDE- NVS de Diis Syris Synt. II. c. 4. Adde RELANDVM de Relig. Moham. p. 155. etc.

pp. Apud PHOTIVM, vbi supra.

q. CLEMENS *Alexandri- nus* Admo- nitione ad gentes, p. 44. et Co- dices qui- dam MSS.

Haec DIOGENIS

LAERTII Lib. IV. c. 6. r. Apud CICERONEM de Nat. Deor. Lib. I. c. 13. s. In *Protreptico* p. 44.

Haec illius sententia, siue Xenocrates origine fuerit Carthaginienſis, ſiue Chalcedonenſis, Graecus, propius omnino accedit ad ſententiam Aegyptiorum veterum, dummodo ſubſtituas mundo, ipſius, vel rerum naturae alium parentem. Optime hanc Aegyptiorum doctrinam, in imagine ſymbolica, de qua et nos ^t in *Pantheo* diximus, ita expreſſit MARTIANVS CAPELLA: ^u *Ibi (in ſolari circulo) quandam nauim, totius naturae curſibus diuerſa cupiditate moderantem, cunctaque flammaram congeſtione plenifſimam, et beatis circumactam mercibus conſpiciatur. Cui nautae ſeptem, germani tamen ſuique ſimiles, praefidebant in proſa: — In eadem vero rate fons quidam lucis aethereae, arcanisque fluoribus manans, in totius mundi lumina fundebatur. Septem germanos quis non agnoſcat totidem Planetas, per quos mundum gubernari credebant veteres? Fontem vero lucis aethereae, in totius mundi lumina fuſum, non eſſe alium, quam *Phthan*, ſiue *Vulcanum*, ^w alio loco docuimus. Haec eſt antiquiſſima Deorum Aegyptiorum ogdoas, ^x non ſemel HERODOTO, et aliis etiam celebrata, quae primis idololatriae in Aegypto ſtabilitae ſeculis, diu ſola obtinuit, et Deos omnes, ab illa gente cultos, vti auguror, complexa eſt. Et illius doctrinae Aegyptiorum priſcae, de cura totius vniuerſi, non Soli tantum, ac Lunae; ſed et Planetis V. reliquis a ſupremo Deo conceditae, ^y paſſim apud veteres veſtigia occurrant ſatis luculenta. Inde etiam videtur eſſe, quod ^z octonarius numerus, primus cubus et perfectus, *Vulcano* dicatus legatur, quod de *Vulcano* Aegyptiorum intelligo, cum VII. Planetis octonarium conſtituente. Initio quidem cultum VII. Planetarum, cum cultu veri Dei, aliquamdiu in Aegypto coniunctum fuiſſe arbitror. At enim, vbi cognitio et cultus veri Dei plane defeciſſent, loco illius, Planetis VII. tanquam octa-*

t. Lib. I. c. IV.

§. I.

u. In *Satyrico* Lib. II.

p. 43.

w. In *Pantheo* Lib. I.

c. IV. §. I.

x. Vide infra

§. XXVIII.

y. Vide in primis HORAPOLLI-

NEM Lib. I.

c. 13. vbi ad-

de notas IO.

CORNEL. de

PAUV.

z. MARTIANVS CAPELLA

Lib. VII.

p. 242.

octauus additus videtur *Phthas*, siue *Vulcanus*, illo quidem tempore, quo Numen eius consecratum fuit, *octauus* et vltimus, sed dignitate et ordine primus.

§. XXVII. Non praeter rem mihi persuadeo, me tot tamque idoneis argumentis probasse, cultum idololatricum gentis Aegyptiacae primum, non alium fuisse, quam cultum septem Planetarum, vt ea de re ambigendi ratio grauioris momenti superesse nequeat. Sed qualis ille cultus fuerit, quando coeperit, an vbique per totam Aegyptum apud omnes, aut quam diu obtinuerit, id non facile quisquam dixerit. Videtur cultui huic Planetarum, et exercituum Coeli, quemadmodum Scriptura loquitur, vbi aliquamdiu substitisset, alius deinde surrogatus fuisse. HERODOTVS, qui in Aegypto, in rationes Sacrorum omnium tam auide inquisiuit, eorumque origines, diligentia scrupulosa scrutatus est, ac nihil prope intactum reliquit, de Planetarum Templis, Sacerdotibus, et Sacris, nihil quicquam tamen vnquam adfert. Estque etiam praeter eum, * vix Scriptor alius, qui de cultu Planetarum apud Aegyptios vel tantillum nos doceat. Nam vbi forte rem hanc attingunt, sunt adeo ieiuni, adeo in generalioribus tantum subsistunt, vt nobis parum profecto, aut nihil omnino profint. Primus etiam ille Deorum Aegypti octonarius, de quo §. XXVI. diximus, a tantum non omnibus longe aliter explicatur, de quo mox videbimus. Oportet igitur, vt primaeuae Aegyptiorum Theologiae, vel prisco Planetarum cultui, mox successerit cultus alius, sicuti etiam apud Graecos, cultum Planetarum, de quo vide §. XXIV, postea pepulit Theologia recentior, aut

De cultu Planetarum apud Aegyptios antiquissimo, vix aliquid memoriae proditum reperitur.

* Vide tamen quae obseruantur in *Pantheo Lib. III. cap. VI. §. I.*

aut quemadmodum * apud Persas, Sabaismum, id est cultum Astrorum, excepit religio Magorum, ab illo cultu penitus aliena, et haec ipsa quoque, successiue, vnam alteramue reformationem atque mutationem experta est. Aut dici etiam non incommode poterit, Sacerdotes Aegyptios, culturam doctrinae de V. Planetis, ex qua vtilitas quaequam singularis in vulgum redundatura non videbatur, sibi reseruasse, et doctrinam illam cognitioni plebis subtraham, ad vsum scientiae genethliacae adhibuisse, quod SYNESIVS * alicubi subinnuit, et aliunde factis notum est.

a. in *Encomio Caluitii* p. 73. Edit. Petauui.

Cultui Planetarum et octonarii primi, in Aegypto, successit cultus octonarii secundum. De eo quaedam observantur.

§. XXVIII. Priori itaque Deorum Aegyptiorum octonario, qui Planetas VII, eorumque Creatorem ac rectorem complectitur, alium successu temporis substituerunt Sacerdotes, cuius passim mentionem fieri videmus. Octonarii huius, qui primus meminerit, est HERODOTVS. Ait autem, *octo Deos primos dici ab Aegyptiis*. Lib. II. c. 145. quippe *qui primi extiterint*; cap. 156. et *priores diis duodecim*. c. 46. *ex octo enim diis factos esse duodecim*, id est, ** vti HERODOTI mentem capio, primo quidem Aegyptii non coluere nisi octo deos, his vero postea adiecere quatuor, vt sic ex octo duodecim emerferint. Idem c. 145. obseruat, Aegyptios tres constituere Deorum ordines, quorum primus *Deos complectatur octo*: secundus *deos duodecim*, qui ex octo facti sint: tertius vero reliquos deos comprehendat, qui ex duodecim sint facti, vel qui ad illos accesserint. In ordine octo primorum Deorum, Scriptor ille locat *Panem*, c. 46. et 145, et praeter hunc *Latonam*, c. 156. quibus tuto adiungere licebit *Vulcanum*, quem meliores Scriptores agnoscunt Deorum,

* THO. HYDIUS de religione vet. Persarum cap. I. p. 3.

** Sic etiam verba Scriptoris illius explicat CVPERVS in *Harpocrate* pag. 69.

rum, in Aegypto celebratorum, patrem atque Principem, cuique idcirco in Dynastia Deorum MANETHONIS, locus conceditur primus, sicuti et HERODOTVS de eo non aliter, atque de summo Aegyptiorum Deo loquitur. Utinam vero reliquorum etiam, ex octo illis Diis, nomina scripto consignasset. DIODORVS *Siculus*, non quidem, quantum meminisse possum, numeri octonarii conceptis verbis mentionem facit; sed Deos tamen, quos, ex Graecorum scilicet mente, in terra regnasse, aut honores saltem diuinos, post mortem consecutos esse, ait, hos recenser, ^b *Solem, Saturnum, Rheam, Iouem Ammonem, Iunonem, Vulcanum, Vestam, et ultimum Mercurium*, qui sunt numero octo, adeoque vix cuiquam dubium esse potest, quin loqui voluerit de eodem Deorum Aegyptiorum octonario, quem HERODOTVS toties praedicat. Sed vide tamen ingenium Graecorum recentiorum, quos Scriptor ceteroquin excellens hic sequitur, et ex eo disce, quam caute illi in rebus Aegyptiorum antiquioribus adhibendi sint. Nam DIODORVS primo a Diis coelestibus aeternis distinguit Deos octo, tanquam illi composuerint secundum in choro Deorum ordinem. Sed HERODOTVS illis omnibus, tot Seculis antiquior, et de omnibus a Sacerdotibus ipsis edoctus, ^c nullos in Aegypto Deos agnoscit, qui homines fuerint, et cum his vna in Aegypto vixerint; octo vero Deos, Deorum omnium, quos Aegyptii venerati sint, primos principesque extitisse, saepius inculcat, ad hos vero reliquos, successu demum temporis, accessisse. Deinde vero iste Deorum octo catalogus, quem DIODORVS nobis subministrat, non mediocriter ab illo differt, quem ex HERODOTO contexere licet. In hoc posteriori numerabantur conceptis verbis, quod modo intelleximus *Pan* et *Latona*, eos vero in priori frustra quaeras. Et

b. DIODORVS Lib. I. p. 12. fin. 13.

c. Vide supra §. XVIII.

LXVI PROLEGOMENA.

de *Latona* quidem **HERODOTI**, suspicari quis posset, esse eandem, cum *Rhea* aut *Vesta* **DIODORI**. Quod etsi mihi prorsus videatur a verosimilitudine remotum, tamen, quia disputationem longiorem postulat, suo loco nunc relinquo. Sed *Panem*, ^{cc} tam bene cognitum habuit **DIODORVS**, ut in eo aberrare non potuerit. Eum utique nouerat, inter primores Aegyptiorum Deos, suum semper habuisse locum, et hunc locum tamen ei, in catalogo Deorum octo, quem ipse exhibet, denegari videmus. Neque etiam ad excusandum **DIODORVM** dicere licebit, eum loqui de ordine Deorum secundo. Nam octonarius, uti ex **HERODOTO** discimus, quod etiam aliunde confirmare possumus, complectitur primum principemque Deorum ordinem, quem sequitur is, qui ex duodecim compositus est. Et an non id nomina quoque illorum octo Deorum, quos **DIODORVS** commemorat, aperte et citra ambages loquuntur? An non in illis apparent *Vulcanus*, siue *Phthas*, et *Rhea*, quo nomine Graecos nonnunquam *Athor*, siue *Venerem* Aegyptiorum, designare, ^d alio loco obseruauimus, sola duo rerum omnium Principia, secundum veteres Aegyptios, actiuum alterum, alterum passiuum? An non, ne iam de aliis plura adiciam, his permixtum videmus *Solem*, Deorum Aegypti omnium, post duo illa Principia, citra controuersiam primum et maximum? His vero, quos **DIODORVS** nominat, alios facere priores, qui iisdem fere nominibus fuerint insignes, quod sane auctor ille fide aliorum refert, figmentum est Graecorum recentiorum, nusquam nisi in eorum cerebro natum, quod confusionem, quam ipsi in Theologiam Aegyptiorum inuehere conati sunt, abunde prodit. Praetermittere hic non possum catalogum Deorum octo, quem **MANETHO** nobis reliquit.

Eius

cc. Vide
Pantheon
Lib. II. c.
VII. §. 5. 6. 10.

d. Lib. II. c. II.
§. 9.

Eius enim • Dynastia I. complectitur Deos et Semideos, vti ipse loquitur, qui ante familiam Chami regnarunt in Aegypto, eoque diluvio priores extitisse iudicari debent; sed re ipsa ad Astronomiam spectat, cyclosque eorum complectitur, quod f antehac iam monuimus. Dii illi et Semidei MANETHONIS, sunt numero XVI, iique verosimiliter, ex mente Sacerdotis huius Aegyptii, exhibent nobis Deorum ordines, primum, secundum, et tertium. Sed totus animi pendeo, ancepsque haereo, quodnam de Scriptoris huius, aut diligentia, aut peritia, aut accuratione, aut bona denique fide, iudicium ferre debeam. Nam in catalogo isto, octo hi primum locum occupant, 1. *Vulcanus*. 2. *Sol*, Vulcani filius. 3. *Agathodaemon*. 4. *Saturnus*. 5. *Osiris*. 6. * *Isis*. 7. *Typhon*. 8. *Horus*. Quando MANETHO, primos in hoc ordine posuit *Vulcanum* et *Solem*, secutus est Aegyptios antiquiores omnes, eorumque Monumenta fide digna. Reliqua vero pessimi sane commatis censenda sunt. Nam quod attinet ad *Agathodaemonem*, Aegyptiis *Cnuphi*, vel *Ichonuphi* dictum, & erat is *Vulcanus* ipse. Cognomen istud *Vulcani*, Graecis ante Alexandri M. aevum, vix ac ne vix quidem cognitum erat; sed a Ptolemaeorum temporibus, cum illud notionibus Graecorum non parum congruere videretur, celebre inprimis euasit. Sed cur hic *Agathodaemon* distinguitur a *Vulcano*? Illi porro MANETHO subiungit *Saturnum*, quem re ipsa Theologia Aegyptiorum ignorat; sed Graeci tamen nomine hoc h nonnunquam *Vulcanum* ipsum, i nonnunquam vero *Anubim* designant. Qui hunc excipiunt *Osiris* et *Isis*, sunt vtique ex vero, Diis Aegyptiorum primoribus adscripti. Sed nescio, an

(E) 2

fatis

e. Apud
SYNCELLUM in
Chronographia
p. 19.
f. Vide supra
§. XIX.

g. Vide Pantheon, Lib. I.
c. IV. §. 7.

h. Ibidem
Lib. II. cap.
I. §. 9.
i. Lib. V.
cap. I. §. 8.

* In Textu graeco SYNCELLI hic est lacuna; sed quam recte prorsus et bene expleuit VIGNOLIVS, in Chronol. Sac. Tom. II. p. 656. Eumque hic secutus sum.

LXVIII PROLEGOMENA.

fatis accurate *Osiris* hic distinguatur a *Sole*, etsi tamen id aliqua ratione excusari queat. At quoniam a *Sole*, *Osiridem* distinguit, venia vix dignus videbitur MANETHO, quod *Osiridem* octo Diis primoribus annumerauerit. Nam eum non modo non in primo Deorum ordine; sed ne in secundo quidem ponit HERODOTVS Lib. II. c. 145. verum ad tertium deturbat. Idemque de *Iside* pariter dicendum videtur, cuius rei rationem ^k suo loco exponemus. His deinde additur *Typhon*, quo iure viderit Sacerdos ille Aegyptius. *Typhonem* inter Numina Aegypti locum quoque habuisse, nemo negat, at certum mihi est, eum ad ordinem tertium relegandum esse. Superest vltimus *Horus*, quem inter Deos MANETHO locat octauum, eundemque tamen *Semideorum primum* nuncupat, quae sibi inuicem repugnant. Etenim octonarius seu primus Deorum ordo, complectitur Deos Aegyptiorum Principes. *Semidei*, si modo aliquos antiqua et genuina Aegyptiorum Theologia agnoscit, vtique ad classem vltimam reiiciendi erunt. HERODOTVS *Horo* inter Deos locum assignat, aitque ^l eum *inter Deos regnasse vltimum*, sicuti etiam MANETHONIS Ogdoadem claudit. Sed re ipsa ad octonarium Deorum Principum non pertinuisse videtur. Dixi paulo ante, MANETHONEM fide pessima *Agathodaemonem* seiunxisse a *Vulcano*, tanquam duo essent, non vnus. Idem de *Sole* et *Osiride* obseruauit. Sed extant in illa Dynastia, exempla similis, negligentiae dicam, an infidelitatis? multo luculentiora, quae ab vnoquoque inter legendum deprehendi illico possunt. In hac Deorum serie, octauus dicitur *Horus*, duodecimus vero appellatur *Apollo*. Norunt autem omnes, qui ad res Aegyptiacas animum vel mediocriter tantum appulerunt, Numen illud idem, quod Aegyptiis dicebatur *Horus*, Graecos semper nuncupare ac interpretari

k. Lib. II. c. I.
§. 9.

l. Lib. II. c.
144. Adde
DIDORVM
p. 22.

tari *Apollinem*. *Apollo* igitur Aegyptiorum, ab eorundem *Horo*, non nisi eo differt, quod priori nomine Graeci, posteriori vero Aegyptii, sermone vernaculo vsi sint. Decimus tertius in ordine illo nomen gerit *Ammonis*, a quo distinguitur vltimus, qui nuncupatur *Iupiter*. Estne vero opus monere, *Ammonem* et *Iouem*, non esse nisi vnum idemque Numen? Quem Aegyptii *Ammonem* vocant, Graeci interpretantur *Iouem* vel *Δίας*, nomen ceteroquin suae Genti, suaeque linguae proprium. Quid igitur de omnibus his dicemus? Num existimabimus, discordiam Sacerdotum inter se, tales genuisse errores, cum alii hos, alii alios in primo Deorum octonario recenferi voluerint? Verum id mihi quidem non facile quis persuaserit. HERODOTVS certe, qui totam Aegyptum itineribus emensus erat, qui Tempora celebriora omnia, tum in superiori, tum in inferiori Aegypto, perreptaerat, et vbique de rebus sacris cum Sacerdotibus diligenter contulerat, satis subinuit, de primo Deorum octonario, sententiam Sacerdotum omnium fere fuisse vnanimem. Si fuit forte discrepantia aliqua, illam nonnisi leuem fuisse oportuit. Rationem igitur praecipuam magni illius dissensus, qui MANETHONEM inter et Sacerdotes HERODOTI deprehenditur, repetendam esse arbitror, ab^m interpretibus rerum sacrarum graecis, quos Psammetichus vbique instituerat, vt antiquitates patrias, Graecis percontantibus possent perspicue exponere. Hi in interpretandis et graece reddendis Deorum nominibus Aegyptiacis, non raro a se inuicem differebant, quod ex indiciis nec paucis nec obscuris, attentus quiuvis veterum lector obseruare facile poterit. Dissensum vero hunc interpretum, MANETHO, qui Ptolemaeis origine graecis, velificari modis omnibus cupiebat, quique in eorum gratiam Theologiam gentis suae, ad Graecorum Theologiam, quantum

m.HERODOTVS Lib. II.
c. 154.

fieri poterat, accommodabat, in rem suam vertit, multisque symbolicum illud Deorum regnum tenebris inuoluit, etsi tamen consilium istud ipsi non in vniuersum ex voto cesserit: paucos namque inuenit, qui vestigia eius legere sustinuerint.

Octo illos Aegyptiorum Deos, quidam ex eorum Physio-logia interpretantur.
n. Apud
THEONEM
Smyrnaeum
de Musica c.
47. Vide et
Pantheon
Lib. I. cap. I.
§. 12.

§. XXIX. Neque etiam desunt, qui sacrum huncce Deorum Aegyptiorum octonarium, ex doctrina ipsorum Physica interpretari et explicare fategerint. Eos inter numerare licet auctorem Inscriptionis, vti iactatur, antiquissimae, quam in columna ipse Saturnus et Rhea insculpi curarunt, in haec verba conceptam: ⁿ *Antiquissimus omnium Rex* *Isiris, Diis immortalibus, SPIRITVI, et COELO, SOLI, et LVNAE, et TERRAE, et NOCTI, et DIEI, et Patri tum eorum quae existunt, tum quae futura sunt, AMORI.* In hac Inscriptione octo nominantur Dii, et totidem in illa commemorari, conceptis verbis testatur THEO, qui eam conseruauit. Is ipse quoque eam in rem adfert versus hosce Orphicos.

Ναὶ μὲν ἀθανάτων γεννήτορας αἰὲν ἔόντων
Πῦρ καὶ ὕδωρ, γαῖαν τε καὶ ἔραινόν, ἥδ' ἐσελήνην.
Ἡελίον τε Φάνητα μέγαν καὶ νύκτα μέλαιναν.

Certe per immortalium genitores semper existentium Deorum

IGNEM, AQUAM, TERRAM, COELVM
et LVNAM

SOLEMque, PHANETEM magnum, et
NOCTEM nigram.

Quibus iungendi hi, quos EVSEBIUS conseruauit Praeparat. Lib. III. c. IX.

Πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γαῖα, καὶ αἰθήρ, νῦξ τε
καὶ ἡμαρ

Καὶ Μῆτις πρώτη γενέτωρ, καὶ Ἔρως πολυ-
τερπής.

IGNIS

IGNIS et AQUA et TERRA, et AETHER,
NOXque et DIES

Et METIS, primus genitor, et AMOR valde
delectans.

Hinc illud Pythagoraeorum, cuius ex TARRHAEO meminit ZENOBIUS ^o in Prouerbiis. Πάντα ὀκτώ. ^{o. Centur.}
Ἐυανδρος ἔφη, ὀκτὼ τὰς πάντων εἶναι κρατύντας ^{V. Prouerb.}
θεῶς, πῦρ, ὕδωρ, γῆν, Οὐρανόν, Σελήνην, ἥλιον, ^{78.}
* Μίθραν, Νύκτα. Omnia octo. Euander tradit,
Deos rerum omnium potentes, octo esse, IGNEM,
AQUAM, TERRAM, COELVM, LUNAM,
SOLEM, DIEM, NOCTEM. Eruditi facile
intelligunt, haec esse ** placita Scholae Pythago-
raeae, cui etiam pleraque, Orphicorum nomen
prae se ferentia, in acceptis ferenda sunt. Verum
Pythagoras ipse haec, vt plurima alia, ex disciplina
Sacerdotum Aegyptiorum, hausit. Et certe placita
haec originem habuisse Aegyptiacam, et pro talibus
inter Graecos etiam habita fuisse, docet Inscriptio,
quam ex THEONE paulo ante in medium attuli: et
docent ea, quae de numero Deorum octonario in
Aegypto disputaui. Hoc nempe modo Sapientes
Aegyptiorum, nomina octo suorum Deorum symbo-
lica, Vulcani, Veneris, Panis, Latonae, et reliqua,
ex placitis suis Physiologicis interpretabantur, vt
Vulcanus, v. g. esset Spiritus, Venus significaret
Noctem, et sic porro, in qua nominum horum diui-
norum interpretatione ac explicatione non tamen
omnes inter se semper conspirasse existimandi sunt.
Habuerunt Aegyptii Sectas suas, non minus atque
Graeci, etsi forte eorum dissidia, vulgo non ita es-
(E) 4 sent

Ex iis, quae hic disputauius, satis liquet, pro voce
Μίθραν, quae ab hoc loco plane aliena est, legi debere
Ἡμέραν, diem. Et sic verti.

** Videri eam in rem potest MEVSII Denarius Pytha-
goricus, cap. X.

sent nota, Scriptisque prodita. Videtur ad eundem octonarium, physice explicatum spectare, quod apud SENECA legimus *Quaest. Natur. Lib. III. c. 14. Aegyptii quatuor elementa fecere: deinde ex singulis bina, marem et foeminam. Aerem marem iudicant, qua ventus est: foeminam, qua nebulosus et iners. Aquam virilem vocant mare: muliebre omnem aliam. Ignem vocant masculum, qua ardet flamma: et foeminam, qua lucet innoxius tactu. Terram fortior marem vocant, saxa cautesque: Foeminae nomen assignant, huic tractabili ad culturam.* En octo Aegyptiorum elementa! quae totidem diis primoribus, octonarium constituentibus respondent. An vero vetustiores in Aegypto Sapientes, id ipsum, quod volebat SENECA, de octo elementis docuerint, in dubium nec immerito vocari posse reor. Eandem tamen de quatuor Principiis maribus, totidemque foemininis, doctrinam Aegyptiorum, IAMBlichVS etiam tangit *de Myster. Sect. VIII. c. 3. Est et alius Principatus apud Aegyptios, qui respicit elementa tota, per quae generatio efficitur, virtutesque eorum; nam quatuor sunt mascula, totidemque foeminina, hunc Soli tribuunt, et alius Principatus totius naturae, generationem producentis, quem Lunae assignant.* Vides ex vltimis his testimoniis, octonarium Aegyptiorum sacrum, a quibusdam eorum Theologis Physicis, diuisum fuisse in Quaternarios duos, sicuti in Theologia Aeonum Valentiniana pariter, ex duobus Quaternariis exsurgit horum hominum Ogdoas prima et perfectissima. An talem Aegyptiorum Quaternarium in mente habuit TERTVLLIANVS? vbi ad Nationes Lib. II. cap. 2. *Aegyptiorum plerique, inquit, quatuor deos credunt, Solem et Lunam, Coelum et Terram.* Aut etiam MACROBIVS? cuius haec sunt verba, *Saturnal. Lib. I. c. XIX. fin. Aegyptii deos praestites homini nascenti quatuor adesse memo-*

memorant, Δαίμονα, Τύχην, Ἐρωτα, ἀνάγκην, et duo priores Solem et Lunam intelligi volunt. Non tamen inficias eo, postrema haec mihi videri scholas Graecorum Alexandrinorum sapere.

§. XXX. Oñonarium Aegyptiorum sacrum, de quo diximus, subsecutus postea est, ordo secundus *p* Deorum duodecim, qui ex oñto prioribus facti sunt. Nam ad oñto primores primosque Aegyptiorum deos, aliquo tempore interiecto, additi sunt quatuor alii, qui cum prioribus coniuncti, numerum duodenarium constituunt. Sunt hi sine dubio duodecim illi Dii, quorum simulachra, in Templo Ammonis Thebaeo consecrata, cultuque diuino honorata fuisse, q veteres perhibent. Vnum ex quatuor illis Diis, qui ad oñto priores postea adiecti sunt, *Herculem* scilicet, HERODOTVS aliquoties nominat, et ex eo, quinam sint reliqui, non inepte concludere licet. *Hercules*, vel *r* Aegyptiace *Χαλκ* robur, aut plenius *Χαλκ* ἰσχυρ, robur, vel virtus Deorum, potuit *s* nomen esse vero Deo ab Aegyptiis tributum. Postea, si conicere fas est, nomen symbolicum, aut cognomen eua- sit Solis, in Thebaide. Nam cultum Herculis Aegyptiorum, in ipsorum regione, antiquitatis esse vltimae, atque antecessisse aduentum Israëlitarum in Aegyptum, tum ex Catalogo regum Thebaeorum ERATOSTHENIS, tum *t* ex nomine Prouinciae *Gosen*, mihi quidem certum est. Cum vero post id temporis, eundem ad secundum ordinem Deorum Aegyptiorum redactum fuisse videamus, id aliter commode explicari non posse videtur, quam dicendo, *Herculem* illum, initio quidem, potestatem Solis in vniuersum omnem symbolice designasse, cuius generis postea *Osiridis* nomen fuit, labentibus vero annis, nomen illud idem symbolicum, ad certam

Ex oñto pri-
moribus Ae-
gyptiorum
Diis, successu
temporis, fa-
cti sunt duo-
decim, de
quibus con-
iectura no-
stra propo-
nitur.

p. HERODO-
TVS Lib. II.
cap. 43. 46.
145.

q. Vide Pan-
theon Lib.
II. c. II. §. 4.

r. Lib. II.
c. III. §. 4.

s. Supra
§. VIII.

t. Ea de re
pluribus
differui, in
Dissertatt.
de Terra
Gosen. Dis-
sert. VII. et
VIII.

LXXIV PROLEGOMENA.

quandam, atque singularem tantum Solis potestatem, et ad terram nostram relationem, ex consilio Sacerdotum fuisse restrictam. Priora illa quae de Hercule, Solis in vniuersum vim ac potestatem olim subinnuente, diximus, etsi iis ^u MACROBIUS non parum faueat, ex nexu rerum coniicimus tantum; postremum vero, quod loco vltimo asseuerauimus, certo scimus. Et ^w suo etiam loco, argumentis idoneis ostendimus, Herculis Aegyptii Numen, ad initium temporis et annorum Astronomicum, ac ad aequinoctium vernum sic relatum fuisse, vt eius censeretur symbolum. Quandoquidem igitur Aegyptiorum Hercules, vnus est ex quatuor illis diis aduentitiis, qui ad priores octo posthaec accesserunt, ex doctrina autem Sacerdotum Aegyptiorum, symbolum censeretur debet Solis, aequinoctium vernum efficientis, iure id mihi postulare videor, vt concedatur, reliquorum trium esse eandem rationem. Sunt nempe quatuor dii, quos ad priores adiicere placuit Sacerdotibus Aegyptiis, totidem Symbola quatuor temporum, mutationum, et vicissitudinum, quas motu annuo Sol in aequinoctiis, et solstitiis efficit, et ex quibus innumerabilia in terram nostram commoda et beneficia redundant. Quatuor illa Symbola, in Theologia Aegyptiaca nominari *Ammonem*, (ac certo quodam respectu *Herculem*,) *Horum*, *Serapim*, coelestem nempe, et *Harpocratem*, ^x suis locis, fide dignis veterum testimoniis adstruximus. Num haec ipsa nomina, in principio istius institutionis, adhibita iam fuerint, et ab omnibus Sacerdotum Collegiis, per Aegyptum totam recepta, non abs ratione ambigi potest. Sed ea de re disputare iam nolim. Sufficit, vero videri simillimum, Symbola quatuor temporum, de quibus loquimur, eo tempore a Sacerdotibus consecrata fuisse, quo ad Deos octo primos, quatuor alios adiunxerunt.

u. Lib. I. Saturn. cap. XX.

w. Lib. II. cap. III.

x. Lib. II. cap. II. III. IV. V. VI.

xerunt. Ad quatuor haec vicissitudinum Solis in anno Symbola, videmus attemperata etiam fuisse maiora et solenniora, quae in honorem Deorum suorum Aegyptii concelebrarunt, Festa. Id y specimenibus quibusdam olim editis, probare et illustrare annisus sum, eandemque rem in *Panttheo* passim attingo. Facile etiam probari potest, eadem haec Festa, fuisse omnium gentium cultiorum, antiquissima, sanctissima, et omnium religiosissime celebrata. Sed ad alia pergendum mihi est.

y. *Miscellan.*
Berolin. To.
VI. p. 139.
etc. To. VII.
p. 373. etc. et
p. 406. etc.

§. XXXI. Superest ordo Deorum Aegyptiorum ultimus, de quo HERODOTVS Lib. II. c. 145. sequentia literis consignavit. *Apud Aegyptios Pan vetustissimus est, etiam ex octo Diis, qui primi dicuntur: Hercules vero ex iis, qui secundi, numero duodecim: Bacchus vero ex iis, qui tertii dicuntur, qui sunt ex illis duodecim facti.* Qui hic vocatur Bacchus, Διόνυσος, stylo ^a HERODOTI, aliorumque Graecorum, is est Aegyptiorum *Osiris*, eumque Scriptor peruectus ait esse in ordine Deorum tertio, adeoque ultimo, eorum nempe, qui ex duodecim facti sunt, vel quos duodecim diis superaddere, eorumque choro adiacere, Sacerdotibus visum est. Quando historiae pater affirmat, Osiridem esse in ultimo Deorum Aegyptiorum ordine, id non de dignitate et honore, quo apud Aegyptios fuit, intelligi potest. Docet potius ille ipse verbis disertis, ^a solos Osirin et Isin, ab Aegyptiis omnibus, summo aequalique honore coli atque celebrari. Et sane res haec sic iam satis nota est, omnibus antiquitatum Aegyptiacarum studiosis. Osiris erat Deorum visu et sensu percipiendorum omnium Princeps, et quidam veluti rex, ut qui reliquorum virtutes, potestatem, et efficaciam in se vno complecteretur. Commodum igitur sensum, id quod HERODOTVS de Osiride affirmat, non patitur, nisi id

De ordine
Deorum Aegyptiorum
ultimo.

z. Lib. II.
c. 144.

a. Lib. II.
c. 42.

de

LXXVI PROLEGOMENA.

de tempore intelligas, quo placuit Sacerdotibus, nouum aliquod Symbolum *Solis*, sub nomine *Osiridis* consecrare. Et ita res omnino se habet. Eam no-

b. Lib. II. c. I. §. 9. 16. bis declarat fabula Sacerdotalis, quam ^b alio loco attulimus, et paucis explicuimus. Subinnuitur nempe fabula illa sacra, constitutio anni Aegyptiorum vagi, cui, cum antea non plures, quam 360. dies complecteretur, Sacerdotes quinque alias addiderunt, dictas idcirco ἐπαγομέναις.

Et quia secundum fabulam illam aenigmaticam, vna cum horum dierum institutione, nati sunt *Osiris*, *Arueris*, *Typhon*, *Isis*, et *Nephthys*, non absurde inde colligi-

c. SCHVCK-FORD *histoire du monde* To. II. p. 278. mus, quod et ante nos, ^c doctissimum quendam in Anglia Theologum obseruasse deprehendimus, illo demum tempore, quo annum sic ordinarunt Sacerdotes, eosdem quoque noua Numina symbolica confinxisse, eaque populo, religiosa iam dehinc veneratione celebranda, proposuisse. Sic videmus fabulae huic, cum testimonio HERODOTI egregie prorsus conuenire, eaque se mutuo illustrare.

Antea ΦϣΗ, *Sol* magnum erat gentis Aegyptiacae Numen, cuius etiam in historia Iosephi Patriarchae, Scriptura Diuina mentionem facit. §. IX. Postquam vero anni forma, ad *Solis* motum magis accommodata, et sic temporum ratio ex consilio Sacerdotum ordinata esset, in memoriam, vt credere par est, tanti euentus, seposito paulatim simplici et proprio *Solis* nomine, coelesti huic lumini, nouum nomen symbolicum *Osiridis* tribui placuit, quod

d. *Panthéon* d. effectorem, vel Patrem temporis designat.

Lib. II. c. I.

§. 14.

Eodem tempore *Luna*, ^e dicta prius, vt arbitror,

e. *Ibid.*

Lib. III. cap.

I. §. 2. 3.

ΠΙ - ΙΔΖ, et sub hoc nomine culta initio, accepit aliud, *Isidis* nempe, quod celeberrimum deinde euasit. Diis hisce additi tum alii quoque, quorum

illa

illa fabula mentionem iniicit. Factum hoc est, ^f regnante Heliopoli *Asetho*, anno post exitum Israëli-
tarum ex Aegypto, 320. ^g sub eodem illo *Asetho*
Taurus Memphiticus, in Deorum numerum relatus,
dictus fuit Apis. Qua de re aliquid dicemus Lib.
IV. cap. II. §. 15. Ex omnibus his satis tuto colligi
posse auguror, eodem hoc tempore, Religionem
atque Theologiam Aegyptiorum, saluo tamen dis-
sensu qualicunque, qui inter varia Sacerdotum
Collegia, in nonnullis remansit, ordinatam constitu-
tamque fuisse, et vltimum quasi complementum
adeptam esse, ac in eo etiam fere statu, vsque
ad Persarum, et Ptolemaeorum Graecorum tempora
perseuerasse. Illam nobis vtcunque descripsit HE-
RODOTVS, et in eadem quoque fideliter pro viri-
bus depingenda, et explicanda, versabitur nostrum
Pantheon.

§. XXXII. Ea de quibus hucusque differuimus,
obiectum constituunt cultus idololatrici Aegyptio-
rum verum, proprium et primarium, ad quod cul-
tus huius populi omnis per se, et vltimo, refereba-
tur. Vnicum excipio taurum Memphiticum,
quem *Apim* nuncupabant Aegyptii, de quo §. XXXI.
Nam in eo, non animal hoc ipsum Niligenae reue-
rebantur, sed illum, cuius erat imago symbolica,
Nilum nempe fluuium, quod Lib. IV. cap. II. *Pan-*
thei pluribus persequimur. *Aegyptii*, inquit
^h PORPHYRIUS, non alios ponunt Deos, praeter vul-
go dictos Planetas et Zodiaci signa. — Videbat
quippe *Chaeremon*, Sacerdos Aegyptius, qui Solem
vniuersi architectum dicerent, ab illis non ea tantum,
quae ad *Osiridem* *Isidem*que pertinent, sed etiam
quicquid sacrarum fabularum erat, partim in Stel-
las, et earum conspectus deuolui, partim ad Lunae
modo crescentis, modo senescentis varietatem, partim
in Solis cursum, vel in diurnum, aut nocturnum he-
misphae-

f. Pantheon
Lib. II. c. I.
§. 16.
g. EVSEBIUS
apud SYN-
CELLVM
p. 123. et in
graecis Scali-
gerianis
p. 23.

Obiecta cul-
tus Aegy-
ptiorum sen-
sibilia, erant
Sol, Luna,
et Nilus, ad
quorum Nu-
mina rese-
rebantur
reliqua.

h. in Episto-
la ad Ane-
bonem, prae-
missa IAM-
BLICHO de
Mysteriis
P. VII.

LXXVIII PROLEGOMENA.

misphaerium, vel in Nilum fluuium referri. Vno verbo visibiles Aegyptiorum Dii, quos tota Gens, iuxta Sacerdotum praescripta, aut cultu solenni, aut priuata etiam religione venerabantur, erant *Sol*, et *Luna*, tum in se spectati, tum etiam in diuersis effectibus, quos in mundo procurant, *Astra* porro *Coeli*, quorum tamen cultus, religioni Sacerdotum maxima ex parte, videtur reseruatus fuisse, ac denique *Nilus* fluuius, cui Aegyptiorum gens, Patriae suae fertilitatem, et quae ex illa ad se perueniebant bona et commoda, in acceptis ferebant. Ad hos, quos dixi, Deos, reliquos omnes, religione patria ab Aegyptiis consecratos et cultos, referendos esse, *Pantheon* nostrum planum faciet et perspicuum.

Praeter obiectum illud cultus Aegyptiorum primum, est quoque aliud; sed improprium, secundarium et relatiuum.

§. XXXIII. Praeter illud vero cultus Aegyptiorum, de quo modo loquebamur, Obiectum verum, proprium et primum, aliud quoque religione ipsorum consecratum fuisse,prehendimus, quod vocare possis improprium et secundarium, quoniam cultus ipsi oblati, non ad illud proprie; sed ad aliud, cuius erat tantum Symbolum, aut imago, referebatur. Dicendum id est de animalibus, quae religio Aegyptiorum volebat esse sacrosancta et penitus inuiolabilia. Haec ab illa gente honore et cultu diuino afficiebantur, etsi cultum hunc Graeci, Romani, Persae, et haud dubie aliae quoque gentes politae, magnopere admirarentur, sed et indignarentur, ac risu contemtuque extremo prosequerentur. Praeter animalia sacra, habuerunt Aegyptii alia quoque signa memorialia, et imagines Numinis diuini symbolicas, quas non, vt natura sua, diuinas, cultu proprio et primario; sed vt tenues diuinitatis umbras ac memoracula, cultu tantum secundario, et, vt loqui solent, relatiuo, prosequi voluerunt. Non aliter ea de re illi senserunt, atque inter Graecos, meliores eorum Philosophi, quo-

quorum sententiam Scriptor quidam egregius in his expressit: ⁱ *Deorum naturae, nec statuis per se, nec imaginibus est opus, sed cum infirma sit oppido mortalium conditio, tantumque a diuina, quantum a coelo terra, recedat, signa eiusmodi excogitauit sibi, quibus et nomina et nuncupationes tribueret deorum. Si quibus igitur tam firma est memoria, ut erecto statim animo, coelum usque ipsum possint pertingere, Deumque recta adire, nihil illis fortasse opus sit statuis. Verum rarissimi inter homines sunt huiusmodi, et non facile in numerosa plebe quenquam inuenias, qui diuinæ semper meminerit naturae, nec eiusmodi egeat subsidio. Ita pueris, qui elementa addiscunt prima, tenues quasdam magistelli notas solent praescribere, ad quas manu deducant eos, donec paulatim memoriae beneficio, arti insuescant. Videntur certe et legislatores mihi non aliter, quam puerorum gregi, has generi mortalium inuenisse imagines: honoris diuini quasi signa quaedam vel notas, quæ ad memoriam eius tanquam manuductione quadam et via homines deducerent. Ideo Christianis olim, Gentilibus vanitatem et impietatem cultus simulachrorum exprobrantibus respondere consueuerant simulachrorum assertores: ^k non ignorasse antiquos, nihil habere Numinis signa, neque ullum omnino inesse his sensum: sed propter indomitum atque imperitum vulgus, — salutariter ea consilioque formasse, ut velut quadam specie obiecta his Numinum, abiicerent asperitatem metu, arbitratique praesentibus se subsidiis agere, facta impia deponerent, et ad humana officia morum mutatione transirent. Et quæ plura ibi sequuntur. Eodem modo hodieque Sapientes Indorum rationes subducere solent, ^l prudentes imaginibus opus non habere, neque eas adorare; at rudes ac simplices iisdem admoneri posse, ut de Deo cogitent. Ob eandem quoque rationem primæuos*

i. MAXIMVS
TYRIVS,
Dissert.
XXXVIII.
p.452.Edit.
Oxon.1677.

k. ARNOBIVS
aduersus
Gentes Lib.
VI. p.208.

l. Relations
Missionari-
orum Dani-
corum in
India, Con-

in

tinuat. LXX. in Aegypto Sapientes, postquam cogitationibus et
p. 1752. figmentis propriae mentis, se totos permiserunt, ex-
cogitasse signa quaedam diuinitatis memorialia, et
delineationes symbolicas, non est quod dubitare
queam. Sed cuiusnam generis fuerint illa signa,
paulo distinctius nunc dispiciamus.

Eo spectant
obelisci, ima-
gines Solis
apud Aegy-
ptios anti-
quissimae.

m. LVCIA-
NVS de Dea
Syria p. 877.

n. Auctor
Chronici Ale-
xandrini,
p. 89. Adde
HYDII Relig.
vet. Pers.
p. 64.
o. PAVSANI-
AS in Achai-
cis, cap. XXII.
p. 579.

§. XXXIV. Prima Aegyptiorum Tempia,
sicuti fere gentium omnium antiquissima, simula-
chris plane nullis instructa fuisse, ^m Scriptores non
de triuio memoriae prodiderunt. Pro statuis,
signis, et imaginibus, principio Aegyptiis erant, nisi
admodum fallor, obelisci, in quibus postea res ge-
stas regum suorum, aut quae ad cultum Deorum
spectarent, insculpi curarunt. Verum primus, vt
dixi, hicce videtur fuisse eorum vsus, vt radios so-
lares, tanquam in imagine aliqua imitarentur, ac splen-
didi istius luminis coelestis, essent quaedam signa
memorialia. Non ignorant eruditi, in cultu ido-
lorum antiquissimo, columnas lapideas, et lapides
omnis generis apud gentes plurimas, primum te-
nuisse locum. Tales sunt *columnae*, abusu idololatri-
co pollutae, * quarum in antiquissimis S. Scripturae
tabulis mentionem fieri videmus. Si veteres non-

nullos audimus, ⁿ *Assyrii primi erexerunt columnam
Marti, eumque inter Deos coluerunt.* In Laconia,
quod supra iam monuimus, §. XXIV, PAVSANTIAS
vidit *septem columnas antiquo ritu erectas, quas in-
colae dicerent VII. Planetarum esse signa.* Pharis,
vrbe Achaiae, ^o *lapides erecti erant, fere triginta,
figura quadrangulari, quas incolae venerabantur,
singulos certis deorum nominibus appellantes.* Et sane
Grae-

* *Leuitici c. XXVI. i. Deuteron. XVI. 22.* Vide ibi Commen-
tatores, et EDVARD. POCKOCKIUM in *Hoseae* III. 4.
nec non SELDENVM de Diis Syris Prolegom. cap. 3.
p. 49.

Graecis olim omnibus patrium fuit, rudes lapides pro Diis, perinde ac simulachra ipsa colere. Apud Arabes, quorum religio cum Aegyptiaca affinitatem habet non leuem, Dysares maximum Numen, p lapis erat niger, quadratus, informis, quatuor pedes altus, duos latus, quem se vidisse testatur MAXIMVS TYRIVS Dissert. XXXVIII. p. 459. Con-
similiter Deus Amazonum, cui omnes Sacra faciebant, nihil erat, nisi q lapis niger. Veneris vero Paphiae simulachrum vetustissimum, r albae Pyramidi dissimile non erat. Et eadem specie in hodiernum vsque diem, apud Indos s simulachrum fingitur Mahadeu, id est Dei magni. Eandem t Pyramidis figuram vel Obelisci, videtur habuisse Elagabalus, quo nomine Sol in Syria ab Emesenis colebatur. Et huic quidem vsui primi etiam, quos Aegyptii erexerunt, Obelisci, videntur destinati fuisse. u Primus certe omnium, Obeliscorum erectionem instituit Mitres, qui in Solis vrbe regnabat, somnio iussus. — Postea et alii regum in dicta vrbe. Solis vrbs, graece Heliopolis, nomen ex re ipsa sumsit, quod prima in Aegypto, cultus solennis, decreti Solis Numini, viderit initia, §. IX. Et eadem illa primos quoque vidit erectos in Aegypto Obeliscos, neque etiam dubito, quin vtriusque istius rei primordia, in idem fere tempus inciderint. Fauet sententiae nostrae, ipsa etiam Obeliscorum forma, quae talis est, vt imaginem radii solaris referat. Hinc veteres Graeci Romani que, Pyramides, quas Aegyptii ad imitationem Obeliscorum postea construxerunt, hunc in modum describere soleant, quod sint w regum Aegyptiorum sepulchra, ingenti mole constructa, et in cacumeneducta, in modum flammae surgentis, unde et nomen acceperunt. Graeculi nempe nomen πυράμυδος solent ἀπὸ τῆς πυρὸς deriuare, non aliter ac

p. SVIDAS
Θεὸς Ἀγνός.

q. APOLLO-
NIVS Rho-
dius Argo-
naut. Lib. II.
1176.

r. MAXIMVS
TYRIVS

p. 459.
s. PET. DEL-
LA VALLE
Itinerar.
Part. IV. p.
83. fin. 90.
301. etc. ex
versione
Gallica.

t. HERODIA-
NVS Lib. V.
p. 114. Ed.
Steph.

u. PLINIVS
Hist. Natu-
ral. Lib.
XXXVI. c. 8.

w. Scholia-
stes Horatii
in Carmin.
Lib. III. Od.
ult. p. 211.

AMMIANVS
MARCELLI-
NVS Lib.

XXII. p. 250.

LXXXII PROLEGOMENA.

Auctor *Ety-* si a Graecis nomen hoc Aegyptii mutuati essent.
mologici, in Et in genere * PORPHYRIUS obseruat, *pyrami-*
 voce *πυρα-* *das* atque obeliscos ignis naturae, conum vero, (qui
mis. ad speciem Obelisci accedit,) *Soli tributum*, et de-
 x. Apud EV- *SEBIVM* Prae- dicatum ab antiquis fuisse. Propius ad rem no-
 par. Lib. III. stram spectat, quod TERTVLLIANVS, ex Scri-
 c. VII. ptore rerum Aegyptiacarum * HERMATELE,
 y. de Specta- nos docet: γ Obelisci enormitas, vt Hermateles ad-
 culis cap 8. *firmitas, Soli prostituta: Scriptura eius, vnde eius et*
 p. 93. Edit. *census, de Aegypto superstitio est.* Quod ex eo il-
 Rigalt. lustratur, quod veteres literis prodiderunt, * Obe-
 z. AMMIA- liscum Deo Soli speciali munere dedicatum fuisse.
 NVS Lib. *Verum omnium optime et clarissime rem hanc ex-*
 XVII. p. 100. *ponit PLINIVS, vbi de Obeliscorum origine et*
 a. Hist. Na- *vsu differit.* α *Trabes, inquit ille, ex Syenite lapi-*
 tur. Lib. *de, fecere reges quodam certamine, obeliscos vocan-*
 XXXVI. c. 8. *tes, Solis Numini sacratos. Radiorum eius argu-*
mentum in effigie est, et ita significatur nomine Ae-
gyptio. Redit hic in memoriam elegans obserua-
 tio, Beati mihiq̃ue amicissimi LA CROZII, quam
 cum aliquando de Pyramidibus, ac sigillatim illo
 PLINII loco, quem descripsi, confabularemur,
 mecum communicauit, et quam lectori, rerum ha-
 rum studioso non inuidebo. Cum enim PLINIVS
 nos docuerit, obeliscos esse *effigies radiorum Solis*,
 ac praeterea *id ipsum significari nomine Aegyptio*,
 ex eo vir summus concludebat, Obelisci nomen an-
 tiquissimum apud Aegyptios fuisse *Pyramis*. Et-
 enim ΠΙ-ΡΗ, *Pi-re*, vel *Pi-ra*, Aegyptiis dici
Solem, tritum vulgatumque est. Deinde ΜΔΘΕ,
Mu-e, *splendorem et radium* designat, ἀπ' αὐγῶν μα.
 Hebr. I. 3. Erit itaque ΠΙ-ΡΗ.-ΜΔΘΕ, *Pi-ra-*
mu-e,

* PLINIVS Scriptorem istum vocat DEMOTELEM
 Lib. XXXVI. c. 13.

mu-e, radius Solis, quod nos docere PLINIVM vidimus. Graeci id efferre consueuerunt *πυραμῖς*, cum proprie et verius scribendum fuisset *πυραμύς*. Sed Graeci, quod modo vidimus, vocem hanc ἀπὸ τῆ πυρὸς ab igne deriuantes, non poterant non scribere *πυραμῖς*. Aegyptii igitur Obeliscis primo *Pyramidum* nomen indiderunt, quod in effigie quadam *radius Solis* imitarentur: deinde illud idem ad structuras molis amplioris, quas proprie *Pyramidas* vocant, etiam transtulerunt, quod et hae aliquam radiorum Solis speciem seruarent, quamuis earum alius esset vsus.

§. XXXV. Cultui lapidum inanimium, quem *Obeliscis* forte pepulerunt constructae in aliis Aegypti parti- *successisse vi-* bus Pyramides, Regum futurae sepulchra, *dentur ani-* arbitror cultum animalium viuorum, quibus, nisi me *malia viua,* opinio fallit, Aegyptiorum Sapientes, virtutes pote- *symbolicae* statemque Numinis diuini, melius et luculentius ad- *Deorum* umbrari posse crediderunt, quam lapidibus, vita *imagines.* omni priuatis. Illis profecto, qui cultum illum, in tota antiquitate adeo famosum, primi instituerunt, id consilii fuit, vt animalia religione consecrata, essent quaedam ^b *μυμήματα τῶ θεῶν*, ^c *Deorum imagines* viuae, vel ^d *figurae et allegoriae virtutum quarun-* dam, quibus adiutricibus regatur humanum genus, siue, vt loquitur ^e quidam rerum harum non imperitus, *diuinae potentiae effigies quaedam, sicut Solis imagines in stillis aquae conspiciuntur.* Et profecto, res ipsa id satis declarat. An non LEO symbolum et imago allegorica apud Aegyptios censebatur *Vulcani et Solis? Vacca Isidis et Veneris? accipiter tum Osiridis, cum Hori? felix Dianae, siue Bubasleos?* Erant igitur animalia sacra omnia, ex mente et sententia Aegyptiorum, symbola et imagines quaedam viuae Numinis diuini, et adumbrationes tenues virtutis illius, illius potestatis et operationis, quam in eo mor-

b. PORPHY-
RIVS de Ab-
stin. Lib. IV.
p. 372. etc.

c. HYGIVS
Poët. Astron.
Lib. II. c. 28.

d. Pseudo-
CLEMENS
Recognit.
Lib. V. c. 21.

e. PLVTAR-
CHVS de Isi-
de p. 380. fin.

LXXXIV PROLEGOMENA.

- tales reuerentur. Eam ob causam LVCIANVS, ingeniosissimus Scriptor, cultum ab Aegyptiis offerri solitum animalibus, ^f refert ad *ἀνίματα*. In Templis igitur Aegyptiorum plerisque, vsum eundem hominibus praestabant animalia viua, quem in Templis Graecorum, simulachra, signa, et imagines Deorum inanimatae. Hinc illae Cottae Academici, g apud CICERONEM voces. *Firmiores videas apud Aegyptios opiniones esse de bestiis quibusdam, quam apud nos de sanctissimis Templis et simulachris Deorum.* Eandem ob rationem vota et preces Aegyptiorum, animalia venerantium, referebantur, non tam ad animalia ipsa, quae habebant tantum pro imaginibus diuinitatis, verum ^h ad Numina illa ipsa, quorum censebantur symbola. Consentunt cum iis quae dixi, descriptiones Templorum Aegyptiorum, quae apud Scriptores optimos reperiuntur. Illa enimerant i pulcherrima et magnitudine amplissima, ex marmore praestantissimo constructa, et ornata, auroque et picturis distincta. Si vero intus in adyto quaereres Deum, simia in oculos incurrebat, vel Ibis, vel hircus, vel felis. STRABO etiam praestantiora, quae tempore ipsius in Aegypto supererant Tempia, quorumque ipse pleraque oculis vlsurpauerat, diligenter enumerat, et quodnam in vnoquoque animal eo modo cultum fuerit, obseruat, Lib. XVII. *Geographiae.*
- f. In Deorum Concilio, Opp. To. II. p. 956. Edit. Salmur.
- g. De natura Deorum, Lib. I. c. 29.
- h. HERODOTVS Lib. II. c. 65.
- i. LVCIANVS de imagin. Opp. To. II. p. 12. CLEMENS Alex. in Paedagogico Lib. III. p. 216. STRABO Lib. XVII. p. 554.

Cultus animalium in Aegypto, fuit multo vetustissimus, et exitum Israelitarum ex Aegypto antecessit.

§. XXXVI. Sed sunt tamen viri doctissimi, qui omnia haec, quae veteres de cultis in Aegypto, simulachrorum loco, animalibus viuis narrant, ad tempora non antiquissima, verum recentiora pertinere, arbitrantur. Verum enim vero, eorum sententiae, si quid iudico, ipsius S. Scripturae auctoritas obest. Illa enim teste scimus, tempore iam Iosephi Patriarchae, animalia Aegyptiis fuisse sacrosancta, illisque iniuriam facere, aut carnibus eorum vesci, piaculum fuisse haud leue. §. X. XI. Nouimus, Graecorum etiam,

etiam, aliarumque gentium religione, certa animalia pariter diis quibusdam dicata et consecrata fuisse Graeci Veneri columbam, Mineruae draconem, coruum Apollini, canem Dianae, sacrum et proprium esse voluerunt. Apud Persas equi solebant sacrari Soli. Illis igitur animalia haec picta aut sculpta symbola erant quaedam Deorum, quibus nempe erant consecrata. Neque tamen idcirco dici potest, aut vnquam aliquis dixit, Graecos animalia Deorum loco habuisse. Is potius Aegyptii, cum suo animalium cultu, ludibrio et deridiculo fuere. Quod Graecos et gentes alias in Aegyptiorum religione tantopere offendit, quodque concoquere non potuerunt, hoc est, quod animalia viua pro statuis aut signis collocarent in Templorum Sacrariis, iisque honores decernerent eosdem, quos reliqui imaginibus sanctis et simulachris, quin imo Diis ipsis habebant. Hoc discrimen illud ingens inter Aegyptios, aliosque populos constituit, quo effectum est, vt hi illos vehementer contemnerent, illi vero hos abominarentur. Hoc in historia Iosephi Mosaica iam obseruari, monuimus §. X. Eadem historia Mosaica, cultus viuorum animalium in Aegypto, vestigia alia, non inficianda, tum saepe alias, tum vero omnium clarissime, in vitulo aureo nobis offert. Ab his quae dixi, diuersum non sentit DIODORVS *Siculus*, Scriptor magni pretii, multisque aliis anteponendus. Is autem testatur, se a Sacerdotibus accepisse, ¹ *consecratas ab ipso religionis suae initio bestias adhuc semper in honore haberi, illisque extinctis, luctum, quo olim Osiridem persecuti sunt, renouari*. Credebant igitur Sacerdotes, in ipsis religionis suae initiis, cultum animalium quoque viuorum fuisse institutum. Equidem qui aliam hic tuentur sententiam, in isthoc Decalogi praecepto praesidium non mediocre quaerunt. ^m *Ne facias tibi sculptile, aut vllam imaginem*

k. PLVTAR-
CHVS de Isi-
de p. 379.
itemque
p. 380.

l. Lib. I. p. 19.

m. Exodi
XX. 4. 5.

nem eorum, quae sunt in coelis supra, aut quae in terra infra, aut quae in aquis infra terram: non adorabis ea aut coles. Videmus Deum in his, non quidem cultum animalium; sed cultum tantum imaginum, lege prohibere. Haec, neque enim inficior, insignem prae se ferunt speciem; verum recte et ab omni parte excussa, aduersus nos non militare deprehenduntur. Non igitur existimare possum, ex praecepto illo Dei, legitime concludi posse, Aegyptios animalia viua non coluisse. Nam 1. *תמונה* *imago* dici potest repraesentatio aut similitudo rei alius qualiscunque, etiam symbolica. Atque sic imaginibus hisce in Decalogo prohibitis, annumerare utique licet animalia viua, ab Aegyptiis culta, quippe quae ex eorum sententia essent, *μμήματα τῶ θεῶ*, *Numinis diuini effigies et imagines viuae.* §. XXXV. Et profecto Deum in Lege sua, non modo usu imaginum pictarum aut sculptarum, verum et animalium viuorum, ac hircorum sigillatim, tanquam symbolicarum Diuinitatis repraesentationum, cultu interdixisse Israëlitis, Leuit. XVII. 7, ⁿ doctissimi interpretes iam dudum obseruarunt. 2. In Aegypto ipsa cultus animalium pictorum et sculptorum multo erat frequentior et communior cultu animalium viuorum. Animalia viua, quae pro simulachris et statuis colerentur, omnibusque honoribus diuinis gauderent, in Templis tantum conspiciebantur, rite consecratis, Tiisque dedicatis, idque tantum in certis quibusdam. *Apis* Taurus, qui proprie sic diceretur, non colebatur nisi in vna vrbe Memphi. *Mendes* hircus viuus, adorabatur tantum in Templo Thmuitano, *ouis* vel *aries* viuens, diuinis honoribus maclabatur tantum in Templis, Thebaeo, et Saitico. Verum effigies horum animalium cernebantur in plerisque aliis Templis per totam Aegyptum, et cernuntur hodieque in eorum ruderibus.

Et

n. Vide *Pantheon*, Lib. II. c. VII. §. 4.

Et priuatus quisque, animalium eorum, quae ipsi prae aliis sancta essent et venerabilia, signa et sculpturas in vsum domesticum confici curabat, prout ipsi liberet, qualia in cadaueribus medicatis, quae vulgo Mumias appellant, frequentia etiamnum deprehenduntur. Verosimile est, Legislatorem in praecepto de imaginibus, ad priuatum hunc earum vsum inprimis respexisse, quippe qui fere solus in Israëlitis metui tum posset. Idem de vitulo aureo dicendum.

§. XXXVII. Cultu animalium haud ita multo recentiores fuisse videntur statuæ imaginesque sacrae, tum animalium, tum quae formam humanam prae se ferrent. Diximus de simulachris animalium Aegyptiacis, ipsa iam Decalogo prohibitis. Eiusdem antiquitatis fuisse simulachra et imagines sacras in speciem corporis, aut oris humani confictas, ex ipsa Lege Mosaica edocemur, in qua illae commemorantur. *Quandoquidem autem, quo die Iehoua vos allocutus est in Chorebo, e medio igne, nullam imaginem vidistis: cauete vobis vehementer, ne corrumpamini, faciatisque vobis sculptile simulachrum, imaginem ullius figurae, aut formam masculi vel foeminae, formam ullius animalis, quod sit in terris, formam ullius volucris, quae volat in Coelo, formam ullius reptilis, quod sit in terra, formam denique ullius piscis, qui sit in aqua sub terra.* Lectori cuius manifestum illico est, tangi in his verbis idololatriam Aegyptiorum, cuius tam diu in eorum regione testes, et magna etiam ex parte ipsi rei fuerant. Eosdem igitur in mente habebat etiam gentium Apostolus, ubi verba illa MOSIS fere repetit, atque origines idololatriæ sic fere enarrat: *P Mutarunt gloriam incorruptibilis Dei in efformatam imaginem corruptibilis hominis, et volucrum, et quadrupedum et reptilium.* Simulachra Aegyptiorum vetustissima,

Ad animalium cultum accesserunt processu temporis imagines et simulachra, tum animalium, tum forma quoque humana praedita.

o. Deuteron. IV. 15. 16.

p. Roman. I. 23.

LXXXVIII PROLEGOMENA.

q. In *Articis*
p. 102. et in
Corinth. p.
152.

r. HERODO-
TUS Lib. III.
c. 37.

s. *Idem*, ubi
supra.

t. DIODORUS
Lib. I. p. 43.

u. *Monu-
mentum
Adulitanum*
in FABRICII
Biblioth.
Graeca Vol.
II, p. 605. fin.
HIERONY-
MUS in Da-
nielem, Opp.
To. III. col.
1123. Edit.
Martian.

e ligno fabricata, commemorat q PAUSANIAS, fa-
tisque significat, similia illis fuisse, quae in Graecia
vltimam antiquitatem prae se ferrent. Tale etiam
videtur fuisse r signum Vulcani, vtiq̃ue perantiquum,
quod in eius Templo Memphi vidit, multoque ca-
chinno contempsit Cambyfes. Videbatur enim simu-
lachrum esse hominis pygmaei. Et huic prorsus si-
milia erant s simulachra Deorum Cabirorum, (de
quorum summa vetustate aliquid tetigi §. XXVI.)
in eodem Vulcani Templo collocata quibus pariter
Cambyfes illudit, quaeque igne cremari iussit. Si-
mulachris ligneis, qualia erant, de quibus nunc di-
ximus, successerunt mox aurea, atque argentea, aut
ex alia materia pretiosa conflata. Verum haecce
omnia, quotquot inuenire potuit, t secum in Persi-
am asportauit Cambyfes, eiusque exemplum alii
quoque ex eius successoribus, Ochus praesertim, ae-
mulati sunt. Sed illa fere omnia posthaec, Ptole-
maeus Euergetes, rex Aegypti, direpto toto Ori-
ente, u ex Persia in Aegyptum reduxit.

CAPVT III.

De methodo ac modo, quo in ex-
colenda et tradenda doctrina Sacrorum
vsi fuerunt Sapientes Aegyptiorum.

Illi quibus doctrina rerum diuinarum, cura religionis, cultusque diuini incumbibat, nomine Sacerdotum designabantur. §. XXXVIII. Sacerdotum in Aegypto plures erant ordines, quos inter praecipue hic obseruandi *ἱερογγραμμάταις*, qui et Sapientum nomine veniunt. §. XXXIX. Qui primo dicti sunt Sapientes, postea *ἱερογγραμμάταις*, et Arpedonaptae nuncupati. §. XL. De literis Scriptisque sacris, curae *ἱερογγραμμάτων* concreditae. §. XLI. In scientiis sacris, quae libris literisque sacerdotalibus tradebantur, primum locum habuit Astronomia. §. XLII. Deinde sequitur Geometria, Arithmetica, et doctrina practica. §. XLIII. Neque minus doctrina rerum naturalium, vel physica, a Sacerdotibus studio impenso coli solita. §. XLIV. Philosophia Aegyptiorum physica spectabat ad religionem, haec quippe in illa erat fundata. §. XLV. Pseudo-Sanchuniathonis sententia de natura et indole Theologiae vetustissimae excutitur. §. XLVI. Indoles Theologiae antiquissimae ostenditur. §. XLVII. Origo methodi res diuinas tradendi aenigmaticae. Ea utebantur olim, qui Sapientiae nomine celebres erant. §. XLVIII. Eandem propriam sibi reddiderunt temporibus antiquis Sacerdotes. §. XLIX. Inprimis vero Sacerdotes Aegyptii. §. L. Ab iis methodum eandem accepit Schola Pythagoraea. §. LI. Apud Pythagoraeos, Philosophiae illius alumni primo instituebantur per similia, rerumque imagines. Eae autem desumi solebant 1) ex doctrina de numeris. §. LII. Et 2) ex figuris geometricis. Vtrumque ab Aegyptiis tractum. §. LIII. Succedebat tum apud Pythagoraeos institutio per symbola, vel sententias aenigmaticas, quibus inuoluebant doctrinam physicam. §. LIV. Vti et doctrinam practicam. Vtrumque vero hoc ab Aegyptiis desumptum. §. LV. Methodus haec Aegyptiorum tradendi scientias sacras aenigmatica,

matica, effecit, ut doctrina eorum a non initiatis intelligi non posset. §. LVI. Ex illa methodo symbolica, ortum traxit dialectus sacerdotalis, cuius indoles explicatur. §. LVII. LVIII. Et haec plene intelligi non poterat, nisi ab initiatis. Causa huius obscuritatis in sermone sacerdotali obseruandae, prima fuit inopia linguae antiquae. §. LIX. Postea eadem in docendo obscuritas placuit, 1. quia sapientiae reconditae speciem praese ferebat. 2. quia docenti securitatem praestabat. §. LX. Eandem ob causam Sacerdotes Aegyptii scientiarum suarum arcana, cum paucis tantum communicabant, idque nonnisi praeuia initiatione valde molesta et diuturna. §. LXI. Ex eo tandem factum est, ut doctrina Sacerdotum arcana in Aegypto plane amitteretur. Quaeritur hic, ecquid detrimenti religioni Aegyptiorum attulerit dominatio Persarum. §. LXII. Persis propositum nunquam fuit, ut religionem Aegyptiorum aut mutarent, aut corrumpere. §. LXIII. Causa vera imminutae religionis huius gentis, et deperditae doctrinae Sacerdotum arcanae indicatur. §. LXIV.

§. XXXVIII.

Qui religionem Aegyptiorum ordinarunt, et doctrinam de illa constituerunt, vocantur Sacerdotes.

Qui deprauatam in Aegypto religionem excogitarunt, qui omnia ad illam spectantia successiue constituerunt et ordinarunt, atque doctrinam de his excoluerunt, limitibus certis circumscripserunt, aliisque tradiderunt, dici solent *Sacerdotes*, eoque nomine intelliguntur homines, quibus cura religionis, cultusque Deorum, praesertim publici, et rerum sacrarum omnium, publica auctoritate demandata est. Nulla, quantum nouimus, gens paulo cultior vnquam fuit, quae non habuerit suos Sacerdotes, rerumque diuinarum procuratores; verum primi forte Aegyptii, Sacerdotum huiusmodi diuersos ordines, et integra Collegia instituerunt. Prima certe Sacerdotum religionis corruptae mentio, quae apud MOSEM occurrit, est Sacerdotum Aegypti. *Genes. XLI. 46. 50. XLVII. 22.* ex quo postremo loco id etiam colligimus, numerum illorum Sacerdotum

dotum iam tum fuisse permagnum, illosque agros possedisse plurimos, ex quibus, tum ad propriam sustentationem, tum ad procurandas res sacras, reditus capere possent. In Textu hebraico, capite utroque hic citato, hominum istud genus appellatur כהנים, quod nomen Deus Sacerdotibus etiam sibi consecratis tribui voluit. Interpretes Copti, Genes. XLI. 46. 50. vocem adhibent Aegyptiacam Π-ΖΩΝΤ, *P-bont*, quae proprie *Sacerdotem summum*, vel Collegii Sacerdotum Praesidem designat. At Genes. XLVII. 22. in versione Coptica, legitur alia vox, in versione tum Veteris, tum Noui Testamenti, frequentissime occurrens, ⲰⲭⲬⲔ, *U-eb*, qua Sacerdos quisque, etiam gregarius designatur. Significatur autem voce illa, *sacratus Deo*, eaque satis respondet vocibus, graecae ἱερεὺς, et latinae *Sacerdos*.

§. XXXIX. Non tamen omnium Sacerdotum in Aegypto, eadem erat, aut dignitas, aut auctoritas. Equidem toti Sacerdotum ordini, a primis inde temporibus, reges Aegypti duplicem curam iniunxerunt, ^a *cultum Deorum, et accuratum sapientiae studium*; sed duplicem hanc curam plures inter se partiebantur, singulisque certa sua pensa ac munia erant assignata. Quidam igitur cultum Deorum, omnesque illius ritus ordinabant et peragebant, iique *Prophetarum* nomine designari solent. Alii his ministrabant, et functionibus vacabant minoris dignitatis ac momenti, quos Graeci nomine τῶν νεωτέρων, siue *aedituorum* complectuntur. Alii denique in diligenter colendis ac studiose expoliendis scientiis Aegyptiorum sacris, totam suam vitam impendebant. Hi sunt, quos Graeci dicere solent ἱερογγραμματοῖς, quasi dicas *Scribas Sacrorum*, vel potius, *literarum sanctiorum*, in sacris eorum libris expositarum, quibusque

Eorum plures erant ordines, quos inter praecipue hic observandi ἱερογγραμματοῖς, qui et Sapientum et Philosophorum nomine veniunt.

a. JOSEPHVS Lib. II. contra Appion. §. 13. DIODORVS Lib. I. p. 66.

b. Illi qui ordinem secundum Sacerdotum constituebant, a SYN-ESIO de *Providentia* p. 95. appellantur *Comastae* de quibus SEL-DENVVS de *Diis Syris* p. 69. 70. Sunt autem illi *ἱερογασματῆς*.

c. DIOGENES LAERTIVS Lib. I. §. 22.

d. SPENCE-RVS de *Legibus Hebr.* Lib. II. cap. I. Sect. I.

e. ПОСЛОЖИ-ВЪ *Specimin. hist. Arab.* p. 138.

busque tota ipsorum religio nitebatur et Theologia, *Professores*, ac *Magistri*.— Et hi quidem in Sacerdotum Collegio b ordinem tantum constituebant secundum, Prophetis dignitate et honore inferiores; at praecipua tamen erat illorum, in rebus quae ad religionem spectabant, auctoritas. Nam fundamentum illius erant scientiae sacrae, a Scribis Sacrorum excultae, et non facile cum aliis, ne cum ipsis quidem Prophetis, nisi sub certis quibusdam conditionibus, valde onerosis, communicatae. Antiquissimum, quod honoris ergo, ipsis ab aliis tributum fuit nomen, videtur fuisse illud *Sapientum*, quo MOSES ipse eos designavit, *Genes.* XLI. 8. et quo ipsos a Scriptoribus quoque exoticis, Graecis et Romanis, frequenter admodum ornari videmus. Ab Aegyptiis nomen istud traxisse, sibi que vindicasse videntur, qui olim a Graecis *Sapientes* dicebantur, quos septem fuisse numero, vulgo aiunt. Is certe, qui c omnium primus nomine hoc condecorari meruit, Thales Milesius, Aegyptios adiit, et ab iis principia scientiarum, quas deinde professus est, domum reportavit. *Sapiens*, dialecto Aegyptiorum dicitur *CABE*, *Sabe*, cuius pluralis *NI-CABED*, legitur *Genes.* XLI. 8. ubi sermo est de Sacerdotibus Aegyptiorum. Vero adeo dissimile non est, hoc ipsum nomen esse *Sabiorum*, vetustissimorum in Oriente, ac sigillatim Arabia, Philosophorum, qui cultum Astro- rum inuexisse perhibentur, et quorum plurima apud Scriptores Muhammedanos mentio occurrit. Eru- diti propemodum omnes, nomen istud *Sabiorum* d ex lingua Arabica, quidam etiam ratione non improbabili, deductum esse volunt. Verum e BIDA- VIVS ipse Arabs, subdubitatur, sitne nomen istud pro Arabico habendum. Arabes ceteroquin, non secus atque Aegyptios, temporibus antiquissimis, suos

suos habuisse *Sapientes*, vel ipsa ^f Scriptura teste, discimus. Videmus etiam ^g in illa, *Sapientiam Orientalium*, ^h id est *Arabum*, cum illa Aegyptiorum coniungi. Eodem modo PLINIVS Lib. XXV. c. 3. coniunctim memorat *Arabiae Aegyptique Magos*, id est *Sapientes*, quos adiisse Democritum perhibet. Certum quoque est, ab ultimis inde temporibus, Aegyptios cum Arabibus frequentia coluisse commercia, et ⁱ hos, per vnum alterumque Seculum, Aegyptum totam possedisse, quo tempore Aegyptiorum *Sabii*, vel *Sapientes*, potuerunt migrare in Arabiam, vbi posthaec discipuli eorum multiplicati sunt. - Eos videtur in animo habuisse SERVIVS, vbi ^k *Sabaeos colonos Aegyptiorum* vocat. Id de Sabaeorum in Arabia felici gente recte dici non potest, cum ex Arabum potius historia constet, ^l eos a *Saba*, Iordanis Pronepote originem et nomen traxisse. Sed vere omnino dici id potuit de *Sabiis*, Arabum Sapientibus et Philosophis, SERVIO parum cognitis, quos ille cum *Sabaeis* confundere facile potuit. In multis etiam *Sabiorum* placita et instituta, cum institutis Sacerdotum Aegyptiorum conueniunt, ex quibus nunc illud tantum commemorabo, ^m *magni ab illis fieri Pyramides, quas priorum Sectae suae auctorum sepulchra credi volunt*. Et si ⁿ MARSHAMO viro doctissimo assentimur, *Maimonides Zabiorum nomine, Aegyptios, maxime Mendesios, in Aegypto inferiori, intelligere videtur*.

§. XL. Nomini *Sabiorum*, vel *Sapientum*, in Aegypto successit nomen *ἱερογγραμμάτων*, iisdem tributum, sicut in Graecia, qui primitus dicti erant *Sapientes*, * postea nomen adsciuerunt *Philosophorum*.

* Testantur veteres, primum inter Graecos, qui repudiato nomine *Sapientis*, dici voluit *Philosophus*, fuisse Pythagoram. Vide MENAGII notas ad Laërtium Lib. I. §. 12. Et hoc Pythagoras, ut pleraque alia, videtur desumisse

f. *Ierem.*

XLIX. 7.

g. I. Reg. IV. 30.

h. GROTIUS ad Matth. II.

i. POCCOCKIUS, vbi supra, p. 34-35.

j. MARSHAMUS in Canone Chron. ad Secul. VIII.

k. in *Virgilii Georgic.*

Lib. I. v. 57.

l. POCCOCKIUS Specim. p. 40.

m. ABULFEDA apud POCCOCKIUM, lib. cit. p. 144.

n. In *Canone Chronico* p. 162. Edit. Franck. Adde p. 203.

Sapientes postea dicti ἱερογγραμμάτων, et Arpeidonaptae.

XCIV PROLEGOMENA.

rum. Sunt autem *ἱερογραμματεῖς*, quemadmodum Graeci eos appellare consueuerunt, quod iam monui §. XXXIX. *sanctiorum literarum siue scientiarum custodes et Professores*. Antiquum nomen Aegyptiacum, graecae *ἱερογραμματέως* respondens, videtur fuisse *CAH*, *Sach*, quomodo in versione librorum Scripturae Coptica, semper redditur *γραμματεὺς*, *Scriba*, et *Scripturae peritus*. Aliud nomen ex Aegyptiorum sermone petatum, quo idem illud hominum genus designari in Aegypto solebat, DEMOCRITVS celeberrimus Graeciae veteris Philosophus, nobis, nisi me fallit opinio, conseruauit, idque sonat *Arpedonapter*. Verba DEMOCRITI haec sunt: * *Καὶ γραμμέων συνθέσιος μετὰ ἀποδείξιος ἔδειξ πω με παρήλαξεν ἔδ' οἱ Αἰγυπτίων καλεόμενοι Ἀρπεδοναπταί*. Et in componendis cum demonstratione lineis, nemo me adhuc superauit, nec qui Aegyptiorum quidem vocantur *Arpedonaptae*.

o. Thesaurus
Epistolicus
La - Crozianus
To. I.
p. 180.

Lingua Aegyptiorum *NEBH*, *nabat*, et cum articulo generis indefinito, *OD - NEBH*, *u-nabat*, designatur *νοήμων*, *sapiens*, *intellectu pollens*. Erit itaque *EP - NEH - ODNEBH*, *Arpedunabat*, proprie *ὁ πράττων τὰ τῶν νοημόνων*, vel, quod idem est, *νοημονικός*, quasi dicas eum, *qui est ex ordine νοημόνων*. Vix inter se differunt *νοήμονες*, et *νοημονικοί*, nisi quod postrema vox eum subindictet, qui vi muneris sui, studiis *τῶν νοημόνων* incumbit. Mentionem horum hominum fieri video, apud LVCIANVM,

ab Aegyptiis. *ἱερογραμματεῖς* Aegyptiorum dicebantur etiam *Arpedonaptae*, id est *νοημονικοί*. *Νοημονικός* vero designat etiam *sapientiae studiosum*, vel *Philosophum*.

* CLEMENS Alexandrinus Stromat. Lib. I. p. 304. EVSEBIUS Praepar. Euang. Lib. X. c. IV. p. 472. Sed perperam ibi legitur *Ἀρπεδοναπταί*. Lectio CLEMENSIS est genuina.

CIANVM, in *Philopseude*; vbi Tychiades interlocutor ita infit. Ρ Παγκράτην, ἔφη, λέγεις, ὁ Ἀρίγνωτος, ἐμὸν διδάσκαλον, ἱερὸν ἄνδρα, ἐξυρημένον, ἐν ἔθονος, νοήμονα. *Pancratem dicis, inquit Arignotus, praeceptorem meum, virum sacrum, rasum, lineis vestibus indutum, intellectu pollentem, vel etiam, sacrarum scientiarum peritum.* En! Sacerdotem Aegyptium, ex eorum numero, de quibus q Poëta canit

p. Operum
T. I. p. 496.
Edit. Sal-
mur.

q. MARTIALIS
Lib. XII.
Epig. XXIX.

Linigeri fugiunt, calui, sistrataque turba.

Eum vero LVCIANVS paulo ante ita descripserat: Ἐτυχεν ἡμῖν συμπλέων μεμφίτης ἀνὴρ, τῶν ἱερῶν γραμματέων, θαυμάσιος τὴν σοφίαν, καὶ τὴν παιδείαν πᾶσαν εἰδὼς τὴν αἰγύπλιον. Ἐλέγετο δὲ τρία καὶ εἰκοσὶν ἔτη ἐν τοῖς αὐτοῖς ὑπογείοις ὠκηκέναι, μαγεύειν παιδευόμενος ὑπὸ τῆς Ἰσίδος. *Navigationis autem fuit socius, vir Memphiticus, quidam ex sacris illis Scribis, sapientia mirabili, et qui universam Aegyptiorum doctrinam callebat. Dicebatur autem tres et viginti annos, in adytis subterraneis mansisse, Magiam interea edoctus ab Iside.* Erant igitur νοήμονες, ex ordine illorum Sacerdotum, qui communius ἱερογραμματεῖς a Graecis dicebantur. Et quemadmodum ἱερογραμματεῖς, nomen hoc traxerunt ἀπὸ τῶν ἱερῶν γραμμάτων, a *Sacris Codicibus, literis, et scientiis*, diligenti et sollicitae eorum curae creditis, ita pari ratione, inter Sacerdotes iidem dicebantur νοήμονες, quia νοήματα ἱερὰ, *Scientias sacras, et inuenta Mercurio attributa, industrie addiscebant, perficiebant, aliisque vicissim tradebant.* Mentionem illorum νοημάτων facit AELIANVS Var. hist. Lib. XII. c. 4. Φασὶν Αἰγύπλιοι Σέσωτρην παρ' Ἑρμῆ τὰ νοήματα ἐκμεσώθῃναι. *Aegyptii dicunt, Sesostrin a Mercurio in scientiis sacris institutum fuisse.* Sic ἐγχαράττειν

ταῖς

XCVI PROLEGOMENA.

r. in vita *Isidori* apud PHOTIVM in Biblioth. Cod. CCXLII. col. 1033. De literis, Scriptisque sacris, curae *ἱερογραμματέων* concreditis. s. *Matthes.* Lib. III. c. 8. pag. 68. t. Vide *Panthei* Lib. V. cap. V. §. 14. 18. 19.

u. *Ibidem* §. 18. 19.

w. Vide eum Lib. VI. Stromat. P. 633. 634.

ταῖς ψυχαῖς τὰ νοήματα, imprimere animis, quae scitu sunt dignissima, est apud PHILONEM de vita contemplatiua p. 901. Et Πλάτωνος νοήματα, ^r DAMASCIO dicuntur *Platonis* in scientia Philosophica inuenta, aut placita ipsi propria.

§. XLI. Dicti igitur sunt *ἱερογραμματεῖς*, qui essent, vt loquitur IULIVS FIRMICVS, ^s *Sacrarum literarum periti*, id est, qui literas hieroglyphicas, a Sacerdotibus olim in consignandis scientiarum suarum inuentis adhibitas, bene callerent, atque scientias literis his sacris memoriae mandatas, velut in succum et sanguinem conuertissent. Initio ^t scientiae illae, literis hieroglyphicis, insculpebantur in Stelis, vel columnis, *Thoto*, vel *Mercurio* consecratis, quae hanc ob causam dici etiam solent *columnae Mercurii*. Postea autem, cum scientiae sacerdota- les multis modis auctae atque amplificatae essent, literarum vero hieroglyphicarum notitia paucis tantum esset reseruata, opus omnino erat, vt quae variis Sacerdotum Ordinibus, ad munus suum rite obeundum, ac ad peragendum cultum diuinum a maioribus institutum, scitu erant necessaria, sic describerentur, vt vsibus eorum inferuire possent. Eum igitur in finem, Scribae Sacrorum, ^u literas excogitarunt sacerdotales, ab hieroglyphicis plane diuer- sas, sed solis tantum Sacerdotibus notas, vsuque re- ceptas, earumque beneficio, in libros, *Mercurio* at- tributos, retulerunt, quae ex scientiis suis sacris, etiam a reliquis Sacerdotibus cognosci aequum iudi- cabant. Aetate ^w CLEMENTIS *Alexandrini*, li- brorum horum Mercurialium numerabantur quadra- ginta duo. Eorum *primus*, complectebatur *hymnos Deorum*, qui nempe quotidie, aut etiam certis qui- busdam diebus festis, in honorem Deorum caneban- tur. Partem eorum, si bene coniicio, faciebant *Sacri Osiridis Hymni*, PLVTARCHO memorati, de *Iside*

Iside, p. 372. *Secundus* librorum Hermeticorum Sacerdotalium, praescribat *rationes vitae regiae*. Olim enim * reges a Sacerdotibus sollicitè instituebantur, sacrisque eorum disciplinis, certo saltem modo, initiabantur. Libri *tertius, quartus, quintus* et *sextus*, continebant τὰ ἀστρολογόμενα, siue *Praecepta Astrologica*, et quidem *de ordine inerrantium, de coitu atque illuminatione Solis atque Lunae, deque eorum ortu*. Excipiebant libros hos, *decem* alii, agentes *de literis*, quae sic vocantur *hieroglyphicis*, doctrinam porro continentes *de Cosmographia*, et *Geographia*, *de ordine Solis atque Lunae, deque Planetis quinque*, ac denique *chorographiam Aegypti*, et *Nili delineationem* complectentes. Accedebant ad hosce *decem alii libri* Mercuriales, proprie sic dicti *Sacerdotales*, *de legibus, de Diis, et uniuerſa Sacerdotum disciplina*, quorum custodia et cura Prophetæ sigillatim demandata erat. Agmen claudiebant *libri sex* reliqui, *Pastophoris* ediscendi, pertinentes ad *Scientiam Medicam*, ideoque doctrinam, *de constructione corporis, de morbis, de organis, siue instrumentis actiuis corporis humani, de medicamentis, de oculis*, et postremo *de mulieribus*, comprehendentes. Librorum horum, quidam speciatim ad Prophetas pertinebant, alii ad Scribas Sacerorum, alii ad Pastophoros ac aedituos: et illi quidem libri, qui alicui Sacerdotum ordini erant proprii et necessarii, ab illis non tantum manu assidue terebantur; sed etiam y memoriae ita infigebantur, ut eos memoriter recitare possent. Fluxit hoc sine dubio ex antiquiori Sacerdotum Aegyptiorum disciplina, quo tempore ea, quae in columnis sacris Adytorum, literis hieroglyphicis picta aut insculpta erant, nondum libris; sed tantum memoriae eorum, quorum haec scire intererat, mandabantur. Seruatur id ipsum in hodiernum vsque diem, ab Indorum

x. PLUTARCHVS de Iside p. 353-354.
CLEMENS Alexandr. Stromat Lib. V. p. 566.

y. CLEMENS Alexandr. ubi supra p. 634.

XCVIII PROLEGOMENA.

Brachmanibus, veterum Aegyptiorum discipulis: illi enim librum legis suae, diuinitus, ut suos credere iubent, acceptum, et a maioribus, per traditionem oralem ad se transmissum, quem *Wedam* appellant, non chartae, aut Monumentis quomocunque consignatis. Sed * memoriae Sacerdotum vnice credunt. De aliis libris, nomen Hermetis Trismegisti prae se ferentibus, quippe qui ad nostrum hoc argumentum non spectent, pluribus hic non agimus.

Inter Scientias Sacras, libris sacerdotalibus comprehensas, locum primum habet Astronomia.

§. XLII. Ex argumentis librorum Hermetico-
rum Sacerdotalium, quos CLEMENTEM *Alexandr.*
recensuisse vidimus, colligi iam potest, qualianam
fuerint *Νοήματα*, Scientiae a Sacerdotibus, ac si-
gillatim *Scribis Sacrorum* inuentae, perpolitae, et
summa industria cultae. Solent veteres eas omnes
ad duas classes redigere, Astronomiam scilicet et Phi-
losophiam. Ita STRABO Lib. XVII. loquens de
prisca Heliopolitanorum Sacerdotibus p. 554. *Helio-*
poli domos amplas vidimus, in quibus Sacerdotes ha-
bitarunt. Hanc enim perhibent olim Sacerdotum ha-
bitationem fuisse, hominum Philosophiae et Astrono-
miae deditorum. Et p. 561. de Sacerdotibus The-
baeis haec habet: *Hi Sacerdotes maxime Astrono-*
miam et Philosophiam excolunt. Et in Astronomia
quidem inuenienda, colenda, et polienda, tantum
Sacerdotes Aegyptiorum posuisse studii et industriae,
ut ^z Aegyptus patria quaedam Astronomiae appellari
non immerito possit, veterum testimoniis fere con-
stat. Ab Aegyptiis enim scientiam hanc accepisse
Babylonios, ^a DIODORVS *Siculus*, ac insuper alii
testantur, ab vtrisque vero Graecos eandem mutua-
ros

z. MARTIA-
NVS CAPEL-
LA Lib.
VIII. p. 274.

a. Lib. I. p. 24.

* Mira plane sunt, quae hac de re leguntur in Relationibus Missionariorum Danicorum in India Orientali, Continuat. XLVI. p. 1252. 1253. quae omnino sapiunt antiquissimam Aegyptiorum disciplinam.

tos esse, nemo diffitetur. Cum vero Sacerdotes hī Aegyptiorum, ad Scientiam Astronomicam, Studium Geometriae accuratum adiungerent, et disciplinae vtrique solerter et cum fructu excolendae, horas non tantum impenderent diurnas, verum ^b nocturnas etiam, vel sic satis intelligitur, quantos in harum scientiarum studiis progressus fecerint, tametsi de iis recentiores nostros Scriptores nonnisi tenuiter et exiliter sentire sciam. Quodsi Aegyptiorum Sapientes impetrare a se potuissent, ut inuenta sua Astronomica, Graecorum exemplo, cum aliis communicarent, literisque proderent, in propatulo omnibus perspectumque foret, quantum ipsis debeant Astronomiae studiosi. Supersunt tamen quaedam Aegyptiorum in isto studio specimina et inuenta, ex quibus, tanquam ex vngue leonem, cetera diiudicare licet. Referre eo utique possumus Pyramidum, ante tria annorum millia, et aliquot insuper Secula, constructarum, positionem admiratione dignam. Etenim ^c *Pyramidis cuiusque latera, a Borea in Austrum directā, — lineam meridianam prorsus esse immotam euincunt. — Eaque sic disponi aliter non potuerunt, quam per Observationes Astronomicas, ab iis erroribus immunes, quas acus magnetica inducit.* Beatus VIGNOLIUS vir in Disciplina Astronomica non perfunctorie versatus, ubi HAMELII verba, quae et hic descripsi, attulisset, ^d aliam praeterea observationem addit, Pyramides nempe usum hunc etiam Sacerdotibus praestitisse, ut certis quibusdam diebus, *Sol aut incepturus, aut desiturus, faciem Pyramidis borealem illustraret, atque dies quibus id contingebat, a Sacerdotibus pro Aequinoctialibus, quoad usum, habitos, et arcanis ipsorum Calendariis assignatos fuisse.* Eodem spectat forma anni Aegyptiorum Caniculo-Solaris, a Sacerdotibus eorum inuenti, circa Annum P. I. 3389, ante

b. CHAEREMON, apud PORPHYRIUM *de Abstinencia* Lib. IV. p. 369. 370. Edit. Lugdun.

c. DV HAMMEL Hist. Acad. Scient. p. 420. Edit. Lips.

d. in *Dissertatione de Annis Aegyptiacis*. Miscellan. Berolin. To. IV. p. 10.

C P R O L E G O M E N A.

e. in Differ-
tatione mo-
do laudata.

f. ARISTO-
TELES de
Coelo, Lib.
II. c. 13. DIO-
GENES LA-
ERTIUS Lib.
VIII. §. 85.
vbi vide no-
tas erudito-
rum. Adde
WEIDLERI
Histor.
Astron. p. 91.
92.

g. Relatio-
nes Missio-
nariorum
Danicor.
Continuat.
LXVII. p.
1154.

In libris Sa-
cerdotalibus
tradebatur
etiam Geo-
metria,
Arithmeti-
ca, et Doctrina
practica.

Christum natum 1325; verum vsque ad tempora Au-
gusti Imperatoris, secretis ipsorum vsibus reservati,
quem Iulius Caesar, ex Sacerdotum institutione in
Aegypto acceptum, Romam inuexit, *Julianum* ideo
postea appellatum, quemque esse omnium perfectis-
simum, ^e VIGNOLIVS liquido demonstraui. Ne-
que etiam tacitus praetermittere hic possum, videri,
celeberrimam illam COPERNICI Hypothesin, terram
circa Solem moueri, Sacerdotibus Aegyptiorum
olim iam ignotam non fuisse. Sciunt omnes, ^f idem
docuisse PHILOLAVM, aliosque scholae Pythago-
raeae alumnos. Pythagoram vero placitum hoc
Astronomicum, ab Aegyptiis accepisse, et in scho-
la sua, inter dogmata esoterica et arcana tradidisse,
ex eo non parum verosimile mihi fit, quod idem et-
iam, ad Indorum Brachmanas, Aegyptiorum prisco-
rum discipulos dimanasse intelligam. Nam et ^g apud
hos ea de re in vtramque partem hodieque disputari
solet, quibusdam moueri terram, aliis vero Solem,
contententibus. Quando autem Sacerdotes, Sci-
entiae Astronomicae tam diligentem nauabant ope-
ram, id ea de causa faciebant, quod eam sacram
esse, et ad religionem inprimis pertinere arbitraren-
tur, quod etiam ex argumentis librorum Hermeti-
corum, de quibus §. XLI. dictum, satis liquere
potest. Et certe in rationibus Astronomicis, magnam
Theologiae Aegyptiacae partem fundatam fuisse, ex
Panthei nostri Lib. II. et III. perspici abunde poterit.

§. XLIII. Cum Astronomia Sacerdotum Aegy-
ptiorum, veteres coniungere solent eorundem Phi-
losophiam. §. XLII. Et sane Sacerdotes hos nomi-
ne *Philosophorum* solere insigniri oppido tritum at-
que vulgatum est. Solent autem veteres, vbi de
Philosophia Aegyptiorum loquuntur, eo nomine
cumprimis designare Arithmeticam et Geometriam,
ac praeterea Philosophiam quam vocamus practicam,

et

et omnium maxime naturalem, siue physicam. ISO-
CRATES igitur fructum studii illius, quod Aegyptio-
rum Sacerdotes in colenda Philosophia ponerent, du-
plicem hunc agnoscit, ^h *ut possent bonas leges ferre,*
et naturam rerum inuestigare. Et Geometriam qui-
dem, atque Arithmetica a Mercurio Aegyptiorum,
id est a Sacerdotibus eorum, esse inuentas, ⁱ Scri-
ptores plurimi memoriae prodiderunt. Ipsa autem
regionis Aegypti indoles, adeoque necessitas, com-
pulsit Aegyptios, ut animum ad hasce disciplinas stu-
diose appellerent. ^k *Nam quia Nilus quotannis egres-*
sus, varie agros transformat, multas omnis generis
controuersias inter vicinos de limitibus excitat, quas
exacte dirimere non facile est, nisi Geometrae peritia
veritatem ostendat. Arithmetica autem cum ad cete-
ras vitae rationes, tum ad Geometriae speculationes,
ipsis usum singularem praebet. Et rem hanc in Ae-
gypto eodem modo hodieque se habere, quod citra
rationem quidam in dubium vocant, testatur Aegy-
ptius gente, ^l IOSEPHVS ABVDACNVS. In Ae-
gypto easdem has disciplinas, ex institutione Sacer-
dotum, non sine labore ac molestia, didicerunt, et
deinceps inter Graecos tradiderunt, primo ^m *Thales,*
et post hunc ⁿ *Pythagoras.* Ipsi vero Aegyptiorum
Sacerdotes, disciplinas hasce, tanquam Diis sacras,
et ad cultum Numinis pernecessarias, ^o assidua ma-
nu, ac fere sine intermissione tractabant, arcana vero
istarum scientiarum tanto in pretio habebant, ut ad
earum notitiam ac perceptionem plenam, ^p nemi-
nem, nisi circumcissione sacerdotali initiatum admit-
terent, quod etiam Pythagoram coactum fecisse,
certo scimus, supraque obseruauimus, §. VII. Et
ante eum Thaletem pariter legem eandem subiisse,
mihi plus quam probabile videtur. Philosophiae

h. In *Busiri-*
de p. 534.
Edit. Basil.

i. PLATO in
Phaedro p.
213. DIOGE-
NES LAER-
TIVS in *Pro-*
oemio, §. II.
DIODORVS
p. 73. STO-
BAEVS in
Eclog. Phys.
p. 2.

k. DIODO-
RVS loc. cit.

Vide et
HERODO-
TVM Lib. II.
c. 109. ac
alios.

l. in *historia*
Iacobita-
rum cap.

XXII. p. 62.
63. Edit. Io.
Henr. a See-
len.

m. DIOGE-
NES LAER-
TIVS Lib. I.
§. 24. IAM-
BLICHVS in
Nicomachi
Arithmeti-
cam, p. 10. II.

(G) 3

porro PROCLUS

in *Euclidem* p. 19. n. Scriptores vitae Pythagorae. etc. o. ISO-
CRATES in *Busiride* p. 534. CHAEREMON, apud PORPHYRIUM de
Abstin. p. 369. p. ORIGENES Comment. in Epist. ad Rom. cap. III.

porro illius, cui operam nauabant Sacerdotes, partem faciebat *Philosophia practica*, quae de actionibus pie, iuste, honesteque instituendis praecipit, et ad religionem vtique spectat. Nam inter *libros Hermeticos*, Sacerdotibus ediscendos, memorantur etiam *libri de Legibus*, et *de ratione vitae regiae*. §. XLI. Ab his, vt credi potest, diuersa non sunt τὰ τῷ Ἐγμῷ νόμῳ, de quibus AELIANVS Var. hist. Lib. XIV. c. 34. *Aegyptii iura* (τὰ νόμῳ) *a Mercurio se edoctos iactitant*. — *Iudices autem apud Aegyptios primo tempore fuerant Sacerdotes*. Illi nempe ius omne, diuinum et humanum, docebant pariter atque dicebant. Hinc de iisdem DIOGENES LAERTIVS obseruat, in *Prooemio* §. II. *De iustitia quoque leges constituerunt, quas ad Mercurium referunt*. Legum harum nonnullas adfert q̄ DIODORVS Siculus. Earum indoles atque ingenium optime perspicui potest ex precatatione, quam in funeribus nobilium, aliquis ex eorum numero, qui corpora defunctorum condire solebant, nomine et vice mortui, ad Deos recitare iuebatur: *⁊ Ego Deos a genitoribus mihi demonstratos, quamdiu in hoc Seculo vixi, cultu assiduo religiose prosecutus sum: parentes qui corpus meum genuerunt, semper honoravi: reliquorum hominum occidi neminem: depositum cuiusquam neque defraudaui, neque malum aliud nefandum commisi. Si vero, dum vivebam, deliqui aliquid, quod non oportebat, edendo vel bibendo, non per me peccaui; sed per ventrem iam in arca sepositum*. Quae quidem, vt vere obseruauit vir magnus, ^s non prorsus dissona sunt ab istis, quae in secunda Decalogi tabula praecepit Moses: aut ab istis, quae a Magistris Talmudicis Noachidarum Praecepta vocantur.

q. Lib. I. p. 63. 64. etc. p. 68. 69. etc.

r. PORPHYRIUS de Absin. Lib. IV. p. 379. etc.

s. MARSHAMVS Canone Chron. p. 156.

Neque minus Doctrina Physica,

§. XLIV. Superest Philosophia Aegyptiorum naturalis, siue physica, pars sapientiae ipsorum, si non primaria; illa tamen, cui prae ceteris studio

ex-

exquisito incubuerunt, quaeque multorum ore celebrata est. Et profecto temporibus antiquissimis, illi inprimis Sapientum nomine et honore digni habebantur, qui res naturales, corpora coelestia et terrestria inuestigabant, eorumque arcana eruere aliisque promere conabantur. Talis erat sapientia Salomonis, omnium gentium et aetatum linguis decantata. Scriptura, ubi eam praedicat, docet etiam, qua in re illa potissimum versata fuerit. ^t Protulit autem *tria millia sententiarum*, quibus continebantur Praecepta moralia, *eiusque canticorum*, in laudem Dei, fuerunt *quinque millia*. Egit et de arboribus, *a cedro*, quae nascitur in Libano, ad *byssopum*, quae prodit e muro; de *quadrupedibus*, de *auibus*, de *reptilibus*, deque *priscibus*. Haec fuit sapientia Salomonis, notumque est, eiusdem plane generis fuisse etiam eorum sapientiam, qui primo *Sapientum* nomine in Graecia cohonestati sunt, ad quos sapientia haec ab Aegyptiis dimanauit. Talem certe fuisse sapientiam Aegyptiorum, ac Orientalium ceterorum, Scriptura satis testatur eodem loco: ^u *Donauit Deus Salomonem sapientia et peritia maxima, animique amplitudine, quae arenam in littore maris aequabat. Sapientia Salomonis superauit sapientiam omnium Orientalium, et omnem sapientiam Aegypti.* An non luculenter satis significat Scriptor sacer, Salomonis sapientiam idem habuisse obiectum, quod obiectum erat sapientiae Orientalium et Aegyptiorum, in eoque tantum distulisse, quod Salomonis de rebus his scientia, vberior esset, distincta magis atque certa. Nouimus vero etiam aliunde, in rebus iisdem versatam quoque fuisse sapientiam Aegyptiorum. Nam eos in naturam plantarum, arborum, ac herbarum, sollicita industria inquisiuisse, ex hieroglyphicis eorum satis liquet, quae cum a plantis saepiuscule sint desumtae, hae vero rem aliam, propter

vel naturalis, impenso studio a Sacerdotibus excoli solita.

t. i. Reg. IV. 32. 33. ex versione CLE-
RICI.

u. Loc. cit. v. 29. 30.

relationem, aut affinitatem aliqualem, quam cum ea habent, symbolice designent, patet earum vires ac proprietates, auctoribus hieroglyphicorum non potuisse esse incognitas. Clarius id intelligitur ex huiusmodi hieroglyphicorum, a plantis petitorum, explicationibus, quales nobis, ex ipsorum doctrina, HORAPOLLO in *hieroglyphicis*, PLVTARCHVS in libro *de Iside et Osiride*, alique passim subministrant, vt iam taceam, quae de varii generis plantis, ex eorundem doctrina, tradunt THEOPHRASTVS, DIOSCORIDES, PLINIVS, et nonnunquam alii obiter, vti et quae de herbarum nominibus mysticis et symbolicis, ipsis nempe a Sacerdotibus impositis, veteres memorant, et nos infra quaedam tangemus, §. LVIII. Non minus diligenter vero Sacerdotes Aegyptiorum naturam scrutatos fuisse animalium, quadrupedum, auium, reptilium et piscium, testantur consimiliter eorum hieroglyphica, quorum pleraque oculis nostris obiiciunt animalia, quaeque ad illorum explicationem, ex traditione Sacerdotali, proferunt PLVTARCHVS, AELIANVS, CLEMENS ALEXANDRINVS, EVSEBIVS, HORAPOLLO, et alii innumeri. Videmus etiam inter libros Aegyptiorum sacerdotales, qui Hermetici nuncupantur, complectentes quippe disciplinam et scientias Sacerdotum, commemorari ^w *Βιβλὸς ἱερὰς περὶ ζώων*, *libros sacros de animalibus*. Ad harum autem scientiarum studia, Sacerdotes in Aegypto, a primis inde temporibus, animum suum conuertisse, colligi ex eo potest, quod ^x Moses iam in sapientia Aegyptiorum institutus fuisse perhibeatur, et quod non ^y huius tantum, verum et ^z Iosephi Patriarchae aetate, cultus animalium diuinus, apud Aegyptios iam inualuerit. Nam cum ille esset symbolicus, in natura animalium, studiose inuestigata, fundatus tantum esse potuit. De aliis partibus Philosophiae Aegy-

w. HELIODORVS Aethiopic. Lib. III. p. 142.

x. Act. VII. 22.

y. Supra, §. XI.

z. Ibid. §. X.

Aegyptiorum naturalis, plura hic adferre animus non est, etsi Sacerdotibus in vniuersum, propositum esset, ^a τὴν φύσιν τῶν ὄντων ζητῆσαι, naturam rerum omnium, quae existunt, indagare. Huc etiam spectat, quod ^b Mercurius ille Trismegistus, ad quem Sacerdotes in Aegypto, tanquam ad verum auctorem, omnia sua excogitata et inuenta referebant, dici consueuerit, *magister omnium physicorum.*

a. ISOCRATES in *Busiride* p. 534.

b. TERTULLIANVS aduersus Valentin. cap. 15.

§. XLV. Ex iis quae nunc de Philosophia Sacerdotum Aegyptiorum naturali obseruauimus, liquet omnino, eam spectasse ad religionem, et partem fecisse Theologiae ipsorum. Aut vt verius dicam, Philosophia naturalis, coniuncta cum scientia Astronomica, praecipuum fuit fundamentum Theologiae et religionis totius Aegyptiorum. Nam Dii, quos popularibus suis colendos proposuerunt Aegyptiorum Sacerdotes, si a mente aeterna, rerum omnium prima causa, discesseris, erant elementa, et maiora ac illustriora Mundi corpora, a quibus laetissima sperabant beneficia, et quae pro diuersis, quas ad terram nostram habent, relationibus, diuersis etiam nominibus insigniebant, diuersisque honoribus afficiebant, in quorum igitur naturam, vires, vti et relationes ad terram, omni mentis nisu et contentione inquirere, occupationem iudicabant, et nobilissimam, et longe vtilissimam, ac Sacerdotibus inprimis conuenientissimam. ^c Alibi iam adductis Scripto-

Philosophia Aegyptiorum naturalis spectabat ad religionem, haecque in illa erat fundata.

c. Lib. I. *Panthei* cap. II. §. 4. 5.

d. Supra §. XXII. et in *Pantheo* Libro I. cap. II. et praecipue IV.

e. Lib. I. cap. II. §. 14. et cap. III. §. 2. II.

f. Lib. I. c. II. §. 4. 5.

g. Comment. in Aristotelis *Meteorolog.* Lib. I. fol. 2. b.

h. *PLUTARCHVS* in libro de *Festo Daedalis* apud *Plataenses*, apud *EVSEBIUM* Praepar. Euang. Lib. III. c. I.

i. *DIONYSIVS Halicarnassensis* Antiq. Rom. Lib. I. p. 92.

logiae constituit, eademque Sacerdotes in ordinando cultu diuino vnice direxit. Hoc Festa eorum cuncta, quorum notitiam habemus certam, inuicte docent, idque in *Tabula Bemina*, vti eam passim explicuimus, egregie depingitur. Non excludo Mentem aeternam diuinam, de qua ^d suo loco prolixè egi; etsi tamen ^e monere debuerim, post plene constitutam religionem et idololatriam Aegyptiorum, quod Seculo IV. post exitum Israëlitarum ex Aegypto contigisse reor, in solennibus Aegyptiorum Sacris, cultuque Deorum publico populari, Mentis illius aeternae, raram admodum et parcam, ac, vt videtur, tenuem tantum et obscuram, mentionem fieri consueuisse, vnde fieri potuit, ^f vt permulti sibi persuaderent, ex Theologia Aegyptiorum eam re ipsa excludi. Verum vt ad cognitionem naturae rerum, tanquam basin Theologiae Aegyptiorum, redeam, potest ex iis quae dixi, satis intelligi, quam vere *OLYMPIODORVS*, inclytus e Secta Peripateticorum Philosophus, dixerit: *ἡ τὰ φυσικὰ θεῶν πρό- του μανθάνειν, καὶ ὅπως θεολογεῖν.* *Philosophiae naturali operam nauare oportet, atque sic demum ad cognitionem rerum diuinarum accedere.* Nam vt vere pronuntiauit auctor excellens: ^h *Vetus Physiologia, non modo Graecorum; sed etiam Barbarorum, nihil aliud fuit, quam doctrina quaedam naturalis, fabulis inuoluta, adeoque latens et obscura Theologia, cuius aenigmatibus et allegoriis, arcana fere mysteria ita tegebantur, vt cum ea quae dicebantur facilius, quam quae filebantur, imperita multitudo caperet, tum vero de iis, quae filebantur, maius aliquid, quam quae dicebantur, suspicione coniiceret, quod tam ex Orphei carminibus, quam ex Aegyptiorum, Phrygumque fabulis, clare intelligitur.* Sic etiam de fabulis Graecorum Theologicis iudicat Scriptor, ingentis sane pretii, ⁱ *fabulas Graecorum opera naturae per allego- riam*

riam indicare. De Aegyptiis vero figillatim obseruat PROCLUS: ^k Καὶ οἱ αἰγύπτιοι διὰ μύθων (ita ^{k.} In Platonis Timaeum Lib. I. p. 40. lege) ἠνίσσοντο τὰ ἀπόρρητα τῆς φύσεως. *Etiam Aegyptii per fabulas solebant subinnuere arcana naturae.* Solet ceteroquin laboriosus hicce Philosophus, dogmata Aegyptiorum Theologica, fabulasque eorum sacras, ubi modo potest, etiam obtorto collo, ad notiones Metaphysicas Philosophiae Pythagoraeo-Platonicae inflectere; verum hic ipsa veritatis vi victus, fatetur tametsi inuitus, cognitionem rerum naturae, basin esse Theologiae Aegyptiorum, et ex hac fabulas ipsorum debere explicari.

§. XLVI. Longe equidem aliter iudicat Pseudo-SANCHUNIATHON, vel PHILO BYBLIVS iactatus eius interpres, ubi sic scribit: ¹ *Sed enim qui nouissime rerum sacrarum disputationem attigere, cum eorum, quae ab initio facta erant, veritatem reiecis- sent, allegoriis quibusdam et fabulis excogitatis, et cum rebus quae naturaliter in mundo fiunt, affinitate quadam conficta, Mysteria excogitarunt.* Sed auctoris huius, a veteribus sane neglecti et contemti, Praepar. Euang. Lib. I. c. IX. si vnum PORPHYRIVM excipias, vix ab vno testimonium vocati, multiplices fraudes, et insulsa mendacia, tam docte et ingeniose detexit ^m HENRICVS DODWELLVS, vt fabulae hae, quas nobis offert, et quae vix confutatione egent, morari neminem possint, aut debeant. Voluit nempe auctor ille suppositus historiae Phoeniciae, quisquis est, lectoribus suis persuadere, gentium deos re ipsa fuisse

- Creditur ante PORPHYRIVM, laudasse historiam SANCHUNIATHONIS etiam ATHENAEVS. Sed haec est tantum coniectura virorum eruditorum, quae aliquam verosimilitudinis speciem habet; sed dubiis exposita est, et certo demonstrari nequit. Licet eam reiice.

CVIII PROLEGOMENA.

fuisse homines, de ciuibus suis multis modis bene meritos, ideoque deorum et nominibus et cultu honoratos, eorum etiam gesta et praeclara merita primis temporibus, monumentis publicis, lapidibus videlicet et columnis, stylo simplici et perspicuo inscripta fuisse; sed recentiores Theologos (τὰς νεωτάτας τῶν ἱερολόγων) gesta illa, allegoriis et fabulis aenigmaticis inuoluisse, et sic tenebris plurimis inuoluta, ad res naturales transtulisse, vnde tandem Theologia enata sit physica, cui et mysteria superstruere placuerit. Vt auctor historiae illius Phoeniciae recens, figmentis suis colorem aliquem induceret, auctoritatemque acquireret, consultum duxit, eam Scriptori antiquissimo; sed a se conficto, attribuire, SANCHVNIATHONI scilicet. Perhibetur autem Scriptor ille suppositus, ⁿ opus suum dedicasse Abibalo, quem Annales Tyrriorum patrem faciunt illius Hiram, qui aequalis fuit Salomonis, Israëlitarum regis, vnde sequeretur, Scriptorem illum fictitium, Dauidi coaeuum fuisse, et forte etiam initia regni Salomonis attigisse. Id saltem lectores suos credere voluit PHILO BYBLIVS. Ex eo autem colligere recte licet, quosnam in animo habuerit ille, qui ipsi dicuntur νεώτατοι τῶν ἱερολόγων, Theologorum nouissimi, qui nempe Theologiam priscam corruperint. Non potuit certe respicere, nisi ad ORPHEVM, eiusque discipulum MVSÆVM, primos inter Graecos Theologos, Aegyptiorum disciplina imbutos, auctores adhaec Theologiae allegoricae, et Mysteriorum, posthaec in tanto pretio habitorum, aut forte etiam ad antiquiorem his INACHVM, qui ^o a nonnullis, et valde verosimiliter, Mysteria ex Aegypto in Graeciam vexisse perhibetur. Ab his igitur Pseudo-SANCHVNIATHON PHILONIS, initia Theologiae Physicae et Allegoricae deriuat, callide profecto

n. EVSEBIVS
vbi supra.
DODWELLVS
in libro cit.
§. 2. p. 2. 3.

o. EPIPHANIVS Lib. I.
adv. haereses
p. II.

cto et astute! Nam Theologos illos Poëtas, vfos
fuisse methodo Theologiam tradendi allegorica et
fabulosa, nemo neque ignorabat, neque negabat. Et
vicissim, qualis fuisset ante horum aetatem, Graeco-
rum, et gentium in vniuersum, Theologia, aetate
PHILONIS, docere ex gentilibus nemo poterat.
De Theologis Orpheo, et Inacho antiquioribus, di-
ci omnino iure potest, quod de heroibus fabulosi
illius aevi HORATIVS cecinit, *Carmin. Lib. IV.*
Od. IX.

*Vixere fortes ante Agamemnona
Multi: sed omnes illachrymabiles
Vrgentur, ignotique longa
Nocte, carent quia vate sacro.*

Vt tamen de temporibus his, longa atraque nocte
circumfufis, aliquid certi dicere posse videretur
SANCHVNIATHON, Monumenta tantam aetatem
mentientia confinxit, *Taauti columnas* in Phoenicia,
libros Ammoneorum, et alia huius furfuris, fraudis
non modo vehementer suspectas; sed et a DOD-
WELLO, argumentis omni exceptione potioribus,
conuicta, ex quibus res protulit, ad tempus vsque
PHILONIS BYBLII, omnibus inaudita, quibus ta-
men P nonnulla admiscuit, ex melioribus et cer-
tioribus Phoenicum Monumentis, quae in manibus
omnium tum versabantur, desumta, vt saltem ali-
quam figmentis suis veri speciem circumponeret.

p. Exem-
plum vide
in *Pantheo*,
Lib. I cap. I.
§. 8.

§. XLVII. Qualis autem fuerit ante Orphei
et Inachi tempora, Theologiae primorum mortalium
indoles, qui derelicto vno vero Deo, Deos fictos
sibi excogitarunt, et excogitados coluerunt, certo
scire non possemus, nisi nobis scripta Dei reuelatio,
et lingua vetus Aegyptiaca succurreret, et aliquam
in densis his tenebris facem praeferret. Libenter
et vltro largior, primam Theologiae falsae, quae in-
ter

*In eodem
argumento
pergitur. In-
doles idolo-
latriae an-
tiquissimae
ostenditur.*

ter gentes varias obtinuit, speciem, non fuisse allegoricam et fabulosam; verum et id concedi mihi velim, eam nec fuisse historicam, quae nempe in praedicandis bene factis, virtutibus et meritis, primorum inter gentes heroum, ea propter in Deorum ordinem translatorum, vnice versata fuerit, nam si a sola Graecorum gente recesseris, rei huius in Monumentis bonis ac genuinis, canae Antiquitatis, vestigia plane nulla reperire possum. Prima hominum ad idololatriam iam inclinatum Theologia, supremos honores retulit ad corpora huius Vniuersi splendidiora, ex quibus in res humanas maxima redundaret vtilitas, coelestia cum primis, Solem, Lunam, Astra, aliaque his similia, aut eorum etiam illustriores quosdam et visibiles effectus. Haec vero cultus tum publici, tum priuati obiecta, gens vnaquaque vocabulo designabat proprio et obuiio, Solem appellando Solem, Lunam vocando Lunam, sine vllis impropriis, symbolicis, longeque petitis denominationibus. Illam Theologiam, simplicem adhuc, et fictionibus studiose conquisitis liberam, sequitur IOBVS, fictitio Sanchuniathone, si vel esset genuinus Scriptor, Seculis multis antiquior, etsi in libro poëtico Cap. XXXI. 26. 27. *An lucem Solis adspexi, quod splenderet, et Lunam, quod clara ingrederetur? Et num clam seductum est cor meum? ut manus mea, ad colendum haec lucida Astra, os meum oscularetur.* Estque satis tritum, Scripturam, vbi idololatriam primorum horum temporum verbis castigat, de eo queri, ^q quod gentes *adorent Solem, Lunam, Astra et exercitus Coeli.* Aegypti incolae ^r Solem colebant, sub nomine genti illi proprio, omnibusque obuiio, ΦΡΗ, ^s Lunam sub nomine ΙΩΖ, *Iob*, quo Aegyptii semper in communi vitae vsu Lunam designarunt. Idem de ceteris primorum

q. Deuteron.
IV. 19.

r. Supra
§. IX.

s. Pantheon
Lib. III.
cap. I. §. 2.

rum idololatrarum Diis pariter dicendum venit. Postquam vero Sacra gentium idololatræ successiue ordinata et rite constituta fuissent, postquam Tempia sumtuosa condere, hisque Sacerdotes præficere placuit, postquam integra Sacerdotum Collegia essent instituta, et hi doctrinam suam de rebus diuinis digerere, nouis augmentis locupletare, et in ordinem certum redigere coepissent, ut sibi et placitis suis, tanto maiorem, et auctoritatem, et sapientiae speciem conciliarent, methodum tradendi Sacra inuenerunt allegoricam, symbolicam, et fabulis aenigmaticis mire inuolutam, ad quod apud Aegyptios, usus scripturae hieroglyphicae, potuit non parum conferre. Ab eo tempore rara in Sacris gentium *Solis* ac *Lunae*, mentio occurrit; sed audiuntur iam nomina symbolica, et aenigmatica, ab aliqua *Solis* *Lunae*que qualitate, aut ad terram nostram relatione, desumpta, *Gad*, *Meni*, *Molochi*, *Baalis*, *Astartes*, *Atergatis*, *Rempah*, *Osiris*, *Ammonis*, *Hori*, *Isis*, *Bubastis*, et similia. Mutationem hanc Theologiae gentium primitiuae simplicis, in artificiosam, allegoricam, et aenigmaticam, nisi me opinio decipit, fabula illa antiquissima et celeberrima, de Ione Inachi filia, in vaccam mutata, dein in Aegyptum delata, ibique sub nomine *Isidis* culta, velut in imagine quadam depingit. Verum quando argumentum istud * alio loco persecutus sum, de eo plura hic non addo.

t. *Pantheon*
loc. cit.

§. XLVIII. Vbi vero semel Sacerdotes, ut sibi speciem sapientiae non vulgaris compararent, sty-

Idem argumentum con-
tinuatur.

Origo methodi docendi aenigmaticae.

lum illum, de quo dixi, allegoricum, aenigmaticum, et fabulis obscuris inuolutum, in Theologiam inuexissent, alii etiam, qui ad sapientiae laudem adspirabant, idem dictionis genus aemulari, illique pretium ingens statuere coeperunt. Sapientum igitur nomen illi primum adepti sunt, qui profunda Naturae

arca-

II. PAVSA-
NIAS in *Arca-*
dicis, siue
Lib. VIII.
p. 613.

W. *Ierem.*
XLIX. 7.

X. I. *Regum*
X. I.

arcana rimabantur, §. XLIV. et qui insuper suas, tum de his, tum aliis etiam rebus, sententias, aenigmatibus ingeniosis, et dictione aenigmatica inuoluerenorant. Vere omnino obseruatum est, *illos inter Graecos, qui sapientiae famam adepti sunt, res non sermone perspicuo proposuisse, sed aenigmatibus inuoluisse.* Et obseruari meretur, auctorem a me hic laudatum, id ipsum etiam ad mythologiam Graecorum applicare. Illis praesertim hoc familiare admodum erat, quos vulgo septem Graeciae Sapientes vocare consueuimus, quemadmodum ex PLUTARCHI *Conuiuio septem Sapientum* perspicitur. In eo enim Sapientes hi, sicuti et, qui cum ipsis conuiuio interfunt, aenigmatibus proponendis inter se certant. Illic p. 146. Thales, vnus e VII. Sapientibus, haec de Amaside refert. *Miserat Amasis Aegypti rex ad Biantem Prienaenum victimam, iubens, ut exemptam ex ea, carnem tum optimam, tum pessimam, sibi mitteret. At noster praeclare, linguam exsectam ad regem perferri curauit: quae res ei gloriam magnam, admirationemque peperit.* P. 152. de eodem Amasi Aegyptio, refertur ex eius literis, quod ei cum rege Aethiopum certamen de sapientiae praestantia, per aenigmata intercesserit. Per Aethiopes forte hic, vt alias saepius, Arabes intelligendi veniunt, quorum sapientia ^w Scripturae indicta non est, et quorum in proponendis soluendis-que aenigmatibus studium, ^x ex historia Salomonis notum est. Ad Conuiuium VII. Sapientum vt redeamus, legitur porro in eo p. 149. de Eumeti, vel Cleobulina, Cleobuli filia: *Sapientem, inquit, et famosam non nosti Eumetidem? Tum Niloxenus: Nimirum, inquit, eam ob aenigmatum peritiam ac sapientiam laudas. Nam et in Aegyptum, quaedam ab ea propositae quaestiones peruenerunt. Denique p. 153. obseruatur: Enim vero priscis quoque Graecis in*
more

more positum fuit, huiusmodi inter se quaestiones ob-
scuras aenigmaticas proponere. Quod deinde Le- y. DIOGENES
schae et Hesiodi exemplis confirmatur. Celebre LAERTIVS
cumprimis est aenigma CLEOBULI, vnus ex VII. Lib. I. §. 91.
Graeciae Sapientibus, cuius meminere y plures, STOBÆVS
quodque ita habet: in Eclogis
Physicis
Lib. I. c. XI.

Εἷς ὁ πατήρ, παῖδες δὲ δώδεκα τῶν δὲ ἐκάστῳ

² Κῆρα ἐξήκοντα, διάνοιχα εἶδος ἔχουσα.

³ Ἡ μὲν λευκὰ ἔασιν ἰδεῖν· ἥ δ' αὖτε μέλαινα.

⁴ Ἀθάνατοι δὲ τ' ἔσσι ἀποφθινύθουσιν ἅπασα.

Quaef ex versione HVGONIS GROTH id latine
sonant:

Est vnus genitor, cui bis sex ordine nati

Et sexaginta natae, sed dispere forma;

*Candida namque harum pars altera, et altera
nigra est:*

Cunctae immortales, morientes attamen omnes.

Significatur autem aenigmate hoc annus, constans
duodecim mensibus, quorum vnusquisque dies tri-
ginta candidos, totidemque noctes nigras habet. Est
igitur aenigma istud physicum, fabulis Aegyptiorum,
quibus in Theologia sua, corporum coelestium
phaenomena et effectus subinnuere solebant, non
valde dissimile. Et credi potest, Cleobulum,
• quem sapientiae Aegyptiorum participem factum
esse, constat, id ab Aegyptiis mutuo sumsisse. Ve-
rum tamen sapientia illa aenigmatica, multo anti-
quior censenda est, quod et PAVSANIAS innuit,
et in PLVTARCHI *Comuiuiio septem Sapientum* di-
sertis verbis monetur. De Salomone namque rege
Israëlitarum legimus, quod ^b Regina Sabaeorum,
eius fama permota, ad eum venisset, vt sapientiam
eius aenigmatibus exploraret. Ex Annalibus quo-

z. Ita ex STO-
BAEO emen-
dat CASAV-
BONVS. Alii
aliter. Vide
notas ME-
NAGII ad
Laërtium.

a. SVIDAS in
Κλεόβουλος.
Adde DIO-
GENEM
LAERTIVM
Lib. I. §. 89.

b. I. Reg. X.
I. etc.

c. Apud IOSEPHVM ANTIQ. LIB. VIII. cap. V. §. 3. que Phoenicum, MENANDER Scriptor antiquus memoriae haec prodidit: *c Hiram i temporibus clarebat Abdemonis filius natu minor, qui difficultatem problematum, quae sibi explicari iussit Solomon, Hierosolymorum rex, semper ingenii subtilitate superabat. Et DIUS annales eosdem secutus, ea de re in haec verba scripsit, d Solomonem — ad Hiramum aenigmata misisse, pariter rogantem, ab ipso ut alia acciperet: quique proposita soluere nequiret, is ab interprete pecunia mulctaretur. Hiramum vero, cum conditionem accepisset, et aenigmata explicare non potuisset, magnam pecuniae vim pro multa pependisse, postea per Abdemonem quendam hominem Tyrium, soluisse ea, quae proposita erant, rursumque alia proposuisse, quibus soluendis cum haesisset Solomon, Hiram ab eo multum pecuniae persolutum. Similia his de Amaside, rege Aegyptiorum, commemorare PLVTARCHVM, paulo ante monuimus. Et certe Salomonis aetate extitisse, notasque passim fuisse, sententias Sapientum, stylo aenigmatico conscriptas, ipse satis indicat Prouerb. cap. I. v. 5. Audiet sapiens, adiicietque doctrinam, et intelligens consiliis abundabit, ut intelligere queat parabolas, easque interpretetur, et verba Sapientum, atque eorum aenigmata.*

Methodum hanc aenigmaticam et allegoricam, in docendo propriam sibi reddiderunt veteri gentium Sacerdotes. e. Stromatum Lib. V. p. 566. Sic §. XLIX. Quae de Sapientibus temporum antiquissimorum, eorumque sermone aenigmatico, in genere obseruauimus, ea utique in Sacerdotibus etiam, et multo quidem magis, omnium vero maxime in Sacerdotibus Aegyptiorum, locum habent. Re de id verbis his obseruauit CLEMENS ALEXANDRINVS: *e Omnes igitur, ut semel dicam, qui de rebus diuinis tractarunt, tam Barbari quam Graeci, rerum quidem principia occultauerunt, veritatem autem, per aenigmata, symbola, allegorias, metaphorasque, similesque tropos tradiderunt, cuiusmodi sunt etiam*

etiam apud Graecos Oracula. Inprimis vetustissimis et PRO-
 Theologiae apud varias gentes conditoribus, ma- CLVS in Ti-
 gnopere semper placuit, vt rerum diuinarum cogni- maeum Pla-
 tio, aliis non traderetur, nisi fabulis tecta et obuol- tonis Lib.
 luta, quia sicuti vetus quidam et peringeniosus Phi- III. p. 216.
 losophus obseruat, ^f fabulae inter obscura Theolo- ^f MAXIMVS
 gorum aenigmata, et perspicuam Philosophorum TYRIVS Dis-
 dogmaticorum orationem, medium quoddam tenent, fert. XXIX.
 cum his quidem sint obscuriores, illis vero clariores p. 350.
 et intellectu faciliores. Aegyptiorum de rebus di-
 uinis fabulas, in *Pantheo* nostro persaepe adferimus,
 et pro ingenii modulo explicamus. Graecorum, et
 tractae ab iis Romanorum de Diis suis fabulae, etiam
 pueris notae sunt. Sed et aliorum Barbarorum, qui
 nempe literarum et sapientiae studium aliquo modo
 coluerunt, Theologia, suos semper habuit λόγος
 ἱερός, fabulas sacras et allegoricas, & diuersas qui- g. PHVRNV-
 dem a fabulis Graecorum, neque minus Aegyptio- TVS de Na-
 rum; sed quibus tamen res propemodum eadem tura Deo-
 significantur, et hac quidem in re illis non valde rum cap.
 dissimiles. Tales quasdam Phrygum et Paphlago- XVII. init.
 num fabulas sacras adfert PLVTARCHVS de *Iside*
 p. 378. Λόγον ἱερόν Pelasgorum, qui sunt vetustis-
 simi Graeciae incolae, commemorat HERODOTVS
 Lib. II. c. 51. Idem etiam Aegyptiorum λόγος ἱε- h. Lib. II.
 ρός ^h passim tangit. Eosdem ⁱ AELIANVS ap- c. 48. 62. 81.
 pellat λόγος προφητικός, et ^k PROCLVS ἱερατι- i. de Animal.
 κός. Et Syrorum quoque aliquem λόγον ἱερόν Lib. XI. c. X.
^l AELIANVS refert. Sunt autem illi λόγοι ἱεροὶ p. 649.
 nihil aliud, quam quod CLEMENS *Alexandrinus*, k. Lib. I. in
 de Aegyptiis loquens, appellat ^m ἱερατικὰς ἱστο- Timaeum
 ρίας Αἰγυπτίων, historias (vel fabulas) sacerdota- Platonis
 les Aegyptiorum, a Sacerdotibus nimirum confectas, p. 59.
 et ad Sacrorum vsum translatas. Ideoque CHAE- l. de Anim.
 REMON Sacerdos Aegyptius, eosdem appellauit XII. 30.
 τὰς m. Lib. V.
 Stromat.
 p. 566. D.

n. In Episto-
la FORPHY-
RII ad Ane-
bonem P. VII.
fin.

o. HARPO-
CRATION
περὶ λέξεων,
in voce Ἐξη-
γητής.

p. Lib. II.
c. 154.

q. LUCIANVS
in Macrobiis
To. II. p. 632.

r. PLUTAR-
CHVS de Isi-
de p. 355.

De Aegy-
ptiis maxi-
me id ipsum
adductis te-
stimoniis
plurimis
confirmatur.

τὰς ἱερατικὰς μύθους, *fabulas sacerdotales*. Erant et ab antiquo inde tempore, in plerisque, certe maioribus et celebrioribus, Templis, quidam ἑξηγηταί, *interpretes*, ° qui peregrinis Tempia adeuntibus, et in rationes Sacrorum inquirentibus, de fabulis sacris tantum, quantum cognosci volebant Sacerdotes, et quantum forte illi ipsi interpretes sciebant, referebant atque explicabant. Templorum in Graecia ἑξηγητὰς passim commemorat, qui cum illis conuersatus est, PAVSANIAS, in *Descriptione Graeciae*. In Aegypto ἑξηγητὰς huius generis, vel vt PHERODOTVS eos vocat, ἑρμηνέας, instituit Psammetichus, qui a pueritia lingua graeca imbuti essent, et peregrinis omnia interpretarentur. Hos consuluit Herodotus in Aegypto, et ex eorum relatione, vt opinor, pleraque accepit, quae de rebus Aegyptiorum sacris memoriae prodidit. Habebant etiam ἠ Assyrii et Arabes suos ἑξηγητὰς τῶν μύθων, *interpretes fabularum*, et ita ° alii quoque. Has vero fabulas Sacerdotum Theologicas et sacras, non continuisse res veterum heroum praeclare gestas, verum ipsius naturae arcana, PHVRNVTVS, cum toto libro de *Natura Deorum* vbique asserit, tum capite praesertim ultimo, multis adstruit. Idemque ex Scriptoribus vetustis aliis, supra obseruauimus, §. XLV.

§. L. Talis igitur erat, omni procul dubio, Sacerdotum quoque Aegyptiorum, in tradendis Sacris, ratio et methodus. Et ab his quidem methodus talis tradendi Theologiam, aenigmatica, symbolica, et fabulosa, ad alios dimanasse videtur. De Graecis certum est. Nam qui apud hos doctrinam de rebus diuinis, eum ad modum traderent, Principes fuere Orpheus et Pythagoras, quos sapientiam Aegyptiorum in Graeciam intulisse, apud omnes

omnes constat. Et ea de re plura mox dicemus. Multa de hac Aegyptiorum Sacerdotum methodo et Theologia, PLUTARCHVS in libro *de Iside et Osiride* passim obseruat, ex quo haec tantum nunc describemus, quae leguntur p. 354. *Qui autem e militibus creabatur rex, statim se Sacerdotibus dabat, fiebatque particeps Philosophiae, occultantis pleraque fabulis, ac sermonibus, obscura veritatis indicia et argumenta habentibus, quod sane ipsi declarant, ante Tempia sphyngas plerumque collocantes: quo innuunt, doctrinam suam rerum sacrarum, constare sapientia aenigmatica, et sub inuolucris latente. Similia de sphyn gibus obseruat etiam CLEMENS Alexandrinus Stromat. Lib. V. p. 561. Ideo Aegyptii ante Tempia ponunt sphyn gas, quia doctrina de Deo aenigmatica est et subobscura. Postremum hoc veritati omnino consentaneum est, an vero id ipsum ex veterum Aegyptiorum sententia significauerint sphyn ges ante Tempia collocatae, id aliis curatius explorandum et diiudicandum relinquo. IAMBLICHVS porro, vbi de symbolica docendi ratione, Pythagorae et Pythagoraeis vsitata, loquitur, isthaec addit: ^s *Hic enim docendi modus, apud Graecos fere omnes, ut antiquissimus, excolebatur: in primis vero Aegyptii multiplici eum honore studioque complexi sunt. Apud LVCIANVM in Dialogis, vbi interlocutorum alter vesaniam religionis Aegyptiorum deridiculo habuisset, alter respondet: ^t Turpia profecto sunt, quae dicis de Aegyptiis. Attamen pleraque illorum sunt aenigmata, non omnino a profanis deridenda. Et ne in congerendis huius modi testimoniis, modum transiliam, vnum hocce tantum ORIGENIS addo, quia fabulas sacras, vel historias de Diis, sigillatim tangit. Ita autem ille: ^u Videtur mihi ita facere Celsus, ac si aliquis peregrinatus in Aegypto, vbi Sapientes Aegyptiorum, eru-**

^s. De vita Pythagorae, cap. XXIII. p. 86. Edit. Kusteri.

^t. in Deorum Concilio, Opp. To. II. p. 956.

^u. Lib. I. aduersus Celsum pag. II.

editi doctrina domestica, multa philosophantur de his, quae apud illos sacra existimantur, plebei vero homines, fabulas quasdam audientes, quorum rationem non intelligunt, vehementer sibi placent earum cognitione, putet se pernosse omnem Aegyptiorum sapientiam, ex vulgaribus colloquiis, cum nemine Sacerdotum conuersatus, nec a quoquam eorum doctus de Mysteriis Aegyptiorum. Fabulae igitur illae sacrae, a Sacerdotibus in vulgus sparsae, de Osiride, Iside, Horo, Typhone, aliaeque confimiles, longe aliud quid significabant, quam vulgus iis auditis, sibi imaginabatur, celabant mysteria, nimirum naturae, et non nisi ex doctrina Sacerdotum arcana explicari poterant.

Idem ex docendi methodo Pythagoraeorum, quam hi acceperunt ab Aegyptiis, corroboratur et illustratur.

W. IAMBLICHVS de vita Pythag. c. XXIII. init. PLUTARCHVS de Iside p. 354.

x. Lib. I. in Platonis Timaeum p. 10.

§. LI. Verum cuius indolis fuerit illa Aegyptiorum disciplina symbolica et mystica, non melius poterit intelligi, quam ex rationibus disciplinae in Scholis Pythagoraeorum obseruari solitae. In eo enim Pythagoram imitatum esse Aegyptios, et veteres diserte testantur, et res ipsa clare loquitur. De Pythagoraeis haec memoriae prodidit PROCLUS, quae breuitatis amore, in latinum conuersa adscribo. * In more positum fuit Pythagoraeis, ut, antequam rerum scientias perspicue tradant, quaestionum propositarum dilucidationes, per similitudines et imagines praemittant, atque tum his postea subiungant rerum earundem per obscura symbola, demonstrationem arcanam, et sic demum, ubi intellectus, ad res has cognoscendas, excitatus, oculusque Mentis perpurgatus est, totam de rebus, quae explicandae sunt, doctrinam, ordine et perspicue proponant. Primus igitur gradus institutionis in Scholis Pythagoraeorum hic erat, ut res, quae doceri debebant, exponerentur per similia, ceu quasdam rerum tradendarum imagines, quibus parabola ac fabulae videntur annumerandae, etsi PROCLUS loc. cit.

cit. has ad ordinem symbolorum et aenigmatum referre maluerit. Succedebat huic institutionis gradui alius, ut res de quibus edocendi erant disciplinae huius alumni, ipsis per symbola, id est, sententias oppido obscuras et aenigmáticas proponerentur et inculcarentur. Operae pretium esse iudico, ut haec, quae de institutione Pythagoraeorum dixi, exemplis nonnullis illustrem, ut hac ratione, et institutionis illius indoles, et eius cum disciplina Aegyptiorum summa concordia tanto melius pateat.

§. LII. In Scholis itaque Pythagoraeorum, locum primo habebat institutio per similia et imagines, quae Orphicis etiam quodammodo propria erat. Obseruat PROCLUS, *Y eorum qui per demonstrationem (δι' ἐνδειξεως) de rebus diuinis disserunt, quosdam loqui symbolice et fabulose, alios per similitudines, alios denique aperte cogitationes suas et sententias enuntiare. Rationem porro docendi per symbola ait esse Orphicorum, et eorum quoque, qui scientiam rerum diuinarum sub cortice fabularum proponunt. Deinde sic pergit: Etiam Pythagoraei Mathematica excogitarunt, ad rerum diuinarum commemorationem, et per haec, quasi per imagines et similitudines, ad illas transire annitebantur. Etenim numeros et figuras Diis attribuerunt, quemadmodum dicunt, qui res eorum narrare student. Paria habet idem auctor in Commentario ad Euclidem Lib. I. p. 6. 7. Similitudines igitur imaginesque Theologicae Pythagoraeorum, desumptae erant ex Arithmetica et Geometria, numeris videlicet et figuris, per quas intelligendae veniunt figurae geometricae, quales sunt triangulus, cubus etc. Luculentius id ipsum explicat PORPHYRIUS de vita Pythagorae. Et de numeris quidem Pythagoraeorum ita disputat: *Mathematicis scientiis et speculationibus illis,**

Pythagoraeorum discipuli instituebantur primo per similia, desumpta I. ex numeris.

y. In Theologiam Platonis Lib. I. c. IV.

z. p. 202 Edit. Cantabrig.

vel 45. LXX.

Kufteri.

quae inter corpora et incorporea media sunt, et quasi in utrorumque confinio — veluti praexercitationibus paulatim utebatur, ad contemplationem eorum, quae vere existunt: — Doctrinam numerorum autem — hanc ob causam studiose excoluerunt: Cum enim primas formas, primaque principia oratione perspicue explicare nequirent, quod et intellectu et prolato difficillima sint; ad numeros, manifestioris doctrinae causa, confugerunt: Geometras atque Grammaticos imitati. Vt enim hi literas earumque potestatem tradituri, ad notas illas confugiunt, easque veluti prima docendi elementa esse dicunt; sed nihilo minus postea docent, notas illas non esse elementa; sed illarum ope vera elementa cognosci.

a. PROCLVS
Lib.I. in Timaeum Platonis, p. 6.

Nempe Philosophi hi ^a numerum vocabant patrem Deorumque et hominum. Extat eam in rem hic eorum versus

b. Apud SIMPLICIUM in Aristotelis Auscultat. Physic. Lib. III. fol. 104. b.

b Κέκλυθι κύδιμ' ἀριθμὲ, πάτερ μακάρων, πάτερ ἀνδρῶν

Audi me o gloriose numere, pater Deorum beatorum, paterque hominum.

c. PLUTARCHVS de Iside p. 354.

Singulos vero numeros totidem Deorum nominibus insigniebant, ita ut ^c unitatem appellarent Apollinem, binarium Dianam, septenarium Mineruam, * numerum quendam δικαιοσύνην, id est iustitiam, alium vero σωφροσύνην, id est temperantiam. Et sic de aliis. Sicuti vero Pythagoras, quod ^d multi testantur, doctrinam de numeris ex Aegyptiorum institutione hausit, ita etiam nullus dubito, quin doctrinae huius ad res diuinas translationem et applicationem ab iisdem acceperit. Fateor quidem huius Aegyptiorum

d. Supra §. XLIII.

* PORPHYRIUS de Abstinent. Lib. II. p. 188. Plura de his omnibus vide sis, in MEVRSII Denario Pythagorico.

rum Theologiae arithmeticae vix ac ne vix quidem mentionem occurrere, ex quo colligo, parcio- rem fuisse eius in institutione Sacerdotum, et scientiis ipsorum vsum; sed supersunt, tamen quaedam illius vestigia, non valde obscura. Quando enim Pythagoraei docebant, ^e Monadem, numerum primum, rerumque omnium principium, esse masculo - foemineum, an non doctrinam Aegyptiorum aperte suam fecere? Numerus binarius ^f in Theologia Pythagorica dicebatur *Isis* et *Diana*, ubi *Isidis* nomen, originem suam Aegyptiacam aperte prodit. In eadem Theologia, ^g numerus quinarus appellari solebat *Nemesis*, quam fuisse Deam Aegyptiorum, ^h alibi docuimus, et *Bubastia*, cuius ⁱ ipsum adeo nomen Aegyptiacum esse, norunt eruditi. Ista nunc sufficient. Plura dabit rerum huiusmodi audis MEVRSII *Denarius Pythagoricus*.

§. LIII. Aliae similitudines a Pythagoraeis, in tradenda scientia rerum diuinarum adhibitae, ex figuris Geometricis desumptae erant, quae tamen cum numeris Pythagoraeorum tantam habent affinitatem, ut ad eandem referri queant, et a PORPHYRIO etiam re ipsa referantur. Et iste quidem auctor docebit nos, quemnam figurae hae Pythagoraeis in doctrina ipsorum Theologica, vsum praestiterint. Sic autem is: ^k *Et Geometrae, cum * formas incorporeas verbis proponere non valeant, ad figurarum descriptiones confugiunt: dicentes, hoc Δ esse triangulum; non quod hoc ipsum, quod sub aspectum cadit, triangulum esse velint, sed istud omne, quod huiusmodi figuram obtinet, quodque huius ope, conceptum atque cognitionem trianguli animo repraesentat.*

(H) 5

e. Vide *Pantheon* no. *strum* Lib. I. cap. III. §. 6. f. IAMBlichVS in *Nicomachi Arithmetica* p. 14. g. NICOMACHVS in *Theologia Arithmetica*, apud PHOTIVM in *Biblioth. col.* 464. h. Lib. I. c. V. §. 4. i. Vide Lib. III. cap. III.

Et II. ex figuris Geometricis.

k. in *vita Pythagorae* p. 203. Edit. Cantabr. vel 46. Edit. Küsteri.

* ita vertit HOLSTENIVS, cum in graeco legatur *σωματοειδῆς*, id est *figuras corporeas*. Sed sine dubio corrigere voluit *ἀσώματα εἰδῆς*.

*tat. Idem ergo et Pythagoraei in primis rationibus
 siue affectionibus formisque fecere. Cum enim in-
 corporeas formas ac prima principia verbis tradere
 non possent, ad demonstrationem per numeros confu-
 gerunt: atque ita unitatis quidem et identitatis at-
 que aequalitatis rationem, causamque amicae con-
 spirationis atque mutuae affectionis et conseruationis
 vniuersi, secundum idem ac eodem modo se habentis,
 vnum appellarunt. Vnum enim illud, quod in parti-
 cularibus conspicitur, tale existit; partibus unitum
 et conspirans, ob primae causae participationem. Di-
 uersitatis autem atque inaequalitatis omnisque diuidui,
 et in continua mutatione versantis, et modo hoc, modo
 illo modo sese habentis, biformem rationem, binarium
 vocabant. Nam et binarii in rebus particularibus talis
 natura est. Sed rem eandem, cur nempe Pytha-
 goraei in tradenda doctrina sua Theologica, vti vo-
 luerint figuris ex Geometria mutuo sumtis, tan-
 quam similibus quibusdam, operae pretium est illu-
 strare, verbis vetusti cuiusdam Philosophi, quae ita
 se habent: ¹ Nunc praestanda est ratio formae istius
 triangularis, in qua sunt limites septem, et sex in-
 terualla, duplicis et triplicis quantitatis. Nullam
 dico esse aptiorem figuram, quam est haec, in qua
 singularitas (Monas) cacumini superimposita, sum-
 mitatem atque arcem obtinere consideratur, ut per
 eam, velut emissaculum quoddam, tanquam e sinu
 fontis perennis, prouidae intelligentiae, quasi qui-
 dam largus amnis efflueret: ipsaque singularitas
 (Monas) Mens, siue intelligentia, vel ipse Deus Opifex
 intelligatur esse. Cum enim (Monas) sit origo
 numerorum, omnibusque ex se substantiam submini-
 stre, rationesque eorum tam simplices, quam multi-
 plicatas, ipsa contineat, ceteris numeris, incre-
 mentis, imminutionibusque mutatis, atque ex
 propria natura recedentibus, sola inconcusso iure
 est,*

I. CHALCI-
 DIVS in Ti-
 maeum Pla-
 tonis cap.
 XXIX. p. 292.
 Edit. Fabri-
 cii.

est, atque in statu suo perseverat; semper eadem, semper immutabilis, et singularitas (Monas) semper, quemadmodum diuina omnia, quae nulla temporis progressionem mutantur, suntque semper impatibili felicitate. Haec vero, quae indolem doctrinae Pythagoraeorum Theologicae, per figuras Geometricas, non parum illustrant, tam bene cum m. placitis Aegyptiorum de *Phtha*, vel *Vulcano* ipsorum conveniunt, ut vix opus sit monere, Pythagoraeos hanc suam doctrinam videri ab Aegyptiis mutuatos esse. Spectat eo, quod supra iam monuimus, §. XXXIV, prima in Aegypto diuinitatis symbola, obeliscos fuisse et pyramides, moles quae figura sua triangulum repraesentant. An non diceret, Sacerdotes Aegyptiorum, huiusmodi moles erigendo, eadem plane in animo habuisse, quae de Triangulo disputabant Pythagoraei? nisi ex testimonio PLINII, quod loco cit. adduximus, quodque ipsa vetus Aegyptiorum lingua mirifice confirmat, constaret, moles illas stupendas, non primum rerum omnium Principium, verum potius Solem, adumbrasse. Fuerintne vero Sacerdotes quidam, in arcana sua doctrina, etiam de Pyramidibus ac Obeliscis, more Pythagoraeorum ratiocinati, nunc quidem incertum, at minime improbabile est. Et in uniuersum Pythagoraeos, hanc tradendi dogmata sacra rationem et methodum, ex Aegyptiorum disciplina accepisse, liquere potest ex his PLUTARCHI: ⁿ Apparet, etiam Pythagoracos Typhoni vim genii adsignasse. Natum enim eum aiunt esse mensura (vel numero) pari, quinquagesima sexta nimirum. Rursum triangulam figuram Plutonis, Bacchi et Martis esse aiunt: quadratam Rheae, Veneris, Cereris, Vestae, et Iunonis: duodecim angulorum figuram Iouis: quinquaginta sexangulam Typhonis, ut Eudoxus tradit. Nam haec ab Aegyptiis ad Pythagoraeos dimanasse, ipsum nomen

m. Vide Panthei Lib. I. cap. II. §. 8. et II. cap. III. §. 6.

n. de Iside et Osir. p. 363. init. Vide et p. 367. fin. 370.

Typha-

Typhonis, *Daemonis*, vel *Genii Aegyptii*, satis prodit. Idem etiam ex eo colligi posse arbitror, quod *PLUTARCHVS* haec ad illustrandas res Aegyptiorum attulerit, quodque ea depromserit ex *EVDOXO*, Sacerdotum Aegyptiorum alumno, et qui de eorum rebus plura egregia memoriae prodiderat. Cum vero haec Aegyptiorum, per numeros et figuras geometricas, institutio, nonnisi apud initiandos adhiberetur, mirum non est, de ea apud veteres paucissima memoriae mandata reperiri.

Succedebat apud Pythagoraeos, institutio per symbola, quibus inuoluebant doctrinam physicam. Id autem ab Aegyptiis tractum erat.

o. In vita Pythagorae, p. 199. Edit. Cantabrig. vel 41. Edit. Küsteri. p. Sic et CLEMENS Alexandr. p. 571.

§. LIV. Institutioni per similitudines et imagines, succedebat in Disciplina Pythagoraeorum, institutio per symbola, sic autem vocantur sententiae breues; sed obscurae aenigmaticae, continentes aut doctrinam de rebus naturalibus, aut praeceptum aliquod vitae instituendae practicum. Symbolis Pythagoricis nihil notius est apud Scriptores historiae Philosophicae veteres. Illorum quaedam referebantur ad doctrinam de rebus naturalibus, de quibus haec obseruat *PORPHYRIUS*: ὁ ἔλεγε δὲ τινὰ καὶ μουσικῶν τρόπων συμβολικῶς. — οἷον, ὅτι τὴν θάλατταν μὲν ἐκάλει * Κρόνος δάκρυον. Τὰς δὲ ἀέρκτας ῥέας χεῖρας τὴν δὲ Πλειάδα Μεσῶν λύραν. Ῥ τὴς δὲ πλανήτας Κύνας τῆς Περσεφόνης. Τὸν δ' ἐκ χαλκῆς κερκτομένον γινόμενον ἦχον ** ἔλεγε Φωνὴν εἶναι τινὸς τῶν δαιμόνων ἐναπειλημμένην τῷ χαλκῷ. *Quaedam etiam arcano et mystico modo, per symbola et aenigmata proferebat. — Verbi gratia, cum mare lachrymam Saturni appellaret: vrsas vero polares,*

* In Editionibus vulgatis legitur εἶναι δάκρυον, et sic *HOLSTENIUS* vertit, cum mare lachrymam appellaret. Sed legendum, uti correxi, et latine reddidi, Κρόνος δάκρυον, ex *PLUTARCHO* p. 364. et *CLEMENTE Alexandr.* p. 571.

** Vocem hanc, quae ex Textu graeco excidisse videtur, hic restitui.

res, Rheae manus; Pleiadem Musarum lyram; Planetas canes Proserpinae: sonum autem, qui aeris percussu redditur, dicebat daemonis cuiusdam vocem esse, in ipso aere inclusam. Quaedam horum Symbolo-

rum etiam ^q CLEMENS ALEXANDRINVS inter Pythagoraeorum aenigmata memorat. Idem ^r alio loco *Aegyptiorum* quoque *Aenigmata* tangit, et eorum haec exempla adfert. *Ex Aegyptiis nonnulli Solem in nauigio, alii super crocodilum pingunt. Significant autem, quod Sol per aërem dulcem et humidum ingrediens, gignit tempus, quod ex alia quadam sacerdotali historia intelligitur.* Et quam non symbolis Pythagoraeorum, haec Aegyptiorum similia sunt, quando ^s *salem marinum* dicebant *spumam Typhonis*, ^t *vitem vero sanguinem eiusdem terrae mixtum?* Consimiliter in historiis sacerdotalibus perhibebatur, ^u *lepidotum, phagrum, et oxyrinchum*, pisces Niloticos, gustasse de genitalibus Osiridis, in fluuium proiectis, vel secundum alios, ^w *oxyrinchum ex vulneribus Osiridis ortum esse.* Huius generis etiam sunt, nomina herbarum symbolica apud Aegyptios: quod *Artemisiam* appellarent *cor Bubastis*: *Bulbum Scylliticum, Typhonis oculum: crocum, sanguinem Herculis*, et quae sunt huius generis plura, de quibus nonnulla etiam dicentur §. LVIII. Ad haec Aegyptiorum symbola, si ita velis, referri pariter possunt eorundem fabulae de multiplici variaque Solis forma, fabulae plures de Ammone, de Hercule, de Harpocrate, de Typhone, et quae non aliae? quarum plerasque, aut certe praecipuas, suis locis tangimus. Vere igitur, quod monuimus §. L, de Aegyptiis IAMBlichVS obseruat, eos inprimis hunc dicendi per symbola characterem, maximo in pretio habuisse, et multiplici studio excoluisse, atque illos imitatum Pythagoram, in eo quoque plurimum diligentiae posuisse:

q. loc. cit.

r. Stromat. Lib. V. p. 566.

s. PLUTARCHVS de Iside p. 363.

t. Idem p. 353.

u. Idem p. 358.

w. AELIANVS de Animal. Lib. X. c. 46.

x. *Idem in vita Pythagorae cap. V.* ut qui * *viam docendi per symbola ingredi coeperit eodem modo, quo in Aegypto doctus erat.*

p. 16.

Pythagoraei, imitati Aegyptios, per symbola etiam tradebant doctrinam practicam.

y. *In vita Pythagorae p. 199. Edit. Cantabr. et 42. Edit. Kusteri.*

z. *Vide praeter PORPHYRIVM iam allatum, IAMBlichVM in vita Pythagorae, cap. XXIII. p. 183. DIOGENEM LAERTIVM Lib. VIII. §. 17. 18. 19. PLUTARCHVM de liberor. institut. p. 12. et de Iside p. 354. aliosque.*

§. LV. Praeter haec Pythagoraeorum symbola, quae possumus appellare physica, alia a veteribus saepe commemorantur, quorum usus erat in tradenda doctrina practica. Audiamus de his PORPHYRIVM ita differentem: *¶ Erat et aliud quoddam symbolorum genus huiusmodi: Stateram non esse transfiliendam: hoc est auaritiam fugiendam. Ignem gladio non fodiendum: id est tumidum et iracundum asperis verbis non commouendum. — Cor non comedendum: hoc est, non oportere semetipsum moerore conficere. — Deorum imagines in annulis non ferendas: id est sapientiam sermonemque de Diis non temere passim in promptu habendum, nec in vulgus efferendum. Libamina Diis facienda iuxta auriculam poculorum. Eo enim indicabat, Deos Musica honorandos ac celebrandos esse: ea enim aures penetrat. Notum est, sententias has morales aenigmaticas, imprimis Symbolorum Pythagoricorum nomine intelligi, easque ^z per multorum sermonibus, olim cum maxime, celebratas fuisse. Easdem ex vetustis Scriptoribus diligenter collectas, nomine *Pythagorae Symbolorum*, vulgavit, et Commentario erudito illustravit LILIVS GYRALDVS, qui typis saepe repetitus manibus doctorum teritur. Pythagoram vero symbola haec, suis tantopere commendata, moribus et institutionibus Sacerdotum in Aegypto debere, quin imo pleraque ab ipsis traxisse, mutuoque sumsisse, et veteres observant, et res ipsa loquitur. Ostendamus id vno alteroque exemplo. Erat inter celebrata illa Pythagorae symbola, et hoc, *cor non esse edendum*, quod, vti fere omnes observant, nihil aliud, nisi hoc significat, *non oportere se ipsum moerore conficere*. Dubitare non possum, quin hoc Pythagoras ex Aegyptiorum*

ptiorum sermone desumferit. Nam in illo ϸϫϫϫ
ΝΖΗΤ, *cor comedere* dicitur de iis, qui poeniten-
tia alicuius rei ducuntur, vel quibus rei alicuius me-
moriam aut cogitatio, sensum molestum, curam vel
moerorem adfert, vt *Exodi* XIII. 19. *Ps.* CX. 4. *Rom.*
XI. 29. Videtur locutio haec metaphorica, initio
Sacerdotibus, et linguae eorum sacrae symbolicae,
de qua §. LVI, fuisse propria, vnde eadem non
modo Pythagoraeis; sed * *Mystris* quoque tribuitur.
Ex locutione illa mystica, initio Sacerdotibus et ini-
tialis tantum perspecta, ab aliis vero minus recte in-
tellecta, crediderim deriuandum esse, ^a quod in
Oriente persuasio inualuerit, Magos posse cor homi-
nis viuentis consumere. Verum posthaec locutio
illa successu temporis, in communem sermonem se
etiam insinuauit, vnde in Coptica Bibliorum ver-
sione, etiamnum toties legitur. Quinimo videmus,
eadem loquendi forma vsum quoque esse *HOMERVM*
Iliad. Z. v. 201. de Bellerophonte:

Ἦτοι ὁ καππεδίον τὸ ἀλήϊον οἶος ἀλᾶτο

Ὁν θυμὸν κατέδων, πᾶτον ἀνδρώπων ἀλεείων.

id est ex versione ^b *CICERONIS*:

Qui miser in campis moerens errabat Aleis

Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

Vnde eorum forte sententia confirmari posset, ^c qui
Poëtam hunc gente Aegyptium fuisse, contendunt.
Sed, vt verum tamen fatear, locutio haec, rei
quam

a. des Voia-
ges de PIE-
TRO DEL-
LA VALLE.
To. III. p.
594. 595. etc.
Vers. gallic.

b. Tuscu-
lan. Lib. III.
c. 26.

c. HELIODO-
RVS Lib. III.
Aethiop. p.
149. Edit.
Bourdelot.

* *CLEMENS Alexandr.* Lib. V. *Stromat.* p. 560. extr. Et
videntur sane Sacerdotes, aut in vniuersum, aut saltem
in castimoniis ab edendo quorumcunque animalium cor-
de abstinuisse. *AELIANVS* igitur, quando obseruat,
accipitrem cor non comedere, *de Animal.* Lib. II. c. 42.
addit, esse hoc τελεστικὸν καὶ μυσικὸν, ex disciplina ini-
tiatorum et *Mystrarum* desumptum.

CLEMENS
Alexand. p.
 302.
 d. Confuli
 hic potest,
 GYRALDVS
 in Symbola
 Pythagorae.
 e. VINDE-
 TVS *de statu*
vita functo-
rum Sect.V.
 f. HERODO-
 TVS Lib. II.
 c. 37. PLV-
 TARCHVS
 Sympof.
 Lib. VIII. p.
 729.
 g. SEXTVS
Empiricus
 p. 184. Edit.
 Fabric.
 h. PAVSANI-
 AS in Atticis
 p. 90.
 Methodus
 haec docen-
 di symbolica
 et aenigma-
 tica Aegy-
 ptiorum,
 effecit, ut
 doctrina eo-
 rum non in-
 telligi posset,
 nisi ab ini-
 tiatis.
 i. Apud STO-
 BAEVM
 Serm. V. p.
 69.

quam exprimit, adeo conformis est, ut nunc in ple-
 risque linguis cultioribus reperiatur. Est et aliud
 Pythagoraeorum symbolum, praecipiens, ut *a fabis*
abstineatur, cuius sententiae symbolicae, veteres
 rationes admodum diuersas reddere solent. Id
 autem bene omnino et vere GYRALDVS monuit,
 videri symbolum hoc ab Aegyptiis esse tractum. Et si
 enim *e* faba Aegyptia optima esset, et in magno
 pretio haberetur, nouimus tamen ex testimonio Scri-
 ptorum praestantissimorum *f* *Aegyptios fabis seren-*
dis operam non valde dedisse, et constas plerumque
non edisse, Sacerdotes vero fabam ne intueri quidem
sustinuisse, existimantes eam esse immundam. *g* *Qui-*
dam eorum etiam, se patrum potius capita, quam
fabas esituros esse dicebant. Ex Aegypto mos hic
 vna cum Mysteriis in Graeciam peruenisse videtur,
 quod *h* ex Mysteriis Orphicis Eleusiniisque colligere
 quodammodo licet.

§. LVI. Symbolica haec docendi res diuinas
 methodus, ab Aegyptiis ideo primo inuenta, et a
 Pythagoraeis postea adoptata fuit, ut audita non ita
 facile intelligi ac plene perspicui possent. Diceban-
 tur talia initiatis tantum ac exercitatis: Reliqui nul-
 lum ex iis fructum percipiebant. De Pythagoraeis
 non male vetus quidam Anonymus ita iudicat: *i* *Ni-*
hil adeo proprium est Philosophiae Pythagoraeorum,
quam symbolicum doctrinae genus, ubi tanquam in
sacra initiatione, vox silentio permixta est. —
Nam statim quodlibet dictum exercitatis lucem et cha-
racterem sui in promptu ostendit. Quemadmodum
 enim Apollo Delphicus, non dicit, nec abscondit; sed
 innuit, iuxta Heraclitum: sic e Pythagoricis symbo-
 lis, et quod dici videtur, absconditur, et quod abscon-
 ditur, intelligi videtur. Eodem modo comparatum
 erat cum institutione Aegyptiorum symbolica, quae
 aliquam sapientiae, et profundae doctrinae speciem,
 illo

illo inprimis tempore, prae se ferebat, vere tamen, aut perfecte, neminem erudiebat, nisi exercitatum, aut initiatum. Reliqui sonum verborum, sed minus intellectorum et perspectorum, audiebant quidem, et nonnunquam forte, se in studio sapientiae Aegyptiorum, profectus fecisse non poenitendos, augurabantur: re ipsa vero, aut plane nihil percipiebant, aut nihil saltem, cum certitudinis sensu, assequiebantur. Qui multum temporis, studii, et laboris impendebant, ut verum doctrinae illius symbolicae ac aenigmaticaе sensum diuinando attingere possent, intra coniecturarum limites se tamen continere ac subsistere cogebantur. Quo quis plus aliis ingenio et doctrina valebat, tanto maiorem explicationibus suis et coniecturis, speciem probabilitatis conciliare poterat; verum ad plenam in rebus his certitudinem, peruenire vix ac ne vix quidem cuiquam integrum erat. Hinc ille in interpretatione fabularum Aegyptiacarum, etiam inter doctissimos quosque, tantus, tamque multiplex et mirificus dissensus observatur, quem ex PLUTARCHI libro *de Iside et Osiride* colligere quivis facile potest. Et profecto, si singulas illas Aegyptiorum fabulas sacras aenigmaticas, seorsim consideres, quantamcunque etiam diligentiam et vim attentionis adhibeas, fieri vix posse videtur, ut in genuinum earum verumque sensum penetres, ac veluti intromittaris. Verum nunc tamen, in illa literarum luce, qua fruimur, in illa antiquitatis omnis cognitione vberissima, quam huic mundi aetati reservavit Deus, assequi id saltem aliquo modo poterit, qui priscas Sacerdotum Aegyptiorum fabulas sollicitè eruet, easque ab additamentis Graecorum recentiorum secernet, qui ad harmoniam et nexum fabularum inter se diligenter attendet, qui ex nexu illo omnes diiudicabit, et, ubi id facere licebit, cum aliis etiam Orientalium, Brach-

manum cum primis Indorum, fabulosis et symbolicis traditionibus curate conferet, nam has, ut plurimum, ex Aegyptiorum fontibus olim dimanasse, multis indiciis liquet; etsi tamen, ut fieri solet, tractu temporis, modo non vno interpolatae, ac incrustatae fuerint.

*Ex magna
symbolorum
copia, in Ae-
gyptiorum
doctrina,
enata est
dialectus Sa-
cerdotum
symbolica.*

§. LVII. Observatione dignum puto, Sacerdotes Aegyptiorum, in tradenda doctrina sacra, non modo symbola quaedam adhibuisse, qualia etiam in Scholis Pythagoraeorum recepta erant; verum doctrinam Aegyptiorum, tanta horum symbolorum abundasse copia, ut illa peculiarem aliquam *dialectum* pepererint, *sacram*, vel *sacerdotalem*, qua nempe *Sacerdotes*, ac speciatim *Scribae Sacrorum*, in Sacris, in aliorum institutione, in libris denique suis, ac Monumentis religiosis, utebantur, et quam praeter ipsos, nemo recte et per omnia intelligebat. *Dialectus* illa similis aliqua ratione erat scripturae hieroglyphicae; si quis ergo ea, quae veteres de hieroglyphicis Aegyptiorum observant, rite expendat, ex iis colligere poterit, cuiusnam generis fuerit illa *Sacerdotum dialectus symbolica*. Mentionem illius, quod acute perspexit ^k vir elegantissimi ingenii, facit MANETHO, Sacerdotum in Aegypto, regnante Ptolemaeo Philadelpho, Princeps, is enim in aliquo libro asseueravit, ^l se sua desumisse, ἐκ τῶν ἐν τῇ Σηριαδικῇ γῇ κειμένων σηλῶν, ἱερᾷ διαλέκτῳ, καὶ * ἱερογραφοῖς γραμμασιν κεχαραγμένων, ὑπὸ Θῶθ, τῷ πρώτῳ Ἑρμῇ: *ex columnis in Seriadica terra positis, et lingua sacra, ac hieroglyphicis literis, a Thoth, Mercurio primo consignatis.* Sacerdotibus hic tribuuntur et literae ipsis propriae, hieroglyphicae scilicet, et *dialectus sacra*, ipsis nempe tan-

k. Mr. WAR-
BVRTON
*Essai sur les
Hieroglyphes
des Egypti-
ens.* To. I. p.
74. etc.
l. Apud GE-
ORGIVM
SYNCELLVM
Chronogr.
p. 40.

* In *Panthei* Libro V. cap. V. §. 18. ostendi, legendum hic esse ἱερογλυφοῖς. Et sic latine verti.

tantum usu trita. Nec minus opportune vir idem egregius, prouocat ad eiusdem MANETHONIS Aegyptiaca, in quibus hoc legebatur: ^m Ἐκαλεῖτο δὲ σύμπαν αὐτῶν ἔθνος ΥΚΣΩΣ, τῷτο δὲ ἔσι βασιλεῖς ποιμένες. Τὸ γὰρ ΥΚ, καθ' ἱερὰν γλῶσσαν, Βασιλέα σημαίνει, τὸ δὲ ΣΩΣ ποιμήν ἔσι, καὶ ποιμένες, κατὰ τὴν κοινὴν διάλεκτον, καὶ ἔτω συντιθέμενον γίνεται ΥΚΣΩΣ. — Ἐν δ' ἄλλῳ ἀντιγράφῳ, 8 βασιλεῖς σημαίνεσθαι διὰ τῆς τῷ ΥΚ προσηγορίας, ἀλλὰ τέναντίον αἰχμαλώτες δηλοῦσθαι ποιμένας. Τὸ γὰρ ΥΚ πάλιν Αἰγυπτιαστὶ καὶ τὸ ΑΚ δαδυνόμενον, αἰχμαλώτες ἑητῶς μὲνύει. — *Vocabatur autem gens eorum vniuersa HYCSOS, id est Reges Pastores, HYC enim in sacra lingua Regem sonat, SOS vero Pastorem, siue Pastores, secundum dialectum communem, unde vox composita HYCSOS. — In alio autem exemplari, nomine illo HYCSOS, non reges significari comperi; sed e diuerso, captiuos pastores indicari. HYC enim iterum lingua Aegyptiaca, et HAC cum adspiratione, captiuos proprie nominatimque significat. Hic igitur linguam sacram, vel sacerdotalem Aegyptiorum, commemorari videmus. Et ex voce, quae ex illa ipsa lingua profertur, aliquod de illa iudicium ferre licebit. Vox illa est ΥΚΣΩΣ, ex duabus, ΥΚ et ΣΩΣ, composita. Vocum harum altera ΣΩΣ non habet, quod quenquam merito possit morari. Testatur MANETHO, in dialecto communi voce hac designari Pastorem. Et ita res omnino se habet. In dialecto Sahidica, siue Aegypti superioris, ⲙⲱⲓϥ, Schos, vel Sos, dicitur Pastor. Extat Oxonii in Bibliotheca Bodleiana, Euangelium Iohannis, ea dialecto expressum, in cuius cap. X. vox illa aliquoties occurrit. Inueni eandem in Monumentis aliis Copticis huius dialecti. Vox*

m. Apud IO-
SEPHVM
Lib.I. cont.
Apion. §.14.
p. 445.

CXXXII PROLEGOMENA.

n. In Epistola quadam. Vide l' Histoire de la vie de Mr. La Croze, par feu Mr. JORDAN, p. 293.

o. In Boeoticiis, siue Lib. IX. cap. XVII. p. 743.

p. Exodi III. I.

q. Stromat. Lib. I. p. 345.

vero altera ΥK maiorem difficultatem parit. Secundum MANETHONEM, aliud significat in dialecto communi, aliud in dialecto sacra. In dialecto communi ΥK adspiratum, id est HYC vel HAC , *vinctum* significat, vbi recte, vt opinor, monuit ⁿ LVD. PICQVIVS, Doctor quondam Sorbonicus, impense doctus, designari hic vocem ϩHK , id est HAC vel $CHAC$; verum minus recte addit, voce illa significari *vinctum*, etsi MANETHO id affirmauerit, cuius nescio vtrum inscitiam, an vero malam fidem reprehendere hic debeam. ϩHK et ϩHK Aegyptiorum sermone non dicitur *captiuus*, aut *vinctus instar captiui*. Proprie vox illa significat, *cingere*, aut se ipsum, aut alium, *Leuit. VIII. 7. 8. 13. Lucae XII. 35.* Dicitur etiam de animalibus, quae cinguntur, aut internuntur. *Genes. XXII. 3. Numer. XX. 21.* Eadem voce etiam significatur *se armare*, vel *armis se cingere*. *Numer. XXXI. 3. 5.* Nam, vt PAVSANIAS monet: ^o $\tau\omicron\delta\epsilon\epsilon\upsilon\delta\upsilon\gamma\alpha\iota\tau\alpha\epsilon\upsilon\pi\lambda\alpha\epsilon\kappa\acute{\alpha}\lambda\epsilon\gamma\upsilon\omicron\iota\pi\alpha\lambda\alpha\iota\omicron\iota\zeta\acute{\omega}\sigma\alpha\theta\alpha\iota.$ *Arma induere, veteres cingere dicebant.* Et *armatura* ipsa hinc dicitur Π. ϩHK . *Ephes. VI. 13.* Et persuasus omnino sum, Sacerdotes Aegyptiorum, in suis Annalibus, voce hac designasse *Mosen*, quem *Pastorem* fuisse, P testatur Scriptura; sed qui in exitu ex Aegypto, fuit *Pastor praecinctus*, aut etiam *armatus*, quemadmodum et CLEMENS Alexandrinus ipsi tribuit ^q $\eta\gamma\epsilon\mu\omicron\nu\iota\alpha\nu\pi\omicron\iota\mu\epsilon\nu\iota\kappa\eta\nu,$ *Principatum Pastoralem.* Verum in dialecto sacra Sacerdotum, ϩHK , vel ϩHK significabat *regem*. Quid ita? Quia vt opinor, reges inaugurandi, aut armis induebantur, aut initiandi primum, vestibibus religiosi a Sacerdotibus amiciebantur, atque cingebantur. *Cinctus* ille apud Aegyptios, sicut apud gentes alias *diadematis gestatio*, symbolum erat

erat

erat inaugurationis regiae, vel regiae potestatis in aliquem collatio solemnis. Hinc Sacerdotibus, in lingua ipsorum sacra symbolica, *cingere* significabat *inaugurare in regem*, et *cinctus* dicebatur, *rex legitime et rite inauguratus*. Possunt ea quae dixi ex *Scholiaste veteri in Germanici Aratea* confirmari, cuius idcirco verba operae pretium erit adscribere. De Templo autem Apidis Memphitico haec observat: ^r *Vbi mos fuit, Solio regio decorari reges, qui regnabant. Ibi enim Sacris initiabantur primum, ut dicitur, reges, satis religiose TVNICATI*. Hic ΘΗΚ, ut videtur, latine redditur *tunicatus*.

r. Pag. 120.
Edit. Sant-
Andreanae.

§. LVIII. Possumus rem eandem exemplis aliis illustrare. Scribit nempe idem ille MANETHO, de Salati, rege Pastorum Arabicorum, qui Aegyptum inuaserunt: ^s *Εὐρὼν δὲ ἐν νόμῳ τῷ * Σεθερότῃ πόλιν ἐπικαιροτάτην κείμενην πρὸς ἀνατολὴν τῇ Βεβασίτῃ ποταμῷ, καλεσμένην δ' ἀπὸ τινος ἀρχαίας θεολογίας Ἀναριν, ταύτην ἐκτίσεν τε καὶ τοῖς τέχασιν ὀχυρωτάτην ἐποίησεν*. Cum nactus esset in *Se-throite Nomo*, ciuitatem opportunissimam, ad Orientem fluiui Bubastitae sitam, quae vero in antiqua Theologia Auaris appellabatur, et ipsam aedificauit, et muris firmissimis communiuit. Dixerat idem alio loco: ^t *Ἐστὶ δ' ἡ πόλις Ἀναρις, κατὰ τὴν θεολογίαν ἀνωθεν Τυφώνιος*. Est vero vrbs Auaris, secundum Theologiam primaenam, Typhonia. ^u Vir summus urbem illam, de qua loquitur Sacerdos Aegyptius, existimat fuisse *Pelusium*, coniectura non improbabili; mihi tamen vero videtur simile, ^w designari urbem, olim loco illo exstructam, vbi postea lacus Sirbonis emerfit. Hinc iam ratio facilis reddi potest, cur vrbs illa dicta fuerit *Typhonia*. Nam malo huic

De eadem
dialec̃to Sa-
cerdotali,
alia quae-
dam obser-
uantur.

s. Apud IO-
SEPHVM loc.
cit. p. 445.

t. Apud IO-
SEPHVM
Lib. I. con-
tra Appion.
§. 26. p. 460.

u. MARSHA-
MVS in Ca-
none Chron.

w. Vide Pan-
thei Lib. V.
cap. II. §. 23.

(I) 3

Genio

* Ita corrigit, et recte, MARSHAMVS, in Chronico Canone p. 108. et BERNARDVS in notis ad Iosephum.

CXXXIV PROLEGOMENA.

x. *Ibid.* §. 10.
et 23.

Genio Lacum Serbonidem Aegyptii assignarunt sedem, eumque hac de causa nuncuparunt * *exhalationes Typhonis*. Commodissime quoque ex eodem explicare licet, cur Sacerdotes urbem illam dixerint *Auarin*. Vox enim haec, Aegyptiace $\alpha\upsilon\rho\eta\chi$, (*Aures*) *finem* alicuius rei, aut *extremitatem* sonat. Sic $\alpha\upsilon\rho\eta\chi\delta\delta\ \eta\tau\epsilon\ \chi\eta\epsilon\iota$, *extremos fines Aegypti*, habes *Genes.* XLVII. 21. Vide et *Psal.* II. 8. *Rom.* X. 18. Sacerdotes igitur urbem illam, cuius nomen proprium ignoramus, lingua sua sacra, dixerunt *finalem*, vel *terminalem*, quia in ipsis Aegypti finibus ultimis, qui Syriam spectant, sita erat. Eandem ob rationem, Mons *Cassius*, penes quem urbs illa condita erat, a Syris dicta fuisse creditur, $\gamma\ \gamma\psi$ videlicet, *Cassi*, id est *terminalis*, quia *Aegyptum Syriamque determinabat*. Non alia de causa, $\alpha\epsilon\text{-}\sigma\chi\eta\lambda\upsilon\varsigma$ Poëta, de urbe *Canobo*, quippe quae ab altero latere, urbs esset Aegypti ultima, versus *Libyam*, in *Promethæo* vincto canit v. 845.

Ἐστὶν πόλις Κανώβος ἐχάτη χθονός.

Urbs est Canobus, terrae extrema.

Ceterum, quoniam ex *MANETHONE* monui eandem urbem a Sacerdotibus, *Typhoniam* quoque nuncupari consuevisse, occasione hac monebo, in lingua eorum symbolica, vel Theologica, praesertim vero in ipsorum Physiologia, nomina longe plurima a Diis fuisse desumpta. Ita supra iam vidimus §. LIV, Sacerdotes *mare*, et *salem marinum*, dixisse *spumam Typhonis*, et *vitem* illius ipsius *sanguinem terrae permixtum*. Nulla erat herba vel planta, quae non haberet tale in lingua Sacerdotum nomen. Itaque * *bede-*
ram

* *PLUTARCHVS* de *Isid.* et *Osir.* p. 365. vbi pro $\chi\epsilon\nu\acute{o}\sigma\iota\varsigma$, videtur legendum $\Sigma\chi\epsilon\nu\acute{o}\sigma\iota\varsigma$. Nam $\psi\psi\eta\eta$, *Schen*, Aegyptiis dicitur *planta*. Vnde *Schen-Osiri*, est *planta Osiridis*.

y. BOCHAR-
TVS Geo-
graph. Sac.
Part. I. Lib.
IV. cap. 32.

ram vocabant *Schen-Osiri*, id est *plantam Osiridis*. Et memoriae proditum legimus, Prophetas Aegyptiorum, ^a *verbenacam* dixisse *lachrymam Iunonis*, vel, quod idem est, *Veneris*, *lilii* aliquod genus, ^a *sanguinem Martis*, vel, quod eodem redit, *Herculis*. *Artemisiam*, ^b *cor Bubasteos*, *bulbum Scyliticum*, ^c *oculum Typhonis*, *crocum*, ^d *sanguinem Herculis*, *Marrubium* ^e *Hori genituram*, et quae sunt plura eiusdem generis, quae facile deprehendet, quisquis auctores indicatos euoluere dignatus fuerit. Plura de illa lingua Sacerdotum mystica, possent adferri; sed quae attulimus, satis declarant, qualisnam illa fuerit.

z. *Notha Dioscoridis* p. 466. APV-LEIVS de herbis c. 3.
a. *Notha Diosc.* p. 457.
b. APVLEIVS, c. 10.
c. *Idem* c. 42.
d. *Notha Dioscor.* p. 441.
e. *Eadem* p. 458.

§. LIX. Talis igitur erat sacra illa dialectus Sacerdotum Aegyptiorum, ut, qui illam audirent, aut legerent, voces quidem, utpote ex communi sermonis usu desumptas, intelligerent, res vero vocibus illis designatas, sed ad sensum arcanum applicatis, non ita facile perciperent, nisi essent vehementer exercitati, aut Sacris initiati. Sed quatenus potuit esse causa, quae homines sapientiae singularis studio et laude illustres, impelleret, ut sapientiam suam alios tam sollicitè celarent? Vbi rem hanc intenta cogitatione mecum expendo, et ad ultimas rerum huiusmodi origines animum aduerto, credere cogor, primam ac praecipuam rei huius causam fuisse, primarum in Mundo linguarum; ac sigillatim Aegyptiacae, inopiam et sterilitatem. Scientiae, imprimis quae pro obiecto habent res spirituales, aliasque paulo abstrusiores, et a vulgari hominum cognitione magis remotas, nonnisi pedetentim, et per varios gradus excultae fuerunt. Ideoque successu tantum temporis diuturni, voces et termini excogitari coeperunt, ad res mente conceptas rite designandas veritatesque inuentas, commode et distincte explicandas. Primi sapientiae magistri, conceptus suos de

Obscuritatis huius a Sacerdotibus cum affectatione usurpatae, prima causa, pristina linguae patriae inopia, fuit.

CXXXVI PROLEGOMENA.

f. Rev. WYT-
TENBACHI-
VS *Tenta-*
mine Theo-
logiae dog-
maticae,
methodo
scientifica
pertracta-
tæ §. 512.
Schol.

rebus altioris indaginis, et sub intellectum vulgi per se non cadentibus, vix aliter, certe non melius, quam per similitudines, locutionesque tropicas, allegoricas, et symbolicas, exprimere nouerant. Ipsa lingua sancta populi Dei, qua etiam Prophetæ diuinitus inspirati sunt vsi, ^f caret vocibus, res spirituales primario ac proprie significantibus, ideo eae exprimentur vocibus a rebus corporeis mutuo desumptis. Quando Hebraei *Spiritum* designare volunt, etiam diuinum, vocem solent adhibere רוח, quæ proprie ventum significat. Similiter נשמה, qua etiam Hebraei animam rationalem intellectam volunt, proprie halitum oris designat. Idem quoque significat שם. Confimili modo Graeci *Spiritum* dicunt πνεῦμα, nempe a πνέειν, a spirando et flando, quod vento proprium est, vnde vox illa primario ventum, et deinde *Spiritum* rationalem innuit. Apud Latinos eandem significationis vim habere *Spiritum*, vel ex iis quæ dicta sunt, satis liquet. *Animus* Latinorum desumptus haud dubie est, a Graecorum ἀνέμος, id est ventus. Et ab ea significatione non recedit vox animæ, qua et vitur LVCRETIVS Lib. VI. 129.

*Nec mirum cum plena animæ vesicula parua
Saepe ita dat pariter sonitum displosa repente.*

Et HORATIVS Lib. IV. Od. XII.

*Iam veris comites, quæ mare temperant
Impellunt animæ lintea Thraciae.*

g. VALERIVS FLACCVS Argon. Lib. I. v. 611. Scholiastes Apollonii ad Lib. I. Argon. v. 826. *Animæ Thraciae* sunt venti, & quorum patriam veteres finxere Thraciam. Quibus vocabulis Aegyptii veteres vsi sint, ad significandum ψυχὴν, Animam, et Πνεῦμα, *Spiritum*, certo sciri nequit. Nam Aegyptii Scripturae S. interpretes, quoties in graeco voces hæc occurrunt, eas semper retinent, neque alia Aegyptiaca aequipollenti reddunt. Crediderim tamen, veteres Aegyptios vfos fuisse voce נִפְחִי, nippi,

niphi, quippe quod *flandi* ac *spirandi* significatio-
nem habeat, *Iohan.* III. 8. VI. 18. *Apocal.* VII. 1.
Et nisi memoria me decipit, in Gemma aliqua Gno-
stico-Abraxea, legi vocem *NIQI* adhibitam de
Spiritu Sancto, uti quidem opinabar. Sed eam
nunc quærere non vacat. Scribit quidem HORA-
POLLO: ^hἘστὶ γὰρ τὸ βαῖ παρ' Αἰγυπτίους ψυχὴ.
Nam Aegyptiis Bai dicitur Anima. Verum arbitror,
vocem hanc esse tantum symbolicam, et ex dialecto
Sacerdotum petitam. Nam paulo ante dixerat:
Etiam pro anima (ἀντὶ ψυχῆς) ponitur accipiter.
Id est, *Accipitrem voluerunt esse symbolum animae.* Est
vero *BAI*, *βαῖ*, *bai*, species aliqua *accipitrum*,
vpupa videlicet, *Deuter.* XIV. 7. Ac idem quoque
in Dictionario aliquo perbreui, Coptico-Graeco,
Bibliothecae Regiae Parisiensis, inueni. Et apparet,
quosdam *Vpupam* generi *Accipitrum* annumerare.
Aegyptiis igitur *accipiter* symbolum erat *animae*:
ideoque Sacerdotes *animam* significaturi, *vpupam*,
vel *accipitrem* dicebant. Ceterum, quod ab hoc
loco non alienum est, *accipitrem* Aegyptiis quoque
symbolice designasse *ventum*, ⁱ alibi iam monuimus.
Ad interpretes Aegyptios ut redeam, solent illi ta-
men *νῆν*, *mentem rationalem*, modo reddere *ΖΗΤ*,
cor, *1 Cor.* II. 16. XIV. 14. 15. quod nempe exaltima-
rent, *cor* esse sedem mentis, modo etiam *ΠΙΚΑΤ*,
quod proprie *intellectum* sonat. *Rom.* XII. 2. *1 Corinth.*
XIV. 19. Sterilitas igitur linguae, et inopia vocum
commodarum, Sacerdotes Aegyptios, uti populos
omnes, nondum scientia insigniter politos, coëgit,
ut ad declarandam mentem suam, locutionibus con-
tinuo vterentur tropicis, allegoricis, metaphoricis
et symbolicis, ac res naturales saepe sub inuolucris
aenigmatum et fabularum mirificarum proponerent.

h. Hiero-
glyph. Lib. I.
c. VII.

i. Panthei
Lib. II. cap.
IV. §. 5.

CXXXVIII PROLEGOMENA.

Postea character di-
cendi sym-
bolicus pla-
cere coepit,

1. quia sapi-
entiae recon-
ditae spe-
ciem audien-
tibus offert.

2. quia do-
centi securi-
tatem prae-
stat.

k. PETRI ab
HAVEN Rei-
se in Ruß-
land p. 411.

§. LX. Postea vero, vbi stylus ille symboli-
cus et allegoricus, vsu diuturno inualuisset, et sin-
gulae illius voces, significationem adeptae essent
determinatam et certam, id quod sola necessitas, in-
opiae filia, primo inuexerat, coepit etiam auribus
placere, gratumque orationi ornamentum adferre
visum est. Is certe hodie est, fuitque semper Ori-
entalium omnium genius, vt orationem tropis mi-
ris, figurisque plane peregrinis, ornarent, aut po-
tius inquinarent. Russi quondam solebant ^k su-
premam in Republica potestatem appellare *Solem*,
Ecclesiam, et quicquid ad Sacra pertinet, *Lunam*,
fungentes muneribus praecipuis, in Republica et
Ecclesia, *Stellas*, homines plebeios *terram* etc. Et
talis in vniuersum, quod eruditos non latet, esse
solet Oratio populorum, qui Solem orientem spe-
ctant. Quoniam vero talis Oratio, tropis, sym-
bolis, et dictionibus aenigmaticis, tanquam tessellis
quibusdam et emblematibus distincta, sapientiae
non mediocris existimationem post se olim trahe-
bat, illi inprimis, qui ad laudem sapientiae adspira-
bant, et nomen etiam Sapientum affectabant, hoc
dictionis allegoricae et aenigmaticae genus tam cre-
bro vsurpabant, tamque diligenter excolebant, vt
parabola, et *aenigmata Sapientum*, in prouerbium
satis notum abierint, et antiquis illis temporibus ne-
mo Sapientis nomine dignus videretur, nisi qui sen-
tentias tum physicas, tum practicas, sermone aenig-
matico inuoluere didicisset, §. XLVIII. Nam,
quod Scriptor quidam perelegans opportune mo-
nuit, vere de Sapientibus prisca illius aevi dici pot-
erat. ¹ *Ea est humanae Mentis arrogans impruden-*
tia, vt, quae exposita sunt, minoris faciat, quae
abstrusa, vehementer admiretur. Res enim occultas
visuique non expositas, coniectando persequitur, et ra-
tionis inuestigare beneficio laborat, quas priusquam
inue-

I. MAXIMVS
TYRIVS
Differt.
XXIX. p. 349.

inuenit, quaerit, et, ubi inuenit, tanquam opus suum amat. Cum igitur ineruditi etiam, Sapientum aenigmata doctasque fabulas admirarentur, magnumque illis pretium statuerent, hi iisdem vti tanto libentius perrexere, iisque doctrinam suam tanto copiosius exornauere, quod sibi, ubi etiam a vero aberrarent, securitatem praestarent non leuem. Multo magis certe ille, id quod docet, aliorum examini, ac censurae etiam atque reprehensioni exponit, qui sententiam suam sine ambagibus et obscuris vocum inuolucris distincte proponit, quam qui post aenigmatum ambiguum, fabularumque plures sensus admittentium propugnacula, tutus latet. Obseruat hoc auctor paulo ante laudatus, qui postquam aenigmatum PHERECYDIS Syrii et HERACLITI mentionem iniecisset, ista subiicit. *m* Omnia plena sunt aenigmatum, tam apud Poëtas, quam Philosophos vetustiores. Quorum ego in tradenda veritate reuerentiam et verecundiam, pluris facio, quam recentiorum (παρρησιολογ) audaculam libertatem. Eorum enim, quae natura humana, ob suam imbecillitatem distincte intueri nequit, modestior interpret est fabula. Quod si plus illis prioribus, posteriores audaculi viderunt, gratulor illis hoc scientiae augmentum: sin cum nihilo plus scierint, aenigmata tamen illorum, in manifestius et perspicuum magis dicendi genus conuerterint, vereor, ne quis reprehendere eos possit, quod occultas sacrasque euulgauerint scientias. Opponit auctor hic veterum dicendi genus aenigmaticum et fabulosum, tanquam verecundum, et sublimitati rerum Theologicarum conueniens, τῇ παρρησιολογ, audaciori libertati recentiorum, qui de rebus tam arduis disputantes, sine vlla circuitione, scapham vocare scapham ausi sunt. Et ita Orientalium omnium, ac sigillatim Aegyptiorum, Sapientes, quoque iudicasse, dubio carere debet. Eaque de

*m. Idem
ibidem
p. 348. fin.
349.*

causa

causa methodo illi docendi symbolicae ac aenigmatice semper inhaeserunt.

Eandem ob causam Sacerdotes Aegyptii neminem scientiarum suarum arcanarum faciebant participem, nisi praeuia initiatione molesta, ac diuturna.

§. LXI. Norunt vero omnes, in Aegypto, sicuti in Oriente toto, Sapientes et Sacerdotes fuisse eosdem. Qui rerum diuinarum curam agebant, illi iidem omnis quoque sapientiae et scientiae antistites erant et magistri, iique scientias reliquas, praesertim vero scientiam Physicam, Astronomicam, et practicam, eo tantum summa industria expoliebant, ut ornandae et perficiendae doctrinae de rebus diuinis subseruire possent. Et hoc nouum illis suggerebat argumentum, ut in illa sua doctrina de rebus diuinis, locutionibus allegoricis et aenigmaticis, omnes Sacris suis non initiatos, a clara et distincta rerum sacrarum cognitione in perpetuum arcerent. Ex quo enim theoretica cognitio rerum diuinarum, apud Aegyptios, in aliquam singularis scientiae aut disciplinae formam redacta est, et veritates Theologicae, a Sapientibus inuentae et certo ordine digestae, paulo operosius doceri, ac discipulis tradi coeperunt, visum est Sacerdotibus, verum disciplinae huius nucleum, certis tantum atque selectis discipulis reseruare, reliquum vero vulgus, fabulis allegoricis, symbolis obscuris, et, ut paucis dicam, doctrina pure aenigmatica, audita quidem; sed ut plurimum non intellecta, pascere, et re ipsa ludificare, quod ⁿ insignis disciplinae huiusmodi fautor et admirator, non potuit non fateri. Ideoque Aegyptii omnium primi, in religionem mysteria inuexere, a quibus eadem, per Inachum, Orpheum, et Eumolpum, acceperunt Graeci, et non minus aliae quoque gentes, apud quas Mysteria in usu fuerunt. Ad haec Mysteria, in quibus disciplinae sacerdotales, per idoneum temporis interuallum, successiue tradebantur, et arcana Theologiae symbolicae aperte explicabantur, prae-

n. SYNESIUS in Encomio Caluitii, pag. 70.

ter Aegyptiorum reges, ° nemo admittebatur, nisi Sacerdos, et ex ipso Sacerdotum ordine, nonnisi pauci selecti, qui praerogatiua hac allis iudicabantur digniores, peregrinis vero, vix ac ne vix quidem vnquam, certe non ante superatas incredibiles molestias ac difficultates, patebat aditus, idque semper praeuia circumcissione. §. VII. Eaque ita necessaria habebatur, P vt ne institutionum quidem in scientia Geometrica, quisquam particeps euadere posset, nisi prius duram illius legem subiisset. Si itaque Orpheum et Eumolpum eximas, vix durante et florente Aegyptiorum imperio, ex peregrinis quisquam initiationis Aegyptiacae particeps factus est, praeter Thaletem, de quo §. XLIII. et Pythagoram, si modo ille in Aegypto fuit, antequam Persae eam in ditionem redeissent. Quod si autem Pythagoras, vt quidam volunt, in Aegypto fuit, regnante adhuc Amasi, id omnium optime docebit, quae peregrinis deuorandae essent molestiae, quot quantaeque superandae difficultates, antequam interiori plenaque Sacerdotum institutione frui possent. Nam Pythagoras, cum iter in Aegyptum suscepturus erat, ¶ Polycratem Sami Tyrannum rogauit, vt Amasi Aegyptiorum regi, amico suo et hospiti scriberet, vt ad doctrinam Sacerdotum admitteretur, et ubi ad Amasin peruenit, literas ab ipso ad Sacerdotes accepit. Verum Heliopolitae, ad quos primo accessit, eum ablegarunt Memphim, tanquam ad Seniores. Memphi eodem praetextu dimissus, venit ad Diospolis, vel Thebaeos. Hi cum metu regis causam nullam obtendere possent, existimarunt, ipsum laboris et aerumnarum magnitudine, a proposito recessurum, ideoque dura admodum, et a Graecorum religione prorsus aliena iniunxere. At ille, cum promissime ea exsequeretur, usque adeo admirationi ipsis fuit, vt et sacrificare, et studiis ipsorum interesse ei liceret :

quod

o. CLEMENS
Alexandri-
nus Lib. V.
Stromat.

p. 566. Au-
ctor quae-
stionum et
responsio-
num ad Or-
thodoxos, in
Operibus
Iustini Mart.
p. 406.

p. ORIGE-
NES Com-
ment. in Ro-
man. c. III.

q. PORPHY-
RIVS de vi-
ta Pythag.
p. 183. Edit.
Cantab. vel
II. Edit. Ku-
steri.

quod nulli unquam extero homini contigisse reperitur. Postquam vero Aegyptus iugum Persarum subiisset, illaque regio bellis intestinis continuis cum Persarum regibus implicata fuisset, auctoritas Sacerdotum, quod quivis facile intelligit, decrementa sensit non mediocria. Et cum temporibus iisdem Graeci Aegyptios aduersus Persas frequenter et classibus, et copiis terrestribus adiuuarent, credibile utique est, Philosophis eorum liberiores multo et faciliorem etiam, ad Sacerdotes Aegyptios, eorumque disciplinas arcanas aditum patuisse, quod Plato, Eudoxus, alique experti sunt. Sed si vel antiquioribus illis auspicatisque imperii Aegyptiorum temporibus, peregrini promiscue ac libere admissi fuissent, talia tamen ab initiandis exigebantur, et in tempus adeo longum institutio eorum protrahebatur, ut vel hoc cupidissimum quemque abstertere posset. De Pythagora paulo ante ex PORPHYRIO intelleximus, Sacerdotes sibi persuasisse, ipsum laboris exantlandi, et aerumnarum superandarum magnitudine territum, a proposito recessurum esse, ideoque dura admodum, et a religione Graecorum aliena ei iniunxisse. Inter dura haec, et a Graecorum religione aliena, circumcisio potissimum, quod §. VII. monui, intelligenda utique venit. Sed ad illam procul dubio, alia insuper accesserunt, homini ingenuo, et liberaliter educato, vix ac ne vix quidem perferenda, qualia in veterum initiationibus plerisque, et praesertim * in Magorum Mysteriis Mithriacis usu venisse noui-

* Ea de re haec reperiuntur in NONNI *Collectione historiarum* ad Gregorii Nazianzeni inuectivas, Lib. I. hist. 5. (in Opp. Gregorii Tom. II. col. 501.) *Nullus Mithrae Saceris initiari potest, nisi prius per quosdam suppliciorum gradus transierit. Sunt autem tormentorum gradus LXXX. partim remissiores, partim intentiores. Eorum quaedam exempla adfert idem hist. 45. (col. 511.) Verbi gratia primum ei multis diebus, aqua per magnum spa-*

nouimus. Inprimis vero institutio initiandorum in Aegypto, tractum temporis absumebat, qui videtur omnem fidem excedere. Pythagoras certe cum Sacerdotibus ^r per diu conuersatus esse, ab omnibus perhibetur. Si vero ^s IAMBlichO auscultamus, totos XXII. annos in Adytis Aegyptiorum consumsit, omni illo tempore in sacris scientiis Sacerdotum eruditus. Pancrates vero LVCIANI, Sacrorum Scriba Memphiticus, ^r annos non pauciores viginti et tribus, in subterraneis Adytis vixerat, vt scientias Aegyptiorum arcanas recte ediscere posset, nisi dicere malis, LVCIANVM id ex historia Pythagorae desumpsisse. Aut talia ille in vetustioribus Graecorum Monumentis, de initiatione Sacrorum Scribarum in Aegypto legerat. Nam illius aeuo, haec iam dudum in desuetudinem abierant. Sed et ad finem iam vergente Persarum imperio, Plato et Eudoxus, sapientiae Aegyptiorum cognoscendae auidi, cum eorum Sacerdotibus, ^u annos tredecim exegerunt, et sic vt credere par est, Mysteriis ipsorum, aut vterque, aut alter eorum saltem, Eudoxus nimirum, initiationis iuribus donatus fuit. Tam charo pretio redimenda erat scientiarum sacerdotalium in Aegypto, et Theologiae gentis huius

r. PLUTARCHVS Sympos. Lib. VIII. p. 729.

CYRILLVS aduersus Iulian. Lib. I. p. 15.

s. In vita Pythagorae cap. IV. p. 15.

t. LVCIANVS in Philopseude Opp. To. II. p. 496.

u. STRABO Lib. XVII. p. 554.

tium, natando traiciendum est. Deinde cogitur se ipsum in ignem coniicere. Postea in solitudine versari tenetur, et a cibo capiando abstinere, et praeterea aliis huiusmodi exercitiis vacare, donec tandem octoginta, de quibus diximus, supplicia pertulerit. Et tum demum, si superuixerit, Mithrae mysteriis plene initiatur. Verba versionis huius latinae, quae in Editionibus Billianis Gregorii Naz. reperitur, ex vnica Editione graeca Nonni, quae prodiit Etonae in Anglia A. 1610. nonnunquam correxi. Vide eam p. 130. et 143. Ceterum in Graecorum Mysteriis, purificationes, quae initiationem praecedebant, etiam aqua et igne perficiebantur, vt in Mysteriis Mithrae.

huius aenigmaticae, paulo distinctior cognitio, ut igitur colligere non abs ratione possit, paucos ab omni aëuo peregrinos fuisse, qui aenigmata Theologiae Aegyptiorum, sibi omni ex parte plene perspecta esse, vere gloriari potuerint.

Ex eo tandem factum est, ut doctrina arcanorum Sacerdotum in Aegypto amitteretur. Quae videtur, ecquid detrimenti religioni Aegyptiorum attulerint Persae.

W. SYNCYLLUS in Chronographia p. 240. EVSEBIUS in graecis Scyligeri. Id quoque traditur in Epistola Pseudo-SYNESI, apud FABRICIUM Biblioth. Graec. Vol. VIII. p. 233.

§. LXII. Et hanc quoque causam fuisse reor, quod religio Aegyptiorum, postquam eorum regionem Graeci sibi subiecissent, plurimas innouationes mutationesque perpessa fuerit, quodque labentibus annis, superstitiones Graecorum plurimae, ad prisca Aegyptias accesserint, ac tandem scientiae, quondam Scribis Sacrorum propriae, arcanaque doctrinae sacerdotalis omnia, vergente ad finem regno Ptolemaeorum, penitus interciderint. Equidem si fidem adhibemus SYNCYELLO, et auctoribus quos ille secutus est, sacra Aegyptiorum doctrina, dum summa rerum illic potirentur Persae, insignem corruptelam passa iam est, quandoquidem hi Templis, et Sacerdotum Collegiis in Aegypto, Magum quendam, Philosophiae et Theologiae Persarum Mystagogum, praefecerunt. Etenim ^w Democritus Abderita, ab Osthanes Medo, quem reges Persiae in Aegyptum miserant, ut Templis in illa regione praesset, Sacris in Templo Memphitico initiatus est, praesentibus Sacerdotibus aliis et Philosophis, quos inter fuit Maria, mulier Hebraea, sapientiae laude celebrata, et Pammenes. Verum quis non videt, haec * a graeculis Chemicis aevi recentioris esse conficta? Nam in eorum Scriptis plurima sane mentio et Osthanis, et Democriti, et Mariae, et Pammenis occurrit. Erat utique Osthanes permagnum ac celeberrimum in Oriente nomen. Persae Muham-

* His annumerari quoque debet Pseudo-SYNESIUS, quod Epistola modo citata in nota w. satis declarat.

hammedani credunt, * eum fuisse magistrum Zoroastris, quod tamen rationes temporum non permittunt, librosque seruant nomen eius praeferentes; sed in quibus ars Chemica traditur, ex quo colligi potest, quae sit illorum librorum antiquitas et auctoritas. Fuit tamen γ Graecis quoque notus, qui et x libros eius laudant; sed, vt credo, non magis genuinos, quam quos hodie Persae pro talibus venditant. Cum fama eius quoque inter Christianos veteres percrebuisse, illique intellexissent, quanta esset ipsius apud Ethnicos existimatio, quidam eorum, vt nomine tam illustri, dogmatibus religionis suae, insignem antiquitatis speciem conciliarent, scriptis nonnullis a se compositis, nomen eius praefixerunt, ad quae deinde non raro a alii prouocarunt. Horum omnium exempla aemulati ac imitati sunt Scriptores graeci Chemici, qui ad fabulas, quas inuenere confictas ab aliis, nouas plurimas ex ingenio suo superaddidere, eoque effecere, vt Osthanes, Magorum Persicorum Princeps, non modo summus artis Chemicae Magister, sed et * pius, ac de Trinitate, aliisque fidei nostrae articulis recte sentiens Christianus nobis sisteretur. His igitur illa etiam, quam ex SYNCELLO attulimus, fabula, omnino et vnice debetur, sed quam ex genuinis historiae Monu-

x. HYDIVS
in Praefat.
Libri de re-
lig. vet. Per-
sarum,
Pag. VI.

y. DIOGENES
LAERTIVS
in Prooemio
Hist. Philos.
§. 2. SVIDAS
in Ἀσπορ-
μία, et Ὀσ-
άν.

z. PLINIVS
Lib. XXVIII.
c. 19. XXX.
I. 2. APV-
LEIVS de
herbis, saepe.

a. TATIANVS Orat. ad
Graecos
p. 155. TER-
TVLLIANVS
de Anima
c. 57. CYPRI-
ANVS de
idolor. va-
nitate p. 14.

MINVTIVS
FELIX c. 26.
EVSEBIVS
Praepar. Eu.
Lib I. c. vlt.

* In Collectione veterum Chymicorum Graecorum Parisina, Opusculum aliquod occurrit, tributum OSTHANI, quod definit in Doxologia maxime orthodoxa, ad SS. Trinitatem directa. Vide FABRICII Biblioth. Graec. Vol. XII. p. 763. In Codice quodam Barocciano, Bibliothecae Bodleianae Oxoniensis, habetur libellus Ἀσάνης περὶ Θεοτόκου. *Asthanis Oraculum de Maria Deipara.* Ita legitur in MAGNI CRVSII Dissertat. Epistol. de Scriptis quibusdam hactenus ineditis p. 25. Sed legendum illic haud dubie Ὀσάνης, *Osthanis.*

- b. PLINIVS Lib. XXX. cap. I. Monumentis, facile conuellere possumus. Democritum innotuisse Osthani, non negauerim, ^b hunc enim comitatum fuisse Xerxem, cum Graeciam inuaderet, nouimus; Xerxem vero, dum Abderam, patriam Democriti praeteriret, ^c pater illius hospitio et conuiuio excepit. Et ibi quidem ^d Xerxes Magos quosdam et Chaldaeos reliquit, a quibus Democritus in scientiis Theologicis atque Astrologis institueretur. Eo tamen non contentus Democritus, ubi ad maturam aetatem peruenisset, ^e Magos ipse in Persia adiit, ibique disciplina eorum usus est. Sed et seorsim ad Aegyptios iter instituit, ibique ^f annos quinque Sacerdotum consuetudine usus est, et, quod verosimile mihi fit, initiationis priuilegia percepit. Ipse certe testatus est, ^g scientiam Geometricam Arpedonaptarum, siue *ἡερογγραμμάτων*, ad cuius cognitionem, nonnisi praeuia initiatione olim patebat aditus, sibi cognitam bene et perspectam fuisse. Quae cum a Scriptoribus optimis, fideque dignissimis, memoriae mandata sint, fabulam illam Chemicorum penitus euertunt. Et profecto, ⁱ in alio quodam eorundem Chemicorum scripto, perhibitum reperitur, Democritum Osthani iam defuncti manes ab inferis exciuisse, et super arte magna consuluisse. Verum operae pretium non est, in his diutius haerere.
- c. DIOGENES LAERTIVS Lib. IX. c. 34. VALERIVS MAXIMVS Lib. VIII. c. 7. Adde PETRI BAYLII Dictionar. artic. Democrite.
- d. LAERTIVS loc. cit.
- e. AELIANVS Var. hist. Lib. IV. c. 20. SVIDAS in *Δημόκριτος*.
- f. DIODORVS p. 88.
- g. Vide supra §. XL.
- h. Supra §. LXI.

i. Apud FABRICIVM Biblioth. Græc. To. XII. p. 768

Persis propositum nunquam fuit, ut religionem Aegyptiorum min-

§. LXIII. Quae etsi ita se habeant, quaeri tamen non abs ratione potest, num non dominatio Persarum in Aegypto, religioni huius populi auitae, detrimentum aliquod insigne et vim inimicam intulerit. Existimo, id omnino affirmaturos esse, qui ad ingenii humani indolem, qui ad ea, quae euenire solent in mundo, qui denique ad ea, quae in Aegypto, regnantibus Ptolemaeis, re ipsa contigisse scimus,

scimus, sollicitè attendunt. Solent enim victores, *tarent, aut*
 populis a se deuictis, suaeque potestati subiectis, *corrumpe-*
 ges etiam in iis quae ad religionem spectant, prae-*rent.*
 scribere nouas. Plena exemplorum huius generis
 est historia Ecclesiastica, tum veteris, tum noui Te-
 stamenti. Et postquam Ptolemaei graeci, summae
 rerum in Aegypto praefuerunt, certum est, religio-
 nem Aegyptiorum, plures nec mediocres subiisse
 mutationes, et faciem aliquo modo graecanicam
 induisse. Verum enim vero, tale quid Aegyptios
 etiam a Persis, dum horum dominatione oppressi
 erant, in religione perpeffos fuisse, ex bonis et ge-
 nuinis historiae documentis non modo non intellexi;
 sed etiam contrarium probari posse confido. Non
 videntur Persarum Magi aliis in religione a se dis-
 sentientibus molesti fuisse, aut contra eos regibus
 suis consilia violenta suggessisse, hoc vno tantum
 excepto, quod gentium bello superatarum Tempa
 et simulachra sacra igni consumenda tradere consue-
 uerint. Nullo argumento colligere potui, Persas
 Graecos, in Asia imperio suo parentes, in rebus,
 quae ad cultum Deorum spectant, aliqua molestia
 affecisse, etsi ^k Tempa eorum, in expeditione Xer-
 xis, odium furoremque Magorum experiri debue-
 rint. Idem plane Aegyptiis vsu quoque venisse ar-
 bitror. Norunt enim omnes, ^l Cambysem, Persa-
 rum regem, occupata Aegypto, in splendidissima
 regionis huius Tempa, ferro igneque crudeliter
 saeuisse, eorumque ornamenta praecipua in Per-
 siam auexisse, Diis quoque Aegyptiis non vno mo-
 do illulisse, ac Sacerdotes insuper iniuriis, aliisque
 malis plurimis affecisse. Verum nullam tamen faci-
 nora haec Cambyfis, breui post fato functi, reli-
 gioni Aegyptiorum intulere mutationem. Con-
 stat potius, successorem eius, Darium Hysta-
 spidem,

K. PRIDEAUX
Histoire des
Juifs, To. I.
 p. 436. etc.

L. HERODO-
 TUS Lib. III.
 cap. 27. 28.
 29. 37. DIO-
 DORUS Lib.
 I. p. 46.

STRABO
 Lib. XVII.
 P. 553. 554.

- m. DIODORVS Siculus Lib. I. p. 85. *spidem, m detestatum Cambyſis in Tempſa Aegyptiorum impietatem, — cum Sacerdotibus Aegyptiorum familiaritatem iniſſe, ac Theologiae ipſorum, rerumque in ſacris voluminibus annotatarum participem factum eſſe. Eundem ferunt, n cum aliquando Memphi inaudiuiſſet, Apidem, praecipuum gentis illius Numen, non ſine ingenti luctu quaeri, promulgari voluiſſe, ſe centum talenta auri ei daturum, qui nouum Apidem adduxiſſet. Tanta ſuperſtitionis Aegyptiacae fautor is videri voluit. Credibile tamen eſt, regem hunc ipſum, aut conſtitutos ab eo Praefectos Aegypti, incolis grauiamodum tributa imperaſſe, quo factum eſt, o vt ab eo tandem deſciſcerent; ſed magno ſuo malo.*
- c. I. Xerxes enim Darii et filius, et in regno ſucceſſor, p breui poſt, priſtinum eos iugum, idque non mediocriter aggrauatum, denuo ſubire coëgit. Quoniam vero illi, onus ceruicibus ſuis impoſitum, intolerabile eſſe exiſtimabant, ad ingenium ſuum mox redierunt, q ab Artaxerxe Longimano, Xerxis filio deſecerunt, ſequē in libertatem vindicare iterum annuſi ſunt. Quamuis vero Athenienſes, penes quos maris tum fere imperium erat, Aegyptios claſſibus et copiis non parum iuuiſſent, eoque bellum hoc aliquamdiu protraxiſſent, r vicit tamen cauſa Artaxerxis, qui poſt rebellionem ſeptem circiter annorum, Aegypto ruruſ ſ tota potitus eſt. Superuacaneum hic non erit, obſeruauſſe, HERODOTVM, qui regnante hoc Artaxerxe in Aegyptum venit, qui celebriora huius regionis Tempſa, oculis ſubiecit, et cum illorum Sacerdotibus colloquia inſtituit frequentia, ac origines Sacrorum omnium mira diligentia inueſtigauit, ſacrilegia Cambyſis et crudelia eius in Sacrorum miniſtros facinora, prolixè quidem enarrare, at nuſpiam ne vel leuiſſimae quidem
- n. POLYAENVS Stratagem. Lib. VII. p. 490 Edit. Caſauboni Genev.
- o. HERODOTVS Lib. VII. c. I.
- p. Idem Lib. cit. cap. 7.
- q. PRIDEAUX *Histoire des Juifs*, To. II. p. 6. 7. etc.
- r. Idem ibidem p. 95. 96. etc.

dem suspicioni locum facere, Persarum tyrannidem, ritibus religionis patriae, nedum doctrinae Sacerdotum Theologicae, vim aliquam intulisse. Neque tamen crediderim, eum id omisurum fuisse, si aliqua talis rei vestigia deprehendisset. Videntur bellis his intestinis, Aegyptiorum vires eum in modum attritae fuisse, vt, cum lacertos mouere nequirent, in potestate Artaxerxis manerent, dum is viueret, et Dario quoque Notho obedirent, vsque ad annum regni eius vndecimum, ^{s.} quo tandem successu auspicato, iugum Persarum de nouo excusserunt, et posthaec per annos fere sexaginta et quatuor, libertatem armis recuperatam, aduersus inimicorum molimina asseruerunt, vsque ad annum Ochi, Persarum regis, nonum, qui ipsis oppido luctuosus extitit. ^{t.} Illo enim anno, Ochus Aegyptum vniuersam armis subegit, et dehinc gentem miseram pessimis exemplis multauit, idque sibi datum negotii credidisse videtur, vt immanem Cambysis saeuitiam, et ferocitatem, non imitaretur modo, verum et longe post se relinqueret. Tametsi vero tempore isthoc, Tempia Aegyptiorum splendidiora, magnis quoque calamitatibus exposita essent, multaque Aegyptii supra modum indigna pati cogerentur, diu tamen tempus adeo triste non durauit. Excepit illud, post annos non ita multos, lene Darii Codomanni, et vix elapsis ab eo quatuor annis, Alexandri M. imperium. Vero itaque simillimum est, neque isthoc tempore, religionem Aegyptiorum vim qualemcunque passam fuisse a Persis, ex qua vel doctrina Sacerdotum Theologica, vel cultus Deorum, opera eorum olim constitutus, detrimentum notabile sensisset, aut si vel tale quid re ipsa contigisset, an non certum est, breui post illud reparari omnino potuisse?

s. Idem ibidem p. 279. 280. etc.

t. Idem ibidem p. 394. 395. etc.

*Causa im-
minutae re-
ligionis Ae-
gyptiorum,
et deperditae
doctrinae.
Sacerdotum
arcanæ in-
dicatur.*

§. LXIV. Non tamen diffiteor, dominationem Persarum in Aegypto, et bella intestina fere continua, quae illa produxit, casu effecisse, ut scientiae Sacerdotum arcanæ paulatim interierint, eoque res eorum Theologica vehementer imminuta fuerit, clavis autem vera doctrinae-ipsorum sacrae iam dudum perierit. Neminem enim ad scientiarum arcanarum perceptionem admissum fuisse, nisi praeuia initiatione diuturna et valde molesta, monuimus.

§. LXI. Temporibus vero illis incertis ac perdifficilibus, quibus per intestina dissidia et bella valde cruenta, tota Aegyptus continuo premebatur, et tantum non opprimebatur, quibus praesertim in Tempia illius regionis, eorumque ministros, pessimis modis saeuiebatur, paucos admodum fuisse, qui molestias immensas initiationis subire et perferre voluerint, operose multisque adstruere opus non est, cum res per se id satis doceat. Nouimus equidem, illo eodem temporis interuallo, e Graecia permultos, eosque inter Democritum Abderiten, Oenopidem Chium, Euripidem, Platonem, Eudoxum, aliosque scientiarum causa in Aegyptum profectos, ibidemque Sacerdotum institutione usos fuisse, Graeci enim Aegyptios omni tum ope adiuuabant, iisque iugum Persicum penitus excutere conantibus, naues copiasque auxiliatrices continuo submittebant, eoque beneficio gentis illius amicitiam et fauorem maiorem in modum demerebantur. At enim, ut cuncti hi institutione qualicunque, et consuetudine Sacerdotum vti fuerint, dubitari tamen non immerito potest, voluerintne omnes initiationis Aegyptiacae labores et molestias tolerare, et hoc modo, ad fruitionem priuilegiorum illius, viam sibi sternere. Suspikor sane, ex his, quos nominaui, Democritum et Eudoxum, alicuius
saltem

saltem initiationis participes factos fuisse; sed tota tamen haec res nonnisi coniecturis nititur. Illud extra dubitationis aleam positum est, ex Graecis non ostendi posse quenquam, qui ad rite subeundam illam initiationem, aequè praeparatus, omnibusque illius beneficiis ac fructibus tam copiose donatus fuerit, atque Pythagoras, alumnus genuinus totius disciplinae sacerdotalis Aegyptiacae, quod tum ipsius, tum scholae quoque eius historia, argumentis plurimis demonstrat. Id de Graecis reliquis, qui post eum in Aegyptum iter susceperunt, dici profecto nulla ratione potest. In dubium ergo vocari posse non reor, durante Persarum in Aegypto imperio, numerum rite initiatorum, et cum eo cognitionem scientiarum arcanarum sacerdotalium, paulatim, sed magnopere defecisse. Veri nominis *ιερογραμματεῖς*, et Arpedonaptae, de quibus §. XL, pauci omnino supererant, cum Ptolemaei regno Aegypti potirentur, quod vel ex iis, u quae circa cultum Serapidis, in Aegyptum illo tempore introducendum, gesta sunt, cuius liquere potest. Et nisi res ita se haberet, Manethoni, qui in gratiam Ptolemaeorum, multa in religione Aegyptiorum innouauit, §. XX. XXVIII. molimina haec ita feliciter succedere non potuissent. Eandem quoque causam fuisse arbitror, quod a Ptolemaeorum tempore, Graeci de suscipienda Aegyptiorum initiatione solliciti amplius plane non fuerint, etiam si reges sibi suisque studiis oppido haberent fauentes. Nullum certe ex Graecorum Philosophis alicuius nominis inuenire potui, qui regnantibus Ptolemaeis beneficium initiationis aut quaesierit, aut impetrauerit, quod mihi quidem argumento videtur esse, ritum huncce mysticum, tempore

u. Vide *Pantheon Lib. II. cap. V. §. 4. 5.*

illo * iam desinere coepisse, aut ex illo, fructum insignem, vt antea, iam non expectari potuisse. Tempore vero Augusti Imperatoris, qui extincta familia Ptolemaeorum, deuictisque vltimis Aegypti regibus, regionem illam in formam Prouinciae Romanae redegit, ordo eorum, qui vere *ἱερογρυμματοῖς* dici poterant, quibusque solis arcana scientiarum sacerdotalium omnia perspecta erant, in vniuersum iam defecerat. Testatur hoc Scriptor inprimis eruditus, et iudicio perpolitus, STRABO Lib. XVII. p. 554, vbi de Sacerdotibus Heliopolitanis, quorum ordo sapientiae fama, tantopere olim celebratus erat, ista obseruat. *Heliopoli domos amplas vidimus, in quibus Sacerdotes habitarunt. Hanc enim perhibent olim Sacerdotum habitationem fuisse, hominum Philosophiae et Astronomiae deditorum: nunc is ordo et studium etiam defecit, nec quisquam nobis, qui studium tale profiteretur, ostendebatur. Sed homines tantum, qui sacrificia curarent, atque ritus eos peregrinis commonstrarent. Comitatus quidem est Aelium Gallum ducem, ex Alexandria nauigantem in Aegyptum, quidam nomine ** Chaeremon, qui sibi eiusmodi scientiam arrogabat;*

* Equidem et illo tempore, et postea, tum in ipsa Graecia, tum Romae quoque, cultores Isidis, sacris et mysteriis huius Deae initiari solebant, quod constat ex APVLEII Metam. Lib. XI. vbi ritus initiationis huius describuntur. Sed illa nec temporis multum absuimebat, nec molestiis insignibus onerata erat. Per illam quoque aditus quidem patebat ad mysticum quendam Isidis cultum; non vero ad scientias arcanas. Erat ergo infimus tantum initiationis gradus. Supremus et vltimus gradus iam dudum exoleuerat.

** Eundem hunc esse existimo, quem EVSEBIUS vocat *ἱερογρυμματοῦς*. EVSEBIUS Praeparat. Eu. Lib. V. c. X. Nam eorum scientias volebat profiteri. Ex eodem in-

rogabat; sed ob inscitiam et arrogantiam, ut plurimum deridebatur. Ostendebantur ergo ibi Sacerdotum aedes ac domicilia, in quibus Eudoxus et Plato egerant. Erant illa aetate, uti etiam postea plures in Aegypto, qui veterum ἱερογραμματέων et nomen et scientiam sibi tribuerent; sed qui a cordatis rerumque harum peritis, falsi argui facile poterant. Ex eorum numero erat etiam Acamatius, Sacerdos, ut videtur, Heliopolita, de quo Anonymus w apud SVIDAM observat ἡζὶς καλεῖσθαι φιλόσοφος, arrogabat sibi nomen Philosophi, id est videri volebat esse x ex ordine veterum Arpedonaptarum. Et iterum ἡβέλετο δὲ τις εἶναι τῶν ἱεροσκοπῶν. Volebat etiam esse ex ordine eorum, qui Sacra inspiciunt. Quod opinor munus fuisse, quibusdam ex Scribis Sacrorum quondam proprium. Tales STRABO etiam, dum Aegyptum peragraret, reperire tantum potuit. De Thebaeis quidem, Aegypti superioris, Sacerdotibus, idem scribit p. 561. quod inter reliquos maxime Astronomiam et Philosophiam exercuerint; sed quam frigide eos non laudat? Non deerant sane illo tempore, qui disciplinas Philosophicas et Astronomicas pro virili excolerent. y A Sacerdotibus Aegyptiis Iulius Caesar illam anni formam didicit et mutuatus est, quam postea Romae inuexit, et qua melior perfectiorque a nemine excogitari potuit. Et inter eos quidem, qui disciplinis hisce studio laudabili incumberent, excelluisse videntur Sacerdotes Thebaei, ab Alexandria, a strepitu Aulae et negotiorum, ac a commercio cum Graecis, omnium maxime remoti. Sed cum tamen opulentissima quondam Thebarum vrbs,

w. in 'Ακαμάτιος.

x. Vide supra §. XL.

y. Vide la Chronologie de Mr. DES VIGNOLES To. II. p. 701. 702.

(K) 5

ante

signe Fragmentum de Sacerdotibus Aegyptiis adfert PORPHYRIUS de Abst. Lib. IV. p. 360. etc.

z. BOCHAR-
TVS in *Pha-*
leg. Lib. IV.
cap. XXVII.
PRIDEAVX
Histoire des
Juifs. To. IV.
p. 162. 170.

ante illud tempus, saepe iam vim hostilem exper-
ta, et tota fere diruta fuisset, cum Templâ Deo-
rum plus semel vastata, opibusque et donariis spo-
liata vidisset, cumque calamitates hae Collegia illic
Sacerdotum vehementer concussissent, atque dis-
iecissent, fieri non potuit, ut exules in solum pa-
trium reuersi, gloriam maiorum suorum attinge-
rent, et successionem scientiarum arcanarum con-
seruarent, quae in tota reliqua Aegypto extincta
iam erat. Itaque scientiae, etiam pristinae, exco-
lebantur quidem etiamnum ab Aegyptiis; sed quae
initiationis priscae, et mysteriorum, magistri, sibi
reseruauerant, alta obliuione sepulta iacebant.
Cultus Deorum, ritibus patriis ac auitis etiam tum
peragebatur quidem: Sacerdotes semper, uti antea,
sacrificia more Maiorum procurabant, ac omnia eo
spectantia, ex libris illis sacerdotalibus addiscebant,
qui vsui eorum patebant, §. XLI; verum clavis
genuina totius Theologiae veterum Aegyptiorum,
intermortua iam erat. Solae supererant Theolo-
giae illius fabulae aenigmaticae, quarum genuinum
sensum equidem diuinando assequi, et interpretari
conabantur plurimi, verum successu plerumque mi-
nus felice, unde in illo explicando, tot et tanta
apud Sacerdotes reperiiebantur sententiarum diuer-
sitas, quae in PLUTARCHI libro *de Iside et Osiride*,
et in IAMBlicHI Commentario *de Mysteriis Ae-*
gyptiorum, legi possunt. Hanc sine dubio rem
tangere voluit auctor *Dialogi Aselepii*, qui HER-
METI TRISMEGISTO adscribitur, quem vero ego
a Scriptore Christiano; sed antiquitatis Aegyptiacae
non mediocriter perito, Seculo III. adulto, con-
fictum esse suspicor. Ita autem ille: ^a O Aegypte,

a. In Operi-
bus APVLEII
p. 90. Edit.
Elmenhorstii.

*Aegypte, religionum tuarum solae supererunt fabu-
lae, et aequae incredibiles posteris suis, solaque super-*
erunt

erunt verba lapidibus incisa, tua facta narrantibus. Subinnuit auctor hicce, quisquis est, arcana religionis Aegyptiacae, manere quidem incisa lapidibus et Stelis; sed superesse neminem, qui illa norit interpretari, ut proinde ex cana priscorum Aegyptiorum Theologia, nihil supersit, quam solae illius fabulae. Non me quidem fugit, extitisse illo etiam tempore, et deinceps, qui sibi scientiam scripturae hieroglyphicae arrogarent, et re ipsa quoque cana illa vltimae vetustatis monumenta, ^b Obeliscos videlicet primi in Aegypto aevi, aliis interpretarentur. Verum ex STRABONE iam intelleximus, eius tempore fuisse plures, qui sibi veterum Aegyptiorum sapientiam et scientias sacras attribuerent, quarum tamen re ipsa plane essent expertes. Licebitne nobis idem quoque de recentibus antiquorum Obeliscorum interpretibus cogitare? Aut, quoniam res in Obeliscis his inscriptae et insculptae, ex earum numero non videntur fuisse, quarum scientiam sibi solis reseruauerant initiationis Magistri, absurdum non erit dicere, earum notitiam, traditione perpetua, inter Sacerdotes omnes, fuisse conseruatam, et forte etiam libris illis sacerdotalibus comprehensam, quos plures non legere modo; verum et memoriter ediscere tenebantur. §. XLI. At vero aenigmatum Theologicorum interpretationem arcanam, regnantibus Ptolemaeis intercidisse, et vna cum prisca initiationis disciplina, obliuioni perpetuae mandatam fuisse, arbitror. Omnia Vetustatis Monumenta, quae nunc supersunt, iacturam hanc refarcire nobis non possunt. Verum Theologiae Aegyptiacae ingenium, genuinam fabularum illius interpretationem, nemo iam, nisi diuinando et coniectando assequi valet. Labori huic sane perdifficili, et ego ante permultos annos, manum

b. DIODORVS Lib. I. p. 53. STRABO Lib. XVII. p. 561. TACITVS Annal. Lib. II. c. 60. AMMIANVS MARCELLINVS Lib. XVII. p. 101.

CLVI PROLEGOMENA.

manum admoui, regulis illis, quas §. LVI. commendaui, perpetuo inhaerens, et vetustam Aegyptiorum linguam, quantum id quidem fieri potuit, semper in consilium adhibens. Vtrum vero labor ille meus, quem Beneuolo Lectori nunc offero, feliciter et ex voto semper cesserit, dicere non ausim. Ne inficias quidem eo, me ipsum, in argumento non vno, adhucdum ancipitem haerere. Sed ea forte insecutura dies maiori luce perfundet. Tu vero cordate et beneuole Lector

— *si quid nouisti rectius istis*

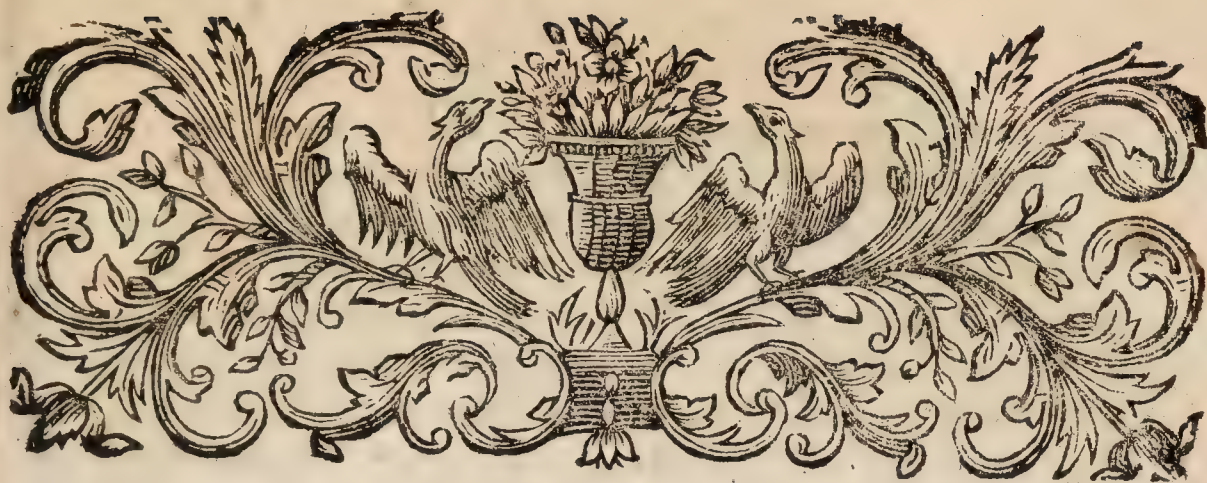
Candidus imperti: si non, his utere mecum.

I N D E X

IN

PANTHEON AEGYPTIORVM.

INDEX.

RERVM ET VERBORVM.

Numeri minores *indicant paginas*: Maiores *Panthei Partes*, I. II. et III. Pr. *designat Prolegomena*.

A

Abrahamus apud Orientales omnes semper magno in honore fuit. Pr. 12.

- - ab eo Aegyptii ritum circumcisionis mutuati sunt. Pr. 12-15.

Accipiter Aegyptiis symbolum erat Solis. I. 158. 206. et sigillatim Philis in Aethiopiae confiniis. I. 158. Ibi vocabatur rex meridiei. Ibid.

Adytum Templi Saitici. I. 67. 68.
- - in eo celebris erat inscriptio in honorem Mineruae. I. 65-69.

Aegyptii sidera coeli alicui ex Diis maioribus attribuebant. II. 37. 38. homines mortales honoribus Divinis non coluerunt. Pr. 26-43. II. 38. victimas humanas nunquam

instituerunt. II. 72. 73. 75. Vide et *Sacrificia*. Cum peregrinis religionis ergo, cibum non capiebant. Pr. 20.

Aegyptiorum sapientiam Scriptura praedicat. Pr. 3. Traditiones sacrae, vel fabulae Theologicae, per totum Pantheon ubique adferuntur et explicantur. Eorum Sphaera alias habebat constellationum imagines et nomina, atque Graeca. II. 47. Eorum circumcisio, vide *Circumcisio*. Cultus. Vide *Cultus*. Festa. Vide *Festa*. Literae. Vide *Litterae*.

Aegyptiorum Dei. Vide *Dei*. Aegyptiorum Philosophi in plures Sectas erant divisi. Pr. 71. coluerunt mentem aeter-

I N D E X

- aeternam, rerum omnium causam primam. Pr. 46-49. I. 38. 39. 40. 41. 81. 82. 83. Sed illius cultus paulatim a populo negligi coepit. Pr. 106. I. 52. Eorum Atheismus I. 29-38. Est tantum apparens, et recte explicari debet. Ibid. 38. 39. etc.
- Aegyptiorum religio**, et fabulae sacerdotales omnes, rationes habebant mysticas, ex doctrina eorum Physica, et Astronomica explicandas. II. 206. Idque per totum *Pantheon*, ubique ostenditur.
- Aegyptiorum Theologiae brevis summa**. I. 81. 82. Eorum Theologia de animarum origine et immortalitate. I. 30-34. de creatione Mundi. I. 42. 43. Omnis eorum Theologia nititur rationibus Physicis et Astronomicis. Pr. 105. Est clavis Theologiae et Religionis omnium gentium. Pr. 4. Theologia, quam Sacerdotes sibi reservabant, erat arcana. I. 8. 18-20. 46. 94. II. 20. 26. 50. III. 28. 31. sed quae tradebatur populo, symbolis, aenigmatibus, allegoriis et fabulis mirifice obscurata, quod per totum *Pantheon* docetur. Ideoque recte et plene intelligi non poterat, nisi ab initiatis Pr. 128-130. Vide et *Religio*, et *Sacerdotes*.
- Aenigmata Sapientum veteris aevi**. Pr. 112-138. Sacerdotum et Theologorum in Aegyptio. Ibid. 114-118.
- - Pythagoraeorum, quae ipsi mutuati sunt ab Aegyptiis. 116.
- Aesculapius Aegyptiorum**, siue Memphiticus. III. 191-193. Eo nomine a Graecis intelligitur Deus, quem Aegyptii Smin et Smun dicebant. III. 193. 194. Nonnunquam vero idem habetur cum Thot, seu Mercurio Aegyptiorum. III. 196. Etiam cum ipforum Vulcano et Pane. Ibid. 196. 197. Vti et cum Serapi. III. 197-199.
- Aesculapii Aegyptii simulacrum**. III. 196.
- Aethiopes communionem Sacerdotum habebant cum Aegyptiis**. I. 164. 165.
- Agathodaemon Aegyptiorum**, lingua ipforum dicebatur Cneph, vel Cnuphis, vel Ichonuphis. Vide *Cnuphis*. Erat re ipsa idem cum Vulcano. I. 93. Eodem nomine insignis etiam erat alveus aliquis Nili. I. 98. III. 148. Fuit forte illud Canobitarum Numen, cuius simulacrum hydriae formam habebat. III. 147. 148.
- Alexander M. inter Deos Aegyptios referri cupiuit**. Pr. 42. 43. Eius Epistola ad Matrem, de cultis in Aegypto hominibus bene meritis. Ib. 30-34.
- Ambo Dea**, eadem cum Tithrambone. Vide *Tithrambo*.
- Aminon Libycus**. I. 163. 164.
- Ammon Aegyptiorum**. Vide *Amun*.
- Amun**, siue Aminon Aegyptiorum

RERVM ET VERBORVM.

rum Numen ex maioribus. I. 160. 161. Graeci interpretantur Iouem. Ibid. vide et *Iupiter*. Interpretationis huius ratio. 167. Sedem habebat Thebis, quae ex eo dicebantur Amun-No, graece *Διὸς πόλις*, *urbs Iouis*. 161. 162. Ibi Templum habebat splendidum. 162. Simulachrum eius speciem habebat arietis. I. 163. Et erat quoque aries viuus. 163. 168. Non est Spiritus Opifex. 165. 166. Neque etiam Chamus, Noachi filius. 176. 177. Verum erat Sol, in certa ad nostram terram relatione spectatus. 166. Non tamen Sol occidens. 166. 180. Sed in arietis signo aequinoctium vernum faciens. 167 - 176. 180. Nominis Amun interpretationes a Graecis suppositatae. 178. 179. Videtur significare lucidum, vel lucem post tenebras reducentem. 179 - 184.

Animalium cultus in Aegypto, tempore Iosephi Patriarchae iam praeualuerat. Pr. 19 - 21. Et multo magis tempore Mo-
sis. 21 - 23. Animalia in Aegypto colebantur viua, tanquam symbola et imagines Deorum. 83 - 87. et animalium quoque signa atque simulachra. 86. 87. Cultus huius origines. II. 260 - 262.

Anser Isidi sacrificari solitus. III. 9.

Antaeus Aegyptiorum, idem cum eorum hircu Mendete, et idem quoque significat. I. 302 - 304.

Anubis, magnum Aegyptiorum Numen. III. 3. 5. 6. 7. adulterinus Osiridis ex Nephthy filius. III. 11. cuius rei ratio explicatur. III. 27. 28. indiuisus Osiridis et Isidis comes. III. 12. 14. cuius rei ratio promittitur. 29. Sacratu ei erat canis, tanquam viua illius imago. III. 4. 5. illius rei ratio. II - 14. ratio vera. 35. 36. Anubis in Pompis Isiacis omnibus circumferebatur. 13. 14. Erat quoque antiquitus inter Graecos cultus. 7 - 10. Non est nomen Aegyptiacum Planetae Mercurii. II. 137. 138. III. 23 - 25. Graeci eum nunquam interpretantur Saturnum. III. 14. 15. 20. sed plerumque Mercurium. 15. 16. illius rei ratio. 33 - 35. Aegyptiis dicebatur Deus aureus. 16 - 25. cuius rei ratio exponitur. 26. habebatur Typhonis victor. III. 67. Erat in Theologia Aegyptiorum symbolum Horizontis, vel ortus et occasus, tum Solis tum Lunae. 25 - 37. Variarum nominis illius originationes adferuntur. 18. Anubis significat Aegyptiis aureum. 19 - 21. eiusque denominationis ratio profertur. 35.

Anubidea, Tempa vel Sacella, Anubidi dicata. III. 4. 6.

Aphophis, vel Apophis, vel Apopis cognomen Typhonis, significans gigantem. III. 98. 99 - 102.

Aphroditopolis, urbs Praefecturae

I N D E X.

rae Profopiticae, Aegyptiis dicebatur Atarbechis. I. 4. 5.

Apis, Aegyptiorum Numen maximum, et ubique terrarum celeberrimum. II. 178. 180. a peregrinis in Aegypto studiose visebatur. II. 178. 179. erat Soli et Lunae consecratus. 181. 182. 217. 218. 263. 264. credebatur concipi Lunae contactu. II. 182. 183. inesse in ipso debebant certae notae et insignia. 183-185. Eius inauguratio et deportatio Memphim. 186. fanum eius Memphiticum, in quo degebat. 186. 187. Eius cum vacca sacra consuetudo. 187. Stabulum eius et praesepe. 187. 188. Eius Oracula et responsa. 188-192. Eius natalis et *θεογένεια*, quae tamen nonnihil a se differebant. 192-194. 223-226. Ingruebant in initia incrementa Niliaci, et finem anni ciuilis. 220-226. vita eius terminum habebat certum et constitutum 25 annorum. 194-199. Quem si superasset, mergebatur puteo sacro. 199-201. si autem eum non attigisset, publice et solenniter in fano sepeliebatur prope Memphim. 201-204. sequebatur illius luctus publicus, et noui investigationis. 204-206. Eius cultus diuinus. 192. Effigies in Tabula Bembina. 184. 185. 222. 223. etc. 265. 266. Apis in memoriam Iosephi Patriarchae consecratus non est. 207-214. Plusquam quatuor

seculis post mortem Iosephi in Deorum numero locum inuenit 208. 209-214. Erat symbolum Nili, illiusque fertilitatis. 215-220. Sepultura eius admittit interpretationem allegoricam. 244. 245. Apis Aegyptiace significat Deum mensurae Nili. 229. 230.

Arabum circumcisio Pr. 15. mos immolandi victimas humanas. II. 75. 76.

Argiui, Aegyptiorum coloni. II. 4. 5. Eorum nomina antiquissima ex sermone Aegyptiaco commode licet interpretari. 5. Eorum Io, nihil aliud est nisi Luna. 6.

Aries symbolum et imago Ammonis. I. 163. et Neithae, vel Mineruae. I. 75.

Arpedonaptae Aegyptiorum. Vide *Sacerdotes*.

Arsaphes cognomen Osiridis, quid significet. I. 289.

Artes secundum nonnullos Aegyptiace dicebatur Stella Martis. II. 132. 133.

Asinus symbolum Typhonis et hominum Typhoniorum. II. 74. Typhoni charus. III. 45. 69. Vide et *Typhon*.

Aso Aethiopissa, Typhonis adiutrix, eadem cum Thueri, est ventus meridionalis. III. 125-127. -- eius effigies in Tabula Bembina. III. 127-130.

Aspis, Aegyptiis sacra, in Deorum capitibus saepe conspicitur. I. 118. 119. Aspidis quaedam species mortifera, Isidis iratae symbolum. 119. 120.

RERVM ET VERBORVM.

Astra Coeli primum locum tenuerunt inter Deos Aegyptiorum materiales. I. 123. 124. Pr. 50. 51. etc.

Astronomia ab Aegyptiis summa industria et cum successu exculta. Pr. 98 - 100.

Atarbechis, eadem quae Aphroditopolis. I. 4. 5.

Atheismus Philosophorum Aegyptiorum. Vide *Aegyptii*.

Athor, Aegyptiorum Numen antiquissimum et maximum. I. 3. 4. A Graecis exponitur Venus. 5. Non tamen significat Stellam Veneris. 10. dicitur etiam Venus coelestis et Iuno. 5. 6. cur exponatur Venus. Ibid. Vide *Venus*. Aegyptiorum sermone significat Noctem vel tenebras. 10. 11. Probatur id veterum testimoniis. 21 - 23. Plura vide in *Nox*.

Athor Aegyptiis etiam significat mensem tertium. 3. 4. 25. et bouem, quatenus bos foemina symbolum est Veneris Aegyptiae. 3. 4. 27. 28.

Athothes rex Thebaeorum in Aegypto. III. 159. 182. 186. 187.

Athyri, cognomen Isis, explicatur. II. 121. 122.

B.

Babys, vel **Bebon**, cognomen Typhonis. III. 102. etc. Eo nomine Sacerdotes intellexerunt ventum subterraneum, in caavernis latitantem. III. 103. etc.

Bacchus Graecorum, aliquo sen-

su idem cum Osiride. I. 128. 130. Id tamen non nimis est extendendum. 128 - 135.

Baucalis, vel **Baucalium**, species hydriae in Aegypto. Vide *Hydria*.

Bebon. Vide *Babys*.

Bembina Tabula, quae et **Isiaca Tabula**, vel **Mensa**, explicatur et illustratur. I. 79. 80. 119. 127. 173. 174. 195. 196. 198. 201. 219. 257. 268. 282. II. 32. 33. 35. 39. 161. 173. 184. 185. 222. 228. 240. 245. 265. 266. III. 14. 127 - 130. 163. 164.

Besa, Deus Abydi in Aegypto localiter cultus. III. 200. 201.

Bonus, proprietas et nomen supremi atque infiniti Entis, ex omnium consensu. I. 93.

Bonitatem Menti aeternae attribuebant Aegyptii. I. 103.

Boues antiquitus a gentibus plurimis ac Aegyptiis sigillatim culti. II. 260 - 262. cultus huius origo. Ibid. Boues veteribus erant symbola et insignia fluuiorum. I. 215 - 217. Apud Aegyptios erant symbola Nili. 216. 217. Tales autem tres ipsorum religione erant consecrati, Apis, Mnevis, et Onuphis. Videantur hi articuli seorsim.

Brachmanes Indorum, discipuli Aegyptiorum, et religionis ipsorum aemuli. Pr. 20. 98. 100. I. 285. etc. III. 101.

Brimo, cognomen Dearum quarundam Graecarum. I. 106. 109. respondet prorsus **Tithramboni** Aegyptiorum. 106. 109. 110.

I N D E X

Bubasis cognomen videtur esse
Isidis, idque explicatur. II.
124. 125.

Bubastis, maximum Aegyptiis
Numen. II. 56. 57. Eius Sa-
cra ab Aegyptiis omnibus ce-
lebrabantur. 57. sed impe-
rantibus Romanis iacebant
neglecta. 58. 59. Olim erant
abominanda. 69-77. Graeci
eam interpretantur Dianam.
56-61. eius convenientia
cum Diana. 61-63. et discon-
venientia. 59-61. Eandem
interpretantur *Ειληθυσία*, Lu-
cinam. 68-72. Bubastis cre-
debatur virgo intacta. 61. 62.
Erant tamen in eius tutela
puerperae et infantes recens
nati. 63. Erat certo sensu ea-
dem cum Iside, symbolum
quippe aliquod Lunae 64. 75.
Praesertim quatenus illa con-
tinuis vicissitudinibus obno-
xia est. I. 120. 121. Recte ta-
men poterat dici Isidis filia.
II. 65. 78-81. Nam est pro-
prie symbolum Nouilunii.
66. 78-81. Illi consecrata
erat Vrbs Bubastus. 57. Vox
Bubastis Aegyptiis selem non
significat. 81. 82. Quamuis
felis Deae illius esset symbo-
lum et simulachrum. 59. 60.
interpretatio nominis huius
Hieronymiana excutitur et
illustratur. 82. 83.

Buto, vel Butus, Aegyptiorum
Dea. II. 85. Est ex octo Diis
primoribus. 89. 91. Graeci
eam interpretantur Latonam.
85. 86. vrbs illi sacra erat
Butus. 86. 87. Erat ibi splen-

didum Deae Templum et ce-
lebre Oraculum. 88. Ibi et-
iam culti Horus et Harpocra-
tes. I. 241. 242. II. 88-90. Et
Bubastis, seu Diana. II. 88. 89.
De Butone fabulae sacerdota-
les Aegyptiorum. 89-91. Ea
credebatur Hori et Bubasteos
nutrix et conseruatrice. 90. 91.
Buto in Theologia Aegyptio-
rum videtur designasse No-
ctem. 93-100. Sed id tamen
dubiis premitur. 99. 100. Eius
symbolum et simulachrum
erat mus araneus. 99. 100.
Ipsa erat symbolum Lunae.
100-110. Ac speciatim qui-
dem Plenilunii. 110-114. Vo-
cem Buto, Aegyptii videntur
pronuntiasse Mutho. 114-115.
Illius originitio euoluitur.
115. 116.

C.

Cabiri in Aegypto et Phoenicia
culti, sunt septem Planetae.
Pr. 59-61. Octauus iis addi-
tus, est Spiritus mundi vni-
uersalis, siue Phthas. 61. 62.

Camephis, Deus Aegyptiorum.
I. 96. 97. proprie signifi-
cat custodem Aegypti. 96. 97.
erat cognomen Vulcani Ae-
gyptiorum, vel Epitheton,
quod Diis etiam aliis tribui
poterat. 97. Ex vno Came-
phi, Graeci recentiores in-
epte tres exsculperunt. 96.
97. 98.

Caniculae Sidus. Vide *Sothis*.
In eius ortu ex signis quibus-
dam de prouentu totius anni
iudi-

iudicabant. II. 43 - 46. ab eius ortu quidam numerabant incrementa Nili 45. 51. Canobus vel Canopus, vrbs inferioris Aegypti. III. 132 - 134. In illa vrbe Templum splendidum Serapidis. 135. 136. 149. inque illo schola florebat inclyta. 136. 137. 150. Prope Canobum, in Heraclio Templum erat Herculis peruetustum et celebre. 135. Nulum vero illic fuit Templum Neptuni. 137. 138. Canobitarum. Deus per excellentiam dicebatur, eratque, Serapis. 135. 136. Illius simulachrum effictum erat in speciem hydriae. 147. in cuius rei rationem inquiritur. 151 - 153. Is a Ruffino dicitur Canobus. Et cur? 151. Canobus, Naucerus Menelai Spartani. III. 131 - 133. Eum Scriptores Graeci Ethnici Diis Aegyptiorum non accensent. 131. 132. Sed tantum Christiani. 141. 142. etc. In vrbe Canobo nec Templum habuit, nec cultum. 132 - 134. incertum est, an vnquam in Aegyptum venerit. 139. Ab eo vrbs Canobus nomen non habuit, vt fabulantur Graeci. 139 - 141. Canobus, vox haec Aegyptiace sonat solum aureum. 139 - 141. Caucalium, hydriae species in Aegypto. Vide *Hydria*. Chaeremonis, Sacerdotis Aegyptii Theologia. I. 34. 35. Chamus veri Dei cognitionem semper retinuit. Pr. 8. 9.

Non est Aegyptiorum Ammon. I. 176. 177. Chemmis vrbs Thebaidos, Graecis dicta Panopolis. I. 290. 293. 294. Vide *Smin* et *Smun*. Chon, aut etiam Chom, Graeci nonnunquam efferunt nomen Herculis Aegyptiacum. I. 188. 189. Circumcisionis ritum primus adhibuit Abrahamus. Pr. 13. Eodem ritu vsi sunt quoque Aegyptii. 12. Et apud eos cum primis Sacerdotes. 14. Eratque apud eos ritus religiosus. 14. 15. Eum mutuati sunt ab Abrahamo. 13. Circumcisio apud Aegyptios debuit semper praecedere initiationem ad Mysteria. 14. 141. Clarii Apollinis Oraculum illustratur. I. 250 - 254. Cneph, Numen Aegyptiorum perantiquum. I. 84. 85. 86. Rectius dicitur Cnuphis, vel Ichonuphis. Vide hos articulos. Idque significat ἀγαθόν, bonum; vel potius ἁγαθόδαίμονα, bonum Spiritum, vel bonum Deum. 86. 89. 90. Perhibebatur ingenuus, aeternus, et immortalis. 85. Opifex mundi. 87. Omnium causa. 92. Cum Vulcano Aegyptiorum idem est. 93. 94. Et si Graeci recentiores duos hos perperam diuiserint. 94. 95. III. 185. 186. Et doctrinam de eo in vniuersum Graeci recentiores corruperunt. 93. Pr. 67. Cneph, vel Cnuphis nonnunquam dicebatur *Ichthon*,

I N D E X

- thon, id est Spiritus Vniuersi.*
 91. Colebatur praecipue in vrbe Elephantine. 87. Symbolum eius erat Serpens. 85. 86.
 89. Eodem Cnuphis nomine, Aegyptii nonnunquam etiam inscruunt Nilum fluuium. 98. Et tauros quosdam Sacros, fertilitatis Niliacae symbola. 98. 99.
- Cnuphis.** Ita rectius vocatur Deus, quem Graeci alias contractius vocare solent Cneph. I. 87-90. Vide *Cneph*. In Gemmis Gnostieorum Abraheis, designat nomen hoc Sanctissimum nostrum Seruatorem. 87. 89.
- Coecorum regio Aegyptus.** I. III. 112. Nam fuit semper, estque hodie magna in regione illa coecorum multitudo. III. 112.
- Cognomina Deorum, quae.** II. 119. Differunt ab Epithetis iisdem tribui solitis. 118. 144. Deorum in Aegypto. I. 96. 98. II. 119. 120. 125. Ifidis 120. etc. Typhonis. III. 98. etc.
- Columnae olim pro Diis cultae.** Pr. 80. 81.
- Columnae Sethi, a Stelis Mercurialibus in Aegypto non differunt.** III. 178. 179.
- Columnis veteres inscribebant scientias, et alia memorabilia.** Vide *Stelae*.
- Crocodilus, animal impurum et odiosum.** III. 67. 68. Typhonis symbolum et imago. Ibid. In quibusdam Aegypti partibus colebatur. 70.
- Crux ansata, in Aegyptiorum Monumentis, phallum designat.** I. 282. 283. 287. Eadem quoque Stellam Veneris significat 131.
- Cubitus Niliacus, Nilometrium portatile.** II. 240. Vide Nilometrium.
- Cudworthi sententia de Theologia Aegyptiorum excutitur.** I. 34-40.
- Cultus religiosi prisci in Aegypto obiectum non fuerunt homines, post mortem diuinis honoribus donati.** Pr. 25-43. Sed partim Dii intelligibiles, naturae Spiritualis. 45-49. Vide et *Spiritus*. Partim Dii sensibiles, siue corporales. 45. 49. 50. etc. Praeter istud obiectum cultus proprium et primarium, aliud habebant Aegyptii secundarium et relatiuum. 77-80. Tale erant Obelisci, radiorum Solis imagines. 80-83. animalia viua, habita pro Deorum imaginibus et adumbrationis. 83-87. ac tandem imagines animalium, et Deorum simulachra. 87. 88.
- Cultus Deorum in Aegypto popularis.** II. 141. erat mysticus et symbolicus. 214. 215. Eius obiectum erant Dii materiales sensibiles. I. 2. 35. 36. 37. 52. 70. 71. 122. 123. II. 141. 142. III. 78. In cultu Aegyptiorum populari locus Lunae vel Ifidi attributus erat primus. II. 3. 9. 10.

RERVM ET VERBORVM.

D.

Delubra, vel Thalami Apidis.
II. 186. 187.

Deorum Aegyptiorum nomina, nonnisi per coniecturam explicari possunt. II. 49. 50. Adde Pr. 129. 155. Ex Theologia gentis huius arcana sunt explicanda. II. 50. antiquissima erant simplicia, significationis propriae, et ex communi sermonis usu desumpta. II. 270. Illis diu postea substituta sunt mere symbolica et aenigmatica. II. 31. 270.

Dii Aegyptiorum a populo adorati, erant materiales. Vide *Cultus*. Primarii erant octo. Pr. 61. 62. 64 - 73. Ad priores octo accesserunt quatuor, ut essent duodecim. 73. 74. Hos sequebatur ordo Deorum ultimus. 75 - 77.

Dsom, vel Som, nomen Herculis Aegyptium. Vide *Hercules*.

E.

Ἐπιχάρμια. Vide *Lucina*.

Epicharmi Doctrinae de animae origine et immortalitate. I. 33. Epitheta Diis tributa differunt ab eorundem cognominibus II. 118.

Ertofi, Aegyptiace Stella Martis II. 133 - 135.

Esmunus antiquum Aegyptiorum et Phoenicum Numeu. I. 295. 296. etc. Dictum etiam Ichmin vel Ischemun. 295. 298. Aegyptiis sonabat Smin et Smun. I. 298. Idque et

Phoenicibus et Aegyptiis octauum significabat. 300. Quae sit illius nominis ratio. 300 - 302. Pr. 60 - 63. Graeci Esmunum interpretantur Aesculapium. I. 296. 297. III. 193. Refertur nonnunquam ad Vulcanum, nonnunquam vero ad Mercurium Aegyptiorum. III. 93. 194.

Eumenuthis. Vide *Menuthis*. Euripidis doctrina de animarum origine et immortalitate. I. 30.

F.

Fabulae Sacerdotum Aegyptiorum, symbolicae, aenigmatice, per totum Pantheon, in singulis fere paginis adferuntur, saepe etiam explicantur.

Fabularum interpretes per totum fere Orientem, nec minus per Graeciam, in Templis fere omnibus erant constituti. Pr. 116.

Fabulae Theologiae Graecanae. I. 70. 71. 142. 169. 197. 237. 279. Ad Theologiam Aegyptiorum raro et caute accommodandae sunt. I. 59 - 63.

Felis Lunae Symbolum II. 66 - 68. 70. 71. ideoque Isidi et Bubasti sacra. Ibid. 59. 60. 66 - 68. 70. 71.

Festa Aegyptiorum ad vicissitudines Solis attemperatae. Pr. 75. I. 24. Et ad vicissitudines Lunae. Pr. 51. I. 24. II. 42. 43.

I N D E X

Flagrum Solis, in Aegyptiorum
signis ac Monumentis. I. 292.
intentatur non Lunae; sed
Typhoni. I. 291. 292.

G.

Graeci aliarum gentium Numi-
na, ad Numina sua patria
contorquent. I. 3. 129. 139.
140. 141. 142. Solent fabulas
sacras Aegyptiorum, eorum-
que Dogmata Theologica ve-
hementer interpolare atque
corrumpere. I. 43. 46. 51. 69.
87. 94. 139. 169. 191. 288. II.
26. 38. 202. III. 21. 48. 60.
Aut solent Theologiam suam
cum Aegyptiaca commiscere
et confundere. I. 49. 139. 142.
II. 38. III. 42. 43. 49. 52. Ae-
gyptiis nonnunquam Deos
obtrudunt, ex sua Theolo-
gia, quos ipsi ignorant. I.
140. 141. Diis Aegyptiorum,
suorum Deorum nomina im-
ponunt et accommodant. I.
5. 22. 58. 59. 140. 141. ubi in-
terpretantur nomina Deo-
rum Aegyptiorum errores
committunt varios. I. 274.
275. II. 81. 82. III. 18.

Graecorum Fabulae Theologi-
cae. Vide *Fabulae*. Ab Ae-
gyptiacis plerumque vehe-
menter differunt. I. 62. 70.
130. 185. 237. II. 61. 228.

H.

Harpocratis Numen in Aegy-
pto perantiquum. I. 242. 244.
sed Graecis, ante Alexandri
M. tempus, ut videtur, igno-

tum. 241. 244. 245. post Alex-
andri et Ptolemaeorum re-
gnum, non Aegyptiis modo;
verum et Graecis ac Romanis
magna in veneratione fuit. I.
242. 243. Ideoque plurima
eius signa, quae extant, inge-
nio Graecorum debentur.
243. Eius cultus primo in
Aegypto tantum superiori
obtinuisse videtur. 244. no-
minis huius Aegyptiaci scri-
ptio et originitio examinatur.
Significat re ipsa claudican-
tem pede. 245. 247. Finge-
batur etiam claudicans. 265-
271. referebatur ad So-
lem. 248. Erat certo sensu
idem cum Horo. I. 211-213.
248. 257 - 259. Et cum O-
siride 257 - 259. Symbolum
erat Solis renouati, vel de
nouo exorti, non quidem
quotidie, sed semel quotan-
nis, in Solstitio hyberno. 249.
261. 262. Ideoque fingeba-
tur tenellus infans. I. 254-259.
Et loto insidens. I. 259. Et
digitum habens labiis adhae-
rentem, quod Graeci minus
recte interpretantur. 263.
264. Et pedibus valde debi-
lis ac claudicans. 265-271.
Quia circa Solstitium hyber-
num Solis motus perhibetur
esse tardior. 268 - 270.

Hecate tenebricosa Aegyptio-
rum. I. 22. ita nonnun-
quam a Graecis appellatur
Tithrambo. I. 108. 109. etc.
Est Isis irata, vel Luna homi-
nibus mala immittens. 110.
III. Designat Lunam, quate-
nus

RERVM ET VERBORVM.

nus continuis vicissitudinibus obnoxia est. II. 4.

Heliopoli vel **One** colebatur Sol. I. 137-139. ibidem olim **Bubastis** vel **Lucina** in symbolo felis adorabatur. II. 71. 72. **Heliopoli** colebatur etiam **Taurus Mneuis**. II. 262-270.

Heliopolitanum Templum a **Cambyse** destructum, postea restitutum non est. II. 268.

Hercules, vt loquuntur Graeci, Aegyptiis erat canum summumque Numen. I. 184. Aegyptiorum sermone dicebatur **Dsom**, vel **Som**, vel **Chom**, vel **Sem**. 186. 187. Id vero significat virtutem, robur, ac potentiam, aut plenius virtutem Deorum. 188-190. Est ab **Hercule** Graecorum plane diuersus. 185. 189. Et **Hercule** Graecorum multo antiquior ab ipsis Graecis agnoscitur. 185. 186. Eius Statua in Templo **Thebaeo**, circa Solstitium vernum a Sacerdotibus adducebatur ad Simulachrum **Ammonis**. 184. 185. De eo fabulae Aegyptiorum. 184. 185. 192. 197. 199. Secundum eos in Sole positus, cum Astro hoc rotabatur. 192. Non est Spiritus **Opifex**, vel **Creator**. 190. 191. Erat certo sensu idem cum **Osiride**. 192. Et cum **Horo**. 213-215. Erat Symbolum temporis. 191. 193. 194. Aut potius **Solis**, qui tempus efficit. 191. 192. etc. Speciatim vero **Solis** verni, 185. 195. 196. fruges ad matur-

ritatem debitam perducen-
tis. 200. 201.

Hercules Aegyptius, **Canobi** in Aegypto inferiori cultus, Graecis quoque celebratus erat. Vide *Canobus*.

Hercules Tyrriorum, Symbolum erat temporis. 193. 194. Etiam Graecorum in Theologia antiquiori. 194. 195.

Hermes Aegyptiorum, lingua ipsorum dicebatur **Thoth**. Vide *Thoth*. Dicebatur ter maximus. III. 160.

Hermes Aegyptiorum fuerunt tres, vel duo. Vide *Thoth*.

Hermetici libri. Pr. 96-98. I. 43. 44. 96. III. 165. 166. 190. 192. 196.

Hermunthites Taurus sacer. Vide *Onuphis* et *Pacis*.

Hippopotamus, animal impurum, Aegyptiisque odiosum. III. 68. Symbolum et imago **Typhonis**. 68. 69. colebatur **Papremi**, in Aegypto inferiori. 71.

Hircus, viua imago **Mendetis**, siue **Panis Aegyptii**. Vide *Mendes*. Animal libidinosissimum, ideoque **Mendetis** symbolum. 281. 282.

Homines mortui, ob benefactorum merita, post mortem diuinis honoribus donabantur a Graecis. Pr. 26-28. Non itidem apud Persas. 29. Neque apud Aegyptios. 29-43. Quod antiquiores ipsorum Sacerdotes testantur. 37-42.

Horus, Aegyptiorum Deus, ser-

I N D E X

mone ipsorum dicebatur Or.
I. 202. 203. A Graecis exponitur Apollo. 202. Eius rei ratio. 221. Osiridis et Isidis filius. 219. 220. Eius rei ratio. Ibid. Fabulae Aegyptiorum de eo. 203 - 205. Eius cum Typhone certamen et victoria. 208. 220. Eius regnum. 218. Horus iunior et senior. 213. 216. 245. Certatione idem erat cum Harpocrate. 211 - 213. et cum Hercule Aegyptiorum. 213 - 215. Videtur Aegyptiis significasse aërem symbolice. 206 - 210. sed re ipsa erat symbolum Solis. 205. 211. 215. 216. Et quidem circa Solstitium aestivum lucis et caloris vim atque potentiam maximam manifestans. 216 - 219. Eo forte respexit, qui eum interpretatus est Priapum. 209. 210. Nominis Hori variae originationes. 221 - 223.

Humana Sacrificia an et qua ratione in Aegypto admissa. Vide *Sacrificia*.

Hydriae Aegyptiacae, ex terra quadam porosa confectae, aquam Nili turbidam reddebant puram et limpidam. III. 144 - 147. a Graecis vocantur Baucalia et Caucalia. 145 - 147. hydriae talis formam habebat simulachrum Dei Canobitae, siue Serapidis illic culti. 147. cuius rei ratio exponitur. 151. 152.

Hymni Aegyptiorum Sacri. Pr. 96. II. 168. 172.

I.

Iao Gnosticorum, in Oraculo Apollinis Clarii, quis. I. 250 - 254.

Iaro, vel Iaor. Vide *Ieor*.

Ibis, avis sacra Thot, siue Mercurio Aegyptiorum. III. 163. 164. Eius figuram refert prima inter literas Aegyptias. 162 - 164. Est ☉ Graecorum. 163. 164.

Ichmin, vel Ischemun. Vide *Esmunus*.

Ichonuphis. Ita plenius et perfectius appellatur Deus Aegyptiorum, quem communius Cneph et Cnuphin vocant Scriptores. I. 90. Idque proprie Spiritum, vel Deum, bonum significat. 90 - 92.

Ieor, vel Iaro, in Scriptura vocatur Nilus, idque Aegyptiis fluvium significat. II. 142. 143.

Imagines et Simulachra Deorum, quo loco et quo in honore fuerint apud Philosophos Gentium. Pr. 79. Quales in Aegypto Deorum imagines. Vide *Simulachra*.

Inachus Argiuorum rex, gente Aegyptius. II. 5. Mysteria ex Aegypto in Graeciam vexit. Ibid. Eius filia Io. 5. 6. Inachus iunior et antiquior. 5. nomen et regis et fluvii. 5. 6.

Initiatio Aegyptiaca requirebat praeuiam circumcisionem. Pr. 14. 141. et praeparationem valde diuturnam et molestissimam. 140 - 143. Sed regnantibus Ptolemaeis fere desit

RERVM ET VERBORVM.

defiit, aut certe pristinum rigorem penitus amisit. 152.

Inscriptio Saitica. Vide *Sais*.

Io Argiua est Luna. II. 4-6.

Ioh Lunam Aegyptiis significat, et sub isto nomine Luna primitus ab ipsis culta fuit. II. 4-6. Et ab Argiuis. 4-6.

Iram supremo Numini Aegyptii nonnisi tecte et magna circumspectione tribuebant. I. 103. 104. Idque etiam in Coptica interpretatione Scripturae S. animaduerti potest. 105. 106.

Isis maximum Aegyptiorum Numen, in cultu populari, Diis omnibus anteponebatur. II. 3. 8. 9. Eam Graeci interpretari solent Cererem. 7. 18. 19. Quod aliqua ratione verum est. 19. 20. Isidis lachrymae in fabulis Aegyptiorum. II. Eadem Typhonem Sistro abigit. I. 292. Isis Aegyptiorum Theologis symbolum fuit Lunae. II. 7. 8. nempe generaliter et in vniuersum spectatae. II. 78. 79. 117. Ideoque ipsi adscribebant incrementa Nili. II. 10. 11. 13. Et in eius potestate volebant esse ventos. 16. 17. Aegyptiis etiam symbolice designabat terram. 18. 19. 20. Sigillatim vero terram a Nilo foecundatam. 20. 21. Quia nempe Luna causa est omnis fertilitatis terrestres, secundum Aegyptios. 20. 21. Nonnunquam significabat Statum et Naturam rerum sublunarium. 21. 22. Etiam naturam

rerum vniuersam. 23 - 26. recentiores volebant, eam plurium Deorum proprietates comprehendere. 24. Certo sensu a Neitha, vel Minerva Aegyptiorum non differt. I. 65. 70. 76. 78. II. 23. 40.

Isidis nomen successit nomini antiquiori Ioh, quo Aegyptii Lunam designabant. II. 6. 7. Isis Aegyptiae matrem non designat. I. 136. II. 120. Variarum huius nominis interpretationes expenduntur. II. 26-31. Re ipsa significat Deam, terrae Aegypti, per Nili incrementa, vbertatem conciliantem. 31-33.

Isis irata est Tithrambo. I. 110. III.

Iuno Orientalium. I. 5. 6. Aegyptiorum diuersa a Iunone Graecorum. I. 6. 142. designat plerumque eorundem Athor, vel Venerem. I. 6. 25. Nonnunquam vero ipsorum Ilithyiam vel Bubastin. II. 70. 71.

Iupiter Aegyptiorum, lingua ipsorum dicebatur Amun. Vide *Amun*. Colebatur imprimis Thebis, in Aegypto superiori. Ibid. Graeci per Iouem antiquitus vim potestatemque Solis intellexerunt. I. 167.

K.

Kēpos, quando adhibetur de Baccho, non filium significat; sed puerum aetate et forma. I. 135.

Latona

I N D E X

L.

Latona Aegyptiorum, sermone ipsorum dicebatur Buto, vel Butus. Vide *Buto*.

Latonae in Theologia Graecorum interpretatio physica. II. 92-96.

Latopolis, vrbs in Aegypto, Latonae sacra. II. 86. 87. Plures huius nominis vrbes erant in Aegypto inferiori. II. 87. Ab illis differt vrbs latorum in Thebaide. Ibid.

Lapides olim Deorum loco culti. Pr. 80. 81.

Leo Symbolum vel Simulachrum Vulcani Aegyptiorum. Vide *Simulachrum*. Idem Soli facer. I. 219. In Leonis signo, Nili exundatio est copiosissima. 218. 219.

Liber Bacchi cognomen, non significat filium. I. 135. 136.

Libera, cognomen Proserpinae, non designat filiam. I. 135. 136.

Libyes, aliquam Sacrorum communionem cum Aegyptiis habebant. I. 164. 165.

Lingua sacra sacerdotalis in Aegypto. I. 147. II. 175. 245. III. 68. 69. 109. Pr. 127. 130-135. 137. Non poterat recte intelligi nisi ab initiatis. Pr. 130. Non intellecta, errores non paucos peperit. II. 245. Pr. 127.

Literarum Aegyptiacarum inuentor Thoth, vel Hermes. III. 161-164. tam hieroglyphicarum, quam sacerdotalium. 184. 185. 187. 188. Literarum Aegyptiacarum, (puta vulgarium) prima, formam

habet Ibidis auis. III. 161. 162.

Illa non est A, sed Θ. 162. 163.

Litterae Aegyptiorum hieroglyphicae. III. 184. 185. 187. Sacerdotes. 184. 185. 187. 188. Vulgares vel epistolographicae. 188. Erant numero XXV. II. 196.

Lucina, vel Ἑλκήθρεια Aegyptiorum, erat Bubastis. II. 68-72. 77. 78. Sacra eius in Aegypto olim abominanda. II. 69-77. Eam Graeci modo Dianam, modo Iunonem interpretantur. 70. 71. Est re ipsa Luna, ac speciatim noua. II. 78-81.

Lucinae vrbs in Aegypto superiori. II. 68. 69. Eadem Heliopoli habebat Sacellum. 71. 72.

Luna apud Aegyptios fingebatur sexus esse masculino-feminini. I. 64. Apud eosdem tamen vox designans Lunam, generis erat masculini. 64. 65. Inter Deos Aegyptiorum visibiles et materiales, cum Sole principatum tenet. Pr. 50. 51. I. 124. Ideoque ipsis dicta regina coeli. Pr. 50. I. 124. Ab Aegyptiis culta primo fuit sub nomine Ioh. II. 4-6. Cui nomini post aliquot secula successit Isis nomen. Vide *Isis*.

Lunae corpus secundum Aegyptios est opacum, terrae nostrae simile. II. 20. Ei veteres vim maximam ad generationem, conseruationem, et incrementum rerum omnium, tribue-

RERVM ET VERBORVM.

tribuebant. II. 8. 9. 10. Et sigillatim Aegyptii. Ibid.

Luna secundum Aegyptios ad creationem mundi concurrit. II. 41. Eadem credebatur incrementa Nili procurare. II. 11-13. praesertim in Nouilunio. 12. 218. Et habere potestatem ventorum. II. 16. 17. Pro diuersa ad terram nostram relatione, variisque effectibus, varia quoque accipiebat nomina. II. 55. 56. Secundum veteres, ac sigillatim Aegyptios, Luna pascebatur aqua palustri, et sic pasta omnia nutrit et fouet. II. 104. 105. Luna noua generationi et frugibus secundum eodem mire fauebat. 79. 80. Et credebatur mater roris. 106. 108. maxime tempore Plenilunii. II. 112. 113. Eo maiorem virtutem ferebatur exercere, quo propius ad Plenilunium peruenisset. III. 112. Credebatur quoque hominibus insaniam aliaque mala immittere, praesertim in certis vicissitudinibus. I. 113-116.

M.

Manethonis dexteritas, scientia, aut bona fides saepius valde laborat. Pr. 67-70. I. 180. II. 73. 74.

Mare auersabantur Aegyptii. III. 81. 82. 113.

Martis Stella apud Aegyptios attributa Herculi. II. 132. Ab Aegyptiis dicebatur Artes, vel Ertosi. II. 132-135.

Memphitarum Deus Phthas, siue Vulcanus. Vide *Phthas*. Eorundem Taurus Sacer, Apis. Vide *Apis*.

Mendes summum et antiquissimum Aegyptiorum Numen. I. 272. 273. 280. Erat ex numero octo Deorum primorum. 280. Simulachrum ipsius erat hircus viuus. I. 272. 273. 275 - 279. Ea de causa Graeci opinati sunt; sed perperam, hircum Aegyptiis dici Mendes. 272. 273 - 275. Propter eandem rationem Graeci Mendetem interpretantur Panem. 272. 273. 279. Duorum horum Deorum inter se conuenientia. 279. Et disconuenientia. Ibid. Sedes hirci Mendesi erat Praefectura Mendesia, illiusque vrbs primaria Thmuis. 275. 276. Sed colebatur tamen etiam per totam Aegyptum. 280. 282. cultus ille in lege Mosis iam damnatur. 279. Hirco Mendesio Sacerdotes omnes initiabantur. 282. Hircus ille sacer symbolum erat foecunditatis mundum conseruantis. 281. Quae inest toti rerum naturae. 285. 286. Ac speciatim Soli. 287-289. Nomen Mendes significat prolificum et foecundum. 283-285.

Mens aeterna, rerum omnium prima causa, in Theologia Aegyptiorum. Vide *Aegyptii*.

Mensa Isiaca, vel Bembina. Vide *Bembina*.

Menu-

I N D E X

Menuthis, vel Eumenuthis Vxor
Canobi, Numen Aegyptio-
rum. III. 153. 154.

Mercurius Aegyptiorum Thoth.
Vide *Thoth*.

Mercurius eorundem alius,
Anubis. Vide *Anubis*.

Methuer, Isidis in Aegypto co-
gnomen, explicatur. II. 123.
124.

Minerua Aegyptiorum, lingua
ipforum dicebatur Neith. I.
54. 55. Cum Minerua Grae-
corum pauca quaedam com-
munia habet; sed quae ultra
ius fasque non sunt exten-
denda. 56-63. Nam in per-
multis differt a Graecorum
Minerua. 62. 70. 71. Ab Ae-
gyptiis finge batur sexu vtro-
que praedita. 63. 64. Eius
simulachra finge bantur habi-
tu mulieris sedentis. 73. 79.
80. Festum in eius hono-
rem quotannis celebrari soli-
tum. 80. In illius tutela non
erat oleae. 60-62. Habeba-
tur pro Mente aeterna, vel
Opifice, causa rerum omni-
um prima. I. 65. 66. 72. 73. 74.
II. 40. Eoque sensu cum Vul-
cano Aegyptiorum eadem. I.
52. 53. 63. 64. 69. 74. Inscr-
ptio de ea, Saitica exploratur.
65-69. Fructus illius Sol.
69. Per eam Aegyptii desi-
gnabant Sapientiam Mentis
aeternae. 70-73. Ideoque
Sapientibus et Scientiis ac ar-
tibus praecerat. 71. Etiam re-
bus ad bellum spectantibus.
71. 72. Sacer illi erat scarabaeus. 63. 72. 79. Ovis prae-

terea vel aries. 74. Etiam
Zodiacus ipsi erat consecra-
tus, ac speciatim signum arie-
tis. 74. 75. 80. Et circulus ae-
quinoctialis. 75. Vide et
Neitha.

Mneuis Taurus sacer Heliopo-
litanus. II. 262. etc. anti-
quior Apide Memphitico. II.
262. 267. verum post con-
secratum Apim, eius cultus
negligi coepit, et sensim de-
siit. 262. 263. 268. Singulari
ratione Soli sacer erat. 263.
264. Et primitus imago So-
lis habitus. 264. Notae Mne-
uidi propriae. 265. 266.
Mneuis significat bouem He-
liopoli, aut Soli consecratum.
268-270. in Tabula Bembi-
na depictus non cernitur. 265.
266.

Moses Aegyptiis dictus Osar-
siph, vel Osirsaph. Pr. 22.

Mus araneus Latonae sacer. II.
99. vera huius rei ratio. 202.

Muth cognomen Isidis apud Ae-
gyptios. II. 114. 120. Est for-
te Buto, vel Latona Aegypti-
orum. 114. 115. 121. Secun-
dum Plutarchum significat
Matrem, quod explicatur.
120. 121.

Mysteria ex Aegypto transferunt
in Graeciam. Pr. 29. II. 5.
Aegyptiaca tamen diuersa
erant a Graecis. Pr. 28. 29.
In Mysteriis Graecorum tra-
debatur; Deos omnes fuisse
homines Pr. 26-28. Sed non
in Aegyptiacis. 29. 30. etc.

RERVM ET VERBORVM.

N.

Neitha, magnum Aegyptiorum et antiquissimum Numen. I. 53. 56. Sedem habebat Templumque praecipuum Sai, in Aegypto inferiori. Vide *Sais*. Ipsa tamen non dicebatur *Sais*. 53. 54. Graeci eam non interpretantur *Venerem*. 55. 56. Sed *Minerua*. Vide *Minerva*. Ab ea olim multi in Aegypto, et viri et foeminae, nomina sunt mutuati. 56 - 58. Nominis illius etiam in Graecia reperiuntur vestigia. 58. Dea haec saepe sub nomine *Isidis* comprehenditur et intelligenda venit. 65. 70. Vide et *Isis*. Nominis *Neith* variae adferuntur etymologiae. 75. 78. Nobis nomen istud videtur significare decernentem, et ordinantem. Vide et *Minerva*.

Nemesis Aegyptiorum Numen. I. 107. Eorum lingua patria dicebatur *Tithrambo*. Ibid.

Neomeniae in Aegypto ab antiquo celebratae. II. 43. Pr. 51.

Nephthys, Typhonis et soror et vxor. III. 46. 112. 113. Osiridi fratri, infcio, adulteris cognita. III. 113. 118. 119. Non erat *Venus*, neque aliqua maris Dea. 114. 115. Sed symbolum Arabiae Aegyptiacae, siue partis illius Aegypti sterilis et infelicitis, quam mare rubrum alluit. 116 - 119. Eoque opponitur *Isidi*, terrae Aegypti, quam Nilus rigat. 117.

Nephthys nomen Aegyptiacum tentatur. III. 120. 121.

Niloa Festum in honorem Nili, circa solstitium aestiuum celebrari solitum. II. 173. 222. 226.

Nilometrium, siue mensura Nili adscendentis, olim in pluribus Aegypti vrbibus extructum erat. II. 236 - 239. a veteribus accurate describitur. Ibid. Et a recentioribus. 222. 239. Nilometrium Memphiticum olim paucis visum cognitumque. II. 247. Extructum erat in Insula. 247. 248.

Nilometrium portatile, prioris imago, in Pompis Sacris circumferri solebat. II. 173. 227. 228. 240. Serapidi ratione singulari sacrum dicatumque erat. 241. Etiam Serapidi antiquiori, prisco Aegyptiorum Deo 243 - 253. Memphi reponebatur in aede Serapidis prisci. II. 228. 244. 245. 246. Alexandriae in Templo Serapidis Pontici. 227. In Tabula Bemina depictum cernitur. 173. 222. 226. 227.

Nilopolis, vrbs in Aegypto, Nilo sacra. II. 170. Et Apidi II. 168. 219.

Nilus, fluuius Aegypti. II. 153 - 155. cuius nominis interpretatio tentatur. 156 - 159. antiquissimo tempore appellabatur *Ieor*, vel *Iaro*, id est fluuius. 142. 143. Ab Aethiopibus vocabatur *Siris*, quod nomen tentatur. 144. 145. 150 - 153. Nomen *Siris*, cum hebraico *Schichor* non est idem. 146. 147. Neque cum *Osiri-*

I N D E X

Osiride Aegyptio. 148. 149.
In Sacris nonnullis Nilus dicebatur Phruron, cuius denominationis ratio redditur. 159 - 161. Nilus quando nomen hoc acceperit. 153. 154.

Nilus ab Aegyptiis inter Deos principes colebatur. II. 140. 141. 168 - 174. Iupiter Aegyptius. 168. 169. Festum annum in honorem eius institutum. Vide *Nihoa*. Habebatur defluxus Osiridis. I. 127. 128. II. 217. 218. Ideoque in Sacris nonnunquam Osiridis nomine inuocabatur. Ibid.

Nili origines in Aethiopia, ne nunc quidem satis sunt certae et perspectae. 161 - 163. incrementa et decrementa mirabilia. 163. 164. Incrementi Nilotici vera causa. II. 14. etc. 164. cognita erat priscis in Aegypto sacerdotibus. II. 13 - 17. 164. Eius dulcedo, salubritas, miraque foecunditas. 164 - 167. Aqua illius, per se feculenta arte quadam adhibita pura et limpida redditur. 165. Illius imagines. 174 - 176. Nilo nati illi ex diis Aegyptiorum dicebantur, qui genti huic erant proprii, quibusque parentes non assignabantur. II. 169.

Nomina Deorum Aegyptiorum ex Theologia ipsorum arcana, ideoque ex sola tantum coniectura explicari possunt. II. 49. 50.

Nox, a plurimis gentibus cul-

ta, tanquam potens summumque Numen. I. 11. a Phoenicibus. 11. 12. ab Arabibus. 24. a Graecis antiquioribus. 13. 14. Praesertim vero ab Orphicis. 15 - 17. cum primis vero ab Aegyptiis, qui et Tempia illi dedicarunt celebria. 17. 18. 26. Per Noctem vel Tenebras in Aegyptiorum Theologia non designatur Mens diuina aeterna, incomprehensibilis. 29. Sed Principium rerum omnium passuum, Tenebrae, vel Chaos primigenium. 19. 20. 21. 23. 29. Recentiores per eandem intelligebant nonnunquam Lunam, Noctis Praesidem. I. 24. nonnunquam vero hemisphaerium terrae nostrae inferius. 24. 25. 26. nonnunquam etiam noctem naturalem. 26.

Nox, Numen Aegyptiorum, lingua ipsorum propria, dicebatur Athor. Vide *Athor*.

O.

Obelisci primitus in Aegypto, tanquam Solis symbola culti. Pr. 80 - 83.

Oëtonarius Deorum in Aegypto, complectitur primum eorum principemque ordinem. Pr. 66. Plura vide in *Dii*. Primus oëtonarius comprehendit VII. Planetas, eorumque Creatorem. 62 - 64. Huic postea alius substitutus. 64. Sed qui non ab omnibus eodem modo recen-

recensetur et explicatur.
65 - 73.

Oleae perfectae et fructi fer-
rae in tota Aegypto non
proueniunt, nisi in Prae-
fectura Heracleotica, et cir-
ca Abydum. I. 61. 62.

On vrbs Aegypti antiquissima,
Solem significat, vel vr-
bem Soli dicatam. Graeci
eam appellant Heliopolin.
Pr. 18. I. 137. Illic tem-
pore iam Iosephi Patriar-
chae Sol religiose coleba-
tur. Pr. 18. I. 137. 138.
Plura vide in *Heliopolis*.

Onuphis Taurus sacer Her-
munthi cultus. I. 99. 100.
II. 270. 271. etc. Aegy-
ptiace nomen hoc designat
bonum Spiritum vel De-
um I. 99. II. 275. Quia
erat illius symbolum. I. 98.
99. Traditiones de eo ve-
terum quales. II. 270 - 272.
Tauri huius notae et insi-
gnia. 271. Nonnunquam
eodem nomine videtur insi-
gnitus fuisse Mneuis Tau-
rus sacer Heliopolitanus.
I. 100. II. 273. Sed re
ipsa tamen duo hi Tauri
erant diuersi. II. 273. 274.

Or. Sic Aegyptiorum sermo-
ne efferebatur, qui Grae-
cis Horus audit. I. 202. 203.

Oraculum Apollinis Clarii ex-
plicatur. I. 250 - 254.

Orpheus Sacris in Aegypto
imbutus. I. 17. 29. Tota
eius Sapiencia ab Aegyptiis
hausta. I. 17. 29. 42.

Orphica Philosophia et Theo-
logia. I. 15. 16. 17. 29. 95.
190. 191. 193. 194. 196. an-
tiquissima ab Aegyptiaca
non differt. I. 44. Eius de
creatione vniuersi compen-
dium. I. 41. 42. 95. 19
adulteratum. 190. Orphi-
cae doctrinae a Philosophis
recentioribus corruptae. I.
95. Orphicorum Sacra. I.
129.

Orphicum ouum. Vide *O-
uum*.

Orygis sacrificium, Herculi
gratum. I. 198.

Osiris summum Aegyptiorum
Numen, ipsis erat Symbo-
lum sacrum Solis, solem-
que designabat. I. 125. 126.
136. 137. 139. Eodem no-
mine nonnunquam Nilus et-
iam insignebatur; sed cum
respectu ad Solem, illius
quippe defluxus. I. 126. 127.
Osiris tamen et Siris, siue
Nilus, non sunt idem no-
men. I. 127. 144. 145. II.
148 - 150. Graeci Osiridem
plerumque interpretabantur
Bacchum: quatenus nempe
Bacchus in antiquissima
Theologia a Sole non dif-
ferebat. 129. 130. Sed vi-
tis inuentio Osiridi Aegy-
ptio tribui neutiquam pot-
est. 130 - 134. Osiridis Pa-
rentes et Genealogia. 139.
140. Osiridis nomen et
cultus aliquot Seculis post
exitum Iraëlitarum ex Ae-
gypto, denum inualuit

I N D E X

137. 139. 143. 144. 156. Nomen id in ipsa Aegypto diuersimode pronuntiabatur. 145. Non vero significat filium. 134. 135. Aliae nominis huius originationes excutiuntur. 146 - 151. Nobis nomen hoc significat temporis causam, vel effectorem. 151. 152 - 156.

Osthanes Magus, Xerxis Persarum regis aequalis, in Oriente et inter Graecos valde celebris. Pr. 144. 145. Libros eius; sed spurios, Christiani olim vendiderunt. 145. Religionem Aegyptiacam non corrupit. 144 - 146.

Ovis, vel Aries, Symbolum Ammonis et Neithae. Vide *Simulachrum*.

Onum Philosophorum. I. 42. Orphicum. Ibid. Aegyptiacum. I. 43. 46.

P.

Paamyles, quale nomen. III. 201. 202. re ipsa nomen fuit Festi in Osiridis honorem instituti. 202 - 204. Festum nempe Osiridis inuenti. 204. 205. Idque erat Phallicum. Ibid. Vocis Paamyles, ex lingua Aegyptiaca, interpretatio. 205. 206.

Pacis, vel Bacis, vel Pabacis, Taurus Hermunthitarum Sacer. II. 275. 276. Idem

dicitur et Onuphis. Vide *Onuphis*.

Palmytes, quale nomen. III. 206. secundum quosdam idem est cum Paamyle. Ibid. Potest et significare Numen frugiferum, vel frugibus praefectum. 207.

Pan Aegyptiorum. Vide *Mendes*. In eius honorem condita vrbs Panopolis. 280. 290. Quae Aegyptiorum sermone dicebatur Chemmis. 290. 291. 293. 294. cuius vocis origo et vis ostenditur. 295. 298. Cultum Pan ille habebat per totam Aegyptum. 281. Videtur tamen Pan Panopolitanus aliquo modo diuersus esse a Mendefio. 280. Etiam nomine. 293. Eius simulachrum. 291 - 293.

Papremitarum Numen videtur fuisse Typhon. III. 71.

Pastores Aegyptiis erant abominationi; sed peregrini tantum. Pr. 21.

Pateneit, Archi - Propheta Minervae Saiticae. I. 58. Idque nomen Aegyptiacum per se significat. Ibid.

Persarum imperium religioni Aegyptiorum detrimentum nullum attulit. Pr. 147 - 149.

Πήχυς, cubitus, vlna, dicitur Nilometrium portatile. II. 240. Vide *Nilometrium*.

Philistaei, Aegyptiorum posteri et coloni. Pr. 10. aliquando tenuerunt oram Pelusiacam. Ibid. sub Abrahami natiuitatem in Phoenicia

RERVM ET VERBORVM.

- nícia sedes fixerunt. Ibid.
 A circumcissione semper alieni. Pr. 12.
- Phruron, Nili cognomen. II. 159. 160. Explicatur. 160. 161.
- Phthas, Numinum omnium Aegyptiorum Pater atque Princeps, rerumque omnium Principium primum actiuum. I. 44. 46. 52. Graeci eum interpretantur Vulcanum. 44. 45. Illius interpretationis ratio. 49. 50. Erat Sacerdotum et Philosophorum Praeses Numenque tutelare, a quo se credebant impelli et inspirari. III. 170-173. Idem cum Cnepho vel Cnuphi. I. 43. Nomen Phthas Aegyptiacum significat ordinantem et decernentem. 50. 51. Plura vide in *Vulcanus*.
- Placentae sacrae, in Aegypto olim vice sacrificiorum Diis oblatae. II. 74. 75.
- Planetae olim a gentibus plerisque Deorum loco culti II. 126. 127. Pr. 51-54 et sigillatim ab Aegyptiis. II. 126-128. Pr. 51-64. Planetae in Theologia Aegyptiorum aliis maioribus Diis attributi. II. 128. Planetarum cantus et harmonia. Pr. 56-58. Planetarum nomina Aegyptiaca fere omnia intercederunt. II. 128. Planetarum quiniis apud Aegyptios tria habuit nomina. II. 132. 138. Martis Planeta Aegyptiis dicebatur Artes vel Ertosi, quod nomen explicatur. 132-135. Planeta Veneris, cuius ex maioribus
- Aegyptiorum Diis attributus. 130. 131.
- Potiphera proprie significat summum Sacerdotem Solis. Pr. 18. I. 139
- Priapus Aegyptiorum, secundum quosdam Horus. I. 209. 210. Verius Mendes. I. 210. 288. 291.
- Principium primum actiuum rerum omnium, in Theologia Aegyptiorum dicitur Phthas, vel Vulcanus. Vide *Vulcanus*. Illud fingebatur utroque sexu praeditum. I. 44. Eratque tantum vnicum. Ibid.
- Principium passiuum in eadem Theologia dicebatur Athor, siue Nox. Vide *Nox*.
- Prophetiae Aegyptiorum. Vide *Sacerdotes*.
- Pygmaei. Fabulae de his origo. II. 175. 176.
- Pyramis vox Aegyptiaca, quid significet. Pr. 82. nomen hoc antiquitus et primo Obeliscis tributum. Pr. 82. 83.
- Pythagoras doctrinam de Diis intelligibilibus, naturae Spiritualis, hausit ab Aegyptiis. Pr. 49. vti et scientiam omnem. Pr. 49. ac praecipue Theologicam. 49. 52.
- Pythagoraeorum methodus in tradendis disciplinis. Pr. 118. Numeri et figurae in Theologia. 119-124. Symbola. 124-128. doctrina de Animarum immortalitate. I. 33. Et de terrae nostrae cum Luna similitudine. II. 20. de motu terrae circa Solem. Pr. 100.

I N D E X

Q.

Quaternarius Deorum in Aegypto. Pr. 72.

R.

Racotis oppidum antiquum Aegypti inferioris, postea evasit suburbium Alexandriae. I. 231. Ideoque Aegyptii Alexandriam, sermone suo patrio, vocant Racotin. 232. Olim Deos tutelares habuit Serapim et Isidem. I. 232.

Religio et Theologia primorum Aegyptiorum post diluvium, per aliquot Secula pura mansit. Pr. 7. 8. 9. Talis erat tempore adhuc Abrahami. 9-12. et diu etiamnum post. 12-18. Verum tempore Iosephi Patriarchae vehementer iam erat corrupta, et postea indies corruptio illa latius serpsit. 12-18. tota eorum Religio vetusta constituta est, et complementum ultimum accepit Seculo IV. post exitum Israëlitarum ex Aegypto. Pr. 77. Vide plura in *Aegyptii et Sacerdotes*.

Remphah, nomen Solis symbolicum in Aegypto. Pr. 50.

Rhea in Theologia Aegyptiorum prisca ignoratur. I. 141. Graeci tamen hoc nomine designare solent Venerem Aegyptiorum. 141. 203.

Ros ineffabile beneficium Naturae. II. 108. 109. Inprimis in Aegypto et regionibus Orientis ibid. Roris quatenam causa et origo. II. 106. Iuxta

communiorem veterum sententiam est filia Lunae. II. 106-108. praecipue circa Pleni lunium. 112. 113.

S.

Sabii, antiquissimi Orientis Philosophi, vnde dicti. Pr. 92. 93. **Sacerdotes, qui sic appellantur.** Pr. 90. 91.

Sacerdotum Collegia primi instituisse videntur Aegyptii. Pr. 90.

Sacerdotum Aegyptiorum Sapientia olim vehementer celebrata. Pr. 4. Eorum numerus, tempore Iosephi Patriarchae iam ingens. 18. 19. Erant ab oneribus civilibus immunes. 19. Eorum praecipua munera. 91. Quidam ipsorum erant Prophetae. 91. 97. Alii *ἱερογραμματεῖς*, scribae sacrorum. 91. 92. Vnde sic dicti. 93. 94. 96. Illique proprie Sapientum nomine veniunt. 92. Aegyptiace dicebantur Arpedonaptae. 94. 95. Eorum erat literas et scientias sacras ex colere ac docere, et Scripta Sacra custodire. 96. Vide *Scientiae Sacrae*. Alii Aeditui. 14. 91. Ac Pastophori. Pr. 97. I. 165. Collegia Sacerdotum, in diversis Aegypti partibus, circa nonnulla inter se dissentiebant. Pr. 77. II. 200.

Sacerdotes Aegyptii in plures Sectas diuersas erant diuisi. Pr. 71. A Graecis passim appellantur *Θεραπευταί*. I. 102.

in not. Diis nomina imposuerunt symbolica. II. 6. sibi nomina mutuabantur a Deo, cuius ministerio erant consecrati. I. 58. 101. Abstinebant a sale quocunque in castimoniis. III. 81. 82. A Sale vero marino semper. 82. Deorum suorum, inprimis Vulcani, visionem, impulsione et reuelationes iactitabant. III. 171-173. Iphis, etsi tamen non nisi paucis, perspecta erat vera causa incrementi annui Niliaci. II. 13-15. Plerumque tamen credulitati plebis vehementer illudebant. II. 183. 184. 185. 199. 205. 206. 252. 253. Solebant dogmata sacra symbolorum et aenigmatum inuolucris tegere, ut nonnisi ab initiatis intelligi possent. Pr. 128-135. Quae fuerit obscuritatis huius affectatae vera causa. Pr. 135-140. Nemi- ni dogmatum suorum arcanorum verum sensum aperire, nisi praeuia initiatione valde diuturna et longe molestissima. 140-144. Quo factum est, vt Religio ipsorum sub imperio Graecorum multas subierit mutationes, ac tandem omnis eorum doctrina arcana in vniuersum interciderit. 144. etc.

Sacerdotalis lingua, vel dialectus. Vide *Lingua*.

Sacrificia humana, an et quando in Aegypto obtinuerint. II. 72-77.

Sais urbs Aegypti inferioris sacra Neithae, vel Mineruae. I. 53. 54. Non vero est ipsius Deae nomen. 54. urbs haec nomen non accipit ab olearum prouentu et cultura, quae ibi nullae sunt. 60-62. Inscriptio Saitica in honorem Neithae excutitur. I. 65-68. 83. 139. Sacerdotes Saitici sapientiae fama olim celebres. 53.

Sal fossilis Sacerdotibus Aegyptiorum gratus erat, et in sacrificiis adhibebatur. III. 82. Sal vero marinus iisdem inuisus erat. *ibid.*

Sapientes dicti olim Sacerdotes Aegyptiorum. Pr. 92. 93. Eo nomine cumprimis designabantur, qui exquisita cura naturam scrutabantur. 103. Et qui illam scientiam aenigmatibus ingeniosis nouerant inuoluere. 112. etc.

Saraceni victimas humanas offerebant. II. 76.

Sari, species iunci, papyro similis, in Aegypto. II. 151-153. Abeo Aegyptii mare rubrum, vel sinum Arabicum dixere mare Sari. *ibid.* Et eadem de causa Nilus probabiliter dictus est Siris. *ibid.*

Saturnus in Theologia Aegyptiorum, ab aliis Diis distinctus non datur. I. 140. Graeci tamen eo nomine nonnunquam designant Vulcanum Aegyptiorum. 140. 141. 203. Nonnunquam Serapim. I. 141. II. 73. Nonnunquam

I N D E X

- nunquam etiam Anubim.
III. 14. 15. 20.
- Scientiae Sacrae, apud Aegyptios, quae et quales. Pr. 98. etc. Excolebantur et sollicitè custodiebantur a Scribis Sacrorum. Vide *Sacerdotes*. Scientiarum inuenta, et memorabilia quaevis, inscribebantur olim Stelis vel columnis. Vide *Stelae*.
- Scientia Physica ab Aegyptiis Studiofissime culta. Pr. 103-105. Erat basis totius eorum Theologiae. 105-107. Vti et totius Theologiae gentilis. 106. 107. Idem dicendum de scientia Astronomica. 100. Sententia huic contraria Pseudo-Sanchuniatonis conuellitur. 107-111.
- Scribae Sacrorum, *ἱερογραμματῆς*, in Aegypto. Vide *Sacerdotes*.
- Septenarius numerus omnibus in Oriente gentibus sanctus. Pr. 53. Sigillatim vero Persis. 53. 54. omnium maxime vero Aegyptiis. 54-59.
- Septem vocalium cantu Sacerdotes Aegyptii celebrabant Deos. Pr. 55. 56. Cuius rei causa aperitur. Ibid. 56-59.
- Serapidis Aegyptiorum Dei plurima apud Graecos occurrit mentio. I. 226. Est antiquum gentis illius Numen, non aduentitium. 227-231. 232. 235. Graecis tamen ante Alexandri M. aetatem vix cognitus. 228-230.
- Cuius rei ratio exponitur. 247. Videntur Graeci primam eius notitiam accepisse per Alexandrum M. 233. Priscus Aegyptiorum Serapis duplex erat, coelestis et Niliacus. 227. duplicis huius Numinis origo. II. 257. 258. Antiquitus colebatur Racoti, ubi deinceps aedificata est Alexandria. I. 231. 232. et in Sinopio prope Memphin. I. 233. 234. II. 233. in Templo peruetusto. II. 230. Quod situm erat trans Nilum, vel potius in Insula Nilotica. II. 233. 234. 247. 248.
- Serapis Coelestis veterum Aegyptiorum, Sol erat inferus, in hemisphaerio infero haerens. I. 235-238. Niliacus referebatur ad Nilum, eiusque incrementis praesse credebatur. 234-236. In capite eius modius, quid significauerit. II. 234. 235.
- Serapidi Nilometria singulari ratione sacra erant et dicata. II. 236-239. inprimis vero portatilia. 240. etc.
- Serapis Canobita. Vide *Canobus*.
- Serapis Graecus recentior a Ptolemaeis in Aegyptum inuectus. I. 226-228. A Ptolemaeorum temporibus Tempia et cultum sortitus erat ubique. 226. Cultus eius transiit ad Graecos omnes, et per hos ad Romanos. 226. Nomen tamen hoc mutuatus est a Numine Aegyptio-

gyptiorum vetusto. I. 231. Incertum, sit ne e Sinope Pontica Alexandriam aduectus. 233.

Serapis nonnunquam dicitur Saturnus. II. 73. Nominis Serapis etymologiae excutuntur. II. 253-255. Nobis videtur nomine hoc innui columna, in qua gradus Nili adscendentis numerabantur. 255-258.

Serbonis lacus in confiniis Aegypti et Syriae, Typhonis sepulchrum. III. 64. Ibi enim credebatur fulmine interemtus, merfusque. 65. 66. Hinc lacus ille dictus Typhonis exhalationes. 64. Quomodo lacus ille formatus fuerit. 104. 105. emittit exhalationes igneas. 106. Videtur protulisse bitumen. 106. 107. Nominis istius originationo tentatur. 107.

Seriadica terra. III. 174. 178.

Seth, Typhonis cognomen. III. 107-109. Nominis illius interpretatio. 108. 109. Ab eo dicta Praefectura Sethroitica. 64. 65. 83.

Sethi Columnae. Vide *Columnae*.

Sethroitica Praefectura. Vide *Seth*.

Sexus Diis nonnunquam tribuebatur vterque, masculino. foemininus, praesertim apud Orientales. I. 47. 63.

Sidera in coelo notabiliora ab Aegyptiis consecrabantur alicui ex maioribus Diis. II. 37. 38. 39. Iis, in Theolo-

gia Aegyptiorum prisca genuina, nomina non induebantur a vetustis heroibus, sicuti apud Graecos. II. 38. 39. Alias figuras aliaque nomina habebant in Sphaera Aegyptiaca, atque in Graecanica. II. 47. 48. Secundum Aegyptios aliosque veteres pascebantur humore maris, fluuiorum, fontium, et lacuum. II. 103.

Simulachra Deorum, apud Aegyptias, erant animalia, et plerumque viua. Pr. 88. I. 27. Apud Gentes alias, qualia. Pr. 80. 81. Vide et *imagines*.

Simulachrum Athor, vel Veneris erat vacca. Vide *Vacca*. Ammonis ouis siue aries. I. 163. Cnepi, vel Agathodaemonis serpens. I. 86. 87. 89. Neithae aries vel ouis. I. 75. Et vultur. I. 72. Scarabaeus itidem. 79. Phtha, siue Vulcani Leo. I. 82. Et vultur. I. 63. Solis accipiter. I. 158. 205. 206. Vti et Hori. 206. Ifidis et Bubastis felis. II. 66-68. 71. 72. Butonis vel Latonae mus araneus. II. 99. 100. 102. Typhonis crocodilus, hippopotamus, asinus. III. 67-69.

Sinope patria Serapidis Alexandrini. I. 228. 232. 233. 235.

Sinopium locus prope Memphim, vbi Serapis ab antiquo colebatur. I. 233. 234. 238. II. 256-258.

Siphoas, rex Thebaeus, in
M 4 Cata-

- Catalogo Eratosthenis, quis.** III. 180. 181. 188. 189.
- Siris in Aethiopia dicebatur Nilus.** II. 144. 145. Non est Hebraeorum Sichor, vel Sior. 146. - 148. Neque Aegyptiorum Osiris. 148. - 150. Nominis illius verior originis tentatur. 150. - 153.
- Sistrorum clangore abigi credebatur Typhon.** I. 292. III. 72.
- Sistrum pertinet ad insignia Isidis.** I. 259. in not. In Sistris fingi sculpique solebat felis. II. 67. Nonnunquam etiam Nephthys vultus. III. 114.
- Smun.** Vide *Smun*.
- Smun et Smin, vrbs Aegypti superioris, quam Graeci Chemmin efferunt, et Pano-
polin interpretantur.** I. 295. 298. 299. Duae huius nominis vrbes in Aegypto, Pano-
polis altera, altera Her-
mopolis. 298. 299. Vtraque
sic denominata a Numine
Smun, vel Esmuno. Vide
Esmunus.
- Smy, cognomen Typhonis.** III. 110. III. illius interpretatio tentatur. III.
- Socharis Aegyptiorum Numen, et quale.** III. 207. 208.
- Sol ab Israëlitis in deserto cul-
tus.** Pr. 50. in Aegyptiorum
Theologia Vulcani filius. I. 48. 69. fructus itidem Miner-
nae. 69. Deorum materia-
lium Princeps. I. 123. 124. 125.
Rex Coeli. Pr. 50. I. 124.
Symbolicum nomen eius a-
pud Aegyptios erat Rex Coe-
li, vel Remphah. Pr. 50. Et
- Osiris.** I. 125. Quatenus an-
norum causa est, & tempora
efficit. 151. - 154. Sol apud
Aegyptios, pro variis effecti-
bus, variaque ad terram no-
stram relatione, varia acci-
piebat nomina. 157. - 160. My-
stice finge-
batur, in Zodiaco
mutari, ibique continuo ali-
am aliamque formam indue-
re. I. 157. - 160. 249. Ex qua-
tuor vicissitudinibus, quas
Sol in anno efficit, quatuor
Deos finxerunt Aegyptii.
Pr. 74.
- Sol in Solstitio hyberno tarde
mouetur, ac veluti claudicat.**
I. 175. 176. Sed velociter in
Aequinoctio verno. Ibid. Se-
cundum Aegyptios ex humo-
re accenditur et alitur. II.
103. - 105.
- Sol tempore Iosephi ab Aegy-
ptiis colebatur One, vel He-
liopoli.** Pr. 18. I. 137. 138. 139.
Sub nomine Phre. Ibid. Hu-
ius Sacerdos erat Potiphera.
Pr. 18.
- Som, Sem, et Chom Aegyptii
vocarunt suum Herculem.**
Vide *Hercules*.
- Sothis Aegyptiis dicitur Sidus
caniculae.** II. 36. 37. 46. Vel
potius caniculae ortus, vel
dies, qua oritur. 51. Non
est proprie nomen Isidis. 36.
37. Rerum Sothis Isidi cen-
sebatur sacrata. 37. cuius rei
rationes exponuntur. 37. - 46.
Sothis erat Aegyptiis princi-
pium annorum. 39. 40. 51. 52.
Vnde periodus Sothiaca. 34.
Ex eorundem sententia So-
this

RERVM ET VERBORVM.

this siue ortus caniculae erat natalis totius mundi. II. 39. 40. 52.

Sothis sermone Aegyptiorum canem non designat. II. 46. Nostra nominis illius originationo. II. 50-54.

Spiritus aeternus, in Theologia Aegyptiorum, rerum omnium prima causa. Vide *Aegyptii*. Doctrina de eo, olim a Philosophis et Sacerdotibus illius gentis, diligenter excolebatur. Pr. 46-49. I. 68. Erat ex primitiuis traditionibus Patriarchalibus hausta. Pr. 46-48.

Spiritus aeternus ab Aegyptiis perhibebatur naturae esse masculo-foemininae. Pr. 48. I. 44. 46. 47. Cum qua doctrina consentit doctrina Orphica. 41. 42. et traditiones Orientalium. I. 47. 285-287. Pr. 48. Ab Aegyptiis dicebatur omnia permeare et viuificare. I. 82. 83. tanquam Anima Mundi. 86. et qui sit causa omnium euentuum in Mundo. 83. 84.

Stellae. Vide *Sidera*.

Stelis siue columnis Veteres scientiarum inuenta, et res memorabiles inscribere solebant. III. 172-174. praecipue vero Aegyptii. 175-177. Qui Stelas has referebant ad suum Thoth, vel Mercurium. III. 177. 178.

Stoicorum de immortalitate animarum doctrina. I. 33. 34. Eorum Theologia cum Aegyptiaca aliquam habet

conuenientiam. 38. 39. sed melior tamen veritatie propinqua magis Aegyptiaca. 51.

Suchus species, crocodili in Aegypto mitioris. III. 70. 71. Symbola Pythagoreorum ab Aegyptiis erant desumpta. Pr. 124-128.

Syringes Aegyptiorum. III. 175. 178. 181. Syringica terra. III. 178.

T.

Tabula Isiaca vel Bembina. Vide *Bembina*.

Tauri Aegyptiorum Sacri. Vide *Boues*.

Tenebrae in Theologia Aegyptiorum, quid significauerint. Vide *Nox*.

Thalamus Apidis, II. 186. 187. 188. 190.

Theologiae Gentilis vniuersae ac sigillatim Aegyptiicae initia et origines. Pr. 109-114.

Theologia Aegyptiorum. Vide *Aegyptii*. Assyriorum. I. 7. 24. Orientalium. I. 5. 6. 7. 8. 20. 23. 24. Illius indoles. I. 24. fictionibus allegoricis ac symbolicis abundat. I. 81. Orphica. I. 15. 16. 29. Vide *Orpheus* et *Orphici* Phoenicum. I. 11. 12. 24. 86. 197. 198. Tyriorum. I. 193. 194. Chaeremonis Sacerdotis Aegyptii. Vide *Chaeremon*. Phrygum. I. 271. Paphlagonum. Ibid. Graecorum antiquior. I. 13.

I N D E X

15. 167. II. 100. III. 33. Indorum Brachmanum. I. 285. 286. III. 101. Pr. 98. Vide *Brachmanes*.

Thermuthis Dea Aegyptiorum. I. 116. 117. significat Aegyptiorum sermone mortiferam, vel mortis poenam infligentem. 117. Erat Tithrambo, vel Isis irata. 118. 120. Symbolum eius erat aspis mortifera. 118. 120.

Thoth celebre Aegyptiorum. Numen. III. 156. et valde vetustum. 159. Eius nomen diuersimode effertur. III. 156. 157. Graeci eum interpretantur Hermetem vel Mercurium. 157. De eo pleraque valde incerta sunt. 156. De patria eius diuersa traduntur. 157. 158. Secundum quosdam fuit rex Aegypti. 158. 159. a plurimis perhibetur fuisse Philosophus sapientissimus, omniumque scientiarum inventor. 160. 164-167. Inprimis vero literarum. 161-164. ideoque dictus ter maximus. 160.

Thoth nomen videtur esse Mysticum et symbolicum. III. 167. 168. Eo Sacerdotes scientias omnes, omniaque sua in scientiis inuenta comprehendebant. 168-170. Erat Numen Sacerdotale, quod Sacerdotibus et Collegiis eorum praeerat, sicuti et eorum scientiis et inuentis. 168-170. Numen istud re ipsa erat Phthas, Vulca-

nus. 170. 171. Vocabatur autem Thoth, quia Thoth Aegyptiace significat columnam; columnis autem Scientiae et inuenta Sacerdotum inscribebantur, quibus Phthas praeerat. 177-181.

Thoth nomen tribus aut certe duobus in Aegypto tribui consuevit. III. 181-186. Eorum alter literas hieroglyphicas inuenit. et scientiarum primordia vidit: alter literas Sacerdotales inuexit, et scientiarum maiora incrementa adspexit. 183-186. Qua aetate vterque floruerit. 186-190.

Thueris, Typhonis pellex. III. 121. 122. 123. vox illa significat notum, ventum meridionalem. 122. 123. cuius in Theologia Aegyptiorum symbolum erat Thueris. 123-125. Eadem dicebatur Aso, regina Aethiopiae. 125-127. Eius effigies in Tabula Bembina. 127. 128. etc.

Tithrambo Dea Aegyptiorum. I. 103. 104. Dicebatur etiam Ambo. Ibid. significat Deam vehementi ira commotam, et poenam infligentem. 105. 106. a Graecis exponitur Hecate. 103. 108. 109. 110. Eadem cum Nemesi. 107. Et cum Bubasti. 107. 120. Est Isis irata. 110. III. Quae hominibus talia merentibus, coecitatem, aliosue morbos, aut mala infligere credebatur. III. Vel Luna, hominibus mala tetra immittens, siue esset

RERVM ET VERBORVM.

esset noua, siue plena, siue
decrescens. 112 - 115. 120.

Tosorthus, vel **Thosorthrus**,
Memphitarum rex, cogno-
minatus Aesculapius, et cur.
III. 194 - 196.

**Traditiones Theologiae Ae-
gyptiorum**, mysticae, aeni-
gmaticae, symbolicae, fabu-
losae, ex doctrina arcana
Sacerdotum de rerum natu-
ra explicandae, in toto
Pantheo vbique adferuntur
et saepiscule euoluuntur ac
illustrantur. Eas Graeci ra-
ro admodum diuinando af-
fecuti sunt. I. 93 - 98. 139. etc.

Typhoeus, gigas, Graecorum
fabulis celebratus, cum Ty-
phone Aegyptio saepissime
confunditur; sed ab eo ta-
men toto Coelo differt. III.
41. 47. 52. 65. etc.

Typhon Osiridis frater ex Rhea.
III. 45. latere matris perrup-
to, in lucem profiliuit. III.
46. quae fabula explicatur.
III. 104. colore rufus et sub-
pallidus. III. 44. 45. vxorem
habuit Nephthyn, sororem
suam. Vide *Nephthys*. ortus
est, semperque vixit in Ae-
gypto. 47. Sedes eius finge-
batur Aegyptus inferior. 88.
Inimicitias implacabiles et
bella gessit cum Osiride, Her-
cule, Iside, et Horo. 49. 60-
63. Coniuratos aduersus O-
siridem et Socios habuit nu-
mero. 72. III. 60. quae fa-
bula explicatur. 125. 126. E-
ius interitus et Sepulchrum.
64 - 66. Vide et *Serbonis*.

Typhon Aegyptiorum Numen,
sed maleficum et odiosum.
III. 40. 66. 67. Ideoque
animalia ipsi dicata erant
impura et inuisa, crocоди-
lus, hippopotamus, et asi-
nus. 66. 67 - 69. Idem a
Sacerdotibus vocabatur hip-
popotamus. III. 68. 69.
Sed ad auerruncanda ma-
la placabatur sacrificiis.
69. Verum et, nisi votis
Aegyptiorum responderet,
contumelia afficiebatur va-
ria, et verberibus in Tem-
plis mactabatur. 72. Crede-
batur crepitu sistrorum pos-
se abigi. 72.

**Typhonis nomen est Aegyptia-
cum**. 95. 96. 97. diuerso
modo illud a Graecis effer-
tur. 40. 41. Significat Spiri-
tum malignum, Deo bono
oppositum. 75. 76. 77. Quod
variis modis veteres inter-
pretantur. 77 - 84. Omnium
maxime Typhonis nomine
subinnuitur ventus nociuus
et pestilens, quem scriptura
vocat Orientalem et vren-
tem. 84. 85. etc. 91. 92. etc.

Typhonis res quidam ex odio,
cum rebus Iudaeorum con-
fundebant. III. 73 - 75. Qui-
dam in Typhone Mosen
quaerunt; sed perperam. 75.
Graeci Typhonem cum Ty-
phoeo suo perpetuo confun-
dunt. Vide *Typhoeus*. Ii-
dem finxerunt, deos metu
Typhonis se in animalia
conuertisse. 49 - 59.

Typhonia locus in Templis
separa-

I N D E X

separatus, vbi Typhon colebatur. III. 71.

Typhonia vrbs. III. 65. Vbi sita. 106. Vide et *Apopis*, *Belon*, *Seth*, *Smy*.

V.

Vacca, symbolum et simulachrum. Veneris Aegyptiorum. I. 4. 25. 27. 28.

Veneris Planeta, cuinam ex Diis maioribus in Aegypto attributus. II. 130. 131.

Venus Aegyptiorum prisco, sermone ipsorum auito dicebatur Athor. Vide *Athor*. A Graecis etiam nonnunquam dicitur Iuno. Vide *Iuno*. Diuersa a Venere Graecorum. I. 5. Non vero ita diuersa ab Orientalium Venere et Iunone. 6. 7. Veneris et Iunonis nomine, Orientales saepe intelligunt totam rerum naturam. I. 8. Aegyptiis Venus, siue Athor significabat noctem, Chaos, primum principium passiuum etc. Vide *Athor*, et *Nox*. Illius Simulachrum erat Vacca. Vide *Vacca*.

Venus Graeca, vel peregrina, in Aegypto etiam, successu temporis, cultum inuenit. I. 28.

Ventorum saeva et tyrannica vis. III. 86. 87.

Ventorum pugna cum Sole, in Theologia veterum et Indorum. III. 85. 86. 88. 101. 102.

Ventus damnorum maximorum in Aegypto inferiori causa. III. 89-91.

Ventus Orientalis, dictus etiam vrens, in regionibus Orientis terribilis et valde perniciosus. III. 91-95. Ille Graecis dicitur *Typhon*. 94. 95. Et huius proprie apud Aegyptios Symbolum fuit Typhon, malus Spiritus.

Vinum Aegyptii crediderunt rem natura malam, et pro profectam a spiritu, Dei inimico. I. 131. Ea etiam erat Orientalium omnium doctrina. 131-134.

Vlna Nili, Nilometrium portatile. II. 240. 241. Vide *Nilometrium*.

Vulcanus Aegyptiorum, lingua ipsorum dicebatur Phthas. Vide *Phthas*. Erat ipsis mens aeterna, causa rerum omnium priua, siue Opifex. I. 46. 47. 82. (Vide et *Spiritus*.) Ex cuius decreto cuncta penderent. 50. 51. ipsorumque Deorum progenitor. 47. 48. 69. Fingebatur esse naturae masculofoemininae. I. 43. 46. 47. quod ipsi in Theologia Aegyptiorum commune erat cum Neitha. I. 63. 64. Primus omnium in Aegypto rex. 48. 49. Quod tamen eius regnum, non est nisi symbolicum et allegoricum, vel mysticum. Ibid. Idem etiam Legislator. 51. Scientiarum et Philosophorum Praeses et Numen tutelare. 74. III. 170-173. Dicebatur Nilo esse prognatus,

RERVM ET VERBORVM.

gnatus, quod explicatur. 44.
45. in notis. Et pater Solis. 49.
Idem cum Cneph, vel Cnu-
phi, siue Agathodaemone.
93. habebat Memphi Tem-
plum splendidum. 52. Re
ipsa censebatur ignis purif-
simus et subtilissimus aethe-
reus, supremam mundi re-
gionem occupans. 50. 52.
Idem fere significabat inco-

lis Aegypti superioris, quod
incolis Aegypti inferioris
Neitha. 53. Et cum Dea
hac plurima habuit commu-
nia. Vide *Minerva*. Cultus
eius, paulatim a plebe ne-
glectus, Philosophisque re-
lictus fuit. I. 53. III. 173.

Vultur symbolum et simula-
chrum Vulcani. Vide *Si-
mulachrum*.

